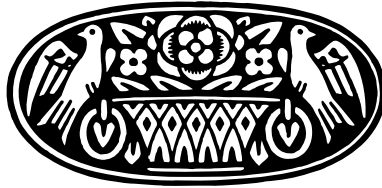

Σεπτίμιος Τερτυλλιανός
Septimius Tertullianus
(155-240 μ.Χ.)

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥΣ ΔΙΩΚΤΕΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ:

“ΣΥΝΕΧΙΣΤΕ, ΚΑΛΟΙ ΔΕΙΩΜΑΤΟΥΧΟΙ. ΘΑ ΦΑΝΕΙΤΕ ΠΟΛΥ ΚΑΛΥΤΕΡΟΙ ΣΤΑ ΜΑΤΙΑ ΤΟΥ ΛΑΟΥ ΕΑΝ ΘΥΣΙΑΣΕΤΕ ΤΟΥΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥΣ ΓΙΑ ΧΑΡΗ ΤΟΥΣ. ΒΑΣΑΝΙΣΤΕ ΜΑΣ! Η ΚΑΚΙΑ ΣΑΣ ΕΙΝΑΙ ΑΠΟΔΕΙΞΗ ΤΗΣ ΑΘΩΟΤΗΤΑΣ ΜΑΣ ... ΕΝ ΤΟΥΤΟΙΣ ΤΑ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΑ ΣΑΣ ΔΕΝ ΠΕΤΥΧΑΙΝΟΥΝ ΤΙΠΟΤΑ, ΜΟΛΟΝΟΤΙ ΚΑΘΕ ΝΕΩΤΕΡΟ ΕΙΝΑΙ ΠΙΟ ΕΞΕΛΙΓΜΕΝΟ ΑΠΟ ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ .... ΑΥΞΑΝΟΜΑΣΤΕ ΚΑΘΕ ΦΟΡΑ ΠΟΥ ΜΑΣ ΚΑΤΑΔΙΩΚΕΤΕ. ΤΟ ΑΙΜΑ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΚΑΡΠΟΦΟΡΕΙ.”

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΠΟΣΤΑΤΕΣ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ:

“ΟΤΑΝ ΕΜΕΙΣ ΚΑΤΑΔΙΚΑΖΟΜΑΣΤΕ ΑΠΟ ΣΕΝΑ, -Σ.Μ. ΤΟΝ ΡΩΜΗΣ ΚΑΛΛΙΣΤΟ Α΄- ΓΙΝΟΜΑΣΤΕ ΑΠΟΔΕΚΤΟΙ ΑΠΟ ΤΟΝ ΘΕΟ ... ΑΚΟΥΣΑ ΟΤΙ ΚΑΙ ΜΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗ ΥΠΟΓΡΑΦΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΠΙΚΥΡΙΑΡΧΟ ΕΠΙΣΚΟΠΟ, ΤΟΝ ΠΟΝΤΙΟΦΗΚΑ, ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΤΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ...”

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Με τον Τερτυλλιανό αρχίζει ουσιαστικά (*1) η Λατινική Χριστιανική γραμματεία, γιατί, καθώς ήταν πολυγραφότατος αναγκάστηκε να εκφράζει Χριστιανικές ιδέες με αρχαία και ειδωλολατρικά ιδιώματα, και έτσι εισήγαγε νέους όρους στη Λατινική γλώσσα γινόμενος ο δημιουργός της θεολογικής ορολογίας στην Λατινική. Την εποχή αυτή δεν υπάρχει διαφοροποίηση από την υπόλοιπη Διδασκαλία, Πρακτική και Νοοτροπία της αρχαίας Εκκλησίας, **η διαφορά είναι μόνο γλωσσική και όχι ομολογιακή όπως έγινε αργότερα.**

Όπως συνόψισε ο J. F. Kelly στην «*Σύντομη Ιστορία του πρώτου Χριστιανισμού*» (The Concise History of the Early Christianity) ο Τερτυλλιανός είτε το θέλουν είτε δεν το θέλουν μερικοί «... είναι ο Πατέρας της Αφρικανικής Εκκλησίας ...» (Liturgical Press, Collegeville, MN., 1992). Συνέθεσε 1.000 Λατινικές λέξεις.

Η νομική σκέψη και η ρητορική τέχνη αποτελούν τα κύρια όπλα του Τερτυλλιανού για το λόγο αυτό θεωρείται ως ο εισηγητής του δικανικού πνεύματος στην θεολογία της Εκκλησίας. Απορρίπτει την χρήση της Ελληνικής φιλοσοφίας στη διερεύνηση των Βιβλικών αληθειών, λέγοντας χαρακτηριστικά: “*Τι κοινόν υπάρχει μεταξύ Αθηνών και Ιεροσολύμων; Ποία συμφωνία υπάρχει μεταξύ Ακαδημίας και Εκκλησίας;*” (De Praescriptione 7).

Σεπτίμιος Τερτυλλιανός

/ Septimius
Tertullianus
(155-240 μ.Χ.)

Ο Τερτυλλιανός γεννήθηκε στην Καρχηδόνα (Καρθαγένη) της βορείου Αφρικής (σήμερα Τυνησία) από εθνικούς γονείς. Ο πατέρας του ήταν εκατόνταρχος που υπηρετούσε κοντά στον Ρωμαίο διοικητή, ανθύπατο, της Αφρικής.

Σπούδασε αρχικά στην Καρχηδόνα ρητορική, Στωϊκή φιλοσοφία και ποίηση και κατόπιν πήγε στη Ρώμη όπου σπούδασε νομικά.

Σπούδασε αρχικά στην Καρχηδόνα ρητορική, Στωϊκή φιλοσοφία και ποίηση και κατόπιν πήγε στη Ρώμη όπου σπούδασε νομικά.

Ήταν κάτοχος της Λατινικής και της Ελληνικής γλώσσας –*συγγράμματα του στην Ελληνική δυστυχώς δεν διασώθηκαν* μολονότι ομολογεί ότι έγραψε και εξάσκησε το επάγγελμα του συνηγόρου (δικηγόρου) ζώντας βίο έκλυτο όπως ο ίδιος πολλακις ομολογεί.

Γένικά οι φιλόσοφοι, δηλώνει, είναι διαστροφείς της αλήθειας και δημιουργοί αιρέσεων, κάνοντας όμως διάκριση όσον αφορά τις αλήθειες που δεν έρχονται σε σύγκρουση με την αλήθεια. Έτσι εκτιμούσε πολλούς και πολλά από αυτά που είπαν. Η φιλοσοφία και η λογική είναι αποδεκτές σε όσα συμφωνούν με το ευαγγέλιο (*Credo, ut intelligam*).

Ασχολούμενος με την ενσάρκωση του Θεού στο πρόσωπο του Χριστού, αντιμετώπισε την πολυθεΐα των ειδωλολατρών, τον Πατροπασχιστικό του Πραξέα, που ταύτιζε τον Πατέρα με το Λόγο και το Πνεύμα, και την μυθολογία των Γνωστικών (*Μαρκίωνα και Βαλεντίνου*).

Υιοθέτησε το όρο «*τριάδα*» από την λέξη τρία και ενότητα, μάλλον από τον Θεόφιλο Αντιοχείας (π. 180 μ.Χ.), τονίζοντας ότι το πρόσωπο (*persona*), εκφράζει την ενότητα της μίας ουσίας του Θεού (*substantia*). Βεβαίως με τον όρο «*πρόσωπο*» ο Τερτυλλιανός δεν εννοεί άτομο, αλλά μέλος μιας εταιρείας όπως σήμερα λέμε «*νομικό πρόσωπο*».

Ας μη ξεχνάμε ότι κι ο ενοθεϊστής Σαβέλιος στη προσπάθειά του να εξηγήσει έστω και μη ικανοποιητικά την ενότητα μιλούσε για τρία πρόσωπα με την προαναφερθείσα έννοια στην θεότητα. Για την προ-Νικαϊκή Εκκλησία ο Πατέρας είναι ο γεννήτωρ και ο Υιός και το Πνεύμα ακολουθούν σύμφωνα με την αποστολή που έχουν να εκπληρώσουν για τη σωτηρία του κόσμου. «*Ο άνθρωπος ... πλάσθηκε με τα χέρια του Θεού, δηλαδή, με τον Υιό και το Άγιο Πνεύμα*», Ειρηναίος Λυών (132-202) - *Κατά Ψευδ. Γνώσεως*, V:48:4- Στο θέμα δε της ενανθρώπισης του Θεού τόνιζε ότι η Θεία φύση δεν εξαφάνισε την ανθρωπίνη.

Περιφρονώντας και χλευάζοντας τους Χριστιανούς ελκύστηκε περί το 185 μ.Χ. πιθανότατα από το θάρρος τους, την σταθερότητά τους στο μαρτύριο και την εν γένει ζωή τους.

Η μεταστροφή του ήταν πλήρης και ειλικρινέστατη.

Ενώ για τον Ιουστίνο (105-165) βάση της μεταστροφής στον Χριστιανισμό υπήρξε η επαλήθευση των προφητειών στο πρόσωπο του Χριστού, στον Τερτυλλιανό κίνητρο για την αφυπνισή του υπήρξε η αγωνιστικότητα των Χριστιανών.

Λίγο αργότερα περί το 195 μ.Χ. όντας παντρεμένος έγινε πρεσβύτερος και κατηχητής. (*2)

Ο Τερτυλλιανός ήταν γεννημένος μαχητής. Ενεργητικός, ανεξάρτητος, λογικός, μεθοδικός και ιδιοφυής δεν μπορούσε να αποδεχθεί τις αποστατικές τάσεις μέσα στην Εκκλησία.

Ο διωγμός του Σεπτίμιου Σεβήρου κατά των προσηλύτων στον Ιουδαϊσμό και τον Χριστιανισμό περί το 202-203 οδήγησε σε εσχολογική αναμονή.

«*Αναμένουμε το σάλπισμα του αρχαγγέλου*» έγραφε ο Τερτυλλιανός ο οποίος συγκρούστηκε με αυτούς που πλήρωναν για να θυσιάσουν άλλοι στην θέση τους, προκειμένου να μη μαρτυρήσουν.

Μετά τη λήξη του διωγμού, συνεχίσθη η σύγκρουσή του με ένα ρεύμα μέσα στην Εκκλησία, το οποίο ζητούσε την εκκλησιαστική αποκατάσταση των «πεπρωκότων», (*3) τονίζοντας ότι αυτό αποτελεί προσβολή προς του μάρτυρες.

Στη συνέχεια κατανοώντας την ανάγκη η Εκκλησία να παραμείνει αγία κατέκρινε την αυθαιρεσία του επισκόπου Ρώμης να παντρεύει χωρισμένους. Έτσι άρχισε να ελέγχει τις αποστατικές τάσεις και ειδικά την τάση να συγχωρούνται εύκολα οι θανάσιμες αμαρτίες (*4) μετά το βάπτισμα. Η εκκλησία, τόνισε δεν μπορεί, δεν έχει το δικαίωμα, να συγχωρεί τις θανάσιμες αμαρτίες των Χριστιανών.

Την εποχή αυτή (π. 207 μ.Χ.) ο Τερτυλλιανός προσχώρησε σε ένα αγιαστικό αποκαταστατικό κίνημα, το οποίο δραστηριοποιούνταν στους κόλπους της Εκκλησίας, με έμφαση στην οδηγία του Αγίου Πνεύματος και όχι στις αυθαιρεσίες των επισκόπων, που ονομάστηκε «*νέα προφητεία*».

Στη Νέα Προφητεία προσχώρησαν πλήθος ανησυχούντων Χριστιανών.

Όπως ειπώθηκε αυτό το κίνημα διαμαρτυρίας έδινε έμφαση στον αγιασμό, την Χαρισματική ζωή και πείρα, τις συχνές νηστείες, και απαγόρευε τον δεύτερο γάμο.

Ο Τερτυλλιανός ως γλωσσοπλάστης όπως ειπώθηκε έγινε ο γεννήτορας πολλών όρων στο Δυτικό πολιτισμό, όμως δεν παρασύρθηκε στην στείρα φιλοσοφική θεολογία όπως αυτοί του 4ου και 5ου αιώνα που δεν έβλεπαν την εκκοσμίκευση της εκκλησίας και την υποταγή της στους εξουσιαστές, αλλά ασχολούνταν με ορολογίες και φιλοσοφικούς προσδιορισμούς. “*Εάν γυρέψεις από κάποιον τα ρέστα σου, αυτός θα σου αρχίσει τις φιλοσοφίες για το γεννητό και το αγέννητο. Εάν ζητήσεις να μάθεις την τιμή του ψωμιού, θα σου αποκριθεί ότι ο Πατέρας είναι αρχή και ο Υιός όργανο του Πατέρα. Εάν ρωτήσεις, είμαι έτοιμο το λουτρό μου, αυτός θα σου διακηρύξει ότι ο Υιός προήλθε από τα μη όντα. Δεν ξέρω πως πρέπει να το αποκαλέσω το κακό αυτό, φρενίτιδα ή μανία...*” Γρηγόριος Νύσσης (335-395 μ.Χ.)

Αντιθέτως είναι ρεαλιστής τονίζοντας την ανθρώπινη θέληση, την ανάγκη της μαθητείας, την αναγκαία σύγκρουση με τον κόσμο και την απόρριψη των μοντέλων του από το ντύσιμο μέχρι και τη διασκέδαση.

Στα θέματα της πρακτικής της αρχαίας Εκκλησίας ομιλεί διεξοδικά για το βάπτισμα απορρίπτοντας κάθε έννοια περί νηπιοβαπτισματος, θεωρώντας ότι το βάπτισμα των μετάνοιμων είναι μία αναγέννηση τους καθώς ξεκινούν μία νέα ζωή με μηδενική βάση στο θέμα των αμαρτιών. Επίσης οι Χριστιανοί δεν ορκίζονται, δεν μπορούν να κατέχουν δημόσια αξιώματα και να υπηρετούν στο στρατό. Ο όρκος υποταγής στον αυτοκράτορα ισοδυναμεί με την ειδωλολατρία.

Σύγχρονοι θεολόγοι των Μεσαιωνικών εκκλησιών στην προσπάθειά τους να υποτιμήσουν τον Τερτυλλιανό θεωρούν ξέκλινη επειδή προσχώρησε του σε ένα ενθουσιαστικό κίνημα της εποχής την “*νέα προφητεία*”.

Τι ήταν η “νέα προφητεία”;

Ιδρυτής του κινήματος ήταν ο Μοντανός και ο Μοντανισμός ήταν ένα κίνημα αντίδρασης ενάντια στην ηθική κατάρπτωση της εκκλησίας που εμφανίστηκε από τις αρχές του 2ου αι., μ.Χ. και στον περιορισμό των χαρισματικών φαινομένων μέσα στην Εκκλησία. (*5) Κατά τον Επιφάνιο Κύπρου εμφανίστηκε το 156 μ.Χ., κατά δε τον Ευσέβιο Καισαρείας το 172 μ.Χ.

Δυστυχώς δεν διασώθηκαν Μοντανιστικά συγγράμματα αλλά ούτε και η γόνιμη τότε Χαρισματική φιλολογία της Εκκλησίας και τα υπάρχοντα στοιχεία είναι γεμάτα εμπάθεια κι από συγγραφείς που έζησαν πολύ αργότερα. Έτσι υπάρχει μεγάλη σύγχυση και διαστρέβλωση σχετικά με τα γεγονότα και τα χαρακτηριστικά του Μοντανιστικού κινήματος αφού δεν διασώθηκαν πρωτότυπες πηγές. (Κοίτα: Pierre de Labrielle, «*La Crise Montaniste and Les Sources de l' Histoire du Montanisme*», Paris-1913). «Ο Μοντανισμός ως ιστορικό κίνημα δεν είναι επαρκώς γνωστός κατά την γένεσιν, εξέλιξιν και απόληξιν αυτού. Αι πληροφορίες ημών προέρχονται κυρίως εκ μεταγενέστερης εποχής, όταν δηλαδή είχε οξυνθεί η διαμάχη της Εκκλησίας μετ' αυτού και οφείλονται αποκλειστικώς εις αντιμοντανιστικούς εκκλησιαστικούς συγγραφείς, οι οποίοι συχνάκις δεν είναι εντελώς αμερόληπτοι. Ουδέν σύγγραμμα των Μοντανιστών διεσώθη πλην ορισμένων απόσπασμάτων εκ 'προφητικών λόγων' των αρχηγών αυτών» Ι. Παναγόπουλος, *Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΦΗΤΩΝ*, Αθήνα-1979

Ήταν αίρεση; Ο καθ. Β. Στεφανίδης στην *Εκκλησιαστική Ιστορία* του, σ. 78-80, Εκδ. Αστήρ, Αθήνα-1959, τοποθετεί τα πράγματα στην πραγματική τους βάση. «Ο Μοντανισμός δεν ήτο αίρεσις, αλλά σχίσμα, διότι δεν έθιγε την δογματική διδασκαλία. Ο Μοντανός ήθελε να διατηρήση τας ενθουσιαστικές τάσεις και τας εκδηλώσεις αυτών, αι οποίαι ήρχισαν να εκλείπωσιν. Οι Μοντανισταί ορθώς ονομάσθησαν παλαιοχριστιανοί. (*Homines religionis Antiquae, Acta Achatii, 4,48, Εκδ., Gebhardi, σελ., 119*) ... Οι Μοντανισταί ηύξησαν την αυστηρότητα του βίου τας αρχαίας εκκλησίας ... και επιζητούσαν τον μαρτύριο ...»

Στη “Νέα Προφητεία” προσχώρησαν πλήθος ανησυχούντων Χριστιανών. Οι μάρτυρες της Λυών (177 μ.Χ.), με επιστολή τους ανακοίνωσαν ότι για τους Μοντανιστές έχουν «ιδίαν κρίσιν και περί τούτων ευλαβή και ορθοδοξοτάτην» (Ευσ., *Εκκλ. Ιστορία*, V:3:4). Αυτό σημαίνει ότι συνέχιζαν μέσα στην παράδοση: Διδασκαλία, Πρακτική, Νοοτροπία) της αρχαίας Εκκλησίας, της Κυρίας (*Domina*) και μητέρας (*Mater*), όπως την αποκαλεί ο Τερτυλλιανός.

Τότε γιατί αυτή η πολεμική εναντίον του;

Ο Τερτυλλιανός χρωμάτισε μια ολόκληρη εποχή και η πολεμική των Δυτικών Μεσαιωνιστών αποστατών -που από τότε αποκαλούσε «ψυχικούς» (σαρκικούς) σε αντιδιαστολή με τους «πνευματικούς»- στο πρόσωπο του είναι ακόμα και σήμερα οξυτάτη.

Όμως η Θεία πρόνοια αλλά και η εκκλησιαστική παράδοση διαφύλαξε τα ασυνήθιστα πλούτη των γραπτών του Τερτυλλιανού πράγμα που δεν έγινε σε πολλούς άλλους μεγάλους Πατέρες της Εκκλησίας.

Τον Τερτυλλιανό, ο Κυπριανός αποκαλούσε διδάσκαλό του, ενώ σύμφωνα η οικουμενική (καθολική) εκκλησία ήδη από τον 4ο αιώνα μελετούσε τα γραπτά του στα οποία έκαναν συνεχή μνεία από τον άμβωνα.

Πέθανε σε βαθιά γεράματα.

Γιατί απορρίπτει απερίφραστα κάθε ιδέα για νηπιοβαπτισμό, γιατί κατακρίνει κάθε έννοια δουλοπρέπειας προς τους εξουσιαστές, γιατί ξεκάθαρα δηλώνει ότι ένας Χριστιανός δεν μπορεί να σκοτώσει, γιατί ο δεύτερος γάμος είναι νόμιμη μοιχεία, γιατί ο παπισμός είναι δημιούργημα της έπαρσης και της φαντασίας των επισκόπων της Ρώμης ...

Για παράδειγμα έλεγξε τον Κάλλιστο Α' Ρώμης για το θράσος του να παριστάνει τον απόστολο και να συγχωρεί θανάσιμες αμαρτίες αφού έβαζε επιτίμια, και επιτέθηκε οξύτατα στον πρώιμο παπισμό του: «*Περί της γνώμης σου ερωτώ. Από πού βρήκες το δικαίωμα να σφετερίζεσαι την εκκλησία; Διότι εάν ο Κύριος είπε εις τον Πέτρο, 'Συ είσαι Πέτρος και επί ταύτη την πέτρα θα οικοδομήσω την Εκκλησία Μου', εσύ λόγω αυτού σπεύδεις να διοχετεύσεις στον εαυτόν σου τη δύναμη να δένεις και να λύνεις σε ολόκληρη την πλησίον του Πέτρου εκκλησία; ...*» De Pudicitia, 1:21

"ΟΤΑΝ ΕΜΕΙΣ ΚΑΤΑΔΙΚΑΖΟΜΑΣΤΕ ΑΠΟ ΣΕΝΑ, -Σ.Μ. ΤΟΝ ΡΩΜΗΣ ΚΑΛΛΙΣΤΟ- ΓΙΝΟΜΑΣΤΕ ΑΠΟΔΕΚΤΟΙ ΑΠΟ ΤΟΝ ΘΕΟ ... ΑΚΟΥΣΑ ΟΤΙ ΚΑΙ ΜΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗ ΥΠΟΓΡΑΦΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΠΙΚΥΡΙΑΡΧΟ ΕΠΙΣΚΟΠΟ, ΤΟΝ ΠΟΝΤΙΦΗΚΑ, ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΤΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ ..."

Πως να τον συγχωρήσει η παπική εκκλησία;

Μέχρι σήμερα βυσσοδομεί εναντίον του: *"άνευ ηρεμίας και φρονήσεως ετερμάτισεν το εαυτού στάδιον, ως πλήρης χολής και πικρίας αιρετικός, αρχηγός δρακός μανιακών φαντασιοσκόπων."* Otto Bardenhewer

"Όμως σε εποχές που ο παπισμός δεν ήταν ακόμη επίσημο δόγμα και κυρίαρχη πολιτική, λέχθηκε η αλήθεια για τον Τερτυλλιανό:

"Τι επιστημονικώτερο και οξύτερο από τον Τερτυλλιανό;"

Ιερώνυμος(342-420),Επιστ. προς Μάγκνο (*ad Magnum*),PL, 22: 667

«1. Ο Τερτυλλιανός, που τώρα τελικά τοποθετείται σαν πρώτος των Λατίνων, μετά τον Βίκτωρα και τον Απολλώνιο, ήταν ένας πρεσβύτερος, προερχόμενος απ' την επαρχία της Αφρικής, στην πόλη της Καρθαγένης κι υπήρξε γιος του εκατόνταρχου παρά τον έπαρχο. 2. Αυτός κατείχε ένα απύο ταλέντο κι ήταν δραστήριος κατά την βασιλεία του Σεβήρου και του Αντωνίνου Καρακάλλα. Έγραψε πολλά έργα, τα οποία δεν θα αναφέρω καθόσον είναι πολύ ευρέως γνωστά. 3. Εγώ προσωπικά συνάντησα ένα συγκεκριμένο Παύλο, έναν γέρο απ' την Κονκόρντια, μια μικρή πόλη της Ιταλίας, ο οποίος μου έλεγε ότι στα νιάτα του γνώρισε έναν άνθρωπο στη Ρώμη, πού ήταν γραμματέας του ευλογημένου Κυπριανού.

Αυτός θυμόταν ότι ο Κυπριανός είχε συνήθεια να μην αφήνει να περάσει ούτε μία μέρα που να μη διάβασε Τερτυλλιανό κι ότι συχνά του έλεγε: **Δώς το δάσκαλό μου**, εννοώντας ξεκάθαρα τον Τερτυλλιανό.

4. Ο Τερτυλλιανός υπήρξε πρεσβύτερος της Εκκλησίας, μέχρι που έγινε μεσήλικας, αλλά **αργότερα λόγω του φθόνου και των κακολογιών απ'τους κληρικούς της εκκλησίας της Ρώμης, αφού προσχώρησε στο δόγμα του Μοντανού κάνει αναφορές στη Νέα Προφητεία σε πολλά έργα του.** 5. Ειδικά, αυτός έβαλε κατά της Εκκλησίας στα έργα του *Περί Σεμνότητας*, *Περί Νηστείας*, *Περί Διωγμού*, *Περί Μονογαμίας* και –περί θεικής- *Εκστασης*, σε έξι βιβλία με ένα έβδομο *Κατά του Απολλώνιου*. Ειπώθηκε ότι έζησε σε βαθιά γεράματα και εξέδωσε πολλά μικρά έργα που δεν διασώζονται.»

Ιερώνυμου (342-420), *De Viris Illustribus*, κεφ. 53

(1. *Tertullianus presbyter, nunc demum primus post Victorem et Appollonium Latinorum ponitur, provinciae Africae, civitatis Carthaginensis, patre Centurione Proconsulari.* 2. *Hic [acris] et vehementis ingenii, sub Severo principe et Antonino Caracalla maxime floruit, multaque scripsit volumina, quae quia nota sunt pluribus, praetermittimus.* 3. *Vidi ego quemdam Paulum Concordiae, quod oppidum Italiae est, senem, qui se beati Cypriani, jam grandis aetatis, notarium, cum ipse admodum esset adolescens, Romae vidisse diceret, referreque sibi solitum numquam Cyprianum absque Tertulliani lectione unum diem praeterisse, ac sibi crebro dicere, Da magistrum: Tertullianum videlicet significans.* 4. *Hic cum usque ad mediam aetatem presbyter Ecclesiae permansisset, invidia postea et contumeliis clericorum Romanae Ecclesiae, ad Montani dogma delapsus, in multis libris Novae Prophetiae meminit.* 5. *Specialiter autem adversum Ecclesiam texuit volumina, de pudicitia, de persecutione, de jejuniis, de monogamia, de ecstasi libros sex, et septimum, quem adversum Apollonium composuit. Ferturque vixisse usque ad decrepitam aetatem, et multa quae non exstant opuscula condidisse)* Συντάχθηκε στη Βηβλεέμ το 392 μ.Χ.

Και αλλού ο ίδιος ο Ιερώνυμος ξεκάθαρα ομολογεί για τον “ένδοξο άνδρα και των μάλιστα επί Ρώμης λαμπρών” όπως τον αποκαλεί ο Ευσέβιος (ΕΚΚΛ. ΙΣΤ. ΙΙ:2:4):

«Ο Τερτυλλιανός ο Αφρικανός, γιός του εκατόνταρχου του επάρχου, αναφέρεται σε κάθε κήρυγμα της (Καθολικής) Εκκλησίας» (*Tertullianus Afer, centurionis proconsularis filius, omnium ecclesiarum sermone celebratur.*)

=====

(*1) Κοίτα σ. 17 και συνεχ. (*2) Μολονότι ο Τερτυλλιανός αναφέρει δύο φορές τον εαυτό του ως λαϊκό (*Exhort cast 7.3, Mon. 12.2*), εν τούτοις η θέση του μέσα στην τοπική εκκλησία και η παράδοση δικαιολογούν την χειροτονία του. Ο Ιερώνυμος αναφέρει ρητά ότι χειροτονήθηκε πρεσβύτερος σκανδαλίζοντας τους άγαμους ύστερους Ρ. Καθολικούς. Επίσκοπος Καρχηδόνας την εποχή αυτή είναι ο Αγριππίνος, ο οποίος συγκάλεσε πριν το διωγμό σύνοδο 70 (*εβδομήκοντα*) Β. Αφρικανών επισκόπων. (*3) Δηλ. αυτών που θυσίασαν και μετά ζητούσαν εκκλησιαστική αποκατάσταση. (*4) *Τα έργα της σαρκός*: ΓΑΛ. 5[E]:19-21. (*5) Κοίτα Παραρτήματα.

Τα έργα του Σεπτίμιου Τερτυλλιανού

#1 **“De Paenitentia” (Περί Μετανοίας)**. Η μετάνοια από τα νεκρά έργα γίνεται άπαξ πρό του βαπτίσματος. (κεφ. 1-6) Εάν όμως στη συνέχεια κάποιος πέσει σε θανάσιμο αμάρτημα η εκκλησία μπορεί να δεχθεί και δεύτερη μετάνοια μετά όμως από δημοσία εξομολόγηση. Η πτώση σε θανάσιμη αμαρτία μετά το βάπτισμα οδηγεί σε σοβαρή διαταραχή με την σχέση με το Θεό και απαιτεί δραματική και διπλάσια νέα αφιέρωση. (κεφ. 7-12) Όμως δεν πρέπει να μη δεχόμαστε όσους έπεσαν σε θανάσιμο αμάρτημα μετά το βάπτισμα.

#2 **“De Baptismo” (Περί Βαπτίσματος)**. Ουσιαστικά πρόκειται για πραγματεία προς τους νεοφώτιστους με σκοπό να τους προφυλάξει απ’ την προπαγάνδα του αιρετικού Γάϊου που έλεγε ότι το βάπτισμα δεν έχει αξία για την σωτηρία. Απαντά σ’ όλα τα ερωτηματικά σχετικά με το βάπτισμα, δηλ: Τι είναι, ποιος το κάνει, τι αποτέλεσμα έχει, ακόμη και για την αξία ενός αιρετικού βαπτίσματος, κ.α.

#3 **“De Oratione” (Περί Προσευχής)**. Ερμηνεύει αναλυτικά την Κυριακή προσευχή (κεφ., 1-9), στη συνέχεια αναλύει της προϋποθέσεις για την αληθινή προσευχή (κεφ., 10-27) και τελικά περιγράφει τα έξοχα και θαυμαστά αποτελέσματα τη προσευχής σαν μια μόνιμη θυσία προσφερόμενη στον Θεό (κεφ. 28-29). Πρόκειται ουσιαστικά για οδηγίες στους κατηχουμένους πριν το βάπτισμα.

#4 **“De Ieiunio adv. Psychicos” (Περί Νηστείας κατά των Ψυχικών)**. Καταδικάζει τους “ψυχικούς” (*σαρκικούς*) της επίσημης εκκλησίας οι οποίοι περιφρονούσαν τις νηστείες (*τακτές και στατίωνες*) και την διατροφή με ξηρά τροφή.

#5 **“De Patientia” (Περί υπομονής)**. Η αρετή της υπομονής, είναι αρετή των αγίων. Όμως ο Τερτυλλιανός δεν πραγματεύεται το ζήτημα της απλής υπομονής (*αναμονής*), αλλά το να υπομένει κάποιος διωγμούς, ασθένειες, επιθέσεις αλλά σαν μέσο παιδαγωγικής για οτιδήποτε επιτρέπει η Θεία Πρόνοια. Ετσι υπομονή δεν είναι απλά μία Στωϊκή απάθεια.

#6 **“De Virginibus Velandis” (Περί του Καλύμματος των Παρθένων)**. Το κάλυμμα των γυναικών στην προσευχή δεν είναι μόνο για τις παντρεμένες αλλά και για τις παρθένες.

#7 **“De Pallio” (Περί Μανδύα/Τρίβωνος)**. Απάντηση στους κατηγορούς του ότι φορεί τον φιλοσοφικό τρίβωνα και όχι την τήβεννο (*toga*) σύμφωνα με την κοινωνική συνθήκη της εποχής του.

#8 **“De Cultu Feminarum I” (Περί Στολισμού των Γυναικών)**. Κατά της δαιμονικού στολισμού των αγίων γυναικών. Απλότητα στο ντύσιμο και την περιποίηση. Το 1ο μέρος αναφέρεται στην ενδυμασία και το 2ο στο σώμα και το πρόσωπο.

#9 “**De Cultu Feminarum II**” (Περί Ντυσίματος/στολισμού των γυναικών II). Κατά της μόδας στολισμού της Βαβυλώνας για πιστές γυναίκες.

#10 “**De Corona Militis**” (Περί Στρατιωτικού Στεφάνου). Πρόκειται για θέμα συνειδήσεως καθώς ένας πιστός στρατιώτης παρουσιαζόμενος ενώπιον του αυτοκράτορα για να λάβει το *donativum* αρνήθηκε να φορέσει ένα λουλουδένιο στεφάνι που ήταν μέρος της ειδωλολατρικής τελετουργίας κι άφησε τα όπλα του κάτω. Για το λόγο αυτό φυλακίσθηκε με σκοπό την εκτελεσή του. Πολλοί θεώρησαν την πράξη αυτή ως υπερβολική αλλά ο Τερτυλλιανός απέδειξε ότι πρόκειται για ειδωλολατρική τελετή και με την ευκαιρία υπέδειξε ότι ένας Χριστιανός δεν μπορεί να υπηρετεί στο στρατό σκοτώνοντας ανθρώπους.

#11 “**De Spectaculis**” (Περί Θεαμάτων). Κατέκρινε τους Χριστιανούς που παρακολουθούσαν Εθνικά θεάματα, καθώς πολλοί πήγαιναν συχνά στο τσίρκο, το στάδιο, το θέατρο, τα αμφιθέατρα, κ.λ.π. Η ειδωλολατρεία και η ανηθικότητα είναι ανακατεμένη με όλα αυτά γι’ αυτό απέχουμε τόνισε.

#12 “**De Idololatria**” (Περί Ειδωλολατρείας). Οι Χριστιανοί δε μπορούν να θυσιάζουν στα είδωλα ούτε να υπηρετούν τη Βαβυλώνα στην πολιτική και στο στρατό. Δεν αρκεί μόνο να μη δουλεύουμε στην κατασκευή των ειδώλων αλλά πρέπει και να «μην είμαστε μέρος του κόσμου».

#13 “**Ad Scapulam**” (Προς Σκάπουλα). Επιστολή στον σκληρό ανθύπατο Σκάπουλα που τον επιτιμά για τους αδίκους διωγμούς και τον προειδοποιεί για την θείκη κρίση. Ο Λακτάντιος αναπτύσει το ίδιο θέμα.

#14 “**Ad Martyras**” (Προς μάρτυρες). Ενθάρρυνση σε μάρτυρες. Μια επιστολή που στάλθηκε σε φυλακισμένους ομολογητές.

#15 “**De Fuga in Persecutione**” (Περί Φυγής κατά τον Διωγμό). Ψέγει την δειλία των πιστών μπροστά στο διωγμό κι ειδικά αυτούς που πλήρωσαν να θυσιάσουν άλλοι. Είναι αποστασία, εάν ο Θεός επιτρέπει διωγμό, θα υπομένουμε.

#16 “**Scorpiace**” (Σκορπιακό). Το “αντιφάρμακο κατά του δαγκώματος του σκορπιού”, δηλαδή κατά μιας ομάδας Γνωστικών οι οποίοι απέρριπταν και χλεύαζαν το μαρτύριο. Ο Τερτυλιανός τους απαντά, όπως απορρίπτουμε την ειδωλολατρεία το ίδιο συμβαίνει και με την αποστασία.

#17 “**De Monogamia**” (Περί Μονογαμίας). Καταδικάζει τον δεύτερο γάμο, διότι ο γάμος είναι ένας, όπως και ο Θεός. Το Άγιο Πνεύμα διόρθωσε την Παλαιά Διαθήκη και οι λαϊκοί πρέπει να είναι μονόγαμοι όπως οι χειροτονημένοι. Μέσα σε αυτό το πνεύμα εξετάζει γάμο και οικογένεια.

#18 “**Ad Uxorem**” (Προς τη Σύζυγο). Προσπαθεί να πείσει την συζυγό του να μείνει ανύπαντρη ή να παντρευθεί μόνο Χριστιανό μετά τον θανατό του.

#19 “**Ad uxorem**” (Προς τη Σύζυγο) - (2)

#20 “**De Pudicitia**” (Περί Αγνείας). Ψέγει τους επισκόπους -ειδικά τον επίσκοπο Ρώμης Κάλιστο Α΄ και τον Αγρίππα της Καρχηδόνας- που άρχισαν να ενεργούν σαν απόστολοι και συγχωρούσαν θανάσιμες αμαρτίες (πορνεία-μοιχεία), αφού έβαζαν ένα επιτίμιο για ορισμένο διάστημα. Ο Τερτυλλιανός είπε ότι οι θανάσιμες αμαρτίες (αποστασία, φόνος) μόνο εάν ο Θεός δώσει αποκάλυψη σε ένα αποδεδειγμένα χρισμένο οργάνο Του –που δεν είναι εύκολο- μπορούν να συγχωρηθούν, αλλιώς όλες οι άλλες διαβεβαιώσεις είναι άχρηστες. Η Εκκλησία δεν έχει εξουσία και δικαίωμα να διαβεβαιώνει κάποιον που έπεσε σε θανάσιμη αμαρτία ότι δήθεν συγχωρήθηκε.

#21 “**De Exhortatione Castitatis**” (Περί Προτροπής στη Αγνότητα).

Κατά γενικώς του δευτέρου γάμου.

#22 “**De Carne Christi**” (Περί της Σάρκας του Χριστού). Οι πραγματείες «Περί του σάρκας του Χριστού», και «Περί της Αναστάσεως των νεκρών», ουσιαστικά αναφέρονται στο ίδιο θέμα: Ο Χριστός είχε σάρκα κι όχι φαινομενικό σώμα και η ανάσταση του σωματός Του εγγυάται το δόγμα περί αναστάσεως. Η εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο (κεφ., 1-16), αναιρεί τις μυθολογίες των Μαρκίωνα, Απελλή, Βαλεντίνου και Αλέξανδρου. Στο δεύτερο (κεφ. 17-25), δίνει αποδείξεις για την Χριστιανική πίστη πάνω σε αυτό το θέμα.

#23 “**De Resurrectione carnis**” (Περί Ανάστασης της σάρκας). Γράφθηκε μετά το «Περί της σάρκας του Χριστού», και φυσικά καταπολεμεί θέσεις των ειδωλολατρών και των Γνωστικών. Αφού κάνει μία μικρή εισαγωγή στο ανθρώπινο σώμα και τι ρόλο παίζει στην σωτηρία του ανθρώπου, αποδεικνύει ότι η ανάσταση του σώματος δεν είναι κάτι παράλογο, αλλά λογικό και αναγκαίο και οι Γραφές λένουν την αλήθεια. Τέλος εξετάζει κάτω από ποιες πρακτικές καταστάσεις η ανάσταση θα λάβει χώρα.

#24 “**De Anima**” (Περί Ψυχής). Αναιρεί τις φιλοσοφικές και Γνωστικές απόψεις περί της ψυχής.

#25 “**Ad Nationes**” (Προς τα έθνη). Απορρίπτει τις κατηγορίες των εθνικών κατά των Χριστιανών. Ουσιαστικά είναι δύο βιβλία το πρώτο αναφέρεται στη χαμηλή ηθική των εθνικών και το δεύτερο στα πιστεύω τους. Προοικονομεί την Απολογία.

#26 “**Adversus Iudaeos**” (Κατά Ιουδαίων). Σε 14 κεφάλαια αποδεικνύει ότι η Π. Διαθήκη ίσχυε μέχρι την έλευση του Χριστού που έφερε το νόμο της αγάπης κι αυτό το αποδεικνύουν οι προφητείες. Τα τελευταία 6 κεφ. αμφισβητήθηκαν αβάσιμα.

#27 “Apologeticum” (Απολογητικός)

Απευθύνεται στις Ρωμαϊκές εξουσίες και ειδικότερα στον έπαρχο της Καρχηδόνας και αναιρεί βασιζόμενος σε επιχειρήματα των προηγουμένων Απολογητών τις κατηγορίες ότι οι Χριστιανοί εγκληματούν εις βάρος του κράτους βάσει των οποίων εκδόθηκε αυτοκρατορικό διάταγμα το 202 μ.Χ.

Η όλη πραγματεία χωρίζεται σε τέσσερα μέρη: α) Η διαδικασία για την σύλληψη των Χριστιανών είναι παράνομη (κεφ. 1-3), β) οι νόμοι με τους οποίους διώκονται είναι ενάντιοι στα δικαιώματα των πολιτών και τους φυσικούς νόμους (κεφ. 4-6), γ) οι λόγοι για τους οποίους καταδικάζονται οι Χριστιανοί, δηλ. ασέβεια και συνωμοσία είναι φανταστικοί (κεφ., 7-38). -*Οι Χριστιανοί προσεύχονται για τους άρχοντες και όχι μόνο δεν αποτελούν κίνδυνο, αλλά είναι οι καλύτεροι πολίτες*- δ) Οι συγκεντρώσεις των Χριστιανών δεν είναι παράνομες, τα δογματά τους είναι αληθινά και η ιδιωτική και δημόσια ζωή τους είναι άψογη (κεφ., 39-50). Οι προκαταλήψεις εναντίον τους, ότι όλα τα κακά στο κόσμο προέρχονται από την οργή των θεών για την ασέβεια των Χριστιανών, δεν είναι θέση για μορφωμένους ανθρώπους στην εξουσία. «*Εάν ο Τίβερης φουσκώσει και ο Νείλος δεν υπερχειλίσει, εάν ο ουρανός δεν μετακινηθεί ή γη μετακινηθεί, εάν υπάρχει λοιμός ή κάποια πληγή, θα κραυγάζουν αμέσως: Οι Χριστιανοί στα λιοντάρια*» (Απολ., 40:2) Λες και όλα αυτά, καταλήγει, γίνονται για πρώτη φορά.

Πρόκειται για κορυφαίο απολογητικό έργο που απέδειξε ξεκάθαρα ότι οι διωγμοί κατά των Χριστιανών βασίζονται στην άγνοια και την προκατάληψη. Όπως χαρακτηριστικά έγραψε: «*Επειδή δε τους αρέσουμε δεν θέλουν να μάθουν περισσότερα για μας...η αλήθεια πρέπει να ειπωθεί. Οι κυβερνώντες δεν πρέπει να φοβούνται, δεν πρέπει να απαγορεύουν την αλήθεια να φθάσει τα αυτιά τους μέσω της μυστικής οδού ενός αθόρυβου βιβλίου.*» Δεν μπορεί να καταδιώκεται άνθρωπος βασιζόμενος σε διαδόσεις, «*διότι οι Χριστιανοί είναι άνθρωποι όπως εσείς.*»

Δεν είμαστε ούτε νεοφανής αίρεση, ούτε λατρεύουμε περίεργους θεούς, ρίξτε μια ματιά στους θεούς και θα δείτε εσείς τι λατρεύεται. Το γεγονός ότι κάποιος είναι Χριστιανός δεν μπορεί αν αποτελεί αδίκημα. Ο Χριστιανός σαν πολίτης έχει τα ίδια δικαιώματα με όλους τους άλλους και ο Ρωμαϊκός νόμος απαιτεί αποδείξεις όχι ενδείξεις. (ΠΡΑΞ. 18[ΙΗ]:15) Μόνο κακοί αυτοκράτορες έδιωξαν τους Χριστιανούς (*Νέρων, Δομιτιανός*) και αυτοί δεν είχαν καλή κατάληξη ... Αντιθέτως ο Αδριανός υπέδειξε ότι δεν πρέπει οι Χριστιανοί να διώκονται αδικώς.

Είναι η πρώτη αρχαία Απολογία η οποία απορρίπτει καθαρά πολιτικές κατηγορίες κατά των Χριστιανών. Το έργο μεταφράστηκε στα Ελληνικά ήδη από τις αρχές του 3ου μ.Χ. αιώνα.

#28 “Adversus Praxean” (Κατά Πραξέα). Διατριβή κατά του Πατροπασχίτη και αντι - Μοντανιστή Πραξέα που περιέπεσε στην αίρεση της ταύτισης των τριών υποστάσεων / διαστάσεων της Θεότητας. Δεν κάνει χρήση φιλοσοφικών όρων αλλά δηλώνει ότι «*Θεός αποτελείται από μία ουσία σε τρία πρόσωπα*», χωρίς να αναλύει τους όρους «*ουσία*» και «*πρόσωπα*» οι οποίοι υιοθετήθηκαν στην μετα-Νικαϊκή θεολογία εντελώς διαφορετικά και με μια θέση τριχοτόμησης της θεότητας, πράγμα που και αυτό αποτελεί αίρεση. Το πρώτο ολοκληρωμένο έργο περί του μυστηρίου της Θεότητας.

#29 “De Praescriptione Haereticorum” (Ενσταση κατά των Αιρετικών)
Ο Χριστός παρέδωσε το Ευαγγελίο Του στους αποστόλους και αυτοί στους διαδόχους τους. Οι αιρετικοί και Γνωστικοί βρίσκονται έξω από την παράδοση της Εκκλησίας. Το έργο χωρίζεται ουσιαστικά σε τρία μέρη: Α) κεφ. 1-14. Ο Τερτυλλιανός απευθύνεται στους πιστούς και τους προειδοποιεί να φυλάσσονται από τους αιρετικούς και τις αιρέσεις και τους θεωρεί δοκιμασία για την Εκκλησία και κίνδυνο για τους αδύναμους. Β) κεφ. 15-37. Οι αιρετικοί διατείνονται ότι διορθώνουν την πίστη απευθυνόμενοι στις Γραφές αλλά η αληθινή πίστη βρίσκεται στις εκκλησίες που ιδρύθηκαν από τους αποστόλους και συνεχίσθηκε από τους διαδόχους τους. Άρα είναι κλέφτες και ληστές. Γ) κεφ. 38-44. Περιγράφει τις διαφορές και μαρτυρεί ότι αναμεσα τους υπάρχει ελευθεριότητα και όχι πειθαρχία. Συνοψίζοντας έγραψε: «*Ότι σε πάρα πολλές συνάξεις πάντοτε αναγνωρίζεται ως ο ίδιος κανόνας δεν μπορεί να είναι λάθος: αυτή πρέπει να είναι η -αποστολική- παράδοση.*» Με άλλα λόγια ότι «*παντού, πάντα και υπό πάντων επιστεύθει*» είναι η αλήθεια της αρχαίας Εκκλησίας. Στο τέλος του έργου κεφ. 46-53 υπάρχει λίστα 32 αιρέσεων που όμως ίσως γράφθηκε απο τον επίσκοπο Ρώμης Ζεφυρίνο. Πρόκειται για μια προέκταση του έργου του Ειρηναίου, «*Κατά πασών αιρέσεων*», και στηρίζεται στο γεγονός ότι οι αιρέσεις είναι ιδιωτικές αυθαίρετες αποκαλύψεις, έξω από αυτό που παρέλαβε η Εκκλησία.

#30 “Adversus Marcionem” (Κατά Μαρκίωνα). Αποτελείται από 5 βιβλία και είναι το εκτενέστερο έργο του Τερτυλλιανού. Πολεμά τον Μαρκίωνα και το σύστημά του και αναιρεί τις δήθεν αντιφάσεις Παλαιάς και Καινής Διαθήκης. Στο 1ο βιβλίο αποδεικνύει ότι ο Θεός είναι καλός και δίκαιος και δεν έχει σχέση με τις φαντασιώσεις των Γνωστικών. Στο 2ο βιβλίο εξηγεί ότι ο Θεός και ο Δημιουργός είναι το ίδιο πρόσωπο αναιρώντας τις μυθολογίες των Γνωστικών. Στο 3ο βιβλίο αναλύεται η ενότητα του Χριστού με τον Θεό. Στο 4ο και 5ο βιβλίο αναιρεί τις αντιθέσεις που δήθεν υπάρχουν κατά τον Μαρκίωνα μεταξύ του ευαγγελίου του Λουκά και των επιστολών του Παύλου.

#31 “**Adversus Hermogenem**” (Κατά Ερμογένους). Κατά του Γνωστικού Ερμογένη που απέρριπτε τη Θεία δημιουργία. Πρόκειται για οπαδό του Μαρκίωνα, έναν ζωγράφο απ’ την Καρχηδόνα, ο οποίος θεωρούσε την ύλη κάτι το κακό. Κατά του ίδιου έγραψε και το «*De Censu animae*», το οποίο δε διασώθηκε.

#32 “**Adversus Valentianios**” (Κατά Ουαλεντιανών). Αναιρεί τον Γνωστικό Βαλεντίνιο και το σύστημά του βασιζόμενος κατά κύριο λόγο στον Ειρηναίο και δείχνοντας πόσο γελοία ήταν τα μυθολογικά στοιχεία τους περί αιώνων, κ.α.

#33 “**De Testimonio Animae**” (Περί Μαρτυρίας της Ψυχής). Σε 6 κεφάλαια αναπτύσσει το γεγονός ότι η ψυχή όλων των ανθρώπων έχει την θεική δύναμη της αναζήτησης της αλήθειας κι αναγνωρίζει σε στιγμές φόβου ή χαράς τον δημιουργό. Είναι το μεγαλύτερο μετά το «κατά Μαρκίωνα» έργο του κι αναλύει τρία βασικά ερωτήματα: α) Τι είναι ψυχή; β) Από πού προέρχεται; γ) Τι συμβαίνει σε αυτή μετά θάνατο; Προσπαθεί να απαντήσει σε αυτά τα δύσκολα ερωτήματα μέσα απ’ τις Γραφές και κάνοντας χρήση της περιορισμένης γνώσης της εποχής του.

(*) Άλλοι θεωρούν ότι είναι 31 ή 32, ή 34 (Dr. Neander, Bishop Kaye, prof. Ramsey), εμείς ακολουθούμε την έκδοση της Λατινικής Πατρολογίας Migne και αυτό έχει ισχυρή βάση καθώς ένας αρχαίος κατάλογος του 9ου μ.Χ. αιώνα αποδίδει στον Τερτυλλιανό το *De Carne et Anima, De Animae Submissione, and De Superstitions Saeculi*. Όμως και τα 33 απηχούν την ίδια διδασκαλία και νοοτροπία όπως και το αποδιδόμενο στον Τερτυλλιανό, *Μαρτύριο Περπέτουας και Φελισσιτάς*.

Της ίδιας εποχής αποδιδόμενα στον Τερτυλλιανό επίσης είναι:

(*) “*De execrandis gentium diis*” (αυστηρό απολογητικό έργο κατά των εθνικών), (**) “*Carmen adversus Marcionitas*” (αναιρεί σε 5 βιβλία τη διδασκαλία του Μαρκίωνα), (***) “*Carmen ad Flavium Felicem de resurrectione mortuorum et de juicio Domini*”

Πέρα από τα έργα του Τερτυλλιανού και τα αποδιδόμενα εις αυτόν της ίδιας εποχής, υπάρχουν χαμένα έργα του ορισμένα των οποίων αναφέρει ο Ιερώνυμος στην LXIV επιστολή του, *De Extasi* (περι εκστάσεως), *Ad Amicum Philosophum de Anxustis Nuptiarum, Liber de Aaron Vestibus* (σχετικά με τα άμφια του Ααρών), αλλά και ο ίδιος ο Τερτυλλιανός αναφέρει ότι σύνταξε στην Ελληνική α) ένα έργο Περί Βαπτίσματος, διαφορετικό από αυτό που έχουμε, β) *De Spe Fidelium* - μια πραγματεία κατά των Ιουδαίων, γ) *De Paradiso*, δ) *Adversus Apelleiacos* - κατά των οπαδών του Απελλού, ε) *De Censu Animae* - ένα βιβλίο κατά του Ερμογένους που ασχολείται με το από προήλθε η ψυχή, και ζ) *De Fato* - Περί της Τύχης.

**ΠΡΟ - ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΙΚΗ
ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ**

**Α) Η ΑΡΧΑΙΕΣ ΛΑΤΙΝΙΚΕΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ ΤΩΝ
ΑΓΙΩΝ ΓΡΑΦΩΝ (Π. 140-160 Μ.Χ.)**

Β) Ο ΚΑΝΟΝΑΣ ΜΟΥΡΑΤΟΡΙ (Π. 180 Μ.Χ)

Γ) ΜΑΡΤΥΡΟΛΟΓΙΟ ΣΙΚΕΛΙΑΝΩΝ (Π. 185 Μ.Χ.)

Ο Ιερώνυμος, όπως είδαμε αρχίζει το αφιερωμά του στον Τερτυλιανό με την φράση: “Ο Τερτυλλιανός, που τώρα τελικά τοποθετείται σαν πρώτος των Λατίνων, μετά τον Βίκτωρα και τον Απολλώνιο ...”, υπονοώντας ότι μετά την απώλεια των συγγραμμάτων του Βίκτωρος Ρώμης και του Απολλώνιου τώρα πλέον ο Τερτυλλιανός είναι ο αρχαιότερος Λατίνος πατερικός συγγραφέας.

Αυτό είναι εν μέρει αληθινό δεδομένου ότι τα έργα του Βίκτωρος Ρώμης μέχρι σήμερα είναι χαμένα (οι υπάρχουσες επιστολές του Βίκτωρος είναι νόθες), ενώ ο Απολλώνιος υπήρξε Έλληνας απολογητής ...

Όμως προϋπήρχαν του Τερτυλλιανού και διασώθηκαν: α) μια μέτρια Λατινική μετάφραση της Αγ. Γραφής τμήματα της οποίας βρίσκουμε διάσπαρτα σε έργα Λατίνων συγγραφέων πριν την Βουλγάτα, δηλαδή την επίσημη αναθεωρημένη μετάφραση του Ιερωνύμου, β) ο κανόνας Μουρατόρι, μια πρώτη συλλογή με σχόλια των βιβλίων της Καινής Διαθήκης, και, γ) το μαρτυρολόγιο των εκ του Σκιλλίου.

(*) Ο Μουνίκιος Φήλιξ, του οποίου διασώθηκαν δύο μικρά έργα είναι σύγχρονος του Τερτυλλιανού και ως εκ τούτου τα έργα του μαζί με άλλα αμφιβαλλόμενα του Τερτυλλιανού τα δημοσιεύουμε στην αμέσως μετά την τον Τερτυλιανό εποχή.

Ο ΑΡΧΑΙΕΣ ΛΑΤΙΝΙΚΕΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΓ. ΓΡΑΦΩΝ

Πριν από τη Βουλγάτα, δηλ. την μετάφραση που ο Ιερώνυμος έκανε στα λατινικά προς το τέλος του 4ου αιώνα κατ'εντολή του επισκόπου Ρώμης Δάμασου, υπήρχαν πάρα πολλές λατινικές μεταφράσεις, σχεδόν τόσες όσες και τα χειρόγραφα που κυκλοφορούσαν. Η λατινική και η συριακή γλώσσα ήταν οι πρώτες στις οποίες μεταφράστηκαν τα Ευαγγέλια και τα άλλα βιβλία των Ιερών Γραφών – ξεχωριστά το καθένα, γιατί εκείνη την εποχή δεν είχαν συγκεντρωθεί όλα μαζί σ' ένα βιβλίο όπως το ξέρουμε σήμερα.

Ο σύγχρονος του Ιερώνυμου, Αυγουστίνος έγραφε: «Οι μεταφράσεις από τα Εβραϊκά στα Ελληνικά μπορούν να μετρηθούν, αλλά οι Λατινικές όχι. Γιατί κάθε φορά που ένα ελληνικό χειρόγραφο πέφτει στα χέρια κάποιου που έχει σχετική γνώση των δύο γλωσσών, αμέσως αναλαμβάνει να το μεταφράσει.» De Doctrina Christiana, ii. 11. Ο Αυγουστίνος συμβουλεύει τους πιστούς να προτιμήσουν την «Ιτάλα», ανεξακρίβωτη μετάφραση για την οποία πολλοί πιστεύουν πως είναι η μετάφραση του Ιερώνυμου. Αλλά υπήρχε μιά ευρύτερα αποδεκτή αρχαία λατινική μετάφραση πριν από τη Βουλγάτα;

Οι έρευνες προς αυτή την κατεύθυνση, παραδόξως, δεν οδηγούν στη Ρώμη. Η γλώσσα της Ρωμαϊκής Χριστιανικής φιλολογίας ήταν η ελληνική έως και τον 3ο αιώνα. Η *Προς Ρωμαίους* επιστολή του Παύλου γράφτηκε στα ελληνικά. Ο Κλήμης, ως εκπρόσωπος της εκκλησίας της Ρώμης έγραψε την *Προς Κορινθίους* επιστολή, την τελευταία δεκαετία του 1ου αιώνα, στα ελληνικά.

Ο Ιουστίνος Μάρτυρας και ο αιρετικός Μαρκίων, έγραψαν κι αυτοί από τη Ρώμη, στα ελληνικά. Ακόμα κι ο εθνικός Μάρκος Αυρήλιος έγραψε στα ελληνικά. Από τους δεκαπέντε επισκόπους που ηγήθησαν της επισκοπής της Ρώμης έως το τέλος του 2ου αιώνα, μόνο τέσσερις έχουν λατινικά ονόματα.

Αν την περίοδο αυτή υπήρχαν Χριστιανοί στη Ρώμη που μιλούσαν μόνο λατινικά, προφανώς δεν ήταν αρκετοί ώστε να γραφτεί κάτι στα λατινικά. Όπως και νά'χει, δεν έχει διασωθεί τίποτα. Τα πρώτα χριστιανικά γραπτά στη λατινική γλώσσα που έχουν διασωθεί ως τις μέρες μας προέρχονται από τη Βόρεια Αφρική. Η εκκλησία της Β. Αφρικής βαφτίστηκε στο αίμα και έχει να επιδείξει ένα λαμπρό κατάλογο μαρτύρων. Ένας από τους πίο επιφανείς Αφρικανούς πατέρες της εκκλησίας που έγραψε στα λατινικά ήταν ο Κυπριανός, επίσκοπος Καρχηδόνας, που κέρδισε το στεφάνι του μάρτυρα το 257 μ.Χ. Οι σύντομες πραγματείες του και οι επιστολές του είναι γεμάτες από χωρία της Γραφής γραμμένα με τόσο προσεκτικό τρόπο που οδήγησαν τους αναλυτές στο συμπέρασμα ότι χρησιμοποιούσε κάποια «συγκεκριμένη» (στάνταρ) Αφρικανική αρχαία λατινική μετάφραση ενάμισυ αιώνα πριν τη Βουλγάτα.

Η κριτική έρευνα απέδειξε ότι η «έκδοση» που χρησιμοποιούσε ο Κυπριανός ταυτίζεται με τον Κώδικα Bobbiensis (*αποσπάσματα του Μάρκου και Ματθαίου που βρίσκονται τώρα στο Τορίνο της Β. Ιταλίας*) και με τον παλίμψηστο Κώδικα Floriacensis (*τμήματα της Αποκάλυψης και των Πράξεων που βρίσκονται τώρα στο Παρίσι*). Ένα ακόμα χειρόγραφο, ο Παλατινός Κώδικας της Βιέννης παρουσιάζει πολλές ομοιότητες με τη «Γραφή» του Κυπριανού, αν και έχει ίχνη προσμειξεων. Το κείμενο αυτών των χειρογράφων μαζί με το αποκαλούμενο Speculum Augustini αποτελεί για τους μελετητές την Αρχαία Λατινική Βίβλο της Αφρικής. Ένα άλλο ιστορικά σπουδαίο χειρόγραφο, ο Κώδικας Colbertinus, περιέχει κι αυτός πολύτιμα στοιχεία της Αφρικανικής Βίβλου στα λατινικά, αλλά σε μερικά σημεία των ευαγγελίων προσεγγίζει περισσότερο την ευρωπαϊκή αρχαία λατινική.

Ο Κυπριανός που δεν γνώριζε ελληνικά είχε σίγουρα μία λατινική βίβλο, αλλά τι γίνεται με τον Τερτυλλιανό; Ο Τερτυλλιανός που έγραψε προς το τέλος του 2ου αι., ήταν ελληνομαθής λόγιος κι ικανός να μεταφράζει μόνος του τα χωρία που χρησιμοποιούσε από τη μετάφραση των 70 (Ο') και την ελληνική Καινή Διαθήκη, άρα δεν μπορούμε να υποστηρίξουμε το ότι διέθετε μία συγκεκριμένη λατινική μετάφραση. Πολλοί μελετητές όμως είναι πεπεισμένοι ότι η σωρηδόν χρήση χωρίων της Γραφής μέσα στα έργα του Τερτυλλιανού, αποδεικνύει την ύπαρξη στάνταρ λατινικής μετάφρασης που κυκλοφορούσε και χρησιμοποιούνταν από τις εκκλησίες της Αφρικής, κι ενδέχεται να μην ήταν το έργο ενός μεταφραστή αλλά πολλών. Ο ίδιος την προϋπάρχουσα μετάφραση αποκαλεί «*in usu nostrorum*» (Ad. Praxeas), ενώ την νεωτέρα, «*in usum exiit*» (De Monog., XI)

“Δημιουργώντας την Βουλγάτα, και τουτοιοτρόπως ανεβάζοντας τις Δυτικές Εκκλησίες σε μία θέση διανοητικής ισότητας με την Ανατολή, ο προαναφερθείς -Αγ. Ιερώνυμος- και ο Αγ. Αυγουστίνος προσωπικά είναι χρεώστες στον Τερτυλλιανό σε βαθμό που μπορεί να εκτιμηθεί μόνο από την ίδια την Θεία Πρόνοια η οποία ενέπνευσε την εξοχη καριέρα του σαν Χριστιανός.» A. Cleveland Coxe, D.D.

Τα μέχρι στιγμής στοιχεία ευνοούν την άποψη ότι η πρώτη λατινική μετάφραση παρουσιάστηκε στην Αφρική, αλλά πρόσφατες έρευνες στο αποκαλούμενο Δυτικό κείμενο της Καινής Διαθήκης αποκαλύπτουν ομοιότητες με το Συριακό κείμενο που προήλθε από τις ανατολικές επαρχίες της αυτοκρατορίας.

Οι ομοιότητες του λατινικού και συριακού κειμένου αυτών των χειρογράφων οδήγησαν κάποιες αυθεντίες στην υπόθεση ότι η αρχαιότερη λατινική μετάφραση πιθανό να έγινε στην Αντιόχεια. Αυτή όμως θα παραμείνει υπόθεση, μέχρι να υπάρξουν νεώτερα στοιχεία. Οι αρχαίες λατινικές μεταφράσεις που πρωτοεμφανίστηκαν στα μέσα του 2ου αι. αποτελούν πολύτιμες μαρτυρίες για το αρχικό ελληνικό κείμενο απ' το οποίο προήλθαν, επειδή είναι πιστές επί λέξει μεταφράσεις.

Β) Ο ΚΑΝΟΝΑΣ ΜΟΥΡΑΤΟΡΙ (Π. 175/180 Μ.Χ)

Εισαγωγή:

Το Μουρατόριο απόσπασμα είναι ο αρχαιότερος μέχρι σήμερα σωζόμενος κανόνας, δηλ. έγκυρος κατάλογος των βιβλίων της Καινής Διαθήκης ο οποίος αποδίδεται από άλλους στον Ηγήσιππο ή και άλλους στον Γάιο.

Το απόσπασμα αυτό αποτελεί τμήμα ενός χειρογράφου κώδικα που αποτελείται από 76 φύλλα περγαμηνής διαστάσεων 27X17 εκατοστά. Ο κώδικας αυτός ανακαλύφθηκε από τον συλλέκτη καρδινάλιο Λουδοβίκο Α. Μουρατόρι (1672-1750), στην Αβροσιανή Βιβλιοθήκη του Μιλάνου και τον δημοσίευσε το 1740 και γι' αυτό, επωνομάσθηκε έτσι.

Ο κώδικας αυτός γραμμένος σε 'βάρβαρα' Λατινικά, διασώθηκε από αντιγραφέα του 8ου αι. και αργότερα πιστοποιήθηκε από τέσσερα αντίγραφα του 11ου και 12ου αιώνα.

Η αρχαιότητά του αποδείχθηκε από μια αναφορά στο βιβλίο του Ερμά που συντάχθηκε το 125 μ.Χ. και το οποίο θεωρεί αξιόλογο προς ανάγνωση αλλά όχι "Γραφές".

Κατά λέξη για τον Ποιμένα του Ερμά αναφέρει ότι γράφθηκε "πολύ πρόσφατα, στον δικό μας καιρό, στην πόλη της Ρώμης". Έτσι συνάγεται ότι ο πρώιμος αυτός κανόνας είναι ένα Ελληνικό κείμενο που μεταφράσθηκε περί το 180 μ.Χ. στα Λατινικά. (Κοίτα: Δρ. Τζ. Μακ Χάνεμαν: "The Muratorian Fragment and the Development of the Canon")

Μολονότι δυστυχώς, είναι ακρωτηριασμένος διότι λείπει η αρχή και το τέλος του, χαρακτηρίζει το κατά Λουκά ως τρίτο ευαγγέλιο αναφερόμενος σαφώς στα προηγούμενα Ματθαίο και Μάρκο, έπειτα αναφέρει τον Ιωάννη, εννέα από τις επιστολές του Παύλου, την επιστολή Ιούδα, δύο απ' τις επιστολές του Ιωάννου και την Αποκάλυψη του Ιωάννη.

Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι το Απόσπασμα Μουρατόρι αναφέρει έργα τα οποία δεν έπρεπε να διαβάζουν οι Χριστιανοί και προειδοποιεί ότι ήδη κυκλοφορούν πλαστά συγγράμματα. Τι είναι αυτά;

Είναι τα Απόκρυφα, όπως το ψευδο-ευαγγέλιο του Ιούδα και παρόμοια για τα οποία ο Κανόνας Μουρατόρι δηλώνει : "... **δεν είναι σωστό ν' αναμειγνύουμε τη χολή με το μέλι ...**"

«... σε αυτά όμως εκείνος ήταν παρών, και έτσι τα περιλαμβάνει στην διήγησή του. (*1)

Το τρίτο βιβλίο του Ευαγγελίου, το κατά Λουκάν, το έγραψε ο γνωστός γιατρός, ο Λουκάς, και το υπέγραψε με το όνομά του, μετά την ανάληψη του Χριστού, και όταν τον είχε σύντροφο στα ταξίδια του ο Παύλος, γιατί ήταν ζηλωτής της αλήθειας και σχολαστικός στην ανεύρεση των γεγονότων. Η αλήθεια είναι πως δεν είχε δει τον Κύριο κατά σάρκα. Έχοντας όμως εξακριβώσει τα γεγονότα, άρχισε την διήγησή του με την γέννηση του Ιωάννη.

Το τέταρτο βιβλίο του Ευαγγελίου είναι αυτό του Ιωάννη, που ήταν ένας από τους μαθητές. Μετά από προτροπή των συμμαθητών του και των επισκόπων, είπε: *«Ας νηστέψουμε τρεις ημέρες, και μετά ας πει ο ένας στον άλλον τι αποκάλυψη θα έχει.»* Την ίδια νύχτα αποκαλύφτηκε στον Ανδρέα, έναν από τους αποστόλους, ότι ο Ιωάννης έπρεπε να γράψει αυτά που όλοι θυμόνταν. (*2)

Ως εκ τούτου, **αν και τα διάφορα βιβλία του Ευαγγελίου μας διδάσκουν διαφορετικά πράγματα, όμως δεν υπάρχει διαφορά στην πίστη,** (*3) διότι υπό την καθοδήγηση του Ενός ηγεμονικού Πνεύματος γράφτηκαν όλα τα σχετικά με την γέννηση του Κυρίου, το πάθος Του, την ανάστασή Του, τις συνομιλίες με τους μαθητές Του, και την πρώτη και δεύτερη έλευσή Του: την πρώτη, με την ταπείνωση και την απόρριψη, που έγινε στο παρελθόν, και την δεύτερη, με την δόξα της βασιλικής εξουσίας, που θα γίνει στο μέλλον.

Δεν είναι να απορούμε λοιπόν που ο Ιωάννης τόσο συχνά αναφέρεται σε αυτά τα θέματα, και στις επιστολές του επίσης, με τα λόγια:

«Αυτά που είδαμε με τα μάτια μας και ακούσαμε με τα αυτιά μας και τα χέρια μας ψηλάφησαν, αυτά έχουμε γράψει» (*4) Λέει πως δεν είναι μόνο αυτόπτης μάρτυρας, αλλά έχει και ακούσει, και διηγηθεί, τα θαυμάσια πράγματα του Κυρίου, με τη σειρά που έγιναν.

Επίσης, ο Λουκάς συγκέντρωσε τις *Πράξεις των Αποστόλων* σε ένα βιβλίο που απευθύνεται στον εξοχότατο Θεόφιλο. Σκοπός του ήταν να περιγράψει μόνο τα γεγονότα στα οποία ήταν προσωπικά παρών, και γι' αυτό το λόγο παρέλειψε το πάθος του Πέτρου, και την αναχώρηση του Παύλου από την πόλη της Ρώμης για την Ισπανία. (*5)

Όσο για τις επιστολές του Παύλου, τι είναι και από ποιο μέρος ή με ποιο σκοπό γράφτηκαν, το δηλώνουν από μόνες τους σ' αυτόν που καταλαβαίνει. Πρώτα-πρώτα έγραψε, και μάλιστα πολλά, στους Κορινθίους, εναντίον των σχισμάτων των αιρέσεων. Κατόπιν στους Γαλάτες, εναντίον της περιτομής. Μετά στους Ρωμαίους, στους οποίους έγραψε εκτεταμένα αναφέροντας πολλά αποσπάσματα από τις Γραφές, για να τους δείξει ότι ο Χριστός είναι το κύριο θέμα.

Όλα αυτά πρέπει να συζητηθούν ξεχωριστά, καθώς ο ευλογημένος απόστολος Παύλος, ακολουθώντας το παράδειγμα του Ιωάννη, γράφει απευθυνόμενος σε επτά εκκλησίες, με την εξής σειρά: η πρώτη επιστολή στους Κορινθίους, η δεύτερη στους Εφεσίους, η τρίτη στους Φιλιπησίους, η τέταρτη στους Κολοσσαείς, η πέμπτη στους Γαλάτες, η έκτη στους Θεσσαλονικείς, η έβδομη στους Ρωμαίους. Εξ άλλου, αν και γράφει από δύο φορές στους Κορινθίους και στους Θεσσαλονικείς ελέγχοντάς τους, απευθυνόμενος στις επτά εκκλησίες θέλει να δείξει ότι υπάρχει μία Εκκλησία που έχει εξαπλωθεί σε όλο τον κόσμο. (*6)

Το ίδιο και ο Ιωάννης στην *Αποκάλυψη*: παρόλο που γράφει μόνο σε επτά εκκλησίες, απευθύνεται σε όλες. (Ο Παύλος) έγραψε επίσης μία επιστολή στον Φιλήμονα, μία στον Τίτο, και δύο στον Τιμόθεο, από προσωπικό ενδιαφέρον και αγάπη. Αλλά προς τιμήν της καθολικής (*6) εκκλησίας και αυτές θεωρήθηκαν ιερές από την εκκλησιαστική τάξη.

Κυκλοφορεί ακόμα μία επιστολή προς τους Λαοδικείς (*7) και μία προς τους Αλεξανδρινούς, που φέρουν ψευδώς το όνομα του Παύλου, κατά την αίρεση του Μαρκίωνα. Και πολλές άλλες, που δεν τις δέχεται η καθολική εκκλησία, γιατί η χολή δεν αναμειγνύεται με μέλι.

Την επιστολή του Ιούδα και τις δύο επιστολές με την επικεφαλίδα «του Ιωάννη» τις δέχεται η καθολική εκκλησία – καθώς επίσης και την *Σοφία του Σολομώντα*, που φίλοι του έγραψαν προς τιμήν του. (*8)

Δεχόμαστε τις Αποκαλύψεις μόνο του Ιωάννη και του Πέτρου, αν και μερικοί από μας δεν θέλουν να διαβάζεται στην εκκλησία. (*9)

Όμως ο Ερμάς έγραψε τον «*Ποιμένα*» αρκετά πρόσφατα, (*10) στην πόλη της Ρώμης, τον καιρό που ο αδελφός του, ο Πίος, (*11) κατείχε την επισκοπική καθέδρα της πόλης αυτής.

Ως εκ τούτου πρέπει να διαβάζεται, αλλά όχι δημοσίως στην εκκλησία, αφού ούτε στους Προφήτες μπορεί να συγκαταλέγεται, γιατί ο αριθμός τους έχει συμπληρωθεί, ούτε στους Αποστόλους, γιατί είναι μεταγενέστερος. (*12)

Αλλά από τα έργα του Αρσίνοου, του Βαλεντίνου ή του Μητιάδη, (*13) δεν δεχόμαστε κανένα. Επίσης απορρίπτουμε αυτούς που συνέθεσαν ένα καινούριο βιβλίο ψαλμών για τον Μαρκίωνα, μαζί με τον Βασιλείδη και τους Καταφρύγιους της Ασίας ... » (*14)

---

1) Πιθανόν να αναφέρεται στην μαρτυρία του Παπία (Ευσέβιος, Εκκλ. Ιστ. γ' 39) σχετικά με το Ευαγγέλιο του Μάρκου: ότι δηλαδή δεν ήταν ο ίδιος αυτόπτης μάρτυρας των γεγονότων, αλλά έγραψε ό,τι είχε ακούσει από τον Πέτρο.

2) Ο Παπίας λέγει κάτι ανάλογο για τη συγγραφή αυτού του Ευαγγελίου

3) «*Η ευσέβια ημών, ουκ εστίν εν ρήμασι αλλ' εν νοήμασι*».

4) 1 ΙΩΑΝ. 1:1

5) Σχετική επιβεβαίωση από πολλούς πατέρες και εκκλησιαστικούς συγγραφείς.

6) Μίας και μοναδικής ή παγκόσμιας ή οικουμενικής Εκκλησίας.

7) Κοίτα: ΚΟΛ. 4[Δ]:16

8) Μια σύνοψη των βασικών ιδεών των έργων του Σολομώντα.

9) Η αποκάλυψη του Πέτρου έχει αρχαϊκά στοιχεία αλλά είναι νοθευμένη.

10) Περίπου 125/130 μ.Χ.

11) Ένατος κατά σειρά επίσκοπος Ρώμης (μετά τον Υγίνο), ανέλαβε περί το 140 μ.Χ.

12) Ο σεβασμός για το έργο του Ερμα έφθασε να συμπεριληφθεί στον Σιναϊτικό κώδικα, μία από τις αρχαιότερες πλήρης χειρόγραφες Γραφές του 330/350 μ.Χ.

13) Αιρετικοί Γνωστικοί.

14) Άλλοι αιρετικοί Γνωστικοί, διάδοχοι των προηγούμενων. Αν με την φράση «Καταφρύγιους» εννοεί τους Μοντανιστές («κατά Φρύγας αίρεση»), τότε στους εχθρούς της Αποκάλυψης (*9) περιλαμβάνεται ο αντι-Μοντανιστής και ορθολογιστής Γάϊος.

Γ) ΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟ ΤΩΝ ΕΚ ΤΟΥ ΣΚΙΛΛΙΟΥ (PASSIO SANCTORUM SCILLITANORUM)

Εισαγωγή: Οι 11 νεαροί μάρτυρες του Σκιλλίου καταδικάστηκαν μαζί με τον ηγέτη τους Σπεράτο κι εκτελέστηκαν δι' αποκεφαλισμού στην Καρχηδόνα, στις 17 Ιουλίου του 180 μ.Χ. Όλοι ήταν απ' το Σκίλλιο της Νουμιδίας, περιοχή που ανήκε στην Αφρικανική ανθυπατεία και καταδικάστηκαν επί ανθυπάτου Βιγέλιου Σατουρνίνου ο οποίος, κατά τη μαρτυρία του Τερτυλλιανού, ήταν ο πρώτος που γύμνωσε το ξίφος εναντίον των Χριστιανών. Ύπατοι του έτους εκείνου ήταν οι Πραισέντιος και Κλαυδιανός. Ο Μάρκος Αυρήλιος είχε πεθάνει λίγους μήνες πριν. Οι Νουμίδες (παράφραση της ελληνικής λέξης «νομάδες») ήταν ντόπιοι αφρικανοί των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων της επαρχίας, ενώ οι Έλληνες-Ιουδαίοι-Ρωμαίοι αποτελούσαν την ανώτερη και μέση τάξη του αστικού πληθυσμού. Όμως οι Νουμίδες Χριστιανοί ήταν οι πλέον ένθερμοι στην πίστη και πρόθυμοι να θυσιάσουν τη ζωή τους για να ομολογήσουν το Χριστό. Πολλοί επίσκοποι εκκλησιών της Νουμιδίας αρνήθηκαν αργότερα να συμβιβαστούν στο θέμα της αποκατάστασης των «πεπτωκότων», δηλαδή αυτών που πρόδωσαν την πίστη κατά το μαρτύριο.

“Όταν ο Πραισέντιος – γιά δεύτερη φορά – και ο Κλαυδιανός ήταν ύπατοι, τη δέκατη έβδομη ημέρα του Ιουλίου, στην Καρχηδόνα, ο **Σπεράτος**, ο **Νάρτζαλος**, ο **Κιττίνος**, η **Δονάτα**, η **Σεκούνδα** και η **Βέστια**, παραστάθηκαν στο δικαστήριο. **Ο ανθύπατος Σατουρνίνος είπε:** Μπορείτε να κερδίσετε την επιείκεια του κυρίου μας του αυτοκράτορα, αν συνέρθετε και φερθήτε λογικά.

Ο Σπεράτος είπε: Ποτέ δεν κάναμε κακό, δεν αδικήσαμε, δεν κακολογήσαμε ποτέ, αλλά όταν μας κακομεταχειρίζονταν τους λέγαμε ‘ευχαριστώ’, επειδή σεβόμαστε τον αυτοκράτορά μας.

Ο ανθύπατος Σατουρνίνος είπε: Είμαστε κι εμεις θρησκευόμενοι, και η δική μας θρησκεία είναι απλή: ορκιζόμαστε στον προστάτη-θεό του κυρίου μας του αυτοκράτορα, και προσευχόμαστε γιά την ευημερία του, πράγμα που κι εσείς οφείλετε να κάνετε. **Ο Σπεράτος είπε:** Αν δεχτείς να μ' ακούσεις ειρηνικά, μπορώ να σου μιλήσω γιά το μυστήριο της απλότητας.

Ο Σατουρνίνος είπε: Δεν θέλω να σ' ακούσω, αν είναι ν' αρχίσεις να λές άσχημα πράγματα γιά τις ιερές τελετές μας. Να ορκιστείς στον προστάτη-θεό του αυτοκράτορα.

Ο Σπεράτος είπε: Την αυτοκρατορία του κόσμου τούτου δεν τη γνωρίζω. Όμως υπηρετώ το Θεό που δεν έχει δει κανείς άνθρωπος, ούτε μάτια ανθρώπου μπορούν να κοιτάζουν. Κλοπή δεν έχω διαπράξει, κι αν αγοράσω κάτι πληρώνω το φόρο, επειδή γνωρίζω τον Κύριό μου, τον Βασιλέα των βασιλέων και Αυτοκράτορα όλων των εθνών.

-Ο ανθύπατος Σατουρνίνος είπε στους άλλους: *Εγκαταλείψτε αυτή την πίστη.*

-Ο Σπεράτος είπε: *Η πίστη μας θα ήταν κακή αν μας έκανε φοιτιάδες και ψευδομάρτυρες.*

-Ο ανθύπατος Σατουρνίνος είπε: *Μη συμμετέχετε σ' αυτή την τρέλλα.*

-Ο Κιττίνος είπε: *Δεν φοβόμαστε κανέναν, εκτός από τον Κύριο και Θεό μας που είναι στον ουρανό.*

-Η Δονάτα είπε: *Τιμούμε τον Καίσαρα ως Καίσαρα: αλλά φοβόμαστε το Θεό.*

-Η Βέστια είπε: *Είμαι Χριστιανή*

-Η Σεκούνδα είπε: *Θέλω να είμαι αυτό που είμαι.*

Ο ανθύπατος Σατουρνίνος ρώτησε το Σπεράτο: *Επιμένεις ότι είσαι Χριστιανός;*

Ο Σπεράτος απάντησε: *Είμαι Χριστιανός.* Το ίδιο είπαν και όλοι οι υπόλοιποι.

Ο ανθύπατος Σατουρνίνος ρώτησε: *Δε θέλεις λίγο χρόνο να το ξανασκεφτείς;*

Ο Σπεράτος απάντησε: *Είναι τόσο απλό που δε χρειάζεται να το ξανασκεφτώ.*

Ο ανθύπατος Σατουρνίνος ρώτησε: *Τι είναι αυτά που κρατάς στο στήθος σου; (*)*

Ο Σπεράτος απάντησε: *Βιβλία κι επιστολές του Παύλου, ενός δίκαιου ανθρώπου.*

Ο ανθύπατος Σατουρνίνος είπε: *Σας δίνω αναβολή τριάντα ημερών για να σκεφτήτε.*

- Ο Σπεράτος είπε για δεύτερη φορά: *Είμαι Χριστιανός.* Το ίδιο κι όλοι οι άλλοι.

Ο ανθύπατος Σατουρνίνος διάβασε την καταδίκη από το πινακίδιο: *Ο Σπεράτος, ο Νάρτζαλος, ο Κιττίνος, η Δονάτα, η Βέστια, η Σεκούνδα και οι υπόλοιποι, αφού ομολόγησαν ότι ζουν σύμφωνα με τη Χριστιανική θρησκεία, και αφού αρνήθηκαν επίμονα όλες τις ευκαιρίες που τους δόθηκαν για να επιστρέψουν στα Ρωμαϊκά έθιμα, καταδικάζονται σε θάνατο διά του ξίφους.*

Ο Σπεράτος είπε: *Ευχαριστούμε το Θεό.* - **Ο Νάρτζαλος** είπε: *Σήμερα είμαστε μάρτυρες στον ουρανό. Ευχαριστούμε το Θεό.*

Ο ανθύπατος Σατουρνίνος έδωσε διαταγή να ανακοινώσει ο κήρυκας το εξής: *Διέταξα την εκτέλεση των: Σπεράτου, Νάρτζαλου, Κιττίνου, Βετούριου, Φήλικα, Ακουιλίνου, Λαιτάντιου, Ιανουαρίας, Γενερόσας, Βέστιας, Δονάτας και Σεκούνδας.* **Όλοι** είπαν: *Ευχαριστούμε το Θεό.*

Κι έτσι όλοι μαζί στεφανώθηκαν με το στεφάνι του μάρτυρα. Και βασιλεύουν με τον Πατέρα, τον Υιό και το Άγ. Πνεύμα, στον αιώνα των αιώνων. Αμήν (**)

(*) Οι Χριστιανοί που αρνούσαν την πίστη, έδιναν στις αρχές τα αντίγραφα των Γραφών που είχαν στην κατοχή τους, προς κατάσχεση ή καταστροφή. Στη παρούσα περίπτωση όμως συνελήφθησαν απρόσμενα και έτσι τα είχαν μαζί τους. (**) Πιθανή προσθήκη των αντιγραφών.

Τα έργα του Σεπτίμιου Τερτυλλιανού

ΣΕΠΤΙΜΙΟΣ ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΟΣ

ΠΡΩΤΟΣ ΚΥΚΛΟΣ

«ΣΩΤΗΡΙΑ - ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ»

1) ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

“ΑΠΟ ΤΟΤΕ ΗΡΕΑΤΟ Ο ΙΗΣΟΥΣ ΚΗΡΥΣΣΕΙΝ ΚΑΙ ΛΕΓΕΙΝ ΜΕΤΑΝΟΕΙΤΕ ΗΓΓΙΚΕΝ ΓΑΡ Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΩΝ ΟΥΡΑΝΩΝ.” (ΜΑΤΘ. 4[Δ]:17)

2) ΠΕΡΙ ΒΑΠΤΙΣΜΑΤΟΣ

“Ο ΠΙΣΤΕΥΣΑΣ ΚΑΙ ΒΑΠΤΙΣΘΕΙΣ ΣΩΘΗΣΕΤΑΙ Ο ΔΕ ΑΠΙΣΤΗΣΑΣ ΚΑΤΑΚΡΙΘΗΣΕΤΑΙ” (ΜΑΡΚ. 16: 16)

3) ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ

“ΚΥΡΙΕ ΔΙΔΑΞΟΝ ΗΜΑΣ ΠΡΟΣΕΥΧΕΣΘΑΙ ...”
(ΛΟΥΚ. 11[ΙΑ]:1)

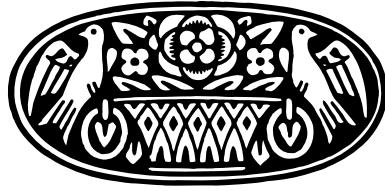
4) ΠΕΡΙ ΝΗΣΤΕΙΑΣ

“ΣΧΟΛΑΖΗΤΕ ΤΗ ΝΗΣΤΕΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΠΡΟΣΕΥΧΗ”
(1 ΚΟΡ. 7[Z]:5)

5) ΠΕΡΙ ΥΠΟΜΟΝΗΣ

“ΕΝ ΤΗ ΥΠΟΜΟΝΗ ΥΜΩΝ ΚΤΗΣΑΣΘΕ ΤΑΣ ΨΥΧΑΣ ΥΜΩΝ” (ΛΟΥΚ. 21[ΚΑ]:19)

#1 “De Paenitentia” (Περί μετανοίας)

Εισαγωγή

Ο Τερτυλλιανός αρχίζει την μικρή αυτή πραγματεία των 12 κεφαλαίων με τη διάκριση ανάμεσα στη μετάνοια των εθνικών (*μεταμέλεια για πράξεις – ακόμα και αγαθές – που δεν έτυχαν της αναμενόμενης ανταπόδοσης*) και των Χριστιανών (*αποδοκιμασία της αμαρτίας που εκδηλώνεται έμπρακτα με την αλλαγή ζωής*).

Μέσα στη δωρεάν χάρη του Θεού, η μετάνοια είναι το αντίτιμο – *από τη μεριά του ανθρώπου* – για τη σωτηρία του. Η μετάνοια του Χριστιανού όμως δεν αφορά μόνο τις πράξεις του, αλλά περιλαμβάνει και τις αμαρτωλές σκέψεις. Για το λόγο αυτό η μετάνοια από τα νεκρά έργα που γίνεται άπας προ του βαπτίσματος το οποίο γίνεται *εις άφεσιν αμαρτιών*, πρέπει να είναι γνήσια, ολοκληρωμένη, σταθερή και μόνιμη, **διότι η επανάληψη των θανασίμων αμαρτιών ισοδυναμεί με περιφρόνηση και προσβολή του Θεού.**

Το βασικό στοιχείο της μετάνοιας είναι ο φόβος του Θεού. Αν όμως χάσουμε το φόβο του Θεού και αμαρτήσουμε θανασίμως και πάλι, το έλεός Του μας παρέχει και δεύτερη (*και μάλλον τελευταία*) ευκαιρία μετανοίας.

Έτσι εάν κάποιος πέσει σε θανάσιμο αμάρτημα η εκκλησία μπορεί να δεχθεί και δεύτερη μετάνοια. Αυτή όμως η δεύτερη μετάνοια γίνεται προς επανόρθωση και αποκατάσταση της σχέσης μας με τον προσβεβλημένο από τη συμπεριφορά μας Πατέρα καθώς η πτώση σε θανάσιμη αμαρτία μετά το βάπτισμα οδηγεί σε σοβαρή διαταραχή της σχέσης του με το Θεό κι απαιτεί δραματική και διπλάσια νέα αφιέρωση. Για το λόγο αυτό συνοδεύεται από εκούσια ταπείνωση του μετανοούντος (την ονομάζει με τον ελληνικό όρο «*εξομολόγηση*») που, εκτός από την ομολογία των αμαρτιών στο Θεό και στην Εκκλησία, εκδηλώνεται με πένθος, νηστεία, αποχή από καλλωπισμό και λουτρά και με πλήθος από καλά έργα.

Σε αυτή την περίπτωση φαίνεται και η ένθερμη προς αλλήλους αγάπη που χαρακτήριζε την αρχαία εκκλησία: το σώμα ενωμένο, συμπάσχει και αγωνίζεται στην προσευχή για τη σωτηρία του μετανοούντος αδελφού. Έτσι όχι μόνο πρέπει να δεχόμαστε όσους έπεσαν σε θανάσιμο αμάρτημα μετά το βάπτισμα αλλά και να τους βοηθάμε.

ΣΕΠΤΙΜΙΟΥ ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΟΥ ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ (De Paenitentia)^(*1)

Κεφ. 1ο. Η μετάνοια των εθνικών

I. Paenitentiam hoc genus homines quod et ipsi retro fuimus, caeci sine domini lumine, natura tenus norunt passionem animi quandam esse quae obveniat de offensa sententiae prioris.

2. Ceterum a ratione eius tantum absunt quantum ab ipso rationis auctore. Quippe res dei ratio quia deus omnium conditor nihil non ratione providit disposuit ordinavit nihilque non ratione tractari intellegique voluit.

3. Igitur ignorantibus quique deum rem quoque eius ignorant necesse est quia nullius omnino thesaurus extraneis patet. Itaque universam vitae conversationem sine gubernaculo rationis transfretantes imminentem saeculo procellam evitare non norunt. 4. Quam autem in paenitentiae actu irrationabiliter deversentur, vel uno isto satis erit expedire cum illam etiam in bonis factis suis adhibent. Paenitet fidei amoris simplicitatis liberalitatis patientiae misericordiae:

1. 1. Ο φυσικός άνθρωπος αντιλαμβάνεται τη μετάνοια σαν μιά αντίδραση του νου που γεννιέται από απέχθεια προς ένα δυσάρεστο συναίσθημα που είχε δοκιμάσει προηγουμένως: τέτοιοι άνθρωποι είμαστε κι εμείς στο παρελθόν, τυφλοί, χωρίς το φως του Κυρίου. 2. Αυτοί οι άνθρωποι όμως βρίσκονται τόσο μακριά από τη λογική της μετάνοιας, όσο μακριά βρίσκονται από το Δημιουργό της λογικής. Στην πραγματικότητα η λογική ανήκει στο Θεό, διότι ο Πλαστουργός όλων δημιούργησε, ρύθμισε και καθόρισε τα πάντα με τη λογική, και χωρίς τη λογική δεν μπορούμε να προσεγγίσουμε και να κατανοήσουμε το θέλημά Του. (*2)

η λογική ανήκει στο Θεό ... και χωρίς τη λογική δεν μπορούμε να προσεγγίσουμε και να κατανοήσουμε το θέλημά Του

3. Όσοι λοιπόν αγνοούν το Θεό, αναγκαστικά αγνοούν και τα δικά Του πράγματα, διότι κανείς δεν ανοίγει το θησαυροφυλάκιό του σε ξένους. Έτσι ακολουθούν την πορεία της ζωής χωρίς το πηδάλιο της λογικής, και δεν ξέρουν πως να αποφύγουν την επικείμενη καταιγίδα που θα σαρώσει τον κόσμο. 4. Εκτός αυτού, το πόσο παράλογα αντιμετωπίζουν το θέμα της μετάνοιας φαίνεται χαρακτηριστικά από το γεγονός ότι μετανοούν ακόμα και για τις καλές τους πράξεις. Μετανοούν για την καλοπιστία, την αγάπη, την απλότητα της καρδιάς, την υπομονή, το έλεος,

(*1) Γράφθηκε περί το 195 μ. Χ. (*2) Η λογική είναι ουσιαστικό εργαλείο να πλησιάσει κανείς το Θεό. Η Γραφή αποκαλείται, “το λογικόν άδολον γάλα”(1 ΠΕΤΡ. 2|Β|:2-ΚΜΝ). Ο Παύλος απευθύνεται στη λογική του ανθρώπου, “Κρίνατε σεις καθ’ εαυτούς· είναι πρόπον γυνή να προσεύχηται εις τον Θεόν ασκεπής.”(1 ΚΟΡ. 11|ΙΑ|:13-ΒΜΒ) και ο ίδιος με επιχειρήματα “έπειθεν τε Ιουδαίους και Ελληνας”(ΠΡΑΞ. 18|ΙΗ|:4-ΚΜΝ). Όμως η λογική δεν πρέπει να υπεισέρχεται στα δόγματα καταστρέφοντας τις ρίζες της πίστεως. Για το λόγο αυτό ο Τερτυλλιανός μιλώντας για την άσκοπο σύλληψη του Χριστού έγραψε: “Πιστεύω γιατί είναι παράλογο”(Credo, quia absurdum est)

5. απλά και μόνο αν μιά πράξη τους που είχε σαν κίνητρο κάποιο απ' τα παραπάνω, έτυχε να αντιμετωπιστεί με αχαριστία, **βδελύττονται τον εαυτό τους που έκαναν το καλό**. Κι αυτό το είδος της μετάνοιας που αφορά τις καλύτερες πράξεις τους φροντίζουν να κρατούν στην καρδιά τους, ώστε να θυμούνται να μην ευεργετήσουν κανέναν ξανά. Γι' αυτούς η μετάνοια είναι μέσον που τους επιτρέπει ν' αμαρτάνουν μάλλον, παρά να κάνουν το σωστό.

Κεφ. 2ο. Η αληθινή μετάνοια προέρχεται από το Θεό και υπόκειται στους νόμους Του

1. Αν όμως λειτουργούσαν σαν άνθρωποι που γνωρίζουν το Θεό και τη λογική, θα ζύγιζαν τη σοβαρότητα της μετάνοιας και δεν θα την εφαρμόζαν ποτέ με τρόπο τέτοιο που να γίνει αιτία να καταδικαστούν **γιά διεστραμμένα αυτοβελτίωση**. Δηλαδή θα περιόριζαν την αμαρτία τους, κι αυτό από φόβο Θεού.

2. Αλλά όταν δεν υπάρχει φόβος δεν υπάρχει βελτίωση. Και όταν δεν υπάρχει βελτίωση μάταια είναι η μετάνοια, γιατί δεν αποδίδει τον καρπό γιά τον οποίο ο Θεός τη φύτεψε, δηλαδή τη σωτηρία του ανθρώπου.

3. Αφού το ανθρώπινο θράσος στο πρόσωπο του πρωτόπλαστου Αδάμ διέπραξε πολλές και σοβαρές αμαρτίες, κι αφού η καταδίκη του ανθρώπου έγινε αιτία να χάσει τον παράδεισο και την αθανασία, **ο Θεός αμέσως έδειξε έλεος και εγκαινίασε ο ίδιος το θεσμό της μετάνοιας: μεταμελήθηκε γιά την καταδίκη που επέβαλε η προηγούμενη οργή Του**, και συγχώρεσε το πλάσμα το δημιουργημένο κατ' εικόνα Του.

5. *prout quid in ingrati-
am cecidit, semetipsos
execrantur quia benefecerint, eamque maxime
paenitentiae speciem quae optimis
operibus inrogatur in corde
figunt meminisse curantes ne quid
boni rursus praestent. Contra
paenitentiae malorum levius
incubant: denique facilius per
eandem delinquunt quam pe-
reandem recte faciunt.*

II. *Quodsi dei ac per hoc rationis
quoque compotes agerent, merita
primo paenitentiae expenderent
nec umquam eam ad augmentum
peruersae emendationis adhibe-
rent; modum denique paenitendi
temperarent quia et delinquendi
tenerent, timentes dominum sci
licet.*

2. *Sed ubi metus nullus, emendatio
proinde nulla; ubi emendatio nulla,
paenitentia necessario vana, quia
caret fructu suo cui eam Deus seuit,
idest hominis salute.*

3. *Nam deus post tot ac tanta
delicta humanae temeritatis a
principe generis Adam auspicata,
post damnatum hominem cum
saeculi dote, post eiectum paradiso
mortique subiectum, cum rursus ad
suam misericordiam maturuisset,
iam inde in semetipso paenitentiam
dedicavit, rescissa sententia irarum
pristinorum ignoscere pactus ope-
riet imagini suae.*

όταν δεν υπάρχει φόβος δεν υπάρχει βελτίωση. Και όταν δεν υπάρχει βελτίωση μάταια είναι η μετάνοια, γιατί δεν αποδίδει τον καρπό γιά τον οποίο ο Θεός τη φύτεψε, δηλαδή τη σωτηρία του ανθρώπου

(ΓΕΝ. 6:6)

4. *Itaque et populum sibi congregavit et multis bonitatis suae largitionibus fovit et in gratissimum totiens expertus, ad paenitentiam semper hortatus ei praedicandae universorum prophetarum emisit ora: mox gratiam pollicitus quam in extremitatibus temporum per spiritum suum universo orbi in luminaturus esset, praeire intinctionem paenitentiae iussit, si, quos per gratiam vocaret ad promissionem semini Abraham destinatum, per paenitentiae sub-signationem ante conponeret.*

5. *Non tacet Iohannes paenitentiam in itote dicens: iam enim salus nationibus adpropinquabat, dominus scilicet adferens secundum dei promissum.*

6. *Cui praeministrum paenitentiae destinavit purgandis mentibus praepositum, uti, quidquid error vetus inquinasset, quidquid in corde hominis ignorantia contaminasset, id paenitentia averrens et eradens et foras abiciens mundam pectoris domum superventuro spiritui sancto paret quo se ille cum caelestibus bonis libens inferat.*

7. *Horum bonorum unus est titulus, salus hominis criminum pristinorum abolitione praemissa; haec paenitentiae causa, haec opera, negotium divinae misericordiae curans, quod homini proficit, deo servit.*

8. *Ceterum ratio eius, quam cognito domino discimus, certam formam tenet, ne bonis umquam factis cogitatisve quasi violenta aliqua manus iniciatur.*

4. Κι έτσι σύναξε ένα λαό και τον έκανε δικό Του, τον ανέθρεψε με πολλές και άφθονες δωρεές, αλλά βρίσκοντάς τον τόσο αγάριστο, τον παρώτρυνε συνεχώς να μετανοεί με τη φωνή των προφητών που γι' αυτό το λόγο έστελνε. Αργότερα, μαζί με την υπόσχεση της Χάρης που κατά τον έσχατο καιρό σκόπευε να εκχέει διά του Πνεύματός Του σαν πλημμυρίδα φωτός στην οικουμένη, διέταξε το βάπτισμα της μετάνοιας να προηγηθεί, ώστε να προετοιμάσει με το σημείο και τη σφραγίδα της μετάνοιας αυτούς που η Χάρη Του καλούσε να γίνουν κληρονόμοι της επαγγελίας που είχε δώσει στον Αβραάμ.

5. Ο Ιωάννης ακατάπαυστα έλεγε: «Μετανοείτε, διότι η σωτηρία των εθνών επλησίασε» – δηλαδή έρχεται ο Κύριος που φέρνει τη σωτηρία, όπως ο Θεός υποσχέθηκε. 6. Ως προάγγελος του Κυρίου, ο Ιωάννης κήρυξε μετάνοια που αποσκοπούσε στην κάθαρση του ανθρώπινου νου από το μολυσμό που προκάλεσαν βαθιά ριζωμένα σφάλματα, και της ανθρώπινης καρδιάς από το μίσημα που γέννησε η άγνοια, ώστε ο οίκος της καρδιάς να σαρωθεί και να απαλλαγεί από όλα τα σκουπίδια, γιά να γίνει κατοικία του Αγίου Πνεύματος που επρόκειτο να έρθει να εγκατασταθεί εκεί, μαζί με τις ουράνιες ευλογίες Του.

7. Σ' αυτές τις ευλογίες δίνουμε το όνομα της σωτηρίας, της οποίας η άφεση των αμαρτιών αποτελεί το προκαταρκτικό στάδιο: διότι ο (τελικός) σκοπός και ο αγώνας της μετάνοιας είναι να συνεργαστεί με το θείο έλεος. (*3) Αυτό που ωφελεί τον άνθρωπο αποτελεί υπηρεσία προς τον Θεό. (*4) 8. Ο κανόνας της μετάνοιας όμως, τον οποίο μαθαίνουμε όταν γνωρίσουμε τον Κύριο, (*5) λέει πως βίαια χέρια δεν κάνουν καλές πράξεις.

MATΘ. 3:1-12
ΜΑΡΚ. 1:4
ΛΟΥΚ. 3:4-6

(*3) Με αυτό τον τρόπο -της συνεργείας- εξασφαλίζεται η σωτηρία. (*4) Πρόκειται για την πνευματική αύξηση μέσω της συνεχούς μετάνοιας. (*5) Ο Ειρηναίος Λυών (132-202) από τους πρώτους κάνει μνεία περί «Κανόνα της αληθείας, όν δια του βαπτισματος είληφεν» ο βαπτισμένος. (Έλεγχος ..., 1:9:4)

9. Ο Θεός ποτέ δεν εγκρίνει την αποδοκιμασία των καλών πράξεων, γιατί είναι δικές Του. Και αφού ο ίδιος ο Κύριος είναι ο εμπνευστής των καλών πράξεων, είναι λογικά υπερασπιστής τους. Επίσης είναι ο αποδέκτης τους, άρα κι ο μισθαποδότης τους.

10. Ας το καταλάβει λοιπόν η κακία των ανθρώπων που μετανοεί ακόμα και για τα καλά έργα. Ας το καταλάβει και η καλοσύνη τους, που κάνει το καλό για να λάβει ανταπόδοση (*6): και οι δύο είναι γήϊνες και θνητές.

11. Ελάχιστο καλό σου κάνει η ευγνωμοσύνη των ανθρώπων και ελάχιστο κακό η αχαριστία τους, γιατί την καλή πράξη θα την ανταποδώσει ο Θεός, όπως και την κακή. Αυτός είναι ο Κριτής που κάνει ανταπόδοση σε κάθε περίπτωση.

12. Εφόσον λοιπόν ο Θεός σαν Κριτής απαιτεί και υπερασπίζεται τη δικαιοσύνη, και εφόσον στη δικαιοσύνη αποβλέπει όταν επιβάλλει την πειθαρχία Του, δε χωρά αμφιβολία ότι ο Θεός κρίνει τη μετάνοιά μας με κριτήρια δικαιοσύνης, όπως και όλες τις πράξεις μας. Άρα το καθήκον μας εκπληρώνεται υπό τον όρον ότι η μετάνοια αφορά μόνο αμαρτίες.

Οι κακές πράξεις είναι αμαρτίες, και καμιά αγαθοεργία δεν αποτελεί παράπτωμα

13. Εξ άλλου, μόνο οι κακές πράξεις είναι αμαρτίες, και καμιά αγαθοεργία δεν αποτελεί παράπτωμα.

14. Τότε πώς γίνεται να μετανοεί κάποιος που δεν διέπραξε παράπτωμα; Γιατί επιβάλλει στην αγαθότητά του αυτό που η κακία οφείλει να κάνει; Βλέπουμε πως όταν κάτι γίνεται εκεί που δεν πρέπει να γίνει, εκεί που χρειάζεται περισσότερο παραβλέπεται. (*7)

9. *Deus enim reprobationem bonorum ratam non habet utpote suorum: quorum cum auctor et defensor sit, necesse est proinde et acceptator; si acceptator, etiam remunerator.*

10. *Viderit ergo ingratis hominum, si etiam bonis factis paenitentiam cogit; viderit et gratia, si captatio eius ad benefaciendum incitamento est: terrena et mortalis utraque.*

11. *Quantulum enim compendii, si grato benefeceris, vel dispendii, si ingrato? Bonum factum deum habet debitorem, sicuti et malum, quia iudex omnis remunerator est causae.*

12. *At cum iudex deus iustitiae carissimae sibi exigendae tuendaeque praesideat et in eam omnem summam disciplinae suae sanciat, dubitandum est, sicut in universis actibus nostris, ita in paenitentiae quoque causa iustitiam deo praestandam esse? Quod quidem ita impleri licebit, si peccatis solummodo adhibeatur.*

13. *Porro peccatum nisi malum factum dicinon meretur nec quisquam benefaciendo delinquit.*

14. *Quodsi non delinquit, cur paenitentiam invadit delinquentium privatum? Cur malitiae officium bonitati suae inponit? Itaevenit ut, cum aliquid ubi non oportet adhibeatur, illic ubi oportet neglegatur.*

(*6) ΛΟΥΚ. 14[1Α]:12. (*7) Επανέρχεται στην αρχική του υπόθεση, κατακρίνοντας αυτούς που μετανοούν γιατί έκαναν το καλό, γιατί βοήθησαν κάποιον, κ.ο.κ. Τονίζει ότι αυτό είναι παραλογισμός.

Κεφ. 3. Οι αμαρτίες διακρίνονται σε σωματικές και πνευματικές. Και τα δύο είδη υπόκεινται αν όχι σ' ανθρώπινο, τουλάχιστον σε θεϊκό έλεγχο και τιμωρία. (*8)

III. *Quorum ergo paenitentia iusta et debita videatur, id est quae delicto deputanda sint, locus quidem expostulatdenotare, sed otiosum videri potest.*

2. *Domino enim cognito ultro spiritus a suo auctore respectus emergit ad notitiam veritatis et admissus ad dominica praecepta ex ipsis statim eruditur id peccato deputandum, a quo deus arceat: quoniam, cum deum grande quid boni constet esse, utique bono nisi malum non displiceret, quod inter contraria sibi nulla amicitia est.*

3. *Praestringere tamen non pigebit delictorum quaedam esse carnalia, id est corporalia, quaedam vero spiritalia nam cum ex hac duplicis substantiae eongregatione confectus homo sit, non aliunde delinquit quam unde constat —;*

4. *sed non eo inter se differunt, quod corpus et spiritus duosunt, atquin eo magis paria sunt, quia duo unum efficiunt, ne quis pro diversitate materiarum peccata earum discernat ut alterum altero levius aut gravius existimet.*

5. *Siquidem et caro et spiritus dei res, alia manu eius expressa, alia adflatu [eius] consummata;*

1. Αν και η περίπτωση απαιτεί να σημειώσουμε τις πράξεις για τις οποίες είναι σωστό και δίκαιο να μετανοούμε – δηλαδή αυτές που χαρακτηρίζονται ως αμαρτίες – στην πραγματικότητα όμως δεν χρειάζεται.

2. Διότι αφού γνωρίσαμε τον Κύριο, το πνεύμα μας, που «ενέβλεψεν» στο Δημιουργό του και φωτίστηκε από την γνώση της αλήθειας, **διδάσκεται από τα θεία εντάλματα καθώς αυτά του γνωστοποιούνται**, και συνειδητοποιεί ότι «**αμαρτία είναι ό,τι ο Θεός μας προστάζει να μην κάνουμε**». Και εφόσον κατά γενική ομολογία ο Θεός είναι η ουσία του αγαθού, έπεται πως ο Θεός απορρίπτει το κακό, γιατί δύο αλληλοαναιρούμενες τάσεις δεν μπορούν να συνυπάρξουν. (ΛΟΥΚ. 22:61)

ο Θεός είναι η ουσία του αγαθού, έπεται πως ο Θεός απορρίπτει το κακό

3. Όμως θα ήταν χρήσιμο να εξετάσουμε εν συντομία τις δύο κατηγορίες αμαρτιών: σαρκικές, δηλαδή σωματικές, και πνευματικές. Γιατί αφού ο άνθρωπος έχει διττή υπόσταση, εννοείται πως από τις δύο υποστάσεις του πηγάζουν οι αμαρτίες του. (*9)

4. Το σώμα και το πνεύμα είναι μεν διαφορετικά, αλλά τα δύο είδη αμαρτιών δεν διαφέρουν ως προς την σοβαρότητα: από αυτή την άποψη είναι ίσα διότι το σώμα και το πνεύμα είναι ένα, ώστε να μη θεωρήσει κανείς το ένα είδος αμαρτίας περισσότερο αμελητέο από το άλλο.

5. Η σάρκα και το πνεύμα είναι και τα δύο πλάσματα του Θεού, το ένα έργο των χειρών Του και τ'άλλο δοσμένο απ'τη πνοή Του.

(*8) Παραμερίζοντας για λίγο το δόγμα της «δικαίωσης διά πίστεως», οφείλουμε να παραδεχτούμε ότι η στάση της εκκλησίας απέναντι στην αμαρτία και τον αμαρτωλό, είναι αυτό που κυρίως φανερώνει αν η εκκλησία «στέκεται στην πίστη» (2 ΚΟΡ. 1[Α]:24) ή όχι. (*9) Ο άνθρωπος αποτελείται από σώμα-πνεύμα-ψυχή (1 ΘΕΣΣ. 5[Ε]:23), αλλά η τρίτη αυτή ύπαρξη χωρίζεται στον εσωτερικό και εξωτερικό άνθρωπο.

Ο Θεός που τα δημιούργησε και τα δυό προσβάλλεται εξ ίσου από τις αντίστοιχες αμαρτίες τους.

cum ergo ex pari ad dominum pertineant, quodcumque eorum deliquerit ex pari dominum offendit.

(1 ΙΩΑΝ. 2:18)

6. Μπορείς να ξεχωρίσεις τις πράξεις της σάρκας και του πνεύματος; Αυτά τα δύο είναι συνδεδεμένα όχι μόνο στη ζωή και στο θάνατο αλλά και στην ανάσταση, όταν «*εκείνη την ώρα*» θα αναστηθούν μαζί, είτε για αιώνια ζωή, αν από κοινού έχουν ζήσει δικαίως, είτε για κρίση, αν από κοινού έχουν αμαρτήσει.

6. An tu discernas actus carnis et spiritus, quorum et in vita et in morte et in resurrectione tantum communionis atque consortii est, ut pariter tunc aut in vitam aut in iudicium suscitentur, quia scilicet pariter aut deliquerint aut innocenter egerint?

7. Θα το πούμε ξανά και ας το καταλάβουμε μια για πάντα, ότι και οι δύο υποστάσεις του ανθρώπου έχουν ανάγκη μετανοίας. Την ίδια ενοχή μοιράζονται, και ο ίδιος Κριτής θα τις κρίνει, ο Θεός. Άρα χρειάζονται την ίδια θεραπεία, **δηλαδή τη μετάνοια**.

7. Hoc eo praemisimus ut non minorem alteri quam utrique parti, si quid deliquerit, paenitentiae necessitatem intellegamus inpendere; communis reatus amborum est, communis et iudex, deus scilicet: communis igitur et paenitentiae medella.

8. Ονομάσαμε τις αμαρτίες «*πνευματικές*» και «*σωματικές*», διότι πρόκειται για αμαρτωλές **σκέψεις** και για αμαρτωλές **πράξεις**. Η αμαρτωλή πράξη είναι σωματική αμαρτία γιατί έχει υλική υπόσταση, δηλαδή μπορούμε να τη δούμε και να την αγγίξουμε.

8. Exinde spiritualia et corporalia nominantur, quod delictum omne aut agitur aut cogitatur, ut corporale sit quod in facto est quia factum ut corpus et videri et contingi habet,

Αλλά η αμαρτία που βρίσκεται στο νου είναι πνευματική, διότι το πνεύμα δεν μπορούμε ούτε να το δούμε, ούτε να το αγγίξουμε.

spiritale vero quod in animo est quia ut spiritus neque videtur neque tenetur.

9. Έτσι βλέπουμε ότι πρέπει να αποφεύγουμε όχι μόνο τις αμαρτωλές πράξεις, αλλά και τις αμαρτωλές σκέψεις, και αν πέσουμε σε κάποια από αυτές να μετανοούμε.

9. Per quod ostenditur non facti solum, verum et voluntatis delicta vitanda et paenitentia purganda esse.

Ας μην είμαστε τόσο επιπόλαιοι ώστε να νομίζουμε ότι οι αμαρτωλές σκέψεις θα διαφύγουν της προσοχής του Θεού όπως ξεφεύγουν από τον έλεγχο της πεπερασμένης ανθρώπινης ικανότητας που δεν μπορεί να διεισδύσει στα άδυστα του νου.

Neque enim, si mediocritas humana facti solummodo iudicat quia voluntatis latebris par non est, idcirco [etiam] crimina eius etiam sub deo neglegamus.

Ας μην είμαστε τόσο επιπόλαιοι ώστε να νομίζουμε ότι οι αμαρτωλές σκέψεις θα διαφύγουν της προσοχής του Θεού όπως ξεφεύγουν από τον έλεγχο της πεπερασμένης ανθρώπινης ικανότητας που δεν μπορεί να διεισδύσει στα άδυστα του νου

10. *Deus in omnia sufficit; nihil a conspectu eius remotum unde omnino delinquitur; quia non ignorat, nec omittit quominus in iudicium decernat: dissimulator et praevaricator perspicaciae suae non est!*

11. *Quid quod voluntas facti origo est? Viderint enim, si qua casui aut necessitati aut ignorantiae imputantur, quibus exceptis iam non nisi voluntate delinquitur.*

12. *Cum ergo facti origo sit, non tanto potior ad poenam est quanto principalis ad culpam? Qua ne tunc quidem liberatur cum aliqua difficultas perpetrationem eius intercipit: ipsa enim sibi imputatur nec excusari poterit per illam perficiendi infelicitatem, operata quod suum fuerat.*

13. *Denique dominus quemadmodum se adiectionem legi superstruere demonstrat nisi et voluntatis interdicens delicta? Cum adulterum non eum solum definit qui comminus in alienum matrimonium cecidisset, verum etiam illum qui ad spectus concupiscentiae contaminasset.*

14. *Adeo quod prohibetur administrare, satis periculose animus sibi repraesentat et temere per voluntatem expungit effectum. Cuius voluntatis cum vis tanta sit ut nos solatio sui saturans pro facto cedat, pro facto ergo plectetur.*

15. *Vanissimum est dicere: 'volui nec tamen feci'; atquin perficere debes quia vis, aut nec velle quia nec perficis.*

10. Ο Θεός είναι πανταχού παρών και παντογνώστης. Τα μάτια Του βλέπουν τις αμαρτίες και όταν γίνονται πράξη, **αλλά και όταν κυοφορούνται στο νου**. Ο Θεός γνωρίζει και κρίνει, και δεν μπορεί να προσποιείται πως δεν είδε αυτά που διέκριναν τα μάτια Του.

11. Μήπως δεν ξέρουμε ότι η σκέψη προηγείται της πράξης; **Αν εξαιρέσουμε μερικές αμαρτίες που γίνονται κατά τύχη, κατ' ανάγκη ή από άγνοια, (*10) όλες οι άλλες συλλαμβάνονται πρώτα στον νου**.

12. Η αμαρτωλή επιθυμία λοιπόν από την οποία προέρχεται η αμαρτωλή πράξη σίγουρα θα τιμωρηθεί γιατί προηγείται σε ενοχή – και η ενοχή της παραμένει ακόμα και σε περίπτωση που εμποδιστεί από κάτι τυχαίο και δεν γίνει πράξη. (*11)

13. Ο Κύριος **συμπλήρωσε το Νόμο** (*11α) προσθέτοντας στις άλλες απαγορεύσεις και την απαγόρευση των **αμαρτωλών επιθυμιών**.

Γι' αυτό ονομάζει μοιχό όχι μόνο τον άνδρα που αναμείχθηκε στο γάμο τρίτου, αλλά κι εκείνον που μόλυνε **μιά γυναίκα με την επιθυμία της ματιάς του**. (ΜΑΤΘ. 5:27-28)

14. **Άρα είναι πολύ επικίνδυνο για το νου να σκέφτεται αυτό που απαγορεύεται να πράξουμε**, και επιπόλαια να αποφασίζει να το εκτελέσει. Ακόμα και αν δε φτάσει στην ολοκλήρωση της πράξης, το αμετάκλητο της απόφασης έχει τέτοια ισχύ που υποκαθιστά την πράξη – και σαν πράξη θα τιμωρηθεί.

15. Τι νόημα έχει να λες, «**το 'θελα, αλλά δε το έκανα**»; Αφού το επιθύμησες ας το πραγματοποιήσες, (*12) ειδάλλως **ας μην επιθυμήσες καθόλου αυτό που απαγορεύεται**.

(*10) Εκκλησιαστικός διαχωρισμός, δεν τα θεωρεί όλα το ίδιο. (*11) Εδώ καταδικάζει το κίνητρο άσχετα αν για διάφορους λόγους δεν έγινε πράξη. (*11α) «Όλα αυτά ο ίδιος τα εκπλήρωσε και τα συμπλήρωσε όταν ήλθε» Ειρηναίος Λυών, *Ελεγχος...*, IV:34:2. (*12) Αν ήταν κάτι καλό και όχι αμαρτία.

16. Όταν στην προκειμένη περίπτωση ομολογείς το περιεχόμενο της συνείδησής σου, είναι σα να καταδικάζεις τον εαυτό σου. Γιατί αν επιθυμούσες το αγαθό, θα έπρεπε να το πραγματοποιήσεις ασυζητητί. Από την άλλη μεριά, η αναστολή της πραγματοποίησης του κακού δείχνει πως δεν έπρεπε να το επιθυμήσεις καν. **Και στις δύο περιπτώσεις είσαι ένοχος: στην πρώτη γιατί επιθύμησες το κακό (παρόλο που δεν το έκανες), και στη δεύτερη γιατί δεν έκανες το αγαθό (παρόλο που το επιθύμησες).**

Κεφάλαιο 4. Πρέπει να μετανοούμε για όλες τις αμαρτίες (σωματικές και πνευματικές), κι αυτό όχι μόνο γιατί είναι καλό, αλλά επειδή το προστάζει ο Θεός

1. Ο Θεός μας προειδοποίησε μεν για την τιμωρία που θα επιβάλλει η κρίση Του, αλλά υποσχέθηκε και να μας συγχωρήσει αν μετανοήσουμε για όλες τις αμαρτωλές σκέψεις και πράξεις μας. Είπε στο λαό: «**μετανοήσατε και θα σας σώσω**».

ΙΕΖ. 18:30-32

2. Και πάλι, «**ζω εγώ, λέγει Κύριος, και προτιμώ τη μετάνοια παρά το θάνατο (του αμαρτωλού)**». Άρα η μετάνοια είναι «ζωή», αφού την προτιμούμε σε σχέση με τον «θάνατο».

ΙΕΖ. 33:11

Εσύ, άνθρωπε αμαρτωλέ σαν εμένα – ή μάλλον λιγότερο από μένα γιατί εγώ είμαι ο **κατ'εξοχήν αμαρτωλός** – (*13) άρπαξε την ευκαιρία της μετάνοιας σαν το ναυαγό που αρπάζει τη σανίδα της σωτηρίας. (*14)

(1 TIM. 1:15)

3. Αυτή δεν θα σε αφήσει να βουλιάξεις στα κύματα της αμαρτίας, και θα σε οδηγήσει στο λιμάνι του ελέους του Θεού.

16. *Sed ipse conscientiae tuae confessionem pronuntias, namsi bonum concupisceres, perficere gestisses;*

porro si ut malum non perficis, nec concupiscere debueras: quaquae te constitueris, crimini adstringeris qua aut malum volueris aut bonum non adimpleveris!

IV. *Omnibus ergo delictis seu carne seu spiritu, seu factoseu voluntate commissis qui poenam per iudicium destinavit, idem et veniam per paenitentiam spondit dicens ad populum: paenitere et saluum faciam te.*

2. *Et rursus: vivo, inquit, dicit dominus et paenitentiam malo quam mortem. Ergo paenitentia vita est, quae praeponebitur morti. Eam tu peccator, mei similis – immo me minor:*

ego enim praestantiam in delictis meam agnosco – ita invade, ita amplexare ut naufragus alicuius tabulae fidem.

3. *Haec te peccatorum fluctibus mersum prolevabit et in portum divinae clementiae protelabit.*

(*13) *Κάνει χρήση της αναφορά του απ. Παύλου αναφερόμενος και στον εαυτό του. Αυτό είναι συναίσθηση των ελλειψεών μας: "Τις συναισθάνεται τα εαυτού αμαρτήματα; καθάρισόν με από των κρυφίων αμαρτημάτων." (ΨΑΛΜ. 19[10]:12-ΒΜΒ)-" παραπτώματα τις συνήσει εκ των κρυφίων μου καθάρισον με" (ΨΑΛΜ., 18[11]:13-Ο'). (*14) «σανίδα σωτηρίας»: ευρύτατα χρησιμοποιούμενη σήμερα, αυτή η έκφραση του Τερτυλλιανού πέρασε πρώτα στην δυτική θεολογική ορολογία και από κει στον καθημερινό λόγο.*

Rape occasionem inopinatae felicitatis, ut ille tunihil quondam penes dominum nisi stilla situlae et areae pulvis et vasculum figuli arbor exinde fias, illa arbor quae penes aquas seritur et in foliis perennat et tempore suo fructus agit, quae non ignem, non securem videbit.

4. *Paeniteat errorum reperta veritate, paeniteat amasse quae deus non amat, quando ne nos quidem ipsi servulis nostris ea, quibus offendimur, nosse permittimus: obsequi enim ratio in similitudine animorum constituta est.*

5. *De bono paenitentiae enumerando diffusa et per hoc magno eloquio committenda materia est: nos vero pro nostris angustiis unum inculcamus, bonum atque optimum esse quod deus praecipit.*

6. *Audaciam existimo de bono divini praecepti disputare; neque enim quia bonum est, idcirco auscultare debemus, sed quia deus praecepit: ad exhibitionem obsequi prior est maiestas divinae potestatis, prior est auctoritas imperantis quam utilitas servientis.*

7. *'Bonum est paenitere an non?' Quid revolvis? deus praecepit! Atenim ille non praecipit tantum, sed etiam hortatur; invitatur praemio: salute; iurans etiam, vivo dicens cupit credi sibi.*

Επωφελήσου απ'αυτή την απροσδόκητη και χαρμόσυνη ευκαιρία που σου προσφέρεται: Εσύ που στα μάτια του Θεού ήσουν κάποτε «ρανίς από κάδου», «λεπτόν άχυρον αλωνίου» και «σκεύος κεραμέως», μπορείς από δω και στο εξής να γίνεις «σαν δέντρο φυτεμένο κοντά στα ρυάκια των νερών, το οποίο δίνει τον καρπό του στον καιρό του, και το φύλλο του δεν μαραίνεται.» «και δεν θέλει ιδεί όταν έρχηται το καύμα», ούτε την αξίνα στη ρίζα του.

ΗΣ. 40:15
ΜΑΤΘ. 3:12
ΑΠΟΚ. 2:27
ΨΑΛΜ. 1:3
ΙΕΡ. 17:8
ΜΑΤΘ. 3:10

4. Τώρα που βρήκες την «αλήθεια», μετανόησε για τα σφάλματά σου. **Μετανόησε γιατί αγάπησες πράγματα που δεν αγαπά ο Θεός.** Ακόμα και μεις οι άνθρωποι δεν επιτρέπουμε στους δούλους μας να αγαπούν πράγματα που μας προσβάλλουν. Η εκούσια υπακοή συνεπάγεται συμφωνία πεποιθήσεων.

(ΙΩΑΝ. 14:6)

5. Τα αγαθά της μετάνοιας είναι τόσο πολλά που αν θέλουμε να εξαντλήσουμε το θέμα πρέπει να επιδοθούμε σε μακροσκελείς λόγους. Όμως θα περιοριστούμε να δώσουμε με τις μικρές μας δυνάμεις στον αναγνώστη να καταλάβει ένα και μόνο: **ότι αυτό που ο Θεός προστάζει είναι το καλύτερο για μας.**

6. Το να διερωτώμεθα αν η εντολή του Θεού είναι «καλή», το θεωρώ ύβρη: είμαστε υποχρεωμένοι να υπακούσουμε όχι γιατί η εντολή είναι καλή, αλλά γιατί ο Θεός το διέταξε. Η αξίωση υπακοής είναι το πρωταρχικό δικαίωμα της θείας δυνάμεως και μεγαλειότητος. **Η εξουσία του Κυρίου έχει μεγαλύτερη αξία από τη χρησιμότητα του δούλου.**

Το να διερωτώμεθα αν η εντολή του Θεού είναι «καλή», το θεωρώ ύβρη

7. Γιατί αναρωτιέσαι: «είναι καλό να μετανόησω ή δεν είναι;» Ο Θεός σε προτρέπει- κι όχι μόνο σε προτρέπει αλλά και σε παροτρύνει. Σε προσκαλεί, προσφέροντάς σου την ανταμοιβή της σωτηρίας. Και γιά να Τον πιστέψεις ορκίζεται στον εαυτό Του λέγοντας, «ζω εγώ». (*15)

(*15) «Ζω εγώ τάδε λέγει Κύριος ου βούλομαι τον θάνατον του ασεβούς ως το αποστρέψαι τον ασεβή απο της οδοῦ αυτού και ζήν αυτόν αποστροφή αποστρέψατε απο της οδοῦ υμών και ίνα τι αποθνήσκετε οίκος Ισραηλ»-(Ζω εγώ, λέγει Κύριος ο Θεός, δεν θέλω τον θάνατον του αμαρτωλού, αλλά να επιστρέψη ο ασεβής από της οδοῦ αυτού και να ζή- επιστρέψατε, επιστρέψατε από των οδών υμών των πονηρών- διά τι να αποθάνητε, οίκος Ισραήλ;)-[Ζω εγώ, λέει ο Κύριος ο Θεός, δεν θέλω τον θάνατο του αμαρτωλού, αλλά να επιστρέψη ο ασεβής από τον δρόμο του, και να ζει- επιστρέψατε, επιστρέψατε από τους πονηρούς σας δρόμους- γιατί να πεθάνετε, οίκος Ισραήλ.]”(ΙΕΖ. 33[ΑΓ]:11-Ο'-ΒΜΒ-Φιλ)

**Μακάριοι
εμείς που για
χάρη μας ορκί-
ζεται ο Θεός!
Δυστυχής
όποιος δεν
πιστεύει στον
Κύριο ακόμα
και όταν Εκεί-
νος ορκίζεται!**

8. Μακάριοι εμείς που για χάρη μας ορκίζεται ο Θεός! Δυστυχής όποιος δεν πιστεύει στον Κύριο ακόμα και όταν Εκείνος ορκίζεται! Εκείνο λοιπόν που ο Θεός τόσο θερμά συστήνει και μάλιστα επικυρώνει με όρκο, πρέπει να το χειριστούμε και να το περιφρουρήσουμε **με τη μεγαλύτερη σοβαρότητα**, ώστε μένοντας σταθερά στην πίστη της επίσημης υποσχέσης της θείας χάριτος, να συνεχίσουμε να μένουμε στους καρπούς και τα οφέλη της.

Κεφ. 5. Η αμαρτία δε πρέπει να επαναλαμβάνεται μετά τη μετάνοια (*16)

1. Από τη στιγμή που θα γνωρίσουμε τη μετάνοια που ο Θεός μας έδειξε και στην οποία μας προτρέπει διά της θείας χάριτος, τη μετάνοια αυτή που μας αποκαθιστά στη χάρη του Κυρίου, **δεν επιτρέπεται να την ακυρώσουμε επιστρέφοντας στην αμαρτία.**

2. Δεν μπορείς να επικαλεστείς άγνοια εάν αφού γνωρίσεις τον Κύριο και δεχτείς τις εντολές Του, εάν δηλαδή μετανοήσεις, αμαρτήσεις και πάλι.

3. Στην περίπτωση αυτή, όσο περισσότερο γνωρίζεις τόσο περισσότερο στερεώνεσαι στην απείθεια. **Γιατί αν ο λόγος που μετανόησες από τις αμαρτίες σου ήταν ότι άρχισες να φοβάσαι τον Κύριο, τι σε έκανε να σταματήσεις αυτό που είχες αρχίσει να κάνεις από φόβο, αν όχι το ότι σταμάτησες να φοβάσαι;**

4. Η απείθεια διώχνει το φόβο του Θεού. Δεδομένου ότι θα τιμωρηθούν (αν αμαρτήσουν) ακόμα κι αυτοί που δεν γνωρίζουν τον Κύριο – η δικαιολογία για άγνοια δεν ισχύει, επειδή ο Θεός κάνει τον εαυτό Του προσιτό σε όλους τους ανθρώπους και γίνεται αντιληπτός απ' τις ουράνιες ευλογίες Του (*17) – **σκεφθήτε πόσο επικίνδυνο είναι να Τον περιφρονήσει κάποιος που Τον έχει γνωρίσει!**

8. O *beatos nos quorum causa deus iurat; o miserrimos si nec iuranti domino credimus! Quod iterum deus tantopere commendat, quod etiam humano more sub deieratione testatur, summa utique gravitate et adgredi et custodire debemus, ut in adseveratione divinae gratiae permanentes in fructu quoque eius et emolumento proinde perseverare possimus.*

V. *Hoc enim dico, paenitentiam, quae per dei gratiam ostensa et indicta nobis in gratiam nos domino revocat, semel cognitam atque susceptam numquam posthac iteratione delicti resignari oportere.*

2. *I am quidem nullum ignorantiae praetextum patrocinator tibi, quod domino adgnito praeceptisque eius admissis, denique paenitentia delictorum functus, rursus te in delicta restituis.*

3. *Ita in quantum ab ignorantia segregaris, in tantum contumaciae adglutinaris; nam si idcirco te deliquisse paenituerat quia dominum coeperas timere, cur quod metus gratia gessisti rescindere maluisti nisi quia metuere desisti?*

4. *Neque enim timorem alia res quam contumacia subvertit. Cum autem etiam ignorantes dominum nulla exceptio tueatur a poena, quia deum in aperto constitutum et vel ex ipsis caelestibus bonis comprehensibilem ignorari non licet, quanto cognitum despici periculosum est?*

(*16) Στηρίζεται στο Α΄ ΙΩΑΝ. 3[Γ]:9: «πας όστις εγεννήθη εκ του Θεού αμαρτίαν δεν πράττει» που εισηγείται τον καθαρισμό της καρδιάς από μόνιμες και θανάσιμες αμαρτίες. Με την πάροδο των ετών όμως, φαίνεται πως οι εκκλησίες προτίμησαν την «εβδομηκοντάκις επτά» φορές συγχώρηση του ΜΑΤΘ. 17[ΙΖ]:22, μ' αποτέλεσμα η «άφεση αμαρτιών» της Δυτικής και Ανατολικής εκκλησίας κι η παράτυπη χρήση του Α΄ ΙΩΑΝ. 1[Α]:7 που αναφέρονται στις μη θανάσιμες αμαρτίες να έχουν κατακτήσει ένα σφουγγάρι που σβήνει επαναλαμβανόμενες αμαρτίες κι η τυπική εξομολόγηση ν' αποτελεί ενθάρρυνση μάλλον παρά αποτροπή του αμαρτάνειν. (*17) ΠΡΑΞ. 14[ΙΔ]:15-17.

5. *Despicit porro qui, bonorum ac malorum intellectum ab illo consecutus, quod intellegit fugiendum quodque iam fugit resumens intellectui suo id est dei dono contumeliam facit: respuit datorem, cum datum deserit; negat beneficium, cum beneficium non honorat!*

6. *Quemadmodum ei potest placere cuius munus sibi displicet? Ita in dominum non modo contumax sed etiam ingratus apparet.*

7. *Ceterum non leviter in dominum peccat qui, cum aemulo eius diabolo paenitentia sua renuntiasset et hoc nomine illum domino subiecisset, rursus eundem regressu suo erigit et exultationem eius semetipsum facit, ut denuo malus recuperata praeda sua adversus dominum gaudeat.*

8. *Nonne — quod dicere quoque periculosum est, sed ad aedificationem proferendum [est] — diabolum domino praepones? Conparationem enim videtur egisse, qui utrumque cognoverit, et iudicato pronuntiasse eum meliorem, cuius se rursus esse maluerit!*

9. *Ita qui per delictorum paenitentiam instituerat domino satisfacere, diabolo per aliam paenitentiae paenitentiam satisfaciet eritque tanto magis perosus deo quanto aemulo eius acceptus.*

5. Και όντως Τον περιφρονεί ο άνθρωπος ο οποίος, **έχοντας κατανοήσει με τη βοήθειά Του το καλό και το κακό**, προσβάλλει την ίδια του την αντίληψη – δηλαδή το δώρο του Θεού – επαναλαμβάνοντας την αμαρτία που είχε συνειδητοποιήσει πως πρέπει να αποφεύγει. Εγκαταλείποντας το δώρο απορρίπτει τον Δότη. Μη τιμώντας την ευεργεσία αρνείται τον Ευεργέτη.

6. Πώς μπορεί να είναι ευάρεστος στο Θεό αν δεν τιμήσει το δώρο Του; Κατ' αυτό τον τρόπο δεν αποδεικνύεται μόνο απειθής προς το Θεό, αλλά και αχάριστος.

7. Εξ άλλου αυτός ο άνθρωπος διαπράττει σοβαρότατο αμάρτημα εις βάρος του Θεού διότι αφού προηγουμένως – με την δύναμη της μετάνοιας – είχε απορρίψει τον ενάντιο του Θεού, τον διάβολο, και τον είχε υποτάξει στον Κύριο, η επιστροφή του στον εχθρό γίνεται τώρα αιτία να δυναμώσει και να χαρεί ο Πονηρός, και να υπερηφανεύεται εναντίον του Θεού επειδή απέκτησε ξανά το θύμα που για λίγο είχε χάσει.

8. Αυτός ο άνθρωπος (είναι επικίνδυνο ακόμα και να το πούμε, αλλά το λέμε προς οικοδομή) είναι σαν να προτιμά το διάβολο από το Θεό. Διότι φαίνεται πως, αφού τους γνώρισε και τους δύο, έκανε τη σύγκριση μεταξύ τους, κι έκρινε καλύτερον εκείνο στον οποίον αποφάσισε να ξαναγυρίσει. (*18)

9. Έτσι λοιπόν, όποιος ευαρέστησε κατ' αρχάς το Θεό με τη μετάνοιά του, και κατόπιν μετανόησε γιά τη μετάνοιά του χαροποιώντας το διάβολο, γίνεται τόσο βδελυκτός στα μάτια του Θεού, όσο καλοδεχούμενος γίνεται από τον εχθρό.

όποιος ευαρέστησε κατ' αρχάς το Θεό με τη μετάνοιά του, και κατόπιν μετανόησε γιά τη μετάνοιά του χαροποιώντας το διάβολο, γίνεται τόσο βδελυκτός στα μάτια του Θεού, όσο καλοδεχούμενος γίνεται από τον εχθρό.

(*18) Δεν κατακρίνεται ο άνθρωπος για την πτόση του, για την αμαρτία του, για την αδυναμία του, αλλά για το γεγονός ότι δεν δέχεται την θεραπεία του μετέχοντας στην διαδικασία της μεταμορφώσής του. Ο ίδιος ο Κύριος δήλωσε: “ο δε δίκαιος εκ πίστεως ζήσεται και εαν υποστειληται ουκ ευδοκεί η ψυχή μου εν αυτό”(Ο δε δίκαιος θέλει ζήσει εκ πίστεως και εαν τις συρθή οπίσω, η ψυχή μου δεν ευαρεστείται εις αυτόν). ΕΒΡ. 10[Γ]:38-KMN,BMB.

10. Αλλά κάποιοι λένε, «ο Θεός ευαρεστείται αν Τον σεβόμαστε με το νου και την καρδιά, ακόμα κι αν δεν το δείχνουμε στην πράξη», και έτσι αμαρτάνουν χωρίς πρόβλημα, νομίζοντας πως έχουν πίστη και φόβο Θεού: σαν να λέμε μολύνουν τον γάμο τους χωρίς να ενοχλείται η αγνότητά τους, ή δηλητηριάζουν τους γονείς τους χωρίς να ενοχλείται η αγάπη τους! (*19)

11. Σ' όσους λοιπόν συνυπάρχουν ο φόβος του Θεού κι η αμαρτία, φαντάζομαι πως μπορούν επίσης να συνυπάρχουν η λύτρωση και η τιμωρία, γι' αυτό και δεν θα είναι παράδοξο να ριχτούν στην κόλαση (όντας σωσμένοι)!

12. Οποία διαστροφή, να αμαρτάνουν επειδή είναι θεοφοβούμενοι! Δηλαδή αν δεν είχαν φόβο Θεού δεν θα αμαρτάναν;

13. Καλύτερα να μη δείχνουν καθόλου ευσέβεια, αν χρησιμοποιούν την ευσέβεια σαν πρόφαση για να προσβάλλουν τον Θεό.

Αλλά αυτοί οι χαρακτήρες συνήθως είναι υποκριτές που δεν μπορούν να χωρίσουν από το διάβολο, και η μετάνοιά τους δεν είναι ποτέ σταθερή.

Κεφ. 6. Η βάπτισμα δεν πρέπει να γίνεται επιπόλαια και βιαστικά. Πρέπει να έχει προηγηθεί μετάνοια που γίνεται φανερή με διόρθωση της ζωής

1. Αυτά που με τις φτωχές μας δυνάμεις προσπαθήσαμε να επισημάνουμε σχετικά με τη σταθερότητα και τη μονιμότητα της μετάνοιας, ισχύουν για όλους εκείνους που αφιερώνονται στον Κύριο και αγωνίζονται για τη σωτηρία προσπαθώντας να κερδίσουν την εύνοια του Θεού. (*20)

10. *Sed aiunt quidam satis dominum habere, si corde et animo suscipiatur,*

licet actu minus fiat; itaque se salvo metuet fide peccare, hoc est salva oastitate matrimonia violare, salva pietate parenti venenum temperare.

11. *Sic ergo et ipsi salva venia in gehennam detrudentur, dum salvo metu peccant.*

12. *Pro mirum exemplum perversitatis: quia timent delinquunt; opinor non delinquent, si non timerent!*

13. *Igitur qui deum nolet offensum, nec revereatur omnino, si timor offendendi patrocinium est! Sed ista ingenia de semine hypocritarum pullulare consuerunt, quorum individua cum diabolo amicitia est, quorum paenitentia numquam fidelis.*

VI. *Quidquid ergo mediocritas nostra ad paenitentiam semel capessendam et perpetuo continendam suggerere conata est, omnes quidem debitos domino spectat ut omnes salutis in promerendo deo petitores, sed praecipue novitiolis istis imminet,*

(*19) Είναι οι αρχαίοι Νικολαΐτες (ΑΠΟΚ. 2|Β|:15), που διδάσκουν δεν πειράζει, και σημασία έχει τι έχεις στη καρδιά. "Αυτοί δικαιολογούνται ότι ή θρησκεία δεν είναι στα ρούχα, αλλά στη καρδιά. Αλλά όταν εσύ θέλεις να αγοράσεις ένα παλτό και ψάχνεις από πόλη σε πόλη, ανακατεύεις την αγορά, κοιτάζεις τις γούνες από άκρη σε άκρη...ξετυλίγεις όλες τις μπάλες των υφασμάτων και ερευνάς με τα τα δάκτυλα...σε ερωτώ όλο αυτό δεν προέρχεται από την καρδιά;" Βερνάρδος του Κλαιβό (1091-1153), "Απολογία" κεφ. 8-14. (*20) Η σωτηρία κι η διατήρηση της εύνοιας του Θεού απαιτεί μόνιμο αγώνα. (ΦΙΛΙΠ. 2:12)

Καλύτερα να μη δείχνουν καθόλου ευσέβεια, αν χρησιμοποιούν την ευσέβεια σαν πρόφαση για να προσβάλλουν τον Θεό.

qui cum maxime incipiunt divinis sermonibus aures rigare quique ut catuli infantiae adhuc recentis necdum perfectis luminibus in certa reptant et dicunt quidem pristinis renuntiare et paenitentiam adsumunt, sed includere eam neglegunt.

2. Interpellat enim illos ad desiderandum ex pristinis aliquid ipse finis desiderandi, velut poma, cum iam in acorem vel amaritudinem senescere incipiunt, ex parte aliqua tamen adhuc ipsi gratiae suae adulantur.

3. Omne praeterea cunctationis et tergiversationis erga paenitentiam vitium praesumptio intinctionis inportat. Certum enim indubitatae veniae delictorum medium tempus interim furantur et commeatum sibi faciunt delinquendi quam eruditionem non delinquendi.

4. Quam porro ineptum, quam (perversum), paenitentiam non adimplere et veniam delictorum sustinere, hoc est pretium non exhibere et ad mercem manum emittere! Hoc enim pretio dominus veniam addicere instituit, hac paenitentiae compensatione redimendam proponit impunitatem.

5. Si ergo qui venditant prius nummum quo paciscuntur examinant, ne scalptus ne versus ne adulter, non etiam dominum credimus paenitentiae probationem prius inire tantam nobis mercedem, perennis scilicet vitae, concessurum?

Ιδιαίτερα όμως πρέπει να τα προσέξουν οι νεόφυτοι που μόλις άρχισαν να δροσίζουν την ακοή τους με τους θείους λόγους. (*21) **Σαν κουταβάκια με μισάνοιχτα μάτια σκουντουφλάνε ένα γύρω, λένε πως απαρνούνται τις προηγούμενες πράξεις τους και μιλούν για μετάνοια την οποία αμελούν να ολοκληρώσουν.**

2. Δεν έχουν αλλάξει τελείως. Είναι σαν φρούτα που δείχνουν μεν ώριμα, αλλά σε μερικά σημεία διατηρούν τη γεύση της ανωριμότητάς τους.

3. Επί πλέον, η βιασύνη να βαφτιστούν προκαλεί καθυστέρηση της μετάνοιας και παλινδρομήσεις. Γιατί όταν αποκτήσουν ακλόνητη σιγουριά της άφεσης των αμαρτιών τους, αρχίζουν να «κλέβουν» τον καιρό: αντί να τον χρησιμοποιούν για να εκπαιδεύονται στην αναμαρτησία, (*22) τον μετατρέπουν σε χρόνο διακοπών (*23) κατά τον οποίο η αμαρτία επιτρέπεται.

4. Πόσο αντιφατικό είναι να περιμένουν να δώσει ο Θεός άφεση αμαρτιών σε μία μετάνοια που αυτοί δεν ολοκλήρωσαν! Είναι σαν να απλώνει κάποιος το χέρι του για να αγοράσει ένα προϊόν, χωρίς να δίνει το ακριβές αντίτιμο. **Ο Κύριος όρισε τη μετάνοια ως το αντίτιμο της λύτρωσης.** Σου προτείνει να εξαγοράσεις την τιμωρία σου, ανταλλάσσοντάς την με τη μετάνοιά σου.

Πόσο αντιφατικό είναι να περιμένουν να δώσει ο Θεός άφεση αμαρτιών σε μία μετάνοια που αυτοί δεν ολοκλήρωσαν!

5. Οι έμποροι δεν εξετάζουν το νόμισμα της συναλλαγής για να δουν μήπως είναι κατεστραμμένο ή κίβδηλο; Έτσι και ο Κύριος θα δοκιμάσει την μετάνοιά μας αν είναι γνήσια, πριν μας δώσει το πολύτιμο «προϊόν» της αιώνιας ζωής. (*24)

(*21) Παρόμοια φράση συναντάτε στο ΔΕΥΤ. 32[ΑΒ]:2. (*22) Ουσιαστικά στο να είναι καθαροί από τα θανάσιμα έργα της σαρκός, όχι αναμαρτησία με την απόλυτη έννοια. (Κοίτα: 1 ΙΩΑΝ. 1:8. (*23) Εδώ ο Τερτυλλιανός χρησιμοποιεί στρατιωτική ορολογία που σημαίνει «άδεια για διακοπές». (*24) Εδώ είναι σαφέστατο σε όλη την πατερική διδασκαλία ότι το βάπτισμα χωρίς συνειδητή μετάνοια και αποδεδειγμένη καθαρή ζωή από μόνο του δεν μπορεί να σώσει. Ο απ. Παύλος προειδοποίησε τους βαπτισμένους πιστούς της εποχής του για τον ίδιο κίνδυνο: "περί των οποίων σας προλέγω, καθώς και προείπον, ότι οι τα τοιαύτα πράττοντες βασιλείαν Θεού δεν θέλουσι κληρονομήσει." (ΓΑΛ. 5[Ε]:21-BMB).

6. Μερικοί λένε: «**Ας αναβάλουμε τη μετάνοιά μας. Κι όταν συγχωρεθούν οι αμαρτίες μας, θα φανεί καθαρά ότι έχουμε διορθωθεί.**» (*25) Δυστυχώς αυτό δεν πρόκειται να συμβεί. Αντίθετα, **η βελτίωση πρέπει να γίνει φανερή ενώ εκκρεμεί η άφεση**, ενώ υπάρχει ακόμα πιθανότητα τιμωρίας και ο μετανόων δεν έχει γίνει ακόμα άγιος – **αν μπορεί ποτέ να ονομαστεί άγιος** – να κερδίσει την απαλλαγή, ενόσω ο Θεός απειλεί και όχι αφού έχει συγχωρήσει.

7. Γιατί ποιός δούλος διατηρεί την ενοχή για παλιές κλοπές και λιποταξίες αφού κερδίσει την ελευθερία του; Και ποιός στρατιώτης δίνει λόγο για παλιά κακουργήματα μετά την απόλυσή του; 8. **Ο αμαρτωλός πρέπει να θρηνεί πριν συγχωρηθούν οι αμαρτίες του**, επειδή ο καιρός της μετάνοιας συμπίπτει με τον καιρό του κινδύνου και του φόβου.

9. Δεν αρνούμαστε ότι η θεία δωρεά της άφεσης των αμαρτιών είναι από κάθε άποψη σίγουρη για αυτούς που πρόκειται να βαπτιστούν. **Όμως πρέπει να αγωνιστούμε για να φτάσουμε στο σημείο της απόλαυσης αυτής της ευλογίας**. Γιατί ποιός θα δώσει έστω και μιά σταγόνα από το νερό της βάπτισης σε άνθρωπο με ασταθή μετάνοια;

10. **Το να το πάρεις με δόλο, καταφέροντας με τις διαβεβαιώσεις σου τον υπεύθυνο να σε βαπτίσει, είναι εύκολο**. Αλλά ο Θεός προστατεύει το θησαυρό Του και δεν αφήνει τον ανάξιο να πλησιάσει. Λέει: «**Δεν υπάρχει κρυπτόν το οποίο δεν θέλει γίνει φανερόν**», και «**Ο Θεός είναι φως**».

11. **Μερικοί όμως νομίζουν ότι ο Θεός αναγκάζεται να δώσει και σε ανάξιους αυτό που υποσχέθηκε**. Έτσι παρερμηνεύουν τη γενναιοδωρία Του για δουλικότητα.

6. 'Sed differamus tantisper paenitentiae veritatem: tunc opinor emendatos licebit, cum absolvimur'.

Nulla pacto, sed cum pendente venia poena prospicitur, cum adhuc liberari non meremur, ut possimus mereri, cum deus comminatur, non cum ignoscit.

7. Quis enim servus, posteaquam libertate mutatus est, furta sua et fugas sibi inputat? quis miles, postquam castris suis emissus est, pro notis suis satagit? 8. Peccator ante veniam deflare se debet, quia tempus paenitentiae idem quod periculi et timoris.

9. Neque ego renuodivinum beneficium, id est abolitionem delictorum, inituris aquam omnimodo salvum esse; sed ut eo pervenire contingat elaborandum est. Quis enim tibi tam infidae paenitentiae viro asperginem unam cuiuslibet aquae commodabit?

10. Furtoquidem adgredi et praepositum huius rei adseve-rationibus tuis circumduci facile est: sed deus thesauro suo providet, nec sine obrepere indignos. Quid denique ait? Nihil occultum quod non revelabitur: quantascumque tenebras factis tuis superstruxeris, deus lumen est!

11. Quidam autem sic opinantur, quasi deus necesse habeat praestare etiam indignis quod spondit, et liberalitatem eius faciunt servitutem.

ΛΟΥΚ. 8:17
1 ΙΩΑΝ. 1:5

(*25) Αυτόματα δηλαδή με την βάπτιση. Μια ψευτοδιδασκαλία που το Μεσαίωνα έγινε δόγμα. «Έχει βασική σημασία στο θέμα της πίστεως, η βουλευτική συμμετοχή και όλη η εσωτερική συνεργασία του βαπτιζόμενου με τη θεία Χάρη. Το Μυστήριο του Βαπτίσματος –όπως εξάλλον και όλα τα μυστήρια- δεν δρά μαγικά πάνω στον βαπτιζόμενο, αλλά αγιάζει και φωτίζει τον προσφερόμενο στον Θεό αυτοπροαίρετα και ειλικρινά ... Εκεί που έχουν φθάσει τα πράγματα ή ο νηριοβαπτισμός πρέπει να καταργηθεί ή ο θεσμός του αναδόχου πρέπει να αποκτήσει το αρχαίο δυναμικό κάλλος ...» Αρχιμ., π. Αντόνιος Ρωμαιοί σχόλια του στις «Κατηχήσεις» του Κυρίλλου Ιεροσολύμων, (Εκδ., 'Ετοιμασία'-Ι.Μ. Τιμίου Προδρόμου, Καρέας 1999)

12. Quodsi necessitate nobis symbolum mortis indulget, ergo invitatus facit; quis autem promittit permansurum et quod tribuerit invitatus?

13. Non enim multi postea excidunt? non a multis donum illud auferetur? Hi sunt scilicet qui obrepunt, qui paenitentiae fidem adgressi super harenas domum ruituram conlocant!

14. Nemo ergo sibi aduletur quia inter auditorum tirocinia deputatur, quasi eo etiam nunc sibi delinquere liceat: dominum simul cognoveris timeas, simul inspexeris reverearis!

15. Ceterum quid te cognovisse interest, cum isdem incubas quibus retro ignarus? Quid autem te a perfecto servo dei separat? An alius est intinctis Christus, alius audientibus?

16. Num alia spes uel merces, alia formido iudicii, alia necessitas paenitentiae? Lavacrum illud obsignatio est fidei, quae fides a paenitentiae fide incipitur et commendatur.

17. Non ideo abluimur ut delinquere desinamus, sed quia desinimus, quoniam iam corde loti sumus: haec enim prima audientis intinctio est. Metus integer exinde quod dominum senserit; fides sana conscientia semel paenitentiam amplexata!

12. Αν όμως ο Θεός μας δίνει το σύμβολο του θανάτου (*26) κατ' ανάγκη, αυτό σημαίνει πως δεν το κάνει με τη θέλησή Του και δεν θα επιτρέψει να κρατήσουμε γιά πάντα το δώρο που έδωσε απρόθυμα.

13. **Μήπως δεν ξεπέφτουν από τη χάρη τόσοι πολλοί; Μήπως δεν τους αφαιρείται το δώρο;** Αυτοί πλησίασαν (το θησαυρό) αναξίως και έχτισαν στην άμμο ένα σπίτι καταδικασμένο να γκρεμιστεί. (*27)

14. Ας μην κολακεύεται κανείς επειδή έγινε δεκτός στην «τάξη των νεοσύλλεκτων» (*28) μαθητών, λες κι αυτό του δίνει την άδεια να αμαρτάνει. Μόλις «γνωρίσεις τον Κύριο» πρέπει να Τον φοβηθείς. Μόλις τα μάτια σου Τον αντικρύσουν πρέπει να νιώσεις σεβασμό και ευλάβεια.

15. Αλλά ποιά διαφορά υπάρχει σε σένα τώρα που «**γνώρισες τον Κύριο**», αν κάνεις τα ίδια πράγματα που έκανες και πριν Τον γνωρίσεις; Και τι είναι αυτό που σε ξεχωρίζει από ένα τελειοποιημένο (*29) δούλο του Θεού; Μήπως είναι άλλος Χριστός γιά τους βαπτισμένους και άλλος γιά τους νεόφυτους;

16. Μήπως (οι δύο κατηγορίες πιστών) ελπίζουν σε διαφορετική ανταμοιβή και φοβούνται διαφορετική τιμωρία, άρα χρειάζονται διαφορετική μετάνοια; **Η βάπτισμα σφραγίζει την πίστη. Η μετάνοια όμως είναι αυτή που αρχίζει και κατόπιν συστήνει την πίστη μας.**

17. Δεν βαπτίζομαστε γιά να σταματήσουμε να αμαρτάνουμε, αλλά γιατί έχουμε ήδη σταματήσει να αμαρτάνουμε, και γιατί είμαστε ήδη πλυμένοι και καθαροί. Η πρώτη βάπτισμα του νεόφυτου είναι ο τέλειος φόβος. Αφού λοιπόν κατανοήσετε τον Κύριο, η πίστη σας είναι γνήσια αν η συνειδήσή σας ενωθεί μιά γιά πάντα με την μετάνοια.

(ΙΕΡ. 31:34
ΕΒΡ. 8:11)

Δεν βαπτίζομαστε γιά να σταματήσουμε να αμαρτάνουμε, αλλά γιατί έχουμε ήδη σταματήσει ν' αμαρτάνουμε
(ΙΩΑΝ. 13:10
ΜΑΤΘ. 23:26
Έμμεση αναφορά)

(*26) **Symbolum mortis** = σύμβολο θανάτου. Σύνγκριση: «συνετάφημεν λοιπόν μετ' αυτού διά του βαπτίσματος εις τον θάνατον» ΡΩΜ. 6[ΣΤ]:4. (*27) Ο Γρ. Νύσσης (+395) απορρίπτει κάποια ασυνείδητη βαπτιστική αναγέννηση: «Πολλοί από εκείνους που δέχονται το μυστικό βάπτισμα, από άγνοια των παραγγελμάτων του νόμου αναμειγνύουν το παλαιό προζύμι της κακίας με την μετά το βάπτισμα ζωή... και κουβαλάνε μαζί τους τον Αιγυπτιακό στρατό με όλα τα έργα του» (Εις Βίον Μωυσέως, Η:127), **για να καταλήξει με έναν κεραινό:** «Σ' αυτούς το νερό, νερό παραμένει, καμιά επιφάνεια του Αγ. Πνεύματος δεν γίνεται» (ΜΡΓ:45:101) (*28) Κατηχουμένων. (*29) Βαπτισμένο και Χρισμένο.

**αν περι-
μένουμε να
μας πλύνει το
νερό της βά-
πτισης για να
σταματήσουμε
την αμαρτία,
«ντυνόμαστε»
την αθωότητα
αναγκαστικά
και όχι εκου-
σίως**

18. Στην αντίθετη περίπτωση, αν περιμένουμε να μας πλύνει το νερό της βάπτισης για να σταματήσουμε την αμαρτία, «ντυνόμαστε» την αθωότητα αναγκαστικά και όχι εκουσίως. Ποιός λοιπόν είναι ο καλός; Αυτός που δεν κάνει το κακό επειδή απαγορεύεται, ή αυτός που δεν κάνει το κακό επειδή δεν του αρέσει; Αυτός που είναι αναγκασμένος να απέχει από εγκλήματα, ή αυτός που χαίρεται να είναι ενάρετος;

19. Αν όποιος έχει παραδώσει τον εαυτό του στον Κύριο περιμένει να βαπτιστεί για να αναγκαστεί ν' αφήσει την αμαρτία, τότε με την ίδια λογική και θα κλέβαμε αν δεν υπήρχε ο ανασταλτικός παράγοντας της φυλακής, και θα κοιτάζαμε με επιθυμία ασέλγειας αν μας άφηναν ανεξέλεγκτους.

20. Για κάποιον που λειτουργεί έτσι, δεν μπορώ να πω αν μετά τη βάπτισή θα είναι χαρούμενος που ελευθερώθηκε από την αμαρτία, ή λυπημένος που την σταμάτησε. Οι νεόφυτοι δεν πρέπει να βαπτίζονται γρήγορα, όσο κι αν το θέλουν. (*30)

21. Όποιος επιθυμεί να βαπτιστεί τιμά την βάπτισή του, ενώ όποιος βιάζεται να βαπτιστεί την περιφρονεί: ο πρώτος επιδεικνύει σεμνότητα, ο δεύτερος υπερηφάνεια. Ο πρώτος είναι συνεπής, ο δεύτερος αμελής. Ο πρώτος πασχίζει να φανεί αντάξιος της βάπτισης, ο δεύτερος την θεωρεί δεδομένη. Ο πρώτος τη λαμβάνει νόμιμα, ο δεύτερος τη σφετερίζεται.

22. Ποιόν λοιπόν θα κρίνετε πιο άξιο, αν όχι τον περισσότερο βελτιωμένο; Και ποιός είναι ο περισσότερο βελτιωμένος παρά ο πιο συνεσταλμένος, που δείχνει τη γνήσια μετανοιά του με την αλλαγή του χαρακτήρα του; Αυτός σταμάτησε να αμαρτάνει, από φόβο μήπως δεν κριθεί άξιος να βαπτιστεί.

(*30) Πολλοί οδηγούνται στην παρανόηση του γρήγορου βαπτίσματος επειδή στις Πράξεις πραγματικά βαπτίζονταν αμέσως. Όμως εκεί πρόκειται για ήδη προετοιμασμένο λαό, είτε ευσεβείς Ιουδαίους την ημέρα της Πεντηκοστής, είτε προσηλύτους με καθαρή ζωή, (π.χ. Κορνήλιος). Όμως και τότε έγιναν άκαιροι βαπτισμοί όπως στην περίπτωση του Σίμωνα του μάγου της Σαμάρειας. Καθώς εξέλιπαν οι απόστολοι κι οι χαρισματούχοι με χάρισμα διακρίσεως και πίστευαν πλήθος εθνικών που ζούσαν σε παχυλή αμάθεια και αμαρτία η Εκκλησία οργάνωσε τάξεις κατηχομένων. Οι άνθρωποι αυτοί έπρεπε να προειδοποιηθούν για το γεγονός ότι η πτώση σε θανάσιμη αμαρτία μετά το βάπτισμα που γίνεται σε άφεση αμαρτιών, έχει σοβαρότατο αντίκτυπο στη σχέση τους με τον Θεό.

18. *Ceterum si ab aquis peccare desistimus, necessitate, non sponte, innocentiam induimus.*

Quis ergo in bonitate praececellens ?

cui non licet aut cui displicet malo esse ?

qui iubetur an qui delectatur a crimine vacare ?

19. *Ergo nec a furto manus avertamus, nisi claustrorum duritia repugnet, nec oculos a stupri concupiscentiis refrenemus, nisi a custodibus corporum obstructi, si nemo domino debitus delinquere desinet nisi intinctione alligatus.*

20. *Quodsi qui ita senserit, nescio an intinctus magis contristetur quod peccare desierit, quam laetetur quod evaserit! Itaque audientes optare intinctionem, non praesumere oportet.*

21. *Qui enim optat, honorat; qui praesumit, superbit; in illo verecundia, in isto autem petulantia apparet; ille satagit, hic negligit; ille emerere cupit, at hic ut debitum sibi repromittit; ille sumit, hic invadit.*

22. *Quem censeas digniorem nisi emendatiorem? quem emendatiorem nisi timidiorem et idcirco vera paenitentia functum ? timuit enim adhuc delinquere, ne non mereretur accipere.*

23. *At ille praesumptor cum sibi repromitteret, securus scilicet, timere non potuit: sic nec paenitentiam implevit, quia instrumento paenitentiae, id est metu, caruit.*

24. *Praesumptio inverecundiae portio est: inflat petitorum, despicit datorem; itaque decipit nonnumquam. Ante enim quam debeatur repromittit, quo semper is qui est praestaturus offenditur.*

VII. *Hucusque, Christe domine, de paenitentiae disciplina servis tuis dicere vel audire contingat, quousque etiam delinquere non oportet et audientibus: vel nihil iam de paenitentia noverint, nihil eius requirant.*

2. *Piget secundae, immo iam ultimae spei subtexere mentionem, ne retractantes de residuo auxilio paenitendi spatium adhuc delinquendi demonstrare videamur.*

3. *Absit ut aliquis interpretetur, quasi eo sibi etiam nunc pateat ad delinquendum, quia patet ad paenitendum, et redundantiam clementiae caelestis libidinem faciat humanae temeritatis!*

4. *Nemo idcirco deterior sit, quia dominus melior est, totiens delinquendo quotiens et ignoscitur: ceterum finem utique evadendi habebit, qui offendendi non habebit.*

23. Αλλά όποιος βιάζεται να βαπτιστεί δεν έχει κανένα φόβο, γιατί θεωρεί τη βάπτιση δικαίωμά του και είναι σίγουρος ότι θα την αποκτήσει. Έτσι **δεν μπορεί να ολοκληρώσει τη μετάνοια γιατί έχει χάσει το βασικό στοιχείο της, που είναι ο φόβος. (*31)**

24. Η βιασύνη να βαπτιστείς δείχνει ασέβεια. Κολακεύει εσένα και περιφρονεί το Θεό. Επίσης **είναι και απατηλή**, γιατί υπόσχεται στον εαυτό της το δώρο πριν της ώρας του, πράγμα που αποτελεί παντοτινή προσβολή προς τον πραγματικό Δωρητή.

Κεφ. 7. Σχετικά με τη μετάνοια αυτών που έπεσαν μετά τη βάπτιση

1. Ω, Κύριε Ιησού Χριστέ, ευλόγησε τους δούλους σου ώστε να μάθουν τη διδασκαλία της μετάνοιας όπως πρέπει, να απαλλαγούν από την αμαρτία πριν τη βάπτιση, και να μη χρειαστεί να μετανοήσουν ξανά.

2. Με επιφύλαξη θα αναφερθώ στη δεύτερη – και τελευταία – ελπίδα: γιατί φοβάμαι μήπως αυτά που θα πω για μιά **εφεδρική-συμπληρωματική μετάνοια**, (*32) οδηγήσουν κάποιους στο συμπέρασμα ότι υπάρχει έδαφος για περισσότερη αμαρτία.

3. Μη γένοιτο να δώσει κανείς αυτή την έννοια στα λόγια μας θεωρώντας την ευκαιρία της μετάνοιας σαν ευκαιρία αμαρτίας, και **το θείο έλεος που υπερεπερίσσευσε σαν έναυσμα για ανθρώπινη ασυδοσία.**

4. Είθε η κακία μας να μην είναι ανάλογη της κλωσύνης του Θεού και να μην αμαρτάνουμε τόσο συχνά όσο συγχωρούμεθα. Στην αντίθετη περίπτωση (*33) > ο Θεός θα σταματήσει να μας συγχωρεί πριν εμείς αποφασίσουμε να σταματήσουμε την αμαρτία.

Ω Κύριε Ιησού Χριστέ, ευλόγησε τους δούλους σου ώστε να μάθουν τη διδασκαλία της μετάνοιας όπως πρέπει, να απαλλαγούν από την αμαρτία πριν τη βάπτιση, και να μη χρειαστεί να μετανοήσουν ξανά.

(*31) Ο φόβος του Θεού, ο φόβος ότι θα χαλάσουμε την σχέση μας με τον Θεό. «Αρχή σοφίας φόβος Κυρίου» (ΠΑΡΟΙΜ. 1:7) (*32) Μιλά πάντα για την δεύτερη μετάνοια, μετά από την πτώση σε θανάσιμο αμάρτημα έπειτα από το βάπτισμα.

Διαφύγαμε τον κίνδυνο της τιμωρίας μία φορά: ας μη το διακινδυνεύσουμε ξανά, έστω κι αν μας φαίνεται πιθανό να διαφύγουμε και δεύτερη.

5. Ἄνθρωποι που σώθηκαν από ναυάγιο δεν ξαναπλησιάζουν σε πλοία και στη θάλασσα. **Κρατώντας την ανάμνηση του κινδύνου τιμούν τη χάρη που τους έκανε ο Θεός και τους έσωσε.** Επαινώ το φόβο τους και μου αρέσει η ευσέβειά τους, γιατί δε θέλουν και πάλι να γίνουν βάρος στο έλεος του Θεού. Αποφεύγουν επιμελώς να δοκιμάσουν δεύτερη φορά αυτό που η εμπειρία τους δίδαξε να φοβούνται, ώστε να μην κάνουν **κατάχρηση της χάρης** που έλαβαν αρχικά.

6. Το όριο της τόλμης τους είναι η απόδειξη του φόβου που έχουν, και ο φόβος του ανθρώπου τιμά το Θεό.

7. Παρ' όλα αυτά όμως, ο πιο επίμονος εχθρός του ανθρώπου ποτέ δε δίνει στην κακία του ανάπαυση. Στην πραγματικότητα αγριεύει περισσότερο όταν νιώθει ότι ένας άνθρωπος ξέφυγε από τα νύχια του, σαν τη φωτιά που λαμπαδιάζει πιο έντονα όταν πας να τη σβύσεις.

8. Κλαίει και θρηνεί γιατί η συγχώρηση του Θεού κατάργησε τα έργα του θανάτου στον άνθρωπο και τον ελευθέρωσε από την καταδίκη του διαβόλου.

(1 ΚΟΡ. 6:3) Θλίβεται γιατί ο πρώην αμαρτωλός και νυν δούλος του Χριστού θα δικάσει αυτόν και τους αγγέλους του.

9. Έτσι λοιπόν παραμονεύει, του επιτίθεται και τον πολιορκεί, ελπίζοντας (α) να προσβάλλει τα μάτια του με σαρκικές επιθυμίες, (β) να μπερδέψει το μυαλό του με κοσμικούς πειρασμούς, (γ) να λυγίσει την πίστη του με το φόβο της κοσμικής εξουσίας και (δ) να τον βγάλει απ' το δρόμο της ορθής διδασχής με διεστραμμένες παραδόσεις.

Evasimus semel: hactenus periculosis nosmetipsos inferamus etsi iterum evasuri videmur.

5. *Plerique naufragio liberati exinde repudium et navi et mari dicuntet dei beneficium, salutem suam scilicet, memoria periculihonorant. Laudo timorem, diligo verecundiam: nolunt iterum divinae misericordiae oneri esse, formidant videri inculcare quod consecuti sunt; bona certe sollicitudine iterum experiri devitant quod semel didicerunt timere.*

6. *Ita modus temeritatis testatio est timoris; timor autem hominis dei honor est.*

7. *Sed enim pervicacissimus hostis ille numquam malitiae suae otium facit, atquin tunc maxime saevit cum hominem plene sentit liberatum, tunc plurimum accenditur cum extinguitur.*

8. *Doleat et ingemiscat necesse est venia peccatorum permissa tot in homine mortis opera diruta, tot titulos dominationis retro suae erasos.*

Dolet quod ipsum et angelos eius Christo servus ille peccator iudicaturus est.

9. *Itaque observat obpugnat obsidet, si qua possit aut oculos concupiscentia carnali ferire aut animum inlecebris saecularibus inretire aut fidem terrenaepotestatis formidine evertere aut a via certa perversis traditionibus detorquere;*

(*33) Δηλαδή αν ξεπεράσουμε τα όρια ανοχής του Θεού μολύνοντας τον λευκό χιτώνα του βαπτίσματος, τότε: "εάν παραδώσεις σε βαφέα ένα ένδυμα ολοκαίνουρηγο άσχιστο και το άσχιστο αυτό θέλεις να το πάρεις πίσω κι ο βαφέας το επιστρέψει σχισμένο, θα το παραλάβεις; Δεν θα επιτεθείς αμέσως και δε θα τον καταδιώξεις κραυγάζοντας: "ένδυμα άσχιστο σου έδωσα, γιατί ξέσχισες αυτό και το αχρήστευες, και, λόγω του σχισίματος που έκανες σ' αυτό, δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί;" (ΕΡΜΑΣ 32:3, 9η Παραβ.)

*non scandalis, non
temptationibus deficit.*

10. *Haec igitur venena eius
providens deus clausana licet
ignoscentiae ianuam et intinctionis
sera obstructam aliquid adhuc
permisit patere: conlocavit in
vestibulo paenitentiam secundam,
quae pulsantibus patefaciat, sed
iam semel quia iam secundo, sed
amplius numquam quia proxime
frustra.*

11. *Non enim et hoc semel
satisest? Habes quod iam non
merebaris: amisisti enim quod
acceperas. Si tibi indulgentia domini
adcommodat, unde res-tituas quod
amiseras, iterato beneficio gratus
esto, nedum ampliato.*

12. *Maius [est] enim restituere
quam dare, quoniam miserius
est perdidisse quam omnino non
accepisse. Verum non statim suc-
cidendus ac subruendus est animus
desperatione, si secundae quis
paenitentiae debitor fuerit.*

13. *Pigeat sane peccare rursus, sed
rursus paenitere non pigeat; pudeat
iterum periclitari, sed [non] iterum
liberari neminem pudeat: iterandae
valitudinis iteranda medicina est.*

14. *Gratus in dominum extiteris,
si quod tibi denuo offert, non
recusaveris. Offendisti sed reconci-
liari adhuc potes: habes cui
satisfacias et quidem volentem!*

Δεν σταματάει ποτέ να εφευρίσκει «**λίθους**» 1 ΠΕΤΡ. 2:8
προσκόμματος» και πειρασμούς.

10. Επειδή ο Θεός πρόβλεψε αυτά τα δηλητήρια του διαβόλου, άφησε ένα μικρό άνοιγμα στην πόρτα της συγχώρησης που έκλεισε και σφραγίστηκε με τη βάπτισή. Εγκατέστησε τη δεύτερη μετάνοια στον πρό- ναο, έτοιμη ν'α νοίξει σε όποιον χτυπήσει – **γιά δεύτερη και τελευταία φορά**. Και δεν θα υπάρξει άλλη, γιατί την προηγούμενη φορά η μετάνοια ήταν μάταια.

11. Αρκεί ως εδώ. Σου δίνεται κάτι για το οποίο δεν είσαι άξιος, και η απόδειξη της αναξιότητάς σου είναι ότι έχασες αυτό που αρχικά είχες λάβει. Τώρα που η επιείκεια του Θεού σου παρέχει το μέσον να ξανακερδίσεις αυτό που έχασες, δείξε ευγνωμοσύνη για την **επανάληψη και την αύξηση της χάρης**.

12. Το να ξαναδίνεις είναι μεγαλύτερη χάρη από το να δίνεις για πρώτη φορά, γιατί το να χάνεις κάτι είναι χειρότερο από το να μην το είχες πάρει ποτέ. Αν, παρόλα αυτά, κάποιος συνάψει χρέος δεύτερης μετάνοιας, ας μην επιτρέψει στην απελπισία να καταβάλλει το πνεύμα του. (*34)

13. **Να διστάζεις να ξαναπέσεις σε αμαρτία, ναι! Αλλά ποτέ μη διστάζεις να μετανοήσεις.** Προσπάθησε να αποφύγεις την παγίδα. Αλλά αν πέσεις σ' αυτήν, προσπάθησε αμέσως να ελευθερωθείς. Και μην ντρέπεσαι. Όποιος αρρωστήσει ξανά, θα ξαναπάρει φάρμακο.

14. Δείξε την ευγνωμοσύνη σου στον Κύριο με το να δεχτείς την προσφορά Του. **Τον προσέβαλλες μεν, αλλά μπορείς ακόμα να συμφιλιωθείς μαζί Του.** Μπορείς να επανορθώσεις, και είναι πρόθυμος να σε δεχτεί.

(*34) Η πτώση σε θανάσιμο αμάρτημα (δηλαδή τα έργα της σαρκός, ΓΑΛ. 5[E]:19-21) μετά το βάπτισμα δεν είναι μικρή υπόθεση: “εαν τις ίδη τον αδελφόν αυτού αμαρτάνοντα αμαρτίαν μη προς θάνατον αιτήσει και δώσει αυτό ζωήν τοις αμαρτάνουσιν μη προς θάνατον εστίν αμαρτία προς θάνατον ου περι εκείνης λέγω ίνα ερωτήση” (Αν, παραδείγματος χάρη, δει κανείς τον αδελφό του να κάνει αμαρτία, που δεν είναι θανάσιμη, θα προσευχηθεί γι' αυτόν, κι ο Θεός θα του δώσει ζωή. Αυτό, βέβαια, για όσους δεν πέφτουν σε θανάσιμη αμαρτία, γιατί υπάρχει και αμαρτία θανάσιμη. Δε λέω να προσευχηθεί για εκείνη την αμαρτία.) (1 ΙΩΑΝ. 5[E]:16). Ο Τερτυλλιανός εδώ τονίζει το κίνδυνο της απελπισίας.

Κεφ. 8. Παραδείγματα από την Γραφή που αποδεικνύουν πόσο πρόθυμος είναι ο Κύριος να συγχωρεί

1. Αν αμφιβάλεις γι' αυτό, διάβασε «*τι λέγει το Πνεύμα προς τας εκκλησίας*». Καταλογίζει στους Εφεσίους ότι «*την αγάπην την πρώτην αφήκαν*», επιπλήττει τους Θυατείριους γιατί «*πορνεύωσι και τρώγωσιν ειδωλόθυτα*», κατηγορεί τους Σάρδειους «*διότι δεν εύρηκε τα έργα*» τους «*τέλεια*», επικρίνει τις διεστραμένες διδασκαλίες των Περγαμηνών, όμως δίνει σε όλους τη συμβουλή να μετανοήσουν – αν και υπό τύπον απειλής. (*35)
2. **Αλλά δεν θα απειλούσε τον αμετανόητο, αν δεν συγχωρούσε τον μετανοημένο.** Ίσως να υπήρχε κάποια σκιά αμφιβολίας, αν δεν είχε δείξει και αλλού την αφθονία του ελέους Του: «*Ούτω λέγει Κύριος: Εάν τις πέση, δεν σηκώνεται; Εάν τις εκκλίνει δεν θέλει επιστρέψει;*»
3. Ο Κύριος πράγματι λέει, «*έλεος θέλω και ουχί θυσίαν*». Τα ουράνια και οι άγγελοι αγάλλονται όταν μετανοεί ένας άνθρωπος. **Ευφραίνου αμαρτωλέ! Δες πόσο χαρμόσυνο γεγονός είναι η επιστροφή σου!**
4. Τι νόημα έχουν για μας αυτές οι παραβολές του Κυρίου; Η χαμένη δραχμή που η γυναίκα ψάχνει, κι όταν τη βρίσκει καλεί τις φίλες της να μοιραστούν τη χαρά της, συμβολίζει το μετανοημένο αμαρτωλό.
5. Ένα προβατάκι ξεκόβει απ' το κοπάδι. Αλλά ο βοσκός, που το αγαπάει όσο και τ' άλλα, το ψάχνει παντού και στο τέλος το φέρνει επάνω στους ώμους του, γιατί είναι πολύ τάλαιπωρομένο.

VIII. *Id si dubitas, evolve quae spiritus ecclesiis dicat: desertam dilectionem Ephesiis inputat, stuprum et idolothytorum esum Thyatirenis exprobat, Sardos non plenorum operum incusat, Pergamenos docentes perversa reprehendit, Laudicenos divitiis fidentes obiurgat: et tamen omnes ad paenitentiam commonet, sub comminationibus quidem.*

2. *Non comminaretur autem non paenitenti, si non ignosceret paenitenti, dubium, si non et alibi hanc clementiae suae profusionem demonstrasset: Non, ait, qui ceciderit, resurget et qui aversatus fuerit, convertetur?*

3. *Ille est scilicet, ille [est] qui misericordiam mavult quam sacrificia. Laetantur caeli et qui illic angeli paenitentia hominis; heus tu peccator, bono animo sis: vides ubi de tuo gaudeatur!*

4. *Quid illa similitudinum dominicarum argumenta nobis volunt? Quod mulier dragmam perdit et requirit et reperit, [et] amicas ad gaudium invitavit, nonne restituti peccatoris exemplum est?*

5. *Errat et una pastori ovicula, sed grex una carior non erat; una illa conquiritur, una pro omnibus desideratur, et tamen invenitur et humeris pastoris ipsius refertur: multum enim errando laboraverat.*

(*35) Είμαστε έναν αιώνα μετά την συγγραφή της Αποκάλυψης. Ο Τερτυλλιανός δεν έχει καμία αμφιβολία για την χρήση της ως Λόγο Θεού, ως κανονική Γραφή. Πόσο ανόητοι φαίνονται άνθρωποι που λένε ότι μέχρι σήμερα δεν έχει αναγνωρισθεί ώστε να περιλαμβάνεται στον Κανόνα (συλλογή) της Καινής Διαθήκης. Επίσης ανιχνεύει σε αυτή το πνευματικό της περιεχόμενο και όχι κάποια ιστορική ερμηνεία.

6. *Illum etiam mitissimum patrem non tacebo qui prodigum filium revocat et post inopiam paenitentem libens suscipit, immolans vitulum praeopimum convivio gaudium suum exornat: quidni?*

filium enim invenerat quem amiserat, cariores senserat quem lucri fecerat.

7. *Quis ille nobis intellegendus pater? Deus scilicet: tampus nemo, tam pius nemo. Is ergo te filium suum, etsi acceptum ab eo prodegeris, etsi nudus redieris, recipiet quia redisti magisque de regressu tuo quam de alterius sobrietate laetabitur, sed si paeniteas ex animo, si famem tuam cum saturitate mercenariorum paternorum compares, siporcus immundum relinquantur pecus, si patrem repetas vel offensus deliqui dicens, pater, nec dignus ego iam vocaritus.*

8. *Tantum relevat confessio delictum quantum dissimulatio exaggerat; confessio enim satisfactionis consilium est, dissimulatio contumaciae.*

IX. *Huius igitur paenitentiae secundae et unius quanto in arto negotium est tanto operosior probatio ut non conscientia sola praeferatur, sed aliquo etiam actu administretur.*

6. Δε μπορώ να μην αναφέρω τον καλό πατέρα που κάλεσε τον άσωτο γιό στο σπίτι του, πρόθυμα τον δέχτηκε πίσω μετανοημένο αφού έχασε την περιουσία του, και γιόρτασε την επιστροφή του σφάζοντας «τον μόσχον του σιτευτόν». Και γιατί όχι; Βρήκε το γιό που είχε χάσει. Τον αγάπησε περισσότερο τώρα που τον κέρδισε ξανά. Αυτός ο Πατέρας είναι σίγουρα ο Θεός, γιατί **κανείς δεν έχει περισσότερη πατρική αγάπη από τον Κύριο.** (ΛΟΥΚ. 15:11-32) (ΜΑΘ. 23:9)

7. Ο Πατέρας θα δεχτεί εσένα, το παιδί Του (*36), ακόμα κι αν σπαταλήσεις ό,τι σου χάρισε, ακόμα κι αν γυρίσεις γυμνός: **θα σε δεχτεί, απλά και μόνο γιατί γύρισες.** Και θα Τον χαροποιήσει περισσότερο η δική σου επιστροφή παρά η αρετή του άλλου γιού, αλλά μόνο αν μετανοήσεις με όλη σου την καρδιά. (ΛΟΥΚ. 15:29-32) Αν συγκρίνεις την πείνα σου με το χορτασμό «των μισθωτών» του Πατέρα. Αν εγκαταλείψεις τα γουρούνια – το βρώμικο πλήθος – και αν ξαναζητήσεις τον Πατέρα σου που προσέβαλες, λέγοντάς Του, «**αμάρτησα και δεν είμαι άξιος να ονομάζομαι παιδί Σου**».

8. Η εξομολόγηση της αμαρτίας λιγοστεύει το βάρος της, ενώ η απόκρυψή της προσθέτει κι άλλο βάρος σ' αυτό που ήδη υπάρχει. Γιατί εξομολογούμεθα όταν θέλουμε να επανορθώσουμε, ενώ αποκρύπτουμε όταν θέλουμε να παραμείνουμε στην αμαρτία.

εξομολογούμεθα όταν θέλουμε να επανορθώσουμε, ενώ αποκρύπτουμε όταν θέλουμε να παραμείνουμε στην αμαρτία

Κεφ. 9. Οι εξωτερικές εκδηλώσεις που συνοδεύουν την 2η μετάνοια

1. Επειδή η δεύτερη μετάνοια είναι και η τελευταία (*37) πρέπει να εκτελείται με εξαιρετική επιμέλεια, ούτως ώστε η εσωτερική συνειδητοποίηση να εκδηλώνεται και εξωτερικά με μία συγκεκριμένη πράξη.

(*36) Εδώ ο Τερτυλλιανός μιλά για τη δεύτερη μετάνοια, που αφορά βαπτισμένους. Οι αναφορές για μετάνοια στους αγγέλους/Επισκόπους της Αποκάλυψης στηρίζουν την 2η μετάνοια. (*37) Η δεύτερη (και τελευταία) μετάνοια αφορά συνειδητή επανάληψη σοβαρής (θανάσιμης) αμαρτίας την οποία είχε αποκηρύξει πριν την βάπτισή, με άλλα λόγια πράξη που σκανδαλίζει. Υπό αυτό το πρίσμα, οι επαναλαμβανόμενες συνειδητές παρεκτροπές και οι επαναλαμβανόμενες μετάνοιες αποτελούν εμπαιγμό του Θεού. «γη γαρ η πίσουσα τον επ' αυτής πολλάκις εργόμενον υετόν ... εκφέρουσα δε ακάνθας και τριβόλους αδόκιμος και κατάρας εγγυς, ής το τέλος εις καύσιν.» (ΕΒΡ. 6:7,8)

2. Αυτή την πράξη αποκαλούμε με το ελληνικό όνομα «εξομολόγηση», και δεν είναι παρά η ομολογία των αμαρτιών μας στον Κύριο. Αυτό γίνεται, όχι για να γνωστοποιήσουμε στο Θεό αυτά που ήδη γνωρίζει, αλλά γιατί από την ομολογία μας προέρχεται η μετάνοια και η αποκατάσταση, αφού η μετάνοια είναι εκείνη που εξευμενίζει το Θεό.

3. Η διδασκαλία μας λοιπόν προτείνει την εξομολόγηση με σκοπό τη συντριβή και την ταπείνωση του ανθρώπου, και συμβουλεύει το είδος της συμπεριφοράς που θα ελκύσει το έλεος του Θεού: Όσον αφορά το ντύσιμο και το φαγητό, (*38)

4. προστάζει στο μετανοούντα σάκκο και σποδό, πένθος και θλίψη: ταλαιπωρία ψυχής για να ξεπληρώσει τις αμαρτίες που διέπραξε. Επί πλέον λιτό φαγητό – τροφή όχι για το στομάχι, αλλά για την ψυχή. Και ως επί το πλείστον να τρέφει τις προσευχές με τις νηστείες του, να κλαίει και να κράζει στον Κύριο το Θεό του. Να πέφτει στα πόδια των πρεσβυτέρων, και να γονατίζει μπροστά στους αγαπημένους του Θεού. (*39) Να προτρέπει όλους τους αδελφούς να γίνουν πρέσβεις των ικεσιών του στο Θεό. (*40)

5. Αυτή η τακτική της εξομολόγησης αποσκοπεί στο να κάνει τη μετάνοια πιο έντονη, να τιμήσει το Θεό μέσω του φόβου για τον κίνδυνο της τιμωρίας, να καταδικάσει τον αμαρτωλό σα να ήταν η οργή του Θεού, και, μέσω της προσωρινής νέκρωσης, όχι απλώς να αναβάλλει, αλλά να εξαλείψει διά παντός την αιώνια τιμωρία.

6. Ταπεινώνοντας τον άνθρωπο, τον υψώνει. Αφήνοντάς τον εξωτερικά βρώμικο, τον καθαρίζει εσωτερικά. Καταδικάζοντάς τον, τον δικαιώνει. Πίστεψέ με: όσο λιγώτερο λυπάσαι τον εαυτό σου, τόσο περισσότερο σε λυπάται ο Θεός.

2. *Is actus, qui magis Graeco vocabulo exprimitur et frequentatur, exomologesis est qua delictum nostrum domino confitemur, non quidem ut ignaro, sed quatenus satisfactio confessione disponitur, confessione paenitentia nascitur, paenitentia deus mitigatur.*

3. *Itaque exomologesis prosternendi et humiliificandi hominis disciplina est conversationem iniungens misericordiae inlicem, de ipso quoque habitu atque victu:*

4. *mandat sacco et cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animum maeroribus deicere, illa quae peccant tristi tractatione mutare; ceterum pastum et potum pura nosse, non ventris scilicet sed animae causa; plerumque vero ieiuniis preces alere, ingemiscere, lacrimari et mugire dies noctesque ad dominum deum tuum, presbyteris advolvi, [et] aris dei adgeniculari, omnibus fratribus legationem deprecationis suae iniungere.*

5. *Haec omnia exomologesis, ut paenitentiam commendet, ut de periculi timore dominum honoret, ut in peccatorem ipsa pronuntians pro dei indignatione fungatur et temporali afflictatione aeterna supplicia non dicam frustretur, sed expungat.*

6. *Igitur provolvit hominem, magis relevat; cum squalidum facit, magis emundatum reddit; cum accusat, excusat; cum condemnat, absolvit: in quantum non peperceris tibi, in tantum tibi deus, crede, parcat!*

(*38) Η εξομολόγηση, η ομολογία για την πτώση σε ένα σοβαρό θανάσιμο αμάρτημα δεν είναι ένα απλό συγγνώμη. Απαιτεί πένθος ψυχής, δάκρυα, νηστεία, πένθιμο απλό ντύσιμο. Δεν αφορά ένα “πταίσμα” (ΙΑΚ. 3[Γ]:2) που απαιτεί παισιματοδικείο, αλλά κακούργημα, ως παράβαση “βαρεία σφόδρα” (ΓΕΝ. 18[ΙΗ]:20, ΙΕΖ. 14[ΙΑ]:13). Με αυτό το πνεύμα καταλαβαίνουμε τι γράφει ο Τερτυλλιανός. (*39) Πρόκειται για τακτική ταπείνωσης δεν έχει σχέση με την προσκύνηση, αφού ακόμη και η τιμητική δεν επιτρέπεται στην Καινή Διαθήκη. (ΑΠΟΚ. 22[ΚΒ]:9 και *Μαρτ., Πολ., 17:3*) (*40) Ουδείς είναι υπέρνω της Εκκλησίας. (ΡΩΜ. 15[ΙΕ]:30)

Κεφάλαιο 10. Είναι παράλογο να διατάζουμε μπροστά στη δεύτερη μετάνοια και την εξομολόγηση

X. *Plerosque tamen hoc opus ut publicationem sua ut suffugere aut de die in diem differre praesumo pudoris magis memores quam salutis, velut illi, qui in partibus verecundioribus corporis contracta vexatione conscientiam medentium vitant et ita cum erubescencia sua pereunt.*

2. *Intolerandum scilicet pudori domino offenso satisfacere, salutiproductae reformari! Ne tu verecundia bonus, ad delinquendum expandens frontem, ad deprecandum vero subducens!*

1. Κι όμως πολλοί άνθρωποι φοβούνται μη μαθευτούν οι αμαρτίες τους και αποφεύγουν τη δεύτερη μετάνοια κι εξομολόγηση, αναβάλλοντάς την επ'αόριστον. (*41) Υποθέτω πως τους ενδιαφέρει περισσότερο η υπόληψή τους παρά η σωτηρία τους. Μοιάζουν με ανθρώπους που μολύνθηκαν στα κρύφια μέρη του σώματός τους και, μη θέλοντας να μάθει ο γιατρός το μυστικό τους, πεθαίνουν μέσα στη ντροπή τους.

2. Δεν ανέχεται λοιπόν η αξιοπρέπειά σου να επανορθώσει την προσβολή προς τον Κύριο και να ξαναποκτήσει τη σωτηρία που έχασε; Ωραία αξιοπρέπεια! **Δεν ντρέπης να αμαρτήσεις, αλλά ντρέπεσαι να προσευχηθείς για σωτηρία!**

(*41) Η εξομολόγηση στην Αρχαία Εκκλησία άρχισε να αλλάζει μορφή όταν αναγκάστηκαν να περιορίσουν τις δημόσιες εξομολογήσεις από την 3^η πτώση σε θανάσιμα αμαρτήματα λόγω των σκανδάλων που δημιουργούνταν από τη δημοσιοποίηση αμαρτιών. Από το 250 μ.Χ. ένας σοβαρός πρεσβύτερος αναλάμβανε να εξετάζει μετανοούντες που προσέρχονταν εκουσίως σε εξομολόγηση, και να τους αποπέμπει ή να τους απαλλάσσει ανάλογα με τη περίπτωση. Αυτό καταργήθηκε στην Ανατολική εκκλησία γύρω στα 400 μ.Χ.

Ο Νεκτάριος Κων/πόλεως το 391 μ.Χ. θεώρησε επαρκή την προσωπική εξομολόγηση στο Θεό, όπως περιγράφεται στο Κατά Ματθαίον 6[ΣΤ]:6 και κατήργησε τον «επί της μετανοίας πρεσβύτερο». Μόνο όποιοι ζούσαν σε σοβαρή μόνιμη αμαρτία απαγορευόταν να λάβουν μέρος στην Τράπεζα της Ευχαριστίας.

Αυτό συνεχίστηκε περίπου ως το 700 μ.Χ. Από τότε και μέχρι το 1215 (που η Σύνοδος του Λατερανού έκανε την εξομολόγηση υποχρεωτική στη Δυτική εκκλησία) οι μετανοούντες προσέρχονταν αυτοβούλως στην εξομολόγηση και η φράση της άφεσης που έλεγε ο εξομολόγος-πρεσβύτερος ήταν τύπος ικεσίας προς το Θεό: «Είθε ο Κύριος να σε συγχωρήσει», όχι χορήγηση αφέσεως αμαρτιών όπως γίνεται σήμερα που παριστάνουν τους αποστόλους. (ΙΩΑΝ. 20[Κ']:23. Τα πράγματα άλλαξαν γιά τη Δυτική εκκλησία από το 1215.

Ο θεσμός της υποχρεωτικής εξομολόγησης εκτέλεσε εντελώς τη διδασκαλία της Αρχαίας Εκκλησίας σχετικά με την αμαρτία και το αντίδοτό της, τη μετάνοια. Η αποκατάσταση μέσω της προσφυγής στον εξομολόγο έγινε εύκολη, ακριβώς γιά να διευκολύνει την αμαρτία. Η μόνη υποχρέωση των αμαρτωλών ήταν να παίρνουν τη συγκατάθεση διεφθαρμένων εξομολόγων, των οποίων η προθυμία να παρέχουν άφεση αμαρτιών ήταν ανάλογη με την οικονομική κατάσταση του «πιστού». Και βέβαια δεν άργησαν να φτάσουν στο αίσχος του να πουλάνε άφεση με τα περίφημα «συγχωροχάρτια».

Οφείλουμε να παρατηρήσουμε όμως ότι η Ανατολική εκκλησία στο θέμα αυτό έμεινε πιο κοντά στην πρακτική της Αρχαίας Εκκλησίας και τις αρχές της Αγ. Γραφής: η εξομολόγηση σ' αυτήν δεν ήταν υποχρεωτική, άρα ήταν ελεύθερη από τη διαφθορά των επαγγελματιών-εξομολόγων, διαφοροποιείται η άφεση που δίνει η εκκλησία από αυτή του Πατέρα που «βλέπει εν τω κρυπτώ» και βέβαια η άφεση προϋποθέτει τη μη επανάληψη της αμαρτίας. Παραθέτουμε ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα τύπου Αφέσεως από την Ακολουθία των Εξομολογουμένων που περιέχεται στο «Μέγα Ευχολόγιον» σελ. 220, (τυπωμένο στη Βενετία το 1851): «Πνευματικό μου τέκνο, εσύ που εξομολογήθηκες στην αναζιότητά μου, μάθε ότι εγώ ο ανάξιος αμαρτωλός δεν δύναμαι να συγχωρώ αμαρτίες επί της γης. Ο Θεός μόνον δύναται. Και εμείς, εμπιστευόμενοι την Θεία φωνή που μίλησε στους Αποστόλους μετά από την Ανάσταση του Κυρίου μας Ιησού Χριστού... κλπ, λέγουμε: 'Ό,τι εξομολογήθηκες στην αναζιότητά μου, και ό,τι λησμόνησες ή παρέλειψες να πεις από άγνοια, ο Θεός να συγχωρήσει στην ζωή αυτή και στην επόμενη.» Βλέπουμε πόσο πιο κοντά στα αποστολικά πρότυπα είναι από το αλαζονικό «Ego absolvo te» = «εγώ σε συγχωρώ»: τύπος Αφέσεως που εισήχθη στη Δυτική εκκλησία τον 13ο αιώνα. Δυστυχώς προσπάθειες μίμησης της Παπικής παράδοσης εμφανίσθηκαν αργότερα και στην Ανατολή. Πάντως για τον Τερτυλλιανό περίπτωση άφεσης αμαρτιών από επίσκοπο ή πρεσβύτερο που παριστάνουν δήθεν τους αποστόλους και έχουν εξουσία «δόσεμίν και λύειν» (ΜΑΤΘ. 16:19) δεν υπάρχει. Σύμφωνα με το *Pud. 21:9-11*, η εξουσία αυτή δόθηκε μόνο στον Πέτρο και τους αποστόλους.

3. Δεν θέλω να έχω καθόλου ντροπή, αν είναι να κερδίσω από την απώλειά της! Η ίδια λέει στον άνθρωπο: «Μη με λυπάσαι. Είναι καλύτερα να χαθώ εγώ για να σωθείς εσύ, παρά να χαθείς εσύ εξ αιτίας μου.»

4. Όπως και να έχει το θέμα, η υπόληψη του ανθρώπου κινδυνεύει όταν γίνεται στόχος χλευαστών, όταν οι γύρω του χαίρονται με τη συμφορά του, όταν τον ποδοπατούν καθώς είναι συντετριμένος. **Αλλά εσύ βρίσκεσαι ανάμεσα σε αδελφούς και συνδούλους, με τους οποίους έχεις τα πάντα κοινά: την ελπίδα, το φόβο, τη χαρά, τη θλίψη, το πένθος, γιατί έχετε το ίδιο Πνεύμα και τον ίδιο Κύριο και Πατέρα.** Πώς λοιπόν γίνεται να μην τους θεωρείς ένα με τον εαυτό σου;

(1 ΚΟΡ. 12:26) 5. Γιατί αποφεύγεις αυτούς που είναι πρόθυμοι να μοιραστούν τη δυστυχία σου, όπως αποφεύγεις αυτούς που θα την ειρωνευτούν; Το σώμα δεν μπορεί να χαιρέται όταν ένα μέλος του πάσχει. Αντιθέτως: ενώνεται, συμπάσχει και αγωνίζεται για την θεραπεία. (*42)

MATΘ. 18:20 6. «Όπου είναι δύο συνηγμένοι» είναι εκκλησία, αλλά η εκκλησία είναι ο Χριστός. (*43) Όταν λοιπόν γονατίζεις μπροστά στους αδελφούς, ικετεύεις το Χριστό. **Όταν εκείνοι δακρύνουν για σένα ο Χριστός υποφέρει, ο Χριστός παρακαλεί τον Πατέρα για έλεος.** Κι ό,τι ζητά ο Υιός, ο Πατέρας πάντα το δίνει. (*44)

7. Και τι έχεις να κερδίσεις αν κρύψεις την αμαρτία σου; **Μήπως ό,τι κρατάς κρυφό από τους ανθρώπους, μένει κρυφό κι από το Θεό;**

8. Μήπως ο Θεός κρίνει όπως κρίνουν οι άνθρωποι; Είναι καλύτερα να καταδικαστείς κρυφά, κι όχι να αθωωθείς φανερά;

3. *Ego rubori locum non facio, cum plus de detrimento eius adquiro, cum ipse hominem quodammodo exhortatur 'ne me respexeris', dicens, 'pro te mihi melius est perire'.*

4. *Certe periculum eius tunc, si forte, onerosum est, cum penes insultatores in risiloquio consistit, ubi de alterius ruina alter attollitur, ubi prostrato superscenditur; ceterum inter fratres atque consensuos, ubi communis spes metus gaudium dolor passio, quia communis spiritus de communi domino et patre, quid tu hos aliud quam te opinaris?*

5. *Quid consortes casuum tuorum ut plausores fugis? Non potest corpus de unius membri vexatione laetum agere: condoleat univsum et ad remedium conlaboret necesse est.*

6. *In uno et altero ecclesia est, ecclesia vero Christus: ergo, cum te ad fratrum genua protendis, Christum contrectas, Christum exoras; aequae illicum super te lacrimas agunt, Christus patitur, Christus patrem deprecatur. Facile inperatur semper quod filius postulat.*

7. *Grande plane emolumentum verecundiae occultatio delicti pollicetur! Videlicet si quid humanae notitiae subduxerimus, proinde et dominum celabimus?*

8. *Adeone existimatio hominum et dei conscientia comparantur? An melius est damnatum latere quam palam absolvi?*

(*42) Το χαρακτηριστικό των πρώτων Χριστιανών: η ένθερμη προς αλλήλους αγάπη. (*43) Δηλαδή είναι το σώμα Του. (*44) Είναι εκπληκτικό ότι στο βαρύ αμάρτημα χρειάζεται συμπαραίσταση, δηλαδή στήριξη και μεσιτικές προσευχές των αδελφών για την συγχώρησή.

9. *'Miserum est sic ad exomologesin pervenire'. Malo enim ꝑ̄ amans si pervenitur; sed ubi paenitendum est, deserit miserum, quia factum est salutare.*

10. *Miserum est secari et cauterio exuri et pulveris alicuius mordacitate cruciari: tamen quae per insuavitatem medentur, et emolumento curationis offensam sui excusant et praesentem iniuriam superventurae utilitatis gratia commendant.*

XI. *Quid si praeter pudorem, quem potiores putant, etiam incommoda corporis reformident, quod inlotos, quod sordulentos, quod extra laetitiam oportet deversari in asperitudine sacci et horrore cineris et oris de ieiunio vanitate?*

2. *Num ergo in coccino et Tyrio pro delictis supplicare nos condecet? 'Cedo acum crinibus distinguendis et pulverem dentibus elimandis et bisulcum aliquid ferri vel aeris unguibus repastinandis! Si quid ficti nitoris, si quid coacti ruboris [in] labia aut genas urgeat?'*

3. *Praeterea exquirito balneas laetiores hortulani maritimive secesus, adicito ad sumptum, conquirito altitium enormem saginam, defaecato senectutem quamque vini: <si> quis interrogarit, cur animae largiaris: 'Deliqui', dicito, 'in dominum et periclitor in aeternum perire: itaque nunc pendeo et ma.ceror et exrucior, ut deum reconciliem mihi, quem delinquendo laesi!'*

(*45) «Και καθὼς ὁ Ἀχαάβ ἄκουσε τὰ λόγια αὐτά, ἔσχισε τὰ ἰμάτιά του, καὶ ἔβαλε σάκο ἐπάνω στὴ σάρκα του, καὶ νήστευσε, καὶ ἦταν πλαγιασμένος, περιτυλιγμένος με σάκο, καὶ περπατοῦσε σκυμμένος. Καὶ ἦρθε ὁ λόγος τοῦ Κυρίου στον Ἡλία τὸν Θεσβίτη, λέγοντας: Εἶδες πὼς ταπεινώθηκε μπροστά μου ὁ Ἀχαάβ;» (1 ΒΑΣ. 21[ΚΑ]:27-29-Φίλ). Ἡ θυσία τοῦ «μόσχου» γιὰ τὴν ἐπιστροφή τοῦ ἀσώτου υἱοῦ καὶ ὄχι ἀπλᾶ ἀμνοῦ καὶ τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἀπ. Παῦλος ἀναφερόμενος στὸν βαρῆος ἀμαρτάνοντα πιστὸ τῆς Κορίνθου, λέγει: «ἐξάρειτε τὸ πονηρὸν ἐξ υμῶν αὐτῶν» (1 ΚΟΡ. 5[Ε]:13), δείχνουν τὴ σοβαρότητα τοῦ πράγματος.

9. Λες, «*Ἡ εξομολόγηση εἶναι ἐπώδυνη*». Συμφωνῶ, γιατί ἡ ἀμαρτία φέρνει πόνο. Ἀλλὰ ὅπου ὑπάρχει μετάνοια ὁ πόνος σταματᾷ, καὶ μετατρέπεται σὲ κάτι καλὸ.

10. Δὲν πονᾷς ὅταν καθαρίζουν τὴν πληγὴ σου, ὅταν τὴν καυτηριάζουν καὶ τῆς βάζουν ἐπάνω φάρμακο που καίει; Ὅμως ὅταν πρόκειται γιὰ τὴ θεραπεία σου δε διαμαρτύρεσαι, ἔστω κι ἂν εἶναι δυσάρεστα τὰ μέσα που χρησιμοποιοῦν.

Κεφάλαιο 11. Κι ἄλλοι λόγοι που κάνουν τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἀποφεύγουν τὴν εξομολόγηση

1. Οἱ ἀνθρώποι δε φοβούνται μόνο τὴ ντροπὴ, ἀλλὰ καὶ τὶς **κακουχίες που συνοδεύουν τὴ μετάνοια καὶ τὴν εξομολόγηση**: δὲν τοὺς ἀρέσει νὰ εἶναι ντυμένοι φτωχὰ, χωρὶς μπάνιο, μέσα στὶς στάχτες, καὶ με πρόσωπο χλωμὸ ἀπ' τὴ νηστεία. (*45)

2. Ἀλλὰ πείτε μου, μήπως ἄραγε οἱ ἰκεσίες γιὰ τὶς ἀμαρτίες μας πρέπει νὰ συνοδεύονται με πορφύρα; Με χτένες γιὰ τὰ μαλλιά, σκόνη που γυαλίζει τὰ δόντια, καὶ λίμες περιποίησης νυχιῶν; Ἡ ἀκόμα καὶ με κοκκινάδια γιὰ τὰ μάγουλα καὶ τὰ χεῖλη;

3. Ἐ τότε ἂς πάμε καὶ σὲ θέρετρα γιὰ μπάνια, ἂς ξοδέψουμε καὶ κάτι παραπάνω, ἂς παραγγείλουμε λιχουδιές καὶ παλιό, καλὸ κρασί. Κι ἂν κάποιος μας ρωτήσῃ γιὰ ποιὸ λόγο γιορτάζουμε, θα ἀπαντήσουμε: «**Ἀμάρτησα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ κινδυνεύω νὰ πᾶω στὴν ἀπώλεια. Γι' αὐτὸ τώρα νηστεύω καὶ ταπεινῶνω τὴν ψυχὴ μου με τὶς κακουχίες, ὥστε νὰ συμφιλιωθῶ καὶ πάλι με τὸ Θεό, τὸν ὁποῖον ἡ ἀμαρτία μου προσέβαλε.**»

Γι' αὐτὸ τώρα νηστεύω καὶ ταπεινῶνω τὴν ψυχὴ μου με τὶς κακουχίες, ὥστε νὰ συμφιλιωθῶ καὶ πάλι με τὸ Θεό, τὸν ὁποῖον ἡ ἀμαρτία μου προσέβαλε.

Οι ψηφοθήρες που προσπαθούν ν' αποκτήσουν δημόσια αξιώματα κάνουν ένα σωρό ταπεινωτικά και ενοχλητικά για την ψυχή και το σώμα πράγματα, προκειμένου να ικανοποιήσουν την επιθυμία τους. Ντύνονται ταπεινά, κάνουν επισκέψεις σε σπίτια απ' τα χαράματα

ΗΣ. 5:18

4. Οι ψηφοθήρες που προσπαθούν να αποκτήσουν δημόσια αξιώματα κάνουν ένα σωρό ταπεινωτικά και ενοχλητικά για την ψυχή και το σώμα πράγματα, προκειμένου να ικανοποιήσουν την επιθυμία τους.

5. Ντύνονται ταπεινά, κάνουν επισκέψεις σε σπίτια απ' τα χαράματα, υποκλίνονται όταν συναντούν αξιωματούχους, δε συμμετέχουν σε συμπόσια, αποφεύγουν τις διασκεδάσεις κι αυτο εξορίζονται από κάθε εκδήλωση ευτυχίας. Κι όλα αυτά για να απολαύσουν ένα μόνο χρόνο! (*46)

6. Ενώ εμείς, όταν κινδυνεύουμε να χάσουμε την αιωνιότητα, διστάζουμε να υποστούμε αυτά που περνούν οι υποψήφιοι ύπατοι και πραιτόρες, καθυστερούμε να επανορθώσουμε την προσβολή προς το Θεό, και είμαστε απρόθυμοι να επιβάλλουμε στον εαυτό μας ταπεινώση ως προς το φαγητό και το ένδυμα, πράγμα που οι εθνικοί κάνουν χωρίς να έχουν προσβάλλει κανένα.

7. Ας θυμηθούμε τι λέει η Γραφή: «*Ουαί εις εκείνους, οίτινες επισύρουσι την ανομίαν διά σχοινίων ματαιότητος...*»

Κεφάλαιο 12. Τελικά επιχειρήματα υπέρ της εξομολόγησης

1. Όποιος δεν επιθυμεί την εξομολόγηση, καλά θα κάνει να σκεφτεί την φωτιά της γέεννας που η εξομολόγηση θα σβύσει. Επίσης να υπολογίσει το μέγεθος της τιμωρίας που τον περιμένει, ώστε να μη διστάσει να καταφύγει στην θεραπεία. 2. Φανταζόμαστε πως θα 'ναι ο τόπος των αιωνίων καύσεων όταν βλέπουμε μικρούς κρατήρες ηφαιστείων να βγάζουν τέτοιες φλόγες που καταστρέφουν ολόκληρες πόλεις κι απειλούν όλη τη γύρω περιοχή.

(*46) Η γνωστή υποκρισία των πολιτικών.

4. *Sed enim illos qui ambitus obeunt capessendi magistratus neque pudet neque piget in commodis animae et corporis, nec in commodis tantum verum etiam contumeliis omnibus eniti in causa votorum suorum.*

5. *quas non ignobilitates vestium adfectant, quae non atria nocturnis et crudis salutationibus occupant, ad omnem occursum maioris cuiusque personae decrescentes, nullis conviviiis celebres, nullis commensationibus congreges, sed exules a libertatis et laetitiae felicitate, itaque totum propter u-nius anni volaticum gaudium!* —:

6. *nos, quod securium virgarumve petitio sustinet, in periculo aeternitatis tolerare dubitamus et castigationem victus atque cultus offenso domino praestare cessabimus quae gentes nemine omnino laeso sibi inrogant?*

7. *Hi sunt, de quibus scriptura commemorat: Vae illis, qui delicta sua velut procerō fune nectunt!*

XII. *Si de exomologesi retractas, gehennam in corde considera, quam tibi exomologesis extinguet, et poenae prius magnitudinem imaginare, ut de remedii adoptione non dubites. 2. Quid illum thesaurum ignis aeterni existimamus, cum fumariola quaedam eius tales flammularum ictus suscitent, ut proximae urbes aut iam nullae extent aut idem sibi de die sperent?*

3. *Dissiliunt superbissimi montes ignis intrinsecus feti et, — quod nobis iudicii perpetuitatem probat —, cum dissiliant, cum devorentur, numquam tamen finiuntur!*

4. *Quis haec supplicia interim montium non iudicii minantis exemplaria deputabit? quis scintillas tales non magni alicuius et inaestimabilis foci missilia quaedam et exercitatoria iacula consentiet?*

5. *Igitur cum scias adversus gehennam post prima illa intinctionis dominicae munimenta esse adhuc in exomologesi secunda subsidia, cur salutem tuam deseris, cur cessas adgredi quod scias mederi tibi?*

6. *Mutae quidem animae et inrationabiles medicinas sibi divinitus adtributas in tempore agnoscunt: cervussagittatransfixus, ut ferrum et inrevocabiles moras eius de vulnere expellat, scit sibi dictannum edendam; hirundo si excaecauerit pullos, novit illos oculare rursus de sua chelidonia:*

7. *peccator restituendo sibi institutam a domino exomologesin sciens praeteribit illam, quae Babylonium regem in regna restituit? Diu enim paenitentiam domino immolarat septenni squalore exomologesin operatus, unguium leoninum in modum efferatione et capilli incuria horrorem aquilinum praeferente.*

Pro malae tractationis felicitatem! quem homines perhorrebant, deus recipiebat.

3. Τα περήφανα βουνά ταραάζονται από ωδίνες τοκετού όταν γεννούν τη φωτιά των ηφαιστειών, σχίζονται και τρέμουν, αλλά οι ωδίνες ποτέ δεν τελειώνουν: αυτό μας δίνει μία ιδέα της αιώνιας τιμωρίας. (*47)

4. Ποιός μπορεί να μη σκεφτεί ότι αυτή η παροδική τιμωρία των βουνών είναι παράδειγμα της κρίσης που απειλεί τον αμετανόητο; Ποιός δεν θα συμφωνήσει ότι εμείς δεν βλέπουμε παρά μόνο μικρές σπίθες που ξεφεύγουν από ένα ασύλληπτα τεράστιο κέντρο φωτιάς;

5. Εφόσον λοιπόν γνωρίζεις ότι μετά το πρώτο προπύργιο που είναι **η βάπτισμα στο όνομα του Κυρίου**, (*48) μπορείς να καταφύγεις στο δεύτερο για να αποφύγεις την κόλαση, γιατί εγκαταλείπεις τη σωτηρία σου; Γιατί καθυστερείς να προσεγγίσεις αυτό που ξέρεις ότι θα σε θεραπεύσει;

6. Ακόμα και τα άλογα ζώα αναγνωρίζουν σε καιρό ανάγκης τα φάρμακα που η θεία πρόνοια δημιούργησε γι' αυτά. Όταν το ελάφι πληγωθεί από βέλος, ξέρει πως πρέπει να φάει δίκταμο για να αποβάλλει από το σώμα του το ασάλι. Όταν η χελιδόνα τυφλώσει τα μικρά της, ξέρει πως μπορεί να τα θεραπεύσει με το χελιδονόχορτο.

7. Ο αμαρτωλός που ξέρει πως ο Κύριος επιθυμεί να τον αποκαταστήσει με την εξομολόγηση, θα αγνοήσει εκείνο που αποκατέστησε το Βαβυλώνιο βασιλιά στο βασίλειό του; **Επτά χρόνια πρόσφερε στον Κύριο τη μετάνοιά του μέσα στη βρωμιά**, με νύχια που μεγάλωναν σαν του αετού και μαλλιά που μάκραιναν σαν χαιτή λιονταριού.

Οι άνθρωποι τον αποστράφηκαν, αλλά ο Θεός τον αποδέχτηκε και τον συγχώρησε. (*49)

(*47) Ο Ιωάννης Χρυσόστομος (+407) όταν ρωτήθηκε γιατί υπάρχουν πολύ περισσότερες αναφορές στην κόλαση παρά στον παράδεισο μέσα στην Καινή Διαθήκη, απάντησε ότι ο Θεός φρόντισε να μας ληψήσει με τα λόγια για να μη μας ληψήσουν μια μέρα τα πράγματα, τα γεγονότα. Το ίδιο κάνει εδώ και ο Τερτυλιανός. (*48) Το βάπτισμα στο Όνομα του Ιησού. (*49) Κοίτα στο 4ο κεφ. του Δανιήλ.

8. Ο Αιγύπτιος μονάρχης όμως έκανε το αντίθετο: καταπίεσε το λαό του Θεού, αρνήθηκε πεισματικά να του επιτρέψει να λατρεύει τον Κύριο, και μετά τις τόσες πληγές, τον καταδίωξε και ώρμησε στη μάχη, γιά να χαθεί μέσα στη θάλασσα που είχε ανοίξει γιά το λαό και μόνο. Και όλα αυτά γιατί **απέρριψε τη μετάνοια και τη θεραπεϊνίδα της, την εξομολόγηση.**

9. Δεν θα επεκταθώ περισσότερο σχετικά με αυτές τις δύο σανίδες της σωτηρίας του ανθρώπου, ώστε η πένα μου να ξεπεράσει το καθήκον της συνειδησής μου. Αλλά εγώ ο μεγάλος αμαρτωλός που έχω ανάγκη τη μετάνοια περισσότερο από οτιδήποτε άλλο, (*50) δεν μπορώ να μη μιλήσω γιά την εξομολόγηση: γι'αυτή μιλά και ο προπάτορας του ανθρώπινου γένους (και της ανθρώπινης αμαρτίας), ο Αδάμ, γιατί μέσω αυτής αποκαταστάθηκε στο δικό του παράδεισο. (*51)

8. *Contra autem Aegyptius imperator qui populum dei aliquando adflictum, diu domino suo denegatum persecutus [in] proelio inruit, post tot documenta plagarum discidio maris, quod soli populo pervium licebat, revolutis fluctibus perit: paenitentiam enim et ministerium eius, exomologesin, abiecerat!*

9. *Quid ego ultra de istis duabus humanae salutis quasi plancis, stili potius negotium quam officium conscientiae meae curans? Peccator enim omnium notarum cum sim neculli rei nisi paenitentiae natus, non facile possum superilla tacere, quam ipse quoque et stirpis humanae et offensae in dominum princeps Adam exomologesi restitutus in paradysum suum non tacet!*

Διάβασε:
ΓΕΝ. 3:24,
ΛΟΥΚ. 23:43,
2 ΚΟΡ. 12:4,
ΑΠΟΚ. 2:7

(*50) Η συνείδηση της αμαρτωλότητας τους που έχουν όλοι οι άγιοι. (*51) Ο άγιος πλέον Αδάμ.

ΣΥΝΟΨΗ ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

Η πρώτη πραγματεία του Τερτυλλιανού την οποία εξετάζουμε είναι η **μετάνοια**, η οποία αποτελεί την αρχή, το πρώτο βήμα του ανθρώπου για να πλησιάσει τον Θεό, να μεταμορφωθεί και να αποκτήσει την χάρη Του.

*“Από τότε ήρξατο ο Ιησούς κηρύσσειν και λέγειν· **μετανοείτε**· ήγγικε γαρ η βασιλεία των ουρανών.”* (ΜΑΤΘ. 4[Δ]:17-ΚΜΝ)

Απ’ την αρχή ο Τερτυλλιανός ορίζει την μετάνοια ως: *“μιά αντίδραση του νου που γεννιέται από απέχθεια προς ένα δυσάρεστο συναίσθημα”*(1:1)

Κι αυτό στους εθνικούς μπορεί να ‘ναι μετάνοια γιατί έκαναν ένα καλό έργο, *“βδελύττονται τον εαυτό τους που έκαναν το καλό”*(1:5) το οποίο όμως τονίζει είναι καθαρή ανοησία, διότι *“ο Θεός ποτέ δεν εγκρίνει την αποδοκιμασία των καλών πράξεων, γιατί είναι δικές Του. Και αφού ο ίδιος ο Κύριος είναι ο εμπνευστής των καλών πράξεων, είναι λογικά υπερασπιστής τους. Επίσης είναι ο αποδέκτης τους, άρα κι ο μισθαποδότης τους.”*(2:9)

Η μετάνοια των Χριστιανών αντιθέτως είναι ενέργεια ταπείνωσης κι ένας βαθύτατος φόβος (σεβασμός) για την επερχόμενη δίκαια κρίση του Θεού και μια προσπάθεια *“ν’ αποφύγουν την επικείμενη καταίγίδα που θα σαρώσει τον κόσμο”*(1:3) Η αληθινή μετάνοια που προέρχεται από τον Θεό και υπόκειται στους νόμους Του ζητά την συνεχή βελτίωση του ανθρώπου, δηλαδή την μεταμορφωσή του κατά τον χαρακτήρα του Χριστού.

Όπως χαρακτηριστικά γράφει: *“όταν δεν υπάρχει φόβος δεν υπάρχει βελτίωση. Και όταν δεν υπάρχει βελτίωση μάταια είναι η μετάνοια, γιατί δεν αποδίδει τον καρπό για τον οποίον ο Θεός τη φύτεψε, δηλαδή τη σωτηρία του ανθρώπου.”*(2:2)

Τον θεσμό της μετανοίας εγκαινίασε ο ίδιος, ο ταπεινός Θεός. *“ο Θεός αμέσως έδειξε έλεος και εγκαινίασε ο ίδιος το θεσμό της μετάνοιας: μεταμελήθηκε για την καταδίκη που επέβαλε η προηγούμενη οργή Του, και συγχώρεσε το πλάσμα το δημιουργημένο κατ’ εικόνα Του.”* (2:3)

Ποίοι είμαστε εμείς που δεν θα μετανοήσουμε;

ΑΜΑΡΤΙΑ ΕΝ ΕΡΓΩ ΚΑΙ ΕΝ ΔΙΑΝΟΙΑ

Έτσι στον ευαγγελικό αιώνα που ζούμε αφού εκπλήρωσε “την υπόσχεση της Χάρης που κατά τον έσχατο καιρό σκόπευε να εκχέει διά του Πνεύματός Του σαν πλημμυρίδα φωτός στην οικουμένη”(2:4), “*τώρα παραγγέλλει εις πάντας τους ανθρώπους πανταχού να μετανοώσι, διότι προσδιώρισεν ημέραν εν ή μέλλει να κρίνη την οικουμένην εν δικαιοσύνη ...*” (ΠΡΑΞ. 17:30,31)

Οι αμαρτίες σύμφωνα πλέον με την διδασκαλία του Χριστού διακρίνονται σε σωματικές και πνευματικές. Και τα δύο είδη υπόκεινται αν όχι σε ανθρώπινο, τουλάχιστον σε θεϊκό έλεγχο και τιμωρία. Ο Θεός είναι η ουσία του αγαθού, έπεται λοιπόν πως ο Θεός απορρίπτει το κακό.

“*Ας μην είμαστε τόσο επιπόλαιοι ώστε να νομίζουμε ότι οι αμαρτωλές σκέψεις θα διαφύγουν της προσοχής του Θεού όπως ξεφεύγουν από τον έλεγχο της πεπερασμένης ανθρώπινης ικανότητας που δεν μπορεί να διεισδύσει στ’ άδυστα του νου (3:9)... Αν εξαιρέσουμε μερικές αμαρτίες που γίνονται κατά τύχη, κατ’ ανάγκη ή από άγνοια, όλες οι άλλες συλλαμβάνονται πρώτα στον νου.*” (3:11)

“*Ο Κύριος συμπλήρωσε το Νόμο προσθέτοντας στις άλλες απαγορεύσεις και την απαγόρευση των αμαρτωλών επιθυμιών. Γι’ αυτό ονομάζει μοιχό όχι μόνο τον άνδρα που αναμείχθηκε στο γάμο τρίτου, αλλά κι εκείνον που μόλυνε μία γυναίκα με την επιθυμία της ματιάς του.*” (3:13)

“*Άρα είναι πολύ επικίνδυνο για το νου να σκέφτεται αυτό που απαγορεύεται να πράξουμε, και επιπόλαιο να αποφασίζει να το εκτελέσει.*” (3:14)

Για τους ανωτέρω λόγους πρέπει να μετανοούμε για όλες τις αμαρτίες (σωματικές και πνευματικές), και αυτό όχι μόνο γιατί είναι καλό και σωστό σε μας, αλλά επειδή το προστάζει ο Θεός που θέλει το καλύτερο για μας.

“*Μετανόησε γιατί αγάπησες πράγματα που δεν αγαπά ο Θεός*” (4:4)

ΧΩΡΙΣ ΜΕΤΑΝΟΙΑ ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ΣΩΤΗΡΙΑ

“*Δεν ντράπηκες να αμαρτήσεις, αλλά ντρέπεσαι να προσευχηθείς για σωτηρία!*»(10:2) Ο άνθρωπος καλείται να μπει στην διαδικασία της μετανοίας για να συμφιλιωθεί με κάποιον, το ίδιο συμβαίνει με τον Θεό: «*πρέπει ν’ αγωνιστούμε για να φτάσουμε στο σημείο της απόλαυσης αυτής της ευλογίας.*» (6:9)

Έτσι, «*εξομολογούμεθα όταν θέλουμε να επανορθώσουμε, ενώ αποκρύπτουμε όταν θέλουμε να παραμείνουμε στην αμαρτία*» (8:8)

Αλλά, βασικό στοιχείο της μετάνοιας είναι ο φόβος του Θεου. Ο άνθρωπος «*δεν μπορεί να ολοκληρώσει τη μετάνοια γιατί έχει χάσει το βασικό στοιχείο της, που είναι ο φόβος.*» (6:23)

«Ο Κύριος όρισε τη μετάνοια ως το αντίτιμο της λύτρωσης.» (6:4)

Γι' αυτό όταν αυτή γίνει, «δεν θα σε αφήσει να βουλιάξεις στα κύματα της αμαρτίας, και θα σε οδηγήσει στο λιμάνι του ελέους του Θεού.» (4:3)

Ο Τερτυλλιανός ουσιαστικά συνεχίζει στο ίδιο πνεύμα με την προγενέστερη από αυτόν Εκκλησία. Ο Κλήμης Α' Ρώμης γράφει: «Όσοι, λοιπόν, έχουμε αμαρτήσει, ας δεηθούμε, να μας συγχωρηθούν όσα παραπτώματα έχουμε κάνει εξαιτίας των παρεισδύσεων του εχθρού...» (51:1). Και προσθέτει, ο Κύριος αρέσκειται στην συγχώρηση, γι' αυτό «...ας κατανοήσουμε, πως απέναντι σε όλη την δημιουργία Του είναι ανεκτικός...» (19:3).

Συνεχίζει δε ο Τερτυλλιανός την μικρή πραγματεία του με παραδείγματα από την Γραφή που αποδεικνύουν πόσο πρόθυμος είναι ο Κύριος να συγχωρεί. Και ολοκληρώνει: «Ευφραίνου αμαρτωλέ! Δες πόσο χαρμόσυνο γεγονός είναι η επιστροφή σου!» (8:3)

Η ΜΕΤΑΝΟΙΑ ΓΙΝΕΤΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΑ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΟ ΒΑΠΤΙΣΜΑ

Το βάπτισμα είναι μόνο για όσους έχουν μετανοήσει:

«Η βάπτισμα δεν πρέπει να γίνεται επιπόλαια και βιαστικά. Πρέπει να έχει προηγηθεί μετάνοια που γίνεται φανερή με τη διόρθωση της ζωής.» (6:17)

Επειδή,

«Δεν βαπτίζομαστε για να σταματήσουμε να αμαρτάνουμε, αλλά γιατί έχουμε ήδη σταματήσει ν' αμαρτάνουμε. Η βάπτισμα σφραγίζει την πίστη. Η μετάνοια όμως είναι αυτή που αρχίζει και κατόπιν συστήνει την πίστη μας.» (6:16) η οποία δείχνει βέβαια τη γνησιότητα της μετανοίας με την αλλαγή του χαρακτήρα μας.

Χωρίς την μετάνοια το βάπτισμα είναι ένα μανιάρισμα, για το λόγο αυτό η προσευχή της Εκκλησίας για αυτούς που επρόκειτο να βαπτισθούν ήταν: «**Ο Κύριε Ιησού Χριστέ, ελόγησε τους δούλους σου ώστε να μάθουν τη διδασκαλία της μετάνοιας όπως πρέπει, να απαλλαγούν από την αμαρτία πριν τη βάπτισμα, και να μη χρειαστεί να μετανοήσουν ξανά.**» (7:1-2)

Και θα σωθεί ο άνθρωπος με μια τέτοια ενέργεια;

Ναι γιατί ο Ιδιος ο Θεός είπε: «Ζω εγώ λέγει Κύριος ... δεν θέλω τον θάνατο του αμαρτωλού, αλλά να επιστρέψει ο ασεβής από την οδό αυτού και να ζήσει ...» (ΙΕΖ., 33:11)

Και συμπληρώνει ο Τερτυλλιανός: «Μακάριοι εμείς που για χάρη μας ορκίζεται ο Θεός!» (4:8)

ενώ αντιθέτως, «Δυστυχής όποιος δεν πιστεύει στον Κύριο ακόμα και όταν Εκείνος ορκίζεται!» (4:8)

Η ΠΤΩΣΗ ΜΕΤΑ ΤΟ ΒΑΠΤΙΣΜΑ

Σχετικά με αυτούς που μετανόησαν για την μετάνοια και το βαπτισμό τους, ας γνωρίζουν ότι: *«όποιος ευαρέστησε κατ' αρχάς το Θεό με τη μετάνοιά του, και κατόπιν μετανόησε γιά τη μετάνοιά του χαροποιώντας το διάβολο, γίνεται τόσο βδελυκτός στα μάτια του Θεού, όσο καλοδεχούμενος γίνεται από τον εχθρό ... Καλύτερα να μη δείχνουν καθόλου ευσέβεια, αν χρησιμοποιούν την ευσέβεια σαν πρόφαση για να προσβάλλουν τον Θεό.»* (5:9,13)

Επίσης να γνωρίζουν ότι: *«η επιστροφή του στον εχθρό γίνεται τώρα αιτία να δυναμώσει και να χαρεί ο Πονηρός, και να υπερηφανεύεται εναντίον του Θεού επειδή απέκτησε ζανά το θύμα που γιά λίγο είχε χάσει.»* (5:7)

Σχετικά με αυτούς που έπεσαν σε θανάσιμη αμαρτία μετά το βάπτισμα δηλώνει ότι είναι γνωστό ότι *«Η αμαρτία δεν πρέπει να επαναλαμβάνεται μετά τη μετάνοια»* διότι τότε δεν θα είχε κανένα νόημα το βάπτισμα *«εις άφεσιν αμαρτιών»*. Ετσι, *«δεν επιτρέπεται να την ακυρώσουμε επιστρέφοντας στην αμαρτία»* (5:1) Είναι ένδειξη ότι ο φόβος του Θεού έφυγε από εμάς:

«Γιατί αν ο λόγος που μετανόησες από τις αμαρτίες σου ήταν ότι άρχισες να φοβάσαι τον Κύριο, τι σε έκανε να σταματήσεις αυτό που είχες αρχίσει να κάνεις από φόβο, αν όχι το ότι σταμάτησες να φοβάσαι;» (5:3)

Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΜΕΤΑΝΟΙΑ

Υπάρχει όμως μια δεύτερη μετάνοια σαν αυτή του ασώτου υιού που χρήζει ταπείνωσης, συντριβής και εξομολόγησης. *«Ταπεινώνοντας τον άνθρωπο, τον υψώνει. Είναι παράλογο να διστάζουμε μπροστά στη δεύτερη μετάνοια και την εξομολόγηση.»* (9:6)

Αυτή έχει παιδαγωγικό χαρακτήρα, *«κανείς δεν έχει περισσότερη πατρική αγάπη από τον Κύριο.»* (8:6)

Ο Ναβουχοδονόσωρ υπερηφανεύθηκε (ΔΑΝ. 4:30) και στη συνέχεια *«Επτά χρόνια πρόσφερε στον Κύριο τη μετάνοιά του μέσα στη βρωμιά»* (12:7) *«Αυτή την πράξη αποκαλούμε με το ελληνικό όνομα 'εξομολόγηση', και δεν είναι παρά η ομολογία των αμαρτιών μας στον Κύριο. Αυτό γίνεται, όχι γιά να γνωστοποιήσουμε στο Θεό αυτά που ήδη γνωρίζει, αλλά γιατί από την ομολογία μας προέρχεται η μετάνοια και η αποκατάσταση, αφού η μετάνοια είναι εκείνη που εξευμενίζει το Θεό.»* (9:2) Οι εξωτερικές εκδηλώσεις που συνοδεύουν την δεύτερη μετάνοια.

«Γι' αυτό τώρα νηστεύω και ταπεινώνω την ψυχή μου με τις κακουχίες, ώστε να συμφιλιωθώ και πάλι με τον Θεό, τον οποίον η αμαρτία μου προσέβαλε.» (11:3)

Πολλοί όμως ντρέπονται να επιστρέψουν και να εξομολογηθούν δημόσια ή σε κάποιο πνευματικό αδελφό ή λειτουργό την πτώση τους και μετά να πάρουν την τελευταία θέση.

«Υποθέτω πως τους ενδιαφέρει περισσότερο η υπόληψή τους παρά η σωτηρία τους.» (10:1) «Αλλά εσύ βρίσκεσαι ανάμεσα σε αδελφούς και συνδούλους, με τους οποίους έχεις τα πάντα κοινά: την ελπίδα, το φόβο, τη χαρά, τη θλίψη, το πένθος, γιατί έχετε το ίδιο Πνεύμα και τον ίδιο Κύριο και Πατέρα.» (10:4) «Όταν εκείνοι δακρύζουν γιά σένα ο Χριστός υποφέρει.» (10:6) «Είθε η κακία μας να μην είναι ανάλογη της καλωσύνης του Θεού και να μην αμαρτάνουμε τόσο συχνά όσο συγχωρούμεθα. Στην αντίθετη περίπτωση ο Θεός θα σταματήσει να μας συγχωρεί πριν εμείς αποφασίσουμε να σταματήσουμε την αμαρτία.» (7:4)

Έχεις μία ακόμη ευκαιρία.

«Τον προσέβαλλες μεν, αλλά μπορείς ακόμα να συμφιλιωθείς μαζί Του. Μπορείς να επανορθώσεις.» (7:14)

«Σκεφθήτε πόσο επικίνδυνο είναι να Τον περιφρονήσει κάποιος που Τον έχει γνωρίσει!» (5:4)

Ετσι, αν μετά το βάπτισμα ο άνθρωπος πέσει σε θανάσιμη αμαρτία, ο φιλεύσπαγχνος Πατέρας δίνει μια δεύτερη τελευταία ευκαιρία, όπως στον άσωτο υιό. Πρόκειται για μια ουσιαστική «επανάληψη και προσαύξηση της χάρης» (7:11).

Όσοι λοιπόν αντιμετωπίζουν με σοβαρότητα την σωτηρία τους και τα πράγματα του Θεού,

«Κρατώντας την ανάμνηση του κινδύνου τιμούν τη χάρη που τους έκανε ο Θεός και τους έσωσε.» (7:5)

Αυτοί δε που μετανοούν και ξαναπέφτουν συνεχώς, είναι «υποκριτές που δε μπορούν να χωρίσουν από το διάβολο» (5:13)

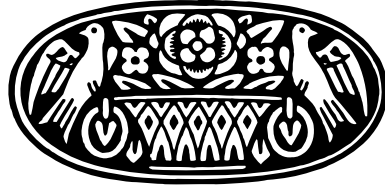
Και αυτοί που δεν τους νοιάζει να μετανοήσουν για την πτώση τους μετά το βάπτισμα, λέγοντας «Φάγωμεν, πλώμεν, αύριο γαρ αποθνήσκωμεν.» (1 ΚΟΡ. 15[ΙΕ]:32)

«Έ τότε ας πάμε και σε θέρετρα γιά μπάνια, ας ζοδέψουμε και κάτι παραπάνω, ας παραγγείλουμε λιχουδιές και παλιό, καλό κρασί'.» (11:3)

Την σύνοψη όλης της παραγματείας του Περί Μετανοίας, την δίνει ο ίδιος ο Τερτυλλιανός με μια μικρή φράση. «Να διστάζεις να ξαναπέσεις σε αμαρτία, ναι! Αλλά ποτέ μη διστάζεις να μετανοήσεις.» (7:13)

#2 “De baptismo” (Περί βαπτίσματος)

Εισαγωγή

Είναι πιθανό να υπήρχε κάποια εισαγωγή που δεν σώζεται, γιατί η πραγματεία αυτή που απαρτίζεται από 20 κεφάλαια αρχίζει μάλλον απότομα. Στο έργο αυτό ο Τερτυλλιανός υπερασπίζεται τη Χριστιανική διδασκαλία περί της αναγκαιότητας του βαπτίσματος προς σωτηρία η οποία αμφισβητήθηκε από μία ιερεία-κήρυκα της Γνωστικής αίρεσης του Γαΐου (*Καϊνίτες*), την οποία αποκαλεί *φαρμακερή οχιά*.

Ουσιαστικά πρόκειται για μια μεθοδολογική ανάλυση στους νεοφώτιστους με σκοπό να τους προφυλάξει από την προπαγάνδα του Γαΐου τονίζοντάς τους την σπουδαιότητα του υγρού στοιχείου από την απαρχή της δημιουργίας, γεγονός που ενέπνευσε ακόμα και τους ειδωλολάτρες να το χρησιμοποιούν για τις δικές τους βαπτίσεις και καθαρμούς. Το μυστήριο όμως της Χριστιανικής βάπτισης είναι αξιόθαύμαστο, γιατί πραγματικός πνευματικός καθαρμός συντελείται μόνο μέσω του νερού που επεσκίασε κι αγίασε το Πνεύμα του Θεού.

Πριν τη βάπτιση ο υποψήφιος έκανε πολλές προσευχές, νηστείες, ολονυχτίες, και εξομολογήσεις των αμαρτιών του ενώπιον της εκκλησίας. Μετά τη βάπτιση, δι' επιθέσεως χειρών καλούσαν το Άγ. Πνεύμα να έλθει να γεμίσει το πλυμένο και καθαρό «σκεύος».

Μία φορά βαπτίζεται ο Χριστιανός, γι' αυτό απαγορεύεται να μολυνθεί ξανά από θανάσιμη αμαρτία. Υπάρχει βέβαια και η δεύτερη βάπτιση, η βάπτιση στο αίμα, το μαρτύριο.

Το βάπτισμα είναι εξαιρετικά σοβαρό θέμα: χωρίς βάπτιση κανείς δεν έχει σωτηρία, αλλά αν αμαρτήσει ξανά μετά από τη βάπτιση, μπορεί να απολεσθεί. Γι' αυτό το λόγο η αναβολή της βάπτισης είναι καλύτερη ώστε ο άνθρωπος να συνειδητοποιεί πλήρως τη σοβαρότητα του μυστηρίου και τι συνεπάγεται γι' αυτόν. Ο Τερτυλλιανός συμβουλεύει να μη βαπτίζονται παιδιά - ο νηπιοβαπτισμός βεβαίως αποκλείεται, αλλά κι η «βάπτιση» των αιρετικών δεν έχει καμία σχέση με τη Χριστιανική βάπτιση, και δεν αναγνωρίζεται από τους Χριστιανούς.

Εκτός του τι είναι βάπτισμα, ποιος το κάνει, τι αποτέλεσμα έχει κ.ο.κ. απαντά σε πολλά επιπλέον ερωτηματικά κι έτσι το έργο αυτό αποτελεί το αρχαιότερο ολοκληρωμένο έργο περί βαπτίσματος.

ΣΕΠΤΙΜΙΟΥ ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΟΥ ΠΕΡΙ ΒΑΠΤΙΣΜΑΤΟΣ (De Baptismo)^(*1)

Κεφάλαιο 1 και 2

-Εισαγωγή-

Η αξία της απλής αυτής τελετής

I. De Sacramento aquae nostrae qua ablutis delictis pristinae caecitatis in vitam aeternam liberamur non erit otiosum digestum istud, instruens tam eos qui cum maxime formantur quam et illos qui simpliciter credidisse contenti, non exploratis rationibus traditionum, temptabilem fidem per imperitiam portant.

2. Atque, adeo nuper conversata istic quaedam de caina haeresi vitæperæ venenatissima doctrina sua plerosque rapuit, imprimis baptismum destruens. plane secundum naturam: nam fere viperae et aspidēs ipsique reguli serpentes arida et inaquosa sectantur. 3. sed nos pisciculi secundum ΙΧΘΥΣ nostrum Iesum Christum in aqua nascimur, nec aliter quam in aqua permanendo salvi sumus. itaque illa monstruosissima, cui nec integre quidem docendi ius erat, optime norat necare pisciculos de aqua auferens.

1. Ευτυχισμένοι εμείς που το μυστήριο του νερού (*2) μας έπλυνε από τις αμαρτίες του παρελθόντος και μας ελευθέρωσε για την αιώνια ζωή! Η παρούσα πραγματεία θα φανεί χρήσιμη αν διδάξει αυτούς που τώρα «**σχηματίζονται**» (πνευματικά) (*3), αλλά κι εκείνους που αρκούνται απλά να πιστεύουν χωρίς να ερευνούν τις παραδόσεις, (*4) κι έχουν μιά απλοϊκή, αδοκίμαστη πίστη που δεν βασίζεται στην εμπειρία.

2. Διότι μία οχιά της αίρεσης των Καϊνιτών του Γάϊου (*5) που έζησε πρόσφατα εδώ (*6) παρέσυρε πολλούς με τη δηλητηριώδη της διδασκαλία που αποσκοπούσε πρωτίστως **στην κατάργηση της βάπτισης**: βλέπετε είναι στη φύση της οχιάς, της ασπίδας και του βασιλίσκου (*7) να συχνάζουν σε μέρη ξερά και άνυδρα. 3. Αλλά εμείς τα ψαράκια (*8), όπως και ο ΙΧΘΥΣ μας Ιησούς Χριστός (*9), γεννηθήκαμε στο νερό – και μόνο αν παραμείνουμε σ' αυτό είμαστε ασφαλείς. Αυτό το τέρας λοιπόν, που ούτε στον καιρό της αθωότητας (*10) είχε το δικαίωμα να διδάσκει, ξέρει πολύ καλά πως αν βγάλει τα ψαράκια από το νερό θα πεθάνουν. (1 TIM. 2:12)

(*1) Γράφθηκε περί το 196 μ.Χ. (*2) Το ορατό σημείο του βαπτίσματος. Όχι μυστήριο με την ύστερη Εκκλησιαστική έννοια αλλά με την έννοια του ανερμήνευτου. Π.χ. ο γάμος είναι ένα μυστήριο αφού δύο άνθρωποι που δεν γνώριζαν ο ένας τον άλλο, στη συνέχεια δεν μπορούν ο ένας χωρίς τον άλλο. «*Εν τη Αγία Γραφή ουδαμού απαντάται (ο όρος μυστήριον) εν τη εννοία της ιεράς τελετής, της υπό αισθητόν σημείον μεταδιδούσης υπεραισθητός την αόρατον χάριν του Αγ. Πνεύματος*» Π.Ν Τρεμπέλας, *Δογματική*, τ. 3ος, σ. 11. Ο Τερτυλλιανός χρησιμοποίησε πρώτος τον όρο. (*3) Τους κατηγουμένους. (*4) Τις αποστολικές. «*στήκετε, και κρατείτε τας παραδόσεις ας εδιδάχθητε είτε δια λόγον είτε δι' επιστολής ημών.*» (2 ΘΕΣ. 2[B]:15-ΚΜΝ). (*5) Οπαδός της αίρεσης των Γνωστικών. Για τους Γνωστικούς κοίτα στα παροράματα. (*6) Στην Καρχηδόνα. (*7) Τρία είδη δηλητηριωδών φιδιών. Σαφές το υπονοούμενο ότι αυτό το είδος αιρετικών δεν είναι απλώς θύματα πλάνης, αλλά πλάσματα φύσει διαφορετικά από τα «*ψαράκια*» που θα αναφέρει παρακάτω. (*8) Λατινικά: *pisciculi*. (*9) Ιησούς Χριστός Θεού Υιός Σωτήρ. Τα αρχικά των λέξεων δημιουργούν την ελληνική ακροστοιχίδα Ι.Χ.Θ.Υ.Σ. που ο Τερτυλλιανός χρησιμοποιεί αυτούσια στο λατινικό κείμενο. (*10) Πριν προσχωρήσει στην αίρεση.

Είναι αλήθεια πως τίποτα δεν σκανδαλίζει τους ανθρώπους περισσότερο από την απλότητα του έργου του Θεού συγκρινόμενη με το μεγαλείο του αποτελέσματος

2. 1. Και προσέξτε πως οι διεστραμμένες διδασκαλίες υπονομεύουν ή καταρρίπτουν την πίστη χρησιμοποιώντας τα στοιχεία της πίστης σαν όπλα εναντίον της. Είναι αλήθεια πως τίποτα δεν σκανδαλίζει τους ανθρώπους περισσότερο από την απλότητα του έργου του Θεού συγκρινόμενη με το μεγαλείο του αποτελέσματος. Έτσι και σ' αυτή την περίπτωση: επειδή ο άνθρωπος μπαίνει στο νερό απλά και χωρίς πομπώδη επίδειξη (χωρίς παράξενο εξοπλισμό και χωρίς καν έξοδα), βυθίζεται συνοδεία μερικών λέξεων και αναδύεται ελάχιστα πιό καθαρός απ' όσο ήταν όταν μπήκε, **δεν πιστεύουν ότι με αυτό τον τρόπο εξασφάλισε την αιώνια ζωή.**

2. Από την άλλη μεριά, οι ιεροτελεστίες και οι μυσταγωγίες της ειδωλολατρίας προσλαμβάνουν – αν δεν απατώμαι – κύρος και γόητρο λόγω της **επιτηδευμένης μεγαλοπρέπειας** που παρουσιάζουν και της υψηλής δαπάνης που συνεπάγονται. Άθλια απιστία που αρνείσαι να αναγνωρίσεις τις **κατ'εξοχήν ιδιότητες** του Θεού – **την απλότητα και τη δύναμη!** Δεν είναι θαύμα που το νερό (της βάπτισης) μας καθαρίζει από το ρύπο του θανάτου; Κι επειδή είναι θαύμα, είναι λόγος να μην το πιστεύετε; Ίσα-ίσα, γι' αυτό πρέπει να το πιστέψετε: διότι το κατέξοχην χαρακτηριστικό του θείου έργου είναι το θαυμαστό που ξεπερνάει (τη λογική). **Κι εμείς θαυμάζουμε – αλλά επειδή πιστεύουμε. Όμως η απιστία θαυμάζει και αρνείται να πιστέψει:** θεωρεί τα απλά πράγματα άχρηστα, και τα ασυνήθιστα αδύνατα. (*11)

3. Αλλά ακόμα κι αν υποθέσουμε πως είναι όπως νομίζετε, **ο Λόγος του Θεού έχει τις απαντήσεις έτοιμες** και στις δύο περιπτώσεις: «**Τα μωρά του κόσμου εξέλεξεν ο Θεός, διά να καταισχύνει τους σοφούς**», και «**Τα αδύνατα παρά άνθρωποι είναι δυνατά παρά τω Θεώ**».

II 1. *Sedenim quanta vis est perversitatis ad fidem labefactandam vel in totum non recipiendam, ut ex his eam impugnet ex quibus constat. nihil adeo est quod obduret mentes hominum quam simplicitas divinorum operum quae in actu videtur, et magnificentia quae in effectu repromittitur. et hinc quoque, quoniam tanta simplicitate, si-ne pompa sine apparatu novo aliquo, denique sine sumptu, homo in aqua demissus et inter pauca verba tinctus non multo vel nihilo mundior resurgit, eo incredibilis existimatur consecutio aeternitatis.*

2. *Mentior si non e contrario idolorum sollemnia vel arcana de suggestu et apparatu deque sumptu fidem et auctoritatem sibi extruunt. Pro misera incredulitas, quae denegas deo proprietates suas, simplicitatem et potestatem. quid ergo?*

nonne mirandum est lavacro dilui mortem? quia mirandum est, idcirco non creditur? atquin eo magis credendum est: qualia enim decet esse opera divina nisi super omnem admirationem? nos quoque ipsi miramur, sed quia credimus. ceterum incredulitas miratur quia non credit: miratur enim simplicia quasi vana, magnifica quasi impossibilia.

3. *Et sit plane ut putas: satis ad utrumque divina pronuntiatio praecurrit: Stulta mundi elegit deus ut confundat sapientiam eius: et, Quae difficilia penes homines facilia penes deum.*

1 ΚΟΡ. 1:27

ΛΟΥΚ. 18:27

(*11) Η πίστη έρχεται να σταθεί στο σημείο που η λογική αδυνατεί να προσχωρήσει. Την ίδια στιγμή όπως ανήθιοι άνθρωποι πιστεύουν στην αστρολογία, σε πολιτικούς, σε πομπώδεις εκκλησιαστικές τελετές, κ.α.

Nam si deus et sapiens et potens, quod etiam praetereuntes eum non negant, merito in adversis sapientiae potentiaeque, id est in stultitia et impossibilitate, materias operationis suae instituit: quoniam virtus omnis ex his causam accipit a quibus provocatur.

III. *Huius memores pronuntiationis tanquam praescriptionis, nihilo minus quam stultum et impossibile sit aqua reformari tractamus. Quod utique ista materia tantae dignationis meruit officium, ut opinor auctoritas liquidi elementi exigenda est. atquin plurima suppetit, et quidem a primordio.*

2. *Nam unum ex his est quae ante omnem mundi suggestum impolita adhuc specie penes deum quiescebant in principio. In primordio, inquit, fecit deus caelum et terram: terra autem erat invisibilis et incomposita, et tenebrae erant super abyssum, et spiritus dei ferebatur super aquas. Habes, homo, imprimis aetatem venerari aquarum, quod antiqua substantia; dehinc dignationem, quod divini spiritus sedes, gratior scilicet ceteris tunc elementis. nam et tenebrae totae adhuc sine cultu siderum informes, et tristis abyssus et terra imparata et caelum rude: solus liquor, semper materia perfecta laeta simplex de suo pura, dignum vectaculum deo subiciebat.*

Γιατί εφόσον ο Θεός είναι σοφός και παντοδύναμος – ένα γεγονός που το παραδέχονται ακόμα κι εκείνοι που δεν Τον ακολουθούν – σωστά εμπιστεύθηκε τα μέσα για να φέρουν σε πέρας το έργο Του στην μωρία και την αδυναμία, δηλαδή τα αντίθετα της σοφίας και της δύναμης: διότι η πρόκληση αποτελεί κίνητρο για να εκδηλωθεί μία θετική ιδιότητα. (*12) (1 ΚΟΡ. 1:21)

Κεφ. 3. Μέσα στα νερά γεννήθηκε ο κόσμος μέσα στο νερό γεννιάσταντε και εμείς, φυσικά και πνευματικά

1. Ας μην ξεχνάμε τον παραπάνω κανόνα όσο εξετάζουμε (12α) το αν είναι ανόητο ή αν είναι αδύνατο (να πιστέψουμε) ότι το νερό διαθέτει αναγεννητική δύναμη. (*13) Εφόσον σε αυτή την ουσία αποδίδεται τόσο σημαντική λειτουργία, υποθέτω πως πρέπει να ερευνήσουμε τη σπουδαιότητα του υγρού στοιχείου, που είναι πράγματι πολύ μεγάλη, από την αρχή ακόμα (της δημιουργίας). 2. Γιατί το νερό είναι ένα από τα στοιχεία που – αδιαμόρφωτα ακόμα – ήταν «εν αρχή» κοντά στο Θεό, πριν σχηματιστεί ο κόσμος. «Εν αρχή», λέει, «εποίησεν ο Θεός τον ουρανόν και την γην. Η δε γη ήτο άμορφος και έρημος. Και σκότος επί του προσώπου της αβύσσου. Και Πνεύμα Θεού εφέρετο επί της επιφανείας των υδάτων.» Οφείλεις να σεβαστείς το υγρό στοιχείο για δύο λόγους: πρώτα γιατί η ηλικία του χάνεται στις απαρχές του χρόνου, και μετά γιατί το Πνεύμα του Θεού το προτίμησε τότε από όλα τα άλλα στοιχεία, ώστε αναπαύθηκε επάνω του. Γιατί τότε το σκοτάδι ήταν εντελώς άμορφο κι όχι στολισμένο με τ' άστρα, η άβυσσος σκοτεινή, η γη αδιαμόρφωτη και ο ουρανός ασχημάτιστος: μόνο το υγρό στοιχείο, όντας υλικό χωρίς ατέλεια, ευχάριστο, απλό, αγνό από τη φύση του, ήταν άξιο να αποτελέσει το «όχημα» της Θείας Παρουσίας.

ΓΕΝ. 1:1-2

(*12) Με άλλα λόγια τους προκαλεί με την απλότητα. (12α) Χρησιμοποιεί τον Ρωμαϊκό νομικό όρο, praescriptionis, που εννοεί ένσταση. (*13) Βεβαίως κάνει αναφορά στο Κατά Ιωάννη 3[Γ]:5, όχι όμως με την Μεσαιωνική θεώρηση της αυτόματης βαπτιστικής αναγέννησης, αλλά με την έννοια της συνειδητής απόρριψης της αμαρτίας και ως εκ τούτου μέσω του ορατού σημείου ο άνθρωπος λαμβάνει «άφεση αμαρτιών» και αρχίζει μία νέα ζωή από μηδενική βάση. (Κοίτα: Περί Μετανοίας, 6:17)

3. Κι όταν κατόπιν ο Θεός είπτε και σχηματίστηκε ο κόσμος, τα νερά πάλι έπαιξαν πρωτεύοντα ρόλο στο σχηματισμό του: διότι διαχωρίζοντας «*ύδατα από υδάτων*» δημιούργησε «*στε-*

ΓΕΝ. 1:6 *ρέωμα αναμέσον των υδάτων*». Με τη σύναξη (ΓΕΝ. 1:9) των υδάτων σ'ένα τόπο, φάνηκε η ξηρά.

4. Και αργότερα, όταν ο κόσμος είχε διαμορφωθεί και ήταν έτοιμος να δεχθεί κατοίκους, ο Θεός διέταξε πρώτα «*τα ύδατα*» να γεννήσουν

ΓΕΝ., 1:20 «*εν αφθονία νηκτά έμψυχα*». (*14) Το νερό γέννησε τις πρώτες μορφές ζωής – ώστε δεν είναι παράξενο που το νερό της βάπτισης δίνει ζωή.

5. Αλλά και ο ίδιος ο άνθρωπος δεν πλάστηκε με την βοήθεια του νερού; Το χώμα που (ο Θεός) πήρε από τη γη ήταν υλικό κατάλληλο για να πλαστεί ο άνθρωπος λόγω της υγρασίας που το είχε διαποτίσει: στην πραγματικότητα, η ξηρά που φάνηκε όταν τα νερά τραβήχτηκαν τέσσερεις μέρες πριν, ήταν ακόμα σε μορφή υγρής λάσπης.

6. Αν εξακολουθήσω να απαριθμώ όλα αυτά που σχετίζονται με τη σπουδαιότητα του υγρού στοιχείου, με το πόσο σημαντικές δυνάμεις διαθέτει και όλα αυτά που παρέχει στους ανθρώπους, όλες τις χρήσεις, τις λειτουργίες και τα οφέλη του, φοβάμαι ότι θα καταλήξω να γράψω πανηγυρικό του νερού αντί για πραγματεία περί Βαπτίσεως. Παρόλα αυτά, νομίζω ότι πρέπει να αποδείξω πέρα από κάθε αμφιβολία ότι ο Θεός έβαλε στην υπηρεσία των μυστηρίων Του αυτό το υλικό (*15) που χρησιμοποίησε απ' αρχής στο έργο Του. Επίσης (θα αποδείξω ότι) αυτό το στοιχείο από το οποίο εξαρτάται η ζωή πάνω στη γη, μας παρέχει επίσης και την αιώνια ζωή – όταν είναι στην υπηρεσία του Θεού.

3. *Quid quod exinde dispositio mundi modulatricibus quodam modo aquis deo constitit? nam ut firmamentum caeleste suspenderet inmediate, distinctis aquis fecit; ut terram aridam expanderet, segregaris aquis expedit.*

4. *Ordinato dehinc per elementa mundo cum incolae darentur, primis aquis praeceptum est animas producere: primus liquor quod viveret edidit, ne mirum sit in baptismo si quae animare noverunt.*

5. *Non enim ipsius quoque hominis figulandi opus sociantibus aquis absolutum est? adsumpta est de terra materia [convenit], non tamen habilis nisi humecta et sucida, quam scilicet ante quartum diem segregatae aquae in stationem suam superstite humore limo temperarant.*

6. *Si exinde universa vel plura prosequar quae de elementi istius auctoritate commemorem, quanta vis eius aut gratia, quot ingenia quot officia quantum instrumenti mundo ferat, vereor ne laudes aquae potius quam baptismi rationes videar congregasse: licet eo plenius docerem non esse dubitandum si materiam quam in omnibus rebus et operibus suis deus disposuit, etiam in sacramentis propriis parere fecit, si quae vitam terrenam gubernat etiam caelestia procura.*

(*14) Πραγματικά η ζωή όπως απέδειξε η επιστήμη, γεννήθηκε στην θάλασσα. Με τον ίδιο τρόπο το νερό της βαπτίσεως σβήνει το παρελθόν και δίνει μία νέα ζωή. (*15) Δηλαδή το νερό. Το πόσο ουσιαστικό είναι το βάπτισμα φαίνεται από την σημαντικότητα του στις εθνικές μυθολογίες. Αρα δεν είναι κάποιος νεωτερισμός.

Κεφ. 4. Το βάπτισμα με την ενεργό χάρη του Αγ. Πνεύματος του Θεού γίνεται μέσον καθαρισμού

IV. *Sed ea satis erit praecerpisse in quibus et ratio baptismi recognoscitur prima illa quae iam tunc etiam ipso habitu praenotabatur ad baptismi figuram, dei spiritum qui ab initio super aquas vectabatur super aquas intinctorem moraturum. sanctum autem utique super sanctum ferebatur, aut ab eo quod superferebatur id quod ferebat sanctitatem mutuabatur, quoniam subiecta quaeque materia eius quae desuper imminet qualitatem rapiat necesse est, maxime corporalis spiritalem et penetrare et insidere facilem per substantiae suae subtilitatem. ita de sancto sanctificata natura aquarum et ipsa sanctificare concepit.*

2. *Ne quis ergo dicat, 'numquid ipsis enim aquis tinguimur quae tunc in primordio fuerunt?' non utique ipsis, si non ex ea parte ipsis qua genus quidem unum, species vero complures. quod autem generi attributum est etiam in species redundat.*

3. *Ideoque nulla distinctio est mari quis an stagno, flumine an fonte, lacu an alveo diluatur, nec quicquam refert inter eos quos Ioannes in Iordane et quos Petrus in Tiberi tinxit: nisi si et ille spado quem Philippus inter vias fortuita aqua tint plus salutis aut minus rettulit.*

1. Πιστεύω πως θα είναι αρκετό να αναφέρω εν συντομία τα γεγονότα που συνηγορούν υπέρ της βάπτισης, ιδιαίτερα το πρωταρχικό εκείνο που, αν και σε τόσο παρωχημένη εποχή, ήταν η **προφητική εικόνα κι ο τύπος της βάπτισης**: μιλάμε για το Πνεύμα του Θεού που «εφέρετο επί της επιφανείας των υδάτων», όπως τώρα αι- ΓΕΝ. 1:2
ωρείται πάνω από το νερό της βάπτισης. Το `Αγ. Πνεύμα πάνω από το άγιο στοιχείο – ή μάλλον το στοιχείο το αγιασμένο από Εκείνον που το επισκιάζει. Κάθε ουσία που επισκιάζεται παίρνει την ιδιότητα αυτού που την επισκιάζει, ιδιαίτερα όταν υλικό επισκιάζεται από πνευματικό, διότι το πνευματικό διαποτίζει το υλικό, μεταδίδοντάς του την ιδιότητά του. `Ετσι και η φύση των υδάτων, που αγιάστηκε από το `Αγιο Πνεύμα, απέκτησε την δύναμη να αγιάζει. (*16)

2. –«Μα», θα ρωτήσει κάποιος, «βαφτιζόμαστε στα ίδιο νερό που υπήρχε την εποχή της Γένεσης;» Βέβαια δεν είναι ακριβώς το ίδιο, αλλά από μια άποψη είναι: γιατί το νερό είναι ένα παρόλες τις ξεχωριστές περιπτώσεις, και οι ιδιότητες που έχει το νερό γενικά, υπάρχουν σε κάθε είδος και κατηγορία (ύδατος).

3. Ως εκ τούτου **δεν έχει καμία διαφορά αν κάποιος πλυθεί σε θάλασσα ή σε στέρνα, σε ποτάμι ή σε πηγή, σε λίμνη ή σε κοίτη ποταμού**, όπως δεν υπάρχει διαφορά στις βαπτίσεις που ο Ιωάννης τέλεσε στον Ιορδάνη και ο (ΜΑΤΘ. 3:6) Πέτρος στον Τίβερι. (*17) Αλλά και το νερό στο οποίο ο Φίλιππος βάπτισε τον ευνούχο όταν τα- (ΠΡΑΞ. 8:38)
ξίδευε, του έδωσε την ίδια σωτηρία: ούτε περισσότερη, ούτε λιγότερη.

(*16) Πρόκειται για την “δι’ ορατών σημείων επενεργούσα Θεία χάρη”. Παράδειγμα τα μαντήλια του απ. Παύλου (ΠΡΑΞ. 19[ΙΘ]:12), η επάλειψη με λάδι (ΙΑΚ. 5[Ε]:14), κ.α. (*17) `Όταν εργαζόταν το έργο του Θεού στην Ρώμη. (1 ΠΕΤΡ. 5[Ε]:13-Ο Κλήμης Ρώμης βεβαιώνει ότι υπηρέτησε στην Ρώμη).

4. Σαν συνέπεια λοιπόν εκείνου του αρχαίου προνομίου των υδάτων, κάθε είδος νερού αποκτά – *μετά από επίκληση του Θεού* – τη μυστηριώδη δύναμη να εξαγιάζει. Διότι το Πνεύμα αμέσως κατεβαίνει από τον ουρανό, **στέκεται επάνω στο νερό και το αγιάζει**, δηλαδή του μεταδίδει την δική Του ιδιότητα: τότε εκείνο απορροφά την ικανότητα να εξαγιάζει.

Μπορούμε επίσης να παρομοιάσουμε την βάπτισμα με την απλή πράξη του καθαρισμού, κατά την οποία χρησιμοποιούμε το νερό για να πλυθούμε από την βρωμιά: το ίδιο συμβαίνει και με τις αμαρτίες μας, που το νερό της βάπτισμα «πλένει» και μας καθαρίζει από τον μολυσμό τους.

5. Μπορούμε επίσης να παρομοιάσουμε την βάπτισμα με την απλή πράξη του καθαρισμού, κατά την οποία χρησιμοποιούμε το νερό για να πλυθούμε από την βρωμιά: το ίδιο συμβαίνει και με τις αμαρτίες μας, που το νερό της βάπτισμα «πλένει» και μας καθαρίζει από τον μολυσμό τους. Και καθώς οι αμαρτίες δεν είναι ορατές στην σάρκα (αφού κανείς δεν έχει στο δέρμα του τις κηλίδες της ειδωλολατρίας, της μοιχείας ή της κλοπής), (*18) οι άνθρωποι αυτοί είναι βρώμικοι στο πνεύμα, γιατί από το πνεύμα προέρχεται η αμαρτία, και αυτό κυριαρχεί επί της σάρκας. Βέβαια το σώμα και το πνεύμα μοιράζονται την ενοχή: το πνεύμα επειδή διατάζει και το σώμα επειδή υπακούει δουλικά. Γι'αυτό λοιπόν, όταν το νερό – με τη μεσολάβηση του αγγέλου – αποκτήσει την ικανότητα να καθαρίζει από αμαρτίες, πλένει τον υλικό φορέα του πνεύματος χαρίζοντας στη σάρκα πνευματική κάθαρση. (*19)

Κεφ. 5. Μπορεί και οι εθνικοί να κάνουν τελετουργίες με το νερό αλλά αυτό δεν είναι βάπτισμα καθαρισμού

1. Τώρα θα μου πείτε ότι λαοί χωρίς την παραμικρή γνώση των πνευματικών αληθειών, αποδίδουν δυνάμεις στα είδωλά τους μέσω της ίδιας λειτουργίας του νερού. Αυτοί όμως πλανώνται, γιατί το νερό που χρησιμοποιούν δεν έχει καμία απολύτως πνευματική δύναμη. Διότι η τελετουργική μύσησή τους στη λατρεία κάποιας (*20) `Ισιδος και κάποιου Μίθρα (*21), **δεν είναι παρά ένα μπάνιο.** (*22)>

4. *igitur omnes aquae de pristina originis praerogativa sacramentum sanctificationis consequuntur invocato deo. Supervenit enim statim spiritus de caelis et aquis superest sanctificans eas de semetipso, et ita sanctificatae vim sanctificandi combibunt.*

5. *Quaquam ad simplicem actum competat similitudo, ut quoniam vice sordium delictis inquinamur aquis abluamur. sed delicta sicut in carne non comparent, quia nemo super cutem portat maculas idololatriae aut stupri aut fraudis, ita et eiusmodi in spiritu sordent, qui est auctor delicti: spiritus enim dominatur, caro famulatur.*

Tamen utrumque inter se communicant reatum, spiritus ob imperium, caro ob ministerium. igitur medicatis quodammodo aquis per angeli interventum et spiritus in aquis corporaliter diluitur et caro in eisdem spiritaliter emundatur.

V. *Sedenim nationes extraneae ab omni intellectu spiritalium potestatem eadem efficacia idolis suis subministrant. sed viduis aquis sibi mentiuntur.*

Nam et sacris quibusdam per lavacrum initiantur Isidis alicuius aut Mithrae.

(*18) Ομιλεί για θανάσιμες αμαρτίες και είναι χαρακτηριστικό το παράδειγμα του καθαρισμού. (*19) Οι άγγελοι είναι παρόντες στην εκκλησία (1 ΚΟΡ., 11:10) και ενεργούν τις δυνάμεις και χορηγούν την χάρη. Είναι χαρακτηριστική εικόνα της πλήρωσης του προφήτη από τον παρακείμενο άγγελο όπως την περιγράφει ο Ερμάς: 11η Εντολή, 1:9. (*20) Όταν ο Τερτυλλιανός μιλά υποτιμητικά για το ουσιαστικό που ακολουθεί, χρησιμοποιεί χαρακτηριστικά το επίθετο «κάποιος». Παρόμοιες αναφορές συναντώνται και στις Γραφές. (*21) Αυτοί οι δύο ξενόφερτοι θεοί ήταν πολύ δημοφιλείς στη Ρωμαϊκή επικράτεια. Η `Ισις (μητέρα-θεά των Αιγυπτίων) ετιμάτο ιδιαίτερα από τις γυναίκες, και ο Μίθρας (ηλιακή θεότης των Περσών) από τους άνδρες.

Ipsos etiam deos suos lavationibus efferunt.

Ceterum villas domos templa totasque urbes aspergine circumlatae aquae expiant. passim certe ludis Apollinaribus et Pelusiis tinguuntur, idque se in regenerationem et impunitatem periorum suorum agere praesumunt.

Item penes veteres quisque se homicidio infecerat purgatrices aquas explorabat.

2. *Igitur si idolo, natura aquae quod propria [materia] sit abluendi, auspici emundationis blandiuntur, quanto id verius aquae praestabunt per dei auctoritatem a quo omnis natura earum constituta est: si religione aquas medicari putant, quae potior religio quam dei vivi agnitio?*

3. *Hic quoque studium diaboli recognoscimus res dei aemulantis, cum et ipse baptismum in suis exercet. quid simile? immundus emundat, perditor liberat, damnatus absolvit? suam videlicet operam destruet diluens delicta quae inspirat ipse.*

Haec quidem in testimonium posita sort repellentibus fidem, si minime credant rebus dei, quarum adfectionibus apud aemulatorem dei credunt.

Αλλά και στα είδωλά τους αποδίδουν τιμές πλένοντάς τα. Επίσης τηρούν το έθιμο του τελετουργικού εξαγνισμού, δηλαδή ραντίζουν με νερό τα κτήματά τους, τα σπίτια τους, τους ναούς τους, ακόμα κι ολόκληρες πόλεις. (*23) Είναι αλήθεια ότι κατά την διάρκεια των εορτασμών προς τιμήν του Απόλλωνα (*24) και του Πελούσιου (*25) οι λατρευτές βυθίζονται σε νερό κι έχουν την αναίδεια να δηλώνουν ότι το κάνουν για να αναγεννηθούν και να συγχωρηθούν για την αθέτηση των όρκων τους. Αλλά και στην αρχαία εποχή, αυτοί που έκαναν φόνο εθεωρούντο μολυσμένοι κι αναζητούσαν νερό με εξαγνιστική δύναμη.

2. Αν λοιπόν το νερό ως μέσον καθαρισμού ανέκαθεν ενέπνεε στους ειδωλολάτρεις την ελπίδα του εξαγνισμού, σκεφτήτε πόση αληθινή δύναμη εξαγνισμού αποκτά από την εξουσία του Θεού, ο οποίος του έχει δώσει όλες τις ιδιότητές του. Κι αν υποθέτουν ότι το νερό αποκτά τέτοιες ιδιότητες όταν χρησιμοποιείται για θρησκευτικούς σκοπούς, (πείτε μου), **υπάρχει καλύτερη θρησκεία από αυτή του ζωντανού Θεού;**

3. Εδώ βλέπουμε το ζήλο του διαβόλου, που, ανταγωνιζόμενος τα πράγματα του Θεού, βαπτίζει κι αυτός τους δικούς του. Αλλά βέβαια καμία ομοιότητα δεν υπάρχει: μήπως πρόκειται ο ακάθατος να καθαρίσει, ο καταστροφέας να ελευθερώσει, ο καταδικασμένος να απαλλάξει; Κι αν το κάνει, το δικό του έργο δε θα καταστρέψει – καθαρίζοντας τις αμαρτίες που ο ίδιος ενέπνευσε; Παραθέτω αυτές τις παρατηρήσεις σαν μαρτυρία κατά των ανθρώπων που απορρίπτουν την πίστη μας επειδή δεν πιστεύουν τα πράγματα του Θεού, ενώ από την άλλη μεριά πιστεύουν τις απομιμήσεις τους που προέρχονται από τον εχθρό. (*26)

Οι ειδωλολάτρεις - τηρούν το έθιμο του τελετουργικού εξαγνισμού, δηλαδή ραντίζουν με νερό τα κτήματά τους, τα σπίτια τους, τους ναούς τους, ακόμα κι ολόκληρες πόλεις

απορρίπτουν την πίστη μας επειδή δεν πιστεύουν τα πράγματα του Θεού, ενώ από την άλλη μεριά πιστεύουν τις απομιμήσεις τους που προέρχονται από τον εχθρό

(*22) Και το νηπιοβάπτισμα που γίνεται χωρίς την συναίνεση του νηπίου, ουσιαστικά είναι ένα μανιάνισμα.

(*23) Οι ραντισμοί λοιπόν των Μεσαιωνιστών με αγιασμένο νερό είναι κατάλοιπο της ειδωλολατρείας. (*24) Πρόκειται για τους αγώνες προς τιμήν του Απόλλωνα, *Ludi Apollinares*, που γιορτάζονταν με ιδιαίτερη λαμπρότητα στην Ρώμη. (*25) Ανεξαρκίβωτο αν πρόκειται για τον Σέραπι ή άλλη θεότητα. Δεν είναι η πρώτη φορά που ο Τερτυλλιανός αποτελεί τη μοναδική ιστορική πηγή για τις παγανιστικές θρησκείες. (*26) Οι άνθρωποι πιστεύουν στις απομιμήσεις του σατανά, ψευτοθαύματα κ.λ.π., αλλά όχι στην αλήθεια. Ο Μ. Πρίντζεζ σε μια δική του μετάφραση του «*De Baptismo*», αποδίδει το χωρίο αυτό ως εξής: «*Όσα λέγω, είναι επιχείρημα εναντίον εκείνων οι οποίοι αρνούνται την πίστη, απο τη στιγμή που δεν πιστεύουν απόλυτα στις ενέργειες του Θεού, ενώ πιστεύουν αντίθετα στις μιμήσεις παρομοίων θείων ενεργειών εκ μέρους εκείνου που απλώς ξέρει πηθικίζοντας, να μιμείται τον Θεό.*»

4. Μήπως άλλες φορές δεν έρχονται ακάθαρτα πνεύματα πάνω απ'τα νερά – κι' αυτό δεν είναι πνευματικό μυστήριο – μιμούμενα την κίνηση του Αγίου Πνεύματος που «εφέρετο επί της επιφανείας των υδάτων»; Αυτό συμβαίνει σε σκιερές πηγές κι ερημικά ρυάκια, σε δεξαμενές λουτρών, υδραγωγούς και στέρνες σπιτιών, και πηγάδια όπου άνθρωποι χάνονται – το δίχως άλλο υπό την επιρροή κακόβουλων πνευμάτων. Επίσης χρησιμοποιούμε λέξεις όπως «**λυμφατικός**» και «**υδροφοβικός**» για ανθρώπους στους οποίους το νερό έχει δημιουργήσει μιá μορφή τρέλλας ή φοβίας.

5. Αναφέρθηκα σε όλα αυτά γιατί: αν ο σκοτεινός άγγελος του πονηρού χρησιμοποιεί τόσο συχνά το στοιχείο αυτό για την απώλεια των ανθρώπων, πώς είναι τόσο δύσκολο να πιστέψετε ότι η παρουσία του αγίου αγγέλου του Θεού επιδρά στη φύση του νερού με σκοπό την σωτηρία μας; Και δεν είναι πρωτάκουστη η ανάμειξη των αγγέλων στα νερά – υπάρχει το εξής προηγούμενο: στην κολυμβήθρα της Βηθεσδα «**άγγελος κατέβαινε ... και ετάραττε το ύδωρ**». Όσοι είχαν προβλήματα υγείας τον περίμεναν. Κι όποιος κατέβαινε στο νερό πρώτος, γινόταν υγιής. Αυτή η εικόνα της σωματικής θεραπείας προφήτευε την πνευματική θεραπεία (*27), σύμφωνα με την αρχή κατά την οποία **τα υλικά πράγματα πάντα προηγούνται, και αποτελούν την εικόνα των πνευματικών**.

6. Καθώς λοιπόν η χάρις του Θεού ξεχύθηκε στους ανθρώπους, μεγαλύτερη δύναμη δόθηκε στο νερό και στον άγγελο. (*28) Αυτό που πριν θεράπευε σωματικές ασθένειες, τώρα θεραπεύει το πνεύμα. Αυτό που έδινε προσωρινή σωτηρία, τώρα μας αποκαθιστά στην αιωνιότητα. Αυτό που μας ελευθέρωνε «**κατά καιρόν**», τώρα καθημερινά σώζει ανθρώπους από τον θάνατο, πλέοντάς τους από τις αμαρτίες τους. **Αφαιρεί από τον άνθρωπο την ενοχή, και τον απαλλάσσει από την τιμωρία**.

4. *An non et alias sine ullo sacramento immundi spiritus aquis incubant adfectantes illam in primordio divini spiritus gestationem? sciunt opaci quique fontes et avii quique rivi, et in balneis piscinae et euripi in domibus vel cisternae, et putei qui rapere dicuntur, scilicet per vim spiritus nocentis. Nam et esetos et lymphaticos et hydrophobas vocant quos aquae necaverunt aut amentia vel formidine exercuerunt.*

5. *Quorsum ista rettulimus? ne quis durius credat angelum dei sanctum aquis in salutem hominis temperandis adesse, cum angelus mali profanus commercium eiusdem elementi in perniciem hominis frequentet. angelum aquis intervenire sinovum videtur, exemplum futuri praecurrit. Piscinam. Bethsaidam angelus interveniens commovebat. Observabant qui valetudinem querebantur. nam si quis praevenerat descendere illuc, queri post lavacrum desinebat. figura ista medicinae corporalis spiritalem medicinam canebat, ex forma qua semper carnalia in figura spiritalium antecedunt.*

6. *Proficiente itaque in omnibus gratia dei plus aquis et angelo accessit: qui vitia corporis remediabant nunc spiritum mendentur, qui temporalem operabantur salutem nunc aeternam reformant, qui unum semel in anno liberabant nunc quotidie populos conservant deleta morte per ablutioem delictorum. exempto scilicet reatu eximitur et poena.*

(*27) **Της βάπτισης.** (*28) «*λειτουργικά πνεύματα εις διακονίαν αποστέλλόμενα διά τους μέλλοντας κληρονομείν σωτηρίαν*»(υπηρετικά πνεύματα που αποστέλλονται να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους για εκείνους που πρόκειται να κληρονομήσουν την σωτηρία)- EBP. 1[A]:14-KMN-Λογ. Για πιο αναλυτικά σχόλια κοιτά στους «Αποστολικούς Πατέρες» των εκδόσεων Ορος, στο βιβλίο του Ερμά.

7. Ita restituitur homo deo ad similitudinem eius qui retro ad imaginem dei fuerat: imago in effigie, similitudo in aeternitate censetur: recipit enim illum dei spiritum quem tunc de adflatueius acceperat sed post amiserat per delictum.

VI. 1. Non quod in aqua spiritum sanctum consequimur, sed in aqua emundati sub angelo spiritui sancto praeparatur. hic quoque figura praecessit. sicut enim Ioannes antepaercurator domini fuit praeparans vias eius, ita et angelus baptismi arbiter superventuro spiritui sancto vias dirigit abolitione delictorum, quam fides impetrat obsignata in patre et filio et spiritu sancto.

2. Nam si in tribus testibus stabit omne verbum, dei quarto magis donum? habemus benedictione eosdem arbitros fidei quos et sponsos salutis.

Sufficit ad fiduciam spei nostrae etiam numerus nominum divinatorum. cum autem sub tribus et testatio fidei et sponsio salutis pigneretur, necessario adicitur ecclesiae mentio, quoniam ubi tres, id est pater et filius et spiritus sanctus; ibi ecclesia quae trium corpus est.

7. Κι έτσι αυτός που στο παρελθόν δημιουργήθηκε «κατ' εικόνα Θεού» αποκαθίσταται και «καθ' ομοίωσίν Του». (*29) Η «εικόνα» αφορά την εξωτερική εμφάνιση, η «ομοίωσις» την αιωνιότητα. Διότι ο άνθρωπος αποκτά ξανά το Πνεύμα του Θεού, το οποίο ενεφύσησε ο Θεός σ' αυτόν και κατόπιν το έχασε λόγω της αμαρτίας. GEN. 1:26

Κεφάλαια 6,7,8

Στο βάπτισμα μέσα στο αγιασμένο νερό δεν λαμβάνουμε το Άγ. Πνεύμα

6. 1. Δεν λέω πως λαμβάνουμε το Άγ. Πνεύμα μέσα στο νερό, (*30) αλλά πως προετοιμαζόμαστε γι' Αυτό με τον καθαρισμό του νερού μέσω της ενέργειας του αγγέλου. Κι εδώ υπάρχει παράδειγμα που έχει προηγηθεί: καθώς ο Ιωάννης ήταν ο προάγγελος του Κυρίου και «ετοίμαξε την οδό Του», έτσι ο άγγελος-μεσάζων της βάπτισης προετοιμάζει την οδό για να έρθει το Πνεύμα το Άγιο. Αυτό επιτυγχάνεται με τον καθαρισμό των αμαρτιών που κατορθώνει η πίστη (*31) η οποία σφραγίζεται από τον Πατέρα, τον Υιό και το Πνεύμα το Άγιο. ΔΕΝ ΛΕΩ ΠΩΣ ΛΑΜΒΑΝΟΥΜΕ ΤΟ Άγ. ΠΝΕΥΜΑ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΝΕΡΟ, ΑΛΛΑ ΠΩΣ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΖΟΜΑΣΤΕ γι' Αυτό με τον καθαρισμό ΙΩΑΝ. 3:3

2. Διότι αν «επί στόματος τριών μαρτύρων θέλει βεβαιούσθαι πας λόγος» πόσο μάλλον η δωρεά του Θεού! Η ευλογία αυτή μας εξασφαλίζει τα ίδια Πρόσωπα ως μεσίτες της πίστης και εγγυητές της σωτηρίας μας, και ο αριθμός των θείων ονομάτων κάνει βεβαία την ελπίδα μας. Αλλά αν η μαρτυρία της πίστης μας και η διαθήκη της σωτηρίας μας βασίζεται στο λόγο των Τριών, πρέπει να αναφέρουμε και την Εκκλησία γιατί «όπου είναι τρεις συνηγμένοι», δηλαδή ο Πατέρας, ο Υιός και το Άγιο Πνεύμα, εκεί είναι η Εκκλησία ως σώμα των Τριών. (*32) ΔΕΥΤ. 19:15 ΜΑΤΘ. 18:20

(*29) Ο σκοπός του Θεού είναι η δημιουργία του ανθρώπου κατά την εικόνα Του (ιδιότητες, δηλ. σοφία, εξερεύνηση, ανέλιξη) και κατά την ομοίωση Του (δηλ. τον χαρακτήρα, πραότητα, δικαιοσύνη κ.λ.π.). Οι άνθρωποι έχουν το κατ' εικόνα γι' αυτό ετοιμάζονται να ταξιδέψουν στον Άρη, αλλά δεν έχουν το κατ' ομοίωση. Στο δεύτερο οδηγεί η διαδικασία της μεταμόρφωσης, μετάνοια-πίστη-βάπτισμα στο νερό-χρίσμα Αγ. Πνεύματος-μαθητεία-πνευματική ζωή, κ.λ.π. (*30) Κάνει σαφή διαχωρισμό απορρίπτοντας όλη την Προτεσταντική Ευαγγελική θεολογία. Το μυστήριο του Βαπτίσματος είναι διαφορετικό από το μυστήριο του Χρίσματος. Βέβαια το Χρίσμα όπως γίνεται αοράτως και αναισθήτως δεν αποτελεί παρά μία φανταστική προέκταση του νηιοβαπτίσματος. (*31) Βεβαίως μέσω του βαπτίσματος. Ο Γρηγόριος Νύσσης (+395) απορρίπτει κάποια ασυνείδητη βαπτιστική αναγέννηση. Κοίτα: *Περί Μετανοίας*, υποσημ. #27, σ. 47. (*32) Πρόκειται για προ-Νικαϊκή θεολογία για το λόγο αυτό τα τρία πρόσωπα αμέσως ταυτίζει με τον αριθμό των τριών ονομάτων (*Πατήρ-Υιός-Άγιο Πνεύμα*).

7. 1. Όταν βγούμε από το νερό μας χρίσονται με ευλογημένο λάδι, σύμφωνα με την αρχαία συνήθεια κατά την οποία έχριαν τους ιερείς με λάδι από ένα κέρας. (*33) Αυτή η συνήθεια επικράτησε από τότε που ο Μωϋσής έχρισε τον Ααρών και απ'αυτό ονομάστηκε «κεχρισμένος». Το χρίσμα, όταν έγινε πνευματικό, έδωσε το όνομά του και στον Κύριο, ο οποίος έχρισθη με το πνεύμα του Πατέρα Θεού, όπως γράφει στις Πράξεις: «Διότι συνήχθησαν επ'αληθείας εναντίον του αγίου παιδός σου Ιησού τον οποίον έχρισας». 2. Έτσι και σε μας: το χρίσμα έχει υλική υπόσταση αλλά μας παρέχει πνευματικά ωφέλη, (*34) ακριβώς όπως η πράξη της Βάπτισης – το γεγονός της καταβύθισης μέσα σε νερό – έχει πνευματικό αποτέλεσμα τη λύτρωση από τις αμαρτίες μας.

(1 ΣΑΜ. 16:13)

ΕΞ. 30:30
ΛΕΥΤ. 8:12
ΜΑΤΘ. 1:6

ΠΡΑΞ. 4:27

8. 1. Κατόπιν «επιθέτουν χείρας» γιά να μας ευλογήσουν, και γιά να καλέσουν και καλωσορίσουν το Άγιο Πνεύμα. (*35) Η ανθρώπινη εφευρετικότητα ενώνει τον αέρα με το νερό, (*36) και τα χέρια που τοποθετούνται επάνω (*37) ζωντανεύουν την ένωση των δύο στοιχείων παράγοντας χαρακτηριστικούς ήχους. Έτσι και ο Θεός με το δικό Του όργανο (*38) παράγει νότες πνευματικής έξαρσης (*39) μέσω της «επιθέσεως αγίων χειρών».

Ο όρος “πρόσωπα” αναλύεται στο έργο του “Adversus Praxeam” (Κατά Πραξέα) μια διατριβή κατά τον πατροπασχίτη και αντι-μοντανιστή Πραξέα που περιέπεσε στην αίρεση της ταύτισης των τριών υποστάσεων /διαστάσεων της Θεότητας. Εκεί δηλώνει ότι «Θεός αποτελείται από μια ουσία σε τρία πρόσωπα», με την έννοια των νομικών προσώπων π.χ. ΝΠΔ, όχι τριών ατόμων που οδηγεί στην τριχοτόμηση της θεότητας, πράγμα που και αυτό αποτελεί αίρεση: “Δεν απαριθούμε συνθέτοντας, απ’ ενός κάνοντας προσαύξηση σε πλήθος, ένα και δύο και τρία λέγοντες, διότι ούτε πρώτο, ούτε δεύτερο, ούτε τρίτο, ‘ΕΓΩ ΓΑΡ ΘΕΟΣ ΠΡΩΤΟΣ ΚΑΙ ΕΓΩ ΜΕΤΑ ΤΑΥΤΑ’, (ΗΣ., 44:6)...το ιδιάζον των υποστάσεων ομολογούμε και επιμένουμε στην Μοναρχία.” Βασίλειος Καισαρείας (+379), Περί Αγ. Πνεύματος, Λόγος 50. “Κοινό πρόσωπο δείχει η Γραφή του Πατρός, του Υιού και του Αγίου Πνεύματος και μία εικόνα και την ίδια ομοίωση, γι’ αυτό το ρηθέν, “ΑΣ ΚΑΝΩΜΕΝ ΑΝΘΡΩΠΟ ΚΑΤ’ ΕΙΚΟΝΑ ΚΑΙ ΚΑΤ’ ΟΜΟΙΩΣΙΝ ΗΜΩΝ” (ΓΕΝ. 1[Α]:26) αυτό δηλώνει” Γρ. Νύσσης (+395), Επιστολή προς Τελεσεφόρο. Ο όρος υπόσταση έχει διττή έννοια ύπαρξη και διάσταση. (*33) Στην Καινή Διαθήκη η επάλειψη με λάδι γίνεται μόνο στους ασθενείς. (ΙΑΚ. 5[Ε]:14). Μάλλον σε συνδυασμό με την επίθεση των χειρών το έκαναν και σε άλλες περιπτώσεις αντιγράφοντας τον τρόπο Χρίσματος της Παλαιάς Διαθήκης. (*34) Αυτό είναι η “δι’ ορατών σημείων επεπεργουσία Θεία χάρη”. (*35) Πρόκειται για μία επίκληση να έλθει η χάρη του Αγ. Πνεύματος. Ενίοτε γινόταν και βάπτισμα ή πλήρωση στο Αγ. Πνεύμα με ορατά σημεία. Λήψη του Αγ. Πνεύματος αοράτως και αναισθήτως δεν υπάρχει κατά τον Συμεών τον Νέο Θεολόγο (950-1002): “Κατανοητώς και αντιληπτώς γίνεται η ενοίκηση της τριυποστάτου Θεότητας ... εάν κάποιος λέγει ότι χωρίς γνώση και αίσθηση (αναισθήτως) λαμβάνει κατέχει ο πιστός το Αγ.Πνεύμα βλασφημεί και ψεύτη κάνει τον Χριστό ο Οποίος είπε: Ποταμοί ύδατος ζώντος θα εξέλθουν από την κοιλίαν αυτού” (Πρακτικά & Θεολογικά κεφάλαια, 3,7,43). (*36) Ομιλεί γιά αρχαίο μουσικό όργανο του νερού, που είχε εφεύρει ο Κτησίβιος από την Αλεξάνδρεια (κατά Άνδρον από τον Αρχμίδη) και ήταν πολύ δημοφιλές στη Ρώμη της εποχής του Νέρωνα. (*37) Στο όργανο. (*38) Τον βαπτισθέντα. (*39) Η βάπτιστη στο Άγιο Πνεύμα. Άλλού ο Τερτυλλιανός δηλώνει: “... (ο αιρετικός Μαρκίωνας)...ας βγάλει ένα ψαλμό, μία προσευχή...έστω μια ερμηνεία γλωσσών ... τώρα όλα αυτά τα σημεία εκπορεύονται από την πλευρά μας χωρίς δυσκολία και είναι σύμφωνα με τους νόμους ... του Πνεύματος” (Κατά Μαρκίωνος, V:8:1-10)

VII. 1. Exinde egressi de lavacro perungimur beriedicta unctione de pristina disciplina qua ungui oleo de cornu in sacerdotium solebant, ex quo Aaron a Moyse unctus est. unde christus dicitur a chrismate quod est unctio, quae <et> domino nomen accommodavit, facta spiritalis quia spiritu unctus est a deo patre: sicut in Actis, Collecti sunt enim vero in ista civitate adversus sanctum filium tuum quem unxisti. 2. sic et in nobis carnaliter currit unctiosed spiritaliter proficit, quomodo et ipsius baptismi carnalis actus quod in aqua mergimur, spiritalis effectus quod delictis liberamur.

VIII. 1. Dehinc manus imponitur per benedictionem advocans et invitans spiritum sanctum. sane humano ingenio licebit spiritum in aquam arcessere et concorporationem eorum accommodatis desuper manibus alio spiritu tantae claritatis animare, deo autem in suo organo non licebit per manus sanctas sublimitatem modulari spiritalem?

2. *Sed est hoc quoque de veteri sacramento quo nepotes suos ex Ioseph, Ephrem et Manasse, Iacob [capitibus] impositis et intermutatis manibus benedixit, et quidem ita transversim obliquatis in se ut Christum deformantes iam tunc portenderent benedictionem in Christo futuram.*

3. *Tunc ille sanctissimus spiritus super emundata et benedicta corpora libens a patre descendit superque baptismi aquas tanquam pristinam sedem recognoscens conquiescit:*

columbae figura delapsus in dominum ut natura spiritus sancti declararetur per animal simplicitatis et innocentiae, quod etiam corporaliter ipso felle careat columba.

4. *Ideoque Estote, inquit, simplices ut columbae: ne hoc quidem sine argumento praecedentis figurae: quemadmodum enim post aquas diluvii quibus iniquitas antiqua purgata est, post baptismum ut ita dixerim mundi, pacem caelestis irae praeco columba terris adnuntiavit dimissa ex arca et cum olea reversa - quod signum etiam ad nationes pacis praetenditur eadem dispositione spiritualis effectus terrae,*

id est carni nostrae, emergenti de lavacro post vetera delicta columba sancti spiritus advolat pacem dei adferens, emissa de caelis ubi ecclesia est arcae figura.

2. Κι αυτό επίσης προέρχεται από την αρχαία μυστηριακή τελετή με την οποία ο Ιακώβ (ΓΕΝ. 48:14) ευλόγησε τους εγγονούς του Εφραίμ και Μανασσή, τους γιούς του Ιωσήφ, βάζοντας τα χέρια του στα κεφάλια τους και μετά εναλλάσσοντάς τα χιαστί (*40) – ως σύμβολο του Χριστού – προφητεύοντας με αυτό τον τρόπο ότι η ευλογία θα ερχόταν στο πρόσωπο του Χριστού.

3. Τότε το Πανάγιο Πνεύμα αγαλλόμενο κατέρχεται από τον Πατέρα, **επάνω σε καθαρισμένα και ευλογημένα σώματα.** (*41) Αιωρείται πάνω από το νερό της Βάπτισης όπως ΓΕΝ. 1:2 «εφέρετο επί της επιφανείας των υδάτων» σε εκείνη την αρχαία εποχή.

Όταν ο Κύριος βαπτίστηκε «είδε το Πνεύμα του Θεού καταβαίνον ως περιστεράν και ερχόμενον επ'αυτόν»: έτσι η φύση του Αγίου Πνεύματος συμβολίζεται από ένα απλό και αθώο πλάσμα, διότι και στη φυσιολογία του ακόμα το περιστέρι δεν έχει χολή. (*42)

4. Γι' αυτό ο Κύριος λέει: «Γίνεσθε απλοί ως αι περιστεραί», δίνοντας μιá ένδειξη για τον τύπο που προηγήθηκε. Μετά από τον κατακλυσμό – που καθάρισε τον κόσμο από τις προηγούμενες αμαρτίες του «βαπτίζοντάς» τον θα λέγαμε μέσα στο νερό – η περιστέρα έγινε άγγελος ειρήνης φέρνοντας στη γη το μήνυμα ότι η θεία οργή πέρασε, όταν γύρισε στην κιβωτό με το κλαδί της ελιάς, που ακόμα και οι εθνικοί θεωρούν σύμβολο της ειρήνης.

Με παρόμοιο τρόπο η περιστέρα του Αγίου Πνεύματος αποστέλλεται από τον ουρανό όπου βρίσκεται η Εκκλησία (*43) που είναι τύπος της κιβωτού, και φέρνει την ειρήνη του Θεού στη γη που είναι το σώμα μας, καθώς αναδυόμαστε από το νερό μετά τον καθαρισμό των παλαιών αμαρτιών μας.

(*40) Σχηματίζοντας το σταυρό, αλλά και το σχήμα «X», που είναι το αρχικό γράμμα του ονόματος του Χριστού στα ελληνικά. (Ας μην ξεχνούμε πως τα ευαγγέλια γράφτηκαν στα ελληνικά). (*41) «το Πνεύμα δε το Άγιον ό έδωκεν ο Θεός τοις πειθαρχούσιν αυτό.» (ΠΡΑΞ., 5[Ε]:32). (*42) Αυτό το πίστευαν οι αρχαίοι, όμως δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Οι πατέρες ορισμένες φορές αναφέρονται στα επιστημονικά δεδομένα της εποχής τους, πολλά από τα οποία σήμερα βέβαια έχουν ξεπεραστεί. (*43) Η θριαμβεύουσα Εκκλησία στον ουρανό σε αντίθεση με την στρατευομένη στη γη.

5. Αλλά ο κόσμος αμάρτησε και πάλι – ως εκ τούτου (θα πείτε) η παρομοίωση της Βάπτισης με τον Κατακλυσμό δεν ισχύει. Μα γι' αυτό (2 ΠΕΤΡ. 3:7) το λόγο **ο κόσμος θα καταστραφεί διά πυρός**, όπως ακριβώς ο άνθρωπος που μετά τη Βάπτιση αμαρτάνει και πάλι: κι αυτό οφείλουμε να το πάρουμε σαν προειδοποίηση.

Κεφ. 9. Η Αγία Γραφή είναι γεμάτη από εικόνες με ευλογημένο νερό

9. 1. Δείτε πόσες μαρτυρίες της φύσης, πόσες παροχές της χάρης, πόσα εξωτερικά τυπικά της θρησκείας, πόσα πρότυπα, πόσες προετοιμασίες και πόσες ικεσίες έχουν καθιερώσει την ιερή χρήση του νερού! Και πρώτα το παράδειγμα του λαού Ισραήλ: όταν ελευθερώθηκε από την Αιγυπτιακή δουλεία, ξέφυγε από το βασιλιά της Αιγύπτου διασχίζοντας το νερό, και το νερό (ΕΞ. 14:28) κατέστρεψε το Φαραώ με όλο το στρατό του. **Εδώ φαίνεται ολοκάθαρα το μυστήριο της Βάπτισης: ο άνθρωπος ελευθερώνεται από τον παρόντα κόσμο με τη βοήθεια του νερού, και αφήνει πίσω του τον πρώην τυρανικό αφέντη του το διάβολο, νικημένο μέσα στο νερό.**

2. Επίσης: η ράβδος του Μωϋσή θεράπευσε τα νερά που ήταν πικρά, και τα έκανε γλυκά, χρήσιμα κι ευεργετικά. **Το ξύλο ήταν ο Χριστός.** Εκείνος έκανε γλυκά τα ρυάκια του φυσικού ανθρώπου, που ήταν κάποτε δηλητηριασμένα και πικρά, μέσα στα θεραπευτικά νερά της Βάπτισης. (ΕΞ. 15:25)

3. Αυτό είναι το νερό που ανάβλυσε για τον λαό «από πνευματικής πέτρας ακολουθούσης». Διότι αν «η πέτρα ήτο ο Χριστός» βλέπουμε χωρίς αμφιβολία πως η Βάπτιση ευλογήθηκε μέσω του νερού στον Χριστό. 1 ΚΟΡ. 1:4

Πόσο μεγάλη χάρη έχει το νερό στην παρουσία του Θεού και του Χριστού Του, για την επικύρωση της Βάπτισης!

5. 'Sed mundus rursus deliquit, quo male comparetur baptismus diluvio.' itaque igni destinatur, sicut et homo cum post baptismum delicta restaurat: ut hoc quoque in signum admonitionis nostrae debeat accipi.

IX. 1. Quot igitur patrocina naturae, quot privilegia gratiae, quotsollemnia disciplinae, figurae praestructiones praedicationes, religionem aquae ordinaverunt. primum quidem, cum populus de Aegyptio [libere] expeditus vim regis Aegypti per aquam transgressus evadit, ipsum regem cum totis copiis aqua extinguit. quae figura manifestior in baptismi Sacramento? liberantur de saeculo nationes per aquam scilicet, et diabolium dominatorem pristinum in aqua oppressum derelinquunt.

2. Item aqua de amaritudinis vitio in suum commodum suavitatis Mose ligno remediatur. Lignum illud erat Christus venenatae et amarae retro naturae venas in saluberrimam aquam, baptismi scilicet, ex sese remediens.

3. Haec est aqua quae de comite petra populo profluebat: si enim petra Christus, sine dubio aqua in Christo baptismum videmus benedici.

Quanta aquae gratia penes deum et Christum eius ad baptismi confirmationem.

4. *Nunquam sine aqua Christus : siquidem et ipse aqua tinguitur, prima rudimenta potestatis suae vocatus ad nuptias aqua auspicatur, cum sermonem facit sitientes ad aquam suam invitat sempiternam, cum de agape docet aquae calicem parvo oblatum inter opera dilectionis probat:*

ad puteum vires resumit, super aquam incedit, libenter transfretat, aquam discentibus ministrat. perseverat testimonium baptismi usque ad passionem: cum deditur in crucem aqua interveniunt Pilati manus :

cum vulneratur aqua de latere prorumpit - scit lancea militis.

X. *Diximus quantum mediocritati nostrae licuit de universis quae baptismi religionem instruunt. nunc ad reliquum statum eius aequae ut potero progrediar de quaestiunculis quibusdam. baptismus a Iohanne denuntiatus iam tunc habuit quaestionem ab ipso quidem domino propositam ad pharisaeos, caelestisne is baptismus esset an veto terrenus: de quo illi non valuerunt constanter respondere, utpote non intelligentes quia nec credentes.*

2. *Nos quidem quantum fides sumus tantulo et intellectu possumus aestimare divinum quidem eum baptismum fuisse, mandat utamen non et potestate, quod et Iohannem a domino missum legimus in hoc munus,*

4. Πάμπολλα περιστατικά από τη ζωή του Χριστού συνδέονται με το νερό. Ο ίδιος ο Κύριος βαπτίζεται στο νερό. Με νερό κάνει αρχή των θαυμάτων Του μετατρέποντάς το σε κρασί, όταν προσκαλείται στον γάμο. Όταν μιλά προσκαλεί «τους διψώντες» να πιούν από το δικό Του νερό που είναι «πηγή ύδατος αναβλύζοντος εις ζωήν αιώνιον». Όταν διδάσκει για την αγάπη, προτείνει μεταξύ των άλλων έργων της αγάπης το να προσφέρουμε στον ενδεή «ένα ποτήρι νερό». Ξεκουράζεται στο πηγάδι, περπατά επάνω στο νερό, διασχίζει τα νερά με ευχαρίστηση, υπηρετεί τους μαθητές με νερό. (*44) Η μαρτυρία της Βάπτισης (*45) συνεχίζεται και στο πάθος Του: με νερό θα πλύνει ο Πιλάτος τα χέρια του πριν τη σταύρωση και νερό έτρεξε απ' την πλευρά του Κυρίου όταν τον λόγχισε ο στρατιώτης την ώρα που ήταν επάνω στο σταυρό.

(ΜΑΤΘ. 3:16, 10:42, 14:25, 34
ΙΩΑΝ., 2:7-9,
4:6, 4:14, 13:5)

Κεφάλαιο 10. Το ουράνιο βάπτισμα του Ιωάννη

1. Μέχρι τώρα μίλησα, όσο μου επέτρεψαν οι μικρές μου δυνάμεις, για όλα τα στοιχεία που καθιστούν το νερό τόσο σπουδαίο από θρησκευτικής απόψεως. Θα συνεχίσω τώρα με τις υπόλοιπες βασικές ιδιότητές του, όσον αφορά κάποια ελάσσονα θέματα. Το θέμα της Βάπτισης (που εκήρυττε ο Ιωάννης) είχε τεθεί ήδη από τον Κύριο, όταν ρώτησε τους Φαρισαίους αν η βάπτισή αυτή ήταν «εξ ουρανού» ή «εξ ανθρώπων». Δεν μπόρεσαν να δώσουν μία θαρραλέα απάντηση αφού δεν κατάλαβαν, λόγω του ότι δεν πίστευαν. (*46)

ΜΑΡΚ. 11:30

2. Εμείς όμως, που η κατανόησή μας είναι ανάλογη με την πίστη μας, εκφράζουμε την άποψη πως το βάπτισμά του ήταν πράγματι από τον ουρανό, και ο Ιωάννης είχε μεν θεική αποστολή, αν και όχι θεική δύναμη.

(*44) Όταν τους έπλυνε τα πόδια. (*45) Δηλαδή όλα τα παραδείγματα που σχετίζονται με το νερό. (*46) Υπαινιγμός σε ένα χωρίο του Ησαΐα (του οποίου οι Πατέρες έκαναν συχνή μνεία) από τη μετάφραση των Εβδομήκοντα – που την ακολουθεί και η αρχαία Λατινική: «Αν δεν πιστεύετε, δεν θα καταλάβετε». Όμως το νόημα του Εβραϊκού κειμένου αποδίδεται ως εξής: «Αν δεν πιστεύετε, δεν θα στερωθείτε». Τέτοιες παρανοήσεις στις μεταφράσεις από τις μητρικές γλώσσες των Γραφών οδήγησαν άλλους σε παρανοήσεις και κατ' επέκταση σε ψευδοδιδασκαλίες.

Διότι διαβάζουμε ότι ο Κύριος έστειλε τον Ιωάννη να εκπληρώσει αυτό το καθήκον, αλλά ήταν άνθρωπος. Ο ίδιος δεν πρόσφερε τίποτα ουράνιο. Προετοίμασε όμως το δρόμο για τα ουράνια πράγματα κηρύττοντας μετάνοια, **που είναι μέσα στις ανθρώπινες δυνατότητες.**

3. Αλλά οι γραμματείς και οι Φαρισαίοι **ούτε πίστεψαν, ούτε μετανόησαν.** Αν η μετάνοια είναι ανθρώπινη, το ίδιο πρέπει να είναι και η βάπτιση. (*47)

μόνο ο Θεός μπορεί να συγχωρεί αμαρτίες και να δίνει το Πνεύμα

Γιατί αν ήταν ουράνια, θα έδινε `Αγιο Πνεύμα και άφεση αμαρτιών. Αλλά μόνο ο Θεός μπορεί να συγχωρεί αμαρτίες και να δίνει το Πνεύμα. (*48)

4. Ο ίδιος ο Κύριος είπε: «εάν δεν απέλθω ο Παράκλητος δεν θέλει ελθεί προς εσάς». Αυτό που ο Κύριος δεν μπορούσε ακόμα να δώσει, αποκλείεται να μπορούσε να το δώσει ο δούλος Του. Επιπλέον, στις Πράξεις διαβάζουμε ότι

εκείνοι που είχαν το «**βάπτισμα του Ιωάννη**» όχι μόνο δεν είχαν λάβει το `Αγιο Πνεύμα, αλλά ούτε καν αν υπάρχει Πνεύμα `Αγιο είχαν ακούσει.

5. Εξυπακούεται ότι δεν ήταν ουράνιο αυτό που δεν είχε ουράνια χαρακτηριστικά. Η δε κατ'εξοχήν ουράνια ιδιότητα του Ιωάννη – δηλαδή το Πνεύμα της προφητείας – τόσο πολύ εξασθένησε μετά την χωρίς μέτρο μετάθεση του Πνεύματος στον Κύριό μας,

ώστε αργότερα έστειλε ανθρώπους να ρωτήσουν αν Εκείνος τον Οποίον είχε υποδείξει και τον ερχομό του Οποίου είχε κηρύξει, ήταν πράγματι αυτός που περίμενε.

6. Αυτό λοιπόν ήταν «**βάπτισμα μετανοίας**», **ένα είδος εισαγωγής στην άφεση και τον εξαγιασμό** που επρόκειτο να ακολουθήσουν με το Χριστό. Διότι το «**βάπτισμα μετανοίας εις άφεςιν αμαρτιών**» που ο Ιωάννης κήρυξε,

ΜΑΡΚ. 1:4

ceterum humanum condicione. nihil enim caeleste praestabat, sed caelestibus praeministrabat, paenitentiae scilicet praepositus quae est in hominis voluntate.

3. Denique legis doctores et pharisaei, qui credere noluerunt, nec paenitentiam inire voluerunt. quodsi paenitentia humanum est et baptismus ipsius eiusdem condicionis fuerit necesse est: aut daret et spiritum sanctum et remissionem peccatorum si caelestis fuisset. sed neque peccata dimittit neque spiritum indulget nisi solus deus.

4. Etiam ipse dominus nisi ipse prius ascenderet ad patrem aliter negavit spiritum descensurum. ita quod dominos nondum conferebat servus utique praestare non posset. adeo postea in Actin Apostolorum invenimus [quoniam] qui Ioannis baptismum habebant spiritum accepisse sanctum, quem ne auditu quidem noverant.

5. Ergo non erat caeleste quod caelestia non exhibebat, cum ipsum quod caeleste in Ioanne fuerat, spiritus prophetiae, post totius spiritus in dominum translationem usque adeo defecerit ut quem praedicaverat, quem advenientem designaverat, postmodum an ipse esset miserit sciscitatum. agebatur itaque baptismus paenitentiae quasi candidatus remissionis et sanctificationis in Christo subsecuturiae.

6. Nam quod legimus, Praedicabat baptismum paenitentiae in remissionem peccatorum, in futuram remissionem enuntiatum est,

(*47) Εννοεί τη «βάπτισμα μετανοίας» που κήρυττε ο Ιωάννης. (*48) Απορρίπτει την συμπεριφορά των Μεσαιωνιστών Ρ. Κ. ιερέων ότι δήθεν έχουν «αποστολικές εξουσίες». Είναι «μαϊμούδες απόστολοι» όπως τους αποκάλεσε ο Ι. Καλβίνος. Κοίτα: ΛΟΥΚ. 5[E]:21, επίσης σελ. 55, υποσημ. *41.

siquidem paenitentia antecedit, remissio sequitur, et hoc est viam praeparare: qui autem praeparat non idem ipseperficit sed alii perficiendum procurat.

7. *Ipsa profitetur sua non esse caelestia sed Christi dicendo, Qui de terra est terrenaliquitur, qui de supernis venit super omnes est: item soli se paenitentiae tinguere, venturum mox qui tingeret in spiritu et igni:*

scilicet quia vera et stabilis fides spiritu tinguatur in salutem, simulata autem et infirma igni tinguatur in iudicium.

XI. 1. *'Sed ecce', inquit, 'venit dominus et non tinxit: legimus enim, Et tamen Iesus non ipse tinguerebat verum discipuli eius.' quasi revera ipsum suis manibus tincturum Ioannes praedicasset.*

2. *Non utique sic intelligendum est, sed simpliciter dictum more communi, sicut est verbi gratia 'imperator proposuit edictum' aut 'praefectus fustibus cecidit'. numquid ipse proponit aut numquid ipse caedit? semper is dicitur facere cui praeministratur. ita erit accipiendum Ipse vos tinguet pro eo quod est 'per ipsum tinguemini', vel 'in ipsum'.*

3. *Sed nec moveat quosdam quod non ipse tinguerebat. in quem enim tingeret? in paenitentiam? quo ergo illi praecursorem? in peccatorum remissionem, quam verbo dabat? in semetipsum, quem in humilitate celabat?*

προανήγγειλε τη μελλοντική άφεση. **Γιατί η μετάνοια προπορεύεται και η άφεση ακολουθεί:** η μετάνοια «ετοιμάζει την οδόν». Κι εκείνος που κάνει την προετοιμασία δεν ολοκληρώνει το έργο ο ίδιος, απλώς κάνει το μέρος του, γιά να το ολοκληρώσει κάποιος άλλος. ΜΑΡΚ. 1:2

7. Ο ίδιος ο Ιωάννης δήλωσε ότι «ο ων εκ της γης, εκ της γης είναι και εκ της γης λαλεί. Ο ερχόμενος εκ του ουρανού, είναι υπεράνω πάντων». Επίσης είπε ότι εκείνος βάπτιζε μόνο με την προοπτική της μετάνοιας, ενώ ο «ισχυρότερός του» που θα ερχόταν κατόπιν θα βάπτιζε «εν Πνεύματι αγίω και πυρί» (*49): επειδή η αληθινή και σταθερή πίστη βαπτίζεται με το Πνεύμα προς σωτηρία, ενώ η προσποιητή και αδύναμη με τη φωτιά της κρίσης. ΙΩΑΝ. 3:31
ΛΟΥΚ. 3:16

Κεφ. 11. Ο Κύριος δεν βάπτιζε γιατί ήταν ταπεινός

1. «`Ομως» λένε, «ο Κύριος δεν βάπτιζε». **Γιατί διαβάζουμε «αν και ο Ιησούς αυτός δεν εβάπτιζεν, αλλ' οι μαθηταί αυτού».** Μα ο Ιωάννης δεν εννοούσε ότι ο Κύριος θα βάπτιζε με τα ίδια Του τα χέρια! ΙΩΑΝ. 4:2

2. `Όταν λέμε «ο αυτοκράτορας εξέδωσε διάταγμα» ή «ο κυβερνήτης τον μαστίγωσε» δεν εννοούμε βέβαια ότι ο αυτοκράτορας με τα χέρια του έδωσε το διάταγμα, ούτε ότι ο κυβερνήτης κρατούσε το μαστίγιο. Συνήθως λέμε ότι κάποιος κάνει κάτι, όταν κάτι γίνεται εκ μέρους του. Οπότε πρέπει να καταλάβουμε ότι η φράση «Εκείνος θα σας βαπτίσει», σημαίνει «θα βαπτιστείτε μέσω Εκείνου ή σε Εκείνον».

3. Αλλά ας μην ενοχλείται κανείς που ο ίδιος ο Κύριος δεν βάπτιζε. **Σε τι να βάπτιζε;** Σε μετάνοια; Αυτό το έκανε ο Πρόδρομος. Σε άφεση αμαρτιών; Αυτή την έδινε με μία Του λέξη. **Στον εαυτό Του που με ταπεινότητα απέκρυπτε;**

(*49) Το εδάφιο αυτό ερμηνεύουν παρόμοια οι: Κλήμης Αλεξανδρείας και ο ιερός Αυγουστίνος.

Στο Ἅγιο Πνεῦμα που ἀκόμα δὲν εἶχε ἔλθει γιατί ὁ Κύριος δὲν εἶχε ἀνέβει στὸν Πατέρα; Στὴν Ἐκκλησία που οἱ ἀπόστολοι δὲν εἶχαν ἀκόμα δημιουργήσει; 4. Οἱ μαθητὲς λοιπὸν βάπτιζαν ὡς δούλοι τοῦ Κυρίου, ὅπως ὁ Πρόδρομος πρὶν ἀπὸ αὐτούς, με τὴ βάπτισή του Ἰωάννη – γιὰ νὰ μὴν υποθέσει κανεὶς ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ διαφορετικὴ βάπτισή: γιατί δὲν ὑπάρχει ἄλλη ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Βάπτισή τοῦ Χριστοῦ, που δὲν μποροῦσε βέβαια νὰ γίνῃ τότε ἀπὸ τοὺς μαθητὲς, γιατί ἡ δόξα τοῦ Κυρίου δὲν εἶχε ἀκόμα ολοκληρωθεῖ, καὶ ἡ αποτελεσματικότητά τῆς Βάπτισῆς δὲν εἶχε γίνῃ πλήρης ἀπὸ τὸ πάθος καὶ τὴν ἀνάστασή Του. Χρειαζόταν τὸ πάθος τοῦ Κυρίου γιὰ νὰ καταργήσει τὸ θάνατό μας, καὶ ἡ ἀνάστασή Του γιὰ νὰ ἀποκαταστήσει τὴ ζωὴ μας.

Κεφάλαιο 12. Το βάπτισμα εἶναι υποχρεωτικό γιὰ ὅλους. Καὶ οἱ ἀπόστολοι βαπτίσθηκαν

1. Ὁ κανόνας ὅτι χωρὶς Βάπτισή κανεὶς ἀνθρώπος δὲν ἔχει σωτηρία βασιζέται κυρίως στὴ δὴλωση τοῦ Κυρίου, «ἐάν τις δὲν γεννηθῇ ἐξ ὕδατος, ζωὴν δὲν ἔχει». (*50). Ὡς ἐκ τούτου, κάποιοι ἐπιπόλαια ρωτοῦν πῶς γίνεται νὰ ἔχουν οἱ ἀπόστολοι σωτηρία, εφόσον δὲν βρίσκουμε (μέσα στὴ Γραφή) κανέναν νὰ βαπτίζεται, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Παῦλο.

ΙΩΑΝ. 3:5,6:47

(ΠΡΑΞ. 9:18)

2. Βλέποντας ὅτι ὁ Παῦλος ἦταν ὁ μόνος ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους που **βαπτίστηκε στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ**, διερωτώνται τι ἀπὸ τὰ δύο συμβαίνει: ὁ κανόνας ἔχει γενικὴ ἰσχὺ καὶ οἱ ἀπόστολοι δὲν σώθηκαν, ἢ ὁ κανόνας ἀνακλήθηκε, ἀρα καὶ οἱ ἀβάπτιστοι ἔχουν σωτηρία; Μάρτυράς μου ὁ Θεός ὅτι ὄντως ἀκουσα τέτοιες κουβέντες – γιὰ νὰ μὴ θεωρήσει κανεὶς ὅτι εἶμαι ἕνας διεφθαρμένος που ἐπινοεῖ με τὴ συγγραφικὴ του φαντασία πράγματα που σπέρνουν ἀμφιβολίες. (*51)

(*50) Τὸ βάπτισμα ὡς βασικὸ στοιχεῖο γιὰ τὴν μεταμόρφωση τοῦ ἀνθρώπου καὶ οὐσιαστικὸ εἰσιτήριο γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ μετανοημένου πιστοῦ. (*51) Ἀκριβῶς αὐτὸ εἶναι ψευδοδιδασκαλία, δηλαδὴ ὅ,τι ἀπορρίπτει κανεὶς τὴν παραδομένη ἀρχικὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ στηρίζεται σὲ εὐφυολογήματα τὰ ὁποῖα ἔχουν εἰσαγεῖ κάποιοι βασιζόμενοι στὶς ἰδιωτικὲς ἀπόψεις καὶ ἐρμηνείες τοὺς.

In spiritum sanctum, qui nondum ad patrem ascenderat? in ecclesiam, quam nondum apostolis struxerat?

4. *Itaque tinguebant discipuli eius ut ministri, ut Ioannes antep raecursor, eodem baptismo Ioannis, ne quo alio putes : quia nec extat alias nisi postea Christi, qui tunc utique a discentibus dari non poterat utpote nondum adimpleta gloria domini nec instructa efficaciacia lavacri per passionem et resurrectionem, quia nec mors nostra dissolvi posset nisi domini passione nec vita restitui sine resurrectione ipsius.*

XII. *Cum vero praescribitur ut sine baptismo competere salutem, ex illa maxime pronuntiatione domini qui ait, Nisi natus ex aqua quis erit non habebit vitam, suboriuntur scrupulosi immo temerarii retractatus quorundam quomodo ex ista praescriptione [praestructione] apostolis salus competat quos tinctos non inveniamus in domino praeter Paulum:*

2. *Immo cum Paulus solus ex illis baptismum Christi induerit, aut praeiudicatum esse de ceterorum periculo qui careant aqua Christi ut praescriptio salva sit, aut rescindi praescriptionem si etiam et non tinctis salus statuta est. audivi, domino teste, eiusmodi, ne qui me tam perditum existimet ut ultro excogitem libidine stili quae aliis scrupulum incutiant.*

3. *Et nunc illis ut potero respondebo qui negant apostolos tinctos. nam si [humanum] Ioannis baptismum impetrarant, domini cur desiderabant, quatenus unum baptismum definierat ipse dominus dicens Petro perfundi volenti, Qui semel lavit non habet necesse rursus, quod utique non tincto non omnino dixisset? et haec est probatio exerta adversus illos qui adimunt apostolis etiam Ioannis baptismum, ut destruant aquae sacramentum.*

4. *An credibile videri potest in eis personis viam tunc domino non praeparatam, id est baptismum Ioannis, quae ad viam domini per totum orbem aperiendam destinabantur? ipse dominos nullius paenitentiae debitor tinctus est: peccatoribus non fuit necesse? quod ergo alii tincti non sint, non iam comites Christi sed aemuli fidei, legis doctores et pharisaei.*

5. *Unde et suggeritur, cum adversantes domino tingui noluerint, eos qui dominum sequebantur tinctos fuisse nec cum aemulis [suis] sapuisse, maxime quando dominus cui adhaerebant testimonio Ioannem extulisset, Nemo, dicens, maior inter natos feminarum Ioanne baptizatore.*

6. *Alii plane satis coacte iniciunt tunc apostolos baptismi vicem implere cum in navicula fluctibus mergerentur: ipsum quoque Petrum [per] mare ingredientem satis mersum. ut opinor aliud est aspergi vel intercipi violentia maris, aliud tingui disciplina religionis.*

3. Και τώρα θα προσπαθήσω ν' απαντήσω σ' αυτούς που νομίζουν ότι οι απόστολοι δεν είχαν βαπτιστεί: Εάν είχαν βαπτιστεί τη βάπτιση του Ιωάννη δεν χρειάζονταν τη Βάπτιση του Χριστού, διότι ο ίδιος ο Κύριος έβαλε το όριο της μίας Βάπτισης λέγοντας στον Πέτρο όταν ζήτησε να πλυθεί ολόκληρος, «ο λελουμένος δεν έχει ΙΩΑΝ. 13:10 χρείαν ... να νιφθεί» – πράγμα που δεν θα έλεγε σε ένα μη βαπτισμένο. Πιστεύουμε πως αυτό αποτελεί πειστήριο γ'αυτούς που αρνούνται πως οι απόστολοι είχαν βαπτιστεί, ελπίζοντας έτσι να καταργήσουν το μυστήριο του νερού.

4. Είναι δυνατόν η βάπτιση του Ιωάννη να μην είχε «ετοιμάσει την οδόν του Κυρίου» μέσα στις ΛΟΥΚ. 3:4 καρδιές αυτών που επρόκειτο να ανοίξουν τους δρόμους του Κυρίου σε όλο τον κόσμο; Ο ίδιος ο Κύριος βαπτίστηκε, παρόλο που δεν ήταν κατά κανένα τρόπο υποχρεωμένος να μετανοήσει. Και δεν ήταν απαραίτητη η Βάπτιση σε ανθρώπους αμαρτωλούς; Οι γραμματείς κι οι φαρισαίοι βέβαια δεν βαπτίστηκαν, όμως αυτοί δεν ακολούθησαν τον Χριστό, και ήταν εχθροί της πίστης.

5. Εφόσον οι εχθροί του Κυρίου μας αρνούνταν να βαπτιστούν, συμπεραίνουμε ότι εκείνοι που Τον ακολουθούσαν είχαν βαπτιστεί και δεν σκέπτονταν όπως οι εχθροί Του, ιδιαιτέρως όταν ο ίδιος ο Κύριος είχε εξυψώσει τον Ιωάννη με τα εξής λόγια: «Μεταξύ των γεννηθέντων υπό γυναικών δεν ηγέρθη μεγαλύτερος Ιωάννου του Βαπτιστού». 6. Άλλοι λένε ότι οι απόστολοι έλαβαν ένα υποκατάστατο Βάπτισης όταν ραντίστηκαν από τα κύματα – δίνοντας μιά παρατραβηγμένη ερμηνεία στο περιστατικό της καταιγίδας που χτύπησε το πλοίο τους. Ακόμα και (ΜΑΤΘ. 8:24) ότι ο Πέτρος βυθίστηκε αρκετά όταν περπάτησε (ΜΑΤΘ. 14:29) επάνω στα κύματα. Πάντως εγώ νομίζω ότι **το να ραντιστούμε από αγριεμένα κύματα είναι τελείως διαφορετικό από το να βαπτιστούμε μέσα στα πλαίσια του θρησκευτικού κανόνα.**

7. Επίσης, το πλοιάριο **συμβολίζει την Εκκλησία** – μέσα στη θάλασσα, πού είναι ο κόσμος: βασανίζεται από τα κύματα των διωγμών και των πειρασμών ενώ ο Κύριός μας που
(MATΘ. 8:24) **μακροθυμεί φαίνεται σα να κοιμάται, έως ότου τελικά ξυπνήσει από τις προσευχές των αγίων** γιά να αναχαιτίσει την ορμή του κόσμου και να δώσει ειρήνη στους δικούς Του. (*52)

8. Αλλά αν και με ποιό τρόπο βαπτίστηκαν ή αν έμειναν αβάπτιστοι οι απόστολοι, και αν τα λόγια του Κυρίου προς τον Πέτρο **σχετικά με την**
ΙΩΑΝ. 13:10 **μία Βάπτιση** ήταν μόνο γιά εμάς, δεν μας αφορά επί του παρόντος – αλλά είναι και προπέτεια εκ μέρους μας να εκφράζουμε αμφιβολίες γιά τη σωτηρία αυτών που (ακόμα και αν δεν είχαν βαπτιστεί) ήταν σαν να βαπτίστηκαν λόγω της προνομιακής θέσης τους στο άμεσο περιβάλλον του Κυρίου. Διότι ακολουθούσαν, και ήταν αχώριστοι με το Χριστό, **που υποσχόταν σωτηρία σε όποιον πίστευε.** Έλεγε «**Η πίστη σου σε έσωσε**» και «**Συγκεχωρημένοι είναι εις σε αι αμαρτίαι σου**» στους πιστεύοντες, βεβαίως, αλλά όχι βαπτισμένους.

9. Αν οι απόστολοι δεν είχαν πίστη τότε πώς έγινε και με μία λέξη του Κυρίου ο ένας άφησε
(MATΘ. 9:9, 4: 20, 8:22) το τελώνιο, ο άλλος τον πατέρα, το πλοίο και το επάγγελμα που του εξασφάλιζε τα προς το ζην, κι ο άλλος την κηδεία του πατέρα του, υπακούοντας (χωρίς καν να έχουν ακούσει) την υψίστη εντολή του Κυρίου «**όστις αγαπά πατέρα ή μητέρα υπέρ εμέ δεν είναι άξιος εμού**»;

Κεφ. 13. Πίστη και έργα υπακοής

1. Σε σχέση με τα παραπάνω είναι που φέρνουν αντιρρήσεις (*53) αυτοί οι κακοποιοί. Λένε: «**η βάπτιση δεν είναι απαραίτητη σε αυτούς που έχουν αρκετή πίστη: γιατί και ο Αβραάμ ευαρέστησε τον Θεό μόνο με την πίστη του, χωρίς να χρειαστεί το μυστήριο του νερού.**» (*54)

7. *Ceterum navicula illa figuram ecclesiae praeferebat quod in mari, id est in saeculo, fluctibus id est persecutionibus et temptationibus inquietetur, domino per patientiam velut dormiente donec orationibus sanctorum in ultimis suscitatus compescat saeculum et tranquillitatem suis reddat.*

8. *Nunc sive tincti quoquo modo fuerunt sive illoti perseveraverunt ut et illud dictum domini de uno lavacro sub Petri persona ad nos tantummodo spectet, de salute tamen apostolorum satis temerarium est aestimare: quia illis vel primae adlectionis et exinde individuae familiaritatis praerogativa compendium baptismi conferre posset, cum illum opinor sequebantur [illum] qui credenti cuique salutem pollicebatur: Fides tua te, aiebat, salvum fecit, et, Remittuntur tibi peccata, credenti utique nec tamen tincto.*

9. *Id si apostolis defuit nescio quorum fides tuta sit. uno verbo domini suscitatus teloneum dereliquit, patrem et navem et artem qua vitam sustentabat deseruit, [qui] patris exsequias despexit, summum illud dominipraeceptum, Qui patrem aut matrem mihi praeposuerit non est me dignus, ante perfecit quam audivit.*

XIII. 1. *Hinc ergo scelestissimi illi provocantes quaestiones, Adeo, dicunt, baptismus non est necessarius quibus fides satis est: nam et Abraham nullius aquae nisi fidei Sacramento deo placuisse.*

(*52) Η ίδια περίπου παραβολική απόδοση ακούγεται μέχρι σήμερα σε όλους τους άμβωνες. Σχετικά με τις “προσευχές των αγίων”, είναι είτε η στρατευομένη επί γης Εκκλησία, είτε η θριαμβεύουσα στους ουρανούς οπου και αυτή μεσιτεύει. (ΑΠΟΚ. 6[ΣΤ]:10) (*53) Σχετικά με την αναγκαιότητα του βαπτίσματος. (*54) Στα πρόσφατα χρόνια πολλοί Προτεστάντες με τέτοια ευφυολογήματα απέρριψαν πλήθος διατάξεων της Καινής Διαθήκης. Πιστεύω σημαίνει εκτελώ, δεν σημαίνει έχω απλά μια διανοητική παραδοχή, “και τα δαιμόνια πιστεύουσι και φρίσσουσι.” (ΙΑΚ. 2[Β]:19-KMN)

sed in omnibus posteriora concludunt et sequentia antecedentibus praevalent.

2. *Fuerit salus retro per fidem nudam ante domini passionem et resurrectionem: at ubi fides aucta est, credentibus in nativitatem passionem resurrectionemque eius addita est ampliatio sacramento obsignatio baptismi, vestimentum quodammodo fidei quae retro erat nuda, nec potest iam sine sua <salvare> lege.*

3. *Lex enim tinguendi imposita est, et forma praescripta: Ite, inquit, docete nationes tinguentes eas in nomine patris et filii et spiritus sancti. huic legi collata definitio illa,*

Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto non introibit in regno caelorum, obstrinxit fidem ad baptismi necessitatem. itaque omnes exinde credentes tinguiebantur.

4. *Tunc et Paulus ubi credidit tunc tinctus est: et hoc est quod ei dominus in illa plaga orbationis praeceperat; Exsurge, dicens, et introi in Damascum: illic tibi demonstrabitur quid debeas agere, scilicet tinguī, quod solum ei deerat.*

Alioquin satin didicerat atque crediderat Nazarenum esse dominum dei filium.

Γενικά όμως, αυτό που μετράει είναι το τελευταίο χρονικά, και αυτό που ακολουθεί έχει περισσότερη ισχύ από αυτό που προηγείται. (*55) 2. Παραδεχόμαστε ότι στα αρχαία χρόνια, δηλαδή πριν το πάθος και την ανάσταση του Κυρίου, οι άνθρωποι σώζονταν με την πίστη και μόνο. (*56) Αλλά με την διεύρυνση της πίστεως (γι' αυτούς που πιστεύουν στη γέννηση, το πάθος και την ανάσταση του Χριστού), το μυστήριο επεκτάθηκε και η σφραγίδα της Βάπτισης προστέθηκε, «ντύνοντας» σα να λέγαμε την προηγουμένως απλή πίστη, που **δεν είναι πλέον αποτελεσματική χωρίς την υπακοή στο δικό της νόμο.**

3. Γιατί ο Κύριος έδωσε τον νόμο της Βάπτισης και την εντολή για την τέλεσή της: «*Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τα έθνη, βαπτίζοντες αυτούς εις το όνομα του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος.*» ΜΑΤΘ. 28:19

Αυτός ο νόμος σε συνδυασμό με την περιφνημη δήλωση του Κυρίου «*εάν τις δεν γεννηθή εξ ύδατος και Πνεύματος, δεν δύναται να εισέλθη εις την βασιλείαν του Θεού*» πρόσθεσε στην πίστη την αναγκαιότητα της βάπτισης. Κατά συνέπεια, από τότε και μετά όλοι οι πιστοί βαπτίζονταν. ΙΩΑΝ. 3:5

4. Και ο Παύλος, που πίστεψε αργότερα, βαπτίστηκε. Γι' αυτό ο Κύριος, κατά την διάρκεια της προσωρινής τύφλωσής του, του είπε: «*Σηκώθητι, και είσελθε εις την πόλιν, και θέλει σοι λαληθή τι πρέπει να κάμης*», **εννοώντας την οδηγία για να βαπτιστεί**, γιατί αυτό μόνο του έλειπε. ΠΡΑΞ. 9:6

Διότι είχε ήδη επαρκώς καταλάβει και πιστέψει ότι ο «*Ναζωραίος*» ήταν ο Κύριος και Υιός του Θεού.

(*55) Η Καινή Διαθήκη, διότι “εν τω λέγειν καινήν, πεπαλαίωκε την πρώτην· το δε παλαιούμενον και γηράσκον εγγύς αφανισμού.” (με τη χρησιμοποίηση της λέξεως «καινούργια», έχει κηρύξει παλιωμένη πια την πρώτη. Κι όταν ένα πράγμα παλιώνει και γερνάει, βρίσκεται κιόλας κοντά στον αφανισμό.) -ΕΒΡ. 8[Η]:13-ΚΜΝ-Λογ. (*56) Υποννοεί την εποχή του Χριστού πριν την Πεντηκοστή.

Κεφ. 14. Γιατί Παύλος δεν βάπτιζε;

1. Όμως αντλούν τα επιχειρήματά τους και από τον απόστολο που είπε: «Δεν με απέστειλε ο Χριστός διά να βαπτίζω» – λες και αυτό καταργεί την Βάπτιση! Γιατί τότε βάπτισε τον Γάιο και τον Κρίσπο και τον οίκο του Στεφανά; Και παρόλο που ο Χριστός δεν τον είχε στείλει για να βαπτίζει, δίδαξε όμως άλλους αποστόλους να βαπτίζουν.

1 ΚΟΡ. 1:7
(1 ΚΟΡ. 1:13-16)

2. Αλλά αυτά τα έγγραφε στους Κορίνθιους εν όψει των τότε περιστάσεων, γιατί σχίσματα και διαφωνίες υπήρχαν μεταξύ τους, λόγω του ότι άλλοι θεωρούσαν πως ήταν του Παύλου, κι άλλοι του Απολλώ. Να γιατί ο ειρηνοποιός απόστολος λέει πως δεν τον έστειλε ο Χριστός για να βαπτίζει αλλά για να κηρύττει, ώστε να μη νομίσουν ότι τα θέλει όλα για τον εαυτό του. Εξάλου το κήρυγμα προηγείται της Βάπτισης. Κι αν δεν απατώμαι, αυτός που είχε την άδεια να κηρύττει, είχε την άδεια και να βαπτίζει.

Κεφ. 15. Υπάρχει μόνο μια βάπτιση. Μη κανονικό βάπτισμα είναι άκυρο

1. Δεν γνωρίζω να έχουν συζητηθεί κι άλλα πράγματα στην έριδα περί της Βάπτισης. Πάντως θα συνεχίσω με κάτι που δεν ανέφερα προηγουμένως, για να μη θεωρηθεί ότι εσκεμμένα παραλείπω θέματα που σε λίγο θα πρέπει να προσέξουμε: εμείς έχουμε μόνο «μία βάπτιση», καθώς διαβάζουμε στο ευαγγέλιο του Κυρίου και στις επιστολές του απόστολου που αναφέρει ότι υπάρχει «εις Κύριος» και «εν βάπτισμα» και μία Εκκλησία στον ουρανό.

ΕΦ. 4:5

2. Δικαιολογημένα κάποιος θα αρχίσει να σκέφτεται ποιά στάση πρέπει να κρατήσουμε απέναντι στους αιρετικούς. Διότι σε μας δόθηκε η εντολή (*57), ενώ οι αιρετικοί δεν γίνεται να συμμετέχουν στον κανόνα της πίστης μας. Η απαγόρευση της κοινωνίας μαζί τους, αποδεικνύει ότι είναι ξένοι προς εμάς.

(ΤΙΤΟΣ 3:10)

(*57) Της βαπτίσεως.

XIV. 1. *Sed et de ipso apostolo revolvunt, quod dixerit, Non enim me ad tinguendum Christus misit, quasi hoc argumento baptismus adimatur. cur ergo tint Gaium et Crispum et Stephanae domum? quanquam etsi non eum miserat Christus ad tinguendum, attamen aliis apostolis praeceperat tinguere.*
2. *verum haec pro condicione tunc temporis ad Corinthios scripta sunt, quoniam schismata inter illos et dissensiones movebantur dum alius Paulose deputet, alius Apollo. propter quod pacificus apostolus, nesibi omnia defendere videretur, non ad tinguendum se missum aitsed ad praedicandum. nam et prius est praedicare, posterius tinguere si prius praedicatum. puto autem licuit et tinguere cui licuit et praedicare.*

XV. 1. *Nescio si quid amplius ad controversiam baptismi ventilatur. sane retexam quod supra omisi, ne imminentes sensus videar interscindere. unus omnino baptismus est nobis tam ex domini evangelio quam et apostoli litteris, quoniam unus deus et unum baptismum et una ecclesia in caelis.*

2. *Sed circa haereticos sane quae custodiendum sit digne quis tractet. ad nos enim editum est: haeretici autem nullum consortium habent nostrae disciplinae, quosextraneos utique testatur ipsa ademptio communicationis. non debeo in illis cognoscere quod mihi est praeceptum,*

quia non idem deus est nobis et illis, nec unus Christus, id est idem: ergo nec baptismus unus, quia non idem. Quem cum rite non habeant sine dubio non habent, nec capit numerare quod non habetur: ita nec possunt accipere, quia non habent. sed de istoplenius iam nobis in Graeco digestum est.

3. *Semel ergo lavacrum inimus, semel delicta abluuntur, quia ea iterari non oportet. ceterum Israel Iudaeus quotidie lavat quia quotidie inquinatur. quod ne in nobis quoque factitaretur propterea de uno lavacro definitum est. Felix aqua quae semel abluit, quae ludibrio peccatoribus non est, quae non adsiduitate sordium infecta rursus quos diluit inquinat.*

XVI. *Est quidem nobis etiam secundum lavacrum, unum et ipsum, sanguinis scilicet, de quo dominos Habeo, inquit, baptismo tingui, cum iam tinctus fuisset. venerat enim per aquam et sanguinem, sicut Ioannes scripsit, ut aqua tingeretur sanguine glorificaretur.*

2. *Proinde nos faceret aqua vocatos sanguine electos hos duos baptismos de vulnere percussi lateris emisit, quia qui in sanguinem eius crederent aqua lavarentur, qui aqua lavissent et sanguine oportere. hic est baptismus qui lavacrum et non acceptum repraesentat et perditum reddit.*

(*58) Ομιλεί για βάπτισμα των Γνωστικών. Οι επαναλαμβανόμενες αμαρτίες εννοεί θανάσιμες. (*59) Εκκλησιαστική ερμηνεία, όπως και η επόμενη στην διάκριση μεταξύ κεκλημένων και εκλεκτών. (*60) Αυτή η δεύτερη βάπτισμα είναι βέβαια ο μαρτυρικός θάνατος για το όνομα του Χριστού. Για το lava crum sanguinis, κοίτα: ΛΟΥΚ. 12:50, & 1 ΙΩΑΝ. 5:6. (*61) Το μαρτύριο υποκαθιστά τη βάπτισμα στο νερό, σε περίπτωση κατηγορούμενων που δεν πρόλαβαν να βαπτιστούν: ομολογούν το Χριστό και πάνε στον ουρανό. (*62) Αν κάποιος έχει «χάσει» το βάπτισμα από αμαρτία, αλλά επιστρέψει και πεθάνει σαν μάρτυρας, κερδίζει ξανά τη σωτηρία. Η διδασκαλία αυτή υπάρχει και στον Ερμά: 9η Παραβ., 28:3

Δεν είμαι υποχρεωμένος να αναγνωρίσω σε αυτούς την εντολή που δόθηκε σε μας, επειδή ο δικός τους θεός δεν είναι κι δικός μας, ούτε έχουμε έναν (δηλ. τον ίδιο) Χριστό, άρα δεν έχουμε ούτε ένα βάπτισμα επειδή δεν είναι το ίδιο. **Εφόσον δεν τελούν τη Βάπτισμα όπως πρέπει, είναι σαν να μην την έχουν καθόλου – κι αυτό που δεν έχουν, δε μετράει.** Επίσης δεν μπορούν να βαπτιστούν, αφού σ' αυτούς δεν υπάρχει Βάπτισμα. Όμως έχω ήδη γράψει εκτεταμένα πάνω σε αυτό το θέμα, στα Ελληνικά. 3. Μιά φορά και μόνο λοιπόν μπαίνουμε στο βαπτιστήριο και μία φορά για πάντα πλένονται οι αμαρτίες μας, επειδή δεν πρέπει να επαναληφθούν. Οι Ισραηλίτες πλένονται καθημερινά γιατί καθημερινά μολύνονται. Για μας όμως υπάρχει μόνο ένα πλύσιμο στη ζωή μας, ώστε να προσέχουμε να μη ξαναμολυνθούμε απ' την αμαρτία. Πόση ευτυχία δίνει το νερό που καθαρίζει μία φορά για πάντα – και **δεν γίνεται παιχνίδι των αμαρτωλών που λερώνουν το νερό της Βάπτισμας μ' επαναλαμβανόμενες αμαρτίες, ώσπου να το κάνουν τόσο βρώμικο που να βρωμίζει μάλλον παρά να καθαρίζει!** (*58)

Κεφ. 16. Το βάπτισμα του μαρτυρίου

1. Έχουμε βέβαια και δεύτερη Βάπτισμα που είναι κι αυτή μοναδική, τη βάπτισμα στο αίμα, για την οποία ο Κύριος είπε «**βάπτισμα έχω να βαπτισθώ**», ΛΟΥΚ. 12:50 παρόλο που ήταν ήδη βαπτισμένος. Διότι «**οὗτος είναι ο ελθών δι' ὕδατος και αίματος**» (*59), όπως έγραψε ο Ιωάννης, ώστε να βαπτιστεί με νερό και να δοξαστεί χύνοντας το αίμα Του, 2. και μέσω Αυτού εμείς να γίνουμε «**κεκλημένοι**» όταν βαπτιστούμε στο νερό, και «**εκλεκτοί**» όταν βαπτιστούμε στο αίμα. ΜΑΤΘ. 22:14 Από τη λογισμένη Του πλευρά ανάβλυσε νερό και αίμα που συμβολίζουν αντίστοιχα τις δύο βαπτίσεις, ώστε όσοι πιστεύουν στο αίμα Του να «**πλυθούν**» με το νερό της Βάπτισμας, και οι «**πλυμένοι**» με το νερό να χρειάζεται επίσης να «**πλυθούν**» και στο αίμα. ΙΩΑΝ. 19:34 (*60) Αυτή η Βάπτισμα κάνει πραγματικότητα ακόμα και το βάπτισμα που δεν έλαβες (*61), και σου ξαναδίνει πίσω αυτό που έχασες. (*62)

Κεφ. 17. Από ποιόν και πως γίνεται το βάπτισμα

1. Ολοκληρώνοντας αυτή τη μικρή προσπάθειά μας, απομένει να μιλήσουμε για το τυπικό της Βάπτισης. **Ο ανώτερος λειτουργός, που είναι ο επίσκοπος, έχει βεβαίως το δικαίωμα και να βαπτίζει. (*63) Μετά οι πρεσβύτεροι και οι διάκονοι, όχι όμως χωρίς εξουσιοδότηση του επισκόπου, διότι έτσι φαίνεται ο σεβασμός προς την Εκκλησία: και όταν διατηρείται αυτός ο σεβασμός, εξασφαλίζεται η ειρήνη.**

Δεν νομίζουμε βέβαια πως το όνομα «μαθητές» ανήκει μόνο στους επισκόπους, πρεσβυτέρους και διακόνους! 2. Αλλά ακόμα και λαϊκοί έχουν το δικαίωμα να βαπτίζουν (*63α) – **γιατί αυτό που όλοι έλαβαν, όλοι μπορούν και να δώσουν. Δεν νομίζουμε βέβαια πως το όνομα «μαθητές» ανήκει μόνο στους επισκόπους, πρεσβυτέρους και διακόνους!** ανήκει μόνο στους επισκόπους, πρεσβυτέρους και διακόνους! Όπως ο Λόγος του Θεού ανήκει σε όλους τους ανθρώπους, έτσι και η Βάπτισή που είναι θείος θεσμός μπορεί να εκτελείται από όλους.

Αλλά πόση **σεμνότητα και υπακοή** οφείλουν να έχουν οι λαϊκοί (γιατί αυτά τα προνόμια ανήκουν στους ανωτέρους τους) ώστε να μην αναλάβουν (χωρίς λόγο) καθήκον που αρμόζει σε επίσκοπο! **Οι αντιθέσεις με τους επισκόπους γεννούν σχίσματα.** Ο άγιος απόστολος έλεγε: «**όλα είναι στην εξουσία μου, αλλά όλα δεν με συμφέρουν**».

1 ΚΟΡ. 6:12

3. Το δικαίωμα να βαπτίζουν οι λαϊκοί ως το εξασκούν **μόνο σε περιπτώσεις ανάγκης**, όταν δεν γίνεται διαφορετικά λόγω περιστάσεων, χώρου και χρόνου. **Η τόλμη του διασώστη είναι ευπρόσδεκτη όταν κάποιος κινδυνεύει. Κι όταν αυτός που μπορεί να τον σώσει δεν το κάνει, θα είναι ένοχος για τη βοήθεια που δεν πρόσφερε. (*64)**

XVII. 1. *Superest ad concludendam materiolum de observatione quoque dandi et accipiendi baptismi commonefacere. dandi quidem summum habet ius summus sacerdos, si qui est episcopus: dehinc presbyteri et diaconi, non tamen sine episcopi auctoritate, propter ecclesiae honorem quo salvo salva pax est.*

2. *Alioquin etiam laicis ius est: quod enim ex aequo accipitur ex aequo dari potest; nisi episcopi iam aut presbyteri aut diaconi vocabuntur discentes domini: id est, ut sermo non debet abscondi ab ullo, proinde et baptismus segue dei census ab omnibus exerceri potest'.*

Sed quanto magis laicis disciplina verecundiae et modestiae incumbit cum ea [quae] maioribus competat, ne sibi adsumant [dicatum] episcopi officium. episcopates aemulatio schismatum mater est. omnia licere dixit sanctissimus apostolus sed non omnia expedire.

3. *Sufficit scilicet in necessitatibus [ut] utaris sicubi aut loci aut temporis aut personae condicio compellit: tunc enim constantia succurrentis excipitur cum urguetur circumstantia periclitantis, quoniam reus erit perditum hominis si supersederit praestare quod libere potuit.*

(*63) Ο άγγελος του Ιωάννη, ο επίσκοπος του Ιγνατίου, κάνει το βάπτισμα και την κοινωνία. Οι μητροπολίτες είναι άγαμοι θρησκευτικοί νομάρχες της εκκοσμηκευμένης εκκλησίας δεν έχουν σχέση με τους επισκόπους της αρχαίας Εκκλησίας. (*63α) Εννοείται σε περιπτώσεις ανάγκης, και ποτέ αντίθετα από την γνώμη επισκόπου-πρεσβυτέρων. Το όρος «λαϊκός» εισήχθη σε αντιδιαστολή προς τους χειροτονημένους, τους κληρικούς. (ΛΟΥΚ. 1[Α]:9). (*64) Εκπληκτική ερμηνεία για τις υποχρεώσεις των λαϊκών.

Γυναίκες κήρυκες- ιέρειες

4. *Petulantia autem mulieris quae usurpavit docere utique non etiam tinguendius sibi rapiet, nisi si quae nova bestia venerit similis pristinae, ut quemadmodum illa baptismum auferebat ita aliqua per se [eum] conferat.*

5. *Quod si quae Acta Pauli, quae perperam scripta sunt, exemplum Theclae ad licentiam mulierum docendi tinguendique defendant, sciant in Asia presbyterum qui eam scripturam construxit, quasi titulo Pauli de suo cumulans, convictum atque confessum id se amore Pauli fecisse loco decessisse. quam enim fidei proximum videtur ut is docendi et tinguendi daret feminae potestatem qui ne discere quidem constanter mulieri permisit? Taceant, inquit, et domi viros suos consulant.*

XVIII. 1. *Ceterum baptismum non temere credendum esse sciunt quorum officium est. Omni petenti te dato, suum habet titulum proprie ad eleemosynam pertinentem. immo illud potius respiciendum, Nolite dare sanctum canibus et porcis proicere margaritam vestram, et, Manus ne facile imposueritis nechamartiis alienis communicaveritis.*

2. *Quodsi quia Philippus tam facile tinxit eunuchum, recogitemus manifestam et exertam dignationem domini intercessisse. spiritus Philippo praeceperat in eam viam tendere: spado et ipse inventus est non otiosus necqui*

4. Αλλά η αναίδεια μιάς γυναίκας που τολμά να διδάσκει, δεν έπεται πως θα της δώσει και το δικαίωμα να βαπτίζει: εκτός αν εμφανιστεί (1 ΚΟΡ. 14:34) πάλι κάποιο τέρας όπως την αρχαία εποχή, κι όπως εκείνο κατάργησε την Βάπτιση, το νέο τέρας να την εκτελεί.

5. Κι όσοι επικαλούνται έργο που ψευδώς φέρει το όνομα του Παύλου (*65) – εννοώ με το παράδειγμα της Θέκλας – γιά να υποστηρίζουν το δικαίωμα των γυναικών να διδάσκουν και να βαπτίζουν, ας πληροφορηθούν ότι το έγγραψε πρεσβύτερος εκκλησίας της Ασίας με δικό του υλικό, χρησιμοποιώντας το όνομα του Παύλου. Όταν τον ανακάλυψαν ομολόγησε ότι το έκανε από αγάπη γιά τον Παύλο και βέβαια παραιτήθηκε. Πόσο ασυνεπής με την πίστη θα ήταν αν έδινε στην γυναίκα το δικαίωμα να κηρύττει και να βαπτίζει, εκείνος που δεν της επιτρέπει ούτε καν να διδάσκει! «Οι γυναίκες να σιωπούν», λέει «και να ρωτούν τους άνδρες τους στο σπίτι» (1 ΚΟΡ. 14:34-35)

Κεφ. 18. Όχι επιπόλαιο βάπτισμα

1. Αλλά οι αρμόδιοι να εκτελούν βαπτίσεις γνωρίζουν ότι δεν πρέπει να βαπτίζουν κανέναν επιπόλαια. Το εδάφιο «εις πάντα τον ζητού-ΛΟΥΚ. 6:30 ντα παρά σου, δίδε» αφορά την ελεημοσύνη μάλλον παρά την βάπτιση. Εδώ ισχύει το «μη ΜΑΤΘ. 7:6 δώσητε το άγιον εις τους κύνας, μηδέ ρίψητε τους μαργαρίτας σας έμπροσθεν των χοίρων» και «μη επίθετε χείρας ταχέως εις μηδένα, μηδέ 1 ΤΙΜ. 5:22 γίνου κοινωνός αλλοτρίων αμαρτιών».

2. Αν ο Φίλιππος βάπτισε τον ευνούχο σχε- (ΠΡΑΞ. 8:38) δόν αμέσως, ήταν γιατί είχε μεσολαβήσει η σαφής μαρτυρία του Κυρίου ότι ήταν άγιος. Το Πνεύμα πρόσταξε τον Φίλιππο να πάει σε εκεί- (ΠΡΑΞ. 8:26) νη την «οδό». Ο Φίλιππος βρήκε τον ευνούχο προσηλωμένο στη μελέτη των θείων Γραφών, έχοντας κάνει ολόκληρο ταξίδι γιά να πάει στον

(*65) Ο Τερτυλλιανός είναι η μόνη ιστορική πηγή που αναφέρει τις περιστάσεις που οδήγησαν στην συγγραφή των ψευδεπίγραφων «Πράξεων του Παύλου». Το έργο έχει διασωθεί μόνο σε αποσπασματική Κοπτική μετάφραση. Γράφτηκε στα ελληνικά, πιθανόν στη Σμύρνη, λίγο πριν το 160 μ.Χ, και μεταφράστηκε στα Λατινικά και στα Κοπτικά. Το μέρος του βιβλίου που ασχολείται με τη Θέκλα κυκλοφόρησε ανεξάρτητα με το υπόλοιπο, και διασώζεται σε πολλά αντίγραφα. Υποτίθεται πως ήταν μαθήτρια του Παύλου στην περιοχή Ικονίου και Πισιδίας Αντιοχείας, η οποία δίδασκε, κήρυττε και βάπτιζε!!! Ανακηρύχθηκε «αγία» από τους Μεσαιωνιστές!

Ναό – όχι δηλαδή σαν αυτούς που ξαφνικά νιώθουν την επιθυμία να βαπτιστούν. (*66)

Ο Θεός βρήκε τον άνθρωπο στην κατάλληλη πνευματική κατάσταση και του έστειλε τον απόστολο, τον οποίον αυτή τη φορά το Πνεύμα διέταξε «να προσκολληθεί στην άμαξα του ευνούχου». Αυτός διαβάζει το εδάφιο που εμπνέει πίστη την κατάλληλη στιγμή, αποδέχεται την προτροπή, γνωρίζει τον Κύριο, η πίστη δεν αργεί, να και το νερό: αφού η αποστολή του τελείωσε, «Πνεύμα Κυρίου ήρπασε τον Φίλιππο».

ΠΡΑΞ. 8:39

3. Αλλά και ο Παύλος βαπτίστηκε πολύ σύντομα, γιατί ο Σίμων (*67) που τον φιλοξενούσε πληροφορήθηκε αμέσως ότι ήταν «σκεύος εκλογής» του Κυρίου. Όταν ο Θεός εγκρίνει, δεν χωρά αμφιβολία. Ενώ όταν οι άνθρωποι ζητούν (*68), **ενδέχεται να πλανήσουν ή να πλανηθούν.** 4. Λαμβάνοντας υπ' όψιν τις περιστάσεις, την θέληση, ακόμα και την ηλικία του ατόμου, η αναβολή της Βάπτισης είναι προτιμώτερη, ιδιαίτερα για τα παιδιά. Αν δεν υπάρχει επείγουσα ανάγκη γιατί να εκτεθεί και ο ανάδοχος; (*69) Αφενός μπορεί να πεθάνει πριν προλάβει να εκπληρώσει την υπόσχεσή του, κι αφεντέρου να εξαπατηθεί από την ανάπτυξη κακού χαρακτήρα.

ΠΡΑΞ. 9:15

Λαμβάνοντας υπ' όψιν τις περιστάσεις, την θέληση, ακόμα και την ηλικία του ατόμου, η αναβολή της Βάπτισης είναι προτιμώτερη, ιδιαίτερα για τα παιδιά.

5. Ο Κύριος πράγματι είπε «μην εμποδίζετε τα παιδιά να έλθουν σ'εμένα». **Ας έλθουν όταν μεγαλώσουν, όταν μάθουν, όταν διδαχτούν σε τι έρχονται. Ας γίνουν Χριστιανοί όταν είναι ικανά να γνωρίσουν το Χριστό. Γιατί να βιαστεί η ηλικία της αθωότητας να λάβει άφεση αμαρτιών; (*70) Είμαστε πιο συνετοί στα υλικά παρά στα πνευματικά; Πώς και εμπιστευόμαστε ουράνια περιουσία σε κάποιον που δεν μπορούμε να εμπιστευτούμε επίγεια; Ας μάθουν πρώτα πως να ζητήσουν την σωτηρία, και μεις μετά ας «δώσουμε σ'αυτόν που ζητά».**

ΜΑΤΘ. 19:14

subito tingui concupisceret, sed ad templum orandi gratia profectus scripturae divinae impressus: sic oportebat deprehendi cui ultro deus apostolum miserat, [ad] quem rursus spiritus ut securriculo eunuchi adiungeret iussit: scriptura ipsius fidei | occurrit in tempore, exhortatus adsumitur, dominos ostenditur, fides non moratur, aqua non expectatur, apostolus perfecto negotio abripitur.

3. *Sed et Paulus revera cito tinctus est: cito enim cognoverat Simon hospes vas eum esse electionis constitutum. deidignatio suas praemittit praerogativas : omnis petitio et decipereet decipi potest.*

4. *Itaque pro cuiusque personae condicione ac dispositione, etiam aetate, cunctatio baptismi utilior est, praecipuetamen circa parvulos. quid enim necesse, si non tam necesse est, sponsores etiam periculo ingeri, qui et ipsi per mortalitatem destituere promissiones suas possunt et proventu malae indolis falli?*

5. *Ait quidem dominos, Nolite illos prohibere ad me venire: veniant ergo, dum adolescent, dum discunt, dum quo veniant docentur: fiant Christiani cum Christum nosse potuerint. Quid festinat innocens aetas ad remissionem peccatorum?*

cautius agetur in saecularibus, ut cui substantia terrena non creditur divina credatur? norint petere salutem, ut petenti dedisse videaris.

(*66) Οι Προτεστάντες παρασυσρόμενοι από τις περιγραφές των Πράξεων θεώρησαν ότι όλοι βαπτίζονται μόλις δηλώσουν πίστη. Όμως την ημέρα της Πεντηκοστής οι άνθρωποι αυτοί που βαπτίστηκαν αμέσως ήταν ευσεβείς Ιουδαίοι και οι περισσότεροι μαθητές του Χριστού. Εδώ ο ευνούχος ήταν προσήλυτος, όπως και ο Κορνήλιος. Καθώς όμως πλήθος ανθρώπων που ζούσαν μέσα σε παχυλή αμάθεια και αμαρτία ήλθαν στην πίστη η Εκκλησία διοργάνωσε τάξεις κατηγουμένων πριν από το βάπτισμα. (*67) Ο Ανανίας θέλει να πεί, ή το χειρόγραφο είναι λάθος ανεγγραμμένο. (*68) Να βαπτισθούν. (*69) Ο ανάδοχος ήταν ένας μαθητής υπεύθυνος για κάποιον νεοφώτιστο του οποίου παρακολούθησε την πρόοδο και τον δίδασκε. (*70) Δεν μιλά για νήπια, δεν υπήρχε τέτοιο θέμα, μιλά για παιδιά συνειδητοποιημένα που ζητούσαν το βάπτισμα.

6. Non minore de causa innupti quoque procrastinandi, in quibus temptatio praeparata est tam virginibus per maturitatem quam viduis pervagationem, donec aut nubant aut continentiae corroborentur. si qui pondus intellegant baptismi magis timebunt consecutionem quam dilationem. fides integra segura est de salute.

XIX. Diem baptismo sollemniorem pascha praestat, cum et passio domini in qua tinguimur adimpleta est. nec incongruenter ad figuram interpretabitur quod cum ultimum pascha dominus esset acturus, missis discipulis ad praeparandum, Convenietis, inquit, hominem aquam baiulantem: paschae celebrandae locum de signo aquae ostendit.

2. Exinde pentecoste ordinandis lavacris laetissimum spatium est, quo et domini resurrectio inter discipulos frequentata est et gratia spiritus sancti dedicata et spes adventus dominisubostensa, quod tunc in caelos recuperato eo angeli ad apostolos dixerunt sic venturum quemadmodum et in caelos conscendit, utique in pentecoste. sedenim Hieremias cum dicit, Et congregabo illos ab extremis terrae in die festo paschae, diem significat et pentecostes, qui est proprie dies festus.

3. Ceterum omnis dies domini est: omnis hora, omne tempus habile baptismo. si de sollemnitate interest, de gratia nihil refert.

6. Οι ανύπαντροι επίσης έχουν σοβαρό λόγο να αναβάλλουν τη Βάπτιση: διότι και οι παρθένοι δοκιμάζονται από την ωριμότητά τους, και οι χήροι και χήρες από την ελευθερία τους, έως ότου αποφασίσουν είτε να παντρευτούν (*71), **είτε να πειθαρχήσουν στην άσκηση της εγκράτειας.** Όποιος καταλαβαίνει τη σημασία της Βάπτισης, φοβάται περισσότερο τις συνέπειές της παρά την αναβολή της. **Η σταθερή πίστη οδηγεί στη σωτηρία.**

Όποιος καταλαβαίνει τη σημασία της Βάπτισης, φοβάται περισσότερο τις συνέπειές της παρά την αναβολή της.

Κεφ. 19. Χρόνος για βάπτισμα

1. Το Πάσχα προσφέρει την καλύτερη ευκαιρία για Βάπτιση, διότι τότε κορυφώθηκε το πάθος του Κυρίου στο οποίο βαπτιζόμαστε. Δικαιολογημένα ερμηνεύουμε σαν τύπο της Βάπτισης το ότι ο Κύριος έστειλε τους μαθητές να ετοιμάσουν για το τελευταίο Πάσχα μαζί Του, λέγοντάς τους: «**Θέλει σας απαντήσει άνθρωπος βαστάζων σταμνίον ύδατος**». Το νερό ήταν το σημάδι για το μέρος όπου θα γιόρταζαν το Πάσχα.

ΜΑΡΚ. 14:13

2. Κατόπιν, η Πεντηκοστή αποτελεί την πιό ευοίωνη περίοδο για Βάπτιση, γιατί τότε ήταν που έγινε ευρύτερα γνωστή η ανάσταση του Κυρίου ανάμεσα στους μαθητές, δόθηκε για πρώτη φορά η δωρεά του Αγίου Πνεύματος, **και φανερώθηκε η ελπίδα του ερχομού του Κυρίου:** διότι όταν αναλήφθηκε στον ουρανό εκείνο τον καιρό, οι άγγελοι είπαν στους αποστόλους ότι θα ερχόταν με τον ίδιο τρόπο που ανέβηκε στον ουρανό. Αλλά πράγματι, όταν ο Ιερεμίας λέει, «**θέλω συνάξει αυτούς από των εσχάτων της γης**» εννοεί την ημέρα του Πάσχα και της Πεντηκοστής (*72) που είναι μέρα γιορτής. **3. Όμως κάθε μέρα είναι του Κυρίου, άρα κάθε καιρός και κάθε ώρα είναι κατάλληλη για Βάπτιση.** Όσο και να διαφέρουν οι εποχές, δεν υπάρχει διαφορά στη χάρη.

(ΠΡΑΞ. 1:11)

ΙΕΡ. 31:8

(*71) Εννοεί αυτούς που ήρθαν στην πίστη ενώ ήταν σε χηρεία. Για το θέμα του δεύτερου γάμου κοίτα στο έργο του Τερτυλλιανού, «Περί μονογαμίας». Το όλο θέμα έχει να κάνει με την βεβαιότητα περί εγκρατείας αυτού που είναι χήρου ή ανύπαντρος μετά το βάπτισμά του. (*72) Η αρχαία Εκκλησία γιόρταζε το Πάσχα και την Πεντηκοστή. Τα Χριστούγεννα είναι εορτή πολιτικής συναλλαγής που εισήχθηκε τον 4ο αιώνα και αρχικά δεν την δεχόταν όλοι.

Κεφ. 20. Προ-βαπτισματική νηστεία

1. Αυτοί που πρόκειται να βαπτιστούν πρέπει να προσεύχονται συχνά γονατιστοί, να κάνουν νηστείες, ολονυχτίες, και να εξομολογούνται τις παλιές τους αμαρτίες ώστε να εκπληρώνεται και η Βάπτισμα του Ιωάννη. «Και εβαπτίζοντο», μας λέει (η Γραφή), MATΘ. 3:6 «εξομολογούμενοι τας αμαρτίας αυτών». Είμαστε αξιέπαινοι αν μπροστά στο εκκλησίασμα εξομολογούμεθα τις ανομίες μας ή τις κακίες μας, διότι την ίδια στιγμή επανορθώνουμε για το παρελθόν με την θλίψη της σάρκας και του πνεύματος, και ενισχύουμε την άμυνά μας ενάντια στους πειρασμούς που θα ακολουθήσουν. «Αγρυπνεείτε και προσεύχεσθε, διά να μη εισέλθητε εις πειρασμόν».

MATΘ. 26:41

2. Πιστεύω ότι ο λόγος που δοκιμάστηκαν ήταν επειδή κοιμήθηκαν, με αποτέλεσμα να εγκαταλείψουν τον Κύριο μετά τη σύλληψή Του, κι αυτός που Τον ακολούθησε, που είχε προηγουμένως βγάλει μαχαίρι, κατέληξε να Τον αρνηθεί τρεις φορές: διότι όπως λένε, κανείς αδοκίμαστος δεν θα πάει στον ουρανό.

3. Ο Κύριός μας ο ίδιος, μετά τη Βάπτισή Του αντιμετώπισε πειρασμούς, όταν είχε νηστεύσει σαράντα μέρες. «Και γι' αυτό», θα πείτε, «καλύτερα να νηστεύουμε μετά τη Βάπτισμα». Και ποιός θα μας το απαγορεύσει εκτός από το καθήκον που έχουμε να χαιρόμαστε και να ευχαριστούμε το Θεό για τη σωτηρία μας;

(MATΘ. 4:2,3)

4. Αλλά η νηστεία του Κυρίου μας – κατά την ταπεινή μου γνώμη – ήταν ένα είδος μομφής προς το λαό Ισραήλ. Γιατί όταν ο λαός διέσχισε τη θάλασσα και ήρθε στην έρημο, παρόλο που τρεφόταν επί σαράντα χρόνια από το Θεό, θυμόταν το σαρκίο του περισσότερο από τον Κύριο. (*73)

(ΕΞ. 16:3)

XX. 1. *Ingressuros baptismum orationibus crebris, ieiuniis et geniculationibus et pervigiliis orare oportet, et cum confessione omnium retro delictorum, ut exponant etiam baptismum Ioannis: Tinguebantur, inquit, confitentes delicta suanobisgratulandum est si non publice confitemur iniquitates aut turpitudines nostras - simul enim de pristinis satisfacimus conflictatione carnis et spiritus, et subsecuturis temptationibus munimenta praestruimus. Vigilate et orate, inquit, ne incidatis in temptationem.*

2. *Et ideo credo temptati sunt quoniam obdormierunt, ut adprehensum dominum destituerint et qui cum eo perstiterit et gladio sit usus ter etiam negaverit. nam et praecesserat dictum, neminem intemptatum regna caelestia consecuturum.*

3. *Ipsium dominum post lavacrum statim temptationes circumsteterunt quadraginta diebus ieiuniis functum. 'ergo et nos' dicet aliquis, 'a lavacro potius ieiunare oportet.' et quis enim prohibet, nisi necessitas gaudii gratulatio salutis?*

4. *Sed dominus, quantum aestimo, de figura Israelis exprobrationem in ipsum re-torsit. namque populus mare transgressus et in solitudinem translatus, per quadraginta annos illic cum divinis copiis aleretur,*

(*73) Η προ-βαπτισματική νηστεία συστήθηκε στον Παύλο, κοίτα ΠΡΑΞ. 9[Θ]:9. Είναι καθαρά ένδειξη ευσέβειας και γινόταν πολλάκις και πριν την χειροτονία. Ο Ιωάννης Γουέσλεη (1703-1791), νήστευσε τρεις μέρες πριν χειροτονηθεί. Σχετικά με τη νηστεία προ του βαπτίσματος η Διδαχή (π. 80-100 μ.Χ.), συστήνει: "Πριν από το βάπτισμα, να νηστεύσουν εκείνος που θα βαπτίσει και εκείνος που θα βαπτισθεί, ακόμη και όσοι άλλοι μπορούν. Γενικά να συστήσεις σε αυτόν, που πρόκειται να βαπτισθεί, να νηστεύσει μια - δύο μέρες πριν." (7:4)

nihilominus ventris et gulae meminerat quam dei. deinde dominos, post aquam segregates in deserta quadraginta dierum ieiunia emensus, ostendit non pane vivere hominem dei sed dei verbo, temptationesque plenitudini et immoderantiae ventris appositas abstinentia elidi.

5. *Igitur benedicti, quos gratia dei expectat, cum de illo sanctissimo lavacro novi natalis ascenditis et primas manus apud matrem cum fratribus aperitis, petite de patre, petite de domino, peculia gratiae, distributiones charismatum subiacere. Petite et accipietis, inquit. quaesistis enim et invenistis, pulsastis et apertum est vobis. tantum oro, ut cum petitis etiam Tertulliani peccatoris memineritis.*

Αφού ο Κύριος «εφέρθη υπό του Πνεύματος εις την έρημον» και νήστεψε «επί ημέρας τεσσαράκοντα», απέδειξε ότι «ο άνθρωπος» του Θεού «με άρτον μόνον δεν θέλει ζήσει, MATΘ. 4:4 αλλά με τον Λόγον του Θεού» και ότι οι **δοκιμασίες που σχετίζονται με τον κορεσμό και την υπερβολική ευχαρίστηση του στομαχιού, υπερνικούνται από την νηστεία.**

5. Ευλογημένοι, εσάς που σας περιμένει η χάρη του Θεού (*74), όταν βγείτε από το βαπτιστήριο πλυμένοι και αναγεννημένοι (*75) και γιά πρώτη φορά υψώσετε τα χέρια (*76) μαζί με τους αδελφούς σας μέσα στο σπίτι της Μητέρας σας (*77), ζητήστε από τον Πατέρα και Θεό σας να προστεθούν σε σας τα δώρα της χάρις, οι «*διανομές του Αγίου Πνεύματος*». EBP. 2:4 «*Ζητήστε και θα λάβετε*», λέει (ο Κύριος). Πράγ- MATΘ. 7:7 ματι, ζητήσατε και βρήκατε. Χτυπήσατε, και η πόρτα άνοιξε σε σας. Το μόνο που σας ζητώ είναι να θυμάστε στις προσευχές σας και τον αμαρτωλό Τερτυλιανό. (*78)

(*74) Οι κατηγούμενοι, οι προετοιμαζόμενοι για το βάπτισμα. (*75) Νέοι άνθρωποι, με μηδενικό χρέος αμαρτιών, διότι: «Δεν βαπτίζομαστε γιά να σταματήσουμε να αμαρτάνουμε, αλλά γιατί έχουμε ήδη σταματήσει να αμαρτάνουμε, και γιατί είμαστε ήδη πλυμένοι και καθαροί.» (Περί Μετανοίας, (6:17)). (*76) Ωραία πρακτική της αρχαίας Εκκλησίας, (1 ΤΙΜ. 2|Β|:8), που εδώ περιλαμβάνει και τις γυναίκες. (*77) Της Εκκλησίας. «Όποιος έχει πατέρα τον Θεό, έχει μητέρα την Εκκλησία». Κυπριανός Καρχηδόνας (205-258). (*78) Η συναίσθηση των αγίων, ότι ουδείς είναι υπεράνω της Εκκλησίας. (ΡΩΜ. 1|Α|:12)

ΣΥΝΟΨΗ ΠΕΡΙ ΒΑΠΤΙΣΜΑΤΟΣ

Η δεύτερη πραγματεία του Τερτυλλιανού την οποία εξετάζουμε είναι το **βάπτισμα**, το οποίο αποτελεί το ορατό σημείο της χάριτος που επιβεβαιώνει και επισφραγίζει την ενυπόχουσα μετάνοια και πίστη και επισημοποιεί την «άφεση των αμαρτιών».

«Ομολογώ εν βάπτισμα εις άφεσιν αμαρτιών» Σύμβολο Νικαίας

Ξεκινώντας μακαρίζει όσους έχουν βαπτισθεί και απολουσθεί από τις αμαρτίες τους: «Τι κάνεις τώρα, βαπτισθείς απολούσθητι από των αμαρτιών σου...» (ΠΡΑΞ. 22[ΚΒ]:16) γράφοντας: «Ευτυχισμένοι εμείς που το μυστήριο του νερού μας έπλυνε από τις αμαρτίες του παρελθόντος και μας ελευθέρωσε για την αιώνια ζωή!» (1:1)

Συνεχίζει τονίζοντας ότι η άγνοια για το βάπτισμα δεν είναι ένα μικρό πράγμα «ή αγνοείτε ότι όσοι εβαπτίσθημεν εις Χριστόν Ιησούν, εις τον θάνατον αυτού εβαπτίσθημεν;...» (ΡΩΜ. 6[ΣΤ]:3), για το λόγο αυτό «Η παρούσα πραγματεία θα φανεί χρήσιμη αν διδάξει αυτούς που τώρα ‘σχηματίζονται’ (πνευματικά), αλλά και εκείνους που αρκούνται απλά να πιστεύουν χωρίς να ερευνούν τις παραδόσεις, και έχουν μιά απλοϊκή, αδοκίμαστη πίστη που δεν βασίζεται στην εμπειρία» (1:1) για να προσθέσει αργότερα και όλους «αυτούς που ζαφνικά νιώθουν την επιθυμία να βαπτιστούν» (18:2)

Για τον Τερτυλλιανό η εντολή του Χριστού είναι ξεκάθαρη: “Ο πιστεύσας και βαπτισθείς σωθήσεται, ο δε απιστήσας κατακριθήσεται.» (ΜΑΡΚ. 16[ΙΣΤ]:16-ΚΜΝ). Έτσι το βάπτισμα γίνεται σε ανθρώπους που έχουν μετανόηση και πιστέψει οι οποίοι δια του βαπτίσματος επισημοποιούν την άφεση των προηγούμενων αμαρτιών τους:

Και αυτό συμβαίνει «Γιατί η μετάνοια προπορεύεται και η άφεση ακολουθεί: η μετάνοια ‘ετοιμάζει την οδόν’ (10:6) ... το μυστήριο επεκτάθηκε και η σφραγίδα της Βάπτισης προστέθηκε, ‘ντόνοντας’ σα να λέγαμε την προηγούμενως απλή πίστη, που δεν είναι πλέον αποτελεσματική χωρίς την υπακοή στο δικό της νόμο» (13:2) ... (και με το) «‘εάν τις δεν γεννηθή εξ ύδατος και Πνεύματος, δεν δύναται να εισέλθη εις την βασιλείαν του Θεού’, πρόσθεσε στην πίστη την αναγκαιότητα της βάπτισης. Κατά συνέπεια, από τότε και μετά όλοι οι πιστοί βαπτίζονταν.» (13:3)

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΒΑΠΤΙΣΜΑ

Συστήνει προσευχή και την προβαπτισματική νηστεία, (ΠΡΑΞ. 9:9). «*Αυτοί που πρόκειται να βαπτιστούν πρέπει να προσεύχονται συχνά γονατιστοί, να κάνουν νηστείες, ολονυχτίες, και να εξομολογούνται τις παλιές τους αμαρτίες ώστε να εκπληρώνεται και η Βάπτιση του Ιωάννη ... (20:1), 'με άρτον μόνον δεν θέλει ζήσει, αλλά με τον Λόγο του Θεού' κι ότι οι δοκιμασίες που σχετίζονται με τον κορεσμό και την υπερβολική ευχαρίστηση του στομαχιού, υπερνικούνται απ' την νηστεία» (20:4)*

Λαμβάνοντας υπ' όψιν τις περιστάσεις, την θέληση, ακόμα και την ηλικία του ατόμου, η αναβολή της Βάπτισης είναι προτιμότερη, ιδιαίτερα για τα παιδιά (όχι νήπια όπως οι Μεσαιωνιστές λένουν) όσο πνευματικά και σταθερά και αν φαίνονται. Το ίδιο γενικά συστήνει και στους ανύπαντρους.

«*Ο Κύριος πράγματι είπε 'μην εμποδίζετε τα παιδιά να έλθουν σ' εμένα'. Ας έλθουν όταν μεγαλώσουν, όταν μάθουν, όταν διδαχτούν σε τι έρχονται. Ας γίνουν Χριστιανοί όταν είναι ικανά να γνωρίσουν το Χριστό. Γιατί να βιαστεί η ηλικία της αθωότητας να λάβει άφεση αμαρτιών; Είμαστε πίο συνετοί στα υλικά παρά στα πνευματικά; Πώς και εμπιστευόμαστε ουράνια περιουσία σε κάποιον που δεν μπορούμε να εμπιστευτούμε επίγεια;*

Ας μάθουν πρώτα πως να ζητήσουν την σωτηρία, και μεις μετά ας 'δώσουμε σ' αυτόν που ζητά'.» (18:5)

Στην αρχαία Εκκλησία υπήρχε παράδοση να βαπτίζονται πολλοί ομαδικά στις εορτές (Πάσχα-Πεντηκοστή) αλλά «*Όμως κάθε μέρα είναι του Κυρίου, άρα κάθε καιρός και κάθε ώρα είναι κατάλληλη για Βάπτιση. Όσο και να διαφέρουν οι εποχές, δεν υπάρχει διαφορά στη χάρη.*» (19:3)

Η ΑΠΛΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΤΕΛΕΤΗΣ ΣΚΑΝΔΑΛΙΖΕ ΠΟΛΛΟΥΣ

Η απλότητα της όλης τελετής σκανδάλιζε μερικούς που έλεγαν πως είναι δυνατόν ένα βύθισμα στο νερό να εξασφαλίζει την αιώνια ζωή; «*βυθίζεται συνοδεία μερικών λέξεων και αναδύεται ελάχιστα πίο καθαρός απ' όσο ήταν όταν μπήκε, δεν πιστεύουν ότι με αυτό τον τρόπο εξασφάλισε την αιώνια ζωή.*» (2:1) Και συνεχίζει ομολογώντας ότι «*Είναι αλήθεια πως τίποτα δεν σκανδαλίζει τους ανθρώπους περισσότερο από την απλότητα του έργου του Θεού συγκρινόμενη με το μεγαλείο του αποτελέσματος.*» Όμως αυτό δεν τους δικαιολογεί: «*Άθλια απιστία που αρνείσαι να αναγνωρίσεις τις κατ'εξοχήν ιδιότητες του Θεού – την απλότητα και τη δύναμη! ... Και εμείς θαυμάζουμε – αλλά επειδή πιστεύουμε. Όμως η απιστία θαυμάζει και αρνείται να πιστέψει*» (2:2)

Εν τούτοις καταλήγει απολογητικά, ότι «ο Λόγος του Θεού έχει τις απαντήσεις έτοιμες και στις δύο περιπτώσεις: Τα μωρά του κόσμου εξέλεξεν ο Θεός, διά να καταισχύνει τους σοφούς», και 'Τ' αδύνατα παρά άνθρωποις είναι δυνατά παρά τω Θεώ'» (2:3)

Δεν είναι κάτι παράλογο ή αφύσικο, «αφού μέσα στα νερά γεννήθηκε ο κόσμος μέσα στο νερό γεννιόμαστε και εμείς, φυσικά και πνευματικά» αναλύει στο 3ο και 4ο. κεφ. και διασαφηνίζει πώς το βάπτισμα με την ενεργό χάρη του Αγίου Πνεύματος του Θεού γίνεται μέσον καθαρισμού:

«Το Πνεύμα αμέσως κατεβαίνει από τον ουρανό, στέκεται επάνω στο νερό και το αγιάζει, δηλαδή του μεταδίδει την δική Του ιδιότητα: τότε εκείνο απορροφά την ικανότητα να εξαγιαίνει.» (4:4) Γιατί οι ειδωλολάτρες απορρίπτουν αυτό, αφού οι ίδιοι «τηρούν το έθιμο του τελετουργικού εξαγνισμού, δηλαδή ραντίζουν με νερό τα κτήματά τους, τα σπίτια τους, τους ναούς τους, ακόμα κι ολόκληρες πόλεις» (5:1) συνήθεια η οποία όπως γίνεται φανερό αντέγραψαν οι Μεσαιωνιστές.

Είναι τόσο εύκολοι όλοι, ειδωλολάτρες και άπιστοι, στο να «απορρίπτουν την πίστη μας επειδή δεν πιστεύουν τα πράγματα του Θεού, ενώ από την άλλη μεριά πιστεύουν τις απομιμήσεις τους που προέρχονται από τον εχθρό» (5:3) Όμως «**υπάρχει καλύτερη θρησκεία από αυτή του ζωντανού Θεού;**» (5:2)

ΣΤΟ ΒΑΠΤΙΣΜΑ ΔΕΝ ΛΑΜΒΑΝΟΥΜΕ ΤΟ ΑΓΙΟ ΠΝΕΥΜΑ

Το βάπτισμα «αφαιρεί από τον άνθρωπο την ενοχή, και τον απαλλάσσει από την τιμωρία» (5:6) αλλά ξεκαθαρίζει ότι «Δεν λέω πως λαμβάνουμε το Άγ. Πνεύμα μέσα στο νερό, αλλά πως προετοιμαζόμαστε γι' Αυτό με τον καθαρισμό.» (6:1)

Το βάπτισμα στο οποίο παρίστανται οι άγγελοι, «προετοιμάζει την οδό για να έρθει το Πνεύμα το Άγιο. Αυτό επιτυγχάνεται με τον καθαρισμό των αμαρτιών που κατορθώνει η πίστη» (6:1)

Μετά το βάπτισμα οι πρεσβύτεροι καλούνται να προσευχηθούν για την πλήρωση με το Άγ. Πνεύμα (χρίσμα) και τότε όπως με τα υδρόπνευστα όργανα «ο Θεός με το δικό Του όργανο παράγει νότες πνευματικής έξαρσης μέσω της 'επιθέσεως αγίων χειρών'» (8:1)

Αυτό δείχνει ότι το Χρίσμα αοράτως και αναισθήτως δεν είναι παρά μία μυθολογία. Όπως δίδαξε ο Συμεών Ν. Θεολόγος (950-1002): «Κατανοητός και αντιληπτός γίνεται η ενοίκηση της τρισυποστάτου θεότητας ... εάν κάποιος λέγει ότι χωρίς γνώση και αίσθηση (αναισθήτως) λαμβάνει και κατέχει ο πιστός το Άγιο Πνεύμα βλασφημεί και ψεύτη κάνει το Χριστό, που είπε ότι 'ποταμοί ύδατος ζώντος θα εξέλθουν από την κοιλία αυτού' ...» Πρακτικά - Θεολογικά, Κεφ. 3,7,43

Για να μη γίνει καμιά παρανόηση επειδή άνθρωποι κάνουν το βάπτισμα και επιθέτουν χείρας για την λήψη του Αγίου Πνεύματος, ο Τερτυλλιανός διασαφηνίζει ότι, «μόνο ο Θεός μπορεί να συγχωρεί αμαρτίες και να δίνει το Πνεύμα» (10:3)

Στο 9ο κεφ. αναλύει ότι η Αγία Γραφή είναι γεμάτη από εικόνες με ευλογημένο νερό:

«το νερό κατέστρεψε το Φαραώ με όλο το στρατό του. Εδώ φαίνεται ολοκάθαρα το μυστήριο της Βάπτισης: ο άνθρωπος ελευθερώνεται από τον παρόντα κόσμο με τη βοήθεια του νερού, και αφήνει πίσω του τον πρώην τυραννικό αφέντη του το διάβολο, νικημένο μέσα στο νερό.»

Συνεχίζοντας την έξοχη πραγματεία του, την πρώτη στην αρχαία Εκκλησία με θέμα το βάπτισμα, έρχεται στις ενστάσεις πολλών αστήρικτων που διατρεβλώνουν τις Γραφές «ελπίζοντας έτσι να καταργήσουν το μυστήριο του νερού» (12:4) λέγοντας ότι το βάπτισμα είναι ένας τύπος χωρίς αξία αφού και οι απόστολοι δεν λέγει πουθενά ότι βαπτίσθηκαν.

Όχι μόνο καταρρίπτει από την Αγία Γραφή μια τέτοια ανοησία που βάζει σε κίνδυνο την σωτηρία του ανθρώπου, αλλά, αμέσως μετά έρχεται στο φλέγον θέμα για την αρχαία Εκκλησία: Τι γίνεται με τους αμαρτάνοις μετά το βάπτισμα;

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΑΥΤΩΝ ΠΟΥ ΠΕΡΙΕΠΕΣΑΝ ΣΕ ΘΑΝΑΣΙΜΗ ΑΜΑΡΤΙΑ ΜΕΤΑ ΤΟ ΒΑΠΤΙΣΜΑ

«Εάν τις ίδη τον αδελφόν αυτού αμαρτάνοντα αμαρτίαν μη προς θάνατον αιτησει και δώσει αυτό ζωήν τοις αμαρτάνουσιν μη προς θάνατον εστίν αμαρτία προς θάνατον ου περί εκείνης λέγω ίνα ερωτήσῃ.»(1 ΙΩΑΝ. 5:16-ΚΜΝ)

Θανάσιμες αμαρτίες είναι τα έργα της σαρκός τα οποία «οι τα τοιαύτα πράττοντες βασιλεία Θεου δε θέλουσι κληρονομήσει.» (ΓΑΛ. 5[E]:19)

«Μα γι' αυτό το λόγο ο κόσμος θα καταστραφεί διά πυρός, όπως ακριβώς ο άνθρωπος που μετά τη Βάπτισμα αμαρτάνει και πάλι» (8:5)

Το Βάπτισμα δεν μπορεί να γίνει ένα «παιχνίδι των αμαρτωλών που λερώνουν το νερό της Βάπτισης μ' επαναλαμβανόμενες αμαρτίες, ώσπου να το κάνουν τόσο βρώμικο που να βρωμίζει μάλλον παρά να καθαρίζει!»(15:3)

Και μολονότι αυτό δημιουργεί φόβο και για το λόγο αυτό πολλοί καθυστερούσαν το βάπτισμα, προσθέτει ότι «Όποιος καταλαβαίνει τη σημασία της Βάπτισης, φοβάται περισσότερο τις συνέπειές της παρά την αναβολή της.» (18:6)

Για περισσότερα στοιχεία για την αποκατάσταση από την πτώση σε θανάσιμη αμαρτία μετά το βάπτισμα κοίτα στο προηγούμενο έργο του, «Περί Μετανοίας».

Η ΤΕΛΕΤΗ ΤΟΥ ΒΑΠΤΙΣΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΟΙΟΙ ΒΑΠΤΙΖΟΥΝ

«Ο ανώτερος λειτουργός, -που είναι ο επίσκοπος-, έχει βεβαίως το δικαίωμα και να βαπτίζει. Μετά οι πρεσβύτεροι και οι διάκονοι, όχι όμως χωρίς εξουσιοδότηση του επισκόπου, διότι έτσι φαίνεται ο σεβασμός προς την Εκκλησία: και όταν διατηρείται αυτός ο σεβασμός, εξασφαλίζεται η ειρήνη.» (17:1)

Τώρα έρχεται σε μία αποκαλυπτική θέση. «Αλλά ακόμα και λαϊκοί -σ.μ. οι μη χειροτονημένοι- έχουν το δικαίωμα να βαπτίζουν – γιατί αυτό που όλοι έλαβαν, όλοι μπορούν και να δώσουν. Δεν νομίζουμε βέβαια πως το όνομα 'μαθητές' ανήκει μόνο στους επισκόπους, πρεσβύτερους και διακόνους!» (17:2), και συνεχίζει:

«Όπως ο Λόγος του Θεού ανήκει σε όλους τους ανθρώπους, έτσι και η Βάπτισμα που είναι θεϊός θεσμός μπορεί να εκτελείται από όλους.» (17:2)

«Αλλά πόση σεμνότητα και υπακοή οφείλουν να έχουν οι λαϊκοί (γιατί αυτά τα προνόμια ανήκουν στους ανωτέρους τους) ώστε να μην αναλάβουν (χωρίς λόγο) καθήκον που αρμόζει σε επίσκοπο! Οι αντιθέσεις με τους επισκόπους γεννούν σχίσματα. Ο άγιος απόστολος έλεγε: 'όλα είναι στην εξουσία μου, αλλά όλα δεν με συμφέρουν'» (17:2)

Καταλήγει λοιπόν ότι οι λαϊκοί βαπτίζουν όταν είναι ανάγκη.

«Το δικαίωμα να βαπτίζουν οι λαϊκοί ως το εξασκούν μόνο σε περιπτώσεις ανάγκης, όταν δεν γίνεται διαφορετικά λόγω περιστάσεων, χώρου και χρόνου. Η τόλμη του διασώστη είναι ευπρόσδεκτη όταν κάποιος κινδυνεύει. Κι όταν αυτός που μπορεί να τον σώσει δεν το κάνει, θα είναι ένοχος για τη βοήθεια που δεν πρόσφερε.» (17:3) **-Περιλαμβάνει αυτή έκτακτη κατ' ανάγκη εξουσία των λαϊκών και γυναίκες;**

Μερικοί στην εποχή αυτή παρουσίασαν μια ψευδεπίγραφη νουβέλα με τον τίτλο «Έργα του Παύλου και της Θέκλας», «για να υποστηρίξουν το δικαίωμα των γυναικών να διδάσκουν και να βαπτίζουν.» (17:4)

Η αλήθεια είναι αποστομωτική:

«ας πληροφορηθούν ότι το έγγραφο πρεσβύτερος εκκλησίας της Ασίας με δικό του υλικό, χρησιμοποιώντας το όνομα του Παύλου. Όταν τον ανακάλυψαν ομολόγησε ότι το έκανε από αγάπη για τον Παύλο και βέβαια παραιτήθηκε.» (17:5)

Και καταλήγει:

«Πόσο ασυνεπής με την πίστη θα ήταν αν έδινε στην γυναίκα το δικαίωμα να κηρύττει και να βαπτίζει, εκείνος που δεν της επιτρέπει ούτε καν να διδάσκει! 'Οι γυναίκες να σιωπούν', λέει 'και να ρωτούν τους άνδρες τους στο σπίτι'» (17:5)

Ο Τερτυλλιανός παίρνοντας αφορμή από την εμφάνιση μιας «ιέρειας» (παστόρισα ή ιεροκηρυκίνα, στις μέρες μας) που άνηκε στην αίρεση του Καναϊνίτη Γνωστικού Γαΐου η οποία ενίοτε βάπτιζε αλλά κήρυττε γενικά ότι το βάπτισμα δεν είναι αναγκαίο για τη σωτηρία, επιτίθεται με καυστική γλώσσα:

«Μιά οχιά της αίρεσης του Γαΐου που έζησε πρόσφατα εδώ παρέσυρε πολλούς με τη δηλητηριώδη της διδασκαλία που αποσκοπούσε πρωτίστως στην κατάργηση της βάπτισης.»(1:2)

«Αλλά η αναίδεια μίας γυναίκας που τολμά να διδάσκει, δεν έπεται πως θα της δώσει και το δικαίωμα να βαπτίζει: εκτός αν εμφανιστεί πάλι κάποιο τέρας όπως την αρχαία εποχή, κι όπως εκείνο κατάργησε την Βάπτιση, το νέο τέρας να την εκτελεί.» (17:4)

Τελειώνοντας:

Απαντώντας στις ‘ερμηνείες’ μερικών ότι οι απόστολοι βαπτίσθηκαν στην τρικυμία που ο Κύριος δοκίμασε τον Πέτρο πάνω στα νερά, επειδή ραντίσθηκαν από τα αγριεμένα κύματα απορρίπτει έμμεσα τις Παπικές Μεσαιωνικές θέσεις περί ‘ραντίσματος’ ως δήθεν βάπτισμα.

«Πάντως εγώ νομίζω ότι το να ραντιστούμε από αγριεμένα κύματα είναι τελείως διαφορετικό από το να βαπτιστούμε μέσα στα πλαίσια του θρησκευτικού κανόνα.» (12:5)

Πως να τον συγχωρήσει η Δυτική εκκλησία;

Επίσης,

μιλώντας για τις αυστηρές προϋποθέσεις για να είναι το βάπτισμα σωστό απορρίπτει βαπτίσματα αιρετικών και εμμέσως «μπανιαρίσματα» νηπίων ως κανονικό βάπτισμα.

«Δεν βαπτίζομαστε για να σταματήσουμε να αμαρτάνουμε, αλλά γιατί έχουμε ήδη σταματήσει ν’ αμαρτάνουμε.» *Περί Μετανοίας* (6:16)

«Εφόσον δεν τελούν τη Βάπτιση όπως πρέπει, είναι σαν να μην το έχουν καθόλου – κι αυτό που έχουν, δε μετράει.» *Περί Βαπτίσματος* (15:2)

Πως να τον συγχωρήσει η Ανατολική εκκλησία;

#3 “De Oratione” (Περί Προσευχής) Εισαγωγή

Στη μικρή αυτή πραγματεία ο Τερτυλλιανός ερμηνεύει αναλυτικά την Κυριακή προσευχή (κεφ. 1-9), στη συνέχεια αναλύει της προϋποθέσεις για την αληθινή προσευχή (κεφ. 10-27) και τελικά περιγράφει τα έξοχα και θαυμαστά αποτελέσματα της προσευχής σαν μιάς μόνιμης θυσίας προσφερόμενης στον Θεό (κεφ. 28-29).

Πρόκειται ουσιαστικά για οδηγίες προς τους κατηχουμένους για το βάπτισμα, όμως πρέπει να έχουμε υπ’ όψιν ότι η αρχαία Εκκλησία (και οι πιστοί κατ’ιδίαν) άρχιζε την προσευχή της με την *Κυριακή Προσευχή*. Γι’ αυτούς το *Πάτερ Ημών* δεν ήταν ένας απλος τύπος προσευχής, αλλά η πλέον ενδεδειγμένη φόρμουλα επικοινωνίας με τον Πατέρα, «*δοσμένη από τον ίδιο το Λόγο και τη Σοφία Του, τον Κύριο Ιησού Χριστό.*»

Στη λακωνική αυτή προσευχή που περιλαμβάνει επιγραμματικά «*ολόκληρο το Ευαγγέλιο*», όπως χαρακτηριστικά δηλώνει ο Τερτυλλιανός, οι πιστοί προσέθεταν κατόπιν προσωπικά αιτήματα και ψαλμούς. Οι Χριστιανοί προσεύχονταν με αυτή το ξημέρωμα, το σούρουπο, την τρίτη, την έκτη και την ένατη ώρα της ημέρας, πριν το φαγητό, πριν το μπάνιο, και πριν αποχαιρετήσουν αδελφό. Και – *γιατί όχι*; – παντού και πάντα!

ΣΕΠΤΙΜΙΟΥ ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΟΥ ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ (De Oratione)^(*1)

Κεφ. 1. Γενική Εισαγωγή

I. 1. *Dei spiritus et Dei sermo et Dei ratio, sermo rationis et ratio sermonis et spiritus utriusque, Iesus Christus Dominus noster, nouis discipulis noui testamenti nouam orationis formam determinauit. Oportebat enim in hac quoque specie nouum uinum nouis utribus recondi et nouam plagulam nouo adsui uestimento. Ceterum quicquid retro fuerat, aut demutatum est ut circumcisio aut suppletum ut reliqua lex aut impletum ut prophetia aut perfectum ut fides ipsa.*

2. *Omnia de carnalibus in spiritualia renouauit noua Dei gratia, superducto euangelio, expunctore totius retro uetustatis, in quo et Dei spiritus et Dei sermo et Dei ratio approbatus est Dominus noster Iesus Christus, spiritus quo ualuit, sermo quo docuit, ratio qua uenit. Sic igitur <oratio> a Christo constituta ex tribus constituta est: ex spiritu, quo tantum potest, ex sermone quo enuntiatur, <ex ratione quo†>. 3. Docuerat et Ioannes discipulos suos adorare, sed omnia Ioannis Christo praestruebantur, donec ipso aucto ----*

1. Το Πνεύμα, ο Λόγος κι η Σοφία του Θεού, Εκείνος που είναι και ο Λόγος της Σοφίας και η Σοφία του Λόγου και το Πνεύμα – ο Κύριός μας Ιησούς Χριστός – (*2) θέσπισε για μας, **τους μαθητές της Καινής Διαθήκης**, ένα νέο τύπο προσευχής, διότι έπρεπε ο νέος οίνος να μπει σε νέους ασκούς, και νέο επίρραμα να ραφτεί σε νέο ύφασμα. Εξ άλλου, κάποια απ' τα πράγματα της Παλαιάς Διαθήκης έχουν **είτε αλλάξει (όπως η περιτομή), είτε συμπληρωθεί (όπως ο υπόλοιπος Νόμος), είτε εκπληρωθεί (όπως η Προφητεία), είτε τελειοποιηθεί (όπως η πίστη).** (*3)

(ΜΑΡΚ. 2:21-22)

2. Διότι η νέα χάρη του Θεού ανανέωσε τα πάντα κάνοντάς τα από σαρκικά πνευματικά – μέσω του Ευαγγελίου που **εξάλειψε ολόκληρο το αρχαίο και παρωχημένο σύστημα**. Το Ευαγγέλιο συστήνει τον Κύριό μας Ιησού Χριστό ως το Πνεύμα του Θεού, και το Λόγο του Θεού, και τη Σοφία του Θεού: το Πνεύμα με το οποίο ήταν παντοδύναμος, το Λόγο με τον οποίο δίδασκε, και τη Σοφία με την οποία ήρθε. Έτσι λοιπόν, η προσευχή που συνέθεσε ο Χριστός αποτελείται από τρία μέρη: Πρώτα **τα λόγια** με τα οποία η προσευχή διατυπώνεται. Μετά **το πνεύμα** με το οποίο – και μόνο – υπερισχύει. Τέλος **η σοφία** που περιέχει. 3. Και ο Ιωάννης είχε διδάξει τους μαθητές του να προσεύχονται, όμως ό,τι έκανε ο Ιωάννης ήταν γιά να προετοιμάσει το δρόμο γιά το Χριστό, έως ότου Εκείνος «**αυξηθεί**»,

“*Εν τω λέγειν καινήν, πεπαλαίωκε την πρώτην· το δε παλαιούμενον και γηράσκον εγγύς αφάνισμού.*”
EBP., 8:13-KMN

(*1) Γράφθηκε περί το 196 μ.Χ. (*2) Στην ελληνική γλώσσα η λέξη «λόγος» (ως λογική) είναι συνώνυμη με τη «σοφία». Ο Ι. Χριστός είναι ταυτόχρονα η λογική της σοφίας κι η σοφία των λόγων του Θεού. Κοίτα: σελ. 78, πργρ. *32. (*3) Εκκλησιαστική τετραπλή τοποθέτηση του Τερτυλλιανού έναντι της Π. Διαθήκης η οποία δεν απορρίπτεται με κανένα τρόπο απ' τους πατέρες αλλά τονίζεται με κάθε ευκαιρία ότι αποδείχθηκε ανεπαρκής για την σωτηρία και την τελειοποίηση του ανθρώπου και γι' αυτό χρήζει ειδικής κατανόησης κάτω πλέον απ' το πρίσμα της Κ. Διαθήκης.

ΙΩΑΝ. 3:30 καθώς ο ίδιος ο Ιωάννης κήρυττε ότι «ήταν ανάγκη ο Χριστός να αυξάνεται και εκείνος να ελαττώνεται», κι έτσι όλη η διακονία του Πρόδρομου πέρασε, μαζί με το πνεύμα του, στον Κύριο. Γι' αυτό και δεν διασώθηκαν οι τύποι προσευχής που ο Ιωάννης δίδαξε στους μαθητές του, επειδή τα γήινα αντικαταστάθηκαν από τα ουράνια. «Εκείνος που είναι από τη γη», λέει ο Ιωάννης, «μιλά για τα πράγματα της γης – κι αυτός που έχει έρθει από τον ουρανό, μιλά για τα πράγματα που έχει δει». Και τι μας έχει δώσει ο Κύριός μας Ιησούς Χριστός, που δεν είναι ουράνιο; Ουράνιος είναι και αυτός ο τύπος προσευχής.

4. Και τώρα, ευλογημένα μου αδέλφια, ας αναλογιστούμε την ουράνια σοφία Του: πρώτα εξετάζοντας την παραίνεσή Του να προσευχόμεστε «εν τω κρυπτώ», πράγμα που προϋποθέτει πίστη (τη βεβαιότητα ότι η όραση και η ακοή του Παντοδύναμου Θεού δεν εμποδίζονται από οικήματα, και λειτουργούν ακόμα και στο πιό κρυφό μέρος), αλλά και σεμνότητα (ώστε να δίνουμε δόξα και τιμή μόνο σε Εκείνον που πιστεύουμε ότι μας βλέπει και μας ακούει παντού). (*4)

5. Επί πλέον, αφού η σοφία πέτυχε το σκοπό της στον παρακάτω κανόνα, ας συνοδεύει παρόμοια την πίστη και τη σεμνότητα, γιατί δεν νομίζουμε ότι πρέπει να πλησιάζουμε τον Κύριο βαττολογώντας, εφόσον είμαστε σίγουροι πως βλέπει από μόνος Του τι χρειαζόμαστε, πριν το ζητήσουμε. (*5)
6. Όμως αυτή η λακωνικότητα της προσευχής – κι αυτό είναι το τρίτο επίπεδο σοφίας – υποστηρίζεται ουσιαστικά από ευρύτατη κι ευλογημένη ερμηνεία, ώστε όσο κι αν είναι λίγες οι λέξεις της, τα νοήματά της είναι απέραντα. Επειδή περιλαμβάνει όχι μόνο τα ιδιαίτερα καθήκοντα της προσευχής – δοξολογία στο Θεό και ανθρώπινα αιτήματα – αλλά σχεδόν και κάθε λόγο του Κυρίου, κάθε καταγραφή της Διδασκαλίας Του, ούτως ώστε, **στην πραγματικότητα η Κυριακή Προσευχή αποτελεί την επιτομή ολόκληρου του Ευαγγελίου.**

(*4) Έξοχη πατερική ερμηνεία στην φράση του «εν τω κρυπτώ».

(*5) Μιλώντας περιττά ή μακρηγορώντας στις δημόσιες προσευχές.

sicut idem Ioannes praenuntiabat illum augeri oportere, se uero deminui ---- totum praeministri opus cum ipso spiritu transiret ad Dominum. Ideo nec exstat in quae uerba docuerit Ioannes adorare, quod terrena caelestibus cesserint. Qui de terra est, inquit, terrena fatur et Qui de caelis adest, quae uidit, ea loquitur. Et quid non caeleste quod Domini Christi est, ut haec quoque orandi disciplina?

4. Consideremus itaque, benedicti, caelestem eius sophiam, inprimis de praecepto secreta adorandi, quo et fidem hominis exigebat, ut Dei omnipotentis et conspectum et auditum subtectis et in abditum etiam adesse confideret, et modestiam fidei desiderabat, ut quem ubique audire et uidere fideret, ei soli religionem suam offerret.

5. [sequente] Sophia in sequenti praecepto proinde pertineat ad fidem et modestiam fidei, si non agmine uerborum adeundum putemus ad Dominum quem ultro suis prospicere certi sumus. 6. Et tamen breuitas ista ---- quod ad tertium sophiae gradum faciat ---- magnae ac beatae interpretationis substantia fulta est quantumque substringitur uerbis, tantum diffunditur sensibus. Neque enim propria tantum orationis officia complexa est, uel uenerationem Dei, aut hominis petitionem, sed omnem paene sermonem Domini, omnem commemorationem disciplinae, ut reuera in oratione breuiarium totius euangelii comprehendatur.

XX. 1. Incipit a testimonio Dei et merito fidei, cum dicimus: PATER QVI IN CAELIS ES, nam et Deum oramus et fidem commendamus, cuius meritum est haec appellatio. Scriptum est: Qui in eum crediderint, dedit eis potestatem ut filii Dei uocentur.

2. Quaquam frequentissime Dominus patrem nobis pronuntiauit Deum, imo et praecepit ne quem in terris patrem uocemus, nisi quem habemus in caelis. Itaque sic adorantes etiam praeceptum obimus.

3. Felices qui patrem agnoscunt! Hoc est quod Israeli exprobratur, quod caelum ac terram Spiritus contestatur, Filios, dicens, genui et illi me non agnouerunt.

4. Dicendo autem Patrem Deum quoque cognominamus. Appellatio ista et pietatis et potestatis est.

5. Item in Patre Filius inuocatur. Ego enim, inquit, et Pater unum sumus.

6. Ne mater quidem Ecclesia praeteritur, siquidem in filio et patre mater recognoscitur, de qua constat et patris et filii nomen.

7. Vno igitur genere aut uocabulo et Deum cum suis honoramus, et praecepti meminimus et oblitos patris denotamus.

Κεφ. 2. Πάτερ ημών ο εν τοις ουρανοίς

1. Η προσευχή αρχίζει με μιά ομολογία προς το Θεό, και με την ανταμοιβή της πίστης, όταν λέμε: «Πάτερ ημών ο εν τοις ουρανοίς». Διότι μ' αυτά τα λόγια προσευχόμαστε στο Θεό και ταυτόχρονα δηλώνουμε την πίστη μας, ανταμοιβή της οποίας είναι αυτή η επίκληση. Είναι γραμμένο, «*Σε όσους πίστεψαν σε Αυτόν, έδωσε εξουσία να ονομάζονται τέκνα Θεού.*»

ΜΑΤΘ. 6:9
ΛΟΥΚ. 11:2

2. Ο Κύριός μας πολύ συχνά αποκαλούσε το Θεό Πατέρα μας. Εκτός αυτού, έδωσε και την εντολή «*να μην αποκαλούμε κανένα 'πατέρα' εδώ στη γη, αφού έχουμε Πατέρα στον ουρανό*» (*6): προσευχόμενοι λοιπόν κατ' αυτόν τον τρόπο, συμμορφωνόμαστε μ' αυτή την εντολή.

ΙΩΑΝ. 1:12

ΜΑΤΘ. 23:9

3. Μακάριοι εκείνοι που αναγνωρίζουν τον Πατέρα τους! Την επίπληξη στον Ισραήλ επικύρωσε το Πνεύμα σε ουρανό και γη, λέγοντας: «*Απέκτησα υιούς και δεν με αναγνώρισαν.*»

ΗΣ. 1:2

4. Επί πλέον, λέγοντας «*Πατέρα*», Τον αποκαλούμε επίσης, «*Θεό*». Αυτή η ονομασία υπονοεί το καθήκον του υιού, αλλά και την εξουσία.

5. Και πάλι, στο πρόσωπο του Πατέρα επικαλούμαστε τον Υιό – διότι Εκείνος είπε: «*Εγώ και ο Πατέρας είμαστε Ένα.*»

ΙΩΑΝ. 10:30

6. Αλλά ούτε και τη μητέρα (*6α>) μας την Εκκλησία ξεχνάμε, διότι στον Πατέρα και στον Υιό αναγνωρίζουμε τη μητέρα, η οποία επικαλείται τον Πατέρα και τον Υιό.

7. Έτσι επιγραμματικά λοιπόν δίνουμε τιμή και προσκύνηση στο Θεό, τον Υιό και το Πνεύμα το Άγιο, υπακούοντας την εντολή, και επιτιμώντας εκείνους που ξέχασαν τον Πατέρα τους.

(*6) Πνευματικοί “πατέρες” και διδάσκαλοι λέγονται συλλογικά οι άνδρες της αρχαίας Εκκλησίας που διακρίθηκαν για την αγιότητα της ζωής τους, την ορθότητα της διδασκαλίας τους και την πνευματική τους ζωή. “Ο όρος ‘πατρολογία’, όστις τόσον σκανδαλίζει, ως φαίνεται, τους ελευθερόφρονες θεολόγους της Δύσεως, είναι γέννημα προτεσταντικής εισηγήσεως και εφαρμογής.” Κ.Γ. Μπόνης, καθ. Παν. Αθηνών’. Επειδή πολλοί σκανδαλίζονται με τον όρο “πατέρα”, που εννοεί φυσικά τον πνευματικό καθοδηγητή, διότι ο Κύριος είπε, “ΠΑΤΕΡΑ ΜΗ ΚΑΛΕΣΗΤΕ ΥΜΩΝ ΕΠΙ ΤΗΣ ΓΗΣ, ΕΙΣ ΓΑΡ ΕΣΤΙΝ ΥΜΩΝ Ο ΠΑΤΗΡ Ο ΟΥΡΑΝΙΟΣ”(ΜΑΤΘ. 23:8,9-ΚΜΝ), πρέπει να κατανοηθεί το εξής: Ο Ιησούς δηλώνοντας αυτό μιλούσε για το γεγονός ότι ο κορυφαίος και απόλυτος πνευματικός πατέρας πάντων είναι μόνο ο Κύριος. Ο Παύλος ήταν ο πνευματικός πατέρας των Κορινθίων, γι’ αυτό γράφει: “Διότι εάν έχτε μυρίους παιδαγωγούς εν Χριστώ, δεν έχετε, όμως, πολλούς πατέρας, επειδή εγώ σας γέννησα εν Χριστώ.” (1 ΚΟΡ. 4[Δ]:15-BMB). Πατέρας όμως πάνω από κάθε πνευματικό πατέρα, είναι ο Κύριος. Στο ίδιο σημείο στο Ματθαίο ο Χριστός είπε, επίσης, “ΥΜΕΙΣ ΔΕ ΜΗ ΚΛΗΘΗΤΕ ΡΑΒΒΙ -ο λέγεται μεθερμηνεύομενον διδάσκαλε, συμπληρώνει ο Ιωάννης 1:39- ΕΙΣ ΓΑΡ ΕΣΤΙΝ ΥΜΩΝ Ο ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ, ΠΑΝΤΕΣ ΔΕ ΥΜΕΙΣ ΑΔΕΛΦΟΙ ΕΣΤΕ” (ΜΑΤΘ. 23[ΚΓ]:8,9-ΚΜ). Αυτό δεν σημαίνει ότι, δεν έχουμε διδασκάλους διότι η Γραφή αναφέρει: “*Ήσαν δε εν Αντιοχεια εν τη υπαρχουση εκκλησία προφήτες τινες και διδάσκαλοι*” (ΠΡΑΞ. 13:1-BMB).

Κεφ. 3. Αγιασθήτω το Ονομά Σου

1. Σε κανένα δεν είχε γνωστοποιηθεί το όνομα του «Πατέρα Θεού». Ακόμα και ο Μωϋσής που τον ρώτησε σχετικά με αυτό, άκουσε διαφορετικό όνομα. (*7) Γιά μας αποκαλύφθηκε στον Υιό, επειδή ο Υιός είναι τώρα το καινούριο όνομα του Πατέρα. «Ἦρθα», είπε, «στο όνομα του Πατέρα». Και πάλι, «Πατέρα, δόξασε το όνομά Σου». Και πιο ανοιχτά μιλώντας, είπε: «Φανέρωσα το όνομά Σου στους ανθρώπους». 2. Ως εκ τούτου, εμείς προσευχόμαστε: «Αγιασθήτω το όνομά Σου». Δεν ευχόμαστε στο Θεό να υπήρχε άλλη δύναμη εκτός από Αυτόν ικανή να του παρέχει κάτι, ή να είχε ανάγκη τη δική μας ευχή. Απλά, ο Θεός πρέπει γενικά να ευλογείται παντού και πάντα, λόγω της ευγνωμοσύνης που ο κάθε άνθρωπος Του οφείλει. Αλλά αυτό το αίτημα χρησιμεύει επίσης και σαν ανταπόδοση ευλογίας.

3. Διότι το όνομα του Θεού «αγιαάζεται» και «δοξάζεται» από Εκείνον (εφόσον ο ίδιος ο Κύριος αγιάζει όλους τους άλλους) – και γιά τον Κύριο οι άγγελοι γύρω από το θρόνο ουδέποτε παύουν να ψάλλουν, «Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος». Παρόμοια και μεις, ως υποψήφιοι της αγγελικής ζωής, αν βέβαια αποδειχθούμε άξιοι γι' αυτήν, αρχίζουμε από αυτή τη γη να μαθαίνουμε τη μελωδία που θα προσφέρουμε τότε στο Θεό, και τη λειτουργία της μελλοντικής δόξας.

4. Ως εδώ γιά τη δόξα του Θεού. Από την άλλη μεριά, όσον αφορά το δικό μας αίτημα, προσευχόμαστε «Αγιασθήτω το όνομά Σου», ώστε να αγιασθεί μέσα σε μας που είμαστε μέσα σε Αυτόν, καθώς και μέσα σε όλους τους άλλους, τους οποίους η χάρη του Θεού ακόμα περιμένει. Με αυτό τον τρόπο υπακούμε και την εντολή «να προσευχόμαστε γιά τους πάντες», ακόμα και γιά τους εχθρούς μας. Και δεν λέμε, «αγιασθήτω το όνομά Σου σε μας», αλλά «σε όλους».

(*6α) Ο Τερτυλλιανός επανειλημένα ονομάζει την Εκκλησία «μητέρα μας». “Όποιος έχει Πατέρα το Θεό, έχει μητέρα την Εκκλησία” Κυπριανός Καρχηδόνας (205-258 μ.Χ.) (*7) Όνομα θα πει ιδιότητα, θα πει φήμη. Στην αρχαιότητα τα ονόματα δεν ήταν απλά διακριτικά, αλλά περιγραφή χαρακτηριστικών και ιδιοτήτων. Για παράδειγμα, ο Ιακώβ που σημαίνει “υποσκελιστής”, μετονομάστηκε Ισραήλ, δηλαδή, “δύναμις Θεού” (ΓΕΝ. 32:28). Ο Σίμων, που σημαίνει “αχυρένιος”, μετονομάστηκε Πέτρος, δηλαδή, “πέτρινος” (ΜΑΡΚ. 3:16). Ο απ. Ιάκωβος λέγει, ότι οι πλούσιοι βλασφημούν το “καλό όνομα” των Χριστιανών, δηλαδή την φήμη τους (2:7) και ο ιερός συγγραφέας των Παροιμιών δηλώνει, ότι είναι προτιμότερο το καλό όνομα, δηλ. η καλή φήμη, παρά τα μεγάλα πλούτη (22:1). Έτσι, λοιπόν, το Όνομα του Θεού, υποδηλώνει την ιδιότητά Του, την φήμη Του. Και η ιδιότητες του Θεού είναι πάρα πολλές: Άγιος, Ανθρωπής, Ων (υπάρχων). “...τούτο λέγει ο Υγιστος και ο Υπέρτατος, ο κατοικόν την αιωνιότητα, του οποίου το όνομα είναι Ο Άγιος...” (ΗΣ. 57:15-BMB).

XXX. 1. *Nomen Dei Patris nemini proditum est. Etiam qui de ipso interrogauerat Moyses, aliud quidem nomen audierat. Nobis reuelatum est in Filio. Et quis enim filius non patris nomen est? Ego ueni, inquit, in nomine Patris et rursus, Pater, glorifica nomen tuum et apertius: Nomen tuum manifestavi hominibus. 2. Id ergo ut sanctificetur postulamus, non quod deceat homines bene Deo optare, quasi sit et alius de quo ei possit optari aut laboret nisi optemus; plane benedici Deum omni loco ac tempore condecet ob debitam semper memoriam beneficiorum eius ab omni homine: sed et hoc benedictionis uice fungitur.*

3. *Ceterum quando non sanctum et sanctificatum est per semetipsum nomen Dei, cum ceteros sanctificet ex semetipso? Cui illa angelorum circumstantia non cessant dicere Sanctus, sanctus, sanctus! Proinde igitur et nos, angelorum si meminerimus candidati, iam hinc caelestem illam in Deum uocem et officium futurae claritatis ediscimus.*

4. *Hoc quantum ad gloriam Dei. Alioquin quantum ad nostram petitionem, cum dicimus SANCTIFICETVR NOMEN TVVM, id petimus, ut sanctificetur in nobis qui in illo sumus, simul et in ceteris quos adhuc gratia Dei expectat, ut et huic praecepto pareamus orando pro omnibus, etiam pro inimicis nostris. Ideoque suspensa enuntiatione non dicentes ‘sanctificetur in nobis’ ‘in omnibus’ dicimus.*

IV. 1. *Secundum hanc formam subiungimus FIAT VOLUNTAS TUAINCAELISETINTERRA, non quod aliquis obsistat quominus uoluntas Dei fiat, et ei successum uoluntatis suae oremus, sed in omnibus petimus fieri uoluntatem eius. Ex interpretatione enim figurata carnis et spiritus nos sumus caelum et terra.*

2. *Quamquam et si simpliciter intelligendum est, idem tamen est sensus petitionis, ut in nobis fiat uoluntas Dei in terris, ut possit scilicet fieri et in caelis. Quid autem Deus uult quam incedere nos secundum suam disciplinam? Petimus ergo substantiam et facultatem uoluntatis suae subministret nobis, ut salui simus et in caelis et in terris, quia summa est uoluntatis eius salus eorum quos adoptauit.*

Κεφ. 4. Γεννηθήτω το θέλημά Σου ως εν ουρανώ και επί της γης

1. Σύμφωνα με αυτό το πρότυπο συμπληρώνουμε: «Γεννηθήτω το θέλημά Σου ως εν ουρανώ και επί της γης.» ^{MATΘ. 6:10} Όχι πως υπάρχει δύναμη ικανή να αντισταθεί στο θέλημα του Θεού, κι εμείς προσευχόμαστε για την επιτυχή έκβαση των σχεδίων Του – αλλά προσευχόμαστε να γίνει το θέλημά Του κατά πάντα. Διότι, ερμηνεύοντας τη σάρκα και το πνεύμα, μπορούμε να πούμε ότι εμείς είμαστε «ουρανός» και «γη».

2. Και με πιά απλή ερμηνεία ακόμη, το νόημα του αιτήματος παραμένει το ίδιο, δηλαδή σε μας να γίνει το θέλημα του Θεού επί της γης, για να είναι δυνατόν να γίνει και στον ουρανό. **Και ποιό είναι το θέλημα του Θεού, παρά να περπατούμε σύμφωνα με τη Διδασκαλία Του; Ζητάμε λοιπόν να μας δώσει (να καταλάβουμε) την ουσία του Θελήματός Του, και την ικανότητα να το εκτελούμε, ώστε να σωθούμε και στον ουρανό και στη γη – επειδή ο Θεός θέλει να σωθούν αυτοί που έχει υιοθετήσει.**

“...Σὺ, Κύριε, εἶσαι ὁ Πατὴρ ἡμῶν. Αντιρῶντὴς ἡμῶν εἶναι τὸ ὄνομά σου...”(ΗΣ. 63:16-BM). “Και εἶπεν ὁ Μωϋσῆς πρὸς τὸν Θεόν, Ἰδοὺ, ὅταν υπάγω ... κι ἐκεῖνοι μ’ ἐρωτήσωσι, Τί εἶναι τὸ ὄνομα αὐτοῦ; τί θέλω εἰπεῖν... Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Μωϋσῆν ... Ὅτῳ θέλεις εἰπεῖ πρὸς τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, Ὁ ὢν με ἀπέστειλε πρὸς ἐσᾶς ... τοῦτο θέλει εἶσθαι τὸ ὄνομά μου εἰς τὸν αἰῶνα.”(ΕΞ. 3:14-16). Εἶπε λοιπὸν στὸν Μωϋσῆ, **θα πεις στὸ λαὸ, ὅτι με ἀπέστειλε ὁ ὢν (ὁ ὑπάρχων-ὁ ἀθῦπαρκτος) και αὐτὸ θα εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ αἰῶνια ὀνόματα Μου, ὅπως εἶναι μίᾳ ἀπὸ τὶς αἰώνιες ιδιότητες Μου. Ὁμως, λίγο ἀργότερα, ὁ ἴδιος ὁ Θεός, εμφανίζεται στὸν Μωϋσῆ λέγοντας του:**”Ὁ Θεὸς ἐλάλησε ἐπὶ πρὸς τὸν Μωϋσῆν, και εἶπε πρὸς αὐτόν, Εγὼ εἶμι ὁ Κύριος, και ἐφάνην εἰς τὸν Ἀβραάμ, εἰς τὸν Ἰσαάκ, και εἰς τὸν Ἰακώβ, με τὸ ὄνομα Θεὸς Παντοκράτωρ, δὲν ἐγνωρίσθην, ὁμως, εἰς αὐτοὺς με τὸ ὄνομα μου Ἰσοβά”(ΕΞ. 6:2-6). Ποια εἶναι ἡ ἀναγγελία, ποὺ κάνει τὸρα ὁ Θεός εἰς τὸν Μωϋσῆ; Ὁ, τι, μολοντί γνωρίσθηκα στὸν Ἀβραάμ με τὴν ιδιότητα τοῦ Παντοκράτορα, τὸρα θα γνωρισθῶ μεταξύ σας με τὴν ιδιότητα τοῦ Κυρίαρχου, τοῦ Παντοδύναμου, τοῦ Θεοῦ τῶν ἐνεργειῶν και τῶν θανάτων. Τὸ ἱερό τετραγράμματο Ἰσοβά (yhvh) ἀναλαμβάνεται περίπου 7. 000 φορές στη Π. Διαθήκη και ἀποδόθηκε ἀπὸ τοὺς Ὁ’ (Εβδομήκοντα) ὡς “Κύριος”, πράγμα που υιοθέτησαν ὁ Ἰησοῦς και οἱ ἀπόστολοι. “Πάλιν ηκούσατε ὅτι ἐρρήθη τοῖς ἀρχαίοις, Ὁκ ἐπιπορησῆσθε, ἀποδώσει δὲ τῷ Κυρίῳ τοὺς ὄρκους σου...”(ΜΑΤΘ. 5:33-ΚΜΝ). Δὲν εἶναι ἀπλὸς τίτλος, ἀλλὰ χαρακτηριστικὸ ἰδιότητος, τὴν ὁποία οἱ Ὁ’ ἀπέδωσαν “Κύριος” και ὁ Κύριος Ἰησοῦς και σύμπασα ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία ἀποδέχθηκε.

Ὁμως και τὸ ἱερό τετραγράμματο, ὁμως, κάθε φορά ἀνάλογα με τὴν θαυμαστὴ ἐνέργεια ἐπαιρνε μίᾳ “προσωνομία”: Ἰσοβά-Ἰρέ: (ΓΕΝ. 22:14-BM-ἀπέδωσε στὸν Κύριο τὴν ιδιότητα του προβλέποντος, αὐτοῦ δηλαδή, που φροντίζει/προβλέπει για μας, - Ἰσοβά-Νισί: (ΕΞ. 17:15-BM). Ἀμέσως μετὰ τὴν νίκη ἐπὶ του φοβεροῦ ἐχθροῦ (τῶν Ἀμαληκιτῶν) στὴν Ραφιδείν, ὁ Μωϋσῆς ἐχτίσε ἓναν ἀναμνηστικὸ βωμὸ, που ἀφιέρωσε στὸν τροπαιοῦχο Κύριο. Ἡ μετάφραση τῶν Εβδομήκοντα, ὁμως θεώρησε, ὅτι τὸ “νισί” προέρχεται ἀπὸ τὸ Εβραϊκὸ “ν-ο-ος” (καταφύγιο) ὄχι “νες” (σημαία) και τὸ ἀπέδωσε ὡς, “Κύριος τὸ καταφύγιο μου”. Ἰσοβά-Σαλόμ: (ΚΡΙΤ., 6:24). Ὁ Κύριος, ἡ εἰρήνη ἡμῶν, εἶναι τὸ ὄνομα, που ἔδωσε ὁ Γεδεὼν στὸ θυσιαστήριο που ἀφιέρωσε στὸν Κύριο, ὁ ὁποῖος ἐμφανίσθηκε με μορφή ἀγγέλου και του εἶπε, “Εἰρήνη σε σένα, μη φοβάσαι, δὲν θα πεθάνεις” (ΚΡΙΤ., 6:23) Ἰσοβά-Σαβῶθ: (ΗΣ., 6:3). “Σαβᾶ”, ἐπὶ λέξει, σημαίνει δύναμις, στρατεύμα και “Σαβῶθ” εἶναι ὁ πληθυντικός. Ἡ ἔκφραση αὐτὴ δηλώνει τὸν Κύριο, σαν ἀρχηγὸ ὅλων τῶν δυνάμεων, εὐρισκόμενο στὴν ἀφατη κι υπέρτατη ἐξουσία. Πλήθος ἀλλες προσωνομίες στὸ ἱερό ὄνομα εἶναι Ἰσοβά-Γκιμπὸρ (Κύριος δυνάμις μου) και Κύριος Θεραπευόν. Ὅταν ἦλθε τὸ πλήρωμα του χρόνου, ἀπέστειλε ὁ Πατέρας τὸν Υἱὸ Του ὁ Ὁποῖος “ἐξοχότερον -των ἀγγέλων- ὄνομα ἐκληρονόμησε...”(Εβρ., 1:2-4) Ποιὸ εἶναι αὐτὸ τὸ ἐξοχότερο ὄνομα; “Θέλεις καλέσει τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν, διότι αὐτὸς θέλει σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν.”(ΜΑΤΘ. 1:21) Ἔτσι, “Ὁ Θεός ἐχάρισε εἰς αὐτόν ὄνομα τὸ υπέρ πάν ὄνομα...”(ΦΙΛ. 2:9), “υπεράνω... παντός ὀνόμα-τος ὀνομαζόμενον, οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ και ἐν τῷ μέλλοντι...”(ΕΦ. 1:21). Μάλιστα ἐκληρονόμησε τὸ υπεράνω κάθε ἄλλο ὀνόματος: τὸ ὄνομα Ἰ Η Σ Ο Υ Σ, δηλ. ὁ Ἰσοβά σώζει, Κύριος ὁ Σωτήρας, δηλ. ἸΗΣΟΥΣ, διότι “Και δὲν ὑπάρχει δι’ οὐδενὸς ἀλλοῦ ἢ σωτηρία, διότι οὔτε ὄνομα ἄλλο εἶναι δεδομένον μεταξύ τῶν ἀνθρώπων, δια τὸν ὁποῖον πρέπει να σωθῶμεν...”(ΠΡΑΞ. 4:12). Ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός “ἦλθε ἐν αὐτὸ τὸ ὄνομα του Πατέρα του”(ἸΩΑΝ. 5:43), ὀνομαζόμενος Ἰσοβά-Σωτήρας, δηλ. Ἰησοῦς, και γι’ αὐτὸ ὅταν εἶπε “Πάτερ, δόξασόν σοι τὸ ὄνομα, Ἦλθε λοιπὸν φωνὴ ἐκ τοῦ ουρανοῦ, Καὶ ἐδόξασα και πάλιν θέλω δοξάσει”(ἸΩΑΝ. 12:28), Δοξάζοντας λοιπὸν ὁ Πατέρας τὸν μονογενὴ Υἱὸ Του δόξαζε τὸ ὄνομά Του διότι θέλει πάντες να τιμῶσι τὸν Υἱόν, καθὼς τιμῶσι και τὸν Πατέρα (ἸΩΑΝ. 5:23). Ὁ Τερτυλλιανός λοιπὸν δηλώνει ὁ Υἱός φανέρωσε τὸ νέο ὄνομα - ιδιότητα, “πατέρας”.

3. Υπάρχει και το θέλημα του Θεού που ο Κύριός μας έκανε με το κήρυγμά Του, τα έργα Του και το πάθος Του: διότι εφόσον ο ίδιος δήλωσε ότι δεν έκανε το δικό Του θέλημα, αλλά αυτό του Πατέρα, σίγουρα τα πράγματα που έκανε ήταν το θέλημα του Πατέρα και είναι παραδείγματα για μας σήμερα, που μας παρακινούν να κηρύττουμε, να κάνουμε καλά έργα και να υπομένουμε παθήματα έως θανάτου. Και χρειαζόμαστε το θέλημα του Θεού που μας δίνει τη δύναμη να εκπληρώνουμε αυτά τα καθήκοντα.

4. Ακόμα, λέγοντας, «Γεννηθήτω το θέλημά Σου», ευχόμαστε αγαθά στον εαυτό μας, διότι τίποτα κακό δεν θέλει ποτέ ο Θεός – έστω κι αν συμβαίνουν σε μας περισσότερα (κακά) από αυτά που αποτελούν δίκαιη ανταπόδοση των πράξεών μας. 5. Έτσι, μ' αυτή την έκφραση, προειδοποιούμε τον εαυτό μας να έχει υπομονή. Ο Κύριος επίσης, όταν ήθελε να μας δείξει στον Εαυτό Του την αδυναμία της σάρκας μέσα από την πραγματικότητα του πόνου, είπε, «Πάτερ, απομάκρυνον απ'εμού το ποτήριο τούτο», και, ενθυμούμενος τον Εαυτό Του, προσέθεσε: ΛΟΥΚ. 22:42 «Ουχί όμως ό,τι θέλω εγώ, αλλ' ό,τι Συ.» Ο ίδιος ήταν η Θέληση κι η Δύναμη του Πατέρα: κι όμως, για να μας δείξει την υπομονή που όφειλε, παρέδωσε τον Εαυτό Του στο Θέλημα του Πατέρα.

Κεφ. 5. Ελθέτω η βασιλεία Σου

1. Τη φράση «Ελθέτω η βασιλεία Σου» τη λένε εκείνοι που εύχονται «Γεννηθήτω το θέλημά Σου», δηλαδή εμείς. Και τότε δεν βασιλεύει ο Θεός, που κρατάει στο χέρι Του τις καρδιές όλων των βασιλέων; Αλλά αυτό που ευχόμαστε για μας προλέγουμε γι' Αυτόν, και από Αυτόν προσδοκούμε την ελπίδα μας. Έτσι λοιπόν, εαν η εκδήλωση της βασιλείας του Κυρίου εξαρτάται από το θέλημα του Θεού κι από τη δική μας εναγώνια προσδοκία, πώς γίνεται μερικοί να προσεύχονται για την παράταση του κόσμου, εφόσον η βα-

3. Est et illa Dei uoluntas quam Dominus administravit praedicando, operando, sustinendo. Si enim ipse pronuntiauit non suam, sed Patris facere se uoluntatem, sine dubio quae faciebat, ea erant uoluntas Patris, ad quae nunc nos uelut ad exemplaria prouocamur, ut praedicemus et operemur et sustineamus ad mortem usque. Quae ut implere possimus, opus est Dei uoluntate.

4. Item dicentes 'fiat uoluntas tua' uel eo nobis bene optamus, quod nihil mali sit in Dei uoluntate, etiam si quid pro meritis cuiusque secus inrogatur. 5. Iam hoc dicto ad sufferentiam nosmetipsos praemonemus. Dominus quoque cum sub <in>stantia passionis infirmitatem carnis demonstrare iam in sua carne uoluisset, Pater, inquit, transfer poculum istud et recordatus, nisi quod mea non, sed tua fiat uoluntas. Ipse erat uoluntas, et potestas Patris et tamen ad demonstrationem sufferentiae debitae uoluntati se Patris tradidit.

V. 1. VENIAT quoque REGNUM TUUM ad id pertinet quod et 'fiat uoluntas tua', in nobis scilicet. Nam Deus quando non regnat, in cuius manu cor omnium regum est? Sed quicquid nobis optamus, in illa auguramur et illi deputamus, quod ab illo expectamus. Itaque si ad Dei uoluntatem et ad nostram suspensionem pertinet regni dominici repraesentatio, quomodo quidam protractum

quemdam saeculo postulant, cum regnum Dei, quod ut adueniat oramus, ad consummationem saeculi tendat? Optamus maturius regnare, et non diutius seuire. 2. Etiam si praefinitum in oratione non esset de postulando regni aduentu, ultro eam uocem protulisset festinantes ad spei nostrae complexum.

3. Clamant ad Dominum inuidia animae martyrum sub altari Quonam usque non ulcisceris, Domine, sanguinem nostrum de incolis terrae? Nam utique ultio illorum a saeculi fine dirigitur.

4. Immo quam celeriter ueniat, Domine, regnum tuum, uotum Christianorum, confusio nationum, exultatio angelorum, propter quod conflictamur, immo potius propter quod oramus.

VI. 1. *Sed quam eleganter diuina sapientia ordinem orationis instruxit, ut post caelestia, id est post Dei nomen, Dei uoluntatem et Dei regnum, terrenis quoque necessitatibus petitioni locum faceret! Nam et edixerat Dominus Quaerite prius regnum et tunc uobis etiam haec adiciuntur.*

2. Quanquam PANEM NOS-TRVM QVOTIDIANVM DA NOBIS HODIE spiritaliter potius intelligamus. Christus enim panis noster est, quia uita Christus et uita panis. (Ego sum, inquit, panis uitae et paulo supra:

σιλεία του Θεού για την έλευση της οποίας προσευχόμαστε, προοιωνίζει το τέλος του κόσμου; Η ευχή μας είναι να 'ρθει γρήγορα η βασιλεία μας, όχι να παραταθεί κι άλλο η δουλεία μας. (*8)

2. Ακόμα κι αν η *Κυριακή Προσευχή* δεν περιλάμβανε την προτροπή να ζητάμε τον ερχομό της βασιλείας, θα έπρεπε από μόνοι μας να βοηθήσωμε στον Κύριο να ταχύνει την πραγματοποίηση της ελπίδας μας.

3. Οι ψυχές των μαρτύρων κάτω απ' το θυσιαστήριο «*κράζουν μετά φωνής μεγάλης, λέγοντες, Έως πότε, ω Δέσποτα άγιε και αληθινέ, δεν κρίνεις κι εκδικείς το αίμα ημών από των κατοικούντων επί της γης;*» διότι βέβαια η εκδίκησή τους θα εξαρτηθεί απ' το πότε θα 'ρθει το τέλος. ΑΠΟΚ. 6:10

4. Ναι, Κύριε, ελθέτω η βασιλεία Σου τάχιστα – προς απάντηση των προσευχών των αγίων, σύγχυση των εθνών, και αγαλλίαση των αγγέλων! **Γι' αυτήν υποφέρουμε και γι' αυτή προσευχόμαστε!**

Κεφ. 6. Τον άρτον ημών τον επιούσιον δος ημίν σήμερα.

1. Αλλά με πόση χάρη η Θεία Σοφία εξέφρασε τα νοήματα της προσευχής κατά σειρά προτεραιότητας, (*9) ώστε μετά από τα ουράνια πράγματα – δηλαδή το «*Όνομα*», το «*Θέλημα*», και τη «*Βασιλεία*» του Θεού – **μας επέτρεψε να αιτούμε και για τίς επίγειες ανάγκες μας!** Διότι ο Κύριος είχε επίσης δώσει την εντολή: «*Ζητείτε πρώτα την βασιλεία του Θεού, και όλα τούτα θα προστεθούν σε εσάς,*» ΜΑΤΘ. 6:33

2. βάσει της οποίας ερμηνεύουμε πνευματικά την πρόταση «*Δος ημίν σήμερα τον άρτον ημών τον επιούσιον*». Καθότι ο Άρτος μας είναι ο Χριστός, επειδή ο Χριστός είναι η Ζωή, και το ψωμί είναι ζωή. Ο Κύριος είπε, «*Εγώ είμαι ο Άρτος της Ζωής*». (*10) ΜΑΤΘ. 6:11
ΙΩΑΝ. 6:35

(*8) Δεν κάνει αναφορά στο να έλθει η βασιλεία μέσα μας όπως λένουν Μεσαιωνικοί θεολόγοι, διότι αυτό ο Χριστός το είπε στους Φαρισαίους, αλλά προεικονίζει το τέλος του κόσμου και σηματοδοτεί το τέλος της δουλείας μας σε αυτό το σώμα και αυτόν τον κόσμο. (*9) Από τα τρία αιτήματα που έχουν σχέση με τα πνευματικά και τα ουράνια, τώρα μεταφέρεται στα τέσσερα αιτήματα που έχουν σχέση με την ανθρώπινη ζωή μας. Ο διαχωρισμός παρέμεινε ο ίδιος σε όλη την ιστορία της Εκκλησίας. (*10) Με άλλα λόγια δώσε μας τον Χριστό.

Και λίγο πριν είχε πει, «Ο Ἄρτος είναι ο Λόγος του ζωντανού Θεού που κατέβηκε από τον ουρανό.» Βρίσκουμε επίσης πως το σώμα Του απεικονίζεται στον άρτο: «Τούτο εστί το σώμα μου». Ἐτσι λοιπόν, ζητώντας «τον άρτον τον επιούσιον», ζητάμε να βρισκόμαστε συνεχώς εν Χριστώ, και να είμαστε ένα με το σώμα Του.

Panis est sermo Dei uiui, qui descendit de caelis), tunc quod et corpus eius in pane censetur (Hoc est corpus meum). Itaque petendo panem quotidianum perpetuitatem postulamus in Christo et indiuiduitatem a corpore eius.

3. Επειδή όμως αυτή η λέξη έχει και υλικό νόημα επίσης, δεν μπορούμε χρησιμοποιώντας την να μη θυμηθούμε και την πνευματική Διδασκαλία. Ο Κύριος προστάζει να προσευχόμαστε για άρτον, που είναι η μόνη αναγκαία τροφή για τους πιστούς – γιατί «όλα τα άλλα τα ζητούν οι εθνικοί» (*11). Αυτό το μάθημα θέλησε να το εμπεδώσουν οι μαθητές Του, διότι έδωσε παραδείγματα και επανειλημμένα το ανέφερε σε παραβολές, λέγοντας, «Παίρνει ένας πατέρας το ψωμί των παιδιών του και το ρίχνει στα σκυλιά;» και πάλι, «Ποιός πατέρας δίνει στο παιδί του πέτρα, όταν ζητάει ψωμί;» δείχνοντας έτσι τι περιμένουν τα παιδιά από τον πατέρα τους. Ακόμα κι εκείνος που χτυπούσε την πόρτα του φίλου του τη νύχτα, ζητούσε «ψωμί».

3. *Sed et qua carnaliter admittitur ista uox, non sine religione potest fieri et spiritualis disciplinae. Panem enim peti mandat, quod solum fidelibus necessarium est; cetera enim nationes requirunt. Ita et exemplis inculcat, et parabolis retractat, cum dicit Numquid panem filius pater aufert et canibus tradit?*

4. Επιπλέον, δίκαια πρόσθεσε, «Δος ημίν σήμερα», δεδομένου ότι είχε προηγουμένως πει, «Μη μεριμνάτε περί της αύριον, τι θα φάγετε». (*12) Σχετικά με αυτό το θέμα είπε και την παραβολή του ανθρώπου που σκεφτόταν να μεγαλώσει τις αποθήκες του για τη μελλοντική σοδειά και για μακροχρόνια εξασφάλιση – αλλά την ίδια νύχτα πέθανε.

Item: Numquid filio panem poscenti lapidem tradit? Ostendit enim quid a patre filii expectent. Sed et nocturnus ille pulsator panem pulsabat.

4. *Merito autem adiecit 'da nobis hodie', ut qui praemiserat Nolite de crastino cogitare quid edatis. Cui rei parabolam quoque accommodauit illius hominis qui prouenientibus fructibus ampliationem horreorum et longae securitatis spatia cogitauit [is] ipsa nocte moritur.*

Κεφ. 7. Και άφες ημίν τα οφειλήματα ημών

1. Αφού (στην Προσευχή) αναλογιστούμε την γενναιοδωρία του Θεού, κατόπιν απευθυνόμαστε στην επιείκειά Του. Διότι σε τι θα μας ωφελησουν οι τροφές, αν είμαστε σα μοσχάρια που παχαίνουν για το σφαγείο; (*13)

VII. Consequens erat, ut obseruata D[i]ei liber<ali>tate etiam clementiam eius precaremur.

Quid enim alimenta proderunt, si illi[s] reputamur reuera quasi taurus ad uictimam?

(*11) Σημαίνει ότι στα υλικά πράγματα πρέπει να ζητούμε τα βασικά για διαβίωση και όχι πολυτέλειες. «Αυτός που περπατάει με δικαιοσύνη ... ψωμί θα του δοθεί· το νερό του θα είναι βέβαιο.» (ΗΣ. 33[ΛΓ]:15-Φύλ). «έχοντες δε διατροφάς και σκεπάσματα τούτοις αρκεσθησόμεθα» (1 ΤΙΜ. 6[ΣΤ]:8). (*12) Έξοχη εξισορρόπηση, και αίσθηση του μέτρου, (*13) Αν τρέφουμε και παχαίνουμε το σώμα μας, μόνο για να το παραδώσουμε στο θάνατο.

Sciebat Dominus se solum sine delicto esse. Docet itaque petamus DIMITTI NOBIS DEBITA NOSTRA. Exomologesis est petitio ueniae, quia qui petit ueniam delictum confitetur. Sic et paenitentia demonstratur acceptabilis Deo, quia uult eam, quam mortem peccatoris.

2. Debitum autem in scripturis delicti figura est, quod perinde iudicio debeat et ab eo exigatur nec euadat iustitiam exactionis, nisi donetur exactio, sicut illi seruo dominus debitum remisit. Huc enim spectat exemplum parabola totius.

Nam et quod idem seruus a domino liberatus non perinde parit debitori suo ac propterea delatus penes dominum tortori delegatur ad soluendum nouissimum quadrantem, id est, modicum usque delictum, eo competit, quod REMITTERE NOS QVOQUE profiteamur DEBITORIBVS NOSTRIS.

3. Iam et alibi ex hac specie orationis Remittite, inquit, et remittetur uobis. Et cum interrogasset Petrus si septies remittendum esset fratri:

Immo, inquit, septuagies septies, ut legem in melius reformaret, quod in Genesi de Cain septies, de Lamech autem septuagies septies ultio reputata est.

Ο Κύριος ξέρει ότι Εκείνος είναι ο μόνος αναμάρτητος, γι' αυτό μας διδάσκει να ζητάμε: «Ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν». **Ἡ αἴτηση συγχώρησης ισοδυναμεί με πλήρη εξομολόγηση**, διότι ὅποιος εκλιπαρεῖ γιὰ συγγνώμη παραδέχεται τὴν ενοχή του. (*13α) Επίσης, με αὐτὸν τρόπο προσφέρουμε μετάνοια καὶ ὁ Θεὸς τὴ δέχεται, γιατί ἐπιθυμεί τὴ μετάνοια καὶ ὄχι τὸ θάνατο τοῦ ἀμαρτωλοῦ. (MATΘ. 6:12 (ΕΞ. 18:23,32)

2. Εκτός αὐτοῦ, ἡ ὀφειλή στη γλῶσσα τῆς Γραφῆς ἀναπαριστᾷ τὴν υποχρέωση ἢ ὁποῖα «**απαιτεῖται**» ἀπὸ τὴν ποινὴ τῆς κρίσης, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη τῆς «**απαίτησης**» ἐκτός κι ἀν χαριστεῖ, ὅπως χαρίστηκε ἡ ὀφειλή τοῦ δούλου τῆς παραβολῆς – διότι αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα τῆς παραβολῆς: (*14) (MATΘ. 18:23-35)

ὁ ἴδιος δούλος ποῦ ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὸν κύριό του δε δείχνει ἐπιείκεια στὸν ὀφειλέτη του. Καὶ ἀφοῦ τὸν παρέπεμψαν στὸν κύριό του, τὸν παρέδωσαν στὸ βασιανιστὴ γιὰ νὰ πληρώσει καὶ τὴν τελευταία δεκάρα – δηλαδὴ κάθε ενοχή, μεγάλη ἢ μικρή. (MATΘ. 18:21-35)

Τὸ ὄλο περιστάτικὸ ἀνταποκρίνεται στὴν ὁμολογία μας: «Ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν». (MATΘ. 6:12)

3. Πράγματι, σε ἄλλο σημεῖο, ἀλλὰ σε ἀπόλυτη συμφωνία με αὐτὸ τὸν Τύπο Προσευχῆς, ὁ Κύριος λέει: «**Συγχωρεῖτε, καὶ θα συγχωρηθεῖ σε εσάς**». Καὶ ὅταν ὁ Πέτρος ρώτησε ἀν πρέπει νὰ συγχωροῦμε τὸν ἀδελφὸ μας ἐπτά φορές, ὁ Κύριος ἀπάντησε: (ΛΟΥΚ. 6:37)

«**Ὁχι, ἀλλὰ ἐβδομηκοντάκις ἐπτά**», **σκοπεύοντας στὴν ἀναμόρφωση τοῦ Νόμου πρὸς τὸ καλύτερο** – ἐπειδὴ στὴ Γένεση ἡ ἐκδίκηση ὀρίστηκε στὴν περίπτωση τοῦ Κάϊν «**ἐπτάκις**», ἀλλὰ στὴν περίπτωση τοῦ Λάμεχ «**ἐβδομηκοντάκις ἐπτά**». (MATΘ. 18:21-22 ΓΕΝ. 4:15,24)

(*13α) Ἀρα ἐξομολόγηση σημαίνει παραδοχὴ τῆς ενοχῆς. (*14) Ἡ ἀπολύτρωση ἀπαιτεῖ πληρωμὴ τῆς ὀφειλῆς.

Κεφ. 8. Και μη εισενέγκης ημας εις πειρασμόν. (*15)

1. Ολοκληρώνοντας αυτή την τόσο σύντομη Προσευχή – **γιά να μην ικετεύουμε απλώς γιά την άφεση, αλλά και γιά την αποφυγή πράξεων που επιφέρουν ενοχή** – ο Κύριος πρόσθεσε, «*Και μη εισενέγγεις ημάς εις πειρασμόν*», που σημαίνει: μην επιτρέψεις να μας οδηγήσει σε αυτόν ο πειράζων. 2. Μην γένοιτο να σκεφτούμε ότι ο Κύριος μας πειράζει, σα να αγνοούσε την πίστη μας, ή σα να επιθυμούσε να την γκρεμίσει. 3. **Η αδυναμία είναι χαρακτηριστικό της σάρκας, και η πονηριά του διαβόλου.** Ο Θεός διέταξε τον Αβραάμ να προσφέρει θυσία το γιό του, **όχι γιά να πειράξει την πίστη του, αλλά γιά να τη στερεώσει, ώστε ο Αβραάμ να γίνει το παράδειγμα της εντολής να μην αγαπούμε τίποτα περισσότερο από το Θεό.**

4. Ο ίδιος ο Κύριος, όταν πειράστηκε από το διάβολο, **απέδειξε ποιός είναι ο κύριος και ο εφευρέτης των πειρασμών.** 5. Αυτή η πρόταση (της Προσευχής) επιβεβαιώνεται και μετέπειτα από τον Κύριο που είπε, «*Προσεύχεσθε να μην εισέλθετε εις πειρασμόν*», και όμως «*εισήλθαν εις πειρασμόν*», όταν **εγκατέλειψαν τον Κύριο παραδομένοι στον ύπνο και όχι στην προσευχή.** 6. Ως εκ τούτου, η τελευταία πρόταση βρίσκεται σε αρμονία και ερμηνεύει την έννοια «*Μη εισενέγγεις ημάς εις πειρασμόν*», συνεχίζοντας: «*Αλλά ρύσαι ημάς από του Πονηρού.*»

Κεφάλαιο 9. Ανακεφαλαίωση

1. Αυτή η περιληπτική προσευχή εμπεριέχει τόσες προφητικές ρήσεις, (τόσα νοήματα από) τα Ευαγγέλια και τους αποστόλους, και τόσους λόγους, παραδείγματα και παραβολές του Κυρίου – και, ταυτόχρονα, τόσα καθήκοντα! (*16)

VIII. 1. *Adjecit ad plenitudinem tam expeditae orationis, ut non de remittendis tantum, sed etiam de auertendis in totum delictis supplicaremus, NE NOS INDVCAS IN TEMPATIONEM, id est, ne nos patiaris induci, ab eo utique qui temptat. 2. Ceterum absit ut Dominus temptare uideatur, quasi aut ignoret fidem cuiusque aut deicere sit gestiens. 3. Diaboli est et infirmitas et malitia. Nam et Abraham non temptandae fidei gratia sacrificare de filio iusserat, sed probandae, ut per eum faceret exemplum praecepto suo quo mox praecepturus erat ne qui pignora Deo cariora haberet.*

4. *Ipse a diabolo temptatus praesidem et artificem temptationis demonstravit. [5] Hunc locum posterioribus confirmat Orate, dicens, ne temptemini. Adeo temptati sunt Dominum deserendo, qui somno potius indulserant quam orationi. 6. Eo respondet clausula interpretans quid sit 'ne nos deducas in temptationem'; hoc est enim: SED DEVEHE NOS A MALO.*

IX. 1. *Compendiis pauculorum uerborum quot attinguntur edicta prophetarum, euangeliorum, apostolorum, sermones Domini, parabola, exempla, praecepta! Quot simul expunguntur officia!*

(*15) Εδώ έχουμε μία από τις πρώτες πατερικές αναλύσεις που εξισορροπούν το θέμα μεταξύ του ΜΑΤΘ. 6:13 και ΙΑΚ. 1:13. (*16) Το εκπληκτικό βάθος των λόγων του Χριστού.

2. *Dei honor in Patre, fidei testimonium in nomine, oblatio obsequii in uoluntate, commemoratio spei in regno, petitio uitae in pane, exomologesis debitorum in deprecatione, sollicitudo temptationum in postulatione tutelae.*

3. *Quid mirum? Deus solus docere potuit ut se uellet orari. Ab ipso igitur ordinata religio orationis et de spiritu ipsius iam tunc, cum ex ore diuino ferretur, animata suo priuilegio ascendit in caelum commendans Patri quae Filius docuit.*

X. 1. *Quoniam tamen Dominus, prospector humanarum necessitatum, seorsum post traditam orandi disciplinam Petite, inquit, et accipietis et sunt quae petantur pro circumstantia cuiusque, praemissa legitima et ordinaria oratione quasi fundamento accidentium desideriorum ius est superstruendi extrinsecus petitiones, cum memoria tamen praeceptorum, ne quam a praeceptis tantum ab auribus Dei longe simus.*

XI. 1. *Memoria praeceptorum uiam orationibus sternit ad caelum, quorum praecipuum est, ne prius ascendamus ad altare Dei quam si quid discordiae uel offensae cum fratribus contraxerimus resoluamus.*

2. Την τιμή που αποδίδουμε στο Θεό Πατέρα. Την ομολογία πίστης στο Όνομά Του. Την υπακοή στο θέλημά Του. Την ελπίδα στη Βασιλεία Του. Το αίτημα ζωής όταν ζητούμε τον «άρτον τον επιούσιον». Την πλήρη παραδοχή ότι είμαστε χρεωφειλέτες όταν προσευχόμαστε για άφεση. Το φόβο του πειρασμού στο αίτημα για προστασία. 3. Δεν είναι θαυμάσιο; Πράγματι, μόνο ο Θεός θα μπορούσε να διδάξει τόσο τέλεια πώς θέλει να προσευχόμαστε σ' Εκείνον. Ως εκ τούτου, η ιεροτελεστία της προσευχής, δοσμένη από τον ίδιο τον Κύριο και εμφορούμενη από το δικό Του Πνεύμα από τη στιγμή που βγήκε από το θεϊκό Του στόμα έως σήμερα, ανεβαίνει από μόνη της στον ουρανό, και αποδίδει στον Πατέρα αυτά που ο Υιός δίδαξε.

μόνο ο Θεός θα μπορούσε να διδάξει τόσο τέλεια πώς θέλει να προσευχόμαστε σ' Εκείνον

Κεφάλαιο 10. Στην Κυριακή Προσευχή μπορούμε να προσθέσουμε και τις δικές μας προσευχές

1. Εφόσον όμως ο Κύριος που προέβλεψε τις ανθρώπινες ανάγκες είπε σε άλλο σημείο, μετά τον Κανόνα της Προσευχής Του, «*Αιτείτε και θέλετε λάβει*», και εφόσον τα αιτήματα είναι ανάλογα με τις προσωπικές περιστάσεις του καθενός, μετά από τη νόμιμη και συνήθη Προσευχή έχουμε το δικαίωμα να αναφέρουμε τα αιτήματά μας, χωρίς να ξεχνάμε βέβαια τις εντολές του Διδασκάλου. (*17)

(ΜΑΤΘ. 6:8)
(ΜΑΤΘ. 7:7)

Κεφ. 11. Όταν προσεύχεστε δεν πρέπει να'στε θυμωμένοι μ'οποιοδήποτε αδελφό.

1. Η τήρηση των εντολών του Κυρίου προετοιμάζει το δρόμο για ν' ανέβουν οι προσευχές μας στον ουρανό. Η απομάκρυνση από τις εντολές Του σημαίνει ότι δεν θα εισακουστούν οι προσευχές μας. Μιά πρωταρχική εντολή είναι, να ανεβαίνουμε στο θυσιαστήριο του Θεού αφού προηγουμένως έχουμε διευθετήσει διχόνοιες ή πικρίες που τυχόν έχουμε με τους αδελφούς μας.

(ΕΒΡ. 13:10)

(ΜΑΤΘ. 5:22-23)

(*17) Δηλαδή προσευχές και αιτήματα σύμφωνα με το θελήμά Του. «*αὕτη ἐστὶν ἡ παρρησία ἣν ἔχομεν πρὸς Αὐτόν, ὅτι εἰάν τι αἰτῶμεθα κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ, ἀκούει ἡμῶν.*» (1 ΙΩΑΝ. 5[E]:14).

(ΦΙΛΙΠ. 4:6-7) Γιατί δεν γίνεται να πλησιάζουμε την ειρήνη του Θεού χωρίς να έχουμε εμείς ειρήνη, ούτε να (ΜΑΤΘ. 6:14-15) ζητάμε άφεση των οφειλών μας ενώ εμείς επιμένουμε στις οφειλές που μας χρωστούν οι άλλοι. Και βέβαια δεν γίνεται να εξευμενίσουμε τον Πατέρα μας όταν είμαστε θυμωμένοι με τον αδελφό μας, εφόσον εξ αρχής «κάθε θυμός» είναι απαγορευμένος για μας. (*18)

2. Ακόμα και ο Ιωσήφ, όταν έστειλε τα αδέρφια του για να φέρουν τον πατέρα τους, τους ΓΕΝ. 45:24 είπε: «Μη συγχύζεσθε καθ' οδόν». Αυτή ήταν μία προειδοποίηση για μας (διότι αλλού η Διδασκαλία μας αποκαλείται «η Οδός») (*19), όταν με την προσευχή μας βρισκόμαστε καθ' οδόν προς τον Πατέρα, να μην έχουμε τη σύγχυση του θυμού. 3. Κατόπιν ο Κύριος, «συμπληρώνοντας τον Νόμο», απαγορεύει ρητά το θυμό εναντίον αδελφού, εξισώνοντάς τον με φόνο. ΔΕΝ επιτρέπει να εκφράζουμε το θυμό μας ούτε (ΜΑΤΘ. 5:21-22) καν με λέξεις. **Ακόμα και αν πρέπει να θυμώσουμε**, ο απόστολος μας συμβουλεύει να μην παραμείνουμε οργισμένοι μετά τη δύση του ήλιου. Αλλά πόσο απερίσκεπτο είναι να περάσει μία μέρα χωρίς προσευχή επειδή αρνούμεθα να συμφιλιωθούμε με τον αδελφό μας, ή να χάνουμε την προσευχή μας επειδή επιμένουμε στην οργή μας!

Κεφ. 12. Παρομοίως, πρέπει να είμαστε Απαλλαγμένοι από κάθε Ταραχή του Νου.

1. Όταν προσευχόμαστε πρέπει να είμαστε ελεύθεροι όχι μόνο από θυμό αλλά και από οτιδήποτε ταραίζει το νου. (*20) Πρέπει το πνεύμα που στέλνει την προσευχή να είναι σαν το Πνεύμα που την δέχεται. Το Άγιο Πνεύμα δεν αποδέχεται ένα μολυσμένο πνεύμα, ούτε το Πνεύμα της χαράς αποδέχεται ένα λυπημένο πνεύμα, ούτε το Πνεύμα της ελευθερίας αποδέχεται ένα πνεύμα δέσμιο. Κανείς δεν δέχεται τον αντίθετό του: τον όμοιό του όμως τον δέχεται.

Quale est enim ad pacem Dei accedere sine pace? Ad remissionem debitorum cum retentione?

Quomodo placabit Patrem iratus in fratrem, cum omnis ira ab initio interdicta sit nobis?

2. *Nam et Ioseph dimittens fratres suos ad perducendum patrem Et ne, inquit, irascimini in uia. Nos scilicet monuit - alias enim uia cognominatur disciplina nostratum - ne in uia orationis constituti ad Patrem cum ira incedamus.*

3. *Exinde aperte Dominus ampliandis legem iram in fratrem homicidio superponit: ne uerbo quidem malo permittit expungi; et iam si irascendum est, non ultra solis receptum, ut apostolus admonet.*

Quam autem temerarium est aut diem sine oratione transigere, dum cessas fratri satisfacere, aut orationem perseuerante iracundia perdere.

XII. 1. *Nec ab ira solummodo, sed omni omnino confusione animi libera debet esse orationis intentio, de tali spiritu emissa qualis est spiritus ad quem e mittitur. Neque enim agnoscipotit spiritui sancto spiritus inquinatus aut tristis a laeto aut impeditus a libero. Nemo aduersarium recipit, nemo nisi comparam suum admittit.*

(*18) Το «εξ αρχής» αναφέρεται σε: ΓΕΝ. 4[Δ]:6-7. Σύγκρινε με ΕΦ. 4[Δ]:31. (*19) Πράγματι στις Πράξεις (9[Θ]:2, κ.α.), η πίστη, η διδασκαλία, ο τρόπος ζωής των Χριστιανών, ονομάζεται «η οδός». (*20) Πρόϊμη ησυχαστική τοποθέτηση: «Η προσευχή είναι ανάβαση του νού προς τον Θεό, εάν ποθείς να προσευχηθείς απόταξε τα σύμπαντα ... η προσευχή είναι κατάσταση απαθής ... δεν θα μπορέσεις να προσευχηθείς καθαρά εάν εμπλέκεσαι και συνεχώς δονήσαι από υλικά πράγματα και μέριμνες ...» Ευάγγελος ο εκ Πόντου (345-400), Λόγος περί Προσευχής.

XIII. 1. *Ceterum quae ratio est manibus quidem ablutis, spiritu uero sordente orationem obire, quando et ipsis manibus spirituales munditiae sint necessariae, ut a falso, a caede, a saeuitia, a ueneficiis, ab idololatria ceterisque maculis, quae spiritu conceptae manuum opera transiguntur, purae alleuentur? Hae sunt uerae munditiae, non quas plerique superstitiose curant, ad omnem orationem, etiam cum a lauacro totius corporis ueniunt, aquam sumentes.*

2. *Idcum scrupulosis percunctarer et rationem requirerem, comperi commemorationem esse Pilati: <eum> manus abluisse in Domini deditioe. Nos Dominum adoramus, non dedimus, immo et aduersari debemus deditoris exemplo nec propterea manus abluere, nisi ob aliquod conuersationis humanae inquinamentum conscientiae causa. Ceterum satis munda sunt manus quas cum toto corpore in Christo semel lauimus.*

XIV. 1. *Omnibus licet membris lauet quotidie Israel, nunquam tamen mundus est. Certe manus eius semper immundae, sanguine prophetarum et ipsius Domini incrustatae in aeternum; et ideo conscientia patrum haereditarii rei nec attollere eas ad Dominum audent, ne exclamet aliquis Esaias, ne exhorreat Christus. Nos uero non attollimus tantum, sed etiam expandimus et dominica passione modula<ta>, tum et orantes confitemur Christo.*

Κεφ.13. Το Πλύσιμο των Χεριών. (*21)

1. Με ποιά λογική όμως πηγαίνουμε να προσευχηθούμε με χέρια πλυμένα και πνεύμα ακάθαρτο; Για να μπορούμε να «**υψώνουμε χέρια καθαρά**» πρέπει να είμαστε καθαροί στο πνεύμα: καθαροί από ψέμα, φόνο, κακία, φαρμακείες (*22) ειδωλολατρεία, και **όλες τις βρωμιές που συλλαμβάνονται από το πνεύμα και εκτελούνται από τα χέρια**. Αυτοί είναι οι αληθινοί καθαρμοί και **όχι εκείνοι που κατόνησαν σκέτη πρόληψη, και κάνουν τους πιστούς να φέρνουν νερό σε κάθε προσευχή – ακόμα και όταν έχουν μόλις τελειώσει το μπάνιο τους**. 2. Έκανα μια εκτεταμένη έρευνα της συνήθειας αυτής, ψάχνοντας για το λόγο που την καθιέρωσε. Βρήκα λοιπόν ότι είναι μία πράξη ανάμνησης της παράδοσης του Κυρίου μας. (*23) Εμείς όμως προσευχόμαστε στον Κύριο: **δεν Τον παραδίδουμε**. Και όχι μόνο αυτό, αλλά επίσης οφείλουμε να κάνουμε το αντίθετο από αυτόν που Τον παρέδωσε, και, στην προκειμένη περίπτωση να μην πλύνουμε τα χέρια μας. Αν τα χέρια μας δεν έχουν κάποιο μολυσμό προερχόμενο από σωματική επαφή, είναι καθαρά, εφόσον έχουν πλυθεί, όπως και το υπόλοιπο σώμα μας, «**εν Χριστώ**». (*24)

1 TIM. 3:8

(ΜΑΤΘ. 15:10, 11,17-20)

Κεφάλαιο 14. Ψευτο-παραδόσεις.

1. Ο Ισραήλ, που ανέκαθεν πλενόταν καθημερινά, δεν είναι ποτέ καθαρός, γιατί τα χέρια του είναι βαμμένα στο αίμα των προφητών και του ίδιου του Κυρίου. Καθώς λοιπόν (οι σημερινοί Ισραηλίτες) είναι συνένοχοι (ως κληρονόμοι και λόγω της σιωπηρής αποδοχής) των εγκλημάτων των πατέρων τους, δεν τολμούν ούτε καν να υψώσουν τα χέρια τους στον Θεό, (*25) φοβούμενοι μήπως ακούσουν την κραυγή κάποιου Ησαΐα, ή δουν το Χριστό να φρικιά. Όμως εμείς όχι μόνο υψώνουμε τα χέρια, αλλά και τα εκτείνουμε. (*26) Και, έχοντας πρότυπο το πάθος του Κυρίου, ομολογούμε (*27) το Χριστό ακόμα και στην προσευχή.

(ΛΟΥΚ. 11:48)

(ΗΣ. 1:15)

(*21) Ο Τερτυλλιανός εδώ καταπολεμά μία Ιουδαϊκή συνήθεια (ΜΑΡΚ. 7[Ζ]:5), την οποία μερικοί ζητούσαν να εισάγουν στην Εκκλησία. Τελικά τον Μεσαίωνα μια τέτοια συνήθεια επικράτησε και υπήρχαν έξω από τους ευκτήριους οίκους νιπτήρες για το πλύσιμο των χεριών. (*22) Μαγείες. (*23) Από τον Πιλάτο (ΜΑΤΘ. 27 [ΚΖ]:24). (*24) Με τη βάπτιση. (*25) Η μαρτυρία της Παλαιάς Διαθήκης (π.χ. Δαβίδ, Σολομών) είναι ότι ύψωναν τα χέρια. Προφανώς ο Τερτυλλιανός μιλά για τους Ισραηλίτες της εποχής του. (*26) Εκτείνουμε τα χέρια σε σχήμα σταυρού. Υπαινιγμός στο μαρτύριο. (*27) Μπορεί και να αποδοθεί ως “δοξάζουμε”.

Κεφ. 15. Συνήθεια να Βγάζουν το Μανδύα

συνήθει-
ες που δικαιο-
λογημένα
κατηγορού-
νται ως μά-
ταιες – εάν
βεβαίως οι
άνθρωποι τις
ακολουθούν
χωρίς εξου-
σία κι εντολή
του Κυρίου ή
των αποστό-
λων

1. Αλλά αφού εξετάσαμε την προηγούμενη συνήθεια που δεν έχει καμία βάση, δεν θα είναι δυσάρεστο να επισημάνουμε και κάποιες άλλες συνήθειες που δικαιολογημένα κατηγορούνται ως μάταιες – εάν βεβαίως οι άνθρωποι τις ακολουθούν χωρίς εξουσία κι εντολή του Κυρίου ή των αποστόλων. Διότι θέματα αυτού του είδους δεν ανήκουν στη θρησκεία αλλά στη δεισιδαιμονία – εφόσον γίνονται σκόπιμα και αναγκαστικά, δίνοντας στη λατρεία μορφή παράξενη και όχι λογική (*28), που όπως και να έχει πρέπει να σταματήσει, γιατί μας τοποθετεί στο ίδιο επίπεδο με τους Εθνικούς. Γιά παράδειγμα η συνήθεια μερικών να προσεύχονται έχοντας βγάλει τους μανδύες τους, γιατί έτσι πλησιάζουν τα είδωλά τους οι εθνικοί.

(1 ΚΟΡ. 11:3-16) 2. Αν αυτή η συνήθεια ήταν γιά μας, θα την είχαν περιλάβει οι απόστολοι στις οδηγίες τους, όταν δίδασκαν σχετικά με το ένδυμα της προσευχής – εκτός αν κάποιος νομίζουν πως όταν ο Παύλος είχε αφήσει τον μανδύα του στον Κάρπο (*29) ήταν σε προσευχή! Και αν ο Θεός δεν άκουγε ικέτες που φορούν μανδύες, δεν θα άκουγε ούτε τους τρεις παίδες που προσεύχονταν ντυμένοι με τα σαλβάρια και τα τουρμπάνια τους, μέσα στο καμίνι του Βαβυλώνιου βασιλιά.

(ΔΑΝ. 3:21)

Κεφ. 16. Γιά τη Συνήθεια να Καθόμαστε μετά την Προσευχή

1. Επίσης δεν μπορώ να βρω λόγο ύπαρξης γιά τη συνήθεια που έχουν μερικοί να κάθονται όταν η προσευχή τελειώνει, εκτός απ' το λόγο που δίνουν τα παιδιά. (*30) Τι θα λέγατε αν ο Ερμάς, στο σύγγραμά του με τον τίτλο *Ο Ποιμένας*, (*31) δεν είχε καθίσει στο κρεβάτι του μετά την προσευχή, αλλά είχε κάνει κάτι άλλο; Θα το καθιερώναμε και αυτό σαν συνήθεια μετά την προσευχή;

(*28) Κοίτα «λογική λατρεία» (ΡΩΜ. 12[1Β]:1). Οι θρησκευτικές δεισιδαιμονίες δεν είναι μια αληθινή, λογική λατρεία αλλά «μας τοποθετεί στο ίδιο επίπεδο με τους Εθνικούς». (*29) Ο «φελόνης» ή «φελόνιον» στα αρχαία ελληνικά: μανδύας. (Κοίτα: 2 ΤΙΜ. 4:13). Είναι εκπληκτικό τι ψευτοδιδασκαλίες και ψευτοπαραδόσεις εφεύρισκαν μερικοί ήδη από τότε. (*30) Τα παιδιά μιμούνται ό, τι βλέπουν ή εννοεί ότι κουράζονται εύκολα. Ίσως εννοεί όμως ότι μετά την προσευχή ακολουθούσε λατρεία ψαλμοδίας και δεν έπρεπε να κάθονται. Το θέμα είναι δυσνόητο. (*31) Πρόκειται για έργο πολύ σεβαστό στην αρχαία Εκκλησία που πρέπει να διαβαστεί απ' τους Νεοκατήχητους κατά τον Αθανάσιο Αλεξανδρείας. Εκδόθηκε στον κύκλο των «Αποστολικών Πατέρων» από τις Εκδόσεις Ορος.

XV. 1. *Sed quoniam unum aliquod attigimus uacuae obseruationis, non pigebit cetera quoque denotare quibus merito uanitas exprobranda est, siquidem sine ullius aut dominici, aut apostolici praecepti auctoritate fiunt. Huiusmodi enim non religioni, sed superstitioni deputantur, affectata et coacta, et curiosi potius quam rationalis officii, certe uel eo coercenda, quod gentilibus adaequent, ut est quorumdam expositis paenulis orationem facere; sic enim adeunt ad idola nationes.*

2. *Quod utique, si fieri oporteret, apostoli qui de habitu orandi docent comprehendissent, nisi si qui putant Paulum paenulam suam in oratione penes Carpum reliquisse. Deus scilicet non audiat paenulatos, qui tres sanctos in fornace Babylonii regis orantes cum sarabaris et tiaris suis exaudiuit.*

XVI. 1. *Item quod assignata oratione assidendi mos est quibusdam, non perspicio rationem, nisi quam pueri uolunt. Quid enim? Si Hermas ille, cuius scriptura fere 'Pastor' inscribitur, transacta oratione non super lectum assedisset, uerum aliud quid fecisset, id quoque ad obseruationem uindicaremus? Utique non.*

2. *Simpliciter enim et nunc positum est: Cum adorassem et assedissem super lectum, ad ordinem narrationis, non ad instar disciplinae.* 3. *Alioquin nusquam erit adorandum, nisi ubi fuerit lectus.* 4. *Immo contra scripturam fecerit, si quis in cathedra aut subsellio sederit.* 5. *Porro cum perinde faciant nationes uel adoratissigillaribussuisresidendo, uel propterea in nobis reprehendi meretur quod apud idola celebratur.* 6. *Eo apponitur et inreuerentiae crimen, etiam ipsis nationibus, si quid saperent intelligendum: si quidem inreuerens est assidere sub conspectu contraque conspectum eius quem cum maxime reueraris ac ueneris, quanto magis sub conspectu Dei uiui angelo adhuc orationis astante factum istud irreligiosissimum est! Nisi exprobramus Deo quod nos oratio fatigauerit.*

XVII. 1. *Atqui cum modestia et humilitate adorantes magis commendabimus Deo preces nostras, ne ipsis quidem manibus sublimius elatis, sed temperate ac probe elatis, ne uultu quidem in audaciam erecto.* 2. *Nam et ille publicanus, qui non tantum prece, sed et uultu humiliatus atque deiectus orabat, iustificatior pharisaeo procacissimo discessit.* 3. *Sono etiam uocis subiectos esse oportet, aut quantis arteriis opus est, si pro sono audiamur! Deus autem non uocis, sed cordis auditor est, sicut conspector.*

2. Και βέβαια όχι. Διότι η πρόταση «Όταν ^{Ερμιάς 10η Παραβολή, 4:5} τελείωσα την προσευχή κάθισα στο κρεβάτι μου», χρησιμοποιείται για αφηγηματικούς, και όχι για διδακτικούς λόγους. 3. Διαφορετικά θα'πρεπε να προσευχόμαστε μόνο δίπλα σε κρεβάτια! 4. Εξ άλλου, όποιος καθίσει σε καρέκλα ή πάγκο, πάλι δεν συμμορφώνεται με την παραπάνω παράδοση. 5. Επί πλέον, εφόσον και οι εθνικοί κάνουν το ίδιο, δηλαδή κάθονται μετά το πέρας της λατρείας των τιποτένιων ειδώλων τους, ένας λόγος παραπάνω να καταργήσουμε εμείς αυτή τη συνήθεια των ειδωλολατρών. 6. Εκτός αυτού φανερώνει και ασέβεια που θα γινόταν κατανοητή ακόμα και από τους εθνικούς – αν είχαν την αίσθηση του σεβασμού. Αν είναι ασέβεια το να κάθεται ενώπιον εκείνου που περισσότερο από όλους τιμάς και σέβεσαι, **πόσο μάλλον φανερώνει έλλειψη θρησκευτικότητας το να καθόμαστε ενώπιον του ζωντανού Θεού**, (*32) ενώ ο άγγελος της προσευχής στέκεται ακόμα, εκτός κι αν έτσι διαμαρτυρόμαστε στον Θεό ότι η προσευχή μας κούρασε! ^(ΛΟΥΚ. 1:11, ΑΠΟΚ. 8:3)

Κεφ. 17. Γιά τα Υψωμένα Χέρια

1. Όμως περισσότερο συστήνουμε τις προσευχές μας στον Θεό όταν προσευχόμαστε σεμνά και με ταπεινοφροσύνη, ούτε καν με τα χέρια μας υπερβολικά υψωμένα, αλλά μετρημένα και καθώς πρέπει, και ούτε με το πρόσωπό μας υπερήφανα υψωμένο. 2. Διότι ο τελώνης που προσευχόταν με ταπεινότητα και κατήφεια όχι μόνο στην ικεσία του αλλά και στην όψη του, έφυγε «περισσότερο δικαιωμένος» ^{ΛΟΥΚ. 18:9-14} από τον αδιάντροπο Φαρισαίο. 3. Παρόμοια κι ο ήχος της φωνής μας πρέπει να είναι χαμηλός. (*33) Διαφορετικά, αν ο θόρυβος μας έκανε να εισακουστούμε από τον Θεό, πόσο μεγάλα λαρύγγια θα χρειαζόμασταν! Αλλά ο καρδιογνώστης Θεός ακούει την καρδιά, όχι τη φωνή.

(*32) Που να είχε υπόψιν του ο Τερτυλλιανός διάφορους Ευαγγελικούς Προτεστάντες που προσεύχονται καθιστοί και δεν γονατίζουν ποτέ! (*33) Που να είχε υπόψιν του ο Τερτυλλιανός διάφορα Ένθουσιαστικά Κινήματα στα οποία ο θόρυβος και οι φωνές θεωρούνται πνευματικότητα και ευλογία!

4. Ο δαίμων του Μαντείου των Δελφών λέει: «Εγώ καταλαβαίνω το βουβό και ακούω τον άφωνο». (*34) Και τα αυτιά του Θεού χρειάζονται ήχο; Πώς λοιπόν η προσευχή του Ιωνά έφτασε στον ουρανό από την κοιλιά της φάλαινας, μέσα από τα εντόσθια του τεράστιου κήτους, διαπερώντας τις αβύσσους και τις υδάτινες μάζες;

4. *Daemonium oraculi Pythii Et mutum, inquit, intelligo et non loquentem exaudio. Dei aures sonum expectant? Quomodo ergo oratio Ionae de imo uentre ceti per tantae bestiae uiscera ab ipsis abyssis per tantam aequoris molem ad caelum potuit euadere?*
5. *Quid amplius referent isti qui clarius adorant nisi quod proximis obstrepunt? Immo prodendo petitiones suas quid minus faciunt quam si in publico orent?*

5. **Τι κερδίζουν εκείνοι που προσεύχονται πολύ δυνατά, εκτός από την ενόχληση που προκαλούν στους διπλανούς τους;** Κι όχι μόνο αυτό, αλλά όταν τα αιτήματά τους ακούγονται, είναι σα να προσεύχονται δημοσίως. (*35)

(ΜΑΤΘ. 6:5-6)

Κεφ. 18. Το Φιλί της Ειρήνης. (*36)

1. Τώρα τελευταία έχει επικρατήσει και άλλη μία συνήθεια: αυτοί που νηστεύουν δεν δίνουν το φιλί της ειρήνης που σφραγίζει την προσευχή με αδελφούς. (*37) 2. Αλλά ποιά στιγμή είναι πίο κατάλληλη για σύναψη ειρήνης με αδελφούς, παρά αυτή κατά την οποία εκτελούμε το θρησκευτικό μας καθήκον (*38) και η προσευχή μας ανεβαίνει ευπρόσδεκτη προς τον Θεό, όταν **οι καρδιές μαλακώνουν από αυτό το άγγιγμα**, (*39) και οι αδελφοί μεταδίδουν την ειρήνη τους ο ένας στον άλλον;

XVIII. 1. *Alia iam consuetudo inualuit: ieiunantes habita oratione cum fratribus subtrahunt osculum pacis quod est signaculum orationis.* 2. *Quando autem magis conferendo cum fratribus pax est, nisi cum oratio <operatio>ne commendabilior ascendit, ut ipsi de nostra operatione participeent qui eam adiuerint de sua pace fratri transigend [us]†?*

3. Μπορεί ποτέ η προσευχή να θεωρηθεί πλήρης, όταν δεν κλείνει με το «**άγιο φίλημα**»; 4. Πώς γίνεται η ειρήνη να εμποδίζει κάποιον που προσφέρει υπηρεσία στον Κύριό του; 5. Τι είδους θυσία είναι αυτή, από την οποία οι άνθρωποι φεύγουν δίχως ειρήνη; 6. Όποια και να είναι η προσευχή μας, δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι ο Κύριος μας παράγγειλε να μη δείχνουμε ότι νηστεύουμε. Διότι **τώρα, αποφεύγοντας το φίλημα, είναι σαν να δηλώνουμε ότι νηστεύουμε. Αλλά ακόμα κι αν υπάρχει κάποιος λόγος γι' αυτή την παράδοση, γιά να μη παραβείτε και την εντολή του Κυρίου**, κρατείστε τη γιά το σπίτι σας, όπου δεν είναι δυνατόν να είναι η νηστεία σας απολύτως μυστική. (*40)

3. *Quae oratio cum diuortio sancti osculi integra?* 4. *Quem Domino officium facientem impedit pax?* 5. *Quale sacrificium est a quo sine pace disceditur?*

(ΡΩΜ. 16:16)

6. *Quaecumque ratio sit, non erit potior praecepti obseruatione quo iubemur ieiunia nostra celare; iam enim de abstinentia osculi agnoscimur ieiunantes. Sed et si qua ratio est, ne tamen huic praecepto reus sis, potes domi si forte, inter quos latere ieiunium in totum non datur, differre pacem.*

(*34) Αυτή η αναφορά είναι από τον Ηρόδοτο. (*35) Μιμούμενοι τους Φαρισαίους. (*36) «*Ασπάσασθε αλλήλους εν φιλήματι αγάπης*» (1 ΠΕΤΡ. 5[E]:14). (*37) Τον 4ο αι. όταν το σύμμικτο πλήθος εισέβαλλε στην εκκλησία λόγω του αναγκαστικού εκχριστιανισμού που επέβαλλε ο Θεοδόσιος, τα ήθη άλλαξαν προς το χειρότερο. Οι υπεύθυνοι έσπευσαν να καταργήσουν το φιλί της αγάπης και να περιορίσουν τις γυναικείες σε ξεχωριστές θέσεις και τελικά σε *γυναικωνίτη* ... (*38) Όπως οι νηστείες. (*39) Αυτό ακριβώς είναι η στοργή, ένα τρυφερό άγγιγμα. (*40) Σεβασμός προς την συνήθεια ή εκκλησιαστική παράδοση μέχρι του σημείου να μη παραβαίνουμε κάποια εντολή.

Vbicumque autem alibi operationem tuam abscondere potes, debes meminisse praecepti; ita et disciplinae foris et consuetudini domi satisfacies. 7. Sic et die Paschae, quo communis et quasi publica ieiunii religio est, merito deponimus osculum nihil curantes de occultando quod cum omnibus faciamus.

IXX. 1. Similiter et stationum diebus non putant plerique sacrificiorum orationibus interueniendum, quod statio soluenda sit accepto corpore Domini.

2. Ergo deuotum Deo obsequium Eucharistia resoluit an magis Deo obligat? 3. Nonne sollemnior erit statio tua, si et ad aram Dei steteris?

4. Accepto corpore Domini et reseruato utrumque saluum est, et participatio sacrificii et exsecutio officii. 5. Si statio de militari exemplo nomen accepit - nam et militia Dei sumus utique nulla laetitia siue tristitia obueniens castris stationes militum rescindit. Nam laetitia libentius, tristitia sollicitius administrabit disciplinam.

XX. 1. De habitu uero dumtaxat foeminarum uarietas obseruationis effecit post sanctissimum apostolum nos uel maxime nullius loci homines impudenter retractare, nisi quod non impudenter si secundum apostolum retractemus.

(*41) Πρόκειται για την σημερινή Μεγάλη Πέμπτη. (*42) Για την αρχαία εκκλησία η λέξη «Στάση» ήταν δισημαντική: στον «Ίστομύνα» του Ερμά έχει την έννοια της νηστείας και προσευχής, κι αλλού σημαίνει την τελετή της λατρείας. Στην προκειμένη περίπτωση ο Τερτυλλιανός φαίνεται να εννοεί τήρηση αποχής από φαγητό για ορισμένες ώρες της ημέρας. Αυτή δεν είναι κανονική νηστεία για κάποιο αίτημα αλλά νηστεία ως άσκηση: «ό,τι ηδύνατο αυτή έπραξε» (ΜΑΡΚ. 14|ΙΔ|:8-ΒΜΒ). (*43) Για να το φάνε άσχετα με την νηστεία της άσκησης. (*44) Εννοεί απολογούμενος ότι αυτά γράφτηκαν από άνδρες που δεν μπορεί να σκέφτονται όπως οι γυναίκες.

Αλλά όπου αλλού μπορείτε να την αποκρύψετε, πρέπει να θυμόσαστε την εντολή: έτσι θα ικανοποιείτε τις απαιτήσεις της Διδασκαλίας έξω, και της παράδοσης μέσα στο σπίτι σας. 7. Και την ημέρα του Πάσχα που γίνεται γενική νηστεία (*41), σωστά προηγείται το φίλημα, διότι δεν ενδιαφερόμαστε να κρύψουμε ο ένας από τον άλλο κάτι που το κάνουμε από κοινού.

Κεφ. 19. Για τη νηστεία ως άσκηση

1. Επίσης, σχετικά με τις ημέρες των Στάσεων (*42), οι περισσότεροι νομίζουν ότι δεν πρέπει να είναι παρόντες στις προσευχές του θυσιαστήριου, λόγω του ότι η Στάση πρέπει να τελειώνει με τη λήψη του Σώματος του Κυρίου.

2. Η Ευχαριστία όμως ακυρώνει την υπηρεσία προς το Θεό, ή την κάνει πιά έγκυρη ενώπιόν Του; 3. Δεν θα γίνει η Στάση σας πιά σοβαρή, αν σταθείτε και στο θυσιαστήριο του Θεού;

4. Όταν λάβετε και κρατήσετε (*43) το Σώμα του Κυρίου, εξασφαλίζετε και τη συμμετοχή σας στη θυσία, και την απαλλαγή από το καθήκον.

5. Αν οι Στάσεις μας **ονομάστηκαν έτσι από τη στρατιωτική ζωή** – γιατί εμείς είμαστε οι στρατιώτες του Θεού – τα καθήκοντα των στρατιωτών δεν καταργούνται από χαρούμενους ψαλμούς, αλλά ούτε και από θλιμένους: **απλώς η χαρά θα κάνει την πειθαρχία πιά πρόθυμη, και η θλίψη πιά προσεκτική.** (2 TIM. 2:1)

Κεφ. 20. Η Αμφίεση των Γυναικών

1. Σχετικά όμως με την αμφίεση των γυναικών, η ποικιλία των συνηθειών μέχρι σήμερα, πράγματι αναγκάζει εμάς – άνδρες που δεν διαθέτουν αβρότητα – να αντιμετωπίσουμε το θέμα «αλαζονικά» όπως και ο άγιος απόστολος, (*44) (1 ΚΟΡ. 11:1-16) μόνο που δεν αποτελεί αλαζονεία εκ μέρους μας το να συμφωνούμε με τον απόστολο.

(1 ΠΕΤΡ. 1:3-6)

2. Πραγματικά, και οι οδηγίες του Πέτρου για τη σεμνότητα ενδυμάτων και στολισμού είναι απλές, και ελέγχουν με τα ίδια λόγια – *επειδή προέρχονται από το ίδιο Πνεύμα* – με αυτές του Παύλου, **την πολυτέλεια των ενδυμάτων, την έπαρση του χρυσού, και τις φανταχτερές κομμώσεις.**

Κεφ. 21. Το κάλυμμα των παρθένων

1. Αλλά τώρα πρέπει να εξετάσουμε ένα θέμα που αντιμετωπίζεται **με μεγάλη προχειρότητα από τις εκκλησίες**, κι αυτό είναι το αν πρέπει ή δεν πρέπει οι παρθένες να καλύπτονται.

1 ΚΟΡ. 15:5

2. Διότι εκείνοι που εξαιρούν τις παρθένες από το κάλυμμα της κεφαλής, βασίζονται σε αυτό: ότι ο απόστολος δεν διευκρίνισε ονομαστικά «*οι παρθένες*» να καλύπτονται, αλλά «*οι γυναίκες*» (*45), που είναι μία κατηγορία του θηλυκού φύλου, και δεν εννοεί το φύλο γενικά. 3. Λένε πως αν είχε ονομάσει το φύλο χρησιμοποιώντας την λέξη «*θήλεις*», θα ίσχυε απόλυτα για κάθε γυναίκα. Αλλά εφόσον ονομάζει μία κατηγορία του φύλου, αποκλείει σιωπηρά μία άλλη.

(ΜΑΤΘ. 6:16-18)

4. Διαφορετικά, λένε, θα έπρεπε είτε να έχει ονομάσει «*τις παρθένες*» συγκεκριμένα, είτε να έχει χρησιμοποιήσει τον περιεκτικό όρο «*θήλεις*».

Κεφ. 22. Απάντηση στα Προηγούμενα Επιχειρήματα

ΓΕΝ. 2:23

1. Όσοι κάνουν αυτή τη διάκριση θάπρεπε να σκεφτούν τη φύση της λέξης: ποιά δηλαδή είναι το νόημα της λέξης «*γυναίκα*» όπως αναφέρεται στις πρώτες καταγραφές των ιερών κειμένων. Εδώ η λέξη αναφέρεται γενικά στο φύλο, και όχι σε μία κατηγορία του φύλου. Ο Θεός έδωσε στην Εύα, πριν ακόμα γνωρίσει άνδρα, την επωνομασία «*γυναίκα*» και «*θήλυ*» (*46) – με τη λέξη «*θήλυ*» να αναφέρεται γενικά στο φύλο, και τη λέξη «*γυναίκα*» σε μία κατηγορία του φύλου. Εφόσον λοιπόν από τότε η ανύπαντρη Εύα ονομάστηκε «*γυναίκα*», συνεπάγεται πως έτσι αποκαλούνται και οι παρθένες. Και δεν είναι παρά-

(*45) Σχετικά με αυτή την παρερμηνεία που είναι μία σοφιστεία η οποία αγγίζει τα όρια της ψευδοδιδασκαλίας, ο Τερτυλλιανός έγραψε ειδική πραγματεία «*Περί του καλύμματος των παρθένων*», η οποία ακολουθεί στις επόμενες σελίδες. Σύμφωνα με αυτή όλες οι γυναίκες, παντρεμένες και μη, από 12 ετών και πάνω, πρέπει για λόγους σεμνότητας και εφαρμογής της αποστολικής εντολής να είναι καλυμμένες μέσα στην εκκλησία την ώρα της προσευχής και της ύμνωδίας. (*46) Πάντως στη μτφρ. των 70 (Ο') υπάρχει μόνο μία λέξη για την γυναίκα.

2. *De modestia quidem cultus et ornatus aperta praescriptio est etiam Petri cohibentis eodem ore quia eodem spiritu quo Paulus et uestium gloriam et auri superbiam et crinium lenonem operositatem.*

XXI. 1. *Sed quid promiscue obseruetur per ecclesias quasi incertum, id retractandum est, uelarine debeant uirgines an non.*

2. *Qui enim uirginibus indulgent capitis immunitatem, hoc niti uidentur, quod apostolus non uirgines nominatim, sed mulieres designauerit uelandas esse, nec sexum, ut diceret feminas, sed gradum sexus, dicendo mulieres.*

3. *Nam si sexum nominasset, feminas dicendo, absolute definisset de omni muliere, at cum unum gradum sexus nominat, alium tacendo secernit.* 4. *Potuit enim, inquit, aut et uirgines nominare specialiter aut compendio generaliter feminas.*

XXII. 1. *Qui ita concedunt, recogitare debent de statu uocabuli ipsius, quid est mulier a primis quidem litteris sanctorum commentariorum. Nam inueniunt sexus esse nomen, non gradus sexus, siquidem Euam nondum uirum expertam Deus mulierem et feminam cognominauit. [feminam qua sexus generaliter, mulierem qua gradus sexus specialiter.] Ita quia iam tunc innupta adhuc Eua mulieris uocabulo fuit, commune id uocabulum et uirgini factum est. Nec mirum si apostolus,*

eodem utique spiritu actus quo cum omnis scriptura diuina, tum et illa Genesis digesta est, eadem uoce usus est mulierem ponendo, quae exemplo Euae innuptae et uirgini competat.

2. *Cetera denique consonant. Nam et hoc ipso quod uirgines non nominauit, sicut alio in loco ubi de nubendo docet, satis praedicat de omni muliere et de toto sexu dictum, nec distinctum esse inter <mulierem et> uirginem <quam> omnino non nominat. Qui enim alibi distinguere meminit, ubi scilicet differentia postulat - distinguit autem utramque speciem suis uocabulis designans - ubi non distinguit, dum utramque non nominat, nullam uult differentiam intelligi.*

3. *Quid, quod graeco sermone quo litteras apostolus fecit usui est mulieres uocare quam feminas, id est gunai-kaj, quam qhlei/aj? Igitur si pro sexus nomine uocabulum istud frequentatur quod est interpretatione pro eo quod est femina, sexum nominauit dicens gunaika. In sexu autem et uirgo contingitur.*

4. *Sed et manifesta pronuntiatio est: Omnis, inquit, mulier adorans et prophetans intecto capite dedecorat caput suum. Quid est 'omnis mulier' nisi omnis aetatis, omnis ordinis, omnis conditionis? Nihil mulieris excipit, dicendo 'omnis', sicut nec uir<i> nec uelandi; proinde enim Omnis uir inquit. Sicut ergo in masculino sexu sub uiri nomine etiam inuestis uelari uetatur, ita et in feminino sub nomine mulieris etiam uirgo uelari iubetur.*

δοξο που ο απόστολος – οδηγούμενος βεβαίως από το ίδιο Πνεύμα που συνέταξε όλη τη Θεία Γραφή συμπεριλαμβανομένου και του βιβλίου της Γένεσης – χρησιμοποίησε την ίδια λέξη (γυναίκες), η οποία, αναφερόμενη κατ'αρχάς στην ανύπαντρη Εύα, περιλαμβάνει και τις παρθένες.

2. Στην πραγματικότητα, **όλα τα άλλα εδάφια βρίσκονται σε συμφωνία με αυτό**. Διότι ακόμη και με το να μην ονομάζει «παρθένες» (όπως ^{1 ΚΟΡ. 7:34} κάνει σε άλλο σημείο που διδάσκει για τον γάμο), βεβαιώνει επαρκώς ότι η παρατήρησή του αφορά κάθε γυναίκα, και το φύλο γενικά. Και επίσης ότι δεν υπάρχει διαφοροποίηση μεταξύ παρθένων και μη παρθένων, εφόσον δεν επισημαίνει μιá τέτοια διαφοροποίηση. Διότι αυτός που αλλού – εκεί που χρειάζεται – θυμάται να κάνει τον διαχωρισμό (χρησιμοποιώντας ειδικό όνομα για κάθε κατηγορία), εκεί που δεν επιθυμεί να κάνει διαχωρισμό, δεν χρησιμοποιεί ειδικό όνομα.

3. Επίσης, στην ελληνική γλώσσα που **έγραφε ο απόστολος**, λένε συνήθως «γυναίκες» και όχι «θήλεις». Ως εκ τούτου, αν η λέξη «γυνή» εκπροσωπεί το θηλυκό γένος, και χρησιμοποιείται συχνά στην θέση του ονόματος του φύλου, τότε λέγοντας «γυναίκες» ονομάζει το φύλο, το οποίο βέβαια περιλαμβάνει και τις παρθένες.

4. Όμως (ο Παύλος) δηλώνει σαφώς: «Πάσα δε γυνή προσευχομένη ή προφητεύουσα με την ^{1 ΚΟΡ. 11:5} κεφαλήν ασκεπή, καταισχύνει την κεφαλήν εαυτής». Τι σημαίνει «πάσα γυνή», αν όχι γυναίκες κάθε ηλικίας, κάθε τάξης, και κάθε κατάστασης; Λέγοντας «πάσα» δεν εξαιρεί καμία, όπως και δεν εξαιρεί κανέναν άνδρα όταν λέει πως οι άνδρες δεν πρέπει να καλύπτονται – διότι παρομοίως λέει, «πας ανήρ». Καθώς λοιπόν στο ανδρικό φύλο, υπό την ονομασία «άνδρες» ακόμα και οι νεανίσκοι απαγορεύεται να καλύπτονται, έτσι και στο γυναικείο, υπό την ονομασία «γυναίκες» ακόμα και οι παρθένες υποχρεούνται

να καλύπτονται. Και στα δύο φύλα, οι νεώτεροι ακολουθούν την πειθαρχία των μεγαλύτερων. Διαφορετικά ας καλύπτονται οι άρρενες παρθένοι (*47) αν είναι οι θήλεις παρθένοι να μένουν ακάλυπτες, επειδή δεν κατονομάζονται. Αν ξεχωρίζουμε την «γυναίκα» απ' την «παρθένο», λογικό είναι να ξεχωρίζουμε και τον «άνδρα» απ' τον «νεανία».

1 ΚΟΡ. 11:10

5. Πράγματι ο απόστολος είπε ότι πρέπει οι γυναίκες να καλύπτονται «**διὰ τους αγγέλους**», **επειδή οι άγγελοι επαναστάτησαν εναντίον του Θεού** γιά τις «**θυγατέρες των ανθρώπων**». Ποιός μπορεί να υποστηρίξει ότι μόνο «**γυναίκες**», δηλαδή παντρεμένες μηπαρθένες, υπήρξαν αντικείμενο της επιθυμίας των αγγέλων, και όχι «**παρθένες**» που είναι ομορφότερες και ικανότερες να προσελκύουν θαυμαστές; Τουναντίον, μάλλον επιθύμησαν μόνο παρθένες, εφόσον μάλιστα η Γραφή λέει «**θυγατέρες των ανθρώπων**», και όχι «**συζύγους των ανθρώπων**» ή, αδιακρίτως, «**θήλεις**».

6. Επίσης λέει «**τις έκαναν συζύγους τους**», και εννοεί πως δεν ήταν σύζυγοι από πριν. Αν ήταν, ο Παύλος θα είχε εκφραστεί διαφορετικά. Διότι οι αποκαλούμενες (**σύζυγοι**), δεν είναι ούτε χήρες, ούτε παρθένες. Αναφέροντας το φύλο γενικά, έβαλε τις «**θυγατέρες**» και τις άλλες κατηγορίες γυναικών μαζί. (*48)

(ΓΕΝ. 6:2)

7. Και πάλι, λέγοντας ότι «**η ίδια η φύση**» που **έδωσε την κόμη σαν φυσικό κάλυμμα** και στολίδι των γυναικών «**διδάσκει ότι είναι καθήκον των γυναικών να καλύπτονται**», δεν εννοεί ότι έδωσε το ίδιο κάλυμμα και την ίδια τιμή της κεφαλής και στις παρθένες; Αν «**είναι ντροπή**» γιά μία γυναίκα να κουρεύεται, είναι ντροπή και γιά μία παρθένα.

1 ΚΟΡ. 11ο κεφ.

Η ίδια πειθαρχία (*49) απαιτείται από αυτές, στις οποίες δόθηκε ο ίδιος νόμος της κεφαλής (*50) – που ισχύει ακόμα και γιά την παιδίσκη, διότι εξ αρχής η παρθένος ονομάστηκε «**θήλυ**».

Aequaliter in utroque sexu minor aetasmajorissequaturdisciplinam, aut uelentur et uirgines masculi, si non uelantur et uirgines feminae, quia nec isti nominatim tenentur. Aliud sit uir <et> inuestis, si aliud est mulier et uirgo.

5. *Nempe propter angelos ait uelari oportere, quod angeli propter filias hominum descuerunt a Deo. Quis ergo contendat solas mulieres, id est nuptas iam et uirginitati defunctas, concupiscentiae, nisi si non licet et uirgines specie praestare et amatores inuenire? Immo uideamus quod non uirgines solas concupierint, cum dicat scriptura filias hominum, quia potuit uxores hominum nominasse uel feminas indifferenter. 6. Etiam quod ait et acceperunt sibi in uxores, eo facit, quod accipiuntur in uxores quae uacant scilicet; de non uacantibus autem aliter enuntiasset. Itaque uacant tam uiduitate quam et uirginitate. Adeo [sexum] nominando generaliter filias, et species in genere commiscuit.*

7. *Item cum dicit naturam ipsam docere uelandum feminis esse, quae capillum pro tegumento et ornamento mulieribus assignarit, nonne idem tegumentum et idem honor capitis uirginibus quoque adscriptus est? Si mulieri turpe est radi, et uirgini perinde. 8. In quibus ergo una conditio capitis deputatur, una et disciplina capitis exigitur, etiam ad eas uirgines, quas pueritia defendit; a primo enim femina nominata est.*

(*47) Γιά παρόμοια χρήση της λέξης «παρθένοι» όσον αφορά τους άνδρες, διάβασε: ΑΠΟΚ. 14[1Δ]:4. (*48) Κάνει αναφορά σε μια καταγραφή που περιλαμβάνεται στην ΓΕΝ. 6[ΣΤ]:1-2. Η έννοια περί σχέσεων μεταξύ αγγέλων και γυναικών είναι προβληματική. Γιά άλλους οι «*υιοί του Θεού*» είναι οι απόγονοι του Σηθ που ήλθαν σε επαφή με τους απογόνους του Κάιν. Άλλοι θεωρούν ότι αναφέρεται σε μία πρωτοφανή δαιμονοκαταληγία του προ-Κατακλυσμιαίου κόσμου. (*49) Δηλ. η χρήση του πέπλου στη προσευχή. (*50) Υπονοεί τα μακρυά μαλλιά.

Sic denique et Israel obseruat. Sed si non obseruaret, nostra lex ampliata atque suppleta defenderet sibi adiectionem, uirginibus quoque iniciens uelamentum. Excusetur nunc aetas quae sexum suum ignorat -simplicitatis priuilegium teneat; nam et Eua et Adam, ubi eis contigit sapere, texerunt statim quod agnouerant -, certe in quibus iam pueritia mutauit, sicut naturae ita et disciplinae debet aetas esse munifica; nam et membris et officiis mulieribus resignantur. Nulla uirgo est ex quo potest nubere, quoniam aetas iam in ea nupsit suo uiro, id est tempori.

9. *'Sed aliqua se Deo uouit.'* Tamen et crinem exinde transfigurat et omnem habitum ad mulieres conuertit. Totum ergo asseueret et totum uirginis praestet; quod propter Deum abscondit, plane obumbret. Interest nostra, quod Dei gratia exercent^{ur}, solius Dei conscientiae commendare, ne quod a Deo speramus ab homine compensemus. Quid denudas ante Deum quod ante homines tegis? Verecundior eris in publico quam in ecclesia? Si Dei gratia est et accepisti, quid gloriaris, inquit, quasi non acceperis? Quid alias ostentatione tui iudicas? An alias gloria tua ad bonum inuitas? Atqui et ipsa periclitaris amittere, sigloriaris, et alias ad eadem pericula cogis. Facile eliditur quod affectione gloriae assumitur. Velare, uirgo, si uirgo es; debes enim erubescere.

Αυτό το έθιμο τηρείται ακόμα και από τον λαό Ισραήλ. Αλλά αν ο Ισραήλ δεν το τηρούσε, ο δικός μας Νόμος (*51), **που αποτελεί επέκταση και ολοκλήρωση του παλαιού**, θα δικαιολογούσε την προσθήκη που επιβάλλει το κάλυμμα στις παρθένους. Στη δική μας οικονομία, επιτρέπουμε στην ηλικία που δεν έχει συνειδητοποιήσει το φύλο της να διατηρήσει το προνόμιο της αθωότητας. Διότι ο Αδάμ κι η Εύα, όταν «εγνώρισαν ότι ήταν γυμνοί, αμέσως εκάλυφθησαν». Σε κάθε περίπτωση, όταν το κορίτσι ωριμάζει οφείλει να θυμάται τα καθήκοντά του προς τη φύση και προς την πειθαρχία, διότι γίνεται «**γυναίκα**» ως άτομο κι ως προς τις φυσικές λειτουργίες. Καμία δεν είναι «**παρθένος**» απ'τη στιγμή που είναι ώριμη για γάμο, εφόσον, στην περίπτωση της, η ηλικία έχει παντρευτεί τον δικό της σύζυγο, τον χρόνο.

9. Αλλά σε κάποιες ειδικές περιπτώσεις που η παρθένος αφιερώνεται στο Θεό, αλλάζει και την κόμμωσή της και την ενδυμασία της σε γυναικεία. Τότε διατηρεί και το χαρακτήρα, και τις λειτουργίες της «**παρθένου**» κι αυτό που κρύβει προς χάριν του Θεού (*52), το κατακαλύπτει. (*53) Το δικό μας το καθήκον είναι να εμπιστευόμαστε στο Θεό μόνο αυτό που η χάρη του Θεού ενεργεί μέσα μας, για να μη λάβουμε απ'ανθρώπους την ανταμοιβή που ελπίζουμε να λάβουμε απ'τον Θεό. Γιατί γυμνώνεις ενώπιον του Θεού αυτό που καλύπτεις ενώπιον των ανθρώπων; (*54) **Γιατί όταν κυκλοφορείς έξω είσαι πió σεμνή απ'ότι μέσα στη εκκλησία;** Αν η αφοσίωσή σου είναι χάρη που έλαβες απ' το Θεό, «γιατί **καυχάσαι σαν να μη την έλαβες**»; Γιατί να κρίνει άλλους η δική σου η επίδειξη; Καυχώμενη στον εαυτό σου, όχι μόνο δεν κάνεις καλό στους άλλους, αλλά κινδυνεύεις να χαθείς και συ. Κι αν βάζεις στον ίδιο κίνδυνο τους άλλους, αυτό που παίρνεις απ' την αγάπη της καύχησης, εύκολα θα καταστραφεί. Καλύψου, παρθένε, αν είσαι παρθένος. Γιαυτό πρέπει να κοκκινίζεις από ντροπή.

(*51) Όπως δόθηκε από τον Κύριό μας στην «επί του όρους ομιλία». (*52) Τα μαλλιά της. (*53) Με το πέπλο. (*54) Για να μη χάσουμε την αιώνια ανταμοιβή του Θεού για την πρόσκαιρη εκτίμηση των ανθρώπων, ένα ρίσκο που έπαιρναν οι παρθένες εκείνες που κυκλοφορούσαν έξω καλυμμένες χάριν της κοινωνικής συνθήκης και στην εκκλησία ήταν ακάλυπτες κατά παράβαση της εντολής.

Αν είσαι παρθένος, απόφυγε τα βλέματα των πολλών. Μην αφήνεις να θαυμάζουν το πρόσωπό σου, και να καταλάβουν την προσποίησή σου. (*55) Διότι καλώς προσποιείσαι την παντρεμένη, αν καλύπτεις την κεφαλή σου. Ή μάλλον δεν προσποιείσαι, γιατί είσαι παντρεμένη με το Χριστό: σε Εκείνον έχεις παραδώσει το σώμα σου. Να φέρεσαι λοιπόν όπως η διδασκαλία του Συζύγου σου υπαγορεύει. Αν προστάζει τις συζύγους άλλων να καλύπτονται, πολύ περισσότερο βέβαια τη δική Του.

10. «Αλλά δεν πρέπει ο καθένας (*56) να νομίζει ότι μπορεί να ανατρέψει το καθεστώς του προκατόχου του». Πολλοί προτιμούν τις συνήθειες άλλων, παρά τη δική τους κρίση και αυτά που συνεπάγεται. Έστω ότι οι παρθένες δεν υποχρεούνται να καλύπτονται, όμως σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να τους απαγορεύουν να καλύπτονται, αν εκουσίως το κάνουν. (*57) Διότι δεν μπορούν και να αρνηθούν την παρθενία τους και να καταστρέψουν την υπόληψή τους ενώ αρκούνται στην ασφάλεια της καλής συνείδησης ενώπιον του Θεού. Σχετικά με τις αρραβωνιασμένες, μπορώ με σταθερότητα «πάνω από το μικρό μου μέτρο» να πω και να δηλώσω, ότι πρέπει να καλύπτονται από την πρώτη στιγμή που ανατρίχιασαν στο πρώτο ανδρικό φιλή και άγγιγμα. Γιατί σε αυτές όλα μαρτυρούν ότι έχουν ήδη παντρευτεί: η ηλικία τους είναι ώριμη για γάμο, η σάρκα τους είναι στην κατάλληλη ηλικία, το πνεύμα τους έχει απόκτησει συνείδηση (του φύλου του), η σεμνότητά τους έχει αποκτήσει την εμπειρία του φιλιού, η ελπίδα τους έγινε προσμονή, και το μυαλό τους επιθυμεί τον γάμο. Η Ρεβέκκα είναι το παράδειγμά μας, η οποία, όταν της έδειξαν τον μνηστήρα της, κάλυψε το κεφάλι της σαν παντρεμένη, βλέποντάς τον και μόνο.

Si uirgo es, plures oculos pati noli. Nemo miretur in tuam faciem; nemo mendacium tuum sentiat. Bene mentiris nuptam, si caput ueles. Immo mentiri non uideris; nupsisti enim Christo. Illi carnem tuam tradidisti: age pro mariti tui disciplina. Si nuptas alienas uelari iubet, suas utique multo magis.

10. 'Sed non putet institutionem unusquisque antecessoris commouendam.' Multi alienae consuetudini prudentiam suam et constantiam eius addicunt.

Ne compellantur uelari, certe uoluntarias prohiberi non oportet; quae se etiam uirgines negare non possunt, <sint> contentae abuti [in] fama suae conscientiae apud Deum securitate.

De illis tamen quae sponsis dicantur constanter super meum modulum pronuntiare contentarique possum uelandas ex ea die esse qua ad primum uiri corpus osculo et dextera expauerint; omnia enim in his praenupserunt, et aetas per maturitatem et caro per aetatem et spiritus per conscientiam et pudor per osculi experimentum et spes per expectationem et mens per uoluntatem. Satisque nobis exemplo Rebecca est quae sponso demonstrato tantum notitia <e> eius nubendo uelata est.

(*55) Δηλαδή να προσποιείσαι την παντρεμένη (με πέπλο), ενώ είσαι παρθένος. Αλλά οι αφιερωμένες παρθένες ντύνονται σαν παντρεμένες, γιατί είναι παντρεμένες με τον Χριστό. (*56) Ο καθένας επίσκοπος δηλαδή που αυθαιρετεί. (*57) Πολλοί έβγαζαν βία τα πέπλα από τις παρθένες κατά την εισδό τους στην εκκλησία!

2 ΚΟΡ. 10:13

(ΓΕΝ. 24:64-65)

Κεφ. 23. Γιά το Γονάτισμα

XXIII.1. *De genu quoque ponendo uarietatem obseruationis patitur oratio per pauculos quosdam qui sabbato abstinere genibus, quae dissensio cum maxime apud ecclesias causam dicit. 2. Dominus dabit gratiam suam, ut aut cedant aut sine aliorum scandalo sententia sua utantur. Nos uero, sicut accepimus, solo die dominicae resurrectionis non ab isto tantum, sed omni anxietatis habitu et officio cauere debemus, differentes etiam negotia, ne quem diabolo locum demus. Tantumdem et spatio Pentecostes quae eadem exultationis sollemnitate dispungitur. 3. Ceterum omni die quis dubitet prosternere se Deo uel prima saltem oratione qua lucem ingredimur?*

4. *Ieiuniis autem et stationibus nulla oratio sine genu et reliquo humilitatis more celebranda est. Non enim oramus tantum, sed et deprecamur et satisfacimus Deo Domino nostro.*

XXIV.1. *De temporibus orationis nihil omnino praescriptum est nisi plane omni in tempore et loco orare. Sed quomodo omni loco, cum prohibeamur in publico? Omni, inquit, loco, quem opportunitas aut etiam necessitas importarit. Neque enim contra praeceptum reputatur ab apostolis factum, qui in carcere audientibus custodiis orabant et caneabant Deo, apud Paulum, qui in nauis coram omnibus eucharistiam fecit.*

1. Και σε αυτό το θέμα επίσης οι τακτικές διαφοροποιούνται, λόγω της άρνησης μερικών να γονατίζουν το Σάββατο. Και εφόσον αυτή η διάσταση απόψεων καταδικάζεται από τις εκκλησίες, 2. **παρακαλούμε το Θεό να κάνει χάρη ώστε οι διαφωνούντες ή να υποταχτούν, ή να κάνουν αυτό που νομίζουν χωρίς να προσβάλλουν τους άλλους.** Όμως εμείς (κάνοντας αυτό που παραλάβαμε), μόνο την ημέρα της Ανάστασης του Κυρίου αποφεύγουμε όχι μόνο το γονάτισμα, (*58) αλλά και κάθε στάση ή υπηρεσία μέριμνας, απέχοντας ακόμα και από τις εργασίες μας, γιά να μη δώσουμε τόπο στον διάβολο. Το ίδιο κάνουμε και στην περίοδο της Πεντηκοστής, η οποία χαρακτηρίζεται από την ίδια χαρά κατά τη λατρεία. (*59). 3. Αλλά ποιός δεν πέφτει πρηνής ενώπιον του Θεού καθημερινά, τουλάχιστον κατά την πρώτη προσευχή με την οποία υποδεχόμαστε το ξημέρωμα; 4. Επιπλέον, κατά τις νηστείες και τις Στάσεις, (*60) η **προσευχή πρέπει να συνοδεύεται από γονάτισμα και τα συνήθη σημεία ταπείνωσης, Διότι τότε δεν προσευχόμαστε απλώς, αλλά και ταπεινωνόμαστε** γιά να ικανοποιήσουμε τον Κύριο και Θεό μας. Σχετικά με το πόσες φορές προσευχόμαστε εντολή δεν υπάρχει, εκτός από το: «προσεύχεστε παντού και πάντα». (Εφ. 4:27)

Εφ. 6:18,
1 ΘΕΣ. 5:17,
1 ΤΙΜ. 2:18

Κεφ. 24. Που Πρέπει να Προσευχόμαστε

1. Αλλά πώς γίνεται να προσευχόμαστε «παντού» εφόσον δεν επιτρέπεται να προσευχόμαστε δημοσίως; Με την έκφραση αυτή εννοεί σε κάθε μέρος που θα μας δοθεί η ευκαιρία ή που θα υπάρξει ανάγκη: γιατί αυτό που έκαναν οι απόστολοι (όταν στην φυλακή, μπροστά στους κρατούμενους «*άρχισαν να ψάλλουν και να προσεύχονται στον Θεό*»), δεν θεωρείται παράβαση της εντολής, ούτε και αυτό που έκανε ο Παύλος, ο οποίος στο πλοίο, μπροστά σε όλους, «*ευχαρίστησε τον Θεόν*». ΜΑΤΘ. 6:5-6
ΠΡΑΞ. 16:25
ΠΡΑΞ. 27:35

(*58) Το γονάτισμα είναι στάση ικεσίας και υποδηλώνει ταπείνωση. Η όρθια στάση είναι στάση αγαλλίασης και θριάμβου. Την Κυριακή γενικά δεν γονατίζουν στην Εκκλησία. Η αναφορά γονατιζόντων το Σάββατο δείχνει την ύπαρξη Ιουδαϊζόντων στοιχείων μέσα στην Εκκλησία. (*59) Η εορτή της Πεντηκοστής (ΠΡΑΞ. 20[Κ'] :26), εορταζόταν στην αρχαία Εκκλησία όπως πριν και η εορτή του Πάσχα. (*60) Στάσεις: Κοίτα κεφ. 29:3.

Κεφ. 25. Οι ώρες της Προσευχής

1. Σχετικά με την εξωτερική (*61) συνήθεια της προσευχής, είναι ωφέλιμο να τηρούμε συγκεκριμένες ώρες – εννοώ τις ώρες που χωρίζουν τα μέρη της ημέρας – δηλαδή την τρίτη, την έκτη και την ένατη, τίς οποίες αναφέρει και η Γραφή. 2. **Η πρώτη έκχυση του Αγίου Πνεύματος στους συγκεντρωμένους πιστούς** έγινε την «*τρίτη ώρα*». (σ.μ. 9 π.μ.)

ΠΡΑΞ. 2:1-4,14,15

3. Ο Πέτρος, την ημέρα που είδε το όραμα της Παγκόσμιας Κοινότητας, είχε ανέβει στο δώμα του σπιτιού για προσευχή την «*έκτη ώρα*». (σ.μ. 12 μεσημέρι) 4. Ο ίδιος απόστολος, μαζί με τον Ιωάννη, πήγαινε στον Ναό την «*ενάτη ώρα*», (σ.μ. 3 μ.μ.) όταν θεράπευσε τον παραλυτικό.

ΠΡΑΞ. 10:9

ΠΡΑΞ. 3:1

5. Παρόλο που τα παραδείγματα αυτά δεν συνοδεύονται από εντολές για την τήρησή τους, ωστόσο είναι καλό να βάλουμε κάποιους κανόνες που κάνουν την νουθεσία πίο αυστηρή, και μας απομακρύνουν από τις δουλειές μας προς χάριν του καθήκοντός μας. Σύμφωνα λοιπόν με αυτά που διαβάζουμε στον Δανιήλ, που βέβαια ήταν Ιουδαϊκή τακτική, προσευχόμαστε τουλάχιστον τρεις φορές την ημέρα, διότι είμαστε χρεωφειλέτες στους Τρεις – τον Πατέρα, τον Υιό, και το `Αγ. Πνεύμα: (*62) εκτός φυσικά απ' τις τακτικές προσευχές μας που γίνονται, χωρίς να μας το πει κανείς, το ξημέρωμα και το σούρουπο.

ΔΑΝ. 6:10
ΨΑΛΜ. 55:17

6. Επίσης όμως είναι **αδιανόητο για τον πιστό να φάει ή να κάνει μπάνιο χωρίς να έχει προηγουμένως προσευχηθεί**, διότι η αναψυχή και τροφή του πνεύματος προηγούνται αυτών της σάρκας, όπως τα πράγματα του ουρανού προηγούνται των πραγμάτων της γης.

XV. 1. *De tempore uero non erit otiosa extrinsecus obseruatio etiam hora-rum quarumdam, istarum dico communium quae diu inter spatia signant, tertia, sexta, nona, quas sollemniores in scripturis inuenire est.* 2. *Primus Spiritus Sanctus con-gregatis discipulis hora tertia infusus est.* 3. *Petrus, qua die uisionem communitatis omnis in illo uasculo expertus est, sexta hora orandi gratia ascenderat in superiora.* 4. *Idem cum Ioanne ad nonam in templum adibat ubi paralyticum sanitati reformauit*

5. *Quae etsi simpliciter se habeant si<ne> ullius obseruationis praecepto, bonum tamen si<t> aliquam constituere praesumptionem, qua<e> et orandi admonitionem constringat et quasi lege ad tale munus ex-torqueat a negotiis interdum, ut, quod Danieli quoque legimus obseruatum utique ex Israelis disciplina, ne minus ter die saltem adoremus, debitores trium, Patris et Filii et Spiritus Sancti; exceptis utique legitimis orationibus, quae sine ulla admonitione debentur ingressu lucis et noctis.* 6. *Sed et cibum non prius sumere et lauacrum non prius adire quam interposita oratione fideles decet. Priora enim habenda sunt spiritus refrigeria et pabula quam carnis, quia priora caelestia quam terrena.*

(*61) Σε αντιδιαστολή με την εσωτερική λειτουργία του «*αδιαλείπτως προσεύχεσθαι*» (1 ΘΕΣ. 5[E]:17) που συνδέθηκε με την μικρή προσευχή, «*Κύριε Ιησού Χριστέ Υιέ του Θεού ελεησόν με*», η οποία αποτελεί σύνοψη όλων των ικεσιών προς τον Κύριο. (*62) Προ-Νικαϊκή αντίληψη περί του ενός Θεού. Στο 2ο κεφ., γ. 5, λέγει: «*Και πάλι, στο πρόσωπο του Πατέρα επικαλούμαστε τον Υιό – διότι Εκείνος είπε: «Εγώ και ο Πατέρας είμαστε Ένα»...*», Επίσης, στο 3ο κεφ., χωρίο 1, «*Γιά μας αποκαλύφθηκε στον Υιό, επειδή ο Υιός είναι τώρα το καινούριο όνομα του Πατέρα. «Έρθα», είπε, «στο όνομα του Πατέρα».*

XXVI. 1. Fratrem domum tuam introgressum ne sine oratione dimiseris - Vidisti, inquit, fratrem, uidisti Dominum tuum - maxime aduenam, ne angelus forte sit. 2. Sed nec ipse a fratribus exceptus priora feceris refrigeria terrena caelestibus; statim enim iudicabitur fides tua. Aut quomodo secundum praeceptum Pax huic domui dices, nisi et eis qui in domo sunt pacem mutuan reddas?

XXVII. 1. Diligentiores in orando subjungere in orationibus Alleluia solent et hoc genus psalmos, quorum clausulis respondeant qui simul sunt. Et est optimum utique institutum omni quod praeponendo et honorando Deo competit saturatam orationem uelut optimam hostiam ad-mouere.

XXVIII. 1. Haec est enim hostia spiritalis quae pristina sacrificia deleuit. Quo mihi, inquit, multitudinem sacrificiorum uestrorum? Plenus sum haulo-caustomatum arietum et adipem agnorum et sanguinem taurorum et hircorum nolo. Quis enim requisiiuit ista de manibus uestris? 2. Quae ergo quaesierit Deus euangelium docet. Veniet hora, inquit, cum ueri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et ueritate. Deus enim spiritus est et adoratores itaque tales requirit.

Κεφ. 26. Αποχαιρετισμός Αδελφών

1. Δεν θα αποχαιρετήσεις αδελφό που ήλθε στο σπίτι σου χωρίς προσευχή. «Είδες τον αδελφό σου;» λέει η Γραφή, «είδες τον Κύριο». Και ιδιαίτερα «ξένο», γιατί «μπορεί να είναι άγγελος». 2. Αλλά και συ, όταν επισκέπτεσαι αδελφούς, φρόντισε η σωματική αναψυχή να ακολουθεί την πνευματική και όχι αντίστροφα, διότι η πίστη σου παρευθύς θα κριθεί. Διαφορετικά δεν θα μπορέσεις να πεις, σύμφωνα με την εντολή, «Ειρήνη εις τον οίκον τούτον», αν δεν ενώσεις την ειρήνη σου με την ειρήνη αυτών που βρίσκονται μέσα στο σπίτι.

Κεφ. 27. Γιά την Προσθήκη Ψαλμού.

1. Οι ζηλωτές της προσευχής συνηθίζουν να προσθέτουν στις προσευχές τους το «Αλληλούϊα» (*63) και παρόμοιους ψαλμούς, στην επωδὸ των οποίων συμμετέχει η συνάθροιση. Και, βεβαίως, κάθε παράδοση που αποσκοπεί στο να εξυμνήσει και να τιμήσει τον Θεό, και γι' αυτό Του φέρνει πλούσια προσευχή σαν διαλεχτή θυσία (*64), θεωρείται από μας εξαιρετική. (*65)

Κεφ. 28. Προσευχή είναι Πνευματική Θυσία

1. Διότι αυτή είναι η πνευματική θυσία η οποία κατήργησε τις προηγούμενες θυσίες. «Γιά ποιό σκοπό», είπε ο Κύριος, «μου φέρνετε τόσες πολλές θυσίες; Έχω χορτάσει από ολοκαυτώματα κριών, και δεν επιθυμώ το πάχος των κριών, και το αίμα των ταύρων και των κατσικιών. Γιατί ποιός ζήτησε αυτά από σας;» 2. Το Ευαγγέλιο μας διδάσκει τι πραγματικά μας ζητά ο Θεός. «Θα έρθει καιρός», είπε ο Κύριος, «που οι αληθινοί προσκυνητές θα λατρεύουν τον Πατέρα με πνεύμα και αλήθεια. Γιατί ο Θεός είναι Πνεύμα και απαιτεί να έχει πνευματικούς προσκυνητές.»

(*63) Ίσως το «Μέγα Αλληλούϊα», δηλ. τους πέντε τελευταίους ψαλμούς ή απλά την δοξαστική φράση «αλληλούϊα». (*64) Ο «καρπός των χειλέων» (ΩΣΗΕ 14|1Α|:2). (*65) Η Εκκλησία έχει το δικαίωμα να συστήνει παράδοση, π.χ. μισή ώρα προσευχή πριν από το κήρυγμα, όχι όμως ενάντια στην αποστολική όπως κάνουν οι εκκομικευμένες Μεσαιωνικές ομολογίες και οι περισσότεροι Προτεστάντες.

3. Είμαστε οι αληθινοί προσκυνητές και οι αληθινοί ιερείς που προσευχόμενοι «*διὰ του Πνεύματος*» προσφέρουμε τη θυσία της προσευχής μας, ένα ολοκαύτωμα ευάρεστο και αποδεκτό από το Θεό, το οποίο απαιτεί γιατί ο Ίδιος προμήθευσε. 4. Αυτό το ολοκαύτωμα που ο πιστός το δίνει με όλη την καρδιά του, που το έθρεψε η πίστη και το φρόντισε η αλήθεια, άμωμο μέσα στην αθωότητά του και αγνό, στεφανωμένο με τη γιρλάντα της αγάπης, **οφείλει να το συνοδεύει η πομπή των καλών έργων μέσα σε ψαλμούς και ύμνους έως το θυσιαστήριο του Θεού**, γιά να μας εξασφαλίσει όλες τις ευλογίες.

Κεφ. 29. Η Δύναμη της Προσευχής

1. Διότι ο Θεός που την απαιτεί, αρνήθηκε ποτέ τίποτα στην προσευχή που γίνεται «*εν πνεύματι και αληθεία*»; Πόσο περίτρανα δείγματα της αποτελεσματικότητας της προσευχής διαβάζουμε, ακούμε και πιστεύουμε! Στην Παλαιά Οικονομία η προσευχή ελευθέρωνε από φωτιά, από άγρια θηρία και από λιμό – χωρίς να έχει ακόμα διαμορφωθεί από το Χριστό. Αλλά πόσο περισσότερο λειτουργική είναι η Χριστιανική προσευχή! Δεν στέλνει τον άγγελο της δροσιάς ανάμεσα στις φλόγες (*66), δεν φιμώνει τα λιοντάρια, ούτε μεταφέρει στους πεινασμένους το ψωμί των χωρικών. **Δεν έχει λάβει εξουσία να αποτρέπει την αίσθηση του πόνου.** Όμως δίνει αντοχή σ' αυτούς που υποφέρουν και θλίβονται, προσθέτει στη χάρη την αρετή, ώστε η πίστη να γνωρίσει τι λαμβάνει από τον Κύριο και να κατανοήσει ότι υποφέρει γιά το όνομα του Θεού. 2. **Στα αρχαία χρόνια η προσευχή επέφερε πληγές**, διασκόρπιζε τις στρατιές των εχθρών, και κρατούσε τον ουρανό κλειστό γιά να μη βρέξει. **Τώρα όμως, η προσευχή των δικαίων αποτρέπει την οργή του Θεού, περιφρουρεί την ασφάλεια των εχθρών, ικετεύει γιά τους διώκτες.** Και μην απορείτε πώς αυτή η προσευχή που κάποτε μπορούσε

3. *Nos sumus ueri adoratores et ueri sacerdotes, qui spiritu orantes spiritu sacrificamus orationem hostiam Dei propriam et acceptabilem, quam scilicet requisiiuit, quam sibi prospexit.*

4. *Hanc de toto corde deuotam, fide pastam, ueritate curatam, innocentia integram, castitate mundam, agape coronatam cum pompa operum bonorum inter psalmos et hymnos deducere ad Dei altare debemus, omnia nobis a Deo impetraturam.*

IXXX. 1. *Quid enim orationi de spiritu et ueritate uenienti negauit Deus qui eam exigit? Legimus et audimus et credimus quanta documenta efficaciae eius. Vetus quidem oratio et ab ignibus et a bestiis et ab inedia liberabat et tamen non a Christo acceperat formam. Ceterum quanto amplius oratur oratio Christiana! Non roris angelum in mediis ignibus sistit, nec oraleonibus obstruit, nec esurientibus rusticorum prandium transfert, nullum sensum passionis delegata gratia auertit, sed patientes et sentientes et dolentes sufferentia instruit, uirtute ampliat gratiam, ut sciat fides quid a Domino consequatur, intelligens quid pro Dei nomine patiatur. 2. Sed et retro oratio plagas irrogabat, fundebat hostium exercitus, imbrium utilia prohibebat. Nunc uero oratio iustitiae omnem iram Dei auertit, pro inimicis excubat, pro persequentibus supplicat. Mirum si aquas coelestes extorquere nouit, quae potuit et ignes*

ΔΑΝ. 3ο κεφ.
ΔΑΝ. 6ο κεφ.
ΙΑΚ. 5:17-20

η Χριστιανική προσευχή! Δεν στέλνει τον άγγελο της δροσιάς ανάμεσα στις φλόγες, δεν φιμώνει τα λιοντάρια, ούτε μεταφέρει στους πεινασμένους το ψωμί των χωρικών. Δεν έχει λάβει εξουσία να αποτρέπει την αίσθηση του πόνου. Όμως δίνει αντοχή σ' αυτούς που υποφέρουν και θλίβονται

(*66) Ο άγγελος ράντιζε με δροσιά τους τρεις παιδιά στο καμίνι της φωτιάς (Ύμνος των τριών παιδων – στ. 26-27: Δευτεροκανονικό). (*67) 2 ΒΑΣ. 42-44.

impetrare? Sola est oratio, quae Deum uincit; sed Christus eam nihil mali nouit operari, omnem illi uirtutem de bono contulit. Itaque nihil nouit nisi defunctorum animas de ipso mortis itinere <re> uocare, debiles reformare, aegros remediare, daemonicos expiare, claustra carceris aperire, uincula innocentium soluere. Eadem diluit delicta, tentationes repellit, persecutiones extinguit, pusillanimos consolatur, magnanimos oblectat, peregrinantes deducit, fluctus mitigat, latrones obstupefacit, alit pauperes, regit diuites, lapsos erigit, cadentes suspendit, stantes continet.

3. *Oratio murus est fidei, arma et tela nostra aduersus hostem qui nos undique obseruat. Itaque nunquam inermes incedamus. Die stationis, nocte uigiliae meminerimus. Sub armis orationis signum nostri imperatoris custodiamus, tubam angeli exspectemus orantes.*

4. *Orant etiam angeli omnes, orat omnis creatura, orant pecudes et ferae et genua declinant et egredientes de stabulis ac speluncis, ad caelum non otioso ore suspiciunt uibrantes spiritum suo mouere. Sed et aues nunc exsurgentes eriguntur ad caelum et alarum crucem pro manibus expandunt et dicunt aliquid quod oratio uideatur. Quid ergo amplius de officio orationis? Etiam ipse Dominus orauit, cui sit honor et uirtus in saecula saeculorum.*

να φέρνει φωτιά από τον ουρανό, τώρα φέρνει τη βροχή του. Μόνο η προσευχή μπορεί να «νικήσει» το Θεό (*68). Αλλά ο Χριστός θέλησε να μη χρησιμοποιηθεί για κακό: **της έδωσε δύναμη μόνο για το καλό**. Κι έτσι ξέρει μόνο να παίρνει τις ψυχές των εκλιπόντων από το μονοπάτι του θανάτου, **να μεταμορφώνει τους αδύναμους**, να αποκαθιστά τους ασθενείς, **να εκβάλλει δαιμόνια**, να ανοίγει φυλακές, να λύνει τα δεσμά των αθώων. Επίσης καθαρίζει τα σφάλματά μας, απωθεί πειρασμούς, **αποσοβεί διωγμούς**, παρηγορεί τους πνευματικά αδύναμους, χαροποιεί τους θαρραλέους, συνοδεύει ταξιδιώτες, ησυχάζει τρικυμίες, σταματάει ληστές, τρέφει φτωχούς, **ελέγχει πλουσίους**, σηκώνει τους πεσμένους, σταματάει την πτώση, ενισχύει αυτούς που στέκονται.

3. **Η προσευχή είναι το οχύρωμα της πίστης:** είναι τα όπλα της τα αμυντικά και επιθετικά για τη μάχη ενάντια στον εχθρό που μας παραμονεύει από όλες τις πλευρές. **Γι' αυτό ποτέ μην περπατάς άοπλος**. Την ημέρα η προσοχή σου να είναι στραμμένη στις Στάσεις. Την νύχτα στις Αγρυπνίες. (*69) Με τα όπλα της προσευχής φρουρούμε το λάβαρο του Στρατηγού μας – και περιμένουμε προσευχόμενοι, για να ακούσουμε τη σάλπιγγα του αγγέλου. (1 ΘΕΣ. 4:16)

4. Και οι άγγελοι, όλοι, προσεύχονται. Κάθε πλάσμα προσεύχεται. Τα βόδια και τα άγρια ζώα προσεύχονται και λυγίζουν τα γόνατά τους. Βγαίνουν από το παχί ή τη φωλιά τους, κοιτάζουν προς τον ουρανό, και το στόμα τους κινείται. (*70). Αλλά και τα πουλιά πετούν από τη φωλιά τους προς τον ουρανό, και, αντί για χέρια, απλώνουν τα φτερά τους **σε σχήμα σταυρού**, και λένε κάτι που μοιάζει με προσευχή. (*71) Τι περισσότερο μπορούμε να πούμε για το λειτουργήμα της προσευχής; **Ακόμα και ο ίδιος ο Κύριός μας προσευχόταν:** στον οποίο αν είναι τιμή και δόξα στους αιώνες των αιώνων!

(*68) Μεταφορική έκφραση εμπνευσμένη απ' την πάλη του Ιακώβ κι ίσως από ΜΑΤΘ. 11[ΙΑ]:12 (η βασιλεία των ουρανών βιάζεται κι οι βιασταί αρπάζουσιν αυτήν). (*69) Ουσιαστική η αδιάλλειπτη προσευχή αλλά και αγρυπνίες, δηλ. ολονύκτιες προσευχές. (*70) Η κίνηση του στόματος των μυρηκαστικών θυμίζει στον Τερτυλλιανό σιωπηλή προσευχή. (*71) Ο ένθερμος Χριστιανός βλέπει όλα τα πλάσματα να δοξολογούν το Θεό. ΨΑΑΜ. 148:1-10.

Αρχαία ερείπια από την Καρχηδόνα

ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΨΗ ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ

Στη τρίτη πραγματεία του ο Τερτυλλιανός πραγματεύεται την **προσευχή**, εννοώντας φυσικά την *Κυριακή Προσευχή* που αποτελεί την κορωνίδα όλων των προσευχών και όπως χαρακτηριστικά λέγει: «στην πραγματικότητα η *Κυριακή Προσευχή* αποτελεί την επιτομή ολόκληρου του *Ευαγγελίου*»(1:6) Και συνεχίζει: «...ο Κύριός μας Ιησούς Χριστός θέσπισε για μας, τους μαθητές της *Καινής Διαθήκης*, ένα νέο τύπο προσευχής, διότι έπρεπε ο νέος οίνος να μπει σε νέους ασκούς, και νέο επίρραμα να ραφτεί σε νέο ύφασμα.» (1:1)

Έτσι το παλαιοδιαθηκικό μοντέλο τελείωσε: «Στα αρχαία χρόνια η προσευχή επέφερε πληγές, διασκόρπιζε τις στρατιές των εχθρών, και κρατούσε τον ουρανό κλειστό για να μη βρέξει. Τώρα όμως, η προσευχή των δικαίων αποτρέπει την οργή του Θεού, περιφρουρεί την ασφάλεια των εχθρών, ικετεύει για τους διώκτες.» (29:2)

Πριν αρχίσει την ανάλυση των επτά αιτημάτων του *Πάτερ ημών*, ο Τερτυλλιανός αναλύει για τις προϋποθέσεις για μία αποτελεσματική προσευχή:

«Και τώρα, ευλογημένα μου αδέρφια, ας αναλογιστούμε την ουράνια σοφία Του: πρώτα εξετάζοντας την παραίνεσή Του να προσευχόμαστε ‘εν τω κρυπτώ’, πράγμα που προϋποθέτει πίστη (τη βεβαιότητα ότι η όραση κι η ακοή του Παντοδύναμου Θεού δεν εμποδίζονται από οικήματα, και λειτουργούν ακόμα και στο πιο κρυφό μέρος), αλλά και σεμνότητα (ώστε να δίνουμε δόξα και τιμή μόνο σε Εκείνον που πιστεύουμε ότι μας βλέπει και μας ακούει παντού)»(1:4)

Πέρα απο την προσευχή της πίστεως εν κρυπτώ, «όταν με την προσευχή μας βρισκόμαστε καθ’ οδόν προς τον Πατέρα, να μην έχουμε τη σύγχυση του θυμού. Κατόπιν ο Κύριος, ‘συμπληρώνοντας τον Νόμο’, απαγορεύει ρητά το θυμό εναντίον αδελφού, εξισώνοντάς τον με φόνο. Δεν επιτρέπει να εκφράσουμε το θυμό μας ούτε καν με λέξεις. Ακόμα κι αν πρέπει να θυμώσουμε, ο απόστολος μας συμβουλεύει να μην παραμείνουμε οργισμένοι μετά τη δύση του ήλιου. Αλλά πόσο απερίσκεπτο είναι να περάσει μια μέρα χωρίς προσευχή επειδή αρνούμεθα να συμφιλιωθούμε με τον αδελφό μας, ή να χάνουμε την προσευχή μας επειδή επιμένουμε στην οργή μας!» (11:2-3)

Επίσης ο καθαρισμός, «από ψέμα, φόνο, κακία, φαρμακείες ειδωλολατρία κι όλες τις βρωμιές που συλλαμβάνονται απ' το πνεύμα και εκτελούνται από τα χέρια. Αυτοί είναι οι αληθινοί καθαρμοί και όχι εκείνοι που κατάντησαν σκέτη πρόληψη, και κάνουν τους πιστούς να φέρνουν νερό σε κάθε προσευχή – ακόμα κι όταν έχουν μόλις τελειώσει το μπάνιο τους.» (13:1)

Τέλος, «οφείλει να το συνοδεύει η πομπή των καλών έργων μέσα σε ψαλμούς και ύμνους έως το θυσιαστήριο του Θεού, γιά να μας εξασφαλίσει όλες τις ευλογίες.» (28:4)

Κατόπιν αναλύει ένα προς ένα τα αιτήματα της Κυριακής Προσευχής:

Πάτερ ημών ο εν τοις ουρανοίς-

«Η προσευχή αρχίζει με μιά ομολογία προς το Θεό, και με την ανταμοιβή της πίστης ... Και πάλι, στο πρόσωπο του Πατέρα επικαλούμαστε τον Υιό – διότι Εκείνος είπε: 'Εγώ και ο Πατέρας είμαστε Ένα'. Γιά μας αποκαλύφθηκε στον Υιό, επειδή ο Υιός είναι τώρα το καινούριο όνομα του Πατέρα.» (2:1, 5)

Αγιασθήτω το Ονομά Σου -

«Διότι το όνομα του Θεού 'αγιαάζεται' και 'δοξάζεται' από Εκείνον (εφόσον ο ίδιος ο Κύριος αγιάζει όλους τους άλλους) – και γιά τον Κύριο οι άγγελοι γύρω από το θρόνο ουδέποτε παύουν να ψάλλουν, 'Άγιος, άγιος, άγιος'. (3:3)

Παρόμοια και μεις, ως υποψήφιοι της αγγελικής ζωής, αν βέβαια αποδειχθούμε άξιοι γι' αυτήν, αρχίζουμε από αυτή τη γη να μαθαίνουμε τη μελωδία που θα προσφέρουμε τότε στο Θεό, και τη λειτουργία της μελλοντικής δόξας.» (3:3)

Ελθέτω η βασιλεία Σου-

«Ναι, Κύριε, ελθέτω η βασιλεία Σου τάχιστα – προς απάντηση των προσευχών των αγίων, σύγχυση των εθνών, και αγαλλίαση των αγγέλων! Γι' αυτήν υποφέρουμε και γι' αυτή προσεχόμαστε!» (5:4)

Γεννηθήτω το θελήμα Σου-«Και ποιό είναι το θέλημα του Θεού, παρά να περπατούμε σύμφωνα με τη Διδασκαλία Του; (4:2) ... Ετσι λοιπόν, εαν η εκδήλωση της βασιλείας του Κυρίου εξαρτάται από το θέλημα του Θεού κι από τη δική μας εναγώνια προσδοκία...» (5:1)

Τον άρτον ημών τον επιούσιον δως ημίν σήμερα - «Ο Κύριος προστάζει να προσεχόμαστε γιά άρτον, που είναι η μόνη αναγκαία τροφή γιά τους πιστούς – γιατί 'όλα τα άλλα τα ζητούν οι εθνικοί'. Αυτό το μάθημα θέλησε να το εμπεδώσουν οι μαθητές Του, διότι έδωσε παραδείγματα και επανειλημμένα το ανέφερε σε παραβολές, λέγοντας, 'Παίρνει ένας πατέρας το ψωμί των παιδιών του και το ρίχνει στα σκυλιά;' και πάλι, 'Ποιός πατέρας δίνει στο παιδί του πέτρα, όταν ζητάει ψωμί;' δείχνοντας έτσι τι περιμένουν τα παιδιά από τον πατέρα τους.» (6:3)

Και άφες ημίν το οφειλήματα ημών-

«'Άφες ημίν τα οφειλήματα ημών'. Η αίτηση συγχώρησης ισοδυναμεί με πλήρη εξομολόγηση, διότι όποιος εκλιπαρεί για συγγνώμη παραδέχεται την ενοχή του. Επίσης, με αυτό τον τρόπο προσφέρουμε μετάνοια και ο Θεός τη δέχεται, γιατί επιθυμεί τη μετάνοια και όχι το θάνατο του αμαρτωλού (7:1) ... 'Όχι, αλλά εβδομηκοντάκις επτά', σκοπεύοντας στην αναμόρφωση του Νόμου προς το καλύτερο» (7:3)

Και μη εισενέγκεις ημάς εις πειρασμόν-

«Ολοκληρώνοντας αυτή την τόσο σύντομη Προσευχή – γιά να μην ικετεύουμε απλώς γιά την άφεση, αλλά και γιά την αποφυγή πράξεων που επιφέρουν ενοχή – ο Κύριος πρόσθεσε,

'Και μη εισενέγγεις ημάς εις πειρασμόν', που σημαίνει: μην επιτρέψεις να μας οδηγήσει σε αυτόν ο πειράζων ... Η αδυναμία είναι χαρακτηριστικό της σάρκας, και η πονηριά του διαβόλου. Ο Θεός διέταξε τον Αβραάμ να προσφέρει θυσία το γιό του, όχι γιά να πειράξει την πίστη του, αλλά γιά να τη στερεώσει, ώστε ο Αβραάμ να γίνει το παράδειγμα της εντολής να μην αγαπούμε τίποτα περισσότερο από το Θεό.» (8:1) «'Προσεύχεσθε να μην εισέλθετε εις πειρασμόν', και όμως 'εισήλθαν εις πειρασμόν', όταν εγκατέλειψαν τον Κύριο παραδομένοι στον ύπνο και όχι στην προσευχή.» (8:4)

Τελειώνοντας, τονίζει την αξία του να προσευχόμαστε γονατιστοί ή να προσευχόμαστε όρθιοι χωρίς όμως κραυγές και επίδειξη αλλά σεμνά και με ταπεινοφροσύνη.

«Αν είναι ασέβεια το να κάθεται ενώπιον εκείνου που περισσότερο από όλους τιμάς και σέβεται, πόσο μάλλον φανερώνει έλλειψη θρησκευτικότητας το να καθόμαστε ενώπιον του ζωντανού Θεού, ενώ ο άγγελος της προσευχής στέκεται ακόμα, εκτός κι αν έτσι διαμαρτυρόμαστε στον Θεό ότι η προσευχή μας κούρασε!» (16:6)

«Παρόμοια κι ο ήχος της φωνής μας πρέπει να είναι χαμηλός. Διαφορετικά, αν ο θόρυβος μας έκανε να εισακουστούμε από τον Θεό, πόσο μεγάλα λαρύγγια θα χρειαζόμασταν! Αλλά ο καρδιογνώστης Θεός ακούει την καρδιά, όχι τη φωνή.» (17:3)

«'Όμως περισσότερο συστήνουμε τις προσευχές μας στον Θεό όταν προσευχόμαστε σεμνά και με ταπεινοφροσύνη, ούτε καν με τα χέρια μας υπερβολικά υψωμένα, αλλά μετρημένα και καθώς πρέπει, και ούτε με το πρόσωπό μας υπερήφανα υψωμένο.» (17:1) «Τι κερδίζουν εκείνοι που προσεύχονται πολύ δυνατά, εκτός από την ενόχληση που προκαλούν στους διπλανούς τους; Κι όχι μόνο αυτό, αλλά όταν τα αιτήματά τους ακούγονται, είναι σα να προσεύχονται δημοσίως.» (17:5)

ΤΟ ΚΑΛΥΜΜΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΕΥΧΗ-

Στο 21ο κεφάλαιο κάνει αναφορά στο κάλυμμα των γυναικών συμπεριλαμβάνοντας και τις παρθένες που μερικοί απο παρανόηση εξαιρούσαν.

«.. τώρα πρέπει να εξετάσουμε ένα θέμα που αντιμετωπίζεται με μεγάλη προχειρότητα από τις εκκλησίες, κι αυτό είναι το αν πρέπει ή δεν πρέπει οι παρθένες να καλύπτονται. Και δεν είναι παράδοξο που ο απόστολος – οδηγούμενος βεβαίως από το ίδιο Πνεύμα που συνέταξε όλη τη Θεία Γραφή συμπεριλαμβανομένου και του βιβλίου της Γένεσης – χρησιμοποίησε την ίδια λέξη (γυναίκες), η οποία, αναφερόμενη κατ' αρχάς στην ανύπαντρη Εύα, περιλαμβάνει και τις παρθένες.

Πράγματι ο απόστολος είπε ότι πρέπει οι γυναίκες να καλύπτονται 'διά τους αγγέλους', επειδή οι άγγελοι επαναστάτησαν εναντίον του Θεού για τις 'θυγατέρες των ανθρώπων'» (21:1-2)

Ομως αν μερικοί διαφωνούν, «παρακαλούμε το Θεό να κάνει χάρη ώστε οι διαφωνούντες ή να υποταχτούν, ή να κάνουν αυτό που νομίζουν χωρίς να προσβάλλουν τους άλλους.» (23:2)

ΟΙ ΩΡΕΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ

‘Όπως σημειώνει «μπορείς την 9η ώρα» (3 μ.μ.) την οποία αναφέρει και η Γραφή (ΠΡΑΞ. 3[Γ]:1), αλλά και την 3η ώρα.(9 π.μ.), καθώς

«Η πρώτη έκχυση του Αγ. Πνεύματος στους συγκεντρωμένους πιστούς έγινε την τρίτη ώρα» (25:2)

Επίσης, «Δεν θα αποχαιρετήσεις αδελφό που ήλθε στο σπίτι σου χωρίς προσευχή. ‘Είδες τον αδελφό σου;’ λέει η Γραφή, ‘είδες τον Κύριο’. Και ιδιαίτερα ‘ξένο’, γιατί ‘μπορεί να είναι άγγελος’» (26:1)

«Αν οι Στάσεις μας -σ.μ. τακτές ώρες προσευχής- ονομάστηκαν έτσι απ' τη στρατιωτική ζωή – γιατί εμείς είμαστε οι στρατιώτες του Θεού – τα καθήκοντα των στρατιωτών δεν καταργούνται από χαρούμενους ψαλμούς, `αλλά ούτε κι από θλιμένους: απλώς η χαρά θα κάνει την πειθαρχία πιο πρόθυμη, κι η θλίψη πιο προσεκτική.» (19:5)

«Γι' αυτό ποτέ μην περπατάς άοπλος. Την ημέρα η προσοχή σου να είναι στραμμένη στις Στάσεις. Την νύχτα στις Αγρυπνίες.» (29:3)

«Η τήρηση των εντολών του Κυρίου προετοιμάζει το δρόμο για ν' ανέβουν οι προσευχές μας στον ουρανό. Η απομάκρυνση από τις εντολές Του σημαίνει ότι δεν θα εισακουστούν οι προσευχές μας.» (11:1)

#4 “De Ieiunio adversus Psychicos” (Περί Νηστείας-Σε Αντίθεση με τους Ψυχικούς)

Εισαγωγή

Το «σύμμικτο πλήθος» (ΑΡΙΜ. 11:4) αποτελούσε ανέκαθεν πρόβλημα για την Εκκλησία (ΠΡΑΞ. κεφ. 5ο). Τι γίνεται όμως όταν οι «αμαθείς κι αστήρικτοι» κατηγορούν τους περισσότερο αφιερωμένους (περισσότερο εγκρατείς, περισσότερο πρόθυμους να μαρτυρήσουν, και – εν προκειμένω – περισσότερο νηστεύοντες) για αίρεση και ψευδοπροφητεία; Η πραγματεία του Τερτυλλιανού «Περί Νηστείας» θα μπορούσε να είναι ένας υπέροχος δικανικός λόγος.

Ο συνήγορος επιστρατεύει τη ρητορική του δεινότητα και όλα τα επιχειρήματα από τις Γραφές για να υπερασπίσει την Πνευματική Χριστιανική Διδασκαλία (η λατινική λέξη που ο Τερτυλλιανός χρησιμοποιεί για τη «διδασκαλία» μπορεί να αποδοθεί και ως «πειθαρχία») αποδεικνύοντας ότι δεν πρόκειται για νεωτερισμό, αλλά για τήρηση εντολών που ίσχυαν από παλιά. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Τερτυλλιανός δεν κατηγορεί αδελφούς, αλλά διαμαρτύρεται απολογούμενος, και αντιπαραθέτει δύο αντίθετες τάσεις μέσα στην εκκλησία: αυτήν της εγκράτειας-αγνότητας-νηστείας-πένθους (Πνευματική Διδασκαλία/Πειθαρχία), και αυτήν της γενικής χαλαρότητας και της «ζωώδους πίστης» των Ψυχικών (σαρκικών) Χριστιανών που δεν ανέχονταν κανένα «νόμο» ...

Η δεύτερη μεγάλη ανανεωτική αναζωπύρωση στην ιστορία της Εκκλησίας, ο Μοναχισμός/Ερημητισμός, δικαίωσε πλήρως τις θέσεις του Τερτυλλιανού και της πρώτης ανανεωτικής κίνησης της νέας προφητείας, υιοθετώντας πλήρως τις θέσεις τους.

ΣΕΠΤΙΜΙΟΥ ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΟΥ ΠΕΡΙ ΝΗΣΤΕΙΑΣ (De Ieiunio)^(*1)

I. 1. *Mirarer psychicos istos, si sola luxuria tenderentur, qua saepius nubunt, si non etiam ingluvie lacerarentur, qua ieiunia oderunt. Monstrum scilicet haberetur libido sine gula, cum duo haec tam unita atque concreta sint, ut si disiungi omnino potuissent, ipsi prius uentri pudenda non adhererent. Specta corpus, et una regio est.*

2. *Denique pro dispositione membrorum ordo uitiorum. Prior uenter, et statim cetera saginae substructa lasciuiia est; per edacitatem salacitas transit.*

Agnosco igitur animalem fidem studio carnis, qua tota constat, tam multiuorantiae quam multinubentiae pronam,

ut merito spiritalem disciplinam pro substantia aemulam in hac quoque specie continentiae accuset perinde gulae frenos imbuentem per nullas interdum uel seras uel aridas escas, quemadmodum et libidini per unicas nuptias.

Κεφ. 1. Η Σχέση ανάμεσα στη Λαιμαργία και στη Λαγνεία. Γιατί οι Ψυχικοί είναι Αντίθετοι με τη Νηστεία

1. Αν οι Ψυχικοί (*2) ήταν μόνο σκλάβοι της φιληδονίας που τους οδηγεί σε πολλούς γάμους, (*3) και δεν ήταν επίσης **δουλωμένοι στην κοιλιόδουλία που τους κάνει να απεχθάνονται τη νηστεία**, θα ήταν απορίας άξιο. Η λαγνεία χωρίς τη λαιμαργία, θα ήταν το πιό παράξενο φαινόμενο. Αυτά τα δύο είναι άρρηκτα ενωμένα. Αν υπήρχε πιθανότητα να χωριστούν, η γενετήσια περιοχή θα ήταν κάπου αλλού, και όχι ενωμένη με την κοιλιά. Αν κοιτάξετε το σώμα, θα διαπιστώσετε ότι αυτά τα δύο μέλη βρίσκονται σχεδόν στο ίδιο σημείο. (*4)

2. Εν ολίγοις, η διάταξη των ελαττωμάτων είναι ανάλογη με τη σειρά των μελών. Πρώτα η κοιλιά, κι αμέσως μετά τα όργανα άλλου είδους ακολασίας: μέσω της αγάπης για το φαγητό, η ασέλγεια βρίσκει ευκαιρία να εκδηλωθεί. Αναγνωρίζω λοιπόν την ζωώδη (*5) πίστη από το χαρακτηριστικό της πλήρους ενασχόλησης με τη σάρκα (διότι δεν αποτελείται από τίποτα άλλο), γεγονός που την ωθεί σε υπερβολή στο φαγητό και υπερβολή στους γάμους. Κατηγορεί την πνευματική διδασκαλία, η οποία, σύμφωνα με τις δυνάμεις της, έρχεται σε αντίθεση (με τους Σαρκικούς) και σε αυτόν τον τομέα της εγκράτειας, επιβάλλοντας περιορισμούς στην όρεξη – με το να μένουμε άλλες φορές χωρίς φαγητό, άλλες φορές να αναβάλλουμε την ώρα του γεύματος, και άλλες φορές να εφαρμόζουμε ξεροφαγία – ακριβώς όπως βάζουμε χαλινάρι στη λαγνεία με το να επιτρέπουμε ένα μόνο γάμο.

Αναγνωρίζω λοιπόν την ζωώδη πίστη από το χαρακτηριστικό της πλήρους ενασχόλησης με τη σάρκα

(*1) Γράφθηκε περί το 208 μ.Χ. Ο πλήρης τίτλος είναι: «Περί της νηστείας σε αντίθεση με τους εθνικούς». (*2) Δηλαδή οι «σαρκικοί», «ζωώδεις» στην μετάφραση Βάμβα, αυτοί που είναι έρματα των ψυχικών παρορμήσεων και των αισθήσεων. (*3) Κατά τον Βασίλειο Καισαρείας: ο πρώτος γάμος νόμιμος, ο δεύτερος γάμος μετά το θάνατο του ενός συζύγου για τους ακρατείς, ο τρίτος για τους σαρκικούς, ο τέταρτος για τους χοίρους (τα γουρούνια). (*4) Δηλαδή η κοιλιά και τα γεννητικά όργανα. (*5) Ψυχική, σαρκική, όπως τα ζωϊκά ένστικτα.

3. Είναι ενοχλητικό να ασχολείται κανείς με τέτοια πράγματα, και στ'αλήθεια ντρεπόμαστε να λογομαχούμε για τέτοια θέματα (*6), που όποιος τα υπερασπίζει προσβάλλει τη σεμνότητα. Αλλά πώς γίνεται να προστατεύσω την αγνότητα και την εγκράτεια χωρίς να βάλω σε δοκιμασία τους αντιπάλους τους; Και ποιοί είναι οι αντίπαλοί τους, θα το πω τώρα, μια για πάντα: **είναι η εσωτερική και εξωτερική ακράτεια των Ψυχικών**. Αυτές έρχονται σε αντίθεση με τις εντολές του Παράκλητου κι αυτός είναι ο λόγος που οι Ψυχικοί απορρίπτουν τη Νέα Προφητεία (*7), όχι ότι ο Μοντανός κι η Μαξιμίλλα και η Πρίσκιλλα (*8) διδάσκουν άλλο Θεό, ούτε οτι ξεχωρίζουν τον Ιησού Χριστό (απο τον Θεό), **ούτε οτι ανατρέπουν κανένα κανόνα πίστης ή ελπίδας** – αλλά απλώς διδάσκουν ότι πρέπει οι νηστείες μας να είναι πιο συχνές απο τους γάμους μας. Σχετικά με το όριο των γάμων, έχουμε ήδη δημοσιεύσει μια πραγματεία *περί Μονογαμίας*.(*9)

4. Τώρα ο αγώνας μας αφορά τη δευτερεύουσα (ή μάλλον την πρωτεύουσα) εγκράτεια, που είναι ο περιορισμός του φαγητού. Μας κατηγορούν οτι κάνουμε νηστείες από μόνοι μας, ότι οι Στάσεις (*10) μας αργούν να τελειώσουν και διαρκούν συνήθως ως το βραδυ, και οτι κάνουμε ξεροφαγίες κατά τις οποίες αποφεύγουμε το κρέας, τις σάλτσες, τα ιδιαίτερα χυμώδη φρούτα και κάθε είδος κρασιού. Επίσης, αυτές τις ημέρες της ξηράς μας διαίτας δεν κάνουμε μπάνιο. (*11) 5. Γι' αυτό μας επισυνάπτουν συνεχώς κατηγορίες για νεωτερισμό, ο οποίος, σύμφωνα με τους δικούς τους κανόνες, είτε πρέπει να θεωρηθεί αίρεση, αν (το επίμαχο θέμα) αποτελεί ισχυρισμό ανθρωπίνο, είτε ψευδοπροφητεία, αν είναι πνευματική δήλωση. Και στις δύο περιπτώσεις, εμείς οι αναμορφωτές καταδικαζόμαστε σε ανάθεμα. (*12)

3. *Piget iam cum talibus congregari, pudet etiam de eis altercari quorum nec defensio uerecunda est. Quomodo enim protegam castitatem et sobrietatem sine taxatione aduersariorum? Quinam isti sint, semel nominabo: exteriores et interiores botuli psychicorum.*

Hi paraclito controuersiam faciunt; propter hoc nouae prophetiae recusantur; non quod alium deum praedicent Montanus et Priscilla et Maximilla, nec quod Iesum Christum soluant, nec quod aliquam fidei aut spei regulam euertant, sed quod plane doceant saepius ieiunare quam nubere.

4. *De modo quidem nubendi iam edidimus monogamiae defensionem. Nunc de castigatione uictus secunda uel magis prima continentiae pugna est. Arguunt nos, quod ieiunia propria custodiamus, quod stationes plerumque in uesperam producamus, quod etiam xerophagias obseruemus siccantes cibum ab omni carne et omni iurulentia et uuidioribus quibusque pomis nec quid uinositatis uel edamus uel potemus; lauacri quoque abstinentiam, congruentem arido uictui. Nouitatem igitur obiectant, de cuius illicito praescribant aut haeresin iudicandam, si humana praesumptio est, aut pseudo-prophetiam pronuntiandam, si spiritalis indictio est, dum quaque ex parte anathema audiamus, qui aliter adnuntiamus.*

(*6) Αναγκάζεται να διαμαρτυρηθεί για τις άδικες κατηγορίες που οι σαρκικοί Χριστιανοί προσάπτουν στους πνευματικούς. (*7) Η πρώτη Αγιαστική-Χαρισματική κίνηση στην ιστορία της Εκκλησίας, που εμφανίστηκε υπό τον Μοντανό περί το 170 μ.Χ. και συγκλόνισε την τότε Χριστιανική κοινότητα. Ήταν η πρώτη χαλαρά οργανωμένη αντίδραση στο γενικό παραστράτημα της Εκκλησίας. (*8) Κοίτα: Παραρτήματα. (*9) Ακολουθεί στον επόμενο τόμο. (*10) Απο ένα Λατινικό όρο που θα πεί φυλακές της νυκτός. Δηλαδή νηστεία άσκησης για λίγες ώρες σύμφωνα με το «ό έσχεν αυτή επισήσει»(ό,τι ηδύνατο αυτή έπραξε)-ΜΑΡΚ. 14[1Α]:8). (*11) Ενδειξη ταπεινώσης. (*12) Το εκκλησιαστικό είναι ότι οι πατέρες της πνευματικής ζωής στην έρημο και όλοι οι άγιοι υιοθέτησαν ακριβώς αυτά!

Κεφ. 2. Επιχειρήματα που οι Ψυχικοί αντλούν απ' το Νόμο, την Καινή Διαθήκη και τις Ειδωλολατρικές Συνήθειες

II. 1. *Nam quod ad ieiunia pertineat, certos dies a deo constitutos opponunt, ut cum in Leuitico praecipit dominus Moysi decimam mensis septimi diem placationis, sancta, inquit, erit uobis dies, et uexabitis animas uestras, et omnis anima, quae uexata non fuerit in illa die, exterminabitur de populo suo.*

2. *Certe in euangelio illos dies ieiuniis determinatos putant, in quibus ablati sunt sponso, et hos esse iam solos legitimos ieiuniorum Christianorum abolitis legalibus et propheticis uetustatibus. Vbi uolunt enim, agnoscunt quid sapiat lex et prophetae usque ad Iohannem.*

3. *Itaque de cetero indifferenter ieiunandum ex arbitrio, non ex imperio nouae disciplinae, pro temporibus et causis uniuscuiusque; sic et apostolos obseruasse, nullum aliud imponentes iugum certorum et in commune omnibus obeundorum ieiuniorum, proinde nec stationum, quae et ipsae suos quidem dies habeant quartae feriae et sextae, passiuè tamen currant, neque sub lege praecepti neque ultra supremam diem, quando et orationes fere hora nona concludat de Petri exemplo, quod Actis refertur.*

1. Σχετικά με τη νηστεία, αντιτάσσουν σε μας τις συγκεκριμένες ημέρες που όρισε ο Θεός: όπως για παράδειγμα στο Λευϊτικό, ο Κύριος δίνει εντολή στο Μωϋσή να καθιερώσει τη δέκατη ημέρα του έβδομου μήνα σαν ημέρα εξιλέωσης, λέγοντας τα εξής, « Ἅγια θα είναι για σας αυτή η ημέρα, και θα ταπεινώσετε τις ψυχές σας. Και κάθε ψυχή που δεν θα ταπεινωθεί εκείνη την ημέρα, θα εξολοθρευθεί εκ μέσου του λαού μου.» (*13) ΛΕΥΙΤ. 16:29

2. Όπως και να έχει το θέμα, νομίζουν πως το Ευαγγέλιο ορίζει ως ημέρες νηστείας τις ημέρες που «ο Νυμφίος αφαιρέθηκε από αυτούς», και ότι μόνο αυτές είναι τώρα οι νόμιμες ημέρες για Χριστιανική νηστεία, (*14) καταργώντας τα του νόμου και των αρχαίων προφητών, διότι όποτε τους βολεύει αναγνωρίζουν το νόημα του εδαφίου «πάντες οι προφήτες και ο νόμος έως Ιωάννου προεφήτευσαν». (*15) ΜΑΤΘ. 9:14-15
ΜΑΤΘ. 11:13

3. Ἄρα (έχουν την αντίληψη ότι) στο μέλλον η νηστεία δεν θα είχε κανόνες και θα ετηρείτο από τη Νέα Διδασκαλία κατ' επιλογήν κι όχι κατ' εντολήν, ανάλογα με το χρόνο και τις ατομικές ανάγκες του κάθε ανθρώπου: ότι αυτό έκαναν και οι απόστολοι, και δεν επέβαλαν περαιτέρω ζυγό για τήρηση συγκεκριμένων ημερών νηστείας για όλους γενικά, ούτε όρισαν συγκεκριμένες ημέρες Στάσεων. Ημέρες Στάσεων (θεωρούν) ότι είναι η 4η και η 8η της εβδομάδας, αλλά και ότι ποικίλλουν ανάλογα με τις ατομικές τους κρίσεις, σύμφωνα με τις οποίες (οι Στάσεις) ούτε ρυθμίζονται από δοσμένους κανόνες, ούτε πρέπει να παρατείνονται πέρα από την τελευταία ώρα της ημέρας, εφόσον ακόμα κι η προσευχή κατά κανόνα τελειώνει την 9η ώρα, σύμφωνα με το παράδειγμα του Πέτρου που έχει καταγραφεί στις Πράξεις.

(ΠΡΑΞ. 3:1)

(*13) Μετά την επιστροφή από την Βαβυλώνα προστέθηκαν και άλλες νεότερες νηστείες. Κοίτα: ΖΑΧ. 8[Η]:19.
(*14) Δηλαδή Τετάρτη και Παρασκευή, κοίτα: Διδαχή 8:1. (*15) Η γνωστή σύγχυση μεταξύ των ορίων Νόμου και Χάριτος. Δηλ. πόσο εκτείνεται το 'να ή τ' άλλο. Παρόμοιες θέσεις κρατούν πολλοί σύγχρονοι Προτεστάντες.

4. Εν τούτοις, θεωρούν ότι η ξεροφαγία είναι κάτι καινούριο μόνο στο όνομα, που θυμίζει έντονα ειδωλολατρικές δεισιδαιμονίες, όπως τις λιτοδίαιτες κακουχίες εξαγνισμού που υφίστανται (οι εθνικοί) προς τιμήν του Ἄπι, της Ἴσιδας και της Μεγάλης Μητέρας, περιορίζοντας την κατανάλωση διαφόρων φαγητών. (*16) Ενώ η πίστη του Χριστού είναι ελεύθερη και δεν οφείλει να υπακούει ούτε καν στους (σ.μ. υγιεινούς) κανόνες αποχής από διάφορα φαγητά του Ιουδαϊκού Νόμου, εφόσον ο απόστολος αποδέχτηκε μια για πάντα όλο το περιεχόμενο της αγοράς – κι απεχθάνεται εξ ίσου εκείνους που απαγορεύουν το γάμο και μας διατάζουν ν'απέχουμε από φαγητά που δημιούργησε ο Θεός.

4. *Xerophagias uero nouum adfectati officii nomen et proximum ethnicae superstitioni, quales castimoniae Apim, Isidem et Magnam Matrem certorum eduliorum exceptione purificant, cum fides libera in Christo ne Iudaicae quidem legi abstinentiam quorundam ciborum debeat, semel in totum macellum ab apostolo admissa, detestatore eorum qui sicut nubere prohibeant, ita iubeant cibis abstinere a deo conditis.*

5. Κατά συνέπεια, νομίζουν ότι για μας γράφτηκε το «εν υστέροις καιροίς θέλουσιν αποστατήσῃ τινές ἀπό τῆς πίστεως, προσέχοντες εἰς πνεύματα πλάνης, διὰ τῆς υποκρίσεως ψευδολόγων, ἐχόντων τὴν ἐαυτῶν συνείδησιν κεκαυτηριασμένην». (*17)

5. *Et ideo non esse iam tunc praenotatos in nouissimis temporibus abscedentes a fide, intendentes spiritibus mundi seductoribus, doctrinis mendaciloquorum inustam habentes conscientiam. Quibus, oro te, ignibus? Credo, quibus nuptias saepe deducimus et cenas quotidie coquimus?*

6. «Κεκαυτηριασμένην»; Με ποιά φωτιά, παρακαλώ; Τη φωτιά της έξαψης που μας ωθεί να ξαναπαντρευόμαστε, ή τη φωτιά του καθημερινού μαγειρέματος; Άρα είναι σίγουροι ότι όχι μόνο στους Γαλάτες αλλά και σε μας απευθύνεται η σκληρή επίπληξη (του απόστολου) ότι «ημέρας παρατηρούμε, και μήνας, και καιρούς, και ενιαυτούς». Ταυτόχρονα, μας πετούν κατά πρόσωπο το γεγονός ότι κι ο Ησαΐας ρητώς εδήλωσε ότι «δεν εξέλεξε τέτοια νηστεία ο Κύριος», δηλαδή αποχή από φαγητό, (*18) αλλά τα έργα δικαιοσύνης που αναφέρει μετά: κι ότι ο ίδιος ο Κύριος στο Ευαγγέλιο έχει απαντήσει συνοπτικά για κάθε είδος σχολαστικότητας που αφορά φαγητά, «διότι δεν μολύνουν τον άνθρωπο αυτά που εισέρχονται στο στόμα, ἀλλ'αὐτὰ που βγαίνουν ἀπ'το στόμα», ενώ ο ίδιος συνήθιζε να τρώει και να πίνει, ώστε Τον απεκάλεσαν «φάγο και οينوπότη».

6. *Sic et cum Galatis nos quoque percuti aiunt obseruatores dierum et mensium et annorum.*

Iaculantur interea et Esaiam pronuntiasse: non tale ieiunium dominus elegit, id est non abstinentiam cibi, sed opera iustitiae, quae subtextit; et ipsum dominum in euangelio ad omnem circa uictum scrupulositatem compendio respondisse, non his communicari hominem quae in os inferantur, sed quae ex ore proferantur, cum et ipse manducaret et biberet usque in notationem: ecce homo uorator et potator!

(*16) Ενώ ο Βασίλειος Καισαρείας αναφέρει ότι η εγκράτεια (όχι η παντελής αποχή-νηστεία) συστήθηκε στον Αδάμ και πάνω σε αυτό το θέμα εκείνος απέτυχε. (*17) Το κείμενο συνεχίζει «και εμποδιζόντων των γάμο» πράγμα που ουσιαστικά έλαβε εκπλήρωση στον 4ο αι. που παρουσιάστηκε από αιρετικές τάσεις η ανωτερότητα της παρθενίας έναντι του γάμου. (*18) Φυσικά πρόκειται για παρερμηνεία. Ο Ησαΐας κατέκρινε την νηστεία η οποία γίνεται χωρίς ανάλογα έργα μετανοίας. «Εάν γαρ νηστεύσης, και μη τηρήσης το σώμα σου λαλήσαι λόγον πονηρόν, ή οξυχολίαν, ή ψέδος, ή επιορκίαν, ή καταλαλήσεις κατά του πλησίον σου, εάν ταῦτα ἐξέλθῃ εκ του στόματος του νηστεύοντος, ουδέν ωφέλησεν ἀλλά και όλον τον κόπον αυτού ἀπώλεσεν.» Αθανάσιος Αλεξανδρείας (296-373)

7. Sic et apostolum docere, quod esca nos deo non commendat, neque abundantes, si edamus, neque deficientes, si non edamus.

His et huiusmodi sensibus eo iam subtiliter tendunt, ut unusquisque pronior uentri possit superuacua nec adeo necessaria existimare sublatis uel deminuti uel demorati cibi officia, praeponente scilicet deo iustitiae et innocentiae opera.

8. Et scimus, quales sint carnalium commodorum suasoriae, quam facile dicatur: opus est de totis praecordiis credam, diligam deum et proximum tamquam me. In his enim duobus praecceptis tota lex pendet et prophetae, non in pulmonum et intestinorum meorum inanitate.

III. 1. Itaque nos hoc prius affirmare debemus quod occulte subruerit periclitatur, quantum ualeat apud deum inanitas ista, et ante omnia, unde ratio ipsa processerit hoc modo promerendi deum. Tunc enim agnosceretur obseruationis necessitas, cum eluxerit rationis auctoritas a primordio recensendae.

2. Acceperat Adam a deo legem non gustandi de arbore agnitionis boni et mali, moriturus si gustasset. Verum et ipse tunc in psychicum reuersus post ecstasin spiritalem, in qua magnum illud sacramentum in Christum et ecclesiam prophetauerat, neciam capiens quae erant

7. Τελος, και ο απόστολος δίδαξε ότι «το φαγητόν δεν συνιστά ημάς εις τον Θεόν. Διότι ούτε εάν φάγωμεν, περισσεύομεν, ούτε εάν δεν φάγωμεν, ελαττούμεθα.» Βοηθούμενοι απο αυτά και παρόμοια εδάφια, με εξυπνάδα παρουσιάζουν το θέμα έτσι, ώστε ο επιρρεπής προς τη λαιμαργία εύκολα θα καταλήξει να θεωρεί περιττό και όχι απαραίτητο το καθήκον της αποχής από φαγητό ή της ελάττωσής του, εφόσον «ο Θεός στ'αλήθεια προτιμά τα έργα της δικαιοσύνης και της αθωότητας».

8. Και ξέρουμε την ποιότητα των παραινήσεων της σαρκικής άνεσης, πόσο εύκολο είναι να λένε, «Πρέπει να πιστεύω μ' όλη μου την καρδιά. Πρέπει ν' αγαπώ το Θεό, και το συνάνθρωπό μου σαν τον εαυτό μου: Διότι 'σ' αυτές τις δύο εντολές βασίζεται όλος ο νόμος κι οι προφήτες', όχι στην κενότητα του στομαχιού μου.» (*19)

Κεφ. 3. Η Αρχή της Νηστείας, Όπως ανιχνεύεται στην αρχαιότερη Πηγή της

1. Συνεπώς, πριν προχωρήσουμε περισσότερο είμαστε υποχρεωμένοι να βεβαιώσουμε αυτή την αρχή που κινδυνεύει να ανατραπεί. Δηλαδή, τι αξία έχει για το Χριστό αυτή η «κενότητα» για την οποία μιλάτε. Και, πρώτα απ' όλα, σε ποιά λογική βάση στηρίχτηκε η ιδέα του να κερδίζουμε την εύνοια του Θεού μ' αυτόν τον τρόπο. (*20) Γιατί θα αναγνωρίσουμε την ανάγκη της τήρησης (αυτής της αρχής), όταν φανεί ξεκάθαρα η αιτία που χρονολογείται στο απώτερο παρελθόν.

2. Ο Αδάμ παρέλαβε απ' το Θεό το νόμο να μη γευθεί «από το δένδρο της γνώσης του καλού και του κακού» διότι ο όλεθρος του θανάτου θα επακολουθούσε. Αλλά ο Αδάμ τότε, επανερχόμενος στην κατάσταση του Ψυχικού μετά την πνευματική έκσταση κατά την οποία είχε προφητικά διερμηνεύσει (*21) το «μέγα μυστήριο»

(*19) Είναι εκπληκτικές οι ομοιότητες αυτών των τοποθετήσεων με τον σύγχρονό μας Προτεσταντισμό, ο οποίος υποδεικνύει κορυφές χωρίς δρόμους ανάβασης και βασίζεται σε σλόγκαν επιδιώκοντας το αποτέλεσμα χωρίς τα μέσα όπως είπε ο Ι. Γουέσλι. Δηλ. το άπαν είναι η αγάπη και η πίστη, χωρίς να λένουν πως κατακτούνται. Το όλο θέμα την εποχή εκείνη ήταν λοιπόν η κατάργηση των εντολών του Χριστού με πρόσχημα την ελευθερία η οποία όμως δεν τους απελευθέρωσε. (*20) Δηλ. με την εγκράτεια και με το να δουλαγωγούμε τό σώμα μας. (1 ΚΟΡ. 9:27)

(*21) Ο Αδάμ δεν είχε πατέρα-μητέρα κι αυτά που είπε είναι η πρώτη καταγεγραμμένη προφητεία της Γραφής.

1 ΚΟΡ. 2:14 σχετικά με το Χριστό και την Εκκλησία, μη όντας πλέον «ικανός για τα πράγματα του πνεύματος» υπάκουσε πιά εύκολα στο στόμαχί του παρά στο Θεό, έδωσε περισσότερη σημασία στο φαγητό παρά στην εντολή, και πούλησε τη σωτηρία για την ευχαρίστηση του ουρανίσκου του! Δηλαδή έφαγε και καταστράφηκε. (*22) Θα σωζόταν, αν είχε προτιμήσει τη νηστεία της αποχής από ένα δευτράκι, ούτως ώστε, ακόμα και στο τόσο μακρινό παρελθόν, η ζωώδης πίστη αναγνωρίζει την καταγωγή της, και ξέρει από πού προέρχεται η όρεξή της για σαρκικότητα και η εκ μέρους της απόρριψη της πνευματικότητας.

3. Ως εκ τούτου πιστεύω ότι από την αρχή-αρχή ο ένοχος οισοφάγος προοριζόταν να τιμωρηθεί με το μαρτύριο της πείνας. Ακόμα κι αν ο Θεός δεν είχε επιβάλλει κανόνα για νηστείες, και απλά και μόνο μας έδειχνε την αιτία της πτώσης του Αδάμ, έχοντας δείξει σε μας το αδίκημα, **θα ήθελε η νοημοσύνη μας να βρει τρόπο επανόρθωσης**. Κάτω απ' αυτές τις περιστάσεις λοιπόν, αυτόβουλα θα λογάριαζα την τροφή για δηλητήριο, και θα έπαιρνα το αντίδοτο, δηλαδή την πείνα, για ν'απαλλαχτώ απ'την αρχέγονη αιτία του θανάτου – που μεταδόθηκε και σε μένα με τη γέννησή μου – σίγουρος ότι ο Θεός θέλησε μέσω αυτής να εκμηδενίσει το αντίθετό της, και πεπεισμένος ότι **η καλλιέργεια της εγκράτειας Τον ευαρεστεί**, εφόσον μου έδωσε να καταλάβω πως καταδίκασε **το αμάρτημα της ακράτειας**.

(ΨΑΛΜ. 51:17) 4. Επι πλέον, εφόσον ο ίδιος ο Κύριος δίνει εντολή περί νηστείας, και ονομάζει την «**συντετριμμένη ψυχή**» (**συντετριμμένη απ' την ταπείνωση της δίαιτας, βεβαίως**), «**θυσία**», δεν απομένει καμία αμφιβολία ότι με αυτό το σκεπτικό επέβαλε διαιτητικούς κανονισμούς, ώστε ο άνθρωπος να εξιλεωθεί για το προπατορικό αμάρτημα τηρώντας εντολές και απαγορεύσεις τροφών, και να εξευμενίσει το Θεό απαγορεύοντας το υλικό

spiritus, facilius uentri quam deo cessit, pabulo potius quam praecepto annuit, salutem gula uendidit.

Manducauit denique et periit, saluus alioquin, si uni arbusculae ieiunare maluisset; ut iam hinc animalis fides semen suum recognoscat exinde deducens carnalium adpetitionem et spiritualium recusationem.

3. *Teneo igitur a primordio homicidam gulam tormentis atque suppliciis inediae puniendam, etiamsi deus nulla ieiunia praecepisset. Ostendens tamen, unde sit occisus Adam, mihi reliquerat intellegenda re-media offensae, qui offensam demonstrarat. Vltro cibum, quibus modis quibusque temporibus potuissem, pro ueneno deputarem et antidotum famem sumerem, per quam purgarem mortis a primordio causam in me quoque cum ipso genere transductam, certus hoc deum uelle cuius contrarium noluit satisque confidens placituram illi continentiae curam, a quo damnatam comperissem incontinentiae culpam.*

4. *Porro, cum et ipse ieiunium mandet et animam conquassatam proprie utique cibi angustiis sacrificium appellet, quis iam dubitabit omnium erga uictum macerationum hanc fuisse rationem, qua rursus interdicto cibo et obseruato praecepto primordiale iam delictum expiaretur, ut homo*

(*22) Ο Θεός προέτρεψε τον Αδάμ να τρώει από κάθε δέντρο του παραδείσου (ΓΕΝ. 2:16), απλώς έθεσε ένα μικρό περιορισμό (βλ. 1 ΙΩΑΝ. 5:3), ώστε μέσω της ελάχιστης εγκράτειας να διδάξει στον Αδάμ την τόσο απαραίτητη για την πνευματική ζωή πειθαρχία.

per eandem materiam causae satis deo faciat per quam offenderat id est per cibi interdictionem, atque ita salutem aemulo modo redaccenderet inedia, sicut extinxerat sagina, pro unico inlicito plura licita contemnens?

IV. 1. *Haec ratio seruabatur apud prouidentiam dei pro temporibus omnia modulantis, ne quis ex diuerso ad deiciendam propositionem nostram, cur ergo, dicat, non statim deus aliquam uictus constituit castigationem, quin immo et auxit permissionem?*

2. *Nam in primordio quidem herbidum solummodo et arboreum homini pabulum addixerat: ecce dedi uobis omne faenum sementium seminans semen quod est super terram, et omne lignum quod habet in semetipso fructum seminis sementiui uobis erit in escam. Postea uero ad Noe enumerata subiiectione omnium bestiarum terrae et uolatilium caeli et mouentium in terra et piscium maris et omnis serpentis, erunt, inquit, uobis in escam: uelut holera faeni dedi uobis uniuersa, uerum carnem in sanguine animae suae non edetis.*

3. *Nam et hoc ipso, quod eam solam carnem esui eximit, cuius anima non per sanguinem effunditur, omnis reliquae carnis usum concessisse manifestum est.*

μέσον που τον έκανε ν'αμαρτήσσει. Με αυτή του την προσπάθεια, η πείνα ίσως αναζωπυρώσει τη σωτηρία που ο χορτασμός είχε σβύσει, όταν **περιφρόνησε τις νόμιμες χαρές για μια παράνομη ικανοποίηση.**

Κεφ. 4. Ερώτηση: «Γιατί Επέτρεψε (ο Θεός) Περισσότερες Τροφές μετά τον Κατακλυσμό;» - **Η Απάντησή της**

1. Με αυτό το σκεπτικό η Θεία Πρόνοια εξακολούθησε να ρυθμίζει όλα τα πράγματα ανάλογα με τις ανάγκες των καιρών, γιά να μη πει κανείς, θέλοντας να καταρρίψει την πρότασή μας, «*Αν είναι έτσι, γιατί δεν επέβαλε αμέσως ο Θεός συγκεκριμένο περιορισμό σε τροφές; Γιατί, αντίθετα, επέτρεψε περισσότερες;*»

2. Διότι πράγματι στην αρχή είχε δώσει γιά τροφή στον άνθρωπο μόνο τα χόρτα και τα φρούτα των δέντρων: *‘Ιδού, σας έδωκα πάντα χόρτον κάμνοντα σπόρον όστις είναι επί του προσώπου πάσης της γης, και παν δένδρον, το οποίο εν έχει εν εαυτώ καρπόν δένδρου κάμνοντος σπόρον. Ταύτα θέλουσιν είσθαι εις εσάς προς τροφήν.’* ΓΕΝ. 1:29 Εν τούτοις, αργότερα, αφού είπε στο Νώε ότι θα υποτάσσονταν σε αυτόν όλα τα θηρία της γης, τα πετεινά του ουρανού, κάθε πλάσμα που κινείται επάνω στην γη, τα ψάρια της θάλασσας και όλα τα ερπετά, ο Κύριος πρόσθεσε, *‘Παν κινούμενον, το οποίο ζη, θέλει είσθαι εις εσάς προς τροφήν. Ως τον χλωρόν χόρτον έδωκα τα πάντα εις εσάς. Κρέας όμως με την ζωήν αυτού, με το αίμα αυτού, δεν θέλετε φάγει.’* ΓΕΝ. 9:2-5

3. Το γεγονός και μόνο της εξαίρεσης του κρέατος *‘με την ζωήν αυτού, με το αίμα αυτού’*, δείχνει ότι ο Κύριος παραχώρησε για τροφή κάθε άλλο είδος κρέατος.

Σε αυτό απαντάμε, ότι δεν θα είχε νόημα να επιβάλει περαιτέρω νόμο αποχής στον άνθρωπο, που τόσο πρόσφατα αποδείχτηκε ανίκανος να αντέξει την απαγόρευση ενός και μόνο καρπού. Στη συνέχεια, η έλλειψη απαγορεύσεων ήταν γιά να δυναμώσει ο άνθρωπος από αυτή την ελευθερία του. **Παρομοίως, μετά τον κατακλυσμό, κατά την αναμόρφωση του ανθρώπινου γένους, ένας νόμος (όπως και στην αρχή) ήταν αρκετός, η αποχή από αίμα, όλα τα άλλα επιτράπηκαν.**

ΓΕΝ., 9:5-6

(ΛΟΥΚ. 12:48)

4. Διότι ο Κύριος είχε ήδη δείξει την κρίση Του με τον κατακλυσμό. Επιπλέον, είχε προειδοποιήσει γιά την «**απαίτηση του αίματος από το χέρι ενός αδελφού και από κάθε ζώο**». Και έτσι, φροντίζοντας εκ των προτέρων γιά τη δικαιοσύνη της κρίσης, έδωσε ελευθερία στα υλικά. Με τη συγκατάβασή του προετοίμασε τη βάση της διδασκαλίας. Επέτρεψε τα πάντα, με την προοπτική να αφαιρέσει μερικά – σκοπεύοντας να «**απαιτήσει περισσότερα**» αφού είχε «**δώσει περισσότερα**». (Σκοπεύοντας) να διατάξει αποχή εφόσον είχε προηγουμένως δείξει ανοχή: ώστε (όπως ήδη είπαμε) να γίνει πιο πλήρης η εξιλέωση γιά το προπατορικό αμάρτημα μέσω της εξάσκησης μεγαλύτερης αποχής, ενώ υπάρχει η ευκαιρία γιά μεγαλύτερη ελευθερία.

Κεφάλαιο 5. Προχωρώντας στην ιστορία του Ισραήλ, ο Τερτυλλιανός αποδεικνύει ότι μιά από τις Αμαρτίες τους ήταν η Ακράτειά τους στο Φαγητό, όπως και στην περίπτωση του Αδάμ. Γι' αυτό επιβλήθηκαν οι περιορισμοί στο Λευιτικό Νόμο.

1. Τελικά, όταν ο Θεός ξεχώρισε το γνωστό λαό γιά τον εαυτό Του, ώστε να πραγματοποιηθεί το σχέδιο γιά την αποκατάσταση

Ad haec respondemus non competisse onerari hominem aliqua adhuc abstinentiae lege, qui cum maxime tam leuem interdictionem unius scilicet pomi tolerare non potuit; remissum itaque illum libertate ipsa corroborandum. Aequo post diluuium in reformatione generis humani suffecisse unam interim legem a sanguine abstinendi permissio usu ceterorum.

4. Iam enim iudicium dominus ostenderat per diluuium, adhuc etiam comminatus fuerat per exquisitionem sanguinis de manu fratris et de manu bestiae omnis. Itaque iustitiam iudicii praeministrans materiam libertatis emisit per ueniam supparans disciplinam, permittens omnia, ut demeret quaedam, plus exacturus, si plus commisisset, abstinentiam imperaturus, cum indulgentiam praemisisset, quo magis, ut diximus, primordiale delictum expiaretur maioris abstinentiae operatione in maioris licentiae occasione.

V. 1. Denique ubi iam et familiaris populus allegi deo coepit et restitutio hominis imbui potuit,

tunc leges disciplinaeque omnes impositae, etiam quae decernerent uictum, ademptis quibusdam ueluti immundis, quo facilius aliquando ieiunia toleraret homo perpetua in quibusdam abstinentia usus.

2. *Nam et primus populus primi hominis resculpsit crimen pronior uentri quam deo deprehensus, cum de duritia Aegyptiae seruitutis ualida manu dei et sublimi brachio ereptus dominus eius uisus est, terrae lacte et melle mananti destinatus, statim autem solitudinis incopiosae circumspectu scandalizatus, saturitatis Aegyptiae detrimenta suspirans in Moysen et Aaron mussitauit: utinam obiissemus percussi a domino in terra Aegypti, quando super ollas carniū sedebamus et panes in plenitudinem comedebamus. Quomodo eduxisti nos in haec deserta ad interficiendam synagogam istam fame?*

3. *Eadem uentris praelatione deploraturus erat eosdem duces suos et dei arbitros, quos desiderio carnis et recordatu Aegyptiarum copiarum exacerbabat.*

Quis nos uescet carne? Venerunt in mentem nobis pisces quos in Aegypto edebamus gratis, et cucumeres et pepones et porri et cepe et allia. At nunc anima nostra arida, nihil nisi manna uident oculi nostri.

4. *Ita et illis xerophagiae panis angelici displicebant, allium potius et cepe quam caelum fragrare malebant.*

του ανθρώπου, τότε επιβλήθηκαν όλοι οι νόμοι και οι κανόνες πειθαρχίας, όπως και η περικοπή στα φαγητά. Μερικά απαγορεύτηκαν ως ακάθαρτα, ούτως ώστε ο άνθρωπος, τηρώντας μόνιμη αποχή από συγκεκριμένα φαγητά, να μπορέσει τελικά να αντέξει απόλυτες νηστείες.

2. Διότι ο πρώτος λαός (*23) περιέπεσε κι αυτός στο αμάρτημα του πρώτου ανθρώπου, και **φάνηκε πιο πιστός στο στομάχι του παρά στο Θεό**: όταν τους απέσπασε από τη σκληρή δουλειά της Αιγύπτου με «*χείρα κραταιάν και βραχίονα εξηπλωμένον*» κατευθύνοντάς τους προς «*γη ρέουσα μέλι και γάλα*», αυτοί σκόνησαν στο θέαμα της άγονης ερήμου τριγύρω τους, στενάζοντας στην ανάμνηση του χορτασμού που απολάμβαναν στην Αίγυπτο. Άρχισαν λοιπόν να μεμφιμοιρούν κατά του Μωϋσή και του Ααρών λεγοντας, «*Μακάρι να μας είχε θανατώσει ο Κύριος, και να είχαμε χαθεί στη γη της Αιγύπτου, όταν καθόμαστε γύρω απ' τις χύτρες με το κρέας, και τρώγαμε ψωμί έως χορτασμού! Γιατί μας έφερες σ' αυτή την έρημο, για να θανατώσεις αυτή τη συναγωγή απ' την πείνα;*»

3. Τελικά, αυτή τους η προτίμηση γιά το στομάχι τους έγινε αιτία να θρηνήσουν την τύχη των δικών τους, που, αν και αυτόπτες μάρτυρες (της δύναμης του Θεού), επιδείνωσαν την κατάστασή τους επειδή, μετανιωμένοι γι' αυτά που έχασαν, λαχταρούσαν το κρέας κι αναπολούσαν την αφθονία της Αιγύπτου. «*Ποιός θα μας δώσει να φάμε κρέας; Θυμόμαστε τα ψάρια που στην Αίγυπτο τρώγαμε δωρεάν, και τα αγγούρια, και τα πεπόνια, και τα πράσσα, και τα κρεμύδια, και τα σκόρδα. Αλλά τώρα η ψυχή μας είναι κατάξερη, και τα μάτια μας δεν βλέπουν τίποτα, εκτός απ' αυτό το μάννα!*»

4. Κι αυτοί, (όπως κι οι Ψυχικοί) βρήκαν δυσάρεστο το αγγελικό ψωμί της ξεροφαγίας: προτιμούσαν τη μυρωδιά των σκόρδων και των κρεμμυδιών από την ευωδιά του ουρανού.

(*23) Σε αντιδιαστολή με τον δεύτερο, την Εκκλησία, τον «*Ισραήλ του Θεού*» (ΓΑΛ. 6[E]:16).

ΨΑΛΜ. 136:12

ΕΞ. 3:8

ΕΞ. 16:1-3

(ΑΡΙΘΜ. 20:1-12, - ΨΑΛΜ. 96:31-33)

ΑΡΙΘΜ. 11:1-6

(ΨΑΛΜ. 78:25)

Από τόσο αγνώμονες ανθρώπους λοιπόν, αφαιρέθηκαν τα πιά εσχάριστα κι ορεκτικά φαγητά, ώστε να τιμωρηθεί η λαιμαργία και ταυτόχρονα να εφαρμοστεί η εγκράτεια, η πρώτη να καταδικαστεί κι η δεύτερη να μαθευτεί στη πράξη.

Κεφ. 6. Ανάλυση των φυσικών τάσεων για Νηστεία και Φαγητό. Οι περιπτώσεις του Μωϋσή και του Ηλία

1. Αφού τολμήσαμε να ανιχνεύσουμε μέσα από τις αρχέγονες εμπειρίες τους λόγους για τους οποίους ο Θεός έθεσε περιορισμούς στο φαγητό, και θεωρήσαμε καθήκον μας να θέσουμε και μεις τους ίδιους περιορισμούς, ας συμβουλευτούμε τώρα την κοινή συνείδηση. Η φύση η ίδια, πολύ απλά μας λέει σε ποιά κατάσταση είναι το σώμα μας πριν τη λήψη φαγητών και ποτών και πριν την αφομοίωση υλικών, ως προς την αίσθηση με την οποία χειριζόμαστε τα πράγματα του Θεού. Ο νους τότε είναι πιά δυνατός και η καρδιά πιά ακμαία. (*24) Ενώ, όταν η κατοικία του εσωτερικού ανθρώπου είναι γεμάτη φαγητά, πλημμυρισμένη κρασιά και στη διαδικασία της πέψης που προηγείται του αποχωρητηρίου, τότε το πιά άμεσο επακόλουθο είναι η απόλαυση της λαγνείας.

ΕΞ. 32:6
1 ΚΟΡ. 10:7

2. «Ο λαός έφαγε και ήπιε, και σηκώθηκε να παίξει.» Πρέπει να καταλάβουμε τη σεμνή έκφραση της Αγ. Γραφής, η οποία δεν θα κατέκρινε το ότι «έπαιξαν», αν δεν επρόκειτο για κάτι άσεμνο. (*25) Απ' την άλλη μεριά, πόσοι θα σκεφτούν τη θρησκεία, όταν η θέση της μνήμης είναι κατειλημμένη και τα μέλη της σοφίας νωθρά; Κανένας δεν πρόκειται να θυμηθεί το Θεό όπως πρέπει και όσο χρειάζεται, την ώρα κατά την οποία ο άνθρωπος κατά κανόνα ξεχνάει τον εαυτό του. Το απαγορευμένο φαγητό ή σκοτώνει ή πληγώνει. Είναι ψέμα το ότι ο ίδιος ο Κύριος, όταν επιπλήττει τον Ισραήλ γιατί ξεχνάει εύκολα, το αποδίδει στο «χορτασμό»

Et ideo tam ingratis gratiora et esculentiora quaeque detracta sunt, puniendae simul gulae et exercendae continentiae causa, ut illa damnaretur, ista erudiretur.

VI. 1. Nunc si temere rationes castigati a deo uictus et castigandi propter deum a nobis ad primordiorum experimenta reuocauimus, conscientiam communem consulamus. Ipsa natura enuntiabit, quales nos ante pabulum et potum in uirgine adhuc salua exhibere consuerit rebus dumtaxat sensu agendis, quo diuina tractantur, si multo pollentioris mentis, si multo uiuacioris cordis, quam cum totum illud domicilium interioris hominis escis stipatum, uinis inundatum, decoquendis iam stercorebus exaestuans praemeditatorium efficitur latrinarum, in quo plane nihil tam in proximo supersit quam ad lasciuiam sapere.

2. Manducauit populus et bibit, et surrexerunt ludere. Intellege sanctae scripturae uerecundiam: lusum nisi impudicum non denotasset. Ceterum quotusquisque meminerit religionis occupatis memoriae locis, impeditis sapientiae membris? Nemo ita ut decet, ita ut par est, ita ut utile est, recordabitur dei eo in tempore, quo ipsum sibi hominem excidere sollemne est. Omnem disciplinam uictus aut occidit aut uulnerat. Mentior, si non dominus ipse obliuionem sui exprobrans Israeli causam ple-

(*24) Σήμερα αποδείχθηκε κλινικά ότι στην πολυφαγία και ειδικά στην γαστρίμαργία οφείλονται οι θάνατοι από καρδιοπάθειες, καρκίνο κ.α. (*25) Η μετάφραση Λούβαρη-Χαστούπη το αποδίδει «για να διασκεδάσουν». Ο Τερτυλλιανός έχει δίκιο. Η αύξηση της χοληστερίνης έχει άμεση σχέση με την σεξουαλική διέγερση.

nitidini reputat. 3. Incrassatus est dilectus et pinguefactus et dilatatus est, et dereliquit deum, qui fecit eum, et abscessit a domino salutificatore suo. Denique in eodem Deuteronomio eandem causam praecaueri iubens, ne, inquit, cum manducaueris et biberis et domos optimas aedificaueris, ouibus et bubus tuis multiplicatis et argento et auro extollatur cor tuum et obliuiscaris domini dei tui.

4. Praeposuit corruptelae diuitiarum edacitatis enormitatem, cui ipsae diuitiae procurant. Per illam scilicet incrassatum erat cor populi, ne oculis uideret et auribus audiret et corde coniceret adipibus obstructo, quas nominatim esui abstulit dedocens hominem saginae studere.

5. Ceterum cui cor erectum potius inueniebatur quam impinguatum, qui quadraginta diebus totidemque noctibus supra humanae naturae facultatem ieiunium perennauit spiritali fide uirtutem subministrante, et uidit oculis dei gloriam et audiuit auribus dei uocem et corde coniecit dei legem iam tunc docentis non in solo pane uiuere hominem, sed in omni uerbo dei, cum quidem nec ipsum Moysen deo pastum inediaeque eius nomine saginatam constanter contemplari ualeret pinguior populus. Merito igitur etiam in carne se dominus ei ostendit collegae ieiuniorum suorum, non minus et Heliae.

6. Nam et Helias hoc primum, quod famem fuerat imprecatus, satis iam se ieiuniis uouerat. Viuit, inquit, dominus, cui adsisto in conspectu eius, si erit ros istis annis et imber.

του; 3.«Ο αγαπημένος (μου) πάχυνε και φούσκωσε, και ξέχασε τον Θεό που τον δημιούργησε, και απομακρύνθηκε από τον Κύριο τον Σωτήρα του.» Ακόμα, στο Δευτερονόμιο, όταν διέταξε προληπτικά μέτρα κατά της ίδιας αιτίας, ο Κύριος λέει: «Μήπως, όταν έχετε φάει και πιεί και οικοδομήσει ωραία σπίτια, και έχουν πολ- ΔΕΥΤ. 32:15
λαπλασιαστεί τα πρόβια και τα βόδια σας, και το χρυσάφι και το ασήμι σας, υψωθεί η καρδιά σας και ξεχάσετε Κύριο τον Θεό σας».

4.Θεώρησε ότι η λαιμαργία προηγείται της διαβρωτικής δύναμης του πλούτου. Εξ άλλου, γιά τη λαιμαργία είναι που ο πλούτος προμηθεύει αγαθά. Μ' αυτά δηλαδή «πάχυνε η καρδιά του λαού, γιά να μη δουν με τα μάτια τους, ακούσουν με τ' αυτιά τους, και καταλάβουν με την καρδιά τους» που εμποδίζεται απ' το «στέαρ», γιά το οποίο υπήρχε ρητή απαγόρευση να μην τρώνε, διδάσκοντας έτσι τον άνθρωπο να μην είναι αφοσιωμένος στο στομάχι του. 5. Απ' την άλλη μεριά, εκείνος, του οποίου η «καρδιά» δεν είχε «παχυνθεί» και βρισκόταν συνήθως σε πνευματική ανάταση, εκείνος που 40 μερόνυχτα νήστεψε υπερβαίνοντας την ανθρώπινη φύση ενώ η πνευματική πίστη διοχέτευε δύναμη στο σώμα του, εκείνος είδε με τα μάτια του τη δόξα του Θεού, άκουσε με τ' αυτιά του τη φωνή του Θεού, και κατάλαβε με την καρδιά του το νόμο του Θεού – ενώ ο Κύριος τον δίδασκε (εμπειρικά) ότι ο άνθρωπος δεν ζει μόνο με άρτο, αλλά με κάθε λόγο του Θεού. Όμως ο λαός, όντας παχύτερος απ' τον Μωϋσή, δεν άντεχε να κοιτάζει το πρόσωπό του που είχε αφομοιώσει την τροφή του Θεού, ούτε την ισχνότητά του που είχε διαποτιστεί από τη δόξα του Κυρίου! Δίκαια λοιπόν ο Κύριος φανερώθηκε σε αυτόν – αν κι ήταν ακόμα στη σάρκα – που έγινε συγκοινωνός στις νηστείες Του, όπως (φανερώθηκε) και στον Ηλία. 6. Διότι και ο Ηλίας είχε αφιερωθεί στις νηστείες, λόγω της κατάρας του που είχε επιφέρει λιμό: «Ζη Κύριος ο Θεός του Ισραήλ, εμπροσθεν του οποίου παρίσταμαι, δεν θέλει είσθαι τα έτη ταύτα δρόσος

ΔΕΥΤ. 32:15

ΔΕΥΤ. 8:12-14

(ΕΚΚΛ. 6:7 - ΠΑΡ. 16:26)

ΗΣ. 6:10

ΛΕΥΙΤ. 3:17

(ΔΕΥΤ. 8:3 - ΜΑΤΘ. 4:4)

(ΨΑΛΜ. 86:4 - ΘΡΗΝ. 3:41)

(ΕΞ. 24:18)

(ΕΞ. 33:18-19)

(ΜΑΤΘ. 17:1-4)

1 ΒΑΣ. 17:1

και βροχή», είπε. Κατόπιν, τρέχοντας να ξεφύγει απ' την απειλή της Ιεζάβελ, μετά από ένα μόνο γεύμα που το βρήκε όταν τον ξύπνησε ένας άγγελος, σε σαράντα μερόνυχτα έφτασε στο όρος Χωρήβ **με το στομάχι του άδειο και το στόμα του στεγνό**. Κι όταν εγκαταστάθηκε σε μιά σπηλιά, με πόση οικειότητα τον συνάντησε ο Θεός!

(1 ΒΑΣ. 19:1-8)

1 ΒΑΣ. 19:9-13

ΓΕΝ. 3:9

(ΜΑΡΚ. 9:5)

7. «*Τι κάνεις εδώ, Ηλία;*» αντήχησε η φωνή Του, πολύ πιό φιλική από το, «*Αδάμ, πού είσαι;*» Διότι **στην περίπτωση του Αδάμ έκρυβε απειλή προς ένα χορτασμένο, ενώ στην περίπτωση του Ηλία, παρηγοριά προς ένα νηστεύοντα**. Αυτό το προνόμιο απολαμβάνει όποιος περιορίζει το φαγητό του: ο Θεός γίνεται συγκάτοικός του και εταίρος του. Διότι εφόσον ο αιώνιος Θεός δεν πεινά, καθώς δηλώνει μέσω του Ησαΐα, κάνει και τον άνθρωπο που ζει χωρίς φαγητό, άξιο για την παρουσία Του.

την
ωφέλεια,
την απο-
τελεσματι-
κότητα και
τη δύναμη
που έχει
η νηστεία
να συμφι-
λιώνει τον
άνθρωπο
με το Θεό
ακόμα κι
όταν είναι
οργισμένος

Κεφ. 7. Περαιτέρω Παραδείγματα της Παλαιάς Διαθήκης για την Νηστεία

1. Κι έτσι έχουμε ήδη προχωρήσει σε παραδείγματα, **ώστε να δείξουμε την ωφέλεια, την αποτελεσματικότητα και τη δύναμη που έχει η νηστεία να συμφιλιώνει τον άνθρωπο με το Θεό ακόμα και όταν είναι οργισμένος**.

Ο Ισραήλ είχε αμαρτήσει πριν τον συνάξει ο Σαμουήλ για ν' αντλήσει νερό στη Μισπά. Αλλά τόσο γρήγορα ξεπλύθηκε η αμαρτία τους από **μία νηστεία, ώστε ο κίνδυνος της μάχης διασκορπίστηκε ταυτόχρονα με το νερό (που εξέχεαν στο έδαφος)**. Τη στιγμή που ο Σαμουήλ πρόσφερε το ολοκαύτωμα (**μαθαίνουμε ότι με τίποτα δεν έρχεται πιό γρήγορα το έλεος του Θεού, παρά με την αποχή του λαού από φαγητό**) κι οι εχθροί προχωρούσαν για τη μάχη, «*εβρόντησεν ο Κύριος εν φωνή μεγάλη, την ημέραν εκείνην, επί τους Φιλισταίους, και κατετρόπωσεν αυτούς...Κι εξήλθον οι άνδρες Ισραήλ εκ Μισπά, και κατεδίωξαν τους Φιλισταίους και επέταξαν αυτούς, έως υποκάτω της Βαιθ-χαρ.*»

1 ΣΑΜ.
7:11

Dehinc minantem Iezabel fugiens post unicum pabulum et potum, quem ab angelo expergefactus inuenerat, et ipse quadraginta diebus et noctibus uacuo uentre, arido ore peruenit in montem Choreb, ubi cum in speluncam deuertisset, quam familiari congressu dei exceptus est!

7. *Quid tu Helia hic? Multo amior ista uox quam Adam ubi es? Illa enim pasto homini minabatur, ista ieiuno blandiebatur. Tanta est circumscripti uictus praerogatiua, ut deum praestet homini contubernalem, parem reuera pari. Si enim deus aeternus non esuriat, ut testatur per Esaiam, hoc erit tempus, quo homo deo adaequetur, cum sine pabulo uiuit.*

VII. 1. *Processimus itaque iam ad exempla, uti reuoluamus utilitatis efficacia potestates istius officii, quod etiam iratum deum homini reconciliat.*

Deliquerat Israel in aquatione apud Maspha congregatus a Samuele, sed ita statim delictum ieiunio diluit, ut periculum proelii simul fugerit. Cum maxime Samuel offerebat holocaustum (in nullo magis procuratam audimus dei clementiam quam in abstinentia populi) et allophyli proelio admouebant, ibidem dominus intonuit uoce magna super allophylos, et confusi sunt et corruerunt in conspectu Israelis, et processerunt uiri Israel ex Maspha et persecuti sunt allophylos et usque Bethor ceciderunt, pastos impasti, armatos inermes.

Οι νηστικοί υπερίσχυσαν των χορτασμένων, οι άοπλοι των οπλισμένων.

2. *Hae erunt uires ieiunantium deo. Caelum pro eiusmodi militat. Habes formam praesidii etiam spiritualibus bellis necessariam.*

Perinde cum rex Assyriorum Sennacherib compluribus iam ciuitatibus captis Israeli per Rapsacen blasphemias et minas intentaret, nihil aliud illum a proposito in Aethiopias auertit.

3. *Dehinc quid aliud centum et octoginta quatuor milia de exercitu eius per angelum absumpsit quam Ezechiae regis humiliatio?*

Siquidem duritia hostis adnuntiata uestem scidit, saccum induit eodemque habitu seniores sacerdotum ad deum per Esaiam adire iussit utique ieiunio preces prosequente. Neque enim cibi tempus in periculo nec saturitatis cultis in sacco.

4. *Semper inedia maeroris sequela est sicut laetitia accessio saginae. Per hanc maeroris sequelam et inediam etiam ciuitas illa peccatrix Niniue de exitio praedicato liberatur. Satis enim paenitentia scelerum commendauerat ieiunium triduo functam, etiam pecudibus entectis, quibus iratus deus non erat.*

Sodoma quoque et Gomorra euasissent, si ieiunassent. Hoc remedium agnoscit et Achab.

2. Τέτοια δύναμη έχουν όσοι «νηστεύουν για τον Κύριο». Τις δικές τους μάχες τις μάχεται ο Ουρανός. **Υπό αυτό τον όρο θα σας υπερασπίζεται ο Κύριος όταν έχετε πνευματικό πόλεμο.** Σε μία παρόμοια περίπτωση, όταν ο βασιλιάς των Ασσυρίων Σενναχειρείμ εξεστράτευσε εναντίον του Ισραήλ αφού προηγουμένως είχε καταλάβει αρκετές πόλεις, και έβαλε τον Ραβσάκη να εκτοξεύει βλασφημίες και απειλές, μόνο η νηστεία μπόρεσε να τον αποτρέψει από το σκοπό του και να τον στείλει στους Αιθίοπες.

(ΖΑΧ. 7:5)

3. Κατόπιν, ο άγγελος εστάλη και αφάνισε εκατόν ογδόντα τέσσερις χιλιάδες από το στρατό του, λόγω της ταπείνωσης του Εζεκία, ο οποίος, ακούγοντας την εξαγγελία της σκληρότητας του εχθρού, έσχισε τα ρούχα του, φόρεσε σάκκο, και παράγγειλε στους πρεσβυτέρους των ιερέων, όμοια ντυμένους, να πλησιάσουν το Θεό μέσω του Ησαΐα. **Η νηστεία ήταν βέβαια το απαραίτητο συμπλήρωμα των προσευχών τους. Διότι ο κίνδυνος δεν έχει χρόνο για φαγητό, ούτε ο σάκκος νοιάζεται για την κομψότητα των χορτασμένων.**

(ΗΣ. 36 κεφ.)

4. Η πείνα πάντοτε συνοδεύει το πένθος, και η χαρά το χορτασμό. Με το πένθος και τη νηστεία ακόμα και το αμαρτωλό κράτος της Νινευή απέφυγε τον προφητευθέντα όλεθρο. Διότι η μετάνοια σύστησε τη νηστεία, και μάλιστα σε τέτοιο βαθμό, ώστε διατηρήθηκε επί τρεις ημέρες, αφήνοντας χωρίς φαγητό ακόμα και τα ζώα, με τα οποία ο Θεός δεν είχε θυμώσει.

(ΙΟΝΝΑ 3ο κεφ.)

Τα Σόδομα και τα Γόμορρα θα είχαν γλυτώσει αν είχαν νηστέψει. Ακόμα και ο Αχαάβ αναγνώρισε αυτή τη θεραπεία,

(ΜΑΤΘ. 11:23-24)

5. όταν μετά την παράβαση και την ειδω-
 λολατρεία του, και μετά το φόνο του Ναβουθαί
 που συμβούλεψε η Ιεζάβελ γιά να αποκτήσει
 τον αμπελώνα του, ο Ηλίας τον επετίμησε με τα
 λόγια: «Εφόνευσας και έτι εκληρονόμησας; Εν
 τω τόπω όπου οι κύνες έγλειψαν το αίμα του Να-
 βουθαί, θέλουσι γλείψει οι κύνες το αίμα σου».
 «Ως δε ήκουσεν ο Αχαάβ τους λόγους τούτους,
 διέρρηξε τα ιμάτια αυτού, και έβαλε σάκκον επί
 την σάρκα αυτού, και ενήστευσε, και εκοίτετο
 περιπετυλιγμένος σάκκον, και εβάδιζε κεκυφώς.
 Ήλθε δε ο λόγος του Κυρίου προς Ηλίαν τον
 Θεσβίτην, λέγων, Είδες πως εταπεινώθη ο Αχα-
 άβ ενώπιόν μου; Επειδή εταπεινώθη ενώπιόν
 μου, δεν θέλω φέρει το κακόν εν ταις ημέραις
 αυτού. Εν ταις ημέραις του υιού αυτού θέλω φέ-
 ρει το κακόν επί τον οίκον αυτού» – του υιού
 του, που δεν είχε σχέση με νηστείες.

(1 ΒΑΣ. 21
 ΚΕΦ.)

6. Βλέπουμε πως η νηστεία ενώπιον του
 Θεού είναι έργο ευσεβούς ταπεινώσης. Ακο-
 λουθώντας το παράδειγμα των προηγούμενων
 και νηστεύοντας η Άννα του Ελκανά, αν και χρό-
 νια στείρα, συνέλαβε από το Θεό, και ο καρπός
 της άδειας από τη νηστεία κοιλιάς της ήταν γιός,
 και μάλιστα προφήτης. Εκτός από την αλλαγή
 της φύσης, την αποτροπή κινδύνων και την
 εξάλειψη αμαρτιών, με τις νηστείες κερδίζουμε
 από το Θεό και την αποκάλυψη μυστηρίων.

1ΣΑΜ. 1:1 -20

7. Ας δούμε το παράδειγμα του Δανιήλ:
 Όλοι οι σοφοί είναι προβληματισμένοι με το
 όνειρο του βασιλιά της Βαβυλώνας, και διαβε-
 βαιώνουν ότι ανθρώπινος νους δεν μπορεί να
 το ανακαλύψει χωρίς εξωτερική βοήθεια. Μόνο
 ο Δανιήλ, εμπιστευόμενος το Θεό και γνωρίζο-
 ντας τι θα τον έκανε άξιο της χάρης Του, ζητά
 προθεσμία τριών ημερών, νηστεύει με τους
 αδελφούς του, και, ενώ η νηστεία συστήνει τις
 προσευχές του, του αποκαλύπτεται με κάθε
 λεπτομέρεια το περιεχόμενο και η σημασία του

5. *Cum illi post transgressionem et idololatriam et necem Nabuthae propter uineam interempti a Iezabel exprobrasset Helias: qualiter occidisti et hereditatem possedisti: in loco quo sanguinem Nabuthae canes delinxerant,*

tuum quoque delinguent, destituit semetipsum et saccum carni suae imposuit et ieiunauit et dormiuit in sacco.

Et tunc sermo domini ad Heliam: uidisti ut reueritus sit Achab a facie mea: pro eo, quod reueritus est, non superducam laesuram in diebus ipsius, sed in diebus filii eius superducam eam, qui non erat ieiunaturus.

6. *Ita ieiunium in deum reuerentiae opus est, per quod Anna quoque ambiens uxor Helcanae retro sterilis impetrauit facile a deo inanem cibo uentrem filio implere et quidem propheta. Sed non modo naturae mutationem aut periculorum auersionem aut delictorum obliterationem, uerum etiam sacramentorum agnitionem ieiunia de deo merebuntur.*

7. *Aspice Danielis exemplum. Circa somnium regis Babylonis omnes turbantur sophistae, negant ultra de praestantia humana posse cognosci. Solus Daniel deo fidens et sciens, quid ad demerendam dei gratiam faceret, spatium tridui postulat, cum sua fraternitate ieiunat, atque ita orationibus commendatis et ordinem et significationem somnii per omnia instruitur, tyranni sophistis par-citur, deus glorificatur, Daniel*

honoratur, non minorem dei gratiam et postea quoque relaturus anno primo regis Darii, cum ex recogitatu praedicatorum temporum ab Hieremia dedit faciem suam deo in ieiuniis et sacco et cinere.

8. *Nam et angelus missus ad eum hanc statim professus est causam diuinae dignationis: ueni, inquit, demonstrare tibi, quatenus miserabilis es, ieiunando scilicet. Si deo miserabilis, leonibus in lacu fuerat horribilis, ubi quidem illi sex diebus ieiunanti prandium angelus procurauit.*

VIII. 1. *Reddimus et cetera. Ad noua enim nunc documenta properamus. In limine euangelii Anna prophetis, filia Phanuelis, quae infantem dominum et agnouit et multa super eo praedicauit expectantibus redemptionem Israelis, post egregium titulum ueteris et uniuirae uiduitatis ieiuniorum quoque testimonio augetur, ostendens,*

in quibus officiis adsideri ecclesiae debeat, et a nullis magis intellegi Christum quam semel nuptis et saepe ieiunis. 2. Ipse mox dominus baptisma suum, et in suo omnium, ieiuniis dedicauit habens efficere panes ex lapidibus, etiam Iordanem uino fortasse manare, si ita uorator et potator fuisset.

ονείρου. Απονέμεται χάρη στους σοφούς του τυράννου, ο Θεός δοξάζεται, κι ο Δανιήλ λαμβάνει τιμές. Αλλά κι αργότερα, κατά το πρώτο έτος της βασιλείας του Δαρείου επρόκειτο ο Δανιήλ να λάβει τη χάρη του Θεού, όταν **μετά από μακροχρόνια και προσεχτική μελέτη των προφητειών** του Ιερεμία σχετικά με τους χρόνους και τους καιρούς, στράφηκε στο Θεό με νηστείες, σάκκο και σποδό. 8. Διότι και ο άγγελος που εστάλη σ'αυτόν, αμέσως ομολόγησε ότι αυτή ήταν η αιτία της Θείας επιδοκιμασίας: «`Ηλθα», είπε, «να φανερώσω σε εσένα, επειδή είσαι αξιολύπητος» (\*26) – από τις νηστείες. `Αν γιά το Θεό ήταν αξιολύπητος, γιά τα λιοντάρια ήταν τρομερός, και στο λάκο, μετά από εξαήμερη νηστεία, του έφερε τροφή ο άγγελος.

Κεφάλαιο 8. Παρόμοια Παραδείγματα από την Καινή Διαθήκη

Υπάρχουν κι άλλες μαρτυρίες, αυτή τη φορά πιό σύγχρονες. Στη χαραυγή της εποχής του Ευαγγελίου, η `Αννα η προφήτισσα, η θυγατέρα του Φανουήλ, η οποία αναγνώρισε τον Κύριο που ήταν βρέφος, κι «ελάλει περί αυτού προς πάντας τους προσμένοντας λύτρωσιν εν Ιερουσαλήμ», διακρινόταν απ' τη μακροχρόνια χηρεία της μετά το θάνατο του μοναδικού της συζύγου, αλλά και από τη χάρη των συνεχών νηστειών, **δείχνοντας έμπρακτα ποιά καθήκοντα πρέπει να χαρακτηρίζουν τα μέλη της Εκκλησίας, και επίσης δείχνοντας το γεγονός ότι κανείς δεν καταλαβαίνει τον Χριστό καλύτερα από τους μιά φορά παντρεμένους που νηστεύουν συχνά.** 2. Αργότερα ο ίδιος ο Κύριος καθαγίασε τη βάπτισή Του (και μαζί με τη δική Του κι όλων μας) με νηστείες, παρόλο που είχε τη δύναμη να πει λόγο και «να γίνωσιν άρτοι οι λίθοι », ή ακό- **ΜΑΤΘ. 4:2**
μα και να κάνει τον Ιορδάνη να ρέει κρασί, αν **ΜΑΤΘ. 4:3**
όντως ήταν «φάγος και οινοπότης»

(*26) Το «σφόδρα αγαπητός» (ΔΑΝ. 10:11) αποδίδεται «αξιολύπητος» απο το Μασωρητικό (Βάμβας) ακι την μετάφραση Θεοδοτίωνα. Ο Τερτυλλιανός θέλει να υπογραμμίσει ότι η εκούσια κακουργία του Δανιήλ προσέλκυσε το έλεος του Θεού βασιζόμενος στην Λατινική ατελή μετάφραση που είχε μπροστά του. Κοίτα: σ. 19. Πάντως στους 70 (Ο') η έννοια είναι διφορούμενη, ενώ στα Εβραϊκά είναι «*kish-chamu-dhohth*» (άνδρας επιθυμητών πραγμάτων).

(ΕΦ., 2:22-24
& 1ΚΟΡ., 9:27)

Αντίθετα, με την ιδιότητα της περιφρόνησης προς το φαγητό εγκαινίασε τον «νέο άνθρωπο» δαμάζοντας τον παλαιό, ώστε να αποδείξει στο διάβολο ότι (ο νέος άνθρωπος) τον οποίο πάλι προσπάθησε να δαμάσει με φαγητό, δεν υποκύπτει στη δύναμη της πείνας. Αργότερα έδωσε ένα νόμο για τις νηστείες – ότι πρέπει να εκτελούνται «χωρίς λύπη»:

ΜΑΤΘ. 6:16-18

ΜΑΤΘ. 17:21

3. γιατί να λυπόμαστε κάνοντας αυτό που μας ωφελεί; Επίσης δίδαξε ότι οι νηστείες είναι όπλα για τη μάχη εναντίον των πιά τρωμερών δαιμόνων. (*27) Δεν είναι απορίας άξιο, διότι η διαδικασία που διευκολύνει την είσοδο του Αγίου Πνεύματος, διευκολύνει και την έξοδο των ακάθαρτων πνευμάτων.

ΠΡΑΞ. 10:30
& 44-46

2 ΚΟΡ. 11:27

4. Τελικά, η τιμητική δωρεά του Αγίου Πνεύματος μαζί με το χάρισμα της προφητείας δόθηκε στον εκατόνταρχο Κορνήλιο επειδή εισακούστηκαν (οι προσευχές και) οι νηστείες του. Ακόμα, στη Δεύτερη Επιστολή προς Κορινθίους, αφού αναφέρει κόπους, κινδύνους και δυσκολίες, μετά την «πείνα και δίψα», ο απόστολος μνημονεύει και «νηστείες πολλές».

Κεφ. 9. Απ' την πλήρη Νηστεία, ο Τερτυλλιανός προχωρά στις μερικές και τη Ξεροφαγία

1. Σε αυτή τη βασική κατηγορία των διαιτητικών περιορισμών υπάγονται και οι **κατώτερες λειτουργίες της αποχής**, επειδή είναι και αυτές, στο μέτρο τους, χρήσιμες ή απαραίτητες. Διότι η εξαίρεση ορισμένων φαγητών θεωρείται **μερική νηστεία**. (*28) **Ας εξετάσουμε τώρα το θέμα εάν οι ξεροφαγίες είναι απλώς μιά καινοτομία ή μιά ματαιοδοξία**, για να δούμε μήπως σε αυτές βρούμε παρόμοιες λειτουργίες από την αρχαιότερη εποχή, καθώς και από την πιά αποτελεσματική θρησκεία.

Immo nouum hominem in ueteris sugillationem uirtute fastidiendi cibi initiabat, ut eum diabolo rursus per escam temptare quaerenti fortiolem fame tota ostentaret.

Praestituit exinde ieiuniis legem sine tristitia transigendis.

3. *Cur enim triste, quod salutare? Docuit etiam aduersus diriora daemonia ieiuniis proeliandum. Quid enim mirum, si eadem operatione spiritus iniquus educitur, qua sanctus inducitur?*

4. *Denique, ut in centurionem Cornelium necdum tinctum dignatio spiritus sancti cum charismate insuper prophetiae festinasset, ieiunia eius legimus exaudita. Puto autem et apostolus in secunda Corinthiorum inter labores suos et pericula et incommoda post famem ac sitim ieiunia quoque plurima enumerat.*

IX. 1. *Principalis haec species in castigatione uictus potest iam de inferioribus quoque abstinentiae operationibus praeiudicare ut et ipsis pro modo utilibus aut necessariis. Nam exceptio eduliorum quorundam portionale ieiunium est. Inspiciamus igitur et xerophagiarum nouitatem aut uanitatem, si non et in his tam antiquissimae quam efficacissimae religionis operatio est.*

(*27) Οι αναφορές του Τερτυλλιανού απορρίπτουν τις αιτιάσεις διάφορων Προτεσταντών σχετικά με νόθες αναφορές στα χωρία περί νηστείας. (*28) Πρόκειται για νηστείες άσκησης που σκοπό έχουν την εγκράτεια. Ο Ιωάννης ο Βαπτιστής για παράδειγμα έτρωγε «ακρίδες και μέλι» (ΜΑΡΚ. 1[Α]:6)

2. *Redeo ad Danielelem et fratres eius leguminum pabulum et aquae potum ferculis et oenophoris regis praeferentes atque exinde formosiores, ne qui de specie quoque corpusculi metuat, ceterum spiritu insuper cultos. Dedit enim deus adolescentulis scientiam et intelligentiam in omni litteratura et Danieli in omni uerbo et in somniis et in omni sophia, qua hoc ipsum quoque saperet, quibus modis de deo impetraretur agnitio sacramentorum.*

3. *Anno denique tertio Cyri regis Persarum cum in recogitatum incidisset uisionis, aliam formam humiliationis prospexit. In illis, inquit, diebus ego Daniel eram lugens per tres hebdomadas, panem suauiem non edi, caro et uinum non introierunt in os meum, oleo unctus non sum, donec consummarentur tres hebdomades, quibus transactis angelusemissusesttitaliteralloquens: Daniel, homo es miserabilis, ne timueris, quoniam ex die prima, qua dedisti animam tuam recogitatum et humiliationi coram deo, exauditum est uerbum tuum, et ego introiui uerbo tuo.*

4. *Ita xerophagiarum miseratio et humiliati metum expellunt et aures dei aduertunt et occultorum compotes faciunt. Reuertor etiam ad Heliam. Cum corui illum pane et carne saturare consuissent, cur postmodum apud Bersabe Iudaeae excitato ei de somno quidam ille angelus sine dubio panem solum et aquam obtulit?*

2. Επιστρέφω στον Δανιήλ και τους αδελφούς του, που προτίμησαν μιά δίαιτα λαχανικών και νερό παρά τα βασιλικά εδέσματα και ποτά, και βρέθηκαν «*πιό ωραίοι*» (για να μη φοβηθείτε για το άθλιο σώμα σας!), επειδή με αυτό τον τρόπο καλλιεργήθηκαν πνευματικά. Διότι ο Θεός έδωσε στους νεαρούς γνώση και κατανόηση κάθε είδους γραπτού λόγου, και στον Δανιήλ (γνώση και κατανόηση) κάθε λόγου και ενυπνίου, και κάθε είδους σοφίας, ώστε έγινε σοφός και κατάλαβε με ποιόν τρόπο μπορεί να αποκτηθεί η γνώση των μυστηρίων. (*29)

ΔΑΝ. 1ο κεφ.

3. Τελικά, στο τρίτο έτος του Κύρου, βασιλέως της Περσίας, όταν είχε πέσει σε βαθειά και παρατεταμένη περισυλλογή σχετικά με ένα όραμα, παρουσίασε ένα άλλο είδος ταπείνωσης: «*Εν ταις ημέραις εκείναις εγώ ο Δανιήλ ήμην πενθών τρεις ολοκλήρους εβδομάδας. Άρτον επιθυμητόν δεν έφαγον, και κρέας και οίνος δεν εισήλθεν εις το στόμα μου, ουδέ ήλειψα εμαυτόν παντελώς, μέχρι συμπληρώσεως τριών ολοκλήρων εβδομάδων.*» Στο τέλος των τριών εβδομάδων ο Θεός έστειλε σ' αυτόν έναν άγγελο, που του είπε τα εξής: «*Δανιήλ, είσαι αξιολύπητος. Μη φοβάσαι: διότι από την πρώτη ημέρα που έδωσες την καρδιά σου στο να εννοήσ και να ταπεινώνεσαι ενώπιον του Θεού σου, οι λόγοι σου εισακούστηκαν και εγώ ήλθα στους λόγους σου.*» (*30)

ΔΑΝ. 10:2-3

ΔΑΝ. 10:11-12

4. Έτσι το «*αξιολύπητο*» θέαμα και η ταπείνωση της ξεροφαγίας διώχνουν το φόβο, ελκύουν την προσοχή του Θεού, και δίνουν στους ανθρώπους κατανόηση των μυστηρίων. Επανέρχομαι στον Ηλία. Εφόσον προηγουμένως τα κοράκια τον χόρταιναν με «*ψωμί και κρέας*», πώς έγινε και ο άγγελος στη Βηρ-σαβεέ της Ιουδαίας, του πρόσφερε μόνο ψωμί και νερό, αφού τον ξύπνησε;

1 ΒΑΣ. 17:6

1 ΒΑΣ. 19:3-7

(*29) Με τη νηστεία της άσκησης εννοεί. (*30) Για το *αξιολύπητος* κοίτα υποσ. 26 που οφείλεται ίσως στην λάθος μεταφραστική απόδοση. Εντυπωσιακό είναι όμως το πως συνδέει την ξεροφαγία των τριών εβδομάδων και το ότι δεν πλύθηκε με το «*ταπεινώνεσαι ενώπιον του Θεού*».

5. Λείψανε τα κοράκια που τον τάζαν καλύτερα; Ἡ ἦταν δύσκολο γιά τον ἄγγελο να φέρει στον Ηλία ἕναν ἀκόλουθο βασιλικῶν συμποσίων με το δίσκο του γεμάτο φαγητά, ὅπως ἔφερε το πρῶνόν των θεριστῶν στον Δαυιήλ (*31), μέσα στο λάκκο των λεόντων;

6. Ἀλλά ἔπρεπε να δώσει το παράδειγμα που μας διδάσκει ὅτι σε καιρούς πίεσης, διωγμῶν και παντοειδούς δυσκολίας, **πρέπει να ζούμε με ξεροφαγίες**. Ο Δαβίδ λέει στην εξομολόγησή του: «*τρώγοντας στάχτη σαν να ἦταν ψωμί*», δηλαδή ψωμί ξερό και ἄνοστο σα στάχτη. Επιπλέον, «*ανακατεύοντας το πιάμα του με τα δάκρυά του*» – βεβαίως, ἀντί γιά κρασί.

7. Διότι η ἀποχή ἀπό το κρασί ἔχει ἐπίσης τιμητικά γνωρίσματα ἀπό μόνη της: (μιά ἀποχή) που ἀφιέρωσε το Σαμουήλ και καθάγιασε τον Ααρών στον Θεό. Γιά το Σαμουήλ η μητέρα του εἶπε: «*Κρασί και ποτά που μεθούν δεν θα πιεί*», γιατί σε αὐτή την κατάσταση βρισκόταν και η ἴδια ὅταν προσευχόταν στον Θεό. Και ο Κύριος εἶπε στον Ααρών: «*Κρασί και οينوπνευματώδη ποτά δεν θα πιείς, εσύ και ο γιός σου μετά ἀπό σένα, ὅποτε μπαίνετε στη σκηνή του μαρτυρίου ἢ ανεβαίνετε στον βωμό του θυσιαστηρίου – και δεν θα πεθάνετε.*»

8. Και αὐτό ἰσχύει γι'αυτοὺς που υπηρετοῦν την Ἐκκλησία, ὅσοι δεν εἶναι νηφάλιοι-εγκρατεῖς, θα «*πεθάνουν*». Ἐτσι, σε πιό πρόσφατους καιρούς, ἐπιπλήττει το λαό Ἰσραήλ λέγοντάς τους, «*Δώσατε στους ἁγιασμένους μου κρασί να πιούν*». **Αὐτός ο περιορισμός στα ποτά εἶναι μέρος της ξεροφαγίας**. Σε κάθε περίπτωση, ὅποτε η ἀποχή ἀπό το κρασί ἀπαιτεῖται ἀπο το Θεό ἢ εἶναι προϊόν ἀνθρώπινου ὄρκου, ἐννοεῖται πως ὑπάρχει και περιορισμός στο φαγητό που συνοδεύει το ποτό, καθῶς η ποιότητα του ποτοῦ εἶναι ἀνάλογη με την ποιότητα του φαγητοῦ.

5. *Defecerant corui, qui eum liberalius pascere, an difficile angelo fuerat aliquem alicunde de conuiuio regis ministrum cum instructissimo ferculo raptum ad Heliam transferre, sicut Danieli in lacu leonum esurienti prandium metentium exhibitum est?* 6. *Sed constitui oportebat exemplum docens in tempore pressurae et persecutionis et cuiuscunque circumstantiae xerophagiis esse uiuendum. Tali uictu Dauid exomologesin suam expressit cinerem quidem edens uelut panem, id est panem uelut cinerem aridum et sordidum, potum uero fletu miscens utique pro uino.*

7. *Habet enim et abstinentia uini suos titulos, quae et Samuelem deo uouerat et Aaronem consecrarat. Nam de Samuele mater, et uinum, inquit, et ebriamen non bibet; talis enim et ipsa deum orabat. Et dominus ad Aaron: uinum et siceram non bibetis, tu et filius tuus post te, si quando ingrediemini tabernaculum uel ascendetis ad altare, et non moriemini.*

8. *Adeo morientur qui non sobrii in ecclesia ministrauerint. Sic et Israeli proximo exprobrat et potum: dabatis sanctificatis meis uinum. Et haec autem strictura potus xerophagiae portio est.*

Quamquam ubi abstinentia uini aut a deo exigitur aut ab homine uouetur, illic intellegatur etiam pabuli pressura formam praestruens potui.

(*31) Ἀλλή μια ἄμεση ἢ ἔμμεση ἀναφορά στα Δευτεροκανονικά ἢ Ἀναγιγνωσκόμενα ὅπως τα καθόρισε η ἀρχαία Ἐκκλησία, τα οποία εὐρισκόμενα μέσα στην μετάφραση των Ἑβδομήκοντα (Ο'), δημιουργοῦσαν την ἐντύπωση σε πολλοὺς Πατέρες ὅτι και αὐτά ἦταν Γραφαί, ἀλλά δεν εἶναι.

Qualis enim esus, talis et potus. Verisimile non est, ut quis dimidiam gulam deo immolet, aquis sobrius et cibus ebrius.

9. *An autem et apostolus xerophagias norit, qui maiora celebrauerat, sitim et famem et multa ieiunia, qui ebrietates et comessationes recusauerat, uel de discipulo Timotheo argumenti satis est, quem propter stomachum et adsiduas imbecillitates modico uino monens uti, quo ille non ex institutione, sed ex deuotione abstinerebat (ceterum stomacho magis consuetudo prodesset), hoc ipso abstinentiam uini dignam deo suasit, quam ex necessitate dis-suasit.*

Χ. 1. *Aequae stationes nostras ut indictas, quasdam uero et in serum constitutas nouitatis nomine incusant, hoc quoque munus et ex arbitrio obeundum esse dicentes et non ultra nonam detinendum, de suo scilicet more. Sed quod pertineat ad indictionis quaestionem, semel pro omnibus causis respondebo. Nunc ad proprium huius speciei articulum, de modo temporis dico, de ipsis prius expostulandum, unde hanc formam nona dirimendis stationibus praescribant.*

2. *Si, qua Petrus et qui cum eo ad horam nonam orationis templum introgressi leguntur, quis mihi probabit illos ea die statione functos, ut horam nonam ad clausulam et expunctionem stationis interpretetur?*

Δεν έχει νόημα να θυσιάζει ο άνθρωπος για το Θεό τη μισή του όρεξη, να έχει εγκράτεια στα ποτά και ακράτεια στα φαγητά. 9. Σίγουρα **ο απόστολος γνώριζε τις ξεροφαγίες** – αυτός που επανειλημμένα υφίστατο μεγαλύτερες κακουχίες, «*πείνα και δίψα και πολλές νηστείες*», που είχε απαγορεύσει «*συμπόσια και μέθας*» – κι απόδειξη γι' αυτό είναι η περίπτωση του μαθητή του Τιμόθεου, όταν τον συμβουλεύει να «*μεταχειρίζεται ολίγον οίνον διά τον στόμαχόν του και τας συχνάς του ασθενείας*», από τον οποίο απείχε όχι λόγω προτίμησης αλλά λόγω αφιέρωσης (*διαφορετικά δεν θα υπέφερε το στομάχι του*). Συμβούλευε λοιπόν ότι «*αξίζει για το Θεό*» να απέχουμε από κρασί, αλλά στην προκειμένη περίπτωση λόγω ανάγκης αλλάζει την συμβουλή του.

ΡΩΜ. 13:13

1 ΤΙΜ. 5:23

Κεφ. 10. Περί των 'Στάσεων', δηλ. Περί των Ωρών της Προσευχής

1. Ακόμα μας επικρίνουν για τη δήθεν καινοτομία των Στάσεων που γίνονται υποχρεωτικές. Κάποιοι επίσης τις επικρίνουν διότι κατά κανόνα αργούν να τελειώσουν, λέγοντας ότι σε αυτό το καθήκον θα έπρεπε να συμμετέχουν οι πιστοί ελεύθερα, και να μη συνεχίζονται (*οι Στάσεις*) πέρα από την εννάτη ώρα – θέλοντας να επιβάλλουν σ'εμάς αυτό που οι ίδιοι κάνουν. Λοιπόν, ως προς το θέμα της υποχρέωσης, θα δώσω μια γιά πάντα απάντηση που καλύπτει όλα τα ερωτήματα. Επιστρέφοντας τώρα στο ζήτημα του χρονικού περιορισμού, θα ρωτήσω πρώτα πού βρήκαν αυτοί τον κανόνα που λέει πως πρέπει να τελειώνουμε τις Στάσεις την 9η ώρα. (*32)

2. Αν έβγαλαν το συμπέρασμα απ' το γεγονός ότι ο Πέτρος κι ο μαθητής που ήταν μαζί του μπήκαν στο ιερό «*την 9η ώρα, την ώρα της προσευχής*», ποιός θα μου αποδείξει ότι εκείνη την ημέρα είχαν Στάση, ώστε να ερμηνεύσουμε την 9η ώρα ως την ώρα του τέλους και της διάλυσής της;

ΠΡΑΞ. 3:1

(*32) Επαναλαμβάνουμε ότι πρόκειται για τακτές νηστείες (*Στάσεις*), που συνδέονται με ανάλογη ώρα προσευχής.

Πιό σαφές όμως είναι ότι ο Πέτρος την 6η ώρα ανέβηκε στον επάνω όροφο να προσευχηθεί πριν το φαγητό. Ὡστε η 6η ώρα της ημέρας πιό σίγουρα μπορεί να θεωρηθεί το όριο αυτού του καθήκοντος, που, στην προκειμένη περίπτωση ο Πέτρος επρόκειτο να το κάνει μετά την προσευχή.

Atqui facilius inuenias Petrum hora sexta capiendi cibi causa prius in superiora ad orandum ascendisse, quo magis sexta diei finiri officio huic possit,

quae illud absolutura post orationem uidebatur.

3. Porro cum in eodem commentario Lucae et tertia hora orationis demonstratur, sub qua spiritu sancto initiati pro ebriis habebantur, et sexta, qua Petrus ascendit in superiora, et nona, qua templum sunt introgressi, cur non intellegamus salua plane indifferentia semper et ubique et omni tempore orandi tamen tres istas horas ut insigniores in rebus humanis, quam diem distribuunt, quae negotia distinguunt, quae publice resonant, ita et sollemniores fuisse in orationibus diuinis?

3. Επιπλέον, στο ίδιο σχόλιο του Λουκά η 3η ώρα αναφέρεται ως ώρα προσευχής και ήταν αυτή η ώρα κατά την οποία εκείνοι που έλαβαν τη μνητική δωρεά του Αγίου Πνεύματος θεωρήθηκαν μεθυσμένοι, και η έκτη που ο Πέτρος ανέβηκε να προσευχηθεί, και η έννατη, κατά την οποία εισήλθαν στο ιερό. Γιατί δεν μπορούμε να καταλάβουμε ότι, παρόλο που **πρέπει να προσευχόμαστε συνεχώς, παντού και κάθε ώρα**, όμως αυτές οι τρεις ώρες που διακρίνονται ως προς τα ανθρώπινα πράγματα, διαιρούν την ημέρα, ξεχωρίζουν τις εργασίες και αντηχούν στα αυτιά του κοινού ανθρώπου, έχουν ιδιαίτερη σημασία για τις προσευχές στον Θεό;

4. Η γνώμη μας αυτή επικυρώνεται επίσης από το γεγονός ότι ο Δανιήλ προσευχόταν τρεις φορές την ημέρα. Βεβαίως, με την εξαίρεση κάποιων ωρών που μνημονεύονται, αυτές δεν είναι άλλες από τις πιό διακεκριμένες, και κατόπιν **αποστολικές ώρες, την τρίτη, την έκτη και την εννάτη**. Συνεπώς, θεωρώ βέβαιο ότι και ο Πέτρος, τηρώντας μάλλον την παράδοση της εννάτης ώρας, προσευχόταν κατά το τρίτο διάστημα της τελευταίας προσευχής.

4. Quod etiam suadet Danielis quoque argumentum ter die orantis, utique per aliquarum horarum exceptionem, non aliarum autem quam insigniorum, exinde apostolicarum, tertiae, sextae, nonae. Hinc itaque et Petrum dicam ex uetere potius usu nonam obseruasse tertio orantem supremae orationis munere.

5. Φέραμε αυτά τα επιχειρήματα για χάρη εκείνων που νομίζουν ότι ενεργούν συμμορφούμενοι με το πρότυπο του Πέτρου, **ένα πρότυπο που αγνοούν**: όχι ότι υποτιμούμε την 9η ώρα, την οποία τιμούμε ιδιαίτερα την τέταρτη και την έκτη ημέρα της εβδομάδας, (*33) αλλά επειδή, τα πράγματα που τηρούνται λόγω παράδοσης (**είμαστε υποχρεωμένοι να πούμε**) **ότι**

5. Haec autem propter illos qui se putant ex forma Petri agere, quam ignorant; non quasi respiciamus nonam, cui et quarta sabbati et sexta plurimum fungimur, sed quia eorum quae ex traditione obseruantur tanto magis dignam rationem adferre debemus, quanto

(*33) Επαναλαμβάνουμε ότι η νηστεία στην αρχαία Εκκλησία γινόταν Τετάρτη και Παρασκευή: Διδ., 8:1 “Οι νηστείες σας να μη συμπίπτουν με εκείνες των υποκριτών, -δηλαδή των Φαρισαίων- που νηστεύουν την Δευτέρα και την Πέμπτη. Εσείς να νηστεύετε Τετάρτη και Παρασκευή.”

carent scripturae auctoritate, donec aliquo caelesti charismate aut confirmentur aut corrigantur. Et si qua, inquit, ignoratis, dominus uobis reuelabit.

6. *Itaque seposito confirmatore omnium istorum paraclito, duce uniuersae ueritatis, an dignior apud nos ratio adferatur nonam obseruandi require, ut etiam Petro ea ratio deputanda sit, si statione tunc functus est.*

Venit enim de exitu domini, quem etsi semper commemorari oportet sine differentia horarum, impressius tamen tum ei secundum ipsum stationis uocabulum addicimur.

7. *Nam et milites numquam immemores sacramenti magis stationibus parent. Itaque in eam usque horam celebranda pressura est, in qua a sexta contenebratus orbis defuncto domino lugubre fecit officium, ut tunc et nos reuertamur ad iucunditatem, cum et mundus recepit claritatem.*

8. *Hoc si magis ad religionem sapit Christianam, dum magis Christi gloriam celebrat, possum aequae serae stationis ex eodem rei ordine statum figere, ut ieiunemus ad serum expectantes tempus dominicae sepulturae, cum Ioseph postulatam detulit corpus et condidit. Inde et irreligiosum est ante famulorum carnem refrigerari quam Domini.*

στερούνται την αυθεντία των Γραφών, έως ότου με κάποιο ουράνιο σημάδι επιβεβαιωθούν ή διορθωθούν. «Και αν», λέει ο απόστολος, «υπάρχουν πράγματα που αγνοείτε, ο ΦΙΛΙΠ. 3:15 Κύριος θα σας τα αποκαλύψει.»

6. Συνεπώς, θέτοντας εκτός του ζητήματος Αυτόν που επιβεβαιώνει αυτά τα πράγματα, τον Παράκλητο που μας οδηγεί σε όλη την αλήθεια, (ΙΩΑΝ. 14:26) ερευνήστε αν υπάρχει άλλος πιό σοβαρός λόγος για την τήρηση της 9ης ώρας, ώστε αυτός ο λόγος πρέπει να αποδοθεί ακόμα και στον Πέτρο αν εκτελούσε Στάση κατά την ώρα για την οποία γίνεται λόγος. Διότι αυτή η συνήθεια προέρχεται απ'το θάνατο του Κυρίου, τον Οποίον, αν και πρέπει πάντα να θυμόμαστε άσχετα από ώρα, όμως η συγκεκριμένη ώρα φέρνει την έντονη ανάμνησή Του, οπως άλλωστε φανερώνει και το ίδιο το όνομα της Στάσης. (*34)

7. Διότι ακόμα και οι στρατιώτες, αν και ποτέ δεν ξεχνούν τον στρατιωτικό τους όρκο, όμως δείχνουν μεγάλο σεβασμό για τις ώρες των Στάσεων. (*35) Κι έτσι η «πίεση» πρέπει να διατηρηθεί μέχρι εκείνη την ώρα κατά την οποία η γη – που βυθίστηκε από την έκτη ώρα στο σκοτάδι – πενθούσε τον νεκρό της Κύριο. Ὡστε κι εμείς επίσης να βρίσκουμε αναψυχή **την ώρα κατά την οποία το σύμπαν ξαναβρήκε το φως του.**

(ΜΑΤΘ. 27:45-54)

8. Εάν αυτό θυμίζει το πνεύμα του Χριστιανισμού ενώ εξυμνεί τη δόξα του Χριστού, τότε κι εγώ μπορώ, από την ίδια τη σειρά των γεγονότων, να πω γιατί αργούμε να τελειώσουμε την Στάση. Γιατί δηλαδή νηστεύουμε μέχρι αργά, περιμένοντας την ώρα του ενταφιασμού του Κυρίου, όταν ο Ιωσήφ τοποθέτησε στον τάφο το σώμα που είχε ζητήσει. Διότι αποτελεί ασέβεια οι δούλοι να λαμβάνουν αναψυχή πριν από τον Κύριό τους. (*36)

(*34) Λατινικά «stationes»: οι Στάσεις του Σταυρού, η πορεία προς το Γολγοθά. Στον «Ποιμένα» του Ερμά που είναι έργο γραμμένο στα Ελληνικά, αναφέρεται η εξελληνισμένη λατινική λέξη «στατίων». Κοίτα: Εκκλ. Ιστορία, Β. Στεφανίδη. (*35) Ουσιαστικά τις τρίωρες φυλακές (σκοπιές) της νυκτός. (*36) Εξοχη στάση.

9. Αλλά αρκετά συζητήσαμε αυτή την πρόκληση των επιχειρημάτων, αντικρούοντας συμπεράσματα με συμπεράσματα, και μάλιστα με συμπεράσματα που αρμόζουν περισσότερο σε πιστούς. Ας δούμε **αν κάποιος παράδειγμα παρμένο από τους αρχαίους χρόνους** υποστηρίζει τη θέση μας.

(ΕΞ. 27:45-54)
10. Στην ΄Εξοδο, όταν ο Μωϋσής παρέμεινε στην ίδια θέση μέχρι το ηλιοβασίλεμα, μαχόμενος με τις προσευχές του εναντίον του Αμαλήκ, δεν ήταν άραγε μιά «**Στάση που άργησε να τελειώσει**»; Ή νομίζουμε ότι ο Ιησούς του Ναυή μαχόμενος εναντίον των Αμορραίων, έκανε διάλειμα για φαγητό (φεύγοντας από τη θέση του) την ημέρα που διέταξε τα στοιχεία της φύσης να «**εκτελέσουν Στάση**»; «**Και ο ήλιος εστάθη επί την Γαβαών κι η σελήνη έμεινε επί την φάραγγα Αιαλών εωσού ο λαός εκδικήθη τους εχθρούς αυτού.**» «**Και εστάθη ο ήλιος εν τω μέσω του ουρανού, και δεν έσπευσε να δύση έως μίας ολοκλήρου ημέρας. Και τοιαύτη ημέρα δεν υπήρξεν ούτε πρότερον ούτε ύστερον, ώστε ο Κύριος να ακούση φωνήν ανθρώπου**» – ανθρώπου που σίγουρα έκανε ό,τι έκανε ο ήλιος, δηλαδή παρέμεινε στο καθήκον του, παρατείνοντας τη Στάση τόσο αργά όσο ποτέ άλλοτε.

1 ΣΑΜ. 14:24-25
11. Εξ άλλου ο Σαούλ, όταν πολεμούσε, ολοφάνερα διέταξε αυτό το καθήκον: «**Επικατάρατος ο άνθρωπος που θα φάει ψωμί μέχρι το βράδυ, έως ότου εκδικηθώ τους εχθρούς μου**», και κανείς από το λαό δεν γεύτηκε φαγητό. 12. Εκτός αυτού, η τιμωρία του Θεού που συνόδευε τη διαταγή ήταν τόσο αυστηρή, ώστε ο Ιωνάθαν ο γιός του Σαούλ που έφαγε λίγο μέλι χωρίς να γνωρίζει ότι υπήρχε διαταγή για να κρατήσει η νηστεία μέχρι αργά, καταδικάστηκε με κλήρο, και μόλις διέφυγε την τιμωρία χάρη στις προσευχές του λαού διότι τον εβάρυνε η κατηγορία της λαιμαργίας, αν και ελαφράς μορφής.

9. *Sed hactenus haec ex argumentationum prouocatione com-miserim coniecturas coniecturis et tamen puto fidelioribus reperiens. Videamus, an aliquid tale nobis de uetustatibus quoque patrocinetur. In Exodo habitus ille Moysis aduersus Amalech orationibus proeliantis usque in occasum perseuerans nonne statio fuit sera?*

10. *Iesum Naue debellantem Amorrhaeos prandisse illa die existimamus qua ipsis elementis stationem imperauit?*

Stetit sol in Gabaon et luna in Aialon, stetit sol et luna in statione, donec ultus est populus de inimicis suis, et stetit sol medio caelo.

Vt autem accedebat in occasum et finem diei unius, non fuit dies talis retro et in nouissimo, utique tam prolixus, ut, inquit, exaudiret deus hominem, parem scilicet solis, instantem tam diu in officio, stationem et sera longiorem.

11. *Certe Saul et ipse in proelio constitutus manifeste munus istud indixit: maledictus homo, qui ederit panem ad uesperam usque, dum ulciscar de inimico meo, et non gustauit totus populus eius, et tota terra prandebat. 12. Tantam autem deus praestitit auctoritatem edicto stationis illius, ut Ionathan, filius Saulis, quamquam ignarus ieiunationis in serum definitae gustum mellis admiserat, et forte mox de delicto sit traductus et uix per precem populi periculo exemptus. Gulae enim licet simplicis reus fuerat.*

13. *Sed et Daniel anno primo regis Darii, cum ieiunus in sacco et cinere exomologesin deo ageret, et adhuc, inquit, loquente me in oratione, ecce uir, quem uideram in somnis initio, uelociter uolans appropinquauit mihi quasi hora uespertini sacrificii. Haec erit statio sera quae ad uesperam ieiunans pinguiorem orationem deo immolat.*

XI. 1. *Omnia autem ista credo ignota eis, qui ad nostra turbantur, aut sola forsitan lectione, non etiam intentione comperta secundum maiorem uim imperitorum apud gloriosissimam scilicet multitudinem psychicorum.*

Propterea per singulas direximus species ieiunationum, xerophagiarum, stationum, ut, dum recensemus secundum utriusque testamenti paraturam,

quantum proficiant recusati uel recisi uel retardati pabuli officia, eos retundamus, qui haec uelut uacantia infirmant, item dum pariter ostendimus, quo semper in ordine fuerint religionis, eos reuincamus, qui haec ut noua accusant; nec nouum enim quod semper nec uacuum quod utile.

2. *Sed et illud in medio est, quaedam ex his officiis a deo homini imperata legem constituisse, quaedam ab homine Deo oblata uotum expunxisse.*

13. Αλλά επίσης κι ο Δανιήλ, στο πρώτο χρόνο του Βασιλιά Δαρείου, όταν, νηστεύοντας με σάκκο και σποδό, κατά την εξομολόγησή του στον Θεό, είπε: «Κι ενώ εγώ ελάλουν έπι εν τη προσευχή, ο ανήρ Γαβριήλ, τον οποίον είδον εν τη οράσει κατ' αρχάς, πετών ταχέως, με ήγγισε περί την ώραν της εσπερινής θυσίας.» Αυτή είναι μιά Στάση που «παρατείνεται ως αργά», κατά την οποία, η νηστεία μέχρι το βράδυ θυσιάζει πιό παχύ ολοκαύτωμα (προσευχής) στον Κύριο! (*37) ΔΑΝ. 9:1-21

Κεφ. 11. Σχετικά με την Οφειλόμενη Τιμή στην ανθρώπινη Εξουσία. Σχετικά με την Κατηγορία για Αίρεση και Ψευδοπροφητεία

1. Αλλά όλα αυτά φαίνεται πως δεν τα ξέρουν εκείνοι που ταράζονται με τις συνήθειές μας. Ή μπορεί να τα έχουν διαβάσει απλώς, και να μην τα έχουν μελετήσει προσεκτικά, όπως κι οι περισσότεροι «αμαθείς» ανάμεσα στο υπερφίαλο (2 ΠΕΤΡ. 6:9) σύμμικτο πλήθος, δηλαδή τους Ψυχικούς. Να γιατί χαράξαμε την πορεία μας ανάμεσα από τα διάφορα είδη νηστειών, ξεροφαγιών και Στάσεων: ώστε ξαναμετρώντας (σύμφωνα με το υλικό που βρίσκουμε και στις δύο Διαθήκες) τα πλεονεκτήματα που μας παρέχει η επιμελής τήρηση της αποχής από φαγητό, της περικοπής του, και της αναβολής γευμάτων, μπορούμε να ανατρέψουμε τα επιχειρήματα εκείνων που υποτιμούν αυτές τις συνήθειές μας ως άνευ σημασίας. (*38) Και πάλι, δείχνοντας σε ποιό επίπεδο θρησκευτικών καθηκόντων αυτές ανέκαθεν βρίσκονταν, μπορούμε να αντικρούσουμε εκείνους που τις κατηγορούν για καινοτομίες: διότι δεν είναι καινοτομία αυτό που ανέκαθεν υπήρχε, ούτε άνευ σημασίας το χρήσιμο. (*39)

2. Το ζήτημα εν τούτοις παραμένει, αν κάποια απ' τα καθήκοντα που ο Θεός διάταξε στον άνθρωπο καθιστούν αυτές τις συνήθειες νόμο. Εν τούτοις προσφέρονται εθελοντικά από τον άνθρωπο στο Θεό.

(*37) Με το τελευταίο αυτό επιχείρημα ο Τερτυλλιανός προσπαθεί να αποδείξει ότι το να κάνουν μερικοί Χριστιανοί καθορισμένες προσευχές πάνω από τρεις ώρες ή νηστείες άσκησης που κρατούν πέρα από το καθορισμένο ή ακόμη «ξηροφαγία» ως άσκηση εγκρατείας δεν είναι νεωτερισμός αλλά προκοπή, καθώς το «πλείον ευλογείται». (*38) Η αιώνια σύγκρουση μεταξύ των σαρκικών και των πνευματικών που ζητούν να είναι πιό κοντά στο Θεό. (*39) Για το λόγο αυτό ο Παύλος δηλώνει «καθώς και ο νόμος λέγει» (1 ΚΟΡ. 14:34-BMB).

Ακόμα κι ένας όρκος που τον αποδέχεται ο Θεός, γίνεται νόμος από τότε και στο εξής, λόγω της εξουσίας του Αποδέκτη. Διότι η έγκριση μιάς τετελεσμένης πράξης ισοδυναμεί με εντολή για επανάληψή της στο μέλλον. Κι έτσι απ' αυτή την άποψη και πάλι, η λογομαχία των αντιτιθέμενων σε εμάς παύει, όταν λένε: «Αν μιά πνευματική φωνή πρότεινε αυτά που κάνετε, είναι ψευδοπροφητεία. Διαφορετικά, είναι αίρεση, αν κάποιος άνθρωπος τόλμησε να τα επινοήσει.»

3. Διότι ενώ κατακρίνουν την αρχαία οικονομία, ταυτόχρονα τη χρησιμοποιούν για να βρουν επιχειρήματα εναντίον μας που οι αντίπαλοι της αρχαίας οικονομίας με τη σειρά τους θα μπορέσουν να αντικρούσουν. Λογικά όμως είναι υποχρεωμένοι είτε να απορρίψουν αυτά τα επιχειρήματα, είτε, αναγκαστικά, να αναλάβουν και οι ίδιοι αυτά τα αποδεδειγμένα καθήκοντα (που αμφισβητούν), βασικά επειδή ακριβώς αυτά τα καθήκοντα (που δεν παραδέχονται), από όποιον και αν προέρχονται, πνευματικό άνθρωπο ή απλό πιστό, τελούνται προς τιμήν του ίδιου Θεού, όπως και η αρχαία οικονομία. (*40)

4. Διότι αναμφίβολα **εμείς που είμαστε όλοι ιερείς του μόνου Θεού Δημιουργού και του Χριστού Αυτού**, θεωρούμε την αίρεση και την ψευδο-προφητεία ως απόκλιση από το Θείο: και πάντα θα υπερασπίζω αυτή την άποψη αντικειμενικά, προτείνοντας στους αντιπάλους μου να συζητήσουμε το θέμα πάνω σε όποια βάση θέλουν. «Είναι το πνεύμα του διαβόλου», λες, Ψυχικέ (σαρκικέ). Τότε πώς γίνεται να προστάζει καθήκοντα προς το Θεό, και η εντολή του είναι να γίνονται για το Θεό και μόνο; (*41)

5. Θα πρέπει είτε να ισχυριστείτε ότι ο διάβολος συνεργάζεται με το Θεό μας ή να θεωρήσετε ότι ο Παράκλητος είναι ο Σατανάς. Αλλά βεβαιώνετε ότι πρόκειται γι' **άνθρωπο Αντίχριστο**, όπως αποκαλούνται οι αιρετικοί απ' τον

1 ΙΩΑΝ.
2:18-29

(*40) Πολλά καλά πράγματα που βρίσκονται στην Παλαιά Διαθήκη δεν σημαίνει ότι πρέπει να περιφρονηθούν, ακριβώς επειδή βρίσκονται στην Παλαιά Διαθήκη. (Κοίτα: 2 ΤΙΜ. 3:16). (*41) Το ότι η προτροπή δίδεται από τον Θεό επιβεβαιώνει το γεγονός ότι όλοι οι πατέρες της πνευματικής ζωής στην έρημο και οι άγιοι στην ιστορία της Εκκλησίας αποδέχθηκαν τις θέσεις του Τερτυλλιανού και της Νέας Προφητείας περί Στάσεων, Ξηροφαγίας, Εγκρατείας, κ.α. και όχι τις ενστάσεις των Ψυχικών-Σαρκικών.

Tamen et uotum, cum a deo acceptatum est, legem in posterum facit per auctoritatem acceptatoris; exinde enim faciendum mandauit qui factum comprobauit. Itaque et hinc in alia specie altercatio diuersae partis obducitur, cum dicunt: aut pseudopropheta est, si spiritalis uox sollemnia ista constituit, aut haeresis, si humana praesumptio adinuenit.

3. *Eam enim formam reprehendentes, qua et uetera decurrerunt, et ex ea retorquentes, quae et aduersarii ueterum aduersus illa poterunt retractare,*

aut et illa recusare debebunt aut exerta ista suscipere; necessarie maxime cum et ista, a quocumque institutore sunt siue spiritali siue tantum fideli, eidem deo currant, cui et uetera.

4. *Indubitate enim. et haeresis et pseudopropheta diuinitatis diuersitate iudicabuntur apud nos omnes unici dei creatoris et Christi eius antistites, adeoque indifferenter hanc partem defendo illis offerens in quo uelint gradum figere. Spiritus diaboli est, dicis, o psychice. Et quomodo dei nostri officia indicit nec alii offerenda quam deo nostro?*

5. *Aut contende diabolum cum deo facere nostro aut satanas paracletus habeatur. Sed hominem antichristum adfirmas; hoc enim uocantur haeretici nomine penes Iohannem.*

Et quomodo, quisquis ille est, in Christo nostro haec erga dominum. nostrum officia disposuit, cum et antichristi erga deum, aduersum nostrum processerint Christum? Quo itaque putas laterum confirmatum apud nos spiritum, cum imperat an cum probat, quae deus noster et imperauit semper et probauit?

6. Sed rursus palos terminales figitis deo, sicut de gratia, ita de disciplina, sicut de charismatibus, ita et de sollemnibus, ut perinde officia cessauerint, quemadmodum et beneficia eius, atque ita negetis usque adhuc eum munia imponere, quia et hic lex et prophetae usque ad Iohannem. Superest ut totum auferatis, quantum in uobis, tam otiosum.

Ιωάννη. Και πώς γίνεται αυτός, όποιος και να είναι, στο όνομα του Χριστού μας να συμβουλεύει αυτά τα καθήκοντα προς τον Κύριό μας – ενώ οι αντίχριστοι, αν και προσποιούνται ότι διδάσκουν γιά το Θεό, είναι αντίθετοι με το Χριστό μας; **Η απόδειξη ότι το Πνεύμα υπάρχει ανάμεσά μας, έγκειται στο γεγονός ότι το Πνεύμα προστάζει και εγκρίνει αυτά που ο Θεός ανέκαθεν πρόσταζε και ενέκρινε. (*42)**

6. Αλλά εσείς, ως συνήθως, βάζετε όρια στο Θεό: κι ως προς τη χάρη, και ως προς την διδασκαλία. Και ως προς τα χαρίσματα, και ως προς τα καθήκοντα. Νομίζετε ότι και η πειθαρχία, και οι δωρεές του Θεού, ανήκουν στο παρελθόν. (*43) Αρνείστε να δεχτείτε ότι ο Θεός εξακολουθεί να επιβάλλει καθήκοντα, λέγοντας ότι «ο Νόμος κι οι προφήτες ήταν εως τον Ιωάννη». Απομένει να Τον διώξετε εντελώς (απ'τη ζωή σας), διότι φαίνεται ότι, όσον αφορά εσάς, είναι περιττός. (*44)

(*42) Με άλλα λόγια το όλο θέμα της ξηροφαγίας και των νηστειών άσκησης ήταν προϊόν κάποιας προφητείας απο την πλευρά της *Νέας Προφητείας* μέσα στην Εκκλησία που υπενθύμιζε την ανάγκη για τήρηση των προϋποθέσεων εγκρατείας, πράγματα που ήταν σύμφωνα με τις Γραφές και την παράδοση της Εκκλησίας.

(*43) Εδώ ο Τερτυλλιανός χτυπά ευθέως δύο τάσεις από τους Ψυχικούς (σαρκικούς) μέσα στην Εκκλησία του 200 μ.Χ.: α) να μην δέχονται την πειθαρχία και την υποταγή στους εντολές της Καινής Διαθήκης και β) να υποτιμούν τα χαρίσματα και τις θεϊκές διακονίες. Αυτοί εισήγαγαν ένα είδος πρώιμου Ευαγγελικαλισμού. Τι έχει συμβεί; Στα μέσα της 2ης εκατονταετηρίδας η Εκκλησία βρέθηκε μπροστά σε μια συνδυσασμένη σατανική επίθεση.

α) Η πρώτη ηθική κατάρπτωση οδήγησε στην ψύχρανση των πολλών κι ως εκ τούτου στην κυνική αντιμετώπιση των Χαρισμάτων. Το γεγονός αυτό άρχισε ήδη να παρουσιάζεται στα τέλη της πρώτης μ.Χ., εκατονταετηρίδας κι οι αντιπροσωπευτικές επιστολές του Κυρίου στις 7 της Αποκαλύψεως, δείχνουν ένα ανησυχητικό ποσοστό 3 νεκρών εκκλησιών, δύο με μικρό ποσοστό αφιερωμένων και δύο μόνο καθαρών και γνησίων Αποστολικών συνάξεων.

β) Ένας δεύτερος και πολύ σοβαρότερος κίνδυνος που απείλησε να καταστρέψει την Εκκλησία ήταν οι ποικιλώνυμες νεοφαναίες Γνωστικές αιρέσεις με έμφαση στην θαυματουργική μαγεία. Ο Γνωστικισμός που ήταν ένα συγκεκριμένος Ελληνικών, Ανατολικών και αντι-Ιουδαϊκών στοιχείων χρησιμοποιούσε γνήσια και νόθα συγγράμματα δίνοντας τους αυθαίρετη συμβολική ερμηνεία ενώ απέρριπτε την Παλαιά Διαθήκη. Η διδασκαλία των Γνωστικών εμφανίστηκε δειλά-δειλά την εποχή των αποστόλων (ΚΟΛ., 1:15, 2:18, 1 ΤΙΜ., 1:4, 4:7, ΤΙΤ., 1:14, 3:7, 1 ΙΩΑΝ., 2:22, 2 ΙΩΑΝ., 7), αλλά στη συνέχεια υπό ικανούς ηγέτες όπως ο Βασιλειδής Αλεξανδρείας (π. 135 μ.Χ.), ο Βαλεντίνος Ρώμης (π. 150 μ.Χ.) και ειδικά ο Μαρκίωνας που ήταν πιο κοντά στην Εκκλησία από όλους και ως εκ τούτου ο πιο επικίνδυνος, πήρε εκρηκτικές διαστάσεις. Στην Αίγυπτο η αναλογία Χριστιανών-Γνωστικών ήταν 1:1.

Η Εκκλησία ευρισκόμενη σε άμυνα πήρε σοβαρά και δραστικά μέτρα μερικά των οποίων ήταν σωστά ενώ άλλα ήταν λάθος και οδήγησαν σε αδιέξοδα, εντάσεις και νέκρωση.

1) Περιορίσε την ελεύθερα χρήση των χαρισμάτων, την οποία εδώ καταγγέλει ο Τερτυλλιανός. γεγονός που έγινε δεκτό με δυσφορία. Οι ενέργειες των ομολογητών (*μάρτυρες που έζησαν*) και των χαρισματούχων οδήγησε πολλακίς σε ευθεία σύγκρουση με τους επισκόπους-διαχειριστές.

2) Ιδρύθηκαν θεολογικές σχολές και συστηματοποιήθηκε η θεολογία με αποτέλεσμα οι διάφορες τάσεις μέσα στην Μία Εκκλησία να βρούν διεξόδους και ανάλογους υποστηρικτές.

3) Οι επίσκοποι έγιναν ουσιαστικά ανεξέλεγκτοι και προοδευτικά αυθαίρετοι.

(*44) Δηλαδή ο Θεός είναι πλέον μωγκός και δεν έχει όργανα να μιλήσει προς την Εκκλησία.

Αυτό ήταν μία ουσιαστική απομάκρυνση απο το Αποστολικό μοντέλο: «Το δε Πνεύμα ρητώς λέγει ότι εν υστέροις καιροίς αποστήσονται τίνες της πίστεως...-ΚΜΝ» (το Πνεύμα λέγει ρητώς διά των εν τη Εκκλησία προφητών του, ότι εις τους υστερικούς χρόνους θα αποστατήσουν μερικοί από την πίστιν ... **μτφρ. Π.Τρεμπελα**) -1 ΤΙΜ. 4[Δ]:1-

Κεφ. 12. Γιατί Διαμαρτυρόμαστε για τους Ψυχικούς και τη Χαλαρότητά τους

1. Μέχρι τώρα, ως προς αυτό κι ως προς
1 ΚΟΡ. 4:8 άλλα θέματα «βασιλεύετε πλούσιοι και χορτάτοι», αφήνοντας ανενόχλητες τις αμαρτίες που καταπολεμούν οι νηστείες, χωρίς να νιώθετε την ανάγκη για τις αποκαλύψεις που χαρίζουν οι ξεροφαγίες, και χωρίς να αντιλαμβάνεστε τους πολέμους που αποτρέπουν οι Στάσεις.

2. Αν, (όπως λέτε) ο Παράκλητος είχε σιγήσει από την εποχή του Ιωάννη, (*45) εμείς οι ίδιοι θα γινόμαστε προφήτες για τους εαυτούς μας, γι' αυτόν το λόγο κυρίως: ούτε για να φέρουμε την οργή του Θεού με τις προσευχές μας, ούτε για να αποκτήσουμε την προστασία Του ή τη χάρη Του – αλλά για να εξασφαλίσουμε πνευματική οδήγία ως προς την ηθική θέση των «εσχάτων ημερών», συμβουλευόντας την καλλιέργεια του ταπεινού φρονήματος, εφόσον χρειάζεται να συνηθίσουμε στη φυλακή, να εξασκούμεθα στην πείνα και στη δίψα, και να αποκτήσουμε την ικανότητα να αντέχουμε και στην έλλειψη φαγητού, και στην αγωνία της προσμονής του. Κατ' αυτό τον τρόπο, ο Χριστιανός που μπαίνει στη φυλακή θα είναι στην ίδια κατάσταση σαν να είχε μόλις βγει από κει, και η παραμονή του εκεί μέσα δεν θα αποτελεί τιμωρία αλλά πειθαρχία, υποφέροντας όχι τα μαρτύρια του κόσμου, αλλά αυτά που συνηθίζει να κάνει. Και από 'κει θα προχωρήσει για την τελική αναμέτρηση με πολλή σιγουριά. Έχοντας αποβάλει κάθε αμαρτωλή κι απατηλή φροντίδα για τη σάρκα, τα βασανιστήρια δεν θα βρουν έδαφος να δουλέψουν. (*46) Αφού θα πάει να συναντήσει τα νύχια και τα δόντια των θηρίων πετσί και κόκκαλο, έχοντας ήδη στείλει στον ουρανό τους χυμούς του σώματός του σαν να ήταν η αποσκευή της ψυχής του, η ψυχή του που θα έχει ήδη γνωρίσει το θάνατο μέσα από τις συχνές νηστείες, θα βιάζεται να ακολουθήσει!

XII. 1. *Iam enim et in ista specie ditati saturatique regnatis, non delicta incursantes, quae ieiuniis elimentur, nec reuelationum scientia indigentes, quae xerophagiis extorqueantur, nec bella propria metuentes, quae stationibus discutiantur.*

2. *Vt ab Iohanne paracletus obmutuisset, et ipsi nobis prophetae in hanc maxime causam extitissimus, iam non dico ad exorandam dei iram nec ad impetrandam tutelam eius aut gratiam, sed ad praemuniendam per nosmet ipsos nouissimorum temporum condicionem indicentes omnem ταπεινοφρόνησιν, cum carcer ediscendus et fames ac sitis exercendae et tam inediae quam anxii uictus tolerantia usurpanda sit, ut in carcerem talis introeat Christianus, qualis inde prodisset, non poenam illic passurus, sed disciplinam, nec saeculi tormenta, sed sua officia,*

eoque fidentior processurus ad certamen e custodia abusus nihil habens carnis, sic ut nec habeant tormenta materiam, cum sola et arida sit cute loricatedus, et contra ungulas corneus, praemisso iam sanguinis suco tamquam animae impedimentis, properante iam et ipsa, quae iam saepe ieiunans mortem de proximo norit.

(*45) Δηλαδή του απ. Ιωάννη. Φοβερές ψευτοδιδασκαλίες μεταξύ των ψυχικών (σαρκικών) Χριστιανών. «Προφητικά χαρίσματα υπάρχουν μεταξύ μας μέχρι και σήμερα, οφείλεις δε να καταλάβεις ότι τα χαρίσματα που ήταν προηγουμένως στο έθνος σας έχουν μετατεθεί εις εμάς» Ιουστίνος Μάρτυρας (101-167), Διάλογος προς Τρύφωνα, 82:1 - «Πρέπει να δέχεστε και πρέπει να υπάρχουν χαρίσματα μέσα στην Εκκλησία.» Επιφάνιος Κύπρου (336-403), Κατα Αιρέσεων, 48:2. «Εμείς και μετά Χριστόν ομολογούμε ότι συνεχίζουν να υπάρχουν προφήτες.» Διάλογος Μοντανιστού-Ορθοδόξου, Pierre Champagne, LaBriolle, 96. (*46) Η νέκρωση της σάρκας, η προετοιμασία του πιστού για όλα.

Σαρκικοί ψεύτικοι μάρτυρες

3. *Plane uestrum est in carceribus popinas exhibere martyribus incertis, ne consuetudinem quaerant, ne taedeat uitae, ne noua abstinentiae disciplina scandalizetur,*

quam nec ille Pristinus uester non Christianus martyr ad-tigerat, quem ex facultate custodiae liberae aliquamdiu fartum,

omnibus balneis quasi baptis-mate melioribus et omnibus luxu-riarum secessibus quasi ecclesia se-cretioribus et omnibus uitae istius inlecebris quasi aeterna dignioribus hoc puto obligatum, ne mori uellet, postremo ipso tribunalis die luce summa condito mero tamquam antidoto praemedicatum ita eneu-ruastis,

ut paucis unguis titillatus (hoc enim ebrietas sentiebat) quem dominum confiteretur interroganti praesidi respondere non potuerit amplius, atque ita de hoc iam ex-tortus, cum singultus et ructus solos haberet, in ipsa negatione discessit.

4. *Ideo sobrietatis disciplinam qui praedicant, pseudoprophetae, ideo haeretici, qui obseruant. Quid ergo cessatis paracletum, quem in Montano negatis, in Apicio credere?*

3. Η δική σας συνήθεια είναι να στέλνετε στα μαγειρεία των φυλακών αναξιόπιστους μάρτυρες που φοβούνται μη χάσουν τις βολές τους, μη βαρεθούν τη ζωή και μη σκανδαλιστούν **με την νέα διδασκαλία της αποχής απ' το φαγητό**. Μιά διδασκαλία που ο γνωστός Πριστίνος ο μάρτυράς σας – και όχι Χριστιανός μάρτυρας – δεν γνώριζε καν. Διότι αυτόν, χορτασμένον όπως πάντα χάρη στίς ευκολίες που παρέχει η «ελεύθερη κράτηση» (που είναι τώρα της μόδας), και ορκισμένον να συμμετέχει σε όλα τα λουτρά (σα να ήταν καλύτερα από βάπτιση), και σ' όλα τα καταφύγια της φιληδονίας (σα να ήταν πλιό μυστικά από εκείνα της Εκκλησίας), και σ' όλα τα θέλητρα αυτής της ζωής (σα να άξιζαν περισσότερο από αυτά της αιώνιας ζωής), όντας απρόθυμος να πεθάνει, την τελευταία μέρα της δικής καταμεσήμερο, τον ναρκώσατε δίνοντάς του κρασί με ναρκωτικό σαν αντίδοτο (για τους πόνους). Ήταν σε τέτοια κατάσταση αναισθησίας όταν τον γαργάλησαν κάποια νύχια – γιατί από τη μέθη σα γαργάλημα τα ένιωσε – που δεν μπόρεσε να απαντήσει στον αξιωματούχο που τον ανέκρινε «ποιόν ομολογούσε Κύριο». Τον έριξαν λοιπόν στο μαρτύριο λόγω αυτής της σιωπής, τη στιγμή που δεν ακουγόταν τίποτα άλλο παρά λόξυγκες και ρεψίματα, και πέθανε μέσα στην αποστασία!

4. Να γιατί αυτοί που κηρύπτουν εγκράτεια είναι «ψευδοπροφήτες»! (*47) Να γιατί όσοι την εξασκούν είναι «αιρετικοί»! Γιατί τότε διστάζετε να πιστέψετε ότι ο Παράκλητος, τον οποίο αρνείστε σε ένα Μοντανό, (*48) υπάρχει σε έναν Απίκιο; (σ.μ. εμπνευσμένο Ρωμαίο μάγισσα)

(*47) «προσθέσατε στην πίστη, τη αρετή, ... την εγκράτεια» (2 ΠΕΤΡ. 1[Α]:5). Είναι το πέμπτο στάδιο στην ανέλιξη της πνευματικής ζωής, απαιτεί επιμονή και άσκηση πράγματα που για τους σαρκικούς (ψυχικούς) Χριστιανούς είναι αδιανόητα και αυτή η σύγκρουση συνεχίζεται μέχρι σήμερα στις τάξεις των μαθητών. (*48) Ο Μοντανός και το κίνημά του δεν ήταν αιρετικοί. Οι εν δεσμοίς μάρτυρες της Λυώνος, έγραψαν επιστολή προς τον Ρώμη Ελευθέριο και στις εκκλησίες της Μικράς Ασίας -δια χειρός Ειρηναίου, αναγνωρίζοντας τη «Νέα Προφητεία». Ο Ιωάννης Γουέσλεϊ (1703-1791), αποκαλεί τον Μοντανό, «πραγματικό Βιβλικό Χριστιανό...(και)...έναν από τους καλύτερους ανθρώπους της γης». Εάν οι Μοντανιστικές διδασκαλίες περί εγκρατείας ήταν αίρεση(!) τότε όλο το κίνημα του Ερημητισμού και τους Ησυχασμού περί ξηροφαγίας, αποχής συγκεκριμένες ώρες από φαγητό ως νηστεία άσκησης, κ.α. τα οποία προϋπήρχαν στην πνευματική σφαίρα της Παλαιάς Διαθήκης είναι και αυτά αίρεση.

Κεφ. 13. Η Ασυνέπεια των Ψυχικών

1. Λέτε ότι τα καθήκοντα της πίστης είναι «προκαθορισμένα» απ'τη Γραφή ή την παράδοση των προγόνων, κι ότι τίποτα δεν επιτρέπεται να προστεθεί, διότι η καινοτομία αποτελεί παραβίαση του νόμου. **Μπορείτε να εμμείνετε σ' αυτό;** Γιατί σας κατηγορώ γιά νηστείες πέρα απ' την ημέρα του Πάσχα, και πέρα από τις ημέρες κατά τις οποίες «ο Νυμφίος αφαιρέθηκε». Επίσης ότι παρεμβάλετε τις ημι-νηστείες των Στάσεων. Κι ότι μερικές φορές ζείτε με ψωμί και νερό, όταν σας φαίνεται πρέπον να το κάνετε. (*49)

(1 ΚΟΡ. 9:19)

2. Εν συντομία, απαντάτε ότι «αυτά τα πράγματα πρέπει να γίνονται κατόπιν επιλογής, όχι κατόπιν προσταγής». Ως εκ τούτου δεν εμμείνατε στην (αρχική) θέση σας, διότι κάνατε υπέρβαση της παράδοσης με την ανάληψη καθηκόντων μη «προκαθορισμένων». Μα τι καθήκον είναι αυτό, που γίνεται από δική σας επιλογή μάλλον, παρά με εντολή του Θεού; Η ανθρώπινη θέληση έχει μεγαλύτερο κύρος από τη Θεία δύναμη; Η φροντίδα μου είναι να ελευθερωθώ από τον κόσμο, όχι από το Θεό. Εκείνος δίνει την εντολή, κι εγώ την εκτελώ χωρίς εξωτερική πίεση, τιμώντας έτσι τον Κύριό μου.

3. Οφείλω όχι μόνο να Τον υπακούω με τη θέλησή μου, αλλά επίσης και να Τον εκζητώ: το πρώτο είναι εντολή Του, το δεύτερο δική μου επιλογή. Αλλά **μου αρκεί η συνήθης τακτική των επισκόπων να εκδίδουν διατάγματα** γιά νηστείες που ισχύουν γιά το παγκόσμιο σώμα της Εκκλησίας. Δεν εννοώ γιά τον ειδικό σκοπό της συλλογής συνεισφορών **που την κάνετε σαν επαιτεία**, αλλά και όταν η Εκκλησία πρέπει επειγόντως να μεριμνήσει γιά κάτι.

XIII. 1. *Praescribitis constituta esse sollemnia huic fidei scripturis uel traditione maiorum nihilque obseruationis amplius adiciendum ob illicitum innouationis. State in isto gradu, si potestis. Ecce enim conuenio uos et praeter pascha ieiunantes citra illos dies, quibus ablatu est sponsus, et stationum semiieiunia interponentes, et uos interdum pane et aqua uictitantes, ut cuique uisum est.*

2. *Denique respondetis haec ex arbitrio agenda, non ex imperio. Mouistis igitur gradum excedendo traditionem, cum quae non sunt constituta obitis. Quale est autem ut tuo arbitrio permittas, quod imperio dei non das?*

Plus humanae licebit uoluntati quam diuinae potestati? Ego me saeculo, non deo liberum memini. Sic meum est ultro officium facere domino, sic indicere illius est.

3. *Non tantum obsequi ei debeo, sed et adulari; illud enim imperio eius, hoc arbitrio meo praesto. Bene autem, quod et episcopi uniuersae plebi mandare ieiunia adsolent, non dico de industria stipium conferendarum, ut uestrae capturae est, sed interdum et ex aliqua sollicitudinis ecclesiasticae causa.*

(*49) Δεν ήταν λοιπόν κάποια καινοτομία στην ζωή και την παράδοση της Εκκλησίας. Απλά ήταν μια αύξηση στο ήδη υπάρχον μοντέλο που παρήγγειλε το Άγ. Πνεύμα. Στο κάτω-κάτω η Εκκλησία έχει δικαίωμα να συστήνει παράδοση, όλες οι Εκκλησίες έχουν την δική τους παράδοση, αρκεί αυτή να μη αντιβαίνει την αποστολική παράδοση. Αυτές οι νηστείες των Ψυχικών (σαρκικών) Χριστιανών της εποχής του Τερτυλλιανού ήταν: ετήσια Πασχαλινή (από Μ. Παρασκευή έως Κυριακή), εβδομαδιαία Τετάρτη και Παρασκευή (ημέρες Στάσεων), και «ξεροφαγίες» (αποχή από επιθυμητά φαγητά— ΔΑΝ. 10:2) όταν η κατάσταση το απαιτούσε. Τι άραγε θα έλεγε ο Τερτυλλιανός γιά τη σαρκικότητα των σημερινών Χριστιανών που «νηστεύουν» με πολυτελή θαλασσινά, ή που δε νηστεύουν ποτέ;

4. *Itaque si et ex hominis edicto et in unum omnes ταπεινοφρονησιν agitatis, quomodo in nobis ipsam quoque unitatem ieiunationum et xerophagiarum et stationum denotatis?*

5. *Nisi forte in senatus consulta et in principum mandata coitionibus opposita delinquimus. Spiritus sanctus, cum in quibus uellet terris et per quos uellet praedicaret, ex prouidentia imminuentium siue ecclesiasticarum temptationum siue mundialium plagarum, quae paracletus id est aduocatus ad exorandum iudicem dicitur,*

huiusmodi officiorum remedia mandabat, puta, nunc ad exercendam sobrietatis et abstinentiae disciplinam; hunc qui recipimus, necessario etiam quae tunc constituit obseruamus.

6. *Aspice ad Iudaicos fastos et inuenies nihil nouum, si, quae patribus sunt praecepta, omnis deinceps posteritas hereditaria religione custodit. Aguntur praeterea per Graecias illa certis in locis concilia ex uniuersis ecclesiis, per quae et altiora quaeque in commune tractantur, et ipsa repraesentatio totius nominis Christiani magna ueneratione celebratur.*

7. *Et hoc quam dignum fide auspicante congregari undique ad Christum! Vide, quam bonum et quam iucundum habitare fratres in unum!*

4. Συνεπώς, αν επιδεικνύετε ταπεινοφροσύνη υπακούοντας στην εντολή ενός ανθρώπου όλοι μαζί ενωμένοι, γιατί στην περιπτωσή μας κατηγορείτε την ενότητά μας στις νηστείες, ξεροφαγίες και Στάσεις; (*50)

5. –Εκτός και αν θεωρείτε αμαρτία τη μη συμμόρφωση με τα διατάγματα της συγκλήτου και τις εντολές των αυτοκρατόρων που απαγορεύουν τις «συγκεντρώσεις»! (*51) Όταν το Άγ. Πνεύμα κήρυττε σ'όποια χώρα διάλεγε και μέσω όποιου ήθελε, προβλέποντας τους επερχόμενους στην Εκκλησία πειρασμούς και τα επερχόμενα στον κόσμο δεινά, σύμφωνα με την ιδιότητά Του ως Παράκλητος (δηλαδή Συνήγορος που προσπαθεί να κερδίσει την εύνοια του δικαστή με ικεσίες) (*52) συνήθιζε να δίνει εντολές για τέτοιας φύσεως καθήκοντα, όπως για παράδειγμα τώρα, (εντολές) που αποσκοπούν στην εξάσκηση της πειθαρχίας της εγκράτειας και της αποχής: (*53) εμείς που Τον δεχόμαστε, είμαστε υποχρεωμένοι να τηρούμε και αυτά που όρισε τότε. 6. Κοιτάξτε το Ιουδαϊκό ημερολόγιο και θα διαπιστώσετε ότι όλοι οι απόγονοι περιφρουρούν με σχολαστικότητα κληρονόμων τα εντάλματα που δόθηκαν στους πατέρες τους. Εκτός αυτού, σε όλες τις επαρχίες της Ελλάδας (*54) συγκαλούνται σε ορισμένους τόπους συμβούλια της οικουμενικής Εκκλησίας, μέσα από τα οποία όχι μόνο τα βαθύτερα ζητήματα απαντώνται για το κοινό όφελος, αλλά και η εκπροσώπηση του Χριστιανικού ονόματος εν γένει χαίρει μεγάλου σεβασμού. (*55)>

7. Και πόσο αξιέπαινο είναι που άνδρες από τα τέσσερα σημεία του ορίζοντα συγκεντρώνονται για το Χριστό! «*Ιδού, τι καλόν και τι τερπνόν να συγκατοικώσιν εν ομονοία αδελφοί!*»

ΨΑΛΜ. 133:1

(*50) Είναι ανώτερες οι εντολές των επισκόπων που έχουν δικαίωμα να ορίζουν νηστεία, από τις εντολές που δίνει το Άγ. Πνεύμα μέσω προφητών; (*51) Αν είναι να κάνετε δουλική υπακοή στους επισκόπους σαν εξουσία, τότε γιατί παρακούτε τον νόμο που απαγορεύει τις συγκεντρώσεις των Χριστιανών; Αποτελεί κόλαφο στην δουλική υπακοή στους νόμους των εξουσιαστών. Πάνω από τους νόμους των εξουσιαστών είναι οι νόμοι του Θεού και η κατά Θεό συνείδηση. (ΠΡΑΞ. 5[E]:29 & Μαρτ. Πολυκ. 10:2). (*52) Ελληνικά: Παρηγορητής. (*53) Άρα οι τακτές νηστείες (Τετάρτη-Παρασκευή), νηστείες ασκήσεως (φυλακές της ημέρας-στατίωνες), προσευχές άσκησης (φυλακές ημέρας ή νυκτός) και ξηροφαγία αποτελούν άσκηση στην επιτυχία της εγκράτειας και αποχής. (*54) Αξιοσημείωτη η έμφαση του Τερτυλλιανού στην Ελλάδα ως μητέρα εκκλησιών, άρα κι (εκκλησιαστικών) νόμων και συνθηγιών.

Αυτόν τον ψαλμό δεν ξέρετε να τον ψάλλετε, **εκτός από την περίπτωση που τρώτε και πίνετε με παρέα!**

Hoc tu psallere non facile nosti, nisi quo tempore cum compluribus cenas.

8. *Conuentus autem illi stationibus prius et ieiunationibus operati dolere cum dolentibus et ita demum congaudere gaudentibus norunt. Si et ista sollemnia, quibus tunc praesens patrociniatus est sermo, nos quoque in diuersis prouinciis fungimur in spiritu inuicem repraesentati, lex est sacramenti.*

ΡΩΜ. 12:15

(1 ΚΟΡ. 5:3)

Αλλά αυτά τα τραπεζώματα που συνοδεύονται από Στάσεις και νηστείες, εφαρμόζουν πρώτα το «κλαίετε μετά κλαιόντων» και μετά το «χαίρετε μετά χαιρόντων». Και εμείς επίσης, παρόλο που είμαστε στις επαρχίες μας όμως παρόντες εν πνεύματι, τηρούμε αυτά τα καθήκοντα που η παρούσα διατριβή υπερασπίζει, και αυτός είναι ο καθαγιασμένος νόμος. (*56)

Κεφ. 14. Απάντηση στην Κατηγορία περί του «Γαλατίζειν»

1. Εφόσον λοιπόν παρατηρούμε «εποχές», (ΓΑΛ. 4:10) και «ημέρες και μήνες και ενιαυτούς», (λέτε πως) μοιάζουμε με τους Γαλάτες. **Θα ήταν έτσι αν τηρούσαμε Ιουδαϊκές τελετές και το τυπικό του νόμου, πράγματα που ο απόστολος κατακρίνει διότι η Παλαιά Διαθήκη θάφτηκε εν Χριστώ, και η Καινή καθιερώθηκε.**

XIV. 1. *Horum igitur tempora obseruantes et dies et menses et annos galaticamur? Plane, si Iudaicarum caeremoniarum, si legalium sollemnitatum obseruantes sumus; illas enim apostolus dedocet compescens ueteris testamenti in Christo sepulti perseuerantiam et noui sistens.*

2 ΚΟΡ. 5:17

2. Αλλά αν μιλάμε για «καινόν κτίσμα εν Χριστώ», τότε και τα καθήκοντά μας είναι καινούρια: διαφορετικά, αν ο απόστολος είχε προτείνει να καταργήσουμε κάθε μορφή τήρησης «εποχών, ημερών, μηνών και ενιαυτών», γιατί γιορτάζουμε το Πάσχα κάθε χρόνο, τον πρώτο μήνα; Γιατί περνάμε τις επόμενες πενήντα ημέρες με χαρά και αγαλλίαση; Γιατί αφιερώνουμε την τέταρτη και την έκτη ημέρα της εβδομάδας σε Στάσεις, και την «ημέρα της παρασκευής»

2. *Quod si noua conditio in Christo, noua et sollemnia esse debebunt: aut si omnem in totum deuotionem temporum et dierum et mensium et annorum erasit apostolus, cur pascha celebramus annuo circulo in mense primo? Cur quinquaginta exinde diebus in omni exultatione decurrimus? Cur stationibus quartam et sextam sabbati dicamus et ieiuniis parasceuen?*

ΜΑΡΚ. 15:42

σε νηστείες; 3. Εν πάσει περιπτώσει, εσείς κάποιες φορές συνεχίζετε τη Στάση σας ακόμα και το Σάββατο – μιά ημέρα που ποτέ δεν νηστεύουμε εκτός από τον καιρό του Πάσχα, για το λόγο που έχουμε εξηγήσει αλλού. (*57)

3. *Quamquam uos etiam sabbatum, si quando, continuatis, numquam nisi in pascha ieiunandum secundum rationem alibi redditam.*

(*55) Διαφαίνεται ξεκάθαρα ο μεγάλος σεβασμός του Τερτυλλιανού για τις εκκλησιαστικές συνόδους και τις αποφάσεις τους – γεγονός που αποδεικνύει ότι σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να θεωρηθεί σχισματικός επειδή προσχώρησε σε ένα κίνημα μέσα στην Εκκλησία. Στο κάτω-κάτω και άλλοι αργότερα προσχώρησαν στο Κίνημα του Αναχωρητισμού και τότε οι επίσκοποι ξεσήκωσαν τεράστια πολεμική με πλήθος αποφάσεων κατά του Αναχωρητισμού. (*56) Εννοεί ότι η ενότητα προηγείται και να υπάρχει διαφωνία να αποφασίσει μια τοπική σύνοδος, όπως στην Ελλάδα. (*57) Δεν είναι Ιουδαϊσμός η διατήρηση στοιχείων της Παλαιάς Διαθήκης τα οποία βρίσκονται σε συμφωνία με την Καινή Διαθήκη: «καθώς και ο νόμος λέγει» (1 ΚΟΡ. 14:34), δηλώνει ο απ. Παύλος.

Nobis certe omnis dies etiam uulgata consecratione celebratur. Nec ergo apud apostolum differentiae ratio, distinguentem noua et uetera.

4. Sed et hic inaequalitas uestra ridebitur, cum uetustatum formam nobis exprobratis in quo causam nouitatis accusatis.

XV. 1. Reprobat etiam illos qui iubeant cibis abstinere, sed de prouidentia spiritus sancti, praedamnans iam haereticos perpetuam abstinenciam praecepturos ad destruenda et despicienda opera creatoris, quales inueniam apud Marcionem, apud Tatianum, apud Iouem, hodiernum de Pythagora haereticum, non apud paraclatum.

2. Quantula est enim apud nos interdictio ciborum? Duas in anno hebdomadas xerophagiarum nec totas, exceptis scilicet sabbatis et dominiicis, offerimus deo abstinentes ab eis quae non reicimus, sed differimus.

3. Atqui ad Romanos scribens uos nunc compungit detractores huius officii. Ne propter pabulum solueritis, inquit, opus dei. Quod opus? De quo ait: bonum est carnem non edere et uinum non potare. Nam qui in istis seruit, placabilis et propitiabilis deo nostro est. Quidam credit omnia manducanda esse, quidam autem infirmus holera uescitur;

Οπωσδήποτε εμείς γιορτάζουμε κάθε ημέρα με κανονική αφιέρωση. Και δεν θα είναι τότε στα μάτια του απόστολου ανόητη η ειδοποιός διαφορά – αυτή που ξεχωρίζει τα «καινούρια από τα παλαιά» –

MATΘ. 13:52

4. Αλλά (και σε αυτή την περίπτωση επίσης) ανόητη θα είναι η δική σας αδικία, που από τη μία μεριά μας λοιδωρείτε επειδή κρατάμε τα παλαιά και από την άλλη μας κατηγορείτε για καινοτομίες.

Κεφ. 15. Τι Λέει ο Απόστολος Παύλος Σχετικά με το Φαγητό

1. Ο απόστολος καταδικάζει εκείνους που «προστάζουν αποχήν βρωμάτων». Το κάνει όμως αυτό διότι το Ἅγ. Πνεῦμα προέβλεψε ότι θα υπάρξουν αιρετικοί που θα προστάζουν **μόνη αποχή η οποία περιφρονεί τα έργα του Δημιουργού** και προκαταβολικά καταδίκασε αυτούς που σήμερα εκπροσωπούνται από ένα Μαρκίωνα (*58), ένα Τατιανό (*59) ή ένα Δία, τον Πυθαγόρειο αιρετικό κι όχι από τον Παράκλητο. 2. Διότι η δική μας «αποχή βρωμάτων» είναι πολύ περιορισμένη: δύο εβδομάδες ξεροφαγίας το χρόνο (κι αυτές όχι ολόκληρες, μιάς και εξαιρούνται τα Σάββατα και οι ημέρες του Κυρίου) προσφέρουμε στο Θεό, κατά τις οποίες απέχουμε από φαγητά τα οποία δεν απορρίπτουμε αλλ'αναβάλλουμε τη λήψη τους.

1 TIM. 4:3

3. Επι πλέον, όταν ο απόστολος γράφει στους Ρωμαίους, επικρίνει εσάς που ξεφεύγετε από τον παρακάτω κανόνα: «Μη κατάστρεψε το έργον του Θεού διά φαγητόν», λέει. Ποιό έργο; Εκείνο για το οποίο αναφέρει, «καλόν είναι το να μη φάγης κρέας μηδέ να πίης οίνον», «επειδή ο δουλεύων εν τούτοις, ευαρεστεί εις τον Θεόν». «Άλλος μεν πιστεύει ότι δύναται να τρώγει πάντα. Ο δε ασθενών τρώγει λάχανα.

RQM. 14:20

RQM. 14:21

RQM. 14:18

RQM. 14:2

(*58) Ο Μαρκίων, όπως και οι άλλοι Γνωστικοί, περιφρονούσε τη σάρκα ως «κακή», «υποδέεστηρη» και «μολυσμένη». Οι Πυθαγόριοι είχαν ιδιόρρυθμες διαιτητικές συνήθειες, π.χ. δεν έτρωγαν κουκιά, ερμηνεύοντας κατά λέξη το γνωστό «κτάμων απέχεσθε» (που βέβαια εννοούσε αποχή από την πολιτική). (*59) Τατιανός Συρίας (110-175). Απολογητής που θεωρήθηκε ότι θεωρούσε τον γάμο κάτι κακό και την κρεατοφαγία ως αμαρτία. Οι ψευτοδιδασκαλίες αυτές υπήρχαν αλλά πήραν οριστική μορφή στον 4ο αιώνα. Τότε εκληρώθηκε πλήρως το αναφερόμενο στο 1 TIM. 4[Δ]:1-3. Έντρομος ο Κύριλλος Ιεροσολύμων (315-386) έγραψε: «Ο Παύλος μας έδωσε φανερό σημείο ... τώρα είναι η αποστασία...αυτή λοιπόν είναι η αποστασία.» (15η Κατήχηση Φωτιζομένων)

(ΡΩΜ. 14:3,4) **Ο τρώγων ας μη καταφρονεί τον μη τρώγοντα. Συ τις είσαι όστις κρίνεις ξένον δούλον;»**
 ΡΩΜ. 14:6 **«Και αυτός που τρώγει και αυτός που δεν τρώγει ευχαριστεί τον Θεόν».**

4. Αλλά, εφόσον ο απόστολος απαγορεύει να γίνει θέμα αντιλογίας η ανθρώπινη επιλογή, πόσο μάλλον η Θεϊκή! Έτσι αυτός ήξερε πώς να επιπλήξει κάποιους που περιόριζαν και απαγόρευαν φαγητά από περιφρόνηση και όχι από καθήκον. (*60) Και επίσης (ήξερε) πώς να επιδοκιμάσει αυτούς που έκαναν το ίδιο για να τιμήσουν τον Δημιουργό, και όχι για να Τον προσβάλλουν.

1 ΚΟΡ. 10:25 **5. Και αν σας παρέδωσε τα κλειδιά του «μακελλείου» επιτρέποντας να τρώτε «τα πάντα» με την προοπτική να εξαιρέσει «τα ειδωλόθυτα», όμως δεν περιέλαβε και τη βασιλεία του Θεού στο «μακελλείο». «Διότι», λέει, «η βασιλεία του Θεού δεν είναι βρώσις και πόσις», και ΡΩΜ. 14:17 **«το φαγητόν δεν συνιστά ημάς εις τον Θεόν»** – και μη νομίζετε ότι αυτό το λέει για την ξηρά διαίτα, αλλά μάλλον για τα πλούσια, καλομαγειρεμένα εδέσματα, εφόσον συμπληρώνει, «διότι ούτε εάν φάγωμεν περισσεύομεν, ούτε εάν δεν 1 ΚΟΡ. 8:8 **φάγωμεν ελαττούμεθα».** Αυτές οι φράσεις ταιριάζουν σε σας που νομίζετε ότι «περισεύετε» αν φάτε, και «ελαττώνεσθε» αν δεν φάτε, και γι' αυτό το λόγο περιφρονείτε αυτά τα καθήκοντα.**

ΛΟΥΚ. 7:34 **6. Και πόσο ανάξια ερμηνεύετε προς όφελος της ακράτειάς σας το ότι ο Κύριος «έτρωγε και έπινε» χωρίς μέτρο! Αλλά νομίζω ότι πρέπει επίσης και να νήστευε, διότι δεν μακάριζε τους χορτασμένους, αλλά τους «πεινώντες και διψώντες»** έλεγε πως φαγητό γι' Αυτόν δεν ήταν εκείνο που οι μαθητές νόμιζαν, αλλά **«το να κάνει το θέλημα του Πατέρα Του»**, δίδασκε **«να μοχθούμε για την τροφή που δεν φθείρεται, στην αιώνια ζωή»**, και στην καθημερινή μας προσευχή ΙΩΑΝ. 6:27 επίσης μας διέταξε να ζητούμε **«άρτον»** μόνο,

qui manducat, ne nullificet non manducantem. Tu quis es, qui alienum seruum iudicas? Et qui manducat et qui non manducat, deo agit gratias.

4. Cum autem humano arbitrio uetet controuersiam fieri, quanto magis diuino? Ita sciebat quosdam castigatores et interdictores uictus incusare, qui ex fastidio, non qui ex officio abstinerent, probare uero qui in honorem, non qui in conuicium creatoris.

5. Et si claues macelli tibi tradidit permittens esui omnia ad constituendam idolothytorum exceptionem, non tamen in macello regnum dei inclusit. Nec enim, inquit, esus aut potus est dei regnum, et, esca nos deo non commendat, non ut de arida dictum putes, sed potius de uncta et accurata, siquidem subiciens: nec si manducauerimus, abundabimus, nec si non manducauerimus, deficiemus, tibi magis intonat, qui abundare te existimas, si edas, et deficere, si non edas, et ideo ista detractas.

6. Dominum quoque quam indigne ad tuam libidinem interpretaris passim manducantem et bibentem, sed puto, quod etiam ieiunarit, qui beatos non saturatos, sed esurientes et sitientes pronuntiarit, qui escam profitebatur, non quam discipuli existimarant, sed paterni operis perfectionem, docens operari escam quae permanet in uitam aeternam,

(*60) Αυτό ακριβώς έκαναν οι Μεσαιωνιστές. Περιφρονούσαν τους έγγαμους ως υποδέστερους των αγάμων και θεώρησαν μερικά φαγητά άγια και άλλα αμαρτωλα.

in ordinaria etiam oratione panem mandans postulandum, non et Attalicas diuitias. 7. Sic et Esaias non negauit deum elegisse ieiunium, sed quale non elegerit enumerauit. In diebus enim, inquit, ieiuniorum uestrorum inueniuntur uoluntates uestrae, et omnes subiectos uobis succutitis aut ad conuicia et lites ieiunatis et caeditis pugnis. Non tale ieiunium ego elegi, sed quale subiecit et subiciendo non abstulit, sed confirmauit.

XVI. 1. *Nam et si mauult opera iustitiae, non tamen sine sacrificio, quod est anima conflictata ieiuniis. Ille certe deus, cui nec populus incontineus gulae placuit, nec sacerdos nec prophetae. Manent adhuc monumenta concupiscentiae, ubi sepultus est populus carnis auidissimus usque ad choleram ortygométras cruditando.*

2. *Eliditur pro templi foribus senior Heli, filii eius in acie ruunt, nurus expirat in partu. Hanc enim meruerat a deo plagam domus impudens, sacrificiorum carnalium defraudatrix. Sameas, homo dei, cum exitum prophetasset idololatriae introductae a rege Hieroboam, post manum eius regis arefactam et statim restitutam, post altare diffissum, ob haec signa ad satisfactionem inuitatus a rege plane excusauit (prohibitus enim a deo fuerat) illic cibum in totum attingere; sed ab alio mox sene*

όχι και τα πλούτη του Αττάλου (*61) μαζί. 7. Ούτε κι ο Ησαΐας αρνείται πως ο Θεός «εξέλεξε» μία «νηστεία», αλλά αναφέρει με λεπτομέρειες ποιά νηστεία δεν εξέλεξε: «*Ιδού εν τη ημέρα της νηστείας σας ευρίσκετε ηδονήν, και καταθλίβετε πάντας τους μισθωτούς σας. Ιδού νηστεύετε διά δίκας και έριδας και γρονθίζετε ασεβώς. Τοιαύτη είναι η νηστεία την οποίαν εγώ εξέλεξα;*» (Όχι βέβαια), αλλά εκείνη που συμπληρώνει παρακάτω, και με αυτό τον τρόπο όχι μόνο δεν καταργεί, αλλά επιβεβαιώνει.

Κεφ. 16. Περιπτώσεις που ο Θεός Τιμώρησε τη Τρυφηλότητα, όπως Αναφέρονται στις Γραφές. Όχι στις Ειδωλολατρικές Συνήθειες

1. Ναι μεν ο Κύριος προτιμά «*έργα δικαιοσύνης*», όμως όχι χωρίς θυσία, που είναι η τάλαιπωρία της ψυχής με την νηστεία. Διότι, εν πάσει περιπτώσει, ο Θεός δεν ευαρεστεύεται με την αχαλίνωτη όρεξη του λαού, ούτε του ιερέα, ούτε του προφήτη. Μέχρι σήμερα υπάρχουν τα «*μνήματα της επιθυμίας*» όπου τάφηκαν τα θύματα της χολέρας που προκλήθηκε από εκείνους που, λόγω της λαίμαργης επιθυμίας τους για κρέας καταβρόχθησαν τα ορτύκια και δεν μπόρεσαν να τα χωνέψουν. (*62)

2. Ο Ηλεί έσπασε τον αυχένα του μπροστά από την πύλη του ναού, οι γιοί του έπεσαν στη μάχη, η νύφη του πέθανε στη γέννα: αυτή ήταν η δίκαιη τιμωρία του Θεού προς την αναίσχυντη οικογένεια, προς τους άρπαγες των θυσιών. Κάτι παρόμοιο συνέβη με έναν «*άνθρωπο του Θεού*»: προφήτησε σχετικά με το ζήτημα της ειδωλολατρίας που είχε επαναφέρει ο Βασιλιάς Ιεροβοάμ, προσεκλήθη στο παλάτι αφού «ο βωμός εσχίσθη» στα δύο, και «*εξηράνθη*» και «*αμέσως απεκατεστάθη η χειρ*» του βασιλιά, και αρνήθηκε να αγγίξει τροφή (διότι ο Θεός του είχε απαγορεύσει). Αλλά κατόπιν, όταν απερίσκεπτα πήρε τροφή από έναν άλλο ηλικιωμένο

(*61) Βασιλιάς της Περγάμου, οικονομικής και πολιτιστικής «*πρωτεύουσας*» της Μικράς Ασίας, φημισμένης για τα πλούτη της. (*62) Ικανοποιητική ερμηνεία για το κακό που περιγράφηκε εκεί.

άνδρα που προσποιήθηκε τον προφήτη, στερήθηκε, σύμφωνα με το λόγο του Θεού που ακούστηκε επί τόπου σε εκείνο το τραπέζι, την ταφή στο μνημείο των πατέρων του.

mentito prophetam temere pastus secundum uerbum dei ibidem factum super mensam non est in paternis sepultus.

3. Διότι κατασπαράχτηκε από ένα λιοντάρι που συνάντησε στον δρόμο του και τάφηκε ανάμεσα σε ξένους, πληρώνοντας έτσι το τμήμα της ανυπακοής στην εντολή για νηστεία. **Αυτά τα παραδείγματα προειδοποιούν λαό κι επισκόπους, ακόμα και πνευματικούς, εναντίον της ακράτειας της όρεξης.** Η νουθεσία (σχετικά με την τρυφηλότητα) συνεχίζει και στον Άδη, όπου βλέπουμε την καλοπέραση να βασανίζεται στο πρόσωπο του πλούσιου καλοφαγά, και τις νηστείες να ανταμοίβονται στο πρόσωπο του φτωχού (Λάζαρου), των οποίων παιδαγωγοί ήταν «ο Μωϋσής και οι προφήτες» – που είχαν διδάξει για τα γλέντια και τις νηστείες επίσης.

3. Leonis enim in uia occursu prostratus et apud exteros conditus poenam deserti ieiunii luit. Haec erunt exempla et populo et episcopis, etiam spiritalibus, si quam incontinentiam gulae admiserint. Sed nec apud inferos admonitio cessauit, ubi in diuite epulone quidem conuiuia cruciantur, in paupere uero ieiunia recreantur, habentia praeceptores Moysen et prophetas.

ΙΩΗΛ 2:15

οι άπιστοι αναγνωρίζουν τη σημασία της ταπείνωσης: όταν ο ουρανός δεν βρέχει και η χρονιά είναι άνυδρη, με δημόσια διατάγματα οργανώνουν λιτανείες στις οποίες οι συμμετέχοντες περπατούν ανυπόδητοι

4. Διότι κι ο Ιωήλ είπε: «Αγιάσατε νηστείαν, κηρύξατε σύναξιν επίσημον», **προβλέποντας από τότε ότι και άλλοι απόστολοι και προφήτες θα καθιέρωναν νηστείες και θα κήρυτταν καθήκοντα ιδιαίτερης υπηρεσίας προς το Θεό.** Γιατί ακόμα κι εκείνοι που τιμούν τα είδωλά τους ντύνοντάς τα και στολίζοντάς τα μέσα στα ιερά τους, και χαιρετώντας τα σε συγκεκριμένες ώρες, λέγεται ότι αποδίδουν σε αυτά κάποια υπηρεσία. 5. Αλλά, πέρα απ' αυτά, οι άπιστοι αναγνωρίζουν τη σημασία της ταπείνωσης: όταν ο ουρανός δεν βρέχει και η χρονιά είναι άνυδρη, με δημόσια διατάγματα οργανώνουν λιτανείες στις οποίες οι συμμετέχοντες περπατούν ανυπόδητοι, οι αξιωματούχοι εγκαταλείπουν την πορφύρα, αντιστρέφουν τον πέλεκου-σύμβολο της εξουσίας τους, λένε προσευχές, προσφέρουν θυσίες. Επιπλέον, σε μερικές αποικίες οι κάτοικοι (εκτός απ' αυτές τις έκτακτες τελετές) τελούν κάθε χρόνο μιά ιεροτελεστία, κατά την οποία προσφέρουν ικεσίες στα είδωλά τους με σάκκο και σποδό, ενώ λουτρά και καταστήματα

4. Nam et Iohel exclamauit: sancite ieiunium et praedicate curationem, prospiciens iam tunc et alios apostolos et prophetas sancituros ieiunium et praedicaturos officia curantia deum. Vnde et qui in idolis comendis et in hac re ornandis et ad singulas horas salutandis diis adulantur, curationem facere dicuntur.

5. Sed et omnem ταπεινοφρονησιν ethnici agnoscunt. Cum stupet caelum et aret annus, nudipedalia denuntiantur, magistratus purpuras ponunt, fasces retro auertunt, preceem indignant, hostiam instaurant. Apud quasdam uero colonias praeterea annuo ritu saccis uelati et cinere conspersi idolis suis inediae supplicem obiciunt, balnea et tabernae in nonam usque cluduntur. Vnus in publico ignis apud aras, aquae nec in lancibus.

6. *Niniuiticum credo iustitium. Iudaicum certe ieiunium ubique celebratur, cum omissis templis per omne litus quocumque in aperto aliquando iam precem ad caelum mittunt. Et licet cultu et ornatu maeroris munus infament, tamen fidem abstinentiae adfectant et stellae auctoritatem demorantis suspirant.*

7. *Sed bene quod tu nostris xerophagiis blasphemias ingerens casto Isidis et Cybeles eas adaequas. Admitto testimonialem comparationem. Hinc diuinam constabit, quam diabolus diuinorum aemulator imitatur. Ex ueritate mendacium struitur, ex religione superstitio compingitur.*

8. *Hinc tu eo inreligiosior, quanto ethnicus paratior. Ille denique idolo gulam suam mactat, tu deo non uis. Deus enim tibi uenter est et pulmo templum et aqualiculus altare et sacerdos cocus et sanctus spiritus nidor et condimenta charismata et ructus propheta.*

XVII. 1. *Vetus es, uera si uelimus dicere, tu qui tantum gulae indulges, et merito te priorem iactitas; semper agnosco sapere Esau uenatorem ferarum; ita passim indagandis turdis studes, ita de campo laxissimae disciplinae tuae uenis, ita spiritu deficis.*

μένουν κλειστά μέχρι την έννατη ώρα. Η μόνη φωτιά που ανάβουν είναι στα θυσιαστήρια, ενώ στα πιάτα τους δεν μπαίνει ούτε νερό. (*63)

6. Αυτή η αναστολή κάθε δραστηριότητας θυμίζει τη Νινευή. Όλοι κάνουν Ιουδαϊκή νηστεία κι αφήνοντας τους ναούς, βγαίνουν έξω κι αναπέμπουν συνεχείς προσευχές προς τα ουράνια. Παρόλο που με τα ενδύματα και τα κοσμήματα του πένθους ντροπιάζουν το καθήκον, όμως η αποχή επηρεάζει την πίστη τους **και στενάζουν στην προσμονή του εσπερινού άστρου που θα σημάνει τη λήξη της νηστείας τους.**

7. Αλλ' εμένα μου φτάνει που εσείς, κατηγορώντας τις ξεροφαγίες μας, τις εξισώνετε με την πειθαρχία της Ίσιδας και της Κυβέλης. Δέχομαι τη σύγκριση ως τεκμήριο που αποδεικνύει την θεϊκή προέλευση της (ξεροφαγίας μας), την οποία ο διάβολος, ο διαστροφέας των πραγμάτων του Θεού, μιμήθηκε.

Απ' την αλήθεια γεννιέται το ψεύδος, κι από τη θρησκεία η δεισιδαιμονία. 8. Όσο λοιπόν συμμορφώνεται ένας άπιστος (με το καθήκον αυτό), άλλο τόσο (εσείς που δεν συμμορφώνεστε) αποδεικνύεστε άθρησκοι: Αυτός, δηλαδή, **θυσιάζει την όρεξή του για ένα ψεύτικο θεό, πράγμα που εσείς δεν κάνετε για τον αληθινό Θεό.** Διότι σε σας θεός είναι η κοιλιά, ναός τα εντόσθια, και το στομάχι σας που προεξέχει, βωμός. Ο μάγειράς σας είναι ιερέας, η τσίκνα το **Άγ. Πνεύμα, τα καρυκείμενά σας πνευματικά χαρίσματα, και το ρέψιμό σας προφητεία.**

Κεφάλαιο 17. Συμπέρασμα

1. «Αρχαίοι» είσαστε, γιά να πούμε την αλήθεια, εσείς, που ενδίδετε τόσο πολύ στην όρεξή σας και δίκαια κομπάζετε γιά την «αρχαιότητά» σας. Σε σας αναγνωρίζω πάντα τη μυρωδιά του Ησαύ του κυνηγού: **γιατί αγωνίζεστε να πιάνετε λαγούς, γιατί επιστρέφετε απ' τον αγρό της χαλαρότητάς σας και γιατί είστε τόσο αδύναμοι πνευματικά.**

ΙΩΝΑΣ
3ο ΚΕΦ.

ΦΙΛΙΠ. 3:19

ΓΕΝ. 23:2-31

(*63) Δείχνει ότι ασυνείδητα και οι ειδωλολάτρες αναγνωρίζουν ότι η ταπεινώση και η νηστεία συγκινεί το θείο. Οι λιτανείες βέβαια που αναφέρει είναι ειδωλολατρικό έθιμο που συνεχίσθηκε από τους δια νόμου γενόμενους Χριστιανούς του 5ου και μετά αιώνα. Αργότερα άρχισαν να περιφέρουν αγάλματα και εικόνες αγίων ...

2. Αν σας προσφέρω ένα ασήμαντο «μαγείρευμα φακής» βαμένο κόκκινο από καλοβρασμένο μούστο, θα πουλήσετε όλα σας τα «πρωτοτόκια». Η δική σας «αγάπη» έχει ζήλο για τις κατσαρόλες, η «πίστη» σας θερμαίνει τις κουζίνες, και η «ελπίδα» σας είναι αγκυροβολημένη στους σερβιτόρους.

η καλοφαγία συνοδεύεται από τη λαγνεία και τη φιληδονία. Μιά συμμαχία που ο απόστολος γνώριζε

ΡΩΜ., 13:13

3. Αλλά από τα τρία μεγαλύτερη είναι η «αγάπη», αφού αυτή είναι που κάνει τους νέους σας να κοιμούνται με τις αδελφές τους! Διότι ως γνωστόν, η καλοφαγία συνοδεύεται από τη λαγνεία και τη φιληδονία. Μιά συμμαχία που ο απόστολος γνώριζε, γι' αυτό ανέφερε κατ' αρχάς, «Ὅχι σε μέθες και συμπόσια», και μετά πρόσθεσε, «ούτε σε κοίτες και ασέλγειες» .

1 ΤΙΜ., 5:17

4. Επίσης είναι απαραίδεκτο να ερμηνεύετε τη «διπλή τιμή» προς τους προκαθήμενους (πρεσβυτέρους) σας, ως διπλή μερίδα (φαγητού και ποτού) – ενώ ο απόστολος εννοούσε «διπλή τιμή» το γεγονός ότι είναι ταυτόχρονα αδελφοί και λειτουργοί. (*64) **Εσείς θεωρείτε περισσότερο άγιο όποιον συχνάζει στα περισσότερα συμπόσια, όποιον δαπανά περισσότερα στην προετοιμασία φαγητών, και όποιον είναι ο καλύτερος γευσιγνώστης.**

ΗΣ., 22:13

5. Δεν με εντυπωσιάζει το ότι απορρίπτετε τα πνευματικά, καθώς είσαστε άνθρωποι με σώμα και ψυχή μονάχα. Αν σε τέτοιους ανθρώπους αρέσουν κάμποιοι προφήτες, σίγουρα δεν τους αρέσουν οι δικοί μου. Γιατί τότε δεν κηρύττετε συνεχώς, «*Ας φάμε και ας πιούμε, γιατί αύριο θα πεθάνουμε*»; **Ακριβώς όπως και μείς με ανδρεία διακηρύττουμε, «Ας νηστέψουμε, αδελφοί και αδελφές, μήπως και αύριο πεθάνουμε.»**

2. Si tibi lenticulam defruto inrufatam obtulero, statim totos primatus tuos uendes; apud te agape in caccabis feruet, fides in culmis calet, spes in ferculis iacet.

3. Sed maioris est agape, quia per hanc adulescentes tui cum sororibus dormiunt. Appendices scilicet gulae lasciuia atque luxuria. Quam societatem et apostolus sciens cum praemisisset non in ebrietatibus nec in comensationibus, adiunxit nec in cubilibus et libidinibus.

4. Ad elogium gulae tuae pertinet, quod duplex apud te praesidentibus honor binis partibus deputatur, cum apostolus duplicem honorem dederit ut et fratribus et praepositis. Quis sanctior inter uos, nisi conuiuandi frequentior, nisi obsonandi pollucibilior, nisi calicibus instructor?

5. Merito homines solius animae et carnis spiritalia recusatis. Talibus si placerent prophetae, mei non erant. Cur ergo non constanter praedicatis: manducemus et bibamus, cras enim moriemur? Sicuti nos non dubitamus exerte mandare: ieiunemus fratres et sorores, ne forte cras moriamur.

(*64) Σήμερα πολλοί επαγγελματίες της θρησκείας χρησιμοποιούν το χωρίο για να αμοίβονται με «διπλό μισθό», δηλαδή με πολύ υψηλές απολαβές.

6. *Palam disciplinas nostras uindicemus. Nos certi sumus eos qui in carne sunt deo placere non posse, non utique in substantia carnis, sed in cura, sed in affectione, sed in operatione, sed in uoluntate. Macies non displicet nobis; neque enim ad pondus deus carnem tribuit, sicut nec spiritum ad mensuram.*

7. *Facilius, si forte, per angustam salutis ianuam introibit caro exilior; citius resuscitabitur caro leuior, diutius in sepultura durabit caro aridior. Saginentur pugiles et pyctae Olympici. Illis ambitio corporis competit, quibus et uires necessariae, et tamen illi quoque xerophagiis inualescunt. Sed nostra alia robora aliaeque uires, sicut et alia certamina, quibus non est luctatio aduersus carnem et sanguinem, sed aduersus mundi potestates, aduersus spiritalia malitiae. Aduersus haec non carne et sanguine, sed fide et spiritu robusto oportet adsistere.*

8. *Ceterum saginatio Christianus ursi et leonibus forte quam deo erit necessarius, nisi quod et aduersus bestias maciem exercere debet.*

6. Δεν ντρεπόμαστε να υποστηρίξουμε τη διδασκαλία μας: γιατί είμαστε σίγουροι ότι «**αυτοί που είναι στην σάρκα δεν μπορούν ν'αρέσουν στον Θεό**». **Οχι βέβαια αυτοί που βρίσκονται μέσα στη σάρκα, αλλά αυτοί που είναι αφιερωμένοι στη φροντίδα, την αγάπη, τα έργα και το θέλημα της σάρκας.** Δε μας δυσχεραίνει το να είμαστε λιπόσαρκοι (*65) γιατί ο Θεός δεν αποκαθιστά τη σάρκα ανάλογα με το βάρος, όπως δεν δίνει και «**το Πνεύμα με μέτρο**».

7. Πού ξέρετε; Μπορεί η πιό αδύνατη σάρκα να εισέρχεται ευκολότερα από τη «**στενή πύλη**» της σωτηρίας, η ελαφρύτερη σάρκα να αναστηθεί γρηγορότερα, η ξηρότερη σάρκα να διατηρείται περισσότερο καιρό στο μνήμα. Ας τρώνε έως κορεσμού οι ολυμπιονίκες και οι παλαιστές.

8. Η φιλοδοξία για σωματικά κατορθώματα ταιριάζει σ'εκείνους που η σωματική ρώμη είναι αναγκαία. Όμως κι αυτοί επίσης δυναμώνουν με τις ξεροφαγίες. Αλλά εμείς έχουμε διαφορετική δύναμη, όπως και οι αγώνες μας είναι διαφορετικοί, γιατί «**δεν αγωνιζόμαστε ενάντια σε σάρκα και σε αίμα, αλλά ενάντια στη δύναμη του κόσμου, ενάντια στα πνεύματα του πονηρού**».

8. Απ' την άλλη μεριά, ένας καλοθρεμένος Χριστιανός είναι πιθανά πιό χρήσιμος στα θηρία, παρά στο Θεό. Μόνο που ακόμα και γιά να αντιμετωπίσει θηρία, θα χρειαστεί ν' αδυνατίσει. (*66)

(*65) Ο λιπόσαρκος χρονικογράφος της έκχυσης στην οδό Αζούζα, Φρανκ Μπάρτλεμαν (1871-1936), γράφει κάτι παρόμοιο: «Καλύτερα να πεθαίνω της πείνας παρά να χοντραίνω για το διάβολο». (*66) Πόσο επίκαιρα είναι αυτά τα λόγια του Τερτυλλιανού στον καιρό μας, όταν η μισή ανθρωπότητα λιμοκτονεί και η άλλη μισή (που είναι κυρίως Χριστιανοί) πάσχει από παχυσαρκία!...Αναρωτιόμαστε ποιά θέση στη ζωή των σημερινών Χριστιανών έχουν οι πρακτικοί κανόνες του Ευαγγελίου που πολεμούν την πλεονεξία, την πολυτέλεια και την «καπάτη της αμαρτίας». Παραθέτουμε το ενδιαφέρον σχόλιο ενός επιστήμονα, του Καθηγητή της Χημείας στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ J.P.Cooke, που δημοσιεύτηκε στο βιβλίο του «Επιστημονική Κουλτούρα», Ν.Υόρκη 1884: «Είναι ωφέλιμο να φεύγουμε κάποιες φορές, γιά να βλέπουμε μία άλλη όψη της ανθρώπινης ζωής που ακόμα επιζεί στην Ανατολή, και να νιώθουμε αυτή την τάση που ώθησε ακόμα και το Χριστό στην έρημο, ως προετοιμασία γιά τη μάχη με τη ζωώδη φύση του ανθρώπου. Χρειαζόμαστε κάποιες από τις εμπειρίες των (Χριστιανών Ασκητών) Αναχωρητών της Αιγύπτου γιά να καταλάβουμε πόσο τεράστια διαφορά υπάρχει ανάμεσα στο πνευματικό και στο υλικό, παρόλο που το νυστέρι της σύγχρονης φιλοσοφίας μας δεν μπορεί να τα διαχωρήσει επαρκώς. Αυτές οι εμπειρίες θα μας ενισχύσουν, θα κρατήσουν ζωντανή την ελπίδα μας, και θα διατηρήσουν τη Χριστιανική μας πίστη μέχρι να έρθει η συντέλεια.»

ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΨΗ ΠΕΡΙ ΝΗΣΤΕΙΑΣ

Στη τέταρτη πραγματεία του ο Τερτυλλιανός διαπραγματεύεται την **νηστεία**, για την οποία δημιουργήθηκε θέμα λόγω της σύγκρουσης των σαρκικών με τους πνευματικούς μέσα στην Εκκλησία. Δηλαδή αυτών που ήθελαν περισσότερη έμφαση στην πνευματική ζωή και αυτών που ήθελαν ένα ελαφρό Χριστιανισμό νόμιμης σαρκικής καλοπέρασης.

Η νηστεία ήταν θεσμός στην αρχαία Εκκλησία με τακτές μέρες (*δix της εβδομάδος, Διδαχή 8:1, και τρεις μέρες το Πάσχα*), με έκτακτες που όριζαν οι επίσκοποι συνοδικά ή τοπικά ή ο κάθε πιστός κατά την ανάγκη του και με νηστείες για άσκηση εγκρατείας για ορισμένες ώρες (*στατίωνας*) και τέλος μόνο ψωμί και νερό (*ξηροφαγία*), ουσιαστικά μία επιστροφή στην προ τον κατακλυσμό κατάσταση που η τροφή ήταν οι καρποί και χόρτα αλλά όχι το κρέας. *«Η νηστεία συνίστατο εις τούτο, ότι μέχρι της εσπέρας ουδέν έτρωγον ... Αυτή η νηστεία στην Δύση ονομάσθηκε station, λέξη που ελήφθη εκ του στρατιωτικού βίου και σήμαινε φυλακή (φρουρά)... Ο Ποιμήν του Ερμά την αναφέρει ως στατίωνα και ότι δεν έτρωγον ως το εσπέρας, και την εσπέρα έτρωγον άρτον και ύδωρ ... Ως εσπέρα εθεωρείτο η ενάτη ώρα, δηλ. 3 μ.μ. αλλά οι ζηλωτές παρέτειναν αυτήν εως δύσεως του ηλίου ...»* όπως συνοψίζει ο καθ. Β. Στεφανίδης στην *Εκκλησιαστική, Ιστορία του*.

Η σύγκρουση ξεκίνησε από μία προφητεία που προήλθε από το εντός της Εκκλησίας κίνημα της *Νέας Προφητείας*, η οποία σύστηνε επέκταση νηστείας απο τις 3 στις 6 μ.μ. και απλότητα τροφής (*ξηροφαγία*). Οι επίσκοποι τaráχθηκαν γιατί μία άνωθεν αυθεντία ακύρωνε τη δική τους και οι ορθολογιστές γελούσαν γιατί πίστευαν ότι ο Θεός δεν μιλάει πλέον.

Όμως ο Τερτυλλιανός ρωτά γιατί οι επίσκοποι μπορούν κατά την συνήθη τακτική τους, *«... να εκδίδουν διατάγματα για νηστείες που ισχύουν για το παγκόσμιο σώμα της Εκκλησίας»* (13:3) και όχι ο ίδιος ο Παράκλητος;

Και συνεχίζει απευθυνόμενος στους Ορθολογιστές: *«Αν, (όπως λέτε) ο Παράκλητος είχε σιγήσει από την εποχή του Ιωάννη»* (12:2), τότε, *«εμείς που είμαστε όλοι ιερείς του μόνου Θεού Δημιουργού και του Χριστού Αυτού, θεωρούμε την αίρεση και την ψευδο-προφητεία ως απόκλιση από το Θεϊόν: και πάντα θα υπερασπίζω αυτή την άποψη αντικειμενικά, προτείνοντας στους αντιπάλους μου να συζητήσουμε το θέμα πάνω σε όποια βάση θέλουν.»* (11:4)

ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΣΑΡΚΙΚΩΝ (ψυχικών) ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ

Η σύγκρουση αποκάλυψε δύο τάσεις μέσα στην Εκκλησία, καθώς οι πνευματικοί δέχθηκαν με αγαλλίαση τις προφητικές συστάσεις, ενώ οι σαρκικοί τις περιγελούσαν και τις θεωρούσαν αιρετικές!

Η διαφωνία των Ψυχικών (σαρκικών) δεν ήταν πνευματικής φύσεως αλλά είχε βάση τη λαιμαργία και την λαγνεία που οδηγεί στην φιληδονία.

«Αν οι Ψυχικοί ήταν μόνο σκλάβοι της φιληδονίας που τους οδηγεί σε πολλούς γάμους, και δεν ήταν επίσης δουλωμένοι στην κοιλιοδοουλία που τους κάνει να απεχθάνονται τη νηστεία, θα ήταν απορίας άξιο. Η λαγνεία χωρίς τη λαιμαργία, θα ήταν το πιο παράξενο φαινόμενο.» (1:1)

Και συνεχίζει σε πιο ελεγκτικό τόνο διασαφηνίζοντας ότι οι εκπρόσωποι της Νέας Προφητείας δεν «ανατρέπουν κανένα κανόνα πίστεως» (1:3) αλλά συστήνουν πιο συχνές νηστείες.

«Αναγνωρίζω λοιπόν την ζωώδη πίστη από το χαρακτηριστικό της πλήρους ενασχόλησης με τη σάρκα (1:2) ... είναι η εσωτερική και εξωτερική ακράτεια των Ψυχικών. Αυτές έρχονται σε αντίθεση με τις εντολές του Παράκλητου κι αυτός είναι ο λόγος που οι Ψυχικοί απορρίπτουν τη Νέα Προφητεία: όχι ότι ο Μοντανός κι η Μαξιμίλλα και η Πρίσκιλλα διδάσκουν άλλο Θεό, ούτε ότι ξεχωρίζουν τον Ιησού Χριστό (απ' τον Θεό),

ούτε ότι ανατρέπουν κανένα κανόνα πίστεως ή ελπίδας – αλλά απλώς διδάσκουν ότι πρέπει οι νηστείες μας να είναι πιο συχνές από τους γάμους μας.» (1:3) Αφού λοιπόν κατακεραύνωσε τους διγάμους και τριγάμους επικριτές των συχνών νηστειών, συνέχισε: «Είναι το πνεύμα του διαβόλου', λες, Ψυχικέ (σαρκικέ). Τότε πώς γίνεται να προστάζει καθήκοντα προς το Θεό, και η εντολή του είναι να γίνονται για το Θεό και μόνο;» (11:4)

Ο Τερτυλλιανός είχε απόλυτο δίκαιο. Όπως χαρακτηριστικά γράφει ο ιστορικός Στεφανίδης, «Ο Μοντανισμός δεν ήτο αίρεσις, αλλά σχίσμα διότι δεν έθιγε την δογματικήν διδασκαλίαν. Ο Μοντανός ήθελε να διατηρήση τας ενθουσιαστικάς τάσεις και εκδηλώσεις αυτών, αι οποίαι ήρχιζον να εκλείψωσιν. Οι Μοντανισταί ορθώς ονομάστηκαν παλαιοχριστιανοί. (*HOMINEΣ RELIGIONIS ANTIQUAE*) ACTA ACHATII 4, 8 Εκδ. GEBHARDI, σελ., 119, 12)

«Δεν ντρεπόμαστε να υποστηρίξουμε τη διδασκαλία μας: γιατί είμαστε σίγουροι ότι αυτοί που είναι στην σάρκα δεν μπορούν ν' αρέσουν στον Θεό'. Όχι βέβαια αυτοί που βρίσκονται μέσα στη σάρκα, αλλά αυτοί που είναι αφιερωμένοι στη φροντίδα, την αγάπη, τα έργα και το θέλημα της σάρκας» και «ο πρώτος λαός περιέπεσε κι αυτός στο αμάρτημα του πρώτου ανθρώπου, και φάνηκε πιο πιστός στο στομάχι του παρά στο Θεό.» (17:6)

Η ΝΗΣΤΕΙΑ ΕΙΝΑΙ ΘΕΪΚΟΣ ΘΕΣΜΟΣ ΠΟΥ ΕΙΣΑΓΕΙ ΣΤΗΝ ΕΓΚΡΑΤΕΙΑ ΚΑΙ ΤΑΠΕΙΝΩΣΗ

«Η νηστεία ενώπιον του Θεού είναι έργο ευσεβούς ταπείνωσης. Εκτός από την αλλαγή της φύσης, την αποτροπή κινδύνων και την εξάλειψη αμαρτιών, με τις νηστείες κερδίζουμε από το Θεό και την αποκάλυψη μυστηρίων» (7:6). «η νηστεία συστήνει τις προσευχές» (7:7) και συνεχίζει αναλύοντας, «την ωφέλεια, την αποτελεσματικότητα και τη δύναμη που έχει η νηστεία να συμφιλιώνει τον άνθρωπο με το Θεό ακόμα κι όταν είναι οργισμένος.» (7:1)

Για το λόγο έχει γίνει πρόβλεψη «ότι και άλλοι απόστολοι και προφήτες θα καθιέρωναν νηστείες και θα κήρυτταν καθήκοντα ιδιαίτερης υπηρεσίας προς το Θεό» (16:4)

Και ήδη από την Παλαιά Διαθήκη, «μαθαίνουμε ότι με τίποτα δεν έρχεται πιά γρήγορα το έλεος του Θεού, παρά με την αποχή του λαού από φαγητό» (7:1) και γνωρίζουμε ότι «... 'εκ Μισπά, κατεδίωξαν τους Φιλισταίους και επάταξαν αυτούς, έως υποκάτω της Βαιθ-χαρ.' Οι νηστικοί υπερίσχυσαν των χορτασμένων, οι άοπλοι των οπλισμένων.» (7:1)

Και στη Καινή Διαθήκη ομοίως:

«Επίσης είναι απαράδεκτο να ερμηνεύετε τη 'διπλή τιμή' προς τους προκαθήμενους (πρεσβυτέρους) σας, ως διπλή μερίδα (φαγητού και ποτού) – ενώ ο απόστολος εννοούσε 'διπλή τιμή' το γεγονός ότι είναι ταυτόχρονα αδελφοί και λειτουργοί.» (17:4)

ΟΙ ΣΑΡΚΙΚΟΙ ΠΡΟΕΡΧΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟΝ ΗΣΑΥ

Οι ψυχικοί δηλ. οι σαρκικοί που «στενάζουν στην προσμονή του εσπερινού άστρου που θα σημάνει τη λήξη της νηστείας τους» (16:6) προσπαθούν να βρουν εδάφια και «με εξυπνάδα παρουσιάζουν το θέμα έτσι, ώστε ο επιρρεπής προς τη λαιμαργία εύκολα θα καταλήξει να θεωρεί περιττό και όχι απαραίτητο το καθήκον της αποχής από φαγητό ή της ελάττωσής του, εφόσον 'ο Θεός στ' αλήθεια προτιμά τα έργα της δικαιοσύνης και της αθωότητας'» (2:7)

Με άλλα λόγια δηλαδή δείχνουν κορυφές λέγοντας ότι τα έργα της δικαιοσύνης και της αθωότητας, είναι το άπαν, και πράγματι είναι, αλλά δεν δείχνουν το δρόμο, που είναι η ζωή με νηστείες η οποία γεννά την εγκράτεια και προσελκύει τη χάρη.

«Σε σας αναγνωρίζω πάντα τη μωροδιά του Ησαύ του κυνηγού: γιατί αγωνίζεστε να πιάνετε λαγούς, γιατί επιστρέφετε απ' τον αγρό της χαλαρότητάς σας και γιατί είστε τόσο αδύναμοι πνευματικά.» (17:1), αυτός ο λαός που μιμούνται, «υπάκουσε πιά εύκολα στο στομάχι του παρά στο Θεό, έδωσε περισσότερη σημασία στο φαγητό παρά στην εντολή, και πούλησε τη σωτηρία για την ευχαρίστηση του ουρανίσκου του! Δηλαδή έφαγε και καταστράφηκε.» (3:2) Και καταλήγει: «Αυτά τα παραδείγματα προειδοποιούν λαό κι επισκόπους, ακόμα και πνευματικούς, εναντίον της ακράτειας της όρεξης.» (16:3)

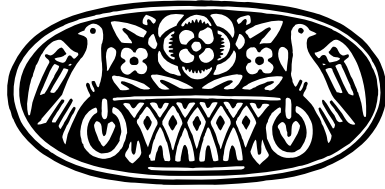
Η ΛΑΓΝΕΙΑ ΕΙΝΑΙ ΠΡΟΪΟΝ ΤΗΣ ΚΟΙΛΙΟΔΟΥΛΕΙΑΣ

«Η καλοφαγία συνοδεύεται από τη λαγνεία και τη φιληδονία. Μιά συμμαχία που ο απόστολος γνώριζε, γι' αυτό ανέφερε κατ' αρχάς, 'Όχι σε μεθες και συμπόσια', και μετά πρόσθεσε, 'ούτε σε κοίτες και ασέλγειες'» (17:3)

«Εσείς θεωρείτε περισσότερο άγιο όποιον συχνάζει στα περισσότερα συμπόσια, όποιον δαπανά περισσότερα στην προετοιμασία φαγητών, και όποιον είναι ο καλύτερος γευσιγνώστης.» (17:4)

Οι διατάξεις της νηστείας, «αποσκοπούν στην εξάσκηση της πειθαρχίας της εγκράτειας και της αποχής» (13:5). «Μέχρι τώρα, ως προς αυτό κι ως προς άλλα θέματα 'βασιλεύετε πλούσιοι και χορτάτοι', αφήνοντας ανενόχλητες τις αμαρτίες που καταπολεμούν οι νηστείες, χωρίς να νιώθετε την ανάγκη για τις αποκαλύψεις που χαρίζουν οι ξεροφαγίες, και χωρίς ν' αντιλαμβάνεστε τους πολέμους που αποτρέπουν οι Στάσεις (φυλακές ωρών)' » (12:1)

#5 “De Patientia” (Περί Υπομονής)

Εισαγωγή

Ο Κύριος και οι Απόστολοι έδιναν πολύ μεγάλη σημασία στην άσκηση της Υπομονής («διά της υπομονής σας αποκτήσατε τας ψυχάς σας» - ΛΟΥΚ. 21[ΚΑ]:19 και «προσθέσατε εις την πίστιν σας την αρετήν, εις δε την αρετήν την γνώσιν, εις δε την γνώσιν την εγκράτειαν, εις δε την εγκράτειαν την υπομονήν...» - 2 ΠΕΤΡ. 1[Α]:5,), διότι με το αντίθετό της, την ανυπομονησία, είναι αδύνατον να συνυπάρξει οποιαδήποτε αρετή. Όλοι οι αρχαίοι σοφοί συμφωνούσαν πως η Υπομονή είναι η κορωνίδα των αρετών, και για τον Τερτυλλιανό είναι η πλέον απαραίτητη στη ζωή του Χριστιανού γιατί καλλιεργεί το ταπεινό φρόνημα και τη νέκρωση της σάρκας («όσοι δε είναι του Χριστού εσταύρωσαν την σάρκα» - ΓΑΛ. 5[Ε]:24), τη διπλή βάση της πνευματικής ζωής. Η υπομονή είναι αρετή των αγίων.

Πρέπει όμως να τονισθεί ότι ο όρος υπομονή “*patientia*”, στην παρούσα πραγματεία του Τερτυλλιανού, δεν έχει την απλή έννοια να έχουμε υπομονή σαν είδος Στωϊκής απάθειας, ωσπου να δούμε την έκβαση κάποιου πράγματος, αλλά να αποδεχόμεθα του διωγμούς, ασθένειες, κ.α. ως μέσα της Θεϊκής Πρόνοιας για την μεταμορφωσή μας. Με αυτή την έννοια ο απ. Παύλος δεν υπομένει απλά, αλλά “*ευδοκεί*”: «*Ευδοκώ εν ασθενείαις εν ύβρεσιν εν ανάγκαις εν διωγμοίς και εν στενοχωρίαις υπέρ Χριστού*» (Γι’ αυτό, αρέσκομαι στις αδυναμίες, στις ύβρεις, στις ανάγκες, στους διωγμούς, στις στενοχώριες για χάρη του Χριστού) 2 ΚΟΡ. 12[Β]:10

ΣΕΠΤΙΜΙΟΥ ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΟΥ

ΠΕΡΙ ΥΠΟΜΟΝΗΣ (De Patientia)^(*1)

Κεφ. 1. Ο Τερτυλλιανός δηλώνει ανάξιος να γράψει Πραγματεία γι' αυτή

I. 1. Confiteor ad dominum Deum satis temere me, si non etiam impudenter, de patientia componere ausum, cui praestandae idoneus omnino non sum, ut homo nullius boni, quando oporteat demonstrationem et commendationem alicuius rei ad ortos ipsos prius in administratione eius rei deprehendi et constantiam commonendi propriae conuersationis auctoritate dirigere, ne dicta factis deficientibus erubescant.

2. Atque utinam erubescere istud remedium ferat, uti pudor non exhibendi quod aliis suggestum imus exhibendi fiat magisterium! Nisi quod bonorum quorundam, sicuti et malorum, intolerabilis magnitudo est, ut ad capienda et praestanda ea sola gratia diuinae inspirationis operetur. 3. Nam quod maxime bonum, id maxime penes Deum nec alius id quam qui possidet dispensat, ut cuique dignatur. 4. Itaque uelut solacium erit disputare super eo quod frui non datur, uice languentium qui cum uacent a sanitate de bonis eius tacere non norunt. 5. Ita miserrimus ego semper aeger caloribus impatientiae, quam non optineo patientiae sanitatem, et suspirem et inuocem et perorem necesse est,

1. Ομολογώ στον Κύριο και Θεό μου ότι ήταν ένα απερίσκεπτο, ίσως και θρασύτατο τόλμημα εκ μέρους μου το να συγγράψω πραγματεία περί Υπομονής, εγώ που είμαι ακατάλληλος να εξασκήσω αυτήν την αρετή επειδή αγαθό δεν βρίσκεται μέσα μου – ενώ κανονικά πρέπει οι άνθρωποι που αναλαμβάνουν να δείξουν και να συστήσουν κάποιο συγκεκριμένο πράγμα, πρώτοι αυτοί να το κατέχουν, και η διαγωγή τους να είναι τέτοια, ώστε τα λόγια τους να μην «ντρέπονται» για τις πράξεις τους. (*2)

ΡΩΜ. 7:18

2. Και μακάρι η ντροπή που θα ένιωθαν για την έλλειψη αυτού που συστήνουν σε άλλους, να τους ανάγκαζε να το αποκτήσουν και οι ίδιοι. Όμως μερικά πράγματα είναι τόσο σπουδαία που μόνο η χάρη της θείας έμπνευσης μπορεί να μας βοηθήσει να τα αποκτήσουμε.

3. Διότι το αγαθό ανήκει στο Θεό: Εκείνος το κατέχει και το διανέμει όπως νομίζει στον καθένα.

4. Και το να συζητάμε όμως για το αγαθό που δεν έχουμε είναι ένα είδος παρηγορίας – όπως οι ατέλειωτες συζητήσεις των ανάπηρων για τα αγαθά της υγείας που τους λείπει. 5. Έτσι κι εγώ ο άθλιος που έχω την αρρώστια της ανυπομονησίας, πρέπει να στενάζω και να ικετεύω ακατάπαυστα για την υγεία της υπομονής που μου λείπει.

Κι εγώ ο άθλιος που έχω την αρρώστια της ανυπομονησίας, πρέπει να στενάζω και να ικετεύω ακατάπαυστα για την υγεία της υπομονής που μου λείπει

(*1) Γράφθηκε περί το 202 μ.Χ. (*2) Το ταπεινό φρόνημα των αγίων, οι οποίοι αναγνωρίζουν τις ελλείψεις τους.

Εν τω μεταξύ σκέπτομαι (και, αναλογιζόμενος την αδυναμία μου, συνειδητοποιώ) το γεγονός ότι η καλή υγεία της πίστης και η πληρότητα της διδασκαλίας του Κυρίου δεν έρχονται εύκολα σε κανέναν – αν η υπομονή δεν είναι σύμμαχός του. 6. Τέτοιος είναι ο ρόλος της υπομονής στα πράγματα του Θεού, ώστε κάποιος που δεν την έχει δε μπορεί να υπακούσει εντολή ή να κάνει έργο ευάρεστο στον Κύριο.

7. Η υπομονή θεωρείται υψίστη αρετή από όλους, ακόμα και από αυτούς που δεν την έχουν. Ιδιαίτερα οι φιλόσοφοι, που θεωρούνται ζώα με μεγάλη σοφία, (*3) της αποδίδουν τόσο μεγάλη αξία, ώστε, παρόλη τη μόνιμη διαφωνία τους για τις συμπάθειες των φατριών τους και τις συναισθηματικές αντιζηλίες τους, συνάπτουν ειρήνη κι ενώνονται χάριν της υπομονής, την οποία έχουν ως το μόνο κοινό αντικείμενο εκτίμησης. (*4) Γι'αυτή συνωμοτούν, γι'αυτή συνασπίζονται, αυτήν ομόφωνα επιδιώκουν με την προσποίηση της αρετής τους. (*5) Για την υπομονή κάνουν επίδειξη της σοφίας τους. 8. Είναι πολύ σημαντικό το ότι ακόμα και οι σχολές της κοσμικής ματαιότητας (*6) την επαινούν και τη δοξάζουν! Ή μήπως είναι αρνητικό να συζητείται μαζί με τις κοσμικές επιστήμες ένα από τα πράγματα του Θεού; 9. Αλλά ας καταλάβουν (οι φιλόσοφοι) ότι σε λίγο θα ντρέπονται για τη σοφία τους που θα καταστραφεί και θα καταισχυνθεί μαζί με τον κόσμο. (*7)

Κεφ. 2. Ο Θεός Υπόδειγμα Υπομονής

1. Για μας (*8) η υπομονή δεν είναι κάποιο είδος σκυλίσιας απάθειας που μοιάζει με αναισθησία. (*9) Είναι μάλλον η αναπροσαρμογή της ζωής μας με βάση την ουράνια διδασκαλία και πρότυπο τον Κύριό μας ο οποίος μας δίνει πρώτος παράδειγμα υπομονής:

cum recordor et in meae inbecillitatis contemplatione digero bonam fidei ualitudinem et dominicae disciplinae sanitatem non facile cuiquam nisi patientia adsideat prouenire. 6. Ita praeposita Dei rebus est, ut nullum praeceptum obire quis, nullum opus domino complacitum perpetrare extraneus a patientia possit.

7. Bonum eius etiam qui caeca uiuunt summae uirtutis appellatione honorant; philosophi quidem, qui alicuius sapientiae animalia deputantur, tantum illi subsignant ut, cum inter sese uariis sectarum libidinibus et sententiarum aemulationibus discordent, solius tamen patientiae in commune memores huic uni studiorum suorum commiserint pacem: in eam conspirant, in eam foederantur, in illam adfectione uirtutis unanimiter student; omnem sapientiae ostentationem de patientia praeferunt. 8. Grande testimonium eius est cum etiam uanas saeculi disciplinas ad laudem et gloriam promouet! Aut numquid potius iniuria, cum diuina res in saecularibus artibus uolutatur? 9. Sed uiderint illi quos mox sapientiae suae cum saeculo destructae ac dedecoratae pudebit!

II. 1. Nobis exercendae patientiae auctoritatem non adfectatio humana caninae aequanimitatis stupore formata, sed uiuae ac caelestis disciplinae diuina dispositio delegat, Deum ipsum ostendens patientiae exemplum,

(*3) Είναι μια σφέστατη ειρωνεία. Δεν χάνει ευκαιρία να αποδοκιμάσει τους αντιφάσκοντες φιλοσόφους. (*4) Όλοι οι αρχαίοι σοφοί, παρόλες τις διαφορετικές διδασκαλίες τους, συμφωνούν πως η υπομονή είναι υψίστη αρετή και δείγμα πνευματικής ανωτερότητας. (*5) Χωρίς την χάρη, κάποιος μόνο με την κατανόηση και τις προσπάθειες δεν μπορεί να φθάσει στην αληθινή αρετή. (*6) Δηλαδή των εθνικών. (*7) Η εσχατολογική τοποθέτηση της Εκκλησίας, η Δευτέρα Παρουσία συνεχώς επικείμενη αλλά άδηλη. (*8) Τους Χριστιανούς. (*9) Οχι Στωϊκισμός ή Βουδιστικό Νιρβάνα.

2. *Iam primum qui florem lucis huius super iustos et iniustos aequaliter spargit, qui temporum officia elementorum seruitia totius geniturae tributa dignis simul et indignis patitur occurrere, 3. sustinens ingrattissimas nationes ludibria artium et opera manuum suarum adorantes, nomen familiam ipsius persequentes, luxuria auaritia iniquitate malignitate cottidie insolescentes, ut sua sibi patientia detrahat: plures enim dominum idcirco non credunt, quia saeculo iratum tam diu nesciunt.*

III. *Et haec quidem diuinae patientiae species quasi de longinquo fors ut de supernis aestimetur: quid illa autem [patientiam], quae inter homines palam in terris quodammodo manu adprehensa est?*

2. *Nasci se Deus patitur: in utero matris [et] expectat et natus adolescere sustinet et adultus non gestit agnosci, sed contumeliosus insuper sibi est et a seruo suo tinguitur et temptatoris congressus solis uerbis repellit;*

3. *Cum de domino fit magister docens hominem euadere mortem, absolutam scilicet ueniam offensae patientiae eruditus, 4. non contendit, non reclamauit nec quisquam in plateis uocem eius audiuit; arundinem quassatam non fregit, linum fumigans non restinxit (nec enim mentitus fuerat propheta, immo ipsius Dei contestatio spiritum suum in filio cum tota patientia collocantis!),*

2. Δίνει το φως σε δικαίους και αδίκους, προσφέρει σε άξιους και ανάξιους τις εποχές και τις λειτουργίες τους, τα στοιχεία που τους υπηρετούν και τα δώρα της φύσης, 3. ενώ **ανέχεται τα αχάριστα έθνη που λατρεύουν τα παιχνίδια της τέχνης και τα έργα των χειρών τους, που διώκουν το Όνομά Του και την οικογένειά Του**. Ανέχεται την πολυτέλεια, τη φιλαργυρία, την ανομία και την κακία να αυξάνονται καθημερινά (*10), μέχρι το σημείο που διασύρεται το Όνομά Του λόγω της υπομονής Του, γιατί πολλοί δεν πιστεύουν στον Κύριο επειδή δεν βλέπουν την οργή Του να ξεσπάει στον κόσμο.

Κεφ. 3. Το Δικό μας Παράδειγμα προς Μίμηση είναι ο Ι. Χριστός, στην Ενσάρκωσή Του και στα Έργα Του

1. Αλλά εκείνη η μορφή της θείας υπομονής, απόμακρη καθώς είναι, ίσως να θεωρηθεί «πολύ υψηλή για μας». Και ποιά είναι αυτή η μορφή της που εκδηλώθηκε με χειροπιαστό τρόπο ανάμεσα στους ανθρώπους;

2. **Ο Θεός δέχεται να ενσαρκωθεί μέσα στο σώμα μιας γυναίκας, και περιμένει να γεννηθεί. Κατόπιν περιμένει να μεγαλώσει.** Ενήλικος πλέον, δεν βιάζεται να κερδίσει την αναγνώριση. Αρνούμενος τα δικαιώματά Του, βαπτίζεται από το δούλο Του. Αποκρούει τις επιθέσεις του πειραστή με λόγια και μόνο. 3. Από «Κύριος» γίνεται «Διδάσκαλος» που διδάσκει τον άνθρωπο πώς να ξεφύγει από το θάνατο, γιατί ο ίδιος εκπαιδεύτηκε να ανέχεται με καρτερία κάθε επίθεση και προσβολή. 4. Δεν πάλαιψε, δε φώναξε, ούτε έκανε την φωνή Του να ακουστεί στους δρόμους. «Κάλαμον συντεθλασμένον δεν συνέτριψε, και λινάριον καπνίζον δεν έσβυσε»: η φωνή του προφήτη – ή μάλλον η μαρτυρία του Θεού του ίδιου που έδωσε το Πνεύμα Του και την υπομονή Του χωρίς μέτρο στον Υιόν Του – βγήκε αληθινή.

Ανέχεται την πολυτέλεια, τη φιλαργυρία, την ανομία και την κακία να αυξάνουν καθημερινά, μέχρι το σημείο που διασύρεται το ονομά Του λόγω της υπομονής Του, γιατί πολλοί δεν πιστεύουν στον Κύριο επειδή δεν βλέπουν την οργή Του να ξεσπάει στον κόσμο.

ΨΑΛΜ. 139:6

(1 ΙΩΑΝ. 1:1)

(EBP. 5:8)

ΗΣ. 42:3

(*10) Κοίτα: ΨΑΛΜ. 74[ΟΑ]:23 και ΑΒΒΑΚ. 1[Α]:13.

5. Δέχτηκε όλους όσους θέλησαν να Τον ακολουθήσουν. Όχι μόνο δεν περιφρόνησε το σπίτι και το τραπέζι κανενός, αλλά έπλυνε και τα πόδια των μαθητών.

(ΛΟΥΚ. 9:51-56) 6. Ούτε αμαρτωλό έδωξε, ούτε τελώνη, ούτε οργίστηκε με την πόλη που αρνήθηκε να τον δεχτεί, αυτή την αμαρτωλή πόλη στην οποία οι μαθητές ήθελαν να πέσει φωτιά από τον ουρανό. **Αγάπησε τους αγνώμονες.** Παραδόθηκε σ' αυτούς που του έστησαν παγίδα.

7. Και σαν να μην έφτανε αυτό, **ανέχτηκε τόσο καιρό τον προδότη του, κι επιμελώς φρόντισε να μη τον φανερώσει.** Επιπλέον, ΗΣ. 53:7 όταν παραδόθηκε, όταν «εφέρθη ως αρνίον επί σφαγήν, και ως πρόβατον έμπροσθεν του κείροντος αυτό άφωνον», Εκείνος που με μιά Του λέξη λεγεώνες αγγέλων θα κατέβαιναν από τον ουρανό, **αποδοκίμασε το ξίφος της εκδίκησης του μαθητή,** 8. γιατί η υπομονή Του πληγώθηκε από την πληγή του Μάλχου. Γι' αυτό **καταράστηκε τα έργα του ξίφους** και αποκαθιστώντας την υγεία του Μάλχου ικανοποίησε αυτόν που ο Ίδιος δεν πλήγωσε **μέσω της Υπομονής, που είναι μητέρα του Ελέους.**

9. Δεν θα αναφέρω τη σταύρωσή Του, γιατί γ' αυτόν το σκοπό ήρθε στη γη. Αλλά ήταν ανάγκη να υποστεί τόσους χλευασμούς; Ναι, γιατί **θέλησε, πριν φύγει, να χορτάσει από την ευχαρίστηση της υπομονής.** Τον έφτυσαν, Τον μαστίγωσαν, Τον εχλεύασαν, Τον περιέπαιξαν ντύνοντάς Τον με πορφύρα, και φορώντας Του ακάνθινο στεφάνι. 10. Ω θαυμαστή πίστη αταραξίας! Εκείνος που πήρε ανθρώπινη μορφή, δεν πήρε καθόλου από την ανθρώπινη ανυπομονησία! Από αυτό το χαρακτηριστικό και μόνο, αν όχι από όλα τα υπόλοιπα, έπρεπε να αναγνωρίσετε τον Κύριο, Φαρισαίοι! **Τέτοια υπομονή κανείς άνθρωπος δεν μπορεί να έχει.**

5. *Nullum uolentem sibi adhaerere non suscepit, nullius mensam tectumue despexit, atquin ipse lauandis discipulorum pedibus ministravit; 6. non peccatores, non publicanos aspernatus est, non illi saltim ciuitati quae eum recipere noluerat iratus est, cum etiam discipuli tam contumelioso oppido caelestes ignes repraesentari uoluissent; ingratos curauit, insidiatoribus cessit.*

7. *Parum hoc, si non etiam proditorem suum secum habuit nec constanter denotauit. Cum uero traditur, cum adducitur ut pecus ad uictimam (sic enim non magis aperit os quam agnus sub tondentis potestate), ille, cui legiones angelorum si uoluisset uno dicto de caelis adfuisent, ne unius quidem discentis gladium ultorem probauit. 8. Patientia domini in Malcho uulnerata est: itaque et gladii opera maledixit in posterum et sanitatis restitutione ei quem non ipse uexauerat satisfecit, per patientiam misericordiae matrem.*

9. *Taceo quod figitur, in hoc enim uenerat: numquid tamen subiendae mortietiam contumeliis opus fuerat? Sed saginari patientiae uoluptate discessurus uolebat: despuitur uerberatur deridetur, foedis uestitur, foedioribus coronatur. 10. Mira aequanimitatis fides: qui in hominis figura proposuerat latere, nihil de impatientia hominis imitatus est! Hinc uel maxime, pharisaei, dominum agnoscere debuistis: patientiam huiusmodi nemo hominum perpetraret!*

11. *Talia tantaque documenta, quorum magnitudo penes nationes quidem detrectatio fidei est, penes nos uero ratio et structio, satis aperte, non sermonibus modo in praecipiendo, sed etiam passionibus domini sustinendo, probant his quibus credere datum est patientiam Dei esse naturam, effectum et praestantiam ingenitae cuiusdam proprietatis.*

IV. 1. *Igitur si probos quosque seruos et bonae mentis pro ingenio dominico conuersari uidemus (si quidem artificium promerendi obsequium est, obsequii uero disciplina morigera subiectio est), quanto magis nos secundum dominum moratos inueniri oportet, seruos scilicet Dei uiui, cuius iudicium in suos non in compede aut pilleo uertitur, sed in aeternitate aut poenae aut salutis!*

2. *Cui seueritati declinandae uel liberalitati inuitandae tanta obsequii diligentia opus est, quanta sunt ipsa quae aut seueritas comminatur aut liberalitas pollicetur.*

3. *Et tamen nos non de hominibus modo seruitute subnixis uel quolibet alio iure debitoribus obsequii, uerum etiam de pecudibus, etiam de bestiis oboedientiam exprimimus, intellegentes usibus nostris eas a domino prouisas traditasque.* 4. *Meliora ergo nobis erunt in obsequii disciplina quae nobis Deus subdit? Agnoscunt denique quae oboediunt: nos, cui soli subditi sumus, domino scilicet, auscultare dubitamus?*

11. Όλα αυτά – που αποτελούν για τα έθνη αιτία απόρριψης της πίστης, (*11) αλλά για μας λόγο να πιστέψουμε περισσότερο – αποδεικνύουν ολοφάνερα (όχι μόνο από τη διδασκαλία, αλλά και από την καρτερικότητα του Κυρίου στα παθήματα) σε αυτούς που δόθηκε να πιστέψουν, ότι η ιδιότητα της υπομονής είναι σύμφυτη με το χαρακτήρα του Θεού.

Κεφ. 4. Το Καθήκον της Μίμησης του Κυρίου μας το Διδάσκουν σε μας οι δούλοι, αλλά και τα ζώα. Θεμέλιο της υπάκουης μίμησης είναι η Υπομονή

Βλέπουμε όλους τους έντιμους και σωστούς δούλους να διαμορφώνουν τη συμπεριφορά τους ανάλογα με τη διάθεση του κυρίου τους. Διότι αν η τέχνη του να βρίσκεις χάρη συνίσταται στην υπακοή, κι ο κανόνας της υπακοής απαιτεί απόλυτη υποταγή – πόσο μάλλον πρέπει εμείς, οι δούλοι του ζωντανού Θεού, να μοιάσουμε στο χαρακτήρα του Κυρίου, του οποίου η κρίση για τους δούλους Του δεν πρόκειται να τους βάλει στα δεσμά ή να τους χαρίσει την ελευθερία στον κόσμο αυτό, αλλά πρόκειται να τους δώσει είτε αιώνια ζωή ή αιώνια καταδίκη. 2. Διότι για να αποφύγεις την ποινή ή να προσελκύσεις τη χάρη, χρειάζεται η προθυμία σου στην υπακοή να είναι ανάλογη με το μέγεθος της απειλής, αλλά και με το μέγεθος της χάρης. 3. Όμως απαιτούμε υπακοή όχι μόνο από τους δούλους ή από τους ανθρώπους τους υποχρεωμένους από το νόμο να μας υπακούν, αλλά ακόμα και από τα ζώα που μας έδωσε ο Θεός προς χρήση μας. 4. Τα πλάσματα λοιπόν που ο Θεός υπέταξε σε μας, είναι καλύτερα από μας ως προς την πειθαρχία της υπακοής; (*12) Σε τελευταία ανάλυση, η υπακοή τους δείχνει ότι αναγνωρίζουν τον αφέντη τους. Κι εμείς διστάζουμε να υπακούσουμε στο μοναδικό μας αφέντη – δηλαδή στον Κύριο;

(*11) Δηλαδή η υπομονή για τους εθνικούς ήταν ένδειξη αδυναμίας. (*12) Κοίτα: ΗΣ. 1|Α|:3.

Αλλά πόσο άδικο και πόσο αγάριστο είναι να μη δίνεις κι εσύ με τη σειρά σου αυτό που παίρνεις από το συνάνθρωπό σου! (*13)

5. Δεν χρειάζονται περισσότερα λόγια για την υπακοή που οφείλουμε στον Κύριο και Θεό μας – διότι **το να γνωρίσουμε το Θεό συνεπάγεται κατανόηση των υποχρεώσεών μας προς Αυτόν**. Και γιά να μη νομίσει κανείς ότι η υπακοή είναι άσχετη με την υπομονή, **ας θυμηθούμε ότι η υπομονή γεννάει την υπακοή. Ο ανυπόμονος ποτέ δεν είναι υπάκουος, ενώ ο υπομονετικός βρίσκει ευχαρίστηση στο να υπακούει**. 6. Ποιός μπορεί να εξαντλήσει το θέμα της αγαθής υπομονής που είχε ο Κύριός μας, ο οποίος μας έδωσε πρακτικά μαθήματα όλων των καλών πραγμάτων, και είναι ο αποδέκτης τους; Και ποιός αμφιβάλλει ότι πρέπει τα παιδιά του Θεού να επιδιώκουν ολόψυχα την απόκτηση θείων χαρακτηριστικών; Με τις σκέψεις αυτές θα τελειώσουμε τις προτροπές για την απόκτηση υπομονής, που είναι μια σύνοψη κανόνων της διδασκαλίας μας.

ποιός αμφιβάλλει ότι πρέπει τα παιδιά του Θεού να επιδιώκουν ολόψυχα την απόκτηση θείων χαρακτηριστικών;

Κεφ.5. Η Υπακοή Προέρχεται απ' τον Θεό κι η Ανυπομονησία απ' τον διάβολο

Εν τούτοις, η διεξαγωγή συζήτησης για τις προϋποθέσεις της πίστης πάντα ωφελεί γιατί δεν είναι άκαρπη. Όταν πρόκειται για την οικοδομή, μπορούμε να πούμε πολλά. 2. Και αν η συζήτηση αφορά κάποιο συγκεκριμένο αγαθό, το θέμα απαιτεί να εξετάσουμε επίσης και το αντίθετό του. Γιατί **διαφωτίζεσαι σχετικά με αυτό που επιδιώκεις, αν πρώτα κατανοήσεις καλά αυτό που πρέπει να αποφύγεις**.

3. Εφόσον η υπομονή προέρχεται από το Θεό, ας δούμε αν το αντίθετό της, η ανυπομονησία, γεννήθηκε από τον Ενάντιο και υπάρχει σε αυτόν, ώστε να φανεί πόσο αντίθετη είναι με την πίστη.

At quam iniustum est, quam etiam ingratum, quod per alterius indulgentiam de aliis consequaris, idem illi, per quem consequeris, de temetipso non rependere! 5. Nec pluribus de obsequii exhibitione debiti a nobis domino Deo: satis enim agnitio Dei quid sibi incumbat intellegit. Ne tamen ut extraneum de obsequio uideamur interiecisse, ipsum quoque obsequium de patientia trahitur: numquam in-patiens obsequitur aut patiens quis [non] obluctatur.

6. Quam ergo dominus, omnium bonorum et demonstrator et acceptator Deus, in semetipso circumtulit, quis de bono eius late retractet? Cui enim dubium sit omne bonum, quia ad Deum pertineat, pertinentibus ad Deum tota mente sectandum? Per quae in expedito et quasi in praescriptionis compendio et commendatio et exhortatio de patientia constituta est.

V.1. Verumtamen procedere disputationem de necessariis fidei non est otiosum, quia nec infructuosum: loquacitas in aedificatione nulla [turpis], si quando, turpis. 2. Itaque si de aliquo bono sermo est, res postulat contrarium eius quoque boni recensere: quid enim sectandum sit, magis inluminabis, si quid uitandum sit proinde digesseris. 3. Consideremus igitur de impatientia an, sicut patientia in Deo, ita aduersaria eius in aduersario nostro nata atque comperta sit, ut ex isto appareat quam principaliter fidei aduersetur.

(*13) Εφόσον σε υπακούει ο δούλος σου, υπάκουσε και εσύ με τη σειρά σου τον Θεό.

4. *Nam quod ab aemulo Dei conceptum est utique non est amicum Dei rebus. Eadem discordia est rerum quae et auctorum: porro cum Deus optimus, diabolus e contrario pessimus, ipsa sui diversitate testantur neutrum alteri facere, ut nobis non magis a malo aliquid boni quam a bono aliquid mali editum uideri possit.* 5. *Igitur natales inpatientiae in ipso diabolo deprehendo, iam tunc cum dominum Deum uniuersa opera [sua] quae fecisset imagini suae, id est homini, subiecisse inpatienter tulit.* 6. *Nec enim doluisset si sustinisset, nec [enim] inuidisset homini si non doluisset: adeo decepit eum quia inuiderat, inuiderat autem quia doluerat, doluerat quia patienter utique non tulerat.* 7. *Quid primum fuerit ille angelus perditionis, malus an inpatiens, contemno quaerere, palam cum sit aut inpatientiam cum malitia aut malitiam ab inpatientia auspicatam, deinde inter se conspirasse et indiuiduas in uno patris sinu adoleuisse.* 8. *Atenim quam primus senserat, per quam primus delinquere intrauerat, de suo experimento quid ad peccandum adiutaret instructus, eandem impingendo in crimen homini aduocauit.* 9. *Conuenta statim illi mulier, non temere dixerim, per conloquium ipsum eius adflata est spiritu inpatientia infecto: usque adeo numquam omnino peccasset, si diuino interdicto patientiam praeseruasset!* 10. *Quid quod non sustinuit sola conuenta, sed apud Adam, nondum maritum, nondum aures sibi debentem, inpatiens etiam tacendi est ac traducem [ad] illum eius quod a malo hauserat facit?*

4. Γιατί αυτό που γεννήθηκε από τον εχθρό του Θεού, δεν μπορεί να είναι σε αρμονία με τα πράγματα του Θεού. Αντίθετοι οι δημιουργοί, αντίθετα και τα δημιουργήματά τους. Εξ άλλου, εφόσον ο Θεός είναι το πλέον αγαθό Ον και ο διάβολος το πλέον πονηρό, αποκλείεται ο ένας να εργάζεται για τον άλλο. Γι'αυτό τίποτα καλό δεν μπορεί να γίνεται από τον Πονηρό, και τίποτα κακό από τον Αγαθό. 5. Ως εκ τούτου ανιχνεύω την προέλευση της αυυπομονησίας στον ίδιο το διάβολο, όταν **δεν μπόρεσε να υπομείνει το γεγονός ότι ο Θεός χάρισε το σύμπαν που είχε δημιουργήσει στον κατ'εικόνα Του πλασμένο άνθρωπο.** (*14). 6. Διότι αν είχε υπομείνει, δεν θα είχε στενοχωρηθεί. Αν δεν είχε στενοχωρηθεί, δεν θα είχε ζηλέψει τον άνθρωπο και δεν θα τον είχε εξαπατήσει. Αλλά όλα έγιναν διότι δεν υπέμεινε.

7. Δεν θέλω να ρωτήσω τι εκδηλώθηκε πρώτα στην καρδιά του άγγελου της απωλείας – κακία ή αυυπομονησία εφόσον **είναι φανερό ότι είτε η αυυπομονησία γεννήθηκε ταυτόχρονα με την κακία, είτε η κακία προήλθε απ'την αυυπομονησία κι ότι αργότερα συνεργάστηκαν.** Αλλά βέβαια μαζί μεγάλωσαν, και με τον ίδιο πατέρα. 8. Ο οποίος, ξέροντας από δική του πείρα πόσο διευκόλυne την αμαρτία αυτό που πρώτος ένωσε και που τον έβαλε στο μονοπάτι της παράβασης, το χρησιμοποίησε για να κάνει τον άνθρωπο εγκληματία. 9. Όταν τον συνάντησε η γυναίκα (*κι αυτό δεν το λέω επιπόλαια*), μιλώνοντας μαζί του μολύνθηκε από ένα πνεύμα αυυπομονησίας, γιατί είναι βέβαιο ότι ποτέ δεν θα είχε αμαρτήσει, αν είχε μέχρι τέλους τιμήσει τη θεϊκή εντολή με την υπομονή της. 10. Δεν άντεξε να μη μιλήσει, και μετέδωσε στον Αδάμ που δεν ήταν ακόμα σύζυγός της, ούτε υποχρεωμένος να την ακούσει (*15), αυτό (το **δηλητήριο**) με το οποίο είχε εμποτιστεί η ίδια.

Εφόσον ο Θεός είναι το πλέον αγαθό Ον και ο διάβολος το πλέον πονηρό, αποκλείεται ο ένας να εργάζεται για τον άλλο. Γι'αυτό τίποτα καλό δεν μπορεί να γίνεται από τον Πονηρό, και τίποτα κακό από τον Αγαθό.

(GEN. 3:4)

(*14) Εντυπωσιακή τοποθέτηση. Κοίτα: ΨΑΛΜ. 8[Η]:4-6. (*15) Κοίτα: 1 ΠΕΤΡ. 3[Γ]:7.

11. Η ανυπομονησία του ενός, σύρει στην απώλεια και τον άλλο. Αυτός τώρα βαδίζει στην απώλεια εξ αιτίας της δικής του πλέον ανυπομονησίας, με την οποία αντιμετωπίζει και την προειδοποίηση του Θεού, και την δολιότητα του διαβόλου, διότι δεν είχε την απαιτούμενη υπομονή για να υπακούσει το Θεό και να αποκρούσει το διάβολο. 12. Με αυτή την πρώτη παράβαση, αρχίζει η κρίση. Γι' αυτό το λόγο ο Θεός άρχισε να οργίζεται με αυτόν που έπεισε τον άνθρωπο να γίνει παραβάτης. **Για πρώτη φορά αγανάκτησε ο Θεός, και για πρώτη φορά έκανε υπομονή: γιατί αρκέστηκε στην κατάρρα μόνο, και δεν προχώρησε στην άμεση τιμωρία του διαβόλου.** 13. Η ανυπομονησία είναι η πρώτη παράβαση που καταλογίζεται στον άνθρωπο, ο οποίος προηγουμένως ήταν αθώος, στενός φίλος του Θεού και φύλακας του παραδείσου. **Αλλά από τη στιγμή που υπέκυψε στην ανυπομονησία, έπαψε να είναι ευάρεστος στο Θεό, και δεν μπορούσε πλέον να αντέχει τα ουράνια πράγματα.** 14. Κι από τότε έγινε ένα πλάσμα γήινο, απερριμένο απ' το Θεό, που η ανυπομονησία του εύκολα τον στρέφει προς κάθε είδους αμαρτία. 15. Διότι αμέσως η ανυπομονησία συνέλαβε από το σπέρμα του διαβόλου και γέννησε με τη γονιμότητα της κακίας το γιό της, το θυμό. Κι όταν γεννήθηκε, τον έμαθε την τέχνη της. Γιατί αυτό που βύθισε τον Αδάμ και την Εύα στο θάνατο, το δίδαξε στο γιο τους, που έκανε τον πρώτο φόνο. 16. Και δεν θα τον απέδιδε στην ανυπομονησία, αν ο Κάϊν, ο πρώτος δολοφόνος κι πρώτος αδελφοκτόνος, είχε υπομείνει μ' αταραξία την άρνηση του Θεού να δεχτεί τις προσφορές του – αν δεν είχε οργιστεί με τον αδελφό του – αν, τελικά, δεν είχε πάρει μία ζωή. 17. Εφόσον λοιπόν ούτε θα είχε σκοτώσει αν δεν είχε οργιστεί, ούτε θα 'χε οργιστεί αν ήξερε πώς να κάνει υπομονή, καταλαβαίνουμε ότι αυτό που έκανε μέσα στην οργή του.

ΓΕΝ. 2:15

11. *Perit igitur et alius homo per inpatientiam alterius, perit immo et ipse per inpatientiam suam utrobique commissam, et circa Dei praemonitionem et circa diaboli circumscriptionem, illam seruare, hanc refutare non sustinens.* 12. *Hinc prima iudicii unde delicti prigo, hinc Deus irasci exorsus unde offendere homo inductus, inde in Deo prima patientia unde indignatio prima, qui tunc maledictione sola contentus ab animaduersionis impetu in diabolo temperauit.* 13. *Aut quod crimen ante istud inpatientiae admissum homini inputatur? Innocens erat et Deo de proximo amicus et paradisi colonus: at ubi semel succidit inpatientiae, desiuit Deo sapere, desiuit caelestia sustinere posse.*

14. *Exinde homo, terrae datus et ab oculis Dei eiectus, facile usurpari ab inpatientia coepit in omne quod Deum offenderet.* 15. *Nam statim illa semine diaboli concepta, malitiae fecunditate irae filium procreauit; editum suis artibus erudiit: quod enim ipsum Adam et Eua morti immerserat, docuit et filium ab homicidio incipere.* 16. *Frustra istud inpatientiae adscripserim, si Cain ille primus homicida et primus fratricida oblationes suas a domino recusatas aequanimiter nec inpatienter tulit, si iratus fratri suo non est, si neminem denique interemit.* 17. *Cum ergo nec occidere potuerit nisi iratus, nec irasci nisi inpatienter, demonstrat quod per iram gessit ad eam referendum a qua [ira] suggesta est.*

18. [Per] Haec inpatientiae tunc infantis quodammodo incunabula. Ceterum quanta mox incrementa! Nec mirum: si prima deliquit, consequens est ut, quia prima, idcirco et sola sit matrix in omne delictum, defundens de suo fonte varias criminum uenas. 19. De homicidio quidem dictum est. Sed ira editum a primordio, etiam quascumque postmodum causas sibi inuenit ad inpatientiam, ut ad originem sui, confert: siue enim quis inimicitias siue praedae gratia id scelus conficit, prius est ut aut odii aut auaritiae fiat inpatiens. 20. Quidquid compellit, sine inpatientia sui non est ut perfici possit: quis adulterium sine libidinis inpatientia subiit? Quod et si pretio in feminis cogitur, uenditio illa pudicitiae utique inpatientia contemnendi lucri ordinatur.

21. Haec ut principalia penes dominum delicta. Iam uero, ut compendio dictum sit, omne peccatum inpatientiae adscribe-ndum. Malum inpatientia est boni. Nemo inprudens non inpatiens pudicitiae et improbus probitatis et impius pietatis et inquietus quietis, ut malus unusquisque fiat, <si> bonus perseuerare non poterit! 22. Talis igitur excetra delictorum cur non dominum of-fendat inprobatores malorum? An non ipsum quoque Israel per inpatientiam semper in Deum deliquisse manifestum est? 23. Exinde cum, oblitus brachii caelestis quo Aegyptiis adflictationibus fuerat extractus, de Aaron deos sibi duces postulat, cum in idolum auri sui conlationes defundit:

18. Το συνέλαβε η καρδιά του μέσα στην ανυπομονησία που γέννησε την οργή. Αλλά πόσο αυτή η οργή μεγάλωσε και πού έφτασε! Σαν φυσικό επόμενο, **η ανυπομονησία που γέννησε την πρώτη παράβαση, έγινε ο κορμός από τον οποίο ξεφύτρωσαν κάθε είδους εγκληματικά παρακλάδια.** 19. Μιλήσαμε για το έγκλημα που ήταν εξ αρχής αποτέλεσμα του θυμού. Αλλά και ό,τι άλλο προκαλεί το έγκλημα, αποδίδεται κι αυτό στην ανυπομονησία. Γιατί πριν φτάσει κάποιος να διαπράξει τέτοιο ανοσιούργημα, είτε από προσωπική έχθρα είτε από άλλο λόγο, στο αρχικό στάδιο χάνει την υπομονή του, ωθούμενος είτε από μίσος είτε από πλεονεξία. 20. **Η υπομονή δεν αφήνει τα βίαια συναισθήματα να εξαναγκάσουν τον άνθρωπο να κάνει βίαιες πράξεις. Ποιός από αυτούς που διέπραξαν μοιχεία δεν ενέδωσε στην ανυπομονησία της επιθυμίας;** Αλλά και οι γυναίκες που πουλάνε τη σεμνότητά τους, μήπως δεν το κάνουν από ανυπομονησία να αποκτήσουν το αισχρό κέρδος; 21. Αναφέρω αυτές τις βασικές παραβάσεις ενώπιον του Θεού διότι, συνοπτικά μιλώντας, κάθε αμαρτία αποδίδεται στην ανυπομονησία. Χωρίς την υπομονή το καλό γίνεται κακό, το σεμνό άσεμνο, η τιμιότητα ατιμία, η ευσέβεια ασέβεια, και η ησυχία ανησυχία. **Πριν γίνει κάποιος κακός, χάνει τη δύναμη να υπομένει και να επιμένει στο καλό.** 22. Πως να μην προσβάλλει τον Κύριο που αποδοκιμάζει κάθε κακό, αυτή η λερναία ύδρα των παραβάσεων; Επίσης, είναι ολοφάνερο ότι η ανυπομονησία του λαού Ισραήλ ήταν πάντα η αιτία της αδυναμίας του να εκπληρώσει τα καθήκοντά του απέναντι στο Θεό, 23. από τον καιρό ακόμα που ξέχασε τον θείο βραχίονα που τον έβγαλε από την Αιγυπτιακή δουλεία, και ζήτησε από τον Ααρών «**θεούς ως οδηγούς του**», όταν έλιωσαν τα χρυσαφικά τους για να φτιάξουν το είδωλο.

Χωρίς την υπομονή το καλό γίνεται κακό, το σεμνό άσεμνο, η τιμιότητα ατιμία, η ευσέβεια ασέβεια, και η ησυχία ανησυχία.

ΕΞ. 32:1

γιατί αδημονούσαν, και δεν μπορούσαν να περιμένουν το Μωϋσή που καθυστερούσε να γυρίσει από τη συνάντησή του με το Θεό. 24. Αφού έριξε το μάννα και τους προμήθευσε νερό από «πνευματικής πέτρας ακολουθούσης», απελπίστηκαν με το Θεό και δεν μπόρεσαν να αντέξουν δίψα τριών ημερών. Και αυτό ο Κύριος το χρέωσε στην ανυπομονησία τους. 25. Για να μην επεκταθούμε σε μεμονωμένες περιπτώσεις, κάθε φορά που εγκατέλειπαν τον Κύριο και χάνονταν, ήταν εξ αιτίας της ανυπομονησίας τους. Εξ άλλου, κακοποίησαν τους προφήτες επειδή δεν άντεχαν να τους ακούν, και σταύρωσαν τον Κύριο επειδή δεν άντεχαν να Τον βλέπουν. Αλλά αν είχαν διαλέξει το μονοπάτι της υπομονής, αυτό θα τους είχε ελευθερώσει. (*16)

Κεφ. 6. Η Υπομονή Προηγείται και έπεται της Πίστης

Κατά συνέπεια, η υπομονή και προηγείται κι έπεται της πίστης. «Κι επίστευσεν Αβραάμ εις τον Θεόν, κι ελογίσθη εις αυτόν εις δικαιοσύνην». Με την υπομονή όμως απέδειξε την πίστη του όταν ο Θεός τον διέταξε να θυσιάσει το γιό του, (δεν θά' λεγα για να τον πειράξει, αλλά) ως τυπική απόδειξη της πίστης του. (*17) 2. Ο Θεός βέβαια ήξερε ότι ο Αβραάμ ήταν δίκαιος. Γιατί ο Αβραάμ με καρτερικότητα υπάκουσε και θα είχε πραγματοποιήσει (αν ο Θεός το είχε θελήσει) αυτή την εντολή που ήταν τόσο βαρειά, ώστε η αποπεράτωσή της δεν ήταν σύμφωνη με το θέλημά Του. Η πίστη του Αβραάμ που του εξασφάλισε την ευλογία του Θεού, οφείλεται στην υπομονή του. 3. Όταν λοιπόν η πίστη μαζί με την υπομονή διαδόθηκε στα έθνη από «το σπέρμα του Αβραάμ που είναι ο Χριστός», Εκείνος έβαλε τη χάρη πάνω από το νόμο και όρισε κατ'εξοχήν βοηθό της την υπομονή για να διευρύνει και να εκπληρώσει το νόμο, γιατί μόνο αυτό έλειπε από το δόγμα της δικαιοσύνης.

tam necessarias enim Moysei cum domino congregientis impatienter exceperat moras!

24. *Post mannae escatitem pluuiam, post petrae aquatilem sequellam desperant de domino, tridui sitim non sustinendo; nam haec quoque illis impatientia a domino exprobratur.*

25. *Ac, ne singula peruagemur, numquam non per impatientiam delinquendo perierunt. Quomodo autem manus prophetis intulerunt nisi per impatientiam audiendi? domino autem ipso per impatientiam etiam uidendi! Quodsi patientiam inissent, liberarentur.*

VI. 1. *Ipsa adeo est quae fidem et subsequitur et antecedit. Denique Abraham Deo credidit et iustitiae deputatus ab illo est. Sed fidem eius patientia probauit, cum filium immolare iussus est, ad fidei non temptationem dixerim, sed typicam contestationem. 2. Ceterum Deus quem iustitiae deputasset sciebat: tam graue praeceptum, quod nec domino perfici placebat, patienter et audiuit et, si Deus uoluisset, implesset. Merito ergo benedictus quia et fidelis, merito fidelis quia et patiens! 3. Ita fides patientia inluminata, cum in nationes seminaretur per semen Abrahae, quod est Christus, et gratiam legi superduceret, ampliandae adimplendaeque legi adiutricem suam patientiam praefecit, quod ea sola ad iustitiae doctrinam retro defuisset.*

(*16) Από τα δεσμά της ανυπομονησίας και της αμαρτίας. (*17) Η δοκιμασία του Αβραάμ δεν ήταν γιά να αποδείξει την πίστη του στο Θεό, αλλά «τυπικά» σε μας.

1 ΚΟΡ. 10:4

(ΕΞ. 15:22-25
ΑΡΙΘΜ. 20:1-6)

ΓΕΝ. 15:6

ΓΑΛ. 3:16

ΙΩΑΝ. 1:17

4. *Nam olim et oculum pro oculo et dentem pro dente repetebant et malum malo fenerabant: nondum enim patientia in terris, quia nec fides scilicet. Interim impatientia occasionibus legis fruebatur: facile erat, absente domino patientiae et magistro.*

5. *Qui postquam superuenit et gratiam fidei patientia composuit, iam nec uerbo quidem lacessere, nec «fatue» quidem dicere sine iudicii periculo licet; prohibita ira, restricti animi, compressa petulantia manus, exemptum linguae uenenum.*

6. *Plus lex quam amisit inuenit, dicente Christo: Diligite inimicos uestros et maledicentibus benedicite et orate pro persecutoribus uestris ut filii sitis patris uestri caelestis. Vides quem nobis patrem patientia adquirat!*

VII. 1. *Hoc principali praecepto uniuersa patientiae disciplina succincta est, quando nec digne quidem malefacere concessum est. Iam uero percurrentibus nobis causas impatientiae cetera quoque praecepta suis locis respondebunt. 2. Si detrimento rei familiaris animus concitatur, omni paene in loco de contemnendo saeculo scripturis dominicis commonetur, nec maior ad pecuniae contemptum exhortatio subiacet quam quod ipse dominus in nullis diuitiis inuenitur.*

4. Διότι από παλιά οι άνθρωποι συνήθιζαν να ανταποδίδουν «οφθαλμόν αντί οφθαλμού και οδόντα αντί οδόντος», δηλαδή να ξεπληρώνουν το κακό με κακό, και μάλιστα με «τόκο», αφού δεν υπήρχε ακόμα η υπομονή, όπως δεν υπήρχε κι η πίστη. 5. Εν τω μεταξύ η **ανυπομονησία απολάμβανε τις ευκαιρίες που της έδινε ο νόμος** – κι αυτό ήταν εύκολο πριν την εμφάνιση του Κυρίου μας και Διδασκάλου της υπομονής. **Αλλά με τον ερχομό Του που ένωσε τη χάρη της πίστης με την υπομονή, δεν επιτρέπεται πλέον να επιτίθεται κανείς ούτε καν με λέξεις.** 6. Ακόμα κι αν πεις «**ανόητε**» κινδυνεύεις να είσαι «**ένοχος στη κρίση**». Ο θυμός απαγορεύτηκε: το πνεύμα μας οφείλει να συγκρατείται, το χέρι μας να μην παραφέρεται, κι η γλώσσα μας να αποβάλλει το δηλητήριο. **Ο νόμος κέρδισε περισσότερα από αυτά που έχασε, (*18) όταν ο Χριστός είπε, «Αγαπάτε τους εχθρούς σας, ευλογείτε εκείνους οίπινες σας καταρώνται, και προσεύχεσθε υπέρ εκείνων οίπινες σας βλάπτουσι και σας κατατρέχουσι, διά να γίνετε υιοί του Πατρός σας του εν τοις ουρανοίς.»** Βλέπετε ποιόν Πατέρα μας εξασφαλίζει η υπομονή; **Αυτή η θεμελιώδης παραίνεση περιέχει λακωνικά τη διδασκαλία της υπομονής, εφόσον δεν επιτρέπεται να κάνουμε κακό ούτε όταν έχουμε δίκιο.**

ΕΞ. 21:24
ΜΑΤΘ. 5:38

ΜΑΤΘ. 5:22

ΡΩΜ. 3:13
ΙΑΚ. 3:8

ΜΑΤΘ. 5:44-45

Κεφάλαιο 7. Οι Αιτίες της Ανυπομονησίας, και Παραινέσεις για Αυτές

Τώρα, ενώ θα εξετάζουμε τις αιτίες της ανυπομονησίας, θα βλέπουμε και τις αντίστοιχες εντολές. 2. Αν δεν μπορούμε να υπομείνουμε την απώλεια της περιουσία μας, **ας θυμηθούμε σε πόσα σημεία ο Λόγος του Θεού περιφρονεί τον κόσμο.** Και βέβαια το γεγονός ότι ο Κύριος γεννήθηκε φτωχός, αποτελεί το ισχυρότερο επιχείρημα εναντίον του πλούτου.

(ΕΒΡ. 10:34)

(*18) Οι εντολές της Καινής Διαθήκης είναι πολύ περισσότερες (600) από αυτές της Παλαιάς (320).

«Την
αρπαγή των
υπαρχόντων
υμών μετά
χαράς προσε-
δέξασθε»

EBP. 10:34

1 TIM. 6:10

3. Ο Κύριος δικαίωσε τους φτωχούς και καταδίκασε τους πλούσιους. Κήρυξε ότι πρέπει να υπομένουμε την απώλεια (των υπαρχόντων μας), και να περιφρονούμε τη χλιδή. Με τη δική Του απόρριψη του πλούτου, μας έδειξε στην πράξη ότι δεν πρέπει να στενοχωρηθούμε αν τον χάσουμε. 4. Εμείς δεν έχουμε την παραμικρή ανάγκη του πλούτου γιατί ούτε ο Κύριος τον είχε ανάγκη, άρα μπορούμε να υπομένουμε χωρίς στενοχώρια τη μερική ή ολική απώλειά του. 5. Τη «φιλαργυρία» το Πνεύμα του Θεού έχει ονομάσει μέσω του αποστόλου «ρίζα πάντων των κακών». Και ας μην ερμηνεύουμε τη φιλαργυρία απλώς σαν επιθυμία να αποκτήσουμε αυτό που ανήκει σε κάποιον άλλο: γιατί και αυτό που φαινομενικά είναι δικό μας, ανήκει σε άλλον. Τίποτα δεν είναι δικό μας γιατί όλα ανήκουν στον Θεό, και ο εαυτός μας ακόμα.

6. Έτσι λοιπόν, αν υφιστάμενοι κάποια απώλεια αδημονούμε και θρηνούμε για κάτι που δεν είναι δικό μας, αγγίζουμε τα όρια της απληστίας: διότι ζητούμε κάτι που δεν μας ανήκει, και δεν αντέχουμε να χάσουμε κάτι που ανήκει σε άλλον. 7. **Όποιος δεν μπορεί να υπομείνει μια απώλεια με αταραξία, αμαρτάνει προς το Θεό διότι δίνει προτεραιότητα στα γήινα αντί για τα ουράνια.** Χάριν της ύλης λυπεί το Πνεύμα που έλαβε από τον Κύριο. 8. Ως εκ τούτου, προτιμούμε να χάσουμε τα γήινα, φτάνει να κρατήσουμε τα ουράνια. Κι αν χαθεί ολόκληρος ο κόσμος, πάλι κερδισμένος θα είμαι αν έχω υπομονή! Αλήθεια, δεν ξέρω πώς θα μπορέσει με ευχαρίστηση να δώσει ελεημοσύνη από τα υπάρχοντά του, όποιος δεν έχει πάρει στερεά απόφαση να υπομείνει καρτερικά την απώλεια των υπαρχόντων του από κλοπή, διωγμό, ή ακόμα και αππροσεξία.

3. *Semper pauperes iustificat, diuites praedamnat. Ita detrimento-
rum patientiae fastidium opulentiae praeministravit, demonstrans per abiectio-
nem diuitiarum laesuras quoque earum computandas non esse.* 4. *Quod ergo nobis appetere minime opus est, quia nec dominus appetiuit, detruncatum uel etiam ademptum non aegre sustinere debemus.*

5. *Cupiditatem omnium malorum radicem spiritus domini per apostolum pronuntiauit: eam non in concupiscentia alieni tantum constitutam interpretemur. Nam et quod nostrum uidetur alienum est: nihil enim nostrum, quoniam Dei [sunt] omnia, cuius ipsi quoque nos [sumus].*

6. *Itaque si damno adfecti impatienter senserimus, non de nostro amissum dolentes adfines cupiditatis deprehendemur: alienum quaerimus, cum alienum amissum aegre sustinemus.*

7. *Qui damni impatientia concitatur terrena caelestibus anteponendo, de proximo in Deum peccat: spiritum enim quem a domino sumpsit saecularis rei gratia concutit.*

8. *Libenter igitur terrena amittamus, caelestia tueamur; totum licet saeculum pereat, dum patientiam lucrifaciam! Iam qui minutum sibi aliquid aut furto aut ui aut etiam ignauia non constanter sustinere constituit, nescio an facile uel ex animo ipse rei suae manum inferre possit in causa elemosinae.*

9. *Quis enim ab alio secari omnino non sustinens ipse ferrum in corpore suo ducit? Patientia in detrimentis exercitatio est largiendi et communicandi: non piget donare eum qui non timet perdere.*

10. *Alioquin quomodo duas habens tunicas alteram earum nudo dabit, nisi idem sit qui auferenti tunicam etiam pallium offerre possit? Quomodo amicos de mammona fabricabimus nobis, si eum in tantum amauerimus, ut amissum non sufferamus? Peribimus cum perdito.*

11. *Quid hic inuenimus, ubi habemus amittere? Gentilium est omnibus detrimentis impatientiam adhibere, [sunt] qui rem pecuniariam fortasse animae anteponant.*

12. *Nam et faciunt, cum lucri cupiditatibus quaestuosa pericula mercimoniorum in mari exercent, cum pecuniae causa etiam in foro nihil damnationi timendum adgredi dubitant, cum denique ludo et castris sese locant, cum per vias in memores bestiarum latrocinantur.* 13. *Nos uero, secundum diuersitatem qua cum illis stamus, non animam pro pecunia, sed pecuniam pro anima deponere conuenit, seu sponte in largiendo seu patienter in amittendo!*

VIII.1. *Ipsam animam ipsumque corpus in saeculo isto expositum omnibus ad iniuriam gerimus eiusque iniuriae patientiam subimus: et minorum delibatione laedemur?*

9. Ποιός είναι αυτός που δεν αντέχει τον πόνο που του προκαλούν οι άλλοι, κι όμως ο ίδιος προκαλεί πόνο στον εαυτό του; Με το να υπομένουμε την απώλεια (των υπαρχόντων μας) εξασκούμεθα να δίνουμε και να μοιραζόμαστε. Όποιος δεν φοβάται να χάσει, δεν ενοχλείται όταν δίνει. 10. Πώς μπορεί ο «έχων δύο χιτώνας» να δώσει τον ένα στον «μη έχοντα», αν δεν είναι το είδος του ανθρώπου που δίνει «και το ιμάτιο» σε αυτόν που θα του πάρει τον χιτώνα; Πώς μπορούμε «να κάνουμε φίλους από το μαμμωνά της αδικίας», αν αγαπάμε το μαμμωνά τόσο πολύ που δεν αντέχουμε να τον χάσουμε; Θα χαθούμε και εμείς μαζί με τον μαμμωνά. 11. Γιατί αποκτούμε αγαθά εδώ, όπου ο προορισμός μας είναι να τα χάνουμε; (*19) Οι Εθνικοί δεν μπορούν να αντέξουν την απώλεια του υλικού κέρδους, γιατί αυτοί βάζουν τα χρήματα πάνω από την ψυχή τους: 12. Από απληστία θαλασσοπνίγονται στα εμπορικά καράβια, για το κέρδος δεν διστάζουν – και μάλιστα δημοσίως – να κάνουν πράγματα που και η κόλαση θα φοβόταν, για μισθό νοικιάζουν το σώμα τους στους αγώνες και στα στρατόπεδα, για τα χρήματα συμπεριφέρονται σαν άγρια ζώα όταν γίνονται ληστές στους δημόσιους δρόμους. 13. Άλλά εμείς που διαφέρουμε από αυτούς, όχι μόνο δεν δίνουμε την ψυχή μας για λεφτά, αλλά απεναντίας δίνουμε τα λεφτά μας για την ψυχή μας, είτε δίνοντας χρήματα με κάθε ευκαιρία, είτε υπομένοντας (αδιαμαρτύρητα) την απώλειά τους.

ΛΟΥΚ. 3:11

ΜΑΤΘ. 5:40

ΛΟΥΚ. 16:9

όχι μόνο
δεν δίνουμε
την ψυχή μας
για λεφτά,
αλλά απεναντί-
ας δίνουμε τα
λεφτά μας για
την ψυχή μας

Κεφάλαιο 8. Υπομένοντας προσωπικές βίαιες επιθέσεις και κατάρεις

Εμείς που περιφέρουμε στον κόσμο την ψυχή και το σώμα μας και τα' χουμε εκτεθειμένα σ' επιθέσεις πανταχόθεν, εμείς που υπομένουμε καρτερικά αυτές τις επιθέσεις, θα πονέσουμε όταν χάσουμε πράγματα ελάσσονος σημασίας; (*20)

(*19) Υπαινιγμός στα λόγια του Κυρίου στο ΜΑΤΘ. 10[Γ']:39. (*20) Εννοεί χρήματα κ.λ.π. Σύγκρινε με: ΜΑΤΘ. 6[ΣΤ]:25.

Μη γένοιτο η υπομονή του Χριστιανού, η οποία προορίζεται να τον υπηρετήσει σε μεγαλύτερους πειρασμούς, να τον εγκαταλείψει στους μικρότερους. 2. Αν κάποιος χρησιμοποιήσει βία εναντίον σου, ο Κύριος σε συμβουλεύει: «**Σε όποιον σε χτυπήσει στο πρόσωπο, γύρισε και το άλλο μάγουλο**». Η υπομονή σου θα αντιμετωπίσει τη σκληρότητά του. Όσο δυνατό και να είναι το χτύπημα σε πόνο και περιφρόνηση, ο Κύριος θα ανταποδώσει δυνατότερο. **Με την υπομονή σου πληγώνεις περισσότερο τον κακό**, γιατί θα τον χτυπήσει Εκείνος για του οποίου το Όνομα υπομένεις. 3. Πριν η γλώσσα σου ξεσπάσει σε κατάρα ή επίπληξη, θυμήσου τον Κύριο που είπε, «**όταν σας καταριούνται, να χαίρετε**». 4. Ο ίδιος ο Κύριός μας ήταν «**επικατάρατος**» βάσει του Νόμου – όμως είναι ο μόνος Ευλογημένος. Εμείς οι δούλοι Του λοιπόν ας ακολουθήσουμε το παράδειγμα του Κυρίου μας, κι ας υπομείνουμε την κατάρα, ώστε να μας ευλογήσει ο Θεός. Αν δεν αντιμετωπίζω με αταραξία τις κακόβουλες λέξεις που μου λένε, θα πρέπει είτε να ανταποδίδω την κακία, είτε να υποφέρω από βουβή αδημονία. 5. Όταν όμως με καταριούνται κι εγώ χτυπώ με τη γλώσσα μου, πώς μπορώ να λέω ότι ακολουθώ το δόγμα του Κυρίου που είπε, «**ο άνθρωπος δεν μολύνεται από τα σκεύη, αλλά από αυτά που βγαίνουν από το στόμα του**»; Επίσης είπε ότι θα δικαστούμε για κάθε «**λόγον αργόν**» που βγαίνει από το στόμα μας. 6. Εννοείται ότι τα πράγματα που ο Κύριος μας συμβουλεύει να μην κάνουμε, όταν άλλοι τα κάνουν σε μας, πρέπει να τα υπομένουμε καρτερικά. 7. Και κάτι άλλο όσον αφορά την ευχαρίστηση (*21) της υπομονής. Κάθε επίθεση λεκτική ή σωματική που πέφτει επάνω στην υπομονή, έχει την ίδια τύχη με το βέλος που συντρίβεται επάνω σε σκληρό βράχο.

Absit a seruo Christi tale inquinamentum, ut patientia maioribus temptationibus praeparata in friuolis excidat! 2. Si manu quis temptauerit prouocare, praesto est dominica moneta: Verberanti te, inquit, infaciem etiam alteram genam obuerte. Fatigetur inprobitas patientia tua: quiuis ictus ille sit dolore et contumelia constrictus, grauius a domino uapulabit; plus inprobum illum caedes sustinendo: ab eo enim uapulabit cuius gratia sustines.

3. Si linguae amaritudo maledicto siue conuicio eruperit, respice dictum: Cum uos maledixerint gaudete. Dominus ipse maledictus in legeest et tamensolus est benedictus. Igitur dominum serui consequamur et maledicamur patienter, ut benedicti esse possimus! 4. Si parum aequanimiter audiam dictum aliquod in me proteruum aut nequam, reddam et ipse amaritudinis uicem necesse est aut cruciabor inpatientia muta. 5. Cum ergo percussero maledictus, quomodo secutus inueniar doctrinam domini, qua traditum est non uasculorum inquinamentis, sed eorum quae ex ore promuntur hominem communicari, item manere nos omnis uani et superuacui dicti reatum? 6. Sequitur ergo ut, a quo nos dominus arcet, idem ab alio aequanimiter pati admoneat.

7. Hic iam de patientiae uoluptate. Nam omnis iniuria seu lingua seu manu incussa, cum patientiam offenderit, eodem exitu dispungetur, quo telum aliquod in petra constantissimae durtitiae libratum et obtusum:

(*21) Ο υπομονετικός είναι πιά ευτυχισμένος από τον ανυπόμονο, διότι η καλλιέργεια (μέσω της υπομονής) του ταπεινού φρονήματος τον καθιστά απρόσβλητο σε ψυχολογικές επιθέσεις (υβριστική συμπεριφορά, χλευασμό, περιφρόνηση).

MATΘ. 5:39

MATΘ. 5:11-12

(ΔΕΥΤ. 21:23
& ΓΑΛ. 3:13)

ΜΑΡΚ. 7:15

MATΘ. 12:36

Concidetenim ibidem, inrita opera et infructuosa, et nonnumquam repercussum in eum qui remisit reciproco impetu saeuiet. 8. Nempe idcirco quis te laedit ut doleas, quia fructus laedentis in dolore laesi est. Ergo cum fructum eius euertis non dolendo, ipse doleat necesse est amissione fructus sui. 9. Tunc tu non modo inlaesus ibis (quod etiam solum tibi sufficit), sed insuper aduersarii tui et frustratione oblectatus et dolore defensus. Haec est patientiae et utilitas et uoluptas!

IX. 1. Ne illa quidem inpatientiae species excusatur in amissione nostrorum, ubi aliqua doloris patrociniatur adsertio. Praeposendus est enim respectus denuntiationis apostoli, qui ait: Ne contristemini dormitione cuiusquam sicut nationes quae spe carent. 2. Et merito: credentes enim resurrectionem Christi, in nostram quoque credimus, propter quos ille et obiit et resurrexit. Ergo cum constet de resurrectione mortuorum, uacat dolor mortis, uacat et impatientia doloris. 3. Cur enim doleas, si perisse non credis? Cur impatienter feras subductum interim quem credis reuersurum? Profectio est quam putas mortem. Non est legendus qui antecedit, sed plane desiderandus. Id quoque desiderium patientia temperandum: cur enim immoderate feras abisse quem mox subsequeris?

Αποτυγχάνει εντελώς, κι ο κόπος της είναι μάταιος κι άκαρπος. Και μερικές φορές γυρίζει πίσω και ξεσπά τη λύσσα της στον επιτιθέμενο, με διπλάσια ορμή. 8. **Ο λόγος που σε πληγώνει κάποιος είναι για να σε κάνει να πονέσεις, και για να χαρεί με τον πόνο σου.** Όταν λοιπόν του στερήσεις την ευχαρίστηση με το να μην πονέσεις, αυτή η στέρηση της χαράς του προξενεί πόνο. (*22). 9. Κι εσύ όχι μόνο δεν θα έχεις πονέσει – που απο μόνο του είναι αρκετό – αλλά και θα έχεις ικανοποιηθεί με την απογοήτευση του αντιπάλου σου, και θα έχεις πάρει εκδίκηση με τον πόνο του. **Αυτή είναι η χρησιμότητα της υπομονής, κι η ικανοποίηση που παρέχει.**

Κεφ. 9. Υπομένοντας την Απώλεια των Αγαπημένων μας.

Και στην περίπτωση θανάτου κάποιου αγαπημένου μας, όπου κάποιος ισχυρίζεται πως είναι δικαιολογημένο να θλιβόμαστε, πάλι δεν πρέπει να χάνουμε την υπομονή μας. Διότι πρέπει να αναλογιστούμε αυτό που είπε ο απόστολος: «*Περί των κεκοιμημένων να μη λυπήσθε, καθώς και οι λοιποί οι μη έχοντες ελπίδα*». 2. Εξ άλλου, πιστεύοντας στην ανάσταση του Χριστού, πιστεύουμε και στη δική μας, διότι για μας πέθανε και αναστήθηκε. **Εφόσον είμαστε βέβαιοι για την ανάσταση των νεκρών, η θλίψη για το θάνατο είναι άχρηστη**, όπως άχρηστη είναι και η αδημονία της θλίψης. 3. Γιατί να θλίβεσαι αν πιστεύεις πως ο αγαπημένος σου δεν χάθηκε; Γιατί να αδημονείς στον προσωρινό αποχωρισμό αυτού που πιστεύεις ότι θα επιστρέψει; Αυτό που ονομάζεις «θάνατο», είναι απλή αναχώρηση. Δεν πρέπει να θρηνούμε γιά τον αγαπημένο μας που φεύγει πριν από μας, όσο κι αν μας λείπει. Η επιθυμία μας γι' αυτόν πρέπει να μετριάζεται με την υπομονή. Γιατί να μην κάνεις υπομονή όταν ξέρεις ότι σε λίγο θα ακολουθήσεις αυτόν που επιθυμείς;

1 ΘΕΣ. 4:13

Γιατί να θλίβεσαι αν πιστεύεις πως ο αγαπημένος σου δεν χάθηκε; Γιατί να αδημονείς στον προσωρινό αποχωρισμό αυτού που πιστεύεις ότι θα επιστρέψει; Αυτό που ονομάζεις «θάνατο», είναι απλή αναχώρηση.

(*22) Ανάλυση με ψυχολογικές προεκτάσεις, που αποδεικνύει το βάθος του στοχασμού του συγγραφέα.

4. Εκτός αυτού, η αδημονία μας σχετικά με αυτά τα θέματα είναι κακός οιωνός για την ελπίδα μας, και φανερώνει ανειλικρινή πίστη. **Όταν ο Κύριος καλεί τους δικούς Του από αυτό τον κόσμο, κι εμείς δεν το δεχόμαστε με αταραξία και θλιβόμαστε γι'αυτούς, πληγώνουμε το Χριστό.** 5. «Επιθυμώ», λέει ο απόστολος, «*τώρα να αναχωρήσω και να είμαι με τον Χριστό*». Δεν είναι αυτή η επιθυμία πολύ καλύτερη; Αν όμως θλιβόμαστε και αδημονούμε γι'αυτούς που απόλαυσαν την επιθυμία των Χριστιανών, φαινόμαστε κι εμείς απρόθυμοι να την απολαύσουμε.

ΦΙΛΙΠ. 1:23

Κεφάλαιο 10. Η Εκδίκηση

Κάτι άλλο που επίσης μας ωθεί να χάνουμε την υπομονή μας, είναι η δίψα για εκδίκηση που σχετίζεται με δόξα ή με κακία. Η «δόξα» από τη μία μεριά είναι πάντα «μάταιη», ενώ η **κακία είναι πάντα αποκρουστική στον Κύριο** – ειδικά στην περίπτωση που την προκαλέσει η κακία κάποιου άλλου κι εκδικηθεί, κάνοντας έτσι διπλό κακό. 2. Από σαρκικής απόψεως η εκδίκηση φαίνεται σαν παρηγοριά στον πόνο, όμως από πνευματικής απόψεως είναι καταδικαστέα. Γιατί η μόνη διαφορά μεταξύ αυτού που προκαλεί και αυτού που εκδικείται την πρόκληση, είναι χρονική, ο ένας προηγήθηκε κάνοντας κακό, και ο άλλος ακολούθησε. Και οι δύο όμως είναι ένοχοι ενώπιον του Θεού, ο οποίος και απαγορεύει και καταδικάζει κάθε είδος κακίας. 3. Οι κακές πράξεις κρίνονται ανάλογα με το περιεχόμενό τους και όχι ανάλογα με τη χρονική σειρά ή το τοπικό πλαίσιο. Και η εντολή απαγορεύει σαφέστατα την ανταπόδοση του κακού, διότι και τις δύο πράξεις (κακία και ανταπόδοση κακού) τις περιμένει η ίδια τιμωρία. 4. Και πώς θα υπακούσουμε την εντολή αν δε μισήσουμε (*23) την εκδίκηση;

ΓΑΛ. 5:23
ΦΙΛΙΠ. 3:2

(ΡΩΜ. 12:17)

4. *Ceterum impatientia in huiusmodi et spei nostrae male ominatur et fidem praeuaricatur, et Christum laedimus cum euocatos quosque ab illo quasi miserandos non aequanimiter accipimus.*

5. *Cupio, inquit apostolus, recipi iam et esse cum domino. Quanto melius ostendit uotum! Christianorum ergo uotum, si alios consecutos impatienter dolemus, ipsi consequi nolumus!*

X. 1. *Est et alius summus impatientiae stimulus, ultionis libido, negotium curans aut gloriae aut malitiae. Sed et gloria ubique uana et malitia numquam non domino odiosa, hoc quidem loco cum maxime, cum alterius malitia prouocata superiorem se in exsequenda ultione constituit et remuneraris nequam duplicat quod semel factum est. 2. Ultio penes errorem solacium uidetur doloris, penes ueritatem certamen redarguitur malignitatis. Quid enim refert inter prouocantem et prouocatum, nisi quod ille prior in maleficio deprehenditur, at ille posterior? Tamen uterque laesi hominis domino reus est qui omne nequam et prohibet et damnat. 3. Nulla in maleficio ordinis ratio est nec locus secernit quod similitudo coniungit. Absolute itaque praecipitur malum malo non rependendum: par factum par habet meritum. 4. Quomodo id obseruabimus, si [fastidientes] in fastidio ultionis non erimus?*

(*23) Ουσιαστικά πρόκειται για την «αποστροφή του κακού» (ΡΩΜ., 12[IB]:9)

quem autem honorem litabimus domino Deo, si nobis arbitrium defensionis arrogauerimus? 5. Nos putres, uasa fictilia, seruulis nostris adsummentibus sibi de conseruis ultionem grauiter offendimur eosque qui nobis patientiam obtulerint suam ut memores humilitatis seruitutis, ius dominici honoris diligentes, non probamus modo, sed ampliolem quam ipsi sibi praesumpsissent satisfactionem facimus: id nobis in domino tam iusto ad aestimandum, tam potenti ad perficiendum periclitatur? 6. Quid ergo credimus iudicem illum, si non et ultorem? Hoc se nobis repromittit dicens: Vindictam mihi et ego uindicabo, id est: «patientiam mihi et ego patientiam remunerabo». 7. Cum enim dicit: Nolite iudicare ne iudicemini, nonne patientiam flagitat? Quis enim non iudicabit alium, nisi qui patiens erit non defendi? Quis idcirco iudicat ut ignoscat? Ac si ignoscat, tamen iudicantis inpatientiam non cauit et honorem unici iudicis, id est Dei, abstulit!

8. Quantos uero casus huiusmodi inpatientia incursare consueuerat, quotiens paenituit defensionem, quotiens instantia eius deterior inuenta est causis suis, quoniam nihil inpatientia susceptum sine impetu transigi nouit, nihil impetu actum non aut offendit aut corruiit aut praeceps abiit! 9. Iam si leuius defendaris, insanies; si uberius, oneraberis. Quid mihi cum ultione, cuius modum regere non possum per inpatientiam doloris? Quodsi patientiae incubabo, non dolebo; si non dolebo, ulcisci non desiderabo.

Εξ άλλου, δεν αφαιρούμε την τιμή από τον Κύριο αν αυτοδιοριστούμε κριτές κι εκδικητές; 5. Είμαστε ακάθαρτα πήλινα σκεύη. Εμείς θυμώνουμε με τους δούλους μας όταν εκδικούνται τους συνδούλους τους. Ενώ τους υπομονετικούς όχι μόνο τους επαινούμε γιατί είναι ταπεινοί, αφοσιωμένοι και ζηλωτές υπέρ του κυρίου τους, αλλά επίσης φροντίζουμε ν'αποδώσουμε δικαιοσύνη και να τους ικανοποιήσουμε περισσότερο απ'όσο θα τα κατάφερναν οι ίδιοι. Γίνεται να κάνει διαφορετικά ο δικός μας ο Κύριος που είναι τόσο δίκαιος και τόσο δυνατός; 6. Πώς μπορούμε να πιστεύουμε ότι δεν είναι Εκδικητής, εφόσον πιστεύουμε ότι είναι Κριτής; Αυτό ακριβώς υπόσχεται όταν λέει, «*Σε μένα ανήκει η εκδίκηση*», πράγμα που σημαίνει, *‘κάνετε υπομονή στο Όνομά μου, κι εγώ θα ανταμοίψω την υπομονή σας’*. 7. Δεν απαιτεί υπομονή όταν λέει, *«Μη κρίνετε ίνα μη κριθείτε»*; Ποιός είναι ικανός να μη κρίνει τον άλλο, παρά εκείνος που υπομένει το κακό που του κάνουν και δεν εκδικείται; Ποιός συγχωρεί όταν κρίνει; Αλλά ακόμα και αν συγχωρήσει τελικά, πάλι θα έχει χάσει την υπομονή του γινόμενος κριτής, και μη δίνοντας τη δόξα στο Θεό που είναι ο μόνος Κριτής. 8. **Σε πόσα παραπτώματα πέφτει η ανυπομονησία!** Πόσες φορές έχει μετανοήσει επειδή εκδικήθηκε! **Πόσο συχνά η σκληρότητά της ξεπέρασε την αιτία που την προκάλεσε!** Γιατί ό,τι γίνεται με ανυπομονησία είναι βίαιο και παράφορο – άρα καταδικασμένο να σκοντάψει, να πέσει ή να χαθεί (*24). 9. Επι πλέον, αν εκδικηθείς λίγο δεν θα περάσει ο θυμός σου. Αν εκδικηθείς πολύ θα έχεις τύψεις. Γιατί να ασχοληθείς με την εκδίκηση, αφού δεν μπορείς να ρυθμίσεις το μέγεθός της λόγω της αδημονίας που σου προκαλεί ο πόνος; Ενώ, αν αναπαυθείς στην υπομονή, δεν θα πονάς. Κι αν δεν πονάς δεν θα θέλεις εκδίκηση.

(ΗΣ. 64:6,8)

ΔΕΥΤ. 32:35
ΕΒΡ. 10:30

ΛΟΥΚ. 6:37

(*24) Η ανυπομονησία καταστρέφει την πνευματική ζωή.

Κεφ. 11. Κι ἄλλοι λόγοι ὑπὲρ τῆς ὑπομονῆς. Ἡ Σχέση τῆς με τούς Μακαρισμούς

Μετά απ'αυτές τις βασικές υλικές αιτίες τῆς ανυπομονησίας που καταγράψαμε όσο καλύτερα μπορούσαμε, γιατί να ψάξουμε να βρούμε κι άλλες; **Πολλές και ποικίλες είναι οι επιθέσεις του Πονηρού, που προσπαθεί να ερεθίσει το πνεύμα μας άλλοτε με μικρά χτυπήματα και άλλοτε με πολύ μεγάλα.** 2. Τα ασήμαντα μπορεί να μη τα λάβεις υπ'όψιν, αλλά τα μεγάλα μπορεί να σε κατατροπώσουν. Ένα μικρό τραύμα δε χρειάζεται μεγάλη υπομονή, αλλά όσο μεγαλύτερο το τραύμα τόσο μεγαλύτερη η ανάγκη θεραπείας – και η θεραπεία είναι η υπομονή. 3. Ως εκ τούτου, ας αγωνιστούμε να υπομείνουμε τις μαστιγές του Πονηρού, **αντιπαραθέτοντας το ζήλο τῆς αταραξίας μας στο δικό του ζήλο εναντίον μας.** Αν πάλι εμείς οι ίδιοι προκαλέσουμε στον εαυτό μας κάποιο κακό είτε εκούσια είτε από ασοφία, πρέπει κι αυτό να το υπομείνουμε καρτερικά. 4. Εκτός αυτού, αν πιστεύουμε ότι ο Κύριος επιτρέπει κάποιες θλίψεις, σε Εκείνον οφείλουμε να δείξουμε ακόμα περισσότερη υπομονή – γιατί μας δίδαξε να είμαστε ευγνώμονες και να χαιρόμαστε, πάνω απ'όλα, επειδή αξίζουμε τη θεϊκή παιδεία. «Ὅποιον αγαπῶ», λέγει Κύριος, «παιδεύω». **Μακάριος** ο δούλος τον οποίον ο Κύριος ελέγχει με δριμύτητα! **Μακάριος** ο δούλος με τον οποίον ο Θεός καταδέχεται να οργιστεί! **Μακάριος** ο δούλος από τον οποίον ο Κύριος δεν αποκρύπτει τη μομφή Του!

5. Για όλ'αυτά, **άσχετα με το αν οι θλίψεις προέρχονται από δικά μας σφάλματα, από παγίδες του Πονηρού ή από θεϊκή μομφή, το καθήκον μας είναι να δείξουμε υπομονή.** Και η ανταμοιβή μας θα είναι μεγάλη: θα είμαστε μακάριοι. (*25)

XI. 1. *Post has principales impatientiae materias ut potuimus regestas, quid inter ceteras euegemur quae domi, quae foris? Lata atque diffusa est operatio mali multiplicia ipsius incitamenta iaculantis et modo paruula, modo maxima. 2. Sed paruula de sua mediocritate contemnas, maximis pro sua exuperantia cedas. Vbi minor iniuria, ibi nulla necessitas patientiae; at ubi maior iniuria, ibi necessarior iniuriae medela, patientia. 3. Certemus igitur quae a malo infliguntur sustinere, ut hostis studium aemulatio nostrae aequanimitatis eludat. Si uero quaedam ipsi in nos aut inprudencia aut sponte etiam superducimus, aequae patienter obeamus quae nobis inputamus.*

4. *Quodsi a domino nonnulla credimus incuti, cui magis patientiam quam domino praebeamus? Quin insuper gratulari et gaudere nos docet dignatione diuinae castigationis: Ego, inquit, quos diligo castigo. O seruum illum beatum cuius emendationi dominus instat, cui dignatur irasci, quem admonendi dissimulatione non decipit!*

5. *Vndique igitur adstricti sumus officio patientiae administrandae, qui aliqua ex parte aut erroribus nostris aut mali insidiis aut admonitionibus domini interuenimus. Eius officii magna merces, felicitas scilicet.*

ΠΑΡ. 3:11-12
ΑΠΟΚ. 3:19

(*25) Η περίφημη παιδαγωγική της ερήμου. Κάποιος μπορεί να πάει στην έρημο -την δοκιμασία- είτε από δικό τους λάθος, είτε επειδή τον εμπλέξαν άλλοι, είτε επειδή τον παρέσυρε ο διάβολος, είτε διότι το ήθελε ο Κύριος, είτε επειδή όλο το σύστημα περνά κρίση, είτε διότι οι αμαρτίες του τον βρήκαν κ.ο.κ., σημασία έχει από όλη αυτή την κατάσταση να κατανοήσει το παιδαγωγικό σύστημα.

6. Quos enim felices dominus nisi patientes nuncupavit dicendo: Beati pauperes spiritu, illorum est enim regnum caelorum? Nullus profecto spiritu pauper nisi humilis: quis enim humilis nisi patiens, quia nemo subicere sese potest sine prima patientia subiectionis ipsius?

7. Beati, inquit, flentes atque lugentes. Quis talia sine patientia tolerat? Itaque talibus et aduocatio et risus promittitur.

8. Beati mites. Hoc quidem uocabulo impatientes non licet omnino censerī. Item cum pacificos eodem titulo felicitatis notat et filios Dei nuncupat, numquid impatientes pacis adfines? Stultus hoc senserit! 9. Cum uero Gaudete et exultate dicit, quotiens uos maledicent et persequentur: merces enim uestra plurima in caelo, id utique non exultationis impatientiae pollicetur, quia nemo in aduersis exultabit, nisi ante contempserit ea, nemo contemnet, nisi patientiam gesserit.

XII. 1. Quod < ad > pacis gratissimae Deo adinet disciplinam, quis omnino impatientiae natus uel semel ignoscet fratri suo, non dicam septies et septuagies septies? 2. Quis ad iudicem cum aduersario suo dirigens negotium conuentientia soluet, nisi prius iram dolorem duritiam amaritudinem, uenena scilicet impatientiae, amputarit?

6. Τους υπομονετικούς δεν ονόμασε ο Κύριος μακαρίους όταν έλεγε, «**Μακάριοι οι πτωχοί τω πνεύματι, διότι αυτών είναι η βασιλεία των ουρανών**»; Και ποιοί είναι οι «**πτωχοί τω πνεύματι**» **αν όχι οι ταπεινοί**; Αλλά οι ταπεινοί δεν είναι υπομονετικοί; Γιατί ποιός μπορεί να ταπεινώσει τον εαυτό του αν δεν διαθέτει την υπομονή που θα τον βοηθήσει να αντέξει την ταπείνωση; 7. Επίσης είπε, «**Μακάριοι οι πενθούντες και οι κλαίοντες**». Ποιός μπορεί να αντέξει τέτοια δυστυχία χωρίς υπομονή; Αλλά σε αυτούς υποσχέθηκε «**παρηγοριά**» και «**γέλιο**». 8. «**Μακάριοι οι πραείς**», κάτι που οι ανυπόμονοι αποκλείεται να είναι. Όταν πάλι μακαρίζει τους «**ειρηνοποιούς**» και τους ονομάζει «**υιούς Θεού**», πείτε μου παρακαλώ, τι σχέση έχουν οι ανυπόμονοι με την «**ειρήνη**»; Ακόμα και ένας ανόητος το καταλαβαίνει. 9. Επίσης όταν λέει, «**Χαίρετε και αγαλλιιάσθε όταν σας ονειδίσωσι και διώξωσι, διότι ο μισθός σας είναι πολύς εν τοις ουρανοίς**», σίγουρα απευθύνεται στους υπομονετικούς: γιατί κανείς δεν «**αγάλλεται**» με τις θλίψεις, **αν δεν έχει εκπαιδευτεί να τις περιφρονεί – με την πρακτική εξάσκηση της υπομονής.**

MATΘ. 5:3

MATΘ. 5:4

MATΘ. 5:5

MATΘ. 5:9

MATΘ. 5:11-12

Κεφ. 12. Άλλες Θείες Εντολές. Η Αποστολική Περιγραφή της Αγάπης. Η Σχέση τους με την Υπομονή

Σχετικά με τον κανόνα της ειρήνης που είναι τόσο προσφιλής στον Θεό: ποιός άνθρωπος που δεν διαθέτει υπομονή είναι ικανός να συγχωρήσει τον αδελφό του μία φορά – για να μη πω «**επτά φορές**», ή «**εβδομηκοντάκις επτά**»; 2. Μήπως αυτός που έχει διαφορές με κάποιον θα προσπαθήσει να συμβιβαστεί, αν δεν αρχίσει πρώτα να κλαδεύει την απογοήτευση, τη σκληροκαρδία και την πικρία, που είναι στην πραγματικότητα τα φαρμακερά παρακλάδια της ανυπομονησίας;

MATΘ. 18:21-22

(MATΘ. 5:25)

ΛΟΥΚ. 6:47 3. Πώς θα «συγχωρήσεις για να συγχωρηθείς», αν δεν ξεπεράσεις το κακό που σου έκαναν; Όποιος έχει διαφορές με τον αδελφό του, πρέπει να αφήσει «το δώρο του στον βωμό», να πάει πρώτα να συμφιλιωθεί με τον αδελφό του (εξασκώντας υπομονή), και μετά να προσφέρει τη θυσία του. 4. Αν «ο ήλιος δύσει επί τω παροργισμῷ μας», βρισκόμαστε σε κίνδυνο: δεν επιτρέπεται να περάσουμε ούτε μία μέρα χωρίς υπομονή. Εφόσον όμως η Υπομονή είναι το βασικό στοιχείο κάθε ωφέλιμης πειθαρχίας, δεν είναι να απορούμε που βοηθάει με παρόμοιο τρόπο την Μετάνοια (η οποία σώζει τους πεσμένους). 5. Όταν επέλθει λύση του γάμου (από την αιτία που δικαιολογεί ισόβια χηρεία), η υπομονή περιμένει, επιθυμεί, πείθει με τις παρακλήσεις της τους ανθρώπους που θα κερδίσουν τη σωτηρία, να μετανοούν. Πόσες ευλογίες παρέχει στους ανθρώπους! Άλλον προφυλάσσει από μοιχεία, άλλον βελτιώνει. 6. Επίσης βρίσκεται στα άγια παραδείγματα που μας δίνει ο Κύριος στις παραβολές Του. Ο βοσκός με την υπομονή του ψάχνει και βρίσκει το χαμένο πρόβατο: αν ήταν ανυπόμονος θα περιφρονούσε το ένα. Αλλά η Υπομονή αναλαμβάνει τον αγώνα της αναζήτησης, και δίνει δύναμη στο βοσκό να σηκώσει το βάρος, και να μεταφέρει στους ώμους τον αμαρτωλό που συγχωρήθηκε. 7. Επίσης, η υπομονή του πατέρα υποδέχεται τον άσωτο γιό, τον ντύνει, τον ταΐζει και τον δικαιολογεί στον ανυπόμονο αδελφό που οργίστηκε. Κατ'αυτό τον τρόπο ο «χαμένος» σώζεται επειδή μπήκε στον δρόμο της μετάνοιας. Η Μετάνοια δεν χάνεται επειδή την περιμένει η Υπομονή. 8. **Η διδασκαλία της Υπομονής εκπαιδεύει την Αγάπη, που είναι το ανώτατο μυστήριο της πίστης, ο θησαυρός του Χριστιανού, αυτή που ο απόστολος συστήνει με όλη τη δύναμη του Αγ. Πνεύματος.**

3. Quomodo remittes et remittetur tibi, si tenax iniuriae per absentiam patientiae fueris? Nemo conuulsus animum in fratrem suum munus apud altare perficiet, nisi prius reconciliando fratri reuersus ad patientiam fuerit. 4. Sol super iram nostram si occiderit, periclitamur: non licet nobis lina die sine patientia manere.

At enim cum omnem speciem salutaris disciplinae gubernet, quid mirum quod etiam paenitentiae ministrat solitae lapsis subuenire? 5. Haec expectat, haec exoptat, haec exorat paenitentiam quandoque inuituris salutem. Cum disiuncto matrimonio — ex ea tamen causa qua licet seu uiro seu feminae ad uiduitatis perseuerantiam sustineri — alterum adulterum non facit, alterum emendat, quantum boni utrique confert! 6. Sic et [in] illis dominicarum similitudinum exemplis de paenitentia sanctis adest: erroneam ouem patientia pastoris requirit et inuenit (nam impatientia unam facile contemneret, sed laborem inquisitionis patientia suscipit) et humeris insuper aduehit baiulus patiens peccatricem derelictam. 7. Illum quoque prodigum filium patientia patris et recipit et uestit et pascit et apud impatientiam irati fratris excusat. Saluus est igitur qui perierat, quia paenitentiam inuit; paenitentia non perit, quia patientiam inuenit. 8. Nam dilectio, summum fidei sacramentum, Christiani nominis thesaurus, quam apostolus totis uiribus sancti spiritus commendat, cuius nisi patientiae disciplinis eruditur?

ΛΟΥΚ., 15:11-32

1ΚΟΡ. 13ο κεφ.

9. *Dilectio, inquit, magnanimis est: id a patientia sumit; benefica est: malum patientia non facit; non aemulatur: id quidem impatientiae proprium est; nec proteruum sapit: modestiam de patientia traxit; non inflatur, non proteruit: non enim ad patientiam pertinet; nec sua requirit: suffert sua, dum alteri prosit; nec incitatur: ceterum quid impatientiae reliquisset? Ideo, inquit, dilectio omnia sustinet, omnia tolerat, utique quia [ipse] patiens.*

10. *Merito ergo numquam excidet. Nam cetera euacuabuntur consummabuntur: exhauriuntur linguae scientiae prophetiae, permanent autem fides spes dilectio, fides quam Christi patientia induxit, spes quam hominis patientia expectat, dilectio quam Deo magistro patientia comitatur.*

XIII. 1. *Vsque huc de patientia tandem simplici et uniformi et tantum in animo constituta, cum eandem etiam in corpore demerendo domino multipliciter adlaboremus, utpote quae ab ipso domino in corporis quoque uirtute edita est, siquidem rector animus facile communicat spiritus inuecta cum habitaculo suo. 2. Quae igitur negotiatio patientiae in corpore? Inprimis adflictatio carnis, hostia domino placatoria per humiliationis sacrificium, cum sordes cum angustia uictus domino libat, contenta simplici pabulo puroque potu, cum ieiunia coniungit, cum cineri et sacco inolescit.*

9. «*Η αγάπη*», λέει, «*μακροθυμεί*», δηλαδή υπομένει. «*Αγαθοποιεί*», η υπομονή δεν κάνει κακό. «*Δεν φθονεί*», κι αυτό είναι βασικό χαρακτηριστικό της υπομονής. «*Δεν αυθαδιάζει*», διότι η υπομονή της χαρίζει αυτοσυγκράτηση. «*Δεν επαίρεται, δεν ασχημονεί*», γιατί αυτά δεν τα κάνει η υπομονή. «*Δεν ζητεί τα εαυτής*» παρόλο που δίνει τα δικά της για να ωφελήσει τον συνάνθρωπο. «*Δεν παροξύνεται*»: αυτό το κάνει η ανυπομονησία. Στη συνέχεια λέει, «*η αγάπη πάντα ανέχεται, πάντα υπομένει*», φυσικά επειδή κάνει υπομονή.

10. Δικαίως λοιπόν «*ουδέποτε εκπίπτει*». Γιατί όλα τα άλλα θα καταργηθούν και θα παύσουν. (*25α) «*Προφητείες, γλώσσες, γνώσις, θέλουσι καταργηθή. Τώρα δε μένει πίστις, ελπίς, αγάπη*»: η Πίστη που τη θεμελίωσε η υπομονή του Χριστού. Η Ελπίδα που έχει η υπομονή του ανθρώπου. Και η Αγάπη, που τη συνοδεύει η Υπομονή, και έχει Κύριο το Θεό.

1 ΚΟΡ.
13ο κεφ.

Κεφάλαιο 13. Η Σωματική Υπομονή

Μέχρι τώρα μιλήσαμε για την απλή υπομονή του νου: όμως αγωνίζομαι ποικιλοτρόπως να την αποκτήσω **και στο σώμα** για να «*κερδίσω τον Κύριο*» (εφόσον είναι μία ιδιότητα που επέδειξε ο Κύριός μας Ιησούς Χριστός και σωματικά), αν αληθεύει ότι ο κυβερνών νους εύκολα μοιράζεται τα χαρίσματα του Πνεύματος με το σώμα στο οποίο κατοικεί. 2. Ποιό είναι το έργο της υπομονής στο σώμα; Κατ'αρχάς είναι η **νέκρωση της σάρκας** – το ολοκαύτωμα που εξευμενίζει τον Κύριο με τη θυσία της ταπείνωσης – προσφέροντας στον Κύριο **ένδυμα πένθους, λιτή τροφή κι από ποτά νερό μόνο, προσθέτοντας σ' όλα αυτά και νηστείες, συνηθίζοντας στο «σάκκο και σποδό»**.

ΦΙΛΙΠ. 3:8

«*δαμάζω το σώμα μου και δουλαγωγώ, μήπως εις άλλους κηρύξας εγώ γείνω αδόκιμος*»
1 ΚΟΡ. 9:27 - BMB

(*25α) Βρισκόμαστε ήδη στο 200 μ.Χ. και δεν υπάρχει καμιά υποψία ότι τα χαρίσματα έπαψαν απο το 100 μ.Χ.!

3. Αυτή η σωματική υπομονή μας δίνει **χάρη** όταν προσευχόμαστε για το καλό, και **δύναμη** όταν προσευχόμαστε εναντίον του κακού. **Αυτή εισακούεται απο το Θεό μας Χριστό, διαλύει την αυστηρότητα, έλκει το έλεος.** 4. Όταν ο βασιλιάς της Βαβυλώνας έχασε την ανθρώπινη μορφή του επτά χρόνια παραμελημένος και βρώμικος επειδή προσέβαλλε τον Κύριο, **με τη σωματική θυσία της υπομονής** όχι μόνο ανέκτησε το βασίλειό του, αλλά – **το πιο σημαντικό** – ικανοποίησε το Θεό. 5. Ερχόμενοι τώρα στις υψηλότερες και ευτυχέστερες βαθμίδες σωματικής υπομονής, βλέπουμε ότι ο αγιασμός αναθέτει σε αυτήν να φροντίσει για την εγκράτεια: η υπομονή διατηρεί τη χήρα, βάζει τη σφραγίδα της στην παρθένο, και υψώνει τον εκούσιο ευνούχο (25β) στα ουράνια βασίλεια.

ΔΑΝ. 4:33-37

1 TIM. 5: 3,9,10
1 ΚΟΡ. 7:34-35
ΜΑΤΘ. 19:12

6. Αυτό που συλλαμβάνεται ως αρετή του νου, τελειοποιείται στη σάρκα. (*26) Και τελικά, η υπομονή της σάρκας είναι αυτή που δίνει τη μάχη όταν ξεσπάει διωγμός. Αν πιέζεται να αποδράσει, η σάρκα δε θέλει τη φυγή. Αν μας βάλουν φυλακή, **η σάρκα είναι ήδη συνηθισμένη** στα δεσμά, στη μοναξιά, στο μισοσκόταδο και στις ταπεινώσεις του κόσμου. (*27) 7. Κι όταν οδηγείται στην τελική απόδειξη μακαριότητας (*28), στη δεύτερη βάπτιση (*29) και στην άνοδο προς το θεικό θρόνο, αυτό που της χρειάζεται περισσότερο απ' όλα, είναι η σωματική υπομονή. Αν **«το πνεύμα είναι πρόθυμο, αλλά η σάρκα»** (που δεν διαθέτει υπομονή) «ασθενής», μόνο η υπομονή αποτελεί την εξασφάλιση και του πνεύματος και της σάρκας. 8. Όταν ο Κύριος αποκαλεί τη σάρκα **«αδύναμη»** υπογραμμίζει την ανάγκη να ενισχυθεί – **με την υπομονή** – και να προετοιμαστεί ν'αντιμετωπίσει αυτούς που θα επιχειρήσουν να ανατρέψουν ή να τιμωρήσουν την πίστη της. Δηλ. να υποφέρει καρτερικά μαστίγιο, φωτιά, θηρία, ξίφος: όλα αυτά που οι προφήτες κι οι απόστολοι νίκησαν υπομένοντας.

ΜΑΤΘ. 26:41

3. *Haec patientia corporis preces commendat, deprecationes adfirmat; haec aures [Christi] Dei aperit, seueritatem dispergit, clementiam elicit.* 4. *Sic ille rex Babylonius, offenso domino, cum squalore et paedore septenni, ab humana forma exulasset, immolata patientia corporis sui, et regnum recuperavit et, quod optabilius homini est, satis Deo fecit.*

5. *Iam si altiores et feliciores gradus corporalis patientiae digeramus, eadem sanctitati quoque procurat continentia carnis: haec et uoluntarium spadonem ad regna caeli leuat.*

6. *Quod de uirtute animi uenit in carne perficitur: carnis patientia in persecutionibus denique proeliat. Si fuga urgeat, incommoda fugae caro militat; si et carcer praeueniat, caro in uinculis, caro in ligno, caro in solo, et in illa paupertate lucis et in illa penuria mundi.* 7. *Cum uero producit ad experimentum felicitatis, ad occasionem secundae intinctionis, ad ipsum diuinae sedis ascensum, nulla plus illic quam patientia corporis. Si spiritus promptus, sed caro (sine patientia) infirma, ubi salus spiritus et carnis ipsius?* 8. *At cum hoc dominus de carne dicit, infirmam pronuntians, quid ei firmandae opus sit ostendit, patientia scilicet, aduersus omnem subuertendae fidei uel puniendae paraturam, ut uerba, ut ignem,*

ut crucem bestias gladium constantissime toleret quae prophetae, quae apostoli sustinendo uicerunt.

(*25β) Αυτόν που δεν παντρεύθηκε επειδή αφιερώθηκε ή αυτόν που ατύχησε στον γάμο του και δεν μπορεί να παντρευτεί γιατί ζει το άλλου μέλος, (*26) Με τη συνεχή εξάσκηση, και τη νέκρωση των επιθυμιών της σάρκας, η υπομονή γίνεται δεύτερη φύση, διευκολύνοντας τα μέγιστα την πνευματική ζωή. (*27) Οι ταπεινώσεις που ο Χριστιανός υφίσταται απ' τον κόσμο αποτελούν πολύτιμα μαθήματα υπομονής για όποιον ακολουθεί την Οδό της μίμησης του Χριστού. (*28) Το μαρτύριο. (*29) Μετά τη βάπτισμα στο νερό, η βάπτισμα στο αίμα. Σύγκρινε με τα λόγια του Κυρίου στο ΛΟΥΚ. (12|1Β|:50)

XIV. 1. *His patientiae uiribus secatur Esaias et de domino non tacet, lapidatur Stephanus et ueniam hostibus suis postulat.* 2. *O felicissimum illum quoque, qui omnem patientiae speciem aduersus omnem diaboli uim expunxit, quem non abacti greges, non illae in pecore diuitiae, non filii uno ruinae impetu adempti, non ipsius denique corporis in uulnere cruciatus a patientiae fide domino debita exclusit, quem diabolus totis uiribus frustra cecidit!* 3. *Neque enim a respectu Dei tot doloribus auocatus ille est, sed constitit nobis in exemplum et testimonium tam spiritu quam carae, tam animo quam corpore patientiae perpetranda, ut neque damnis saecularium nec amissionibus carissimorum nec corporis quidem conflictationibus succidamus.* 4. *Quale in illo uiro feretrum Deus de diabolo extruxit, quale uexillum de inimico gloriae suae extulit, cum ille homo ad omnem acerbum nuntium nihil ex ore promeret nisi « Deo gratias », cum uxorem iam malis delassatam et ad praua remedia suadentem execraretur!* 5. *Quid? ridebat Deus, quid? dissecabatur malus, cum Iob immundam ulceris sui redundantiam magna aequanimitate destringeret, cum erumpentes bestiolas inde in eosdem specus et pastus refossae carnis ludendo reuocaret!* 6. *Itaque operarius ille uictoriae Dei, retusis omnibus iaculis temptationum lorica clipeoque patientiae, et integritatem mox corporis a Deo recuperauit et quae amiserat con-duplicata possedit.*

Κεφ. 14. Η Δύναμη της Διπλής Υπομονής (Πνευματικής και Σωματικής) όπως φαίνεται στους αρχαίους Αγίους

Η δύναμη αυτής της υπομονής έκανε τον Ησαΐα να συνεχίσει να μιλά για τον Κύριο πα-
ρόλο που τον χτυπούσαν, και το Στέφανο να ΠΡΑΞ. 7:59-60
προσεύχεται για να συγχωρηθούν αυτοί που
τον λιθοβολούσαν. 2. Ευτυχής κι εκείνος που
αντιμετώπισε όλη τη βία του διαβόλου εξασκώ-
ντας κάθε είδος υπομονής! (*30) Ούτε η απώ-
λεια των βοδιών και των προβάτων του, ούτε ο
θάνατος των παιδιών του, ούτε οι πληγές του (ΙΩΒ 1ο κεφ.)
σώματός του κατάφεραν να του αφαιρέσουν
την υπομονή και την πίστη που είχε υποσχε-
θεί στον Κύριο. Μάταια ο διάβολος τον χτύπη-
σε με όλη του τη δύναμη. 3. Διότι, παρ'όλα τα
βάσανά του, όχι μόνο διατήρησε την ευσέβειά
του προς το Θεό, αλλά έγινε και παράδειγμα
προς μαρτυρία σε μας, **ένα παράδειγμα τέ-
λειας υπομονής στο πνεύμα και στη σάρκα,
στο νου και στο σώμα**, ώστε και μεις να μην
ενδίδουμε στην ανυπομονησία όταν χάνουμε
την περιουσία μας, τους αγαπημένους μας,
ή την υγεία μας. 4. **Πόσο μεγάλη νίκη κατά
του διαβόλου πήρε ο Θεός στο πρόσωπο
αυτού του ήρωα!** Το λάβαρο της δόξας Του
Κυρίου υψωνόταν όταν σε κάθε χτύπημα του
εχθρού δεν έβγαινε απο το στόμα του παρά
μόνο ευχαριστία προς το Θεό, ενώ **επέπλητ-
τε τη γυναίκα του που, κουρασμένη από** (ΙΩΒ 2:9-10)
**τις συμφορές, του πρότεινε διστραμμέ-
νες θεραπείες!** 5. Ο Θεός χαμογελούσε και (ΨΑΛΜ. 2:4)
ο πονηρός υπέφερε όταν ο Ιώβ με καρτερία
και αταραξία έξυνε με το όστρακο το πύον από
τη σκουληκιασμένη του σάρκα. 6. Και τελικά, (ΙΩΒ 2:8)
όταν όλα τα βέλη του πειράζοντος συντρίφτη-
καν επάνω στο θώρακα και στην ασπίδα της
υπομονής του, αυτό το όργανο της νίκης του
Θεού δεν ανέκτησε μόνο την υγεία του, αλλά
και διπλάσια αγαθά από αυτά που είχε πριν.

(*30) Πρόκειται βέβαια για τον Ιωβ.

2 ΤΙΜ. 4:8 7. Αν επιθυμούσε να φέρει πίσω και τα παιδιά του ο Θεός θα τα αποκαθιστούσε κι αυτά, αλλά προτίμησε να τα δει αποκατεστημένα «εν εκείνη τη ημέρα». Ανέβαλε αυτή τη χαρά που ο Θεός έχει εξασφαλίσει για αυτόν, και προτίμησε τον προσωρινό αποχωρισμό, ώστε να αποκτήσει περισσότερη υπομονή.

Κεφ. 15. Γενική Σύνοψη των Αρετών κι Αποτελεσμάτων της Υπομονής

Αν καταθέσεις την υπομονή σου στο Θεό, θα στην επιστρέψει με τόκο. Εκδικείται το κακό, αποζημιώνει την απώλεια, θεραπεύει τον πόνο, ανασταίνει τους νεκρούς. Το μεγαλύτερο προνόμιο της υπομονής είναι που ο Θεός γίνεται μισθαποδότης της 2. – και δικαιολογημένα γιατί η υπομονή τηρεί όλα τα διατάγματα Του κι εμπεριέχεται σ' όλες τις εντολές Του. Η υπομονή ενισχύει την πίστη, οδηγεί την ειρήνη, βοηθάει την αγάπη, εδραιώνει την ταπεινότητα, περιμένει τη μετάνοια, σφραγίζει την ομολογία, εξουσιάζει τη σάρκα, διατηρεί το πνεύμα, βάζει χαλινό στη γλώσσα, περιορίζει το χέρι, υπερνικά τον πειρασμό, απομακρύνει το σκάνδαλο, στεφανώνει το μαρτύριο, 3. παρηγορεί τους φτωχούς, διδάσκει μετριοφροσύνη τους πλούσιους, δεν πιέζει τον αδύναμο, δεν εξαντλεί το δυνατό. **Η υπομονή είναι η χαρά του πιστού.** Η υπομονή μας είναι η πρόσκλησή μας στα έθνη. Η υπομονή συστήνει το δούλο στον κύριό του, και τον κύριό του στο Θεό. Η υπομονή κοσμεί τη γυναίκα, κάνει αρεστό τον άνδρα, αξιαγάπητο το παιδί, αξιόπαινο το νέο, και σεβαστό τον ηλικιωμένο. Είναι ωραία σε κάθε άνθρωπο, και σε κάθε ηλικία. 4. Ας δούμε τώρα αν γνωρίζουμε την όψη της και τις συνήθειές της. (*31) Το παρουσιαστικό της είναι ήρεμο κι ειρηνικό. Το μέτωπό της γαλήνιο, χωρίς ρυτίδα λύπης ή θυμού, ευχάριστα χαλαρό. Τα μάτια της χαμηλωμένα από ταπεινοφροσύνη, όχι από δυστυχία.

7. *Et si filios quoque restitui uoluisset, pater iterum uocaretur. Sed maluit in illo die reddi sibi: tantum gaudii securus [sit] de domino distulit, sustinuit eam uoluntariam orbitatem, ne sine aliqua patientia uiueret!*

XV. 1. *Adeo satis idoneus patientiae sequester Deus: si iniuriam depo-sueris penes eum, ultor est; si damnum, restitutor est; si dolorem, medicus est; si mortem, resuscitator est. Quantum patientiae licet, ut Deum habeat debitorem! 2. Nec inmerito [enim]. Omnia enim placita eius tuetur, omnibus mandatis eius interuenit: fidem munit, pacem gubernat, dilectionem adiuuat, humilitatem instruit, paenitentiam expectat, exhomologesin adsignat, carnem regit, spiritum seruat, linguam frenat, manum continet, temptationes inculcat, scandala pellit, martyria consummat;*

3. *Pauperem consolatur, diuitem temperat, infirmum non extendit, ualentem non consumit, fidelem delectat, gentilem inuitat; seruum domino, dominum Deo commendat, feminam exornat, uirum adprobat; amatur in puero, laudatur in iuvene, suspicitur in sene; in omni sexu, in omni aetate formosa est!*

4. *Age iam, si et effigiem habitumque eius comprehendamus? Vultus illi tranquillus et placidus, frons pura nulla maeroris aut irae rugositate contracta; remissa aequae in laetum modum supercilia, oculis humilitate, non infelicitate deiectis;*

(*31) Θυμίζει την προσωποποίηση της Σοφίας στις Παροιμίες (κεφ. 8[Η] και 9[Θ])

5. *os taciturnitatis honore signatum, color qualis securis et innoxiiis, motus frequens capitis in diabolum et minax risus; ceterum amictus circum pectora candidus et corpori impressus, ut qui nec inflatur nec inquietatur. [6] Sedet enim in throno spiritus eius mitissimi et mansuetissimi, qui non turbine glomeratur, non nubilo liuet, sed est tenerae serenitatis, apertus et simplex, quem tertio uidit Helias. Nam ubi Deus, ibi et alumna eius, patientia scilicet.*

7. *Cum ergo spiritus Dei descendit, indiuidua patientia comitatur eum. Si non cum spiritu admiserimus, in nobis morabitur semper? Immo nescio an diutius perseueret: sine sua comite ac ministra omni loco ac tempore angatur necesse est; quodcumque inimicus eius inflixerit solus sustinere non poterit, carens instrumento sustinendi!*

XVI. 1. *Haec patientiae ratio, haec disciplina, haec opera, caelestis et uerae scilicet: Christiana non, ut illa patientia gentium terrae, falsa probrosa. 2. Nam ut in isto quoque domino diabolus aemularetur, quasi plane ex pari (nisi quod ipsa diuersitas mali et boni aequaliter magnitudinis par est), docuit et suos patientiam propriam,*

3. *illam dico quae maritos dote uenales aut lenociniis negotiantes uxorum potestatibus subicit,*

5. Το στόμα της σφραγισμένο με το τιμημένο σημάδι της σιωπής. (*32) Το χρώμα του προσώπου της δείχνει πως δεν βασανίζεται από έγνοιες και ενοχές. Συχνά κινεί το κεφάλι της εναντίον του διαβόλου, και το γέλιο της είναι απειλή (HΣ. 37:22) γι' αυτόν. Τα ρούχα της, λευκά και ταιριαστά με την προσωπικότητά της, ούτε την επιδεικνύουν, ούτε την ενοχλούν. 6. Γιατί η Υπομονή κάθεται στο θρόνο του ήρεμου κι ευγενικού Πνεύματος που δεν βρίσκεται στον ανεμοστρόβιλο, ούτε στα σύννεφα της καταιγίδας, αλλά στο απαλό αεράκι που ένωσε ο Ηλίας την τρίτη φορά. Εκεί που είναι ο Θεός είναι και το θετό παιδί Του, δηλαδή η Υπομονή. 7. Όταν έρχεται το Πνεύμα του Θεού, η Υπομονή πάντα Το συνοδεύει. Αν δεν τη δεχτούμε μαζί με τον Παράκλητο, άραγε Εκείνος θα μείνει μαζί μας; Χωρίς τη σύντροφο και θεράπαινά Του, στενοχωρείται παντού και πάντα. Δε θα υπομείνει μόνος τα χτυπήματα του εχθρού, γιατί η αντοχή Του συνίσταται στην υπομονή Του.

1 ΒΑΣ. 19:4-13

Κεφ. 16. Η Υπομονή των Εθνικών ουσιωδώς διαφορετική από την Χριστιανική υπομονή. Η μεν είναι προορισμένη για Καταδίκη, η δε για Σωτηρία

Αυτός είναι ο κανόνας, αυτή η διδασκαλία, και αυτά τα έργα της υπομονής που είναι ουράνια και αληθινή, δηλαδή της Χριστιανικής υπομονής, που δεν είναι ψεύτικη κι επαίσχυντη, όπως η υπομονή των εθνών της γης. 2. Διότι ο διάβολος, για να ανταγωνιστεί τον Θεό και να φανεί ισάξιος Του, διδάξε τους μαθητές του ένα δικό του είδος υπομονής τόσο πονηρής, όσο αγαθή είναι η υπομονή του Θεού: 3. εννοώ αυτή που κάνει τους συζύγους αργυρώνητους για την προίκα, και τους διδάσκει να εμπορεύονται το σώμα τους υποτασσόμενοι στην εξουσία της γυναίκας τους. (*33)

(*32) Ιγν., Εφ. 6:1 "Όσο βλέπει κανείς τον επίσκοπο να σιωπά, τόσο περισσότερο ας τον σέβεται, διότι Αυτόν που στέλνει ο οικοδεσπότης, για να φροντίζει τα του οίκου του, οφείλουμε να τον δεχόμαστε σαν εκείνον που τον έστειλε." Ιγν. Εφ., 15:1 "Ο διδάσκαλος (Χριστός) ...όσα έκανε ακόμα και με την σιωπή του, είναι αντίζια του Πατέρα του" (*33) Μιλά γι' ανθρώπους που υποκριτικά παντρεύονταν ή περιποιούνταν ηλικιωμένους κι άτεκνους γιά να τους κληρονομήσουν.

ΦΙΛΙΠ. 3:19

Αυτή που με προσποιητή αγάπη αναλαμβάνει κάθε κόπο αναγκαστικής αβροφροσύνης για να παγιδεύσει τους άτεκνους. Αυτή που κάνει τους δούλους της κοιλιάς να υποτάσσονται στην κακομεταχείριση του αφέντη, θυσιάζοντας την ελευθερία τους για την ικανοποίηση του ουρανίσκου τους. 4. Οι Εθνικοί συνήθως κάνουν τέτοια πράγματα που μοιάζουν με την υπομονή, και χρησιμοποιούν το όνομα αυτής της αρετής για τις διεστραμμένες πράξεις τους, κάνουν υπομονή με τους αντιπάλους τους, με τους πλούσιους, και με αυτούς που τους προσκαλούν – **με το Θεό μόνο χάνουν την υπομονή τους. Το είδος της υπομονής που έχουν αυτοί και οι ηγέτες τους είναι για τη φωτιά της κόλασης!** (*34) 5. Αλλά εμείς που αγαπάμε την υπομονή του Θεού και την υπομονή του Χριστού, ας ανταποδώσουμε σε Αυτόν την υπομονή με την οποία πλήρωσε για μας! **Ας Του προσφέρουμε την υπομονή του πνεύματος και την υπομονή της σάρκας, επειδή πιστεύουμε στην ανάσταση της σάρκας και του πνεύματος.** (*35)

quae aucupandis orbitatibus omnem coacti obsequii laborem mentitis adfectionibus tolerat, quae uentris operarios contumeliosis patrociniis, subiectione libertatis gulae, addicit.

4. *Talia nationes patientiae studia nouerunt et tanti boni nomen foedis operationibus occupant: patientes riualium et diuitum et inuitatorum, impatientes solius Dei uiuunt. Sed uiderint sua et sui praesidis patientia, quam subterraneus ignis expectat.*

5. *Ceterum nos amemus patientiam Dei, patientiam Christi; rependamus illi quam pro nobis ipse dependit, offeramus patientiam spiritus, patientiam carnis, qui in resurrectionem carnis et spiritus credimus!*

(*34) Μιλά για την υπομονή του συμφέροντος και της επιτυχίας, χτυπώντας έμμεσα και την Στωϊκή φιλοσοφία, η οποία υπομονή δεν μεταμορφώνει τον άνθρωπο, απλά τον κάνει να υποκρίνεται και να περιμένει το θήραμα. (*35) Μόνιμη διδασκαλία της αρχαίας Εκκλησίας για την ανάσταση και του σώματος. «Γιατί ξέρουμε, βέβαια, πως, αν το επίγειο κατοικητήριό μας, δηλαδή το σώμα μας, καταργηθεί, έχουμε αιώνιο κατοικητήριο στους ουρανούς, κατασκευασμένο από το Θεό, όχι χειροποίητο. Στην πραγματικότητα, μάλιστα, σ' αυτό εδώ νιώθουμε στενόχωρα, λαχταρώντας να περιβληθούμε το κατοικητήριό μας το ουράνιο..Κι όταν τελικά το περιβληθούμε, δε θα βρεθούμε γυμνοί.» 2 ΚΟΡ. 5[Ε]:1-3-Λογ.

ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΨΗ ΠΕΡΙ ΥΠΟΜΟΝΗΣ

Στη πέμπτη αυτή πραγματεία του ο Τερτυλλιανός πραγματεύεται την **υπομονή**, η οποία «είναι σύμφυτη με το χαρακτήρα του Θεού» (3:11) και εξομολογούμενος αναφέρει ότι, «και εγώ ο άθλιος που έχω την αρρώστια της ανυπομονησίας, πρέπει να στενάζω και να ικετεύω ακατάπαυστα για την υγεία της υπομονής που μου λείπει.» (1:4)

Προσθέτει δε, «μακάρι η ντροπή που θα ένιωθαν για την έλλειψη αυτού που συστήνουν σε άλλους, -σ.μ. δηλ. την υπομονή- να τους ανάγκαζε να το αποκτήσουν και οι ίδιοι» (1:2) αλλά «όμως μερικά πράγματα είναι τόσο σπουδαία που μόνο η χάρη της θείας έμπνευσης μπορεί να μας βοηθήσει να τα αποκτήσουμε.» (1:2)

Ο Θεός τον Οποίο προσπαθούμε να μιμηθούμε, «Ανέχεται την πολυτέλεια, την φυλαργυρία, την ανομία και την κακία να αυξάνουν καθημερινά, μέχρι το σημείο που διασύρεται το όνομα Του λόγω της υπομονής Του, γιατί πολλοί δεν πιστεύουν στον Κύριο επειδή δεν βλέπουν την οργή Του να ξεσπάει στον κόσμο.» (2:2) Και όχι μόνο ανέχεται αλλά έζησε υπομονετικά, «με βάση την ουράνια διδασκαλία και πρότυπο ο Κύριός μας ο Οποίος μας δίνει πρώτος παράδειγμα υπομονής» (2:1) αφού «ο Θεός δέχεται να ενσαρκωθεί μέσα στο σώμα μιας γυναίκας, και περιμένει να γεννηθεί. Κατόπιν περιμένει να μεγαλώσει. Ενήλικος πλέον, δεν βιάζεται να κερδίσει την αναγνώριση. Αρνούμενος τα δικαιώματά Του, βαπτίζεται από το δούλο Του ... ανέχτηκε τόσο καιρό τον προδότη του, κι επιμελώς φρόντισε να μη τον φανερώσει.» (3:2,7)

Και συνεχίζει ο Τερτυλλιανός αποκαλυπτικά για την ζωή του Κυρίου, «Δεν θ' αναφέρω τη σταύρωσή Του, γιατί γι' αυτό το σκοπό ήρθε στη γη. Αλλά ήταν ανάγκη να υποστεί τόσους χλευασμούς; Ναι, γιατί θέλησε, πριν φύγει, να χορτάσει απ' την ευχαρίστηση της υπομονής.» (3:9). Το συμπέρασμα: «ποιος αμφιβάλλει ότι πρέπει τα παιδιά του Θεού να επιδιώκουν ολόψυχα την απόκτηση θείων χαρακτηριστικών;» (4:5)

Δεν αναιρούν αυτά το Νόμο;

«Ο νόμος κέρδισε περισσότερα από αυτά που έχασε, όταν ο Χριστός είπε, 'Αγαπάτε τους εχθρούς σας, ευλογείτε εκείνους οίτινες σας καταρώνται, και προσεύχεσθε υπέρ εκείνων οίτινες σας βλάπτουσι και σας κατατρέχουσι, διά να γίνετε υιοί του Πατρός σας του εν τοις ουρανοίς.' Βλέπετε ποιόν Πατέρα μας εξασφαλίζει η υπομονή; Αυτή η θεμελιώδης παραίνεση περιέχει λακωνικά τη διδασκαλία της υπομονής, εφόσον δεν επιτρέπεται να κάνουμε κακό ούτε όταν έχουμε δίκιο.» (6:6)

Η ΥΠΑΚΟΗ ΚΙ Η ΕΓΚΡΑΤΕΙΑ ΟΔΗΓΟΥΝ ΣΤΗΝ ΥΠΟΜΟΝΗ

«Για να μη νομίζει κανείς ότι η υπακοή είναι άσχετη με την υπομονή, ας θυμηθούμε ότι η υπομονή γεννάει την υπακοή. Ο ανυπόμονος ποτέ δεν είναι υπάκουος, ενώ ο υπομονετικός βρίσκει ευχαρίστηση στο να υπακούει.» (4:5)

Ο Ναβουχοδονόσορ αποτελεί ένα παράδειγμα κακουχίας με υπομονή. «Όταν ο βασιλιάς της Βαβυλώνας έχασε την ανθρώπινη μορφή του επτά χρόνια παραμελημένος και βρώμικος επειδή προσέβαλλε τον Κύριο, με τη σωματική θυσία της υπομονής όχι μόνο ανέκτησε το βασίλειό του, αλλά – το πιο σημαντικό – ικανοποίησε το Θεό.» (13:4)

Ο Ιώβ αποτελεί το κορυφαίο παράδειγμα υπομονής, «έγινε και παράδειγμα προς μαρτυρία σε μας, ένα παράδειγμα τέλει υπομονής στο πνεύμα και στη σάρκα,

στο νου και στο σώμα, ώστε και μεις να μην ενδίδουμε στην ανυπομονησία όταν χάνουμε την περιουσία μας, τους αγαπημένους μας, ή την υγεία μας. Πόσο μεγάλη νίκη κατά του διαβόλου πήρε ο Θεός στο πρόσωπο αυτού του ήρωα! Το λάβαρο της δόξας Του Κυρίου υψωνόταν όταν σε κάθε χτύπημα του εχθρού δεν έβγαινε από το στόμα του παρά μόνο ευχαριστία προς το Θεό, ενώ επέπληττε τη γυναίκα του που, κουρασμένη από τις συμφορές, του πρότεινε διεστραμμένες θεραπείες!» (14:3,4)

Όμως, «κανείς δεν 'αγάλλεται' με τις θλίψεις, αν δεν έχει εκπαιδευτεί να τις περιφρονεί – με την πρακτική εξάσκηση της υπομονής.» (11:8)

Η ΑΝΥΠΟΜΟΝΗΣΙΑ: ΤΟ ΑΝΤΙΘΕΤΟ ΤΗΣ ΥΠΟΜΟΝΗΣ

«... η διεξαγωγή συζήτησης για τις προϋποθέσεις της πίστης πάντα ωφελεί γιατί δεν είναι άκαρπη. Όταν πρόκειται για την οικοδομή, μπορούμε να πούμε πολλά. Και αν η συζήτηση αφορά κάποιο συγκεκριμένο αγαθό, το θέμα απαιτεί να εξετάσουμε επίσης και το αντίθετό του. Γιατί διαφωτίζεσαι σχετικά με αυτό που επιδιώκεις, αν πρώτα κατανοήσεις καλά αυτό που πρέπει να αποφύγεις.» (5:1) Εδώ το αντίθετο είναι η ανυπομονησία.

«Ανιχνεύω την προέλευση της ανυπομονησίας στον ίδιο το διάβολο, όταν δεν μπόρεσε να υπομείνει το γεγονός ότι ο Θεός χάρισε το σύμπαν που είχε δημιουργήσει στον κατ'εικόνα Του πλασμένο άνθρωπο ...

... η ανυπομονησία που γέννησε την πρώτη παράβαση, έγινε ο κορμός από τον οποίο ξεφύτρωσαν κάθε είδους εγκληματικά παρακλάδια (5:5) ... Χωρίς την υπομονή το καλό γίνεται κακό, το σεμνό άσεμνο, η τιμιότητα ατιμία, η ευσέβεια ασέβεια, και η ησυχία ανησυχία. » (5:21) «Σε πόσα παραπτώματα πέφτει η ανυπομονησία! Πόσες φορές έχει μετανοήσει επειδή εκδικήθηκε! Πόσο συχνά η σκληρότητά της ξεπέρασε την αιτία που την προκάλεσε!» (10:8)

Η ανυπομονησία είναι χαρακτηριστικό του νόμου όχι της χάρης: «η ανυπομονησία απολάμβανε τις ευκαιρίες που της έδινε ο νόμος – κι αυτό ήταν εύκολο πριν την εμφάνιση του Κυρίου μας και Διδασκάλου της υπομονής. Αλλά με τον ερχομό Του που ένωσε τη χάρη της πίστης με την υπομονή, δεν επιτρέπεται πλέον να επιτίθεται κανείς ούτε καν με λέξεις»(6:5)

Η ΥΠΟΜΟΝΗ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΜΕΣΟ ΤΗΣ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΜΑΣ

«Μη γένοιτο η υπομονή του Χριστιανού, η οποία προορίζεται να τον υπηρετήσει σε μεγαλύτερους πειρασμούς, να τον εγκαταλείψει στους μικρότερους.» (8:1)

Και συνεχίζει διδάσκοντας τις ωφέλειες από τις προσωπικές βίαιες επιθέσεις και κατάρεις εναντίον μας. «Ποιό είναι το έργο της υπομονής στο σώμα; Κατ' αρχάς είναι η νέκρωση της σάρκας – το ολοκαύτωμα που εξουμενίζει τον Κύριο με τη θυσία της ταπείνωσης – προσφέροντας στον Κύριο

ένδυμα πένθους, λιτή τροφή κι από ποτά νερό μόνο, προσθέτοντας σ' όλα αυτά και νηστείες, συνηθίζοντας στο 'σάκο και σποδό'» (13:1-2)

«Αυτή η σωματική υπομονή μας δίνει χάρη όταν προσευχόμαστε για το καλό, και δύναμη όταν προσευχόμαστε εναντίον του κακού. Αυτή εισακούεται από το Θεό μας Χριστό, διαλύει την αυστηρότητα, έλκει το έλεος.» (13:3)

Και για το λόγο αυτό, «καταράστηκε τα έργα του ζήφους και, αποκαθιστώντας την υγεία του Μάλχου ικανοποίησε αυτόν που ο Ίδιος δεν πλήγωσε μέσω της Υπομονής, που είναι μητέρα του Ελέους.» (3:8)

«Για όλ' αυτά, άσχετα με το αν οι θλίψεις προέρχονται από δικά μας σφάλματα, από παγίδες του Πονηρού ή από θείκη μομφή, το καθήκον μας είναι να δείξουμε υπομονή. Και η ανταμοιβή μας θα είναι μεγάλη: θα είμαστε μακάριοι.» (11:5)

Στην αντίθετη περίπτωση: «Όποιος δεν μπορεί να υπομείνει μία απώλεια με αταραξία, αμαρτάνει προς το Θεό διότι δίνει προτεραιότητα στα γήινα αντί για τα ουράνια.» (7:7)

Ακόμα και ο θάνατος των προσφιλών προσώπων μας είναι θέμα υπομονής:

«Γιατί να θλίβεσαι αν πιστεύεις πως ο αγαπημένος σου δεν χάθηκε; Γιατί να αδημονείς στον προσωρινό αποχωρισμό αυτού που πιστεύεις ότι θα επιστρέψει; Αυτό που ονομάζεις 'θάνατο', είναι απλή αναχώρηση.» (9:3)

Και μην ανησυχείς επειδή μερικοί μένουν ατιμώρητοι από την υπομονή σου: «Με την υπομονή σου πληγώνεις περισσότερο τον κακό, γιατί θα τον χτυπήσει Εκείνος για του οποίου το Όνομα υπομένεις (8:2) ... Ως εκ τούτου, ας αγωνιστούμε να υπομείνουμε τις μάστιγες του Πονηρού, αντιπαραθέτοντας το ζήλο της αταραξίας μας στο δικό του ζήλο εναντίον μας.» (11:3)

Και ολοκληρώνει την μικρή πραγματεία του τονίζοντας:

«Το γεγονός (είναι) ότι η καλή υγεία της πίστης και η πληρότητα της διδασκαλίας του Κυρίου δεν έρχονται εύκολα σε κανέναν –αν η υπομονή δεν είναι σύμμαχός του. Τέτοιος είναι ο ρόλος της υπομονής στα πράγματα του Θεού, ώστε κάποιος που δεν την έχει δε μπορεί να υπακούσει εντολή ή να κάνει έργο ευάρεστο στο Κύριο.» (1:6)

«Η διδασκαλία της Υπομονής εκπαιδεύει την Αγάπη, που είναι το ανώτατο μυστήριο της πίστης, ο θησαυρός του Χριστιανού, αυτή που ο απόστολος συστήνει με όλη τη δύναμη του Αγ. Πνεύματος.» (12:8)

«Η υπομονή είναι η χαρά του πιστού.» (15:3) ... «Γιατί η Υπομονή κάθεται στο θρόνο του ήρεμου κι ευγενικού Πνεύματος που δεν βρίσκεται στον ανεμοστρόβιλο, ούτε στα σύννεφα της καταιγίδας, αλλά στο απαλό αεράκι που ένιωσε ο Ηλίας την τρίτη φορά. Εκεί που είναι ο Θεός είναι και το θετό παιδί Του, δηλαδή η Υπομονή. Όταν έρχεται το Πνεύμα του Θεού, η Υπομονή πάντα Το συνοδεύει.» (15:6)

«Εμείς που αγαπάμε την υπομονή του Θεού και την υπομονή του Χριστού, ας ανταποδώσουμε σε Αυτόν την υπομονή με την οποία πλήρωσε για μας! Ας Του προσφέρουμε την υπομονή του πνεύματος και την υπομονή της σάρκας, επειδή πιστεύουμε στην ανάσταση της σάρκας και του πνεύματος.» (16:5)

ΣΕΠΤΙΜΙΟΣ ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΟΣ

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΚΥΚΛΟΣ

«ΣΕΜΝΟΤΗΤΑ»

6) ΠΕΡΙ ΚΑΛΥΜΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΠΑΡΘΕΝΩΝ

“ΠΑΣΑ ΔΕ ΓΥΝΗ ΠΡΟΣΕΥΧΟΜΕΝΗ Ή ΠΡΟΦΗΤΕΥΟΥΣΑ
ΑΚΑΤΑΚΑΛΥΠΤΩ ΤΗ ΚΕΦΑΛΗ ΚΑΤΙΣΧΥΝΕΙ ΤΗΝ
ΚΕΦΑΛΗΝ ΕΑΥΤΗΣ.” (1 ΚΟΡ. 11:4)

7) ΠΕΡΙ ΤΡΙΒΩΝΟΣ (ΜΑΝΔΥΑ)

8) ΠΕΡΙ ΣΤΟΛΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ (1)

“ΟΜΟΙΩΣ ΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ... ΩΝ ΕΣΤΩ ΟΥΧ Ο ΕΞΩΘΕΝ
ΕΜΠΛΟΚΗΣ ΤΡΙΧΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΘΕΣΕΩΣ ΧΡΥΣΙΩΝ Ή
ΕΝΔΥΣΕΩΣ ΙΜΑΤΙΩΝ ΚΟΣΜΟΣ, ΑΛΛ΄ Ο ΚΡΥΠΤΟΣ ΤΗΣ
ΚΑΡΔΙΑΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ ...» (1 ΠΕΤΡ. 3:1-4)

9) ΠΕΡΙ ΣΤΟΛΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ (2)

#6 “De Viriginibus Velandis” (Περί του Καλύμματος των παρθένων)

Εισαγωγή

Το κάλυμμα της κεφαλής ήταν απαραίτητο τμήμα της γυναικείας ένδυσης όχι μόνο στην αρχαία εποχή αλλά και για πολλούς αιώνες μετά. Σε πολλές χώρες της γης μάλιστα, φοριέται ακόμα και στις μέρες μας. Στην Καρχηδόνα της εποχής του Τερτυλλιανού, γυναίκες και κοπέλλες πάνω από δώδεκα ετών έπρεπε να φορούν πέπλο όταν κυκλοφορούσαν έξω, εκτός κι αν ήταν κοινές (πόρνες). Οι συνθήκες της τότε ανδροκρατούμενης κοινωνίας επέβαλαν στη γυναίκα να «κρύβεται» μέσα στο πέπλο της για να μη γίνεται στόχος κουτσομπολιού ή ακόμα και ασέλγειας σε βάρος της, αφού η ασκεπής κεφαλή αποτελούσε ανοιχτή πρόκληση.

Στην Εκκλησία ο φόβος αυτός δεν υπήρχε, με αποτέλεσμα να επικρατήσει χαλαρότητα ως προς το γυναικείο κάλυμμα, πράγμα που κατά τη γνώμη του Τερτυλλιανού δεν θα έπρεπε να συμβεί λόγω σεμνότητας – που στις Χριστιανές όφειλε να είναι περισσότερο ανεπτυγμένη απ’ ότι στις εθνικές.

Πολλοί «ελευθεριάζοντες» προσπάθησαν να τεκμηριώσουν με εδάφια από τη Γραφή την άποψή τους ότι τουλάχιστον μία κατηγορία γυναικών, οι παρθένες, δεν υποχρεούνται και δεν πρέπει να καλύπτονται κατά τις συναθροίσεις. Κάποιοι έφτασαν στο σημείο να αφαιρούν βιαίως το πέπλο από κοπέλλες που το φορούσαν. Ο Τερτυλλιανός αποδεικνύει γιατί όλες οι γυναίκες από την εφηβεία και μετά πρέπει να φορούν πέπλο κατά την προσευχή και την υμνωδία και να το θεωρούν ως απαραίτητο μέρος της πανοπλίας του αγιασμού τους. Αυτό δεν ήταν καινοτομία σε όλες τις Αποστολικές εκκλησίες τηρούνταν αυτή η αποστολική εντολή και σε μεγάλο βαθμό τηρείται μέχρι σήμερα.

ΣΕΠΤΙΜΙΟΥ ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΟΥ

ΠΕΡΙ ΚΑΛΥΜΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΠΑΡΘΕΝΩΝ

(De Virginibus Velandis) (*1)

Κεφ. 1.- Η Αλήθεια να προτιμάται, όχι η Παράδοση, και η Αλήθεια αναπύσσεται προοδευτικά

I. I. *Proprium iam negotium passus meae opinionis Latine quoque ostendam virgines nostras velari oportere, ex quo transitum aetatis suae fecerint; hoc exigere veritatem, cui nemo praescribere potest, non spatium temporum, non patrocinia personarum, non privilegium regionum; ex his enim fere consuetudo initium ab aliqua ignorantia vel simplicitate sortita in usum per successionem corroboratur et ita adversus veritatem vindicatur.*

2. *Sed dominus noster Christus veritatem se, non consuetudinem cognominavit. Si semper Christus et prior omnibus, aequae veritas sempiterna et antiqua res. Viderint ergo, quibus novum est, quod sibi vetus est.*

3. *Haeresis non tam novitas quam veritas revincit. Quodcumque adversus veritatem sapit, hoc erit haeresis, etiam vetus consuetudo. Ceterum suo vitio quis quid ignorat; quod autem ignoratur, fuit tam requirendum quam recipiendum, quod agnoscitur.*

1. Έχοντας ήδη επιχειρήσει την ανάπτυξη της άποψής μου, θα αποδείξω και στα Λατινικά (*2) ότι οι παρθένες μας πρέπει να καλύπτονται από τον καιρό που θα περάσουν την κρίσιμη καμπή της ηλικίας τους – κι αυτό στηρίζεται στην αλήθεια, επί της οποίας κανείς δεν μπορεί να επιβάλλει κανόνες, γιατί η αλήθεια δεν εξαρτάται από περιορισμούς χώρου και χρόνου, επιρροές προσώπων η τοπικά πρόνοια. Από αυτά, κατά κύριο λόγο, η άγνοια και η αφέλεια δημιουργούν τις παραδόσεις που σταδιακά παγιώνονται και διατηρούνται ως συνήθειες σε αντίθεση με την αλήθεια.

2. Αλλά ο Κύριός μας Ιησούς Χριστός αποκάλυψε τον εαυτό Του «Αλήθεια», όχι «Παράδοση». (*3) Εφόσον ο Χριστός υπήρχε πάντα και προηγείται πάντων, άρα η αλήθεια είναι αρχέγονη και αιώνια. Ακόμα κι αν σε κάποιους φαίνεται καινούρια, είναι στην ουσία παλιά. ΙΩΑΝ. 14:6

3. Η αλήθεια καταδικάζει τις αιρέσεις, όχι ο νεωτερισμός. Ό,τιδήποτε περιέχει στοιχεία που έρχονται σε αντίθεση με την αλήθεια είναι αίρεση, ακόμα κι αν πρόκειται για αρχαία έθιμα ή παραδόσεις. Εξ άλλου, αν κάποιος είναι αδαής, η άγνοια οφείλεται σε δικό του σφάλμα, διότι έπρεπε να έχει ρωτήσει επισταμένως για αυτά που δεν ήξερε, αλλά και να έχει εμβαθύνει στη γνώση που ήδη κατέχει.

(*1) Γράφθηκε περί το 204 μ.Χ. (*2) Είχε γράψει την ίδια πραγματεία στα Ελληνικά, αλλά δυστυχώς δεν διασώθηκε. (*3) Ουσιαστικά εννοεί συνήθεια.

4. Στην πραγματικότητα ο κανόνας της πίστεως (*4) είναι ο μόνος σταθερός και αμετάκλητος, δηλαδή: *το να πιστεύεις στον ένα μοναδικό Θεό και παντοδύναμο Δημιουργό του σύμπαντος, και στον Υιόν Του Ιησού Χριστό που γεννήθηκε από την Παρθένο Μαρία, σταυρώθηκε επί Ποντίου Πιλάτου, αναστήθηκε την τρίτη ημέρα από τους νεκρούς, αναλήφθηκε στους ουρανούς, τώρα κάθεται στα δεξιά του Πατέρα, και είναι προδιατεταγμένο ότι θα έρθει γιά να κρίνει ζώντες και νεκρούς μέσω της αναστάσεως των σωμάτων και των πνευμάτων. (*5)*

5. Εφ' όσον εμμένουμε σε αυτόν το νόμο της πίστης, τα λοιπά θεωρητικά και πρακτικά θέματα επιδέχονται τον «νεωτερισμό» της διόρθωσης, τούτέστιν την χάρη του Θεού που λειτουργεί και προχωρά ως το τέλος. (*6)

6. Διότι είναι παράλογο να υποθέσουμε ότι το έργο του Θεού έχει είτε σταματήσει είτε παραιτηθεί από περαιτέρω ανάπτυξη, τη στιγμή που ο διάβολος εργάζεται εντατικά, και καθημερινά αυξάνει την πανουργία της ανομίας. 7. «Έχω κι άλλα πολλά να σας πω», είπε ο Κύριος, «αλλά δεν μπορείτε να τα βαστάξετε ακόμα. Όταν το Πνεύμα της Αληθείας έρθει, θα σας οδηγήσει σε όλη την αλήθεια και θα σας ανακοινώσει τα μέλλοντα να συμβούν.» Τα παραπάνω λόγια είναι μία δήλωση του Κυρίου σχετικά με το έργο του Παρακλήτου. (*8)

4. *Regula quidem fidei una omnino est, sola immobilis et irreformabilis, credendi scilicet in uni cum deum omnipotentem, mundi conditorem, et filium eius Iesum Christum, natum ex virgine Maria, crucifixum sub Pontio Pilato, tertia die resuscitatum a mortuis, receptum in caelis, sedentem nunc ad dexteram patris, venturum iudicare vivos et mortuos per carnis etiam resurrectionem.*

5. *Hoc lege fidei manente cetera iam disciplinae et conversationis admittunt novitatem correctionis, operante scilicet et proficiente usque in finem gratia dei.*

6. *Quale est enim, ut diabolo semper operante et adicienti cottidie ad iniquitatis ingenia opus dei aut cessaverit aut proficere destiterit? cum propterea paraclitum miserit dominus, ut,*

quoniam humana mediocritas omnia semel capere non poterat, paulatim dirigeretur et ordinaretur et ad perfectum perduceretur disciplina ab illo vicario domini, spiritu sancto. 7. Adhuc multa habeo loqui ad vos, sed nondum potestis ea baiulare; cum venerit ille spiritus veritatis, deducet vos in omnem veritatem et supervenientia renuntiabit vobis. Sed et supra de hoc eius opere pronuntiavit.

(*4) *Regula fidei: Ο Ειρηναίος Λυόν (130-202) μιλά για τον «Κανόνα της πίστεως ὄν δια του βαπτίσματος εἴληφεν» ο πιστός. (Κατά Αἰρέσεων ... 1:9:4). (*5) Μια πρώτη μορφή Συμβόλου της Πίστεως. (*6) Πρόκειται περί της προκοπής, κατά την έκφραση του Βασιλείου Καισαρείας, δηλαδή την κατανόηση και προσαρμογή μας στα διατάγματα του Θεού, όχι για «νέες αλήθειες», διότι «ἡ πίστις ἀπαξ (μία φορά για πάντα) παραδόθηκε στους αγίους» (ΙΟΥΔ. 3). (*7) Ο Τερτυλλιανός δεν αναγνώριζε άλλον Ιερέα του Χριστού παρά τον Παρακλήτο που ο Κύριος είχε υποσχεθεί, ο οποίος θα υπενθύμιζε όλα τα λόγια του Χριστού και θα γίνονταν ένας άλλος Παρηγορητής. Ο Δρ Σκοττ γράφει: «Μετά την ανάληψη του Χριστού το Πνεύμα το Άγιο λειτουργήσε σαν αντιβασιλέας του Κυρίου: ἔδωσε ἐξουσία στους εργάτες και ηγέτες της εκκλησίας και τους κατέστησε επισκόπους (επιτηρητές) του ποιμνίου (ΠΡΑΞ. 20:28). Εκείνος τους επέλεξε, τους ανέθεσε το έργο, και τους ἔδωσε εντολές και κατευθύνσεις, ενεργώντας ως εντεταλμένος αντικαταστάτης του Χριστού. Κατά συνέπεια, ο Τερτυλλιανός Τον περιγράφει ως 'Ιερέα με ἐξουσία' επειδή Τον θεωρεί Αρχιερέα και αντικαταστάτη του Χριστού στο να φέρνει τους ανθρώπους στον Θεό.» (*8) Όχι να φέρει νέα δόγματα, αλλά να διασαφήνησει την υπάρχουσα αλήθεια. Κοίτα: ΠΑΡΟΙΜ. 4[Δ]:18)*

είναι παράλογο να υποθέσουμε ότι το έργο του Θεού έχει είτε σταματήσει είτε παραιτηθεί από περαιτέρω ανάπτυξη, τη στιγμή που ο διάβολος εργάζεται εντατικά, και καθημερινά αυξάνει την πανουργία της ανομίας

ΙΩΑΝ. 16:12-13

(ΙΩΑΝ. 14:26)

8. *Quae est ergo paracliti administratio nisi haec, quod disciplina dirigitur, quod scripturae revelantur, quod intellectus reformatur, quod ad meliora proficitur? Nihil sine aetate est, omnia tempus expectant; denique Ecclesiastes Tempus, inquit, omni rei.*

9. *Aspice ipsam creaturam paulatim ad fructum promoveri: granum est primo et de grano frutex oritur et de frutice arbuscula enititur, deinde rami et frondes invalescunt et totum arboris nomen expanditur, inde germinis tumor et flos de germine solvitur et de flore fructus aperitur; is quoque rudis aliquamdiu et informis paulatim aetatem suam dirigens eruditur in mansuetudinem saporis.*

10. *Sic et iustitia -- nam idem deus iustitiae et creaturae -- primo fuit in rudimentis, natura deum metuens, dehinc per legem et prophetas promovit in infantiam, dehinc per evangelium efferbuit in iuventutem, nunc per paraclitum componitur in maturitatem.*

11. *Hic erit solus a Christo magister et dicendus et verendus; non enim ab se loquitur, sed quae mandantur a Christo; hic solus antecessor, quia solus post Christum; hunc qui receperunt, veritatem consuetudini anteponunt; hunc qui audierunt usque non olim prophetantem, virgines contegunt.*

8. Και το διοικητικό λειτούργημα του Παρακλήτου είναι το εξής: **Η διεύθυνση της διδασκαλίας, η αποκάλυψη των Γραφών, η ανακαίνιση της διανοίας και η προαγωγή προς τα «καλύτερα πράγματα».** Βέβαια η ανάπτυξη θα είναι σταδιακή – κάθε πράγμα στον καιρό του. Ο Εκκλησιαστής λέει επιγραμματικά: «Χρόνος είναι εις πάντα, και καιρός παντί πράγματι». (EBP. 11:40) (ΕΚΚΛ. 3:1)

9. Κοιτάξτε πως η φύση προχωράει σταδιακά προς την καρποφορία. Πρώτα έχουμε το σπόρο κι απ' το σπόρο βγαίνει το βλαστάρι. Το βλαστάρι γίνεται μικρό φυτό, τα κλαδιά και τα φύλλα δυναμώνουν, έως ότου ολόκληρο δέντρο φανερώνεται μπροστά μας. Το δέντρο μπουμπουκιάζει, ανθίζει και το άνθος γίνεται καρπός. Ο καρπός στην αρχή είναι άγουρος κι ασχημάτιστος, αλλά σιγά-σιγά, ακολουθώντας την πορεία της ανάπτυξής του, αποκτά γλυκειά γεύση.

10. **Το ίδιο και η αρετή – επειδή ο Δημιουργός είναι Θεός της αρετής – ξεκινά στοιχειωδώς με τον έμφυτο φόβο του Θεού, γιά να φτάσει (μέσω του Νόμου και των Προφητών) στο επόμενο στάδιο, αυτό της παιδικής ηλικίας θα λέγαμε. Κι από κει περνά (μέσω του Ευαγγελίου) στο πάθος της νιότης. Κατόπιν, με τον Παράκλητο κατασταλάζει στην ωριμότητα. (*9)**

11. Μετά τον Χριστό, ο Παράκλητος είναι ο μόνος που αποκαλείται και τιμάται ως Διδάσκαλος, επειδή δεν μιλά από μόνος του, αλλά λέγει εκείνα που ο Χριστός προστάζει. Είναι ο μοναδικός ιεράρχης, αφού είναι ο μοναδικός διάδοχος του Χριστού. **Εκείνοι που Τον έχουν λάβει, βάζουν την αλήθεια πάνω από την παράδοση (συνήθεια). Εκείνοι που Τον έχουν ακούσει να προφητεύει (τώρα, όχι παλιότερα) (*10) λένε στις παρθένες να καλύπτονται πλήρως. (*11)** (ΜΑΡΚ. 4:28) (ΙΩΑΝ. 16:13)

(*9) Εκκλησιαστική περιγραφή της μεταμόρφωσης του ανθρώπου, η οποία ξεκινά από το φόβο, περνά στην εφαρμογή των εντολών που σκοπό έχουν την διαπαιδαγώγηση και καταλήγει στην πνευματική ωριμότητα. (*10) Σαφής μαρτυρία στην ύπαρξη προφητικού χαρίσματος μέσα στην Εκκλησία. (*11) Το «καλύπτονται πλήρως» γιά το οποίο μιλά ο Τερτυλλιανός είναι αυτό που μπορούμε σήμερα να δούμε σε αρχαίες απεικονίσεις Ρωμαίων κυριών με πέπλο: δηλαδή ένα κομμάτι ύφασμα που καλύπτει τα μαλλιά, τα αυτιά και τον λαιμό, και πέφτει στους ώμους. Το έθιμο να καλύπτουν ολόκληρο το κεφάλι – και το πρόσωπο – που κυριαρχούσε στην τότε (προ-ισλαμική) Αραβία και υιοθετήθηκε από τον Μωάμεθ, ο Τερτυλλιανός το θεωρεί υπερβολή και το αποκαλεί «βαρβαρικό». Στην παρούσα πραγματεία πρέπει να θυμόμαστε ότι ο συγγραφέας μιλά για δύο ξεχωριστά θέματα. Το κάλυμμα μέσα στην εκκλησία σαν αποστολική εντολή και το κάλυμμα στον δρόμο σαν κοινωνικό έθιμο.

Κεφ. 2. - Πριν προχωρήσουμε περαιτέρω, ας αναλύσουμε διεξοδικά το θέμα της τοπικής παράδοσης (*12)

1. Στο μεταξύ δεν θα καταπιαστούμε με την Αλήθεια. Θα περιοριστούμε για λίγο στην παράδοση, και θα συγκρίνουμε τις παραδόσεις μεταξύ τους. **Στην πλειοψηφία των εκκλησιών σε όλη την Ελλάδα, αλλά και σε μερικές από τις βαρβαρικές επαρχίες της, οι παρθένες καλύπτονται.** Αυτή η συνήθεια επικρατεί επίσης και σε πολλά μέρη αυτού του τόπου (Αφρικής), ώστε να μη σκεφτεί κανείς ότι είναι έθιμο αποκλειστικά των Ελλήνων ή βαρβάρων εθνικών.

2. **Όμως προτείνουμε (ως πρότυπα) τις εκκλησίες που ιδρύθηκαν από αποστόλους ή αποστολικούς άνδρες.** (*13) Και τις προαναφερθείσες, πιστεύω, των οποίων κάποιοι ιδρυτές θα παραμείνουν ανώνυμοι. Ως εκ τούτου εκείνες οι εκκλησίες, καθώς επίσης κι άλλες, μπορούν να επικαλούνται την ίδια αυθεντία παραδόσεων. Κατατάσσουν μάλιστα τους «καιρούς» και τους «διδασκάλους» σε αντίθετες ομάδες, πολύ περισσότερο από αυτές τις μεταγενέστερες (εκκλησίες). Τι θα παρατηρήσουμε; Τι θα επιλέξουμε;

3. Δεν μπορούμε να περιφρονήσουμε ή να απορρίψουμε μία παράδοση που δεν είναι «ξένη» προς εμάς, ούτε την συναντάμε σε «ξένους», αλλά σε άτομα με τα οποία μοιραζόμαστε το νόμο της ειρήνης και το όνομα της αδελφότητας. Αυτοί κι εμείς έχουμε κοινή πίστη, έναν Θεό, τον ίδιο Χριστό, την ίδια ελπίδα, το ίδιο μυστήριο της βάπτισης. **Θα το πω άπαξ διά παντός: είμαστε μία Εκκλησία.** Έτσι λοιπόν, ό,τι είναι των αδελφών μας είναι και δικό μας – μόνο σώματα έχουμε διαφορετικά. (*14)

(Εφ. 4:1-6)

II. *Sed nolo interim hunc morem veritatis deputare; consuetudo sit tantisper, ut consuetudini etiam consuetudinem opponam. Per Graeciam et quasdam barbarias eius plures ecclesiae virgines suas abscondunt; est et sub hoc caelo institutum istud alicubi, ne qui gentilitati Graecanicae aut barbaricae consuetudinem illam ascribat.*

2. *Sed eas ego ecclesias proposui, quas et ipsi apostoli vel apostolici viri condiderunt et puto, ante quosdam.*

Habent igitur et illae eandem consuetudinis auctoritatem; tempora et antecessores opponunt magis quam posterarum istarum. Quid observabimus, quid eligimus?

3. *Non possumus respuere consuetudinem, quam damnare non possumus, utpote non extraneam, quia non extraneorum, cum quibus communicamus scilicet ius pacis et nomen fraternitatis. Una nobis et illis fides, unus deus, idem Christus, eadem spes, eadem lavacri sacramenta, semel dixerim, una ecclesia sumus. Ita nostrum est, quodcumque nostrorum est, ceterum dividis corpus.*

(*12) Άλλοτε χρησιμοποιεί τόν όρο ως απλή συνήθεια, άλλοτε ως ιερά παράδοση της Εκκλησία που προέρχεται από την αρχική παραδοση των Αποστόλων. (2 ΘΕΣ. 3[Γ]:6). Όταν αναφέρεται στην απόρριψη κάποιας παράδοσης, εννοεί συνήθεια που δεν είναι σύμφωνα με την αλήθεια. (*13) Η αυθεντία της αποστολικής παράδοσης. (*14) Τι θέλει να πεί. α) Έν πρώτοις είναι μέρος της Μίας Καθολικής Εκκλησίας, άσχετα με την προσχώρησή του στο εντός της Εκκλησίας Κίνημα της Νέας Προφητείας. β) Η εκκλησία της Καρχηδόνας δεν μπορεί να εισάγει δική της ερμηνεία και παράδοση διάφορη των υπολοίπων εκκλησιών και ειδικά των Ελληνικών και αυτών που ιδρύθηκαν από αποστόλους.

4. *Tam<en> hic, sicut in omnibus varie institutis et dubiis et incertis fieri solet, adhibenda fuit examinatio, quae magis ex duabus tam diversis consuetudinibus disciplinae dei conveniret, et utique ea deligenda, quae virginis includit,*

solī deo notas -- quibus, praeter quod a deo, non ab hominibus captanda gloria est, etiam ipsum bonum suum erubescendum est:

virginem magis laudando quam vituperando confundas, quia delicti durior frons est, ab ipso et in ipso delicto impudentiam docta --; nam illam consuetudinem, quae virgines negat, dum ostendit, nemo probasset nisi aliqui talis quales virgines ipsae.

5. *Tales enim oculi volent virginem visam, quales habet virgo, quae videri volet; invicem se eadem oculorum genera desiderant; eiusdem libidinis est videri et videre. Tam sancti viri est subfundī, si virginem viderit, quam sanctae virginis, si a viro visa sit.*

III. *Sed nec inter consuetudines dispicere voluerunt illi sanctissimi antecessores. Tamen tolerabilius apud nos ad usque proxime utriusque consuetudini communicabatur;*

arbitrio commissa res erat, ut quaeque voluisset, aut tegi aut prostitui, sicut et nubere, quod et ipsum neque cogitur neque prohibetur.

(*15) Μιά για το κάλυμμα στο δρόμο που η έλλειψή του ήταν σκάνδαλο και πρόκληση. Μόνο οι πόρνες κυκλοφορούσαν ακάλυπτες. Το να προκαλεί κάποιος την κοινωνική συνθήκη είναι καταστροφή για το Ευαγγέλιο. Και οι Αμερικανίδες ιεραπόστολοι στο Πακιστάν για παράδειγμα υιοθέτησαν την επικρατούσα κοινωνική συνθήκη (κάλυμμα κεφαλής στο δρόμο) για να μη δημιουργούν σκάνδαλο στο κήρυγμα του Ευαγγελίου.

4. Ακόμα, εδώ (όπως γενικά συμβαίνει σε περιπτώσεις αμφιβολίας) πρέπει να εξετάσουμε ποιά από τις δύο διαφορετικές παραδόσεις είναι περισσότερο συμβατή με τη διδασκαλία του Θεού. Και βέβαια θα επιλέξουμε το κάλυμα των παρθένων, ως το μόνο που αποδέχεται ο Κύριος. Οι παρθένες (που δεν πρέπει να επιζητούν τη δόξα γιατί αυτή δίνεται από τον Θεό, όχι από τους ανθρώπους) πρέπει να κοκκινίζουν ακόμα (ΙΩΑΝ. 5:44) και γιά την αρετή τους. Μιά παρθένος κοκκινίζει από ντροπή περισσότερο όταν την επαινείς παρά όταν την κατηγορείς – ενώ το πρόσωπο της αμαρτίας σκληρύνεται και μαθαίνει την αδιαντροπιά απ' την αμαρτία και μέσα στην αμαρτία. `Αρα η παράδοση που διαψεύδει τις παρθένες αποκαλύπτοντάς τες, δεν επιδοκιμάζεται παρά μόνο από άνδρες που έχουν τον ίδιο χαρακτήρα με τις ψευδο-παρθένες.

5. Τα μάτια που θέλουν να βλέπουν τις παρθένες, είναι ίδια με τα μάτια των παρθένων που θέλουν να βλέπονται, και, όντας του ίδιου είδους, τρέφουν αισθήματα αμοιβαίου πόθου. Η επιθυμία να παρατηρείς κι η επιθυμία να γίνεσαι αντικείμενο παρατήρησης ανήκουν στη σφαίρα της λαγνείας. Το να κοκκινήσει από ντροπή ένας άνδρας όταν αντικρύσει παρθένα, είναι και γι'αυτόν ένδειξη αγνότητας, όσο είναι η ίδια αντίδραση γιά την παρθένα, όταν την κοιτάξει άνδρας. (*15)

Κεφ. 3- Πως φτάσαμε σταδιακά στην ψευτο-συνήθεια και τ' αποτελέσματά της. `Ενθερμη έκκληση στην Αλήθεια.

1. `Ομως εκείνοι οι αγνοί διδάσκαλοι ούτε καν εξέτασαν τις παραδόσεις. Ακόμα, μέχρι πρόσφατα ανάμεσά μας, και οι δύο παραδόσεις γίνονταν αποδεκτές με σχετική αδιαφορία. Εθεωρείτο θέμα επιλογής κάθε κοπέλας το να καλυφθεί ή όχι, όπως και το να παντρευτεί ή να μείνει ελεύθερη: δηλαδή το κάλυμα, όπως και ο γάμος, ούτε επιβαλλόταν ούτε απαγορευόταν.

Η επιθυμία να παρατηρείς κι η επιθυμία να γίνεσαι αντικείμενο παρατήρησης ανήκουν στη σφαίρα της λαγνείας

2. Η Αλήθεια είχε συμβιβαστεί με την παράδοση, ώστε η επονομαζόμενη «παράδοση» να επικρατεί μερικώς. (*16) Αλλά όταν αρχίσαμε να διακρίνουμε τα διαφέροντα, ώστε η ελευθερία να εκφράζεται οι δύο αντίθετες τάσεις θα γινόταν το μέσον που θα αναδείκνυε το καλύτερο, ο μεγάλος εχθρός των καλών πραγμάτων – και πολύ περισσότερο των καλών θεσμών – βάλθηκε να κάνει το δικό του έργο.

(ΦΙΛΙΠ. 1:10)

3. Σε αντίθεση με τις παρθένες του Θεού, οι παρθένες των ανδρών περιφέρονται με ασκεπές μέτωπο, υποκινημένες σε απερίσκεπτη θρασύτητα. Και οι γυναίκες που έχουν εμφάνιση μόνο παρθένου (*17), μπορούν να ζητούν από συζύγους (*18) να τους δοθεί το αίτημά τους σχετικά με τις άλλες, αυτές δηλαδή που είναι «ελεύθερες» επειδή είναι «δούλες» του Χριστού και μόνο. (*19)

4. «Σκανδαλιζόμαστε», λένε, «επειδή άλλες περπατούν διαφορετικά απ' ό τι εμείς» Και προτιμούν να «σκανδαλίζονται», παρά να παρακινηθούν στη σεμνότητα. «Σκάνδαλο», αν δεν απατώμαι, δεν είναι το καλό παράδειγμα, αλλά το κακό, εκείνο που οδηγεί στην αμαρτία. Τα καλά παραδείγματα σκανδαλίζουν μόνο τις πονηρές διάνοιες. (*20)

5. Εάν είναι καλό παράδειγμα η σεμνότητα, η αιδημοσύνη, η αποφυγή της δόξας και ο πόθος να κάνουμε το θέλημα του Θεού και μόνο, τότε οι «σκανδαλιζόμενες» απ' το καλό πρέπει να παραδεχτούν ότι οι ίδιες είναι πονηρές. Διότι, αν οι μη εγκρατείς πουν ότι «σκανδαλίζονται» απ' τους εγκρατείς, θα ανακαλέσουμε την εγκράτεια; Και για να μη «σκανδαλιστούν» οι πολυγαμικοί, θα απορρίψουμε τη μονογαμία;

2. *Contenta erat veritas pacisci cum consuetudine, ut tacite sub consuetudinis nomine frueretur se vel ex parte. Sed quoniam coeperat agnitio proficere, ut per licentiam utriusque moris indicium melioris partis emergeret, statim ille adversarius bonorum multoque institutorum opus suum fecit.*

3. *Ambiunt virgines hominum adversus virgines dei, nuda plane fronte temerarie <in> audaciam excitatae, et virgines videntur, quae aliquid a viris petere possunt, nedum tale factum, ut scilicet aemulae earum, tanto magis liberae quanto Christi solius ancillae, dedantur illis!*

4. *'Scandalizamus', inquit, 'quia aliter aliae incedunt', et malunt scandalizari quam provocari. Scandalum, nisi fallor, non bonae rei, sed malae exemplum est, aedificans ad delictum; bonae res neminem scandalizant nisi malam mentem.*

5. *Si bonum est modestia, verecundia, fastidium gloriae, soli deo captans placere, agnoscant malum suum, quae de tali bono scandalizantur. Quid enim? si incontinentes dicant se a continentibus scandalizari, et continentia revocanda est? et ne multinubi scandalizentur, monogamia recusanda est?*

(*16) Δηλαδή μια τοπική ελευθεριάζουσα παράδοση στην Καρχηδόνα είχε επικαλύψει την αλήθεια. (*17) Δηλαδή δεν είναι σεμνές. Κοίτα: ΗΣ. 3[Γ]:16. (*18) Πιθανώς αναφέρεται στην 1 ΚΟΡ. 14[ΙΔ]:35. (*19) Κοίτα: 1 ΚΟΡ. 7:21-22. (*20) Προφάσεις εν αμαρτίαις. «Όπου είναι η σεμνότητα εκεί και ο Θεός» Μ. Βασιλείος (+379)

6. *Curnon magis hae qu[a]lerantur scandalo sibi esse petulantiam, impudentiam ostentaticiae virginitatis? Propter huiusmodi igitur capita mundinaticia trahantur virgines sanctae in ecclesiam, erubescences, quod cognoscantur in medio, paventes, quod detegantur accersitae quasi ad stuprum? Non minus enim et hoc pati nolunt.*

7. *Omnis publicatio virginis bonae stupri passio est. Et tamen vim carnis pati minus est, quia de officio naturae venit; sed cum spiritus ipse violatur in virgine sublato velamine, didicit amittere, quod tuebatur.*

8. *O sacrilegae manus, quae dicatum deo habitum detrahere potuerunt! Quid peius aliquis persecutor fecisset, si hoc a virgine electum agnovisset? Denudasti puellam a capite et nota iam sibi virgo non est, alia est facta.*

9. *Exsurge igitur, veritas, exsurge et quasi de patientia erumpe! Nullam volo consuetudinem defendas; nam iam et illa consuetudine, sub qua te fruebaris, expugnatur. Te esse demonstra, quae virgines tegis, ipsa scripturas tuas interpretare, quas consuetudo non novit; si enim nosset, numquam esset.*

6. Δεν θα έπρεπε μάλλον οι τελευταίοι να παραπονοιούνται ότι οι οργίλες, αναιδείς κι επιδεικτικές κοπέλες είναι «σκάνδαλο» σε αυτούς; Πρέπει λοιπόν, για χάρη εκείνων **των εμπορεύσιμων πλασμάτων**, οι αγνές παρθένες να σύρονται στην εκκλησία (*ασκεπείς*), να κοκκινίζουν από ντροπή όταν αναγνωρίζονται δημόσια και να τρέμουν όταν τους αφαιρούν το πέπλο, (*21) πράγμα που είναι μία μορφή βιασμού;

7. Γιατί είναι στ' αλήθεια παρόμοιες καταστάσεις, αφού κάθε δημόσια αποκάλυψη μιας αξιότιμης παρθένου ισοδυναμεί (για εκείνη) με βιασμό (*ψυχής*), χειρότερο ίσως -*πράγμα*- κι από σωματική βία – η οποία σε τελευταία ανάλυση προκαλείται από φυσική λειτουργία. Αλλά όταν το πνεύμα της παρθένου υφίσταται βιασμό εξ αιτίας της αφαίρεσης του πέπλου της, μαθαίνει να χάνει εκείνο που συνήθιζε να έχει.

8. **Ω βέβηλα χέρια, με πόσο θράσος αποσύρετε ένα ένδυμα αφιερωμένο στον Θεό!** Τι χειρότερο θα μπορούσε να κάνει ένας διώκτης εάν ήξερε ότι αυτό το ένδυμα το επέλεξε η παρθένος; Γυμνώνετε την κεφαλή της κοπέλας και εκείνη (*στα δικά της μάτια*) χάνει μέρος της παρθενίας της – τέτοια αλλαγή υφίσταται!

9. Εγέρθητι, λοιπόν, Αλήθεια! Εγέρθητι, μην κάνεις πλέον υπομονή! Μην υπερασπίζεσαι πλέον καμία παράδοση, γιατί αυτή τη φορά, ακόμα και η παράδοση που σου επέτρεπε μία περιορισμένη ύπαρξη, κατελήφθη εξ εφόδου! Απόδειξε ότι Εσύ καλύπτεις τις παρθένους. Εσύ η ίδια εξήγησε τις **Γραφές Σου που η Παράδοση δεν καταλαβαίνει – γιατί αν τις καταλάβαινε δεν θα είχε υπάρξει ποτέ.**(*22)

(*21) Φαίνεται πως σε κάποιες εκκλησίες τους έβγαζαν το πέπλο παρά την θέλησή τους. (*22) Εννοεί επαναλαμβάνουμε την τοπική ψεύτικη παράδοση σε ορισμένες ελευθεριάζουσες εκκλησίες της Καρχηδόνας.

Κεφ 4.- Προσπαθούν να παρερμηνεύσουν την Α΄ Κορινθίους ια΄ 5-16.

1. Αλλά καθώς έγινε συνήθεια να επιχειρηματολογούν ενάντια στην αλήθεια χρησιμοποιώντας ακόμα και τις Γραφές, (*23) αμέσως προέβησαν το ότι «ο απόστολος δεν αναφέρει περί παρθένων όταν δίνει οδηγίες περί του καλύματος, ονομάζει μόνο 'γυναίκες'. Ενώ αν ήθελε πραγματικά και οι παρθένες να καλύπτονται, θα ανέφερε συγκεκριμένα ότι αφορά και 'παρθένες' επίσης, μαζί με τις 'γυναίκες', όπως ακριβώς, λένε, 'στα εδάφια περί γάμου δηλώνει με σαφήνεια τις δέουσες ενέργειες όσον αφορά τις 'παρθένας'. Από αυτά συμπεραίνουν ότι «δεν υπόκεινται στον νόμο του να καλύπτουν την κεφαλή, επειδή δεν ονομάζονται από τον νόμο. Και κάτι ακόμα, είναι η απαρχή του να μένουν ακάλυπτες, εφ'όσον ό,τι δεν ονομάζεται, δεν διατάσσεται.» (*24)

2. Κι εμείς λοιπόν θα απαντήσουμε με την ίδια επιχειρηματολογία. Επειδή εκείνος που σε άλλο εδάφιο αναφερόταν ξεχωριστά σε παρθένας και μη παρθένας (γυναίκες) για να τονίσει τη διαφορά, σε αυτά τα εδάφια που δεν ονομάζει παρθένας τονίζει την κοινή κατάσταση (με το να μην τις ξεχωρίζει).

3. Διαφορετικά θα σημείωνε κι εδώ τη διαφορά μεταξύ παρθένας και γυναίκας, όπως και

Ούτε όμως ο παραπάνω διαχωρισμός μπορεί να ισχύει στην παρούσα περίπτωση, όπως κάποιος πρεσβεύουν.

IV. 1. *Quatenus autem et de scripturis adversus veritatem argumentari consuetudo est, statim opponitur nobis nullam mentionem virginum ab apostolo factam, ubi de velamine praefinit, sed tantum mulieres nominatas, cum, si voluisset et virgines tegi, de virginibus quoque cum mulieribus nominatis pronuntiasset, 'quomodo illic', inquit, 'ubi de nuptiis tractat, quid observandum sit etiam de virginibus declarat'; itaque non contineri eas lege velandi capitis ut non nominatas in hac lege, immo ex hoc vetari velari, qua non iubentur, quae neo nominantur.*

2. *Sed et nos eandem argumentationem retorquemus. Qui enim sciebat in alias utriusque generis facere mentionem -- virginis dico et mulieris, id est non virginis -- ex causa distinctionis, in his, in quibus non nominat virginem, non faciens distinctionem ostendit conditionis communionem.*

3. *Ceterum potuit hic quoque constituere differentiam inter virginem et mulierem, sicut alibi dicit: Divisa est mulier et virgo. Igitur quas non divisit tacendo, in altera unuit.*

Nec tamen quia illic divisa est et mulier et virgo, hic quoque patrocinabitur illa divisio, ut quidam volunt.

(*23) Φαίνεται πως χωρίς σεβασμό στην ερμηνευτική παράδοση της Εκκλησίας πολλοί έδιναν αυθαίρετες ερμηνείες. Το φαινόμενο αυτό εντάθηκε στον Μεσαίωνα από τους αποστάτες και αργότερα από τους Προτεστάντες.
(*24) Η παρερμηνεία ήταν ότι η αποστολική εντολή μιλά για γυναίκες και όχι για παρθένας. Ο Τερτυλλιανός απέδειξε ότι και οι παρθένας όπως οι ύπανδρες γυναίκες, συμπεριλαμβάνονται στον γενικό όρο γυναίκες.

4. *Quanta enim alibi dicta non valent, ubi dicta scilicet non sunt! nisi si eadem sit causa quae alibi, ut sufficiat semel dictum. Illa autem causa virginis et mulieris longe divisa est ab hac specie. Divisa est, inquit, mulier et virgo. Quare?*

Quoniam innupta, id est virgo, cogitat ea, quae, sunt domini, ut sit sancta et corpore et spiritu, nupta autem, id est non virgo, cogitat quomodo placeat viro.

5. *Haec erit interpretatio divisionis illius, nullum habens locum in isto capitulo, in quo neque de nuptiis neque de animo et cogitatu muliebri et virginis pronuntiatum, sed de capite velando. Cuius nullam volens esse disceptationem spiritus sanctus uno nomine mulieris etiam virginem intelligi voluit, quam proprie non nominando necessitas singillatim distinguendae universitatis?*

6. *Naturaliter compendium sermonis et gratum et necessarium est, quoniam sermo lacinosus et onerosus et vanus est.*

Sic et generalibus vocabulis contenti sumus comprehendentibus in se specialium intellectum.

7. *Ergo iam de vocabulo ipso. Naturale vocabulum est femina, naturalis vocabuli generale mulier, generalis etiam speciale virgo vel nupta vel vidua vel quot etiam aetatis nomina accedunt.*

4. Γιατί πόσα ρητά που αφορούν μιά περίπτωση δεν είναι τελείως άσχετα με άλλη, εκτός κι αν οι δύο περιπτώσεις έχουν το ίδιο θέμα; Αλλά η παραπάνω περίπτωση παρθένου και γυναίκας δεν αφορά το θέμα που συζητάμε. «Διαφέρει», λέει, «η γυνή και η παρθένος». Γιατί; Διότι «η ανύπαντρη», δηλαδή η παρθένος, «επιθυμεί τα πράγματα του Θεού ώστε να είναι άγια και στο σώμα και στο πνεύμα. Αλλά η παντρεμένη», δηλαδή η μη-παρθένος, «επιθυμεί να αρέσει στο σύζυγό της.»

5. Αυτή είναι η ερμηνεία του προαναφερθέντος διαχωρισμού ο οποίος δεν έχει θέση στο θέμα που εξετάζουμε τώρα, αφού το θέμα αυτό δεν αφορά ούτε το γάμο, ούτε τον τρόπο σκέψης γυναικών και παρθένων, αλλά το κάλυμα της κεφαλής, σχετικά με το οποίο (κάλυμα) το Ἄγ. Πνεύμα, μη επιθυμώντας να διαχωρίσει, θέλησε με το όνομα γυναίκες να εννοούνται κι οι παρθένοι, τις οποίες με το να μην ονομάσει ιδιαίτερωσ δεν ξεχωρίζει απ' τις γυναίκες και με το να μην τις ξεχωρίζει, τις θεωρεί μέρος του συνόλου.

6. Μήπως υπό αυτό το πρίσμα αποτελεί «νεωτερισμό» το να χρησιμοποιούμε την αρχική λέξη και με αυτή να εννοούμε τις άλλες υποκατηγορίες, όταν δεν προκύπτει ανάγκη ατομικής διαφοροποίησης του μέρους από το όλον; Φυσικά ο συνοπτικός λόγος είναι και ευχάριστος και απαραίτητος, εφόσον η περιπλοκία είναι και κουραστική και μάταια. Έτσι και ἡμεις είμαστε ικανοποιημένοι με γενικές έννοιες στις οποίες περιλαμβάνονται τα επί μέρους.

7. Ας προχωρήσουμε, λοιπόν, με τη λέξη καθαυτή. Η λέξη που εκφράζει το φυσικό (διαχωρισμό) είναι θήλυ. Από τη φυσική λέξη προέρχεται η γενική λέξη που είναι γυναίκα. Από τη γενική πάλι προέρχονται οι ειδικές – επί μέρους έννοιες όπως παρθένος, σύζυγος, χήρα, που αντιστοιχούν και σε διαδοχικά στάδια της ζωής.

Ως εκ τούτου, το ειδικό εξαρτάται από το γενικό (γιατί το γενικό προηγείται), και αυτό που ακολουθεί (εξαρτάται) από το προϋπάρχον, και το μερικό (εξαρτάται) από το καθολικό. Όλα υπονοούνται από τη λέξη από την οποία εξαρτώνται (ως υποκατηγορίες). Η λέξη σημαίνει και αυτά επειδή τα περιέχει.

8. Κατ'αυτόν το τρόπο, δεν είναι ανάγκη να επονομάσουμε το χέρι ή το πόδι ή τα άλλα μέλη όταν αναφέρεται η λέξη σώμα. Μέσα στη λέξη σύμπαν περιλαμβάνονται τα ουράνια σώματα, ο ήλιος κι η σελήνη, οι αστερισμοί και τ'αστέρια – αλλά και η γη κι οι θάλασσες και τα στοιχεία του φυσικού κόσμου. Θα τα έχετε ονομάσει όλα, φτάνει να ονομάσετε εκείνο που αποτελείται από όλα αυτά. **Έτσι κι ο απόστολος με τη λέξη γυναίκα εννοεί όλες τις γυναίκες.**

Κεφ. 5. - Περί της λέξης «Γυναίκα», ιδιαίτερα όσον αφορά την Εύα

1. Όμως αφού χρησιμοποιούν τη λέξη γυναίκα με τέτοιο τρόπο σα να μην έχει εφαρμογή παρά μόνο σε όποια έχει γνωρίσει άνδρα, εμείς πρέπει να αποδείξουμε ότι η λέξη περιγράφει το γυναικείο φύλο γενικά, κι όχι μία μόνο κατηγορία, και ότι (η έννοια) περιλαμβάνει και τις παρθένας και άλλες.

2. Όταν το δεύτερο ανθρώπινο ον δημιουργήθηκε από τον Θεό ως βοηθός του άνδρα, εκείνο το θήλυ ονομάστηκε γυναίκα ευθύς εξ αρχής, όταν ήταν ακόμα ευτυχής, αντάξια του Παραδείσου και παρθένας. «Θα ονομαστεί», είπε ο Αδάμ, «γυναίκα».

ΓΕΝ. 2:23

Αυτό είναι το όνομα που κατ' αρχάς δόθηκε σε παρθένο – κι αν δεν είναι σύνηθες, είναι όμως σωστό.

Subiectum est igitur generali speciale, quia generale prius est, ut subcessivum antecessivo et portionale universalis: in ipso intelligitur, cui subicitur, et in ipso significatur, quia in ipso continetur.

8. *Sic nec manus nec pes nec ullum membrorum desiderat nominari corpore nominato; et si mundum dixeris, illic erit et caelum et quae in eo, sol et luna et sidera et astra, et terra et freta et omnis census elementorum. Omnia dixeris, cum id dixeris, quod ex omnibus constat. Sic et mulierem nominando quicquid est mulieris nominavit.*

V. *Sed quoniam ita mulieris nomen usurpant, ut non putent competere illud nisi ei soli, quae virum passa sit, probari a nobis oportet proprietatem eius vocabuli ad sexum ipsum, non ad gradum sexus pertinere, quo communiter etiam virgines censeantur.*

2. *Cum hoc genus secundi hominis a deo factum est in adiutorium hominis, femina illa statim mulier cognominata est, adhuc felix, adhuc digna paradiso, adhuc virgo: Vocabitur, inquit, mulier.*

Habes itaque nomen, non dico iam virgini commune, sed proprium, quod a principio virgo sortita est.

3. *Sed ingeniose quidam de futuro volunt dictum vocabitur mulier, quasi quae hoc futura esset, cum virginitatem resignasset, quoniam et adicit: Propterea relinquet homo patrem et matrem et conglutinabitur mulieri suae et erunt duo in carne una. Ostendant igitur primo, uti scit subtilitas ista, si de futuro mulier cognominata est, quod interea vocabulum acceperit; non potest enim sine vocabulo praesentis qualitatis suae fuisse.*

4. *Ceterum quale est, ut, quae in futurum vocaretur nomine designato, in praesenti nihil cognominaretur! Omnibus animalibus Adam nomina imposuit et nemini ex futura condicione, sed ex praesenti institutione, cui conditio quaecumque serviret, hoc appellata, quod ex primordio voluit.*

5. *Quid ergo tunc vocabatur? Atquin quotienscumque in scriptura nominatur, mulier appellatur, antequam nupta, et numquam virgo, cum virgo; hoc nomen tum unum illi fuit, et quando nihil propheticum modo dictum est.*

6. *Nam cum scriptura refert fuisse nudos duos, Adam et mulierem eius, nec hoc de futuro sapit, quasi mulierem dixerit eius in praesagio uxoris, sed quoniam et innupta illius mulier ut de substantia eius: Hoc, inquit, os ex ossibus meis et caro ex carne mea vocabitur mulier.*

3. Κάποιοι οξυδερκέστατοι όμως συμπεραίνουν ότι λέχθηκε γιά το μέλλον, «Θα ονομασθεί γυναίκα», λες και επρόκειτο να γίνει (γυναίκα) όταν θα έπαυε να είναι παρθένος – εφόσον πρόσθεσε επίσης: «Διά τούτο θέλει αφήσει ο άνθρωπος τον πατέρα αυτού και την μητέρα αυτού, και θέλει προσκολληθή εις την γυναίκα αυτού. Και θέλουσιν είσθαι οι δύο εις σάρκα μίαν.» Ας μας πουν λοιπόν εκείνοι που στηρίζονται σε αυτή τη λεπτομέρεια: Εάν το όνομα 'γυναίκα' ήταν γιά μελλοντική χρήση, τι όνομα είχε στο παρόν; Γιατί κάποιο όνομα θα έπρεπε να εκφράζει την ιδιότητά της στο παρόν. GEN. 2:24

4. Και τι είδους υπόθεση είναι αυτή, ότι κάποιος έλαβε ένα όνομα γιά το μέλλον, ενώ στο παρόν ήταν ανώνυμος; Ο Αδάμ ονόμασε όλα τα ζώα, όχι σκεπτόμενος τι θα γίνονταν στο μέλλον, αλλά παρατηρώντας το σκοπό που στο παρόν εξυπηρετούσε η ιδιαίτερη φύση του καθενός. Τα ονόμασε από την ιδιαίτερη τάση του χαρακτήρα τους που διαφαινόταν εξ αρχής. (GEN. 2:19-20)

5. Εκείνη τότε τι ήταν όταν την ονόμασε; Πάντως μέσα στη Γραφή αποκαλείται **γυναίκα πριν παντρευτεί, και ποτέ παρθένος όσο ήταν παρθένος.** (*25) Εκείνο τον καιρό ήταν το μόνο όνομα που είχε, και, σημειωτέον, τίποτα ακόμα δεν είχε λεχθεί προφητικά.

6. Διότι όταν η Γραφή περιγράφει «ήταν και οι δύο γυμνοί, ο Αδάμ και η γυναίκα του», αυτό δεν προϊδεάζει γιά το μέλλον σαν να λέγαμε η φράση «η γυναίκα του» είναι προμήνυμα του (ότι θα γίνει) «σύζυγός του». Απλώς αναφέρεται στη δημιουργία της από τη δική του ουσία. «Τούτο είναι τώρα οστούν εκ των οστέων μου και σαρξ εκ της σαρκός μου. Αύτη θέλει ονομασθή ...» (*26) GEN. 3:7 GEN. 2:23

(*25) Αυτό το επιχείρημα απορρίπτει τις αιτιάσεις των παρερμηνευτών ότι μιλά για γυναίκες και όχι για παρθένες. (*26) Το αρχαιότερο «επιθαλάμιον» (γαμήλιο ποίημα) της ανθρώπινης ιστορίας. Ποιητής του ο Αδάμ.

7. Από τότε, μέσα από αυτή τη σιωπηρή συνείδηση της φύσης, η θειότης της ψυχής ανέπτυξε το λόγο που έχουμε σήμερα, όπως ανέπτυξε και πολλά άλλα, τα οποία θα αποδείξουμε (αλλού) ότι έχουν την απαρχή τους στους καιρούς που περιγράφουν οι Γραφές – πράγματα για τα οποία οι άνθρωποι δεν έχουν ιδέα, εξ ου και η συνήθειά μας να αποκαλούμε τις συζύγους μας γυναίκες μας, παρ'όλο που δεν μιλάμε πάντα σωστά. Γιατί και οι Έλληνες που χρησιμοποιούν τη λέξη γυναίκα περισσότερο (από μας) με την έννοια της συζύγου, έχουν άλλες λέξεις για τη σύζυγο. Αλλά προτιμώ να αποδώσω αυτή τη χρήση, σαν μαρτυρία από τις Γραφές.

GEN. 2:23

8. Διότι όταν οι δύο γίνονται εις σάρκα μία με το δεσμό του γάμου, η «σαρξ εκ της σαρκός και το οστούν εκ των οστέων» ονομάζεται γυναίκα εκείνου από την ουσία του οποίου προέρχεται και γίνεται σύζυγός του. Σύμφωνα με τα παραπάνω, γυναίκα δεν είναι ένα εκ φύσεως όνομα της συζύγου, αλλά σύζυγος ένα εκ περιστάσεως όνομα της γυναίκας. Σε τελευταία ανάλυση, η ιδιότητα της γυναίκας συνδέεται από την ιδιότητα της συζύγου, ενώ η ιδιότητα της συζύγου χωρίς την ιδιότητα της γυναίκας δεν μπορεί να υπάρξει καν.

GEN. 2:24

9. Ως εκ τούτου, έχοντας δώσει το όνομα γυναίκα στο θήλυ που μόλις δημιουργήθηκε, και έχοντας εξηγήσει τι ήταν αρχικά και πως «σφραγίστηκε» από αυτό το όνομα, ο Αδάμ συνεχίζει με προφητικό λόγο: «Διά τούτο θέλει αφήσει ο άνθρωπος τον πατέρα αυτού και την μητέρα αυτού και θέλει προσκολληθή εις την γυναίκα αυτού.» Το όνομα είναι στ' αλήθεια τόσο διάφορο απ' την προφητεία, όσο ξεχωριστή είναι και η προφητεία απ' το συγκεκριμένο άτομο, γιατί βέβαια δεν αφορά την Εύα, αλλά τα μελλοντικά άτομα που ονομάστηκαν απ' τη μητέρα του θηλυκού γένους. Εξ άλλου, ο Αδάμ δεν επρόκειτο να αφήσει πατέρα και μητέρα – που δεν είχε – για χάρη της Εύας: (*27)

7. Hinc ergo tacita conscientia naturae ipsa divinitas animae in usum sermonis eduxit nescientibus hominibus -- sicut et alia multa, quae ex scriptura fieri et dici solere alibi poterimus ostendere --, uti mulieres nostras dicamus uxores, quamquam et improprie quaedam loquamur; nam et Graeci, qui magis vocabulo mulieris in uxore utuntur, alia habent propria vocabula uxoris; sed malo hunc usum ad scripturae testimonium deputare.

8. Ubi enim duo in unam carnem efficiuntur per matrimonii nexum, 'caro ex carne et os ex ossibus' vocatur secundum originem mulier eius, ex cuius substantia incipit censeri facta uxor.

Ita mulier non natura nomen est uxoris, sed uxor condicione nomen est mulieris. Denique mulier et non uxor dici potest, non mulier autem uxor dici non potest, quia nec esse.

9. Constituto igitur nomine novae feminae, quod est mulier, et explicito quod prius fuit, id est nomine assignato, convertit iam ad propheticae rationem, uti diceret: Propter hanc relinquet homo patrem et matrem.

Adeo separatum est nomen a prophetia quantum et ab ipsa persona, ut non utique de ipsa Eva dixerit, sed in illas feminas futuras, quas in matrice generis feminini nominavit.

(*27) «Πες μου παρακαλώ, από που του 'ρθε να πεί τέτοια πράγματα; Δεν είναι φανερό ότι ήταν μέτοχος πριν την παρκοή προφητικού χαρίσματος;» I. Χρυσόστομος (+407), Σχόλια στο 'Δεν βρέθηκε βοηθός όμοιος με αυτόν'.

10. *Alioquin non Adam relicturus erat patrem et matrem, quos non habebat, propter Evam; ergo non ad Evam pertinet, quia nec ad Adam, quod propheticè dictum est; de maritorum enim condicione praedictum, qui ob mulierem parentes suos erant relicturi, quod in Evam cadere non potuit, quia nec in Adam.*

11. *Si ita res est, apparet non propter futurum mulierem cognominatam, ad quam futurum non pertinebat. Eo accedit, quod ipse rationem eius nominis edidit; cum enim dixisset: Vocabitur mulier: Quoniam ex viro suo sumpta est et ipso adhuc virgine. Sed dicemus et de viri nomine suo loco.*

12. *Nemo itaque nomen ad prophetiam interpretetur, quod ex alia significatione deductum est, praesertim cum appareat, ubi de futuro nomen acceperit, illic scilicet, ubi Eva cognominatur, personali iam vocabulo, quia naturale praecesserat. Si enim Eva mater viventium est, ecce ex futuro cognominatur, ecce uxor et non virgo praenuntiatur. Hoc erit vocabulum nupturae; ex nupta enim mater.*

13. *Ita hic quoque ostenditur non de futuro mulierem tunc nominatam, quae postmodum acceptura erat futurae condicionis suae nomen. Responsum satis est ad hanc partem.*

10. Και εφ' όσον δεν ισχύει (η προφητεία) για τον Αδάμ, δεν ισχύει ούτε για την Εύα.

Ήταν μία πρόρρηση για τους συζύγους που προορίζονταν να αφήσουν τους γονείς τους για μία γυναίκα, που δεν θα μπορούσε βέβαια να είναι η Εύα.

11. Αφού είναι έτσι τα πράγματα, φαίνεται ξεκάθαρα πως δεν επονομάστηκε γυναίκα για μελλοντική περίπτωση. Εκτός αυτού, ο Αδάμ συνεχίζει εξηγώντας το λόγο γιατί ονομάστηκε έτσι: «*αύτη θέλει ονομασθή ανδρίς, διότι εκ του ανδρός αύτη ελήφθη*» (*28). Σημειωτέον ότι ο Αδάμ ήταν και αυτός παρθένος όταν έκανε την παραπάνω δήλωση. Αλλά θα μιλήσουμε και για το όνομα του άνδρα, με τη σειρά του. GEN. 2:23

12. Σύμφωνα με αυτά, δεν επιτρέπεται να ερμηνεύουν με προφητικό συσχετισμό όνομα που έχει άλλη σημασία. Κι αυτό έγινε ολοφάνερο τη στιγμή που έλαβε άλλο όνομα για το μέλλον, συγκεκριμένα «*Εύα*», ένα προσωπικό όνομα τώρα, αφού είχε προηγηθεί το φυσικό. Γιατί εάν «*Εύα*» σημαίνει «*μήτηρ πάντων των ζώντων*», ονομάζεται για το μέλλον, προαναγγέλεται ως σύζυγος και όχι ως παρθένος. Αυτό θα είναι το όνομα της μελλονύμφου, γιατί η νύμφη θα γίνει μητέρα. GEN. 3:20

13. Έτσι και σε αυτή την περίπτωση αποδεικνύεται ότι δεν ονομάστηκε γυναίκα για το μέλλον, αφού σύντομα έλαβε το όνομα που ανταποκρινόταν στη μελλοντική της κατάσταση. Θεωρούμε επαρκή την απάντηση που δόθηκε σε αυτό το τμήμα (της ερώτησης).

(*28) Το εδάφιο της Βουλγάτας είναι: «*Vocabitur Vir-Ago, quoniam de Vir-O sumpta est*». Στα Εβραϊκά: *Isshah*=γυνή και *Ish*=άνηρ. Επίσης σε πολλές γλώσσες η λέξη «*γυναίκα*» έχει κοινή ρίζα με την λέξη «*άνδρας*». Π.χ. *man-woman, homme-femme*. Ο Τερτυλλιανός στο σημείο αυτό πρέπει να τονίσουμε δεν δέχεται το αειπάρθeno ούτε κάποια άωμο σύλληψη της παρθένου. (Carn. 7, 23; Marc. 4, 19) Αυτά περιλαμβάνονται σε απόκρυφα Μαριολατρικά συγγράμματα που παρουσιάζουν την αγία παρθένο σαν την Ισιδα, την Ασάρτη ή την θεά Αθηνά. (Ψευδο-εναγγέλιο του Ιακώβου, Ωδές Σολομώντα). Ο Ελβίδιος αργότερα επικαλέσθηκε την αυθεντία του Τερτυλλιανού.

Κεφ. 6.- Εξετάζεται εκ παραλλήλου η περίπτωση της Μαρίας

1. Ας δούμε τώρα εάν ο απόστολος επίσης χρησιμοποιεί το όνομα αυτό σύμφωνα με την Γένεση αναφερόμενος στο γυναικείο φύλο και αποκαλώντας την παρθένο Μαρία γυναίκα, όπως στην Γένεση αποκαλείται η Εύα. Επειδή γράφει στους Γαλάτες, «ο Θεός έστειλε τον Υιόν

ΓΑΛ. 4:4 Του που γεννήθηκε από γυναίκα», η οποία ως γνωστόν ήταν παρθένος, αν και ο Ηβίων (*29) δεν το παραδέχεται. 2. Σημειωτέον ότι ο άγγελος

(ΛΟΥΚ. 1:26-27) Γαβριήλ απεστάλη σε μία παρθένο, αλλά όταν απευθύνει τον χαιρετισμό την κατατάσσει στις γυναίκες και όχι στις παρθένους, «*Ευλογημένη συ εν γυναιξί*». Άρα ο άγγελος ήξερε ότι η παρθένος αποκαλείται γυναίκα.

3. Μα και σ' αυτά τα επιχειρήματα απαντούν οι «έξυπνοι» ως εξής: επειδή η Μαρία ήταν αρραβωνιασμένη, γιαυτό την αποκαλεί ο άγγελος και ο απόστολος γυναίκα, γιατί η αρραβωνιασμένη είναι κατά κάποιο τρόπο «*νύμφη*». Όμως στην παρούσα περίπτωση υπάρχει μεγάλη διαφορά ανάμεσα στο «*κατά κάποιο τρόπο*» και «*στην πραγματικότητα*.»

4. Δεν ονομάζεται η Μαρία γυναίκα σαν να είχε ήδη παντρευτεί, αλλά σαν θήλυ, αν και ανύπαντρη: σαν να την έλεγαν έτσι από την αρχή, γ'αυτό η λέξη από την οποία ο κανονικός τύπος κατάγεται, πρέπει αναγκαστικά να έχει πρωταρχική ισχύ.

5. Διαφορετικά, σε σχέση με το παρόν κείμενο, εάν η Μαρία εδώ τοποθετείται στο επίπεδο της «*αρραβωνιασμένης*», ώστε να αποκαλείται γυναίκα όχι ως θήλυ αλλά ως υπεσχεμένη σε σύζυγο, τότε συναπάγεται ότι ο Χριστός δεν γεννήθηκε από παρθένο αλλά από αρραβωνιασμένη, που γιά το λόγο αυτό είχε σταματήσει να είναι παρθένος.

VI. Videamus nunc, si et apostolus formam vocabuli istius secundum Genesim observat, sexui deputans illuc, sic mulierem vocans virginem Mariam quemadmodum et Genesis Evam. Scribens enim ad Galatas: Misit, inquit, deus filium suum factum ex muliere, quam utique virginem constat fuisse, licet Hebion resistat.

2. Agnosco et angelum Gabrielem ad virginem missum; sed cum benedicit illam, inter mulieres, non inter virgines deputat: Benedicta tu inter mulieres. Sciebat et angelus mulierem etiam virginem dici.

3. Sed et ad haec duo ingeniose quidam respondisse sibi visus est, quoniam quidem desponsata est Maria, idcirco et ab angelo et ab apostolo mulierem pronuntiatam; 'desponsata enim quodammodo nupta'. Tamen inter quodammodo et verum satis interest, dumtaxat hoc in loco; nam alibi ita sane habendum est. 4. Nunc vero non quasi iam nuptam mulierem Mariam pronuntiauerunt, sed quasi nihilominus feminam, etiamsi non sponsam, quasi hoc a primordio dictam; illud enim praeiudicet necesse est, a quo forma descendit.

5. Ceterum quod pertineat ad hoc capitulum, si hic desponsatae adaequatur, ut ideo mulier dicta sit Maria, non qua femina, sed qua maritata, iam ergo Christus non ex virgine natus est, quia ex desponsata, quae virgo esse desierit hoc nomine;

(*29) Ο Ηβίων, ιδρυτής της αίρεσης των Ηβιονιτών που αρνούσαν το δόγμα της άμοιμης σύλληψης του Χριστού από την παρθένο.

quod si ex virgine natus est, licet ex desponsata, tamen integra, agnosce mulierem etiam virginem, etiam integram dici.

6. *Hic certe nihil propheticè dictum videri potest, ut futuram mulierem, id est nuptam, apostolus nominarit dicendo factum ex muliere; non enim poterat posteriorem mulierem nominare, de qua Christus nasci non habebat, id est virum passam, sed illam, quae erat praesens, quae erat virgo et mulier vocabatur.*

VII. *Post vocabuli huius proprietatem secundum primordii formam virginis et ita universo mulierum generi defensam convertamus ad ipsas iam rationes recensendas, per quas apostolus docet velari feminam oportere, an eadem etiam virginibus competat, ut ex hoc quoque vocabuli communio intervirgines et non virgines constet, dum eadem velaminis causae in utraque parte deprehenduntur.*

2. *Si caput mulieris vir est, utique et virginis, de qua fit mulier illa quae nupsit, nisi si virgo tertium genus est monstruosum aliquod sui capitis. Si mulieri turpe est radi sive tonderi, utique et virgini.*

Ενώ αν γεννήθηκε από παρθένο –*αρραβωνιασμένη, όμως αγνή* – αναγνωρίζουμε ότι ακόμα και μιά ακέραια παρθένος αποκαλείται γυναίκα.

6. Εδώ, εν πάση περιπτώσει, δεν υπάρχει προφητικός λόγος καθότι ο απόστολος θα έπρεπε να λέει «*μέλλουσα γυναίκα*», δηλ. νύμφη, αντί να πει «*γεννήθηκε από γυναίκα*». Διότι ^{ΓΑΛ. 4:4} δεν μπορούσε να ονομάσει μεταγενέστερη γυναίκα απ'την οποία ο Χριστός δεν έπρεπε να γεννηθεί, δηλαδή κάποια που είχε γνωρίσει άνδρα. Αλλά εκείνη που ήταν παρούσα, που ήταν παρθένος, εκλήθη επίσης γυναίκα δικαιωματικά λόγω της καταλληλότητος της λέξης – σύμφωνα με τον πρωταρχικό τύπο της παρθένου που ανήκει στη γενική κατηγορία των γυναικών.

Κεφ. 7. Τα αίτια για την εντολή να καλύπτονται οι γυναίκες, όπως προσδιορίζονται από τον απόστολο

1. Το επόμενο βήμα μας θα είναι να εξετάσουμε αυτά καθαυτά τα αίτια που οδήγησαν τον απόστολο να διδάξει τα σχετικά με το κάλυμα της κεφαλής, και αν τα ίδια (*αίτια*) ισχύουν και για τις παρθένους, ώστε από τούδε να παγιωθεί η χρήση της λέξης (*γυναίκα*) για παρθένους και μη παρθένους, εφ' όσον οι αιτίες που καθιστούν αναγκαίο το κάλυμα είναι ίδιες και στις δύο περιπτώσεις.

2. Εάν «ο άνδρας είναι κεφαλή της γυναίκας» βεβαίως είναι και της παρθένου η οποία ^{1 ΚΟΡ. 11:3} προϋπάρχει της παντρεμένης – εκτός κι αν η παρθένος αποτελεί μιά τρίτη κατηγορία φύλου, κάποιο τερατούργημα με δική του κεφαλή. «*Αλλ'εάν είναι αισχρόν εις γυναίκα να κουρευήτα μαλλία αυτής, η να ξυρίζεται*», εννοείται πως ^{1 ΚΟΡ. 11:6} το ίδιο ισχύει και για την παρθένο. (*30)

(*30) Τα μακριά μαλλιά αποτελούν ένα μυθικό γυναικείο προνόμιο. Οι Δυτικοί ιερείς και μοναχοί ξυρίζονται και κόβουν τα μαλλιά τους σύμφωνα με την αποστολική εντολή σ' αντίθεση με τους Ανατολικούς που ακολουθούν την Μεσαιωνική παράδοση. Οι τελευταίοι βέβαια διατηρούν την γενιάδα που προσδίδει πατρική αυθεντία.

Ας μας πει τώρα ο κόσμος – ο ενάντιος του Θεού – αν τα κοντά κουρεμένα μαλλιά προσδίδουν χάρη σε μιά κοπέλα, ή αν η κυματιστή κόμη κάνει ένα αγόρι ομορφότερο). Άρα, όσο αταίριαστο σε αυτήν είναι το κούρεμα της κόμης, τόσο ταιριαστό είναι το κάλυμα της κεφαλής.

3. «*Η γυναίκα είναι η δόξα του άνδρα*»: αυτό ισχύει πολύ περισσότερο για την παρθένο, που είναι δόξα και στον εαυτό της επίσης. Εάν η γυναίκα πλάστηκε «*από τον άνδρα*» και «*γιά τον άνδρα*», η πλευρά του Αδάμ ήταν αρχικά παρθένος. «*Η γυνή χρεωστεί να έχει εξουσίαν επί της κεφαλής αυτής*»: πόσο μάλλον η παρθένος, την οποία ουσιαστικά αφορά το παραπάνω.

4. Διότι είναι για τους αγγέλους – εκείνους δηλαδή που διαβάζουμε ότι έπεσαν από τον ουρανό και τον Θεό εξ αιτίας της σφοδρής επιθυμίας τους για θήλεις του ανθρωπίνου γένους: ποιος θα τολμούσε να υποθέσει ότι άγγελοι επιθύμησαν σώματα μολυσμένα και απομεινάρια ανθρωπίνης λαγνείας; Και δεν εξήφθη ο ερωτάς τους για παρθένους μάλλον, των οποίων το κάλλος αποτελεί δικαιολογία και για παρόμοια ανθρωπίνη παραφορά; (*31)

5. Η Γραφή λέει, «*Και ότε ήρχισαν οι άνθρωποι να πληθύνονται επί του προσώπου της γης, και θυγατέρες εγεννήθησαν εις αυτούς, ιδόντες οι υιοί του Θεού τας θυγατέρας των ανθρώπων ότι ήσαν ωραίαί, έλαβον εις εαυτούς γυναίκας εκ πασών όσας έκλεξαν.*» Εδώ η ελληνική λέξη γυναίκες σημαίνει σύζυγοι, διότι πρόκειται για γάμο.

6. Όταν λοιπόν λέει «*τας θυγατέρας των ανθρώπων*» είναι ολοφάνερο ότι πρόκειται για παρθένες που θεωρείται πως ανήκουν στους γονείς τους – ενώ οι παντρεμένες γυναίκες αποκαλούνται (με το όνομα) των συζύγων τους, γ' αυτό θα έλεγε «*τας συζύγους των αν-*

Proinde viderit saeculum, aemulum dei, si ita virgini caesum capillum decori mentitur, quemadmodum et puero permissum. Ergo cui aequae non convenit radi sive tonderi, aequae convenit operiri.

3. *Si gloria viri est mulier, quanto magis virgo, quae et sibi gloria est; si mulier ex viro et propter virum, costa illa Adae virgo primum fuit; si mulier potestatem habere super caput debet, vel eo iustius virgo, ad quam pertinet, quod in causa est.*

4. *Si enim propter angelos, scilicet quos legimus a deo et caelo excidisse ob concupiscentiam feminarum, quis praesumere potest quales angelos maculata iam corpora et humanae libidinis reliquias desiderasse, ut non ad virgines potius exarserint, quarum flos etiam humanam libidinem excusat?*

5. *Nam et scriptura sic suggerit: Et factum est, inquit, cum coepissent homines plures fieri super terram, et filiae natae sunt eis; conspicati autem, filii dei filias hominum, quod pulchrae essent, acceperunt sibi uxoris ex omnibus quas elegerunt. Hic enim nomen mulierum Graecum uxoris sapit, quia de nuptiis mentio est.*

6. *Cum ergo filias hominum dicit, manifeste virgines portendit, quae adhuc apud parentes deputarentur -- nam nuptiae maritorum nuncupantur-- cum potuerit dixisse uxores hominum; aequae non*

(*31) Πρόκειται για ένα προσφιλές στους Απολογητές αλλά διφορούμενο θέμα κατά πόσον οι εκπεσόντες άγγελοι πήγαν με γυναίκες και τεκνοποίησαν τους γίγαντες. Πάντως ο Ιουστίνος υπονοεί ότι έγινε μια μαζική δαιμονοκατοχή ανθρώπων. Ο ίδιος ο Τερτυλλιανός μετά από λίγο δηλώνει: Γεννήθηκαν και κατόπιν παντρεύθηκαν: άλλο τίποτα δεν ξέρω γι' αυτές. Το όλο θέμα βασίσθηκε στις αναφορές του βιβλίου του Ενώχ. Κοίτα: *Περί του Στολιμού των Γυναικών* (Α'), κεφ. 30.

GEN. 2:23

1 KOP. 9:10

GEN. 6:1-2

adulteros nominans angelos, sed maritos, dum innuptas sumunt filias hominum, quas natas supra dixit, sic quoque virgines significavit, supra natas, at hic angelis nuptas. Aliud eas nescio quam natas et dehinc nuptas.

7. *Debet ergo adumbrari facies tam periculosa, quae usque ad caelum scandala iaculata est, ut cum deo assistens, cui rea est angelorum exterminatorum, ceteris quoque angelis erubescat et malam illam aliquando libertatem capitis sui comprimat, iam nec hominum oculis offerendam.*

8. *Sed etsi contaminatas iam feminas angeli illi appetissent, tanto magis propter angelos virgines velari debuissent, quanto magis propter virgines angeli deliquisse potuissent.* 9. *Si autem et naturae praeiudicium adicit apostolus, quod honor sit mulieris redundantia capillorum, quia coma pro operimento est, utique hoc maxime virgini insigne est, quarum et ornatus ipse proprie sic est, ut conculata in verticem ipsam capitis arcem ambitu crinium contegat.*

VIII. 1. *Horum certe omnium contraria efficiunt, ne vir caput velet, scilicet quia non sit naturaliter consecutus ambitionem capillorum, quia radi sive tonderi non sit turpe illi, quia non propter illum angeli exorbitarint, quia gloria et imago dei sit, quia caput eius Christus.*

θρώπων». Επίσης δεν ονομάζει τους αγγέλους μοιχούς αλλά συζύγους, διότι παίρνουν ανύπαντρες «θυγατέρες των ανθρώπων» που όπως προαναφέρθηκε «εγεννήθησαν εις αυτούς». Ἄρα ήταν παρθένοι, και μετά παντρεύτηκαν αγγέλους. Γεννήθηκαν και κατόπιν παντρεύτηκαν: άλλο τίποτα δεν ξέρω γι'αυτές. 7. Τέτοια επικίνδυνα πρόσωπα – που έγιναν πέτρα προσκόμματος μέχρι και γιά ουράνια όντα – οφείλουν να σκιάζονται (απ' το πέπλο), (*32) ούτως ώστε, όταν σταθούν στην παρουσία του Θεού, και στο εδωλίό Του κατηγορηθούν ότι παρέσυραν τους αγγέλους, να κοκκινίσουν από ντροπή μπροστά στους άλλους αγγέλους, και να δείξουν μεταμέλεια για την πρότερη πονηρή ελευθερία της κεφαλής που τώρα δεν επιτρέπεται να εκτίθεται ούτε σε ανθρώπινα μάτια.

8. Αλλά ακόμα και αν οι άγγελοι είχαν επιθυμήσει μη-παρθένους, πολύ περισσότερο «για τους αγγέλους» οφείλουν οι παρθένοι να καλύπτονται, γιατί αυτές θα είχαν μεγαλύτερη πιθανότητα να γίνουν αιτία της αμαρτίας των αγγέλων. (*33) 9. Κι εφόσον ο απόστολος προσθέτει το χάρισμα της φύσης, την πλούσια κόμη που είναι τιμή στη γυναίκα επειδή τα μαλιά χρησιμεύουν σαν κάλυμα, βεβαίως είναι το κατ'έξοχήν κόσμημα της παρθένου, όταν μαζεμένα στην κορυφή καλύπτουν όλο το κεφάλι σαν διάδημα. (1 ΚΟΡ. 11:14-15)

Κεφ. 8 - Γιατι δεν καλύπτονται οι άνδρες;

1. Σε αντίθεση με όλα τα προαναφερθέντα, ο άνδρας δεν πρέπει να καλύπτει το κεφάλι του, επειδή εκ φύσεως δεν έχει πλούσια κόμη, επειδή δεν είναι ντροπή να κουρέψει η να ξυρίσει το κεφάλι του, επειδή δεν έγιναν οι άγγελοι παραβάτες εξ αιτίας του, επειδή κεφαλή του είναι ο Χριστός. (1 ΚΟΡ., 11:3)

(*32) «Εάν βέβαια κάποια καλλοπίζεται και τραβάει πάνω της τα βλέμματα όσων συναντά, έστω και αν δεν ερέθισε κάποιον τυχαία, θα δώσει τον έσχατο λόγο. Επειδή το δηλητήριο το κέρασε και το κόνειο το ετοίμασε, έστω και αν δεν πρόσφερε το κύπελλο, μάλλον το κύπελλο έφερε, έστω και αν δεν βρέθηκε αυτός που θα πεί...» I. Χρυσόστομος. (*33) Απορρίπτει τις αιτιάσεις των Προτεσταντών ότι δήθεν ο Παύλος συνέστησε το κάλυμμα στην προσευχή για λόγους κοινωνικούς και ειδικά διότι δήθεν δεν ήθελε να μοιάζουν με τις πόρνες της Κορίνθου. Το κάλυμμα των γυναικών στη προσευχή συστήθηκε «για τους αγγέλους».

2. Σύμφωνα με τα παραπάνω, κι εφόσον ο απόστολος μιλά για τα δύο φύλα – *άντρα και γυναίκα* – γιατί η δεύτερη οφείλει να καλύπτεται αλλά ο πρώτος όχι, γίνεται φανερό το γιατί τηρεί σιωπή σχετικά με παρθένους: επιτρέπει έτσι να καταλάβουμε ότι οι παρθένες υπάγονται στην κατηγορία των γυναικών, και για τον ίδιο λόγο αποφεύγει να ονομάσει αγόρια, καθώς εννοείται πως υπάγονται στην κατηγορία των ανδρών, οι λέξεις άνδρες και γυναίκες όντας περιεκτικές των δύο φύλων συνολικά.

ΓΕΝ. 2:23 3. Έτσι, παρόμοια με τον Αδάμ ο οποίος αποκαλείται στην Γένεση άνδρας ενώ ήταν ακόμα άγαμος, «*αύτη θα κληθή*», λέει, «*γυναίκα, διότι εκ του ανδρός της ελήφθη.*» Ὡστε τόσο ο Αδάμ ήταν άνδρας πριν τη γαμήλια συνεύρεση, όσο ήταν και η Εύα γυναίκα.

4. Η πρόταση του αποστόλου έχει κι από τις δύο πλευρές εφαρμογή με επαρκή απλότητα και στα δύο φύλα εν γένει. Εν συντομία και περιεκτικά, μ' ένα καλοβαλμένο ορισμό, λέει: «*κάθε γυναίκα*». Και τι άλλο μπορεί ν' αφορά αυτό το «*κάθε*», παρά την κάθε τάξη, ιεραρχία, κατάσταση, τίτλο αξιώματος κι ηλικία; – εφόσον (στην περίπτωση μας) το *κάθε* δηλώνει ένα σύνολο που περιλαμβάνει όλα τα επί μέρους. Κι η παρθένος είναι επίσης μέρος της γυναίκας.

5. Αλλά και όσον αφορά την μη - κάλυψη του άνδρα, και πάλι λέει «*κάθε*». Κοιτάξτε δύο διαφορετικά ονόματα, άνδρας και γυναίκα, το «*κάθε ένα*» στην περίπτωση του. Δύο νόμοι διαμετρικά αντίθετοι. Από την μιά μεριά η υποχρέωση του καλύματος, από την άλλη η απαγόρευση του καλύματος.

6. Ως εκ τούτου, η φράση «*κάθε άνδρας*» αναφέρεται σε όλους, ακόμα και σε αυτούς που δεν είναι ακόμα άνδρες αλλά έφηβοι. Επί πλέ-

2. *Itaque cum de viro et muliere apostolus tractet, cur illam oporteat velari, illum vero non, apparet, cur et virginis silentium fecerit,*

eadem ratione scilicet virginem in mulierem intelligendam sinens, qua et puerum ut in viro deputandum non nominavit, totum ordinem utriusque sexus propriis vocabulis complexus, mulieris et viri.

3. *Sic etiam Adam, adhuc integer, vir in Genesi est cognominatus: Vocabitur, inquit, mulier, quia ex viro suo sumpta est. Sic vir Adam ante nuptiarum congressum, quemadmodum et Eva mulier.*

4. *De utraque parte satis ad universam speciem cuiusque sexus apostolus pronuntiavit et breviter et plene tam instructa definitione: Omnis, inquit, mulier. Quid est omnis, nisi omnis generis, omnis ordinis, omnis condicionis, omnis dignitatis, omnis aetatis? siquidem omne totum est et integrum et nulla sui parte defectum. Pars autem mulieris et virgo est.*

5. *Aequae et de viro non velando omnis inquit. Ecce duo diversa nomina, viro et mulier, omnis uterque; duae leges obnoxiae invicem, hinc velandi, inde nudandi.*

6. *Igitur si eo, quod dictum sit omnis vir, commune est nomen viri etiam nondum viri, masculi investis, commune autem cum sit nomen secundum naturam,*

communis est et lex non velandieius, qui inter viros virgo est, secundum disciplinam, cur non praeiudicatum sit proinde et mulierem virginem omnem muliere nominata contineri consortio nominis, ut contineatur et communionem legis?

7. *Si virgo mulier non est, nec vir investis est; si non operitur virgo, quia mulier non sit, operiatur investis, quia vir non sit; eiusdem virginitatis aequa sit venia; sicut virgines non coguntur velari, ita pueri non iubeantur revelari. Cur ex parte definitionem apostoli agnoscimus absolutam circa omnem virum nec detractamus, quare non et puerum nominavit, ex parte autem praevaricamur, aequae absoluta ea circa omnem mulierem?*

8. *Si quis, inquit, contentiosus est, nos talem consuetudinem non habemus neque ecclesia dei: ostendit contentionem aliquam de ista specie fuisse, ad quam extinguendam toto compendio usus est, neque virginem nominans, ut ostenderet dubitandum de velanda non esse,*

et omnem nominans mulierem, cum nominasset virginem. Sic et ipsi Corinthii intellexerunt; hodie denique virgines suas Corinthii velant: quid docuerint apostoli, qui didicerunt approbant.

ον, εφόσον ονομάζονται από κοινού, ο νόμος της μη-κάλυψης αφορά και τους παρθένους άνδρες. Άρα, γιατί να μην εννοείται ότι και οι γυναίκες-παρθένοι θα περιλαμβάνονται στην ευρύτερη κατηγορία των γυναικών, ώστε επίσης να υπόκεινται στον νόμο;

7. Εάν ισχύει η ένσταση ότι η παρθένος δεν είναι γυναίκα, το ίδιο ακριβώς ισχύει και για τον έφηβο: ότι δηλαδή δεν είναι άνδρας. Και οι δυό περιπτώσεις παρθενίας ας έχουν ίση μεταχείριση. Και αν δεν νομίζουν ότι οι κοπέλες πρέπει να καλύπτονται, ας μη λένε στα αγόρια να μη καλύπτονται. Γιατί να παραδεχόμαστε μερικώς αυτά που ο απόστολος ορίζει; Γιατί από τη μιά μεριά να δεχόμαστε μεν απολύτως ό,τι αφορά «κάθε άνδρα» χωρίς περιττές μатаιολογίες για τα αγόρια, και από την άλλη να παραποιούμε μέρος της αλήθειας μη δεχόμενοι ό,τι αφορά «κάθε γυναίκα» σε εξ ίσου απόλυτο βαθμό;

8. Και συνεχίζει (ο απόστολος): «Εάν τις ^{1 ΚΟΡ. 11:16} όμως φαίνεται ότι είναι φιλόνηκος, ημείς τοιαύτην συνήθειαν δεν έχομεν, ουδέ αι εκκλησίαι του Θεού», υπονοώντας ότι είχε υπάρξει κάποια φιλονεικία περί του θέματος, για τη διευθέτηση του οποίου χρησιμοποιεί συνοπτικές εκφράσεις. Απ' τη μιά πλευρά δεν ονομάζει παρθένους για να δείξει ότι δεν υπάρχει αμφιβολία για το κάλυμά τους, και από την άλλη λέει «κάθε γυναίκα», για να αποφύγει την παρανόηση ότι το κάλυμα αφορά μόνο τις παρθένους. Και οι Κορίνθιοι τον κατάλαβαν,γι'αυτό και μέχρι σήμερα οι παρθένες τους φορούν πέπλο. Αυτό που οι απόστολοι δίδαξαν, οι μαθητές τους ενέκριναν.

οι Κορίνθιοι τον κατάλαβαν, γιαυτό και μέχρι σήμερα οι παρθένες τους φορούν πέπλο. Αυτό που οι απόστολοι δίδαξαν, οι μαθητές τους ενέκριναν

Κεφ. 9 - Το Πέπλο είναι σύμφωνο και με τους άλλους Κανόνες Πειθαρχίας για τις Παρθένους και τις Γυναίκες γενικώτερα. >>

1. Ας δούμε τώρα αν οι κανόνες εκκλησιαστικής πειθαρχίας που αφορούν τις γυναίκες αφορούν και τις παρθένας, καθώς τα προηγούμενα επιχειρήματα που αντλήσαμε απ'τη φύση.

(1 ΚΟΡ. 14:34-35
1 ΤΙΜ. 2:11-12)

2. **Δεν επιτρέπεται σε γυναίκα να μιλάει στην εκκλησία, ούτε της επιτρέπεται να διδάσκει, να βαπτίζει, να προσφέρει (άρτον και οίνον) ή να διεκδικεί οποιαδήποτε θέση ανδρικής λειτουργίας και βέβαια κανένα απολύτως ιερατικό αξίωμα.** Ας δούμε τώρα αν ο νόμος επιτρέπει κάποιον από τα παραπάνω για τις παρθένες. 3. Εάν για αυτές ισχύουν οι ίδιοι κανόνες που ισχύουν για τις γυναίκες, και έχουν κι αυτές την ίδια ανάγκη να είναι ταπεινές, πώς θα είναι νόμιμο για τις παρθένες ό,τι είναι παράνομο για κάθε θήλυ;

4. Οι παρθένες που επιθυμούν τον αγιασμό της σάρκας, δεν θα ζημιωθούν από το προνόμιο που κερδίζουν; Ο λόγος που βγάζουν το πέπλο δεν είναι για να τραβούν την προσοχή μέσα στην εκκλησία, και να επιδεικνύουν την τιμή του αγιασμού με την ελευθεριότητα της κεφαλής; Θα τραβούσαν περισσότερο την προσοχή, αν τους δίνονταν και προνόμια ανδρικών αξιωμάτων!

5. Ξέρω ότι σε μερικά μέρη παρθένες κάτω των είκοσι ετών κατατάσσονται στην ίδια κατηγορία με τις χήρες! (*34) Αν ο επίσκοπος πρόκειται να τις βοηθήσει, **οφείλει να το κάνει με τρόπο όχι επιζήμιο προς το σεβασμό και τη διδασκαλία**, ώστε να μη δημιουργείται στην εκκλησία το θαύμα – *για να μην πω το τέρας* – της παρθένου-χήρας! Αλλά το πιό δυσοίωνο απ'όλα είναι ότι ούτε σαν χήρα καλύπτεται, αρνούμενη τον εαυτό της διπλά: γιατί, αν και παρθένος, λογαριάζεται χήρα. Απ' την άλλη μεριά, παρόλο που θεωρείται χήρα, εμφανίζεται σαν παρθένος.

IX. 1. *Videamus nunc, an, sicut naturae et causae argumenta virgini quoque competere monstravimus, ita etiam disciplinae ecclesiasticae praescripta de muliere in virginem spectent.*

2. *Non permittitur mulieri in ecclesia loqui, sed nec docere nec tinguere nec offerre nec ullius virilis muneris, nedum sacerdotalis officii sortensibi vindicarent. Quaeramus, an aliquid horum virgini liceat.* 3. *Si virgini <non> licet, sed in omnibus eadem condicione subicitur et necessitas humilitatis cum muliere censetur, unde illi unum hoc licebit, quod omni feminae non licet? Quid praerogativae meretur adversus condicionem suam?*

4. *Si qua virgo est et carnem suam sanctificare proposuit, idcirco velaminis venia fit illi, ut in ecclesiam notabilis et insignis introeat, ut honorem sanctitatis in libertate capitis ostendat? Potuit dignius honorari aliqua praerogativa virilis aut gradus aut officii.*

5. *Plane scio alicubi virginem in viduatu ab annis nondum viginti collocatam. Cui si quid refrigerii debuerat episcopus, aliter utique salvo respectu disciplinae praestare potuisset, ne tale nunc miraculum, ne dixerim monstrum, in ecclesia denotaretur, virgo vidua, hoc quidem portentuosior, quod nec qua vidua caput textit, utrumque se negans, et virginem, quae vidua deputetur, et viduam, quae virgo dicatur.*

(*34) Η αρχαία εκκλησία, ως γνωστόν, βοηθούσε οικονομικά τις χήρες. Ο Τερτυλλιανός λέει πως επίσης βοηθούσαν οικονομικά τις ανύπαντρες, που βέβαια δεν θα είχαν άλλους πόρους. Για τις «παρθένες-χήρες», κοίτα: *Ign. Σμυρν.* 13:1.

6. *Sed ea auctoritate illic sedet intacta qua et virgo; ad quam sedem praeter annos sexaginta non tantum univirae, id est nuptae, aliquando eliguntur, sed et matres et quidem educatrices filiorum, scilicet ut experimentis omnium affectuum structae et facile norint ceteras et consilio et solacio iuvare et ut nihilominus ea decurrerint, per quae femina probari potest. Adeo nihil virgini ad honorem de loco permissum est, sic nec de aliquibus insignibus.*

X. 1. *Ceterum satis inhumanum, si feminae quidem per omnia viris subditae honorigeram notam virginitatis suae praeferrant, qua suspiciantur et circumspiciantur et magnificentur a fratribus, viri autem tot virgines, tot spadones voluntarii caeco bono suo incedant, nihil gestantes, quod et ipsos faceret illustres.*

2. *Debebunt etiam et ipsi aliqua sibi insignia defendere, aut pennas Garamantum aut stropulos barbarorum aut cicadas Atheniensium aut cirros Germanorum aut stigmata Britonum; aut ex diverso fiat: capite velati in ecclesia lateant.*

3. *Certi sumus spiritum sanctum magis masculis tale aliquid subscribere potuisse, si feminis subscripsisset, cum praeter sexus auctoritatem etiam ipsius continentiae nomine masculos potius*

6. Αλλά η εξουσία που της επιτρέπει να κάθεται σε αυτή τη θέση ασκεπής, είναι η ίδια που της επιτρέπει να κάθεται, αν και παρθένος, σε θέση που ανήκει σε γυναίκα «ουχί ολιγώτερον των εξήκοντα ετών, ήτις υπήρξεν ενός ανδρός γυνή» και «ανέθρεψε τέκνα», που η θητεία της στην υπηρεσία της οικογένειας την έκανε ικανή να βοηθά τους άλλους με συμβουλές και παρηγοριά, σαν γυναίκα δοκιμασμένη σε όλους τους τομείς. Η αλήθεια είναι ότι η θέση της παρθένου ουδεμία δημόσια τιμή της επιτρέπει.

1 TIM. 5:9

Κεφ. 10- Εάν επιτρέπεται σε γυναίκες-παρθένας να τραβούν την προσοχή, γιατί όχι και σ' άνδρες-παρθένας;

1. Επίσης, η θέση της παρθένου δεν της επιτρέπει οποιαδήποτε διάκριση. Διαφορετικά θα ήταν αδικία οι θήλεις, που οφείλουν υποταγή στους άνδρες, να φέρουν στο μέτωπό τους το διακριτικό της παρθενίας τους (*35) ώστε να παρατηρούνται και να επαινούνται από τους αδελφούς, ενώ τόσοι και τόσοι άνδρες-παρθένοι, εκούσιοι ευνούχοι, να κρατούν τέτοια δόξα μυστική, (*36) να μην έχουν κι αυτοί κάποιο διακριτικό γνώρισμα υπεροχής.

2. Γιατί κι αυτοί μπορούν να διεκδικήσουν κάποιο διακριτικό: φτερά και κορδέλες όπως οι βάρβαροι, τζιτζίκια όπως οι Αθηναίοι (*37), βοστρύχους όπως οι Γερμανοί ή τατουάζ όπως οι Βρετανοί. (*38) Ή και τ'αντίθετο, να μισοκρύβονται στην εκκλησία με το κεφάλι κάτω απ' ένα πέπλο.

3. Είμαστε σίγουροι ότι αν το Άγ. Πνεύμα είχε παραχωρήσει το προνόμιο της διάκρισης στα θηλυκά θα το είχε παραχωρήσει και στα αρσενικά, όχι μόνο γιατί έχουν εξουσία, αλλά και γιατί αρμόζει περισσότερο στους άνδρες να τιμούνται γιά την εγκράτειά τους.

(*35) Δηλαδή με το να μη φορούν πέπλο δηλώνουν την ιδιότητά τους ως παρθένας. (*36) Η αρχαία εκκλησία τιμούσε ιδιαίτερα την εκούσια αγαμία με σκοπό την αφιέρωση στον Θεό. (*37) Ο Αθηναίος ιστορικός Θουκυδίδης αναφέρει ότι σε αρχαιότερες εποχές οι Αθηναίοι φορούσαν στα μαλιά τους χρυσά τζιτζίκια. Μεταγενέστεροι συγγραφείς ερμηνεύουν ότι το τζιτζίκι ήταν το έμβλημα της Αθηναϊκής αυτοχθονίας, υπαινιγμός στην σύγκριση των προγόνων των Αθηναίων (που υποτίθεται ξεφύρωσαν από την γη), με τα τζιτζίκια που πιστευόταν πως 'τα γεννούσε η γη'. (*38) Το τατουάζ ήταν βαρβαρισμός για τους Έλληνες και τους Ρωμαίους.

Ὅσο πιά προσηνεῖς και θερμοί (από τη φύση τους) είναι προς το άλλο φύλο, τόσο περισσότερη προσπάθεια πρέπει να καταβάλουν για να συγκρατήσουν τον πόθο τους. Ως εκ τούτου, τόσο περισσότερο αξίζει η επίδειξη, εάν επιτρέπεται η επίδειξη της παρθενίας.

4. Δεν είναι η εγκράτεια ανώτερη της παρθενίας, είτε πρόκειται για την εγκράτεια του χήρου ή της χήρας, είτε εκείνων που με κοινή συναίνεση αποκήρυξαν τη ντροπή (της γαμήλιας ένωσης); Διότι η σταθερότητα της παρθενίας διατηρείται με τη χάρη, ενώ η εγκράτεια με την αρετή. (*39) Ο αγώνας να ξεπεράσεις τη λαγνεία όταν έχεις συνηθίσει σ'αυτήν είναι πολύ μεγάλος, ενώ αν ποτέ δεν είχες την εμπειρία της λαγνείας είναι πολύ πιά εύκολος, χωρίς την ανάμνηση της απόλαυσης να σε ταλαιπωρεί. (*40)
5. Πώς λοιπόν ο Θεός δεν θα παραχωρούσε (προνόμιο διάκρισης) στους άνδρες παρά στις γυναίκες, και επειδή είναι «κατ'εικόνα Του» και λόγω του πιά σκληρού αγώνα; Αν όμως τίποτα δεν παραχωρήθηκε στους άνδρες, σκεφτήτε πόσο λιγώτερο στις γυναίκες.

Κεφ. 11 - Ο Κανονισμός του Πέπλου να μην εφαρμόζεται στα Παιδιά

1. Αλλά σε αυτό που αφήσαμε παραπάνω για χάρη της συζήτησης που ακολουθούσε – για να μη χαθεί ο ειρμός – θα δώσουμε τώρα απάντηση. Γιατί όταν συζητήσαμε τον απόλυτο ορισμό του αποστόλου ότι με τη φράση «κάθε γυναίκα» εννοεί γυναίκες κάθε ηλικίας, ίσως να απαντήσουν απ'το άλλο άκρο ότι η παρθένος πρέπει να καλύπτεται απ'τον καιρό της γέννησής της. 2. Αλλά δεν είναι έτσι. Στην παρθένο αρμόζει να καλύπτεται από τον καιρό που αρχίζει να έχει συνείδηση του εαυτού της, που αφυπνίζεται αισθανόμενη την φύση της η οποία αναδύεται και ανήκει στην επερχόμενη ηλικία.

honorari oportuisset, quorum quanto sexus avidior et calidior in feminas, tanto continentia maioris ardoris laboratior ideoque dignior omni ostentatione, si ostentatio virginitatis est dignitas.

4. *Non enim et continentia virginitati antistat sive viduorum sive qui ex consensu contumeliam communem iam recusaverunt? Nam virginitas gratia constat, at continentia vero virtute; non concupiscendi, cui concupiscendo inoleveris, grande certamen est; cuius autem concupiscendi ignoraveris fructum, facile non concupisces, adversarium non habens, concupiscentiam fructus.*

5. *Quomodo ergo non magis viris aliquid tale deus in honorem subscripsisset vel quia familiariori scilicet imagini suae vel quia plus laboranti? Si autem nihil masculo, multo magis feminae.*

XI. *Sed quod supra intermisimus ex parte subsecutae disputationis, necohaerentiam eius dispergeremus, nunc responso expungemus. Ubi enim gradum fiximus de apostoli absoluta definitione, omnem mulierem etiam omnis aetatis intelligendam, responderi ex diverso habebat, ergo a nativitate et a primo nomine aetatis virginem operiri oportere. 2. Non ita est autem, sed ex quo intelligere se coeperit et sensum naturae suae intrare et de virginis exire et pati novum illud, quod alterius aetatis est.*

(*39) Το να μείνει κάποιος παρθένος οφείλεται κατά κύριο λόγο στην Χάρη του Θεού. Το να αποκτήσει όμως την αρετή της εγκράτειας, είναι αποτέλεσμα αγώνα στα πλαίσια της Χριστιανικής πειθαρχίας. (*40) Μια μεγάλη αλήθεια για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι χωρισμένοι που δεν μπορούν να παντρευτούν επειδή ζει το άλλο μέλος.

3. *Nam et principis generis Adam et Eva quamdiu intellectu carebant, nudi agebant; at ubi de arbore agnitionis gustaverunt, nihil primum senserunt quam erubescendum; ita sui quique sexus intellectum tegmine notaverunt.*

4. *Sed etsi propter angelos velanda est, sine dubio ab ea aetate lex velaminis operabitur, a qua potuerunt filiae hominum concupiscentiam sui adducere et nuptias pati; ex illo enim virgo desinit, ex quo potest non esse.*

5. *Et ideo penes Israelem illicitum est ad virum tradere nisi post contestatam sanguine maturitatem; ita ante hunc indicem acerba res est. Igitur si tamdiu virgo, quamdiu acerba est, desinit virginem, cum matura cognoscitur, et ut non virgo iam legi applicatur sicut et nuptiis.*

6. *Et desponsatae quidem habent exemplum Rebeccae, quae, cum ad sponsum ignotum adhuc ignota perduceretur, simul ipsum cognovit esse, quem de longinquo prospexerat, non sustinuit dexterae colluctationem nec osculi congressionem nec salutationis communicationem, sed confessa quod senserat, id est spiritu nuptam, negavit virginem velata ibidem. O mulierem iam de Christi disciplina! ostendit enim etiam nuptias de aspectu et animo fieri quemadmodum stuprum.*

3. Διότι και οι προπάτορες του γένους μας, ο Αδάμ και η Εύα, πριν αποκτήσουν συνείδηση περπατούσαν «γυμνοί». Αλλά αφού δοκίμασαν από «το δένδρο της γνώσης», **το πρώτο πράγμα που κατάλαβαν ήταν η αιτία της ντροπής τους. Έτσι κάλυψαν το σημείο της συνείδησης του φύλου τους.** (ΓΕΝ. 2:25)

4. Όμως, ακόμα κι αν είναι «για τους αγγέλους» που πρέπει να καλύπτεται (η γυναίκα), αναμφίβολα η ηλικία από την οποία ο κανονισμός εφαρμόζεται είναι εκείνη κατά την οποία «οι θυγατέρες των ανθρώπων» μπορούσαν να προκαλέσουν πόθο και να έχουν την εμπειρία του γάμου. Γιατί η παρθένος μπορεί να σταματήσει να είναι παρθένος, μόνο στην ηλικία που αυτό είναι δυνατόν.

5. Παρόμοια και στο λαό Ισραήλ είναι παράνομο να δοθεί παρθένος για σύζυγος αν δεν διαπιστωθεί η ωριμότητά της με δείγμα αίματος – διότι πριν να υπάρξει αυτή η ένδειξη, η φύση (ΔΕΥΤ. 22:13-21) είναι ανώριμη. Ως εκ τούτου, εάν θεωρείται παρθένος στον καιρό της ανωριμότητας, σταματάει να θεωρείται παρθένος όταν διακρίνεται η ωριμότητα της, άρα υπόκειται στον νόμο του καλύμματος όπως και στον νόμο του γάμου.

6. Οι δε αρραβωνιασμένες έχουν πράγματι το παράδειγμα της Ρεβέκκας, που όταν είδε από μακριά τον άγνωστο αρραβωνιαστικό της, δεν περίμενε τη χειραψία, τη συνάντηση, το φιλί, ή την ανταλλαγή χαιρετισμών. Αλλά ομολογώντας αυτό που είχε νιώσει – δηλαδή **ότι ήταν ήδη παντρεμένη εν πνεύματι** – και, αρνούμενη πλέον την παρθενία της, καλύφθηκε με το πέπλο της επί τόπου. Ω η γυναίκα που (ΓΕΝ. 24:64-65) **ήδη ανήκει στη διδασκαλία του Χριστού! Έδειξε πως όχι μόνο η πορνεία, αλλά και ο γάμος εκτελείται με τα μάτια και τον νου.**

7. Μόνο που μερικοί δέχονται το κάλυμα μόνο για την Ρεβέκκα. Όσον αφορά τις υπόλοιπες, (τις μη-αρραβωνιασμένες), ας φροντίσουν οι γονείς, και ας μεριμνήσει ο ίδιος ο όρκος της εγκράτειας. Σε καμιά περίπτωση να μην αναβάλλεται για προχωρημένη ηλικία (*41). Μία μυστική μητέρα – η Φύση – κι ένας κρυφός πατέρας – ο Χρόνος – έχουν παντρέψει την κόρη με τους δικούς τους νόμους.

8. Κοιτάξτε την παρθένο-κόρη σας που, σαν να είναι ήδη παντρεμένη, η ψυχή της προσδοκά και η σάρκα της μεταμορφώνεται. Κι εσείς της ετοιμάζετε δεύτερο σύζυγο! Η φωνή της ήδη αλλάζει, τα μέλη της σχηματίζονται, η «ντροπή» της καλύπτεται, οι μήνες αποτιούν φόρο τιμής. Και σεις αρνειστείτε να αποκαλέσετε γυναίκα κάποια που έχει γυναικείες εμπειρίες;

9. Εάν η επαφή με άνδρα κάνει τη γυναίκα, τότε ας καλύπτεται μετά την εμπειρία του γάμου...αλλά όχι, όταν ακόμα και οι εθνικοί οδηγούν στους συζύγους τις αρραβωνιασμένες με πέπλο. Μα αν είναι να καλύπτονται στον αρραβώνα επειδή σωματικά και πνευματικά ενώθηκαν με άνδρα με το φιλί και τη χειραψία, μέσω των οποίων αρχικά στο πνεύμα εγκατέλειψαν τη σεμνότητά τους **με την αμοιβαία δέσμευση της συνείδησης** που τους έκανε να δώσουν λόγο – πόσο ακόμα θα τις καλύπτει ο χρόνος; Χωρίς αυτόν νύφες δεν γίνονται, και με την πίσσή του σταματούν να είναι παρθένες ακόμα και χωρίς να μεσολαβήσει γάμος.

10. Τον χρόνο τον παρατηρούν ακόμα κι οι εθνικοί, και κανονίζουν τα των διαφόρων ηλικιών υπακούοντας στο νόμο της φύσης. Γιά παράδειγμα στέλνουν τα κορίτσια για εργασία στα 12 ενώ τα αγόρια δύο χρόνια αργότερα (*42), αναγνωρίζοντας την ήβη με τα χρόνια, όχι με γαμήλιες καταστάσεις. Μπορεί ακόμα να αποκαλέσουν μιά κοπέλα «οικοκυρά» παρόλο που

7. *Nisi quod etiam Rebeccam quidam adhuc velant, de ceteris vero, id est quae desponsatae non sunt, viderit aut parentum pro-crastinatio ex angustiis vel scrupulositate descendens, viderit et ipsum continentiae votum: nihil pertinet ad aetatem sua spatia currentem suaque debita maturitati luentem; alia in occulto mater, natura, et alius in latenti pater, tempus, filiam suam legibus suis maritarunt.* 8. *Aspice nuptam iam in illam tuam virginem, et animam expectatione[m] et carnem transfiguratione[m], cui tu secundum parasmaritum: iam et vox obsolecta est et membra completa sunt et pudor ubique vestitur et menses tributa defendunt, actu mulierem negas, quam muliebria pati dicis?* 9. *Si congressio viri mulierem facit, non tegantur nisi post ipsam nuptiarum passionem -- atquin etiam apud ethnicos velatae ad virum ducuntur --; si autem ad desponsationem velantur, quia et corpore et spiritu masculo mixtae sunt per osculum et dexteras, per quae primum resignarunt pudorem spiritu, per commune conscientiae piguus, quo totam condixerunt confusionem, quanto magis tempus illas velabit, sine quo sponsari non possunt et quo urgente sine sponsalibus virgines desinunt esse!*

10. *Tempus etiam ethnici observant, ut ex lege naturae iura sua aetatibus reddant; nam feminas quidem a duodecim annis, masculum vero a duobus amplius ad negotia mittunt, pubertatem in annis, non sponsalibus aut nuptiis decernentes; mater familiae*

(*41) Το πέπλο της κοπέλας. (*42) Δώδεκα γιά τα κορίτσια και δεκατέσσερα γιά τα αγόρια: αντίστοιχα όρια ενηλικίωσης των δύο φύλων στην τότε κοινωνία.

vocatur, licet virgo, et pater familiae, licet investis. A nobis nec naturalia observantur, quasi alius sit deus naturae quam noster.

XII. 1. *Agnosce et mulierem, agnosce et nuptam de testimoniis et corporis et spiritus, quae patitur et in conscientia et in carne; haec sunt tabellae priores naturalium sponsalium et nuptiarum. Impone velamen extrinsecus habenti tegumen intrinsecus; tegantur etiam superiora, cuius inferiora nuda non sunt.*

2. *Vis scire, quae sit aetatis auctoritas? Propone utramque, immature compressam in habitu mulieris et quae maturitate progressa in virginitate duret cum suo habitu: facilius illa mulier negabitur, quam ista virgo credetur; tanta est adeo fides aetatis, ut nec habitu obstrui possit.* 3. *Quid, quod etiam haec nostrae etiam habitu mutationem aetatis confitentur, simulque se mulieres intellexerunt, de virginibus educantur? a capite quidem ipso deponentes quod fuerunt vertunt capillum et acu lasciviore comam sibi inserunt, crinibus a fronte divisis apertam professae mulieritatem;* 4. *Iam et consilium formae a speculo petunt et faciem morosiorum lavacro macerant, forsitan et aliquo eam medicamine interpolent, pallium extrinsecus iactant, calceum stipant multiformem, plus instrumenti ad balneas deferunt.*

είναι παρθένος, και ένα αγόρι «πατέρα οίκου» παρόλο που είναι έφηβος. Μόνο εμείς δεν λαμβάνουμε υπ' όψιν τους φυσικούς νόμους, λες κι ο Θεός της φύσης είναι άλλος απ' το δικό μας Θεό!

Κεφ. 12 - Η γυναικεία ιδιότητα είναι φανερή, να μην αποκρύπτεται με την ασκεπή κεφαλή.

1. **Γυναίκα, και δη παντρεμένη, γίνεται κάποια με τη σωματική και πνευματική εμπειρία που δοκιμάζει στη συνείδηση και στη σάρκα.** Αυτές είναι οι αρχικές ενδείξεις του φυσικού γάμου. Ας φορέσει και εξωτερικό πέπλο αυτή που ήδη έχει φορέσει εσωτερικό. Ας καλύψει την κορυφή του σώματός της, αυτή που δεν αφήνει τα χαμηλότερα μέρη του γυμνά.

2. Διαφορετικές ηλικίες απαιτούν διαφορετικά ενδύματα. **Δεν πρέπει να πιέζουμε τα μικρά κορίτσια να φορούν πρόωρα ένδυμα γυναικείο,** ούτε κοπέλα προχωρημένης ωριμότητας να εμμένει στο παρθενικό ένδυμα: περισσότερο πιστευτή γίνεται η παρθενία της δεύτερης, παρά η γυναικεία ιδιότητα της πρώτης. Η ηλικία δεν κρύβεται με το ένδυμα.

3. Από την άλλη μεριά, οι παρθένες μας δηλώνουν την αλλαγή της ηλικίας τους αλλάζοντας την εμφάνισή τους, αφού αμέσως μόλις καταλάβουν τον εαυτό τους ότι είναι γυναίκες καταργούν τα της παρθένου (*αρχίζοντας με το κεφάλι*) – φτιάχνουν τα μαλλιά τους, τα δένουν με προκλητικές καρφίτσες, τονίζουν τη θηλυκότητά τους σηκώνοντας τα μαλλιά από το μέτωπο, 4. συμβουλεύονται τον καθρέφτη για να βελτιώσουν την ομορφιά τους και να αναδείξουν το υπερ απαιτητικό προσωπό τους πλένοντάς το και χρησιμοποιώντας καλλυντικά, ρίχνουν το μανδύα στις πλάτες τους με νάζι, φορούν εφαρμοστά υποδήματα, κουβαλούν στο λουτρό πολλά καλλυντικά για το σώμα. (*43)

(*43) Εκπληκτική περιγραφή της γυναικείας φιλαρέσκειας η οποία βέβαια παραμένει η ίδια μέχρι σήμερα.

5. Γιατί να μπω σε λεπτομέρειες; Αρκούν αυτά που χρησιμοποιούν και μόνο (*44), γιά να μας πείσουν ότι οπωσδήποτε είναι γυναίκες. Κι όμως προσποιούνται τις παρθένους με το να παραμένουν ασκεπείς – αρνούμενες σε ένα και μοναδικό σημείο αυτό που εκδηλώνουν με το σύνολο της συμπεριφοράς τους.

Κεφ. 13- Αν πρέπει να μένουν ασκεπείς, γιατί να μην το εφαρμόζουν πάντα, εντός και εκτός εκκλησίας;

1. Αλλά εάν καλύπτονται γιά τους ανθρώπους (*45), γιατί δεν το κάνουν πάντοτε; Όπως φορούν το πέπλο μπροστά στους εθνικούς, ας καλύψουν και μέσα στην εκκλησία την παρθενία τους, την οποία ούτως ή άλλως καλύπτουν έξω. Φοβούνται τους ξένους; (*46) Ας στέκονται με δέος και μπροστά στους αδελφούς. Διαφορετικά, ας τολμήσουν να εμφανιστούν ως παρθένοι στους δρόμους, όπως τολμούν να το κάνουν στις εκκλησίες. Θα επαινέσω τη δύναμή τους εάν καταφέρουν να επιβάλλουν την παρθενία τους και στους εθνικούς.

2. Η ταυτότητα της φύσης στο σπίτι και έξω, η ταυτότητα του εθίμου στην παρουσία των ανθρώπων και του Θεού, έγκειται στην ταυτότητα της ελευθερίας. Για ποιό λόγο λοιπόν κρύβουν την δόξα τους (*47) έξω, αλλά την εκθέτουν σε κοινή θέα μέσα στην εκκλησία; Απαιτώ να μάθω το λόγο. Είναι γιά να ευχαριστήσουν τους αδελφούς ή τον ίδιο το Θεό;

3. Εάν είναι γιά το Θεό, (μάθετε) πως μπορεί να βλέπει ό,τι γίνεται κρυφά, αλλά είναι και δίκαιος, ώστε να ανταμοίβει ό,τι γίνεται προς τιμήν Του. Μας συνιστά να μη σαλπίζουμε γιά πράξεις μας που αξίζουν ανταμοιβή, ούτε να επιζητούμε τον έπαινο των ανθρώπων.

(ΜΑΤΘ. 6:2)

5. *Quid singula persequar? Solae autem manifestae paraturae totam circumferunt mulieritatem, sed virginari volunt sola capitis nuditate, uno habitu negantes, quod toto suggestu profitentur.*

XIII. 1. *Si propter homines habitu abutuntur, impleant illum etiam in hoc, ut et apud ethnicos caput <re>velent; certe in ecclesia virginitatem suam abscondant, quam extra ecclesiam celant. Timent extraneos? revereantur et fratres aut constanter audeant et in vicis virgines videri, sicut audent in ecclesiis; laudabo vigorem, si aliquid et apud ethnicos virginitatis mundinarint.*

2. *Eadem natura foris quae et intus, eadem institutio apud homines et apud dominum eadem libertate constat. Quo ergo foris quidem bonum suum abstrudunt, in ecclesia vero provulgant? Exposco rationem. Utrumne ut fratribus suis placeant an ut ipsi deo?*

3. *Si ut ipsi deo, tam idoneus est ad conspicienda, quaeque in occulto fiunt, quam iustus ad remuneranda, quae soli sibi fiunt; denique praecipit, nihil debucinemus eorum, quae apud illum mercedem merebuntur, nec ea ab hominibus compensemus.*

(*44) Δηλαδή δεν χρειάζονται περισσότερες αποδείξεις. (*45) Σε αντιδιαστολή με το «διά τους αγγέλους». (*46) Ενώ έξω φορούσαν πέπλα φοβούμενες την κοινωνική κατακραυγή και υποτασσόμενες στην κοινωνική συνθήκη, μέσα στην εκκλησία περιφρονούσαν την εντολή του Θεού! (*47) Δηλαδή τα μαλλιά. (1 ΚΟΡ. 11[1Α]:15)

4. *Quodsi unius victoriati vel quamcumque elemosinae operationem sinistra conscia facere prohibemur, quantum tenebrarum circumfundere debemus, cum tantam oblationem deo offerimus ipsius corporis et ipsius spiritus nostri, cum illi ipsam naturam consecramus?* 5. *Ergo quod non potest videri propter deum fieri, quia sic fieri deus non vult, sequitur, ut hominum gratia fiat, utique primo illicitum ut gloriae libidinosum; gloria enim illicitum est eis, quorum probatio in omni humiliatione constat.*

6. *Et si a deo confertur continentiae virtus, quid gloriaris, quasi non acceperis? si vero non acceperis, quid habes, quod datum tibi non est? Hoc ipso autem constat a deo datum tibi non esse, quod illum non soli deo praestas. Videamus ergo, quod humanum est, an firmum sit et verum.*

XIV. *Referunt aliquando dictum a quodam, cum primum quaestio ista temptata est: 'Et quomodo cetera sollicitabimus ad huiusmodi opus?' Scilicet felices nos facient, si plures erunt, et non dei gratia vel merita cuiusque. Virgines ecclesiam an ecclesia virgines ornant deo sive commendant?*

2. *Confessus est igitur gloriam esse in causa; porro ubi gloria, illic sollicitatio, ubi sollicitatio, illic coactio, ubi coactio, illic necessitas, ubi necessitas, illic infirmitas.*

4. Αλλά εάν μας απαγορεύει να «γνωρίζε MATΘ. 6:3 η αριστερά τι ποιεί η δεξιά» όταν δίνουμε μισή δεκάρα ή υπεραύθονη ελεημοσύνη, πόσο πιά πολύ πρέπει να κρυβόμαστε όταν προσφέρουμε στον Θεό θυσία ζώσα το σώμα μας και το πνεύμα μας, όταν του αφιερώνουμε την ίδια μας τη φύση!

5. Λογικά λοιπόν, αυτό που δεν μπορεί να γίνεται για το Θεό (γιατί δεν το θέλει ο Θεός να γίνει έτσι) γίνεται για τους ανθρώπους και είναι αντίθετο με το νόμο του Θεού, (*48) γιατί δείχνει επιθυμία για δόξα. **Η δόξα δεν έχει θέση στη ζωή μας που είναι γεμάτη δοκιμασίες και ταπεινώσεις.**

6. Αφού η αρετή της εγκράτειας δίνεται από τον Θεό, «τι έχεις το οποίο δεν έλαβες; Εάν 1 ΚΟΡ. 4:7 δε και έλαβες, τι καυχάσαι ως μη λαβών;» Αυτό το γεγονός δείχνει ότι δεν σου έχει δοθεί από τον Θεό – ότι δεν την προσφέρεις στον Θεό και μόνο (*49). Ας δούμε τότε αν το ανθρώπινο είναι σταθερό και αληθινό.

Κεφ. 14 - Οι ασκεπείς κατά την προσευχή ψευδο-παρθένας

1. Λένε ότι κάποιος ρώτησε όταν το θέμα προέκυψε κατ' αρχάς: – «Και πως θα κάνουμε και τις άλλες να φερθούν όμοια;» Αλήθεια, είναι οι αριθμοί που μας δίνουν χαρά, όχι η χάρη του Θεού και οι αρετές του κάθε ατόμου! (*50) Οι κοπέλες στολίζουν και συστήνουν την Εκκλησία στον Θεό, ή η Εκκλησία στολίζει και συστήνει τις κοπέλες;

2. Ο αντιρρησίας μας ομολόγησε ότι η «δόξα» είναι η αιτία του θέματος. Ε, λοιπόν, όπου υπάρχει δόξα, υπάρχει πειρασμός. Όπου υπάρχει πειρασμός, υπάρχει εξαναγκασμός. Όπου υπάρχει εξαναγκασμός, υπάρχει ανάγκη. Και όπου ανάγκη, αδυναμία.

(*48) Αντιστρέφει το προηγούμενο επιχείρημα. Το κάλυμμα στο δρόμο δεν είναι εντολή του Θεού και όμως το κάνετε για τους ανθρώπους. (*49) Μιλά για την περίπτωση που η κοπέλα διατυμπανίζει την παρθεσία της με το ακάλυπτο κεφάλι της, σαν να επιζητά επιβράβευση της εγκράτειάς της, ενώ η πραγματική σεμνότητα κρύβει τον εαυτό της. (*50) Όλες οι κούφιες ψυχές -κατά τον ιερό Αυγουστίνο- χαιρόνται και εκστασιάζονται με τους αριθμούς (με μεγέθη δηλαδή), τα λούσα και τις θαυματουργίες. Οι πνευματικοί άνθρωποι αγάλλονται με την σεμνότητα, την πραότητα και την ταπεινοφροσύνη, δηλαδή τον χαρακτήρα του Χριστού.

Το ότι δεν καλύπτουν το κεφάλι τους κι επιζητούν την δόξα, έχει σαν αποτέλεσμα να εκτίθενται στον πειρασμό: στο τέλος αναγκάζονται από την καταστροφή που έφερε η αδυναμία τους, να καλύπτουν την κοιλιά τους. Διότι είναι η άμιλλα που τις ωθεί, όχι η θρησκεία (πίστη).

(ΦΙΛΙΠ. 3:19) 3. Μερικές φορές θεός τους είναι η κοιλιά τους, επειδή η αδελφότητα προθυμοποιείται ν' αναλάβει την συντήρηση των παρθένων. Δεν είναι μόνο ότι καταστρέφονται, αλλά επιπλέον
 ΗΣ. 5:18 σέρνουν στο κατόπι τους «την ανομίαν διά σχοινίων ματαιότητος». Διότι φέρονται στο μέσον (της εκκλησίας), γεμίζουν χαρά απ'τη δημόσια ανακοίνωση της ιδιότητάς τους και φορτώνονται απ'την αδελφότητα **με κάθε τιμή και φιλόανθρωπη γενναιοδωρία – εφ'όσον δεν πέφτουν**. Όταν λοιπόν διαπράξουν οποιαδήποτε αμαρτία, η επαίσχυντη πράξη τους παίρνει τόσες διαστάσεις, όσες κι οι τιμές που τους έκαναν. (*51)

4. Αν η ακάλυπτη κεφαλή είναι αναγνωρισμένο σημάδι παρθενίας, τότε σε περίπτωση που παρθένες ξεπέσουν, παραμένουν μόνιμα ασκεπείς γιά να μην τις ανακαλύψουν, και είναι σα να φορούν ένδυμα που ανήκει σε άλλη.

MATΘ. 10:26 5. Συνειδητοποιημένες πλέον ότι είναι αναμφίβολα γυναίκες, **έχουν το θράσος να πλησιάζουν το Θεό με γυμνή κεφαλή**. Αλλά ο «ζηλότυπος Θεός και Κύριος» που έχει πει ότι «δεν είναι ουδέν κεκαλυμμένον το οποίον δεν θέλει ανακαλυφθή» θα τις φανερώσει δημοσίως.

6. Γιατί **δεν πρόκειται να εξομολογηθούν, εκτός κι αν προδοθούν απ' τις φωνές των νηπίων**. Καθώς όμως είναι «πιό πολλές», δεν θα τις υποπτευόσαστε και γι' άλλα αδικήματα;

7. Θα πω (παρόλο που προτιμούσα να μην το κάνω) ότι είναι δύσκολο να γίνει γυναίκα κάποια που φοβάται να το κάνει, και όταν γίνει (στα κρυ-

Merito itaque dum caput non tegunt, ut sollicitentur gloriae causa, ventres tegere coguntur infirmitatis ruina; aemulatio enim illarum, non religio producit.

3. *Aliquando et ipse venter deus earum, quia facile virgines fraternitas suscipit.*

Nec tantum autem ruunt, sed et funem longum delictorum sibi attrahunt; prolatae enim in medium et publicato bono suo elatae et fratribus omni honore et caritatis operatione cumulatae dum <clarent>, non latent, ubi quid admissum est, tantum dedecoris cogitantes, quantum honoris habuerunt.

4. *Si intectum caput virginitati adscribitur, si qua virgo exciderit de gratia virginitatis, ne prodatur, intecto permanet capite esse et tunc iam alieno ambulat habitu [id est quem sibi vindicat virginitas; permanet nihilo minus in habitu vel tunc saltem alieno, ne scilicet mutatione prodatur].* 5. *Et consci[enti]ae mulieritatis iam indubitatae audent nudo capite ad deum adire; sed aemulator deus et dominus, qui dixit: Nihil occultum quod non reveletur, plerasque etiam in conspectu deducit.* 6 *Non enim confitebuntur nisi ipsorum infantium suorum vagitibus proditae. Quantum autem plures, non etiam de pluribus sceleribus suspectas habebis?*

7. *Dicam, licet nolim: difficile mulier semel fit, quae <non> timet fieri quaeque iam facta potest virginem mentiri sub deo.*

(*51) Στην Εκκλησία της Καρχηδόνας όπως παντού τότε, υπήρχε ο σεβαστός θεσμός της παρθενίας, η οποία ανακοινώνταν δημόσια, καθώς αυτοί που δήλωναν ότι δεν θέλουν για πολλούς και ποικίλους λόγους να παντρευτούν πλέον αφιερωνόταν στα διάφορα καλά έργα της Εκκλησίας. Όμως στην Καρχηδόνα οι παρθένοι δικαιούνταν διατροφή όπως οι χήρες κι ο Τερτυλλιανός αυτό το θεωρεί νεωτερισμό. Επιπλέον αμφισβητεί την παρθεनिया καθώς είχαν μυστικές σχέσεις και ίσως εξώγαμα όπως λέγει πιο κάτω. Πέρα από αυτά οι ψευτο-παρθένες προκλητικά δεν καλύπτονταν στην προσευχή χρησιμοποιώντας την τοπική παρερμηγεία.

Quanta item circa uterum suum audebit, ne etiam mater detegatur? Scit deus, quot iam infantes et perfici et perduci ad partum integros duxerit debellatos aliquamdiu a matribus.

8. *Facillime semper concipiunt et felicissime pariunt huius modi virgines et quidem simillimos patribus.*

9. *Haec admittit flagitia coacta et invitata virginitas.*

10. *Ipsa concupiscentia non latendi non est pudica: patitur aliquid, quod virginis non sit, studium placendi, utique et viris.*

Quantum velis bona mente conetur, necesse est publicatione sui periclitetur, dum percutitur oculis incertis et multis, dum digitis demonstrantium titillatur, dum nimium amatur, dum inter amplexus et oscula assidua concalescit.

Sic frons duratur, sic pudor feritur, sic solvitur, sic discitur aliter iam placere desiderare.

XV. *Sed enim vera et tota et pura virginitas nihil magis timet quam semetipsam. Etiam feminarum oculos pati non vult: alios ipsa oculos habet. Confugit ad velamen capitis quasi ad galeam, quasi ad clipeum, qui bonum suum protegat adversus ictus temptationum, adversus iacula scandalorum, adversus suspiciones et susurros et aemulationem, ipsum quoque livorem.*

φά), να έχει τη δύναμη να προσποιείται την παρθένο κάτω απ'τα μάτια του Θεού. **Ακόμα, τι θρασύτατες πράξεις τολμούν να κάνουν στην κοιλιά τους, από φόβο μην ανακαλυφθούν ότι έγιναν και μητέρες! Ο Θεός ξέρει πόσων νηπίων την κυοφορία έχει φέρει σ' αίσιο τέλος, έως ότου γεννήθηκαν σώα κι αβλαβή παρόλο τον αγώνα που έκαναν εναντίον τους οι μητέρες τους!** 8. Τέτοιες παρθένες συλλαμβάνουν με μεγάλη ευκολία κι έχουν άνετο τοκετό και τα πιό πολλά παιδιά πράγματι μοιάζουν στους πατέρες τους! 9. **Αυτά τα εγκλήματα (*52) προκαλεί η προσποιητή και απρόθυμη παρθενία. (*53)** 10. **Ο πόθος της επίδειξης είναι αντίθετος με την σεμνότητα.** Δοκιμάζει μιά εμπειρία ανάρμοστη για παρθένο, τη μελέτη της ευχαρίστησης, ναι, της ευχαρίστησης των ανδρών. Όσες αναστολές κι αν έχει, θα μπει σίγουρα σε κίνδυνο απ'τη δημόσια έκθεση του εαυτού της, θα διαπερνάται από πολυπληθείς κι αναξιόπιστες ματιές, θα γαργαλίζεται από δάκτυλα που τη δείχνουν, θα νιώθει πως γίνεται αγαπητή ενώ μια θέρμη ανεβαίνει (στο σώμα της) εν μέσω επίμονων εναγκαλισμών κι ασπασμών. Έτσι σκληραίνει το μέτωπο. Έτσι φθίνει η αίσθηση της ντροπής. Έτσι χαλαρώνει. Έτσι μαθαίνει την επιθυμία να ευχαριστεί μ' άλλο τρόπο! (*54)

Κεφάλαιο 15 - Περί Γοητείας

1. Η αληθινή, η απόλυτη και αγνή παρθενία δεν φοβάται τίποτα περισσότερο από τον εαυτό της. Αποφεύγει να συναντήσει ακόμα και μάτια γυναικών. Αυτή έχει άλλα μάτια (*55). Καταφεύγει στο πέπλο της σαν να είναι κράνος, σαν να είναι ασπίδα, γιά να προστατέψει τη δόξα της από τα χτυπήματα των πειρασμών, από τα εμπόδια των σκανδάλων, από τις υποψίες, τους ψιθύρους και την άμιλλα – ακόμα και από τη ζήλεια.

(*52) Οι εκτρώσεις είναι το έγκλημα. Ο Τερτυλλιανός γράφει στο έργο του «Στην σύζυγό μου» ότι οι εκτρώσεις είχαν αποδεκατίσει τους εθνικούς. Η αρχαία εκκλησία θεωρούσε την έκτρωση φόνο. Ο Ιππόλυτος γράφει ότι «αυτά τα εγκλήματα» που είχαν σοκάρει τον Τερτυλλιανό, πήραν τρομακτικές διαστάσεις στη Ρώμη όταν επίσκοπος ήταν ο Κάλλιστος Α' (γύρω στα 220 μ.Χ.). Στην προκειμένη περίπτωση ο Τερτυλλιανός εξανίσταται γιατί γίνονται με την ανοχή επισκόπων. (*53) Εδώ είναι η πηγή των σκανδάλων για τους άγαμους μητροπολίτες στην ανατολή και τους άγαμους ιερείς στην δύση. (*54) Εδώ πρόκειται για την αμωρτία της πρόκλησης και της φιλαρέσκειας. (*55) Εξοχή ψυχολογική ανάλυση.

2. Γιατί υπάρχει κάτι που το φοβούνται και οι εθνικοί ακόμα. **Το ονομάζουν γοητεία και είναι το λυπηρό αποτέλεσμα υπερβολικού επαίνου και δόξας.** Ερμηνεύοντας την γοητεία, κάποιες φορές την αποδίδουμε στον διάβολο, γιατί από αυτόν προέρχεται το μίσος για το καλό. Άλλες φορές λέμε πως την επιτρέπει ο Θεός, γιατί Εκείνος κάνει την κρίση της υπερηφάνειας, καθώς υψώνει τον ταπεινό και ταπεινώνει τον υψωμένο.

(ΛΟΥΚ. 1:52)

3. Συνεπώς η γοητεία εμπνέει σε μία άγια παρθένο φόβο. Από τη μία φοβάται τον εχθρό κι από την άλλη το Θεό: τον φθόνο του πρώτου, και το φως της κρίσης του δεύτερου. Χαίρεται να τη γνωρίζει ο εαυτός της και ο Θεός μόνο. Αλλά κι αν την αναγνωρίσει κάποιος, **είναι αρκετά σοφή ώστε να έχει φράξει το μονοπάτι για να μην περάσει πειρασμός.**

4. Γιατί ποιός θα έχει το θράσος να ενοχλήσει με τα μάτια του ένα πρόσωπο τυλιγμένο σε πέπλο; Ένα πρόσωπο χωρίς αίσθημα, ένα πρόσωπο άτεγκτο; Η σοβαρότητα θα συντρίψει τους πονηρούς διαλογισμούς. Όποια καλύπτει την παρθενία της, αρνείται με τον τρόπο αυτό τη γυναικεία της ιδιότητα. (*56)

Κεφ. 16- Αφού έδειξε ότι η απολογία του είναι σύμφωνη με τις Γραφές, τη Φύση και την Πειθαρχία, ο Τερτυλλιανός κάνει έκκληση στις ίδιες τις Παρθένο

1. Υπερασπιζόμαστε τη γνώμη μας σύμφωνα με τις Γραφές, σύμφωνα με την Φύση, σύμφωνα με τη Διδασκαλία (*57). **Η Γραφή θεμελιώνει το νομο, η Φύση τον επικυρώνει, και η Διδασκαλία απαιτεί την τήρησή του.**

Ποιό από αυτά τα τρία επιτρέπει **μία παράδοση να βασίζεται σε απλή γνώμη;** Και πώς χρωματίζεται η αντίθετη άποψη;

2. *Nam est aliquid, etiam apud ethnicos metuendum, quod fascinum vocant, infeliciorem laudis et gloriae enormioris eventum. Hoc nos interdum diabolo interpretamur, ipsius enim est boni odium, interdum deo deputamus, illius est enim superbiae iudicium, extollentis humiles et deprimentis elatos.*

3. *Timebit itaque virgo sanctior vel in nomine fascini hinc adversarium, inde deum, illius lividum ingenium, huius censorium lumen, et gaudebit sibi soli et deo nota. Sed et si cui innotuerit, sapit, si temptationibus gradum ob(s)truxerit.*

4. *Quis enim audebit oculis suis premere faciem clausam, faciem non sentientem, faciem, ut dixerim, tristem? Quicumque malus cogitatus ipsa severitate frangetur. Iam se etiam mulierem negat, quae virginem celat.*

XVI. *In his consistit defensio nostrae opinionis secundum scripturam, secundum naturam, secundum disciplinam. Scriptura legem condit, natura contestatur, disciplina exigit.*

Cui ex his consuetudo opinionis prodest vel qui diversae sententiae color?

(*56) Ομιλεί για την σεμνότητα που τότε ήταν το κάλυμμα των γυναικών στο δρόμο, σήμερα είναι το σεμνό ντύσιμο που δεν προκαλεί με κολητά ρούχα και γυμνωμένο σώμα. (*57) Η Χριστιανική Διδασκαλία βάσει της οποίας ο Χριστιανός «αγωνίζεται νομίμως», υποτασσόμενος σε όλες τις εντολές του Ευαγγελίου.

2. *Dei est scriptura, dei est natura, dei est disciplina; quicquid contrarium est istis, dei non est. Si scriptura incerta est, natura manifesta est et de cuius testimonio scriptura incerta non potest esse; si de natura dubitatur, disciplina quid magis deo ratum sit ostendit.*

3. *Nihil est illi carius humilitate, nihil acceptius modestia, nihil operosius gloria et studio hominibus placendi. Illud itaque sit tibi et scriptura et natura et disciplina, quod ratum deo inveneris, sicut iuberis omnia examinare et meliora quaeque sectari.*

4. *Superest etiam, ut ad ipsas convertamur, quo libentius ista suscipiant. Oro te, sive mater sive soror sive filia virgo, secundum annorum nomina dixerim, vela caput, si mater, propter filios, si soror, propter fratres, si filia, propter patres: omnes in te aetates periclitantur.*

5. *Indue armaturam pudoris, circumduc vallum verecundiae, murum sexui tuo strue, qui nec tuos emittat oculos nec admittat alienos. Adimple habitum mulieris, ut statum virginis serves. Mentire aliquid ex his, quae intus sunt, ut soli deo exhibeas veritatem;*

2. Του Θεού είναι η Γραφή, του Θεού η Φύση, του Θεού και η Διδασκαλία. Ό,τι έρχεται σε αντίθεση με αυτά τα τρία, δεν είναι του Θεού. Εάν η Γραφή δεν ξεκαθαρίζει κάτι, η Φύση το δηλώνει ξεκάθαρα. Και όσον αφορά τη μαρτυρία της Φύσης η Γραφή δεν μπορεί να είναι ασαφής. Αν υπάρχει αμφιβολία σχετικά με τη Φύση, η Διδασκαλία υποδεικνύει το περισσότερο εγκεκριμένο από το Θεό.

(1 ΚΟΡ. 11:14)

3. Διότι ο Κύριος τίποτα δεν αγαπά περισσότερο από την ταπεινότητα, τίποτα δεν προτιμά περισσότερο από την σεμνότητα. Αντίθετα, προσβάλλεται όταν οι παρθένες επιδιώκουν την «δόξα» και προσπαθούν να γίνουν ευχάριστες στα μάτια των ανδρών. Συνεπώς, εκείνα που ο Θεός εγκρίνει για σένα είναι η Γραφή, η Φύση και η Διδασκαλία – γιατί σου δόθηκε η εντολή «να εξετάζεις όλα τα πράγματα και με προθυμία να ακολουθείς το καλύτερο.»

ο Κύριος τίποτα δεν αγαπά περισσότερο από την ταπεινότητα, τίποτα δεν προτιμά περισσότερο από την σεμνότητα

1 ΘΕΣ. 5:21

4. Τώρα μας μένει να στραφούμε στις ίδιες τις παρθένους και να τις πείσουμε να δεχτούν αυτές τις προτροπές με τη θέληση τους. Σε παρακαλώ, αν είσαι μητέρα, αδελφή, ή κόρη-παρθένος (επίτρεψέ μου να απευθυνθώ σε σένα με τον τίτλο που αρμόζει στην ηλικία σου): κάλυψε την κεφαλή σου. Αν είσαι μητέρα για χάρη των υιών σου, αν αδελφή για χάρη των αδελφών σου, αν κόρη για χάρη των πατέρων σου. Σε όποια ηλικία και αν βρίσκεσαι, το άτομό σου κινδυνεύει.

5. Φόρεσε την πανοπλία της σεμνότητας. Οχυρώσου μέσα στη συστολή σου. Ύψωσε ένα προμαχώνα για το φύλο σου που δεν θα επιτρέπει στα μάτια σου να συναντώνται με άλλα μάτια. Φόρεσε την πλήρη αμφίεση της γυναίκας για να διατηρήσεις την υπόληψη της παρθένου. Κρύψε αυτό που συνειδητοποιείς εσωτερικά (*58), ώστε να μπορείς να δείχνεις την αλήθεια στον Θεό και μόνο.

(*58) Τη γυναικεία σου ιδιότητα.

6. Κι όμως η εξωτερική σου εμφάνιση θα ανταποκρίνεται πλήρως σ' αυτό που νιωθεις μέσα σου καθώς καλύπτεσαι σαν νύμφη, αφού είσαι παντρεμένη με τον Χριστό, σε Αυτόν έχεις παραδώσει τη σάρκα σου, με Αυτόν νυμφεύθηκε η ωριμότητά σου. Περιπάτησε σύμφωνα με το θέλημα του Νυμφίου σου, που προστάζει τις νύμφες και συζύγους άλλων να καλύπτονται – και βέβαια, πολύ περισσότερο τις δικές Του.

Κοίτα: 1 ΚΟΡ.
11ο κεφ.

Κεφ. 17-`Εκκληση στις Παντρεμένες

1. Η νουθεσία μας είναι και για σας, γυναίκες του δεύτερου βαθμού σεμνότητας, που βρίσκεστε σε γάμο: να μην ξεφεύγετε από την πειθαρχία του πέπλου ούτε λεπτό της ώρας, ούτε να το ακυρώνετε με άλλα μέσα με τα οποία δεν είσαστε ούτε καλυμένες ούτε ασκεπείς.

2. Γιατί **μερικές, με κεφαλόδεσμούς και κορδέλλες δεν καλύπτουν το κεφάλι αλλά το δένουν**, προστατεύοντας όντως το μπροστά μέρος, αλλά όχι και τη βάση του. Άλλες καλύπτουν το πάνω μέρος του κεφαλιού με λινά σκουφιά μικρών διαστάσεων που δεν φτάνουν καν στα αυτιά – υποθέτω φοβούμενες μήπως πιεστεί το κεφάλι τους. Εάν έχουν τόσο αδύναμη ακοή ώστε να μην ακούνε μέσα από το πέπλο, τις λυπάμαι.

3. Πρέπει όμως να ξέρουν ότι μιλάμε για ολόκληρο το κεφάλι της γυναίκας. **Τα όριά του φτάνουν εκεί που αρχίζει το φόρεμα**. Η περιοχή που καλύπτει το πέπλο καλύπτεται και από τα μαλλιά όταν είναι λυτά, ώστε να καλύπτεται και ο λαιμός. Διότι -ο λαιμός- οφείλει υποταγή και «εξουσία επί της κεφαλής του». Το πέπλο είναι ο ζυγός του.

Κοίτα: 1 ΚΟΡ. 11:6

6. *Quamquam non mentiris nuptam; nupsisti enim Christo, illi tradidisti carnem tuam, illi sponsastimaturitatem tuam. Incede secundum sponsi tui voluntatem: Christus est, qui et alienas sponsas et maritatas velari iubet, utique multo magis suas.*

XVII. *Sed et vos admonemus, alterius pudicitiae mulieres, quae nuptias incidistis, ne sic a disciplina velaminis exsolescat, ne quidem in momento horae, ut, quia reicere illam non potestis, alio modo destruat neque tectae neque nudaee incedentes.*

2. *Mitris enim et lanis quaedam non velant caput, sed conligant, a fronte quidem protectae, quae proprie autem caput est, renudae; aliae modice linteolis, credo, ne caput premant, nec ad aures usque demissis cerebro tenus operiuntur, Misereo<r>, si tam infirmo auditu sunt, ut per tegmen audire non possint. 3. Sciant, quia totum caput mulier est; limites et fines eius eo usque porriguntur, unde incipit vestis; quantum resoluti crines occupare possunt, tanta est velaminis regio, ut cervices quoque ambiantur; ipsae enim sunt, quas subiectas esse oportet, propter quas potestas supra caput haberi debet; velamen iugum illarum est.*

4. *Iudicabunt vos Arabiae feminae ethnicae, quae non caput, sed faciem quoque ita totam tegunt, ut uno oculo liberato contentae sint dimidiam frui lucem quam totam faciem prostituere: mavult femina videre quam videri.*

5. *Quas propterea infelicissimas ait Romana quaedam regina, quod adamare magis quam adamari possint, cum sint vel ex alterius <in>felicitatis et quidem frequentioris immunitate felices, quia facilius adamari quam adamare feminae possint.*

6. *Et ethnicae quidem disciplinae meracior et, ut ita dixerim, barbarior modestia; nobis dominus etiam revelationibus velaminis spatia metatus est. Nam cuidam sorori nostrae angelus in somnis cervices, quasi applauderet, verberans: 'Elegantēs', inquit, 'cervices et merito nudaē! Bonum est, usque ad lumbos a capite <re>veleris, ne et tibi ista cervicum libertas non prosit.' Et utique quod uni dixeris, omnibus dixeris.*

7. *Quantam autem castigationem merebuntur etiam illae, quae inter psalmos vel in quacumque dei mentione relectae perseverant meritoque etiam in oratione ipsa facillime fimbriam aut villum aut quodlibet filium cerebro superponunt et tectas se opinantur! Tanti caput suum me[n]tiuntur.*

4. **Οι ειδωλολάτρισσες της Αραβίας θα είναι οι κριτές σας**, οι οποίες δεν καλύπτουν μόνο το κεφάλι αλλά και το πρόσωπο τόσο, που αφήνουν ακάλυπτο μόνο το ένα μάτι, και προτιμούν να έχουν μισή όραση, παρά να εκθέτουν στην πορνεία όλο το πρόσωπο. Συμφέρει καλύτερα τη γυναίκα να βλέπει, παρά να βλέπεται. (*59)

5. Και γι' αυτόν το λόγο κάποια Ρωμαία βασίλισσα είπε ότι (οι γυναίκες αυτές) είναι δυστυχείς, επειδή πιά εύκολα ερωτεύονται οι ίδιες, παρά τις ερωτεύονται. Είναι ευτυχείς που έχουν ασυλία από τη δεύτερη (όντως πιά συχνή) κακοτυχία των γυναικών, και δεν γίνονται αντικείμενα έρωτος πιά συχνά από όσο οι ίδιες ερωτεύονται.

6. Η σεμνότητα της πειθαρχίας των εθνικών είναι πράγματι πιά απλή και, μπορούμε να πούμε, πιά **βαρβαρική**. Σε μας όμως ο Κύριος έχει αποκαλύψει μέχρι που πρέπει να εκτείνεται το πέπλο. Διότι σε μία αδελφή μας παρουσιάστηκε ένας άγγελος ο οποίος χτύπησε τον λαιμό της σαν να χειροκροτούσε, και της είπε τα εξής: «*Τι όμορφος λαιμός που αξίζει να γυμνώνεται! Είναι καλό που δεν φοράς πέπλο από το κεφάλι ως τη μέση, γιατί η γύμνια του λαιμού σου μπορεί να μην είναι αρκετή!*» Και βεβαίως, ό,τι ισχύει για μιά, ισχύει για όλες.

7. Αλλά πόσο σοβαρή τιμωρία αξίζουν εκείνες που παραμένουν ασκεπείς όταν ψάλλουν και όταν αναφέρουν το όνομα του Θεού! Που όταν πηγαίνουν να προσευχηθούν βάζουν μιά κορδέλλα η μια φούντα ή ό,τι δήποτε (λεπτό σαν) κλωστή στην κορυφή του κεφαλιού τους και θεωρούν τον εαυτό τους καλυμένο! Ή φαντάζονται ότι έχουν τόσο μικρό κεφάλι; (*60)

πόσο σοβαρή τιμωρία αξίζουν εκείνες που παραμένουν ασκεπείς όταν ψάλλουν και όταν αναφέρουν το όνομα του Θεού! Που όταν πηγαίνουν να προσευχηθούν βάζουν μιά κορδέλλα η μια φούντα ή ό,τι δήποτε

(*59) Η Αραβική αυτή παράδοση διατηρήθηκε μέχρι σήμερα στον Ισλαμισμό. (*60) Εδώ αναφέρεται σε μερικές που φορούσαν ένα είδος κεφαλόδεσμου ή μαντηλιού δήθεν σαν πέπλο, αλλά και στο γεγονός ότι η υμνωδία είναι μια προσευχή: «προσευχόμενοι ὕμνου τον Θεόν». (ΠΡΑΞ. 16|ΙΣΤ|:25). Οι γυναίκες του πατριαρχείου Αντιοχείας και οι Σλαβές Ορθόδοξες καλύπτονται κατά την Θεία Λειτουργία. Οι υπόλοιποι έχουν αυθαίρετα καταργήσει την αποστολική εντολή όπως και μέγα πλήθος Προτεσταντών. Εν τούτοις οι Ρ. Καθολικοί και μεγάλες Πεντηκοστικές ομάδες (Ιταλία, Ρουμανία, Ελλάδα, Βραζιλία, κ.α.) τηρούν το κάλυμμα των γυναικών κατά την προσευχή.

8. Ἄλλες, που βάζουν στο κεφάλι τους κορδέλιτσες μικρότερες κι από την παλάμη τους, δεν κάνουν μικρότερο κακό στον εαυτό τους. Θυμίζουν ένα πλάσμα που, αν και φτερωτό, είναι περισσότερο ζώο παρά πουλί, με μικρό κεφάλι, μεγάλα πόδια και όρθια κορμοστασιά. Ὅταν θέλει να κρυφτεί – λένε – χώνει το κεφάλι της σε ένα θάμνο, αφήνοντας όλο το υπόλοιπο σώμα της εκτεθειμένο (*61). Ἔτσι, ενώ είναι ασφαλής στο κεφάλι και κατά τα άλλα γυμνή, την πιάνουν ολόκληρη – κεφάλι και σώμα. Αυτή θα είναι η τύχη εκείνων που καλύπτονται λιγώτερο από όσο πρέπει. (*62)

9. Πρέπει οι γυναίκες παντού και πάντα να κάνουν ό,τι λέει ο νόμος, να είναι προετοιμασμένες, εφοδιασμένες και σε ετοιμότητα για κάθε αναφορά του ονόματος του Θεού, του οποίου η παρουσία εάν υπάρχει στην καρδιά τους, θα διακρίνεται και στο κεφάλι τους. (*63) Σε εκείνους που θα διαβάσουν αυτές τις προτροπές καλοπροαίρετα, σε εκείνους που προτιμούν την Ωφέλεια απ' την Παράδοση, ας πληθύνεται ειρήνη και χάρις από τον Κύριό μας Ιησού Χριστό.

Το ίδιο και στον Σεπτίμιο Τερτυλλιανό που έγραψε αυτό το έργο.

8. *Aliae, quibus plane maior est palma omni fimbria et filo, non minus capite suo abutuntur, ut bestia quaedam magis quam avis, licet pennata, brevi capite, protracta cervice, cetera altegra[n]dia; hanc aiunt, cum delitescendum habet, caput solum plane totum in condensum abstrudere, reliquam se in aperto relinquere; ita dum in capite secura est, nuda, qua maior est, capitur tota cum capite. Tales enim erunt et istae minus quam utile est tectae.*

9. *Oportet ergo tempore omni et omni loco memores legis incedere, paratas et instructas ad omnem dei mentionem, qui si fuerit in pectore, cognoscetur et in capite feminarum. Haec cum bona pace legentibus, utilitatem consuetudini praeponentibus pax et gratia a domino nostro Iesu redundet cum Septimio Tertulliano, cuius hoc opusculum est.*

(*61) Η περίφημη τακτική της στρουθοκαμήλου. (*62) Δηλαδή θα πέσουν στα νύχια του διαβόλου. (*63) Τον Θεό τον έχω στην καρδιά μου και δεν έχει σημασία πως ντύνομαι! «Αυτοί δικαιολογούνται ότι ἡ θρησκεία δεν είναι στα ρούχα, αλλά στη καρδιά'. Αλλά όταν εσύ θέλεις να αγοράσεις ένα παλτό και ψάχνεις από πόλη σε πόλη, ανακατεύεις την αγορά, κοιτάζεις τις γούνες από άκρη σε άκρη ... ζετυλίγεις όλες τις μπάλες των υφασμάτων και ερευνάς με τα δάχτυλα ... σε ρωτώ, όλο αυτό δεν προέρχεται από την καρδιά; ...» Βερνάρδος Κλαιρβώ (1091-1153), Απολογία, κεφ. 8-14.

ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΨΗ ΠΕΡΙ ΚΑΛΥΜΜΑΤΟΣ

Στην τοπική Καθολική (Οικουμενική) εκκλησία της Καρχηδόνας ξέσπασε μια έριδα σχετικά «περί της κατά την θεία λατρεία καλύπτρας των γυναικών». Η σχετική εντολή λέγει: «Επαινώ δε υμάς, αδελφοί, ότι πάντα μου μέμνησθε, και καθώς παρέδωκα υμίν τας παραδόσεις κατέχετε ... πάσα δε γυνή προσευχομένη ή προφητεύουσα ακατακαλύπτω τη κεφαλή καταισχύνει την κεφαλήν εαυτής• εν γάρ εστι και το αυτό τη εξυρησμένη ... γαρ ουκ εκτίσθη ανήρ διά την γυναίκα, αλλά γυνή διά τον άνδρα, δια τούτο οφείλει η γυνή εξουσίαν έχειν επί της κεφαλής ... δια τους αγγέλους » (1 ΚΟΡ. 11[ΙΑ]:2-10-KMN)

Σε όλες τις μεταποστολικές εκκλησίες, οι γυναίκες κατά την προσευχή φορούσαν πέπλα στο κεφάλι, -«πρέπει ... να ξέρουν οτι μιλάμε για ολόκληρο το κεφάλι της γυναίκας. Τα όριά του φτάνουν εκεί που αρχίζει το φόρεμα»- (17:3) αλλά στην Καρχηδόνα γινόταν μια εξαίρεση για τις παρθένες και τις χήρες, παρερμηνεύοντας το ότι «δεν ήτο υπό εξουσία άνδρός», αν και το κείμενο λέγει «διά τους αγγέλους».

Η σύγκρουση έφθασε σε τέτοιο σημείο ώστε οι ψυχικοί (σαρκικοί-κοίτα: *Περι Νηστείας*), αντιδρούσαν και αφαιρούσαν το πέπλο βιαίως και απ' αυτές που το φορούσαν. Περί το 207 μ. Χ. ο Τερτυλλιανός έγραψε την παρούσα έκτη πραγματεία του «Περί των καλυπτών παρθένων» (*De Virginibus Velandis*), αποδεικνύοντας μέσα σε 17 κεφάλαια ότι η αποστολική εντολή επεκτείνεται και στις ανύπαντρες.

Στο 1ο κεφ. ξεκινά τονίζοντας ότι ««η άγνοια και η αφέλεια δημιουργούν τις παραδόσεις που σταδιακά παγιώνονται και διατηρούνται ως συνήθειες σε αντίθεση με την αλήθεια» (1:1) ενώ αντιθέτως «η αλήθεια δεν εξαρτάται από περιορισμούς χώρου και χρόνου, επιρροές προσώπων η τοπικά προνόμια» και «ο,τιδήποτε περιέχει στοιχεία που έρχονται σε αντίθεση με την αλήθεια είναι αίρεση, ακόμα κι αν πρόκειται γι' αρχαία έθιμα ή παραδόσεις.» (1:3)

ΠΩΣ ΓΝΩΡΙΖΟΥΜΕ ΟΜΩΣ ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΑΛΗΘΕΙΑ;

Η αλήθεια περιλαμβάνεται μέσα στις Αγίες Γραφές και ερμηνεύεται από την προηγούμενη Εκκλησία, -η οποία είναι θεματοφύλακας των αποστολικής παράδοσης και όχι κάποιας τοπικής συνήθειας ή ερμηνείας- και επιβεβαιώνεται από την συμμαρτυρία του Αγίου Πνεύματος.

Από τις τρεις αυτές πηγές λάβαμε τον κανόνα της πίστεως (*regula fidei*), δηλαδή το πρώτο Πιστεύω: «*το να πιστεύεις στον ένα μοναδικό Θεό και παντοδύναμο Δημιουργό του σύμπαντος, και στον Υιόν Του Ιησού Χριστό που γεννήθηκε από την Παρθένο Μαρία, σταυρώθηκε επί Ποντίου Πιλάτου, αναστήθηκε την τρίτη ημέρα από τους νεκρούς, αναλήφθηκε στους ουρανούς, τώρα κάθεται στα δεξιά του Πατέρα, και είναι προδιατεταγμένο ότι θα έρθει για να κρίνει ζώντες και νεκρούς μέσω της αναστάσεως των σωμάτων και των πνευμάτων*» (1:4)

Τι λέγει η Γραφή;

Γυναίκα ονόμασε την Εύα ενώ ήταν παρθένος γιατί «*μέσα στη Γραφή αποκαλείται γυναίκα πριν παντρευτεί, και ποτέ παρθένος όσο ήταν παρθένος*» (5:5)

Γυναίκα ονομάσθηκε κι η Μαρία ενώ ήταν παρθένος διότι «*γράφει στους Γαλάτες, 'ο Θεός έστειλε τον Υιόν Του που γεννήθηκε από γυναίκα', η οποία ως γνωστόν ήταν παρθένος*» (6:1) Ο Παύλος χρησιμοποιεί λοιπόν τον όρο για όλο το θηλυκό γένος.

Τέλος στο 7ο κεφ., τονίζει ότι τα αίτια για την εντολή να καλύπτονται οι γυναίκες, όπως προσδιορίζονται απ' τον απόστολο είναι 'για τους αγγέλους' κι όχι αν είναι παντρεμένες.

Τι λέγει η αποστολική παράδοση;

«*Στην πλειοψηφία των εκκλησιών σε όλη την Ελλάδα, αλλά και σε μερικές από τις βαρβαρικές επαρχίες, οι παρθένες καλύπτονται. Αυτή η συνήθεια επικρατεί επίσης και σε πολλά μέρη αυτού του τόπου (Αφρικής), ώστε να μη σκεφτεί κανείς ότι είναι έθιμο αποκλειστικά των Ελλήνων ή βαρβάρων εθνικών.*» (1:1) Βέβαια η παράδοση της Ελληνικής εκκλησία αρκεί: «*Όμως προτείνουμε (ως πρότυπα) τις εκκλησίες που ιδρύθηκαν από αποστόλους ή αποστολικούς άνδρες. Και τις προαναφερθείσες, πιστεύω, των οποίων κάποιοι ιδρυτές θα παραμείνουν ανώνυμοι. Ως εκ τούτου εκείνες οι εκκλησίες, καθώς επίσης κι άλλες, μπορούν να επικαλούνται την ίδια αυθεντία παραδόσεων. Κατατάσσουν μάλιστα τους 'καιρούς' και τους 'διδασκάλους' σε αντίθετες ομάδες, πολύ περισσότερο από αυτές τις μεταγενέστερες (εκκλησίες). Τι θα παρατηρήσουμε; Τι θα επιλέξουμε;*» (2:2) Έτσι μία τοπική παράδοση ή ερμηνεία δεν μπορεί να υπερβεί το τι πράττει σύμπασα η Εκκλησία: «*Θα το πω άπαξ διά παντός: είμαστε μία Εκκλησία*» (2:3),

και «*πρέπει να εξετάσουμε ποία από τις δύο διαφορετικές παραδόσεις είναι περισσότερο συμβατή με τη διδασκαλία του Θεού.*» (2:4)

Τι λέγει η συμμαρτυρία του Πνεύματος;

«Το διοικητικό λειτούργημα του Παρακλήτου είναι το εξής: Η διεύθυνση της διδασκαλίας, η αποκάλυψη των Γραφών, η ανακαίνιση της διανοίας και η προαγωγή προς τα 'καλύτερα πράγματα'» (1:8), ως εκ τούτου,

«εκείνοι που Τον έχουν λάβει, βάζουν την αλήθεια πάνω από την παράδοση (συνήθεια). Εκείνοι που Τον έχουν ακούσει να προφητεύει (τώρα, όχι παλιότερα) λένε στις παρθένες να καλύπτονται πλήρως.» (1:11)

Η «ελευθερία εν Χριστώ» ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΑΣΥΛΟΣΙΑ

Η Εκκλησία και ο Γάμος είναι οι μόνοι θεοσύστατοι θεσμοί. Βάσει λοιπόν των αποστολικών διατάξεων:

«Δεν επιτρέπεται σε γυναίκα να μιλάει στην εκκλησία, ούτε της επιτρέπεται να διδάσκει, να βαπτίζει, να προσφέρει (άρτον και οίνον) ή να διεκδικεί οποιαδήποτε θέση ανδρικής λειτουργίας και βέβαια κανένα απολύτως ιερατικό αξίωμα». (9:2)

Μολονότι υπάρχει ο διακριτός ρόλος του ανδρός ως 'κεφαλής του σπιτιού', πράγμα που έχει την αξία του χάριν της αρμονίας και της υγιούς ψυχικής ανάπτυξης των παιδιών, αυτό δεν σημαίνει ότι η γυναίκα υστερεί. Το Ευαγγέλιο απέρριψε τον Πλάτωνα που δίδασκε ότι οι γυναίκες ήταν,

«...κατώτερα ικανές από τους άνδρες για μάθηση», αλλά και τον Αριστοτέλη, που δίδασκε ότι στις γυναίκες «...λείπει η δύναμις της απόφασης», μαζί με όλη την περιφρόνηση του αρχαίου κόσμου προς την γυναίκα και δίδαξε ότι η γυναίκα δεν είναι μία δούλη, ή ένα δοχείο ηδονής και γονιμοποίησης, αλλά ισότιμο μέλος σε μία σχέση όπου οι δύο καλούνται να γίνουν πλέον «ένα». Είναι χαρακτηριστική και ριζοσπαστική η δήλωση «ουκ εστί άρσεν και θήλυ» (ΓΑΛ. 3[Γ]:28),

Οι γυναίκες ένοιωθαν πιο άνετα, πιο ελεύθερες και πιο ασφαλείς μέσα στην Εκκλησία. Ήταν ένας πρωτόγνωρος κόσμος γι' αυτές. Η άμβλωση, η αιμομιξία, η παιδοκτονία, η παράνομη πολυγαμία, τα διαζύγια και η απιστία ήταν εφιάλτες που τελείωσαν για τις Χριστιανικές οικογένειες. Σε καμιά ομάδα δεν υπήρχαν αυτά. Στην πιο προηγμένη κοινωνία του αρχαίου κόσμου, την Αθήνα τι επικρατούσε;

«Στην Αθήνα, υπήρχε σχετική έλλειψη γυναικών εξ αιτίας της θηλυκής παιδοκτονίας, που γινόταν από όλες τις τάξεις, και τους επιπρόσθετους θανάτους που προκαλούνταν από την άμβλωση. Η θέση των Αθηναίων γυναικών ήταν πολύ χαμηλή. Τα κορίτσια αποκτούσαν ελάχιστη ή καμιά εκπαίδευση. Χαρακτηριστικά, οι Αθηναίες γυναίκες παντρευόταν στην εφηβεία ή και συχνά, νωρίτερα...Οι άνδρες μπορούσαν να χωρίσουν απλώς διατάζοντας μία σύζυγο να φύγει από την οικογένεια...» Rodney Stark, Η εξάπλωση του Χριστιανισμού, σ. 158-9

Ετσι λοιπόν η ισότητα των δύο φύλων είναι διδασκαλία του Ευαγγελίου, η σύγχυση όμως των ρόλων δεν είναι ισότητα.

Όμως την «ελευθερία εν Χριστώ» διάφορες εκκοσμικευμένες Χριστιανές της Καρχηδόνας την παρερμήνευσαν και την εκμεταλλεύονταν με αποτέλεσμα να μη φορούν πέπλο στο δρόμο σύμφωνα με την κοινωνική συνθήκη της εποχής. Η συνήθεια αυτή εκτεινόταν σε κάθε γυναίκα ανω των 12 ετών και εξαίρεση αποτελούσαν μόνο οι πόρνες. (13ο κεφ.)

Ο καθένας καταλαβαίνει τι κακή μαρτυρία δημιουργούσε αυτή η πρακτική στην εκκλησία της Καρχηδόνας.

Και δεν έφθανε αυτό αλλά τολμούσαν να προφασίζονται: «Σκανδαλίζομαστε», λένε, «επειδή άλλες περπατούν διαφορετικά απ' ό τι εμείς.» (3:4) Και προτιμούν να «σκανδαλίζονται», παρά να παρακινηθούν στη σεμνότητα. Όμως ο Τερτυλλιανός αναιρεί και τέτοια ανοησία δηλώνοντας ότι,

«Σκάνδαλο, αν δεν απατώμαι, δεν είναι το καλό παράδειγμα, αλλά το κακό, εκείνο που οδηγεί στην αμαρτία. Τα καλά παραδείγματα σκανδαλίζουν μόνο τις πονηρές διάνοιες.» (3:4) Ποιές όμως δημιουργούσαν όλη αυτή την αναταραχή. Διάφορες εύθυμες χήρες οι οποίες σύμφωνα με την αρχαία Εκκλησία είχαν καταταχθεί στις τάξεις των παρθένων οι οποίες μάλλον ξεσήκωναν και τις κοινωνικές αθώες παρθένες.

ΟΙ ΨΕΥΔΟ-ΠΑΡΘΕΝΕΣ

«Ακόμα, τι θρασύτατες πράξεις τολμούν να κάνουν στην κοιλιά τους, απο φόβο μην ανακαλυφθούν ότι έγιναν και μητέρες! Ο Θεός ξέρει πόσων νηπίων την κυοφορία έχει φέρει σ' αίσιο τέλος, έως ότου γεννήθηκαν σώα κι αβλαβή παρόλο τον αγώνα που έκαναν εναντίον τους οι μητέρες τους!» (14:7).

Το αποτέλεσμα:

«το πρόσωπο της αμαρτίας σκληρύνεται και μαθαίνει την αδιαντροπία απ' την αμαρτία και μέσα στην αμαρτία. Άρα η παράδοση που διαψεύδει τις παρθένες αποκαλύπτοντάς τες, δεν επιδοκιμάζεται παρά μόνο από άνδρες που έχουν τον ίδιο χαρακτήρα με τις ψευδο-παρθένες.» (2:4)

Αυτά που αναφέρει ο Τερτυλλιανός δεν έχουν σχέση με την σημερινή μπούργκα (κάλυμα του προσώπου) που υπήρχε στην Αραβία της εποχής του Τερτυλλιανού (17:4) και υιοθετήθηκε από τους μετέπειτα Μουσουλμάνους. Αυτό ο Τερτυλλιανός το αποκαλεί «βαρβαρισμό».

Όμως η σεμνοτητά τους θα κρίνει μια μέρα τις ελευθεριάζουσες Χριστιανές διότι «ο εκ φύσεως απερίτμητος εκτελών τον νόμον, θέλει κρίνει σε, όστις έχων το γράμμα ... είσαι παραβάτης» (ΡΩΜ. 2[B]:27)

«Οι ειδωλολάτρισες της Αραβίας θα είναι οι κριτές σας, οι οποίες δεν καλύπτουν μόνο το κεφάλι αλλά και το πρόσωπο τόσο, που αφήνουν ακάλυπτο μόνο το ένα μάτι ...» (17:4)

Ολοκληρώνοντας την έξοχη εργασία του περί του ότι:

α) οι παρθένες είναι και αυτές γυναίκες και οφείλουν να καλύπτονται με το πέπλο κατά την λατρεία της Εκκλησίας αλλά και

β) ότι οι γυναίκες δεν πρέπει να προκαλούν κυκλοφορώντας χωρίς πέπλο στο δρόμο αφού αυτό επιβάλλει η υπάρχουσα κοινωνική συνθήκη

και συνεχίζει στο 11 κεφ.:

Ο κανονισμός του Πέπλου να μην εφαρμόζεται στα παιδιά, δεν πρέπει να πιέζονται τα μικρά κορίτσια να φορούν πρόωρα ένδυμα γυναικείο.

Τέλος, η δόξα των γυναικών είναι λοιπόν είναι τα μακρυνά μαλιά τους, ένα μυθικό γυναικείο προνόμιο και «(Ας μας πει τώρα ο κόσμος – ο ενάντιος του Θεού – αν τα κοντά κουρεμένα μαλλιά προσδίδουν χάρη σε μία κοπέλα, ή αν η κυματιστή κόμη κάνει ένα αγόρι ομορφότερο).» (7:2)

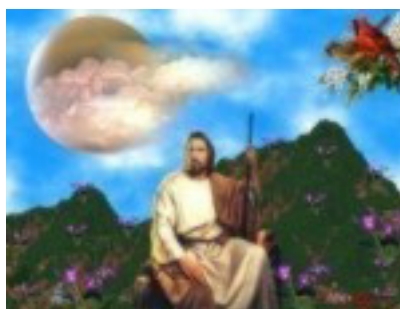
Απο που όμως προήλθε όλη αυτή η αναστάτωση;

«Η επιθυμία να παρατηρείς κι η επιθυμία να γίνεσαι αντικείμενο παρατήρησης ανήκουν στη σφαίρα της λαγνείας» (2:5), και

«η εξωτερική σου εμφάνιση θα ανταποκρίνεται πλήρως σ' αυτό που νιωθεις μέσα σου» (16:6)

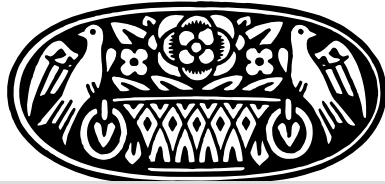
Ομως,

«ο Κύριος τίποτα δεν αγαπά περισσότερο από την ταπεινότητα, τίποτα δεν προτιμά περισσότερο από την σεμνότητα.» (16:3)

#7 “De Pallio” (Περί του Μανδύα)

Εισαγωγή

Η λατινική λέξη *pallium* που χρησιμοποιεί ο Τερτυλλιανός αντιστοιχεί στην «φιλοσοφική τήβεννο» του Ιουστίνου Μάρτυρα, και αναμφίβολα πρόκειται για τη Δυτική απόδοση του ελληνικού «φελόνιον» (που ο Παύλος είχε αφήσει στην Τρωάδα-2 ΤΙΜ. 4[Δ]:13)

Η αναφορά του αποστολικού μανδύα στην Καινή Διαθήκη σίγουρα ενέπνευσε τον Ιουστίνο Μάρτυρα να δώσει νέο νόημα στη φιλοσοφική τήβεννο, και οι Έλληνες συγγραφείς βεβαιώνουν ότι ήταν το κατ'εξοχήν ένδυμα των αποστόλων. Ο Τερτυλλιανός σπάνια αναφέρεται σ' άλλους πατέρες της Εκκλησίας στα έργα του, αλλά δε χωρά αμφιβολία πως το παράδειγμα του Ιουστίνου κι ο φελόνης του Παύλου τον επηρέασαν στο ν' απορρίψει τη Ρωμαϊκή τήβεννο (*toga*) και να εισηγηθεί το *pallium* ως Χριστιανικό ένδυμα.

Αυτός ο μανδύας θυμίζει έντονα τη «διδασκαλική τήβεννο» των Αγγλικών πανεπιστημίων, που είναι το αρχαιότερο και πλέον τιμημένο εκκλησιαστικό ένδυμα. Ο Wharton B. Marriott (*Πανεπιστήμιο Οξφόρδης*) έγραψε: «*Το pallium είναι το ελληνικό 'μάτιον', το καθημερινό εξωτερικό πανωφόρι που φορούσαν άνθρωποι κάθε κοινωνικής τάξεως. Φοριόταν όπως η ρωμαϊκή toga, αλλά δεν ήταν το ίδιο: ιδιαίτερα στην παλαιότερη Λατινική, αυτή της εποχής της Δημοκρατίας, η λέξη χαρακτηρίζει ένα σαφώς ελληνικό ένδυμα.*» Ο Τερτυλλιανός περιγράφει τη Ρωμαϊκή τήβεννο (*toga*) της εποχής του σαν ένδυμα μοντέρνο, επιδεικτικό, αλαζονικό, και καθόλου άνετο. Αντίθετα, ο Μανδύας (*pallium*) είναι απλός, άνετος κι ανεπιτήδευτος. Ικανοποιεί την ανάγκη της ένδυσης, κι όχι της πολυτέλειας ή της ματαιοδοξίας – ως εκ τούτου είναι το πιο κατάλληλο για Χριστιανούς.

Το παρόν έργο περιέχει πολυπληθείς ιστορικές και μυθολογικές αναφορές που σχετίζονται με την ένδυση. Επίσης ο Τερτυλλιανός σχολιάζει με καυστικό τρόπο την ηθική παρακμή της εποχής του, η οποία απεικονίζεται στον τρόπο ένδυσης καθώς η προτίμηση προς τον βαρύ στολισμό και την πολυτέλεια (*μπαρόκ*) στην ουσία κάθε φορά αναγγέλει την επερχόμενη παρακμή. Μετά το μεγαλοπρεπές τίνει προς το κολοσσιαίο και απο εκεί προς την δραματική πτώση: «*Η τήβεννος έχει βλάψει την κοινοπολιτεία*» (5:5)

ΣΕΠΤΙΜΙΟΥ ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΑΝΔΥΑ

(De Pallio)^(*1)

Κεφ. 1. Ο χρόνος αλλάζει το ένδυμα κατά την τύχη των εθνών

I. 1. *Principes semper Africae, uiri Carthaginenses, uetustate nobiles, nouitate felices, gaudeo uos tam prosperos temporum, cum ita uacat ac iuuat habitus denotare. Pacis haec et annonae otia.*

Ab imperio et a caelo bene est. Tamen et uobis habitus aliter olim, tunicae fuere, et quidem in fama de subteminis studio et luminis concilio et mensurae temperamento, quod neque trans crura prodigae nec intra genua inuerecundae nec brachiis parcae nec manibus artae, sed (nec cingulo sinus diuidere expeditum) beatae quadrata iustitia in uiris stabant.

Pallii extrinsecus habitus et ipse quadrangulus ab utroque laterum regestus et ceruicibus circumstrictus in fibulae morsu, humeris acquiescebat.

1. Άνδρες της Καρχηδόνας, αρχαίοι πρίγκηπες της Αφρικής με το ευγενές παρελθόν σας και το ευτυχές παρόν σας, χαίρομαι για την ευημερία σας και την άνεση που αυτή σας δίνει, ώστε να βρίσκετε ευχαρίστηση στην κριτική των ενδυμάτων. Αυτοί είναι οι «*ευτυχισμένοι καιροί της ειρήνης*» (ΕΚΚΛ. 3:8) και της αφθονίας. Η ευλογία πέφτει σαν βροχή από την αυτοκρατορία και από τον ουρανό. Όμως κι εσείς τον παληό καιρό φορούσατε τα ενδύματά σας – *τους χιτώνες σας* – με διαφορετικό τρόπο.

Και πράγματι φημίζονταν για τη δεξιοτεχνία της ύφανσης και την αρμονία της απόχρωσης και τη σωστή αναλογία του μεγέθους. Δηλαδή δεν ήταν ούτε υπερβολικά μακρείς στις κνήμες, **ούτε άσεμνα κοντοί στα γόνατα**, ούτε τσιγκουνευτά λιγοστοί στα μπράτσα, ούτε σφιχτοί στα χέρια, αλλά χωρίς ίχνος ζώνης για να χωρίζει τις δίπλες του υφάσματος, έστεκαν στις πλάτες των ανδρών με τετραγωνική συμμετρία. Το ένδυμα του εξωτερικού μανδύα – *τετραγωνισμένο κι αυτό* – το έριχναν στους ώμους και το συγκρατούσαν γύρω στο λαιμό με την πόρπη, κι έτσι έμενε επάνω στις πλάτες τους.

(*1) Γράφθηκε περί το 208 μ.Χ.

2. Το σημερινό του αντίστοιχο είναι το ιερατικό ένδυμα το αφιερωμένο στον Ασκληπιό, που τώρα αποκαλείτε δικό σας. Και στις γειτονικές σας περιοχές, το αδελφό κράτος (*2) έτσι έντυνε (τους πολίτες του), αλλά κι όπου αλλού στην Αφρική η Τύρος (εγκαταστάθηκε). (*3)

Αλλά όταν οι καταστάσεις του κόσμου άλλαξαν και ο Θεός ευνόησε τους Ρωμαίους, (*4) το αδελφό κράτος με δική του επιλογή έσπευσε να επιβάλλει αλλαγές στην ένδυση, γιά να χαιρετήσει με αυτόν τον τρόπο – του πρόωρου εκρωμαϊσμού – τον Σκιπίωνα, (*5) όταν θα έμπαινε στα λιμάνια της. Αφού λοιπόν η περιπέτειά σας βγήκε σε καλό γιατί εκσυγχρονιστήκατε μεν, παραμείνατε στο ύψος σας δε, μετά το Γράκχο με τους κακούς οιωνούς του, μετά το Λέπιδο με τα άξεστα αστεία του, μετά τον Πομπήιο με τους τριπλούς βωμούς του, και τον Καίσαρα με τις επί μακρόν αναβολές του, όταν ο Στατίλιος Ταύρος έχτισε τις επάξεις σας και ο Σέντιος Σατουρνίνος εγκαινίασε επισήμως την πόλη σας, χάριν της ομόνοιας σας πρόσφεραν την τήβεννο. Μα τι πορεία ήταν αυτή που ακολούθησε! Από τους Πελασγούς στους Λυδούς (*6) κι από τους Λυδούς στους Ρωμαίους: ώστε από τους ώμους των εξοχότερων λαών, έφτασε να ντύσει τους Καρχηδόνιους!

3. Από κει και στο εξής, βρίσκοντας το χιτώνα σας πολύ μακρύ, βάζετε στη μέση ζώνη: κι ό,τι περισσεύει από τη στρωτή σας πλέον τήβεννο το μαζεύετε διπλώνοντάς το. (*7)> Όσο γιά το άλλο ένδυμα που σας επέβαλαν κοινωνικές ή καιρικές συνθήκες, ή η αξιοπρέπεια, δηλαδή το μανδύα, που φοριόταν από ανθρώπους όλων των κοινωνικών στρωμάτων και τάξεων, όχι μόνο τον ξεχνάτε, αλλά και τον περιφρονείτε. Εγώ βέβαια δεν απορώ που τον ξεχάσατε, γιατί και στο παρελθόν έχετε ξεχάσει κι άλλα πράγματα. (*8)>

2. *Instar eius hodie Aesculapio iam uestro sacerdotium est.*

Sic et in proximo soror ciuitas uestiebat, et sicubi alibi in Africa Tyros.

At cum saecularium sortium uariavit urna et Romanis deus maluit, soror quidem ciuitas suoapte arbitrio mutare properauit, ut adpulsum Scipionem ante iam de habitu salutasset, Romanum praecoca.

Vobis uero post iniuriae beneficium, ut senium non fastigium exemptis, post Gracchi obscena omina et Lepidi uiolenta ludibria, post trinas Pompei aras et longas Caesaris moras, ubi moenia Statilius Taurus imposuit, sollemnia Sentius Saturninus enarrauit, cum concordia iuuat, toga oblata est.

Pro, quantum circummeauit, a Pelasgis ad Lydos, a Lydis ad Romanos, ut ab humeris sublimioris populi Carthaginienses complecteretur!

3. *Exinde tunicam longiorem cinctu arbitrante suspenditis, et pallii iam teretis redundantiam tabulata congregatione fulcitis, et si quid praeterea condicio uel dignitas uel temporalitas uestit, pallium tamen generaliter uestrum immemores etiam denotatis.*

Equidem haud miror prae documento superiore.

(*2) Πρόκειται για την Ούτικα, αρχαία πόλη της βορείου Αφρικής, βορειοδυτικά της Καρχηδόνας. (*3) Π.χ. στο Αδραμύτιο της σημερινής Τυνησίας, που ήταν αποικία των Φοινίκων της Τύρου, αρχαιότερη από την Καρχηδόνα. Η σημασία όλων αυτών των αναφορών είναι ότι ακολουθούσαν την μόδα της Τύρου. (*4) ΔΑΝΙΗΛ 2 [B]:21 & 7[Z]:7. (*5) Σκιπίων ο Αφρικανός (236-183 π.Χ.), Ρωμαίος στρατηγός που νίκησε τον Αννίβα. Η αναφορά έχει να κάνει με την υιοθέτηση Ρωμαϊκών συνηθειών και ενδύσεως. (*6) Όταν λέει Λυδούς εδώ εννοεί τους Ετρούσκους, που κατά την παράδοση κατάγονταν από τη Λυδία.

Nam et arietem (non quem Laberius reciprocicornem et lanicutem et testitrahum, sed trabes machina est, quae muros frangere militat) nemini unquam adhuc libratum illa dicitur Carthago, studiis asperrima belli, prima omnium armasse in oscillum penduli impetus, commentata uim tormenti de bile pecoris capite <se> uindicantis.

Cum tamen ultimant tempora patriae et aries iam Romanus in muros quondam suos audet, stupuere illico Carthaginenses ut nouum extraneum ingenium: Tantum aevi longinqua ualet mutare uetustas! Sic denique nec pallium agnoscitur.

II. 1. *Sit nunc aliunde res, ne Poenicum inter Romanos aut erubescat aut doleat. Certe habitum uertere naturae totius sollemne munus est.*

Fungitur et ipse mundus interim iste quem incumbimus.

Viderit Anaximander, si plures putat, uiderit, si quis uspiam alius, ad Meropas, ut Silenus penes aures Midiae blatit, aptas sane grandioribus fabulis.

Sed et si quem Plato aestimat, cuius imago hic sit, etiam ille habeat necesse est proinde mutare.

Τον κριό, γιὰ παράδειγμα – όχι αυτόν που ο Λαβέριος (*9) αποκαλεί «ζώο μαλλιάρο και στριφτοκέρατο που παρασέρνει πέτρες στο διάβα του», αλλά μία πολεμική μηχανή που μοιάζει με δοκό και καταστρέφει τείχη, την οποία η φοβερή Καρχηδόνα που «περισσότερο απ'όλα αγαπά τον πόλεμο» (*10) πρώτη χρησιμοποίησε γιὰ επιθέσεις, κατά το πρότυπο της ευερέθιστης μανίας του ζώου που κερατίζει. Όταν όμως η χώρα τους έπνεε τα λoίσθια, και ο κριός που τώρα πιά είχε γίνει Ρωμαϊκός έκανε επίθεση στους κάποτε δικούς του προμαχώνες, οι Καρχηδόνιοι στέκονταν εμβρόντητοι, λες κι έβλεπαν κάποια «καινούρια» και «παράξενη» εφεύρεση: «Τόσο πολύ συμβάλλει στην αλλαγή ο Χρόνος!» (*11) Γιά τον ίδιο λόγο δεν αναγνωρίζουν το μανδῦα. (*12)

Κεφ. 2. Ο νόμος της αλλαγής έχει γενική ισχύ παντού σε όλη τη φύση

1. Και τώρα θ'αντλήσουμε το υλικό μας από άλλες πηγές, ώστε να μη ντρέπεται και να μη στενοχωριέται ο πατριωτισμός της Καρχηδόνας ανάμεσα στους Ρωμαίους. Όπως και να έχει το πράγμα, αλλαγή συνηθειών σημαίνει αλλαγή της φύσης. Κι ο κόσμος ο ίδιος (αυτός που κατοικούμε) το επιβεβαιώνει. Ας το δει ο Αναξίμανδρος, αν νομίζει ότι υπάρχουν κι άλλοι (κόσμοι): ας το δει κι όποιος νομίζει (ότι υπάρχει κι άλλος κόσμος) οπουδήποτε στην περιοχή της Μερόπης, καθώς ο Σ(ε)ιληνός φλυαρεί στα αυτιά του Μίδα που είναι – ομολογουμένως – κατάλληλα (*13) γιὰ ακόμα μεγαλύτερους μύθους. Αλλά ακόμα κι ο κόσμος που ο Πλάτωνας πιστεύει ότι είναι το αρχέτυπο του δικού μας, ακόμα κι αυτός, αναγκαστικά υπόκειται σε αλλαγές.

(*7) Ειρωνεία για ότι έγιναν δούλοι, νομίζοντας ότι εκμοντερνίσθηκαν: «Η Ρώμη ... στους ανθρώπους τους απολίτιστους ... είπε να κτίσουν ναούς, αγορές, σπίτια ... και έκανε εκείνους που αρνούσαν την Ρωμαϊκή γλώσσα να επιθυμούν την ευγλωττία...στη συνέχεια ήλθε η τιμή κι ο σεβασμός στην εμφάνιση και αυτοί συνήθισαν την τήβεννο ... Γι' αυτούς ήταν ένας πρωτόγνωρος πολιτισμός, ενώ στην παραγματικότητα ήταν μέρος της δουλείας τους.» Τάκιτος, «Αγρίκολας»

(*8) Εννοεί υιοθέτησαν Ρωμαϊκή συνήθεια. (*9) Ρωμαίος κομικός συγγραφέας. (*10) Βιργίλιου, *Αινειάδα* 1:14. (*11) Βιργίλιου, *Αινειάδα* 3:415. (*12) Εδώ ξέχασαν ότι ευφύραν τον πολιορκητικό κριό, τον ταπεινό μανδῦα θα θυμόντουσαν; (*13) Επειδή σύμφωνα με τον μύθο ήταν αυτιά γαιδάρου.

Γιατί, όντας «κόσμος», αποτελείται από διάφορες ουσίες και λειτουργίες που αντιστοιχούν σε αυτές του εδώ κόσμου – διαφορετικά δεν θα ήταν «κόσμος», αν δεν ήταν όπως ο κόσμος. Πράγματα που από την πολλαπλότητα τείνουν στην ενότητα, διαφοροποιούνται μεταλλασσόμενα. Με άλλα λόγια, οι μεταστροφές τους ευθύνονται για τη μετάβαση από την πολλαπλότητα στην ενότητά τους. Η αλλαγή λοιπόν είναι σύμφυτη με την ύπαρξη κάθε «κόσμου» του οποίου η υλική δομή είναι αποτέλεσμα διαφοροποιήσεων, και του οποίου οι ρυθμιστικές τροποποιήσεις είναι αποτέλεσμα μεταβολών.

2. Όπως και να έχει το πράγμα, σε αυτό εδώ το κατοικητήριό μας (*14) βασιλεύει η αέναη αλλαγή – γεγονός που μας καθιστά τυφλούς σαν τον Όμηρο. (*15) Νύχτα και ημέρα εναλλάσσονται.

Η πορεία του ήλιου αλλάζει και περνάει από διάφορους σταθμούς κάθε χρόνο, η σελήνη αλλάζει σύμφωνα με τις μηνιαίες φάσεις της. Τα αστέρια – *καθώς ξεχωρίζουν μέσα στο χάος τους* – άλλοτε πέφτουν, άλλοτε νεκρανασταίνονται. Το στερέωμα του ουρανού άλλοτε λάμπει γαλήνια, άλλοτε είναι φορτωμένο μ' απειλητικά σύννεφα. Νεροποντές πέφτουν, μπορεί και χαλάζι. Μετά ψιχάλα, μετά ξαστεριά και πάλι. Η θάλασσα φημίζεται για την αναξιοπιστία της: Τη μια στιγμή κυματίζει ήρεμα με την αύρα, γαλήνια, γλυκειά κι ευδιάθετη – *τόσο που μπορείς να την εμπιστευτείς* – και ξαφνικά σηκώνει κύματα βουνά. Αλλά κι αν κοιτάξεις τη γη, που το ένδυμά της αλλάζει με τις εποχές, θα δυσκολευτείς να την αναγνωρίσεις όταν άλλοτε είναι πράσινη, άλλοτε κίτρινη, κι άλλοτε γκρίζα. Κι από τα υπόλοιπα κοσμήματά της, ποιο τάχα δεν υπόκειται σε μεταβολές; Τα ρεύματα αλλοιώνουν τις ψηλές κορυφογραμμές της, οι φλέβες των πηγών της εξαφανίζονται, οι προσχώσεις γεμίζουν τις κοίτες των χειμάρρων της.

Quippe si mundus, ex diuersis substantiis officiisque constabit, ad formam eius quod mundus hic est; neque enim mundus, si non ut mundus proinde. Diuersa in unum ex demutatione diuersa sunt.

Denique diuersitatis discordiam uices foederant. Ita mutando erit mundus omnis qui et diuersitatibus incorporatus et uicibus temperatus.

2. *Nostra certe metatio, quod clausis, uel in totum Homericis oculis liquet, totum uersiforme est. Dies et nox inuicem uertunt. Sol stationibus annuis, luna modulationibus menstruis uariat. Siderum distincta confusio interdum reicit quid, interdum resuscitat.*

Caeli ambitus nunc subdiuo splendidus, nunc nubilo sordidus; aut imbres ruunt, et si qua missilia cum imbris; dehinc substillum et denuo sudum. Sic et mari fides infamis, dum et flabris aequae mutantibus de tranquillo probum, de flustris temperatum et extemplo de decumanis inquietat. Sic et terram si recenseas temporatim uestiri amantem, prope sis eandem negare, memor uiridem cum conspicias flauam, mox uisurus et canam. Ceteri quoque eius ornatus quid non aliud ex alio mutant, et montium scapulae decurrendo, et fontium uenae cauillando et fluminum uiae obhumando?

(*14) Η γη μας. (*15) Μέσα σε ένα κόσμο που διέπεται από συνεχείς αλλαγές και μονίμως διαμορφώνεται σε κάτι άλλο, είναι αδύνατο να προβλέψουμε την επόμενη εξέλιξη, γι' αυτό λέει πως είμαστε «σαν τυφλοί», όπως κατά την παράδοση ο Όμηρος. Σύγκρινε με τη φράση του απ. Παύλου: «το σχήμα του κόσμου τούτου παρέρχεται». (1 ΚΟΡ. 7[Ζ]:31)

3. *Mutavit et totus orbis aliquando, aquis omnibus obsitus. Adhuc maris conchae et buccinae peregrinantur in montibus, cupientes Platoni probare etiam ardua fluitasse.*

Sed et enatando rursus in forma mutavit rursus orbis, alius idem. Mutat et nunc localiter habitus, cum situs laeditur, cum inter insulas nulla iam Delos, harenae Samos, et Sibylla non mendax,

cum <terra> in Atlantico Libyam aut Asiam aequans iam quaeritur, cum Italiae quondam latus Hadria Tyrrenoque quassantibus mediotenus interceptum reliquias Siciliam facit, cum tota illa plaga discidii contentiosos aequorum coitus angustis retorquens novum uitii maris imbuit, non expuentis naufragia sed deuorantis.

4. *Patitur et continens de caelo aut de suo. Aspice ad Palaestinam. Qua Iordanis amnis finium arbiter, uastitas ingens, et orba regio, et frustra ager.*

At urbes retro, et populi frequentes, et solum audiebat.

Dehinc, ut deus censor est et impietas ignium meruit imbres, hactenus Sodoma, et nulla Gomorrha, et cinis omnia, et propinquitas maris iuxta cum solo mortem uiuit.

3. Κάποτε τα νερά κάλυπταν ολόκληρη την επιφάνεια της γης. Ακόμα και σήμερα βλέπεις επάνω στα βουνά θαλασσινά κοχύλια και τρίτωνες, σαν ταξιδιώτες από άλλες εποχές, πρόθυμοι να αποδείξουν στον Πλάτωνα ότι ακόμα και τα ύψη ήταν κάτω από τα κύματα. (*16) Αλλά και όταν τραβήχτηκαν τα νερά, η επιφάνεια της υδρογείου μεταβλήθηκε και πάλι. Ακόμα και τώρα το σχήμα της αλλάζει κατά τόπους, όταν καταστρέφονται συγκεκριμένα σημεία της. Όταν από τα νησιά η Δήλος δεν υπάρχει πλέον, και η Σάμος είναι ένας σωρός από άμμο, βγάζοντας τη Σίβυλλα αληθινή. (*17)

Όταν το νησί του Ατλαντικού, ίσο στο μέγεθος με τη Λιβύη ή την Ασία, χάθηκε και δε βρίσκεται πιά. (*18) Όταν ένα κομμάτι της Ιταλίας αποκόπηκε μετά το σεισμό στο Αδριατικό και Τυρρηνικό πέλαγος, αφήνοντας ως κατάλοιπο τη Σικελία. Όταν η θαλασσινή ρουφήχτρα τραβάει μέσα της κι εξαφανίζει ό,τι πέσει στους ωκεανούς, κι η θάλασσα όχι μόνο ξερνά κομμάτια από ναυάγια, αλλά και τα καταπίνει! (*19)

4. Αλλά επίσης και η δική μας ήπειρος (*20) ταλαιπωρείται από δυνάμεις γήινες και ουράνιες. Πάρε για παράδειγμα την Παλαιστίνη. Εκεί που ο ποταμός Ιορδάνης είναι το φυσικό σύνορο, υπάρχει ένας απέραντος χερσότοπος, μιά θλιβερή περιοχή, μια γη άχρηστη! Κι όμως κάποτε εκεί υπήρχαν πόλεις και λαοί που άκμαζαν, και το χώμα έδινε καρπούς. Κατόπιν, **η κρίση του Θεού τους έριξε για την ασέβειά τους βροχή από φωτιά:** η εποχή των Σοδόμων πέρασε, και τα Γόμορρα δεν υπάρχουν πιά. Όλα έγιναν στάχτη. Και η γειτονική θάλασσα, όπως και η γη, είναι ζωντανή-νεκρή! (*21)

(*16) Σαφέστατη απόδειξη μέχρι σήμερα για την ύπαρξη ενός οικουμενικού κατακλυσμού. **Κοίτα: Ο ΝΩΕ ΚΑΙ Ο ΚΑΤΑΚΛΥΣΜΟΣ**, Εκδόσεις ΟΡΟΣ. (*17) Υπαινιγμός στη Σιβυλλική προφητεία «Και Σάμος άμμος έση, και Δήλος άδηλος». (*18) Αναφορά στη χαμένη Ατλαντίδα. (*19) Εκπληκτικές φυσικές περιγραφές για το ότι «το σχήμα του κόσμου» αλλάζει. (*20) Δηλ. η Αφρική. (*21) Αναφορά στην Νεκρά Θάλασσα, όπου κάποτε τα Σόδομα και Γόμορρα.

Ένα παρόμοιο σύννεφο σκέπασε την Ετρουρία, καίγοντας τους αρχαίους Βολσίνιους, για να δείξει στην Καμπανία (*κυρίως με την έκρηξη του δικού της ηφαιστείου της Πομπηΐας*) τι πρέπει να περιμένει από τα βουνά της. Αλλά μακριά από μας (*τέτοιες καταστροφές*)! Μακάρι η Ασία να μην έχει λόγο να φοβάται ότι θα την καταπιεί η γη! Μακάρι η Αφρική να εξιλεώθηκε μια γιά πάντα με το φρικτό χάσμα που άνοιξε και κατάπιε ένα ολόκληρο στρατόπεδο! (*22) Πολλές παρόμοιες καταστροφές έχουν αλλάξει τη μορφή της γης, κι έχουν μετακινήσει κομάρια ολόκληρα.

5. Πολλές μεταβολές έχουν προκαλέσει και οι πόλεμοι. Αλλά είναι δυσάρεστο να αραδιάζουμε θλιβερές λεπτομέρειες διηγούμενοι τις μεταστροφές των βασιλείων και τις συχνές αλλαγές τους, από τον Νίνο, τον απόγονο του Βήλου, (*23) και μετά – αν ο Νίνος ήταν πράγματι ο πρώτος που ίδρυσε βασίλειο, καθώς αρχαίες κοσμικές πηγές διαβεβαιώνουν. Δεν θα ασχοληθούμε με τα έθνη της πριν από αυτόν εποχής. Η καταγεγραμμένη ιστορία αρχίζει με τους Ασσύριους. (*24) **Εμείς όμως διαβάζουμε τη θεϊκή ιστορία, και κατέχουμε πολύ καλά το θέμα** – απ'τη γέννηση του σύμπαντος.

6. Αλλά επί του παρόντος θα προτιμούσα να αναφέρω ευχάριστες λεπτομέρειες, εφόσον υπάρχουν και ευχάριστες αλλαγές. Με λίγα λόγια, ό,τι πήρε η θάλασσα, ό,τι έκαψε ο ουρανός, ό,τι κατάπιε η γη, ό,τι έκοψε το ξίφος, αποκαθίσταται στο διάβα του χρόνου. Γιατί **στην πρωτόγονη εποχή η γη ήταν στο μεγαλύτερο μέρος της έρημη και ακατοίκητη** – κι αν κάποια φυλή επικρατούσε σε κάποιο τόπο, ήταν μόνη της. Εφόσον λοιπόν δεν υπήρχε άλλος νόμος, ο φυσικός νόμος ρύθμιζε τον ανθρώπινο πληθυσμό κατά τόπους.

*Ex huiusmodi nubilo et Tuscia
Vulsinios pristinos deusta, quo
magis de montibus suis Campania
speret, erepta Pompeios. Sed absit.*

*Vtinam et Asia segura iam sit de
soli ingluuie!*

*Vtinam et Africa semel uoraginem
pauerit, unicus castris fraudatis
expiata!*

*Multa et alia huiusmodi detri-
menta habitum orbis nouauere
situsque mouere.*

5. *Bellis quoque plurimum
licuit. Sed piget tristitia non minus
quam et regnorum uices recensere,
quotiens et ista mutauerint iam
inde a Nino, Beli progenie, si tamen
Ninus regnare primus, ut autumant
superiorum profanitas.*

*Ferme apud uos ultra stilus
non solet: ab Assyriis, si forte,
aeui historiae patescunt. Qui uero
diuinas lectitamus, ab ipsius mundi
natalibus compotes sumus.*

6. *Sed laeta iam malo, quippe
et laeta mutant. Denique si quid
mare diluit, caelum deussit, terra
subduxit, gladius detotondit, alias
uersura compensati redit. Nam et
primitus maiorem ambitum terra
cassa et uacans hominum, et sicubi
aliqua gens occuparat, sibimet soli
erat. Itaque colere omnia (si demum
intelligis alibi stipantem copiam,
alibi deserentem), runcare atque
ruspare consuluit,*

(*22) Ο Ηρόδοτος (4ος π.Χ. αι.) αναφέρει ότι η γη «κατάπιε» το στρατόπεδο του Καμβύση στη Σύρτη της Λιβύης. Ο Πλίνιος ο Νεώτερος (π. 115 μ.Χ.) κάνει επίσης έξοχη περιγραφή της έκρηξης του Βεζουβίου στην Πομπηΐα. (*23) Ο Βιβλικός Νεμρώδ, ο πρώτος βασιλιάς της γης. Κοίτα: ΓΕΝ. 10[1]:9. (*24) Εντοπωσιακή γνώση που επιβεβαίωσε σήμερα πλήρως η αρχαιολογία με την ανακάλυψη του «Ενούμα Ελις», και του «Επους του Γκιλγκαμές».

ut inde uelut ex surculis et propaginibus populi de populis, urbes de urbibus per ubique orbis pangerentur.

Transuolauere redundantium gentium examina. Scythae exuberant Persas, Phoenices in Africam eructant, Romanos Phryges pariunt, Chaldaeum semen in Aegyptum educatur, dehinc cum inde transducitur, Iudaea gens est.

Sic et Herculea posteritas Temeno pariter Peloponnesum occupando producunt; sic et Iones, Nelei comites, Asiam nouis urbibus instruunt; sic et Corinthii cum Archia muniunt Syracusas.

7. Sed uanum iam antiquitas, quando curricula nostra coram. Quantum reformauit orbis saeculum istud!

Quantum urbium aut produxit aut auxit aut reddidit praesentis imperii triplex uirtus!

Deo tot Augustis in unum fauente, quot census transcripti, quot populi repurgati, quot ordines illustrati, quot barbari exclusi!

Reuera orbis cultissimum huius imperii rus est, eradicato omni aconito hostilitatis et cacto et rubo subdolae familiaritatis conuulso, et amoenus super Alcinoi pometum et Midae rosetum.

Laudans igitur orbem mutantem, quid denotas hominem?

Ἄλλα μέρη ἦταν πυκνοκατοικημένα, κι ἄλλα εγκαταλείπονταν: ὥστε, σαν τα φυτά που πολλαπλασιάζονται με μοσχεύματα, λαοὶ ἀπ' τους υπάρχοντες λαοὺς και πόλεις ἀπ' τις υπάρχουσες πόλεις φυτεύτηκαν σ' ὅλη την επιφάνεια της γῆς. Ἀπ' τις φυλές που αυξάνονταν πολὺ, το περίσσειμα του πληθυσμοῦ μετανάστευε. Ο υπερπληθυσμὸς των Σκυθῶν αναμίχθηκε με τους Πέρσες. Οι Φοίνικες ξεχύθηκαν στην Αφρική. Οι Φρύγες γέννησαν τους Ρωμαίους. (*25) Το σπέρμα των Χαλδαίων πήγε στην Αίγυπτο, (*26) κι ὅταν ἀργότερα ἐφυγαν ἀπὸ κει ἐγέναν το ἔθνος των Ιουδαίων. (*27) Ἐπίσης και οι ἀπόγονοι του Ηρακλή κατέλαβαν την Πελοπόννησο, (*28) προς ὄφελος του Τεμένου. Ἀκόμα, οι Ἴωνες σύντροφοι του Νηλέα δημιούργησαν νέες πόλεις στην Ἀσία, ὅπως και οι Κορίνθιοι με τον Ἀρχία ἀποίκισαν τις Συρακοῦσες.

7. Ἀλλά εἶναι μάταιο τώρα να μιλάμε γιὰ την ἀρχαιότητα, ὅταν το παρὸν εἶναι μπροστὰ στα μάτια μας. Πόσο μεγάλο μέρος της γῆς ἔχει ο παρὼν αἰώνας μεταβάλλει! Πόσες πόλεις ἔχει η τριπλὴ δύναμη της αυτοκρατορίας μας ἰδρύσει, αὐξήσει, ἢ ἀποκαταστήσει! (*29) Ἐνῶ ο Θεὸς ευνοεῖ τους ἐνωμένους Αὐγούστους, πόσες μετακινήσεις πληθυσμῶν ἔχουν γίνει! Πόσοι λαοὶ ἔχουν ἐξαλειφθεῖ! Πόσες τάξεις ἔχουν ἀποκατασταθεῖ και ξαναβρεῖ το ἀρχαῖο τους μεγαλεῖο! Πόσοι βάρβαροι ἔχουν νικηθεῖ! Στ'ἀλήθεια, η γῆ μας εἶναι ο θαυμάσια καλλιεργημένος κήπος αὐτῆς της αυτοκρατορίας: (*30) κάθε φαρμακερὸ φυτό ἐχθροπραξίας ἔχει ξερριζωθεῖ, κάθε κάκτος και βάτος ὑπουλῆς συνομωσίας ἔχει κοπεί (*31), κι ο κήπος εἶναι πιὸ ὄμορφος ἀπ' το περιβόλι του Ἀλκίνοου κι ἀπ'τους ροδῶνες του Μίδα. **Εφόσον λοιπὸν ἐπαινεῖτε τις ἀλλαγές του κόσμου μας, γιατί κατηγορεῖτε ἕναν ἄνθρωπο; (*31α)**

(*25) Ἀυτό ἰσχύει μάλλον για τους Ἐτρούσκους. (*26) «Ὅσον ἀφορὰ την Αἴγυπτο, θα ἀρκεστοῦμε να ἀναφέρουμε ὅτι ο πολιτισμὸς της ἐξελίσσεται παράλληλα, παρά τους βραδύτερους ρυθμοὺς και την ἐξάρτηση του, σε ὀρισμένες περιόδους, ἀπὸ ἐκεῖνον της Ἀσίας.» Πιερ Ντεμάρν. (*27) Κοῖτα: ΓΕΝ., 11:26 και 12:5. Ἐπίσης ΠΡΑΞ., 7:2-4, 15,45 και 13:17-19. (*28) Ἡ περίφημος κἀθοδος των Ηρακλειδῶν. (*29) Ἀυτὴ ἡ «τριπλὴ δύναμη» εἶναι οι τρεις Ἀύγουστοι, ο Σεβήρος και οι δύο γιοὶ του, Ἀντώνιος και Γῆτας. (*30) Ἡ παγκόσμια εἰρήνη και εὐημερία, η Pax Romana. (*31) Ὅπως αὐτὴ του Κλαύδιου Ἀλβίνου. (*31α) Δηλαδή τον εαυτὸ του που φορὰ Μανδῶα.

Κεφ. 3. Παρομοίως και τα ζώα, υπόκεινται κι αυτά στο νόμο της αλλαγής

1. Τα ζώα, αντί να αλλάζουν ένδυμα, αλλάζουν το σχήμα τους. Κι όμως το παγώνι έχει για ένδυμα – και μάλιστα πολυτελέστατο - τα πλουμιστά φτερά του. Το χνούδι του λαιμού του είναι έντονα πορφυρό, η πλάτη του λάμπει σαν χρυσή μπορντούρα, και η ουρά του σαν βεντάλια που σαρώνει. Πολύχρωμο, ποικιλόχρωμο, κι αλλάζοντας χρώματα, δεν μένει ποτέ το ίδιο αλλά είναι πάντα διαφορετικό, κι όμως είναι πάντα ο εαυτός του μέσα στην ποικιλία του, με μιά λέξη, ευμετάβλητο όσο κι ευκίνητο. 2. Επίσης αξίζει να αναφερθεί και το φίδι, αν και όχι με τον ίδιο τρόπο όπως το παγώνι. Διότι και αυτό αλλάζει εντελώς αυτό που του έχει δοθεί – το δέρμα και την ηλικία του, αν είναι αλήθεια, (που είναι), πως όταν νιώσει να γερνάει μπαίνει σε μιά τρύπα, όπου βγάζει το παληό του δέρμα, και, περνώντας το κατώφλι, αφήνει επί τόπου το φιδοπουκάμισό του πίσω του, και ξεδιπλώνεται ανανεωμένο, έχοντας αφήσει πίσω και τα χρόνια του, μαζί με τις παληές φολίδες του. Η ύαινα, αν παρατηρήσετε, αλλάζει φύλο κάθε χρόνο, (*32) αρσενικό και θηλυκό εναλλάξ. Και δεν θα πω τίποτα για το ελάφι, που κι αυτό επίσης όταν καταλάβει ότι γερνάει τρώει φίδι – και η επίδραση του δηλητηρίου το ανανεώνει.

Ο χαμελαίων

3. Υπάρχει επίσης «ένα βραδυκίνητο τετράποδο των αγρών, ταπεινό και τραχύ». Η χελώνα του Παχώβιου, νομίζετε; Όχι. Είναι κι άλλο ζώο που ταιριάζει στην περιγραφή του στίχου. Στο μέγεθος μικρό, αλλά με όνομα μεγαλοπρεπές. Αν ακούσεις το όνομα του χαμαιλέοντα χωρίς να τον γνωρίζεις, αμέσως θα φανταστείς κάτι τεράστιο που μοιάζει με λιοντάρι.

III. *Mutant et bestiae pro ueste formam; quamquam et pauo pluma uestis, et quidem de cataclitistis, immo omni conchylio pressior qua colla florent, et omni patagio inauratior qua terga fulgent, et omni syrmate solutior qua caudae iacent, multicolor et discolor et uersicolor, nunquam ipsa, semper alia, etsi semper ipsa quando alia, totiens denique mutanda quotiens mouenda.*

2. *Nominandus est et serpens, licet pone pauum; nam et iste quod sortitus est conuertit, corium et aeuum. Siquidem ut senium persensit, in angustias stipat, pariterque specum ingrediens et cutem egrediens ab ipso statim limine erasus exuuiis ibidem relictis nouus explicat; cum squamis et anni recusantur. Hyaena, si obserues, sexus annalis est, marem et feminam alternat. Taceo ceruum, quod et ipse aetatis suae arbiter, serpente pastus ueneno languescit in iuuentutem.*

3. *Est et Quadrupes tardigrada, agrestis, humilis, aspera. Testudinem Pacuuiam putas? Non est. Capit et alia bestiola uersiculum, de mediocribus oppido, sed nomen grande. Chamaeleontem qui audieris haud ante gnarus, iam timebis aliquid amplius cum leone.*

(*32) Παρόμοιες παρανόσεις που οφείλονται στην ελλειπή επιστημονική γνώση της εποχής, συναντάμε στους Αποστολικούς Πατέρες, Κλήμη Α΄, και Επιστολή Βαρνάβα, όπως και σχεδόν σε όλους τους αρχαίους συγγραφείς.

At cum offenderis apud uineam ferme et sub pampino totum, ridebis illico audaciam et Graeciam nominis, quippe nec sucus est corpori, quod minutioribus multo licet. Chamaeleon pellicula uiuit.

Capitulum statim a dorso; nam deficit ceruix. Itaque durum reflecti, sed circumspectu emissicii ocelli, immo luminis puncta uertiginant.

Hebes, fessus, uix a terra suspendit, molitur incessum stupens et promouet, gradum magis demonstrat quam explicat, ieiunus scilicet semper et indefectus, oscitans uescitur, follicans ruminat, de uento cibus. Tamen et chamaeleon mutare totus, nec aliud ualet. Nam cum illi coloris proprietates una sit, ut quid accessit, inde suffunditur. Hoc soli chamaeleonti datum, quod uulgo dictum est, de corio suo ludere.

4. Multa dicendum fuit, ut ad hominem praestructum perueniretur. Hunc quoque primordio accipitis, nudus certe et inuestis figulo suo constitit; post demum sapientiam, haud dum licitum, praereptam potitur.

Ibidem quod in nouo corpore indebitum adhuc pudori erat protegere festinans ficulneis foliis interim circumdat; dehinc cum de originis loco exterminat, quippe deliquerat, pellitus orbi ut metallo datur.

Αλλά όταν σκοντάψεις πάνω του, (βρίσκεται κυρίως σε αμπέλια), και τον δεις να κρύβεται κάτω από ένα αμπελόφυλλο, θα γελάσεις με το ολοφάνερο θράσος της ονομασίας. Το σώμα του μοιάζει σαν να μην έχει καθόλου σάρκα. Στην πραγματικότητα ο χαμαιλέοντας είναι σαν μία ζωντανή μεμβράνη. Το κεφάλι του αρχίζει κατ'ευθείαν από τη σπονδυλική στήλη, λαιμό δεν έχει καθόλου, γι'αυτό και είναι αργόστροφος. Αλλά τα προεξέχοντα μάτια του έχουν περιφερική όραση, σαν περιστρεφόμενα φωτεινά σφαιρίδια. Βαρύς και νωθρός, σπανίως σηκώνεται από το έδαφος, αλλά μάλλον σέρνει τα βήματά του, κινούμενος επιδεικτικά. Επί πλέον νηστεύει μονίμως, αλλά ποτέ δεν λιποθυμά. Φουσκώνει και ξεφουσκώνει σα φουσερό, αναμασώντας. Και τροφή του είναι ο αέρας. Όμως ο χαμαιλέον είναι ικανός να μεταβάλλει εντελώς την εμφάνισή του, κι αυτό είναι το κύριο χαρακτηριστικό του. Γιατί, όταν κάτι τον πλησιάζει, αμέσως αλλάζει χρώμα. *Μόνο στο χαμαιλέοντα δόθηκε το προνόμιο – όπως λέει και η παροιμία – να παίζει με το τομάρι του.*

Ο άνθρωπος

4. Τα είπαμε όλα αυτά σαν εισαγωγή, πριν μιλήσουμε γιά τον άνθρωπο. Γιατί, από όπου κι αν πιστεύετε ότι προήλθε, είναι βέβαιο ότι γυμνός και χωρίς ρούχα βγήκε από τα χέρια του δημιουργού του. **Μετά, χωρίς την άδεια του Θεού, απέκτησε σοφία πριν της ώρας του.** Κι αμέσως έσπευσε να καλύψει τα μέλη του πρόσφατα φτιαγμένου σώματός του, που δεν ήταν ακόμα καιρός να καλύψει η σεμνότητα. Έτσι κάλυψε το σώμα του με φύλλα συκιάς. Κατόπιν, όταν διώχθηκε απ'το μέρος όπου γεννήθηκε επειδή αμαρτήσε, πήγε ντυμένος με δέρμα ζώου στον κόσμο, σαν να πήγαινε σε ορυχείο. (*33)

(*33) Ο Τερτυλλιανός παρομοιάζει τον εξόριστο Αδάμ με εγκληματία της εποχής του, καταδικασμένο σε καταναγκαστικά έργα στα ορυχεία. Διάβασε: ΓΕΝ. 3[Γ]:17-19.

5. Αυτά όμως είναι μυστικά, και η γνώση τους δεν ανήκει σε όλους τους ανθρώπους. Ας ακούσουμε τώρα τη δική σας ιστορία – αυτή που διηγήθηκαν οι Αιγύπτιοι και κατέγραψε ο Αλέξανδρος και διάβασε η μητέρα του – (*34) από τον καιρό του Όσιρι, όταν ο Άμμων που είχε πολλά πρόβατα ήρθε σ'αυτόν από τη Λιβύη. Με λίγα λόγια, μας λένε ότι ο Ερμής βρέθηκε κάποτε ανάμεσά τους, και, τόσο πολύ του άρεσε η απαλή αφή ενός κριού που κατά τύχη χάιδεψε, ώστε έγδαρε μιά μικρή προβατίνα. Τότε με την επιμονή κι επιμέλειά του (και αφού η ευκαμψία του υλικού το επέτρεψε) έκανε το μαλλί λεπτή κλωστή τραβώντας το σιγά-σιγά, κι ύφανε γιά πρώτη φορά ύφασμα προσθέτοντάς του βαμβακερές κλωστές. Εσείς όμως προτιμάτε ν' αποδίδετε το γνέσιμο του μαλλιού και την κατασκευή του αργαλειού στην Αθηνά, ενώ η υφάντρια Αράχνη έδειξε περισσότερη επιμέλεια στη δουλειά της. (*35)

6. Από τότε και μετά τα υφάσματα αφθονούσαν. Και δεν αναφέρομαι στα πρόβατα της Μιλήτου, της Σέλγης και του Άλτινου, ή αυτά που έκαναν ξακουστό το Τάρεντο ή την Βαίπικα, που το μαλλί τους είναι από φυσικού χρωματιστό. Αλλά αναφέρομαι στο γεγονός ότι εξασφαλίζετε ενδύματα από φυτά, κι από το χόρτο που λέγεται λινάρι και γίνεται άσπρο όταν το πλύνεις. Δε γίνεται βέβαια να φυτέψεις και να σπείρεις το χιτώνα σου, όπως και δε γίνεται να ψαρέψεις ρούχα. Γιατί κι η θάλασσα δίνει μαλλί: υπάρχουν κοχύλια που η επιφάνειά τους, καλυμμένη από μούσκλια και βρύα, μοιάζει με προβιά. Εξ άλλου, δεν είναι μυστικό το ότι ο μεταξοσκώληκας – ένα είδος σκουληκιού – παράγει τη μεταξωτή κλωστή, σύροντας κι απλώνοντάς την στον αέρα πιά επιδέξια απ'ότι η αράχνη τον ιστό της, τρώγοντας συνεχώς. Κι αν τον σκοτώσεις, οι κλωστές που θα μαζέψεις θα είναι ποτισμένες με έντονο χρώμα.

5. *Sed arcana ista, nec omnium nosse.*

Cedo iam de uestro quod Aegyptii narrant et Alexander digerit et mater legit de tempestate Osiridis, qua ad illum ex Libya Ammon facit ouium diues. Denique cura ipsis Mercurium autumant forte palpati arietis mollitie delectatum deglubasse ouiculam, dumque pertemptat quod facilitas materiae suadebat, tractu prosequente filum eliquasse et in restis pristinae modum, quam phillyrae taeniis iunxerat, texuisse.

Sed uos omnem lanitii dispensationem structuramque telarum Mineruae maluistis, cum penes Arachnen diligentior officina.

6. *Exinde materia. Nec de ouibus dico Milesiis et Selgicis et Altinis, aut quis Tarentum uel Baetica cluet natura colorante, sed quoniam et arbusta uestiunt, et lini herbida post uirorem lauacro niuescunt.*

Nec fuit satis tunicam pangere et serere, ni etiam piscari uestitum contigisset; nam et de mari uellera, qua muscosae lanositatis lautiores conchae comant.

Prorsus haud latet bombycem [uermiculigenus est], quae per aerem liquando araneorum horoscopis idoneus distendit, dehinc deuorat, mox aluo reddere.

Proinde, si necaueris, a nemate iam stamina uolues.

(*34) Εννοεί τον Αλέξανδρο Πολυίστωρ που έγραψε βιβλίο γιά την ιστορία των Φρυγών και των Αιγυπτίων, και το αφιέρωσε στη μητέρα του. Βασική πηγή των αρχαίων Ελλήνων για θέματα προηγούμενης ιστορίας ήταν οι Αιγύπτιοι. (*35) Αναφορά στο γνωστό μύθο της Αράχνης, η οποία υπερηφανεύτηκε γιά τη δεξιοτεχνία της, και η Αθηνά τιμώρησε την αλαζονεία της μεταμορφώνοντάς την στο γνωστό έντομο. Αναφορά επίσης σε άλλο ευφάνταστο μύθο με τον Ερμή, καθώς η φαντασία των αρχαίων Ελλήνων έδινε διαφορετικές εξηγήσεις σε όλα.

7. *Tantam igitur paraturam materialium ingenia quoque uestificinae prosecuta, primum tegendo homini, qua necessitas praecessit, dehinc et ornando, immo et inflando, qua ambitio successit, uarias indumentorum formas promulgare. Quarum pars gentilitus inhabitantur, ceteris incommunes, pars uero passiuus, omnibus utiles,*

ut hoc pallium, etsi Graecum magis, sed lingua iam penes Latium est. Cum uoce uestis intrauit. Atque adeo ipse qui Graecos praeter urbem censebat, litteras eorum uocemque senex iam eruditus, idem Cato iuridicinae suae in tempore humerum exertus, haud minus palliato habitu Graecis fauit.

IV. *Quid nunc, si est Romanitas omni salus, nec honestis tamen modis ad Graios estis? Aut, ni ita est, unde gentium in prouinciis melius exercitis, quas natura agro potius eluctando commodauit, studia palaestrae, male senescentia et cassum laborantia et lutea unctio et puluerea uolutatio, arida saginatio?*

Vnde apud aliquos Numidas etiam equis caesariatos iuxta cutem tonsor et cultri uertex solus immunis?

7. Η εφευρετικότητα της ραπτικής προστέθηκε στην ήδη υπάρχουσα αφθονία υφασμάτων και δημιούργησε τα διάφορα είδη ενδυμάτων – **πρώτα για να ικανοποιήσει την επιθυμία της ανθρωπότητας (γιά πολυτέλεια) αφού η ικανοποίηση της ανάγκης είχε προηγηθεί, και κατόπιν για να στολίσει αλλά και να κολακέψει, όταν η φιλοδοξία ακολουθούσε.** Από τα διάφορα είδη ενδυμάτων που υπάρχουν, άλλα φοριούνται από συγκεκριμένα έθνη μόνο, κι άλλα γενικώς από όλους.

Ο Μανδύας γιά παράδειγμα, παρόλο που είναι περισσότερο ελληνικός παρά ρωμαϊκός, καθιερώθηκε σαν ένδυμα με την λατινική ονομασία του. Και ο ίδιος άνδρας που καταδίκασε τους Έλληνες σε εξορία από την πόλη, αλλά (σε προχωρημένη ηλικία) έμαθε το αλφάβητό τους και τη γλώσσα τους – ο Κάτων, γυμνώνοντας τον ώμο του τον καιρό που ήταν πραιίτωρ, ετίμησε τους Έλληνες με το ένδυμά του που έμοιαζε με μανδύα. (*36)

Κεφ. 4. Η αλλαγή δεν είναι πάντοτε βελτίωση

1. Και τώρα, αν ο Ρωμαϊκός τρόπος ζωής ευνοεί τους πάντες, **γιατί είσαι κατά κάποιο τρόπο Έλληνας**, ακόμα και σε θέματα που δεν σε τιμούν; Διαφορετικά, αν δεν είναι έτσι, πως γίνεται άνθρωποι από επαρχίες που είχαν καλύτερη εκπαίδευση κι εκείνοι που η φύση τους προίκισε με αντοχή γιά επιβίωση, να περιορίζουν τις φιλοδοξίες τους στην παλαιίστρα – **φιλοδοξίες θλιβερών γηρατειών και άσκοπου αγώνα** – το επίχρισμα της λάσπης, και το κύλισμα στην άμμο, και την ξηρά δίαιτα; (*37)

Από που κι ως που μερικοί από τους Νουμίδες μας, που στα μακριά μαλλιά τους προσθέτουν και λοφία από αλογοουρές, έμαθαν να ζητούν από τον κουρέα να ξυρίζει το κεφάλι τους, αφήνοντας μαλλιά μόνο στην κορυφή του κεφαλιού; (*38)

(*36) Κάτων ο τιμητής (234-149 π.Χ.), ο πολέμιος της Ελληνοποίησης των Ρωμαίων, αλλά τελικά οι Ρωμαίοι κατέκτησαν την Ελλάδα και η Ελλάδα κατέκτησε πολιτισμικά την Ρώμη. (*37) Ετρωγαν φασόλια για να παίρνουν δύναμη στους αγώνες. (*38) Οι Νουμίδες, ήταν ουσιαστικά οι νομάδες που ζούσαν στην περιφέρεια της Καρχηδόνας. Πού να ζούσε σήμερα ο Τερτυλλιανός να δει ότι αναβίωσε η μόδα των Νουμιδίων στην νεολαία.

Από που κι ως που δασύτριχοι άντρες έμαθαν να χρησιμοποιούν το ρετσίνι (*39) στα μπράτσα τους και με τσιμπίδα να βγάζουν τις τρίχες απ'το πηγούνι τους; Είναι απορίας άξιο που όλα αυτά πρέπει να γίνονται χωρίς τον Μανδύα, γιατί όλες αυτές οι Ασιατικές συνήθειες σχετίζονται με τον Μανδύα! Τι σχέση έχεις εσύ Λιβύη, κι εσύ Ευρώπη, με αθλητικές λεπτότητες που δεν ξέρεις πως να ντύσεις; Γιατί τι νόημα έχει αλήθεια να υιοθετείς ελληνικές συνήθειες αποτρίχωσης, και όχι ελληνικές συνήθειες ένδυσης; (*40)

2. Η αλλαγή στην ένδυση είναι αξιοκατάκριτη, όταν συνεπάγεται αλλαγή της φύσης και όχι μόνο της συνήθειας. Υπάρχει μεγάλη διαφορά ανάμεσα στην τιμή που αποδίδουμε στο χρόνο, και στην τιμή που αποδίδουμε στη θρησκεία. Η συνήθεια μένει πιστή στον χρόνο, (*41) και η Φύση στον Θεό. Ο Λαρισσαίος ήρωας (*42) ντρόπιασε τη Φύση όταν ντύθηκε κοπέλα! Αυτός που μεγάλωσε τρώγοντας μεδούλι άγριων ζώων (εξ ου και το όνομά του, γιατί τα χείλη του δεν γνώρισαν το μητρικό στήθος) (*43) και εκπαιδεύτηκε από ένα θηριώδη δάσκαλο (*44) σε κακοτράχαλα δασωμένα βουνά. Ίσως να μη σε πείραζε η απαίτηση της μάννας του (*45) αν ήταν ακόμα αγόρι. Αλλά είχε ήδη γένια, και ακόμα, είχε κρυφά δώσει απόδειξη του ανδρισμού του σε κάποιον, τον καιρό που δέχτηκε να φορέσει την αιθέρια εσάρπα, να κάνει γυναικεία κόμμωση, να βάλει καλλυντικά στο δέρμα του, να κοιτάζεται στον καθρέφτη και να στολίσσει το λαιμό του. **Ακόμα, θηλυπρεπώς, έφτασε να τρυπήσει και τα αυτιά του,** (*46) και η προτομή του στο Σίγειο έχει ακόμα αυτό το σημάδι. Μετά, απλώς, έγινε στρατιώτης, γιατί η ανάγκη αποκατέστησε το φύλο του.

Vnde apud hirtos et hirsutos tam rapax a culo resina, tam furax a mento uolsella? Prodigium est haec sine pallio fieri. Illius est haec tota res Asiae.

Quid tibi Libya, et Europa, cum xysticis munditiis, quas uestire non nosti? Reuera enim quale est Graecatim depilari magis quam amiciri?

2. Habutum transferre ita demum culpa prope est, si non consuetudo, sed natura mutetur. Sat refert inter honorem temporis et religionem. Det consuetudo fidem tempori, natura deo.

Naturam itaque concussit Larissaeus heros in uirginem mutando, ille ferarum medullis educatus (unde et nominis concilium, quandoquidem labiis uacuerat ab uberum gustu), ille apud rupicem et siluicolam et monstrum eruditorem scrupula schola eruditus.

Feras, si in puero, matris sollicitudinem patiens; certe iam histiculus, certe iam uirum alicui clanculo functus adhuc sustinet stolam fundere, comam struere, cutem fingere, speculum consulere, collum demulcere, aurem quoque foratu effeminatus, quod illi apud Sigeum strongyla seruat.

Plane postea miles est; necessitas enim reddidit sexum.

(*39) Για αποτρίχωση. (*40) Δηλαδή την σεμνότητα. (*41) Ο χρόνος καθιερώνει μιά συνήθεια, κι αυτός είναι που την αλλάζει. (*42) Ο Αχιλλέας. (*43) Προφανώς σύνθεση του στερητικού α- και χείλος. (*44) Ο κένταυρος Χείρων. (*45) Η μητέρα του Αχιλλέα, η Θέτις, τον έντυσε γυναικεία για να μην τον καλέσουν στον Τρωϊκό πόλεμο – από όπου ήξερε πως δεν θα γύριζε ζωντανός. (*46) Όχι μόνο θηλυπρέπεια αλλά και βαρβαρισμός. «Αυτός και την πατρίδα του (σ.μ. την Βοιωτία) ντροπιάζει και ολόκληρη την Ελλάδα ... επειδή εγώ τον είδα να έχει τρυπημένα και τα δύο αυτιά του σαν Λυδός» (Ούτος γαρ και την πατρίδα κατασχώνει και πάσαν την Ελλάδα...επει εγώ αυτόν είδον ώσπερ Αυδόν αμφοτέρα τα ώτα τερτυπημένον) Ξενοφώντας, Κύρου Ανάβασις, ΙΙΙ:1:31

Θηλυπρεπείς άνδρες ήρωες ...

De proelio sonuerat, nec arma longe. Ipsum, inquit, ferrum uirum attrahit. Ceterum, si post incentiuum quoque puellam perseuerasset, potuit et nubere. Ecce itaque mutatio. Monstrum equidem geminum, de uiro femina, mox de femina uir, quando neque ueritas negari debuisset neque fallacia confiteri. Vterque habitus mutandi malus, alter aduersus naturam, alter contra salutem.

3. *Turpius adhuc libido uirum cultu transfigurauit quam aliqua materna formido. Tametsi adoratur a uobis qui erubescendus est, ille scytalosagittipelliger, qui totam epitheti sui sortem cum muliebri cultu compensauit.*

Tantum Lydiae clanculariae licuit, ut Hercules in Omphale et Omphale in Hercule prostitueretur. Vbi Diomedes et cruenta praesepia? Vbi Busiris et bustuaria altaria? Vbi Geryon ter unus? Cerebris adhuc eorum claua foetere malebat, cum unguentis offenderetur. Vetus iam Hydrae Centaurorumque sanguis in sagittis pumice spiculi excludebatur, insultante luxuria, ut post monstra transfixa coronam forsitan suerent.

Ne sobriae mulieris quidem aut uiraginis alicuius scapulae sub exuias bestiae tantae introire potuissent, nisi diu mollitas et euigoratas et exodoratas, quod apud Omphalem balsamo aut telino spero factum.

Μόλις ακούστηκε το σάλπισμα της μάχης, πήρε τα όπλα. «Το ασάλι», λέει ο Όμηρος, «προσελκύει τον ήρωα». Αν είχε επιμείνει να εμφανίζεται σαν κοπέλα και μετά απ'το κίνητρο αυτό, μπορεί και να είχε παντρευτεί! Αυτό κι αν είναι αλλαγή! **Τέρας τον αποκαλώ – και δύο φορές τέρας: από άντρας έγινε γυναίκα, κι από γυναίκα άντρας.** (*47) Ενώ ούτε η αλήθεια έπρεπε να πει ψέματα, ούτε η απάτη να ομολογήσει. Και οι δύο αλλαγές ήταν, γιά κακό, **η μία αντίθετη στη φύση**, η άλλη αντίθετη στην ασφάλειά του.

3. Αλλά αν η μητρική προστασία είχε κάποια ελαφρυντικά, **η περίπτωση που η λαγνεία μεταμφίεσε έναν άντρα, ήταν εντελώς απαράδεκτη:** (*48) **κι όμως του προσφέρετε λατρεία, αντί να ντρέπεστε γιά αυτόν** που κρατάει το ρόπαλο και φορά τη λεοντή, αυτόν που εγκατέλειψε την περήφανη κληρονομιά της φήμης του γιά ένα γυναικείο φόρεμα! Τέτοια άδεια δόθηκε στα μυστικά στέκια της Λυδίας – ο Ηρακλής να πορνεύει στο πρόσωπο της Ομφάλης, κι η Ομφάλη στο πρόσωπο του Ηρακλή. Τι έγινε ο Διομήδης με τους ματωμένους σταύλους του; Ο Βούσιρις με τους πένθιμους βωμούς του; Ο τριπλός Γηρυώνης; Το ρόπαλο ήταν πιό ευτυχισμένο όταν τους χτυπούσε, παρά τώρα που ήταν αλειμένο με καλλυντικά! Η ελαφρόπετρα καθάρισε το ξεραμένο αίμα της Ύδρας και του Κένταυρου πάνω στα βέλη, κάνοντάς τα να μοιάζουν με καρφίδες κόμης! (*49)

Ενώ ο αισθησιασμός μετέτρεψε τα βέλη αυτά που τρυπούσαν τα τέρατα, σε καρφίδες που στερεώνουν ένα γυναικείο διάδημα! Καμία λογική γυναίκα ή ηρωίδα δεν θα έβαζε στους ώμους της το δέρμα ενός τέτοιου ζώου πριν το μαλακώσει και το βελτιώσει με αποσμητικές ουσίες (πράγμα που φαντάζομαι πως έγινε στο σπίτι της Ομφάλης με

(*47) Τέρας, κάτι το αφύσικο. (*48) Η λαγνεία οδηγεί τους περισσότερους στην διαστροφή. (*49) Ειρωνείες για τον Ηρακλή σε σχέση με τους προηγούμενους 12 άθλους του.

βάλσαμο και αλοιφές – επίσης χτένισαν υποθέτω και την χαιτή) γιατί ο τρυφερός λαιμός της δεν θα άντεχε τη λιονταρίσια σκληρότητα. Το ανοιχτό στόμα το παραγεμισμένο με μαλλιά, τα δόντια που καλύπτονται από τα τσουλούφια, το οργισμένο πρόσωπο, θα έβγαζε βρυχηθμό αν μπορούσε. Η Νεμέα σίγουρα βρυχήθηκε με οργή (αν ο τόπος αυτός έχει πολιούχο πνεύμα) όταν κοίταξε και είδε πως είχε χάσει το λιοντάρι της. Ο Ηρακλής ντυμένος στα μεταξωτά της Ομφάλης, έγινε ότι και η Ομφάλη ντυμένη με τη λεοντή του Ηρακλή. (*50)

4. Και πάλι, ο πρώην ανταγωνιστής του Τιρύνθιου (*51), ο πυγμαχός Κλεόμαχος, αργότερα στην Ολυμπία, αφού έχασε με την πάροδο του χρόνου τον ανδρισμό του σε μία απίστευτη μεταλλαγή – τραυματισμένος εσωτερικά κι εξωτερικά, άξιος να στεφανωθεί μαζί με τις «Ράφτρες» του Νόβιου (*52) που δικαίως τον αποθανάτισε ο κωμωδιογράφος Λέντουλος στους Κατινένσιους – όχι μόνο κάλυψε με βραχιόλια τα σημάδια από τα γάντια της πυγμαχίας, αλλά και **αντικατέστησε τον τραχύ μανδύα του αθλητή με φινό διαφανές ύφασμα.**

5. Δεν πρέπει να μιλήσω γιά το Φύσκωνα και το Σαρδανάπαλο, (*53) τους οποίους κανείς δεν θα αναγνώριζε γιά βασιλιάδες, αν δεν είχαν αφήσει όνομα για την λαγνεία τους. Και δεν θα μιλήσω γιά να μην αρχίσουν κι εκείνοι με τη σειρά τους να ψιθυρίζουν γιά μερικούς απ'τους δικούς σας Καίσαρες, που είναι εξ ίσου παραδομένοι στην ασέλγεια – φοβούμενος μήπως υποδείξουν έναν Καίσαρα πίο ανήθικο από το Φύσκωνα, πίο θηλυπρεπή από το Σαρδανάπαλο, ένα δεύτερο Νέρωνα. (*54)

6. Αλλά η ματαιοδοξία εργάζεται με παρόμοιο ζήλο την αλλαγή της αμφίεσης, ακόμα και όταν ο ανδρισμός παραμένει. Κάθε αγάπη είναι ενθουσιασμός, όταν όμως η φλόγα της δόξας τη μετατρέπει σε επιτήδευση, τότε γίνεται πάθος.

Credo et iubas pectinem passas, ne ceruicem eneruem inureret sciria leonina. Hiatus crinibus infarsus, genuini inter antias adumbrati: tota oris contumelia mugiret, si posset. Nemea certe, si quis loci genius, ingemebat: tunc enim se circumspexit leonem perdidisse. Qualis ille Hercules in serico Omphales fuerit, iam Omphale in Herculis scorto designata descripsit.

4. Sed et qui ante Tirynthium accesserat, pugil Cleomachus, post Olympiae cum incredibili mutatu de masculo fluxisset, intra cutem caesus et ultra, inter Fullones iam Nouianos coronandus meritoque mimographo Lentulo in Catinensibus commemoratus, utique sicut uestigia cestuum uiriis occupauit, ita et endromidis solocem aliqua multicia synthesi extrusit.

5. Physconem et Sardanapallum tacendum est, qui nisi insignes libidinum, alias reges nemo nosset. Tacendum autem, ne quid et illi de Caesaribus quibusdam uestris obmussitent pariter propudiosis, ne caninae forte constantiae mandatum sit impuriorem Physcone et molliorem Sardanapallo Caesarem designare et quidem Subneronem.

6. Nec tepidior uis uanae quoque gloriae mutandis induuiis, etiam uiro saluo. Calor est omnis affectus; uerum cum in affectationem flabellatur, iam de incendio gloriae ardor est.

(*50) Μια από τις πολλές χυδαίες ιστορίες της Ελληνικής μυθολογίας. (*51) Δηλ. του Ηρακλή. (*52) Θεατρικός συγγραφέας του είδους της φαρσοκομωδίας. (*53) Πρόκειται για τον έκφυλο βασιλιά της Ασσυρίας Ασσυρμπανιάλ II (668-630 π.Χ.) τον οποίο οι Έλληνες ιστορικοί αποκαλούσαν Σαρδανάπαλο. (*54) Τρομερό το θάρρος του Τερτυλλιανού να ελέγχει τους ανήθικους εξουσιαστές. Εδώ υπονοεί μάλλον τον Κόμοδο.

Το πάθος της επίδειξης ...

Habes igitur ex isto fomite aestuantem magnum regem, sola gloria minorem. Vicerat Medicam gentem, et uictus est Medica ueste. Triumphalem cataphracten amolitus in captiua sarabara decesit; pectus squamarum signaculis disculptum textu perlucido tegendo nudauit, anhelum adhuc ab opere belli, et ut mollius uentilante serico extinxit. Non erat satis animi tumens Macedo, ni illum etiam uestis inflatior delectasset; nisi quod et philosophi, puto, ipsi aliquid eiusmodi affectant.

7. *Audio enim et in purpura philosophatum. Si philosophus in purpura, cur non et in baxa? Tyrium calciari nisi auro minime Graecatium decet. Atquin alius et sericatus et crepidam aeratus incessit. Digne quidem, ut bacchantibus indumentis aliquid subtinniret, cymbalo incessit.*

Quod si iam tunc locorum Diogenes de dolio latraret, non caenulentis pedibus, ut tori Platonici sciunt, <inculcasset>, sed omnino totum Empedoclem in adyta Cloacinarum detulisset, ut qui se caelitem delirarat, sorores prius suas, dehinc homines deus salutaret.

8. *Tales igitur habitus, qui de natura et modestia transferunt, et acie figere et digito destinare et nutu tradere merito sit.*

Αυτό το πάθος έκανε ένα μεγάλο βασιλιά (*55) – μόλις κατώτερο από τη φήμη του – να βράζει από έξαψη. **Νίκησε το έθνος των Μήδων, και νικήθηκε από το ένδυμά τους.** Έβγαλε την πανοπλία του θριαμβευτή, και υποβίβασε τον εαυτό του στο σαλβάρι των νικημένων! Το στέρνο που ήταν γεμάτο ουλές, το γύμνωσε – ντύνοντάς το – **με διάφανο ύφασμα.** Ζεστός ακόμα από τη μάχη, φρόντισε να δροσιστεί **με το αιθέριο μεταξωτό!** Η περηφάνεια του πνεύματος του Μακεδόννα, βρήκε ευχαρίστηση σε ένα εξ ίσου περήφανο ένδυμα, κάτι που και οι φιλόσοφοι το αγαπούν,

7. γιατί έχω ακούσει να λένε για τη φιλοσοφία της πορφύρας. (*56) Κι αν ένας φιλόσοφος φοράει πορφύρα, γιατί να μη φορέσει και χρυσά υποδήματα; Το να μη φορά ένας Τύριος (*57) χρυσά υποδήματα, δεν είναι σύμφωνο με τις ελληνικές συνήθειες. Θα μου πείτε, «*Μα και κάποιος άλλος φορούσε μεταξωτά, αλλά τα σανδάλια του ήταν μπρούτζινα.*» (*58) Και, για να κάνει το Βακχικό του ένδυμα να κουδουνίζει, περπατούσε με κύμβαλα!

Αν εκείνη τη στιγμή ο Διογένης είχε γαυγίσει μέσα από το πιθάρι του, δεν θα τον είχε πατήσει με λασπωμένα πόδια – *κατά την Πλατωνική έκφραση* – αλλά θα είχε τραβήξει τον Εμπεδοκλή στα κρυφά άδυτα των νυμφών του υπονόμου, ώστε αυτός που με παραφροσύνη θεωρούσε τον εαυτό του θεϊκό ον, (*59) να χαιρετήσει, σα θεός, τις αδελφές του πρώτα (*60), και μετά ανθρώπους.

8. **Τέτοια ενδύματα λοιπόν, αντίθετα και με τη φύση και με τη σεμνότητα, είναι για να τα βλέπουν οι άνθρωποι και να τα δείχνουν με το δάκτυλο, και να τα περιγελούν κουνώντας το κεφάλι.**

(*55) Τον μέγα Αλέξανδρο, ο οποίος μμήθηκε την τρυφή και επιδεικτική ζωή των Περσών, όπως και οι διαδοχοί του. (*56) Φιλόσοφοι της πλάκας θέλει να πεί, αφού πρεσβεούν κάτι ανώτερο και εν τούτοις είναι ανθρώπια και δουλομένα σε υφάσματα κι επίδειξη. (*57) Όποιος παριστάνει τον Τύριο, ντύνεται με πορφύρα της Τύρου. (*58) Μιλά για τον φιλόσοφο Εμπεδοκλή. (*59) Ο Μέγας Αλέξανδρος. (*60) Τις προαναφερθείσες νύμφες.

Έτσι λοιπόν, αν ένας άνδρας ήταν να φορέσει μιά κομψή εσθήτα μακρυά ως τα νύχια, με θηλυπρέπεια που θυμίζει το Μένανδρο, θα άκουγε και γιά το άτομό του αυτό που λέει ο κωμικός: «*Τι σόι μανδύα χαραμίζει αυτός ο μανιακός;*» Γιατί **τώρα που η λογοκρισία κι η κατάκριση δεν υπάρχουν πιά, και κυριαρχεί ασυδοσία**, βλέπουμε απελεύθερους ντυμένους σαν ιππείς, μαρκαρισμένους δούλους ντυμένους σαν ευγενείς, ανθρώπους του υποκόσμου ντυμένους σαν ελεύθερους πολίτες, παληάτσους ντυμένους σα πρωτευουσιάνους, γελωτοποιούς ντυμένους σαν δικηγόρους, χωριάτες με στολή στρατιωτικών. Ο νεκροθάφτης, ο προαγωγός, ο εκπαιδευτής μονομάχων, ντύνονται όπως εσείς. (*61)

9. Ας ξαναγυρίσουμε στις γυναίκες. Θυμηθήτε ποιό σοβαρό θέμα ο Καικίνας Σεβήρος έθεσε υπ'όψιν της γερουσίας: κυρίες ασκεπείς (*62) σε δημόσιους χώρους. Στην πραγματικότητα, τα διατάγματα του οιωνοσκόπου (*63) Λέντουλου πρόβλεπαν γιά τις κυρίες που μ'αυτό τον τρόπο πουλούσαν τον εαυτό τους, (*64) τιμωρία ίδια με αυτή της πορνείας. Κι αυτό επειδή μερικές **κυρίες προώθησαν επιμελώς την απόρριψη ενδυμάτων που μαρτυρούσαν και περιφρουρούσαν την αξιοπρέπεια, λόγω του ότι ήταν εμπόδια στο να πορνεύουν.**

Αλλά τώρα, στην εκπόρνευσή τους, γιά να προσεγγίζονται πιο εύκολα, αποκήρυξαν την εσάρπα, και το εσωτερικό πουκάμισο, και το σκουφί. Ναι, ακόμα αποκήρυξαν και τα (κλειστά) φορεία και τις φορητές καρέκλες που τις έκρυβαν από την κοινή θέα όταν κυκλοφορούσαν έξω. Αλλά ενώ κάποιες εγκαταλείπουν τα δικά τους στολίδια, άλλες εμφανίζονται με ξένα. **Κοίτα αυτές που περπατούν στο δρόμο και γίνονται κοινό θέαμα λαγνείας.** Κοίτα και τις γυναίκες που με το φύλο τους προσβάλλουν τον εαυτό τους. (*65)

(*61) Ο άνθρωπος λοιπόν χαρακτηρίζεται από την ενδυμασία για το λόγο αυτό οι Χριστιανοί άνδρες πρέπει να είναι «κόσμοιοι» (1 TIM. 3:2) και οι Χριστιανές γυναίκες «σεμνές» (1 TIM. 3:11). Αυτοί ξεχωρίζουν σχεδόν αμέσως από το σύνολο. (*62) Επί λέξει: χωρίς εσάρπα. Η εσάρπα ήταν ένα πέπλο που έφτανε ως τη μέση. (*63) Αξιοματούχος της αρχαίας Ρώμης, που έβγαζε συμπεράσματα γιά υποθέσεις του κράτους από την παρατήρηση και την ερμηνεία οιωνών. (*64) Στο έργο του «Περί του Καλύμματος» ο Τερτυλλιανός μιλά ακριβώς για τον κίνδυνο αυτό αφού ελευθεριάζουσες Χριστιανές κυκλοφορούσαν ασκεπείς. (*65) Και σήμερα έτσι περιφέρονται γιати υπάρχουν, οι «μοιχευόμενοι κατ'επάγγελμα και οι μοιχευόμενοι επ'ευκαιρία» (Δημοσθένης)

Prorsus, si quis Menandrico fluxu delicatam uestem humi protrahat, audiat penes se quod et comicus:

Qualem demens iste chlamydem disperdit? Enimvero iamdudum censoriae intentionis episcynio disperso, quantum denotatui passiuitas offert?

Libertinos in equestribus, suburbustos in liberalibus, dediticios in ingenuis, rupices in urbanis, scurras in forensibus, paganos in militaribus: uespillo, leno, lanista tecum uestiuntur.

9. *Conuerte et ad feminas. Habes spectare, quod Caecina Seuerus grauiter senatui impressit, matronas sine stola in publico. Denique, Lentuli auguris consultis, quae ita sese exauctorasset,*

pro stupro erat poena; quoniam quidem indices custodesque dignitatis habitus, ut lenocinii factitandi impedimenta, sedulo quaedam desuefecerant.

At nunc in semetipsas lenocinando, quo planius adeantur, et stolam et supparum et crepidulum et caliendrum, ipsas quoque iam lecticas et sellas, quis in publico quoque domestice ac secrete habebantur, eierauere.

Sed alius extinguuit sua lumina, alius non sua accendit. Aspice lupas, popularium libidinum mundinas, ipsas quoque frictrices,

et si praestat oculos abducere ab eiusmodi propudiis occisae in publico castitatis, aspice tamen uel sublimis, iam matronas uidebis.

10. *Et cum latrinarum antistes sericum uentilat et immundiozem loco ceruicem monilibus consolatur et armillas,*

quas ex uirorum fortium donis ipsae quoque matronae temere surpassent, omnium pudendorum conscias manus inserit, impuro cruri purum aut mulleolum inducit calceum, cur istos non spectas uel illos item habitus, qui nouitatis uestitu religionem mentiuntur?

Cum ob cultum omnia candidatum et ob notam uitae et priuilegium galeri Cereri initiantur; cum ob diuersam affectionem tenebrae uestis et tetrici super caput uelleris in Bellonae montes fugantur;

cum latioris purpurae ambitio et Galatici ruboris superiectio Saturnum commendat.

Cum ipsum hoc pallium morosius ordinatum et crepidae Graecatim Aesculapio adulantur, quanto tunc magis arguas illud et urgeas oculis, et<si> iam simplicis et in affectatae, tamen superstitionis reum?

Enimvero cum hanc primum sapientiam uestit, quae uanissimis superstitionibus renuit,

tunc certissime pallium super omnes exuias et peplos augusta uestis superque omnes apices et titulos sacerdos suggestus.

Είναι βέβαια καλύτερα να αποσύρεις τη ματιά σου από τέτοια αισχρά θεάματα που δολοφονούν δημοσίως τη σεμνότητα, αλλά αν λοξοκοιτάξεις θα διαπιστώσεις ότι είναι κυρίες!

10. Η επιστάτις του οίκου ανοχής φορά τα αιθέρια μεταξωτά που ανεμίζουν, και παρηγορεί το λαιμό της – που είναι πιά μολυσμένος από το στέκι της – με περιδέραια, και περνάει μέσα στα περιβραχιόνια (που, από τα αντικείμενα επιβράβευσης των ανδρείων, ακόμα και οι κυρίες χωρίς διαταγμό θα οικειοποιούνταν) χέρια που γνωρίζουν όλες τις επαίσχυντες πράξεις, και εφαρμόζει στο άσεμνο πόδι της το αγνό λευκό ή ροζ υπόδημα. Γιατί δεν κοιτάζετε αυτά τα ενδύματα; (*66)

Ή πάλι, γιατί δε βλέπετε αυτούς που προφασίζονται θρησκευτικούς λόγους για να αλλάξουν την ενδυμασία τους; Για ένα ολόλευκο φόρεμα, γιά το διακριτικό μιάς κορδέλλας, για το προνόμιο ενός κράνους, μυσούνται στα μυστήρια της Δήμητρας. Ενώ, αντίθετα, αυτοί που επιθυμούν να φορέσουν σκούρα ρούχα κι ένα σκυθρωπό μάλλινο κάλυμα στο κεφάλι, τρέχουν σαν τρελλοί στο ναό της Μπελλόνας. Και όσοι έλκονται από χιτώνες με φαρδύτερες πορφυρές ρίγες, και μανδύες σε χρώμα κόκκινο της Γαλατίας, λατρεύουν τον Κρόνο. Όταν ο Μανδύας, τακτοποιημένος με περισσότερη αυστηρότητα, και σανδάλια ελληνοπρεπή, φοριούνται προς τιμήν του Ασκληπιού, πόσο περισσότερο θα έπρεπε τότε να τον κατηγορούσες γιά δεισιδαιμονία – παρόλο που η δεισιδαιμονία αυτή είναι απλή και ανεπιτήδευτη; Όταν κατ'αρχάς ντύνει αυτή τη σοφία (*67) που αποκηρύττει τις δεισιδαιμονίες με όλες τις ματαιότητές τους (*68), τότε σίγουρα ο Μανδύας που τον χρησιμοποιείτε περισσότερο από κάθε άλλο ένδυμα γιά να ντύνετε τους θεούς και τις θεές σας, είναι σεπτό ένδυμα. (*69)

(*66) Δηλαδή την προστυχιά που καλύπτουν τα κοσμήματα και τα μετάξια. «Ο αχρείος δεν θέλει ονομάζεσθαι πλέον ελευθέριος, και ο φιλάργυρος μεγαλοπρεπής» (ΗΣ. 32[ΛΒ]:5-BMB). (*67) Τον Χριστιανισμό. Σύγκρινε με: 1 ΚΟΡ. 2[Β]:6-7. (*68) Δηλαδή τα είδωλα τους. (*69) Οχι προκλητικό. Η αιώνια σύγκρουση μεταξύ του Δωρικού απέρριτου παρθενώνα και των επιδεικτικών Κορινθιακών κιονοκράνων ...

Και, πάνω απ' όλα, ο σκούφος και ο θύσανος των αρχιερέων σας είναι ιερατική αμφίεση. Στο μεταξύ, θα σας συμβούλευα να χαμηλώσετε τα μάτια με σεβασμό μπροστά στο ένδυμα αυτό, αναγνωρίζοντας το σφάλμα σας. (*70)

Κεφ. 5. Οι αρετές του σεμνού Μανδύα έναντι τής ματαιόδοξης και επιδεικτικής Τηβέννου

1. «Όμως», λέτε, «είναι ανάγκη να αλλάξουμε, από την **τήβεννο** στον **Μανδύα**»; Κι αν σας έλεγα να αλλάξετε από διάδημα και σκήπτρο; Έτσι δεν άλλαξε κι ο Ανάχαρσις, όταν προτίμησε τη φιλοσοφία από το βασιλικό αξίωμα της Σκυθίας; Έστω ότι δεν υπάρχουν (θαυμαστά) σημάδια που να αποδεικνύουν την αλλαγή σας προς το καλύτερο: κάτι που αυτό το ένδυμα μπορεί να κάνει. Διότι, γιά να αρχίσουμε από την απλότητά του – δεν χρειάζεται σχολαστική τακτοποίηση. Άρα δεν χρειάζεται τεχνίτης να τακτοποιήσει με τυπικότητα, από την αρχή, τις ζαρωμένες πτυχές του μιά μέρα πριν, και μετά να τις ελαττώσει με κομψότητα τελειώματος, αναθέτοντας στις λαβίδες να διαμορφώσουν το όλο δημιούργημα του υφασμάτινου όγκου. (*71)

Κατόπιν, την αυγή, να μαζέψει πρώτα με ζώνη το χιτώνα που καλύτερα να τον είχαν υφάνει εξ αρχής πιό κοντό, και μετά να εξετάσει προσεκτικά τον όγκο του υφάσματος και να τακτοποιήσει ό,τι δεν είναι εντάξει, κάνοντας το ένα μέρος να προεξέχει στα αριστερά, αλλά (βάζοντας τώρα τέρμα στις πτυχώσεις) να τραβήξει προς τα πίσω, απ' τους ώμους, την περιφέρειά του, όπου η καμπύλη σχηματίζεται, κι αφήνοντας ελεύθερο το δεξιό ώμο, να μαζέψει σε σωρό το ύφασμα επάνω στον αριστερό ώμο, με μια παρόμοια διάταξη πτυχώσεων στην πλάτη, ντύνοντας έτσι τον άνθρωπο με ένα φορτίο! (*72)

(*70) Στο να περιφρονείται τον απλό μανδύα. (*71) Η ιδιαίτερη και χρονοβόρα ενασχόληση με το ντύσιμο φανερώνει την ματαιοδοξία εκείνων που φορούσαν τήβεννο. (*72) Με όλα αυτά τα επιχειρήματα απαντά στο γιατί δεν φορούσε τήβεννο, δείγμα επίδειξης και ματαιοδοξίας και προτιμούσε τον ταπεινό κι απέρριτο μανδύα, μολοντί ήταν ρήτορας (δικηγόρος).

Deduc oculos, suadeo, reuerere habitum, unius interim erroris tui renuntiatorem.

V. Tamen, inquis, ita a toga ad pallium? Quid enim, si et a diademate et a sceptro? An aliter mutauit Anacharsis, cum regno Scythiae philosophiam praeuertit? Nulla in melius transgressi sinit signa, est habitus iste quod faciat.

Prius etiam, ad simplicem captatulam eius, nullo taedio constat.

Adeo nec artificem necesse est qui pridie rugas ab exordio formet et inde deducat in tiliis totumque contracti umbonis figmentum custodibus forcipibus assignet, dehinc diluculo, tunica prius cingulo correpta, quam praestabat moderatiorem texuisse,

recognito rursus umbone et, si quid exorbitauit, reformato, partem quidem de laeua promittat, ambitum uero eius, ex quo sinius nascitur, iam deficientibus tabulis retrahat a scapulis et,

exclusa dextera, in laeuam adhuc congerat cum alio pari tabulato in terga deuoto, atque ita hominem sarcina uestiat.

2. *Conscientiam denique tuam perrogabo, quid te prius in toga sentias, indutumne an onustum? habere uestem an baiulare?*

Si negabis, domum consequar; uidebo quid statim a limine properes. Nullius profecto alterius indumenti expositio quam togae gratulatur.

Calceos nihil dicimus, proprium togae tormentum, immundissimam pedum tutelam, uerum et falsam. Quem enim non expediat in algore et ardore rigere nudipedem, quam in calceo uincipedem?

Magnum incessui munimentum sutrinae Venetiae prospexere perones effeminatos!

3. *At enim pallio nihil expeditius, etiam si duplex, quod Cratetis. Mora nusquam uestiendo imponitur; quippe tota molitio eius operire est solutum.*

Id uno circumiectu licet, et quidem nusquam inhumano; ita omnia hominis simul contegit.

Humerum uolens exponit uel includit, ceteroquin humero adhaeret, nihil circumfulcit, nihil circumstringit, nihil de tabularum fide laborat, facile sese regit, facile reficit; etiam cum exponitur, nulli cruci in crastinum demandatur.

Si quid interulae subter est, uacat zonae tormentum; si quid calceatus inducitur, mundissimum opus est, aut pedes nudi magis, certe uiriles magis quam in calceis.

2. Με δύο λόγια θα σε ρωτήσω, και θα ήθελα να μου απαντήσεις με ειλικρίνεια, ποιά είναι η πρώτη σου αίσθηση όταν φοράς την τήβεννό σου; **Νιώθεις ντυμένος ή φορτωμένος;** Φοράς κάτι, ή το κουβαλάς; Αν απαντήσεις αρνητικά, θα σε ακολουθήσω στο σπίτι σου, και θα δω τι τρέχεις να κάνεις αμέσως μόλις περάσεις το κατώφλι σου. Κανένα άλλο ένδυμα δεν κάνει έναν άνδρα τόσο ευτυχισμένο όταν το βγάζει, όσο η τήβεννος. Για υποδήματα δεν θα μιλήσω – όντας όργανα βασανισμού που ταιριάζουν στην τήβεννο, και ο πλέον ακάθαρτος και αναποτελεσματικός τρόπος προστασίας των ποδιών. Γιατί ποιός δεν θα προτιμούσε να αφήνει τα πόδια του γυμνά να σκληρύνουν στη ζέστη και στο κρύο, παρά να τα έχει δεμένα μέσα σε υποδήματα; (*73) **Τα εργαστήρια υποδηματοποιίας της Βενετίας, μας έχουν εφοδιάσει με πλήθος θηλυπρεπείς μπότες!**

3. Όμως τίποτα πιά ευκολοφόρετο από τον Μανδύα, ακόμα κι αν είναι διπλός, όπως αυτός του Κράτη. (*74) Ούτε αναγκάζεσαι να σπαταλάς χρόνο για να ντυθείς μ'αυτόν, αφού η μόνη δεξιοτεχνία που απαιτείται εκ μέρους σου, είναι να καλύψεις χαλαρά το σώμα σου. Αυτό γίνεται με το να τον ρίξεις κυκλικά επάνω σου, πράγμα που δεν απαιτεί καμιά υπεράνθρωπη προσπάθεια, κι έτσι καλύπτει όλο το σώμα μονομιάς. Στέκεται επάνω στους ώμους, τους οποίους αποκαλύπτει και καλύπτει κατά βούληση. Τίποτα δεν τον υποστηρίζει γύρω-γύρω, τίποτα δεν τον δένει. Οι πτυχώσεις του πέφτουν ελεύθερα. Εύκολα φοριέται, κι εύκολα τακτοποιείται. Κι όταν τον βγάλεις δεν είναι ανάγκη να τον βάλεις σε κρεμάστρα ως την επομένη. Αν φοράς πουκάμισο κάτω απ'αυτόν, το μαρτύριο της ζώνης είναι περιττό. Αν φοράς κάτι στα πόδια, θα είναι κάτι καθαρό (*75), ή ακόμα μπορεί τα πόδια να είναι γυμνά – πράγμα που είναι οπωσδήποτε πιά ανδροπρεπές από το να βρίσκονται κλεισμένα μέσα σε παπούτσια.

(*73) Μη ξεχνάμε ότι ζούσε στην β. Αφρική. Ακόμη και σήμερα φορούν σανδάλια. Τα κλειστά και βαριά παπούτσια της εποχής ήταν ανθυγιεινά και τα φορούσαν απο ματαιοδοξία. Η Πέρλ Μπακ, στο έργο της «Ανατολικός και Δυτικός Άνεμος», έδειξε που οδηγούσε η ματαιοδοξία του να έχουν δεμένα σφικτά τα πόδια των μορών για να έχουν μικρά αριστοκρατικά υποτίθεται πόδια... (*74) Ένας Κυνικός φιλόσοφος. (*75) Ο Ελληνοπρεπής Μανδύας ταιριάζει με τα σανδάλια. Τα κλειστά υποδήματα (που ο Τερτυλλιανός θεωρεί ανθυγιεινά) ταιριάζουν με τη Ρωμαϊκή τήβεννο.

4. Αυτά είναι τα επιχειρήματά μου υπέρ του Μανδύα, τον οποίο έχετε δυσφημήσει. Τώρα όμως σας προκαλεί και με τη χρήση του: «Εγώ», λέει, «δεν χρωστώ υπηρεσία στην αγορά, στο χώρο ψηφοφορίας, ή στο μέγαρο της γερουσίας. Δεν αγρυπνώ στις κηδείες, δεν κάθομαι στις εξέδρες, δεν τριγυρίζω στα σπίτια των πραιτωριανών.» (*76)

Δεν έχω τη μυρωδιά των καναλιών, ούτε των μαγαζιών, δεν κάθομαι συνεχώς στα παγκάκια, δεν με φορούν νομοθέτες, δικηγόροι, δικαστές, στρατιώτες ή βασιλιάδες: δεν έχω καμία δουλειά με τον όχλο. Ασχολούμαι μόνο με τον εαυτό μου: εκτός απ' αυτή δεν έχω άλλη φροντίδα – το μόνο που με νοιάζει είναι να είμαι απερίσπαστος. Καλύτερα ζεις στη μοναξιά, παρά στη δημοσιότητα. Αλλά θα με κατηγορήσεις για τεμπέλη, εφόσον 'πρέπει να ζούμε γιά τη χώρα, την αυτοκρατορία και το κράτος μας'. (*77) Αυτό το αίσθημα επικρατούσε από παλιά. **Κανείς δεν γενιέται γιά κάποιον άλλο, αφού προορίζεται να πεθάνει γιά τον εαυτό του.** Όπως και να έχει το πράγμα, αποκαλείτε 'σοφούς' τους Επίκουρους και τους Ζήνους, μαζί με όλους τους δασκάλους του Ησυχασμού, οι οποίοι έχουν ταυτίσει αυτό τον Ησυχασμό με το όνομα της 'υπέρτατης' και 'μοναδικής' ευχαρίστησης. (*78)

5. Βέβαια, σε κάποιο βαθμό επιτρέπεται ακόμα και σε μένα να δείξω εύνοια προς το κοινό. Από κάθε πέτρα συνόρου κι από κάθε βωμό, **γράφω συνταγές φαρμάκων γιά την ηθική** – φαρμάκων που θα είναι πιό αποτελεσματικά γιά την αποκατάσταση της υγείας του δημοσίου, του κράτους και της αυτοκρατορίας, απ' ότι τα δικά σας έργα. Αντικρούοντας τα επιχειρήματά σας, σας λέω ότι η τήβεννος έχει βλάψει την κοινοπολιτεία περισσότερο, παρά ο στρατιωτικός θώρακας. (*79) Εξ άλλου, **δεν κολακεύω ελαττώματα. Είμαι ανελέητος στην απάθεια και στη νωθρότητα.** (*80)

(*76) Δείγμα κοινωνικής τάξης: «*Ιδοῦ οἱ τα μαλακά φοροῦντες ἐν τοῖς οἰκοῖς τῶν βασιλεῶν εἰσίν.*» (ΜΑΤΘ. 11[ΙΑ]:8)
 (*77) Τα γνωστά συνθήματα των εξουσιαστών και των πολικῶν ηγετῶν. (*78) Ἐνας Ησυχασμὸς ποῦ εἶχε σχέση με τὸν υλισμὸ καὶ τὸ νιρβάνα. Δὲν ἔχει σχέση με τὸν Μεσαιωνικὸ Ησυχασμὸ ἀν καὶ ἐκεῖνος εἶχε στοιχεῖα ἀπὸ τὸν Νεοπλατωνισμό. (*79) Ἐννοεῖ πὼς ὁ ἐκφυλισμὸς (ὡς ἀποτέλεσμα τῆς πολυτέλειας καὶ τρυφηλότητος) ἀποτελεῖ μεγαλύτερο κίνδυνο γιά τὴν αυτοκρατορία, ἀπ' ὅτι οἱ ἐξωτερικοὶ ἐχθροὶ με τοὺς πολέμους. Τα γεγονότα τὸν διακίωσαν. (*80) Πονηρία καὶ οκνηρία (τεμπελιά), οἱ ασθένειες πολλῶν Χριστιανῶν. (ΜΑΤΘ. 25[ΚΕ]:26)

4. *Haec pro pallio interim, quantum nomine comitiasti. Iam uero et de negotio prouocat. Ego, iniquit, nihil foro, nihil campo, nihil curiae debeo; nihil officio aduigilo, nulla rostra praeoccupo, nulla praetoria obseruo;*

canales non odor, cancellos non adoro; subsellia non contundo, iura non conturbo, causas non elatro; non iudico, non milito, non regno: secessi de populo. In me unicum negotium mihi est; nisi aliud non curo quam ne curem.

Vita meliore magis in secessu fruire, quam in promptu. Sed ignauam infamabis: scilicet patriae et imperio reiue uiuendum est. Erat olim ista sententia: nemo alii nascitur moriturus sibi.

Certe cum ad Epicuros et Zenonas uentum est, sapientes uocas totum quietis magisterium, qui eam summae atque unicae uoluptatis nomine consecrauerunt.

5. *Tamen propemodum mihi quoque licebit in publicum prodesse. Soleo de qualibet margine uel ara medicinas moribus dicere, quae facilius publicis rebus et ciuitatibus et imperiis bonas ualetudines conferent quam tuae operae. Quippe si pergam ad acuta tecum, plus togae laesere rem publicam quam loricae. Atquin nullis uitiiis adolor, nullis ueternis parco, nulli impetigini.*

Η αλαζονία του βίου ...

Adigo cauterem ambitioni, qua M. Tullius quingentis milibus nummum orbem citri emit, qua bis tantum Asinius Gallus pro mensa eiusdem Mauritaniae numerat ---- hem, quantis facultatibus aestimauere ligneas maculas! ----, item qua lances centenarii ponderis Sulla molitur!

Vereor sane, ne parua sit ista trutina, cum Drusillanus, equidem seruus Claudii, quingenariam promulsidem aedificat, suprascriptis fortassean mensis necessariam, cui si officina exstructa est, debuit et triclinium.

6. *Immergo aequae scalpellum acerbitati ei, qua Vedius Pollio seruos muraenis inuadendos obiectabat.*

Nouascilicetsa-euitiae delectatio terrenae bestiae exedentulae et exungues et excornes; de piscibus placuit feras cogere, utique statim coquendis, ut in uisceribus earum aliquid de seruorum suorum corporibus et ipse gustaret. Praecidam gulam, qua Hortensius orator primus pauum cibi causa potuit occidere, qua Aufidius Lurco primus sagina corpora uitiauit et coactis alimentis in adulterinum prouexit saporem; qua Asinius Celer nulli unius obsonium sex sestertiis detulit;

qua Aesopus histrio ex auibus eiusdem pretiositatis, ut canoris et loquacibus quibusque, centum milium patinam confiscauit;

Καυτηριάζω τη φιλοδοξία που οδήγησε τον Μ. Τούλλιο να αγοράσει ένα στρογγυλό τραπέζι από ξύλο κιτρολεμονιάς για περισσότερους από χίλιους σηστέριους, (*81) και τον Ασίνιο Γάλλο να πληρώσει δυο φορές τόσα για ένα κοινό τραπέζι από το ίδιο Μαυριτανικό ξύλο (**Α! Πόσο ακριβά εκτιμούν τα πιτσιλωτά αυτά επιπλάκια!**) ή, πάλι, τον Σούλλα, να φτιάξει πιάτα βάρους πενήντα κιλών.

Κι αυτό δεν είναι τίποτα, όταν ο Δρουσιλλανός (που ήταν και σκλάβος του Κλαύδιου!) κατασκεύασε ένα δίσκο βάρους πεντακοσίων λιβρών (*82) – ένα δίσκο πιθανώς απαραίτητο για τα προαναφερθέντα τραπέζια (*83), για τα οποία αν κτιζόταν εργαστήριο, θα έπρεπε να χτιστεί και τραπεζαρία.

6. Επίσης **θα βάλω το νυστέρι στην απανθρωπιά** που οδήγησε τον Βέδιο Πόλλιο να κάνει τους σκλάβους τροφή για τα θαλασσινά χέλια. Κατευχαριστημένος με την καινούρια του κτηνωδία, διατηρούσε τέρατα της ξηράς, χωρίς δόντια, νύχια, και κέρατα, του άρεσε να κάνει τα ψάρια του άγρια θηρία, και μετά, όταν θα τα μαγείρευε, θα εύρισκε στα εντόσθιά τους τη γεύση των σωμάτων των σκλάβων του. Θα κατακεραυνώσω τη λαιμαργία που οδήγησε τον ρήτορα Ορτένσιο να γίνει ο πρώτος που είχε την καρδιά να σφάξει ένα παγώνι για να το φάει. Που οδήγησε τον Ωφίδιο Λούρκο να γίνει ο πρώτος που χαράμισε κρέας παραγεμίζοντάς το, χρησιμοποιώντας κιμά για γέμιση πού του έδωσε νόθα γεύση. Που οδήγησε τον Ασίνιο Κήληρα ν' αγοράσει ένα κέφαλο σχεδόν έξι σηστέρια.

Που οδήγησε τον Αίσωπο τον ηθοποιό να έχει στο κελλάρι του ένα γεύμα αξίας σχεδόν εκατό σηστέριους – από πουλιά το ίδιο ακριβά (όπως κι ο προαναφερθείς κέφαλος-ψάρι) γιατί ήταν ωδικά και πουλιά που μιλούσαν.

(*81) Σηστέριος: Το 1/4 του δηναρίου που ισοδυναμούσε με ένα μεροκάματο. (*82) Ρωμαϊκή μονάδα βάρους ίση με 327.4 γραμμάρια. (*83) Προς χρήση για τα περίφημα Ρωμαϊκά συμπόσια.

Που οδήγησε το γιό του, μετά από αυτούς τους μεζέδες, στο θράσος να επιθυμήσει κάτι πιό ακριβό, γιατί κατάπιε μαργαριτάρια – φοβούμενος, υποθέτω, μη τυχόν και δειπνήσει πιό φτωχικά από τον πατέρα του.

7. Δεν θα αναφερθώ στους Νέρωνες, τους Απίκιους και τους Ρούφους. (*84) Θα δώσω καθαρικό στην ανηθικότητα του Σκαύρου, στα τυχερά παιχνίδια του Κούριου, και στις καταχρήσεις του Αντωνίου. **Σημειωτέον ότι όλοι αυτοί που ανέφερα είναι άνδρες της τηβέννου** – και τέτοιους δεν θα βρήτε εύκολα ανάμεσα στους άνδρες του Μανδύα. Ποιός μπορεί να πιέσει (την πληγή) της πολιτείας γιά να βγάλει το πύον, παρά ο λόγος ενός άνδρα που φοράει Μανδύα;

Κεφ. 6. Περαιτέρω διακρίσεις, και η υπέρτατη δόξα του Μανδύα

1. 'Με τα λόγια', λέει (ο ανταγωνιστής μου), 'προσπαθείς να με πείσεις – ένα σοφό φάρμακο.' Αλλά ακόμα κι αν δεν μπορούσα να εκφραστώ, είτε λόγω νηπιακής ηλικίας, είτε λόγω συστολής, επειδή η ζωή ικανοποιείται ακόμα και με τη βουβή φιλοσοφία – η εμφάνισή μου είναι εύγλωπτη.

Στην πραγματικότητα, ένας φιλοσοφος ακούγεται τόσο, όσο βλέπεται. Η εμφάνισή μου κάνει τις αμαρτίες να ντρέπονται. Και ποιός δεν υποφέρει όταν βλέπει τον ανταγωνιστή του; Ποιός αντέχει να βλέπει με τα μάτια του κάποιον που δεν θέλει ούτε να τον σκέφτεται; Το μεγάλο πλεονέκτημά μου είναι ότι η ανηθικότητα κοκκινίζει από ντροπή που με σκέφτεται και μόνο.

2. Ας απαντήσει τώρα η φιλοσοφία προς όφελός της, γιατί δεν είναι η μόνη που με φοράει, με φορούν και άλλες επιστήμες.

qua filius eius, post tale pulpamentum, potuit aliquid sumptuosius esurire. Margarita namque, uel ipso nomine pretiosa, dehausit, credo ne mendicius patre coenasset.

7. *Taceo Nerones et Apicios, Rufos. Dabo catharticum impuritati Scauri et aleae Curii et uinolentiae Antonii.*

Et memento istos interim ex multis togatos fuisse; quales apud pallium haud facile. Has purulentias ciuitatis quis eliciet et exuaporabit, ni sermo palliatus?

VI. 1. *Sermone, inquit, me suasisti, medicamines apientissimo. Verum, etsi eloquium quiescat, aut infantia subductum aut uerecundia retentum (nam et elingua philosophia uita contenta est), ipse habitus sonat.*

Sic denique auditur philosophus dum uidetur. De occursu meo uitia suffundo. Quis non, aemulum suum cum uidet, patitur? Quis oculis in eum potest, in quem mentibus non potest? Grande pallii beneficium est, sub cuius recogitatu improbi mores uel erubescunt.

2. *Viderit nunc philosophia, quid prosit; nec enim sola mecum est. Habeo et alias artes in publico utiles.*

(*84) Υποτιμητικός πληθυντικός.

De meo uestiuntur et primus informator litterarum et primus enodatoruocisetprimusnumerorum harenarius et grammaticus et rhetor et sophista et medicus et poeta et qui musicam pulsant et qui stellarem coniectat et qui uolaticam spectat.

Omnis liberalitas studiorum quattuor meis angulis tegitur. Plane post Romanos equites, uerum et accendonis et omnis gladiatorum ignominia togata producitur.

Haec nimirum indignitas erit: «A toga ad pallium»!

Sed ista pallium loquitur. At ego iam illi etiam diuinae sectae ac disciplinae commercium confero. Gaude pallium et exsulta!

Melior iam te philosophia dignata est ex quo Christianum uestire coepisti.

Εγώ ντύνω τον πρώτο δάσκαλο που μαθαίνει τους μαθητές γράμματα, αυτόν που εξηγεί τους ήχους των φθόγγων, τον πρώτο δάσκαλο της στοιχειώδους αριθμητικής, το δάσκαλο της γραμματικής, το ρήτορα, το σοφιστή, το γιατρό, τον ποιητή, το μουσικό, τον αστρολόγο και τον οιωνοσκόπο.

Οι τέσσερεις γωνίες μου, καλύπτουν όλες τις ελευθέρια σπουδές. (*85) 'Σωστά', 'αλλά όλοι αυτοί είναι κατώτεροι κοινωνικά από τους Ρωμαίους ιππότες'. Ναι, αλλά οι εκπαιδευτές των μονομάχων σας και όλος ο επονείδιστος συρφετός τους, οδηγούνται στην αρένα ντυμένοι με τήβεννο. Αυτή είναι η ντροπή που υπαινίσσεται η έκφραση 'Από την τήβεννο στο Μανδύα';»

Έτσι μιλάει ο Μανδύας. Αλλά είναι και κάτι άλλο, ο Μανδύας σχετίζεται με μία θεϊκή θρησκεία και διδασκαλία. (*86)

Χαίρε, Μανδύα, και αγάλλου! **Μιά ανώτερη φιλοσοφία καταδέχτηκε να σε τιμήσει, απ'τον καιρό που έγινες ένδυμα των Χριστιανών.** (*87)

(*85) Με ένα όνομα οι τέχνες και οι επιστήμες. (*86) Δηλαδή τον Χριστιανισμό. (*87) Που είναι απλοί και ταπεινοί.

ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΨΗ ΠΕΡΙ ΜΑΝΔΥΑ

Στην παρούσα εβδομή πραγματεία του ο Τερτυλλιανός απαντά στις επικρίσεις διαφόρων ότι ως συνήγορος (δικηγόρος) δεν φορούσε τήβεννο αλλά τον απλό και απέρितτο **μανδύα**.

Η τήβεννος ήταν ένα λουσατό και επιδεικτικό ένδυμα:

«Με δυό λόγια θα σε ρωτήσω, και θα ήθελα να μου απαντήσεις με ειλικρίνεια, ποιά είναι η πρώτη σου αίσθηση όταν φοράς την τήβεννό σου; Νιώθεις ντυμένος ή φορτωμένος; Φοράς κάτι, ή το κουβαλάς; Αν απαντήσεις αρνητικά, θα σε ακολουθήσω στο σπίτι σου, και θα δω τι τρέχεις να κάνεις αμέσως μόλις περάσεις το κατώφλι σου. Κανένα άλλο ένδυμα δεν κάνει έναν άνδρα τόσο ευτυχισμένο όταν το βγάζει, όσο η τήβεννος.» (5:2)

Ο μανδύας ήταν ένα λαϊκό Ελληνικό ένδυμα.

Δηλαδή δεν ήταν ούτε υπερβολικά μακρύς στις κνήμες, ούτε άσεμνα κοντός στα γόνατα, ούτε τσιγκουνευτά λιγιστός στα μπράτσα, ούτε σφιχτός στα χέρια, αλλά χωρίς ίχνος ζώνης γιά να χωρίζει τις δίπλες του υφάσματος, έστεκε στις πλάτες των ανδρών με τετραγωνική συμμετρία.

Τον μανδύα φορούσαν ως «ιμάτιο» πάνω από τον χιτώνα, το κατάσαρκο δηλαδή εσωτερικό ένδυμα. Γι' αυτό η Δορκάδα «εποίει χιτώνες και ιμάτια» (ΠΡΑΞ. 9[Θ]:39). Ο Χριστός φορούσε εσωτερικά τον χιτώνα, «άρραφος από άνω εως κάτω» (ΜΑΤΘ., 27:51, ΙΩΑΝ., 19:23) και ντυνόταν όπως όλοι οι άνθρωποι της εποχής του εξωτερικά με ιμάτιο. (ΜΑΤΘ. 27[ΚΖ]:31)

Ο Παύλος επίσης φορούσε τον μανδύα του, «φελόνης» (2 ΤΙΜ. 4[Δ]:13), ο οποίος αποδίδεται από τον Τερτυλλιανό ως “*raenula*”.

Ξεκινώντας χρησιμοποιεί πλήθος εθνικών παραδειγμάτων εν τούτοις αμέσως διασαφηνίζει ότι, «Εμείς ... διαβάζουμε τη θεϊκή ιστορία, και κατέχουμε πολύ καλά το θέμα» (2:5) αλλά προσθέτει ότι «αυτά ... είναι μυστικά, και η γνώση τους δεν ανήκει σε όλους τους ανθρώπους.» (3:5)

ΤΟ ΠΑΘΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΔΕΙΞΗΣ

Η πραγματεία δεν γράφθηκε χάριν κάποιας μόδας της εποχής αλλά όπως λέγει «γράφω συνταγες φαρμάκων για την ηθική». (5:5)

Έτσι λοιπόν η «εφευρετικότητα της ραπτικής προστέθηκε στην ήδη υπάρχουσα αφθονία υφασμάτων και δημιούργησε τα διάφορα είδη ενδυμάτων – πρώτα για να ικανοποιήσει την επιθυμία της ανθρωπότητας (για πολυτέλεια) αφού η ικανοποίηση της ανάγκης είχε προηγηθεί, και κατόπιν για να στολίζει αλλά και να κολακεύει, όταν η φιλοδοξία ακολουθούσε» (3:7) Στο 5ο κεφ., αναλύονται οι αρετές του σεμνού Μανδύα έναντι της ματαιόδοξης και επιδεικτικής Τηβέννου για να αποδείξει ότι όλη η υπόθεση δεν είναι τίποτα άλλο παρά χυδαία επίδειξη.

Το σοβαρό αυτό πάθος της επίδειξης «έκανε ένα μεγάλο βασιλιά (σ.μ. τον μέγα Αλέξανδρο) – μόλις κατώτερο από τη φήμη του – να βράζει από έξαψη. Νίκησε το έθνος των Μήδων, και νικήθηκε από το ένδυμά τους.» (4:6)

Όπως πριν από αυτόν ο Ηρακλής «αντικατέστησε τον τραχύ μανδύα του αθλητή με φίνο διαφανές ύφασμα» (4:6) και ο Αλέξανδρος «ζεστός ακόμα από τη μάχη, φρόντισε να δροσιστεί με το αιθέριο μεταξωτό! Η περηφάνεια του πνεύματος του Μακεδόνα, βρήκε ευχαρίστηση σε ένα εξίσου περήφανο ένδυμα, κάτι που και οι φιλόσοφοι το αγαπούν» (4:4)

ΟΙ ΤΑ ΜΑΛΑΚΑ ΦΟΡΟΥΝΤΕΣ ΕΙΝΑΙ ΕΝ ΤΟΙΣ ΠΑΛΑΤΙΟΙΣ ...

Την τήβεννο φορούν άνθρωποι ματαιόδοξοι για το λόγο αυτό γράφει: «Καυτηριάζω τη φιλοδοξία που οδήγησε τον Μ. Τούλλιο να αγοράσει ένα στρογγυλό τραπέζι από ξύλο κιτρολεμονιάς για περισσότερα από χίλια σηστέρσια και τον Ασίνιο Γάλλο να πληρώσει δυό φορές τόσα για ένα κοινό τραπέζι από το ίδιο Μαυριτανικό ξύλο (Α! Πόσο ακριβά εκτιμούν τα πιτσιλωτά επιπλάκια!) ή, πάλι, τον Σούλλα, να φτιάξει πιάτα βάρους πενήντα κιλών ... (5:5)

Επίσης θα βάλω το νυστέρι στην απανθρωπιά που οδήγησε τον Βέδιο Πόλλιο να κάνει τους σκλάβους τροφή για τα θαλασσινά χέλια. Κατευχαριστημένος με την καινούρια του κτηνωδία, διατηρούσε τέρατα της ξηράς, χωρίς δόντια, νύχια, και κέρατα: του άρεσε να κάνει τα ψάρια του άγρια θηρία, και μετά, όταν θα τα μαγείρευε, θα εύρισκε στα εντόσθιά τους τη γεύση των σωμάτων των σκλάβων του.

Θα κατακεραυνώσω τη λαιμαργία που οδήγησε τον ρήτορα Ορτένσιο να γίνει ο πρώτος που είχε την καρδιά να σφάζει ένα παγώνι για να το φάει.

Που οδήγησε τον Ωφίδιο Λούρκο να γίνει ο πρώτος που χαράμισε κρέας παραγεμίζοντάς το: χρησιμοποιώντας κιμά για γέμιση του έδωσε νόθα γεύση. Που οδήγησε τον Ασίνιο Κήληρα να αγοράσει ένα κέφαλο (ψάρι) σχεδόν έξι σηστέρσια.» (5:6)

ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΝΤΥΜΕΝΕΣ ΠΟΡΝΕΣ - ΑΝΔΡΕΣ ΝΤΥΜΕΝΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ

Όμως πέρα από την τήβεννο τα ρούχα αποτελούν ένδειξη της εσωτερικής καινότητας και διαστροφής.

«Γιατί τώρα που η λογοκρισία κι η κατάκριση δεν υπάρχουν πιά, και κυριαρχεί ασυδοσία, βλέπουμε απελεύθερους ντυμένους σαν ιππείς, μαρκαρισμένους δούλους ντυμένους σαν ευγενείς, ανθρώπους του υποκόσμου ντυμένους σαν ελεύθερους πολίτες, παληάτσους ντυμένους σα πρωτευουσιάνους, γελωτοποιούς ντυμένους σα δικηγόρους, χωριάτες με στολή στρατιωτικών. Ο νεκροθάφτης, ο προαγωγός, ο εκπαιδευτής μονομάχων, ντύνονται όπως εσείς.» (4:8)

«Μερικές κυρίες προώθησαν επιμελώς την απόρριψη ενδυμάτων που μαρτυρούσαν και περιφρουρούσαν την αξιοπρέπεια, λόγω του ότι ήταν εμπόδια στο να πορνεύουν ... Κοίτα αυτές που περπατούν στο δρόμο και γίνονται κοινό θέαμα λαγνείας. ... Είναι βέβαια καλύτερα να αποσύρεις τη ματιά σου από τέτοια αισχρά θεάματα που δολοφονούν δημοσίως τη σεμνότητα, αλλά αν λοξοκοιτάξεις θα διαπιστώσεις ότι είναι κυρίες!» (4:9)

Όπως τότε και σήμερα, η στροφή των ανθρώπων προς την γυμνότητα και το unisex, είναι προϊόν της εκμετάλλευσης των ανθρώπων και ειδικά των γυναικών απο το εμπόριο και την βιομηχανία της μόδας:

«Τα εργαστήρια υποδηματοποιίας της Βενετίας, μας έχουν εφοδιάσει με πλήθος θηλυπρεπείς μπότες!»

«Η αλλαγή στην ένδυση είναι αξιωματικάκριτη, όταν συνεπάγεται αλλαγή της φύσης και όχι μόνο της συνήθειας ... Ακόμα, θηλυπρεπώς, έφτασε να τρυπήσει και τα αυτιά του ... Τέρας τον αποκαλώ – και δυό φορές τέρας: από άντρας έγινε γυναίκα, κι από γυναίκα άντρας ... η περίπτωση που η λαγνεία μεταμφίεσε έναν άντρα, ήταν εντελώς απαράδεκτη: κι όμως του προσφέρετε λατρεία, αντί να τρέπεστε γι' αυτόν -» (4:3-4)

Τα ενδύματα που δημιουργούν πρόκληση της σεξουαλικής επιθυμίας (sex-appeal) δεν μπορούν να φοριούνται από Χριστιανές. Το θέμα δεν είναι taboo της Βικτωριανής πουριτανικής ψευτο-ηθικής αλλά η απελευθέρωση απο την εκμετάλλευση των ΜΜΕ και την συνδεδεμένη με αυτά βιομηχανία και εμπόριο ένδυσης.

«Τέτοια ενδύματα λοιπόν, αντίθετα και με τη φύση και με τη σεμνότητα, είναι για να τα βλέπουν οι άνθρωποι και να τα δείχνουν με το δάκτυλο, και να τα περιγελούν κουνώντας το κεφάλι.» (4:8)

Και ο Τερτυλλιανός καταλήγει:

«Χαίρε, Μανδύα, και αγάλλου! Μιά ανώτερη φιλοσοφία καταδέχτηκε να σε τιμήσει, απ' τον καιρό που εγίνες ένδυμα των Χριστιανών!»

#8,9 “De Cultu Feminarum I & II” (Περί του Στολισμού των Γυναικών I & 2)

Εισαγωγή

Μέσα απ' αυτό το έργο που αποτελείται από δύο βιβλία, ο Τερτυλλιανός συμβουλεύει τις Χριστιανές του καιρού του – και όλων των εποχών – πως να «περπατούν ακριβώς» όσον αφορά τον αγιασμό της εξωτερικής εμφάνισης. Στη δικαιολογία τους ότι ο Θεός κοιτάζει την καρδιά, ο συγγραφέας μας αντιτάσσει ότι «η Χριστιανή δεν πρέπει μόνο να είναι σεμνή, αλλά και να φαίνεται» (Βιβλίο Α')

Μπορεί η κατ' όνομα χριστιανή Σιμόν ντε Μπωβουάρ να κατηγορούσε τον Παύλο και τον Τερτυλλιανό για αντιφεμινισμό αλλά αυτή δεν μπορούσε να κατανοήσει ότι αμφότεροι αναφερόνταν στο θεολογικό γεγονός ότι «η γυνή απατηθείσα έγινε παραβάτης» (1 ΤΙΜ. 2[B]:14) και σκοπό τους είχαν την απελευθέρωση της γυναίκας από την εκπόρνευση του συστήματος.

Αν ήθελε να βρεί αντιφεμινιστές η ντε Μπωβουάρ μπορούσε να ψάξει σε πιο διάσημα μυαλά που είπαν πραγματικά πολύ σκληρά πράγματα για τις γυναίκες, όπως ο Αριστοτέλης: «Ο άντρας είναι από τη φύση καλύτερος απ' τη γυναίκα, ο άντρας διευθύνει και η γυναίκα υλακούνει σ' αυτόν ...» και ο Πλάτων: «Οι γυναίκες είναι κατώτερα ικανές από τους άνδρες για μάθηση ...» και όχι σ' αυτούς που απελευθέρωσαν την γυναίκα και της έδωσαν κατά Χριστό προσωπικότητα.

ΣΕΠΤΙΜΙΟΥ ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΣΤΟΛΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ - 1

(De Cultu Feminarum - I) (*1)

Κεφ. 1. Το σεμνό ντύσιμο αρμόζει στις γυναίκες που θυμούνται ότι η αμαρτία εισήλθε στον κόσμο από γυναίκα

I. Si tanta in terris moraretur fides quanta merces eius expectatur in caelis, nulla omnino uestrum, sorores dilectissimae, ex quo Deum uiuum cognouisset et de sua, id est de feminae condicione, didicisset, laetiores habitum, ne dicam gloriosiores, appetisset,

ut non magis in sordibus ageret et squalorem potius affectaret, ipsam se circumferens Euam lugentem et paenitentem, quo plenius id quod de Eua trahit ---- ignominiam dico primi delicti et inuidiam perditionis humanae ---- omni satisfactionis habitu expiaret.

In doloribus et anxietatibus paris, mulier, et ad uirum tuum conuersio tua et ille dominatur tui: et Euam te esse nescis?

2. Viuit sententia Dei super sexum istum in hoc saeculo: uiuat et reatus necesse est. Tu es diaboli ianua; tu es arboris illius resignatrix; tu es diuinae legis prima desertrix; tu es quae eum suasisti, quem diabolus aggredi non ualuit; tu imaginem Dei, hominem, tam facile elisisti;

1. Αν υπήρχε στη γη πίστη ανάλογη με το μισθό που περιμένουμε να λάβουμε στον ουρανό, καμία από σας, πολυαγαπημένες μου αδελφές, δεν θα επιθυμούσε να ντύνεται πολύ χαρούμενα (για να μη πω πολύ φανταχτερά), από τη στιγμή που «**γνώρισε τον Κύριο**» κι έμαθε την αλήθεια σχετικά με τις γυναίκες. Θα προτιμούσατε να φοράτε ταπεινά ρούχα και να είσατε κακοντυμένες, να πενθείτε σαν τη μετανοημένη Εύα, ώστε με τα ενδύματα της μετάνοιας (*2) να εξιλεωθείτε γι'αυτό που κληρονομήσατε από την Εύα – δηλαδή το όνειδος της πρώτης αμαρτίας και την κατακραυγή εναντίον της, επειδή θεωρείται η αιτία της απώλειας του ανθρωπίνου γένους.

(EBP. 8:11,
IEP. 31:34)

«**Προς δε την γυναίκα είπε, Θέλω υπερπληθύνει τας λύπας σου και τους πόνους της κυοφορίας σου. Με λύπας θέλεις γεννά τέκνα. Και προς τον άνδρα σου θέλει είσθαι η επιθυμία σου, και αυτός θέλει σε εξουσιάζει.**» Και δεν ξέρετε πως κάθε μια από σας είναι μια Εύα; (*3)

GEN., 3:16

2. Εφόσον η θεία τιμωρία στο φύλο σας εξακολουθεί να υπάρχει, εξακολουθεί να υπάρχει και η ενοχή. Γυναίκα, είσαι η θύρα εισόδου του διαβόλου, είσαι αυτή που έκανε προσιτό το (απαγορευμένο) δέντρο. Είσαι η πρώτη που παρέβη το νόμο του Θεού, κι εκείνη που **έπεισε αυτόν στον οποίον ο διάβολος δεν τόλμησε να επιτεθεί**. Εσύ κατέστρεψες τον άν-

«η γυνή
απατηθείσα έγινε
παραβάτης»

1 TIM. 2:14

(*1) Γράφθηκε περί το 202 μ.Χ. (*2) Ας θυμηθούμε ότι το ένδυμα πένθους ή μετάνοιας των Εβραίων ήταν ο σάκκος. (*3) Το όλο κεφάλαιο επιχειρεί να δείξει ακριβώς ότι οι Χριστιανές γυναίκες κατανοούν ότι δεν μπορούν να προκαλούν όπως έκανε η Εύα. Βέβαια «εκ της γυναικός προήλθαν τα φαύλα» (Εύα), αλλά κι «εκ της γυναικός προήλθαν τα κρείττονα» (παρθένος Μαρία).

δρα, που είναι εικόνα του Θεού. **Εξαιτίας της παράβασής σου – που είναι θάνατος – ακόμα και ο Υιός του Θεού έπρεπε να πεθάνει. Και σε απασχολεί το πως θα στολίσεις το σώμα σου και το τι θα φορέσεις πάνω από τους** **δερμάτινους χιτώνες;**

GEN. 3:21

3. Έλα τώρα και πες μου: αν από την αρχή του κόσμου οι Μιλήσιοι κούρευαν πρόβατα, οι κάτοικοι της Ανατολής έφτιαχναν νήμα από δέντρα, (*4) οι Τύριοι έβαφαν, (*5) οι Φρύγες κεντούσαν με τη βελόνα και οι Βαβυλώνιοι με τον αργαλειό, (*6) αν τα μαργαριτάρια άστραφταν και ο ονυχίτης λίθος λαμπροκοπούσε, αν το χρυσάφι είχε από μόνο του βγει από τη γη, μαζί με την απληστία που το συνοδεύει, κι αν ο καθρέφτης είχε από τότε πάρει την άδεια να υπηρετεί το ψεύδος, η Εύα η διωγμένη από τον παράδεισο και ήδη νεκρή, (*7) θα είχε επιθυμήσει αυτά τα πράγματα, φαντάζομαι! Δεν μπορεί λοιπόν τώρα πιά πολύ να επιθυμεί να αποκτήσει ή να γνωρίσει (αν θέλει να ζήσει και πάλι), αυτά που όταν ήταν ζωντανή, ούτε είχε, ούτε γνώριζε. Άρα, όλα αυτά τα πράγματα είναι οι αποσκευές της γυναίκας στην κατάσταση του θανάτου όπου βρίσκεται, λες κι επινοήθηκαν για τις επικήδειες τιμές της. (*8)

Κεφ. 2. Οι εκπεσόντες άγγελοι επινόησαν τα γυναικεία στολίδια

1. Διότι κι αυτοί που τα επινόησαν έχουν καταδικαστεί σε θάνατο, (*9) εννοώ τους αγγέλους που κατέβηκαν από τον ουρανό για τις θυγατέρες των ανθρώπων – άλλη μία αιτία ντροπής για τις γυναίκες. Σε μία εποχή που οι άνθρωποι δεν γνώριζαν τόσα όσα γνωρίζουν σήμερα, αυτοί έφεραν στο φως κρυφές υλικές ουσίες, και αποκάλυψαν επιστήμες και τέχνες – αν αληθεύει το ότι αυτοί (*10) > έδειξαν στους ανθρώπους τις λειτουργίες της μεταλλουργίας, και τους φανέρωσαν τις φυσικές ιδιότητες των

propter tuum meritum, id est mortem, etiam filius Dei mori habuit: et adornari tibi in mente est super pelliceas tuas tunicas?

3. Age nunc, si ab initio rerum et Milesii oues tonderent, et Seres arbores nerent, et Tyrii tinguerent,

et Phryges insuerent, et Babylonii intexerent, et margarita canderent et ceraunia coruscarent, si ipsum quoque auram iam de terra cum cupiditate prodidisset, si iam et speculo tantum mentiri liceret, et haec Eua concupiit, de paradiso expulsa, iam mortua, opinor.

Ergo nec nunc appetere debet aut nosse, si cupit reuiuiscere, quae nec habuerat nec nouerat quando uiuebat.

Ideo omnia ista damnatae et mortuae mulieris impedimenta sunt, quasi ad pompam funeris constituta.

II. *Nam et illi qui ea constituerunt damnati in poenam mortis deputantur, illi scilicet angeli qui ad filias hominum de caelo ruerunt, ut haec quoque ignominia feminae accedat. Nam et cum materias quasdam bene occultas et artes plerasquenonbenereuelatassaeculo multo magis imperito prodidissent, si quidem et metallorum opera nudauerant et herbarum ingenia traduxerant et incantationum uires prouulgauerant et omnem*

(*4) Το μετάξι. (*5) Την ονομαστή πορφύρα της Τύρου. (*6) Σύγκρινε με: «...μίαν καλήν Βαβυλωνικήν στολήν...» I.N. 7[Z]:21. (*7) Απο την αμαρτία. (*8) Ο Τερτυλλιανός παρομοιάζει τα αντικείμενα καλλωπισμού μιάς «νεκρής» μέσα στην αμαρτία γυναίκας, με τα κτερίσματα δηλ. επικήδεια δώρα ή προσφιλή αντικείμενα του νεκρού (σε περίπτωση γυναικών καλλυντικά και κοσμήματα) που καίγονταν ή ενταφιάζονταν μαζί με το σώμα. (*9) Κοίτα: ΙΟΥΔ. γ. 6.

curiositatem usque ad stellarum interpretationem designauerant, proprie et quasi peculiariter feminis instrumentum istud muliebris gloriae contulerunt: lumina lapillorum quibus monilia uariantur, et circulos ex auro quibus brachia artantur, et medicamina ex fuco quibus lanae colorantur, et illum ipsum nigrum puluerem quo oculorum exordia producuntur.

2. *Haec qualia sunt, interim iam ex doctorum suorum qualitate et condicione pronuntiari potest, quod nihil ad integritatem peccatores, nihil ad castitatem adamatōres, nihil ad timorem Dei desertores spiritus aut monstrare potuerunt aut praestare.*

Si doctrinae dicendae sunt, mali magistri male docuerint necesse est; si mercedes pro libidine, nullius rei turpis merces decora est.

Quid autem tanti fuit ista monstrare sicut conferre?

3. *Vtrum ne mulieres sine materiis splendoris et sine ingeniis decoris placere non possent hominibus, quae adhuc incultae et incompositae et, ut ita dixerim, crude ac rudes angelos mouerant? An ne sordidi et per gratuitum usum contumeliosi amatores uiderentur, si nihil feminis in connubium allectis contulissent? Sed haec non capit aestimare. Nihil plus desiderare poterant quae angelos possidebant; magno scilicet nupserant.*

βοτάνων, και τους πληροφόρησαν για τη δύναμη της μαγείας, και σχεδίασαν κάθε απόκρυφη τέχνη ως και την αστρολογία – κι έδωσαν ιδιαίτερα στις γυναίκες το μέσον της γυναικειάς επίδειξης, τ'αστραφτερά πετράδια και τα ποικίλματα των περιδέρραιων, τα χρυσά βραχιόλια, και τα εκχυλίσματα από λειχήνες για τη βαφή των μάλλινων, κι εκείνη τη μαύρη σκόνη που κάνει έντονα τα βλέφαρα και τις βλεφαρίδες.

2. Εν τω μεταξύ, από τώρα καταλαβαίνουμε ότι οι ιδιότητες των πραγμάτων αυτών είναι οι ιδιότητες (και η κατάσταση) των διδασκόντων αυτά, γιατί δεν υπάρχει περίπτωση κάτι που προέρχεται από αμαρτωλούς να εμπνέει ακεραιότητα, κάτι που προέρχεται από παράνομους εραστές να εμπνέει αγνότητα, ή κάτι που προέρχεται από αποστάτες αγγέλους να εμπνέει φόβο Θεού. Κι αν αφορούν διδασκαλίες, τότε οι κακοί δάσκαλοι διδάσκουν κακά. Καθώς ο μισθός της λαγνείας ανήκει στη χυδαιότητα, έτσι δεν υπάρχει τίποτα αισχρό που να έχει έντιμη ανταπόδοση. Αλλά γιατί ήταν τόσο σπουδαίο να δείξουν και να δώσουν αυτά τα πράγματα;

3. Μήπως οι γυναίκες χρειάζονταν υλικά μέσα για να λαμπρύνουν την εμφάνισή τους και τεχνάσματα για να γίνουν πιό χαριτωμένες ώστε να αρέσουν στους άνδρες; Μήπως δεν είχαν συγκινήσει τους αγγέλους ενώ ακόμα ήταν αστόλιστες και άκομφες – άξεστες, θα λέγαμε, και αγροίκοι; Ή μήπως οι εραστές θα φαινόταν άθλιοι και – αδικαιολόγητα – υβριστικοί, αν δεν έδιναν δώρα στις γυναίκες, σαν ανταμοιβή για την αποπλάνησή τους; Ερωτήματα που είναι δύσκολο να απαντηθούν. Για τις γυναίκες που παντρεύτηκαν αγγέλους, δεν υπήρχε τίποτα άλλο να επιθυμήσουν: ταίριαξαν απόλυτα! (*11)

(*10) Οι εκπεσόντες άγγελοι. Σύμφωνα με τις παραδόσεις αρχαίων λαών όπως οι Έλληνες, οι θεοί τους ήταν αυτοί που αποκάλυψαν στους ανθρώπους τα μυστικά των επιστημών και των τεχνών. Όπως δηλώνει όμως ο Τερτυλλιανός τηρεί τις επιφυλάξεις του για όλα αυτά. (*11) Το όλο θέμα των αγγέλων που κοιμήθηκαν με γυναίκες δεν ήταν παρά μια μαζική δαιμονοληψία του τότε κόσμου. Ο ίδιος γράφει: «Αναμφίβολα οι ίδιοι οι δαίμονες, εργαζόμενοι για το συμφέρον τους, έκαναν εκείνα τα σώματα που είχαν καταλάβει, να δημιουργήσουν ό,τι οι ίδιοι επιθυμούσαν.» *Περί Στεφάνου*, 7:9.

4. Οι άγγελοι όμως, μερικές φορές σκέφτονταν από που έπεσαν, και, μετά από την ικανοποίηση του πάθους τους, κοίταζαν τον ουρανό. Και με τα καταστροφικά τους δώρα ξεπλήρωσαν το κακό που έκανε η φυσική καλλονή των γυναικών, ώστε αυτό το προτέρημα να μη τους χρησιμεύσει σε τίποτα τώρα που, εγκαταλείποντας την απλότητα και την ειλικρίνεια, προσέβαλαν το Θεό, όπως και οι ίδιοι οι άγγελοι. **Εκείνοι ήξεραν ότι η επίδειξη, η φιλοδοξία και η επιθυμία να αρέσουν με σαρκικά μέσα, δυσαρεστεί το Θεό.** Αυτοί είναι οι άγγελοι που εμείς θα κρίνουμε, (*12) κι αυτούς αποκηρύσσουμε στη βάπτιση. (*13) Και αυτοί, βέβαια, είναι οι λόγοι για τους οποίους θα κριθούν από ανθρώπους.

5. Τι σχέση λοιπόν έχουν τα δικά τους πράγματα, με τους κριτές τους; Τι δόσοληψία έχουν οι καταδικαστέοι με τους δικαστές; Το ίδιο ισχύει για το Χριστό με το Βελιάλ. Πως θα καθίσουμε στη δικαστική έδρα, και **με ποιά παρηρσία θα απαγγείλουμε την καταδίκη στους κατασκευαστές των δώρων τα οποία σήμερα επιθυμούμε;** Διότι και στις γυναίκες υποσχέθηκε ο Κύριος να δώσει την ίδια αγγελική φύση, το ίδιο φύλο, όπως και στους άνδρες: και σε σας θα δώσει ο Κύριος το αξίωμα του κριτή. Πρέπει λοιπόν να αρχίσουμε από δω την κρίση (*14) – καταδικάζοντας τα δικά τους πράγματα που θα καταδικάσουμε και τότε, διαφορετικά διατρέχουμε τον κίνδυνο να κριθούμε και να καταδικαστούμε εμείς από εκείνους. (*15)

Κεφάλαιο 3. Για την αυθεντικότητα της «Προφητείας του Ενώχ»

1. Γνωρίζω ότι μερικοί δεν δέχονται το Βιβλίο του Ενώχ, (*16) που αποδίδει αυτές τις πράξεις στους αγγέλους, επειδή δεν συμπεριλαμβάνεται στον Ιουδαϊκό κανόνα. Υποθέτω ότι φαντάστηκαν πως τα γραμμένα πριν τον κατακλυσμό δεν ήταν δυνατόν να διασωθούν

4. *Enimvero, qui utique interdum cogitabant unde cecidissent et, post libidinum uaporata momenta, caelum suspirabant, illud ipsum bonum feminaram naturalis decoris ut causam mali sic remunerauerunt, ne eis profuisset felicitas sua, sed ut deuectae de simplicitate et sinceritate, una cum ipsis in offensam Dei peruenirent. Certi erant omnem et gloriam et ambitionem et affectionem per carnem placendi Deo displicere. Hi sunt nempe angeli quos iudicaturi sumus; hi sunt angeli quibus in lauacro renuntiamus; haec sunt utique per quae ab homine iudicari meruerunt.*

5. *Quid ergo facient apud iudices suos res eorum? Quod est commercium damnaturis cum damnandis? Opinor, quod Christo et Beliae. Qua constantia tribunal illud ascendemus decreturi aduersus eos quorum munera appetimus? Nam et uobis eadem tunc substantia angelica repromissa, idem sexus qui et uiris, eandem iudicandi dignationem pollicetur. Nisi ergo hic iam praeiudicauerimus res eorum praedamnando quas in illis tunc damnaturi sumus, illi potius nos iudicabunt atque damnabunt.*

III. *Scio scripturam Enoch, quae hunc ordinem angelis dedit, non recipi a quibusdam quia nec in armarium Iudaicum admittitur. Opinor, non putauerant illam, ante cataclysmum editam, post eum casum orbis omnium rerum*

(*12) Εμμεση αναφορά στην 1 ΚΟΡ. 6[ΣΤ]:3. (*13) Κατά την βάπτιση απότασαν τον σατανά και τα έργα του. (*14) Κοίτα: 1 ΚΟΡ. 5[Ε]:12. (*15) Για την κόλαση. (*16) Το Βιβλίο της Προφητείας του Ενώχ είχε γραφτεί πριν από την έλευση του Μεσσία, και, σύμφωνα με τους μελετητές, υπέστη νοθεία από Ιουδαίο Χριστιανό. Η μαρτυρία του Τερτυλλιανού περί της αυθεντικότητας του μπορεί να σημαίνει ότι η νοθεία επήλθε αργότερα – δύσκολα φανταζόμαστε ότι κάτι τέτοιο θα περνούσε απαρατήρητο από το κριτικό πνεύμα του Τερτυλλιανού. >>

abolitorem saluam esse potuisse. Si ista ratio est, recordentur pronepotem ipsius Enoch fuisse superstitem cataclysmi, Nολ, qui utique domestico nomine et hereditaria traditione audierat et meminerat de proavi sui penes Deum gratia et de omnibus praedieatis eius, cum Enoch filio suo Mathusalae nihil aliud mandauerit quam ut notitiam eorum posteris suis traderet. Igitur sine dubio potuit Noe in praedicationis delegatione successisse, uel quia et alias non tacuisset tam de Dei conseruatoris sui dispositione quam de ipsa domus suae gloria.

2. *Hoc si non tam expedite haberet, illud quoque assertionem scripturae illius tueretur: proinde potuit abolefactam eam uiolentia cataclysmi in spiritu rursus reformare, quemadmodum et Hierosolymis Babylonia expugnatione deletis omne instrumentum Iudaicae litteraturae per Esdram constat restauratum.*

3. *Sed cum Enoch eadem scriptura etiam de domino praedicarit, a nobis quidem nihil omnino reiciendum est quod pertineat ad nos. Et legimus omnem scripturam aedificationi habilem diuinitus inspirari. A Iudaeis postea <potest> iam uideri propterea reiectam sicut et cetera fere quae Christum sonant. Nec utique mirum hoc, si scripturas aliquas non receperunt de eo locutas quem et ipsum coram loquentem non erant recepturi. Eo accedit quod Enoch apud Iudam apostolum testimonium possidet.*

μέσα από αυτή την παγκόσμια καταστροφή που αφάνισε τα πάντα. Αν γι' αυτό το λόγο το απορρίπτουν, ας θυμηθούν ότι ο Νώε, που επέζησε από τον κατακλυσμό, ήταν δισέγγονος του Ενώχ, και αυτός είχε βέβαια ακούσει και θυμόταν από την οικογενειακή φήμη και την κληρονομική παράδοση για το ότι ο προπάππος του «εύρε χάριν ενώπιον Κυρίου» και όλα τα κηρύγματά του, αφού ο Ενώχ είχε αφήσει μία μόνο εντολή στο Μαθουσάλα: (*17) να περάσει τη γνώση αυτή στους απογόνους του. Ο Νώε σίγουρα τον διαδέχτηκε σαν θεματοφύλακας αυτής της γνώσης και μόνο, διαφορετικά θα είχε μιλήσει σχετικά με την τάξη των πραγμάτων που δημιούργησε ο Θεός ο οποίος τον διαφύλαξε (*18) και σχετικά με τη δόξα της οικογένειάς του. 2. Ακόμα κι αν ο Νώε δεν είχε καταφέρει να διασώσει (το βιβλίο του Ενώχ), και πάλι δεν αμφιβάλουμε για τη γνησιότητά του, γιατί ο Νώε, μετά την καταστροφή του βιβλίου από τον κατακλυσμό, θα μπορούσε να το ξαναγράψει με την οδηγία του Αγίου Πνεύματος, όπως ο Έσδρας αποκατέστησε όλα τα έργα των Ιουδαϊκών γραφών μετά την καταστροφή της Ιερουσαλήμ από τους Βαβυλώνιους. (*19)

3. Εφόσον ο Ενώχ στο ίδιο βιβλίο κηρύττει και για τον Κύριο, ένας λόγος παραπάνω να μην απορρίπτουμε εμείς αυτά που αφορούν εμάς. Διότι διαβάζουμε ότι «όλη η γραφή είναι θεόπνευστος και ωφέλιμος». Οι Ιουδαίοι μπορεί να το απέρριψαν για τον ίδιο λόγο που απέρριψαν όλα τα άλλα που αναφέρονται στον Χριστό. Δεν είναι βέβαια να απορούμε που δεν δέχτηκαν τις Γραφές που μιλούν για τον Κύριο, αφού απέρριψαν και τον ίδιο, όταν ήρθε και τους μίλησε αυτοπροσώπως. Στις παραπάνω σκέψεις δέον να προστεθεί και η μαρτυρία του Απόστολου Ιούδα για τον Ενώχ. (*20)

ΙΟΥΔ. 14-15

Το γεγονός ότι ο απόστολος Ιούδας αναφέρεται στον Ενώχ, δείχνει ότι ήταν παραδοσιακό ανάγνωσμα των Ιουδαίων. Δυστυχώς σήμερα έχει σωθεί δε διαφορετικές εκδόσεις (Αιθιοπική, Σλαβωνική, κ.α.) με αποτέλεσμα να μη γνωρίζουμε τι περιλάμβανε το έργο της εποχής του Τερτυλλιανού. (*17) Μαθουσάλα ήταν ο κρικός της προκατακλυσμιαίας και μετα-κατακλυσμιαίας εποχής αφού γνώρισε τον Αδάμ κι έζησε και 300 χρόνια μαζί με τον Νώε. (*18) Απ' τον κατακλυσμό. (*19) «(ο Θεός)...επειδή στην αιχμαλωσία επί Ναβουχοδονόσορος καταστράφηκαν οι Γραφές, όταν μετά από 70 χρόνια επέστρεψαν οι Ιουδαίοι στη χώρα τους...ενέπνευσε τον Εσδρα να αποκαταστήσει χάριν του λαού τον Μωσαϊκό Νόμο» Ειρηναίος Λυών(140-202), *Ελεγχος ...*ΠΙ:ΚΑ:2. (*20) Αυτό του έδωσε αξιοπιστία.

Κεφ. 4. Ο Τερτυλλιανός εξετάζει το θέμα της γυναικείας κομψότητας άσχετα με τους εμπνευστές της

1. Ας λάβουμε υπ' όψιν ότι τα γυναικεία στολίδια καταδικάζονται εκ των προτέρων, επειδή καταδικάστηκαν αυτοί που τα επινόησαν. Έστω ότι οι άγγελοι αυτοί καταδικάστηκαν μόνο για το ότι αρνήθηκαν τον ουρανό και παντρεύτηκαν στη γη. Ας εξετάσουμε τις ιδιότητες των πραγμάτων αυτών, ώστε να καταλάβουμε για ποιο λόγο είναι τόσο επιθυμητά, η γυναικεία αμφίεση έχει διττή έννοια – της ένδυσης και του καλλωπισμού.

2. Με την λέξη «ένδυση» εννοούμε όλα αυτά που λένε ότι «*κάνουν την γυναίκα χαριτωμένη*», ενώ «*καλλωπισμό*» μπορούμε δικαιολογημένα να ονομάσουμε όλα αυτά που «*ντροπιάζουν*» την γυναίκα. «*Ένδυση*» είναι τα χρυσά κι ασημένια κοσμήματα, τα πετράδια και τα ρούχα. «*Καλλωπισμός*» είναι η φροντίδα των μαλλιών και του δέρματος, και των μελών του σώματος που τραβούν την προσοχή. **Η «ένδυση» βαρύνεται με την κατηγορία της φιλοδοξίας, ο «καλλωπισμός» με την κατηγορία της πορνείας.** Από τα λίγα που έχουμε πει ως τώρα, μπορείς να διακρίνεις, δούλη του Θεού, τι ταιριάζει στη δική σου διδασκαλία, γιατί εσύ έχεις διαφορετικές αρχές από τις άλλες γυναίκες – τις αρχές της ταπεινότητας και της αγνότητας. (*21)

Κεφ. 5. Το χρυσάφι και το ασημι δεν είναι καθόλου ανώτερα, ως προς την προέλευση και τη χρήση, από τα άλλα μέταλλα

>>>

IV. *Nulla nunc muliebri pompae nota inusta sit praedamnationis de exitu auctorum; nihil angelis illis imputetur praeter repudium caeli et matrimonium carnis: rerum ipsarum qualitates examinemus, ut consilia quoque concupiscentiae earum deprehendamus.*

Habitus feminae duplicem speciem circumfert, cultum et ornatum.

2. *Cultum dicimus quem mundum muliebrem uocant, ornatum quem immundum muliebrem conuenit dici. Ille in auro et argento et gemmis et uestibus deputatur, iste in cura capilli et cutis et earum partium corporis quae oculos trahunt.*

Alteri ambitionis crimen intendimus, alteri prostitutionis, ut iam hinc prospicias, Dei ancilla, quid ex his disciplinae tuae conueniat, quae de diuersis institutis censearis, scilicet humilitatis et castitatis.

(*21) Πλήθος αναφορές στην Καινή Διαθήκη και τους Πατέρες της Εκκλησίας για το ίδιο θέμα.

V. *Aurum et argentum, principes materiae cultus saecularis, id sint necesse est unde sunt, terra scilicet plane gloriosior, quoniam in maledictorum metallorum ferribus officinis poenali opere deplorata nomen terrae in igni reliquit atque exinde de tormentis in ornamenta, de suppliciis in delicias, de ignominia in honores metalli refuga mutatur.*

2. *Sed et ferri et aeris et aliarum utilissimarum materialium par condicio est et terreni generis et metallici operis, quo nihilo generosior iudicari possit auri et argenti substantia penes naturam.*

Quod si de qualitate usus gloria est auro et argento, atquin magis ferro et aeri quorum ita disposita utensilitas ut et proprias operas plures et necessariores exhibeant rebus humanis et nihilominus auri et argenti de suo uicem accommodent iustioribus causis.

Nam et anuli ferro fiunt; quaedam esui et potui uascula ex aere adhuc seruat memoria antiquitatis. Viderit, si etiam ad spurca instrumentis auri et argenti demens copia deseruit.

3. *Certe nec ager auri opere paratur, nec nauis argenti uigore eontexitur. Nullus bidens aurum demergit in terram, nullus clauus argentum intimat tabulis. Taceo totius uitae necessitates ferro et aeri innixas, cum illae ipsae diuites materiae et de metallis refodiendae et in quocumque usu producendae sine ferri et aeris operario uigore non possint.*

1. Το χρυσάφι και το ασήμι, τα βασικά υλικά της κοσμικής λαμπρότητας, δεν έχουν καμία ουσιαστική διαφορά απ' τη γη, απ' την οποία προήλθαν, γη είναι κι αυτά. Η γη όμως είναι πιο ένδοξη από αυτά, γιατί αυτά εξωρούχθηκαν με καταναγκαστική εργασία στα εργαστήρια του θανάτου, τα καταραμένα ορυχεία, και άφησαν τη «γη» στη φωτιά (*22) πίσω τους, δραπτεύοντας από το ορυχείο, γιά να περάσουν από τα βασανιστήρια στα κοσμήματα, από την τιμωρία στα ποικίλματα, από την ατίμωση στις τιμές.

2. Αλλά και το σίδερο και ο ορείχαλκος, και άλλα πιό ταπεινά υλικά, δεν διαφέρουν από το χρυσό και το ασήμι ως προς την προέλευση και τη μέθοδο κατεργασίας. Άρα, από φυσικής πλευράς, ο χρυσός και το ασήμι δεν είναι καθόλου «ευγενέστερα» από τα άλλα. Αν πάλι το χρυσό και το ασήμι αντλούν τη φήμη τους από την ωφέλειά τους, το σίδερο και ο ορείχαλκος τα ξεπερνούν κατά πολύ, γιατί ο Δημιουργός τα έκανε τόσο χρήσιμα, που, εκτός από τις πολυάριθμες εφαρμογές τους τις τόσο απαραίτητες στην καθημερινή ζωή, υποκαθιστούν ενίοτε το χρυσάφι και το ασήμι. Γιατί και δαχτυλίδια φτιάχνονται από σίδερο, και πιάτα και ποτήρια φτιάχνονταν παληότερα από ορείχαλκο. Ενώ το χρυσάφι και το ασήμι, μέσα στην τρελλή αφθονία τους, δεν είναι κατάλληλα γιά κανένα σκεύος, έστω και άτιμης χρήσεως.

3. Σε καμία περίπτωση το χρυσάφι δεν μας βοηθά να οργώσουμε ένα χωράφι, ούτε το ασήμι να συναρμολογήσουμε ένα πλοίο. Χρυσό ξινάρι δεν σκάβει τη γη, ούτε ασημένιο καρφί καρφώνει τη σανίδα. Η χρησιμότητα του σιδήρου και του ορείχαλκου είναι τόσο μεγάλη, που καλύπτει όλες τις ανάγκες της ζωής μας. Όσο για τα δύο πολύτιμα μέταλλα, ούτε η εξόρυξή τους θα ήταν δυνατή, ούτε η διαμόρφωσή τους για οποιαδήποτε χρήση, χωρίς τη βοήθεια του σιδήρου και του ορείχαλκου. (*23)

Σε καμία περίπτωση το χρυσάφι δεν μας βοηθά να οργώσουμε ένα χωράφι, ούτε το ασήμι να συναρμολογήσουμε ένα πλοίο. Χρυσό ξινάρι δεν σκάβει τη γη, ούτε ασημένιο καρφί καρφώνει τη σανίδα.

(*22) Στο καμίνι του διαχωρισμού των μετάλλων. (*23) Εύστοχη φιλοσοφική τοποθέτηση για την αξία των πραγμάτων που θεωρούνται δευτερεύοντα.

4. Ἦδη μπορούμε να κρίνουμε αν δικαιολογείται η εξαιρετική τιμή που απολαμβάνουν το χρυσάφι και το ασήμι, τα οποία προτιμούνται από υλικές ουσίες που είναι όχι μόνο πρώτα ξαδέρφια τους ως προς την προέλευση, αλλά και πολύ πιό ωφέλιμα απ' αυτά ως προς την χρήση.

Κεφ. 6. Γιά τους πολύτιμους λίθους και τα μαργαριτάρια

τα πετράδια που συναγωνίζονται στην έπαρση το χρυσάφι; Μήπως δεν είναι βότσαλα και πετρούλες, και ασήμαντα κομματάκια γης; Όμως δεν κάνουν για θεμέλια οικοδομής, ούτε για χτίσιμο μεσοτοιχίας, ούτε για να υποβαστάζουν αετώματα, ούτε για να στερεώνουν σκεπές. Το μόνο που μπορούν να χτίζουν και να υψώνουν είναι η ανόητη περηφάνεια των γυναικών

1. Κατόπιν, τι να πω γι' αυτά τα πετράδια που συναγωνίζονται στην έπαρση το χρυσάφι; Μήπως δεν είναι βότσαλα και πετρούλες, και ασήμαντα κομματάκια γης; Όμως δεν κάνουν για θεμέλια οικοδομής, ούτε για χτίσιμο μεσοτοιχίας, ούτε για να υποβαστάζουν αετώματα, ούτε για να στερεώνουν σκεπές. Το μόνο που μπορούν να χτίζουν και να υψώνουν είναι η ανόητη περηφάνεια των γυναικών: γιατί χρειάζονται τρίψιμο για να γυαλίσουν, και δέσιμο καλλιτεχνικό για να αναδειχτούν, και προσεχτικό τρύπημα για να κρεμαστούν – βλέπετε το χρυσάφι τα βοηθάει να σαγηνεύουν με την πλανερή τους λάμψη, κι αυτά βοηθούν εκείνο.

2. Αλλά τι είναι αυτό που η φιλοδοξία ψαρεύει απ' τη θάλασσα της Βρετανίας ή της Ινδίας; Ένα κοχύλι όχι πιό νόστιμο από – δεν λέω το στρείδι και το θαλάσσιο σαλιγγάρι αλλά – τον γιγάντιο γυμνοσάλιαγγο. Επιτρέψτε μου να προσθέσω ότι γνωρίζω πως υπάρχουν κοχύλια νόστιμα σαν φρούτα της θάλασσας. Αλλά αν αυτό το (ξένο) κοχύλι υποφέρει από εσωτερικό οίδημα, αυτό είναι μάλλον ελάττωμα παρά προτέρημα. Και παρόλο που το ονομάζουν «μαργαριτάρι», δεν παύει να είναι ένας σκληρός, στρογγυλός όγκος στο εσωτερικό αυτού του θαλασσινού πλάσματος. Μερικοί λένε ότι τα πετράδια τα παίρνουν από τα μέτωπα των δράκων – κι αυτό θυμίζει τη σκληρή σαν πέτρα ουσία που βρίσκεται στον εγκέφαλο των ψαριών.

4. *Iam igitur aestimandum est unde obueniat tanta dignitas auro et argento, cum et consanguineis quantum ad genus et potioribus quantum ad utensilitatem materiis praeferantur.*

VI. *Sed et lapillos istos qui cum auro superbiam iungunt, quid aliud interpreter quam lapillos et calculos eiusdem terrae minutalia?*

Nec tamen aut fundamentis demandandis aut parietibus moliendis aut fastigiis sustinendis aut tectis densandis necessaria; solum hunc mulierum stuporem aedificare nouerunt, quia tarde teruntur ut niteant, et subdole substruuntur ut floreant, et anxie forantur ut pendeant, et auro lenocinium mutuum praestant.

2. *Sed si quid de mari Britannico aut Indico ambitio piscatur, conchae genus est, non dico conchylio aut ostreo, sed nec peloride gratius de sapore. Ad hoc enim conchas nouerim maris poma. Quodsi concha illa aliquid intrinsecus pustulat, uitium magis eius debet esse quam gloria. Et licet margaritum uocetur, non aliud tamen intellegendum quam conchae illius aliqua dura et rotunda uerruca.*

Aiunt et de frontibus draconum gemmas erui, sicut et in piscium cerebris lapidositas quaedam est.

3. Hoc quoque deerat christianae ut de serpente cultior fiat.

Sic calcabit diaboli caput, dum de capite eius ceruicibus suis aut ipsi capiti ornamentum struit!

VII. Haec omnia de raritate et peregrinitate sola gloriam possident. Denique intra terminos suos patrios non tanti habentur. Semper abundantia contumeliosa in semetipsam est. Apud barbaros quosdam, quia uernaculum est aurum et copiosum, auro uinctos in ergastulis habent et diuitiis malos onerant, tanto locupletiores quanto nocentiores. Aliquando re uera inuentum est quomodo et aurum non ametur.

2. Gemmarum quoque nobilitatem uidimus Romae de fastidio Parthorum et Medorum ceterorumque gentium suorum coram matronis erubescens; nisi quod nec ad ostensionem fere habentur: latent in cingulis smaragdi et cylindros uaginae suae solus gladius sub sinu nouit et in peronibus uniones emergere de luto cupiunt. Denique tam gemmatum habent quod gemmatum esse non debet si non comparet, aut ideo comparet ut neglectum quoque ostendatur.

3. Αυτό μόνο έλειπε από τις Χριστιανές – να στολίζονται με υλικά που προέρχονται από το ερπετό! (*24) Πως θα «πατήσει το κεφάλι του διαβόλου» (*25) αν βάζει στολίδια που προέρχονται από το κεφάλι του, στο λαιμό ή στο κεφάλι της;

Κεφ. 7. Η αξία των πολύτιμων μετάλλων και λίθων οφείλεται στο ότι είναι σπάνια

1. Μόνο το γεγονός ότι είναι σπάνια και εξωτικά, κάνει αυτά τα πράγματα πολύτιμα. Στον τόπο τους δεν έχουν και τόσο μεγάλη αξία, είναι ευτελή λόγω της αφθονίας τους. Σε βαρβαρικές χώρες όπου το χρυσάφι βρίσκεται σε μεγάλη αφθονία, δένουν τους εγκληματίες κατάδικους με χρυσές αλυσίδες, και φορτώνουν τους κακούς με πλούτη – όσο πιο ένοχος, τόσο πιο πλούσιος. Αυτοί τουλάχιστον βρήκαν ένα τρόπο να κάνουν τους ανθρώπους να μισούν το χρυσάφι!

2. Είδαμε και στη Ρώμη την ευγένεια των πολύτιμων λίθων να κοκκινίζουν από ντροπή μπροστά στις δικές μας δέσποινες, με την περιφρόνηση που τους έδειχναν οι Πάρθοι και Μήδοι, και οι συμπατριώτες τους, που δεν φορούν τα πετράδια για επίδειξη. Σμαράγδια είναι κρυμμένα στις ζώνες τους, και το ξίφος που κρέμεται κάτω από το στήθος τους, είναι το μόνο που γνωρίζει τα κυλινδρικά πετράδια που στολίζουν τη λαβή του. Και τα μεγάλα μαργαριτάρια στις μπότες τους ξεπροβάλουν μέσα από τη λάσπη! Δηλαδή στολίζουν αυτά που δεν αξίζουν να στολίζονται, γιατί είτε δεν φαίνονται ή αν φαίνονται, δεν τους δίνουν καμία σημασία.

(*24) Συνέχεια του προηγούμενου υποθετικού συλλογισμού. Ο δράκοντας στη μυθολογία απεικονιζόταν σαν φτερωτό φίδι, και στον χριστιανικό συμβολισμό είναι ο όφις ο αρχαίος, ο διάβολος. (*25) Υπαινιγμός στο ΓΕΝ. 3 [Γ]:15.

Κεφ. 8. Το ίδιο ισχύει και για τις σπάνιες βαφές. Τα πλάσματα του Θεού πρέπει να χρησιμοποιούνται μόνο για το σκοπό που δημιουργήθηκαν

1. Ακόμα και οι σκλάβοι των βαρβάρων αυτών μας κάνουν να ντρεπόμαστε, γιατί φορούν ρούχα με χρώματα που εμείς θεωρούμε πολύτιμα. Ακόμα και τις μεσοτοιχίες τους που είναι βαμμένες με πορφυρό της Τύρου και βιολεττί δεν θεωρούν τίποτα σπουδαίο, ούτε τα βαρειά βασιλικά παραπτετάσματα, που εσείς με τόσο κόπο φτιάχνετε και μεταποιείτε. Το πορφυρό χρώμα γι'αυτούς είναι πιο ασήμαντο από την κόκκινη ώχρα,

2. και δικαίως, γιατί δεν είναι νόμιμη η τιμή που παίρνει το ύφασμα όταν βάφεται με παράνομα χρώματα. Δεν είναι ευάρεστα στον Θεό όσα ο ίδιος δεν δημιούργησε. Μήπως δεν θα μπορούσε να διατάξει τα πρόβατα να γεννιούνται με πορφυρές και γαλάζιες προβειές; Άρα λοιπόν, για να μη το κάνει, σημαίνει ότι δεν το ήθελε. Κι ό,τι ο Θεός δεν θέλει, δεν πρέπει να γίνεται καθόλου. Αυτά τα πράγματα δεν είναι ό,τι καλύτερο μπορεί να δώσει η φύση, γιατί δεν είναι από το Θεό, το Δημιουργό της φύσης. Συνεπώς καταλαβαίνουμε ότι είναι από το διάβολο, το διαφθορέα της φύσης:

3. Από ποιόν άλλο να προέρχονται, αφού δεν προέρχονται απ'το Θεό; Ό,τι δεν είναι του Θεού, είναι σίγουρα του εναντίου. Αλλά ο μόνος εχθρός του Θεού είναι ο διάβολος – με τους αγγέλους του. Και πάλι, **ακόμα κι αν οι υλικές ουσίες είναι του Θεού, δεν έπεται ότι ο Θεός εγκρίνει και τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι τις απολαμβάνουν.** Πρέπει να ερευνήσουμε όχι μόνο την προέλευση των κοχυλιών, αλλά και το πως χρησιμοποιούνται για στολισμό και το που επιδεικνύουν την ομορφιά τους.

VIII. Proinde et uestium de coloribus honorem serui etiam eorum terunt.

Sed et parietes Tyriis et hyacinthinis et illis regiis uelis quae uos operose resoluta transfiguratis pro pictura abutuntur. Vilior est apud illos purpura quam rubrica.

2. Quis enim est uestium honor iustus de adulterio colorum iniustorum? Non placet Deo quod non ipse produxit; nisi si non potuit purpureas et aerinas oues nasci iubere. Si potuit, ergo iam noluit; quod Deus noluit utique non licet fingi.

Non ergo natura optima sunt ista quae a Deo non sunt, auctore naturae. Sic a diabolo esse intelleguntur, ab interpolatore naturae.

3. Alterius enim esse non possunt, si Dei non sunt, quia aemuli sint necesse est quae Dei non sunt. Alius autem praeter diabolum et angelos eius aemulus Dei non est. --- Ceterum materiae ex Deo sunt. --- Non statim et huiusmodi fructus latent in omnibus. Quaeritur et unde sint eonchae et qua dispositione decurrant et ubi spem suam collocent.

4. *Nam et omnes istae profanae spectaculorum saecularium uoluptates, sicut de ipsis suum uolumen edidimus, ipsa etiam idololatria ex rebus Dei constat.*

5. *Non tamen ideo circi furoribus aut arenae atrocitatibus aut scenae turpitudinibus christianum affici oportet, quia Deus et equum et pantheram et uocem homini dedit; nec ideo idololatriam impune faciat christianus quia Dei conditio est et tus et merum et ignis qui uescitur et animalia quae uictimae fiunt, cum et ipsa materia quae adoratur Dei sit.* 6. *Sic ergo et circa actum materiarum, census a Deo descendens propterea excusatus, Deo extraneum ut reum scilicet gloriae saeculum.*

IX. *Nam ut quaeque rerum per singulas quasque terras et unamquamque regionem maris a Deo distributa sunt, inuicem sibi peregrina, apud externos mutuo rara, apud suos iure si utique uel negleguntur uel <non> appetuntur, quia non tantus est in illis gloriae feruor inter domesticos frigidae. Sed enim ex possessionum distributione quam Deus ut uoluit ordinauit, raritas et peregrinitas apud extraneos semper gratiam inueniens de simplici causa non habendi quae Deus alibi collocauit concupiscentiam concitat habendi.*

4. Γιατί όλες οι βέβηλες απολαύσεις των κοσμικών θεαμάτων – όπως έχουμε αναλύσει στο έργο που δημοσιεύσαμε γι'αυτά (*26)– αλλά και η ίδια η ειδωλολατρεία, παίρνουν τα υλικά τους από τα δημιουργήματα του Θεού.

5. Όμως ο Χριστιανός δεν πρέπει να εκθέτει τον εαυτό του στη φρενίτιδα του ιππόδρομου, στη φρίκη της αρένας ή στην κακοήθεια του θεάτρου, απλά και μόνο επειδή ο Θεός έδωσε στον άνθρωπο το άλογο, τον πάνθηρα, και την ικανότητα του λόγου. Επίσης, δεν μπορεί ο Χριστιανός να επιδίδεται στην ειδωλολατρεία ατιμωρητί, επειδή το λιβάνι, το κρασί, η φωτιά και τα ζώα που θυσιάζονται είναι έργα του Θεού, όπως και το υλικό του ειδώλου.

6. Οι πρώτες ύλες φτιάχτηκαν απ'τον Θεό, αλλά χρησιμοποιούνται αντίθετα με το θέλημά Του, γιά αντικείμενα κοσμικής δόξας.

Κεφ. 9. Όταν επιθυμούμε σπάνια κι εξωτικά πράγματα γινόμαστε θύματα της φιλοδοξίας και των αμαρτιών που αυτή συνεπάγεται

1. Διότι, καθώς ο Θεός μοίρασε κάποια πράγματα σε συγκεκριμένες χώρες, και σε μία θάλασσα ιδιαίτερω, κατέληξαν να θεωρούνται από άλλους περιζήτητα, κι από άλλους ασήμαντα, στους ξένους είναι επιθυμητά γιατί είναι σπάνια, ενώ στους κατοίκους των χωρών από τις οποίες προέρχονται, αδιάφορα.

Αλλά το γεγονός ότι είναι σπάνια κι εξωτικά – επειδή ο Θεός έτσι θέλησε να γίνει η κατανομή των αγαθών – εξάπτει την επιθυμία των ανθρώπων να αποκτήσουν αυτά που υπάρχουν σε ξένα μέρη.

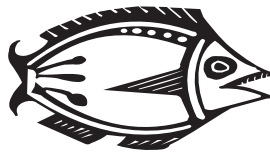
(*26) Κοίτα Τερτυλλιανού «Περί Θεαμάτων».

2. Από αυτή την επιθυμία γεννιέται κι άλλη αμαρτία, η **πλεονεξία**. Γιατί η κατοχή αγαθών επιτρέπεται μεν, αλλά μέσα σε όρια. Με αυτή την αμαρτία σχετίζεται η φιλοδοξία – που ονομάζεται έτσι από την επιθυμία για δόξα – μία επιθυμία που δεν υπαγορεύεται από τη φύση ή την αλήθεια (*27), αλλά από ένα σφοδρό πάθος του νου. **Κι άλλες αμαρτίες συνδέονται με τη φιλοδοξία και τη δόξα. Για το λόγο αυτό ανέβασαν τις τιμές των αντικειμένων, ώστε να καίγονται περισσότερο γιά να τα αποκτήσουν.**

3. Διότι η επιθυμία αυξάνει ανάλογα με την αξία του αντικειμένου που επιζητά. Οι μικρότερες κασσετίνες χωράνε τις μεγαλύτερες περιουσίες. Εκατομμύρια σηστέρια (*28) είναι κρεμασμένα σε μία και μόνο κλωστή. Ένας λεπτός λαιμός είναι φορτωμένος με δάση και νησιά. (*29) Οι τρυφεροί λοβοί των αυτιών σπαταλούν μία περιουσία. Και κάθε δάκτυλο του αριστερού χεριού αξίζει πολλούς σάκκους με χρήματα. Τέτοια δύναμη έχει η φιλοδοξία, που κάνει ένα γυναικείο σώμα να φέρει επάνω του τόσο μεγάλο πλούτο. (*30)

2. *Ex hac uitium aliud extenditur, immoderate habendi, quod, etsi forte habendum sit, modus tamen debetur: haec erit ambitio. Vnde et nomen eius interpretandum est quod concupiscentia apud animum ambiente nascatur ad gloriae uotum, grande scilicet uotum quod, ut diximus, non natura nec ueritas sed uitiosa animi passio, concupiscentia, commendauit. Et alta uitia ambitionis et gloriae. Sic et pretia rebus inflammauit ut se quoque accenderet.*

3. *Nam tanto maior fit concupiscentia quanto magno fecit quod concupiit. De breuissimis loculis patrimonium grande profertur; uno lino decies sestertium inseritur; saltus et insulas tenera ceruix circumfert; graciles aurium cutes kalendarium expendunt et sinistra per singulos digitos de saccis singulis ludit. Hae sunt uires ambitionis tantarum usurarum substantiam uno et muliebri corpusculo baiulari.*

(*27) Δηλαδή την πίστη στον αληθινό Θεό. (*28) Ρωμαϊκά νομίσματα. (*29) Δηλαδή τόσα αξίζει το περιδέραιο που φοράει. (*30) Στους Εκκλησιαστικούς Πατέρες, Χρυσόστομο, Βασίλειο, κ.α. συναντάμε πλήθος παρόμοιες αναλύσεις για την ματαιοδοξία, την επίδειξη και την αναληγσία προς τους φτωχούς.

ΣΕΠΤΙΜΙΟΥ ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΣΤΟΛΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ - 2

(De Cultu Feminarum - II)

Κεφ. 1. Η σεμνότητα εσωτερικά και εξωτερικά

I. Ancillae Dei uiui, conseruae et sorores meae, quo iure deputor uobiscum, postremissimus omnium quidem, eo iure conseruitii et fraternitatis audeo ad uos uerba ista facere, non utique affectationi sed affectioni procurans in causa uestrae salutis. Ea salus, nec feminarum modo sed etiam uirorum, in exhibitione praecipue pudicitiae statuta est. Nam cum omnes templum Dei simus, inlato in nos et consecrato Spiritu Sancto, eius templi aeditua et antistes pudicitia est quae nihil immundum nec profanum inferri sinat, ne Deus ille qui inhabitat inquinatam sedem offensus derelinquat.

2. Sed modo nos non de pudicitia cui indicendae et exigendae sufficiunt instantia ubique diuina praecepta, uerum de pertinentibus ad eam, id est qualiter uos incedere oporteat. Pleraque enim ---- quod ipsum mihi utique reprehendendo in omnibus reprehendere Deus permittat ---- aut ignorantibus simpliciter aut dissimulantibus audaciter ita ingrediuntur quasi pudicitia in sola carnis integritate et stupri auersione consistat nec quicquam extrinsecus opus sit, de cultus dico et ornatus dispositione.

1. Δούλες του Θεού του ζώντος, συνδούλες μου και αδελφές μου, το προνόμιο που μοιράζομαι μαζί σας – εγώ ο πλέον ανάξιος να είμαι σύνδουλος και αδελφός σας – μου δίνει το θάρρος να σας απευθύνω ένα λόγο που δεν είναι μεν λόγος αγάπης, αλλά προετοιμάζει το δρόμο για την αγάπη στην υπόθεση της σωτηρίας σας. **Για τη σωτηρία – όχι μόνο των γυναικών αλλά και των ανδρών – είναι απαραίτητη η σεμνότητα.** (*1) Διότι αφ'ότου καθαγιαστήκαμε από το Πνεύμα το Άγιο, είμαστε όλοι «ναός του Θεού». Η Σεμνότητα είναι φύλακας και ιέρεια αυτού του ναού, και δεν θα επιτρέψει σε τίποτα το ακάθαρτο ή βέβηλο να εισέλθει, για να μη προσβληθεί ο Θεός που κατοικεί σε αυτόν, και οργιστεί κι εγκαταλείψει τη μολυσμένη κατοικία.

¹ ΚΟΡ. 3:16-17 & 6:19-20

2. Τώρα όμως δεν θα μιλήσουμε για τη σεμνότητα, γιατί θεωρούμε αρκετές τις προτροπές και απαιτήσεις των θείων εντολών γι'αυτήν. Θα μιλήσουμε για τα θέματα που σχετίζονται με αυτήν, δηλαδή το πως πρέπει να περπατάτε. Γιατί οι περισσότερες γυναίκες (κι αυτό παρακαλώ το Θεό να μου επιτρέψει να το επισημάνω σε όλες) είτε από άγνοια είτε από υποκρισία, τολμούν να εμφανίζονται λες και σεμνότητα είναι μόνο η ακεραιότητα της σάρκας και η αποχή από πορνεία, και δεν χρειάζεται να εκδηλώνεται εξωτερικά – ως προς την αμφίεση και τον στολισμό, την επιτηδευμένη χάρη της σιλουέτας και της λάμψης.

(*1) «Όπου είναι η σεμνότητα εκεί είναι ο Θεός» κατά τον μέγα Βασίλειο.

**Φορούν
ό,τι ακριβώς
και οι γυναίκες
των εθνών,
από τις οποί-
ες απουσιάζει
παντελώς το
αίσθημα της
αληθινής σε-
μνότητας**

Φορούν ό,τι ακριβώς και οι γυναίκες των εθνών, από τις οποίες απουσιάζει παντελώς το αίσθημα της αληθινής σεμνότητας, επειδή σε αυτούς που δεν γνωρίζουν το Θεό, το θεματοφύλακα και Κύριο της αλήθειας, τίποτα δεν είναι αληθινό.

3. Γιατί αν πιστέψουμε πως υπάρχει σεμνότητα στους Εθνικούς, είναι ολοφάνερα **ατελής και απειθάρχητη** σε τέτοιο βαθμό ώστε, ακόμα και στην περίπτωση που κρατάει την ακεραιότητά της εσωτερικά, όμως εξωτερικά χαλαρώνει, συγκατανεύοντας στις ελευθεριάζουσες ακρότητες της εμφάνισης: άλλη μιά διαστροφή των Εθνικών, οι οποίοι επιθυμούν αυτό που προσπαθούν να αποφύγουν. **Πόσες δεν επιθυμούν να τις θαυμάζουν οι ξένοι; Πόσες δεν βάφονται γι' αυτό το λόγο, κι από την άλλη μεριά λένε ότι ποτέ δεν έγιναν αντικείμενα πόθου;** Αυτή είναι η σεμνότητα των Εθνικών, να μην κάνεις μεν αμαρτία, αλλά να θέλεις να την κάνεις. Κι αν δεν τη θέλεις απόλυτα, όμως να μην την αρνιέσαι κιόλας. Αλλά που το παράξενο; Μήπως δεν ξέρουμε πως ό,τι δεν είναι του Θεού, είναι διεστραμμένο; 4. Αυτές οι γυναίκες που δεν τηρούν την ηθική πλήρως, εύκολα ανακατεύουν την αμαρτία ακόμα και στις αρχές που προσπαθούν να κρατήσουν. **Είναι ανάγκη να αποβάλλετε τις συνήθειές τους και στην εμφάνιση, όπως και σε όλα τα άλλα: γιατί πρέπει να γίνετε τέλειες, καθώς ο Πατέρας σας στον ουρανό είναι τέλειος.**

(MATΘ. 5:48)

Κεφ. 2. Η τέλεια σεμνότητα απέχει από την αμαρτία, αλλά κι από ό,τι τείνει προς την αμαρτία. Η διαφορά ανάμεσα στην εμπιστοσύνη και στην αλαζονική αυτοπεποίθηση. Η γυναίκα που αγαπά «τον πλησίον ως σεαυτόν» δεν πρέπει να του γίνεται σκάνδαλο και πρόσκομμα

>>>

Sed enim perseuerant in pristinis studiis formae et nitoris, eamdem superficiem sui circumferentes quam feminae nationum a quibus abest conscientia uerae pudicitiae, quia nihil uerum in his quae Deum nesciunt praesidem et magistrum ueritatis.

3. *Nam et si qua in gentilibus pudicitia credi potest, usque adeo eam imperfectam et inconditam constat <ut>, licet in animo aliquatenus tenax sui agat, in habitus tamen licentia sese dissoluat, propter ueritatem gentilium solacium appetendo cuius rei deuitat effectum.*

Quota denique est quae nec placere quidem extraneis concupiscat, quae non uelit idcirco se expingere ut neget appetitum, quamquam et hoc gentili pudicitiae familiare sit non delinquere, attamen uelle, uel etiam nolle, attamen non denegare? Quid mirum? Peruersa sunt omnia quae a Deo non sunt.

4. *Viderint igitur quae, totum bonum non obtinendo, facile et quod obtinent malo permiscent. Vos ab illis, ut in ceteris, incessu quoque diuertere necessarium est, quoniam perfectae esse debetis sicut pater uester qui in caelis est.*

II. 1. *Perfectae autem id est christianaepudicitiaeappetitionem sui non tantum non appetendam sed etiam exsecrandam uobis sciatis. Primo quod non de integra conscientia uenit studium placendi per decorem quem naturaliter inuitatorem libidinis scimus. Quid igitur excitas in te malum istud?*

Quid inuitas cuius te profiteris extraneam? Tum quod temptationibus uiam aperire non debemus, quae nonnumquam quod Deus a suis abigat instando perficiunt, certe uel spiritum scandalo permouent.

2. *Debemus quidem ita sancte et tota fidei substantia incedere ut confisae et securae simus de conscientia nostra, optantes perseuerare id in nobis, non tamen praesumentes. Nam qui praesumit minus iam ueretur; qui minus ueretur minus praecauet; qui minus praecauet plus periclitatur. Timor fundamentum salutis est, praesumptio impedimentum timoris.*

3. *Vtilius ergo si speremus nos posse delinquere quam si praesumamus non posse. Sperando enim timebimus, timendo cauebimus, cauendo salui erimus. Contra si praesumamus neque timendo neque cauendo difficile salui erimus. Qui securus agit, non, et sollicitus, non possidet tutam et firmam securitatem. At qui sollicitus est, is uere poterit esse securus. Et de suis quidem seruis Deus pro misericordia sua curet et iam praesumere illis de bono suo feliciter liceat.*

1. Πρέπει να ξέρετε ότι η τέλεια – δηλ. η Χριστιανική – σεμνότητα επιβάλλει **όχι μόνο να μη θέλετε να γίνεστε αντικείμενα σαρκικού πόθου, αλλά και να το βδελύττεσθε**: Πρώτον, επειδή η προσπάθεια να κάνετε την προσωπική γοητεία (που ξέρουμε ότι εκ φύσεως προσελκύει την επιθυμία) μέσον γιά να αρέσετε, δεν προέρχεται από καθαρή συνείδηση. **Γιατί θέλετε να δημιουργείτε στους άλλους αμαρτωλά πάθη γιά σας; (*2)** Γιατί προκαλείτε αυτό που λέτε ότι σας είναι τελείως ξένο; Δεύτερο, επειδή δεν πρέπει να ανοίγουμε δρόμο στους πειρασμούς, οι οποίοι μερικές φορές γίνονται τόσο επίμονοι, ώστε χρειάζεται να επέλθει ο Κύριος. Σε κάθε περίπτωση φέρνουν ταραχή στο πνεύμα, επειδή γίνονται πρόσκομμα.

2. Στην πραγματικότητα πρέπει το περπάτημά μας να είναι τόσο άγιο και με τόσο ουσιαστική πίστη, ώστε να μη μας ελέγχει η συνείδησή μας. Να το επιθυμούμε πάντα, χωρίς να το θεωρούμε δεδομένο. Γιατί όποιος θεωρεί κάτι δεδομένο, δεν φοβάται μήπως το χάσει και γίνεται τολμηρός: έτσι δεν προσέχει, κι εκτίθεται σε κίνδυνο. **Ο φόβος είναι το θεμέλιο της σωτηρίας. Η τόλμη είναι ασύμβατη με το φόβο.**

3. Άρα συμφέρει περισσότερο να φοβόμαστε ότι είναι πιθανό να αποτύχουμε, παρά να το θεωρούμε εντελώς απίθανο. Γιατί αν φοβόμαστε θα είμαστε προσεχτικοί, κι έτσι θα εξασφαλίσουμε τη σωτηρία μας. Αν όμως γίνουμε τολμηροί, θα χάσουμε το φόβο και την προσοχή που είναι απαραίτητα γιά τη σωτηρία μας. **Όποιος λειτουργεί με αυτοπεποίθηση και χωρίς περρίσκεψη, δεν είναι καθόλου ασφαλής. Μόνο ο φρόνιμος μπορεί να είναι ασφαλής. Οι δούλοι του Θεού δεν πρέπει να θεωρούν τίποτα σίγουρο εκτός από την αγαθότητά Του – κι αυτό κατά χάριν.**

Οι δούλοι του Θεού δεν πρέπει να θεωρούν τίποτα σίγουρο εκτός από την αγαθότητά Του – κι αυτό κατά χάριν.

(*2) «Εάν βέβαια κάποια καλλωπίζεται και τραβάει πάνω της τα βλέμματα όσων συναντά, έστω και αν δεν ερέθισε κάποιον τυχαία, θα δώσει τον έσχατο λόγο. Επειδή το δηλητήριο το κέρασε και το κώνειο το ετοίμασε, έστω και αν δεν πρόσφερε το κύπελλο, μάλλον το κύπελλο έφερε, έστω και αν δεν βρέθηκε αυτός που θα πεί...» **Ι. Χρυσόστομος (+407)**

4. Αλλά γιατί να αποτελούμε κίνδυνο για τον συνάνθρωπό μας; Γιατί να του δημιουργούμε επιθυμίες – τις οποίες ο Κύριος, «*συμπληρώνοντας το νόμο*», συσχετίζει με την πράξη της πορνείας;

MATΘ. 5:17

(MATΘ. 5:28)

Δεν νομίζω πως θα μείνει ατιμώρητος όποιος γίνει αιτία να απωλεσθεί κάποιος άλλος. Επειδή αυτός ο άλλος που θα κάνει την ομορφιά σας αντικείμενο του πόθου του και μέσα στην καρδιά του θα εκτελέσει την πράξη που εμπνέει ο πόθος του, θα απωλεσθεί. Έτσι γίνεστε το μαχαίρι που τον σκοτώνει, και, παρόλο που δεν κάνετε προσωπικά την αμαρτία, θα υποστήτε την κατακραυγή. Όπως στην περίπτωση που μια ληστεία γίνεται σε κάποιο σπίτι – και, παρόλο που ο ιδιοκτήτης δεν φταίει, το σπιτικό του είναι πλέον στιγματισμένο κι ο ίδιος αντικείμενο κουτσομπολιού.

5. Με τα βαψίματά μας θα γίνουμε αιτία να χαθεί ο συνάνθρωπός μας; Και που είναι η

ΛΕΥΙΤ. 19:18

MATΘ. 19:19

1 ΚΟΡ. 10:24

εντολή «*Αγάπα τον πλησίον σου ως σεαυτόν*»; Πού η προτροπή «*Μηδείς ας μη ζητή το εαυτού συμφέρον – αλλ' έκαστος τα του άλλου*»; **Τα λόγια του Αγ. Πνεύματος δε περιορίζονται μόνο στις**

Δεν κατηγορούμε την ομορφιά γιατί είναι ένα σωματικό πλεονέκτημα, ένα επί πλέον κάλυμα θείας καλλιτεχνίας, ένα είδος ωραίου ενδύματος της ψυχής. Όμως φοβόμαστε τη βλάβη που μπορούν να προξενήσουν οι βίαιοι θαυμαστές της

περιστάσεις για τις οποίες ειπώθηκαν, αλλά έχουν γενικότερη ισχύ κι εφαρμογή. (*3) Κι εφόσον το συμφέρον το δικό σας και των άλλων υπονομεύεται από αυτή την επικίνδυνη επιδίωξη της εξωτερικής ομορφιάς, είναι καιρός να μάθετε ότι δεν φτάνει απλώς να αποφεύγετε την ανάδειξη της ομορφιάς σας με τεχνητά μέσα, αλλά και να παραμελείτε, και να κρύβετε τη φυσική σας ομορφιά, η οποία είναι εξ ίσου επικίνδυνη γι' αυτόν που σας βλέπει.

6. Δεν κατηγορούμε την ομορφιά επειδή είναι ένα σωματικό πλεονέκτημα, ένα επί πλέον κάλυμα θείας καλλιτεχνίας, ένα είδος ωραίου ενδύματος της ψυχής. Όμως φοβόμαστε τη βλάβη που μπορούν να προξενήσουν οι βίαιοι θαυμαστές της, πράγμα που φοβήθηκε και ο πατέρας της πίστης, ο Αβραάμ, από την ομορφιά της γυναίκας του. Αλλά και ο Ισαάκ εξαγόρασε την ασφάλειά του με ψέμα, παρουσιάζοντας τη Ρεβέκκα για αδελφή του.

4. *Quid autem alteri periculo sumus? Quid alteri concupiscentiam importamus? Quam si dominus ampliando legem a facto stupri non discernit in poena, nescio an impune habeat qui alicui fuerit causa perditionis. Perit enim ille simul ut tuam formam concupierit et admisit iam in animo quod concupiit, et facta es tu gladius illi ut etsi a culpa uaces ab inuidia non liberaberis. Vt, cum in alicuius agro latrocinium gestum est, crimen quidem dominum non constringit; dum rus tamen eius ignominia notatur, ipse quoque infamia aspergitur.*

5. *Expingamus nos ut alteri pereant! Vbi est ergo: «Diliges proximum tuum sicut te ipsum»? «Nolite uestra curare sed alterius»? Nulla enuntiatio Spiritus Sancti ad praesentem tantum materiam et non ad omnem utilitatis occasionem dirigi et suscipi potest. Cum igitur et nostra et aliorum causa uersetur in studio periculosissimi decoris, iam non tantum confictae et elaboratae pulchritudinis suggestum recusandum a uobis sciatis, sed etiam naturalis speciositatis oblitterandum dissimulatione et incuria ut proinde oculorum incuribus molestum. 6. Nam etsi accusandus decor non est ut felicitas corporis, ut diuinae plasticae accessio, ut animae aliqua uestis bona, timendus est tamen uel propter iniuriam et uiolentiam sectatorum: quam etiam pater fidei Abraham in uxoris suae specie pertimuit et sororem mentitus Saram salutem contumelia redemit.*

ΡΩΜ. 4:11,16

ΓΕΝ. 12:10-20

ΓΕΝ. 26:6-11

(*3) Σαφής ερμηνευτική οδηγία για την σωστή χρήση και κατανόηση των Γραφών.

Κεφ. 3. Δεν πρέπει να επιζητούμε το κάλλος γιατί δεν είναι απαραίτητο, και γιατί είναι πηγή ματαιοδοξίας

III. 1. *Nunc non sit timenda dignitas formae ut nec possidentibus grauis, nec appetentibus exitiosa, nec coniunctis periculosa; non exposita temptationibus, non circumdata scandalis existimetur. Sufficit quod angelis Dei non est necessaria. Nam ubi pudicitia, ibi uacua pulchritudo, quia proprie usus et fructus pulchritudinis corporis luxuria, nisi si quis aliam messem decori corporis arbitratur.*

Illae sibi formositatem et datam extendant et non datam conquirant quae quod ab illa flagitatur sibi quoque praestare se putant, cum alteri praestant.

2, *Dicet aliquis: «Quid ergo? Non, et exclusa luxuria et admissa castitate, laude formae sola frui et de bono corporis gloriari licet?» Viderit quem iuuat de carne gloriari. Nobis autem nullum gloriae studium est, quia gloria exaltationis ingenium est. Porro exaltatio non congruit professoribus humilitatis ex praeceptis Dei.*

Deinde, si omnis gloria uana et stuporata, quanto magis quae in carne, nobis dumtaxat! Nam etsi gloriandum est, in spiritus bono, non in carnis, placere uelle debemus quia spiritualium sectatores sumus.

1. Αλλά ακόμα κι αν η ομορφιά δεν είχε κανένα φόβο, αν δεν προκαλούσε προβλήματα στους κατόχους της, αν δεν κατέστρεφε τούς θαυμαστές της, αν δεν εγκυμονούσε κινδύνους για τους εταίρους της, αν δεν ήταν εκτεθειμένη σε πειρασμούς, ούτε τριγυρισμένη από προσκόμματα – πάλι δεν θα είχε καμία σημασία για μας: γιατί δεν είναι απαραίτητη στους αγγέλους του Θεού. **Εκεί που υπάρχει σεμνότητα, η ομορφιά είναι άχρηστη. Διότι η ομορφιά είναι όργανο και μητέρα της φιληδονίας:** δε φαντάζομαι να πιστεύει κανείς ότι η σωματική χάρη έχει κανένα άλλο καρπό. Πρέπει οι γυναίκες να προσθέτουν σε αυτό που τους δόθηκε, και να πασχίζουν να αποκτήσουν αυτό που δεν έχουν; Μήπως νομίζουν ότι προσφέροντας στους γύρω τους την καλλονή που επιζητούν, κάνουν καλό στον εαυτό τους;

2. Κάποια μπορεί να ρωτήσει: «**Αν αποκλειστεί η φιληδονία και βασιλέψει η αγνότητα, δεν θα μπορούμε πλέον να απολαμβάνουμε επαίνους για την ομορφιά μας, και να καυχόμαστε σε αυτό το σωματικό προσόν;**» Αυτό το σκέφτεται όποια βρίσκει ευχαρίστηση στην «**καύχηση της σάρκας**». Εμείς, -σ.μ. σαν Χριστιανοί- **πρώτα και κύρια, αποφεύγουμε την καύχηση, επειδή με την καύχηση υψωνόμαστε, πράγμα που δεν συμβιβάζεται με την ταπεινότητα που έχουν οι πειθόμενοι στις εντολές του Θεού.** Έπειτα, αν για μας κάθε «**καύχηση**» είναι μάταιη και παράλογη, πόσο μάλλον η καύχηση της σάρκας! Εμείς πρέπει να επιδιώκουμε την ευχαρίστηση απ'τα θέληγτρα του Πνεύματος, κι όχι από τη σάρκα: γιατί είμαστε «**θαυμαστές**» των πνευματικών.

ΓΑΛ. 6:13
1 ΚΟΡ. 3:21, 5:6

3. Ας αντλούμε χαρά από τον πνευματικό μας αγώνα, αποβλέποντας στον έπαινο Εκείνου που είναι η ελπίδα της σωτηρίας μας. Με απλά λόγια: ναι, και στην Χριστιανή επιτρέπεται η «καύχηση» στη σάρκα. Πότε; Όταν υποφέρει βασανιστήρια στο όνομα του Χριστού γιά να στεφανωθεί μέσω αυτής το πνεύμα, **και όχι όταν προσελκύει τις ματιές και τους στεναγμούς των νεαρών**. Η σαρκική ομορφιά, από όποια άποψη κι αν το δείτε, δεν είναι απαραίτητη. Αν δεν την έχετε να μη σας νοιάζει, κι αν την έχετε παραμελείστε την. **Η αγία γυναίκα που γεννήθηκε όμορφη, ας μη δίνει σε κανέναν το δικαίωμα**, όχι μόνο ας αποφεύγει να επιδεικνύει το κάλλος της, αλλά και ας το κρύβει.

Κεφ. 4. Σχετικά με το θέμα «να αρέσουμε στο σύζυγο»

1. Θα σας μιλήσω σαν να μιλούσα σε Εθνικές, με μία προσταγή που ισχύει για όλες τις γυναίκες: **«Πρέπει να μεριμνάτε να αρέσετε στους συζύγους σας μόνο.»** Αλλά τους αρέσετε περισσότερο όταν δεν ενδιαφέρεστε να αρέσετε σε άλλους. Να είσθε **«αμέριμνες»** λοιπόν, ευλογημένες (αδελφές), κανείς άντρας δεν βλέπει τη γυναίκα του **«άσχημη»**. Του άρεσε αρκετά όταν τη διάλεξε γιά σύζυγό του – **άσχετα αν τη διάλεξε λόγω εμφάνισης ή χαρακτήρα**. Ας μη νομίζει καμία από σας ότι θα κάνει τον σύζυγό της να την μισήσει και να την αποστραφεί, αν σταματήσει να περιποιείται τον εαυτό της. 2. Ο κάθε σύζυγος απαιτεί σεμνότητα. Ο πιστός σύζυγος όμως δεν απαιτεί ομορφιά, επειδή **εμείς δεν είμαστε σκλάβοι της γοητείας, όπως οι Εθνικοί**. Αλλά και ο άπιστος σύζυγος θα σας κοιτάζει με καχυποψία, λόγω της αρνητικής γνώμης που έχουν οι Εθνικοί γιά μας. Για ποιόν λοιπόν θα καλλωπίζεστε; Ο πιστός δεν απαιτεί να έχετε ομορφιά. Ο Εθνικός δεν την πιστεύει, εκτός κι αν είναι ανεπιτήδευτη. Γιατί προσπαθείτε να αρέσετε στον έναν που είναι καχύποπτος, ή στον άλλον που δεν το επιθυμεί καν;

3. *In quibus operamur, in illis et gaudeamus; de his gloriam carparamus de quibus salutem speramus. Plane gloriabitur christianus in carne, sed cum propter Christum lacerata durauerit ut spiritus in ea coronetur, non ut oculos et suspiria adulescentium post se trahat.*

Ita quod ex omni parte in uobis uacat, merito et non habentes fastidiatis et habentes neglegatis. Sancta femina sit naturaliter speciosa, non adeo sit occasione. Certe si fuerit, non ignorare sed etiam impedire se debet.

IV. *Quasi gentilibus dicam, gentili et communi omnium praecepto alloquens uos: solis maritis uestris placere debetis. In tantum autem placebitis eis in quantum alteris placere non curaueritis. Securae estote, benedictae, uxor nulla deformis est marito suo; satis placuit cum electa est seu moribus seu forma commendata. Ne quae uestrum putent si temperauerint a compositione sui, odium et auersionem maritorum prosecuturam. 2. Omnis maritus castitatis exactor est; formam uero fidelis non expectat quia non isdem bonis quae gentiles bona putant capimur; infidelis contra etiam suspectam habet, uel propter illam sceleratam in nos opinionem gentilium. Cui ergo pulchritudinem tuam nutrias? Si fideli, non exigit; si gentili, non credit. Quid gestias aut suspecto aut non desideranti placere?*

Κεφ. 5. Η γυναίκα πρέπει να είναι καθαρή και περιποιημένη μέσα στα όρια της σεμνότητας

V. Haec utique non ad crudam in totum et ferinam habitudinem insinuandam uobis suggeruntur, nec de bono squaloris et paedoris suademus, sed de modo et cardine et iustitia corporis excolendi. Non supergrediendum ultra quam quod simplices et sufficientes munditiae concupiscunt, ultra quam Deo placere.

2. In illum enim delinquant quae cutem medicaminibus urgent, genas rubore maculant, oculos fuligine porrigunt. Displicet nimirum illis plastica Dei; in ipsis redarguunt et reprehendunt artificem omnium. Reprehendunt enim cum emendant, cum adiciunt, utique ab aduersario artifice sumentes additamenta ista,

3. Id est a diabolo. Nam quis corpus mutare monstraret nisi qui et spiritum hominis malitia transfigurauit? Ille indubitate huiusmodi ingenia concinnauit ut in nobis quodam modo manus Deo inferret.

4. Quod nascitur opus Dei est. Ergo quod infingitur diaboli negotium est. Diuino operi Satanae ingenia superducere quam scelestum est! Serui nostri ab inimicis nostris nihil mutantur; milites ab hoste imperatoris sui nihil concupiscunt. De aduersario enim eius in cuius manu sis aliquid usui postulare transgressio est.

1. Λέγοντάς σας όλα αυτά δεν σας προτείνουμε βέβαια να έχετε εμφάνιση άξεστη και τραχειά, ούτε προσπαθούμε να σας πείσουμε ότι η βρωμιά και η ατημελησία είναι καλά πράγματα. Να περιποιηίστε τον εαυτό σας, αλλά μέσα σε φυσιολογικά όρια. Δεν πρέπει να ξεπερνάτε τη διαχωριστική γραμμή που οριοθετεί απλές επιθυμίες για τάξη και καθαριότητα – στο μέτρο που είναι ευάρεστες στο Θεό.

2. Οι γυναίκες που τρίβουν το δέρμα τους με αλοιφές, που λεκιάζουν τα μάγουλά τους με κοκκινάδι και κάνουν έντονες τις γραμμές των ματιών τους με αντιμόνιο, διαπράττουν αμάρτημα, (*4) γιατί δείχνουν μ' αυτό τον τρόπο ότι δεν είναι ικανοποιημένες με την πλαστική τέχνη του Θεού, στο πρόσωπό τους καταδικάζουν κι επικρίνουν το Δημιουργό των πάντων. Τον επικρίνουν με το να βελτιώνουν και να προσθέτουν (στο έργο Του) πράγματα που προμηθεύονται από τον εχθρό. 3. Ο εχθρός αυτός είναι ο διάβολος – γιατί ποιός άλλος θα τους έδειχνε πως να αλλάξουν το σώμα, παρά εκείνος που με την κακία του παραμόρφωσε το πνεύμα του ανθρώπου; Αυτός είναι σίγουρα ο εφευρέτης των πραγμάτων που χρησιμοποιείτε, ώστε στο πρόσωπό σας να γίνεται φανερή η απείθειά σας στον Θεό.

4. Ό,τι είναι φυσικό, είναι έργο του Θεού. Αλλά το τεχνητό επικάλυμα του φυσικού, είναι έργο του διαβόλου. Πόσο εγκληματικό είναι να βάζουμε – σαν επίχρισμα – επάνω στο έργο του Θεού, την επινόηση του διαβόλου! (*5) Οι υπηρετές μας δεν δανείζονται τίποτα από τους εχθρούς μας, ούτε οι στρατιώτες επιθυμούν τίποτα από τους αντιπάλους του στρατηγού τους, γιατί το να θέλεις γιά προσωπική σου χρήση πράγματα του εχθρού του Κυρίου σου, αποτελεί παράβαση.

(*4) Ουσιαστικά είναι θύματα της κοινωνικής συνθήκης. (*5) «Ο άρχων του κόσμου τούτου» (1ΩΑΝ. 12|1Β|:31). Το κακόβουλο άορατο όν που είναι πίσω από όλα τα κακά σε αυτόν τον κόσμο.

Θα κάνει ο Χριστιανός βοηθό του τον πονηρό; Αν το κάνει, δεν ξέρω αν θα πρέπει να συνεχίσει να λέγεται «Χριστιανός», γιατί επιθυμεί να μη-θεί στη γνώση εκείνου.

5. Αλλά πόσο ξένα με τη διδασκαλία και την ομολογία σας είναι τα πράγματα αυτά! Πόσο ανάξια να λέγεται Χριστιανή είναι αυτή που φορά ψεύτικο πρόσωπο, ενώ της δόθηκε η εντολή της απλότητας σε όλους τους τομείς! **Αυτή που έχει ψεύτικη εμφάνιση, ενώ απαγορεύεται να πει ψεύτικο λόγο!** Αυτή που επιθυμεί ό,τι δεν της ανήκει, ενώ της δόθηκε η εντολή να απέχει από την επιθυμία αυτή! Αυτή που **μοιχεύει με το παρουσιαστικό της, ενώ πρέπει να σπουδάζει τη σεμνότητα!** Σκεφτήτε ευλογημένες (αδελφές): Πώς θα καταφέρετε να κρατήσετε τα διατάγματα του Θεού, αν δεν κρατήσετε στην όψη σας τα χαρακτηριστικά που Εκείνος σας έδωσε;

Κεφ. 6. Για τα βαμένα μαλλιά

Βλέπω μερικές που βαφούν τα μαλλιά τους με κρόκο. Ντρέπονται για την εθνικότητά τους, και θα προτιμούσαν να έχουν γεννηθεί στη Γερμανία ή στη Γαλατία: γι' αυτό θέλουν μαλλιά σαν των κατοίκων αυτών των χωρών ... Επί πλέον, αυτά τα ισχυρά καλλυντικά κάνει τα μαλλιά.

1. Βλέπω μερικές που βάφουν τα μαλλιά τους με κρόκο. Ντρέπονται για την εθνικότητά τους, και θα προτιμούσαν να έχουν γεννηθεί στη Γερμανία ή στη Γαλατία, γι' αυτό θέλουν μαλλιά σαν των κατοίκων αυτών των χωρών. Τι κακός οιωνός για το μέλλον τους αυτό το πυρόχρωμο κεφάλι, (*6) που το θεωρούν χαριτωμένο ενώ είναι το αντίθετο!

2. Επί πλέον, αυτά τα ισχυρά καλλυντικά καίνε τα μαλλιά. Αλλά και όταν έχεις τα μαλλιά συνεχώς υγρά – *έστω και χωρίς φάρμακα* – τους κάνεις κακό. (*7) Η ζεστασιά του ήλιου, η τόσο απαραίτητη για να αυξηθούν και να στεγνώσουν τα μαλλιά, είναι (γι' αυτές) ανεπιθύμητη. **Πώς μπορεί το βλαβερό να είναι χαριτωμένο; Πώς μπορεί η βρωμιά να είναι ομορφιά;**

Christianus a malo illo adiuvabitur? Nescio an hoc nomen ei perseueret. Erit enim eius de cuius doctrinis instrui concupiscit.

5. Quantum autem a uestris disciplinis et professionibus aliena sunt, quam indigna nomini christiano faciem fictam gestare quibus simplicitas omnis indicitur, effigie mentiri quibus lingua non licet, appetere quod datum non sit quibus alieni abstinentia traditur, adulterium in specie exercere quibus studium pudicitiae est!

Credite, benedictae, quomodo praecepta Dei custodietis, liniamenta eius in uobis non custodientes?

VI. Video quasdam et capillum croco uertere. Pudet eas etiam nationis suae quod non Germaniae atque Galliae sint procreatae. Ita patriam capillo transferunt. Male ac pessime sibi auspicantur flammeo capite et decorum putant quod inquinant.

2. Atqui et detrimentum crinibus medicaminum uis inurit et cerebro perniciem etiam cuiuslibet sinceri humoris assiduitas reseruat, tum solis animando simul et siccando capillo exoptabilis ardor. Quis decor cum iniuria?

(*6) Υπαινιγμός για την κόλαση. (*7) Μιλιά για τις κομμώσεις. Αυτό σήμερα έχει κάνει πλήθος γυναίκες καρκαφλές ενώ πολλοί το συνδέουν με τον καρκίνο.

Quae cum immunditiis pulchritudo? Crocum capiti suo mulier christiana ingeret ut in aram? Quodcumque enim immundo spiritui excremari solet, id nisi probis et necessariis et salubribus usibus adhibeatur, ad quod Dei creatura prospecta est, sacrificium uideri potest. Sed enim dominus ait:

3. «*Quis uestrum potest capillum atrum ex albo facere aut album ex atro?» Hae quae reuincunt Deum: «Ecce, inquit, pro albo uel atro flauumfacimus, gratiaefaciliorem». Quamuis et atrum ex albo conantur facere quas paenituit ad senectam usque uixisse. Pro temeritas! Erubescit aetas exoptata uotis: furtum conficitur. Adulescentia in qua delinquimus suspiratur; occasio grauitatis interpolatur. Absit a sapientiae filiabus stultitia tanta. Senectus cum plus occultari studuerit, plus detegetur.*

4. *Haec est aeternitas uestra de capitis iuuentute! Hanc incorruptibilitatem habemus superinduere ad domum domini quam acacia pollicetur! Bene properatis ad dominum! Bene festinatis excedere de isto iniquissimo saeculo quibus ad finem appropinquare deforme est!*

VII. *Quid enim tanta ornandi capitis operositas ad salutem subministrat? Quid crinibus uestris quiescere non licet, modo substrictis, modo relaxatis, modo suscitatis, modo elisis?*

Θα βάζει η Χριστιανή επάνω στο κεφάλι της ένα σωρό κρόκο, σαν επάνω σε βωμό; Γιατί το υλικό που καίγεται προς τιμήν του ακάθαρτου πνεύματος – εκτός κι αν χρησιμοποιείται για σκοπό τίμιο και ωφέλιμο, για τις ανάγκες του πλάσματος στο οποίο δόθηκε – σχετίζεται με την ειδωλολατρεία. Ο Κύριος είπε:

3. «Ποιός μπορεί να κάνει μιά λευκή τρίχα μαύρη, ή μιά μαύρη, λευκή;» Και να πως αντιλέγουν στον Κύριο: 'Κοιτάξτε', λένε, 'αντί για μαύρη ή άσπρη, την κάνουμε κίτρινη – για να είναι πιά όμορφη'. Και όσες στενοχωριούνται για τη μακροβιότητά τους, προσπαθούν να κάνουν τα άσπρα τους μαλλιά μαύρα! Τι θράσος! **Η ηλικία που ευχόμαστε και προσευχόμαστε να φτάσουμε, ντρέπεται για τον εαυτό της; (*8)**

Είναι σαν κλοπή, λαχταράμε τη νεότητα – κατά την οποία είχαμε αμαρτήσει, και δεν εκμεταλλευόμαστε την ευκαιρία της φρόνησης που προσφέρουν τα γηρατεία. Μακριά από τις κόρες της Σοφίας μιά τόσο μεγάλη ανοησία! Όσο περισσότερο προσπαθούν τα γηρατεία να κρυφτούν, τόσο περισσότερο φαίνονται. 4. Η πραγματική αιωνιότητα υπάρχει στην παντοτινή νεότητα της κεφαλής σας. (*9). Έχουμε μιά «αφθαρσία» να «ενδυσθούμε», προσβλέποντας στη νέα «οικία» του Κυρίου, που υπόσχεται η θεία βασιλεία! Βιαστήτε λοιπόν να φτάσετε στον Κύριο, και να απαλλαγείτε από αυτό τον άδικο κόσμο, που θεωρεί το τέλος της ζωής άσχημο θέαμα! (*10)

Κεφ. 7. Οι περίτεχνες κομμώσεις κι ο αρνητικός τους ρόλος στη σωτηρία

1. Και μήπως όλος ο κόπος που καταβάλλουν για να φτιάχνουν τα μαλλιά, έχει καμία σχέση με τη σωτηρία; Γιατί δεν αφήνετε τα μαλλιά σας ήσυχα; Μιά τα δένετε, μιά τα λύνετε, μιά τα πικνώνετε, μιά τα αραιώνετε.

(*8) Είναι χαρά και ευλογία να φθάσει κανείς στα γεράματα. Αλλά οι άνθρωποι χωρίς ελπίδα αιώνιας ζωής δεν μπορούν να συμβιβαστούν με την ηλικία τους. Κάνουν πλαστικές και εμφυτεύουν νέα μαλλιά ενώ από μέσα τους τα όργανα και οι αρτηρίες είναι 60 ή 70 ετών. (*9) Η αιώνια Κεφαλή, ο Χριστός, σε αντιδιαστολή με το φθαρτό κεφάλι – την νεότητα του οποίου προσπαθούν να διατηρήσουν με τεχνητούς τρόπους. (*10) Το αρχαιοελληνικό ιδεώδες που πρόβαλε μόνο νέα και σφριγηλά κορμιά. Η αλαζονία μιας εφήμερης νιότης.

Μερικές τα κάνουν μπούκλες, άλλες τα αφήνουν κάτω να ανεμίζουν – αλλά όχι απλά και φυσικά. Επίσης φορούν πελώριες και περίπλοκες περούκες, άλλες μοιάζουν με κράνη από ακατέργαστο δέρμα που καλύπτουν την κορυφή του κεφαλιού, κι άλλες με ογκώδεις μάζες τραβηγμένες προς τον λαιμό.

MATΘ. 6:27 2. Όλα αυτά δεν είναι αντίθετα με το λόγο του Θεού που λέει ότι κανείς δεν μπορεί να προσθέσει μιά πήχη στο ανάστημά του; Εσείς όμως προσθέτετε και στο βάρος που σηκώνει ο λαιμός σας, κυλίνδρους ή εξογκώματα ασπίδας. Αν δεν ντρέπεστε για το μέγεθος, ντραπήτε τουλάχιστον για την μόλυνση. Δεν φοβόσαστε να μη βάλετε επάνω σε ένα άγιο, Χριστιανικό κεφάλι, το «βούρκο» που προέρχεται από ξένο κεφάλι, πιθανώς ακάθαρμο, και πιθανώς αμαρτωλό και προορισμένο για τη γέεννα; Δεν είναι καλύτερα να απαλλάξετε το «ελεύθερο» κεφάλι σας από αυτή τη δουλεία του στολισμού; Μάταια πασχίζετε να στολίζετε το κεφάλι σας χρησιμοποιώντας τη δεξιοτεχνία των κατασκευαστών ψεύτικης κόμης, εφόσον ο Θεός σας προστάζει να «καλύπτεστε», κι αυτό μάλλον γιά να μη φαίνονται οι περούκες μερικών! (*11)

(ΓΑΛ. 4:31) 3. Κι «εκείνη την ημέρα» που θα δοξαστούν οι Χριστιανοί, εγώ, άθλιος καθώς είμαι, θα σηκώσω το κεφάλι μου – που θα είναι βέβαια πιό χαμηλά από το επίπεδο των υποδημάτων σας! **Θα δω τότε αν θα σηκωθήτε κι εσείς με το φτιασίδι, το κοκκινάδι και τη ζαφορά σας, και με όλα τα στολίδια της κόμμωσης.** Θα δω αν οι άγγελοι σηκώσουν στα χέρια τους γυναίκες που εξαπατήθηκαν έτσι, γιά να συναντήσουν το Χριστό στον αέρα. (*11α) Αν αυτά τα στολίδια είναι τώρα καλά, και από το Θεό, θα έχουν και τότε μέρος στην ανάσταση, μαζί με τα αναστημένα σώματα. Αλλά τίποτα δεν μπορεί να αναστηθεί εκτός από σώμα και πνεύμα – **κι αυτά ανόθευτα κι αγνά.** Ό,τι λοιπόν δεν έχει μέρος σε αυτή την

Aliae gestiunt in cincinnos coercere, aliae ut uagi et uolucres elabantur, non bona simplicitate. Affigitis praeterea nescio quas enormitates sutilium atque textilium capillamentorum, nunc in galeri modum quasi uaginam capitis et operculum uerticis, nunc in ceruicum retro suggestum.

2. *Mirum quod non contra domini praecepta contenditur! Ad mensuram neminem sibi adicere posse pronuntiatum est. Vos sane adicitis ad pondus, collyridas quasdam uel scutorum umbilicos ceruicibus adstruendo. Si non pudet enormitatis, pudeat inquinamenti, ne exuiias alieni capitis forsitan immundi, forsan nocentis et gehennae destinati sancto et christiano capiti supparetis. Immo, omnem hanc ornatus seruitutem a libero capite propellite. Frustra laboratis ornatae uideri, frustra peritissimos quosque structores capillaturae adhibetis: Deus uos uelari iubet, credo ne quarumdam capita uideantur.*

3. *Atque utinam miserrimus ego in illo die christianae exultationis uel inter calcanea uestra caput eleuem! Videbo an cum cerussa et purpurisso et croco et in illo ambitu capitis resurgatis, an taliter expictas angeli in nubila subleuent obuiam Christo [in aere]. Si nunc bona et Dei sunt, tunc quoque oecurrent resurgentibus corporibus et sua loca agnoscent. Sed non potest resurgere nisi caro et spiritus solus ac purus. Damnata sunt igitur quae in carne et spiritu non resurgunt, quia Dei non sunt. Damnatis hodie abstinete; hodie uos Deus tales uideat quales tunc uidebit.*

(*11) Σαφής ειρωνεία σε Χριστιανές της εποχής του που είχαν προσχωρήσει στην υπάρχουσα κοινωνική συνθήκη (μόδα) και έγιναν «μέρος του κόσμου». (ΙΩΑΝ. 15[ΙΕ]:19). «Ω, γυναίκα, θαυμάσια γυναίκα! Τι βάσανο που είσαι. Μπορεί να φανταστεί κανείς, τι θα ήταν ο κόσμος, αν εσύ ήσουν διάβολος!» Ντοστογιέφσκυ. (*11α) Η αρπαγή.

(1 ΘΕΣ. 4:13-17)

(1 ΚΟΡ. 15: 50 - 54 & 1 ΘΕΣ. 5:23)

ανάσταση του σώματος και του πνεύματος είναι καταδικασμένο, γιατί δεν είναι από το Θεό. Από τώρα πρέπει να απέχετε από καταδικασμένα πράγματα. Ο Θεός πρέπει να σας βλέπει από τώρα, όπως θα σας δει τότε. (*12)

Κεφ. 8. Ο καλλωπισμός των ανδρών

VIII. 1. *Videlicet nunc ut uir et sexu aemulus feminas a suis depello. An et nobis quaedam respectu obediendae grauitatis propter metum debitum Deo detrahuntur?*

2. *Siquidem et uiris propter feminas et feminis propter uiros uitio naturae ingenita est placendi uoluntas, propriasque praestigias formae et hic sexus sibi agnoscit: barbam acrius caedere, interuellere, circumradere, capillum disponere etiam colorare, canitiem primam quamque subducere, totius corporis lanuginem pigmento quoque muliebri dstringere, cetera pulueris cuiusdam aspritudine leuigare, tum speculum omni occasione consulere,*

anxie inspicere, cum tamen, cognito Deo, adempta placendi uoluntate, per luxuriae uacationem omnia illa ut otiosa ut hostilia pudicitiae recusantur.

3. *Nam ubi Deus, ibi pudicitia, ibi grauitas, adiutrix et socia eius. Quo ergo pacto pudicitiam sine instrumento suo, id est sine grauitate, tractabimus? Quomodo autem grauitatem administranda pudicitiae adhibebimus, nisi et in facie et in cultu et in totius hominis contemplatione seueritas circumferatur?*

1. Για να μην πείτε πως σαν άντρας ζηλεύω τις γυναίκες και θέλω να τις στερήσω από τα κεκτημένα τους, θα μιλήσω και γι' αυτά που δεν επιτρέπεται ούτε εμείς να κάνουμε, προς χάριν της σοβαρότητας που μας επιβάλλει ο φόβος του Θεού.

2. Στ' αλήθεια, η επιθυμία να αρέσουν στις γυναίκες είναι – σαν φυσικό ελάττωμα – έμφυτη στους άνδρες (όπως και στις γυναίκες, αντίστοιχα). Υπάρχουν τεχνάσματα καλλωπισμού που ανήκουν μόνο στο ανδρικό φύλο, όπως για παράδειγμα να φτιάχνουν το γένη μυτερό, να το βγάζουν κατά τόπους, και να ξυρίζονται γύρω από το στόμα. Επίσης χτενίζουν τα μαλλιά και εξαφανίζουν τα γκριζα με βαφές, κάνουν αποτριχώση, φτιάχνουν την κάθε τρίχα χρησιμοποιώντας γυναικεία μπογιατίσματα, βάζουν πούδρα στο σώμα τους για να φαίνεται λείο, και κοιτάζονται εναγωνίως στον καθρέφτη σε κάθε ευκαιρία. Κι αυτά τα κάνουν ενώ η γνώση του Θεού έχει βάλει τέλος στην επιθυμία να αρέσουμε χρησιμοποιώντας την έλξη του αισθησιασμού, και τα πράγματα αυτά τα έχουμε απορρίψει ως επιπόλαια και αντίθετα στη σεμνότητα.

3. Διότι όπου είναι ο Θεός, εκεί είναι και η σεμνότητα (*13) – μαζί με τη σοβαρότητα, τη βοηθό και σύμμαχό της. Πως μπορούμε να λέμε πως διαθέτουμε σεμνότητα χωρίς το οργανικό της μέσον, δηλαδή χωρίς σοβαρότητα; Και πως θα κάνουμε τη σοβαρότητα να εκδηλωθεί μέσω της σεμνότητας, αν δεν έχουμε συγκροτημένη εμφάνιση κι όψη, και προσωπικότητα εν γένει; (*14)

Υπάρχουν τεχνάσματα καλλωπισμού που ανήκουν μόνο στο ανδρικό φύλο, όπως για παράδειγμα να φτιάχνουν το γένη μυτερό, να το βγάζουν κατά τόπους, και να ξυρίζονται γύρω από το στόμα. Επίσης χτενίζουν τα μαλλιά και εξαφανίζουν τα γκριζα με βαφές, κάνουν αποτριχώση, φτιάχνουν την κάθε τρίχα χρησιμοποιώντας γυναικεία μπογιατίσματα, βάζουν πούδρα στο σώμα τους για να φαίνεται λείο

(*12) «Ο ουρανός είναι έτοιμος τόπος για ετοιμασμένους ανθρώπους» Ν. Καβάσιλας (1322-1391) (*13) Την φράση αυτή κατά λέξη επαναλαμβάνει ο Βασίλειος Καισαρείας (+379). (*14) Δηλαδή η όλη τεχνητή εμφάνιση δείχνει έλλειψη σοβαρότητας και κατά προέκταση της κοσμιότητας, (Κοίτα: 1 TIM. 3[Γ]:2).

Κεφ. 9. Πρέπει να αποφεύγουμε το εκζεζητημένο ντύσιμο όπως και τον καλλωπισμό. Κοίτα: Α΄ Κορινθ. 7ο κεφ.

1. Ως εκ τούτου, φροντίστε να περιορίσετε και να περικόψετε τις περιττές πολυτέλειες όσον αφορά το ντύσιμο και όλα τα άχρηστα πράγματα προσωπικής αισθητικής. Τι κι αν δείχνει το πρόσωπό σας εγκράτεια, φυσικότητα κι απλότητα αντάξια της θείας διδασκαλίας (*15), ενώ τα μέλη του σώματος είναι φορτωμένα πολυτελείς κι εκζεζητημένες γελοιότητες;

MATΘ. 6:27

2. Όλα αυτά σχετίζονται στενά με τη φιληδονία, και γίνονται πρόσκομμα στη σεμνότητα. Αυτό είναι ολοφάνερο γιατί σε συνδυασμό με τα ενδύματα εκπορνεύουν τη χάρη της προσωπικής ομορφιάς τόσο πολύ ώστε, αν αυτές οι πολυτέλειες λείψουν, η προσωπική χάρη καθίσταται άχαρη κι άχρηστη, σαν παροπλισμένο ναυάγιο. Στην αντίθετη περίπτωση, αν δεν υπάρχει και μεγάλη φυσική ομορφιά, τα εξωτερικά στολίδια δημιουργούν τη χάρη με τη δική τους δύναμη.

(ΓΑΛ. 4:31)

(1ΚΟΡ. 11:2-16)

3. Και σ'εκείνα τα χρόνια της ζωής μας που τελικά έρχεται η ευλογία της ηρεμίας και της απόσυρσης στο λιμάνι της σεμνότητας, η μεγαλοπρέπεια και η πολυτέλεια των ενδυμάτων παρασύρει (τις γυναίκες) (απ' την ανάπαυση σ' αυτό το λιμάνι) και ταραίζει τη σοβαρότητα δελεάζοντας την επιθυμία να αντισταθμίσουν την ψύχρα της ηλικίας με τα προκλητικά θέλγητρα της εμφάνισης. (*16) 4. Πρώτα λοιπόν ευλογημένες (αδελφές), φροντίστε να μη φοράτε φανταχτερά και πορνικά ενδύματα, (*17) αλλά κι αν κάποιες από σας υποχρεώνονται από τις (κοινωνικές) απαιτήσεις του πλούτου, της οικογένειας ή των αξιωμάτων που ήδη έχουν, να εμφανίζονται δημοσίως με τόσο λαμπρές στολές σαν να μην είχαν ποτέ γνωρίσει τη σοφία, ας προσέξουν να μετριάσουν αυτό το κακό όσο μπορούν. (*18) Γιατί ενδέχεται με τη πρόφαση της υποχρέωσης να επιτρέψεις στην ελευθεριότητα να επικρατήσει πλήρως.

(1 ΘΕΣ. 4:13-17)

IX. 1. *Quamobrem erga uestitum quoque et reliqua compositionis uestrae impedimenta proinde uobis curanda est amputatio et decussio redundantioris nitoris. Nam quid prodest faciem quidem frugi et expeditam et simplicitate condignam diuinae disciplinae exhibere, cetera uero corporis laciniosis pomparum et deliciarum ineptiis occupare?* 2. *Hae pompae quam de proximo curent luxuriae negotium et obstrepant pudicitiae disciplinis dinoscere in facili est, quod gratiam decoris cultus societate prostituant, adeo si desint irritam et ingratham reddunt, uelut exarmatam et naufragam; contra si forma defecit, adminiculum nitoris quasi de suo gratiam supplet.*

3. *Aetates denique requietas iam et in portum modestiae subductas splendor et dignitas cultus auocant et seueritatem appetitionibus inquietant compensantibus scilicet habitus irritamenta pro frigore aetatis.*

4. *Ergo, benedictae, primo quidem ut lenones et prostituteores uestitus et cultus ne in uos admiseritis; tum si quas uel diuitiarum suarum uel natalmm uel retro dignitatum ratio compellit ita pompaticas progredi, ut sapientiam consecutae, temperare saltem ab huiusmodi curate, ne totis habenis licentiam usurpetis praetextu necessitatis.*

(*15) Δηλαδή της διδασκαλίας του Χριστού. (*16) Αντί τα γεράματα να τους κάνουν πιο σεμνούς και σοφούς αντίθετως ξεκλείνουν γνωρίζοντας ότι λίγο καιρό έχουν. «Ο λόγος Σου με έκανε σοφότερο των γερόντων»... (ΨΑΛΜ. 119:100-BMB) (*17) «Συναντά αυτόν γυνή έχουσα σχήμα πορνικόν» (ΠΑΡΟΙΜ. 7[Z]:10). (*18) Μια δικαιολογία για επίδειξη πλούτου σε δημόσιες εμφανίσεις. Ο Χριστιανός και εκεί πρέπει να ξεχωρίζει.

5. *Quomodo etenim humilitatem quam christiani profitemur implere poteritis non repastinantes diuitiarum uestrarum uel elegantiarum usum quae tantum ad gloriam faciunt? Gloria autem exaltare, non humiliare consuevit.*

6. «*Non enim, quaesitis, utemur nostris? Quis autem prohibet uti?*» *Secundum apostolum tamen qui nos uti monet mundo isto quasi non abutamur. «Praeterit enim, inquit, habitus huius mundi». «Et qui emunt, inquit, sic agant quasi non possidentes». Cur ita? Quoniam praemiserat dicentis: «tempus in collecto est». Si ergo uxores quoque ipsas sic habendas demonstrat tanquam non habeantur, propter angustias temporum, quid de uanis his instrumentis earum?*

7. *Non enim et ita multi faciunt et se spadonatu obsignant, propter regnum Dei tam fortem et utique permissam uoluntatem sponte ponentes? Quidam ipsam Dei creaturam sibi interdicut, abstinentes uino et animalibus esculentis quorum fructus nulli periculo aut sollicitudini adiacent, sed humilitatem animae suae inuictus quoque castigatione Deo immolant. Satis igitur et uos us-ae estis diuitiis atque deliciis, satis dotum uestrarum fructus decideritis ante notitiam salutarium disciplinarum.*

8. *Nossumus in quos decucurrerunt fines saeculorum; nos destinati a Deo ante mundum in extimationem temporum, tanquam castigando et castrando, ut ita dixerim, saeculo erudimur a domino.*

5. Πως θα μπορέσεις να ανταποκριθείς στην ταπεινότητα που ομολογεί η πίστη μας αν δεν περιορίσεις την απόλαυση του πλούτου και της κομψότητας, που τείνουν τόσο πολύ προς τη δόξα; Γιατί η δόξα πάντα εξυψώνει, ποτέ δεν ταπεινώνει.

6. «Και να μη χρησιμοποιούμε αυτά που μας ανήκουν;» Δεν σας εμποδίζει κανείς, φτάνει να το κάνετε όπως λέει ο απόστολος, που μας προειδοποιεί να μεταχειριζόμαστε «τον κόσμο 1 ΚΟΡ. 7:31 τούτον, ως μηδόλως μεταχειριζόμενοι. Διότι το σχήμα του κόσμου τούτου παρέρχεται». «Και οι αγοράζοντες ως μη έχοντες κατοχήν». Γιατί αυτό; 1 ΚΟΡ. 7:30 Γιατί προηγουμένως είχε πει, «ο επίλοιπος καιρός είναι σύντομος». Εφόσον λοιπόν εκείνος δηλώνει ότι κι αυτοί που έχουν συζύγους πρέπει να είναι σαν να μην τις έχουν λόγω της δυσκολίας (1 ΚΟΡ. 7:29) των καιρών, τι θα έλεγε για τα μάταια στολίδια των συζύγων αυτών;

7. Πόσοι δεν γίνονται ευνούχοι για τη βασιλεία των ουρανών και εκούσια εγκαταλείπουν κάτι που (απ' όσο ξέρουμε) επιτρέπεται! Και πόσοι δεν επιβάλλουν στον εαυτό τους αποχή από «το κτίσμα του Θεού», δηλαδή από κρέας 1 ΤΙΜ. 4:4,5 και κρασί – αθώες απολαύσεις που δεν κρύβουν κανένα κίνδυνο – προσφέροντας θυσία στο Θεό την ταπείνωση της ψυχής τους ακόμα και με τη στέρηση κάποιων φαγητών! Αρκετά λοιπόν κι εσείς απολαύσατε τα πλούτη και τις πολυτέλειες και τους καρπούς της προίκας σας, πριν αποκτήσετε τη γνώση της διδασκαλίας που σώζει.

8. Εμείς είμαστε εκείνοι «στους οποίους τα τέλη των αιώνων έφθασαν» Ο Θεός μας προόρισε, προ καταβολής κόσμου, να ζήσουμε «στους έσχατους καιρούς». Η κατά Θεόν εκπαίδευσή μας αποσκοπεί στο να περιορίζουμε, ν' αποδυναμώνουμε θα λέγαμε, τον κόσμο. (*19)

ΦΙΛΙΠ. 3:3

(*19) Εννοείται μέσα στην καρδιά μας.

Είμαστε η περιτομή – πνευματική και σαρκική – όσον αφορά τα πάντα. Γιατί περιτέμνουμε το κοσμικό φρόνημα της σάρκας και του πνεύματος.

Κεφ. 10. Τα στολίδια και τα μέσα καλλωπισμού δεν δόθηκαν από το Θεό

1. Μήπως νομίζετε πως ο Θεός έδειξε στους ανθρώπους να βάφουν το μαλλί με τους χυμούς των βοτάνων και τα εκχυλίσματα των κοχυλιών; Όταν είπε λόγο κι έγινε το σύμπαν, δεν μπορούσε να προστάξει να γεννιούνται κόκκινα και πορφυρά πρόβατα; Ο Θεός επινόησε την παραγωγή λεπτών κι ελαφρών υφασμάτων με πολύ βαρεία τιμή; Ο Θεός έφτιαξε αυτά τα λαμπρά εργαλεία από χρυσάφι για να πιάνουν ή να χωρίζουν τα μαλλιά; **Ο Θεός έβγαλε τη μόδα να τρυπούν τα αυτιά και να βασανίζουν το πλάσμα Του στην ηλικία της αθωότητας**, ώστε να συνηθίσει να υποφέρει από μικρό, γιά να κρεμάσει αργότερα σε αυτές τις ουλές – που έγιναν από το ασάλι! – κι εγώ δεν ξέρω τι είδος πολύτιμες πέτρες, τις οποίες, όπως είδαμε, οι Πάρθοι χρησιμοποιούν για να στολίζουν τα παπούτσια τους;

2. Αλλά και το χρυσάφι που η «δόξα» του σας γοητεύει, χρησιμοποιείται από κάποιο έθνος (μας λέει η λογοτεχνία των εθνικών) γιά να φτιάχνουν αλυσσίδες! Δεν είναι λοιπόν η αντικειμενική αξία που καθιστά αυτά τα αντικείμενα επιθυμητά, αλλά το γεγονός ότι είναι σπάνια: αυτό, σε συνδυασμό με την περίτεχνη κατεργασία τους – *μιά τέχνη που οι πεσόντες άγγελοι αποκάλυψαν στους ανθρώπους μαζί με τα υλικά* – τα κάνει τόσο ακριβά και διεγείρει τον πόθο των γυναικών να τα αποκτήσουν. 3. Αν όμως οι ίδιοι οι άγγελοι που παρουσίασαν στους ανθρώπους αυτές τις υλικές ουσίες – *εννοώ το χρυσάφι και τους πολύτιμους λίθους* – και τα θέλγητρά τους, και τους δίδαξαν την κατεργασία τους ανάμεσα

Nos sumus cir-cumcisio omnium, et spiritalis et carnalis. Nam et spiritu et carne saecularia circumcidimus.

X. 1. *Nimirum enim Deus monstravit sucis herbarum et concharum salivis incoquere lanas: exciderat illi, cum uniuersa nasci iuberet, purpureas et coccineas oues mandare! Deus et ipsarum uestium officinas commentus quae, leues et exiles, solo pretio graues essent. Deus et auri tanta opera produxit complectendis et distinguendis lapillis scrupulosa. Deus auribus uulnera intulit et tanti habuit uexationem operis sui et cruciatus infantiae innocentis tunc primum dolentis ut ex illis ad ferrum nati corporis cicatricibus grana nescio quae penderent quae plane Parthi per omnia quaeque sua bullarum uice inserunt.*

2. *Quamquam et aurum ipsum cuius uos gloria occupat cuidam genti ad uincula seruire referunt gentilium litterae. Adeo non ueritate bona sunt sed raritate. Per angelos autem peccatores demonstrata sunt, qui et ipsas materias prodiderunt, et operositas cum raritate commissa pretiositatem et ex ea libidinem possidendae pretiositatis feminarum excitauit.*

3. *Quod si idem angeli qui et materias eiusmodi et illecebras detexerunt, auri dico et lapidum illustrium, et operas eorum tradiderunt, etiam ipsum calliblepharum*

uellerumque tincturas inter cetera docuerunt damnati a Deo sunt, ut Enoch refert, quomodo placebimus Deo gaudentes rebus illorum qui iram et animaduersionem Dei propterea prouocauerunt?

4. *Nunc Deus ista prospexerit, Deus permiserit; nullam de conchylio uestem Esaias increpet, nullas lunulas reprobet, nullum botronatum retundat: tamen non ut gentiles ita nos quoque nobis adulemur, institutorem Deum solummodo existimantes, non etiam despectorem institutorum suorum.*
 5. *Quanto enim melius et cautius egerimus, si praesumamus omnia quidem a Deo prouisa tunc et in saeculo posita uti nunc essent in quibus disciplina seruorum eius probaretur, uti per licentiam utendi continentiae experientia procederet. Nonne sapientes patres familiae de industria quaedam seruis suis offerunt atque permittunt ut experiantur an et qualiter permissis utantur, si probe, si modeste?*

6. *Quanto autem laudabilior qui abstinerit in totum, qui timuerit etiam indulgentiam domini. Sic igitur et apostolus: «Omnia, inquit, licent, sed non omnia expediunt». Quanto facilius illicita timebit qui licita uerebitur.*

σε άλλες οδηγίες για το πως να φτιάχνουν σκόνη για τα βλέφαρα και βαφές για τις προβιές, καταδικάστηκαν απ' το Θεό σύμφωνα με τον Ενώχ, πως θα ευαρεστήσουμε το Θεό εμείς, απολαμβάνοντας τα δώρα των αγγέλων που προκάλεσαν την οργή και την εκδίκησή Του; (*20)

4. Ακόμα κι αν υποθέσουμε ότι ο Θεός τα προέβλεψε αυτά και τα επέτρεψε, κι ότι ο Ησαΐας δεν αποδοκιμάζει «*τους τρίζοντας στολισμούς και τα εμπλόκια και τους μηνίσκους*» ΗΣ. 3:18 δεν πρέπει να απατώμεθα σαν τους Εθνικούς που νομίζουν ότι ο Θεός δεν νοιάζεται για τα πλάσματα που δημιουργήσε.

5. Οι πράξεις μας θα είναι πίο προσεκτικές και μετρημένες, αν βασιστούμε στην υπόθεση ότι πράγματι ο Θεός προμήθευσε αυτά τα πράγματα και τα έβαλε στον κόσμο, για να δοκιμαστεί έτσι η πειθαρχία των δούλων Του, ώστε να εξασκούνται στην εγκράτεια μέσω της αποχής από αυτά. Οι σοφοί νοικοκύρηδες επίτηδες προσφέρουν και επιτρέπουν κάποια πράγματα στους δούλους τους, για να δουν αν και πως θα χρησιμοποιήσουν αυτά που τους επέτρεψαν, δοκιμάζοντας έτσι την τιμιότητα και την εγκράτειά τους.

6. Αξιέπαινος όμως είναι ο δούλος που απέχει εντελώς, γιατί φοβάται να εκμεταλλευτεί την ανοχή του κυρίου του! Γι'αυτό λέει και ο απόστολος, «*πάντα είναι εις την εξουσίαν μου, αλλά πάντα δεν συμφέρουσι*». 1 ΚΟΡ. 10:23 Πόσο μάλλον λοιπόν φοβάται να κάνει την ανομία, αυτός που έχει άγιο φόβο ακόμα και για τα νόμιμα!

Κεφ. 11. Οι Χριστιανές δεν συμμετέχουν σε κοινωνικές εκδηλώσεις των Εθνικών, άρα δεν είναι υποχρεωμένες να ντύνονται πολυτελώς. Αντίθετα, οι Χριστιανές οφείλουν να έχουν διαφορετική εμφάνιση από τις Εθνικές >>>

(*20) Ακόμα και σήμερα μιλάμε για σατανική έμπνευση. Ας μη ξεχνάμε ότι και οι μυθολογίες όλων των λαών μιλούσαν για αιμοδιψείς θεούς ως εμπνευστές των διαφόρων τεχνών. Όλη η υπόθεση πάντως είναι ασαφής.

1. Πέρα απ'όλα αυτά όμως, τι λόγους έχετε να εμφανίζεστε μεγαλοπρεπώς ντυμένες, εφόσον εσείς απέχετε από δημόσιες εκδηλώσεις που απαιτούν τέτοιες εμφανίσεις; Εσείς δεν κάνετε τον γύρο των ναών, ούτε θέλετε να παρακολουθείτε δημόσια θεάματα, ούτε τις γιορτές των Εθνικών. Γι'αυτές τις δημόσιες συνάξεις, «γιά να κοιτάζουμε και να μας κοιτάζουν», επιδεικνύουμε τις πολυτελείς ενδυμασίες μας, είτε γιά ηδονικές δοσοληψίες, είτε γιά περηφάνεια και «δόξα». Εσείς όμως δεν έχετε λόγο να εμφανίζεστε δημοσίως, εκτός αν είναι κάτι σοβαρό

2. όπως η επίσκεψη σε αρρώστους αδελφούς, η Θεία Κοινωνία και ο λόγος του Θεού. Αυτά είναι σοβαρές ασχολίες που απαιτούν σοβαρότητα και αγιασμό, **το αντίθετο της εξεζητημένης αμφίεσης με την επιμελή επιτήδευση και την ανήθικη ατημελησία.** (*21) Κι αν χρειάζεται να βγείτε για επίσκεψη σε Εθνικούς ή γιά παρόμοιες υποχρεώσεις, γιατί να μη πάτε ντυμένες με τη δική σας πανοπλία; Ένας λόγος παραπάνω αφού πηγαίνετε σε ξένες προς την πίστη, ώστε να φανεί η διαφορά ανάμεσα στις δούλες του Θεού και του διαβόλου, εσείς να γίνετε παράδειγμα γι'αυτές και αυτές να οικοδομηθούν από σας – κι όπως λέει ο απόστολος, να «**μεγαλυνθή ο Χριστός εν τω σώματί**» σας. «**Θα μεγαλυνθή**» με τη σεμνότητα του σώματος, και βέβαια με την αμφίεση που ταιριάζει στη σεμνότητα.

3. Μερικοί όμως θα πουν, «**Να μη βλασφημείται και το Όνομα εξ αιτίας μας, αν η καινούρια εμφάνισή μας δείχνει ξεπεσμένη!**» **Έ, τότε λοιπόν ας μη σταματήσουμε την αμαρτία! Ας μην αλλάξουμε το χαρακτήρα μας, ούτε την εμφάνισή μας, γιά να μη μας κακολογούν οι Εθνικοί!** Θα είναι φοβερή κατηγορία αν πουν, «**Από τότε που έγινε Χριστιανή ντύνεται φτωχικά**»! Γιατί φοβάσαι μη φανείς φτωχότερη ή πιό αχρεία; Αφού τώρα έγινες πιό πλούσια και πιό καθαρή! (*22)

XI. 1. Quae autem uobis causa extructius prodeundi cum remotae sitis ab his quae talium indigent? Nam nec templa circuitis, nec spectacula postulatis nec festos dies gentilium nostis.

Propter istos enim conuentus et mutuum uidere ac uideri omnes pompae in publicum proferuntur aut ut luxuria negotietur aut gloria insolescat. Vobis autem nulla procedendi causa non tetrica:

2. *Aut imbecillus aliquis ex fratribus uisitur, aut sacrificium offertur, aut Dei sermo administratur. Quiduis horum grauitatis et sanctitatis negotium et si cui opus non sit habitu extraordinario et composito et soluto. Ac si necessitas amicitiarum officiorumque gentilium uos uocat, cur non uestris armis indutae proceditis, tanto magis quanto ad extraneas fidei ut sit inter diaboli ancillas et Dei discrimen, ut exemplo sitis illis, ut aedificentur in uobis, ut, quomodo ait apostolus, magnificetur Deus in corpore uestro. Magnificatur autem in corpore per pudicitiam utique et per habitum pudicitiae competentem.*

3. *Sed enim a quibusdam dicitur: «Ne blasphemetur nomen in nobis si quid de pristino habitu et cultu detrahamus». Non auferamus ergo nobis et uitia pristina; simus et moribus isdem si et superficie eadem; et tunc uere non blasphemabunt nationes. Grandis blasphemia si qua dicatur: «Ex quo facta est christiana, pauperius incedit!» Timebis pauperior uideri ex quo*

(*21) Η σοβαρότητα στο ντύσιμο την ώρα της Εκκλησίας αλλά και του κήρυκα, δείχνει την σοβαρότητα του πράγματος. (*22) Ο κόσμος θα μας θεωρήσει οπισθοδρομικούς!

locupletior facta es et sordidior ex quo mundior? Secundum gentilium an secundum Dei placitum incedere christianos oportet?

XII. 1. *Optemus tantummodo ne iustae blasphamationis causa simus. Quanto autem magis blasphemabile est si quae sacerdotes pudicitiae dicimini impudicarum ritu procedatis cultae et expictae. Aut quid minus habent infelicissimae illae publicarum libidinum uictimae? Quas, si quae leges a matronis et matronalibus decoramentis coercebant, iam certe saeculi improbitas cotidie insurgens honestissimis quibusque feminis usque ad errorem dinoscendi coaequauit.*

2. *Quamquam lenocinia formae nunquam non prostituto corpori coniuncta et debita etiam scripturae suggerunt. Illa ciuitas ualida quae super montes septem et plurimas aquas praesidet, cum prostitutae appellationem a domino meruisset, quali habitu appellationi suae comparata est? Sedet certe in purpura et coccino et auro et lapide pretioso. Quam maledicta sunt sine quibus non potuit maledicta et prostituta describi.*

3. *Thamar illa, quia se expinxerat et ornauerat, idcirco Iudae suspicioni uisa est quaestui sedere adeoque sub uelamento latebat, habitus qualitate quaestuariam mentiente, ut quaestuariam et uoluit et compellauit et pactus est.*

Οι Χριστιανές δεν πρέπει να περπατούν σύμφωνα με το νόμο των Εθνών, αλλά σύμφωνα με το νόμο του Θεού.

Κεφ. 12. Ο γυναικείος στολισμός ασύμβατος με τη σεμνότητα της Χριστιανής.

1. Ας προσπαθούμε να μη γινόμαστε στόχος δίκαιων κατηγοριών! Αλλά εσείς που αποκαλείστε ιέρειες της σεμνότητας, δε θα γίνετε αιτία να βλασφημείται (ο Θεός), αν εμφανίζεστε στολισμένες και βαμένες σαν τις ανήθικες; Ποιά ανωτερότητα θα έχετε να επιδείξετε απέναντι στα φτωχά θύματα της κοινής ακολασίας; (*23) Παληότεροι νόμοι τους απαγόρευαν να ντύνονται όπως οι κυρίες, αλλά τώρα, **με την ολοένα αυξανόμενη διαφθορά του καιρού μας**, ντύνονται παρόμοια με τις πλέον αξιότιμες γυναίκες και δυσκολεύεται να τις ξεχωρίσεις.

δε θα γίνετε αιτία να βλασφημείται (ο Θεός), αν εμφανίζεστε στολισμένες και βαμένες σαν τις ανήθικες;

2. Όμως και οι Γραφές μας λένε πως η **φантаχτερή εξωτερική ομορφιά πάντα συνδέεται με τη σωματική πορνεία**. Η πανίσχυρη πόλη που βρίσκεται επάνω στα επτά βουνά και τα πολλά νερά, έλαβε από τον Κύριο την ονομασία της πόρνης. Και για ποιο λόγο γίνεται αυτή η παρομοίωση; Γιατί «*η γυνή ήτο ενδεδυμένη πορφύραν και κόκκινον, και κεχρυσωμένη με χρυσόν και λίθους τιμίους και μαργαρίτας*». **Πόσο βδελυκτά αλήθεια είναι τα αντικείμενα που χαρακτηρίζουν μία βδελυκτή πόρνη!** (*24)

(ΑΠΟΚ. 7:7)

ΑΠΟΚ. 17:4

3. Το γεγονός ότι η Θάμαρ «*βάφτηκε και στολίστηκε*» έκανε τον Ιούδα να την θεωρήσει πόρνη, κι έτσι «*σκεπασμένη με το κάλυμα*» – που ήταν ένδυμα πόρνης – νόμισε πως ήταν τέτοια, και μ'αυτή την ιδέα της μίλησε και διαπραγματεύτηκε μαζί της. Αυτό βέβαια είναι και μάθημα για μας, να λαμβάνουμε τα μέτρα μας ώστε να μη

ΓΕΝ. 38:12-30

(*23) Τις κοινές γυναίκες. (*24) Στολισμοί πορνείας, που σκοπό έχουν την πρόκληση και την διέγερση.

μας συσχετίζουν με την ανηθικότητα και να μη γινόμαστε αντικείμενο υποψίας. **Γιατί να μολύνεται η ακεραιότητα ενός σεμνού μυαλού από την υποψία των συνανθρώπων του;** Γιατί να προσδοκούν από μένα πράγματα που εγώ απεχθάνομαι; Δεν είναι καλύτερα η εμφάνισή μου να είναι σύμφωνη με τον χαρακτήρα μου, για να μην πληγώνεται το πνεύμα μου από τα αδιάντροπα λόγια που ακούν τα αυτιά μου; Εφόσον η σεμνή εμφάνιση είναι σύμφωνη με τον νόμο, η άσεμνη εμφάνιση είναι σίγουρα παράνομη.

Κεφ. 13. Η σεμνότητά μας ας είναι γνωστή όχι μόνο στο Θεό, αλλά και στους ανθρώπους. Ιδιαίτερα σ' αυτό τον καιρό του διωγμού πρέπει να προετοιμάσουμε το σώμα μας για τις κακουχίες που είναι πιθανό να υποστούμε.

1. Ίσως κάποια να πει, «Δεν με νοιάζει να με
 ΙΩΑΝ. 5:34 εγκρίνουν οι άνθρωποι, γιατί 'παρά ανθρώπου
 (1 ΣΑΜ. 16:7) δε λαμβάνω την μαρτυρίαν'. Ο Κύριος βλέπει την
 καρδιά.» Αυτό όλοι το γνωρίζουμε – αλλά πρέπει
 και να θυμόμαστε ότι ο ίδιος Κύριος είπε μέσω
 2 ΚΟΡ. 8:21 του απόστολου: (*25) «*Ας φανεί η ακεραιότητά
 σας ενώπιον των ανθρώπων*». Δεν το είπε για
 να μην έχετε συμμετοχή στο κακό, για να γίνε-
 τε καλό παράδειγμα και να έχετε καλή μαρτυρία;
 Αυτό δεν εννοεί όταν λέει, «*Ας λάμψει το φώς σας
 έμπροσθεν των ανθρώπων, διά να ίδωσι τα καλά
 σας έργα*;». Ακόμα, γιατί ο Κύριος μας αποκαλεί
 ΜΑΤΘ. 5:16 «*φως του κόσμου*» και μας συγκρίνει με «*πόλη
 κειμένη επάνω όρους*»; Δεν είναι για να λάμπου-
 με μέσα στο σκοτάδι και να ξεχωρίζουμε αφου
 στεκόμαστε όρθιοι ανάμεσα στους πεσμένους;

2. Αν βάλετε το λυχνάρι σας «*υπό τον μόδι-
 ον*» θα μείνετε στο σκοτάδι και πολλοί θα προ-
 σκόψουν επάνω σας. **Τα καλά μας έργα είναι
 που μας κάνουν φωστήρες του κόσμου.**

Vnde addiscimus aduersus congressus etiam et suspiciones impudicas prouidendum omni modo esse. Quid enim castae mentis integritas in alterius suspicione maculatur? Quid speratur in me quod auersor? Cur non mores meos habitus pronuntiat, ne spiritus per aures ab impudentia uulne-retur? Liceat uideri pudicam, certe impudicam si licet.

XIII. 1. *Aliqua fors dicet: «Non est mihi necessarium hominibus probari. Nec enim humanum testimonium requiro. Deus conspector est cordis.» Scimus omnes, cum tamen quid idem per apostolum dixerit recordemur: «Probum uestrum coram hominibus appareat». Ad quid, nisi ut malitia ad uos accessum omnino non habeat et ut malis et exemplo et testimonio sitis? Aut quid est: «Luceant opera uestra»? Aut quid nos dominus lumen terrae uocauit? Quid ciuitati super montem constitutae comparauit si non relucemus in tenebrosis et extamus inter demersos?*

2. *Si lucernam tuam sub modio abstruseris, in tenebris relictam a multis incurseris necesse est. Haec sunt quae nos luminaria mundi faciunt, bona scilicet nostra.*

(*25) Παρερμηγεία των Γραφών χωρίς χρήση των χωρίων κατά αντιπαράσταση.

Bonum autem, dumtaxat uerum et plenum, non amat tenebras sed gaudet uideri et ipsa denotatione sui exultat.

3. *Pudicitiae christianaesatis non est esse uerum et uideri. Tanta enim debet esse plenitudo eius ut emanet ab animo in habitum et eructet a conscientia in superficiem ut et foris inspiciat quasi suppellectilem suam, ut conueniat fidei continendae in perpetuum. Discutiendae sunt enim deliciae quarum mollitia et fluxu fidei uirtus effeminari potest.* 4. *Ceterum, nescio an manus spatulio circumdari solita in duritia catenae stupescere sustineat; nescio an crus de periscelio laetatum in neruum se patiatur artari; timeo ceruicem ne margaritarum et smaragdorum laqueis occupata locum spathae non det.*

5. *Quare, benedictae, meditemur duriora et non sentiemus; relinquamus laetiora et non, desiderabimus; stemus expeditae ad omnem uim, nihil habentes quod relinquere timeamus. Retinacula ista sunt spei nostrae. Proiciamus ornamenta terrena, si caelestia optamus.*

6. *Ne dilexeritis aurum in quo prima delicta populi Israel denotantur. Odisse debetis quod Iudaeos perdidit, quod derelinquentes Deum adorauerunt. Iam tunc aurum ignis est esca. Ceterum tempora christianorum semper et nunc uel maxime non auro sed ferro transiguntur: stolae martyriorum praeparantur, angeli baiuli sustinentur.*

Και το καλό, εφόσον είναι πλήρες και αληθινό, **δεν αγαπά το σκοτάδι: του αρέσει να φαίνεται** (ΙΩΑΝ. 3:21) και χαίρεται όταν το δείχνουν.

3. Η Χριστιανή **δεν φτάνει μόνο να είναι σεμνή, αλλά και να φαίνεται.** (*26) Η σεμνότητά της δεν πρέπει να περιορίζεται στο μυαλό αλλά να επεκτείνεται και στο ντύσιμο, να μην είναι θέμα μόνο της συνείδησης, αλλά και της εξωτερικής εμφάνισης – ώστε το εξωτερικό να 'ναι ανάλογο με το εσωτερικό του σκεύους και το εσωτερικό να 'ναι κατάλληλο γιά να κατοικεί η πίστη μόνιμως. **Πρέπει ν' απορρίπτουμε την πολυτέλεια, της οποίας η μαλθακότητα αποδυναμώνει την αρετή.** 4. Στην αντίθετη περίπτωση, δεν είμαι σίγουρος αν τα χέρια που έχουν συνηθίσει να φορούν βραχιόλια θα αντέξουν τις αλυσσίδες, κι αν τα πόδια που απολαμβάνουν τα κοσμήματα των αστραγάλων θα αντέξουν τα ποδόδεσμα! Επίσης φοβάμαι πως ο λαιμός που καλύπτεται από μαργαριτάρια και σμαράγδια δεν θα μπορεί να γυμνωθεί γιά το σπαθί! (*27)

5. Γι'αυτό ευλογημένες (αδελφές), ας προετοιμαστούμε γιά τις κακουχίες, και δεν θα τις νιώσουμε. Ας εγκαταλείψουμε τις πολυτέλειες, και δεν θα το μετανοιώσουμε. Ας είμαστε έτοιμοι να υποστούμε κάθε είδος βασανισμού, και ας μην έχουμε τίποτα που να φοβόμαστε να αφήσουμε πίσω. Αυτά τα αντικείμενα γίνονται δεσμά και καθυστερούν την ελπίδα μας. **Ας απορρίψουμε τα γήινα κοσμήματα αν επιθυμούμε τα ουράνια.**

6. Μην αγαπάτε το χρυσάφι, που συνδέεται με όλες τις αμαρτίες του Ισραήλ. Θα έπρεπε να μισείτε το υλικό που υπονόμεισε τους πατέρες σας – αυτό που λάτρεψαν όσοι εγκατέλειψαν το Θεό. Και τότε (είδαμε πως) το χρυσάφι το έριξαν στη φωτιά. Όμως οι Χριστιανές ανέκαθεν – και **τώρα περισσότερο παρά ποτέ** – περνούν τον καιρό τους μέσα στα σίδερα, και όχι μέσα στο χρυσάφι. Τα ενδύματα του μαρτυρίου ετοιμάζονται, κι **οι άγγελοι που θα μας πάρουν ψηλά περιμένουν!**

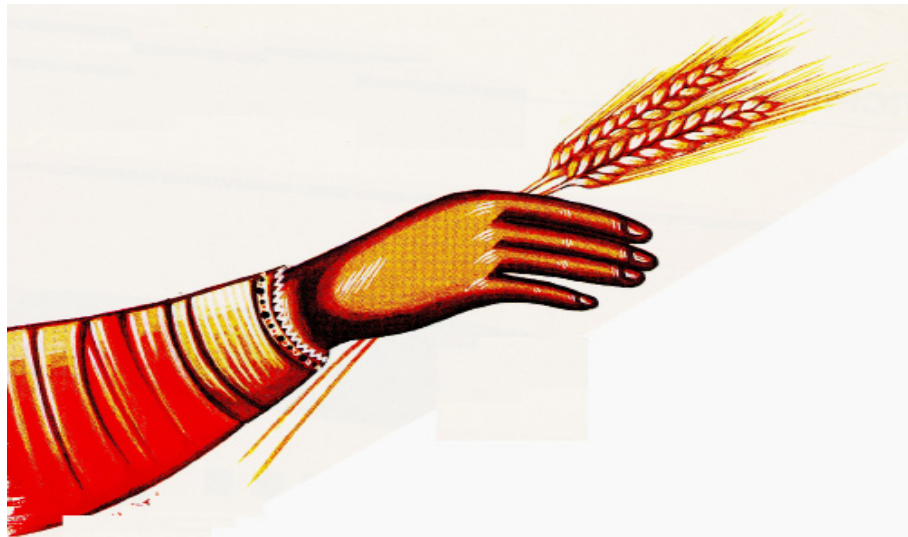
(*26) Αυτό βέβαια λέχθηκε για την γυναίκα του καίσαρα. (*27) Την ίδια ακριβώς φράση χρησιμοποιεί αλλού.

Η λευκότητά σας είναι η απλότητά σας, το ρόδινο χρώμα σας η σεμνότητά σας. Βάψτε τα μάτια σας με την αιδημοσύνη σας, και το στόμα σας με τη σιωπή σας. Βάλτε στα αυτιά σας τα λόγια του Θεού και στο λαιμό σας το ζυγό του Χριστού. Σκύψτε το κεφάλι σας στο σύζυγό σας, γιατί η υποταγή σας είναι το καλύτερο κόσμημα. Απασχολείστε τα χέρια σας με το γνέσιμο, μείνετε στο σπίτι, και θα τους «αρέσετε» περισσότερο, παρά αν στολιστείτε με χρυσάφι. Ντυθείτε με το μετάξι της δικαιοσύνης, το λεπτό λινό της αγιότητας και την πορφύρα της σεμνότητας. Έτσι στολισμένες, θα έχετε για Αγαπημένο σας το Θεό! (*28)

7. Προχωρήστε (για να τους συναντήσετε) στολισμένες με τα κοσμήματα των προφητών και των αποστόλων. Η λευκότητά σας είναι η απλότητά σας, το ρόδινο χρώμα σας η σεμνότητά σας. Βάψτε τα μάτια σας με την αιδημοσύνη σας, και το στόμα σας με τη σιωπή σας. Βάλτε στα αυτιά σας τα λόγια του Θεού και στο λαιμό σας το ζυγό του Χριστού. Σκύψτε το κεφάλι σας στο σύζυγό σας, γιατί η υποταγή σας είναι το καλύτερο κόσμημα. Απασχολείστε τα χέρια σας με το γνέσιμο, μείνετε στο σπίτι, και θα τους «αρέσετε» περισσότερο, παρά αν στολιστείτε με χρυσάφι. Ντυθείτε με το μετάξι της δικαιοσύνης, το λεπτό λινό της αγιότητας και την πορφύρα της σεμνότητας. Έτσι στολισμένες, θα έχετε για Αγαπημένο σας το Θεό! (*28)

7. *Proditeuosiammedicamentiset ornamentis extractae prophetarum et apostolorum, sumentes de simplicitate eandorem, de pudicitia ruborem, depictae oculos uerecundia et os taciturnitate, inserentes in aures sermonem Dei, adnectentes ceruicibus iugum Christi.*

Caput maritis subicite et satis ornatae eritis; manus lanis occupate, pedes domi figite et plus quam in auro placebitis. Vestite nos serico probitatis, byssino sanctitatis, purpura pudicitiae. Taliter pigmentatae Deum habebitis amatorem.

(*28) Σε όλη την παράγραφο περιγράφεται η αγία γυναίκα που είναι το ακριβώς αντίθετο σχεδόν σε όλα τα επίπεδα με την γυναίκα του κόσμου. Μια έξοχη ανάλυση στον σεβασμό και την εκτίμηση του Τερτυλλιανού προς τις γυναίκες υπάρχει στο *Vita Latina* 119, (Sept. 1990), σ. 15-21, σε άρθρο του Marie Turcan. Κοίτα στο Internet.

ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΨΗ ΠΕΡΙ ΣΕΜΝΟΤΗΤΑΣ I,II

Στην 8η και 9η πραγματεία του ο Τερτυλλιανός αναφέρεται στο μεγάλο θέμα του «**Στολισμού / Ντυσίματος των γυναικών**» (De Cultu Feminarum), το οποίο αναπτύσσει σε δύο πονήματα. Ουσιαστικά αποτελεί ένα κόλαφο κατά της μόδας της Βαβυλώνας την οποία καλούνται να αποφύγουν οι πιστές γυναίκες οι οποίες πλέον επιφορτίζονται να απορρίψουν τον εξευτελισμό και την προσβολή του επιχειρείται κατά της αξιοπρέπειας της γυναίκας.

Σε μία εποχή σαν την δική μας που δεν μοιάζει τόσο διαφορετική από αυτή του Τερτυλλιανού, αφού μιλά για «... την ολοένα αυξανόμενη διαφθορά του καιρού μας ...» (B:12:1), τα θέματα αυτά δεν απευθύνονται σε εθνικές γυναίκες του τότε κόσμου ούτε σε κατ' όνομα χριστιανές του σήμερα αλλά σε συνειδητές Χριστιανές οι οποίες μαζί με Χριστιανούς, «*κοιτάζοντας με ακάλυπτο πρόσωπο στον καθρέφτη της δόξας του Κυρίου, μεταμορφωνόμαστε στη δική του εικόνα, προχωρώντας από δόξα σε δόξα, έτσι ακριβώς όπως θα το πετύχαινε μόνο το Πνεύμα, ο Κύριος.*» (2 ΚΟΡ. 3[Γ]:18)

Για τους ανωτέρω λόγους από την αρχή δηλώνει:

«Αν υπήρχε στη γη πίστη ανάλογη με το μισθό που περιμένουμε να λάβουμε στον ουρανό, καμία από σας, πολυαγαπημένες μου αδελφές, δεν θα επιθυμούσε να ντύνεται πολύ χαρούμενα (για να μη πω πολύ φανταχτερά), από τη στιγμή που 'γνώρισε τον Κύριο' κι έμαθε την αλήθεια σχετικά με τις γυναίκες.» (A:1:1)

Αυτές οι γυναίκες γνωρίζουν την πικρή αλήθεια ότι «*η γυνή απατηθείσα έγινε παραβάτης*» (1 ΤΙΜ. 2[B]:14) μαζί με το γεγονός ότι γυναίκα αποτελεί το μέσον σκανδαλισμού και πρόκλησης σε αυτό τον κόσμο.

Κάτω από αυτό το πρίσμα γράφει αποκαλυπτικά:

«Γυναίκα, είσαι η θύρα εισόδου του διαβόλου, είσαι αυτή που έκανε προσιτό το (απαγορευμένο) δέντρο. Είσαι η πρώτη που παρέβη το νόμο του Θεού, κι εκείνη που έπεισε αυτόν στον οποίον ο διάβολος δεν τόλμησε να επιτεθεί (A:1:2) ... Εξαιτίας της παράβασής σου – που είναι θάνατος – ακόμα κι ο Υιός του Θεού έπρεπε να πεθάνει. Και σε απασχολεί το πως θα στολίσεις το σώμα σου και το τι θα φορέσεις πάνω από τους δερμάτινους χιτώνες;» (A:1:2)

ΟΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΕΣ ΔΕΝ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΣΚΑΝΔΑΛΙΖΟΥΝ

Στο 2ο κεφάλαιο, αποκαλύπτει ότι όλο το ξεγύμνωμα και το φτιασίδωμα των γυναικών που σκοπό έχουν να προκαλέσουν και να σκανδαλίσουν προκαλείται από τις εμπνεύσεις των εκπεσόντων αγγέλων. Έτσι ο καλλωπισμός και η επίδειξη θεωρούνται ως διαβολικές απασχολήσεις.

Ρούχα πολύχρωμα και εξεζητημένα, στο κάτω-κάτω παντού προκαλούν αποδοκιμασία και η Αιδώς (ντροπή) - είναι μία αρχαία Ελληνική θεότητα που λατρευόταν ως προσωποποίηση της συστολής, της κοσμιότητας, της ντροπής και γενικότερα της ηθικής και του φόβου ενάντια σε κάθε είδους απρέπεια.

Ο πόλεμος του Χριστιανού είναι εναντίον του αχαλίνωτου αισθησιασμού και της ταύτισης του με το κοσμικό σύστημα, την Βαβυλώνα.

«Η ένδυση» βαρύνεται με την κατηγορία της φιλοδοξίας, ο καλλωπισμός με την κατηγορία της πορνείας.» (Α:4:2) Και συνεχίζει: 'Απ' αυτή την επιθυμία γεννιέται κι άλλη αμαρτία: η πλεονεξία. Γιατί η κατοχή αγαθών επιτρέπεται μεν, αλλά μέσα σε όρια. Για τη σωτηρία— όχι μόνο των γυναικών αλλά και των ανδρών — είναι απαραίτητη η σεμνότητα.' (Β:1:1)

«Πόσες δεν επιθυμούν να τις θαυμάζουν οι ξένοι; Πόσες δεν βιάφονται γι' αυτό το λόγο, κι από την άλλη μεριά λένε ότι ποτέ δεν έγιναν αντικείμενα πόθου; Αυτή είναι η σεμνότητα των Εθνικών.» (Β:1:3)

ΤΟ ΕΝΔΥΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΗΤΑΝ ΗΘΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Όμως και τώρα όπως τότε το ένδυμα κι η λειτουργία του σε σχέση με τον άνθρωπο, δηλ. το σώμα, τη ζωή και την συμπεριφορά, αντιμετωπίζονται από τους κοσμικούς κύκλους και τα επενδεδυμένα συμφέροντα (μόδα, τέχνη, θέαμα) ως εντελώς αδιάφορα ηθικά. «Οι περισσότεροι άνθρωποι δεν δίνουν ιδιαίτερη σημασία στο ένδυμα και την ενδυματική τους συμπεριφορά, διότι έχουν την εντύπωση ότι το θέμα αυτό είναι ουδέτερο και αδιάφορο και ότι, ειδικότερα, δεν έχει καμιά μεταφυσική διάσταση, καμιά σχέση με τον Θεό.» Χιτώνες και Ιμάτια, σ. 139, καθ. Ευθυμίου Στύλιου, Αθήνα-1998.

Στην αρχαία Εκκλησία όμως το ένδυμα θεωρείτο ως απόλυτα ηθικό πρόβλημα. Το πρώτο αχειροποίητο ένδυμα το έφτιαξε ο Θεός και ο γυμνισμός ακόμη και αυτός των αθλητών δεν ήταν παρά μία βαρβαρότητα, «ένα αισχρό και γελοίο θέαμα» όπως είπε ο Πλάτων.

Η Χριστιανή δεν φτάνει μόνο να είναι σεμνή, αλλά και να φαίνεται. Η σεμνότητά της δεν πρέπει να περιορίζεται στο μυαλό αλλά να επεκτείνεται και στο ντύσιμο, να μην είναι θέμα μόνο της συνείδησης, αλλά και της εξωτερικής εμφάνισης

Κάθε γυμνό, οσοδήποτε αφηρημένο και λίγο αν είναι, δεν μπορεί να μη διεγείρει στον θεατή κάποια στοιχεία ερωτισμού.

«Η ‘ένδυση’ βαρύνεται με την κατηγορία της φιλοδοξίας, ο ‘καλλωπισμός’ με την κατηγορία της πορνείας»

«Η εξωτερική εμφάνιση (φόρεμα προπάντων, αλλά και κόμμωση, στάση, περπάτημα) είναι συνάρτηση της εσωτερικής μας δομής ... Από τον τρόπο που ντύνεται ένας άνθρωπος, μπορεί να μαντέψει κανείς το επάγγελμα, την κοινωνική θέση, την παιδεία του, αλλά και πολλές πτυχές του χαρακτήρα του: το βάθος της ψυχής του, τις βλέψεις και τις επιδιώξεις του, τις διαστάσεις του αισθηματικού του κόσμου, το τι θέλει και μπορεί να πάρει και να δώσει στη ζωή, το πόσο εμπιστεύεται στον εαυτό του και τους άλλους ανθρώπους, αν λογαριάζει ή όχι τα μέτρα και τις συνήθειες του συλλογικού βίου...» καθ. Ε. Παπανούτσος

«Πρέπει να ξέρετε ότι η τέλεια – δηλ. η Χριστιανική – σεμνότητα επιβάλλει όχι μόνο να μη θέλετε να γίνεστε αντικείμενα σαρκικού πόθου, αλλά και να το βδελύττεσθε: **Γιατί θέλετε να δημιουργείτε στους άλλους αμαρτωλά πάθη γιά σας;**» (B:2:1)

Και αυτό τονίζεται έντεχνα με «... τα ποικίλματα των περιδέραιων, τα χρυσά βραχιόλια, και τα εκχυλίσματα από λειχήνες για τη βαφή των μάλλινων, κι εκείνη τη μαύρη σκόνη που κάνει έντονα τα βλέφαρα και τις βλεφαρίδες.» (A:2:1)

Οι δαίμονες γνωρίζουν, «ότι η επίδειξη, η φιλοδοξία και η επιθυμία να αρέσουν με σαρκικά μέσα, δυσαρρστεί το Θεό.» (A:2:4)

«Οι γυναίκες που τρίβουν το δέρμα τους με αλοιφές, που λεκιάζουν τα μάγουλά τους με κοκκινάδι και κάνουν έντονες τις γραμμές των ματιών τους με αντιμόνιο, διαπράττουν αμάρτημα (B:5:2) ... Αυτή που έχει ψεύτικη εμφάνιση, ενώ απαγορεύεται να πει ψεύτικο λόγο! Πώς μπορεί το βλαβερό να είναι χαριτωμένο; Πώς μπορεί η βρωμιά να είναι ομορφιά;» (B:6:2)

«Διά πάντων, δι’ οφθαλμών, δι’ ιματίων, δια ποδών, διά βαδίσεως, ή τε σωφροσύνη και η ασέλγεια φαίνεται. Της γαρ ένδον καθημένης ψυχής, ώσπερ κήρυκες τινες εισι των αισθητηρίων αι κινήσεις» (I.Χρυσόστομος)

Η τέλεια σεμνότητα απέχει από την αμαρτία, αλλά κι από ό,τι τείνει προς την αμαρτία.

Η γυναίκα που αγαπά «τον πλησίον ως σεαυτόν» (ΜΑΤΘ. 19[ΙΘ]:19) δεν πρέπει να του γίνεται σκάνδαλο και πρόσκομμα. «γιατί να αποτελούμε κίνδυνο γιά τον συνάνθρωπό μας;

Γιατί να του δημιουργούμε επιθυμίες – τις οποίες ο Κύριος, ‘συμπληρώνοντας το νόμο’, συσχετίζει με την πράξη της πορνείας;» (B:2:4)

«Γιατί αυτός ο άλλος που θα κάνει την ομορφιά σας αντικείμενο του πόθου του και μέσα στην καρδιά του θα εκτελέσει την πράξη που εμπνέει ο πόθος του, θα απωλεσθεί ...» (B:2:4) «... Εκεί που υπάρχει σεμνότητα, η ομορφιά είναι άχρηστη. Διότι η ομορφιά είναι όργανο και μητέρα της φιληδονίας ... » (B:3:1)

ΜΕΤΡΟ ΣΕ ΟΛΑ - ΟΧΙ ΕΚΚΕΝΤΡΙΚΟΤΗΤΕΣ

«Φροντίστε να περιορίσετε και να περικόψετε τις περιττές πολυτέλειες όσον αφορά το ντύσιμο και όλα τα άχρηστα πράγματα προσωπικής αισθητικής. Όλα αυτά σχετίζονται στενά με τη φιληδονία, και γίνονται πρόσκομμα στη σεμνότητα.» (B:9:1,2)

«Η αγία γυναίκα που γεννήθηκε όμορφη, ας μη δίνει σε κανένα το δικαίωμα.» (B:3:3) «Λέγοντάς σας όλα αυτά δεν σας προτείνουμε βέβαια να έχετε εμφάνιση άξεστη και τραχιά, ούτε προσπαθούμε να σας πείσουμε ότι η βρωμιά και η ατημελησία είναι καλά πράγματα. Να περιποιείτε τον εαυτό σας, αλλά μέσα σε φυσιολογικά όρια.» (B:5:1)

Τα καθαρά ρούχα είναι σημείο αυτοσεβασμού. Η αρχαία Εκκλησία υπερτονίζει την σεμνότητα και απλότητα του ενδύματος. Η καθαριότητα ταυτίζεται με την ευσέβεια, «στους Χριστιανούς δεν ταιριάζει ούτε η επιτηδευμένη βρώμα, ούτε η εξεζητημένη καθαριότητα.» Ιερώνυμος (342-420), *Περι Παρθενίας*, πργρ. 89

Προχωρώντας λίγο πιο πέρα ο Τερτυλλιανός μιλά γι αυτούς που δεν μπορούν να συμβιβαστούν με την ηλικία τους. «Κι όσες στενοχωριούνται για τη μακροβιότητά τους, προσπαθούν να κάνουν τα άσπρα τους μαλλιά μαύρα! Τι θράσος! Η ηλικία που ευχόμαστε και προσευχόμαστε να φτάσουμε, ντρέπεται γιά τον εαυτό της ;» (B:6:3),

και «για να μην πείτε πως σαν άντρας ζηλεύω τις γυναίκες και θέλω να τις στερήσω από τα κεκτημένα τους, θα μιλήσω και γι' αυτά που δεν επιτρέπεται ούτε εμείς να κάνουμε, προς χάριν της σοβαρότητας που μας επιβάλλει ο φόβος του Θεού.» (B:8:1)

Η διδασκαλία της αρχαίας Εκκλησίας όπως την εκφράζει ο Τερτυλλιανός, συνοψίζεται στο ότι το ένδυμα προστατεύει την ηθική ακεραιότητα του ανθρώπου και προβάλλει την προσωπικότητά του. Δεν ισοπεδώνει τα φύλλα αλλά το ένδυμα προστατεύει, κατευνάζει, τιθασεινει ή κάνει ακριβώς το αντίθετο καθώς οι περισσότεροι κυκλοφορούν με «οφθαλμούς μεστούς μοιχείας»

2 ΠΕΤΡ. 2:14

Το ένδυμα δεν αποτελεί εγγύηση ηθικότητας του ανθρώπου, αυτό εξαρτάται από την εν γένει στάση του ανθρώπου σε όλη του τη ζωή.

Πολλοί καθώς πρέπει ντυμένοι άνθρωποι διαπράττουν ανηθικότητες κι ακόμη εγκλήματα, ενώ άνθρωποι που από άγνοια ακολουθούν μια προκλητική κοινωνική συνθήκη στο ντύσιμο, δεν είναι πονηροί. Το ρούχο αποτελεί όμως σαφή επίδειξη πλούτου: «Αποφεύγουμε την καύχηση, επειδή με την καύχηση υψωνόμαστε, πράγμα που δεν συμβιβάζεται με την ταπεινότητα που έχουν οι πειθόμενοι στις εντολές του Θεού.» (B:3:2)

«Πως θα μπορέσεις να ανταποκριθείς στην ταπεινότητα που ομολογεί η πίστη μας αν δεν περιορίσεις την απόλαυση του πλούτου και της κομψότητας, που τείνουν τόσο πολύ προς τη δόξα; Γιατί η δόξα πάντα εξυψώνει, ποτέ δεν ταπεινώνει.» (B:9:5)

Ενδύματα ως τροφή πλεονεξίας, επίδειξης πλούτου και κοινωνικής διάκρισης, κενοδοξίας και ματαιοδοξίας, δεν μπορούν να φορούν συνειδητοί Χριστιανοί.

«Επειδή όπου είναι ο Θεός, εκεί είναι και η σεμνότητα – μαζί με τη σοβαρότητα, τη βοήθo και σύμμαχo της ... Ας απορριψουμε τα γήινα κοσμήματα αν επιθυμούμε τα ουράνια.» (B:13:5)

Η κατά Θεό εκπαίδευσή μας αποσκοπεί στο να περιορίζουμε, ν' αποδυναμώνουμε θα λέγαμε, τον κόσμο.

Ο Κύριος δεν θεράπευσε το ένδυμα αλλά την ψυχή που είχε αποτελέσματα το ένδυμα. (ΛΟΥΚ. 8[H]:26-39)

«Η επίσκεψη σε αρρώστους αδελφούς, η Θεία Κοινωνία και ο λόγος του Θεού.» (B:II:2) Αυτά είναι σοβαρές ασχολίες που απαιτούν σοβαρότητα και αγιασμό, το αντίθετο είναι η απασχόληση με την εξεζητημένη αμφίεση, την επιμελή επιτήδευση και την ανήθικη ατημελησία.

Οι πιστοί προσμένουν εκείνη την ημέρα που τα νέα ιμάτια τους θα είναι *«λευκά ως το φως»* (ΜΑΤΘ., 17[IZ]:2), και με τους νέους ελαφρείς χιτώνες της αναστάσεως, θα εισέλθουν στην αιώνια άνοιξη.

Ο 20ς αι., έγινε μάρτυρας μιας ενδυματικής έκρηξης και μιας ενδυματικής επανάστασης η οποία μέσω των *prêt a porte*, κατάντησε όλο το καταναλωτικό κοινό να υποταχθεί σε μια παγκόσμια ενδυματική δικτατορία. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο το ενιαίο ένδυμα (Unisex) έγινε το σύμβολο μιας σεξουαλικής επανάστασης.

Ομως, 'Το ενιαίο ... ένδυμα κρίνεται απαράδεκτο από χριστιανική άποψη, διότι, καταργεί την προσωπική ταυτότητα και το προσωπικό χάρισμα του άνδρα και της γυναίκας και ισοπεδώνει τα δύο ανθρώπινα φύλα.» γράφει ο επίσκοπος Αχελώου Ευθύμιος.

Η ανδροποίηση της γυναίκας που είναι προϊόν μιάς ανδροκρατούμενης κοινωνίας έδειξε πως ακόμη και οι φωνασκούσες φεμινίστριες υποτάχθηκαν σε αυτό που πολεμούσαν ...

Πέρα από τη χρήση στις αγροτικές και επαγγελματικές απαιτήσεις και η ενδυματική συμπεριφορά των παιδιών που είναι προϊόν αντίδρασης και επανάστασης.

Η μόδα μέσω πρόκλησης της ερωτικής επιθυμίας (Sex-appeal), με προβολή συγκεκριμένων ζωνών, δεν είναι παρά εκπόρνευση της τέχνης της μόδας που οδηγεί σ' άλογη χρήση της σεξουαλικότητας.

Ο Χριστιανός ως σχεδιαστής μόδας η πελάτης δεν μπορεί να είναι έρμαιο στην χυδαιότητα και την προκλητική πολυτέλεια.

ΣΕΠΤΙΜΙΟΣ ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΟΣ

ΤΡΙΤΟΣ ΚΥΚΛΟΣ

«ΔΕΝ ΕΙΣΘΕ ΜΕΡΟΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ»

(ΙΩΑΝ. 15[ΙΕ]:19)

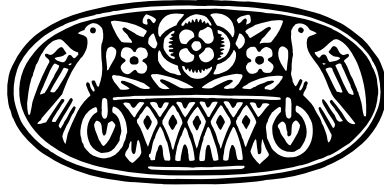
10) ΠΕΡΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ

11) ΠΕΡΙ ΘΕΑΜΑΤΩΝ

12) ΠΕΡΙ ΕΙΔΩΛΟΛΑΤΡΕΙΑΣ

#10 “De Corona Militis” (Περί του Στρατιωτικού Στεφάνου)

Εισαγωγή

Το στεφάνωμα το τόσο διαδεδομένο στην αρχαία κοινωνία, είναι διαμετρικά αντίθετο με το φρόνημα του Χριστιανού που καλείται να εξέλθει από τη Βαβυλώνα - αφήνοντας πίσω τη ματαιοδοξία, την επίδειξη, τη διαστροφή και την ειδωλολατρεία της.

Ο Τερτυλλιανός βρίσκει την ευκαιρία να τονίσει ότι η Εκκλησία σέβεται και διατηρεί άγραφες παραδόσεις από την αποστολική εποχή αλλά και να δηλώσει ξεκάθαρα ότι το επάγγελμα του στρατιωτικού και ο πόλεμος δεν συμβιβάζονται με τη Χριστιανική διδασκαλία του να *«αγαπήσεις τον εχθρό σου ...»*

(ΛΟΥΚ. 6[ΣΤ]:35)

ΣΕΠΤΙΜΙΟΥ ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ

(De Corona Militis) (*1)

I. 1. Proxime factum est. Liberalitas praestantissimorum imperatorum expungebatur in castris, milites laureati adibant.

Adhibetur quidam illic magis Dei miles, ceteris constantior fratribus qui se duobus dominis seruire posse praesumpserant. Solus libero capite, coronamento in manu otioso, uulgato iam et ista disciplina christiano, relucebat.

2. Denique singuli designare et ludere eminus, infrendere comminus. Continuo murmur;

tribuno defertur et persona : iam ex ordine decesserat. Statim tribunus:

«Cur, inquit, tam diuersus habitus ? » Negauit ille sibi cum ceteris licere. Causas expostulatus, « christianus sum » respondit.

O militem gloriosum in Deo ! Suffragia exinde, et res ampliata et reus ad praefectos.

Κεφ. 1. Το γεγονός που έγινε αιτία να γραφτεί το παρόν έργο

1. Πρόσφατα συνέβη το εξής περιστατικό: Στο στρατόπεδο μοιράζονταν τα χρήματα της πριμοδότησης που χορηγούν οι λαμπροί μας αυτοκράτορες (*2) και οι στρατιώτες προσέρχονταν δαφνοστεφανωμένοι. Ένας από αυτούς λοιπόν, που ήταν στρατιώτης του Θεού – και **πιό σταθερός από τους υπόλοιπους αδελφούς του οι οποίοι φαντάζονται πως μπορούν να δουλεύουν δύο αφέντες** – προχωρούσε με το κεφάλι γυμνό, κρατώντας στο χέρι το (MATΘ. 6:24) άχρηστο στεφάνι, φανερώνοντας με αυτό τον ευγενή τρόπο τον εαυτό του, και δηλώνοντας έτσι σε όλους ότι ήταν Χριστιανός. (*3)

2. Όπως ήταν φυσικό, έγινε το επίκεντρο της προσοχής: από μακριά τον αποδοκίμαζαν και από κοντά του έτριζαν τα δόντια. Δεν πρόλαβε καλά-καλά να απομακρυνθεί από τους ζυγούς των παραταγμένων στρατιωτών, και οι ψίθυροι έφτασαν στα αυτιά του δημάρχου. Ο δήμαρχος αμέσως τον κάλεσε και τον ρώτησε: «Γιατί αυτή η διαφορά στην εμφάνισή σου;» Ο στρατιώτης απάντησε ότι σε εκείνον δεν επιτρεπόταν να φοράει στεφάνι όπως οι άλλοι. (*4) Αμέσως ρωτήθηκε για τον λόγο, κι εκείνος απάντησε, «Είμαι Χριστιανός». Ω στρατιώτη, που καυχάσαι στον Θεό! Η υπόθεση εξετάστηκε και έγινε ψηφοφορία. Αποφασίστηκε να μεταφέρουν το θέμα σε ανώτερο δικαστήριο, και ο παραβάτης οδηγήθηκε στους επάρχους.

(*1) Το πιθανότερο είναι πως αυτή η πραγματεία γράφτηκε το 204 μ.Χ. Η πριμοδότηση των στρατιωτών είναι η επιβράβευσή τους για την νίκη επί των Πάρθων, όταν αυτοκράτορας ήταν ο Σεβήρος. (*2) Ο Σεβήρος μοιράστηκε την αυτοκρατορία με τους δύο γιούς του: τον Καρακάλλα το 198, και τον Γήτα το 208 μ.Χ. (*3) Πρέπει να κατανοηθεί ότι πολλοί πίστεψαν ενώ ήταν ακόμη στρατιώτες. Επίσης η στρατιωτική υπηρεσία δεν είναι κάτι που απαγορεύει κάποιον να βαπτισθεί (κοίτα Κορνήλιος: ΠΡΑΞ. 10ο κεφ.), δεν του επιτρέπεται όμως να σκοτώσει για κανένα λόγο. (*4) Με τη θέση δήλωνε ότι δεν ήταν «μέρος του κόσμου» (ΙΩΑΝ. 15[ΙΕ]:19).

3. Αμέσως έβγαλε το βαρύ μανδύα κι άρχισε να απαλλάσσεται από τα βάρη. Έλυσε τα στρατιωτικά υποδήματα γιατί τώρα στέκεται σε ιερό έδαφος. (*5). **Παρέδωσε και το ξίφος**, που ούτε κι αυτό του χρειάζεται τώρα που έχει την προστασία του Θεού. Πέταξε και το δάφνινο στεφάνι. Και τώρα, ντυμένος ρούχο πορφυρό που ελπίζει να βαφτεί στο αίμα του, στα πόδια του τα υποδήματα της ετοιμασίας του ευαγγελίου, ζωσμένος την ρομφαία του λόγου του Θεού, φορώντας την πανοπλία των αποστόλων και επάξια φέροντας το λευκό στεφάνι του μαρτυρίου, **στη φυλακή πλέον, περιμένει τη γενναιοδωρία του Χριστού.**

4. Εν τω μεταξύ, αρνητικές κρίσεις άρχισαν να ακούγονται για αυτή του την συμπεριφορά – **αν προέρχονται από Χριστιανούς δεν ξέρω, γιατί αυτοί δεν έχουν καμία διαφορά από τους εθνικούς – ότι τάχα είναι ισχυρογνώμων και απερίσκεπτος, και υπερβολικά πρόθυμος να πεθάνει**, (*6) γιατί, γινόμενος αντικείμενο επίπληξης για ένα απλό θέμα ενδυμασίας, έβαλε σε μπελάδες εκείνους που φέρουν το Όνομα. (*7) Κι όμως, αληθινά, μόνο εκείνος βρέθηκε γενναίος ανάμεσα σε τόσους αδελφούς-στρατιώτες, **μόνο εκείνος βρέθηκε Χριστιανός.** Είναι φανερό ότι εκείνοι που απέρριψαν τις προφητείες του Αγ. Πνεύματος (*8), σκοπεύουν επίσης να αρνηθούν το μαρτύριο.

5. Γι'αυτό μουρμουρίζουν ότι κινδυνεύει η ειρήνη που τόσο καιρό απολάμβαναν. **Δεν αμφιβάλλω ότι μερικοί ήδη γυρνούν την πλάτη στη Γραφή** κι ετοιμάζουν αποσκευές για τη φυγή τους από πόλη σε πόλη: **γιατί μόνο αυτό τους νοιάζει να θυμούνται απ' το ευαγγέλιο.** Επίσης ξέρω ότι οι ποιμένες τους είναι λιοντάρια στην ειρήνη και ελάφια στον πόλεμο. Όσον αφορά τις ερωτήσεις που μας κάνουν για να αποσπάσουν ομολογίες από μας, εμείς θα διδάξουμε αλλού.

posuit, releuari auspicatus, speculatoriam morosissimam de pedibus absoluit, terrae sanctae insistere incipiens, gladium nec dominicae defensionis necessarium reddidit, laurea et de manu claruit.

Et nunc, rufatus sanguinis sui spe, calciatus de euangelii paratura, succinctus acutiore uerbo dei, totus de apostolo armatus et de martyrii candida melius coronatus, donatium Christi in carcere expectat.

4. *Exinde sententiae super illo, -- nescio an christianorum: non enim aliae ethnicorum --,*

ut de abrupto et praecipiti et mori cupido, qui de habitu interrogatus nomini negotium fecerit, solus scilicet fortis inter tot fratres commilitones, solus christianus. Plane superest ut etiam martyria recusare meditentur, qui prophetias eiusdem spiritus sancti respuerunt.

5. *Mussitant denique tam bonam et longam pacem periclitari sibi. Nec dubito quosdam scripturas emigrare, sarcinas expedire, fugae accingi de ciuitate in ciuitatem. Nullam enim aliam euangelii memoriam curant. Noui et pastores eorum: in pace leones et in proelio ceruos. Sed de quaestionibus confessionum alibi docebimus.*

Δεν αμφιβάλλω ότι μερικοί ήδη γυρνούν την πλάτη στη Γραφή κι ετοιμάζουν αποσκευές για τη φυγή τους από πόλη σε πόλη: γιατί μόνο αυτό τους νοιάζει να θυμούνται απ' το ευαγγέλιο. Επίσης ξέρω ότι οι ποιμένες τους είναι λιοντάρια στην ειρήνη και ελάφια στον πόλεμο.

(*5) Αυτή η φράση που υποννοεί την ετοιμότητα του στρατιώτη να μαρτυρήσει, είναι ταυτόχρονα ενδεικτική της λογοτεχνικής ιδιοφυΐας του Τερτυλλιανού: το χόμα που πατάει ο μάρτυρας αρχίζει να είναι άγιο ακόμα και πριν τη θυσία. Με το να λύσει το υπόδημά του ο θυσιάζομενος καθαγιάζει το σημείο και ταυτόχρονα αποτίει φόρο τιμής. (*6) Οι γνωστές αιτιάσεις των συμβιβασμένων με το σύστημα. (*7) Του Χριστού. Οι μαθητές της Αντιοχείας ήταν οι πρώτοι που ονομάστηκαν «Χριστιανοί». (*8) Η ομάδα των σαρκικών Χριστιανών που έλεγαν ότι ο Παράκλητος έπαψε να μιλά από την εποχή του Ιωάννου. (Κοίτα: *Περί Νηστείας*)

6. *At nunc, quatinus et illud opponunt : « Vbi autem prohibemur coronari ? »,*

hanc magis localem substantiam causae praesentis aggrediar, ut et qui ex sollicitudine ignorantiae quaerunt instruantur, et qui in defensionem delicti contendunt,

reuincantur, ipsi uel maxime christiani laureati, quibus id solum quaestio est,

quasi aut nullum aut incertum saltem habere possit delictum quod patiatur quaestionem. Nec nullum autem nec incertum hinc interim ostendam.

II. 1. *Neminem dico fidelium coronam capite nosse alias, extra tempus temptationis eiusmodi. Omnes ita obseruant a catechumenis usque ad confessores et martyras uel negatores. Videris unde auctoritas moris, de qua nunc maxime quaeritur.*

Porro cum quaeritur cur quid obseruetur, obseruari interim constat. Ergo nec nullum nec incertum uideri potest delictum quod committitur in obseruationem suo iam nomine uindicandam, et satis auctoritatem consensus patrocinio.

6. Εκφράζουν την αντίρρησή τους διερωτώμενοι: «Αλλά πού το λέει ότι απαγορεύεται να μας στεφανώνουν;» (*9) Θα ξεκινήσω λοιπόν από αυτό το σημείο που ταιριάζει περισσότερο να μελετήσουμε, όντας ουσιαστικά το επίκεντρο του παρόντος ισχυρισμού. Ούτως ώστε, **αφ'ενός θα διαφωτιστούν όσοι ρωτούν με ειλικρίνεια, και αφ'ετέρου θα αποστομωθούν εκείνοι που επιχειρούν να δικαιολογήσουν την αμαρτία**, ιδιαίτερα οι ίδιοι οι δαφνοστεφανωμένοι Χριστιανοί, γιά τους οποίους το παρόν θέμα είναι μία απλή συζητηση, μιάς και το θεωρούν είτε μη παράβαση, είτε αδιευκρίνιστο θέμα, μόνο και μόνο επειδή γίνεται αντικείμενο έρευνας. Όμως τώρα θα αποδείξουμε ότι δεν είναι ούτε άνευ αμαρτίας, ούτε αδιευκρίνιστο.

Κεφ. 2. Στο επιχείρημα «αυτό που η Γραφή δεν απαγορεύει ρητώς, επιτρέπεται», ο Τερτυλλιανός απαντά: «αυτό που δεν επιτρέπεται ρητώς, απαγορεύεται»

1. Σας βεβαιώνω ότι κανείς πιστός δεν έφερε ποτέ στεφάνι στο κεφάλι του, εκτός από την ώρα της δοκιμασίας. Αυτό ισχύει γιά όλους, από κατηχούμενους (*10) μέχρι ομολογητές και μάρτυρες, ή (όπως στην παρούσα υπόθεση) αρνητές. Σκεφθήτε λοιπόν πως επικράτησε η συνήθεια που εξετάζουμε τώρα. Αλλά όταν τίθεται το ερώτημα γιατί κάνουμε αυτό που κάνουμε, είναι προφανές πως ήδη το κάνουμε. Ως εκ τούτου, δε μπορούμε ούτε να θεωρήσουμε ότι δεν είναι αδίκημα, ούτε να διερωτώμεθα αν είναι αδίκημα ή όχι, αυτό που διαπραττεται ενάντια σε μιά συνήθεια που η ύπαρξή της βασίζεται στην υπόληψή της κι επικυρώνεται με το παραπάνω από την υποστήριξη της γενικής αποδοχής.

(*9) Η νομικιστική τοποθέτηση μερικών που αγνοούν το πνεύμα των Γραφών. (*10) Μία από τις σπάνιες φορές που οι «κατηχούμενοι» κατατάσσονται ανάμεσα στους «πιστούς».

2. Αναμφίβολα οφείλουμε να ερευνούμε τις αιτίες, αλλά χωρίς προκατάληψη ενάντια στη συνήθεια. Ούτε για να την ανατρέψουμε, αλλά μάλλον για να την ενισχύσουμε, ώστε να την ακολουθείτε πιά προσεκτικά όταν ικανοποιηθήτε και απ' την εξέταση των αιτίων. Μα τι σκοπό εξυπηρετεί το να φέρνει κάποιος προς συζήτηση μιά συνήθεια όταν δεν την τηρεί πλέον και να ζητά την εξήγηση γιατί γίνονται αυτά που δεν κάνει; Αν και πρόθυμοποιείται να την εξετάσει ώστε να αποδείξει ότι δεν έσφαλε που την εγκατέλειψε, είναι προφανές το παράπτωμα της προηγούμενης επιπόλαιας τήρησής της.

3. Διότι αν σήμερα δεν συνιστά παράπτωμα το να λάβει στεφάνι, ήταν παραβάτης όταν το αρνιόταν στο παρελθόν. **Αυτή η πραγματεία λοιπόν δεν γράφεται για όσους δεν είναι σε κατάσταση να ερευνήσουν, αλλά για όσους επιθυμούν πραγματικά να μάθουν, και δεν θέτουν ερώτημα προς συζήτηση, αλλά ζητούν συμβουλή.** Επειδή αυτή η επιθυμία εμπνέει μιά πραγματική έρευνα. Όμως **επαινώ την πίστη που θεωρεί καθήκον της τη συμμόρφωση με τον κανόνα πριν ακόμα μάθει τα αίτια.**

4. Εύκολο είναι να ρωτάμε που είναι γραμμένο ότι δεν πρέπει να λαμβάνουμε στέφανο. **Αλλά είναι πουθενά γραμμένο ότι πρέπει να λαμβάνουμε;** Πράγματι, όταν κάποιος ζητούν εναγωνίως τα εντάλματα της Γραφής σχετικά με το αντίθετο από αυτό που οι ίδιοι υποστηρίζουν, φαντάζονται πως η Γραφή θα βρεθεί υπέρ τους. Γιατί στο επιχείρημα ότι είναι νόμιμο οι Χριστιανοί να στεφανώνονται λόγω του ότι η Γραφή δεν το απαγορεύει, μπορούμε να ανταπαντήσουμε ότι είναι παράνομο επειδή η Γραφή δεν το συνιστά. Τι θα κάνει ο πειθαρχημένος; Θα δεχτεί και τα δύο, σαν να μην απαγορεύεται κανένα; Ή θα τα αρνηθεί και τα δύο, σαν να μη συνιστάται κανένα;

2. *Plane, ut ratio quaerenda sit, sed salua obseruatione, nec in destructionem eius, sed in aedificationem potius, quo magis obserues, cum fueris etiam de ratione securus. Quale est autem ut tunc quis in quaestionem prouocet obseruationem, cum ab ea excidit ? et tunc requirat unde habuerit obseruationem, cum ab ea desiit ? quando, etsi ideo uelit uideri ad quaestionem uocare uti ostendat se non deliquisse in obseruationis destitutione, nihilominus deliquisse eum constet retro in obseruationis praesumptione.*

3. *Si enim non deliquit hodie suscepta corona, deliquit aliquando recusata. Et ideo non ad eos erit iste tractatus, quibus non competit quaestio, sed ad illos qui studio discendi non quaestionem deferunt, sed consultationem.*

Nam nec semper quaeritur de isto, et laudo fidem quae ante credidit obseruandum esse quam didicit.

4. *Et facile est statim exigere ubi scriptum sit ne coronemur. At enim ubi scriptum est ut coronemur ? Expostulantes enim scripturae patrociniū in parte diuersa, praeiudicant suae quoque parti scripturae patrociniū adesse debere. Nam si ideo dicitur coronari licere quia non prohibeat scriptura, aequē retorquetur ideo coronari non licere quia scriptura non iubeat. Quid faciet disciplina ? Vtrumque recipiet, quasi neutrum prohibitum sit, an utrumque reiciet, quasi neutrum praeceptum sit ?*

όταν κά-
ποιοι ζητούν
εναγωνίως τα
εντάλματα της
Γραφής σχετικά
με το αντίθετο
από αυτό που οι
ίδιοι υποστηρί-
ζουν, φαντάζο-
νται πως η Γρα-
φή θα βρεθεί
υπέρ τους. Γιατί
στο επιχείρημα
ότι είναι νόμιμο
οι Χριστιανοί να
στεφανώνονται
λόγω του ότι
η Γραφή δεν
το απαγορεύει,
μπορούμε να
ανταπαντήσου-
με ότι είναι πα-
ράνομο επειδή
η Γραφή δεν το
συνιστά.

-- « *Sed quod non prohibetur ultro permissum*

III. 1. *Et quamdiu per hanc lineam serram reciprocabimus, habentes obseruationem inueteratam, quae praeueniendo statum fecit? Hanc si nulla scriptura determinauit, certe consuetudo corroborauit, quae sine dubio de traditione manauit. Quomodo enim usurpari quid potest, si traditum prius non est? Etiam in traditionis obtentu exigenda est, inquis, auctoritas scripta.*

2. *Ergo quaeramus an et traditio nisi scripta non debeat recipi. Plane negabimus recipiendam, si nulla exempla praeiudicent aliarum obseruationum, quas sine ullius scripturae instrumento, solius traditionis titulo et exinde consuetudinis patrocinio uindicamus. Denique, ut a baptisate ingrediar, aquam adituri bitem, sed et aliquanto prius in ecclesia, sub antistitis manu, contestamur nos renuntiare diabolo et pompae et angelis eius.*

Αλλά, (λένε ότι) «αυτό που δεν απαγορεύεται ρητώς, επιτρέπεται». Εγώ θα έλεγα ότι αυτό που δεν επιτρέπεται ρητώς, απαγορεύεται. (*11)

Κεφ. 3. Συνήθειες των Χριστιανών

1. Και για πόσο ακόμα θα πριονίζουμε τη γραμμή από δω κι από κει, όταν υπάρχει μιά αρχαία συνήθεια η οποία έχει παγιώσει το θέμα που συζητάμε; **Κι αν δεν το ορίζει κάποιο εδάφιο της Γραφής, σίγουρα η συνήθεια, που αναμφίβολα απορρέει απ' την παράδοση, το έχει επιβεβαιώσει.** Γιατί πώς μπορεί κάτι να καθιερωθεί, εάν πρώτα δεν παραδοθεί σε μας; Ακόμα κι όταν επικαλούμεθα την παράδοση, λέτε πως πρέπει να ζητήσουμε γραπτές πηγές.

2. Ας εξετάσουμε λοιπόν αν η παράδοση που δεν στηρίζεται σε γραπτές πηγές δεν πρέπει να γίνεται αποδεκτή. Σίγουρα θα πούμε ότι δεν πρέπει να γίνεται αποδεκτή, εκτός και αν υπάρχει προηγούμενο που να το δικαιολογεί, όπως για παράδειγμα, κάποια μη γραπτή παράδοση που στηρίζεται από την συνήθεια. Για να ασχοληθώ με το θέμα αυτό εν συντομία, θα αρχίσω με τη βάπτισμα. (*12). **Πριν μπούμε στο νερό, ενώπιον των πιστών και κάτω από το χέρι του επισκόπου, ομολογούμε επισήμως ότι αποκηρύττουμε τον σατανά, την πομπή και τους αγγέλους του. (*13)**

Ας εξετάσουμε λοιπόν αν η παράδοση που δεν στηρίζεται σε γραπτές πηγές δεν πρέπει να γίνεται αποδεκτή. Σίγουρα θα πούμε ότι δεν πρέπει να γίνεται αποδεκτή, εκτός και αν υπάρχει προηγούμενο που να το δικαιολογεί, όπως για παράδειγμα, κάποια μη γραπτή παράδοση που στηρίζεται από την συνήθεια.

(*11) Αυτό δεν το λέει με απόλυτη έννοια, αλλά σε αντίθεση με την ασυδοσία δείχνει την αυθεντία της Αγίας Γραφής.

(*12) Για το όλο το θέμα της βάπτισμας, κοίτα στο έργο του «Περί Βαπτίσματος». (*13) Η Εκκλησία έχει δικαίωμα να συστήνει παράδοση. Μεγαλύτερη απόδειξη είναι ότι δεν συνέστησε ο κανόνας των Γραφών την Εκκλησία, αλλά η Εκκλησία έφτιαξε τον Κανόνα των Γραφών. Όλες οι εκκλησιαστικές ομάδες στη γη έχουν δικές τους παραδόσεις, καμιά Εκκλησία όμως δεν έχει δικαίωμα να συστήσει παράδοση ενάντια στην Αποστολική Πρακτική της αρχαίας Εκκλησίας: **Ο Τερτυλλιανός αναφέρει στη συνέχεια ορισμένες αποστολικές παραδόσεις: (α) Βάπτισμα:** Βυθίζονταν τρεις φορές στο νερό, έχοντας προηγουμένως αποκηρύξει τον διάβολο, τους αγγέλους του, καθώς επίσης και την μεγαλοπρέπεια και ματαιότητα του βασιλείου του. Αυτή η τελετή της τριπλής καταβύθισης αποτελεί ομολογία πίστεως και αποκήρυξη του διαβόλου ως αποτέλεσμα του φόβου των τότε πιστών στις μαγείες. **(β) Θεία Ευχαριστία:** Το κάθε κοινωνό μέλος της Εκκλησίας έπαιρνε από το χέρι του επισκόπου τον άρτο και τον οίνο με ιδιαίτερο σεβασμό. Εθεωρείτο ασέβεια να πέσει ένα ψίχουλο ή να χυθεί μιά σταγόνα έστω και από απλή απροσεξία. Ακολουθώντας το παράδειγμα του Κυρίου, η Θεία Ευχαριστία μπορούσε να γίνει κατά την διάρκεια του δείπνου αν και συνήθως γινόταν Κυριακή κατά την διάρκεια συναθροίσεων πριν το χάραμα. **(γ) Αναμνηστικές τράπεζες προς τιμήν των Χριστιανών νεκρών:** Γίνονταν στην επέτειο του θανάτου, που θεωρούσαν την πραγματική επέτειο των γενεθλίων τους, γιατί πεθαίνοντας εδώ, γεννήθηκαν σε μιά καλύτερη ζωή. **(δ) Γονυκλισία:** Γονάτιζαν όταν προσεύχονταν – εκτός από την ημέρα του Κυρίου, και τις ημέρες από το Πάσχα μέχρι την Πεντηκοστή. Αυτές τις ημέρες προσεύχονταν όρθιοι. Ποτέ δεν νήστευαν την Κυριακή. **(ε) Το σημείο του σταυρού:** Έκαναν στο μέτωπό τους το σημείο του σταυρού σε όλες τις καθημερινές τους δραστηριότητες. Σημειώτεον ότι σε αυτή την συνήθεια δεν υπήρχε ίχνος δεισιδαιμονίας, πρώτον διότι αντικατέστησε αναριθμητές δεισιδαιμονίες των εθνικών ως ένδειξη διαμαρτυρίας εναντίον τους, και δεύτερον γιατί με αυτό τον τρόπο ο πιστός δήλωνε την ταυτότητά του στους άλλους ανθρώπους και, υφιστάμενος «νοειδίισμό για το όνομα του Ιησού», ενισχυόταν για να μην προδώσει τον Κύριό του. Ουσιαστικά, το νόημα της κίνησης ήταν: «Μη γένοιτο να καυχηθώ σε κάτι άλλο, εκτός από τον σταυρό.»

3. Εν προκειμένω βυθιζόμαστε τρεις φορές, κατά κάποιο τρόπο δίνοντας μεγαλύτερη υπόσχεση απ' αυτή που ο Κύριος όρισε στο Ευαγγέλιο. (*14) Μετά, όταν μας σηκώνουν (σαν νεογέννητα) (*15) πρώτα μας δίνουν να γευτούμε ένα μείγμα από μέλι και γάλα (*16) κι από εκείνη την ημέρα απέχουμε απ' το καθημερινό μας μπάνιο για μιά ολόκληρη εβδομάδα. (*17) Επίσης, κατά τις συναθροίσεις πριν τον όρθρο, παίρνουμε (απ' το χέρι του επισκόπου και μόνο) (*18) το μυστήριο της Ευχαριστίας, το οποίο ο Κύριος διέταξε να τρώγεται στη διάρκεια γευμάτων (δείπνου) και σύστησε να παίρνεται από όλους μαζί. (*19) Κατά την επέτειο του θανάτου των νεκρών μας κάνουμε προσφορές γι' αυτούς – σαν γενέθλιες τιμές. (*20)

4. Θεωρούμε άπρεπο το να νηστεύουμε ή να γονατίζουμε κατά τη λατρεία που γίνεται την ημέρα του Κυρίου. (*21)> Επίσης απολαμβάνουμε το ίδιο προνόμιο απ' το Πάσχα ως τη Πεντηκοστή. Στενοχωριόμαστε αν κατά τύχη ψωμί ή κρασί πέσει κάτω. (*22)> Σε κάθε βήμα που κάνουμε, στην είσοδό μας και στην έξοδό μας, όταν φοράμε τα ρούχα μας και τα παπούτσια μας, όταν κάνουμε μπάνιο, όταν καθόμαστε να φάμε, όταν ανάβουμε τα λυχνάρια, όταν καθόμαστε να αναπαιστούμε, σ' όλες τις καθημερινές μας δραστηριότητες, κάνουμε το σημείο στο μέτωπό μας. (*23)>

Κεφ. 4. Είναι σαφές ότι κάποιες συνήθειες της Εκκλησίας δεν στηρίζονται σ' εντολές της Αγ.Γραφής αλλά στην αποστολική παράδοση

plius aliquid respondententes quam Dominus in euangelio determinauit. Inde suscepti, lactis et mellis concordiam praegustamus, exque ea die lauacro quotidiano per totam ebdomadem abstinemus.

Eucharistiae sacramentum, et in tempore uictus et omnibus mandatum a Domino, etiam antelucanis coetibus nec de aliorum manu quam praesidentium sumimus. Oblationes pro defunctis, pro nataliciis, annua die facimus.

4. Die dominico ieiunium nefas ducimus, uel de geniculis adorare. Eadem immunitate a die Paschae in Pentecosten usque gaudemus. Calicis aut panis etiam nostri aliquid decuti in terram anxie patimur. Ad omnem progressum atque promotum, ad omnem aditum et exitum, ad uestitum, ad calciatum, ad lauacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quacumque nos conuersatio exercet, frontem signaculo terimus.

(*14) Δηλαδή στο Ευαγγέλιο βυθιζόνταν μια φορά, εμείς το κάνουμε τρεις σαν να επαναλαμβάνουμε τον όρκο. Δεν το συνδέει με κάποια τριαδική αναφορά, αυτό θα ήταν πολύ πρώιμο αλλά με τριπλή ομολογία. Κοίτα: Ιππόλυτος, *Αποστολική Παράδοση*, π. 220 μ.Χ. (*15) Υπαινιγμός στο Ρωμαϊκό τρόπο αναγνώρισης των νόμιμων παιδιών: Ο πατέρας σήκωνε στα χέρια του το νεογέννητο βρέφος, κι έτσι του πρόσφερε υιοθεσία στην οικογένεια και το αναγνώριζε ως νόμιμο κληρονόμο. (*16) Πιθανόν προερχόμενο από τους ΑΡΙΘΜ., 16:14. Πρέπει όμως να λάβουμε υπ' όψιν και το γεγονός ότι υπήρχε προβληματική νηστεία και για το λόγο αυτό φρόντιζε η Εκκλησία να υπάρχει κάποιο γεύμα. (*17) Ενδειξη ταπεινότητας και αφέρωσης. Προσέξτε την δήλωση, το καθημερινό μας μπάνιο. (*18) Ο αποστολικός επίσκοπος δεν έχει σχέση με τον μητροπολίτη-νομάρχη του Ιουστινιανού. Ο αποστολικός επίσκοπος ηγείται της θείας κοινωνίας: «Να έχετε μία ευχαριστία, διότι μία είναι η σάρκα του Κυρίου... και ένα ποτήρι που μας ενώνει με το σώμα του, ένα θυσιαστήριο, όπως ένας επίσκοπος...» Ιγν., Φιλ., 4. Πρεσβύτερος με αντιμήνσιο αποτελεί κατασκευάσμα του Μεσαίωνα. (*19) Άνδρες και γυναίκες, φτωχούς και πλούσιους. (*20) Δηλαδή προσφέρουν γλυκίσματα όπως σήμερα εμείς στα γενέθλια, όχι κάποιο μνημόσυνο: «Αν είναι νόμιμο να προσφέρουμε τιμές στους νεκρούς, άλλο τόσο νόμιμο θα είναι να προσφέρουμε τιμές και στους θεούς τους» γράφει πιο κάτω. Κοίτα: Β' Κλήμεντος 8:3. «Εν τω άδη ουκ έστι μετάνοια» Ι. Χρυσόστομος

IV.1. *Harum et aliarum eiusmodi disciplinarum si legem expostules, scripturarum nullam leges. Traditio tibi praetendetur auctrix et consuetudo confirmatrix et fides obseruatrix.*

Rationem traditioni et consuetudini et fidei patrocinatorum aut ipse perspicies aut ab aliquo qui perspexerit discas. Interim non nullam esse credes cui debeatur obsequium.

2. *Adicio unum adhuc exemplum, quatinus et de ueteribus docere conueniet. Apud Iudaeos tam sollempne est feminis eorum uelamen capitis ut inde noscantur.*

Quaero legem, apostolum differo. Si Rebecca con-specto procul sponso uelamen in-uasit, priuatus pudor legem facere non potuit, aut, causae suae fecerit, tegantur uirgines solae, et hoc nuptum uenientes, nec antequam cognouerint sponso.

3. *Si et Susanna in iudicio reuelata argumentum uelandi praestat, possum dicere: «Et hic uelamen arbitrii fuit.»*

Rea uenerat, erubescens de infamia sua, merito abscondens decorem, uel quia timens iam placere. Ceterum in stadio mariti non putem uelatam deambulasse quae placuit.

Fuerit nunc uelata semper, in ipsa quoque legem habitus requiro uel in quacumque alia.

1. Εάν επιμένεις να βρεις συγκεκριμένες εντολές από τη Γραφή όσον αφορά αυτούς και άλλους κανόνες, δεν θα βρεις καμιά. Διότι αυτοί οι κανόνες προήλθαν από την παράδοση, ενισχύθηκαν από την συνήθεια, και τηρούνται από την πίστη. Το ότι η λογική ενισχύει την παράδοση, την συνήθεια και την πίστη, είτε θα το διακρίνεις μόνος σου, είτε θα το μάθεις από κάποιον που το έχει διακρίνει. Εν τω μεταξύ θα πιστεύεις πως υπάρχει κάποιος λόγος που υποχρεώνει σε υπακοή.

2. Θα προσθέσω μία περίπτωση ακόμα, που αφορά τους αρχαίους. Ανάμεσα στους Ιουδαίους όλες οι γυναίκες καλύπτονταν. Βάσει ποίου νόμου καλύπτονταν; Αφήνω τον απόστολο κατά μέρος. Ναι μεν η Ρεβέκκα αμέσως κάλυψε το πρόσωπό της με το πέπλο της μόλις είδε τον μνηστήρα της, αλλά αυτό δεν σημαίνει πως η σεμνότητα ενός ατόμου έγινε νόμος - ή έστω πως έγινε μόνο για άτομα που ήταν στη δική της κατάσταση. Έτσι θα κάλυπταν το κεφάλι μόνο οι παρθένες, όταν πάνε να παντρευτούν και μέχρι να γνωρίσουν τον μέλλοντα σύζυγό τους.

3. Αν η περίπτωση της Σουσάννας επίσης, στην οποία επέβαλαν να βγάλει το πέπλο της κατά την διάρκεια της δίκης της (*24), αποτελεί επιχείρημα για το πέπλο των γυναικών, μπορώ κι εδώ να πω ότι οι γυναίκες καλύπτονταν εκουσίως. Την είχαν κατηγορήσει, ένιωθε άσχημα για την ντροπή που την είχε βρει, κι επιμελώς έκρυβε την ομορφιά της, επειδή ακόμα και τώρα φοβόταν να ευχαριστήσει (τους άνδρες με την ομορφιά της). Δεν θα υπέθετα όμως ότι όταν ήθελε να ευχαριστήσει τον άνδρα της δεν έβγαζε το πέπλο της. Σε αυτή την ιδιαίτερη περίπτωση επίσης, ή σε οποιαδήποτε άλλη, απαιτώ τον νόμο περί ενδυμασίας. (*25)

(*21) Θεωρείτο ημέρα χαράς και κοινής τράπεζας. Υπάρχει και σχετική απόφαση Οικουμενικής Συνόδου. (*22) Το ορατό σημείο, δεν υπάρχει κάποιο υποψία μετουσίωσης. (*23) Το σημείο του σταυρού. Όχι όπως σήμερα απο το πρόσωπο μέχρι την κοιλιά, αυτό εισήχθη τον 6ο μ.Χ. αιώνα. (*24) Πρόκειται για αναφορά σε μια προσθήκη στον Δαυιήλ την οποία η αρχαία Εκκλησία αργότερα το κατέταξε στα Δευτεροκανονικά. (*25) Οι αναφορές στον Νόμο περί σεμνότητας δεν πρέπει να αγνοούνται. Ο απόστολος Παύλος που δήλωσε «τέλος γαρ νόμου Χριστός» (ΡΩΜ. 10[Γ]:4-KMN), επίσης γράφει: «Ας υποτάσσονται καθώς και ο νόμος λέγει ...» (1 ΚΟΡ. 14[ΙΔ]:34-BMB)

4. Αν δεν ευρίσκεται ο νόμος, **συνεπάγεται ότι η παράδοση καθιέρωσε τη μόδα αυτή ως συνήθεια, και η μετέπειτα ισχύς της βρίσκεται στην επικύρωση των αποστόλων που ερμήνευσαν την αιτία.** Ως εκ τούτου, αυτά τα παραδείγματα δείχνουν σαφώς ότι μπορούμε να δικαιολογήσουμε την τήρηση **ακόμα και της άγραφης παράδοσης που καθιερώθηκε από την συνήθεια** – που συνηγορεί υπέρ της παράδοσης της επί μακρόν τηρουμένης. (*26)

5. **Αλλά ακόμα και στα δημόσια πράγματα το έθιμο γίνεται αποδεκτό ως νόμος όταν μεσολαβήσει σαφής νομοθετική κύρωση.** Και είναι το ίδιο, άσχετα αν βασίζεται σε γραπτό νόμο ή στη λογική, εφόσον η λογική είναι ουσιαστικά η βάση του νόμου. Όμως, (λέτε), αν η λογική είναι η βάση του νόμου, από δω και στο εξής, όλα όσα έχουν τη λογική σαν βάση τους, θα θεωρούνται νόμος. Ή νομίζετε ότι κάθε πιστός έχει το δικαίωμα να θεσπίζει και να καθιερώνει ένα νόμο, φτάνει να είναι τέτοιος που να αρέσει στον Θεό, να βοηθά στην πειθαρχία και να συμβάλλει στην σωτηρία, όταν ο Κύριος λέει, «*Μα γιατί δεν κρίνετε τι είναι σωστό, ούτε καν από τον εαυτό σας;*» (*27)

6. Και όχι μόνο όσον αφορά μία δικαστική απόφαση, αλλά και σε σχέση με κάθε θέμα που μας απασχολεί, ο απόστολος επίσης λέει, ΦΙΛΙΠ. 3:15 «*Εάν κάτι αγνοείτε, ο Θεός θα σας το αποκαλύψει*», επειδή και εκείνος συνήθιζε να δίνει συμβουλές έστω και χωρίς εντολή του Θεού, και να υπαγορεύει, ως έχων το Πνεύμα του Θεού που οδηγεί σε όλη την αλήθεια. Ως εκ τούτου η συμβουλή του, έχοντας την εξουσιοδότηση της θείας λογικής, **έγινε ισότιμη με θεϊκή εντολή.** (*28)

4. *Si legem nusquam reperio, sequitur ut traditio consuetudini morem hunc dederit, habiturum quandoque apostoliauctoritatem ex interpretatione rationis. His igitur exemplis renuntiatum erit posse etiam non scriptam traditionem in obseruatione defendi, confirmatam consuetudine, idonea teste probatae tunc traditionis ex perseuerantia obseruationis.*

5. *Consuetudo autem etiam in ciuilibus rebus pro lege suscipitur, cum deficit lex, nec differt scriptura an ratione consistat, quando et legem ratio commendat. Porro si ratione lex constat, lex erit omne iam quod ratione constiterit a quocumque productum.*

An non putas omni fidelicere concipere et constituere, dumtaxat quod Deo congruat, quod disciplinae conducat, quod saluti proficiat, dicente Domino : « Cur autem non et a uobis ipsis quod iustum iudicatis ? »

6. *Et non de iudicio tantum, sed de omni sententia rerum examinandarum dicit et apostolus : « Si quid ignoratis, Deus uobis reuelabit », solitus et ipse consilium subministrare, cum praeceptum Domini non habebat, et edicere a semetipso, spiritum Dei habens deductorem omnis ueritatis. Itaque consilium eius diuini iam praecepti instar obtinuit de rationis diuinae patrocínio.*

(*26) Υπογραμίζουμε ότι η αποδεκτή Εκκλησιαστική παράδοση πρέπει: πρώτον, να βασίζεται σε αποστολική διδασκαλία, δεύτερον, να μην είναι καινοφανής, αλλά τόσο παλαιά όσο η ανάμνηση των πιστών και τρίτον να μην αντιβαίνει σε ρητή εντολή του Χριστού και των αποστόλων. Καμμία παράδοση που αντιβαίνει σε ξεκάθαρο λόγο του Χριστού δεν μπορεί να γίνει αποδεκτή. Κοίτα: *Δογματική*, Καρμύρη. (*27) Κοίτα: ΛΟΥΚ. 12|1Β|:27. Το Ευαγγέλιο είναι το *λόγικό άδολο γάλα* (1 ΠΕΤΡ. 2|Β|:2) δεν περιλαμβάνει παραλογισμούς. (*28) Αυτό είναι η απάντηση σε όσους μιλούν για «*γνώμες του Παύλου*».

7. *Hanc nunc expostula saluo traditionis respectu, quocumque traditore censetur, nec auctorem respicias, sed auctoritatem, et in primis consuetudinis ipsius quae propterea colenda est ne non sit rationis interpres, ut, si et hanc Deus dederit, tunc discas non an obseruanda sit tibi consuetudo, sed cur.*

V. 1. *Maior efficitur ratio christianarum obseruationum, cum illas etiam natura defendit, quae prima omnium disciplina est. Ideoque haec prima praescribit coronam capiti non conuenire. Puto autem, naturae Deus, Deus noster, qui figurauit hominem et fructibus rerum appetendis, iudicandis, consequendis certos in eo sensus ordinauit propria membrorum quodam modo organa: auditum in auribus fodit, uisum in oculis accendit, gustum in ore conclusit, odoratum in naribus uentilauit, contactum in manibus extimauit.*

2. *Per haec exterioris hominis ministeria interiori homini ministrantia fructus munerum diuinorum ad animam deducuntur a sensibus. Quis igitur fructus ex floribus? Substantia enim propria, certe praecipua, coronarum flores agri. Aut odor, inquis, aut color, aut pariter utrumque.*

7. Ρωτήστε τώρα με ειλικρίνεια περί αυτού του δασκάλου (*29) με ταυτόχρονο σεβασμό στην παράδοση, από όποιον και να προήλθε. Και μη σας νοιάζει ο συγγραφέας αλλά η εξουσία με την οποία γράφει, ιδιαίτερα η εξουσία της παράδοσης, που σε αυτή την περίπτωση οφείλουμε να τιμήσουμε – ώστε να μη ζητάμε ερμηνευτές. Εάν λοιπόν η λογική είναι δώρο του Θεού, φροντίστε να μάθετε όχι το αν θα πρέπει να τηρήσετε την παράδοση, αλλά το γιατί.

Κεφ. 5. Το στεφάνωμα των ανθρώπων δεν προσφέρει καμία απόλαυση άρα δεν είναι φυσικό, κι ό,τι δεν είναι φυσικό, αποτελεί διαστροφή της φύσης

1. Το επιχείρημα των χριστιανικών συνηθειών ενισχύεται, όταν αυτές υποστηρίζονται από την φύση, που είναι ο πρώτος κανόνας. Η φύση πρώτη μας δείχνει ότι το στεφάνι δεν ταιριάζει στο κεφάλι. Αλλά ο Θεός μας, ο Θεός της φύσης, που έπλασε τον άνθρωπο, τον προίκισε με κάποιες αισθήσεις συνδεδεμένες με τα αντίστοιχα μέλη, ώστε να επιθυμεί, να εκτιμά και να γεύεται τις απολαύσεις που Εκείνος παρέχει στα πλάσματά Του. Φύτευσε την ακοή στα αυτιά, με την όραση φώτισε τα μάτια, τη γεύση την έκλεισε μέσα στο στόμα, την όσφρηση φύσηξε μέσα στη μύτη, και την αφή προσάρτησε στις άκρες των δακτύλων.

2. Μέσα από αυτά τα όργανα του εξωτερικού ανθρώπου που εξυπηρετούν τον εσωτερικό άνθρωπο, οι απολαύσεις των θείων δώρων μεταφέρονται από τις αισθήσεις στην ψυχή. Τι απόλαυση λοιπόν προσφέρουν τα λουλούδια; Γιατί τα λουλούδια του αγρού είναι κυρίως τα υλικά από τα οποία φτιάχνονται τα στεφάνια. (Και προσφέρουν την απόλαυση) είτε της μρωδιάς, είτε του χρώματος, ή και τα δυο μαζί.

(*29) Ο διδάσκαλος αυτός είναι η λογική που οδηγείται από το Άγιο Πνεύμα.

Με ποιές αισθήσεις σχετίζεται η μυρωδιά και το χρώμα; Με την όσφρηση και την όραση, υποθέτω. Και σε ποιά μέλη βρίσκονται αυτές οι αισθήσεις; Στα μάτια και στη μύτη, αν δεν απατώμαι. Τα λουλούδια λοιπόν είναι χρήσιμα στην όραση και την όσφρηση, επειδή δημιουργήθηκαν για την απόλαυση αυτών των αισθήσεων. Απολαύστε τα με τα μάτια σας και τη μύτη σας, τα μέλη δηλαδή στα οποία οι αισθήσεις αυτές ανήκουν. Έχετε το πράγμα από τον Θεό, τον τρόπο (της απόλαυσής) του από τον κόσμο.

3. Ας είναι λοιπόν τα λουλούδια, όταν είναι δεμένα με κλωστή και βούρλα, ό,τι ακριβώς είναι όταν είναι ελεύθερα, δηλαδή πράγματα που τα κοιτάζουμε και τα μυρίζουμε. Ας πούμε ότι φτιάχνεις στεφάνι από αυτά δένοντάς τα μαζί, ώστε να μεταφέρεις πολλά μαζί κι έτσι να απολαμβάνεις πολλά κάθε φορά. Ε, λοιπόν βάλε τα στην αγκαλιά σου εάν είναι τόσο αγνά, στρώσε με αυτά την κλίνη σου εάν είναι τόσο μαλακά, και ρίξε τα μέσα στο ποτό σου εάν είναι τόσο ακίνδυνα. **Απόλαυσέ τα με όσους τρόπους αρέσουν στις αισθήσεις σου.**

4. Αλλά ποιά αίσθηση – εκτός απ' την αίσθηση της κορδέλλας – μπορεί να έχει η κορυφή του κεφαλιού για τα λουλούδια; Η κορυφή του κεφαλιού δε μπορεί να διακρίνει χρώματα, ούτε να εισπνέει γλυκά αρώματα, ούτε να εκτιμά την απαλότητα. Το να επιθυμεί ένα λουλούδι η κορυφή του κεφαλιού σου είναι τόσο παρά φύση όσο το να λαχταρά το αυτί φαγητό, ή το ρουθούνι να ακούει ήχους. Ό, τι είναι παρά φύση αξίζει να ονομαστεί τερατώδες ανάμεσα στους ανθρώπους. Όμως ανάμεσα σε μας πρέπει και να καταδικαστεί ως ιεροσυλία που προσβάλλει το Θεό, τον Κύριο και Δημιουργό της φύσης.

Qui erunt sensus coloris et odoris ? Visus, opinor, et odoratus. Istos sensus quae membra sortita sunt ? Oculi, nisi fallor, et nares.

Vtere itaque floribus uisu et odoratu, quorum sensuum fructus est, utere per oculos et nares, quae eorum sensuum membra sunt. Substantia tibi a Deo tradita est, habitus a saeculo.

3. *Quamquam nec habitus extraordinarius ordinario usui obstrepat : hoc sint tibi flores et inserti et innexi, et in filo et in scirpo, quod liberi, quod soluti : spectaculi scilicet et spiraculi res. Coronam, si forte, fascem existima florum per seriem comprehensorum, ut plures semel portes, ut omnibus pariter utaris. Iam uero et in sinum conde, si tanta munditia est, et in lectulum sparge, si tanta mollitia est, et in poculum crede, si tanta innocentia est : tot modis fruiere quot et sentis.*

4. *Ceterum in capite quis sapor floris, quis coronae sensus, nisi uinculi tantum, quo neque color cernitur neque odor ducitur nec teneritas commendatur?*

Tam contra naturam est florem capite sectari quam cibum aure, quam sonum nare. Omne autem, quod contra naturam est, monstri meretur notam penes omnes, penes nos uero etiam elogium sacrilegii in Deum, naturae dominum et auctorem.

Κεφ. 6. Η φύση αποκαλύπτει τον νόμο του Θεού

VI. 1. *Quaeres igitur Dei legem? Habes communem istam in publico mundi, in naturalibus tabulis ad quas et apostolus solet prouocare, ut cum in uelamine feminae :*

« *Nec natura, inquit, uos docet? »*, ut cum ad Romanos, *natura facere dicens nationes ea quae sunt legis, et legem naturalem suggerit et naturam legalem.*

Sed et in priore epistula naturalem usum conditionis in non naturalem masculos et feminas inter se demutasse affirmans ex retributione erroris in uicem poenae, utique naturalibus patrociniatur.

2. *Ipsam Deum secundum naturam prius nouimus, scilicet deum appellantes deorum, et bonum praesumentes et iudicem inuocantes.*

Quaeris an conditioni eius fruendae natura nobis debeat praeire? Ne illa ui rapiamur qua Dei aemulus uniuersam conditionem, certis usibus homini mancipatam, cum ipso homine corrupit:

unde eam et apostolus inuitam ait uanitati succidisse, uanis primum usibus, tum turpibus et iniustis et impiis subuersam.

1. Βλέπετε πως ο νόμος του Θεού είναι αυτός που έχουμε κοινό με όλο τον κόσμο και είναι χαραγμένος στις πλάκες της καρδιάς, τον οποίο και ο απόστολος συνηθίζει να επικαλείται, όταν, για παράδειγμα, σε σχέση με το κάλυμα της κεφαλής της γυναίκας, λέει, «*Ούτε και η Φύση δεν σας διδάσκει;*»

1 ΚΟΡ. 11:14

Καθώς επίσης και στους Ρωμαίους, διαπιστώνοντας ότι «*οι εθνικοί κάνουν εκ φύσεως αυτά που απαιτεί ο νόμος*», δείχνει και το φυσικό νόμο, και τη φύση ως αποκάλυψη του νόμου. Επίσης και στο πρώτο κεφάλαιο της επιστολής επικαλείται τη φύση όταν ισχυρίζεται ότι το αρσενικό και το θηλυκό άλλαξαν τη φυσική χρήση του πλάσματος σε αυτό που είναι αφύσικο, λαμβάνοντας την αντιμισθία της πλάνης τους.

(ΡΩΜ. 2:14)

(ΡΩΜ., 1:26-27)

2. Πρώτα από όλα, πραγματικά **γνωρίζουμε τον ίδιο τον Θεό από τα διδάγματα της Φύσης**, τον αποκαλούμε Θεό των θεών, θεωρούμε δεδομένο το ότι είναι αγαθός, και τον επικαλούμαστε ως Κριτή.

Πρέπει λοιπόν η Φύση να μας οδηγή, ώστε να μην παρασυρόμαστε προς την κατεύθυνση της διαφθοράς. Διότι ο εχθρός του Θεού έχει διαφθείρει, εκτός απ'τον ίδιο τον άνθρωπο, κι ολόκληρη την πλάση που δημιουργήθηκε προς χρήση του ανθρωπίνου γένους, γι' αυτό ο απόστολος λέει ότι κι αυτή ακουσίως υπετάχθη στη φθορά και στερήθηκε παντελώς τον αρχικό της χαρακτήρα, όταν χρησιμοποιήθηκε πρώτα με μάταιο και μετά με χυδαίο, άδικο κι ασεβή τρόπο.

Πρέπει λοιπόν η Φύση να μας οδηγή, ώστε να μην παρασυρόμαστε προς την κατεύθυνση της διαφθοράς.

3. Ως φυσικό επακόλουθο, στις ηδονές των θεαμάτων το πλάσμα ντροπιάζεται από εκείνους που εκ φύσεως μπορούν να διακρίνουν ότι τα υλικά εξ'ων τα θεάματα αποτελούνται, ανήκουν στον Θεό, αλλά στερούνται την γνώση που θα τους επέτρεπε να διακρίνουν επίσης ότι όλα τα έχει αλλάξει ο διάβολος. Αλλά γι'αυτό το θέμα, **προς χάριν των δικών μας θεατρόφιλων**, έχουμε επαρκώς ασχοληθεί, και μάλιστα σε πραγματεία γραμμένη στα ελληνικά. (*30)

Κεφ. 7. Οι πρώτοι που στεφανώθηκαν ήταν οι θεοί των εθνών

Αυτοί λοιπόν που ασχολούνται με τα στεφάνια, ας αναγνωρίσουν στο μεταξύ την αυθεντία της Φύσης, λόγω της κοινής λογικής ως ανθρώπινα όντα, και λόγω της διαβεβαίωσης που παρέχει η θρησκεία τους ως λατρευτές του Θεού της φύσης, σύμφωνα με το τελευταίο κεφάλαιο. Και ας αναλογιστούν αυτούς τους άλλους λόγους που μας απαγορεύουν να φοράμε στεφάνια, ιδιαίτερα στο κεφάλι, και μάλιστα στεφάνια κάθε είδους.

2. Επειδή είμαστε υποχρεωμένοι να στραφούμε απ' τον νόμο της Φύσης τον οποίον μοιραζόμαστε με την ανθρωπότητα εν γένει, στην ιδιαιτερότητα της Χριστιανικής μας διδασκαλίας, θα εξετάσουμε κι άλλα είδη στεφανιών που φαίνεται ότι παρέχονται για διαφορετικές χρήσεις και συνθέτονται από διαφορετικά υλικά, μήπως, επειδή δεν αποτελούνται από λουλούδια (όπως στην περίπτωση της δάφνης του στρατιωτικού στεφανιού), ίσως να θεωρηθούν ότι διαφεύγουν την απαγόρευση της πίστης μας, εφόσον η φύση δεν έχει αντίρρηση γι'αυτά. Κατά την γνώμη μου λοιπόν, πρέπει να εξετάσουμε το θέμα επισταμένως από την αρχή, μέσα από τα διαδοχικά στάδια ανάπτυξής του, έως τις πιο ακραίες εξελίξεις του.

3. Sic itaque et circa uoluptates spectaculorum infamata conditio est ab eis qui natura quidem omnia

Dei sentiunt, ex quibus spectacula instruuntur, scientia autem deficient illud quoque intellegere, omnia esse a diabolo mutata. Sed et huic materiae propter sua uiludios nostros Graeco quoque stilo satis fecimus.

VII.1. Proinde coronariisti agnoscant interim naturae auctoritatem communis sapientiae nomine, qua homines, sed propriae religionis pignore, qua Deum naturae de proximo colentes, atque ita uelut ex abundanti ceteras quoque rationes dispiciant, quae nostro priuatim capiti coronamentis, et quidem omnibus interdicitur.

2. Nam et urguemur a communionem naturalis disciplinae conuerti ad proprietatem christianam totam iam defendendam per ceteras quoque species coronarum, quae aliis usibus prospectae uidentur ut aliis substantiis structae, ne, quia non ex floribus constant, quorum usum natura signauit, ut ipsa haec laurea militaris, non credantur admittere sectae interdictionem quia eua-serint naturae praescriptionem. Video igitur et curiosius et plenius agendum ab originibus usque ad profectus et excessus rei.

(*30) Τα θεάματα, ως «πομπή του διαβόλου» αποκηρύσσονταν με την βάπτιση. Διάβασε: «Περί θεαμάτων» που ακολουθεί στη συνέχεια.

3. *Litterae ad hoc saeculares necessariae. De suis enim instrumentis saecularia probari necesse est.*

Quantulas attigi, credo, sufficient. Si fuit aliqua Pandora, quam primam feminarum memorat Hesiodus, hoc primum caput coronatum est a Charitibus, cum ab omnibus muneretur, unde Pandora.

Nobis uero Moyses, propheticus, non poeticus pastor, principem feminam Euam facilius pudenda foliis quam tempora floribus incinctam describit.

Nulla ergo Pandora. Sed ut de mendacio erubescenda est coronae origo, iam nunc et de ueritatibus suis.

4. *Certe enim ceteros fuisse constat auctores rei uel illuminatores. Saturnum Pherecydes ante omnes refert coronatum, Iouem Diodorus post deuictos Titanas hoc munere a ceteris honoratum.*

Dat et Priapo taenias idem, et Ariadnae sertum ex auro et Indicis gemmis, Vulcani opus, ac post Liberi munus, postea sidus. Iunoni uitem Callimachus induxit.

Ita et Argi signum eius palmitē redimitum, subiecto pedibus corio leonino, insultantem ostentat nouercam de exuuiis utriusque priuigni. Hercules nunc populum capite praefert, nunc oleastrum, nunc apium.

3. Γι' αυτό το λόγο είναι ανάγκη να στραφούμε στην λογοτεχνία των εθνικών, μιας και τα πράγματα των εθνικών πρέπει να αποδεικνύονται απ' τα δικά τους συγγράματα. Τα λίγα από αυτά που γνωρίζω, νομίζω θα είναι αρκετά. **Αν υπήρξε πραγματικά** μία Πανδώρα, την οποία ο Ησίοδος αναφέρει ως την πρώτη γυναίκα, το δικό της κεφάλι ήταν το πρώτο που οι Χάριτες στεφάνωσαν, γιατί έλαβε δώρα από όλους (τους θεούς), εξ ου και (το όνομά της), Πανδώρα. Αλλά ο Μωυσής που ήταν προφήτης κι όχι ποιητής-βοσκός, μας περιγράφει την πρώτη γυναίκα, την Εύα, έχοντας το σώμα της καλυμένο με φύλλα κι όχι τους κροτάφους της με λουλούδια. Η Πανδώρα λοιπόν είναι μύθος. Κι έτσι πρέπει να ντρεπόμαστε γιά την καταγωγή του στεφανιού, έστω και λόγω του ψεύδους που συνδέεται με αυτήν. Κι όχι λιγότερο (πρέπει να ντρεπόμαστε), όπως θα φανεί σύντομα, για την πραγματικότητα που συνδέεται μ'αυτήν.

4. Διότι είναι γεγονός αναμφισβήτητο ότι κάποιοι άνθρωποι είτε επινόησαν αυτό το πράγμα, είτε προσέδωσαν αίγλη σε αυτό. (*31) Ο Φερεκύδης διηγείται ότι ο Κρόνος ήταν ο πρώτος που φόρεσε στεφάνι. Ο Διόδωρος, ότι ο Δίας τιμήθηκε με αυτό το δώρο από τους υπόλοιπους θεούς, όταν νίκησε τους Τιτάνες. Ο ίδιος συγγραφέας αποδίδει στον Πρίαπο κορδέλλες, και στην Αριάδνη μία γιρλάντα από χρυσό και Ινδικά πετράδια, δώρο του Ηφαίστου και κατόπιν του Βάκχου, πριν αυτή μεταμορφωθεί σε αστερισμό. Ο Καλλίμαχος τοποθετεί στεφάνι από αμπέλι στο κεφάλι της Ήρας. Και στο Άργος, το άγαλμά της που φέρει στεφάνι από αμπέλι, με μία λεοντή κάτω από τα πόδια του, δείχνει την μητρυιά θριαμβεύτρια, με τα λάφυρα των δύο θετών γιών. Στο κεφάλι του Ηρακλή υπάρχει στεφάνι, πότε από λεύκα, πότε από αγριελιά, πότε απο μαϊντανό. (*32)

(*31) Η αλήθεια πίσω απο την μυθολογία: Είτε είναι δημιουργήματα νοσηρής φαντασίας ή μυθοποίηση ατόμων και καταστάσεων. (*32) Δηλαδή το στεφάνωμα είναι ειδωλωλατρικό έθιμο.

5. Υπάρχει η τραγωδία του Κέρβερου. Υπάρχει ο Πίνδαρος. Επίσης ο Καλλίμαχος μνημονεύει τον Απόλλωνα, ο οποίος αφού σκότωσε το ερπετό των Δελφών (*33), ως ικέτης, φόρεσε δάφνινο στεφάνι – διότι υπήρχε η συνήθεια να στεφανώνονται οι αρχαίοι ικέτες. Ο Αρποκρατίων είναι της γνώμης ότι ο Βάκχος, που είναι ό,τι ο Όσιρις για τους Αιγυπτίους, σκόπιμα στεφανωνόταν με κισσό, διότι ο κισσός έχει την ιδιότητα να προστατεύει το μυαλό από την ζάλη. Αλλά και το ότι ο Βάκχος επίσης επινόησε το δάφνινο στεφάνι (τον στέφανο) με το οποίο γιόρτασε τον θρίαμβό του επί των Ινδών, ακόμα και ο όχλος το γνωρίζει, όταν ονομάζουν τις αφιερωμένες σε αυτόν ημέρες, «μεγάλο στέφανο».

6. Ανατρέχοντας στα γραπτά του Αιγυπτίου Λέοντος, μαθαίνουμε ότι η Ίσις ήταν η πρώτη που ανακάλυψε και φόρεσε στο κεφάλι της στάχυα – αν και θα ταίριαζαν καλύτερα στο στομάχι. Όσοι θέλουν περισσότερες πληροφορίες, θα βρουν πλήρη έκθεση του θέματος απ' τον Κλαύδιο Σατουρνίνο, συγγραφέα με διακεκριμένο ταλέντο, ο οποίος πραγματεύεται αυτό το θέμα

7. στο βιβλίο που έχει γράψει περι στεφάνων, εξηγώντας τις απαρχές τους και τις αιτίες τους, τα είδη τους και τις τελετές τους, ούτως ώστε θα βρήτε ότι όλη η γοητεία των λουλουδιών, όλη η ομορφιά των φύλλων και κάθε φύλλο χλόης και βλαστάρι αμπελιού έχει αφιερωθεί σε κάποιο κεφάλι ή κάτι άλλο – δείχνοντας σαφώς πόσο ξένο με μας είναι το έθιμο του στεφανωμένου κεφαλιού το οποίο **ξεκίνησε από εκείνους που ο κόσμος θεωρεί θεούς**, προς τιμήν των οποίων και μετέπειτα διατηρήθηκε.

5. *Habes tragoediam Cerberi, habes Pindarum atque Callimachum, qui et Apollinem memorat interfecto Delphico dracone lauream induisse, qua supplicem. Erant enim supplices coronati apud ueteres. Liberum, eundem apud Aegyptios Osirim, Harpocraton industria ederatum argumentatur, quod ederae naturae sit cerebrum ab heluco defensare. Sed et alias*

Liberum principem coronae, plane laureae in qua ex Indis triumphauit, etiam uulgus agnoscit, cum dies in illum sollemnes Magnam appellat Coronam.

6. *Si et Leonis Aegyptii scripta euoluas, prima Isis repertas spicas capite circumtulit, rem magis uentris. Plura quaerentibus omnia exhibebit praestantissimus in hac quoque materia commentator Claudius Saturninus.*

7. *Nam est illic de coronis liber, et origines et causas et species et sollemnitates earum ita edisserens ut nullam gratiam floris, nullam laetitiam frondis, nullum caespitem aut palmitem non alicuius capiti inuenias consecratum: quo satis instruamur quam alienum iudicare debeamus coronati capitis institutionem ab eis prolatam et in eorum deinceps honorem dispensatam, quos saeculum deos credidit.*

(*33) Ο Πύθων, εξ' ού και το όνομα της μάντισσας, Πυθεία.

8. *Si enim mendacium diuinitatis diabolus operatur, in hac etiam specie a primordio mendax, sine dubio et eos ipse prospexerat, in quibus id mendacium diuinitatis ageretur.*

Quale igitur habendum est apud homines Dei ueri quod agentibus candidatis diaboli introductum et ipsis a primordio dicatum est, quoque iam tunc idolis latrariae initiabantur ab idolis et in idolis adhuc uiuis? non quasi aliquid sit idolum, sed quoniam, quae idolis ab aliis fiunt ad daemones pertinent.

9. *Porro si quae alii idolis faciunt ad daemones pertinent, quanto magis quod ipsa sibi idola fecerunt, cum adiuuerent?*

Ipsi scilicet sibi procurauerunt daemones, per eos in quibus esurierant ante quod procurauerunt.

VIII. 1. *Tene interim hunc finem, dum incursum quaestionis excutio. Iam enim audio dici et alia multa, ab eis prolata quos saeculum deos credidit, tamen et in nostris hodie usibus et in pristinorum sanctorum et in Dei rebus et in ipso Christo deprehendi, non alias scilicet homine functo quam per communia ista instrumenta exhibitionis humanae. Plane ita sit, nec antiquius adhuc in origines disceptabo.*

(*33a) Δηλαδή πρόκειται για μαζική δαιμονοκτάληψη των ανθρώπων, αυτό εννοούν όταν αναφέρονται στην μίξη των αγγελών με τις θυγατέρες των ανθρώπων. (ΓΕΝ. 6[ΣΤ]:1-2). Στην εποχή του αντιχρίστου θα εμφανισθεί ένα παρόμοιο φαινόμενο. «Και ερρίφθη ο δράκων ο μέγας, ο όφις ο αρχαίος, ο καλούμενος Διάβολος και ο Σατανάς, ο πλανών την οικουμένην όλην, ερρίφθη εις την γην, και οι άγγελιοι αυτού ερρίφθησαν μετ' αυτού.» ΑΠΟΚ. 12:9

8. Αν ο διάβολος, ο απαρχής ψεύτης, ακόμα και σ' αυτό το θέμα **εργάζεται για το ψευδές σύστημα θρησκείας (ειδωλολατρεία)**, ο ίδιος επίσης πρόβλεψε για την εκτέλεση της απάτης του. Γιατί πώς αλλιώς μπορούμε να ονομάσουμε αυτήν την τακτική ανάμεσα στους ανθρώπους του αληθινού Θεού, μία τακτική που εισήχθη από τα έθνη, τακτική που τιμά τους υποψήφιους του διαβόλου, και εξ αρχής σε αυτούς απευθυνόταν και σε κανέναν άλλον – μιάς και τότε ακόμα τελετουργικά αφιερώθηκε στην ειδωλολατρεία από είδωλα και σε είδωλα που ήταν ακόμα εν ζωή; **Όχι ότι το είδωλο είναι κάτι, αλλά τα πράγματα που άλλοι προσφέρουν σε είδωλα, ανήκουν στους δαίμονες.** (1 ΚΟΡ. 10:10)

9. Όμως αν τα πράγματα που άλλοι προσφέρουν σε αυτά ανήκουν στους δαίμονες, πόσο μάλλον αυτά που τα ίδια τα είδωλα πρόσφεραν στον εαυτό τους, όταν ήταν εν ζωή! **Αναμφίβολα οι ίδιοι οι δαίμονες, εργαζόμενοι για το συμφέρον τους, έκαναν εκείνα τα σώματα που είχαν καταλάβει, να δημιουργήσουν ό,τι οι ίδιοι επιθυμούσαν.** (*33)

Κεφ. 8. Οι χριστιανοί μπορούν να χρησιμοποιούν – με διάκριση – πράγματα του κόσμου για καθημερινές ανάγκες

1. Στο μεταξύ, ας παραμείνουμε σε αυτά τα επιχειρήματα, ενώ θα εξετάσουμε μία ερώτηση που φυσιολογικά προκύπτει. Γιατί ήδη ακούω να λέγεται ότι πολλά άλλα πράγματα εκτός από τα στεφάνια επινόησαν εκείνοι που ο κόσμος θεωρεί θεούς, πράγματα που κι εμείς χρησιμοποιούμε, και **οι αρχαίοι άγιοι** χρησιμοποίησαν για να υπηρετήσουν τον Θεό, αλλά κι ο ίδιος ο Χριστός χρησιμοποίησε κάνοντας το έργο Του σαν άνθρωπος: αυτά τα συνηθισμένα βοηθήματα της καθημερινής ζωής. Λοιπόν, ας είναι! Δεν θα ερευνήσουμε τις απαρχές των πραγμάτων.

2. Ας δεχτούμε ότι ο Ερμής ήταν ο πρώτος που δίδαξε την γνώση του αλφαβήτου. Δέχομαι ότι είναι απαραίτητο για την διεξαγωγή του εμπορίου και της οικονομίας, και γιά την εκτέλεση της λατρείας μας προς τον Θεό. Επίσης, αν αυτός πρώτος άγγιξε τις χορδές και έβγαλε μελωδία, δεν θα αρνηθώ – *ενθυμούμενος τον Δαβίδ* – ότι αυτή η **εφεύρεση χρησιμοποιείται από τους αγίους και υπηρετεί τον Θεό. (*34)** Ας (*δεχτούμε ότι*) ο Ασκληπιός ήταν ο πρώτος που ερεύνησε και ανακάλυψε θεραπείες.

ΗΣ. 38:21 Ο Ησαΐας αναφέρει ότι έδωσε εντολή στον Εζεκία να πάρει φάρμακο όταν αρρώστησε. Ο Παύλος επίσης, γνωρίζει ότι λίγο κρασί κάνει καλό στο στομάχι. Ας (*δεχτούμε ότι*) η Αθηνά ήταν η πρώτη που έφτιαξε πλοίο – βλέπω τον Ιωνά και τους αποστόλους να ταξιδεύουν με πλοία.

2 TIM. 4:13 3. Και πιο πολλά από αυτά υπάρχουν. **Ο Χριστός φορούσε ενδύματα, όπως όλοι οι άλλοι.** Ο Παύλος, επίσης, είχε τον μανδύα του. Αν αμέσως αποδώσετε την επινόηση κάθε επίπλου και οικιακού σκεύους σε κάποιο θεό του κόσμου, πρέπει να αναγνωρίσω ότι και ο Χριστός αναπαύθηκε επάνω σε ανάκλιτρο, κράτησε λεκάνη γιά τα πόδια των μαθητών, έριξε νερό από κανάτα, και εμφανίστηκε περιζωσμένος με λινή πετσέτα – ένδυμα αφιερωμένο στον Όσιρι. (*35)

4. Έτσι απαντούμε γενικά επί του θέματος, παραδεχόμενοι ότι πράγματι χρησιμοποιούμε αυτά τα αντικείμενα όπως και οι άλλοι, αλλά όμως κρίνουμε (*την χρήση τους*) υπό το πρίσμα της διάκρισης ανάμεσα σε πράγματα που συμφωνούν ή που είναι αντίθετα με την λογική, επειδή η **αδιάκριτη χρήση τους είναι απατηλή, εμπεριέχουσα την διαφθορά του πλάσματος, με την οποία υπετάχθη στην ματαιότητα. (*35)**

(*34) Αυτό δείχνει ότι η χρήση των μουσικών οργάνων δεν ήταν ξένη στους πρώτους Χριστιανούς, σε παρέες ή σε δείπνα προς δόξα του Θεού. Η αρχαία Εκκλησία δεν επέτρεψε την χρήση τους την ώρα της λατρείας για να μη νοθεύεται με την τεχνητή έξαρση του συναισθήματος. (*35) Αυτό περιλαμβάνει τον σεβασμό για την προσφορά του αρχαίου Ελληνικού πολιτισμού προς την ανθρωπότητα. Το πρόβλημα έγκειται στις ανήθικες αφηγήσεις της αρχαίας μυθολογίας και στην χρήση της φιλοσοφίας για την κατανόηση των μυστηρίων της πίστewς.

2. *Primus litteras Mercurius enarrauerit : necessarias confitebor et commerciis rerum et nostris erga*

Deum studiis. Sed et si neruos idem in sonum strinxit, non negabo et hoc ingenium eius sanctis fecisse et Deo ministrasse, audiens David. Primus medellas Aesculapius explorauerit :

meminit et Esaias Ez-echiae languenti aliquid medicinale mandasse, scit et Paulus stomacho uinum modicum prodesse.

Sed et Minerua prima molita sit nauem : uidebo nauigantem Ionan et apostolos.

3. *Plus est quod et Christus uestitur; habebit etiam, paenulam Paulus. Si et uniuscuiusque suppellectilis et singulorum uasorum aliquem ex diis saeculi auctorem nominaris, agnoscam necesse est et recumbentem in lectulo Christum, et cum peluem discipulorum pedibus offert, et cum aquam ex urceo ingerit, et cum linteo circumstringitur, propria Osiridis ueste.*

4. *Huiusmodi quaestioni sic ubique respondeo, admittens quidem utensilium communionem, sed prouocans eam ad rationalium et inrationalium distinctionem, quia passiuitas fallit obumbrans corruptelam conditionis qua subiecta est uanitati.*

5. *Dicimus enim ea demum et nostris et superioribus usibus et Dei rebus et ipsi Christo competisse,*

quae meras utilitates et certa subsidia et honesta solacia necessariis uitae humanae procurant, ut et ipso Deo inspirante dantur, priore prospectore et instructore et oblectatore, si forte, hominis sui;

quae uero hunc ordinem excesserunt, ea non conuenire usibus nostris, praesertim quae propterea scilicet nec apud sanctum ullum nec in Dei rebus nec in conuersationibus Christi recognosci est.

IX. 1. *Quis denique patriarches, quis prophetae, quis leuitae aut sacerdos aut archon, quis uel postea apostolus aut euangelizator aut episcopus inuenitur coronatus?*

Puto, nec ipsum Dei templum nec arca testamenti, nec tabernaculum martyrii, nec altare, nec candelabrum, quibus utique et in prima dedicationis sollemnitate et in secunda restitutionis gratulatione competisset coronari, si dignum Deo esset.

5. Διότι βεβαιώνουμε ότι τα μόνα πράγματα που επιτρέπεται να χρησιμοποιούμε εμείς (όπως και οι προγενέστεροι), και τα μόνα που αρμόζουν στην υπηρεσία του Θεού και του Χριστού, είναι αυτά που εξυπηρετούν τις ανάγκες της ανθρώπινης ζωής παρέχοντας απλά ό,τι είναι χρήσιμο, και δίνοντας πραγματική βοήθεια και έντιμη άνεση, ώστε δικαιοματικά θεωρούνται ότι προήλθαν από έμπνευση του Θεού, ο οποίος κατ'αρχάς προμήθευσε, δίδαξε και φρόντισε, υποθέτω, για την απόλαυση του δικού Του πλάσματος.

Όσο για πράγματα που δεν ανήκουν σε αυτή την κατηγορία, αυτά δεν είναι κατάλληλα να χρησιμοποιούνται από μας, ιδιαίτερα εκείνα τα οποία για αυτόν το λόγο δεν υπάρχουν ούτε στον κόσμο, ούτε στις συνήθειες του Χριστού.

Κεφ. 9. Καμία περίπτωση στεφανώματος δεν αναφέρεται στη Γραφή, με εξαίρεση το ακάνθινο στεφάνι του πάθους του Χριστού

1. Εν ολίγοις, ποιόν πατριάρχη, προφήτη, Λευίτη, ιερέα ή άρχοντα, και αργότερα ποιόν απόστολο, ποιόν κήρυκα του ευαγγελίου ή επίσκοπο, **είδατε να φοράει στεφάνι;**

Θαρρώ πως ούτε καν ο ναός του Θεού δεν στεφανώθηκε, διότι ούτε η κιβωτός της διαθήκης, ούτε η σκηνή του μαρτυρίου, ούτε ο βωμός και η λυχνία δεν στεφανώθηκαν είτε κατά την τελετή των εγκαινίων, είτε κατά την εορτή της αναστήλωσης, όταν θα ταίριαζε περισσότερο να στεφανωθούν, **αν όντως το στεφάνωμα ήταν ευάρεστο στον Θεό.**

2. Αλλά αν αυτά τα πράγματα ήταν εικόνες δικές μας (διότι ο καθένας απο μας είναι ναός του Θεού, και βωμός, και λυχνία, και ιερό σκεύος), τότε παραστατικά δηλώνεται ότι οι άνθρωποι του Θεού δεν πρέπει να στεφανώνονται.

Η πραγματικότητα πρέπει πάντα να ανταποκρίνεται στην εικόνα. Αν ίσως παρατηρήσετε ότι ο ίδιος ο Χριστός φόρεσε στεφάνι, θα σας απαντήσω εν συντομία, Είθε κι εσείς να φορέσετε το ίδιο στεφάνι που φόρεσε Εκείνος, **αυτό σας επιτρέπεται.**

3. Όμως, ακόμα κι αυτό το στεφάνι της θρασύτατης ασέβειας, δεν προήλθε από τον Εβραϊκό λαό. **Ήταν μια επινόηση των Ρωμαίων στρατιωτών εμνευσμένη από την συνήθεια του κόσμου – μια συνήθεια την οποία οι άνθρωποι του Θεού ποτέ δεν επέτρεπαν, είτε σε περιπτώσεις δημοσίων εορτασμών, είτε για να ικανοποιήσουν έμφυτη τρυφή.**

Έτσι επέστρεψαν από την βαβυλώνια αιχμαλωσία με ντέφια και φλάουτα και ψαλτήρια – όχι με στεφάνια. Και αφού έφαγαν και ήπιαν, αστεφάνωτοι, σηκώθηκαν να παίξουν.

4. Η περιγραφή της ευωχίας κι η αποκάλυψη της τρυφηλότητας δεν θα σιωπούσαν σχετικά με την τιμή του στεφανώματος. Έτσι λοιπόν και ο Ησαΐας, όταν λέει, «**Με ντέφια και ψαλτήρια και φλάουτα πίνουν κρασί**», θα είχε προσθέσει, «**στεφανωμένοι**», αν αυτή η συνήθεια ήταν ποτέ μέρος των πραγμάτων του Θεού.

ΗΣ. 5:12

Κεφ. 10. Το στεφάνι είναι συνδεδεμένο με τους νεκρούς, τα είδωλα, και τους λειτουργούς της ειδωλολατρίας

>>>

2. *Atquin si figurae nostrae fuerunt, -- nos enim sumus et templa Dei et altaria et luminaria et uasa, -- hoc quoque figurate portendebant, homines Dei coronari non oportere. Imagini ueritas respondere debet.*

Si forsitan opponis ipsum Christum coronatum, ad hoc breuiter interim audies : « Sic et tu coronare; licitum est. » [3] Tamen necillam impietatis contumeliosae coronam populus consciuit.

Romanorum militum fuit commentum, ex usu rei saecularis, quem populus

Dei nec publicae umquam laetitiae nec ingenitae luxuriae nomine admisit, facilius cum tympanis et tibiis et psalteriis reuertens de captiuitate Babyloniae quam cum coronis, et post cibum et potum exurgens ad ludendum sine coronis.

4. *Nam neque laetitiae descriptio neque luxuriae denotatio de coronae decore aut dedecore tacuisset. Adeo et Esaias : « Quoniam, inquit, cum tympanis et psalteriis et tibiis uinum bibunt », dicturus etiam « cum coronis », si umquam hic usus fuisset et in Dei rebus.*

X. 1. *Ita cum idcirco proponis deorum saecularium commenta etiam apud Deum deprehendi, ut inter haec coronam quoque capitis communi usui uindices, ipse tibi iam praescribis non habendum in communione usus apud nos quod non inueniatur in Dei rebus. Quid enim tam indignum Deo quam quod dignum idolo? Quid autem tam dignum idolo quam quod et mortuo?*

2. *Nam et mortuorum est ita coronari, quoniam et ipsi idola statim fiunt et habitu et cultu consecrationis, quae apud nos secunda idololatria est. Igitur qui careant sensu, illorum erit perinde uti ea re, cuius careant sensu, atque si abuti eo uellent, si sensu non carerent. Nulla uero distantia est abutendi, cum ueritas cessat utendi: cessante natura sentiendi qua uult, quis abutatur, cum non habeat qua utatur?*

3. *Nobis autem abuti apud apostolum non licet, facilius non uti docentem.*

Nisi quod nec abutuntur qui nihil sentiunt, sed uacant totum, et est ipsum quoque opus mortuum, quantum in idolis, uiuum plane, quantum in daemoniis ad quae pertinet superstitio.

« *Idola nationum, inquit David, argentum et aurum : oculos habent, nec uident, nares, nec odorantur, manus, nec contrectabunt.* »

1. Όταν κάνετε την υπόθεση ότι τα κοσμήματα των παγανιστικών θεοτήτων βρίσκονται και στον Θεό, αποσκοπώντας να διεκδικήσετε, μεταξύ αυτών που έχουν γενική χρήση, και το στεφάνι, ήδη εκφράζετε κι σεις οι ίδιοι την αλήθεια ότι δεν πρέπει να έχουμε εμείς κάτι που το χρησιμοποιούν κι οι άλλοι, αν αυτό δεν είναι στην υπηρεσία του Θεού. Πράγματι, τι είναι πινό αταίριαστο για τον Θεό, παρ' αυτό που ταιριάζει στα είδωλα; Και τι ταιριάζει περισσότερο στα είδωλα, από αυτό που ταιριάζει στους νεκρούς;

2. Διότι είναι και προνόμιο των νεκρών να στεφανώνονται τοιουτοτρόπως, καθώς κι αυτοί ειδωλοποιούνται, και από την ένδυσή τους, και από την τελετή της θεοποίησης, **την οποία εμείς θεωρούμε μια δεύτερη ειδωλολατρεία.** Το στεφάνι δίνεται σε αυτούς που δεν αισθάνονται, σαν να λειτουργούσαν τα αισθητήρια με τα οποία θα έκαναν κακή χρήση του πράγματος. Όταν κάτι δεν χρησιμοποιείται στην πραγματικότητα, δεν μπορούμε να μιλάμε ούτε για χρήση, ούτε για κατάχρηση. Ποιός μπορεί να κάνει κακή χρήση κάποιου πράγματος, όταν δεν μπορεί καν να το χρησιμοποιήσει;

3. Επιπλέον, ο απόστολος μας απαγορεύει να κάνουμε κατάχρηση, ενώ θα ήταν πινό φυσιολογικό να μας συμβουλέψει να μη χρησιμοποιούμε, εκτός κι αν ο λόγος είναι ότι εκεί που δεν υπάρχει αίσθηση των πραγμάτων, ούτε λάθος χρήση τους μπορεί να υπάρχει. Αλλά το όλο θέμα δεν έχει νόημα, κι είναι στ'αλήθεια νεκρό έργο όσον αφορά τα είδωλα – αν και, χωρίς αμφιβολία, πολύ ζωντανό όσον αφορά τους δαίμονες που είναι οι αποδέκτες της θρησκευτικής τελετής. « *Τα είδωλα των εθνικών*», λέει ο Δαβίδ, «*είναι ασήμι και χρυσάφι. Έχουν μάτια και δεν βλέπουν, μύτη και δεν μυρίζουν, χέρια και δεν αγγίζουν*».

4. Με αυτά τα όργανα εμείς μπορούμε να απολαμβάνουμε τα λουλούδια. Αλλά εφόσον αυτός δηλώνει ότι οι κατασκευαστές των ειδώλων θα γίνουν σαν αυτά, εκείνοι που χρησιμοποιούν τα κοσμήματα των ειδώλων, δεν είναι ήδη σαν αυτά; *«Γιά τον αγνό άνθρωπο, όλα τα πράγματα είναι αγνά. Και για τον μολυσμένο, όλα μολυσμένα»*. Αλλά **τίποτα πιά μολυσμένο από τα είδωλα**. Τα υλικά από τα οποία φτιάχνονται, είναι καθαυτά αγνά ως δημιουργήματα του Θεού, και στην πρωταρχική τους κατάσταση είναι ελεύθερα να χρησιμοποιηθούν από τους πάντες. **Εκείνο που κάνει τη διαφορά, είναι σε ποιά χρήση αφιερώνονται.**

TIT. 1:15

1 KOP. 10:28

1 KOP. 10:14

5. Διότι και εγώ μπορώ να σκοτώσω ένα πτερινό για φαγητό, μία πράξη που ο Σωκράτης έκανε για τον Ασκληπιό. Και αν κάποια μυρωδιά με ενοχλεί, **καίω κι εγώ το Αραβικό λιβάνι**, (*36) όχι βέβαια με το ίδιο τελετουργικό, ούτε με την ίδια αμφίεση και μεγαλοπρέπεια που θυμιάζουν στα είδωλα. Αν το πλάσμα μολύνεται από μία απλή λέξη, καθώς ο απόστολος διδάσκει, *«Αλλά αν κάποιος πει, Αυτό είναι ειδωλόθυτο, δεν πρέπει να το αγγίξετε»*, πολύ περισσότερο μολύνεται από την αμφίεση, την τελετουργία και την μεγαλοπρέπεια που συνοδεύουν το προσφερόμενο στους θεούς. Τοιούτοτρόπως το στεφάνι φτιάχτηκε για να γίνει προσφορά στα είδωλα.

6. Επειδή μ' αυτή την τελετή, την μεγαλοπρέπεια και την αμφίεση παρουσιάζεται ως θυσία στα είδωλα – *στους εφευρέτες του, στους οποίους αποδίδεται η καθιέρωσή του* – **κυρίως γι' αυτό τον λόγο δεν έχει θέση ανάμεσα στα πράγματα του Θεού, ούτε επιτρέπεται να το χρησιμοποιούμε εμείς όπως το χρησιμοποιούν άλλοι**. Γιά τον λόγο αυτό ο απόστολος λέγει, *«Φεύγετε απ' την ειδωλολατρεία»*, εννοώντας βέβαια την ειδωλολατρεία σ' όλους τους τομείς.

4. *Per haec enim floribus frui est. Quod si tales edicit futuros qui idola fabricantur, tales iam sunt qui secundum idolorum ornatum quid utuntur.*

Omnia munda mundis; ita et immunda omnia immundis.

Nihil autem immundius idolis. -- Ceterum substantiae mundae, ut Dei res, et hac sua condicione communes usui. -- Sed et ipsius usus administratio interest.

5. *Nam et ego mihi gallinaceum macto, non minus quam Aesculapio Socrates, et si me odor alicuius loci offenderit, Arabiae aliquid incendio, sed non eodem ritu, nec eodem habitu, nec eodem apparatu, quo agitur apud idola. Si enim uerbo nudo conditio polluitur, -- ut apostolus docet : « Si quis autem dixerit : hoc idolothytum est, ne contigeris », -- multo magis, cum saltitaueris habitu et ritu et apparatu idolothytorum, contaminatur. Ita et corona idolothytum efficitur.*

6. *Hoc enim ritu et habitu et apparatu idolis immolatur auctoribus suis, quorum eo uel maxime proprius est usus, ne in communionem possit admitti, quod in Dei rebus non inuenitur. Propterea apostolus clamat :*

« Fugite idololatriam ! » Omnem utique et totam.

(*36) Χρησιμοποιούσαν και οι τότε Χριστιανοί λιβάνι, αλλά μόνο γιά την προετοιμασία του νεκρού προς ταφή, και ως αποσμητικό χώρου. Ποτέ σε θρησκευτικές τελετές. Αυτά εισήχθησαν μετά την εκκοσμίκευση της εκκλησίας για να ικανοποιήσουν τους ειδωλολάτρες που έγιναν «χριστιανοί» δια της βίας.

7. *Recogita siluam et quantae latitant spinae.*

Nihil dandum idolo; sic nec sumendum ab idolo. Si in idolio recumbere alienum est a fide, quid in idoli habitu uideri?

Quae communio Christo et Beliae? Et ideo fugite. Longum enim diuortium mandat ab idololatria.

In nullo proxime agendum: draco etiam terrenus de longinquo homines spiritu absorbet.

8. *Altius Iohannes: «Filioli, inquit, custodite uos ab idolis!»; non iam ab idololatria quasi officio, sed ab idolis, id est ab ipsa effigie eorum. Indignum enim ut imago Dei uiui imago idoli et mortui fias. Vsque adhuc proprietatem istius habitus et ex originis censu et ex superstitionis usu idolis uindicamus, ex eo praeterea quod, dum in rebus Dei non refertur, magis magisque illorum deputatur in quorum et antiquitatibus et sollemnitatibus et officiis conuenitur.*

9. *Ipsae denique fores et ipsae hostiae et arae, ipsi ministri ac sacerdotes eorum coronantur. Habes omnium collegiorum sacerdotalium coronas apud Claudium. Sed et illam interstruximus distinctionem differentium rationalium et irrationalium eis occurrentem, qui communionem in omnibus de quorundam exemplorum occasione defendunt.*

7. Αναλογιστείτε τι είναι το σύδεντρο, και πόσα αγκάθια κρύβονται μέσα του. **Τίποτα δεν πρέπει να δίνουμε σε είδωλα, και τίποτα να παίρνουμε από αυτά.** Αν δεν συμβιβάζεται με την πίστη μας το να αναπαυόμαστε μέσα σε ναό ειδώλων, πόσο μάλλον το να εμφανιζόμαστε με αμφίεση ειδώλων! *Ποία κοινωνία έχουν* ^{2 ΚΟΡ. 6:15} *Χριστός και Βελίαλ;* Ως εκ τούτου, αποφεύγετε αυτήν. Διότι (ο απόστολος) **μας συνιστά να κρατάμε τις αποστάσεις μας από την ειδωλολατρεία – να αποφεύγουμε κάθε είδους δολοφονίες με αυτήν – η οποία μοιάζει με χθόνιο ερπετό που ρουφάει ανθρώπους με την ανάσα του, ακόμα κι από κάποια απόσταση.**

8. Προχωρώντας λίγο παραπέρα, ο Ιωάννης λέγει, «*Τεκνία, φυλάξτε εαυτούς από των* ^{1 ΙΩΑΝ. 1:21} *ειδώλων» – όχι μόνον από την ειδωλολατρεία, δηλαδή την λειτουργία της, αλλά από τα είδωλα – δηλαδή από κάθε σχέση με αυτά. Διότι δεν αρμόζει σε σένα, που είσαι εικόνα του ζωντανού Θεού, να γίνεις καθ'ομοίωσιν ειδώλων και νεκρών ανθρώπων.* Μέχρι τώρα είδαμε ότι το στεφάνι ανήκει στα είδωλα, και από την ιστορία της καταγωγής του, αλλά και από την χρήση του μέσα σε ψευδοθρησκείες. Εκτός από αυτό τον λόγο, και ενώ πουθενά δεν αναφέρεται σε συνδυασμό με την λατρεία του Θεού, αφιερώνεται συνεχώς σε εκείνους, στων οποίων το παρελθόν, καθώς και στις γιορτές και λειτουργίες τους ανήκει.

9. Στεφανώνονται οι πόρτες, τα θύματα και οι βωμοί, οι υπηρέτες κι οι ιερείς. Ο Κλαύδιος αναφέρει τα στεφάνια των διαφόρων κολλεγιών των ιερέων. Κάναμε επίσης τον διαχωρισμό ανάμεσα σε διαφορετικά πράγματα – *δηλ. πράγματα που είναι σύμφωνα κι άλλα που είναι αντίθετα με την λογική* – σε απάντηση εκείνων που, επειδή χρησιμοποιούμε κάποια πράγματα από κοινού με τους άλλους ανθρώπους, διεκδικούν το δικαίωμα της συμμετοχής σε όλα.

10. Σχετικά με αυτό απομένει να εξεταστούν οι ειδικοί λόγοι που κάνουν τους ανθρώπους να στεφανώνονται, και όταν δείξουμε ότι αυτοί είναι όχι μόνο ξένοι αλλά και αντίθετοι με την Χριστιανική μας πειθαρχία, ίσως αποδείξουμε ότι κανείς από αυτούς δεν δικαιολογεί την χρήση του από εμάς, παρόλο που πολλοί άνθρωποι, σε πολλές περιστάσεις χρησιμοποιούν το στεφάνι σαν συμπλήρωμα της αμφίσεσής τους.

Κεφ. 11. Ο Χριστιανός δε πρέπει ούτε να πολεμά, ούτε να είναι στρατιώτης, για πολλούς και σοβαρούς λόγους.

1. Αρχίζοντας με τον λόγο ύπαρξης του στρατιωτικού στεφάνου, **νομίζω ότι πρώτα πρέπει να εξετάσουμε αν οι Χριστιανοί πρέπει να πολεμούν ή όχι.** Με ποιά λογική θα συζητήσουμε το επί μέρους, όταν το βασικό και κύριο καταδικάζεται; Τι πιστεύουμε; `Οτι είναι νόμιμο να προσθέσουμε ανθρώπινο όρκο στον όρκο που δώσαμε στον Θεό, **ώστε να δεσμευτούμε και από άλλο αφέντη εκτός από τον Χριστό,** και να απαρνηθούμε πατέρα, μητέρα, και όλους τους στενούς συγγενείς, τους οποίους ακόμα και ο νόμος προστάζει να τιμούμε και να αγαπάμε μετά από τον Θεό, και τους οποίους τιμά το ευαγγέλιο επίσης, που τους θεωρεί κατώτερους μόνο από τον Χριστό;

(MATΘ. 26:52) **2. Θα θεωρήσουμε νόμιμη την χρήση του ξίφους, όταν ο Κύριος δηλώνει ότι αυτός που χρησιμοποιεί το ξίφος θα απωλεσθεί από το ξίφος; Μπορεί ο υιός της ειρήνης να συμμετέχει σε μάχη, όταν δεν αρμόζει σε αυτόν ούτε καν να καταφεύγει σε δικαστήριο; Μπορεί να δένει, να φυλακίζει, να βασανίζει και να τιμωρεί, εκείνος που δεν επιτρέπεται καν να εκδικηθεί όταν του κάνουν κακό;**

10. *Ad hanc itaque partem causas iam ipsas coronarias inspicere superest, ut, dum ostendimus extraneas, immo et contrarias disciplinae, nullam earum rationis patrocinio fultam probemus, quo posset habitus huiusmodi quoque communioni uindicari, sicut et quidam quorum exempla nobis obiectantur.*

XI. 1. *Etenim, ut ipsam causam coronae militaris aggrediar, puto prius conquirendum an in totum christianis militia conueniat. Quale est alioquin de accidentibus retractare, cum a praecedentibus culpa sit? Credimusne humanum sacramentum diuino superduci licere, et in alium dominum respondere post Christum, et eierare patrem ac matrem et omnem proximum, quos et lex honorari et post Deum diligere praecepit, quos et euangelium, solum Christum plura faciens, sic quoque honorauit?*

2. *Licebit in gladio conuersari, Domino pronuntiante gladio periturum qui gladio fuerit usus? Et proelio operabitur filius pacis, cui nec litigare conueniet?*

Et uincula et carcerem et tormenta et supplicia administrabit, nec suarum ultor iniuriarum?

3. *Iam et stationes aut aliis magis faciet quam Christo, aut et dominico die, quando nec Christo ? Et excubabit pro templis quibus renuntiauit ? Et cenabit illic, ubi apostolo non placet ?*

Et quos interdum exorcismis fugavit, noctibus defensabit, incumbens et requiescens super pilum quo perfossum est latus Christi ?

Vexillum quoque portabit aemulum Christi ? Et signum postulabit a principe, qui iam a Deo accepit ? Mortuus etiam tuba inquietabitur aeneatoris, qui excitari a tuba angeli expectat ?

Et cremabitur ex disciplina castrensi christianus, cui cremari non licuit, cui Christus merita ignis indulsit ?

4. *Quanta alibi illicita circumspici possunt castrensi munium, transgressioni interpretanda!*

Ipsum de castris lucis in castra tenebrarum nomen deferre transgressionis est.

Plane, si quos militia praeuentos fides posterior inuenit, alia condicio est, ut illorum quos Iohannes admittebat ad lauacrum, ut centurionum fidelissimorum quem Christus probat et quem Petrus catechizat,

dum tamen, suscepta fide atque signata, aut deserendum statim sit, ut a multis actum, aut omnibus modis cauillandum, ne quid adversus Deum committatur quae nec extra militiam permittuntur,

3. Θα φυλάει σκοπός για άλλους περισσότερο παρά για τον Χριστό, ή θα το κάνει την ημέρα του Κυρίου, που δεν επιτρέπεται; (*37) Και θα φυλάει σκοπός μπροστά από τους ναούς που έχει αποκηρύξει; Και θα δειπνεί εκεί που ο απόστολος έχει απαγορεύσει; Και θα προστατεύει με αυταπάρνηση τη νύχτα αυτούς που επιτιμά με εξορκισμούς την ημέρα, ενώ θα γέρνει επάνω στο δόρυ με το οποίο εξεκένησαν την πλευρά του Χριστού; **Θα φέρει την σημαία των εχθρών του Χριστού;** (*38) Θα ζητήσει σύνθημα εισόδου απ'τον αυτοκράτορα, εκείνος που έχει ήδη λάβει από τον Θεό; Θα περιμένει στον θάνατό του να ηχήσει η σάλπιγγα του σαλπιγκτή, αυτός που προσδοκά να εγερθεί από την σάλπιγγα του αγγέλου; Και **θα καεί όταν δεν συμμορφωθεί με τον κανονισμό του στρατοπέδου που του επιβάλλει να θυμιάζει στο είδωλο, αυτός που ο Χριστός απάλλαξε από την τιμωρία της φωτιάς;**

4. Μιά μικρή έρευνα θα δείξει πόσους κανονισμούς της λειτουργίας του στρατοπέδου πρέπει να θεωρήσουμε παραβάσεις του νόμου του Θεού. **Και μόνο το γεγονός ότι μεταφέρουμε το Όνομα απ'το στρατόπεδο του φωτός στο στρατόπεδο του σκότους, αποτελεί βεβήλωση αυτού.** Βέβαια, αν η πίστη έρθει αργότερα και βρει κάποιον που είναι ήδη στο στρατό το θέμα αλλάζει, όπως στην περίπτωση των στρατιωτικών που βάπτιζε ο Ιωάννης και στην περίπτωση των πιστών εκατόνταρχων – εννοώ τον εκατόνταρχο που επιδοκίμασε ο Χριστός κι εκείνον που δίδαξε ο Πέτρος. Ταυτόχρονα όμως, όταν κάποιος πιστέψει και στερεωθεί στην πίστη, ή θα πρέπει να εγκαταλείψει (τη στρατιωτική του καριέρα), ή να καταφεύγει σε κάθε είδους σοφιστεία προκειμένου να μην προσβάλλει τον Θεό, πράγμα που απαγορεύεται και σε στρατιωτικούς και σε πολίτες. (*39)

όταν κάποιος πιστέψει και στερεωθεί στην πίστη, ή θα πρέπει να εγκαταλείψει (τη στρατιωτική του καριέρα), ή να καταφεύγει σε κάθε είδους σοφιστεία προκειμένου να μην προσβάλλει τον Θεό, πράγμα που απαγορεύεται και σε στρατιωτικούς και σε πολίτες

(*37) Δηλαδή την Κυριακή. (*38) Εννοεί τους αετούς πάνω σε ένα κοντάρι. (*39) Άρα κάποιος Χριστιανός δεν μπορεί να γίνει επαγγελματίας στρατιωτικός, διότι όταν θα έρθει η ώρα να πράξει το καθήκον του θα παραβιάσει την εντολή του Χριστού. Όταν πιστέψει ενώ υπηρετεί στο στρατό θα αντιμετωπίσει πρόβλημα συνειδήσεως.

Ἡ, τελευταίο απ'όλα, ο στρατιωτικός-πιστός πρέπει να υπομείνει τη μοίρα που οι πολίτες-πιστοί πρόθυμα αποδέχονται.

5. Η στρατιωτική θητεία ούτε παρέχει ασυλία ως προς την τιμωρία των αμαρτημάτων, ούτε εξαιρεί κάποιον από το μαρτύριο. Ο Χριστιανός δεν αλλάζει τον χαρακτήρα του πουθενά. Υπάρχει μόνο ένα ευαγγέλιο και ένας Κύριος Ιησούς, ο ίδιος για όλους, ο οποίος μία μέρα θα αρνηθεί όποιον αρνείται, και θα δεχτεί όποιον δέχεται τον Θεό – κι επίσης θα σώσει την ζωή που χάθηκε για το όνομά Του. Αλλά, αντίστροφα, θα καταστρέψει όποιον έσωσε την ζωή του ντροπιάζοντάς Τον. Στον Χριστό και ο πιστός πολίτης είναι στρατιώτης, και ο πιστός στρατιώτης είναι πολίτης. (*40)

6. Η πίστη δεν παραδέχεται προφάσεις περί ανάγκης. Δεν έχουν καμία ανάγκη να αμαρτάνουν εκείνοι που έχουν μόνο μία υποχρέωση: να μην αμαρτάνουν. Γιατί αν κάποιος θυσιάσει και αρνηθεί τον Χριστό υπό την πίεση βασανιστηρίων ή τιμωρίας, (πρέπει να γνωρίζει ότι) **η διδασκαλία δεν το ανέχεται.** Διότι υπάρχει μία ανώτερη ανάγκη από αυτή που μας ωθεί να αποφύγουμε τα βασανιστήρια: είναι αυτή που μας κάνει από τη μία μεριά να τρέμουμε μην αρνηθούμε (τον Σωτήρα μας) και, από την άλλη, πρόθυμους να μαρτυρήσουμε και να αποδώσουμε τον απαιτούμενο φόρο τιμής σε Αυτόν.

7. Στην πραγματικότητα, μία τέτοιου είδους δικαιολογία ανατρέπει όλη την ουσία του μυστηρίου μας (*41), αφαιρώντας ακόμα και το εμπόδιο για εκούσιες αμαρτίες. Γιατί ενδέχεται κάποιος να ισχυριστεί ότι και η φυσική τάση είναι μία ανάγκη, και εμπεριέχει όντως ένα είδος εξαναγκασμού. (*42)

aut nouissime perpetiendum pro Deo, quod aequae fides pagana condixit.

5. Nec enim delictorum impunitatem aut martyriorum impunitatem militia promittit. Nusquam christianus aliud est, unum euangelium et idem : Iesus negaturus omnem negatorem et confessurus omnem confessorem, et saluam facturum animam pro nomine eius amissam, perditurus autem de contrario aduersus nomen eius lucrum habitum. Apud hunc tam miles est paganus fidelis quam paganus est miles fidelis.

6. Non admittit status fidei necessitates. Nulla est necessitas delinquendi, quibus una est necessitas non delinquendi. Nam et ad sacrificandum et directo negandum necessitate quis premitur tormentorum siue poenarum. Tamen nec illi necessitati disciplina coniuuet, quia potior est necessitas timendae negationis et obeundi martyrii quam euadendae passionis et implendi officii.

7. Ceterum subuertit totam substantiam sacramenti causatio eiusmodi, ut etiam uoluntariis delictis fibulam laxet. Nam et uoluntas poterit necessitas contendendi, habens scilicet unde cogatur uel ipsa.

(*40) Το επάγγελμά μας δεν αποτελεί δικαιολογία να μην κάνουμε όλα αυτά που ο Χριστός προστάζει τον υπόλοιπο λαό Του. (*41) Της βάπτισης. (*42) Δηλαδή καλώς κάνει αφού είναι αδύναμος ...

Haec praestruxerim et ad ceteras officialium coronarum causas, quibus familiarissima est aduocatio necessitatis, cum idcirco aut officia fugienda sunt ne delictis incidamus, aut martyria toleranda sunt ut officia rumpamus.

De prima specie quaestionis, etiam militiae ipsius inlicitae, plura non faciam, ut secunda reddatur, ne, si omni ope expulero militiam, frustra iam de corona militari prouocarim.

Puta denique licere militiam usque ad causam coronae.

XII. 1. *Sed et de corona prius dicamus. Lauream istam Apollini uel Libero sacra est, illi ut deo telorum, huic ut deo triumphorum. Sic docet Claudius,*

2. cum et myrto ait milites redimiri solere: Veneris enim myrtus, matris Aeneadarum, etiam amicalae Martis, per Iliam et Romulos Romanae. Sed ego Venerem non credo ex hac parte cum Marte Romanam, qua pelicis dolor est. Cum et olea militia coronatur, ad Mineruam est idololatria, armorum aequae deam, sed et pace cum Neptuno inita ex hac arbore coronatam.

Στην πραγματικότητα έχουμε ανατρέψει την υπόθεση αυτής της ανάγκης σε σχέση με τους ισχυρισμούς που δικαιολογούν το στεφάνωμα των κατεχόντων αξιώματα, κάτι που συνηθίζεται ευρύτατα, και είναι ο λόγος για τον οποίο πρέπει ή να αρνούμεθα τα αξιώματα ώστε να μην πέσουμε σε αμαρτία, ή να υποστούμε μαρτύριο παραιτούμενοι από αυτά. Αφού αγγίξαμε ακροθιγώς το πρωτεύον θέμα της παρανομίας αυτής καθαυτής της στρατιωτικής ζωής, δεν θα πούμε περισσότερα, ώστε να απαντήσουμε το δευτερεύον θέμα. Πράγματι, αν δίναμε έμφαση στο πρωτεύον θέμα, απλούστατα θα σας αποτρέπαμε εντελώς από την στρατιωτική ζωή, και δεν θα ετίθετο διόλου θέμα περί στρατιωτικού στεφάνου. Θα υποθέσουμε, όμως, ότι η στρατιωτική θητεία είναι νόμιμη, όσον αφορά την ένσταση του στεφάνου.

Κεφ. 12. Δεισιδαιμονίες που σχετίζονται με το στεφάνι.

1. Αλλά πρώτα λίγα λόγια για το στεφάνι γενικά: Το δάφνινο είναι αφιερωμένο στον Απόλλωνα (θεό της τοξοβολίας) ή στον Βάκχο (θεό των θριάμβων). Περίπου τα ίδια διδάσκει και ο Κλαύδιος,

2. που μας λέει ότι η μυρτιά ανήκει στην Αφροδίτη, τη μητέρα των Αινεάδων και ερωμένη του θεού του πολέμου, η οποία έγινε Ρωμαία μέσω της Ήλιας και των Ρέμου και Ρωμύλου. Αλλά δεν νομίζω ότι η Αφροδίτη είναι Ρωμαία όπως ο Άρης, επειδή ενοχλήθηκε από την παλλακίδα (*43). Όταν πάλι η στρατιωτική υπηρεσία στεφανώνεται με ελιά, η ειδωλολατρεία απευθύνεται στην Αθηνά που είναι και αυτή θεά των όπλων, αλλά έφτιαξε στεφάνι από το προαναφερθέν δέντρο εξ αιτίας της ειρήνης που σύναψε με τον Ποσειδώνα.

(*43) Δηλαδή την Ήλια.

Σε σχέση με όλα αυτά, η δεισιδαιμονία της στρατιωτικής γιρλάντας είναι κατά πάντα μολυσμένη και μολύνει. Και περισσότερο μολυσμένη, πιστεύω, την κάνουν οι λόγοι της απονομής στεφάνων.

3. Ποια είναι άραγε η σημασία των δημοσίων όρκων που δίδονται κάθε χρόνο; Αυτό γίνεται πρώτα μέσα στο στρατόπεδο, στη σκηνή του στρατηγού, και μετά στους ναούς. Προσέξτε και τις λέξεις: «**Ορκιζόμαστε ότι εσύ, Δία, θα έχεις μετά ένα βόδι με χρυσοποίκιλτα κέρατα.**» Τι σημαίνει αυτό; **Χωρίς αμφιβολία, άρνηση του Χριστού.** Παρόλο που ο Χριστιανός δεν λέει τίποτα ο ίδιος, συγκατανεύει δεχόμενος το στεφάνι στο κεφάλι του. Το δάφνινο στεφάνι είναι επίσης υποχρεωτικό κατά την διανομή των επιδομάτων. (*44)

Μη κοροϊδεύετε τους εαυτούς σας.

4. Βλέπετε λοιπόν πως η ειδωλολατρεία έχει χρηματικά οφέλη και πουλάει τον Χριστό για μερικά χρυσά νομίσματα, όπως ο Ιούδας τον πούλησε για κάμποσα ασημένια. Η προτροπή «**Δεν μπορείτε να δουλεύετε Θεό και μαμμωνά**» θα σας κάνει να αφιερώσετε τους κόππους σας στον μαμμωνά και να απομακρυνθήτε από τον Θεό; Η το «**Απόδοτε τα του Καίσαρος εις τον Καίσαρα και τα του Θεού εις τον Θεόν**» θα σας κάνει να αποφασίσετε όχι μόνο να μην παραδοθείτε στον Θεό, αλλά και να πάρετε τα δηνάρια του Καίσαρα; **Το δάφνινο στεφάνι του θριάμβου αποτελείται από φύλλα ή από πτώματα;** Είναι διακοσμημένο με κορδέλες ή με τάφους; **Οι σταγόνες επάνω του είναι δροσοσταλιές ή δάκρυα μητέρων και συζύγων – ίσως και Χριστιανών, γιατί υπάρχουν και Χριστιανοί ανάμεσα στους βαρβάρους.** (*45)

In his erit serti militaris superstitio, ubique polluta et polluens omnia. Quae iam pollutantur et causis.

3. *Ecceannua uotorum nuncupatio : quid uidetur ? Prima in principiis, secunda in capitoliis. Accipe, post loca, et uerba : « Tunc tibi, Iuppiter, bouem cornibus auro decoratis uouemus esse futurum. »*

Cuius sententiae uox est ? Vtique negationis. Etiam si tacet illic christianus ore, coronatus capite respondit. Eadem laurea in donatiui dispensationem denuntiatur. Plane non gratuita

4. *Idololatria, aliquibus aureis uenditans Christum, ut argenteis Iudas. Hoc erit « Non potestis Deo seruire et mammonae », mammonae manum tradere et Deo absistere ?*

Hoc erit « Reddite quae sunt Caesaris Caesari et quae Dei Deo », nec hominem Deo reddere et denarium Caesari auferre?

Triumpho laurea foliis struitur an cadaueribus ? lemniscis ornatur an bustis ? unguentis delibuitur an lacrimis coniugum et matrum?

Fortasse quorundam et christianorum : et apud barbaros enim Christus.

(*44) Όλη η συγγραφή της πραγματείας οφείλεται σε αυτό ακριβώς το γεγονός. (*45) Ο Κλάουζεβιτς στην *Τέχνη του Πολέμου* ξεκάθαρα δηλώνει ότι όλη η στρατιωτική υπηρεσία, σίτευση, εκπαίδευση, παρελάσεις, παράσημα, ασκήσεις, κ.λ.π. έχουν ένα μόνο σκοπό: Να σκοτώσουν όσο περισσότερους μπορούν στο πεδίο της μάχης.

5. *Qui hanc portauerit in capite causam, nonne et ipse pugnavit? Est et alia militia, regiarum familiarum. Nam et castrenses appellantur, munificae et ipsae sollemnium Caesarianorum.*

Sed et tu proinde miles ac seruus alterius, et si duorum, Dei et Caesaris, certe tunc non Caesaris, cum te Deo debes, etiam in communibus, credo, potiori.

XIII. 1. *Coronant et publicos ordines laureis publicae causae, magistratus uero insuper aureis, ut Athenis, ut Romae. Superferuntur etiam illis Etruscae.*

Hoc uocabulum est coronarum quas gemmis et foliis ex auro quercinis ab Ioue insignes ad deducendas tensas cum palmatis togis sumunt. Sunt et prouinciales aureae, imaginum pro numero capita maiora quaerentes.

Sed tui ordines et tui magistratus et ipsum curiae nomen ecclesia est Christi. Illius es concriptus in libris uitae.

5. Ὅποιος φέρει στεφάνι γι'αυτό τον λόγο, δεν μάχεται τον εαυτό του; Ἐνας άλλος υἱός υπηρεσίας ανήκει στην βασιλική φρουρά. Πράγματι τα στεφάνια τους παίρνουν το όνομα του στρατοπέδου που ανήκουν, και άλλα, παρομοίως, ονομάζονται από τις υπηρεσίες που εκτελούν. Αλλά ακόμα και τότε εξακολουθείς να είσαι στρατιώτης, και υπηρέτης κάποιου άλλου. Κι αν έχεις δύο αφέντες, Θεό και Καίσαρα, πιστεύω ότι **πρέπει ν'απορρίψεις τον Καίσαρα σε θέματα που τα συμφέροντα των δύο συγκρούονται, (*46) μιάς και χρωστάς τον εαυτό σου στον Θεό, κι έχεις ανώτερες φιλοδοξίες.**

πρέπει ν'απορρίψεις τον Καίσαρα σε θέματα που τα συμφέροντα των δύο συγκρούονται, μιάς και χρωστάς τον εαυτό σου στον Θεό, κι έχεις ανώτερες φιλοδοξίες.

Κεφ. 13. Στεφάνια και κοσμικές δραστηριότητες. Ο Χριστιανός καλείται να εξέλθει από τη Βαβυλώνα

1. Για κρατικούς λόγους, διάφορες κατηγορίες πολιτών επίσης στεφανώνονται με δάφνη. Οι ειρηνοδίκες όμως, εκτός της δάφνης, στεφανώνονται και με χρυσά στεφάνια, όπως γίνεται στην Αθήνα και στη Ρώμη.

Ακόμα πιο αγαπητά από τα χρυσά, είναι τα Ετρουσκικά στεφάνια. Αυτή η ονομασία δίνεται σε στεφάνια που ξεχωρίζουν από τα πετράδια τους και τα χρυσά φύλλα βελανιδιάς, και φοριούνται συνδυασμένα με μανδύες κεντημένους με κλαδιά φοίνικα, από αυτούς που οδηγούν τα άρματα με τα ομοιώματα των θεών προς τον ιππόδρομο. Υπάρχουν επίσης επαρχιακά στεφάνια από χρυσό γιά τα μεγάλα κεφάλια των ειδώλων.

Αλλά τα δικά σας τάγματα, αξιώματα και χώρος συνάθροισης (η εκκλησία) ανήκουν στον Χριστό. Εσείς ανήκετε σε Αυτόν διότι τα ονόματά σας γράφτηκαν στο βιβλίο της ζωής. ΦΙΛΙΠ. 4:3

(*46) Ὅχι δουλική υποταγή στους εξουσιαστές: «Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις» ἀπ. Πέτρος, (ΠΡΑΞ. 5[Ε]:29. «διδασχθήκαμε να αποδίδουμε στις αρχές και εξουσίες που υπάρχουν με την ανοχή του Θεού, τιμή τόσο, όση δεν μας ζημιώνει» Πολύκαρπος Σμύρνης (Μαρτ. Πολυκ. 11:2)

2. Το αίμα του Κυρίου είναι ο πορφυρός σας μανδύας, και η πλατεία ταινία σας είναι ο σταυρός Του. Η αξίνα ήδη κείται στη ρίζα του δέντρου. (Το στεφάνι σας) είναι ο κλάδος από την ρίζα του Ιεσσαί. **Ας φορούν στεφάνια τα άλογα του κράτους.** Ο Κύριός σας, όταν επρόκειτο να εισέλθει θριαμβευτικά στην Ιερουσαλήμ, δεν είχε ούτε γαϊδουράκι δικό Του. Άλλοι (στηρίζουν την ελπίδα τους) σε άρματα, και άλλοι σε άλογα. Αλλά η δική μας βοήθεια (ΨΑΛΜ. 20:7) είναι το όνομα του Κυρίου και Θεού μας.

2. *Illic purpurae tuae sanguis Domini, et clauus latus in cruce ipsius; illic secures, ad caudicem iam arboris positae; illic uirgae ex radice Iesse. Viderint et publici equi cum coronis suis. Dominus tuus, ubi secundum scripturam Hierusalem ingredi uoluit, nec asinum habuit priuatum. « Isti in curribus et isti in equis, nos autem in nomine Domini nostri inuocabimus. »*

3. Κληθήκαμε να εξέλθουμε από μια απλή κατοίκηση στην Βαβυλώνα της Αποκάλυψης (*47) – πόσο μάλλον λοιπόν από την μεγαλοπρέπειά της. Και ο όχλος στεφάνωνεται, κάποτε γιορτάζοντας μια επιτυχία των αυτοκρατόρων, κάποτε τηρώντας κάποιο έθιμο στα πλαίσια εκδηλώσεων του δήμου. Η πολυτέλεια, βλέπετε, προσπαθεί να οικειοποιείται κάθε περίπτωση δημόσιας γιορτής.

3. *Ab ipso incolatu Babylonis illius in Apocalypsi Iohannis submouemur, nedum a suggestu. Coronatur et uulgus, nunc ex principium prosperitatum exultatione, nunc ex municipalium sollemnitate proprietate. Est enim omnis publicae laetitiae luxuria captatrix.*

4. Εσείς όμως είσαστε ξένοι σε αυτόν τον κόσμο, πολίτες της Ιερουσαλήμ, της άνω πόλεως. Ο απόστολος λέει πως το πολίτευμά μας είναι στον ουρανό. Έχετε τα δικά σας πρωτόκολλα, το δικό σας ημερολόγιο. Δεν έχετε καμία σχέση με τις χαρές του κόσμου.

4. *Sed tu, peregrinus mundi huius et ciuis ciuitatis supernae Hierusalem, -- « Noster, inquit, municipatus in caelis », -- habes tuos census, tuos fastos, nihil tibi cum gaudiis saeculi, immo contrarium debes.*

Ίσα-ίσα, κληθήκατε ακριβώς για το αντίθετο, επειδή, «ο κόσμος θα έχει χαρά, αλλά εσείς θα πενθείτε.» Και θαρρώ πως ο Κύριος βεβαιώνει ότι μακάριοι οι πενθούμενοι, όχι οι στεφανωμένοι. Ο γάμος, επίσης, στολίζει τον γαμπρό με το γαμήλιο στεφάνι – γι' αυτό δεν παίρνουμε νύφες εθνικές, γιά να μη μας αποπλανήσουν προς την ειδωλολατρεία που εγκαινιάζει τους γάμους των εθνικών.

«*Saeculum enim gaudebit, uos uero lugebitis.*» *Et, puto, felices ait lugentes, non coronatos. Coronant et nuptiae sponso.*

Et ideo non nubemus ethnicis, ne nos ad idololatram usque deducant, a qua apud illos nuptiae incipiunt.

(*47) Ταυτίζει την Βαβυλώνα με την Ρώμη όπως πατέρες πριν και μετά από αυτόν.

5. *Habes legem a patriarchis quidem, habes apostolum in Domino nubere iubentem.*

Coronat et libertas saecularis. Sed tu iam redemptus es a Christo, et quidem magno. Seruum alienum quomodo saeculum manumittet?

Etsi libertas uidetur, sed et seruitus uidebitur: omnia imaginaria in saeculo et nihil ueri.

Nam et tunc liber hominis eras, redemptus a Christo, et nunc seruus es Christi, licet manumissus sis ab homine.

6. *Si ueram putes saeculi libertatem, ut et corona eam consignes, redisti in seruitutem hominis, quam putas libertatem, amisisti libertatem Christi, quam putasti seruitutem.*

Numquid et agonisticae causae disputabuntur, quas statim tituli sui damnant, sacras et funebres scilicet?

Hoc enim superest, ut Olympius Iuppiter et Nemaeus Hercules et misellus Archemorus et Antinous infelix in christiano coronentur, ut ipse spectaculum fiat quod spectare non debet.

7. *Vniuersas, ut arbitror, causas enumerauimus, nec ulla nobiscum est: omnes alienae, profanae, illicitae, semel iam in sacramenti testatione eieratae.*

5. Ἐχετε πράγματι τον νόμο αυτό από τους πατριάρχες. Ἐχετε τον απόστολο που προτρέπει τους ανθρώπους να παντρεύονται εν Κυρίῳ. Επίσης στεφανώνεστε όταν κερδίζετε την ελευθερία σας. Αλλά έχετε ήδη ελευθερωθεί από τον Χριστό, ο οποίος πλήρωσε το αντίλυτρο, και μάλιστα πολύ ακριβά. **Πώς μπορεί ο κόσμος να ελευθερώσει τον δούλο κάποιου άλλου;** (1 ΚΟΡ. 7:39)

Αν και φαίνεται σαν ελευθερία, τελικά θα αποδειχτεί δουλεία. **Στον κόσμο όλα είναι φαινομενικά, και τίποτα αληθινό.** Αφού ακόμα και όταν είναι σκλάβος, ο λυτρωμένος του Χριστού δεν υπόκειται σε δουλεία ανθρώπου. Και πάλι, αν και ελεύθερος ανάμεσα στους ανθρώπους, είναι δουλωμένος στον Χριστό.

6. Αν πιστέψετε την ελευθερία του κόσμου για αληθινή ώστε να την επισφραγίσετε με ένα στεφάνι, έχετε επιστρέψει στην δουλεία των ανθρώπων την οποία φαντάζεστε για ελευθερία.

Ἐχετε χάσει την ελευθερία του Χριστού θεωρώντας την δουλεία. Υπάρχει αμφιβολία σχετικά με την αιτία που στεφανώνεστε, την οποία και τ'αθλήματα στους αγώνες ενισχύουν και την οποία, ως αφιερωμένη στους θεούς και προς τιμήν των νεκρών, ο δικός μας λόγος ευθέως καταδικάζει; Το μόνο που απομένει είναι, ο Ολύμπιος Δίας, ο Νέμειος Ηρακλής, ο δύστυχος μικρός Αρχίμωρος κι ο άτυχος Αντίνοος να στεφανώνονται στο πρόσωπο ενός Χριστιανού, ώστε αυτός ο ίδιος ν' αποτελεί αηδιαστικό θέαμα.

7. Αναφέραμε, νομίζω, όλους τους πολλούς και διάφορους λόγους για τους οποίους οι άνθρωποι στεφανώνονται, **και από αυτούς ούτε ένας δεν έχει θέση στη δική μας τη ζωή.**

Όλοι είναι ξένοι προς εμάς, ανίεροι, παράνομοι και τους έχουμε αποκηρύξει άπαξ διά παντός με την βάπτισή μας – επειδή ανήκουν στον διάβολο και τους αγγέλους του, στ' αξιώματα του κόσμου (*48), στις τιμές, στα πανηγύρια, στην επιδίωξη δημοσιότητας, στους ψευδείς όρκους, στις επιδείξεις ανθρωπίνης δουλοπρέπειας, στους κενούς επαίνους, στις ευτελείς δόξες, και στην ειδωλολατρεία που υπάρχει σε όλα αυτά όπως υπάρχει και στην καταγωγή του στεφάνου που είναι αναπόσπαστο κομμάτι όλων των προηγούμενων.

8. Ο Κλαύδιος στην εισαγωγή του μας λέει ότι στην ποίηση του Ομήρου ο ουρανός στεφανώνεται με τους αστερισμούς, από τον Θεό βέβαια. Ως εκ τούτου και ο άνθρωπος θα έπρεπε να στεφανώνεται από τον Θεό. Αλλά **ο κόσμος στεφανώνει οίκους ανοχής**, δημόσια λουτρά και φούρνους, φυλακές και σχολεία, ακόμα και αμφιθέατρα και θαλάμους όπου γδύνουν νεκρούς μονομάχους, και τα ίδια τα νεκροκρέβατα. Κρίνετε πόσο ιερό και άγιο, πόσο σεβάσμιο και αγνό είναι αυτό το αντικείμενο, όχι μόνο από τον ουρανό της ποίησης, αλλά και από τις συναλλαγές του κόσμου. (*48α)

9. Αλλά βέβαια **ο Χριστιανός δεν θα ντροπιάσει ούτε καν την πόρτα της αυλής του με δάφνινα στεφάνια**, αν ξέρει πόσους θεούς ο διάβολος έχει συνδέσει με τις πόρτες. Τον Ιανό με τις πύλες, τον Λιμεντίνο με τα κατώφλια, τον Φόρκο και την Κάρνα με τα θυρόφυλλα και τους μεντεσέδες. Αλλά και οι Έλληνες επίσης, έχουν τον Θυραίο Απόλλωνα και τα κακά πνεύματα, τους Ανθήλιους.

Κεφ. 14. Οι Χριστιανοί οφείλουν να θυμούνται το στεφάνι του πόνου που υπέστη ο Κύριος γι' αυτούς.

>>>

Haec enim erant pompae diaboli et angelorum eius : officia saeculi, honores, sollemnitates, popularitates, falsa uota, humana seruitia, laudes uanae, gloriae turpes;

et in omnibus istis idololatriae, in solo quoque censu coronarum, quibus omnia ista redimita sunt.

8. *Praefabatur quidem Claudius etiam caelum sideribus apud Homeri carmina coronatum, certe a Deo, certe homini : igitur et homo ipse a deo coronandus est. Ceterum saeculo coronantur et lupanaria et latrinae et pistrinae et carcer et ludus et ipsa amphitheatra et ipsa spoliaria ipsaeque libitinae. Quam sacer sanctusque, quam honestus ac mundus sit habitus iste, noli de uno poetico caelo, sed de totius mundi commerciis aestimare.*

9. *At enim christianus nec ianuam suam laureis infamabit, si norit quantos deos etiam ostiis diabolus adfinxerit : Ianum a ianua, Limentinum a limine, Forculum et Carnam a foribus atque cardinibus, etiam apud Graecos Thyraeum Apollinem et Antelios daemonas.*

(*48) Μία περίληψη των όρκων/ευχών της βάπτισης. (*48α) Που να ζούσε ο Τερτυλλιανός να δει μπροστά σε όλα τα «χριστιανικά» σπίτια τα στεφάνια την ημέρα της πρωτομαγιάς!

XIV. 1. Tanto abest ut capiti suo munus inferat idololatriae, immo iam dixerim Christo, siquidem caput uiri Christus est : tam liberum quam et Christus, ne uelamento quidem obnoxium, nedum obligamento.

Porro et quod obnoxium est uelamento, caput feminae, hoc ipso iam occupatum non uacat etiam obligamento. Habet humilitatis suae sarcinam.

2. Si nudo capite uideri non debet propter angelos, multo magis coronato. Fortasse tunc illos coronato scandalizauerit.

Quid enim est in capite feminae corona quam formae lena, quam summae lasciuiae nota, extrema negatio uerecundiae, conflatio inlecebrae ?

Propterea nec ornabitur operosius mulier ex apostoli prospectu, ut nec crinium artificio coronetur.

3. Qui tamen et uiri caput est et feminae facies, uir ecclesiae Christus Iesus, quale, oro te, sertum pro utroque sexu subiit ?

Ex spinis, opinor, et tribulis, in figuram delictorum quae nobis protulit terra carnis, abstulit autem uirtus crucis, omnem aculeum mortis in dominici capitis tolerantia obtundens, certe praeter figuram : contumelia in promptu est, et dedecoratio et turpitudine et his complexa saeuitia.

1. Πόσο μάλλον δεν πρέπει ο Χριστιανός να βάζει την υπηρεσία της ειδωλολατρείας πάνω στο κεφάλι του - ή θα έπρεπε να πω καλύτερα επάνω στον Χριστό, εφόσον ο Χριστός είναι η κεφαλή του Χριστιανού – (επειδή το κεφάλι του) (1 ΚΟΡ. 11:3) είναι ελεύθερο όσο και ο Χριστός, χωρίς υποχρέωση να φέρει κάλυμα, ούτε βέβαια στεφάνι. Όμως ούτε και το κεφάλι που οφείλει να καλύπτεται, δηλαδή το κεφάλι της γυναίκας, είναι διαθέσιμο για στεφάνι, όντας ήδη κατειλημμένο από το πέπλο. Η γυναίκα φέρει το βάρος της ταπεινότητάς της.

2. Εάν οφείλει να παρουσιάζεται καλυμμένη **εξ αιτίας των αγγέλων**, πόσο μάλλον η εμφάνισή της με στεφάνι θα προσβάλλει εκείνους (τους πρεσβυτέρους) που είναι στεφανωμένοι στον ουρανό. (1 ΚΟΡ. 11:10) (ΑΠΟΚ. 4:4)

Διότι τι είναι το στεφάνι στο κεφάλι μιας γυναίκας παρά η **επιθυμία της ομορφιάς να αποπλανήσει, φανερό σημάδι λαγνείας, απόρριψη της σεμνότητας και φλογερός πειρασμός**; Ως εκ τούτου, η γυναίκα που δέχεται συμβουλές από την προνοητικότητα του απóstουλου, δεν κοσμεί τον εαυτό της, ώστε να μη θεωρηθεί στεφανωμένη ούτε καν από την περίτεχνη της κόμμωση. (1 ΤΙΜ. 2:9) (1 ΠΕΤΡ. 3:3)

3. Σας παρακαλώ λοιπόν, πείτε μου, Εκείνος που είναι η κεφαλή του άνδρα και δόξα της γυναίκας, ο Ιησούς Χριστός, ο Σύζυγος της εκκλησίας, τι είδους στέφανο υπέμεινε για χάρη και των δύο φύλων;

Στεφάνι από αγκάθια, νομίζω, και τριβόλια, - εικόνα της αμαρτίας που ξεφύτρωσε από το χώμα της δικής μας σάρκας αλλά που η δύναμη του σταυρού τα ξερρίζωσε, αμβλύνοντας το κέντρισμα του θανάτου καθώς ο Κύριός μας υπέφερε τον πόνο τους στο κεφάλι του.

4. Αλλά, πέρα από την εικόνα, υπάρχει η σκληρή πραγματικότητα του χλευασμού, της ατίμωσης και του ονειδισμού, καθώς και η βαρβαρότητα που παραμόρφωσε και πλήγωσε τους κροτάφους του Κυρίου: αυτή δεν σας επιτρέπει να στεφανωθείτε με δάφνη, μυρτιά, ελιά και άλλα περήφημα κλαδιά, με ρόδα εκατόφυλλα που έδρεψαν από τον κήπο του Μίδα, με κρίνα και βιολέτες όλων των ειδών, ίσως και με πετράδια και χρυσάφι, σαν για να ανταγωνιστείτε το στέμα που έλαβε ο Χριστός μετά (τη σταύρωση). Γιατί καθώς γεύτηκε το μέλι αφού είχε δοκιμάσει τη χολή, (*49) δεν έγινε Βασιλιάς της δόξας στον ουρανό, παρά μόνο αφού είχε προηγουμένως καταδικαστεί στο σταυρό ως Βασιλιάς των Ιουδαίων, και αφού για λίγο καιρό ο Πατέρας Τον είχε κάνει λίγο κατώτερο των αγγέλων, και Τον στεφάνωσε με δόξα και τιμή. Αν για όλα αυτά νιώθεις πως σε Εκείνον χρωστάς το κεφάλι σου, ξεπλήρωσέ Τον αν μπορείς με τον τρόπο που πλήρωσε για σένα. Κι αν δεν μπορείς να στεφανωθείς με αγκάθια, δεν πρέπει να στεφανωθείς ούτε με λουλούδια.

Κεφ. 15. Ο Χριστιανός ελπίζει να στεφανωθεί από τον Θεό.

1. Κράτησε αμόλυντη την περιουσία του Θεού, κι εάν θελήσει θα σε στεφανώσει. Αλλά είναι βέβαιο ότι θέλει, γιατί μας καλεί με αυτά τα λόγια: «Θα δώσω το στεφάνι της ζωής», λέει, «σε εκείνον που νικά». Γίνετε λοιπόν και σεις πιστοί μέχρι θανάτου, και αγωνιστείτε και σεις τον αγώνα τον καλό, το στεφάνι του οποίου ο απόστολος δίκαια νιώθει να τον περιμένει. Ο άγγελος επίσης, καθώς εξήλθε επάνω στο λευκό άλογο νικών και για να νικήσει, έλαβε στεφάνι νίκης. (*50)

ΑΠΟΚ. 2:10

2 ΤΙΜ. 4:8

ΑΠΟΚ. 6:2

4. *Quae tunc Domini tempora et foedauerunt et lancinauerunt, uti tu nunc laurea et myrto et olea et inlustriore quaque fronde et,*

quod magis usui est, centenariis quoque rosis de horto Midae lectis et utrisque liliis et omnibus uiolis coroneris, etiam gemmis forsitan et auro ? ut et illam Christi coronam aemuleris, quae postea ei obuenerit ?

Atquin et fauos post fella gustauit, nec ante rex gloriae a caelestibus salutatus est quam rex Iudaeorum proscriptus in cruce, minoratus primo a patre modico quid citra angelos, et ita gloria et honore coronatus.

Si ob haec caput ei tuum debes, tale, si forte, ei repende, quale suum pro tuo obtulit, aut nec floribus coroneris si spinis non potes, quia floribus non potes.

XV. 1. *Serua Deo rem suam intaminatam. Ille eam, si uolet, coronabit. Immo et uult, denique inuitat : «Qui uicerit, inquit, dabo ei coronam uitae. » Esto et tu fidelis ad mortem, decerta et tu bonum agonem, cuius coronam et apostolus repositam sibi merito confidit. Accipit et angelus uictoriae coronam, procedens in candido equo ut uinceret;*

(*49) Βασίζεται στο ΜΑΤΘ. 27[ΚΖ]:34 και ΛΟΥΚ. 24[ΚΔ]:42. (*50) Τύπος του Χριστού, όχι δήθεν ο αντίχριστος σύμφωνα με ευφάνταστους σύγχρονους ερμηνευτές.

at alius iridis ambitu ornatur caelesti prasio. Sedent et presbyteri coronati, eodemque auto et ipse filius hominis super nubem micat.

2. *Si tales imagines in uisione, quales ueritates in repraesentatione? Illas aspice, illas adora. Quid caput strophilo aut draconario damnas, diademati destinatum? Nam reges nos Deo et patri suo fecit Christus Iesus.*

Quid tibi cum flore morituro? Habes florem ex uirga Iesse, super quem tota diuini Spiritus gratia requieuit, florem incorruptum, immarcescibilem, sempiternum.

3. *Quem et bonus miles eligendo in caelesti ordinatione profecit. Erubescite, commilitones eius, iam non ab ipso iudicandi, sed ab aliquo Mithrae milite. Qui cum initiatur in spelaeo, in castris uere tenebrarum, coronam interposito gladio sibi oblatam quasi mimum martyrii, dehinc capiti suo accommodatam, monetur obuia manu a capite pellere et in humerum, si forte, transferre, dicens Mithran esse coronam suam.*

4. *Atque exinde numquam coronatur, idque in signum habet ad probationem sui, sicubi temptatus fuerit de sacramento, statimque creditur Mithrae miles, si deiecerit coronam, si eam in deo suo esse dixerit. Agnoscamus ingenia diaboli, idcirco quaedam de diuinis affectantis ut nos de suorum fide confundat et iudicet*

Κι ένας άλλος στεφανώθηκε με τα χρώματα του ουράνιου τόξου – σαν λουλούδια από ουράνιο λιβάδι. Παρομοίως και οι πρεσβύτεροι στέκονται γύρω, στεφανωμένοι κι αυτοί με χρυσά στεφάνια, καθώς ο Υιός του Ανθρώπου φαίνεται απαστράπτων πάνω από τα σύννεφα. (ΑΠΟΚ. 5:1)

2. Αν αυτά είναι τα οράματα του βλέποντος, σκεφτείτε την εκδήλωση της πραγματικότητας! Δείτε εκείνα τα στεφάνια! Μυρίστε εκείνα τα αρώματα! Γιατί να περιοριστεί σε ένα στεφανάκι ή σε μια κορδελίτσα το μέτωπο που προορίστηκε για το διάδημα; Διότι ο Ι. Χριστός μας έχει κάνει βασιλείς στον Θεό και Πατέρα Του. Τι κοινό έχετε με το λουλούδι που μαραίνεται και πεθαίνει; Εσείς έχετε το άνθος του Κλάδου του Ιεσσαί, στο οποίο ανεπαύθη η χάρις του Θείου Πνεύματος σε όλη την πληρότητά της – ένα άνθος αμόλυντο, αμάραντο, αιώνιο,

3. που, εκλέγοντάς το, ο καλός στρατιώτης, προάγεται στις ουράνιες τάξεις. Γι'αυτό να κοκκινήσετε (από ντροπή), συστρατιώτες του, και να φοβάστε μην σας ντροπιάσει όχι πλέον αυτός, αλλά κάποιος στρατιώτης του Μίθρα, ο οποίος, κατά την μύησή του στη σκοτεινή σπηλιά (στο στρατόπεδο, μπορούμε να πούμε, του σκότους) όταν με την απειλή ξίφους του δώσουν στεφάνι, (*51) σαν μίμηση μαρτυρίου, και το βάλουν στο κεφάλι του, αυτός αντισταθεί και το πετάξει ή το μεταφέρει στον ώμο του λέγοντας ότι ο Μίθρας είναι το στεφάνι του. (*52)

4. Ποτέ δεν στεφανώνεται, και έτσι δηλώνει τι είναι, όταν δικάζεται για τη θρησκεία του. Αμέσως θεωρείται στρατιώτης του Μίθρα αν πετάξει το στεφάνι και πει ότι στον θεό του έχει το στεφάνι του. Ας δούμε λοιπόν πως οι μεθοδείες του διαβόλου που ανέκαθεν αντέγραφε κάποια πράγματα του Θεού χρησιμοποιώντας την πίστη των δούλων του, μας ντροπιάζουν και μας καταδικάζουν.

(*51) Τα γνωστά στρατιωτικά καψόνια. (*52) Αναφορά στην μύηση στα μυστήρια του Μίθρα. Οι μνημένοι στα μυστήρια του Μίθρα αρνούσαν και αυτοί να φορέσουν στεφάνι.

ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΨΗ ΠΕΡΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ

Στην δεκάτη αυτή πραγματεία του ο Τερτυλλιανός αναφέρεται στο μεγάλο θέμα **της υπηρεσίας των Χριστιανών στο στρατό** και γενικά σε θέσεις εξουσίας.

Η αφορμή δόθηκε όπως δηλώνει στο 1ο κεφ. από την ενέργεια ενός απλού Χριστιανού στρατιώτη να πετάξει το τιμητικό στεφάνι που του δόθηκε στη διάρκεια μιας τελετής. Στη συνέχεια *«παρέδωσε και το ζήφος»* (1:30). Η πράξη αυτή οδήγησε στην συλληψή του με προοπτική την θανατική του καταδίκη.

Το γεγονός αυτό δημιούργησε πλήθος αντιδράσεων από τους συμβιβασμένους πιστούς μέσα στην τοπική εκκλησία της Καρθαγένης, για τους οποίους ο Τερτυλλιανός δηκτικά γράφει: *«Δεν αμφιβάλλω ότι μερικοί ήδη γυρνούν την πλάτη στη Γραφή κι ετοιμάζουν αποσκευές για τη φυγή τους από πόλη σε πόλη: γιατί μόνο αυτό τους νοιάζει να θυμούνται απ' το ευαγγέλιο. Επίσης ξέρω ότι οι ποιμένες τους είναι λιοντάρια στην ειρήνη και ελάφια στον πόλεμο.»* (1:5)

Για τους ανωτέρω λόγους αποφάσισε να γράψει την παρούσα πραγματεία, *«ούτως ώστε, αφ' ενός θα διαφωτιστούν όσοι ρωτούν με ειλικρίνεια, και αφ' ετέρου θα αποστομωθούν εκείνοι που επιχειρούν να δικαιολογήσουν την αμαρτία»* (1:6), έτσι,

«αυτή η πραγματεία λοιπόν δεν γράφεται για όσους δεν είναι σε κατάσταση να ερευνήσουν, αλλά για όσους επιθυμούν πραγματικά να μάθουν, και δεν θέτουν ερώτημα προς συζήτηση, αλλά ζητούν συμβουλή. Επειδή αυτή η επιθυμία εμπνέει μιά πραγματική έρευνα. Όμως επαινώ την πίστη που θεωρεί καθήκον της τη συμμόρφωση με τον κανόνα πριν ακόμα μάθει τα αίτια» (2:3)

ΒΙΒΛΙΚΟΣ ΝΟΜΙΚΙΣΜΟΣ

Αρχίζει με το πρόβλημα του νομικισμού καθώς μερικοί χρησιμοποιούν την Γραφή σα νομικό εγχειρίδιο με διατάξεις και παραγγέλματα αγνοώντας το πνεύμα των Γραφών, την αποστολική Νοοτροπία. (2 ΘΕΣ. 3:6)

«Όταν κάποιοι ζητούν εναγωνίως τα εντάλματα της Γραφής σχετικά με το αντίθετο από αυτό που οι ίδιοι υποστηρίζουν, φαντάζονται πως η Γραφή θα βρεθεί υπέρ τους. Γιατί στο επιχείρημα ότι είναι νόμιμο οι Χριστιανοί να στεφανώνονται λόγω του ότι η Γραφή δεν το απαγορεύει, μπορούμε να ανταπαντήσουμε ότι είναι παράνομο επειδή η Γραφή δεν το συνιστά.» (2:4)

Πέρα απ' αυτό όμως υπάρχει και η ιερά παράδοση των Αποστόλων (2 ΘΕΣ. 2[B]:15) και της Εκκλησίας. Δηλαδή η Γραφή για παράδειγμα δεν μας λέγει ποιες μέρες και ώρες πρέπει να συναθροίζομαστε, αυτή την παράδοση την συστήνει η κάθε τοπική εκκλησία.

Για το λόγο αυτό *«εάν επιμένεις να βρης συγκεκριμένες εντολές από τη Γραφή όσον αφορά αυτούς και άλλους κανόνες, δεν θα βρης καμιά. Διότι αυτοί οι κανόνες προήλθαν από την παράδοση, ενισχύθηκαν από την συνήθεια, και τηρούνται από την πίστη.»* (4:1)

Ετσι αντί να συστήνουμε ιδιωτικές παραδόσεις καλό είναι να ακολουθούμε την παράδοση της αρχαίας Εκκλησίας σε θέματα που δεν αναφέρει η Γραφή. *«Ας εξετάσουμε λοιπόν αν η παράδοση που δεν στηρίζεται σε γραπτές πηγές δεν πρέπει να γίνεται αποδεκτή. Σίγουρα θα πούμε ότι δεν πρέπει να γίνεται αποδεκτή, εκτός και αν υπάρχει προηγούμενο που να το δικαιολογεί, όπως για παράδειγμα, κάποια μη γραπτή παράδοση που στηρίζεται από την συνήθεια.»* (3:2)

Η Εκκλησία λοιπόν έχει το δικαίωμα να συστήνει παράδοση και αυτό αποδείχθηκε με την σύνταξη του κανόνα των Γραφών, αρκεί βεβαίως αυτή η παράδοση να μην είναι διάφορη των αποστόλων και σε ευθεία σύγκρουση με τις καθαρές εντολές των Γραφών. Γιατί τα γράφει όλα αυτά ο Τερτυλλιανός;

Για να δείξει ότι δεν υπάρχει τέτοια παράδοση περί στεφανώματος ή έστω συνήθεια μέσα στην Εκκλησία και αντιθέτως οι πρώτοι που στεφανώθηκαν ήταν οι θεοί των εθνών δηλώνει ότι πέρα απο την Εκκλησιαστική παράδοση, καμία περίπτωση στεφανώματος δεν αναφέρεται στη Γραφή, με εξαίρεση το ακάνθινο στεφάνι του πάθους του Χριστού. (9:2)

Και φθάνει να αφιερώσει όλο το 10 κεφ. για να αποδείξει ότι το στεφάνωμα είναι συνδεδεμένο με τους νεκρούς, τα είδωλα, και τους λειτουργούς της ειδωλολατρείας.

Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΚΑΙ Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ

Στο 11ο κεφ. εισέρχεται σ' ένα πολύ σοβαρότερο θέμα: Ο Χριστιανός σαν στρατιωτικός αποτελεί αντίφαση.

Ο κυριότερος βέβαια λόγος είναι το «ου φονεύσεις» (ΕΞ. 20[Η]:13) και «θ' αγαπήσεις τον εχθρό σου» (ΜΑΤΘ. 5[Ε]:44)

Δευτερεύοντες λόγοι είναι οι όρκοι, θυσίες, τα στεφάνια κι άλλες πράξεις άμεσα συνδεδεμένες με την στρατιωτική ζωή και την ειδωλολατρεία.

«Αρχίζοντας με τον λόγο ύπαρξης του στρατιωτικού στεφάνου, νομίζω ότι πρώτα πρέπει να εξετάσουμε αν οι Χριστιανοί πρέπει να πολεμούν ή όχι. Με ποιά λογική θα συζητήσουμε το επί μέρους, όταν το βασικό και κύριο καταδικάζεται; Τι πιστεύουμε; Ότι είναι νόμιμο να προσθέσουμε ανθρώπινο όρκο στον όρκο που δώσαμε στον Θεό, ώστε να δεσμευτούμε και από άλλο αφέντη εκτός από τον Χριστό...»
(11:1)

«Θα θεωρήσουμε νόμιμη την χρήση του ξίφους, όταν ο Κύριος δηλώνει ότι αυτός που χρησιμοποιεί το ξίφος θα απωλεσθεί από το ξίφος; Μπορεί ο υιός της ειρήνης να συμμετέχει σε μάχη, όταν δεν αρμόζει σε αυτόν ούτε καν να καταφεύγει σε δικαστήριο; Μπορεί να δένει, να φυλακίζει, να βασανίζει και να τιμωρεί, εκείνος που δεν επιτρέπεται καν να εκδικηθεί όταν του κάνουν κακό;»
(11:2)

Ετσι κάποιος Χριστιανός είναι πολύ δύσκολο να προσαρμόσει τον προβατοειδή χαρακτήρα του, που απαιτεί ο Χριστός, με την στρατιωτική σταδιοδρομία που απαιτεί να φονεύσεις άλλους ανθρώπους.

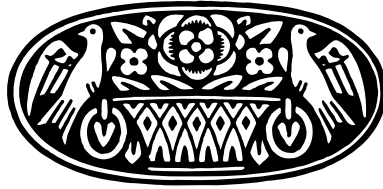
Βέβαια «αν η πίστη έρθει αργότερα και βρει κάποιον που είναι ήδη στο στρατό το θέμα αλλάζει, όπως στην περίπτωση των στρατιωτικών που βάπτιζε ο Ιωάννης και στην περίπτωση των πιστών εκατόνταρχων – εννοώ τον εκατόνταρχο που επιδοκίμασε ο Χριστός κι εκείνον που δίδαξε ο Πέτρος. Ταυτόχρονα όμως, όταν κάποιος πιστέψει και στερεωθεί στην πίστη, ή θα πρέπει να εγκαταλείψει (τη στρατιωτική του καριέρα), ή να καταφεύγει σε κάθε είδους σοφιστεία προκειμένου να μην προσβάλλει τον Θεό, πράγμα που απαγορεύεται και σε στρατιωτικούς και σε πολίτες.» (11:4)

Όπως κάθε Χριστιανός σε κάθε τάξη και επάγγελμα απαιτείται να ζει σύμφωνα με τις εντολές του Χριστού, παρομοίως «η στρατιωτική θητεία ούτε παρέχει ασυλία ως προς την τιμωρία των αμαρτημάτων, ούτε εξαιρεί κάποιον από το μαρτύριο. Ο Χριστιανός δεν αλλάζει τον χαρακτήρα του πουθενά. Υπάρχει μόνο ένα ευαγγέλιο και ένας Κύριος Ιησούς» (11:5)

«Πώς ο Χριστιανός θα πολεμήσει, ή έστω, πώς θα υπηρετήσει εν καιρώ ειρήνης χωρίς μάχαιρα, την οποία του έχει αφαιρέσει ο Κύριος;... όταν... απόπλισε τον Πέτρο, απόπλισε κάθε στρατιώτη» Περι Ειδωλολατρείας (19:3)

#11 “De Spectaculis” (Περὶ τῶν Θεαμάτων)

Εισαγωγή

Οι Καρχηδόνιοι της εποχής του Τερτυλλιανού φημίζονταν για το πάθος με το οποίο παρακολουθούσαν τις μονομαχίες στην αρένα. Αυτό το πάθος διατηρήθηκε για αρκετά χρόνια. Αργότερα, κατά τη βασιλεία του Κωνσταντίου, (π. 335 μ.Χ.) ένας περιηγητής σημειώνει ότι το πάθος των Καρχηδόνιων για τα δημόσια θεάματα ήταν ένα από τα δύο χαρακτηριστικά της Καρχηδόνας. *(Το άλλο ήταν ο δρόμος των αργυροχόων.)*

Στο έργο αυτό ο Τερτυλλιανός διδάσκει τους κατηχούμενους να απέχουν από κάθε είδος δημοσίων θεαμάτων και εξηγεί πόσο αντίθετα είναι τα θεάματα αυτά με τη Χριστιανική πίστη.

Επίσης αναλύει με έξοχο τρόπο το πως ο κόσμος ως κτίση είναι του Θεού, αλλά το κοσμικό φρόνημα του διαβόλου.

ΣΕΠΤΙΜΙΟΥ ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΘΕΑΜΑΤΩΝ

(De Spectaculis) (*1)

Κεφ. 1. Οι ηδονές των δημοσίων θεαμάτων δεν συμβιβάζονται με την αληθινή θρησκεία του αληθινού Θεού.

I. 1. Qui status fidei, quae ratio veritatis, quod praescriptum disciplinae inter cetera saecularium errorum etiam spectaculorum voluptates adimat, dei servi, cognoscite, qui cum maxime ad deum acceditis,

recognoscite, qui iam accessisse vos testificati et confessi estis, ne aut ignorando aut dissimulando quis peccet.

2. Tanta est enim voluptatum vis, ut et ignorantiam protelet in occasionem et conscientiam corrumpat in dissimulationem.

3. Ad utrumque adhuc fors alicui opinioniones ethnicorum blandiantur, qui in ista causa adversus nos ita argumentari consuerunt:

1. Δούλοι του Θεού, εσείς που πρόκειται να πλησιάσετε τον Θεό και να αφιερωθείτε σε Αυτόν (*2), προσπαθήστε να κατανοήσετε τους όρους της πίστης, τους λόγους της Αλήθειας και τους νόμους της Χριστιανικής Διδασκαλίας, οι οποίοι, εκτός των άλλων αμαρτιών, απαγορεύουν και τις ηδονές των δημοσίων θεαμάτων.

Εσείς που με την ομολογία σας δηλώσατε ότι το έχετε ήδη κάνει (*3), εξετάστε ξανά το θέμα, ώστε να μην υπάρξει αμαρτία λόγω πραγματικής ή ηθελημένης άγνοιας.

2. Διότι τόση είναι η δύναμη των γήινων ηδονών, ώστε, για να διατηρήσουν το δικαίωμα της συμμετοχής σε αυτές, κάποιοι άνθρωποι καταφεύγουν στην διαίωνιση της παρελθούσης άγνοιας, ή δωροδοκούν την γνώση για να λειτουργήσει ανέντιμα. (*4)

3. Κάποιοι απο σας που κάνουν ίσως και τα δύο, **δελεάζονται** απο τις απόψεις των **εθνικών**, που πάνω σ' αυτό το θέμα συνηθίζουν να μας πιέζουν με επιχειρήματα οπως τα παρακάτω:

(*1) Γράφτηκε περί το 197 μ.Χ. (*2) Απευθύνεται στους κατηχούμενους, δηλαδή αυτούς που προετοιμάζονταν για το βάπτισμα. Αλλού τους ονομάζει νεόφυτους. Ο Κύριλλος Ιεροσολύμων (315-368) έγραψε 150 χρόνια αργότερα πάνω στο ίδιο μοτίβο, τις περίφημες Κατηχήσεις του. (*3) Εδώ απευθύνεται στους πιστούς, τα λεγόμενα «κοινωνά μέλη». (*4) Νικολαϊτισμός, η θεωρία του «δεν πειράζει». (ΑΠΟΚ. 2|B|:6)

Πρώτον, ότι οι εξαισίες απολαύσεις των οφθαλμών και των ώτων που γευόμαστε από τα εξωτερικά αντικείμενα δεν είναι καθόλου αντίθετες με την θρησκεία – στον νου και στην συνείδηση. Και, δεύτερον, ότι δεν προσβάλλουμε τον Θεό με καμιά ανθρωπίνη απόλαυση, με καμιά από τις ηδονές μας, και δεν αποτελεί αμαρτία η συμμετοχή σε αυτές, υπό τον όρο να μην ξεχνάμε την τιμή και τον σεβασμό που οφείλουμε στον Θεό. (*4α)

4. Μα αυτό ακριβώς ετοιμαζόμαστε να αποδείξουμε: **Ότι αυτά τα πράγματα δεν συμβιβάζονται με την αληθινή θρησκεία και την υπακοή στον αληθινό Θεό.**

5. Μερικοί φαντάζονται ότι οι Χριστιανοί, ένα είδος ανθρώπων που είναι πάντα έτοιμοι να πεθάνουν, εκπαιδεύονται στην αποχή από τα πάντα, με αντικειμενικό σκοπό να μισήσουν την ζωή και να κόψουν τους δεσμούς με αυτήν. (*5) Κι αυτό νομίζουν πως, είναι η τέχνη του να σβύνουμε την επιθυμία γι αυτό που εκείνοι κατάντησαν ανεπιθύμητο. Κι έτσι το θεωρούν προϊόν ανθρωπίνου σχεδιασμού και προνοητικότητας μάλλον, παρά συμμόρφωση σε σαφείς θείκες εντολές. (*6)

6. Με πόση θλίψη αλήθεια θα πέθαιναν οι Χριστιανοί για τον Θεό αν εξακολουθούσαν να απολαμβάνουν τις ηδονές! Βέβαια δεν είναι έτσι όπως τα λένε. Εστω κι αν ήταν έτσι όμως, πάλι θα ήταν καλό οι Χριστιανοί να υποτάξουν το πείσμα τους σε ένα τόσο ταιριαστό σχέδιο, σε ένα τόσο λαμπρό κανόνα. (*7)

Κεφ. 2. Στο επιχείρημα ότι όλα τα πράγματα του κόσμου είναι καλά επειδή τα δημιούργησε ο αγαθός Θεός, απαντούμε ότι ήταν κατ'αρχάς καλά, πριν τα διαφθείρει και διαστρέψει τη χρήση τους ο διάβολος. >>>

Nihil obstrepere religioni in animo et in conscientia tanta solacia extrinsecus oculorum vel aurium nec vero deum offendi oblectatione hominis,

qua salvo erga deum metu et honore suo in tempore et suo in loco frui scelus non sit.

4. *Atquin hoc cum maxime paramus demonstrare, quemadmodum ista non competant verae religioni et vero obsequio erga verum deum.*

5. *Sunt qui existimant Christianos, expeditum morti genus, ad hanc obstinationem abdicatione voluptatum erudiri, quo facilius vitam contemnant amputatis quasi retinaculis eius nec desiderant,*

quam iam supervacuum sibi fecerint, ut hoc consilio potius et humano prospectu, non divino praescripto definitum existimetur.

6. *Pigebat scilicet etiam perseverantes tantis in voluptatibus propter dominum mori. quamquam, etsi ita esset, tam apto consilio tantae obstinatio disciplinae debebat obsequium.*

(*4α) Για παράδειγμα ο Ξενοφώντας και ο μέγας Αλέξανδρος έκαναν καθημερινά θυσία αλλά αυτό δεν είχε κάποια σχέση με την ιδιωτική τους ζωή. (*5) Υποννοεί μάλλον τον Κέλσο (π. 175 μ.Χ.) που έγραφε παρόμοια κατά των Χριστιανών. (*6) Θεωρούν ότι η υπακοή των Χριστιανών ήταν μόνο θέμα τεχνικής και ψυχικής απειλής αγνοώντας παντελώς τι είναι η θεία Χάρης και πως συνεργεί με την θέληση. (*7) Πάλι ωφέλεια υπάρχει στην υποταγή στις εντολές του Θεού: «Το αγαθόν μου είναι να προκολλώμαι εις τον Θεόν» (ΨΑΛΜ. 73[ΟΓ]:28)

II. 1. *Iam vero nemo est, qui non hoc quoque praetendat: omnia a deo instituta et homini attributa, sicut praedicamus, et utique bona omnia, ut boni auctoris; inter haec deputari universa ista, ex quibus spectacula instruuntur, equum verbi gratia et leonem et vires corporis et vocis suavitates;*

igitur neque alienum videri posse neque inimicum deo quod de conditione constet ipsius, neque cultoribus dei deputandum, quod ei non sit inimicum, quia nec alienum.

2. *Plane et ipsae extructiones locorum, quod saxa, quod caementa, quod marmora, quod columnae dei res sunt, qui ea ad instrumentum terrae dedit; sed et ipsi actus sub caelo dei transiguntur.*

quam sapiens argumentatrix sibi videtur ignorantia humana, praesertim, cum aliquid eiusmodi de gaudiis et de fructibus saeculi metuit amittere.

3. *Plures denique invenias, quos magis periculum voluptatis quam vitae avocet ab hac secta. nam mortem etiam stultus ut debitam non extimescit,*

voluptatem etiam sapiens ut datam non contemnit, cum alia non sit et stulto et sapienti vitae gratia nisi voluptas.

1. Και πάλι τότε, αμέσως αντιτάσσουν το επιχείρημα (που έχουν πάρει από την διδασκαλία μας) ότι όλα τα πράγματα δημιουργήθηκαν από τον Θεό και δόθηκαν στον άνθρωπο προς χρήση του, άρα εξ ορισμού είναι καλά αφού προέρχονται από την πηγή του αγαθού. Τέτοια είναι και αυτά που χρησιμοποιούνται στα δημόσια θεάματα, όπως το άλογο, το λιοντάρι, η σωματική ρώμη και το μουσικό ταλέντο. (*8)

Δεν θα μπορούσαμε λοιπόν να σκεφτούμε -λένε- ότι αυτό που οφείλει την υπαρξή του στη δημιουργική θέληση του Θεού είναι ξένο ή εχθρικό προς Αυτόν. Και εφ'όσον δεν αντιτίθεται στον Θεό, δεν γίνεται να θεωρηθεί επιζήμιο για τους λατρευτές Του, καθώς δεν είναι ξένο προς αυτούς.

2. Πέρα από κάθε αμφιβολία επίσης, αυτά καθαυτά τα κτίρια που συνδέονται με τα δημόσια θεάματα, κτίρια φτιαγμένα από βράχους, πέτρες, μάρμαρα, κολώνες, είναι πράγματα του Θεού με τα οποία στόλισε την γη. Επιπλέον, τα δρώμενα λαμβάνουν χώρα κάτω από τον ίδιο τον ουρανό του Θεού. Πόσο έμπειρος συνήγορος του εαυτού της γίνεται η ανθρώπινη σοφία, (*9) **ιδιαίτερα όταν ωθείται από τον φόβο μη χάσει κάποια από τις ηδονές της – κάποια γλυκειά απόλαυση των εγκοσμίων!**

3. Στην πραγματικότητα, **δεν είναι λίγοι εκείνοι που εμποδίζονται να έρθουν σε μας, όχι από το φόβο μη χάσουν την ζωή τους, αλλά από τον φόβο μη χάσουν τις απολαύσεις τους.** Διότι ακόμα κι ο αδύναμος δεν φοβάται και τόσο τον θάνατο, επειδή ξέρει ότι είναι ένα χρέος που κι αυτός το οφείλει. Αντίθετα, ούτε καν ο σοφός δεν περιφρονεί την απόλαυση, την οποία θεωρεί δώρο πολύτιμο – στην πραγματικότητα **τη μόνη ευλογία στη ζωή**, είτε για τον φιλόσοφο, είτε για τον ανόητο. (*10)

(*8) Οι ίδιοι κύκλοι συνεχίζουν και σήμερα να λένε ακόμη ότι δημιουργός του κακού είναι ο Θεός! (*9) Αυτά ήταν ευφυολογήματα των φιλοσόφων που δικαιολογούσαν όλα τα αίσχη. (*10) Και πολλοί σημερινοί Χριστιανοί του α' και β' κόσμου διακατέχονταν από μία παρόμοια φιλοσοφία: *Εδώ καλά και εκεί καλύτερα.*

4. Βέβαια κανείς δεν γίνεται να αρνηθεί αυτό που κανείς δεν αγνοεί – και η ίδια η Φύση το διδάσκει – ότι ο Θεός είναι ο Δημιουργός του σύμπαντος, και ότι (το σύμπαν) είναι καλό και χαρίστηκε (από τον Θεό) στον άνθρωπο. (*11)

ΕΦ. 2:17 5. Αλλά οι άνθρωποι που γνωρίζουν τον Θεό μόνο μέσα απ' την αποκάλυψη της φύσης – οι «μακράν» που ποτέ δεν «πλησίασαν» σε Αυτόν – άρα δεν έχουν στενή γνωριμία με τον Ύψιστο σαν «φίλοι» Του, σίγουρα αγνοούν τις εντολές και τις απαγορεύσεις Του όσον αφορά την διαχείριση του κόσμου Του. **Αγνοούν επίσης την δύναμη του εχθρού που εργάζεται εναντίον Του**, και διαστρέφει προς λανθασμένη χρήση τα πράγματα που έπλασαν τα χέρια Του. Διότι εφόσον δεν γνωρίζουν τον Θεό, δε μπορούν να ξέρουν ούτε το θέλημά Του, ούτε τ'αντίθετό Του.

6. Δεν πρέπει λοιπόν να συλλογιστούμε μόνο από ποιόν έγιναν όλα τα πράγματα, **αλλά κι από ποιόν δειστράφησαν**. Θα ανακαλύψουμε για ποιό σκοπό δημιουργήθηκαν κατ'αρχάς, όταν δούμε για ποιά χρήση δε προορίζονταν.

7. Υπάρχει τεράστια διαφορά ανάμεσα στην παρεφθαρμένη κατάσταση και στην κατάσταση της πρωταρχικής αγνότητας, ακριβώς όπως υπάρχει τεράστια διαφορά μεταξύ του Δημιουργού και του διαφθορέα. Διότι κάθε είδος κακού, που, σαν αποδεδειγμένα επιζήμιο, ακόμα κι οι εθνικοί απαγορεύουν και λαμβάνουν μέτρα εναντίον του, προέρχεται κι αυτό απ'τα έργα του Θεού.

ΕΞ. 20:13 8. Πάρτε για παράδειγμα τον φόνο, που διαπράττεται με σίδερο, με δηλητήριο, ή με μαγικές επωδούς. Τα μέταλλα, τα βότανα και οι δαίμονες, όλα δημιουργήθηκαν από τον Θεό. Μήπως ο Δημιουργός έδωσε αυτά τα πράγματα για την καταστροφή του ανθρώπου; Τουναντίον, εξέφρασε ρητά την απαγόρευση Του για κάθε είδος φόνου στην εντολή: «**Ου φονεύσεις**». (*12)

4. *Nemo negat, quia nemo ignorat, quod ultro natura suggerit, deum esse universitatis conditorem eamque universitatem tam bonam quam homini mancipatam.*

5. *Sed quia non penitus deum norunt nisi naturali iure, non etiam familiari, de longinquo, non de proximo, necesse est ignorent,*

qualiter administrari aut iubeat aut prohibeat quae instituit, simul quae vis sit aemula ex adverso adulterandis usibus divinae conditionis, quia neque voluntatem neque adversarium noveris eius quem minus noveris.

6. *Non ergo hoc solum respiciendum est, a quo omnia sint instituta, sed a quo conversa. ita enim apparebit, cui usui sint instituta, si appareat, cui non.*

7. *Multum interest inter corruptelam et integritatem, quia multum est inter institutorem et interpolatorem.*

Ceterum omnes species malorum, quae etiam ethnici ut indubitata et prohibent et defendunt, ex operibus dei constant.

8. *Vides homicidium ferro veneno magicis devinctionibus perfici: tam ferrum dei res est quam herbae, quam angeli. numquid tamen in hominis necem auctor ista providit? atquin omnem homicidii speciem uno et principali praecepto interimit: «non occides.»*

(*11) Την θέση αυτή διατύπωσαν ξεκάθαρα ο Κλήμης Α' (π. 100 μ.Χ.) και ο Ειρηναίος Λυών (130-200 μ.Χ.). (*12) Το αόρατο κακόβουλο όν που βρίσκεται πίσω από την καταστροφική manía του ανθρώπου.

9. Proinde aurum aes argentum ebur lignum et quaecumque fabricandis idolis materia captatur quis in saeculo posuit nisi saeculi auctor deus? numquid tamen, ut haec adversus ipsum adorentur?

Atquin summa offensa penes illum idololatria. quid non dei est quod deum offendit? sed cum offendit, dei esse desiit, et cum desiit, offendit.

10. Ipse homo, omnium flagitiorum auctor, non tantum opus dei, verum etiam imago est; et tamen et corpore et spiritu desciiit a suo institutore. neque enim oculos ad concupiscentiam sumpsimus et linguam ad maliloquium et aures ad exceptaculum maliloquii et gulam ad gulae crimen et ventrem ad gulae societatem et genitalia ad excessus impudicitiae et manus ad vim et gressus ad vagam vitam, aut spiritus ideo insitus corpori, ut insidiarum, ut fraudium, ut iniquitatum cogitatorium fieret. non opinor.

11. Nam si omnem malignitatem et si tantum malitiam excogitatum deus exactor innocentiae odit, indubitate quaecumque condidit non in exitum operum constat condidisse quae damnat, licet eadem opera per ea quae condidit administrantur, quando haec sit tota ratio damnationis: perversa administratio conditionis a conditis.

9. Επιπλέον ο Δημιουργός Θεός, έδωσε σε αυτό τον κόσμο το χρυσό, τον μπρούτζο, το ασήμι, το ελεφαντόδοντο, το ξύλο, και όλα τα άλλα υλικά που χρησιμοποιούνται στην κατασκευή των ειδώλων. **Μήπως όμως το έκανε για να δημιουργήσουν οι άνθρωποι μία λατρεία αντίθετη σε Εκείνον – την ειδωλολατρεία, που είναι η κορυφαία αμαρτία;**

Από τον Θεό δεν προέρχονται όλα τα πράγματα που Τον προσβάλλουν; Ομως όταν κάτι Τον προσβάλλει, παύει να είναι δικό Του. Και παύοντας να είναι δικό Του, γίνεται βδέλυγμα ενώπιόν Του.

10. Ο άνθρωπος, που είναι υπεύθυνος για κάθε ανομία, δεν είναι απλό δημιούργημα του Θεού, αλλά είναι φτιαγμένος κατ'εικόνα Του. ΓΕΝ. 1:27 Παρ'όλα αυτά όμως, στην ψυχή και στο σώμα έχει διαχωριστεί από τον Δημιουργό του.

Διότι δεν μας έδωσε μάτια για την λαγνεία, γλώσσα για την καταλαλιά, αυτιά για να ακούνε κακολογίες, λαιμό για να υπηρετεί το αμάρτημα της λαιμαργίας, στομάχι για να είναι σύμμαχος της κοιλιοδουλίας, γενετήσια όργανα γι' άσεμνες υπερβολές, χέρια για πράξεις βίας και πόδια για να μας οδηγούν σε λάθος ζωή. `Η έβαλε την ψυχή στο σώμα μας για να επινοεί συνεχώς δολοπλοκίες κι αδικίες; Δεν νομίζω.

11. Διότι αν ο Θεός που απαιτεί αθωότητα και μισεί την κακία – αν μισεί με τέλειο μίσος τα έργα του πονηρού, είναι ηλίου φαεινότερον ότι τα πράγματα που δημιούργησαν τα χέρια Του δεν οδηγούν σε έργα που Εκείνος καταδικάζει, παρόλο που τα έργα αυτά γίνονται με πράγματα της δημιουργίας Του. Διότι στην πραγματικότητα, η κατάχρηση της δημιουργίας εκ μέρους του πλάσματος του Θεού, είναι ένας λόγος γιά την καταδίκη του. (*13)

(*13) Πρόκειται για ανοικτή απόρριψη των αιτιάσεων των Γνωστικών.

12. Ως εκ τούτου εμείς, μέσα από την γνωριμία μας με τον Θεό αποκτήσαμε και κάποια γνώση του εχθρού Του. **Ανακαλύπτοντας τον Δημιουργό, ψηλαφήσαμε ταυτόχρονα τον μέγα διαφθορέα.** Γι' αυτό ούτε απορούμε ούτε αμφιβάλλουμε για το πώς η δύναμη του αγγέλου που εναντιούται στον Θεό και διαφθείρει (την κτίση) κατέστρεψε στην αρχή την αρετή του ανθρώπινου όντος που ο Θεός δημιούργησε κατ'εικόνα Του και του χάρισε τον κόσμο. Σαν αποτέλεσμα, η φύση του ανθρώπου, που, όπως και του αγγέλου, προοριζόταν για απόλυτη αναμαρτησία, άλλαξε κι αυτή με τη σειρά της, γεμίζοντας κακία και έχθρα για τον Δημιουργό. Με αυτό τον τρόπο ο διάβολος εκδικήθηκε για το δώρο που ο Θεός έδωσε στον άνθρωπο και όχι σε αυτόν, (*14) κατέστησε τον άνθρωπο ένοχο ενώπιον του Θεού, και καθιέρωσε το δικό του κράτος εξουσίας.

Κεφ. 3. Ανάλυση του Ψαλμού που αφορά τα θεάματα

1. Ενισχυμένοι από αυτή τη γνώση που καταρρίπτει τις απόψεις των εθνικών, ας δούμε τώρα τα ανόητα επιχειρήματα των δικών μας. Διότι η πίστη κάποιων είτε υπερβολικά απλοϊκών είτε υπερβολικά σχολαστικών, απαιτεί (να δει) την ρητή εντολή της Γραφής που απαγορεύει τα θεάματα, και υποστηρίζει πως το θέμα αυτό είναι αμφισβητούμενο, επειδή δεν εκφράζεται σαφώς η εντολή για αποχή των δούλων του Θεού από τα θεάματα. (*15)

2. Βεβαίως δεν θα βρούμε (στη Γραφή) την ακριβή έκφραση «*Ου εισέλθεις σε ιππόδρομο ή σε θέατρο, ου παρακολουθήσεις μονομαχία ή θέαμα*», να δίνεται τόσο απλά όσο (οι εντολές) «*Ου φονεύσεις, ου λατρεύσεις είδωλα, ου μοιχεύσεις*».

12. *Nos igitur, qui domino cognito etiam aemulum eius inspeximus, qui institutore comperto et interpolatorem una deprehendimus,*

nec mirari neque dubitare oportet: cum ipsum hominem, opus et imaginem dei, totius universitatis possessorem, illa vis interpolatoris et aemulatoris angeli ab initio de integritate deiecerit,

universam substantiam eius pariter cum ipso integritati institutam pariter cum ipso in perversitatem demutavit adversus institutorem, ut, quam doluerat homini concessam, non sibi, in ea ipsa et hominem reum deo faceret et suam dominationem collocaret.

III. 1. *Hac conscientia instructi adversus opinionem ethnicorum convertamur magis ad nostrorum detractatus. quorundam enim fides aut simplicior aut scrupulosior ad hanc abdicationem spectaculorum de scripturis auctoritatem exposcit et se in incertum constituit, quod non significanter neque nominatim denuntietur servis dei abstinencia eiusmodi.* 2.

Plane nusquam invenimus, quemadmodum aperte positum est: «non occides, non idolum coles, non adulterium, non fraudem admittes», ita exerte definitum: non ibis in circum, non in theatrum, agonem, munus non spectabis.

(*14) Το κατ' εικόνα δηλαδή. (*15) Το ίδιο επιχειρήμα αντικρούει ο Τερτυλλιανός στο έργο του «Περί Στρατιωτικού Στεφάνου».

3. *Sed invenimus ad hanc quoque speciem pertinere illam primam vocem David: «felix vir», inquit, «qui non abiit in concilium impiorum et in via peccatorum non stetit nec in cathedra pestium sedit.»*

4. *Nam etsi iustum illum videtur praedicasse, quod in concilio et in consessu Iudaeorum de necando domino consultantium non communicavit, late tamen semper scriptura divina dividitur,*

ubicumque secundum praesentis reisen sum etiam disciplinam unitur, ut hic quoque non sit aliena vox a spectaculorum interdictione.

5. *Si enim pauculos tunc Iudaeos impiorum concilium vocavit, quanto magis tantum conventum ethnici populi? minus impii ethnici, minus peccatores, minus hostes Christi quam tunc Iudaei?*

6. *Quid, quod et cetera congruunt: nam apud spectacula et in cathedra sedetur et in via statur; vias enim et cardines vocant balteorum per ambitum et discrimina popularium per proclivum; cathedra quoque nominatur ipse in anfractu ad consessum situs.*

7. *Itaque e contrario «infelix qui in quodcumque concilium impiorum abierit et in quacumque via peccatorum steterit et in quacumque cathedra pestium sederit.»*

3. Βρίσκουμε όμως αυτά τα πράγματα να αναφέρονται στον πρώτο ψαλμό του Δαβίδ, που λέει, «**Μακάριος ο άνθρωπος όστις δεν περιεπάτησεν εν βουλή ασεβών, και εν οδώ αμαρτωλών δεν εστάθη, και επί καθέδρας χλευαστών δεν εκάθισεν**».

ΨΑΛΜ. 1:1

4. Αν και φαίνεται εκ πρώτης όψεως ότι μιλά προφητικά για τον δίκαιο άνθρωπο που δεν πήρε μέρος στις συνεδριάσεις και τα συμβούλια των Ιουδαίων που συσκέπτονταν για να θανατώσουν τον Κύριό μας, **όμως η θεία Γραφή έχει πολύ πιο μακροπρόθεσμες εφαρμογές.** Αφού πέρασαν τα άμεσα γεγονότα, **εξακολουθεί να ενισχύει την εξάσκηση της πνευματικής ζωής προς όλες τις κατευθύνσεις,** ώστε εδώ έχουμε μια δήλωση που πλησιάζει πολύ την σαφή απαγόρευση των θεαμάτων. (*16)

5. Αν (ο ψαλμωδός) αποκάλεσε τη συναγωγή λιγοστών Ιουδαίων «βουλή ασεβών», πόσο μάλλον θα ονόμαζε έτσι μία πολυπληθή συγκέντρωση ειδωλολατρών! Είναι οι σημερινοί ειδωλολάτρες λιγώτερο ασεβείς, λιγώτερο αμαρτωλοί, λιγώτερο εχθροί του Χριστού, από τους τότε Ιουδαίους;

6. Κοιτάξτε επίσης πως συμφωνούν όλα: Διότι στα θεάματα «στεκόμαστε στην οδό», επειδή τα διαστήματα ανάμεσα στις σειρές των καθισμάτων που ζώνουν κυκλικά το αμφιθέατρο και τους διαδρόμους που χωρίζουν τους θεατές κατεβαίνοντας προς τα κάτω, τα αποκαλούν «οδούς». Το μέρος στην πλατεία όπου κάθονται οι κυρίες, αποκαλείται «καθέδρα».

7. Ως εκ τούτου, αντιστρέφοντας (τον ψαλμό), θα έχουμε, «**Δυστυχής ο άνθρωπος όστις περιεπάτησεν εν βουλή ασεβών, και εν οδώ αμαρτωλών εστάθη, και επί καθέδρας χλευαστών εκάθισεν**».

(*16) **Εξαιρετικά ορθοτομημένη τοποθέτηση:** «Πάσα γραφή θεόπνευστος και ωφέλιμος προς διδασκαλίαν, προς έλεγχον, προς επανόρθωσιν, προς παιδείαν την εν δικαιοσύνη, ίνα άρτιος ή ο του Θεού άνθρωπος» (1 ΤΙΜ. 3[Γ]:16-KMN)

Μπορούμε να καταλάβουμε την γενική ισχύ κάποιου πράγματος, ακόμα κι όταν χρειάζεται να του δοθεί ειδική ερμηνεία. Διότι κάποια πράγματα που αναφέρονται ειδικά σε κάτι, περιέχουν γενικές αλήθειες.

8. Όταν ο Θεός νουθετεί τους Ισραηλίτες σχετικά με τα καθήκοντά τους, ή όταν τους ελέγχει, **οι λόγοι Του έχουν εφαρμογή σε όλους τους ανθρώπους**. Όταν απειλεί να καταστρέψει την Αίγυπτο και την Αιθιοπία, καταδικάζει εκ των προτέρων κάθε αμαρτωλό έθνος. (*16α)

Αν ακολουθήσουμε τον συλλογισμό από το ειδικό προς το γενικό, τότε κάθε έθνος που αμαρτάνει είναι Αίγυπτος και Αιθιοπία. Κατά τον ίδιο τρόπο, ακολουθώντας τον συλλογισμό από το γενικό προς το ειδικό, όσον αφορά την απαρχή των θεαμάτων, κάθε θέαμα είναι «**συνέλευση ασεβών**».

Κεφ. 4. Η ομολογία της βάπτισης ότι απορρίπτουμε το σατανά και την πομπή του, αποτελεί έμμεση απόρριψη των θεαμάτων.

1. Και για να μη νομίσει κανείς ότι καταγινόμαστε με σοφιστείες, θα στραφώ στην ίδια τη «**σφραγίδα**» της βάπτισής μας. **Όταν μπαίνουμε στο νερό, ομολογούμε την Χριστιανική πίστη με τις λέξεις του κανόνα της. Κάνουμε δημόσια ομολογία ότι απορρίπτουμε τον σατανά, την πομπή του και τους αγγέλους του.** (*17)

2. Ο διάβολος και οι άγγελοί του δεν σχετίζονται με την ειδωλολατρεία κυρίως, από την οποία – **για να μιλήσουμε εν συντομία και να μην επεκταθούμε** – προέρχεται κάθε ακάθατο και πονηρό πνεύμα; (*18)

Generaliter dictum intellegamus, cum quid aliter, etiam specialiter interpretari capit. nam et specialiter quaedam pronuntiata generaliter sapiunt

8. Cum deus Israhelitas admonet disciplinae vel obiurgat, utique ad omnes habet; cum Aegypto et Aethiopiae exitium comminatur, utique in omnem gentem peccatricem praeiudicat.

Sic omnis gens peccatrix Aegyptus et Aethiopia a specie ad genus,

quemadmodum etiam omne spectaculum concilium impiorum a genere ad speciem.

IV. 1. Ne quis arguatur nos putet, ad principalem auctoritatem convertar ipsius signaculi nostri. cum aquam ingressi Christianam fidem in legis suae verba profiteamur, renuntiasse nos diabolo et pompae et angelis eius ore nostro contestamur.

2. Quid erit summum atque praecipuum, in quo diabolus et pompae et angeli eius censeantur, quam idololatria? ex qua omnis immundus et nequam spiritus ut ita dixerim, + quia nec diutius de hoc.

(*16α) Έξωχα ορθοτομημένη αναγωγή των Γραφών. (*17) Η ομολογία πίστεως ήταν απαραίτητη στο βάπτισμα.

(*18) Η απόρριψη του σατανά και των έργων του ήταν μέρος της ομολογίας του βαπτίσματος.

3. Igitur si ex idololatria unive-
rsam spectaculorum paraturam
constare constiterit, indubitate
praeiudicatum erit etiam ad
spectacula pertinere renuntiationis
nostrae testimonium in lavacro,
quae diabolo et pompae et angelis
eius sint mancipata, scilicet per
idololatriam. 4. commemorabimus
origines singulorum, quibus in
cunabulis in saeculo adoleverint
exinde titulos, quibus nominibus
nuncupentur, exinde apparatus,
quibus superstitionibus instruuntur,
tum loca, quibus praesidibus
dicuntur, tum artes, quibus
auctoribus deputentur. si quid ex
his non ad idolum pertinuerit, id
neque ad idololatriam neque ad
nostram eierationem pertinebit.

V. 1. De originibus quidem
ut secretioribus et ignotis penes
plures nostrorum altius nec
aliunde investigandum fuit quam
de instrumentis ethncialium
litterarum.

2. Extant auctores multi, qui
super ista re commentarios edi-
derunt. ab his ludorum origo sic
traditur: Lydos ex Asia transvenas
in Etruria consedissee Timaeus refert
duce Tyrreno, qui fratri suo cesserat
regni contentione. igitur in Etruria
inter ceteros ritus superstitionum
suarum spectacula quoque reli-
gionis nomine instituunt

3. Αν, εν τούτοις, αποδείξουμε ότι το όλο σύστημα των θεαμάτων βασίζεται στην ειδωλολατρεία, αναμφίβολα θα καταλήξουμε ότι η ομολογία της βάπτισής μας αναφέρεται και στα θεάματα, τα οποία μέσω της ειδωλολατρείας ανήκουν στον διάβολο, στην πομπή του και στους αγγέλους του.

4. Θα δούμε λοιπόν την καταγωγή τους, και σε ποιά θερμοκοιτίδα αναπτύχθηκαν. Κατόπιν τους τίτλους τους, μετά τις δεισιδαιμονίες που συνδέονται με αυτά, τα μέρη τους **και σε ποιούς πολιούχους είναι αφιερωμένα.** (*19) Τέλος τις τέχνες που τα υπηρετούν, και σε ποιούς συγγραφείς αποδίδονται. **Αν κάποιο από αυτά βρεθεί να μην έχει σχέση με κάποιο είδωλο, απαλάσσεται απ'την κηλίδα της ειδωλολατρείας,** (*20) και δεν περιλαμβάνεται σ'αυτά που αποκηρύξαμε με την βάπτισή μας.

Κεφ. 5. Η ειδωλολατρική καταγωγή των θεαμάτων.

1. Σχετικά με την απαρχή τους, που είναι σκοτεινή και ελάχιστα γνωστή σε πολλούς από μας, θα πρέπει να ερευνήσουμε το μακρινό παρελθόν, όπως μας το φανερώνουν τα ίδια τα βιβλία των εθνικών.

2. Έργα διάφορων συγγραφέων σχετικά με το θέμα μας σώζονται μέχρι σήμερα. Σύμφωνα με αυτούς, οι αγώνες θεσπίστηκαν ως εξής: ο Τίμαιος μας λέει ότι πρωτο οργανώθηκαν από Ασιάτες μετανάστες υπό τον Τυρρηνό (ο οποίος έχασε το βασίλειό του σε έναν αγώνα κατά τον οποίο νικήθηκε από τον αδελφό του), που εγκαταστάθηκαν στην Ετρουρία. (*21) Στη νέα τους πατρίδα, ανάμεσα σε άλλες δεισιδαιμονίες κι έθιμα που αποκαλούσαν «θηρησκεία», εμφανίστηκαν τα δημόσια θεάματα.

(*19) Μια ειδωλολατρική συνήθεια που μεταφέρθηκε από τους Μεσαιωνιστές στους αγίους! (*20) Αυτό δείχνει ότι το θέαμα αυτό καθ' εαυτό δεν είναι κακό, αρκεί να μη συνδέεται με την αμαρτία και τον εχθρό. «Πάντα απόλαυσον, αμαρτίας απόστηθι» (Ι. Χρυσόστομος). (*21) Σήμερα αυτό στηρίζεται από πολλούς αρχαιολόγους.

Οι Ρωμαίοι με δική τους πρωτοβουλία πήραν από τους αγώνες αυτούς έμπειρους καλλιτέχνες – τις κατάλληλες εποχές – αλλά και το όνομα, γιατί οι αγώνες αποκαλούνται Ludii (από τους Λυδούς).

3. Εν τούτοις ο Βάρρων υποστηρίζει ότι το όνομα Ludii προέρχεται από το Ludus που σημαίνει παιχνίδι, επειδή αποκαλούν τους Λουπέρκιους Ludii, γιατί αγαπούν να παίζουν. Επίσης, κατά τη γνώμη του, η **φιλαθλη διάθεση των νέων** ταιριάζει στις εορτές των ναών, και σε αντικείμενα που τους αξίζει θρησκευτικός σεβασμός.

4. Δεν έχει όμως και τόση σημασία η καταγωγή του ονόματος, όταν είναι σίγουρο πως το αντικείμενο προήλθε από την ειδωλολατρεία. Τα Λιμπεράλια, με την γενική ονομασία Ludii, δηλώνουν ξεκάθαρα την δόξα του πατέρα Βάκχου. Διότι αυτές τις εκδηλώσεις τις αφιέρωσαν αγρότες στον Βάκχο, σε ένδειξη ευγνωμοσύνης για την ευλογία που τους έδωσε, που τους δίδαξε δηλαδή την απόλαυση του κρασιού. (*22)

5. Κατόπιν τα Κονσουάλια ονομάστηκαν Ludii, και κατ'αρχάς ετελούντο προς τιμήν του Ποσειδώνα, γιατί ο Ποσειδώνας λεγόταν και Consus. Ο Ρωμύλος αφιέρωσε τα Εκουΐρια στον Άρη, αν και ισχυρίζονται πως ο Ρωμύλος εγκαινίασε και τα Κονσουάλια, λόγω του ότι τα αφιέρωσε στον Consus, που θεωρείται σύμβουλος-θεός – με την συμβουλή του οποίου σχεδίασε τον βιασμό των Σαβίνων παρθένων για να γίνουν σύζυγοι των στρατιωτών του.

6. Λαμπρή συμβουλή, αλήθεια! Κι όμως, υποθέτω πως **οι Ρωμαίοι την θεώρησαν σωστή και δίκαια – ο Θεός όμως όχι**. Κι αυτό επίσης μολύνει την καταγωγή τους. Δεν πιστεύω να θεωρείτε καλό αυτό που προήλθε από την αμαρτία, την αδιαντροπιά, τη βία και το μίσος ενός αδελφοκτόνου ιδρυτή, ενός γιού του Άρη!

inde Romani arcessitos artifices mutuauerunt, itemque enuntiationem, ut ludii a Lydis vocarentur.

3. Sed etsi Varro ludios a ludo id est a lusu interpretatur, sicut et Luperkos ludios appellabant, quod ludendo discurrant, tamen eum lusum iuvenum et diebus festis et templis et religionibus reputat.

4. Nihil iam de causa vocabuli, cum rei causa idololatria sit. nam et cum promiscue ludi Liberalia vocarentur, honorem Liberi patris manifeste sonabant. Libero enim a rusticis primo fiebant ob beneficium quod ei adscribunt demonstrata gratia vini.

5. Exinde ludi Consualia dicti, qui initio Neptunum honorabant. eundem enim et Consum vocant. dehinc Ecurria ab equis Marti Romulus dixit; quamquam et Consualia Romulo defendunt, quod ea Conso dicaverit deo, ut volunt, consilii, eius scilicet, quo tunc Sabinarum virginum rapinam militibus suis in matrimonia excogitavit.

6. Probum plane consilium et nunc quoque inter ipsos Romanos iustum et licitum, ne dixerim penes deum. facit enim et hoc ad originis maculam, ne bonum existimes quod initium a malo accepit, ab impudentia a violentia ab odio, a fratricida institutore, a filio Martis.

(*22) Τα Λιμπεράλια βέβαια δεν ήταν παρά μια ύστερη έκδοση της παλαιάς ιστορίας του Νώε ο οποίος πρώτος έκανε χρήση του κρασιού με αρνητικά αποτελέσματα. (Κοίτα: ΓΕΝ. 9[Θ]:20-27).

7. *Et nunc ara Conso illi in circo demersa est ad primas metas sub terra cum inscriptione eiusmodi: CONSUS CONSILIO MARS DUELLO LARES + COILLO POTENTES. sacrificant apud eam nonis Iuliis sacerdotes publici, XII. Kalend. Septembres flamen Quirinalis et virgines.*

8. *Dehinc idem Romulus Iovi Feretrio ludos instituit in Tarpeio, quos Tarpeios dictos et Capitolinos Piso tradit; post hunc Numa Pompilius Marti et Robigini fecit (nam et robiginis deam finxerunt); dehinc Tullus Hostilius dehinc Ancus Marcius et ceteri.*

Qui quos quem per ordinem et quibus idolis ludos instituerint, positum est apud Suetonium Tranquillum vel a quibus Tranquillus accepit. sed haec satis erunt ad originis de idololatria reatum.

VI. 1. *Accedit ad testimonium antiquitatis subsecuta posteritas formam originis de titulis huius quoque temporis praeferens, per quos signatum est, cui idolo et cui superstitioni utriusque generis ludi notarentur.* 2. *Megalenses enim et Apollinares, item Cereales et Neptunales et Latiare et Florales in commune celebrantur, reliqui ludorum denatalibus et sollemnibus regum et publicis prosperitatibus et municipalibus festis superstitionis causas habent.*

7. Ακόμα και τώρα, στην πρώτη στροφή του ιπποδρόμου βρίσκεται ένας υπόγειος βωμός αφιερωμένος στον Consus, με την εξής επιγραφή: «*Consus, λαμπρός σύμβουλος, και Άρης, ισχυρός στην μάχη, προστάτες θεοί*». Οι ιερείς της πολιτείας θυσιάζουν σε αυτόν την εννάτη Ιουλίου. Ο ιερέας του Ρωμύλου και (οι *ιέρειες*) της Εστίας, την δωδεκάτη πριν τις Καλένδες του Σεπτεμβρίου.

8. Εκτός απ'αυτό, σύμφωνα με τα γραφόμενα του Πίσωνα, ο Ρωμύλος θέσπισε αγώνες προς τιμήν του Φαρετρίου Διός στον Ταρπήιο Λόφο, που ονομάζεται και Καπιτωλίνος. Μετά απ'αυτόν, ο Νουμάς Πομπήλιος θέσπισε αγώνες αφιερωμένους στον Άρη και στην Ροβιγώ (**γιατί έχουν εφεύρει και θεά της σκουριάς**). Κατόπιν ο Τούλιος Χοστίλιος, ο Άνκος Μάρτιος κι αρκετοί άλλοι έκαναν το ίδιο. Όσον αφορά τα είδωλα προς τιμήν των οποίων θεσπίστηκαν αγώνες, στις σελίδες του Σουετόνιου Τρανκουίλλου υπάρχουν πολλές πληροφορίες. Αλλά δεν χρειάζεται να πούμε περισσότερα για ν'αποδείξουμε την ειδωλολατρική καταγωγή των θεαμάτων.

Κεφ. 6. Περαιτέρω μαρτυρίες για την ειδωλολατρική χροιά των θεαμάτων

1. Στην μαρτυρία της αρχαιότητας προστίθεται κι αυτή των νεωτέρων αγώνων που θεσπίστηκαν με τη σειρά τους και προδίδουν την καταγωγή τους απ'τους τίτλους που φέρουν ακόμα και σήμερα και φανερώνουν για ποιο είδωλο και για ποιο θρησκευτικό αντικείμενο του ενός ή του άλλου είδους σχεδιάστηκαν οι αγώνες. 2. Έχετε εορτές που φέρουν το όνομα της Μεγάλης Μητέρας (*23) και του Απόλλωνα, της Δήμητρας επίσης, και του Ποσειδώνα, και του Δία και της Φλόρας, και που όλες έχουν κοινό σκοπό. Επίσης επετείους γενεθλίων βασιλέων, στρατιωτικούς θριάμβους και δημοτικούς εορτασμούς, δηλ. δημόσιες αργίες που έχουν θρησκευτικό χαρακτήρα.

(*23) Εννοεί την Κυβέλη.

3. Υπάρχουν επίσης οι εκθέσεις διαθήκης, κατά τις οποίες αποδίδονται επικήδειες τιμές στη μνήμη ιδιωτών, σύμφωνα με έναν αρχαίο θεσμό. Διότι κατ'αρχάς οι «Αγώνες» εθεωρούντο και ιεροί και επικήδειοι, δηλαδή ήταν αφιερωμένοι και σε θεούς και στους νεκρούς.

4. Αλλά δεν έχει σημασία για μας με ποιο όνομα ή τίτλο εξασκείται η ειδωλολατρεία. **Αυτό που έχει σημασία είναι ότι σχετίζεται με τα πονηρά πνεύματα που εμείς έχουμε αποκηρύξει.** Αν είναι νόμιμο να προσφέρουμε τιμές στους νεκρούς, (*24) άλλο τόσο νόμιμο θα είναι να προσφέρουμε τιμές και στους θεούς τους. Και στις δύο περιπτώσεις η αρχή είναι η ίδια – η ειδωλολατρεία. Και εμείς έχουμε καταδικάσει κάθε είδος ειδωλολατρείας.

Κεφάλαιο 7. Η Λιτανεία

1. Τα δύο είδη δημοσίων αγώνων λοιπόν έχουν κοινή αρχή και κοινά ονόματα, επειδή έχουν την ίδια καταγωγή. Επί πλέον, έχοντας και τη σφραγίδα της ειδωλολατρείας που τα δημιούργησε, σίγουρα είναι όπως όλα τα άλλα της τάξης τους. (*25)

2. Αλλά η πιο λαμπρή, η εναρκτήρια τελετή των αγώνων του ιππόδρομου, με το ειδικό όνομα **λιτανεία**, είναι ακριβώς η απόδειξη σε ποιόν ανήκει το όλο πράγμα, καθώς βλέπουμε την παρέλαση των αγαλμάτων, τα άρματα όλων των ειδών, τους θρόνους, τα στεφάνια, τις στολές, 3. και επίσης τα θρησκευτικά τυπικά που εκτελούνται ταυτόχρονα, τις θυσίες που προηγούνται, που γίνονται ενδιάμεσα, και που ακολουθούν. Το πόσες συντεχνίες, πόσες τάξεις ιερέων και πόσα αξιώματα ανακατεύονται, το γνωρίζουν καλά οι κάτοικοι της μεγάλης πόλης όπου βρίσκεται το αρχηγείο της συναγωγής των δαιμόνων. (*26)

3. *Inter quos etiam privatorum memoriis legatariae editiones parentant, id quoque secundum institutionis antiquitatem. nam et a primordio bifariam ludi censebantur, sacri et funebres id est deis nationum et mortuis.*

4. *Sed de idololatria nihil differt apud nos, sub quo nomine et titulo, dum ad eosdem spiritus perveniat, quibus renuntiamus. licebit mortuis, licebit deis suis faciant, perinde mortuis suis ut diis faciunt; una condicio partis utriusque est, una idololatria, una renuntiatio nostra adversus idololatriam.*

VII. 1. *Communis igitur origo ludorum utriusque generis, communes et tituli, ut de communibus causis. perinde apparatus communes habeant necesse est de reatu generali idololatriae conditricis suae.*

2. *Sed circensium paulo pompator suggestus, quibus proprie hoc nomen: pompa praecedens, quorum sit in semetipsa probans de simulacrorum serie, de imaginum agmine, de curribus, de tensis, de armamaxis, de sedibus, de coronis, de exuviis.*

3. *Quanta praeterea sacra, quanta sacrificia praecedant, intercedant, succedant, quot collegia, quot sacerdotia, quot officia moveantur, sciunt homines illius urbis, in qua daemoniorum conventus consedit*

(*24) Άλλο η ανάμνηση κι άλλο τα μνημόσυνα αυτά είναι προϊόντα της ειδωλολατρείας που εισήλθαν στην αυτοκρατορική εκκλησία με την ευλογία των αποστατών. Πρόκειται για το μύθο ότι οι ψυχές ανεβαίνουν από τον Άδη την τρίτη μέρα των Ανθεστηρίων (Λήνεα). Τότε προσφέρονταν «οι χύτροι», δηλαδή πανσπερμία καρπών βρασμένη σε πήλινες χύτρες, τα σημερινά κόλλυβα (κοίτα: Παισανίας, I.18:7, Σούδα: Υδροφορία.) (*25) Όλο το Μεσαιωνικό χριστιανικό σύστημα βασίζεται στην ειδωλολατρεία. Για παράδειγμα η παρούσα αναφορά. (*26) Στη Ρώμη.

4. *Ea si minore cura per provincias pro minoribus viribus administrantur, tamen omnes ubique circenses illuc deputandi, unde et petuntur, inde inquinantur, unde sumuntur. nam et rivulus tenuis ex suo fonte et surculus modicus ex sua fronde qualitatem originis continet.*

5. *Viderit ambitio sive frugalitas eius, quod deum offendit qualiscumque pompa circi: etsi pauca simulacra circumferat, in uno idololatria est; etsi unam tensam trahat,*

Iovis tamen plaustrum est; quaevis idololatria sordide instructa vel modice locuples et splendida est censu criminis sui.

VIII. 1. *Ut et de locis secundum propositum exequar, circus Soli principaliter consecratur. cuius aedes in medio spatio et effigies de fastigio aedis emicat, quod non putaverunt sub tecto consecrandum quem in aperto habent.*

2. *Qui spectaculum primum a Circa Soli patri suo, ut volunt, editum affirmant, ab ea et circi appellationem argumentantur. plane venefica eis utique negotium gessit hoc nomine, quorum sacerdos erat, daemoneis et angelis scilicet. quot igitur in habitu loci illius idololatrias recognoscis?*

4. Παρόλο που στις επαρχίες όλα αυτά γίνονται με πιό ταπεινό τρόπο, ανάλογα με τα μέσα που διαθέτουν, όμως δεν πρέπει να ξεχνάμε από που προήλθαν όλοι οι αγώνες του ιπποδρόμου – διότι η πηγή από την οποία ξεπήδησαν τους έχει μολύνει. Το ρυάκι έχει την ίδια ουσία με το κεφαλόβρυσο, όπως και το κλαδάκι με τον κορμό.

5. Είτε μεγαλοπρεπής είτε ταπεινή, οποιαδήποτε λιτανεία του ιπποδρόμου προσβάλλει τον Θεό. **Η ειδωλολατρεία είναι ειδωλολατρεία έστω και αν κοσμεείται με λίγα αγάλματα, ή με ένα μόνο.** Έστω κι αν έχει μόνο ένα άρμα (η λιτανεία), δεν παύει να είναι άρμα του Δία. Ο,τιδήποτε ειδωλολατρικό, είτε ταπεινό, είτε πλούσιο και φανταχτερό, μολύνεται από την πηγή του.

Κεφ. 8. Η ειδωλολατρική διακόσμηση του ιπποδρόμου

1. Ο χώρος του ιπποδρόμου ήταν αρχικά αφιερωμένος στον Ήλιο: ο ναός του στέκεται στο μέσον, και η εικόνα του λάμπει από την κορυφή του ναού (*27), διότι δεν θεώρησαν σωστό ν'αποδίδουν ιερές τιμές κάτω από στέγη, σ' ένα αντικείμενο που κυριαρχεί στον ανοιχτό χώρο.

2. Αυτοί που ισχυρίζονται ότι το πρώτο θέαμα παρετέθη από την Κίρκη προς τιμήν του πατέρα της του Ήλιου, υποστηρίζουν επίσης ότι έδωσε το όνομά της στον ιπποδρόμο (*28). Απλά λοιπόν η μάγισσα το έκανε εξ ονόματος εκείνων στους οποίους ιεράτευε – κι εννοώ τα δαιμόνια και τα πονηρά πνεύματα. Σαν αποτέλεσμα, το μέρος αυτό κοσμεείται από πάρα πολλά είδωλα!

(*27) Ασκεπής ναός, πλημμυρισμένος από το φυσικό φως του ήλιου. (*28) Λατινικά: Circus από το «Κίρκη».

3. Κάθε διακοσμητικό αντικείμενο του ιπποδρόμου είναι ένας μικρός βωμός. Τα αυγά θεωρούνται ιερά σύμβολα του Κάστορα και του Πολυδεύκη – **από ανθρώπους που δεν ντρέπονται να πιστεύουν πως προήλθαν από ένα αυγό κύκνου, που δεν ήταν άλλος από τον ίδιο τον Δία.** Τα δελφίνια ξερνούν προς τιμήν του Ποσειδώνα. Οι κίονες είναι γεμάτοι με παραστάσεις της Σέσσιας, θεάς της σποράς, της Μέσσιας, θεάς του θερισμού, και της Τουτουλίνας, προστάτιδας-θεάς των καρπών.

4. Μπροστά από αυτά υπάρχουν τρεις βωμοί στους τρεις θεούς, τον Μέγα, τον Ισχυρό και τον Νικητή, μάλλον από την Σαμοθράκη.

5. Ο τεράστιος οβελίσκος, όπως επιβεβαιώνει ο Ερμητηλής, έχει αναγερθεί προς τιμήν του Ηλίου. Η επιγραφή του, όπως και η καταγωγή του, σχετίζονται με την Αιγυπτιακή δεισιδαιμονία. **Η σύναξη των δαιμόνων θα ήταν δυστυχής χωρίς την Μεγάλη Μητέρα τους,** κι έτσι αυτή κυριαρχεί εκεί, πάνω από τον Εύριππο.

6. Ο Ποσειδώνας (*Consus*), όπως αναφέραμε, βρίσκεται κρυμένος κάτω από το έδαφος, στους Μούρκιους Στόχους. Αυτά τα δύο προήλθαν από ένα είδωλο. Διότι πιστεύουν ότι η Μούρκια είναι η θεά του έρωτα, και σε αυτήν έχουν αφιερώσει ναό σε εκείνο το σημείο.

7. Βλέπεις, Χριστιανέ, σε πόσα βέβηλα ονόματα ανήκει ο ιππόδρομος! **Εσύ δεν έχεις καμία σχέση με ένα τόπο που κατοικείται από τόσο μεγάλο πλήθος διαβολικών πνευμάτων.** Και μιας και μιλάμε για τόπους, πρέπει να αναφέρουμε κάποιες παρατηρήσεις που περιμένουμε να κάνουν μερικοί.

8. Διότι θα πουν, **‘Κινδυνεύω να μολυνθώ αν πάω στον ιππόδρομο όταν δεν υπάρχουν αγώνες;’ Δεν υπάρχει νόμος που να μας απαγορεύει απλά κάποιο μέρος. (*29)**

3. *Singula ornamenta circi singula templa sunt. ova honori Castorum adscribunt qui illos ovo editos credendo de cygno Iove non erubescunt. delphines Neptuno vomunt,*

columnae Sessias a seminationibus, Messias a messibus, Tutulinas a tutela fructuum sustinent;

4. *Ante eas tres arae trinis deis parent, Magnis Potentibus Valentibus. eosdem Samothracas existimant.*

5. *Obelisci enormitas, ut Hermateles affirmat, Soli prostituta. scriptura eius unde eius et census: de Aegypto superstitio est. frigebat daemonum concilium sine sua Matre Magna; ea itaque illic praesidet euripo.*

6. *Consus, ut diximus, apud metas sub terra delitescit Murcias. eas quoque idolum fecit: Murciam enim deam amoris volunt, cui in illa parte aedem voverunt.*

7. *Animadvertete, Christiane, quot nomina inmundum possederint circum. aliena est tibi regio, quam tot diaboli spiritus occupaverunt. de locis quidem locus est retractandi ad praeveniendam quorundam interrogationem.*

8. *Quid enim, inquis, si alio in tempore circum adiero, periclitabor de inquinamento? nulla est praescriptio de locis.*

(*29) Ο Τερτυλλιανός δεν είναι θρησκόληπτος, ούτε πιστεύει σε προλήψεις.

nam non sola ista conciliabula spectaculorum, sed etiam templa ipsa sine periculo disciplinae adire servus dei potest urgente causa simplici dumtaxat, quae non pertineat ad proprium eius loci negotium vel officium.

9. *Ceterum et plateae et forum et balneae et stabula et ipsae domus nostrae sine idolis omnino non sunt: totum saeculum satanas et angeli eius repleverunt.*

10. *Non tamen quod in saeculo sumus, a deo excidimus, sed si quid de saeculi criminibus attigerimus. proinde si Capitolium, si Serapeum sacrificator vel adorator intravero, a deo excidam, quemadmodum circum vel theatrum spectator.*

Loca nos non contaminant per se, sed quae in locis fiunt, a quibus et ipsa loca contaminari altercati sumus: de contaminatis contaminamur.

11. *Propterea autem commemoramus, quibus eiusmodi loca dicentur ut eorum demonstramus esse quae in iis locis fiunt, quibus ipsa loca dicantur.*

IX. 1. *Nunc de artificio quo circenses exhibentur. res equestris retro simplex: de dorso agebatur, et utique communis usus reus non erat. sed cum ad ludos coactus est, transiit a dei munere ad daemoniorum officia*

Διότι όχι μόνο σε χώρους θεαμάτων, αλλά ακόμα και σε ναούς μπορεί ο δούλος του Θεού να μπει χωρίς κίνδυνο, φτάνει να υπάρχει ειλικρινής λόγος, που δεν συνδέεται με την λειτουργία των χώρων αυτών. (*30)

9. Εντελώς απαλλαγμένα από είδωλα δεν είναι ούτε οι δρόμοι και η αγορά, ούτε τα λουτρά και οι ταβέρνες, και ούτε καν τα ίδια τα σπίτια μας. Ο σατανάς και οι άγγελοί του έχουν γεμίσει όλο τον κόσμο.

10. Εν τούτοις, δεν απομακρυνόμαστε από τον Θεό με το να βρισκόμαστε απλώς μέσα στον κόσμο, αλλά με το να αγγίζουμε τις αμαρτίες του κόσμου, και να μολυνόμαστε από αυτές. Δηλαδή, διαχωρίζομαι από τον Δημιουργό μου με το να πάω στο Καπιτώλιο ή στον ναό του Σέραπι για να θυσιάσω ή να λατρέψω, κι επίσης με το να πάω σαν θεατής στον ιππόδρομο ή στο θέατρο. **Οι χώροι από μόνοι τους δεν μολύνουν**, (*31) αλλά μολύνει αυτό που γίνεται μέσα τους – γι' αυτό ισχυριζόμαστε ότι οι χώροι είναι μολυσμένοι. Και τα μολυσμένα πράγματα μας μολύνουν.

11. Γι' αυτό τον λόγο σας αναπτύξαμε σε ποιούς είναι αφιερωμένα τα μέρη αυτά, ώστε να αποδείξουμε πως ό,τι λαμβάνει χώρα εκεί μέσα, ανήκει στα είδωλα-προστάτες τους.

Κεφ. 9. Η ειδωλολατρική καταγωγή των αρματοδρομιών

1. Τώρα σχετικά με τις παραστάσεις του ιπποδρόμου: Σε παλαιότερες εποχές η ιππική τέχνη συνίστατο στην απλή ιππασία, και σίγουρα δεν υπήρχε τίποτα το αμαρτωλό στη συνήθη χρήση της. Αλλά όταν την έσυραν στους αγώνες, πέρασε από την υπηρεσία του Θεού στην εργασία του διαβόλου. (*32)

Εντελώς απαλλαγμένα από είδωλα δεν είναι ούτε οι δρόμοι και η αγορά, ούτε τα λουτρά και οι ταβέρνες, και ούτε καν τα ίδια τα σπίτια μας. Ο σατανάς και οι άγγελοί του έχουν γεμίσει όλο τον κόσμο.... Οι χώροι από μόνοι τους δεν μολύνουν, αλλά μολύνει αυτό που γίνεται μέσα τους

(*30) Η Χριστιανική Διδασκαλία διέπεται από τη λογική, όχι από τυφλό φανατισμό. (*31) Πόσο μακριά βρίσκεται από Μεσαιωνικές προκαταλήψεις και φαντασιώσεις. (*32) Τώρα συνοδεύονται με θυσίες και επικλήσεις και γίνονται προς τιμή των θεών. Στον απλό αθλητισμό σίγουρα δεν υπάρχει τίποτα αμαρτωλό.

2. Αυτό το είδος των παραστάσεων είναι αφιερωμένο στους Κάστορα και Πολυδεύκη, στους οποίους (σύμφωνα με τον Σησίχορο) έδωσε άλογα ο Ερμής. Και ο Ποσειδώνας είναι επίσης θεός των αλόγων, τον οποίον οι Έλληνες αποκαλούν Ἴππιο.

3. Το τέθριππο είναι αφιερωμένο στον Ἥλιο, και το διίππο στην Σελήνη. Αλλά σύμφωνα με τον ποιητή, «ο Εριχθόνιος πρώτος τόλμησε να ζέψει τέσσερα άλογα στο άρμα, και να το οδηγήσει με γρηγοράδα νικητή». Ο Εριχθόνιος, ο γιός του Ηφαίστου και της Αθηνάς, καρπός ανιέρου πάθους, είναι δαιμονικό τέρας, ή μάλλον ο ίδιος ο διάβολος, και όχι απλό φίδι.

4. Αλλά ο Τροχίλος ο Αργεΐτης που κατασκεύασε το πρώτο άρμα, το αφιέρωσε στην Ἥρα. Ο Ρωμύλος, που πρώτος παρουσίασε το τέθριππο άρμα στην Ρώμη, είναι κι αυτός ανάμεσα στα είδωλα, τουλάχιστον αν είναι το ίδιο πρόσωπο με τον Κουΐρινο.

5. Καθώς όμως τα άρματα είχαν τέτοιους εφευρέτες, οι αρματοδρόμοι φυσικά ήταν ντυμένοι με τα χρώματα της ειδωλολατρίας. Διότι αρχικά ήταν μόνο δύο, δηλαδή το άσπρο και το κόκκινο – το πρώτο αφιερωμένο στον χειμώνα με τα αστραφτερά του χιόνια, το δεύτερο αφιερωμένο στο καλοκαίρι με τον κόκκινο ήλιο του. Αλλά με την πρόοδο της πολυτέλειας και της δεισιδαιμονίας, το κόκκινο θεωρήθηκε από κάποιους ότι συμβολίζει τον Άρη, το άσπρο θεωρήθηκε από άλλους ότι συμβολίζει τους Ζέφυρους, το πράσινο τη Μητέρα Γη ή την άνοιξη, και το γαλάζιο τον ουρανό, τη θάλασσα, ή το φθινόπωρο. 6. Και καθώς η ειδωλολατρεία κάθε είδους είναι καταδικαστέα από τον Θεό, ομοίως καταδικάζονται και τα (θεοποιημένα) στοιχεία της φύσης.

2. *Itaque Castori et Polluci deputatur haec species, quibus equos a Mercurio distributos Stesichorus docet. sed et Neptunus equestris est, quem Graeci «Ἴππιο» appellant.*

3. *De iugo vero Iovi, quadrigas Soli, bigas Lunae sanxerunt. sed et primus Erichthonius currus et quattuor ausus iungere equos rapidusque rotis insistere victor. Erichthonius, Minervae et Vulcani filius, et quidem de caduca in terram libidine, portentum est daemonicum, immo diabolus ipse, non coluber.*

4. *Si vero Trochilus Argivus auctor est currus, primae Iunoni id opus suum dedicavit. si Romae Romulus quadrigam primus ostendit, puto et ipse inter idola conscriptus est, si idem est Quirinus.*

5. *Talibus auctoribus quadrigae productae merito et aurigas coloribus idololatriae vestierunt. namque initio duo soli fuerunt, albus et russeus. albus hiemi ob nives candidas, russeus aestati ob solis ruborem voti erant. sed postea tam voluptate quam superstitione propecta russeum alii Marti, alii album Zephyris consecraverunt, prasinum vero Terrae matri vel verno, venetum Caelo et Mari vel autumnno.*

6. *Cum autem omnis species idololatriae damnata sit a deo, utique etiam illa damnatur, quae elementis mundialibus profanatur.*

Κεφ. 10. Το θέατρο σχετίζεται στενά με την ειδωλολατρεία

Χ. 1. *Transeamus ad scaenicās res, quarum et originem communem et titulos pares secundum ipsam ab initio ludorum appellationem et administrationem coniunctam cum re equestri iam ostendimus.*

2. *Apparatus etiam ex ea parte consortes, qua ad scaenam a templis et aris et illa infelicitate turis et sanguinis inter tibias et tubas itur duobus inquinatissimis arbitris funerum et sacrorum, dissignatore et haruspice.*

3. *Ita cum de originibus ludorum ad circenses transimus, inde nunc ad scaenicos ludos dirigemus a loci vitio.*

Theatrum proprie sacrarium Veneris est. hoc denique modo id genus operis in saeculo evasit.

4. *Nam saepe censores nascentia cum maxime theatra destruebant moribus consulentes,*

quorum scilicet periculum ingens de lascivia providebant, ut iam hinc ethnicis in testimonium cedat sententia ipsorum nobiscum faciens et nobis in exaggerationem disciplinae etiam humana praerogativa.

1. Ας περάσουμε τώρα στο θέατρο, που έχει, όπως δείξαμε, κοινή καταγωγή με τον ιππόδρομο, και φέρει παρόμοιες ειδωλολατρικές ονομασίες – γιατί και αυτό κατ' αρχάς ονομαζόταν “*Ludr*”, και υπηρετούσε τα είδωλα.

2. Επίσης μοιάζουν τα δύο τους ως προς την μεγαλοπρέπεια, επιδεικνύοντας την ίδια πομπή από ναούς και βωμούς επί σκηνής, και αυτή την πένθιμη αφθονία θυμιαμάτων και αίματος, με μουσική φλογέρας και τρομπέτας, κι όλα υπό την διεύθυνση του μάντη και του νεκροθάφτη, αυτών των δύο αχρείων που προΐστανται σε κηδείες και θυσίες. (*33)

3. Έτσι, καθώς προχωρήσαμε από την καταγωγή των αθλητικών αγώνων στους αγώνες του ιπποδρόμου, θα κατευθύνουμε τώρα την έρευνά μας στο θέατρο, αρχίζοντας με τον χώρο των δρώμενων. Αρχικά το θέατρο δεν ήταν τίποτα άλλο παρά ναός της Αφροδίτης. Εξ αιτίας αυτού του γεγονότος οι σκηνικές παραστάσεις γλύτωσαν την λογοκρισία και έγιναν αποδεκτές από τον κόσμο.

4. Διότι συχνά οι λογοκριτές, υπερασπιζόμενοι την ηθική, πολέμησαν περισσότερο απ' όλα το ανερχόμενο θέατρο, **προβλέποντας τον κίνδυνο να οδηγήσει τον κόσμο σε γενική έκλυση ηθών, πράγμα που έγινε**: ώστε ήδη αποτελεί μαρτυρία προς τους εθνικούς αυτή η σύμπτωση απόψεων των δικών τους ανθρώπων με τις δικές μας, και η κρίση της ανθρώπινης γνώσης, στην προσπάθειά της να προλάβει το κακό, επιβεβαιώνει την ορθότητα της γνώμης μας. (*34)

(*33) ‘Όλα αυτά τα στοιχεία καθώς και η θεματολογία και τα δρώμενα δείχνουν σαφώς την αλληλοεξάρτηση θεάτρου-ειδωλολατρείας. (*34) Οι «ηθο-ποιοί» (ποιούντες τα ήθη) κατέληξαν όπως και σήμερα εκπορνευτές του συστήματος και με την σκανδαλώδη ζωή τους έγιναν πρότυπα άθλιας απομίμησης από μάζες του κόσμου.

5. Λοιπόν ο Πομπήιος ο μέγας, (μέγας σαν το θέατρό του), αφού έχτισε αυτήν την ακρόπολη της βρωμιάς, φοβούμενος μήπως κάποτε η λογοκρισία καταδικάσει την μνήμη του, έχτισε επάνω (στο θέατρο) ένα ναό της Αφροδίτης. Κάλεσε με δημόσια ανακοίνωση τον λαό για την καθιέρωσή του, και δεν το ονόμασε θέατρο αλλά ναό, «κάτω από τον οποίο», είπε, «τοποθετήσαμε σειρές καθισμάτων για να βλέπετε το θέαμα».

6. Έτσι έριξε ένα κάλυμα πάνω σε ένα κτίσμα που είχε συχνά καταδικαστεί και που πάντα θα κατακρίνεται, προσποιούμενος ότι είναι μέρος ιερό – και η **δεισιδαιμονία τύφλωσε την ενάρετη πειθαρχία**. Αλλά η Αφροδίτη και ο Βάκχος συνεργάζονται στενά. Αυτά τα δύο πονηρά πνεύματα έχουν κάνει συνασπισμό, ως **προστάτες της μέθης και της ασέλγειας**,

7. ώστε το θέατρο της Αφροδίτης είναι ταυτόχρονα οίκος του Βάκχου. Διότι σωστά έδωσαν το όνομα Λιμπεράλια (*35) κι σ' άλλες θεατρικές διασκεδάσεις – οι οποίες όχι μόνο αφιερώθηκαν στον Βάκχο (όπως τα Διονύσια των Ελλήνων), αλλά και θεσπίστηκαν από αυτόν.

8. Αναμφίβολα λοιπόν, οι θεατρικές παραστάσεις έχουν ως πάτρונες αυτές τις δύο θεότητες. Οι άσεμνες χειρονομίες και το άσεμνο ένδυμα που είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του θεάτρου, είναι αφιερωμένα σε αυτούς – η μία θεά της λαγνείας με τον ερωτισμό της, και ο άλλος της ασέλγειας με το θεατρικό κοστούμι.

9. Η τέχνη της φωνής, του τραγουδιού, του λαούτου και της φλογέρας ανήκουν στον Απόλλωνα, στις Μούσες, στην Αθηνά και στον Ερμή. **Θα μισήσεις, Χριστιανέ, τα αντικείμενα, των οποίων τους εφευρέτες πρέπει να απεχθάνεσαι.** (*36)

5. *Itaque Pompeius Magnus solo theatro suo minor cum illam arcem omnium turpitudinum extruxisset, veritus quandoque memoriae suae censoriam animadversionem Veneris aedem superposuit et ad dedicationem edicto populum vocans non theatrum, sed Veneris templum nuncupavit, cui subiecimus, inquit, gradus spectaculorum.*

6. *Ita damnatum et damnandum opus templi titulo praetexuit et disciplinam superstitione delusit. sed Veneri et Libero convenit. duo ista daemonia conspirata et coniurata inter se sunt ebrietatis et libidinis.*

7. *Itaque theatrum Veneris Liberi quoque domus est. nam et alios ludos scaenicos Liberalia proprie vocabant, praeterquam Libero devotos, quae sunt Dionysia penes Graecos, etiam a Libero institutos.*

8. *Et est plane in artibus quoque scaenicis Liberi et Veneris patrocinium. quae privata et propria sunt scaenae, de gestu et corporis flexu mollitiam Veneri et Libero immolant, illi per sexum, illi per luxum dissolutis.*

9. *Quae vero voce et modis et organis et litteris transiguntur, Apollines et Musas et Minervas et Mercurios mancipēs habent. Oderis, Christiane, quorum auctores non potes non odisse.*

(*35) Liberalia = Ελευθέρια. (*36) Η τέχνη έγινε μια κρούστα που συγκάλυπτε κάθε βρωμιά.

10. *Iam nunc volumus suggerere de artibus et de his, quorum auctores in nominibus execramur. scimus nihil esse nomina mortuorum, sicut nec ipsa simulacra eorum; sed non ignoramus,*

quisubistisnominibusetinstitutis simulacris operentur et gaudeant et divinitatem mentiantur, nequam spiritus scilicet, daemones.

11. *Videmus igitur etiam artes eorum honoribus dicatas esse, qui nomina incolunt auctorum earum, nec ab idololatria vacare, quarum institutores etiam propterea dei habentur.*

12. *Immo quod ad artes pertinet, altius praescripsisse debemus, daemones ab initio prospicientes sibi inter cetera idololatriae etiam spectaculorum inquinamenta,*

quibus hominem a domino avocarent et suo honori obligarent, eiusmodi quoque artium ingenia inspirasse.

13. *Neque enim ab aliis procuratum fuisset quod ad illos per venturum esset nec per alios tunc homines edidissent quam per ipsos, in quorum nominibus et imaginibus et historiis fallaciam consecrationis sibi negotium acturae constituerunt. ut ordo peragatur, ineamus etiam agonum retractatum.*

10. Θα κάνουμε τώρα μιά παρατήρηση για την τέχνη του θεάτρου, και επίσης για τα πράγματα που επινόησαν αυτοί οι οποίοι αποτελούν βδέλυγμα για μας. Ξέρουμε πως ούτε τα ονόματα, ούτε οι εικόνες των νεκρών σημαίνουν τίποτα. Αλλά επίσης ξέρουμε πολύ καλά ποιοί ενεργούν ανόσια στο όνομά τους όταν στηθούν οι εικόνες, και αγάλλονται με τις τιμές που τους αποδίδουν, και προσποιοούνται ότι είναι θεϊκά πνεύματα – όμως στην πραγματικότητα είναι πνεύματα καταραμένα, δαιμονικά.

11. Βλέπουμε, ως εκ τούτου, ότι οι τέχνες είναι αφιερωμένες στην υπηρεσία των όντων που κατοικούν στα ονόματα των ιδρυτών τους, και ότι δεν απαλλάσσονται από την κηλίδα της ειδωλολατρίας, διότι αυτοί που τις επινόησαν διεκδικούν μιά θέση ανάμεσα στους θεούς για την εφεύρεσή τους.

12. Όσον αφορά τις τέχνες λοιπόν, θα πρέπει να πάμε στο απώτερο παρελθόν, και να προβάλλουμε αυτό σαν το κατ'έξοχήν επιχείρημα – ότι δηλαδή οι δαίμονες, εξ αρχής αποβλέποντας στο συμφέρον τους, εισήγαγαν μεταξύ των άλλων κακών της ειδωλολατρίας, τη βρωμιά των δημοσίων θεαμάτων, με αντικειμενικό σκοπό να παρασύρουν τον άνθρωπο μακριά από τον Κύριό του και να τον δέσουν στην δική τους υπηρεσία, πράγμα που το πέτυχαν δίνοντάς του τα καλλιτεχνικά χαρίσματα τα αναγκαία για τα θεάματα.

13. Μόνο για τον εαυτό τους πρόβλεψαν, και μόνο για αυτά που τους άρεσαν προμήθευσαν. Και έδωσαν τις τέχνες στον κόσμο μέσω εκείνων, των οποίων τα ονόματα, τις εικόνες και τις ιστορίες χρησιμοποίησαν για το τέχνασμα της αφιέρωσης, που εξυπηρετούσε τους σκοπούς τους. (*36α)

(*36α) «*Ιδέ, εγώ εκάλεσα εξ ονόματος Βεσελεήλ τον υιόν του Ουρί, υιού του Ωρ, εκ της φυλής του Ιούδα· κι ενέπλησα αυτόν πνεύματος θείου, σοφίας κι συνέσεως κι επιστήμης και πάσης καλλιτεχνίας, διά να επινοή έντεχνα έργα, ώστε να εργάζεται εις χρυσόν και εις άργυρον και εις χαλκόν, και να γλύφη λίθους ενθέσεως, και να σκαλίζει ξύλα δι' εργασίαν εις πάσαν καλλιτεχνίαν. Και εγώ, ιδού, έδωκα εις αυτόν Ελιάβ τον υιόν του Αχισαμάχ, εκ της φυλής του Δάν· και εις πάντα συνετόν την καρδίαν έδωκα σοφίαν, διά να κάμωσι πάντα όσα προσέταξα εις σέ· την σκηνήν του μαρτυρίου, και την κιβωτόν του μαρτυρίου και το ιλαστήριον το επάνωθεν αυτής και πάντα τα σκεύη της σκηνης ...» (ΕΞ. 31[ΔΑ]:3). Αλλού ξεκάθαρα δηλώνει ότι η «εφεύρεση χρησιμοποιείται από τους αγίους και υπηρετεί τον Θεό» και στο ίδιο 8ο κεφ. Περί Στρατιωτικού Στεφάνου, αναλύει ότι οι «κακές τέχνες» και η «κακή χρήση» των τεχνών είναι απο το διάβολο.*

Κεφ. 11. Οι μονομαχίες

1. Ολοκληρώνοντας το πλάνο μας, ας αναλογιστούμε τώρα τις μονομαχίες. Ως προς την καταγωγή τους συγγενεύουν με τους αγώνες. Γι'αυτόν τον λόγο διατηρήθηκαν ως ιερές ή επικήδειες, καθώς θεσπίστηκαν προς τιμήν των παγανιστικών θεοτήτων των εθνών, ή των νεκρών. Έτσι αποκαλούνται Ολύμπιες προς τιμήν του Διός, που στη Ρώμη είναι γνωστός σαν Καπιτωλίνος, Νέμειες προς τιμήν του Ηρακλή, και Ίσθμιες προς τιμήν του Ποσειδώνα. Οι υπόλοιπες αποκαλούνται «νεκρικές» ως ανήκουσες στους νεκρούς.

2. Είναι πολύ φυσικό λοιπόν η ειδωλολατρεία να μολύνει την παρέλαση των μονομαχιών με τα βέβηλα στεφάνια της, τους αρχιερείς της, τους ακόλουθους διαφόρων (ιερατικών) κολλεγίων, και τέλος με το αίμα των θυσιών της. 3. Και, συμπληρώνοντας, να πούμε πως η τέχνη η αφιερωμένη στον Άρη, μοιράζεται τον «χώρο» της με το κολλέγιο των τεχνών των αφιερωμένων στις Μούσες, και στον Απόλλωνα, και στην Αθηνά. Αυτές, με αγώνες και ήχο σαλπιγγας, φέρνουν τον ιππόδρομο στην αρένα, η οποία είναι αληθινός ναός του θεού (*37) τον οποίον τιμούν με εορταστικές εκδηλώσεις. 4. Οι γυμναστικές τέχνες επίσης θεσπίστηκαν από τους Κάστορα και Πολυδεύκη, τον Ηρακλή, και τον Ερμή.

Κεφ. 12. Το αιματοβαμένο αμφιθέατρο

1. Απομένει να εξετάσουμε το «θέαμα» που είναι το πιο γνωστό και δημοφιλές απ'όλα. Ονομάζεται «λειτουργία» γιατί είναι λειτούργημα. (*38) Οι αρχαίοι πίστευαν ότι με αυτή την ιεροτελεστία εκτελούσαν τα καθήκοντά τους προς τους νεκρούς. Σε μία πιό ύστερη περίοδο, εξευγενίζοντας την σκληρότητά τους, μετέτρεψαν ελαφρώς τη μορφή της.

XI. 1. *Origo istis de ludorum propinquitate est. inde et ipsi sacri vel funebres instituti aut deis nationum aut mortuis fiunt.*

Perinde tituli: Olympia Iovi, quae sunt Romae Capitolina, item Herculi Nemea, Neptuno Isthmia, ceteri mortuorum varii agones.

2. *Quid ergo mirum, si vel apparatus agonum idololatria conspurcat de coronis profanis, de sacerdotalibus praesidibus, de collegiariis ministris, de ipso postremo boum sanguine?*

3. *Ut de loco suppleam et de loco communi, pro collegio artium Musicarum et Minervalium et Apollinarium, etiam Martialium, per duellum, per tubam in stadio circum aemulantur, quod utique templum est et ipsum eius idoli, cuius sollemnitates agit.*

4. *Sedet gymnicas artes Castorum et Herculum et Mercuriorum disciplinae prodiderunt.*

XII.1. *Superest illius insignissimi spectaculi ac receptissimi cognitio. munus dictum est ab officio, quoniam officium etiam muneris nomen est. officium autem mortuis hoc spectaculo facere se veteres arbitrabantur, posteaquam illud humaniore atrocitate temperaverunt.*

(*37) Άρη. (*38) Λειτουργία=υπηρεσία.

2. *Nam olim, quoniam animas defunctorum humano sanguine propitiari creditum erat, captivos vel mali status servos mercati in exequiis immolabant.*

3. *Postea placuit impietatem voluptate adumbrare. itaque quos paraverant, armis quibus tunc et qualiter poterant eruditos, tantum ut occidi discerent, mox edicto die inferiarum apud tumulos erogabant. ita mortem homicidiis consolabantur.*

4. *Haec muneri origo. Sed paulatim proveci ad tantam gratiam, ad quantam et crudelitatem, quia ferarum voluptati satis non fiebat nisi et feris humana corpora dissiparentur. quod ergo mortuis litabatur,*

utique parentationi deputabatur; quae species proinde idololatria est, quoniam et idololatria parentationis est species: tam haec quam illa mortuis ministrat.

5. *In mortuorum autem idolis daemonia consistunt. ut et titulos considerem, licet transierit hoc genus editionis ab honoribus mortuorum ad honores viventium, quaesturas dico et magistratus et flaminia et sacerdotia, cum tamen nominis dignitas idololatriae crimine teneatur, necesse est quicquid dignitatis nomine administratur communicet etiam maculas eius, a qua habet causas.*

2. Διότι αρχικά, πιστεύοντας ότι οι ψυχές των αποθανόντων εξευμενίζονταν με ανθρώπινο αίμα, συνήθιζαν να θυσιάζουν στην κηδεία αγορασμένους αιχμαλώτους ή δούλους με κακό χαρακτήρα. (*39)

3. Μετά θεώρησαν καλό να σκεπάσουν την ανομία τους με το πέπλο της ευχαρίστησης (*40). Εκείνοι λοιπόν που είχαν αγοραστεί για μονομάχοι κι εκπαιδευτεί στα όπλα όσο καλύτερα μπορούσαν μόνο και μόνο για να μάθουν πως να πεθάνουν – αυτοί σκοτώνονταν στον χώρο της ταφής την ημέρα της κηδείας. **Προσπαθούσαν ν' ανακουφίσουν τον θάνατο με εγκλήματα.**

4. Ιδού η καταγωγή αυτής της «**λειτουργίας**». Αλλά σταδιακά η λεπτότητα τους εξισώθηκε με την σκληρότητά τους. Γιατί **αυτά τα ανθρώπινα θηρία δεν μπορούσαν να βρουν την τέλεια ευχαρίστηση, παρά μόνο στο θέαμα ανθρώπων που κατασπαράσσονταν από άγρια θηρία.** Οι προσφορές για τον εξευμενισμό των νεκρών, κατατάσσονται στην ίδια κατηγορία με τις επικήδεις θυσίες, που βέβαια είναι ειδωλολατρεία. Γιατί η ειδωλολατρεία είναι στην πραγματικότητα ένας φόρος τιμής στους νεκρούς. Και στη μιά περίπτωση, και στην άλλη, **πρόκειται για λατρεία των νεκρών.**

5. Επι πλέον, **οι δαίμονες κατοικούν στις εικόνες των νεκρών.** Θα αναφερθούμε επίσης στο θέμα των ονομάτων, αν και αυτό το είδος της επίδειξης έχει καταλήξει, από φόρος τιμής προς τους νεκρούς, φόρος τιμής προς τους ζωντανούς, εννοώ τους κρατικούς λειτουργούς και αυτούς που κατέχουν διαφόρων βαθμών ιερατικά αξιώματα. **Αφού όμως η ειδωλολατρεία δεν έχει καμία σχέση με την ηθική, ό,τιδήποτε γίνεται στο όνομά της είναι ακάθαρτο σαν κι αυτήν.** (*41)

(*39) Η εσχάτη βαρβαρότητα. (*40) Επί του θέματος αυτού, η μαρτυρία του Τερτυλλιανού παρέχει αξιόπιστα ιστορικά στοιχεία. (*41) Δηλαδή όλο αυτό το θρησκευτικό σύστημα ήταν βρώμικο.

6. Η ίδια παρατήρηση αφορά την τελετή της «λειτουργίας», και την λαμπρότητα που συνοδεύει τις νεκρικές τιμές. Διότι οι πορφυροί χιτώνες, τα προσωπεία, οι κορδέλλες, τα στεφάνια, οι διακηρύξεις και τα διατάγματα, οι ιερές γιορτές της προηγούμενης μέρας, **είναι πομπή του διαβόλου και προσκαλούν τους δαίμονες.**

7. Είναι ανάγκη να συχνάζουμε στο μέρος της φρίκης, το οποίο είναι υπερβολικά τρομερό ακόμα και για την γλώσσα του επιόρκου; Διότι το αμφιθέατρο (*42) είναι αφιερωμένο σε πιο πολλά και πιο τρομερά ονόματα (*43), και από το ίδιο το Καπιτώλιο, που είναι ναός όλων των δαιμόνων. Όσοι άνθρωποι χωρούν μέσα του, τόσα ακάθαρτα πνεύματα το κατοικούν. Καταλήγοντας, θα παρατηρήσουμε μόνο ότι οι τέχνες του αμφιθεάτρου είναι υπό την προστασία του Άρη και της Αρτέμιδας.

Κεφ. 13. Οι Χριστιανοί δεν πρέπει να εκθέτουν τα μάτια και τα αυτιά τους σ'αυτές τις ειδωλολατρικές δραστηριότητες.

1. Πιστεύω ότι ως τώρα δείξαμε με ποιους τρόπους το αμάρτημα της ειδωλολατρείας συνδέεται με τα θεάματα, όσον αφορά την καταγωγή τους, την ονομασία τους, τον εξοπλισμό τους, τους χώρους τους, τις τέχνες τους. Με βάση τα παραπάνω, δεν χωρά αμφιβολία ότι είναι εντελώς ακατάλληλα για μας που έχουμε δύο φορές αποκηρύξει όλα τα είδωλα.

1 ΚΟΡ. 8:4

2. « Όχι ότι το είδωλο είναι κάτι», όπως λέει και ο απόστολος, αλλά οι τιμές που του αποδίδουν απευθύνονται σε δαίμονες, οι οποίοι κατοικούν σε αυτά τα καθιερωμένα ομοιώματα των νεκρών ή – όπως νομίζουν – των θεών.

6. *Idem de apparatus interpretabimur in ipsorum honorum suggestu deputandis, quod purpurae, quod fasces, quod vittae, quod coronae, quod denique contiones et edicta et pultes pridiana sine pompa diaboli, sine invitatione daemonum non sunt.*

7. *Quid ergo de horrendo loco perorem, quem nec periuria sustinent? pluribus enim et asperioribus nominibus amphitheatrum consecratur quam Capitolium: omnium daemonum templum est. tot illic immundi spiritus considunt, quot homines capit. ut et de artibus concludam, Martem et Dianam utriusque ludi praesides novimus.*

XIII. 1. *Satis, opinor, implevimus ordinem, quot et quibus modis spectacula idololatrian committant, de originibus, de titulis, de apparatus, de locis, de artificiiis, quo certi simus nulla ex parte competere nobis ea, qui bis idolis renuntiamus.*

2. *Non quod idolum sit aliquid, ut apostolus ait, sed quoniam quae faciunt daemoneis faciunt consistentibus scilicet in consecrationibus idolorum, sive mortuorum sive, ut putant, deorum.*

(*42) Παρόλο που το έργο αυτό γράφτηκε πιθανότατα στην Καρχηδόνα, η αναφορά του Τερτυλλιανού στο θέατρο του Φλάβιου είναι φανερή από την αμέσως επόμενη σύγκριση με το Καπιτώλιο. (*43) Υποχθόνιων θεοτήτων με πρώτο τον Πλούτωνα.

3. *Propterea igitur, quoniam utraque species idolorum conditionis unius est, dum mortui et dei unum sunt, utraque idololatria abstinemus.*

4. *Nec minus templa quam monumenta despuimus, neutram aram novimus, neutram effigiem adoramus, non sacrificamus, non parentamus. sed neque de sacrificio et parentato edimus, quia non possumus cenam dei edere et cenam daemoniorum.*

5. *Si ergo gulam et ventrem ab inquinamentis liberamus, quanto magis augustiora nostra, et aures et oculos, ab idolothytis et necrothytis voluptatibus abstinemus, quae non intestinibus transiguntur, sed in ipso spiritu et anima digeruntur, quorum munditia magis ad deum pertinet quam intestinorum.*

XIV. 1. *Nunc interposito nomine idololatriae, quod solum subiectum sufficere debet ad abdicationem spectaculorum, alia iam ratione tractemus ex abundantia, propter eos maxime qui sibi blandiuntur quod non nominatim abstinentia ista praescripta sit.*

3. Γι'αυτό το λόγο λοιπόν αποφεύγουμε να ανακατευόμαστε μ'αυτά τα δύο είδη ειδωλολατρείας – που στην πραγματικότητα έχουν κοινές ρίζες, γιατί **οι νεκροί τους και οι θεοί τους είναι ένα και το αυτό.** (*44)

4. Αντιπαθούμε τόσο τους ναούς, όσο και τα μνημεία. Δεν έχουμε καμιά σχέση με τους βωμούς τους, και **δεν λατρεύουμε τις εικόνες τους. Δεν προσφέρουμε θυσίες στους θεούς**, ούτε επικήδεις σπονδές στους αποθανόντες. Εκτός αυτού, δεν τρώμε από τα προσφερόμενα, γιατί δεν μπορούμε να είμαστε «μέτοχοι της τραπέζης του Κυρίου και της τραπέζης των δαιμονίων». (*45) 1 ΚΟΡ. 10:21

5. Εφόσον λοιπόν αρνούμεθα να μολύνουμε το στόμα και το στομάχι μας, πόσο μάλλον πρέπει να αποφεύγουμε τον μολυσμό των ευγενέστερων μελών μας – **των ματιών και των αυτιών μας** – από τις ειδωλολατρικές και νεκρικές απολαύσεις, οι οποίες δεν περνούν μεν μέσα στο σώμα, αλλά **αφομοιώνονται στο πνεύμα και την ψυχή**. Και ο Θεός επιθυμεί το πνεύμα και η ψυχή μας να είναι αγνά μάλλον, παρά τα σωματικά μας όργανα.

Κεφ. 14. Οι αμαρτωλές ηδονές των Θεαμάτων μολύνουν τους Χριστιανούς.

1. Έχοντας αποδείξει ότι ορθώς κατηγορούνται τα θεάματα ως ειδωλολατρικά – πράγμα που από μόνο του είναι αρκετό να κάνει τους Χριστιανούς να τα εγκαταλείψουν – ας δούμε το θέμα κι από άλλη σκοπιά, εξετάζοντας την άποψη εκείνων που παρηγορούνται με τη σκέψη ότι η αποχή που συμβουλευόμαστε δεν εκφράζεται (*απ'την Γραφή*) τόσο αναλυτικά,

(*44) Σήμερα η κοινωνιολογία και η αρχαιολογία απέδειξαν ότι η ειδωλολατρεία ήταν ουσιαστικά μια προέκταση της αρχαιότερης προγονολατρείας. Δηλαδή θεοποίησαν τους προγόνους και τους ήρωες. (*45) Για τα μνημόσυνα και τα κόλλυβα-χύτροι, κοίτα: *Υποσημ.* 24.

2. καθώς ανάμεσα στα εδάφια που καταδικάζουν τις κοσμικές ηδονές δεν υπάρχουν επαρκείς δηλώσεις ενάντια σε όλες αυτές τις διασκεδάσεις. (*46) Διότι, όπως υπάρχει η αμαρτωλή επιθυμία για χρήμα, κοινωνική καταξίωση, φαγητό, ακάθαρτη απόλαυση ή δόξα, υπάρχει κι η αμαρτωλή επιθυμία για ηδονή. Αλλά το θέαμα είναι ακριβώς ένα είδος ηδονής. (*47) 3. Πιστεύω λοιπόν ότι η ηδονή περιλαμβάνεται στην κατηγορία των αμαρτωλών επιθυμιών. Παρομοίως, η υποκατηγορία των «θεαμάτων» υπάγεται στη γενική κατηγορία των ηδονών. Όμως έχουμε ήδη πει ότι οι χώροι των παραστάσεων δεν μολύνουν από μόνοι τους, αλλά διαποτίζονται απ' τη βρωμιά των πραγμάτων που γίνονται εκεί, και αυτή την βρωμιά αναδίδουν.

Κεφ. 15. Οι βίαιες συγκινήσεις που αναπόφευκτα δοκιμάζουν οι θεατές ταραάζουν την ψυχή και λυπούν το Πνεύμα το Άγιο. Ο κόσμος είναι του Θεού, ενώ το κοσμικό του διαβόλου.

1. Έχοντας αναλύσει επαρκώς το κύριο επιχείρημα ότι τα θεάματα είναι κατ'έξοχήν ειδωλολατρικά, ας συγκρίνουμε τώρα τα πράγματα του Θεού και τα θεάματα, ως προς τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά τους.

2. Ο Θεός μας συμβουλεύει να συμπεριφερόμαστε ήρεμα, ήσυχα, ευγενικά και ειρηνικά προς το Πνεύμα το Άγιο, σύμφωνα με την αγαθότητα της φύσης Του, την τρυφερότητα και την ευαισθησία Του. Επίσης να μην Τον λυπούμε με οργή, κακία, θυμό ή πικρία. (*48)

(ΚΟΛ. 3:8)

2. *Quasi parum etiam de spectaculis pronuntietur, cum concupiscentiae saeculi damnantur. nam sicut pecuniae vel dignitatis vel gulae vel libidinis vel gloriae,*

ita et voluptatis concupiscentia est; species autem voluptatis etiam spectacula.

3. *Opinor, generaliter nominatae concupiscentiae continent in se et voluptates, aequae generaliter intellectae voluptates specialiter et in spectacula disseruntur. ceterum ret-tulimus supra de locorum conditione, quod non per semetipsa nos inquinant, sed per ea quae illic geruntur,*

XV. 1. *Per quae, simul inquinamentum combiberunt, tunc etiam in alteros respuunt. viderit ergo, ut diximus, principalis titulus, idololatria; reliquas ipsarum rerum qualitates contrarias dei omnes feramus. 2. Deus praecepit spiritum sanctum, utpote pro naturae suae bono tenerum et delicatum, tranquillitate et lenitate et quiete et pace tractare, non furore, non bile, non ira, non dolore inquietare.*

(*46) Η μαθητεία περιλαμβάνει την Διδασκαλία, την Πρακτική και την Νοοτροπία. Η Νοοτροπία είναι το πνεύμα που αποπνέουν τα γραφόμενα και οι ιστορίες της Γραφής. (*47) Τα «ηδονικά θεάματα» (ΗΣ. 2[B]:16-BMB)), όχι όλα τα θεάματα αλλά αυτά που περιλαμβάνουν σεξ, αίμα, βία, κ.α. (*48) Μια έξοχη περιγραφή του χαρακτήρα του Χριστού, και κατ' επεκταση του Χριστιανού.

3. *Huic quomodo cum spectaculis poterit convenire?*

omne enim spectaculum sine concussione spiritus non est. ubi enim voluptas, ibi et studium, per quod scilicet voluptas sapit; ubi studium, ibi et aemulatio, per quam studium sapit.

4. *Porro et ubi aemulatio, ibi et furor et bilis et ira et dolor et cetera ex his, quae cum his non competunt disciplinae.*

5. *Nam et si qui modeste et probe spectaculis fruitur pro dignitatis vel aetatis vel etiam naturae suae condicione, non tamen immobilis animi est et sine tacita spiritus passione.*

6. *Nemo ad voluptatem venit sine affectu, nemo affectum sine casibus suis patitur. ipsi casus incitamenta sunt affectus. ceterum si cessat affectus, nulla est voluptas, et est reus iam ille vanitatis eo conveniens, ubi nihil consequitur.*

7. *Puto autem etiam vanitas extranea est nobis. quid quod et ipse se iudicat inter eos positus, quorum se similem nolens utique detestatorem confitetur?*

8. *Nobis satis non est, si ipsi nihil tale facimus, nisi et talia factitantibus non conferamus. «si furem» inquit «videbas, concurrebas cum eo.»*

3. Πώς θα τα συμβιβάσουμε αυτά με τα θεάματα; Το θέαμα πάντα δημιουργεί πνευματική παραχή, εφόσον **όπου υπάρχει ευχαρίστηση υπάρχει έντονο συναίσθημα που κάνει την ευχαρίστηση πιο πικάντικη**. Και όπου υπάρχουν έντονα συναισθήματα υπάρχει ανταγωνισμός, που κάνει με τη σειρά του πιό πικάντικα τα συναισθήματα. (*49)

4. Επίσης, όπου υπάρχει ανταγωνισμός υπάρχει οργή, πικρία, θυμός και θλίψη, μαζί μ' όλα τ'αρνητικά που απορρέουν απ'αυτά – όλα εντελώς αντίθετα με τη θρησκεία του Χριστού.

5. Διότι ακόμα κι αν υποθέσουμε πως κάποιος απολαμβάνει τα θεάματα μετριοπαθώς, καθώς αρμόζει στην κοινωνική του θέση, την ηλικία του ή το χαρακτήρα του, και πάλι ο νους του δεν παραμένει γαλήνιος – ο εσωτερικός άνθρωπος ταραίζεται – έστω κι αν δεν το εξωτερικεύει.

6. Όποιος δοκιμάζει τέτοιες ηδονές δεν μπορεί να αποφύγει τις δυνατές συγκινήσεις τους. Κι όποιος νιώσει τις συγκινήσεις τους, αναπόφευκτα θα παρεκτραπεί. Αυτές οι παρεκτροπές, με τη σειρά τους, γεννούν περιπαθείς επιθυμίες. Χωρίς επιθυμία δεν υπάρχει ηδονή, και μόνο οι επιπόλαιοι πάνε σε κάποιο μέρος που δεν τους προσφέρει καμία ευχαρίστηση.

7. Κατά την άποψή μου, ακόμα και αυτό είναι ξένο προς εμάς. Επί πλέον, όταν πηγαίνουμε ανάμεσα σε ανθρώπους για τους οποίους δεν τρέφουμε ιδιαίτερη συμπάθεια και δεν θέλουμε να είμαστε σαν αυτούς, είναι σαν να καταδικάζουμε τον εαυτό μας.

8. Δεν φτάνει να μην κάνουμε τις πράξεις που κάνουν, πρέπει και να μην σχετιζόμαστε με αυτούς. «*Αν δείτε κλέφτη*», λέει η Γραφή, ΨΑΛΜ., 50:18 «*πηγαίνετε μαζί του*».

(*49) Γι' αυτό αποκαλούνται: βιομηχανίες διασκέδασης. Οι ιδέες του κεφαλαίου αυτού έχουν διαχρονική εφαρμογή.

Μακάρι να μην κατοικούσαμε τον ίδιο κόσμο που κατοικούν αυτοί οι πονηροί άνθρωποι! (*50) Αλλά εφόσον αυτό δεν μπορεί να γίνει, χωριζόμαστε απ'αυτούς ως προς τα πράγματα του κόσμου: διότι ο κόσμος είναι του Θεού, ενώ το κοσμικό του διαβόλου. (*51)

Κεφ. 16. Τα άγρια πάθη του ιπποδρόμου κάνουν τους ανθρώπους «εκτός εαυτού» κι είναι ανάρμοστα για Χριστιανούς.

1. Εφόσον λοιπόν μας απαγορεύεται **κάθε παθιασμένη συγκίνηση**, αποκλείεται για μας κάθε είδος θεάματος και ιδιαίτερα ο ιππόδρομος, στον οποίο κυριαρχούν οι άγριες συγκινήσεις. Αν κοιτάξετε τους ανθρώπους την ώρα που έρχονται στον ιππόδρομο, θα διακρίνετε ήδη την έξαψη, την ταραχή τους, θα τους δείτε να είναι τυφλωμένοι από πάθος, και ανήσυχτοι για τα στοιχήματά τους. (*52)

2. Γι' αυτούς ο πραιτόρας αργεί υπερβολικά. Τα μάτια τους γυρίζουν γύρω-γύρω, μαζί με τους κλήρους στην υδρία του. Μετά περιμένουν πως και πως να ακούσουν το σύνθημα, και τότε όλοι μαζί φωνάζουν σαν τρελλοί.

3. Προσέξτε πως τα ανόητα λόγια τους δείχνουν ότι είναι «εκτός εαυτού». «Το έρριξε!» φωνάζουν, και σπεύδουν ν' ανακοινώσουν στον διπλανό τους αυτό που όλοι έχουν δει. Απόδειξη της τυφλότητάς τους είναι ότι δεν βλέπουν τι πραγματικά έπεσε. Νομίζουν ότι είναι το «πανί του σινιάλου», αλλά στην πραγματικότητα είναι η εικόνα του διαβόλου που πέφτει από ψηλά.

4. Όπως είναι φυσικό, εξάπτονται τα πάθη και ξεσπούν φιλονεικίες. Κατά συνέπεια, ο αφιερωμένος σε ειρηνικά έργα δεν πρέπει να πλησιάζει εκεί. **Θ'ακούσει κατάρες και βρισιές, χωρίς να υπάρχει αιτία μίσους. Θ'ακούσει επευφημίες, χωρίς να υπάρχει κάτι που να αξίζει έπαινο.**

Utinam ne in saeculo quidem simul cum illis moraremur! sed tamen in saecularibus separamur, quia saeculum dei est, saecularia autem diaboli.

XVI. 1. *Cum ergo furor interdicitur nobis, ab omni spectaculo auferimur, etiam a circo, ubi proprie furor praesidet. aspice populum ad id spectaculum iam cum furore venientem, iam tumultuosum, iam caecum, iam de sponsionibus concitatum.*

2. *Tardus est illi praetor, semper oculi in urna eius cum sortibus volutantur. dehinc ad signum anxii pendunt, unius dementiae una vox est.*

3. *Cognosce dementiae de vanitate: «misit», dicunt et nuntiant invicem quod simul ab omnibus visum est. teneo testimonium caecitatis: non vident missum quid sit; mappam putant, sed est diaboli ab alto praecipitati figura.*

4. *Ex eo itaque itur in furias et animos et discordias et quicquid non licet sacerdotibus pacis.*

Inde maledicta, convicia sine iustitia odii, etiam suffragia sine merito amoris.

(*50) Κοίτα: ΨΑΛΜ. 120:5-BMB. (*51) Η ξεκάθαρη τοποθέτηση της αρχαίας Εκκλησίας στον σαφή διαχωρισμό των δύο «κόσμων» και η απάντηση στις αιτιάσεις των Γνωστικών για την ύπαρξη του κακού στον κόσμο. (*52) Οι ίδιες διαχρονικές εικόνες σήμερα καθώς εξάπτονται τα πάθη (έπαγγελματίες διασκεδαστές του ποδοσφαίρου, κ.α.)

5. *Quid enim suum consecuturi sunt, qui illic agunt, qui sui non sunt? nisi forte hoc solum, per quod sui non sunt: de aliena infelicitate contristantur, de aliena felicitate laetantur. Quicquid optant, quicquid abominantur, extraneum ab iis est; ita et amor apud illos otiosus et odium iniustum.*

6. *An forsitan sine causa amare liceat quam sine causa odisse? deus certe etiam cum causa prohibet odisse, qui inimicos diligere iubet; deus etiam cum causa maledicere non sinit, qui maledicentes benedici praecipit.*

7. *Sed circo quid amarius, ubi ne principibus quidem aut civibus suis parcunt? si quid horum,*

quibus circus furit, alicubi competit sanctis, etiam in circo licebit, si vero nusquam, ideo nec in circo.

XVII. 1. *Similiter impudicitiam omnem amoliri iubemur. hoc igitur modo etiam a teatro separamur, quod est privatum consistorium impudicitiae, ubi nihil probatur quam quod alibi non probatur.*

2. *Ita summa gratia eius de spurcitia plurimum concinnata est, quam Atellanus gesticulatur, quam mimus etiam per muliebres*

5. Και αυτοί που συμμετέχουν – χωρίς να είναι κύριοι των εαυτών τους – τι αποκομίζουν; Στενοχωρούνται με ξένες θλίψεις και χαίρονται με ξένες χαρές. (*53) Ό,τι επιθυμούν από τη μια μεριά, ή απεχθάνονται από την άλλη, τους είναι εντελώς ξένο. Έτσι η αγάπη για αυτούς είναι άχρηστη και το μίσος άδικο.

6. Ή μήπως η αναίτια αγάπη είναι πιά δικαιολογημένη από το αναίτιο μίσος; Βεβαίως ο Θεός μας απαγορεύει να μισούμε, ακόμα κι αν υπάρχει αιτία μίσους – διότι μας προστάζει να αγαπούμε τους εχθρούς μας. Ο Θεός μας απαγορεύει να καταριόμαστε, έστω κι αν έχουμε λόγους να το κάνουμε, προτρέποντάς μας να ευλογούμε εκείνους που μας καταριούνται. 7. Αλλά στον ιππόδρομο δεν υπάρχει ίχνος οίκτου, διότι εκεί οι άνθρωποι ούτε τους κυβερνήτες τους σέβονται, ούτε τους συνανθρώπους τους λυτούνται. Αν κάποια απ'αυτές τις παρεκτροπές αρμόζει στους αγίους του Θεού σ'άλλα μέρη, τότε ας θεωρηθεί ευπρεπής και μέσα στον ιππόδρομο. Αλλά αν αυτή η συμπεριφορά δεν είναι πουθενά σωστή, ούτε και στον ιππόδρομο είναι. (*54)

στον ιππόδρομο δεν υπάρχει ίχνος οίκτου, διότι εκεί οι άνθρωποι ούτε τους κυβερνήτες τους σέβονται, ούτε τους συνανθρώπους τους λυτούνται. Αν κάποια απ'αυτές τις παρεκτροπές αρμόζει στους αγίους του Θεού σ'άλλα μέρη, τότε ας θεωρηθεί ευπρεπής και μέσα στον ιππόδρομο. Αλλά αν αυτή η συμπεριφορά δεν είναι πουθενά σωστή, ούτε και στον ιππόδρομο είναι

Κεφ. 17. Η ανηθικότητα του θεάτρου καταστρέφει τη Χριστιανική σεμνότητα.

1. Η Γραφή μας συμβουλεύει, επίσης, να αποβάλλουμε κάθε είδος απρέπειας, κι αυτός είναι ένας βασικός λόγος που αποκλείει για μας το θέατρο – διότι όχι μόνο χαρακτηρίζεται από έλλειψη σεμνότητας, αλλά έχει και σε μεγάλη εκτίμηση μόνο πράγματα που δεν χαιρούν εκτίμησης πουθενά αλλού.

2. Έτσι η πιά σίγουρη οδός για να εξασφαλίσει κάποιος την εύνοια του θεού του (θεάτρου), είναι η αχρειότητα που επιδεικνύουν οι χειρονομίες στο θέατρο του Ατέλλα, (*55)

(*53) Ο Αυγουστίνος κάνει την ίδια αναφορά γι' αυτούς που πάνε στα θέατρα να χαρούν με τις θλίψεις των άλλων. (*54) Ιδεολογίες και ομάδες μίσους. (*55) Στον Ατέλλα της Καμπανίας υπήρχε ένα τεράστιο αμφιθέατρο για την ψυχαγωγία των κατοίκων. Εκεί γίνονταν ειδικοί αγώνες, οι *Ludi Atellani*.

και του ντυμένου γυναικεία γελωτοποιού, καταστρέφοντας κάθε έννοια φυσικής σεμνότητας, ώστε να κοκκινίζει από ντροπή κάποιος στο σπίτι του πιο συχνά, παρά στην παράσταση. Κι όλα αυτά ο καλλιτέχνης της παντομίμας τα κάνει από την παιδική του ηλικία, γιά να γίνει ηθοποιός όταν μεγαλώσει. 3. Κι οι πόρνες επίσης, θύματα κι αυτές δημόσιας ασέλγειας, ανεβαίνουν στην σκηνή κι η δυστυχία τους είναι πιο φανερή μπροστά στις άλλες γυναίκες, που από αυτές και μόνο συνήθιζαν να κρύβονται. **Παρελαύνουν δημόσια μπροστά σ' ανθρώπους κάθε ηλικίας και κοινωνικής τάξης, μιλώντας για τις κατοικίες τους, τα κέρδη τους και τα προνόμιά τους, (*56) μπροστά σ' ανθρώπους που δεν θα έπρεπε ν' ακούνε τέτοια πράγματα. Για να μην αναφέρω τ' άλλα θέματα, που καλό θα ήταν να κρύβονταν στο σκοτάδι και στις σκοτεινές σπηλιές τους, για να μη βρωμίζουν το φως της ημέρας.**

4. Ας κοκκινίσουν από ντροπή οι Συγκλητικοί κι οι αξιωματούχοι! Γιατί ακόμα κι αυτές οι δυστυχες γυναίκες που καταστρέφουν τη σεμνότητα τους με τα ίδια τους τα χέρια, και τρέμουν το φως της ημέρας και τις ματιές των ανθρώπων, κάτι ξέρουν από ντροπή, τουλάχιστον μιά φορά το χρόνο. 5. Αλλά αν οφείλουμε να αποστρεφόμεστε κάθε τι άσεμνο, πως γίνεται να μην πειράζει να ακούμε αυτά που δεν πρέπει να λέμε; **Διότι ο Θεός καταδικάζει όχι μόνο την αθυροστομία, αλλά επίσης και κάθε λόγο αργό που βγαίνει από το στόμα μας. Πως λοιπόν δεν πειράζει να κοιτάζουμε αυτά που είναι αισχρό να κάνουμε; Πως γίνεται (να παραδεχόμεστε ότι) ο άνθρωπος μολύνεται από αυτά που βγαίνουν από το στόμα του, ενώ τα ίδια πράγματα αν εισέρχονται στα μάτια και στα αυτιά του (*57)**

repraesentat, sensum sexus et pudoris exterminans, ut facilius domi quam scaenae erubescant, quam denique pantomimus a pueritia patitur ex corpore, ut artifex esse possit.

3. *Ipsa etiam prostibula, publicae libidinis hostiae, in scaena proferuntur, plus miserae in praesentia feminarum, quibus solis latebant, perque omnis aetatis, omnis dignitatis ora transducuntur;*

locus, stipes, elogium, etiam quibus opus non est, praedicatur, etiam (taceo de reliquis) quae in tenebris et in speluncis suis delitescere decebat, ne diem contaminarent.

4. *Erubescat senatus, erubescant ordines omnes! ipsae illae pudoris sui interemptrices de gestibus suis ad lucem et populum expavescentes semel anno erubescunt.*

5. *Quodsi nobis omnis impudicitia execranda est, cur liceat audire quod loqui non licet, cum etiam scurrilitatem et omne vanum verbum indicatum a deo sciamus? cur aequae liceat videre quae facere flagitium est?*

Cur quae ore prolata communicant hominem, ea per aures et oculos admissa non videantur hominem communicare,

(*56) Σήμερα στα τηλεοπτικά κανάλια σταρ πόρνες είτε «μοιχευόμενες κατ'επάγγελμα ή μοιχευόμενες επ'ευκαιρία» (Δημοσθένης), **καμαρώνουν για τα μεγάλα σπίτια και αυτοκινητά τους!** (*57) **Κοίτα: ΗΣ. 33[ΑΓ]:15-BMB**

cum spiritui appareant aures et oculi nec possit mundus praestari cuius apparitores inquinantur?

6. *Habes igitur et theatri interdictionem de interdictione impudicitiae. si et doctrinam saecularis litteraturae ut stultitiae apud deum deputatam aspernamur, satis praescribitur nobis et de illis speciebus spectaculorum, quae saeculari litteratura lusoriam vel agonisticam scaenam dispungunt.*
7. *Quodsi sunt tragoediae et comoediae scelerum et libidinum auctrices cruentae et lascivae, impiae et prodigae, nullius rei aut atrocis aut vilis commemoratio melior est: quod in facto reicitur, etiam in dicto non est recipiendum.*

XVIII. 1. *Quodsi stadium contendas in scripturis nominari, sane obtinebis. sed quae in stadio geruntur, indigna conspectu tuo non negabis,*

pugnos et calces et colaphos et omnem petulantiam manus et quamcumque humani oris, id est divinae imaginis, depugnationem.

2. *Non probabis usquam vanos cursus et iaculatus et saltus vaniores, nusquam tibi vires aut iniuriosae aut vanae placebunt, sed nec cura facticii corporis,*

ut plasticam dei supergressa, et propter Graeciae otium altiles homines oderis.

να νομίζουμε πως δεν τον μολύνουν – τη στιγμή που τα μάτια και τ'αυτιά είναι οι πιό άμεσοι υπηρέτες του πνεύματος, το οποίο δε μπορεί να 'ναι αγνό όταν υπηρετείται από ακάθαρτους υπηρέτες; 6. Η απαγόρευση του θεάτρου λοιπόν, υπάγεται στην απαγόρευση του άσεμνου. Αν πάλι **περιφρονούμε την διδασκαλία της κοσμικής λογοτεχνίας ως ανοησία ενώπιον του Θεού, το καθήκον μας είναι απλό σε σχέση με τα θέαματα κωμωδιών και τραγωδιών που αντλούν το υλικό τους απ'αυτή την πηγή. (*58)** 7. Αν οι τραγωδίες κι οι κωμωδίες είναι οι αιματοβαμμένοι, έκφυλοι, ανόσιοι κι ασελγείς εφευρέτες του εγκλήματος και της λαγνείας, δεν είναι καλό ούτε καν να ανακαλούμε στη μνήμη το αποτρόπαιο ή το αχρείο. Αυτό που απορρίπτεις στην πράξη, μη το δέχεσαι στο λόγο. (*59)

Κεφ. 18. Η σαρκολατρεία του αθλητισμού και η διαβολική τέχνη της πάλης.

1. Αλλά αν το επιχείρημά σας είναι ότι το στάδιο αναφέρεται στη Γραφή, θα το δεχτώ αμέσως. Όμως πρέπει να παραδεχτείτε ότι τα πράγματα που γίνονται εκεί δεν είναι για τα δικά σας μάτια: **οι γροθιές, οι κλωτσιές, τα χτυπήματα, οι βίαιες κινήσεις των χεριών κι η παραμόρφωση της ανθρώπινης όψης, δηλαδή η παραμόρφωση της εικόνας του Θεού. (*60)** 2. Δεν μπορεί να εγκρίνετε αυτά τα ανόητα κατορθώματα στο τρέξιμο και το ρίξιμο, κι αυτά τα ακόμα πιο ανόητα πηδήματα. Δεν μπορεί να βρίσκετε ευχαρίστηση σε επικίνδυνες ή άχρηστες επιδείξεις δυνάμεως. **Αποκλείεται να επιδοκιμάζετε τις προσπάθειες που αποσκοπούν στην απόκτηση ενός τεχνητού σώματος που φιλοδοξεί να ξεπεράσει το έργο του Δημιουργού. (*61)** Εσάς σας χαρακτηρίζει ακριβώς τ' αντίθετο της αυταρέσκειας που χαρακτηρίζει τους παραταϊσμένους έλληνες αθλητές, στον καιρό της αδράνειας της ειρήνης. (*62)

Αν οι τραγωδίες κι οι κωμωδίες είναι οι αιματοβαμμένοι, έκφυλοι, ανόσιοι κι ασελγείς εφευρέτες του εγκλήματος και της λαγνείας, δεν είναι καλό ούτε καν να ανακαλούμε στη μνήμη το αποτρόπαιο ή το αχρείο. Αυτό που απορρίπτεις στην πράξη, μη το δέχεσαι στο λόγο.

(*58) «Τα απομνημονεύματα 'σας ισοδυναμοῦσι με κονιορτόν...» ΙΩΒ 13[17]:12-BMB). (*59) Απορρίπτει όπως είναι σαφές τις μη ηθικοπλαστικές θεατρικές πράξεις. (*60) Οι Ολυμπιάδες περιλάμβαναν αθλήματα μεγάλης βαρβαρότητας. (*61) Υπεράνθρωποι με πρῶϊμα αναβολικά. (*62) Το σαρκικό φρόνημα του αθλητισμού: «Κακῶν γὰρ ὄντων μυρίων καθ' Ἑλλάδα, οὐδεν κάκιον ἐστίν ἀθλητῶν γένους» (Από τα μύρια στην Ελλάδα, τίποτε δεν είναι χειρότερο από το γένος των αθλητῶν)- Αριστοτέλης, Πολιτικά, Ζ:16,12-13

3. Όσο για την τέχνη της πάλης, αυτή είναι διαβολική. Ο διάβολος πάλεψε με τα πρώτα ανθρώπινα όντα – και τα σύντριψε. Οι τεχνικές της πάλης θυμίζουν τη δύναμη του ερπετού: αρπάζει γερά, σφίγγει βασανίζοντας, ξεγλιστράει. Και ούτε χρειάζεστε στεφάνια. Γιατί αγωνίζεστε για την ηδονή του στεφανώματος; (*63)

Κεφ. 19. Οι Χριστιανοί δεν χαίρονται με το θάνατο κανενός, ούτε καν των ενόχων.

1. Θα δούμε τώρα πως η Γραφή καταδικάζει το αμφιθέατρο. **Αν μπορούμε να ισχυριστούμε πως είναι σωστό ν' απολαμβάνουμε το βάνουσο, το ανόσιο και το άγριο, ας πάμε εκεί.** Αν είμαστε αυτό που λέμε ότι είμαστε, ας πάμε να βρούμε τέρψη στη θέα του αίματος.

2. Σίγουρα είναι σωστό να τιμωρούνται οι ένοχοι – και ποιός το αρνείται εκτός απ' τους κακοποιούς; Όμως ο αθώος δεν μπορεί να βρει χαρά στα παθήματα των άλλων ανθρώπων. **Αντιθέτως, πενθεί που κάποιος αδελφός έχει αμαρτήσει**

(*64) τόσο αποτρόπαια ώστε να χρειάζεται μία τόσο τρομερή τιμωρία. 3. Αλλά ποιός μου εγγυάται ότι μόνο οι ένοχοι καταδικάζονται στα θηρία ή σε κάποια άλλη φρικτή μοίρα, και ότι οι αθώοι ποτέ δεν είναι θύματα της εκδίκησης του δικαστή, της αδυναμίας της υπεράσπισης, ή της πίεσης των βασανιστηρίων; (*65) Λοιπόν, είναι καλύτερα για μένα να αγνωώ την τιμωρία που επιβάλλεται στους κακούς, για να μην υποχρεώνομαι επίσης να μαθαίνω το πρόωρο τέλος των καλών – αν υπάρχει κανείς καλός σε αυτές τις περιπτώσεις!

4. Όπως και να 'χει το θέμα, **μονομάχοι που δεν βαρύνονται με εγκλήματα προσφέρονται προς πώληση για τους αγώνες, ώστε να γίνουν εξιλαστήρια θύματα της δημόσιας ικανοποίησης.** Ακόμα και άνθρωποι που καταδικάζονται στο αμφιθέατρο για όχι και τόσο σοβαρές παραβάσεις, καταλήγουν να διαπράττουν ανθρωποκτονία στη διάρκεια της τερατώδους αυτής τιμωρίας!

3. *Et palaestrica diaboline negotium est: primos homines diabolus elisit. ipse gestus colubrina vis est, tenax ad occupandum, tortuosa ad obligandum, liquida ad elabendum. nullus tibi coronarum usus est; quid de coronis voluptates aucuparis?*

XIX. 1. *Expectabimus nunc ut et amphitheatri repudium de scripturis petamus? si saevitiam, si impietatem, si feritatem permissam nobis contendere possumus, eamus in amphitheatrum. si tales sumus quales dicimur, delectemur sanguine humano.*

2. «*Bonum est, cum puniuntur nocentes.*» *quis hoc nisi nocens negbit? et tamen innocentes de supplicio alterius laetari non oportet, cum magis competat innocenti dolere, quod homo, par eius, tam nocens factus est, ut tam crudeliter impendatur.*

3. *Quis autem mihi sponsor est, nocentes semper vel ad bestias vel ad quodcumque supplicium discerni, ut non innocentiae quoque inferatur aut ultione iudicantis aut infirmitate defensionis aut instantia quaestionis? quam melius ergo est nescire cum mali puniuntur, ne sciam et cum boni pereunt, si tamen bonum sapiunt.* 4. *certe quidem gladiatores innocentes in ludum veneunt, ut publicae voluptatis hostiae fiant. etiam qui damnantur in ludum, quale est ut de leviore delicto in homicidas emendatione proficiant?*

(*63) Εννοεί το πλέον βάρβαρο άθλημα το Παγκράτιο στο οποίο συχνά ο ηττημένος στραγγαλιζόνταν. (*64) «Λεν πενήθησατε μάλλον» (1 ΚΟΡ. 5[Ε]:2-ΒΜΒ). (*65) Για το λόγο αυτό ο Παύλος αποκαλεί τους Ρωμαίους δικαστές «αδίκους» (1 ΚΟΡ. 6[ΣΤ]:1).

ποιός μου εγγυάται ότι μόνο οι ένοχοι καταδικάζονται στα θηρία ή σε κάποια άλλη φρικτή μοίρα, και ότι οι αθώοι ποτέ δεν είναι θύματα της εκδίκησης του δικαστή, της αδυναμίας της υπεράσπισης, ή της πίεσης των βασανιστηρίων;

5. *Sed haec ethnicis respondi. ceterum absit ut de istius spectaculi aversione diutius discat Christianus.*

quamquam nemo haec omnia plenius exprimere potest nisi qui adhuc spectat. malo non implere quam meminisse.

XX. 1. *Quam vana igitur, immo desperata argumentatio eorum, qui sine dubio tergiversatione amittendaevoluptatis optendunt nullam eius abstinentiae mentionem specialiter vel localiter in scripturis determinari, quae directo prohibeat eiusmodi conventibus inseri servum dei.*

2. *Novam proxime defensionem suaviludii cuiusdam audivi. sol, inquit, immo ipse etiam deus de caelo spectat nec contaminatur. sane, sol et in cloacam radios suos defert nec inquinatur.*

3. *Utinam autem deus nulla flagitia hominum spectaret, ut omnes iudicium evaderemus. sed spectat et latrocinia, spectat et falsa et adulteria et fraudes et idololatrias et spectacula ipsa. et idcirco ergo nos non spectabimus, ne videamur ab illo, qui spectat omnia.*

4. *Comparas, homo, reum et iudicem, reum, qui, quia videtur, reus est, iudicem, qui, qui a videt, iudex est.*

5. Αυτές οι παρατηρήσεις μου, όμως, απευθύνονται στους εθνικούς. Όσο για τους Χριστιανούς, δεν θα τους προσβάλλω προσθέτοντας και άλλους λόγους που μας κάνουν να αποστρεφόμεστε αυτό το είδος επίδειξης – παρόλο που κανείς δεν είναι πιο ικανός από εμένα να εκθέσει το όλο θέμα, εκτός βέβαια και κάποιος άλλος συνεχίζει ακόμα να πηγαίνει στα θεάματα. Θα προτιμούσα, επίσης, να αφήσω (την πραγματεία) ημιτελή, παρά να ανακαλέσω περασμένες μνήμες. (*66)

Κεφ. 20. Τα επιχειρήματα των Χριστιανών που αγαπούν τα θεάματα

1. Πόσο μάταια, ή μάλλον, πόσο απελπισμένα είναι τα επιχειρήματα των ανθρώπων που, επειδή αρνούνται να στερηθούν μία ηδονή, επιμένουν να τους δείξουμε ακριβώς πού αναφέρει (η Γραφή) την αποχή (από τα θεάματα) και πού ευθέως απαγορεύει στους δούλους του Θεού να συμμετέχουν σε τέτοιες συνάξεις! (*67)

2. Πρόσφατα άκουσα έναν θεατρόφιλο να υπερασπίζει τον εαυτό του με ένα πρωτότυπο τρόπο: «Ο ήλιος», έλεγε, «αλλά κι ο ίδιος ο Θεός, κοιτάζει το θέαμα από τα ουράνια, χωρίς να μολύνεται.» Ναι, όμως ο ήλιος ρίχνει τις ακτίνες του και στον οχετό, πάλι χωρίς να μολύνεται. 3. Όσο για τον Θεό, μακάρι όλα τα εγκλήματα να έμεναν κρυμένα απ'τα μάτια Του, ώστε όλοι να μέναμε ατιμώρητοι! Αλλά βλέπει και ληστείες, και ψευτιές και μοιχείες, και απάτες, και ειδωλολατρείες, καθώς επίσης και θεάματα. Και ακριβώς για αυτόν τον λόγο εμείς δεν τα βλέπουμε, για να μη δει εμάς ο Παντεπόπτης. 4. Βάζεις στο ίδιο επίπεδο, άνθρωπε, τον εγκληματία και τον δικαστή. Τον εγκληματία όμως τον βλέπουν, ενώ ο Δικαστής βλέπει. (*68)

(*66) Πριν πιστέψει ο Τερτυλλιανός σύχναζε στα θεάματα. (*67) Το θέμα της Νοοτροπίας των Γραφών που δεν είναι γραμμένη αλλά ανιχνεύεται. (*68) Οι κοσμικοί χριστιανοί είναι πάντα ίδιοι με ίδια εφρολογήματα. Ομως ο Τερτυλλιανός αντιστρέφει το εφρολόγημα στον εφευρέτη του.

5. Θα βαλθούμε λοιπόν να παίξουμε τον τρελλό έξω από τα όρια του ιπποδρόμου; Έξω από τις πύλες του θεάτρου θα παραδοθούμε στη λαγνεία, έξω από το στάδιο θα συμπεριφερόμαστε υπερήφανα, και έξω από το αμφιθέατρο βίαια, επειδή έξω από τις στοές, τις κερκίδες και την αυλαία, επίσης; Ο Θεός έχει μάτια και βλέπει. Ποτέ και πουθενά δεν μας επιτρέπεται να κάνουμε αυτά που ο Θεός καταδικάζει. Ποτέ και πουθενά δεν είναι σωστό να κάνουμε αυτά που απαγορεύονται παντού και πάντοτε.

6. Η τελειότητα της αλήθειας συνίσταται στο ότι δεν μεταβάλλεται ανάλογα με τις διάφορες γνώμες και τις ποικίλλες κρίσεις. Αυτή η τελειότητα απαιτεί απόλυτη κυριαρχία, αμετακίνητη ευσέβεια, και πιστή υπακοή. Το πραγματικά καλό και το πραγματικά κακό, δεν μπορούν να είναι τίποτα άλλο. Σε όλα τα πράγματα όμως, η αλήθεια του Θεού είναι αμετάβλητη.

Κεφ. 21. Η αντιφατική συμπεριφορά των εθνικών

1. Οι εθνικοί, που δεν έχουν πλήρη αποκάλυψη της αλήθειας γιατί δεν έχουν διδαχτεί από τον Θεό, θεωρούν τα πράγματα καλά ή κακά ανάλογα με το πως ταιριάζουν στη θέλησή τους και στα πάθη τους, βλέποντας αυτό που είναι καλό σε μία περίπτωση κακό σε άλλη, και αυτό που είναι κακό σε μία περίπτωση, σε άλλη το βλέπουν καλό.

2. Πόσο παράξενο, ο ίδιος άνθρωπος που όταν βρίσκεται σε δημόσιο χώρο σπανίως σηκώνει τον χιτώνα του ακόμα και όταν τον πιέζει φυσική ανάγκη, τον βγάζει στον ιππόδρομο σκόπιμα, εκθέτοντας το σώμα του σε κοινή θέα. Ο προστατευτικός πατέρας που περιφρουρεί την ακοή της παρθένου κόρης του από λέξεις που μολύνουν, την συνοδεύει ο ίδιος στο θέατρο όπου εκτίθεται σε όλες τις χυδαιότητες.

5. *Numquid ergo et extra limites circi furori studemus et extra cardines theatri impudicitiae intendimus et insolentiae extra stadium et immisericordiae extra amphitheatrum, quoniam deus etiam extra cameras et gradus et apulias oculos habet? erramus: nusquam et numquam excusatur quod deus damnat, nusquam et numquam licet quod semper et ubique non licet.*

6. *Haec est veritatis integritas et, quae ei debetur, disciplinae plenitudo et aequalitas timoris et fides obsequii, non inmutare sententiam nec variare iudicium. non potest aliud esse, quod vere quidem est bonum seu malum. omnia autem penes veritatem dei fixa sunt.*

XXI. 1. *Ethnici, quos penes nulla est veritatis plenitudo, quia nec doctor veritatis deus, malum et bonum pro arbitrio et libidine interpretantur: alibi bonum quod alibi malum, et alibi malum quod alibi bonum.*

2. *Sic ergo evenit, ut, qui in publico vix necessitate vesicae tunicam levet, idem in circo aliter non exuat, nisi totum pudorem in faciem omnium intentet,*

ut et qui filiae virginis ab omni spurco verbo aures tuetur, ipse eam in theatrum ad illas voces gesticulationesque deducat,

3. *Et qui in plateis litem manu agentem aut compescit aut detestatur, idem in stadio gravioribus pugnis suffragium ferat, et qui ad cadaver hominis communi lege defuncti exhorret, idem in amphitheatro derosa et dissipata et in suo sanguine squalentia corpora patientissimis oculis desuper incumbat,*

4. *Immo qui propter homicidae poenam probandam ad spectaculum veniat, idem gladiatorem ad homicidium flagellis et virgis compellat invitum, et qui insigniori cuique homicidae leonem poscit, idem gladiatori atroci petat rudem et pilleum praemium conferat, illum vero confectum etiam oris spectaculo repetat, libentius recognoscens de proximo quem voluit occidere de longinquo, tanto durior, si non voluit.*

XXII. 1. *Quid mirum? inaequata ista hominum miscentium et commutantium statum boni et mali per inconstantiam sensus et iudicii varietatem.*

2. *Etenim ipsi auctores et administratores spectaculorum quadrigarios scaenicos xysticos arenarios illos amatissimos, quibus viri animas, feminae autem illis etiam corpora sua substernunt, propter quos se in ea committunt quae reprehendunt, ex eadem arte, qua magnificiunt, deponunt et deminuunt, immo manifeste damnant ignominia et capitis minutione, arcentes curia rostris senatu eq*

3. Εκείνος πάλι, που στο δρόμο επιπλήττει ή προσπαθεί να χωρίσει ανθρώπους που τσακώνονται, στην αρένα ενθαρρύνει μάχες πολύ πιο σοβαρές. Και αυτός που με φρίκη κοιτάζει το πτώμα κάποιου που πέθανε απο φυσικά αίτια, στο αμφιθέατρο παρατηρεί ατάραχος πτώματα ακρωτηριασμένα, κατασπαραγμένα και αιματοκυλισμένα.

4. Επίσης, ο ίδιος άνθρωπος που έρχεται στο θέαμα επειδή πιστεύει ότι οι δολοφόνοι πρέπει να υποφέρουν για τα εγκλήματά τους, ωθεί τον απρόθυμο μονομάχο σε φονικές πράξεις, με ραβδισμούς και μαστιγώσεις. Και αυτός που απαιτεί ο κάθε παληάνθρωπος φονιάς να ριχτεί στα λιοντάρια, δίνει το κοντάρι στον άγριο ξιφομάχο και τον ανταμοίβει με το καπέλλο της ελευθερίας. Ναι, και πρέπει να ξαναφέρει πίσω το φτωχό θύμα για να κοιτάξει το πρόσωπό του – με ενθουσιασμό κοιτάζοντας από κοντά τον άνθρωπο, που ήθελε να τον κατασπαράξουν τα θηρία όταν βρισκόταν σε απόσταση ασφαλείας.

Κεφ. 22. Οι «πρωταγωνιστές» των θεαμάτων είναι κοινωνικά απορριπτέοι

1. Και δεν είναι αξιοπερίεργο, διότι τέτοιες ασυνέπειες είναι φυσικό να υπάρχουν σε ανθρώπους που συγχέουν και αλλάζουν την φύση του καλού και του κακού, όντας ασταθείς και στα αισθήματα και στις κρίσεις τους.

2. Οι συγγραφείς και οι διευθυντές των θεαμάτων, από τη μία μεριά επαινούν τους αρματοδρόμους, τους ηθοποιούς, τους παλαιστές και τους καημένους τους μονομάχους, για χάρη των οποίων **οι άνδρες εκπορνεύουν την ψυχή τους και οι γυναίκες και τα σώματά τους**, και απο την άλλη τους ταπεινώνουν και τους ποδοπατούν, παρόλο που οι ίδιοι δεν είναι λιγώτερο ένοχοι απο εκείνους. Επί πλέον, τους καταδικάζουν στην ατίμωση και την στέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων τους, αποκλείοντάς τους απ

αυτός που με φρίκη κοιτάζει το πτώμα κάποιου που πέθανε απο φυσικά αίτια, στο αμφιθέατρο παρατηρεί ατάραχος πτώματα ακρωτηριασμένα, κατασπαραγμένα και αιματοκυλισμένα.

την Κούρια και το βήμα, από αξιώματα της συγκλήτου και του ιππικού και απ' άλλες τιμητικές διακρίσεις. 3. Οποία διαστροφή! Θαυμάζουν εκείνους που τιμωρούν. Ταπεινώνουν εκείνους που ταυτόχρονα επιδοκιμάζουν. **Μεγαλύνουν την τέχνη και στιγματίζουν τον καλλιτέχνη.** 4. Τι παράλογο πράγμα να αμαυρώνουν την τιμή ενός ανθρώπου εξ αιτίας των πράξεων που τον καθιστούν αξιέπαινο στα μάτια τους! Και τι μεγαλύτερη απόδειξη για την κακία των πραγμάτων, όταν οι δημιουργοί τους, ακόμα κι οι καλύτεροι από αυτούς, είναι γεμάτοι κακία!

Κεφ. 23. Ο Θεός καταδικάζει αρματοδρόμους, παλαιστές, ηθοποιούς και μονομάχους

1. Βλέποντας λοιπόν πως ο νους του ανθρώπου, παρόλη την ευχαρίστηση που παίρνει από αυτούς, τον οδηγεί να καταδικάσει τέτοιους ανθρώπους στη δυστυχία του δημόσιου εξευτελισμού και στη στέρηση όλων των τίτλων και δικαιωμάτων της ζωής, σκεφτήτε πόσο μάλλον η θεία δικαιοσύνη τιμωρεί εκείνους που αφιερώνονται σε αυτές τις τέχνες. 2. **Νομίζετε πως ο Θεός ευαρεστείται με τον αρματοδρόμο που ταράζει τόσες ψυχές, ξεσηκώνει τόσα βίαια πάθη, και δημιουργεί διάφορες διαθέσεις,** στεφανωμένος σαν ιερέας ή ντυμένος σαν μαστρωτός, στολισμένος απ' το διάβολο λες και πρόκειται να τον σηκώσει ο ανεμοστρόβιλος μαζί με το άρμα του, με τον τρόπο που ο Θεός σήκωσε τον Ηλία; 3. Ευαρεστείται ο Κύριος με εκείνον που ξυρίζεται κι αλλάζει τελείως τα χαρακτηριστικά του; (*69) Με εκείνον που δεν σέβεται το πρόσωπό του, και δεν του φτάνει να το κάνει να μοιάζει με τον Κρόνο, την Ίσιδα ή τον Βάκχο, αλλά το παραδίνει ήσυχα σε υβριστικά χτυπήματα, κοροϊδευτικά αντιγράφοντας τον Κύριό μας; (*70)

uite ceterisque honoribus omnibus simul et ornamentis quibusdam. simul et ornamentis quibusdam. 3. Quanta perversitas! amant quos multant, depretiant quos probant, artemmagnificant, artificemnotant.

4. Quale iudicium est, ut ob ea quis offuscetur, per quae promeretur? immo quanta confessio est malae rei! cuius auctores, cum acceptissimi sint, sine nota non sunt.

XXIII. 1. *Cum igitur humana recordatio etiam obstrepente gratia voluptatis damnandos eos censeat ademptis bonis dignitatum in quendam scopulum famositatis, quanto magis divina iustitia in eiusmodi artifices animadvertit?*

2. An deo placebit auriga ille tot animarum inquietator, tot furiarum minister +tot statuum+, ut sacerdos coronatus vel coloratus ut leno, quem curru rapiendum diabolus adversus Elian exornavit?

3. Placebit et ille, qui voltus suos novacula mutat, infidelis erga faciem suam, quam non contentus Saturno et Isidi et Libero proxiam facere insuper contumeliis alaparum sic obicit, tamquam de praecepto domini ludat?

(*69) Πρόκειται για την κοινωνική συνθήκη της εποχής, κάτι ανάλογο με τις γυναίκες που φορούσαν πέπλα όταν έβγαιναν στους δρόμους. (*70) Στιγματίζει την υποκριτική τέχνη.

4. *Docet scilicet et diabolus verberandam maxillam patienter offerre. sic et tragoedos cothurnis extulit,*

quia «nemo potest adicere cubitum unum ad staturam suam»: mendacem facere vult Christum.

5. *Iam vero ipsum opus personarum quaero an deo placeat, qui omnem similitudinem vetat fieri, quanto magis imaginis suae?*

non amat falsum auctor veritatis; adulterium est apud illum omne quod fingitur.

6. *Proinde vocem sexus aetates mentientem, amores iras gemitus lacrimas asseverantem non probabit: omnem enim hypocrisin damnat. ceterum cum in lege praescribit maledictum esse qui muliebribus vestietur,*

quid de pantomimo iudicabit, qui etiam muliebribus curatur?

7. *Sane et ille artifex pugnorum impunitus ibit? tales enim cicatrices caestuum et callos pugnorum et aurium fungos a deo cum plasaretur accepit; ideo illi oculos deus commodavit, ut vapulando deficiant.*

8. *Taceo de illo, qui hominem leoni prae se opponit, ne parum sit homicida quam qui eundem postmodum iugulat.*

4. Πράγματι, κι ο διάβολος διδάσκει να προσφέρουν ταπεινά το μάγουλο σε αυτόν που τους χτυπάει. Ο ίδιος πάλι κάνει (με τα ψηλοτάκουνα υποδήματα) τους τραγικούς ηθοποιούς να φαίνονται ψηλότεροι, διότι «κανείς δεν μπορεί να προσθέσει μια πήχη στο ανάστημά του». Ο διάβολος θέλει να βγάλει ψεύτη τον Χριστό.

MATΘ. 6:27

5. Όσο για τις μάσκες, σας ρωτώ, είναι σύμφωνες με το θέλημα του Θεού, ο οποίος απαγορεύει να φτιάχνουμε ομοιώματα, και ιδιαιτέρως ομοιώματα ανθρώπου που είναι φτιαγμένος κατ'εικόνα Του; **Ο Ποιητής της αλήθειας μισεί κάθε τι ψεύτικο.** Το μη πραγματικό, το θεωρεί μοιχεία.

6. Εφόσον λοιπόν ο Κύριος καταδικάζει κάθε μορφή υποκρισίας, ποτέ δεν θα εγκρίνει οποιαδήποτε μίμηση φωνής, φύλου, ή ηλικίας. Ποτέ δεν θα εγκρίνει προσποίηση αγάπης, θυμού, στεναγμών και δακρύων. Και όταν στο νόμο Του δηλώνει ότι είναι επικατάρατος ο άνδρας που φοράει γυναικεία ενδύματα, πως άραγε θα κρίνει τον μίμο που ανατρέφεται με τέτοιο τρόπο ώστε να παίζει την γυναίκα;

(ΔΕΥΤ. 22ο κεφ.)

7. **Ή ο παλαιστής θα μείνει ατιμώρητος;** Μήπως ο Θεός τον έφτιαξε με αυτές τις ουλές, και το χοντρό δέρμα στις γροθιές του, και τους όγκους στα αυτιά του; Μήπως του έδωσε μάτια για να του τα βγάλουν στη μάχη;

8. Για να μην αναφέρω εκείνον που, για να σωθεί ο ίδιος, ρίχνει άλλον στο λιοντάρι, και δεν είναι λιγώτερο εγκληματίας όταν σκοτώνει τον ίδιο άνθρωπο στην αρένα.

Κεφ. 24. Η αποκήρυξη των διασκεδάσεων του κόσμου αποτελεί το κατ'εξοχήν γνώρισμα του Χριστιανού

>>>

1. Με πόσους άλλους τρόπους χρειάζεται να δείξουμε ότι κανένα θέαμα δεν εγκρίνει ο Θεός, και βέβαια, οι δούλοι Του δεν πρέπει να κάνουν τίποτα χωρίς την έγκρισή Του;

2. Αν καταφέραμε να σας το δώσουμε να το καταλάβετε ότι τα θεάματα θεσπίστηκαν αποκλειστικά για τον διάβολο και περιέχουν πράγματα του διαβόλου (διότι κάθε τι που δεν ανήκει στον Θεό ή που δεν είναι αρεστό σε Εκείνον, ανήκει στον πονηρό Του αντίπαλο), αυτό απλά σημαίνει ότι στα θεάματα υπάρχει η πομπή του διαβόλου (*71) που απαρνηθήκαμε με την «σφραγίδα» της πίστης μας. (*72)

3. Δεν πρέπει να διατηρούμε καμία σχέση με τα πράγματα που αποκηρύξαμε, είτε με λόγο είτε με εργο, είτε κοιτάζοντάς τα είτε προσμένοντάς τα. Κι όταν δεν δίνουμε αυτή τη (Χριστιανική) μαρτυρία, είναι σαν να αρνούμεθα και να αναιρούμε την υπόσχεση που δώσαμε με την βάπτισή μας. Αυτό που μας απομένει να κάνουμε, είναι να καταφύγουμε στη γνώμη των εθνικών: Ας μας πουν αυτοί λοιπόν, αν είναι σωστό οι Χριστιανοί να συχνάζουν σε θεάματα. **Διότι η απόρριψη αυτών των διασκεδάσεων είναι για τους εθνικούς το κατ' εξοχήν σημάδι ότι κάποιος έγινε Χριστιανός.** (*73)

4. Όποιος λοιπόν αποβάλλει το κύριο χαρακτηριστικό της πίστης, είναι φανερό ότι αρνείται την πίστη. Και τι ελπίδα μπορείτε να έχετε για όποιον κάνει κάτι τέτοιο; Όποιος πηγαίνει στο στρατόπεδο του εχθρού παραδίνει τα όπλα του, αφήνει το λάβαρο κι αρνείται τον όρκο που έδωσε στον αρχηγό του, ταυτίζοντας την τύχη του πλέον με τους καινούριους του φίλους. (*74)

Κεφ. 25. Ο Χριστιανός θεατής ξεχνά τον Θεό, γιατί μέσα στους χώρους των θεαμάτων δεν υπάρχει τίποτα που να Τον θυμίζει >>>

XXIV. 1. Quot adhuc modis perorabimus, nihil ex his quae spectaculis deputantur placitum deo esse aut congruens seruo dei quod deo placitum non sit?

2. Si omnia propter diabolum instituta et ex diaboli rebus instructa monstravimus (nihil enim non diaboli est quicquid dei non est vel deo displicet), hoc erit pompa diaboli, adversus quem in signaculo fidei eieramus.

3. Quod autem eieramus, neque facto neque dicto neque visu neque prospectu participare debemus. ceterum nonne eieramus et rescindimus signaculum rescindendo testationem eius? numquid ergo superest, ut ab ipsis ethnicis responsum flagitemus? illi nobis iam renuntiant, an liceat Christianis spectaculo uti. atquin hinc vel maxime intelligunt factum Christianum, de repudio spectaculorum.

4. Itaque negat manifeste qui per quod agnoscitur tollit. quid autem spei superest in eiusmodi homine? nemo in castra hostium transit nisi proiectis armis suis, nisi destitutis signis et sacramentis principis sui, nisi pactus simul perire.

(*71) Τα θέατρα και οι κινηματογράφοι δεν είναι ευαγή ιδρύματα και όλη η τέχνη δεν είναι παρά μια κρούστα για να κρύβουν απο κάτω τη βρωμιά τους, διαστροφές, ναρκωτικά, διαζύγια, κ.λ.π. (*72) Εννοεί το βάπτισμα. (*73) «Ο αγαπών τον κόσμο εχθρός του Θεού καθίσταται ...» (ΙΑΚ. 4[Δ]:4-BMB). (*74) Ο Τερτυλλιανός χρησιμοποιεί πολλά παραδείγματα από την στρατιωτική ζωή γιατί θεωρεί τον Χριστιανό στρατιώτη του Χριστού. Διάβασε: 2 TIM. 2[B]:3.

XXV. 1. *An ille recogitabit eo tempore de deo positus illic ubi nihil est de deo?*

pacem, opinor, habebit in animo contendens pro auriga, pudicitiam ediscet attonitus in mimos.

2. *Immo in omni spectaculo nullum magis scandalum occurret quam ille ipse mulierum et virorum accuratior cultus. ipsa consensio, ipsa in favoribus aut conspiratio aut dissensio inter se de commercio scintillas libidinum conflabellant.*

3. *Nemo denique in spectaculo ineundo prius cogitat nisi videri et videre. sed tragoedo vociferante exclamations ille alicuius prophetae retractabit et inter effeminati tibi-cinis modos psalmum secum comminiscetur, et cum athletae agent, ille dicturus est repercutiendum non esse.*

4. *Poterit ergo et de misericordia moneri defixus in morsus ursorum et spongias retiariorum. avertat deus a suis tantam voluptatis exitiosae cupiditatem!*

5. *Quale est enim de ecclesia dei in diaboli ecclesiam tendere, de caelo, quod aiunt, in caenum? illas manus quas ad deum extuleris postmodum laudando histrionem fatigare? ex ore, quo Amen in Sanctum protuleris, gladiatori testimonium reddere,*

1. Μέσα σε ένα χώρο που δεν έχει τίποτα που να θυμίζει τον Θεό, πως γίνεται κάποιος να θυμάται τον Δημιουργό του;

Πώς γίνεται να υπάρχει ειρήνη στην ψυχή του, στη μέση της διαμάχης για τον αρματοδρόμο; Πώς γίνεται να είναι σεμνός, όταν παραδίνεται στην φρενίτιδα του ενθουσιασμού;

2. Επί πλέον, εκεί μέσα θα αντιμετωπίσει τους μεγαλύτερους πειρασμούς στην έκλυτη ενδυμασία ανδρών και γυναικών. Το συνοθύλευμα των συναισθημάτων, το να συμφωνούν και να διαφωνούν γιά το ποιον θα χειροκροτήσουν, και η κοντινή επαφή, πυροδοτούν την ανάφλεξη του πάθους. (*75)

3. Έπειτα, στα θεάματα πηγαίνουν με αντικειμενικό σκοπό να δουν και να τους δουν. Όταν απαγγέλλει ο τραγικός ηθοποιός, **ποιος σκέφτεται προφητείες;** Ανάμεσα στα στιχάκια του θηλυπρεπούς καλλιτέχνη, **ποιός ανακαλεί στη μνήμη ψαλμούς;** Και όταν οι αθλητές παλεύουν, **ποιός έχει την παρρησία να πει ότι πρέπει να είμαστε άμαχοι;**

4. Με τα μάτια προσηλωμένα στα δαγκώματα της αρκούδας και στα δίχτυα των μονομάχων, μπορεί κάποιος να νιώσει οίκτο στα σπλάχνα του; Είθε ο Θεός να πάρει από τον λαό Του αυτή την παθιασμένη επιθυμία για αιμοδιψείς διασκεδάσεις!

5. Διότι σκεφτείτε πόσο τερατώδες είναι να πηγαίνετε απ'την εκκλησία του Θεού σ'αυτήν του διαβόλου – απ' τον ουρανό στα γουρουνια, καθώς λένε. Τα χέρια που υψώνονται στον Θεό, να χειροκροτούν έναν ηθοποιό. Το στόμα που λέει *Αμήν*, να ζητωκραυγάζει υπέρ ενός μονομάχου, και να προσφωνεί «*αιώνιο*» κάποιον άνθρωπο – και όχι τον Θεό και τον Χριστό! (*75α)

Με τα μάτια προσηλωμένα στα δαγκώματα της αρκούδας και στα δίχτυα των μονομάχων, μπορεί κάποιος να νιώσει οίκτο στα σπλάχνα του; Είθε ο Θεός να πάρει από τον λαό Του αυτή την παθιασμένη επιθυμία για αιμοδιψείς διασκεδάσεις!

(*75) Παρατηρήσεις που είναι πάντα επίκαιρες. (*75α) Κοίτα σύγχρονες αθλητικές εφημερίδες.

Κεφ. 26. Δυό μαρτυρίες για την πνευματική βλάβη που υφίστανται οι Χριστιανοί από τα θεάματα.

1. Και πως να μη γίνουν προσιτοί στα πονηρά πνεύματα, αυτοί που εκθέτουν τον εαυτό τους στους πειρασμούς των θεαμάτων; **Έχουμε την περίπτωση μίας γυναίκας – ο Κύριος γνωρίζει – που πήγε στο θέατρο και γύρισε δαιμονισμένη.**

2. Κατά τον εξορκισμό, όταν επιτιμήσαμε το ακάθαρτο πνεύμα που τόλμησε να επιτεθεί σε μία πιστή, μας απάντησε: « *Με το δίκηο μου το έκανα, γιατί τη βρήκα στην επικράτειά μου*».

3. Μια άλλη, πολύ γνωστή περίπτωση, είναι η εξής: μία γυναίκα πήγε να ακούσει έναν τραγικό ηθοποιό, και την ίδια νύχτα είδε στον ύπνο της ένα λινό πανί, ενώ άκουσε το όνομα του ηθοποιού να αναφέρεται αποδοκιμαστικά. Μέσα σε πέντε μέρες η γυναίκα είχε πεθάνει.

4. Και πόσες αδιάσειστες αποδείξεις έχουμε για ανθρώπους που έπεσαν από την πίστη, γιατί έκαναν παρέα με το διάβολο στα θεάματα! Βλέπετε, κανείς δεν μπορεί να δουλεύει δύο αφέντες. *Τι κοινωνία μπορεί να έχει το φως με το σκοτάδι, η ζωή με τον θάνατο;*

Κεφ. 27. Κι άλλοι λόγοι που υποχρεώνουν τους Χριστιανούς να αποφεύγουν τα θεάματα.

1. Οφείλουμε να μισούμε αυτές τις συγκεκριμένες των απίστων, αν όχι για άλλο λόγο, τουλάχιστον γιατί το όνομα του Θεού εκεί βλασφημείται – καθώς η κραυγή «στα λιοντάρια» ακούγεται εναντίον μας κάθε μέρα (*76), και απο εκεί βγαίνουν οι διαταγές για τους διωγμούς και τις δοκιμασίες μας.

XXVI. 1. *Cur ergo non eiusmodi etiam daemoneis penetrabiles fiant? Nam et exemplum accidit domino teste eius mulieris, quae theatrum adiit, et inde cum daemonio rediit.*

2. *Itaque in exorcismo cum oneraretur immundus spiritus, quod ausus esset fidelem aggredi, constanter: "et iustissime quidem" inquit "feci: in meo eam inveni."*

3. *Constat et alii linteam in somnis ostensum eius diei nocte, qua tragoedum audierat, cum exprobratione nominato tragoedo nec ultra quintum diem eam mulierem in saeculo fuisse.*

4. *Quot utique et alia documenta cesserunt de his qui cum diabolo apud spectacula communicando a domino exciderunt. "nemo enim potest duobus dominis servire." "quid luci cum tenebris? quid vitae et morti?"*

XXVII. 1. *Odisse debemus istos conventus et coetus ethnicorum, vel quod illic nomen dei blasphematur, illic in nos quotidiani leones expostulantur, inde persecutiones decernuntur, inde temptationes emittuntur.*

(*76) Εκείνη την εποχή το να είσαι Χριστιανός συνεπαγόταν υψηλό ρίσκο, σε αντίθεση με τον σημερινό Χριστιανισμό που είναι μη-απαιτητική θρησκεία θεατών (*easy-going entertainment religion*). Ήταν μιá ευθεία σύγκρουση με το σύστημα.

2. *Quid facies in illo suffragiorum impiorum aestuario reprehensus? non quasi aliquid illic pati possis ab hominibus (nemo te cognoscit Christianum), sed recogita, quid de te fiat in caelo.*

3. *Dubitas illo enim momento, quo diabolus in ecclesia furit, omnes angelos prospicere de caelo et singulos denotare, quis blasphemiam dixerit, quis audierit quis linguam, quis aures diabolo adversus deum ministraverit?*

4. *Non ergo fugies sedilia hostium Christi, illam cathedram pestilentiarum ipsumque aerem qui desuper incubat scelestis vocibus conspurcatum? sint dulcia licebit et grata et simplicia, etiam honesta quaedam. nemo venenum temperat felle et elleboro, sed conditis pulmentis et bene saporatis, et plurimum dulcibus id mali inicit. ita et diabolus letale quod conficit rebus dei gratissimis et acceptissimis imbuat.*

5. *Omnia illic seu fortia seu honesta seu sonora seu canora seu subtilia perinde habe ac stillicidia mellis de lucunculo venenato nec tanti gulam facias voluptatis quanti periculum per suavitatem.*

2. Τι θα κάνετε αν παγιδευτείτε μέσα στο παλιρροϊκό κύμα των ασεβών κρίσεων; Όχι ότι πρόκειται οι άνθρωποι να σας βλάψουν όταν κανείς δεν ξέρει ότι είσαστε Χριστιανοί, αλλά σκεφτείτε τι ο ουρανός επιφυλάσσει γιά σας.

3. Διότι **τη στιγμή που ο διάβολος κάνει θραύση στην εκκλησία**, αμφιβάλλετε ότι οι άγγελοι κοιτάζουν από τον ουρανό και σημειώνουν κάθε άνθρωπο που προφέρει και που ακούει βλασφημίες, που δανείζει τη γλώσσα του και τα αυτιά του στην υπηρεσία του Σατανά και εναντίον του Θεού;

4. Δεν θ' αποφύγετε τότε τις κερκίδες όπου συναθροίζονται οι εχθροί του Χριστού, αυτό το μέρος που μολύνει, και την ατμόσφαιρα που είναι γεμάτη με κραυγές κακίας; Ας υποθέσουμε ότι εκεί υπάρχουν κι ευχάριστα πράγματα που καθαυτά είναι αθώα, ακόμα και μερικά που είναι έξοχα. (*76α) Όμως κανείς δεν ανακατεύει φαρμάκι με γλυκό ποτό, ούτε βάζει το καταραμένο δηλητήριο μέσα σε καρυκείμενα με γλυκεία γεύση. Αυτός είναι ο τρόπος του διαβόλου, που βάζει μέσα στο θανάσιμο ποτό που ετοιμάζει για σας, πράγματα του Θεού ευχάριστα κι αποδεκτά

5. Εκεί, κάθε τι που είναι γενναίο, ευγενές, δυνατό, μελωδικό και εξαίσιο, θεωρείστε το σαν μία σταγόνα μέλι μέσα στο δηλητηριασμένο έδεσμα. **Και μη νοιάζεστε τόσο γιά την ευχάριστη γεύση του, όσο γιά τον κίνδυνο που κρύβει.**

Κεφ. 28. Οι Χριστιανοί πενθούν σ' αυτή τη ζωή γιά να χαίρονται στην αιωνιότητα. Η επιθυμία τους είναι να αποδημήσουν στον Κύριό τους, γιατί οι ηδονές του κόσμου δεν είναι πραγματικές ηδονές.

(*76α) Η διάκριση. Πρέπει σαν την μέλισσα να πάρεις το μέλι απο διαφορετικά λουλούδια όπως είπε ο μέγας Βασίλειος.

1. Αφήστε λοιπόν τους καλεσμένους του διαβόλου να απολαύσουν αυτές τις λιχουδιές. **Ο χώρος, ο χρόνος κι ο οικοδεσπότης, είναι δικά τους. Τα δικά μας συμπόσια κι η δική μας γαμήλια γιορτή, δεν έχουν γίνει ακόμα.** Ούτε εμείς μπορούμε να έχουμε κοινωνία μ' αυτούς, ούτε αυτοί με εμάς. Το κάθε πράγμα με τη σειρά του. **Τώρα αυτοί έχουν χαρά, κι εμείς προβλήματα.** 2. «Ο κόσμος», λέει ο Ιησούς, «θα έχει χαρά. Αλλά εσείς θα έχετε θλίψη». Ας πενήθσουμε (*77), λοιπόν, τώρα που χαίρονται οι άπιστοι, ώστε να χαρούμε την ημέρα που αυτοί θα έχουν θλίψη – **διότι διατρέχουμε τον κίνδυνο, αν τώρα συμμετέχουμε στη χαρά τους, να συμμετέχουμε και τότε στη θλίψη τους.**

ΙΩΑΝ. 16:20

Δεν γίνεται, Χριστιανέ, να έχεις χαρά και σε αυτή τη ζωή και στην άλλη. Βέβαια, είσαι ανόητος αν θεωρείς τις ηδονές αυτής της ζωής, πραγματικές ηδονές.

3. Δεν γίνεται, Χριστιανέ, να έχεις χαρά και σε αυτή τη ζωή και στην άλλη. Βέβαια, είσαι ανόητος αν θεωρείς τις ηδονές αυτής της ζωής, πραγματικές ηδονές.

4. Οι φιλόσοφοι, γιά παράδειγμα, ονομάζουν ηδονή την ηρεμία και τη γαλήνη. Αυτή τους γεμίζει μακαριότητα, τους διασκεδάζει και τους δίνει δύναμη. Και σεις λαχταράτε το στόχο, τη σκηνή, τη σκόνη και την μάχη της αρένας! (*78) 5. Απαντήστε μου παρακαλώ αυτή μου την ερώτηση: Δε μπορούμε να ζήσουμε χωρίς ευχαρίστηση, εμείς που είμαστε έτοιμοι να πεθάνουμε με ευχαρίστηση; Δεν είναι η επιθυμία μας, όπως και του απόστολου, ν' αφήσουμε τον κόσμο, και να πάμε να βρούμε το Κύριό μας; **Η χαρά σας είναι όπου είναι η επιθυμία σας.**

(ΦΙΛΙΠ. 1:23)

Κεφ. 29. Οι ανώτερες ηδονές της πνευματικής Χριστιανικής ζωής.

1. Όπως και να έχουν τα πράγματα, αν η κυρίαρχη σκέψη σας είναι να περάσετε αυτή την περίοδο ύπαρξης με χαρά, πώς είσατε τόσο αγνώμονες ώστε να μη σας φτάνουν οι πολλές και εξαισίες ηδονές που ο Θεός σας έχει χαρίσει, και να μην Τον ευγνωμονείτε γι' αυτές;

XXVIII. 1. Saginentur eiusmodi dulcibus conviviae sui: et loca et tempora et invitator ipsorum est. nostrae coenae, nostrae nuptiae nondum sunt. non possumus cum illis discumbere, quia nec illi nobiscum: vicibus disposita res est. nunc illi laetantur, nos conflictamur.

2. «Saeculum» inquit «gaudebit, vos tristes eritis.» lugeamus ergo, dum ethnici gaudent, ut, cum lugere coeperint, gaudeamus, ne pariter nunc gaudentes tunc quoque pariter lugeamus.

3. Delicatus es, Christiane, si et in saeculo voluptatem concupiscis, immo nimium stultus, si hoc existimas voluptatem.

4. Philosophi quidam hoc nomen quieti et tranquillitati dederunt, in ea gaudent, in ea avocantur, in ea etiam gloriantur. tu mihi metas et scaenam et pulverem et harenam suspiras?

5. Dicas velim: non possumus vivere sine voluptate, qui mori cum voluptate debemus? nam quod est aliud votum nostrum quam quod et apostoli, exire de saeculo et recipi apud dominum? Hic voluptas, ubi et votum.

XXIX. 1. iam nunc si putas delectamentis exigere spatium hoc, cur tam ingratus es, ut tot et tales voluptates a deo contributas tibi satis non habeas neque recognoscas?

(*77) Ο Τερτυλλιανός συνιστά το πένθος σαν μία κατάσταση που φυσιολογικά ταιριάζει στην μαχόμενη εκκλησία. «Δεν επενθήσεται μάλλον» (1 ΚΟΡ. 5[Ε]:2). (*78) Θέλει να τους πεί ότι είναι χαμηλού επιπέδου.

quid enim iucundius quam dei? patris et domini reconciliatio, quam veritatis revelatio, quam errorum recognitio, quam tantorum retro criminum venia?

2. *Quae maior voluptas quam fastidium ipsius voluptatis, quam saeculi totius contemptus, quam vera libertas, quam conscientia integra, quam vita sufficiens, quam mortis timor nullus,*

3. *Quod calcas deos nationum, quod daemona expellis, quod medicinas facis, quod revelationes petis, quod deo vivis? haec voluptates, haec spectacula Christianorum sancta perpetua gratuita; in his tibi circenses ludos interpretare, cursus saeculi intueri, tempora labentia, spatia peracta dinumera, metas consummationis exspecta, societates ecclesiarum defende, ad signum dei suscitare, ad tubam angeli erigere, ad martyrii palmas glorificare.* 4. *Si scaenicae doctrinae delectant, satis nobis litterarum est, satis versuum est, satis sententiarum, satis etiam canticorum, satis vocum, nec fabulae, sed veritates, nec strophae, sed simplicitates.*

5. *Vis et pugilatus et luctatus? praesto sunt, non parva et multa. aspice impudicitiam deiectam a castitate, perfidiam caesam a fide, saevitiam a misericordia contusam, petulantiam a modestia adumbratam, et tales sunt apud nos agones, in quibus ipsi coronamur. vis autem et sanguinis aliquid? Habes Christi.*

Υπάρχει τίποτα πιο ευχάριστο από την ειρήνη που έχουμε με τον Πατέρα Θεό και τον Κύριό μας, από την αποκάλυψη της αλήθειας, από την ομολογία των σφαλμάτων μας, και από την συγχώρεση που λάβαμε για τις αμέτρητες αμαρτίες του παρελθόντος μας; (*79)

2. Υπάρχει μεγαλύτερη ηδονή από την αποστροφή της ηδονής και την περιφρόνηση αυτών που προσφέρει ο κόσμος, από την πραγματική ελευθερία, την αγνή συνείδηση, την αυτάρκη ζωή, και την απελευθέρωση από τον φόβο του θανάτου;

3. Υπάρχει ανώτερο επίτευγμα απ'το να νικήσεις τους θεούς των εθνών, να εξορκίζεις δαιμόνια, να κάνεις θεραπείες (*80), να ζητάς θείες αποκαλύψεις – δηλαδή να ζεις γιά τον Θεό; Αυτές είναι οι ηδονές και οι διασκεδάσεις που ταιριάζουν στους Χριστιανούς – άγιες, ελεύθερες, αιώνιες. Αυτοί γιά σένα είναι οι αγώνες του ιπποδρόμου: το να κοιτάζεις την πορεία του κόσμου, την αλλαγή των εποχών, να υπολογίζεις τους χρόνους και τους καιρούς, να αποβλέπεις στον σκοπό της τελείωσης, να υπερασπίζεις τις κοινότητες των εκκλησιών, να σκιρτήσεις στο σινιάλο του Θεού, να εγερθείς με τη σάλπιγγα του αγγέλου, να υπερηφανεύσαι στα καρφιά του μαρτυρίου Του. 4. Αν η λογοτεχνία του θεάτρου σου αρέσει, έχουμε και εμείς λογοτεχνία: στίχους, προτάσεις, ωδές, παροιμίες. Και όλα αυτά αλήθειες, όχι μύθοι. Πραγματικότητες, κι όχι επινοήσεις. 5. Προτιμάς μάχη και πάλη; Αυτά όχι μόνο δεν μας λείπουν, αλλά και περισσεύουν. Κοίταξε πώς η αγνότητα νικά την ασέλγεια, πώς η πίστη σκοτώνει την απιστία, πώς η συμπόνια χτυπά την βία, πώς η σεμνότητα επισκιάζει την αναίδεια, αυτοί είναι οι αγώνες μας, και σ' αυτούς νικώντας παίρνουμε τα στεφάνια μας. Θέλεις κι αίμα; Έχεις το αίμα του Χριστού.

Υπάρχει τίποτα πιο ευχάριστο από την ειρήνη που έχουμε με τον Πατέρα Θεό και τον Κύριό μας, από την αποκάλυψη της αλήθειας, από την ομολογία των σφαλμάτων μας, και από την συγχώρεση που λάβαμε για τις αμέτρητες αμαρτίες του παρελθόντος μας; Υπάρχει μεγαλύτερη ηδονή από την αποστροφή της ηδονής και την περιφρόνηση αυτών που προσφέρει ο κόσμος, από την πραγματική ελευθερία, την αγνή συνείδηση, την αυτάρκη ζωή, και την απελευθέρωση από τον φόβο του θανάτου;

(*79) «Γίνεσθε ευγνώμονες» (ΚΟΛ. 3[Γ]:15) (*80) Τα χαρίσματα λειτουργούσαν ακόμα στην εκκλησία και η πνευματική ζωή είναι το αντιστάθμισμα στα «στοιχεία του κόσμου» (ΓΑΛ. 4[Δ]:3).

Κεφ. 30. Το «θέαμα» του θριάμβου του Χριστού.

1. Αλλά τι θέαμα θα είναι η έλευση του Κυρίου μας που έρχεται γρήγορα! (*81) Θα Τον δουν όλοι, θα Τον δοξάσουν όλοι, όταν έρθει θριαμβευτής! Ω, η υμνωδία των αγγελικών στρατιών! Ω, η δόξα των αναστηθέντων αγίων! Ω, το βασίλειο των δικαίων που θα ακολουθήσει! (*82) Ω, η πόλη, η Νέα Ιερουσαλήμ!

2. Ναι, και υπάρχουν και άλλα σημάδια, η τελευταία ημέρα της κρίσης, με τα αιώνια θέματα της. Η ημέρα που τα έθνη ηθελημένα αγνόησαν και εχλεύασαν, η ημέρα που ένας γερασμένος κόσμος και όλα όσα υπάρχουν σε αυτόν «θα κατακαυθούν εν πυρί».

3. Πόσο εντυπωσιακό θέαμα! Πόσα πράγματα με κάνουν να θαυμάζω – και πόσα να μκκτηρίζω! Ποιά εικόνα μου δίνει χαρά; Ποιά με κάνει να αγάλλομαι; Καθώς βλέπω τόσους ένδοξους μονάρχες που ο κόσμος περίμενε να πάνε στον ουρανό, τώρα να στενάζουν στο πιό βαθύ σκοτάδι μαζί με τον μέγα Δία και με αυτούς που ήταν μάρτυρες της χλιδής τους. Κυβερνήτες και επάρχους επίσης, διώκτες όσων έφεραν το όνομα του Χριστού, να καίγονται μέσα σε φωτιές πιό άγριες από αυτές που έκαιγαν τους ακόλουθους του Χριστού, στις μέρες που εκείνοι νέμονταν την εξουσία. (*83) 4. Και τόσους σοφούς μαζί τους και τους φιλοσόφους που δίδασκαν τους οπαδούς τους ότι ο Θεός δεν ενδιαφέρεται για τα επίγεια, και τους διαβεβαίωναν είτε ότι δεν είχαν ψυχές, είτε ότι δεν θα επέστρεφαν ποτέ στα σώματα που άφησαν με τον θάνατό τους, (θα τους δω) ντροπιασμένους να στέκονται μπροστά σε αυτούς που εξαπάτησαν, καθώς η ίδια φωτιά θα τους κατατρώγει! Κι ποιητές επίσης, (θα δω) να τρέμουν, όχι μπροστά στον Ραδάμανθου ή τον Μίνωα, (*84)

XXX. 1. *Quale autem spectaculum in proximo est adventus domini iam indubitati, iam superbi, iam triumphantis! quae illa exultatio angelorum, quae gloria resurgentium sanctorum! quale regnum exinde iustorum! qualis civitas nova Hierusalem!*

2. *At enim supersunt alia spectacula, ille ultimus et perpetuus iudicii dies, ille nationibus insperatus, ille derisus, cum tanta saeculi vetustas et tot eius natiuitates uno igni haurientur.*

3. *Quae tunc spectaculi latitudo! quid admirer? quid rideam? ubi gaudeam, ubi exultem, tot spectans reges, qui in caelum recepti nuntiabantur, cum Iove ipso et ipsis suis testibus in imis tenebris congemescerent? item praesides persecutores dominici nominis saevioribus quam ipsi flammis saevierunt insultantes contra Christianos liquescentes?*

4. *Quos praeterea? sapientes illos philosophos coram discipulis suis una conflagrantibus erubescerent, quibus nihil ad deum pertinere suadebant, quibus animas aut nullas aut non in pristina corpora redituras adfirmabant? etiam poetas non ad Rhadamanthi nec ad Minonis,*

(*81) Οι αληθινοί Χριστιανοί ζουν με την προσμονή του άμεσου ερχομού του Χριστού. Ο ερχομός του Χριστού, άδηλος αλλά συνεχώς επικείμενος. (*82) «Το βασίλειο των δικαίων» και «η πόλη, η Νέα Ιερουσαλήμ» αποτελούν αναφορές στην Χίλιετη Βασιλεία του Χριστού επί γης, Κοίτα επίσης Κατά Ερμολόγου, 11ο κεφ. και Κατά Μαρκίωνα, 3:24. (*83) Ο Χίτλερ αυτοκτόνησε και το Μουσολίνι τον κρέμασαν ανάποδα σε δημόσια θέα. (*84) Κριτές κατά την Ελληνική μυθολογία.

sed ad inopinati Christi tribunal palpitantes?

5. *Tunc magis tragoedi audiendi, magis scilicet vocales in sua propria calamitate; tunc histriones cognoscendi, solutiores multo per ignem; tunc spectandus auriga in flamma rota totus ruber; tunc xystici contemplandi, non in gymnasiis, sed in igne iaculati, nisi quod ne tunc quidem illos velim visos, ut qui malim ad eos potius conspectum insatiabilem conferre, qui in dominum desaevierunt.*

6. *Hic est ille, dicam, fabri aut quaestuariae filius, sabbati destructor, Samarites et daemonium habens; hic est quem a Iuda redemistis, hic est ille harundine et colaphis diverberatus, sputamentis dedecoratus, felle et aceto potatus; hic est, quem clam discentes subripuerunt, ut surrexisse dicatur, vel hortulanus detraxit, ne lactucae suae frequentia commeantium adlaederentur.*

7. *Ut talia spectes, ut talibus exultes, quis tibi praetor aut consul aut quaestor aut sacerdos de sua liberalitate praestabit? et tamen haec iam quodammodo habemus per fidem spiritu imaginante representata. ceterum qualia illa sunt, quae nec oculus vidit nec auris audivit nec in cor hominis ascenderunt? credo, circo et utraque cavea et omni stadio gratiora.*

όπως φαντάζονταν, αλλά μπροστά στον Χριστό που ποτέ δεν φαντάστηκαν!

5. Τότε θα έχω την ευκαιρία να ακούσω τους τραγωδούς να φωνάζουν δυνατώτερα απ'ότι τώρα, λόγω της προσωπικής τους τραγωδίας, και να δω τους 'έκλυτους' ηθοποιούς μέσα στη φλόγα που διαλύει τα πάντα. (*85) Θα κοιτάζω τους αρματοδρόμους σε πύρινα άρματα, και θα βλέπω τους παλαιστής να κυλιούνται, όχι πιά στα γυμναστήρια, αλλά στα κύματα της φωτιάς. Αλλά ενδέχεται να μη δώσω σημασία σ' αυτούς τους υπηρέτες της αμαρτίας, και μάλλον να επικεντρώσω την προσοχή μου σ' αυτούς που εξέχεαν την οργή τους επάνω στον Κύριο.

6. «Αυτός», θα τους πω, «είναι ο γιός του μαραγκού, αυτός που δεν τηρούσε τα Σάββατά σας, αυτός ο Σαμαρείτης και δαιμονισμένος! Αυτός είναι που Τον αγοράσατε από τον Ιούδα! Αυτός είναι που χτυπήσατε με ξύλα και γροθιές, που περιφρονήσατε και φτύσατε, που Του δώσατε να πιεί χολή και ξύδι! Αυτός είναι που Τον έκλεψαν οι μαθητές Του για να πουν ότι αναστήθηκε, ή που Τον σήκωσε ο κηπουρός για να μην πατήσουν τα μαρούλια του τα πλήθη που θα επισκέπτονταν (τον τάφο)»!

7. Ποιού αξιωματούχου ή ιερέα η γενναιοδωρία μπορεί να σας προσφέρει τη χαρά ενός τέτοιου θεάματος; Μία χαρά που σε κάποιο μέτρο ήδη απολαμβάνουμε, καθώς διά πίστεως βλέπουμε νοητά τις εικόνες. Αλλά τι είναι αυτά που μάτι δεν είδε και αυτί δεν άκουσε, αυτά που αχνά διαγράφονται στην καρδιά μας; Ό,τι κι αν είναι, είναι πιστεύω ανώτερα από τους ιπποδρόμους, τα θέατρα, τα αμφιθέατρα και τα στάδια. (*86)

«Αυτός», θα τους πω, «είναι ο γιός του μαραγκού, αυτός που δεν τηρούσε τα Σάββατά σας, αυτός ο Σαμαρείτης και δαιμονισμένος! Αυτός είναι που Τον αγοράσατε από τον Ιούδα! Αυτός είναι που χτυπήσατε με ξύλα και γροθιές, που περιφρονήσατε και φτύσατε, που Του δώσατε να πιεί χολή και ξύδι! Αυτός είναι που Τον έκλεψαν οι μαθητές Του για να πουν ότι αναστήθηκε, ή που Τον σήκωσε ο κηπουρός για να μην πατήσουν τα μαρούλια του τα πλήθη που θα επισκέπτονταν (τον τάφο)»!

(*85) Οι εκπορνευτές του συστήματος. (*86) Αυτό το τελευταίο κεφάλαιο, στο παρελθόν εδίχασε τους κριτικούς του Τερτυλλιανού. Άλλοι το κατέκριναν για την «πύρινη γλώσσα» του και τις δραματικές περιγραφές της τιμωρίας των εχθρών του Χριστού, κι άλλοι είδαν σε αυτό ένα θαυμάσιο δείγμα ζώσας πίστης και ακλόνητης χριστιανικής πεποίθησης. Κάνει απλά αυτό που ο Ι. Χρυσόστομος απάντησε στο ερώτημα γιατί η Γραφή αναφέρει περισσότερες φορές την κόλαση από τον παράδεισο, τους απάντησε, ότι ο Θεός προτίμησε να μας πικράνει με τα λόγια παρά κάποια μέρα να μας πικράνουν τα πράγματα, τα γεγονότα.

Ησυμετοχή στα θεάματα (θέατρο, ιππόδρομο, καρναβάλια, κ.α.)

«Γέροντες ντρόπιασαν τα ἄσπρα μαλλιά τους και νέοι γκρέμιζαν τα νιάτα τους, και πατέρες έβαλαν σε κίνδυνο τα παιδιά τους, βάζοντας απ' την αρχή την ηλικία που δεν ξέρει το κακό, πάνω στα βάραθρα της πονηριάς, ώστε να μην κάνει λάθος κανείς αν τους ονομάζει αυτούς φονιάδες παιδιών αντί πατέρες, που καταστρέφουν με την αμαρτία την ψυχή των παιδιών που γέννησαν. Και ποια αμαρτία; λένε. Μα γι' αυτό ακριβώς νοιώθω πόνο, διότι είσαι άρρωστος και δεν το ξέρεις, για να ζητήσεις γιατρό. Γέμισες όλος με μοιχεία, και ρωτάς, ποια αμαρτία; Ή δεν άκουσες το Χριστό που λέει:

«Αυτός που βλέπει γυναίκα μ' επιθυμία γι' αυτήν, την εμοίχεψε πιά;» Κι αν δω, λέει, χωρίς να επιθυμήσω; Και πως θα μπορέσεις να με πείσεις; Διότι αυτός που δεν αντέχει να μη δει, αλλά δείχνει τόση προθυμία γι' αυτό το πράγμα, πως θα μπορέσει να μείνει ακηλίδωτος αφού πιά θα δει; Και μήπως το σώμα σου είναι πέτρα; Μήπως σίδηρο; Σάρκα φοράς, σάρκα ανθρώπινη, που ανάβει από την επιθυμία, χειρότερα κι' απ' το χόρτο... Μήπως είναι πέτρα το σώμα σου; Μήπως σίδηρο; Και βέβαια δεν θα πάσω πάλι τα ίδια να λέω. Μήπως είσαι δηλαδή πίο φρόνιμος εσύ από μεγάλους γενναίους άνδρες, εκείνους που καταγκρεμίστηκαν από ένα απλό βλέμμα; Δεν άκουσες τι λέει ο Σολομών; «θα περπατήσει κάποιος πάνω σε αναμμένα κάρβουνα, και δεν θα κατακάψει τα πόδια του; Θα κρύψει κάποιος φωτιά στον κόλπο του και δεν θα κατακάψει τα ρούχα του; Έτσι και αυτός που σχετίζεται με γυναίκα ξένη.» Διότι κι' αν δεν αγκαλιάστηκες με την πόρνη, όμως ενώθηκες μαζί της με την επιθυμία, και με τη διάθεση έκαμες την αμαρτία. Κι' όχι μόνο εκείνη την ώρα, αλλά κι' όταν ... έφυγε αυτή, η εικόνα της μένει μέσα στη ψυχή σου, τα λόγια της, τα σχήματα, τα βλέμματα, το βάδισμα, ο ρυθμός, ο ήχος, τα πρόστυχα τραγούδια, και φεύγεις παίρνοντας αμέτρητα τραύματα.

Μήπως από αυτά δεν γκρεμίζονται σπίτια; Μήπως από αυτά δεν χάνεται η φρονιμάδα; μήπως από αυτά δεν διαλύονται γάμοι; Μήπως από αυτά δεν γίνονται πόλεμοι και μάχες; Μήπως από αυτά δεν γίνονται αηδίες που δεν λέγονται; Διότι όταν χορτάσεις από αυτό το θέαμα και φύγεις αιχμάλωτος πιά, τότε και η γυναίκα σου φαίνεται πιο άσχημη, και τα παιδιά πιο φορτικά, ... και το σπίτι περιττό, και οι συνηθισμένες φροντίδες φαίνονται να ενοχλούν την τάξη στα πράγματα που αναγκαστικά παρουσιάζονται, και καθένας δικός σου άνθρωπος φαίνεται φορτικός και βαρετός.»

Ιωάννης Χρυσόστομος (+407 μ.Χ.)

ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΨΗ ΠΕΡΙ ΘΕΑΜΑΤΩΝ

Στην ενδεκάτη πραγματεία του ο Τερτυλλιανός αναφέρεται στο μεγάλο θέμα της συμμετοχής του Χριστιανού στα **Θεάματα**.

Απ' το 1ο κι όλας κεφάλαιο ξεκάθαρα δηλώνει ότι οι ηδονές των δημοσίων θεμάτων δεν συμβιβάζονται *«με την θρησκεία του αληθινού Θεού| (1:4), για το λόγο αυτό «προσπαθήστε να κατανοήσετε τους όρους της πίστης, τους λόγους της Αλήθειας και τους νόμους της Χριστιανικής Διδασκαλίας, οι οποίοι, εκτός των άλλων αμαρτιών, απαγορεύουν και τις ηδονές των δημοσίων θεαμάτων.» (1:1)*

Οχι ότι το θέαμα αυτό καθ' εαυτό είναι κάτι το αμαρτωλό αλλά *«όπως υπάρχει η αμαρτωλή επιθυμία για χρήμα, κοινωνική καταξίωση, φαγητό, ακάθαρτη απόλαυση ή δόξα, υπάρχει κι η αμαρτωλή επιθυμία για ηδονή» (14:2), τα «ηδονικά θεάματα» (ΗΣ. 2[B]:16)*

Αυτή ακριβώς η αποχή από την αναψυχή των θεαμάτων όπως ομολογεί κάνει πολλούς να *«εμποδίζονται να έρθουν σε μας, όχι από το φόβο μη χάσουν την ζωή τους, αλλά από τον φόβο μη χάσουν τις απολαύσεις τους» (2:3) ... «ιδιαίτερα όταν ωθείται από τον φόβο μη χάσει κάποια από τις ηδονές της – κάποια γλυκειά απόλαυση των εγκοσμίων!» (2:2)*

Αλλά και ανάμεσα στους Χριστιανούς *«η πίστη κάποιων είτε υπερβολικά απλοϊκών είτε υπερβολικά σχολαστικών, απαιτεί (να δει) την ρητή εντολή της Γραφής που απαγορεύει τα θεάματα.» (3:1) και αυτό συμβαίνει «επειδή αρνούνται να στερηθούν μια ηδονή, -και έτσι- επιμένουν να τους δείξουμε ακριβώς πού αναφέρει (η Γραφή) την αποχή (απο τα θεάματα) και πού ευθέως απαγορεύει στους δούλους του Θεού να συμμετέχουν σε τέτοιες συνάξεις!» (20:1)*

Για τους ανωτέρω λόγους, *« ... ακριβώς ετοιμαζόμαστε να αποδείξουμε: Ότι αυτά τα πράγματα δεν συμβιβάζονται με την αληθινή θρησκεία και την αληθινή υπακοή στον αληθινό Θεό.» (1:4)*

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΕΙΝΑΙ ΤΟΥ ΘΕΟΥ, ΑΛΛΑ ΤΟ ΚΟΣΜΙΚΟ ΤΟΥ ΔΙΑΒΟΛΟΥ

Αρχίζει το 2ο κεφ. ανασκευάζοντας το επιχείρημα ότι όλα τα πράγματα του κόσμου είναι καλά επειδή τα δημιούργησε ο αγαθός Θεός και απαντά ότι τα πάντα ήταν κατ' αρχάς καλά πριν διαστρέψει την χρήση τους ο εχθρός. Ο κόσμος λοιπόν είναι δημιούργημα του Θεού, αλλά το κοσμικό σύστημα υπάγεται στον διάβολο.

«Ο κόσμος είναι του Θεού, ενώ το κοσμικό του διαβόλου» (15:8)

«Εντελώς απαλλαγμένα από είδωλα δεν είναι ούτε οι δρόμοι και η αγορά, ούτε τα λουτρά και οι ταβέρνες, και ούτε καν τα ίδια τα σπίτια μας. Ο σατανάς και οι άγγελοί του έχουν γεμίσει όλο τον κόσμο...» (8:9), βέβαια προσθέτει, «Οι χώροι από μόνοι τους δεν μολύνουν, αλλά μολύνει αυτό που γίνεται μέσα τους» (8:10)

Κι οι χώροι αυτοί βέβαια είναι πρωτίστως τα θέατρα κι ο ιππόδρομος.

ΤΑ ΘΕΑΤΡΑ

Ήδη πριν τον Τερτυλλιανό πολλοί ενάρετοι Ρωμαίοι «πολέμησαν περισσότερο απ' όλα το ανερχόμενο θέατρο, προβλέποντας τον κίνδυνο να οδηγήσει τον κόσμο σε γενική έκλυση ηθών, πράγμα που έγινε: ώστε ήδη αποτελεί μαρτυρία προς τους εθνικούς αυτή η σύμπτωση απόψεων των δικών τους

ανθρώπων με τις δικές μας, και η κρίση της ανθρώπινης γνώσης, στην προσπάθειά της να προλάβει το κακό» (10:4) και συνεχίζει ότι, «Αν οι τραγωδίες κι οι κωμωδίες είναι οι αιματοβαμένοι, έκφυλοι, ανόσιοι κι ασελείς εφευρέτες του εγκλήματος και της λαγνείας, δεν είναι καλό ούτε καν να ανακαλούμε στη μνήμη το αποτρόπαιο ή το αχρείο. Αυτό που απορρίπτεις στην πράξη, μη το δέχεσαι στο λόγο.» (17:7)

Και σήμερα το θέατρο, ο κιν/φος και η τηλεόραση είναι οι ίδιοι εκπορευτές του συστήματος.

«Αναμφίβολα λοιπόν, οι θεατρικές παραστάσεις έχουν ως πάτρונες αυτές τις δύο θεότητες. Οι άσεμνες χειρονομίες και το άσεμνο ένδυμα που είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του θεάτρου, είναι αφιερωμένα σε αυτούς – η μιά θεά της λαγνείας με τον ερωτισμό της, και ο άλλος της ασέλγειας με το θεατρικό κοστούμι.» (10:8)

Βέβαια στο 10ο κεφ. ο Τερτυλλιανός αναλύει ότι το θέατρο για τους Χριστιανούς πέρα από την αρνητική ηθική του σχετίζεται στενά με την ειδωλολατρεία και την δαιμονική κυριαρχία. «Έχουμε την περίπτωση μιάς γυναίκας – ο Κύριος γνωρίζει – που πήγε στο θέατρο και γύρισε δαιμονισμένη. Κατά τον εξορκισμό, όταν επιτιμήσαμε το ακάθαρτο πνεύμα που τόλμησε να επιτεθεί σε μιά πιστή, μας απάντησε: 'Με το δίκηο μου το έκανα, γιατί τη βρήκα στην επικράτειά μου'» (26:1-2)

Ο ΙΠΠΟΔΡΟΜΟΣ

Όμως στον ιππόδρομο τα πράγματα είναι πολύ πιο βάρβαρα. Οι Χριστιανοί που έχουν έναν προβατοειδή χαρακτήρα δεν μπορούν να παραβρίσκονται στην ιππόδρομο.

Τα άγρια πάθη που δημιουργούν στα πλήθη τα διάφορα αθλήματα τα οποία συνδέονται με τον τζόγο περιγράφονται πολύ επιτυχημένα από τον Τερτυλλιανό: «*Αν κοιτάξετε τους ανθρώπους την ώρα που έρχονται στον ιππόδρομο, θα διακρίνετε ήδη την έξαψη, την ταραχή τους, θα τους δείτε να είναι τυφλωμένοι από πάθος, και ανήσυχoi για τα στοιχήματά τους. (16:1) ...Γι' αυτούς ο πραιτορας αργεί υπερβολικά. Τα μάτια τους γυρίζουν γύρω-γύρω, μαζί με τους κλήρους στην υδρία του. Μετά περιμένουν πως και πως να ακούσουν το σύνθημα, και τότε όλοι μαζί φωνάζουν σαν τρελλοί (16:2) ...αυτός που με φρίκη κοιτάζει το πτώμα κάποιου που πέθανε απο φυσικά αίτια, στο αμφιθέατρο παρατηρεί ατάραχος πτώματα ακρωτηριασμένα, κατασπαραγμένα και αιματοκυλισμένα (21:3) ...στον ιππόδρομο δεν υπάρχει ίχνος οίκτου, διότι εκεί οι άνθρωποι ούτε τους κυβερνήτες τους σέβονται, ούτε τους συνανθρώπους τους λυπούνται. Αν κάποια απ' αυτές τις παρεκτροπές αρμόζει στους αγίους του Θεού σ' άλλα μέρη, τότε ας θεωρηθεί ευπρεπής και μέσα στον ιππόδρομο. Αλλά αν αυτή η συμπεριφορά δεν είναι πουθενά σωστή, ούτε και στον ιππόδρομο είναι...» (16:7)*

Αναφορικά με τις φθηνές δικαιολογίες ότι τα θύματα είναι κατάδικoi σε θάνατο κι έτσι ούτως ή αλλιώς θα πέθαιναν απαντά: «*ποιός μου εγγυάται ότι μόνο οι ένοχοι καταδικάζονται στα θηρία ή σε κάποια άλλη φρικτή μοίρα κι' ότι οι αθώοι ποτέ δεν είναι θύματα της εκδίκησης του δικαστή, της αδυναμίας της υπεράσπισης ή της πίεσης βασανιστηρίων;*» (19:3)

Πως ένας Χριστιανός μπορεί να παρακολουθεί τέτοια θεάματα; «*Με τα μάτια προσηλωμένα στα δαγκώματα της αρκούδας και στα δίχτυα των μονομάχων, μπορεί κανείς να νιώσει οίκτο στα σπλάχνα του; Είθε ο Θεός να πάρει από τον λαό Του αυτή την παθιασμένη επιθυμία για αιμοδιψείς διασκεδάσεις! (25:4) ... Δεν γίνεται, Χριστιανέ, να έχεις χαρά και σε αυτή τη ζωή και στην άλλη. Βέβαια, είσαι ανόητος αν θεωρείς τις ηδονές αυτής της ζωής, πραγματικές ηδονές.» (28:3)*

Ο Χριστιανός έχει άλλες πολύ ανώτερες χαρές. «*Υπάρχει τίποτα πιο ευχάριστο απ' την ειρήνη που έχουμε με τον Πατέρα Θεό και τον Κύριό μας, απ' την αποκάλυψη της αλήθειας, απ' την ομολογία των σφαλμάτων μας, κι από την συγχώρεση που λάβαμε για τις αμέτρητες αμαρτίες του παρελθόντος μας; Υπάρχει μεγαλύτερη ηδονή απ' την αποστροφή της ηδονής και την περιφρόνηση αυτών που προσφέρει ο κόσμος, απ' την πραγματική ελευθερία, την αγνή συνείδηση, την αυτάρκη ζωή, και την απελευθέρωση απ' τον φόβο του θανάτου;*» (29:3)

Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Μην επιστέψετε να σας εξαπατήσει κανείς απο τους δήθεν σοφούς.

Αφήστε τους «σόφους που δίδασκαν τους οπαδούς τους ότι ο Θεός δεν ενδιαφέρεται για τα επίγεια, και τους διαβεβαίωναν είτε ότι δεν είχαν ψυχές, είτε ότι δεν θα επέστρεφαν ποτέ στα σώματα που άφησαν με τον θάνατό τους, (θα τους δω) ντροπιασμένους να στέκονται μπροστά σε αυτούς που εξαπάτησαν, καθώς η ίδια φωτιά θα τους κατατρώγει! Κι ποιητές επίσης, (θα δω) να τρέμουν, όχι μπροστά στον Ραδάμανθου ή τον Μίνωα» (30:4)

Θα έρθει η ώρα που θα τους πούμε: «Αυτός ... είναι ο γιός του μαραγκού, αυτός που δεν τηρούσε τα Σάββατά σας, αυτός ο Σαμαρείτης και δαιμονισμένος! Αυτός είναι που Τον αγοράσατε από τον Ιούδα! Αυτός είναι που χτυπήσατε με ξύλα και γροθιές, που περιφρονήσατε και φτύσατε, που Του δώσατε να πιεί χολή και ζύδι! Αυτός είναι που Τον έκλεψαν οι μαθητές Του για να πουν ότι αναστήθηκε, ή που Τον σήκωσε ο κηπουρός για να μην πατήσουν τα μαρούλια του τα πλήθη που θα επισκέπτονταν (τον τάφο)!» (30:6)

#12 “De Idololatria” (Περί της Ειδωλολατρίας)

Εισαγωγή

Σε αυτό το σπουδαίο έργο ο Τερτυλλιανός εκθέτει τις θέσεις και τις αρχές του Χριστιανισμού σε σχέση με την Ειδωλολατρεία, αυτό «το καθολικό έγκλημα», όπως το χαρακτηρίζει, ενός κόσμου που «κείται εν τω πονηρώ». (1 ΙΩΑΝ. 5[E]:19)

Γράφτηκε μετά από την προηγούμενη πραγματεία «Περί θεαμάτων», την και συμπληρώνει. Παρομοίου περιεχομένου είναι επίσης η πραγματεία «Περί στρατωτικού στεφάνου» (κοίτα: σ. 329) καθώς και η ανοιχτή επιστολή του Τερτυλλιανού «Προς τον Σκάπουλα» η οποία ακολουθεί.

ΣΕΠΤΙΜΙΟΥ ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΙΔΩΛΟΛΑΤΡΕΙΑΣ

(De Idololatria) (*1)

I. 1. *Principale crimen generis humani, summussaeculireatus, tota causa iudicii idololatria. Nam etsi suam speciem tenet unumquodque delictum, etsi suo quodque nomine iudicio destinatur, in idololatriae tamen crimine expungitur.*

Omitte titulos, opera recognosce. Idololatries idem homicida est. Quaeris quem occiderit? Si quid ad elogii ambitionem facit, non extraneum nec inimicum, sed ipsum se. Quibus insidiis? Erroris sui. Quo telo? Offensa dei. Quot plagis? Quotquot idololatriis.

2. *Qui negat idololatren perisse, is negabit idololatren homicidium fecisse. Perinde adulterium et stuprum in eodem recognoscas; nam qui falsis deis seruit, sine dubio adulter est ueritatis, quia omne falsum adulterium est. Sic et stupro mergitur.*

Quis enim immundis spiritibus cooperator non conspurcatus et constupratus incedit? Atque adeo scripturae sanctae stupri uocabulo utuntur in idololatriae exprobratione.

Κεφ. 1. Το ευρύ φάσμα της λέξης ειδωλολατρεία,

1. Το κυριώτερο έγκλημα του ανθρωπίνου γένους, η μεγαλύτερη ενοχή του κόσμου και η βασική αιτία της οργής του Θεού είναι η ειδωλολατρεία. Διότι παρόλο που το κάθε αμάρτημα έχει τα δικά του χαρακτηριστικά και ο Θεός θα το αποκαλέσει με το δικό του όνομα την ημέρα της κρίσης, όμως μετέχει της φύσης της ειδωλολατρείας. Ξεχωρίστε τα ονόματα, ερευνήστε τα έργα, και θα δείτε ότι ο ειδωλόλατρης είναι κι εγκληματίας. Ποιόν σκοτώνει; Ούτε ξένο, ούτε τον εχθρό του, αλλά τον ίδιο τον εαυτό του. Με ποιά παγίδα; Αυτή της πλάνης. Με ποιό όπλο; Το αδίκημα ενάντια στον Θεό. Με πόσα χτυπήματα; Τόσα, όσες οι ειδωλολατρείες του.

2. Μόνο όποιος ισχυρίζεται ότι ο ειδωλόλατρης δεν πηγαίνει στην απώλεια, μπορεί να ισχυριστεί και ότι δεν είναι εγκληματίας. Επιπλέον, μπορείτε να διαπιστώσετε ότι στο ίδιο έγκλημα (*2) υπάρχει μοιχεία και πορνεία, γιατί αυτός που υπηρετεί ψεύτικους θεούς είναι και μοιχός, διότι η νόθευση της αλήθειας είναι μία μορφή μοιχείας. (*3) Έτσι πέφτει και στο αμάρτημα της πορνείας. Γιατί όποιος συνεργάζεται με ακάθαρτα πνεύματα, προχωράει σταθερά προς τον γενικό μολυσμό και την πορνεία. Αυτός είναι ο λόγος που οι Ιερές Γραφές (*4) χρησιμοποιούν τον όρο 'πορνεία' όταν καταφέρονται ενάντια στην ειδωλολατρεία. (*5)

(*1) Γράφτηκε λίγο μετά το 197 μ.Χ. (*2) Στην ειδωλολατρεία, η οποία και σήμερα υπάρχει με την μορφή της πλεονεξίας (ΚΟΛ. 3[Γ]:5), σε μορφές επιτυχίας, κ.α. (*3) Στα Λατινικά οι έννοιες «νοθεία» και «μοιχεία» αποδίδονται με την ίδια λέξη. (*4) Στον Ιεζεκιήλ, στην Πεντάτευχο και στους Ψαλμούς. (*5) Ο όρος «πορνεία» στη Γραφή έχει πολύ ευρύτερη έννοια από αυτή που αποδίδει η λέξη, Κοίτα: ΙΟΥΔ. 7

3. Απάτη είναι όταν κάποιος αρπάζει ό,τι ανήκει σε άλλον, ή όταν αρνείται να δώσει αυτά που άλλος δικαιούται. Η απάτη που γίνεται εις βάρος ανθρώπου αποτελεί μεγάλο έγκλημα. Και η ειδωλολατρεία δεν είναι παρά απάτη εις βάρος του Θεού, γιατί αρνείται να Του δώσει την τιμή που Του ανήκει, και την δίνει σε άλλους. Γι' αυτό, εκτός από απάτη, είναι και ύβρις. (*6) Κι αφού τόσο η απάτη, όσο και η πορνεία και μοιχεία, τιμωρούνται με θάνατο, η ειδωλολατρεία φέρει την ενοχή της ανθρωποκτονίας.

4. Εκτός από αυτά τα εγκλήματα που είναι τόσο ολέθρια για την σωτηρία, υπάρχουν κι άλλα που εκφράζονται μέσα από την ειδωλολατρεία. Σε αυτήν βρίσκεται επίσης η αγάπη του κόσμου, γιατί από ποιά ειδωλολατρική εκδήλωση λείπει η λαμπρή αμφίεση και ο στολισμός; Σε αυτήν βρίσκεται λαγνεία και μέθη, γιατί αυτές οι εκδηλώσεις προσφέρουν κυρίως φαγητά και ποτά. Σε αυτήν βρίσκεται κακία, αυτή η κακία που δεν γνωρίζει τον Πατέρα της αρετής. Αλλά επίσης βρίσκεται και ματαιότητα, αφού το όλο σύστημα είναι μάταιο. Επίσης και ψευτιά, γιατί η ουσία της ειδωλολατρίας είναι το ψεύδος. (*7)

5. Έτσι βλέπουμε ότι στην ειδωλολατρεία βρίσκονται όλα τα αδικήματα, και στο κάθε αδίκημα υπάρχει ειδωλολατρεία. Με άλλα λόγια, δεδομένου ότι όλα τα αδικήματα είναι αντίθετα με τον Θεό, και ό,τι είναι αντίθετο με τον Θεό αποδίδεται σε δαίμονες και ακάθαρτα πνεύματα που είναι ιδιοκτήτες των ειδώλων, όποιος διαπράττει αδίκημα είναι ένοχος ειδωλολατρίας, διότι κάνει αυτό που χαρακτηρίζει τους ιδιοκτήτες των ειδώλων.

Κεφ. 2. Η ειδωλολατρεία και στην περιορισμένη της έννοια και με τα πολλά της πρόσωπα

3. *Fraudis condicio ea est, opinor, si quis alienum rapiat aut alii debitum denegat, et utique erga hominem admissa fraus maximi criminis nomen est. At enim idololatria fraudem deo facit honores illi suos denegans et conferens aliis, ut fraudi etiam contumeliam coniungat. Quodsi tam fraus quam stuprum atque adulterium mortem afferunt, iam in his aequae idololatria de homicidii reatu non liberatur. 4. Post talia crimina, tam exitiosa, tam deuoratoria salutis cetera quoque aliquem ad modum et seorsum perinde disposita in idololatria condicionem suam repraesentant. In illa et concupiscentiae saeculi. Quae enim idololatriae sollemnitas sine ambitione cultus et ornatus? In illa lasciuiiae et ebrietatis, cum plurimum uictus et uentris et libidinis causa frequententur. In illa iniustitia. Quid enim iniustus ea quae iustitiae patrem nescit? In illa etiam uanitas, cum tota eius ratio uana sit. In illa mendacium, cum tota substantia eius mendax sit. 5. Ita fit, ut omnia in idololatria et in omnibus idololatria deprehendantur. Sed et alias, cum uniuersa delicta aduersus deum sapiant, nihil autem, quod aduersus deum sapiat, non daemoniis et immundis spiritibus deputetur quibus idola mancipantur, sine dubio idololatrian admittit quicumque delinquit. Id enim facit quod ad idolorum mancipis pertinet.*

(*6) Η ανώτατη μορφή έπαρσης, η περιφρόνηση του θείου. (*7) «Ο κόσμος όλος εν τω πονηρώ κείται» (1 ΙΩΑΝ. 5[Ε]:19)

II. 1. *Sed uniuersa nomina criminum discedant in operum suorum proprietates, remaneat idololatria in eo quod ipsa est. Sufficit sibi tam inimicum deo nomen, tam locuples substantia criminis, quae tot ramos ponigit, tot uenas diffundit, ut de hoc cum maxime materia suscepta sit, quot modis nobis praecauenda sit idololatriae latitudo, quoniam multifariam seruos dei nec tantum ignorata, sed etiam dissimulata subuertit.* 2. *Plerique idololatriam simpliciter existimant his solis modis interpretandam, si quis aut incendat aut immolet aut polluceat aut sacris aliquibus aut sacerdotiis obligetur, quemadmodum si quis existimet adulterium in osculis et in amplexibus et in ipsa carnis congressione censendum aut homicidium in sola sanguinis profusione et in animae ereptione reputandum.* 3. *At enim, dominus quam extensius ista disponat, certi sumus, cum adulterium etiam in concupiscentia designat, si oculus quis impegerit libidinose et animam commouerit impudice, cum homicidium etiam in uerbo maledicti uel conuicii iudicat et in omni impetu irae et in negligentia caritatis in fratrem.*

4. *Sicut Iohannes docet homicidam esse qui oderit fratrem. Alioquin in modico consisteret et diaboli ingenium de malitia et dei dominium de disciplina, qua nos aduersus diaboli latitudines munit, si in his tantum delictis iudicaremur, quae etiam nationes decreuerunt uindicanda.*

1. Αλλά ας αφήσουμε τα επί μέρους αδικήματα, και ας έρθουμε σε αυτή καθαυτή την ειδωλολατρεία. Το όνομά της είναι το πλέον εχθρικό προς τον Θεό, και από αυτήν πηγάζουν πάμπολλα αδικήματα. **Υπάρχει σε τόσο πολλές μορφές τριγύρω μας, ώστε πρέπει πάντα να είμαστε σε εγρήγορση, γιατί υπονομεύει ποικιλοτρόπως τους δούλους του Θεού, κι αυτό όχι μόνο όταν είναι αδιόρατη, αλλά και όταν είναι κεκαλυμμένη. (*8)**

2. Γιά τους περισσότερους ανθρώπους ειδωλολατρεία είναι το να θυμιάζουν στα είδωλα, να προσφέρουν θυσία στο βωμό, να οργανώνουν συνεστίαση με τα ειδωλόθυτα, να παίρνουν μέρος σ' ειδωλολατρικές τελετές, ή να ανακατεύονται με το ιερατείο. Αυτή είναι η **στενή έννοια της λέξης** – σαν να λέμε ότι μοιχεία είναι φιλία, αγκαλιές και σαρκική επαφή, ή φόνος είναι το να χύσεις αίμα και να πάρεις μία ζωή.

3. Αλλά ξέρουμε ότι ο Κύριος αναγνωρίζει σε αυτά τα εγκλήματα πολύ **ευρύτερη έννοια**: επεκτείνει τον ορισμό της μοιχείας και στην απλή επιθυμία, «*αν κάποιος κοιτάξει γυναίκα για να την επιθυμήσει*» και αφήσει άσεμνη ταραχή να αναστατώσει την ψυχή του. Επίσης κρίνει πως ο φόνος υπάρχει ακόμα και στην κατάρα ή την βρισιά, και σε κάθε αντίδραση θυμού, κι **ακόμα στην έλλειψη αδελφικής αγάπης**,

4. καθώς ο Ιωάννης διδάσκει ότι όποιος μισεί τον αδελφό του είναι ανθρωποκτόνος. Διαφορετικά, αν τα κολάσιμα αδικήματα που ισχύουν για μας ήταν μόνο αυτά που τα έθνη αναγνωρίζουν ως άξια τιμωρίας, θα έπρεπε να παραδεχτούμε ή ότι ο διάβολος δεν είναι επινοητικός σε πονηρίες, ή ότι η Πειθαρχία του Κυρίου και Θεού μας που μας ενισχύει ενάντια στα βάθη του Σατανά, έχει περιορισμένη εφαρμογή.

MATΘ. 5:28

(1 ΙΩΑΝ. 3:15)

(ΑΠΟΚ. 2:24)

(*8) Που να ζούσε μετά την εκκοσμίκευση της Εκκλησίας, να δει τον αγιο Νικόλαο στην θέση του Ποσειδώνα, τους Κοσμά και Δαμιανό στη θέση των Διοσκούρων, την ταπεινή παρθένο Μαρία στην θέση της Αθηνάς που είχε και αυτή παρθενονά ... «Εις την θέσιν των εθνικών θεών και ηρώων ετοποθέτησαν τους Αγίους και απέσωσαν εις αυτούς τας ιδιότητας, τας οποίας πρότερον είχαν αι επι μέρους θεότητες. Αντί του Διός επί των κορυφών των ορέων κατοικεί τώρα ο προφήτης Ηλίας ... ο Κοσμάς και Δαμιανός διαδέχθησαν τους Διόσκουρους. Ο άγιος Νικόλαος είναι ... προστάτης των ναυτιλομένων -σ.σ. δηλ. ο νέος Ποσειδώνας- και ο άγιος Γεώργιος ο θεός της στάνης και των ποιμένων ... » Γ.Α. Μέγα, Εισαγωγή εις τη Λαογραφία, σ. 148.

MATΘ. 5:20 5. Πώς θα γίνει «η δικαιοσύνη μας να περισυεύσει υπέρ της δικαιοσύνης των Γραμματέων και Φαρισαίων» καθώς είπε ο Κύριος, αν δεν διακρίνουμε πού βρίσκεται η αντίθετη ιδιότητα, δηλ. η αδικία; Κι εφόσον η κεφαλή της αδικίας είναι η ειδωλολατρεία, το πρώτο βήμα είναι να ενισχυθούμε εκ των προτέρων ενάντια στις διάφορες μορφές ειδωλολατρίας, αναγνωρίζοντάς την σ'όλες – όχι μόνο στις χειροπιαστές εκδηλώσεις της.

Κεφ. 3. Η Ρίζα και το Νόημα της Λέξης «ειδωλολατρεία»

1. Στους αρχαίους καιρούς είδωλα δεν υπήρχαν. Πριν ξεφυτρώσουν οι τεχνίτες αυτών των τερατουργημάτων, οι ναοί ήταν βουβοί και τα ιερά άδεια, όπως μπορούμε και σήμερα να δούμε σε κάποια μέρη σιωπηλά κατάλοιπα της αρχαίας λατρίας. Βέβαια η ειδωλολατρεία υπήρχε σαν λειτουργία, αν και όχι με αυτό το όνομα, γιατί ακόμα και σήμερα ειδωλολατρεία μπορεί να υπάρχει εκτός των ναών, και χωρίς την ανάμειξη ειδώλων.

2. Αλλά όταν ο διάβολος έφερε στον κόσμο τεχνίτες αγαλμάτων κι εικόνων και παντός είδους ομοιώματος, αυτό το επάγγελμα που συνέβαλε στην καταστροφή του ανθρώπου, από τα είδωλα απέκτησε το όνομά του και σ'αυτά χρωστάει την ανάπτυξή του. Από τότε και στο εξής, κάθε τέχνη που μπορούσε με κάποιο τρόπο να παράγει είδωλα, αυτόματα έγινε πηγή ειδωλολατρίας. Διότι δεν υπάρχει διαφορά ανάμεσα στον μεταλλουργό που χύνει το μέταλλο στο καλούπι, στον χαράκτη που σκαλίζει, ή στην υφάντρια που υφαίνει είδωλα. Ούτε είναι το υλικό που κάνει το είδωλο – αν αποτελείται από γύψο, από χρώμα, από πέτρα, από χαλκό, από ασήμι, ή από κλωστή.

5. *Quomodo abundabit iustitia nostra super scribas et pharisaeos, ut dominus praescripsit, nisi abundantiam aduersariae eius id est iniustitiae perspexerimus? Quod si caput iniustitiae idololatria est, prius est, uti aduersus abundantiam idololatriae praemuniamur, dum illam non solum in manifestis recognoscimus.*

III. 1. *Idolum aliquamdiu retro non erat. Priusquam huius monstri artifices ebullissent, sola templa et uacuae aedes erant, sicut in hodiernum quibusdam locis uetustatis uestigia permanent.*

Tamen idololatria agebatur, non in isto nomine, sed in isto opere. Nam et hodie extra templum et sine idolo agi potest.

2. *At ubi artifices statuarum et imaginum et omnis generis simulacrorum diabolus saeculo intulit, rude illud negotium humanae calamitatis et nomen de idolis consecutum est et profectum.*

Exinde iam caput facta est idololatriae ars omnis quae idolum quoquomodo edit. Neque enim interest, an plastes effingat, an caelator exculpat, an phrygio detexat, quia nec de materia refert, an gypso, an coloribus, an lapide, an aere, an argento, an filo formetur idolum.

3. *Quando enim et sine idolo idololatria fiat, utique, cum adest idolum, nihil interest, quale sit, qua de materia, qua de effigie, ne qui putet id solum idolum habendum, quod humana effigie sit consecratum.* 4. *Ad hoc necessaria est uocabuli interpretatio. E[ido]j Graece formam sonat; ab eo per diminutionem deductum; aequae apud nos forma formulam fecit. Igitur omnis forma uel formula idolum se dici exposcit. Inde idololatria omnis circa |f107v omne idolum famulatus et seruitus. Inde et omnis idoli artifex eiusdem et unius est criminis, nisi parum idololatrian populus admisit, quia simulacrum uituli et non hominis sibi consecrauit.*

IV. 1. *Idolum tam fieri quam coli deus prohibet. Quanto praecedit, ut fiat quod coli possit, tanto prius est, ne fiat, si coli non licet. Propter hanc causam, ad eradicandam scilicet materiam idololatriae, lex diuina proclamat, ne feceris idolum, et coniungens, nequesimilitudinem eorum quae in caelo sunt et quae in terra et quae in mari, toto mundo eiusmodi artibus interdixit seruis dei.*

2. *Antecesserat Enoch praedicens omnia elementa, omnem mundi censum, quae caelo, quae mari, quae terra continentur, in idololatrian uersuros daemones et spiritus desertorum angelorum, ut pro deo aduersus deum consecrarentur.*

3. Εφόσον ειδωλολατρεία διαπράττεται ακόμα και χωρίς την μεσολάβηση ειδώλων, όταν υπάρχει είδωλο δεν έχει σημασία το είδος του, το υλικό που είναι φτιαγμένο, ή το σχήμα του – κι αυτό το λέμε γιά να μη νομίσει κανείς ότι είδωλο θεωρείται μόνο το ομοίωμα ανθρώπου. 4. Γιά ν'αποδείξουμε αυτό το σημείο, είναι ανάγκη να αναλύσουμε την λέξη. «Είδος» σημαίνει μορφή. Το «είδωλο», παράγωγο του «είδους», σημαίνει μορφική απεικόνιση. Κάθε μορφική απεικόνιση είναι «είδωλο». **Ως εκ τούτου, ειδωλολατρεία είναι «όταν περιποιούμεθα και υπηρετούμε οποιαδήποτε απεικόνιση».** (*9) Γι'αυτό ο κάθε κατασκευαστής ειδώλων διαπράττει το ίδιο έγκλημα, (*10) εκτός κι αν ο Λαός (*11) που καθιέρωσε ομοίωμα μόσχου και όχι ανθρώπου, δεν μπορούσε καν να νιώσει την ενοχή της ειδωλολατρίας. (*12)

Κεφ. 4. Και 'αυτοί που κατασκευάζουν είδωλα' (ΗΣ., 44 [ΜΔ]:9) είναι στην ίδια κατηγορία με τους ειδωλολάτρες

1. Ο Θεός απαγορεύει και την κατασκευή και την λατρεία των ειδώλων. Εφόσον η κατασκευή προηγείται της λατρείας, και η λατρεία απαγορεύεται, άρα απαγορεύεται και η κατασκευή. Γι'αυτό τον λόγο, για να μην υπάρχει υλικό ειδωλολατρίας, ο θείος νόμος λέει: «**Ου ποιήσεις σ'εαυτώ είδωλον**». Και προσθέτοντας: «**ου πα-** ΛΕΥΙΤ. 26:1
ντός ομοίωμα, όσα εν τω ουρανώ άνω, και όσα ΕΞ. 20:4
εν τη γη κάτω, και όσα εν τοις ύδασι», απαγό- ΔΕΥΤ. 5:8
ρευσε στους δούλους του Θεού την ειδωλοποίηση οποιουδήποτε μέρους του σύμπαντος.

2. Ο Ενώχ είχε παλαιότερα προβλέψει ότι «**οι δαίμονες και τα πνεύματα των αποστατημένων αγγέλων θα έκαναν ειδωλολατρεία όλα τα στοιχεία, όλα τα κοσμήματα του σύμπαντος, ό,τι υπάρχει στον ουρανό, στη θάλασσα και στη γη, θα τα καθιέρωναν σαν Θεό, ενάντια στον Θεό**» (*13)

(*9) Οι εικόνες δεν είναι λοιπόν παρά ευτελής κρυπτόμενη ειδωλολατρεία. «Δεν επιτρέπεται η τοποθέτηση εικόνων μέσα στην εκκλησία...»(Placuit picturas in ecclesia esse non debere, ne quod colitur et adoratur in prieribus depingatur)-36ος κανόνας Συνόδου Ελβίρας, 306 μ.Χ. (*10) Της ειδωλολατρίας. (*11) Ο παλαιός λαός, σε αντιδαστολή με τον Ισραήλ του Θεού (ΓΑΛ. 6[ΣΤ]:16), την Εκκλησία. (*12) Διάβασε 1 ΚΟΡ. 10[Γ']:7 και σύγκρινε με ΕΞ. 32[ΑΒ]:6. (*13) Η αναφορά αυτή απο το απόκρυφο του Ενώχ για τη χρήση του οποίου έγινε μνεία σε άλλες υποσημειώσεις, φανερώνει από που προήλθε η θεωρία περί των αγγέλων που πήγαν με γυναίκες.

Η ανθρώπινη πλάνη λατρεύει τα πάντα, εκτός από τον Δημιουργό των πάντων. Οι απεικονίσεις αυτών των πραγμάτων είναι τα είδωλα. Η καθιέρωση αυτών των απεικονίσεων ονομάζεται ειδωλολατρεία. Η κατηγορία της ειδωλολατρείας αναγκαστικά βαρύνει κάθε κατασκευαστή ειδώλων. Και πάλι ο Ενώχ καταδικάζει εκ των προτέρων και τους λατρευτές και τους κατασκευαστές των ειδώλων, λέγοντας:

3. «Μετανοήστε, αμαρτωλοί, για να μη απωλεσθήτε την ημέρα της κρίσεως. Εσείς που υπηρετείτε πέτρες και σεις που φτιάχνετε εικόνες από χρυσό, ασήμι, πέτρα και πηλό και υπηρετείτε φαντάσματα και δαίμονες, και πνεύματα μέσα σε ναούς, κι όλες τις πλάνες τις αντίθετες με τη γνώση, δεν θα βρείτε βοήθεια από αυτούς». (*14)

ΗΣ. 44:8
ΣΥΝΕΧ.

4. Αλλά ο Ησαΐας λέει, «Σεις είσθε μάρτυρές μου, λέγει Κύριος...διά να...ενοήσητε ότι εγώ αυτός είμαι. Προ εμού άλλος Θεός δεν υπήρξεν, ουδέ θέλει υπάρχει μετ' εμέ ... Όσοι κατασκευάζουν είδωλα, πάντες είναι ματαιότης. Και τα πολυέραστα αυτών είδωλα δεν ωφελοῦσι.» Το κείμενο που ακολουθεί, καταδικάζει τόσο τους ειδωλοποιοούς όσο και τους ειδωλολάτρες, καταλήγοντας: «Μάθετε ότι η καρδιά τους είναι στάχτη και χώμα, και κανένα δεν μπορεί να ελευθερώσει την ψυχή.» Σε αυτή την πρόταση ο Δαβίδ περιλαμβάνει και τους κατασκευαστές τους: «Ας γίνουν», λέει, «όπως αυτά που φτιάχνουν». 5. Γιατί λοιπόν εγώ, που είμαι άνθρωπος περιορισμένης μνήμης, να πω ό, τιδήποτε άλλο; (*15) Γιατί να θυμηθώ κάτι περισσότερο από την Γραφή; Αν η φωνή του Αγίου Πνεύματος δεν ήταν αρκετή, τότε θα χρειαζόταν περαιτέρω συζήτηση σχετικά με το αν ο Θεός καταράστηκε και καταδίκασε πρώτα τους κατασκευαστές των πραγμάτων, των οποίων τους λατρευτές καταριέται και καταδικάζει!

ΨΑΛΜ. 115:8

Omnia igitur colit humanus error praeter ipsum omnium conditorem. Eorum imagines idola imaginum consecratio idololatria. Quicquid idololatria committit, in artificem quemcumque et cuiuscumque idoli deputetur necesse est. Denique idem Enoch simul et cultores idoli et fabricatores in comminatione praedamnat.

3. *Et rursus : iuro uobis peccatores, quod in diem sanguinis perditionis tristitia parata est. Qui seruitis lapidibus et qui imagines facitis aureas et argenteas et ligneas et lapideas et fictiles et seruitis phantasmatis et daemoniis et spiritibus infernis et omnibus erroribus non secundum scientiam, nullum ab iis inuenietis auxilium.*
4. *Esaias uero, testes, ait, uos estis, si est deus absque me. Et non erant tunc qui fingunt et exculpant, omnes uani, qui faciunt libita sibi, quae illis non proderunt. Et deinceps tota illa pronuntiatio quam artifices, quam cultores detestatur. Cuius clausula est: cognoscite, quod cinis sit cor illorum et terra, et nemo animam suam liberare possit. + Vbi aequae Dauid et factores. Tales fiant, inquit, qui faciunt ea.*

5. *Et quod ego, modicae memoriae homo, ultra quid suggeram ? Quid recolam de scripturis ? Quasi aut non sufficiat uox spiritus sancti aut ultra deliberandum sit, an maledixerit atque damnauerit dominus ipsos prius artifices eorum, quorum cultores maledicit et damnat ?*

(*14) Δυστυχώς η ύπαρξη ενός αιθιοπικού Ενώχ, ενός σλαβονικού Ενώχ, κ.α. δεν μας επιτρέπει να εκτιμήσουμε τι περιελάμβανε το αρχικό κείμενο. (*15) Εδώ διαφαίνεται ότι το σύνολο των πατέρων της Εκκλησίας χρησιμοποίησαν την Γραφή από μνήμης γι' αυτό υπάρχουν πολλές αναντιστοιχίες.

Κεφ. 5: Απαντήσεις σε ορισμένες αντιρρήσεις και δικαιολογίες.

V.1. *Plane impensius respondebo ad excusationes huiusmodi artificum, quos numquam in domum dei admitti oportet si quis eam disciplinam norit.*

Iam illa obici solita uox, non habeo aliud quo uiuam, districtius reperi potest: uiuere ergo habes? quid tibi cum deo est, si tuis legibus uiuis?

Tum quod et de scripturis audent argumentari, dixisse apostolum: ut quisque fuerit inuentus, ita perseueret, possumus igitur omnes in peccatis perseuerare ex ista interpretatione.

2. *Nec enim quisquam nostrum non peccator inuentus est, cum Christus non alia ex causa descenderit quam peccatorum liberandorum. Item eundem praecepisse dicunt secundum suum exemplum, uti manibus suis*

unusquisque operetur ad uictum. Si hoc praeceptum ab omnibus manibus defenditur, credo et fures balneares manibus suis uiuere et ipsos latrones manibus agere quo uiuant, item falsarios utique non pedibus, sed manibus operari malas litteras, histriones uero non manibus solis, sed totis membris uictum elaborare.

1. Θα προσπαθήσουμε τώρα να απαντήσουμε στις δικαιολογίες των κατασκευαστών ειδώλων που δεν θα έπρεπε ποτέ να είχαν γίνει δεκτοί στον οίκο του Θεού, αν οι Χριστιανοί γνώριζαν αυτόν τον Κανονισμό. (*16) Πρώτα απ' όλα, στον λόγο που συνήθως μας πετούν κατάμουτρα, «Δεν έχω τι άλλο να κάνω για να ζήσω», θα τους απαντήσουμε αυστηρά: «`Αρα ξέρεις τι να κάνεις για να ζήσεις. Κι αφού οι δικές σου δυνάμεις σου σε εξασφαλίζουν, τότε τι χρειάζεσαι τον Θεό;» (*17) Κατόπιν θα τους απαντήσουμε σχετικά με το επιχείρημα από την Γραφή που έχουν το θράσος να επικαλούνται, «**ότι ο απόστολος** ^{1 ΚΟΡ. 7:20} *είπε, "Εκαστος εν τη κλήσει καθ' ην εκλήθη, εν ταύτη ας μένη"*»: αν αληθεύει αυτή η ερμηνεία, τότε θα πρέπει να συνεχίσουμε όλοι τις αμαρτίες που κάναμε όταν μας προσκάλεσε ο Κύριος! (*18)

2. Γιατί όταν ο Κύριος μας προσκάλεσε ήμασταν όλοι αμαρτωλοί, αφού ο λόγος που ο Χριστός ήλθε στην γη ήταν για να ελευθερώσει τους αμαρτωλούς. Και πάλι λένε πως ο ίδιος απόστολος έδωσε την εντολή σύμφωνα με το δικό του παράδειγμα, «**ο κάθε άνθρωπος να βγάζει το ψωμί του με τα χέρια του**». Αλλά ^{1 ΘΕΣ. 4:11} αν αυτή η εντολή εφαρμόζεται αδιακρίτως για ^{2 ΘΕΣ. 3:8} όλα τα «**χέρια**», πρέπει να παραδεχτούμε ότι και οι κλέφτες των δημόσιων λουτρών (*19), κι οι ληστές, βγάζουν το ψωμί τους με τα χέρια τους. Ακόμα, οι παραχαράκτες με τα χέρια τους κάνουν τα πονηρά τους έργα, όχι με τα πόδια τους. Οι ηθοποιοί όμως κερδίζουν τα προς το ζην όχι μόνο με τα χέρια τους, αλλά με όλα τα μέλη του σώματός τους.

(*16) Κανονισμοί του Οίκου του Θεού, που είναι η Εκκλησία. Για παράδειγμα, κατασκευαστές ειδώλων δεν γίνονται δεκτοί στην πίστη αν, παρόλο που έμαθαν τον Νόμο του Θεού που αναλύει ο Τερτυλλιανός στα προηγούμενα κεφάλαια, επιμένουν να εξασκούν το βδελυκτό τους επάγγελμα. (*17) Αν η ζωή σου εξαρτάται και εξασφαλίζεται από τους δικούς σου κανόνες και όχι από το θέλημα και τον Νόμο του Θεού, δεν οφείλεις στον Θεό ούτε ευγνωμοσύνη ούτε υπακοή, άρα δεν έχει νόημα να ζητάς να γίνεις δεκτός στον Οίκο Του. (*18) Η παρερμηνεία αυτή χρησιμοποιείται σήμερα από διγάμους. (*19) Κλέφτες που σύχναζαν στα δημόσια λουτρά, ιδιαίτερα δημοφιλή ανάμεσα στους Ρωμαίους.

3. Ας ανοίξουμε λοιπόν τις πύλες της Εκκλησίας σε όλους αυτούς που εξοικονομούν τα προς το ζην με τα χέρια τους, χωρίς εξαίρεση των επαγγελματιών που δεν δέχεται ο θείκός Κανονισμός. Επίσης, για να αντικρούσουν την πρότασή μας ότι «κάθε ομοίωμα απαγορεύεται», μας ρωτούν: «Γιατί τότε ο Μωϋσής στην έρημο έφτιαξε ένα ομοίωμα φιδιού από χαλκό;» Κι εμείς τους απαντούμε ότι τα περιστατικά που έγιναν τότε αποτελούν το πρόπλασμα κάποιας κρυφής μελλοντικής οικονομίας, είναι μοναδικά, και **δεν έγιναν για να καταργήσουν τον νόμο**. Στην αντίθετη περίπτωση, αν κι εμείς ερμηνεύσουμε αυτά τα γεγονότα όπως τα ερμηνεύουν οι πολέμιοι του νόμου, θα παρουσιάσουμε (σαν τους *Μαρκιωνίτες*) τον Θεό ασυνεπή και ασταθή, αλλού να απαγορεύει κάτι, κι αλλού να το επιβάλλει. (*20)

4. Αλλά ακόμα κι αν κάποιοι προφασίζονται άγνοια του γεγονότος ότι το χάλκινο ομοίωμα του φιδιού που μοιάζει με φιγούρα κρεμασμένου υποδήλωνε το σχήμα του σταυρού του Κυρίου (*21) που επρόκειτο να μας ελευθερώσει απ' τα ερπετά – δηλ. απ' τους αγγέλους του διαβόλου – ενώ ο σταυρός ο ίδιος νίκησε τον διάβολο και τον κρέμασε στο ξύλο σκοτωμένο. Η άγνοια των άλλων αποκαλύψεων σχετικά με αυτό δεν έχει μεγάλη σημασία, φτάνει να θυμόμαστε την διαβεβαίωση του απόστολου ότι αυτά που συνέβαιναν τότε στον Λαό, έχουν για μας μεταφορική σημασία (*22) Ο ίδιος ο Κύριος που διά νόμου απαγόρευσε να φτιάχνουν είδωλα, δε σταμάτησε να το απαγορεύει δίνοντας την ασυνήθιστη εντολή για το χάλκινο φίδι. Αν λατρεύεις αυτόν τον Θεό, τότε έχεις τον νόμο Του που λέει: «*Ου ποιήσεις είδωλο, ουδέ παντός ομοίωμα*» Αν εξετάσετε αυτό που έγινε τότε, θα δείτε ότι ο Νόμος δόθηκε πριν την εντολή για το χάλκινο φίδι. Ακολουθήστε λοιπόν το παράδειγμα του Μωϋσή και συμμορφούμενοι με τον Νόμο μη φτιάξετε κανένα ομοίωμα, εκτός και σας διατάξει ο Θεός να το κάνετε. (*23)>

ΕΞ. 20:4

(*20) Πρόκειται για εκπληκτική ορθοτόμηση των Γραφών και αναίρει διάφορα επιχειρήματα των εικονολατρών του Μεσαίωνα. (*21) Το επιχείρημα του Τερτυλλιανού είναι ότι τα σύμβολα δεν ήταν είδωλα, ούτε ο Θεός θα ενέπνεε την δημιουργία συμβόλου με ειδωλολατρική χροιά. Το *Νεουσθάν (Χάλκωμα)* του Εζεκία (2 ΒΑΣ. 18:4) δείχνει πώς ένα θείο σύμβολο έγινε αντικείμενο ειδωλολατρίας, και δικαιώνει την καταστροφή του διότι έγινε αιτία παράβασης της 2ας Εντολής. (*22) Κοίτα: 1 ΚΟΡ. 10 [Γ']:6-11.

3. *Pateat igitur ecclesia omnibus, qui manibus et suo opere tolerant, si nulla exceptio est aritum quas dei disciplina non recipit. Sed ait quidam aduersus similitudinis interdictae propositionem : cur ergo Moses in eremo simulacrum serpentis ex aere fecit ?*

Seorsum figurae, quae dispositioni alicui arcanae praestuebantur, non ad erogationem legis, sed ad exemplarium causae suae. Alioquin si haec ut aduersarii legis interpretemur, numquid et nos, quod et Marcionitae, inconstantiam adscribimus omnipotenti, quem illi hoc modo destruunt ut mutabilem, dum alibi uetat, alibi mandat ?

4. *Si quis autem dissimulat illam effigiem aerei serpentis suspensi in modum figuram designasse dominicae crucis a serpentibus id est ab angelis diaboli liberaturae nos, dum per semetipsam diabolium id est serpentem interfectum suspendit, siue quae alia figurae istius expositio dignioribus reuelata est, dummodo apostolus affirmet omnia tunc figurate populo accidisse.*

Bene, quod idem deus et lege uetuit similitudinem fieri et extraordinario praecepto serpentis similitudinem indixit. Si eundem deum obseruas, habes legem eius, ne feceris similitudinem.

Si et praeceptum factae postea similitudinis respicis, et tu imitare Moysen, ne facias aduersus legem simulacrum aliquod, nisi et tibi deus iusserit.

Κεφ. 6. Στο βάπτισμα καταδικάζουμε την ειδωλολατρεία και η κατασκευή ειδώλων είναι ίδιο με τη λατρεία τους

VI. 1. *Si nulla lex dei prohibuisset idola fieri a nobis, nulla uox spiritus sancti fabricatoribus idolorum non minus quam cultoribus comminaretur, de ipso sacramento nostro interpretaremur nobis aduersas esse fidei eiusmodi artes.*

2. *Quomodo enim renuntiauimus diabolo et angelis eius, si eos facimus? Quod repudium diximus iis, non dico cum quibus, sed de quibus uiuimus? Quam discordiam suscepimus in eos, quibus exhibitionis nostrae gratia obligati sumus? Potes lingua negasse quod manu confiteris? Verbo destruere quod facto struis? Vnum deum praedicare qui tantos efficis? Verum deum praedicare qui falsos facis? Facio, ait quidam, sed non colo: quasi ob aliquam causam colere non audeat, nisi ob quam et facere non debeat, scilicet ob dei offensam utriusque.*

3. *Immo tu colis, qui facis, ut coli possint. Colis autem non spiritu uilissimi nidoris alicuius, sed tuo proprio nec anima pecudis impensa, sed anima tua. Illis ingenium tuum immolas, illis sudorem tuum libas, illis prudentiam tuam accendis. Plus es illis quam sacerdos, cum per te habeant sacerdotem; diligentia tua numen illorum est. Negas te quod facis colere? Sed illi non negant, quibus hanc saginatiorem et auratiorem et maiorem hostiam caedis, salutem tuam tota die.*

1. Ακόμα κι αν ο θεός Νόμος δεν απαγόρευε να φτιάξουμε είδωλα, ακόμα κι αν η φωνή του Αγ. Πνεύματος δεν μιλούσε γιά καταδίκη τόσο των τεχνιτών όσο και των λατρευτών των ειδώλων, από το μυστήριο της βάπτισής μας και μόνο μπορούμε να συμπεράνουμε ότι αυτές οι τέχνες έρχονται σ' αντίθεση με την πίστη>(*24)>

2. Γιατί πώς απορρίψαμε τον διάβολο και τους αγγέλους του, αν τους απεικονίζουμε; Πώς δηλώσαμε ότι αποχωριστήκαμε απ' αυτούς, αν ζούμε (όχι με αυτούς, αλλά) απ' αυτούς; Πώς διαφωνήσαμε με αυτούς στους οποίους χρωστάμε την επιβίωσή μας; Πώς αρνήθηκες με το στόμα αυτό που ομολογείς με το χέρι; Πώς με τον λόγο σου κατέστρεψες αυτό που δημιουργούν οι πράξεις σου; Πώς ομολόγησες έναν Θεό εσύ που φτιάχνεις πολλούς; Πώς ομολόγησες τον αληθινό Θεό, εσύ που φτιάχνεις ψεύτικους; Κάποιος μας είπε, «Τους φτιάχνω, αλλά δεν τους λατρεύω». Αλλά γιά τον ίδιο λόγο απαγορεύεται η δημιουργία και η λατρεία των ειδώλων: γιατί και τα δύο εξ ίσου προσβάλλουν τον Θεό.

3. Εσείς που τα δημιουργείτε γιά να τα λατρέψουν άλλοι, τα λατρεύετε περισσότερο. Γιατί δεν τα λατρεύετε με το πνεύμα κάποιου άχρηστου αρώματος, αλλά με το δικό σας. Όχι εις βάρος της ψυχής κάποιου ζώου, αλλά της δικής σας. Σε αυτά θυσιάζετε την εφευρετικότητά σας. Σε αυτά προσφέρετε τον ιδρώτα σας. Σε αυτά καίτε τον πυρσό της έμπνευσής σας. Τα υπηρετείτε περισσότερο από ιερέας, γιατί χωρίς εσάς δεν μπορούν να φτάσουν στον ιερέα. Η δική σας εργασία τα κάνει θεούς>(*25)> Κι ισχυρίζεστε ότι δεν λατρεύετε αυτά που δημιουργείτε; Αλλά δυστυχώς τα είδωλα δεν έχουν την ίδια γνώμη, γιατί σε αυτά θυσιάζετε το πιό παχύ και πολύτιμο ολοκαύτωμα: την σωτηρία σας.

(*23) Η εξαίρεση επιβεβαιώνει τον κανόνα: το ότι ο Θεός έδωσε αυτή την όντως ασυνήθιστη εντολή σε μία εξαιρετική περίπτωση, σε καμία περίπτωση δεν φαίνεται να αναρεί την προηγούμενη ρητή απαγόρευση Του γιά την δημιουργία ομοιωμάτων. (ΕΞ. 35:31) Η διδασκαλία του Τερτυλλιανού επί του θέματος, βρίσκεται σ' απόλυτη συμφωνία με αυτή των Πατέρων. Όμως σύγκρινε την Κατήχηση της Τρέντης (κεφ. 2, ερώτ. 17): «Και μη νομίζετε ότι αυτή η εντολή απαγορεύει την τέχνη της ζωγραφικής ή της γλυπτικής, διότι η Γραφή μας πληροφορεί ότι ο ίδιος ο Θεός διέταξε να φτιάξουν εικόνες των χερουβείμ και του χάλκινου φιδιού.» Ενώ ο Τερτυλλιανός αναφέρεται στο συμβάν σαν εξαίρεση, η κατήχηση το εμφανίζει σαν κανόνα. Και καλά ως εδώ που μιλά μόνο γιά τέχνη. >>

Κεφ. 7. Οι πιστοί θλίβονται που οι ειδωλοποιοί γίνονται δεκτοί στην Εκκλησία, ακόμη και στη διακονία

1. Μια ολόκληρη περίοδο ο ζήλος της πίστεως θα κάνει έκκληση γι' αυτό το θέμα, και θα θρηνεί που έρχονται άνθρωποι από τα είδωλα κατευθείαν στην Εκκλησία, από το εργαστήριο του εχθρού στον οίκο του Θεού. Θα θρηνεί που στο Πατέρα Θεό υψώνονται χέρια που είναι μητέρες ειδώλων. Χέρια που προσεύχονται στον Θεό μέσα στην Εκκλησία, κι έξω δέχονται προσευχές από τους εχθρούς του Θεού. **Θα θρηνεί γιατί χέρια που δίνουν σώμα στους δαίμονες, αγγίζουν το σώμα του Χριστού. (*26)**

2. Και σαν να μην έφτανε αυτό, σαν να ήταν μικρό παράπτωμα το ότι μολύνουν αυτό που παίρνουν από άλλα χέρια, τα χέρια αυτά δίνουν σε άλλους αυτό που μολύνουν,

3. **ειδωλοποιοί επιλέγονται για εκκλησιαστική διακονία. Οποίο βδέλυγμα!** Οι Ιουδαίοι μία φορά κακοποίησαν τον Χριστό, ενώ αυτοί καθημερινά κομματιάζουν το σώμα Του. Δεν θα έπρεπε να κοπούν αυτά τα χέρια; Το εδάφιο **ΜΑΤΘ. 18:8** «αν σε σκανδαλίζει το χέρι σου, κόψε το» είναι μόνο μεταφορικό; Τα χέρια που σκανδαλίζουν το σώμα του Χριστού θα μείνουν ανενόχλητα; (*27)

VII. 1. *Ad hanc partem zelus fidei perorabit ingemens: Christianum ab idolis in ecclesiam uenire, de aduersaria officina in domum dei uenire, attollere ad deum patrem manus matres idolorum, his manibus adorare, quae foris aduersus deum adorantur, eas manus admouere corpori domini, quae daemoniis corpora conferunt ?*

2. *Nec hoc sufficit. Parum sit, si ab aliis manibus accipiant quod contaminent, sed etiam ipsae tradunt aliis quod contaminauerunt.*

3. *Adleguntur in ordinem ecclesiasticum artifices idolorum. Pro scelus ! Semel Iudaei Christo manus intulerunt, isti quotidie corpus eius lacessunt. O manus praecidendae ! Viderint iam, an per similitudinem dictum sit : si te manus tua scandalizat, amputa eam. Quae magis amputandae, quam in quibus domini corpus scandalizatur?*

(*23)> Η Κατήχηση όμως συνεχίζει (κεφ. 2, ερωτ. 23-24), διδάσκοντας ότι είναι «ιερή συνήθεια» να φτιάχνουμε και να τιμούμε εικόνες των αγίων, μιά συνήθεια που «ωφελεί πολύ τους πιστούς». Κατόπιν διαβεβαιώνει θρασύτατα ότι αυτό το δόγμα «στηρίζεται στις πηγές της Αποστολικής εποχής, στις εκκλησιαστικές Συνόδους, και στα γραπτά των αγίων και πολυμαθών Πατέρων, που έχουν όλοι την ίδια γνώμη επί του θέματος.» Σίγουρα όλοι οι Πατέρες έχουν την ίδια γνώμη, η οποία όμως είναι διαμετρικά αντίθετη από την κατασκευή και λατρεία εικόνων! Παραδείγματός χάριν ο Επιφάνιος Κύπρου (315-403) γράφει στον Ιωάννη επίσκοπο της Ιερουσαλήμ: «Όταν σε ακολούθησα ... έφθασα στο χωριό Αναμπλάθα ... και πηγαίνοντας στην εκεί εκκλησία ... βρήκα μία κουρτίνα κρεμασμένη στην είσοδο ... που έφερε την εικόνα του Χριστού ή κάποιου αγίου ... Βλέποντας αυτό και μη δυνάμενος να αποδεχθώ ότι η εικόνα ενός ανθρώπου βρίσκεται στην εκκλησία του Χριστού ενάντια στην διδασκαλία των Γραφών την έσκισα ... και έδωσα εντολές τέτοιες απεικονίσεις δεν θα υπάρχουν στις εκκλησίες του Χριστού.» (*24) Κάνει ευθεία αναφορά σε εντός της Εκκλησίας προφητείες της εποχής του, οι οποίες μιλούσαν κατά των ειδώλων και των ειδωλοποιών. Επίσης για πρώτη φορά χρησιμοποιείται ο όρος «μυστήριο» για το βάπτισμα. (*25) Αν δεν τα φτιάχνατε δεν θα υπήρχαν, κι αν δεν υπήρχαν δεν θα τα λάτρευαν. (*26) Φτιάχνουν με τα χέρια τα είδωλα και με τα ίδια χέρια παίρνουν την θεία κοινωνία. (*27) Προκαλεί έκπληξη το όριο της αποστασίας και συμβιβασμού. Ζητεί αποκοπή.

Κεφ. 8. Υπάρχουν νόμιμοι τρόποι να ζείτε, ούτε να κάνετε πλάγιες τέχνες που υποβοηθούν την ειδωλολατρεία

VIII. 1. *Sunt et aliae conplurium artium species, quae, etsi non contingunt idolorum fabricationem, tamen ea, sine quibus idola, nil possunt, eodem crimine expediunt. Nec enim differt, an extruas uel exornes, si templum, si aram, si aediculam eius instruxeris, si bratteam expresseris aut insignia aut etiam domum fabricaueris. Maior est eiusmodi opera, quae non effigiem confert, sed auctoritatem.*

2. *Si ita necessitas exhibitionis extenditur, habent et alias species, quae sine exorbitatione disciplinae id est sine idoli confictura opem uictus praestent. Scit albarius tector et tecta sarcire et tectoria inducere et cisternam liare et cymatia distendere et multa alia ornamenta praeter simulacra parietibus incrispare. Scit et pictor et marmorarius et aerarius et quicumque caelator latitudines suas et utique multo faciliores.*

3. *Nam qui signum describit, quanto facilius abacum linit? Qui de tilia Martem exculpit, quanto citius armarium compingit? Nulla ars non alterius artis aut mater aut propinqua est. Nihil alterius uacat. Tot sunt artium uenae, quot hominum concupiscentiae. Sed de mercedibus et manus pretiis interest. Perinde interest et de labore. Minor merces frequentiore actu repensatur.*

1. Άλλες τέχνες επίσης, παρόλο που δεν κατασκευάζουν είδωλα, είναι εξ ίσου ένοχες γιατί προμηθεύουν τον δευτερεύοντα καλλωπισμό, χωρίς τον οποίο τα είδωλα δεν έχουν δύναμη. Το στήσιμο του ειδώλου και ο καλλωπισμός του, έχουν την ίδια αξία. Αν στολίζεις τον ναό του, τον βωμό του ή την κόγχη του, αν φτιάχνεις στην πρέσσα χρυσά φύλλα ή σφυρήλατα εμβλήματα, ή ακόμα τον οίκο (του ειδώλου), μάθε ότι αυτές οι εργασίες που δεν δίνουν μορφή, αλλά εξουσία, είναι πιο σπουδαίες.

2. Αν σε πιέζει η ανάγκη της επιβίωσης, μπορείς με αυτές τις τέχνες να κερδίσεις το ψωμί σου χωρίς να βγεις από το μονοπάτι της διδασκαλίας, δηλαδή χωρίς να τις βάλεις στην υπηρεσία των ειδώλων. Ο τεχνίτης του γύψου, εκτός από το να κατασκευάζει είδωλα, ξέρει επίσης να επιδιορθώνει σκεπές, να σοβατίζει, να περνάει δεξαμενές με βερνίκι, να σχεδιάζει αψίδες και να φτιάχνει σε τοίχους σαλονιών ανάγλυφες διακοσμήσεις. Επίσης ο ζωγράφος, ο γλύπτης, ο τεχνίτης του χαλκού, και ο κάθε είδους χαράκτης ξέρει πάρεργα της τέχνης του, που είναι και πιο εύκολα από την τέχνη του αυτή καθαυτή. (*28)

3. Για αυτόν που ζωγραφίζει αγάλματα, είναι πολύ πιο εύκολο να ζωγραφίσει ένα μπουφέ! Για αυτόν που σκαλίζει έναν Άρη από τον κορμό της νερατζιάς, είναι πολύ πιο εύκολο να σκαλίσει ένα μπαούλο! Η κάθε τέχνη σχετίζεται με κάποια άλλη: καμία δεν είναι αποκομμένη από τις συναφείς. Τα παρακλάδια των τεχνών είναι τόσα, όσες οι επιθυμίες των ανθρώπων. «Αλλά υπάρχει διαφορά στα ημερομίσθια και τις αμοιβές της χειροτεχνίας.» Σωστά, όμως υπάρχει διαφορά και στην απαιτούμενη εργασία. Οι μικρότερες αμοιβές είναι συχνότερες.

Για αυτόν που ζωγραφίζει αγάλματα, είναι πολύ πιο εύκολο να ζωγραφίσει ένα μπουφέ! Για αυτόν που σκαλίζει έναν Άρη από τον κορμό της νερατζιάς, είναι πολύ πιο εύκολο να σκαλίσει ένα μπαούλο! Η κάθε τέχνη σχετίζεται με κάποια άλλη: καμία δεν είναι αποκομμένη από τις συναφείς.

(*28) Είναι σαφές ότι η τέχνη δεν είναι κάτι κακό αντιθέτως στην Γραφή όταν είναι στην υπηρεσία του Θεού εκθειάζεται. (ΕΞ. 35[ΛΕ]:31-32). Η κακή χρήση της είναι το πρόβλημα.

4. Πόσα σαλόνια θέλουν αγάλματα; Πόσοι ναοί κι ιερά ειδώλων υπάρχουν; Αλλά σπίτια, δημόσια κτήρια, λουτρά κι ενοικιαζόμενες κατοικίες, πόσα υπάρχουν; **Το γυάλισμα των παπουτσιών είναι καθημερινή δουλειά**, αλλά το γυάλισμα του Ερμή και του Σέραπι δεν είναι. Φτάνει ως εδώ για τα κέρδη των τεχνών. **Η πολυτέλεια κι η επίδειξη έχουν περισσότερους θιασώτες, παρά η δεισιδαιμονία.** Η επίδειξη θέλει περισσότερα πιάτα και ποτήρια απ'την δεισιδαιμονία. (*28α)

5. Η πολυτέλεια θέλει περισσότερα στεφάνια από τις ειδωλολατρικές τελετές. Όταν όμως προτρέπουμε τους πιστούς να εξασκούν τέχνες που δεν έχουν σχέση με είδωλα ή με πράγματα που συνοδεύουν τα είδωλα, κι επειδή κάποια πράγματα των ειδώλων είναι και είδη κοινής κατανάλωσης, πρέπει να επιστήσουμε την προσοχή στο εξής: δεν πρέπει να δώσουμε τα έργα μας σε άτομο που – απ' όσο γνωρίζουμε βέβαια – θα τα προσφέρει σε είδωλα. Γιατί αν κάνουμε αυτή την παραχώρηση και δεν καταφύγουμε στις γνωστές θεραπείες, θα μολυνθούμε από την ειδωλολατρεία, διότι τα χέρια μας (εν γνώσει μας) ασχολήθηκαν με την περιποίηση, την τιμή και την υπηρεσία των δαιμόνων. (*29)

Κεφ. 9. Η αστρολογία συνδέεται με την ειδωλολατρεία

1. Επίσης υπάρχουν και κάποιες επιστήμες που φέρουν το στίγμα της ειδωλολατρίας. Για τους αστρολόγους δεν θα έπρεπε να μιλάμε καν. (*30). Αλλά επειδή **τώρα τελευταία κάποιος μας προκάλεσε, διεκδικώντας το δικαίωμα να παραμείνει σ'αυτό το επάγγελμα**, θα πω λίγα λόγια. Δεν τιμά τα είδωλα αυτός που έχει γράψει τα ονόματά τους στον ουρανό (*31), και στα οποία αποδίδει την δύναμη του Θεού;

4. *Quot parietes signa desiderant ? Quot templa et aedes idolis aedificantur ? Domus uero et praetoria et balnea et insulae quantae ? Soccus et baxa quotidie deauratur, Mercurius et Serapis non quotidie. Sufficiat ad quaestum artificiorum. Frequentior est omni superstitione luxuria et ambitio. Lances et scyphos facilius ambitio quam superstitio desiderabit.*

5. *Coronas quoque magis luxuria quam sollemnitatis erogat. Cum igitur ad haec artificiorum genera cohortemur, quae idolum quidem et quae idolo competunt non adtingant, sint autem et hominibus communia saepe quae et idolis, hoc quoque cauere debemus, ne quid scientibus nobis ab aliquibus de manibus nostris in rem idolorum postuletur. Quod si concesserimus et non remediis iam usitatis egerimus, non puto nos a contagio idololatriae uacare, quorum manus non ignorantium in officio uel in honore et usu daemoniorum deprehenduntur.*

IX. 1. *Animaduertimus inter artes etiam professiones quasdam obnoxias idololatriae. De astrologis ne loquendum quidem est. Sed quoniam quidam istis diebus prouocauit defendens sibi perseuerantiam professionis istius, paucis utar. Non allego, quod idola honoret, quorum nomina caelo inscripsit, quibus omnem dei potestatem addixit, quod propterea homines non putant Deum;*

(*28α) Σήμερα που οι θρησκείες βρίσκονται στο περιθώριο, η πολυτέλεια και η επίδειξη πήραν την πρώτη θέση και αυτές υπηρετούν οι τέχνες. (*29) Εμμεση αναφορά στην 1 ΚΟΡ. 10[Γ]:20 και 1 ΤΙΜ. 5[Ε]:22. (*30) Διάβαζε: ΕΦ. 5[Ε]:11-12. (*31) Τα άστρα έχουν ονόματα ημιθέων και μυθικών ηρώων, δηλαδή ειδώλων.

requirendum praesumentes stellarum nos immutabili arbitrio agi : unum propono, angelos esse illos desertores dei, amatores feminarum, proditores etiam huius curiositatis, propterea quoque damnatos a deo.

2. *O diuina sententia usque ad terram pertinax, cui etiam ignorantibus testimonium reddunt ! Expelluntur mathematici, sicut angeli eorum, Vrbs et Italia interdicuntur mathematicis, sicut caelum angelis eorum. Eadem poena est exilii discipulis et magistris.*

3. *Sed magi [et astrologi] ab oriente uenerunt. Scimus magiae et astrologiae inter se societatem. Primi igitur stellarum interpretes natum Christum annuntiauerunt, primi munerauerunt. Hoc nomine Christum, opinor, sibi obligauerunt. Quid tum ? Ideo nunc et mathematicis patrocinabitur illorum magorum religio ? De Christo scilicet est mathesis hodie, stellas Christi, non Saturni et Martis et cuiusque ex eodem ordine mortuorum obseruat et praedicat.*

4. *At enim scientia ista usque ad euangelium fuit concessa, ut Christo edito nemo exinde natiuitatem alicuius de caelo interpretetur. Nam et tus illud et myrram et aurum ideo infanti tunc domino obtulerunt quasi clausulam sacrificiationis et gloriae saecularis, quam Christus erat adepturus.*

Γιατί οι άνθρωποι, σίγουροι ότι η ζωή μας ρυθμίζεται από τις αιώνιες δυνάμεις των άστρων, δεν νιώθουν καμία ανάγκη να ζητήσουν τον Θεό. Νομίζω ότι οι εφευρέτες αυτής της παράξενης τέχνης είναι οι αποστάτες άγγελιο-εραστές των γυναικών, γι' αυτό και ο Θεός την καταδίκασε.

2. Η δύναμη της θείας καταδίκης φτάνει έως την γη, και απόδειξη είναι αυτοί οι χωρίς επίγνωση άνθρωποι. Οι αστρολόγοι εκδιώχθηκαν, όπως οι άγγελοί τους. Η Ρώμη και η Ιταλία είναι απαγορευμένο έδαφος για τους αστρολόγους, καθώς ο ουρανός είναι απαγορευμένος για τους πεσόντες αγγέλους. Η ποινή του αποκλεισμού είναι ίδια για τους μαθητές και για τους δασκάλους τους.

3. «Αλλά οι Μάγοι και οι αστρολόγοι ήρθαν από την ανατολή» (*32). **Είναι γνωστή η συμμαχία μαγείας και αστρολογίας.** Τι κι αν οι ερμηνευτές των άστρων ήταν οι πρώτοι που ανακοίνωσαν την γέννηση του Χριστού και οι πρώτοι που του πήγαν «δώρα»; Μήπως με αυτή τους την πράξη υποχρέωσαν τον Χριστό να τους χρωστά ευγνωμοσύνη; Ή μήπως η αρχαία θρησκεία των Μάγων θα γίνει πάτρονας των μοντέρνων αστρολόγων; Ή θα μας πείτε ότι η σημερινή αστρολογία ασχολείται με τα άστρα του Χριστού, και όχι με αυτά του Κρόνου, του Άρη, και των άλλων από την τάξη των νεκρών (*33) που παρατηρεί και κηρύττει;

4. Πάντως η επιστήμη αυτή επιτρεπόταν μέχρι τον καιρό του Ευαγγελίου, ώστε η γέννηση του Χριστού να είναι η τελευταία που θα προβλεπόταν από ουράνια σημάδια. Γι' αυτό πρόσφεραν στον Κύριο που ήταν τότε βρέφος σμύρνα χρυσό και λίβανο, προμηνύοντας το τέλος της εγκόσμιας θυσίας και δόξας, την οποία ο Χριστός επρόκειτο να καταργήσει. (*34)

(*32) Διάβασε το δεύτερο κεφάλαιο του Ματθαίου. (*33) Θεοποιημένων ηρώων. (*34) Κάνει τελείως πρωτότυπη προσέγγιση στο θέμα της επίσκεψης των μάγων διάφορη των ύστερων θεολόγων. Ομιλεί για *επιστήμη*.

5. Όσο για το όνειρο – που σίγουρα τους έστειλε ο Θεός – να γυρίσουν στην πατρίδα τους από άλλο μονοπάτι κι όχι από αυτό που ήρθαν, η εξήγηση είναι ότι έπρεπε να αλλάξουν πορεία, και να μη μείνουν στο αρχαίο μονοπάτι (*34α) τους. Όχι για να μη τους ακολουθήσει ο Ηρώδης, που ποτέ δεν τους ακολούθησε, ούτε κατάλαβε ότι έφυγαν από άλλο δρόμο, αφού δεν ήξερε και από ποιο δρόμο είχαν έρθει.

6. Για να το καταλάβουμε λοιπόν με την σωστή πνευματική προοπτική, η εντολή ήταν ότι από τότε και στο εξής έπρεπε να περπατήσουν διαφορετικά. Επίσης και το άλλο είδος των μάγων, αυτών που ανταγωνίζονταν τα θαύματα του Μωϋσή (*35), δοκίμασε την υπομονή του Θεού μέχρι την εποχή του Ευαγγελίου. Και όταν ο Σίμων ο Μάγος πίστεψε (νομίζοντας ότι είναι ακόμα στην θρησκεία των ταχυδακτυλουργών, και φιλοδοξώντας να αποκτήσει, μαζί με τα άλλα θαύματα του επαγγέλματός του, την δωρεά του Αγίου Πνεύματος δι' επιθέσεως χειρών πήρε την κατάρα των αποστόλων και απεβλήθη από την πίστη. Καθώς και ο άλλος μάγος που ήταν μαζί με τον Σέργιο Παύλο τιμωρήθηκε με τύφλωση, επειδή αντιστεκόταν στους ίδιους αποστόλους.

(ΠΡΑΞ. 8:9-24)

(ΠΡΑΞ. 13:6-11)

7. Πιστεύω πως την ίδια τύχη θα είχε και όποιος αστρολόγος έμπαινε εμπόδιο στον δρόμο των αποστόλων. Αλλά όταν η αστρολογία είναι παρακλάδι της μαγείας, και η μαγεία τιμωρείται, βεβαίως το επί μέρους καταδικάζεται μέσα στο γενικό. Μέσα στο Ευαγγέλιο δεν θα βρήτε πουθενά σοφιστές, Χαλδαίους, επαϊδούς, οιωνοσκόπους ή μάγους, εκτός από περιπτώσεις που τιμωρούνται. «Που είναι ο σοφός, που ο γραμματεύς, που ο συζητητής του αιώνας τούτου; Δεν εμύρανε ο Θεός την σοφία του αιώνας τούτου;»

1 ΚΟΡ. 10:20

5. *Quod igitur isdem magis somnium sine dubio ex dei uoluntate suggessit, ut irent in sua, sed alia, non qua uenerant, uia, id est, ne pristina secta sua incederent, non, ne illos Herodes persequeretur, qui nec persecutus est, etiam ignorans alia uia digressos, quoniam et qua uenerant ignorabat, adeo uiam sectam et disciplinam intellegere debemus.*

6. *Itaque magis praeceptum, ut exinde aliter incederent. Sic et alia illa species magiae, quae miraculis operatur, etiam aduersus Moysen aemulata patientia dei traxit ad euangelium usque. Nam exinde et Simon Magus iamiam fidelis, quoniam aliquid adhuc de circulatoria secta cogitaret, ut scilicet inter miracula professionis suae etiam spiritum sanctum per manuum inpositionem enundinaret, maledictus ab apostolis de fide eiectus est : alter magus, qui cum Sergio Paulo, quoniam isdem aduersabatur apostolis, luminum amissione multatus est.*

7. *Hoc et astrologi retulissent, credo, si qui in apostolos incidisset. Attamen cum magia punitur, cuius est species astrologia, utique et species in genere damnatur. Post euangelium nusquam inuenias aut sophistas aut Chaldaeos aut incantatores aut coniectores aut magos, nisi plane punitos. Vbi sapiens, ubi litterator, ubi conquisitor huius aevi ? Nonne infatuauit deus sapientiam huius saeculi?*

(*34α) Εννοεί πνευματικό μονοπάτι, κάνοντας αναγωγή στο όλο θέμα. (*35) Διάβασε ΕΞΟΔ., κεφ. 7 και σύγκρινε με 2 ΤΙΜ. 3[Γ]:8.

8. *Nihil scis, mathematice, si nesciebas te futurum Christianum. Si sciebas, hoc quoque scire debueras, nihil tibi futurum cum ista professione.*

Ipsa te de periculo suo instrueret, quae aliorum climacterica praecanit. Non est tibi pars neque sors in ista ratione. Non potest regna caelorum sperare cuius digitus aut radius abutitur caelo.

X. 1. *Quaerendum autem est etiam de ludimagistris, sed et ceteris professoribus litterarum. Immo non dubitandum affines illos esse multimodae idololatriae. Primum quibus necesse est deos nationum praedicare, nomina, genealogias, fabulas, ornamenta honorifica quaeque eorum enuntiare, tum sollemnia festaque eorundem observare, ut quibus uectigalia sua supputent.* 2. *Quis ludimagister sine tabula vii idolorum Quinquatria tamen frequentabit? Ipsam primam noui discipuli stipem Mineruae et honori et nomini consecrat, ut, etsi non profanatus alicui idolo uerbotenus de idolothyto esse dicatur, pro idololatra uitetur. Quid? Minus est inquinamenti? Eoque praestat quaestus et nominibus et honoribus idolo nuncupatus?* 3. *Quam Minerualia Mineruae, quam Saturnalia Saturni, quae etiam seruiculis sub tempore Saturnalium celebrari necesse est.*

8. **Αστρολόγε, αν δεν ξέρεις ότι έπρεπε να είχες γίνει Χριστιανός, τότε δεν ξέρεις τίποτα. Κι αν το ξέρεις κι έχεις γίνει, θα έπρεπε επίσης να ξέρεις ότι είναι ανάγκη να σταματήσεις το επάγγελμά σου, αν αυτό προβλέπει τις συμφορές των άλλων, τότε σίγουρα μπορεί να σε προειδοποιήσει για το πόσο επικίνδυνο είναι να το συνεχίσεις. Δεν μπορείς να ανήκεις σε αυτό το σύστημα (*36). Δεν γίνεται να ελπίζει στην βασιλεία των ουρανών όποιος με το δάκτυλό του ή με το μαγικό ραβδί του προσβάλλει τον ουρανό (*37)**

Κεφ. 10. Τα προβλήματα των διδασκόντων στις φιλοσοφικές σχολές.

1. Η έρευνά μας τώρα θα επεκταθεί στους διευθυντές των σχολών, και γενικότερα στους καθηγητές λογοτεχνίας, οι οποίοι έρχονται σε επαφή με την ειδωλολατρεία πρώτα γιατί χρειάζεται να διδάξουν τις εθνικές θεότητες, τα ονόματα, τις γενεαλογίες, και τις τιμητικές διακρίσεις καθενός ξεχωριστά, κι έπειτα γιατί πρέπει να παρακολουθούν τις τελετές και τις γιορτές των θεών, αφού από αυτούς βγάζουν το ψωμί τους.

2. Ποιός διευθυντής σχολής πηγαίνει στα Κουϊνκουάτρια χωρίς ένα πίνακα των επτά ειδώλων; (*38) Την πρώτη πληρωμή του κάθε μαθητή την αφιερώνει στο όνομα της Αθηνάς και προς τιμήν της: ώστε ακόμα και αν δεν «*τρώνει*» (1 ΚΟΡ. 10:28) *κατ' όνομα (επειδή δεν αφιερώθηκε σε ιδιαίτερο είδωλο)*, είναι στην ουσία ειδωλόλατρης. Όταν μία δουλειά αφιερώνεται δημοσίως σε ένα είδωλο, και ονομαστικά και ουσιαστικά, δεν είναι ένας μολυσμός που επαναλαμβάνεται; 3. Τα Μινερβάλια γίνονται προς τιμήν της Αθηνάς και τα Σατουρνάλια προς τιμήν του Κρόνου. Στα Σατουρνάλια γιορτάζουν τον Κρόνο υποχρεωτικά οι πάντες, ακόμα και οι μικροί σκλάβοι.

(*36) Διάβασε: ΠΡΑΞ. 8|Η|:21. (*37) Ο αστρολόγος προσβάλλει τον ουρανό γιατί χρησιμοποιεί τα ουράνια σώματα για την απάτη του. (*38) Έννοεί τους επτά πλανήτες. Σήμερα βέβαια έγιναν εννιά!

Επίσης πρέπει να πιάσουν τα δώρα του Νέου Έτους, και να κρατήσουν το Σεπτιμόντιο. Και να απαιτήσουν όλα τα δώρα του Μεσοχειμῶνου και την γιορτή των Αγαπητών Συγγενών. Τα σχολεία στεφανώνονται με λουλούδια, οι γυναίκες των αρχιερέων θυσιάζουν, **το σχολείο τιμάται τις καθορισμένες ιερές ημέρες.**

4. Το ίδιο πράγμα γίνεται στα γενέθλια των ειδώλων. Όλες οι τελετές του διαβόλου απαράλλαχτες. Ποιός μπορεί να πιστέψει ότι αυτά τα πράγματα αρμόζουν σε Χριστιανό δάσκαλο; (*39) Ή ο ίδιος πιστεύει ότι αρμόζουν στον οποιοδήποτε; Ξέρω ότι λέγεται το εξής: «**Αν απαγορεύεται οι δούλοι του Θεού να διδάσκουν λογοτεχνία, τότε απαγορεύεται και να την μαθαίνουν. Αλλά πώς μπορεί κάποιος να εκπαιδευθεί για να αναπτύξει την συνήθη ανθρώπινη ευφυΐα ή οποιονδήποτε τομέα διανόησης, αν δεν διδάχτεί λογοτεχνία; Κι αν αποκηρύξουμε τις κοσμικές σπουδές, πώς μπορούμε χωρίς αυτές να σπουδάσουμε τον θείο Λόγο;**»

5. Ας δούμε λοιπόν το πόσο αναγκαία είναι η μάθηση της λογοτεχνίας, και **ας αναλογιστούμε ότι δεν μπορούμε ούτε να την δεχτούμε απόλυτα, αλλά ούτε και να την απορρίψουμε απόλυτα.** Η μάθηση της λογοτεχνίας επιτρέπεται στους πιστούς περισσότερο από την διδασκαλία της, γιατί **η μάθηση είναι διαφορετική από την διδασκαλία.** Αν ένας πιστός διδάσκει λογοτεχνία, να τι συμβαίνει: ενώ διδάσκει συστήνει, ενώ παραδίνει συμφωνεί, ενώ απαγγέλει **ομολογεί τους επαίνους των ειδώλων που είναι διάσπαρτοι στα κείμενα.**

6. Επιβεβαιώνει τους θεούς με αυτό το όνομα (*40) – ενώ ο Νόμος, ως γνωστόν, «**απαγορεύει να προφέρουμε ονόματα θεών**», μάλιστα «**επί ματαίω**». Έτσι ο διάβολος αυξάνει σιγά-σιγά την πίστη των ανθρώπων από τα πρώτα βήματα της εκπαίδευσής τους.

Etiam strenuae captandae et septimontium, et Brumae et carae cognationis honoraria exigenda omnia, Florae scholae coronandae; flaminicae et aediles sacrificant creati; schola honoratur feriis.

4. Idem fit idoli natali; omnis diaboli pompa frequentatur. Quis haec competere Christiano existimabit, nisi qui putabit conuenire etiam non magistro ?

Scimus dici posse : si docere litteras dei seruis non licet, etiam nec discere licebit, et, quomodo quis institueretur ad prudentiam interim humanam uel ad quemcumque sensum uel actum, cum instrumentum sit ad omnem uitam litteratura ?

Quomodo repudiamus saecularia studia, sine quibus diuina non possunt ?

5. Videamus igitur necessitatem litteratoriae eruditionis, respiciamus ex parte eam admitti [non] posse, ex parte uitari.

Fideles magis discere quam docere litteras capit; diuersa est enim ratio discendi et docendi. Si fidelis litteras doceat, insertas idolorum praedicationes sine dubio, dum docet, commendat, dum tradit, affirmat, dum commemorat, testimonium dicit.

6. Deos ipsos hoc nomine ob-signat, cum lex prohibeat, ut diximus, deos pronuntiari et nomen hoc in uano conlocari. Hinc prima diabolo fides aedificatur ab initiis eruditionis.

(*39) Μάλλον κάνει αναφορά σε Χριστιανούς δασκάλους που εργαζόνταν σε εθνικά σχολεία. (*40) Αποκαλώντας τους «θεούς». Υπάρχει και σήμερα πρόβλημα συνειδήσεως Χριστιανών δασκάλων με την διδασκαλία, π.χ. της θεωρίας της εξελίξεως, εκτρώσεις, εθνικιστικές ψευδολογίες, κ.α.

Quaere, an idololatrian committat qui de idolis catechizat. At cum fidelis haec discit, si iam sapit, quid sit, neque recipit neque admittit, v multo magis, si dudum sapit. Aut ubi coeperit sapere, prius sapiat oportet quod prius didicit, id est de deo et fide.

Proinde illa respuet nec recipiet et erit tam tutus, quam qui sciens uenenum ab ignaro accipit nec bibit.

7. *Huic necessitas ad excusationem deputatur, quia aliter discere non potest. Tanto autem facilius est litteras non docere quam non discere, quanto et reliqua scholarum de publicis ac propriis sollemnitatibus inquinamenta facilius discipulis fidelis non adibit quam magister non frequentabit.*

XI. 1. *De generationibus si cetera delictorum recogitemus, inprimis cupiditatem radicem omnium malorum, qua quidam inretiti circa fidem naufragium sunt passi, cum bis et idololatria ab eodem apostolo dicta sit cupiditas, tum mendacium cupiditatis ministrum -- taceo de periurio, quando ne iurare quidem liceat -- negotiatio seruo dei apta est? Ceterum si cupiditas abscedat, quae est causa adquirendi? Cessante causa adquirendi non erit necessitas negotiandi.*

Ρωτάτε αν αυτός που κάνει κατήχηση για τα είδωλα διαπράττει ειδωλολατρεία. **Όταν μαθαίνει αυτά τα πράγματα ένας πιστός του οποίου η ηλικία επιτρέπει να καταλαβαίνει τι είναι η ειδωλολατρεία, τότε ούτε τα αφομοιώνει ούτε τα επιτρέπει.** Αν είναι σε ηλικία που αρχίζει να καταλαβαίνει, πρέπει πρώτα να καταλάβει αυτά που έχει μάθει προηγουμένως, δηλαδή τα σχετικά με τον Θεό και την πίστη. Ως εκ τούτου θα απορρίψει αυτά τα πράγματα, και δεν θα τα δεχτεί. Θα είναι ασφαλής όπως αυτός που εν γνώσει του παίρνει δηλητήριο – αλλά δεν το πίνει – από κάποιον που δεν το γνωρίζει.

7. Είναι δικαιολογημένος απ' την ανάγκη, γιατί δεν έχει άλλο τρόπο να μάθει. Επί πλέον, το να μη διδάσκεις λογοτεχνία είναι τόσο πιο εύκολο απ'το να μη μαθαίνεις, όσο ευκολότερο είναι για τον μαθητή να μη παρακολουθεί παρά για τον δάσκαλο να μη πηγαίνει στις άλλες βέβηλες εκδηλώσεις δημοσίων και σχολικών τελετών

Κεφ. 11. Η σχέση μεταξύ απληστείας και εμπορίου ειδωλολατρείας.

1. Εξετάζοντας τα υπόλοιπα αμαρτήματα και την γένεσή τους, ας αρχίσουμε με την φιλαργυρία που είναι «**ρίζα παντός κακού**», και 1 TIM. 6:10 όποιοι παγιδεύτηκαν σε αυτή «**εναυάγησαν εις την πίστην**». Ο απόστολος ονομάζει την πλεονεξία ειδωλολατρεία. Κατόπιν, εξετάζοντας τον 1 TIM. 1:19 υπηρέτη της φιλαργυρίας, το ψεύδος – δεν συζητώ για την ψευδορκία, **αφού απαγορεύεται ακόμα και ο όρκος** – θα δούμε αν το εμπόριο 1 TIM. 1:19 ταιριάζει στους δούλους του Θεού. Αλλά **όταν σταματήσει να υπάρχει το κίνητρο της φιλαργυρίας, δεν υπάρχει ανάγκη για την άσκηση του εμπορίου.** MATΘ. 5:34-37

2. Ας υποθέσουμε τώρα ότι η επαγρύπνησή μας ενάντια στην πλεονεξία και στο ψεύδος μας εξασφαλίζει κάποια δικαιοσύνη στο εμπόριο. Όμως αυτό το εμπόριο που ανήκει στην ψυχή και το πνεύμα των ειδώλων, που περιποιείται κάθε δαίμονα, είναι σίγουρα ειδωλολατρεία, και μάλιστα η κατ'εξοχήν ειδωλολατρεία. Αν τα προϊόντα αυτού του εμπορίου – **λιβάνι και άλλα εισαγόμενα** – που χρησιμοποιούνται ως προσφορά σε είδωλα, τα χρησιμοποιούν οι άνθρωποι και για φαρμακευτική χρήση, και μεις οι Χριστιανοί, κυρίως για προετοιμασία των σωματών πριν τον ενταφιασμό, **είναι άλλο θέμα.**

Εν πάσει περιπτώσει, οι τελετές, το ιερατείο και οι θυσίες των ειδώλων συνοδεύονται από κινδύνους, ενοχλήσεις, διαλογισμούς, ανησυχίες, και εμπόριο. Το εμπόριο υπηρετεί τα είδωλα – και κανενός είδους εμπόριο δεν εξαιρείται.

3. Όσο μεγαλύτερος ο κίνδυνος, τόσο περισσότερη επαγρύπνηση χρειάζεται για να αποφύγουμε τα αμαρτήματα, αλλά και τα μέσα με τα οποία υλοποιούνται. Γιατί **αν κάποιος διαπράξει αμάρτημα με μέσον που εγώ του προμήθευσα, αμαρτάνω εγώ.**

4. Σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να διευκολύνω κάποιον να κάνει αυτό που δεν επιτρέπεται να κάνω εγώ. Ως εκ τούτου πρέπει να προσέξω να μην προμηθεύσω σε κάποιον τα μέσα να κάνει αυτό που απαγορεύεται να κάνω εγώ – διαφορετικά είμαι κι εγώ ένοχος. **Εφόσον απαγορεύεται να διαπράξω πορνεία, απαγορεύεται να διευκολύνω άλλον να πορνεύσει, ή να γίνω συνένοχος του.** 5. Αν εγώ δεν συχνάζω σε οίκους ανοχής, δεν γίνεται να ασκώ το επάγγελμα της σωματεμπορίας, ή να διατηρώ τέτοια στέκια προς χρήση του γείτονά μου.

2. *Sit nunc aliqua iustitia quaestus securo de cupiditatis et mendacii obseruatione, in crimen offendere idololatriae eam opinor, quae ad ipsam idolorum animam et spiritum, pertinet, quae omne daemonium saginat. Sane non illa principalis idololatria? Viderint, si eadem merces, tura dico et cetera peregrinitatis ad sacrificium idolorum etiam hominibus ad pigmenta medicinalia, nobis quoque insuper ad solacia sepulturae usui sunt. Certe cum pompae, cum sacerdotia, cum sacrificia idolorum de periculis, de damnis, de incommodis, de cogitationibus, de discursibus negotiationibus ne instruuntur, quid aliud quam procurator idolorum demonstraris? Nemo contendat posse hoc modo omnibus negotiationibus controuersiam fieri.* 3. *Grauiora delicta quaeque pro magnitudine periculi diligentiam extendunt obseruationis, ut non ab his tantum abscedamus, sed et ab iis per quae fiunt. Licet enim ab aliis fiat, non interest, si per me.*

4. *In nullo necessarius esse debeo alii, cum facit quod mihi non licet. Ex hoc, quod uetor facere, intellegere debeo curandum mihi esse, ne fiat per me. Denique in alia causa non leuioris reatus praeiudicium istud obseruo. Nam quod mihi de stupro interdictum sit, aliis ad eam rem nihil aut operae aut conscientiae exhibeo.*

5. *Nam quod ipsam carnem meam a lupanaribus segregauit, agnosco me neque lenocinium neque id genus lucrum alterius causa exercere posse.*

Sic et homicidii interdictio ostendit mihi lanistam quoque ab ecclesia arceri: nec per se non faciet quod faciendum alio subministrat. Ecce magis proximum praeiudicium.

6. *Si publicarum uictimarum redemptor ad fidem accedat, permittes ei in eo negotio permanere? Aut si iam fidelis id agere susceperit, retinendum in ecclesia putabis? Non opinor, nisi si quis et de turario dissimulabit. Scilicet ad alios peruenit procuratio sanguinis, ad alios odorum. Si, antequam idola in saeculo essent, his mercibus adhuc informis idololatria transigebatur, si et nunc fere sine idolo opus idololatriae incendiis odorum perpetratur, ecquid maioris operae et erga daemonia turarius?*

7. *Nam facilius sine idolo idololatria, quam sine turarii merce. Ipsius fidei conscientiam perrogemus. Quo ore Christianus turarius, si per templa transibit, quo ore fumantes aras despuet et exsufflabit, quibus ipse prospexit? Qua constantia exorcizabit alumnos suos, quibus domum suam cellarium praestat? Ille quidem si excluserit daemonium, non sibi placeat de fide. Neque enim inimicum exclusit.*

8. *Facile debuit de eo impetrare, quem cotidie pascit. Nulla igitur ars, nulla professio, nulla negotiatio, quae quid aut instruendis aut formandis idolis administrat, carere poterit titulo idololatriae; nisi si aliud omnino interpretemur idololatriam, quam famulatum idolorum colendorum.*

Επίσης, από την απαγόρευση του φόνου συνεπάγεται ότι ένας εκπαιδευτής μονομάχων δεν γίνεται δεκτός στην Εκκλησία: γιατί είναι αυτό που διδάσκει τους άλλους να γίνουν. Και μια πιά κοντινή στο θέμα μας περίπτωση:

6. αν πιστέψει ένας προμηθευτής θυσιαζομένων ζώων, θα του επιτρέψετε να παραμείνει σε αυτό το επάγγελμα; Ή αν ένας πιστός ξεκινήσει αυτό το επάγγελμα θα του επιτρέψετε να παραμείνει στην Εκκλησία; **Πιστεύω πως όχι** – και το ίδιο ισχύει για των πωλητή λιβανιών. Άλλοι εμπορεύονται το αίμα, κι άλλοι τα αρώματα. Πριν εμφανιστούν τα είδωλα στον κόσμο, η ειδωλολατρεία – **ασχημάτιστη ακόμα** – εξασκείτο με αυτά τα εμπορεύματα. Και σήμερα, εν απουσία ειδώλου, **η ειδωλολατρεία εξασκείται κυρίως με το κάψιμο θυμιάματος.**

7. Ο πωλητής θυμιάματος είναι ο πλέον χρήσιμος στους δαίμονες, γιατί **ειδωλολατρεία χωρίς είδωλα μπορεί να υπάρξει, αλλά χωρίς θυμίαμα δεν μπορεί να υπάρξει.** (*41) Ας ρωτήσουμε την συνείδηση της πίστης: με τι στόμα ο Χριστιανός πωλητής θυμιάματος θα φτύσει κάτω και θα σβύσει τον βωμό που καπνίζει με τα δικά του προϊόντα (όταν περνά μέσα από ναούς); Με ποια συνέπεια θα εξορκίσει τα θετά του παιδιά (*42), στα οποία διαθέτει το σπίτι του σαν αποθήκη; Στην πραγματικότητα, αν εκβάλλει δαίμονα (*43) ας μη χαιρέται γιά την πίστη του, γιατί **δεν έδιωξε εχθρό, απλώς ο δαίμονας του έκανε το χατήρι** από ευγνωμοσύνη για την καθημερινή τροφή (*43α) που του προμηθεύει. 8. Όλες οι τέχνες και τα επαγγέλματα που προμηθεύουν, στολίζουν ή σχηματίζουν είδωλα, φέρουν τον τίτλο της ειδωλολατρείας – εκτός κι αν νομίζουμε ότι ειδωλολατρεία δεν είναι με μία λέξη η υπηρεσία των ειδώλων.

(*41) Αυτός είναι ο λόγος που οι πρώτοι πατέρες της εκκλησίας απεχθάνονταν την τελετουργική χρήση του λιβανιού. Το Μεσαιωνικό πάντρεμμα εκκοσμικευμένου χριστιανισμού και ειδωλολατρείας έφερε σε χρήση ξανά το λιβάνι μέσα στις παραδοσιακές εκκλησίες. (*42) Τους δαίμονες στους οποίους θυμιάζουν. (*43) Από δαιμονιμένο. Πρόκειται δηλαδή για ψευδοθεραπεία. (*43α) Το λιβάνι είναι τροφή των δαιμόνων.

Κεφ. 12. Επιπλέον απαντήσεις στην ερώτηση 'Γως θα τα βγάλω πέρα'

1. Μάταια πιστεύουμε ότι ο Θεός θα μας δώσει αυτά που έχουμε ανάγκη, αν (απ'τη στιγμή που η πίστη μας σφραγιστεί με την βάπτιση) λέμε, «Δεν ξέρω τι άλλη δουλειά να κάνω για να ζήσω». Σε αυτό θα απαντήσω: είναι πολύ αργά. Θυμηθήτε την παρομοίωση με τον συνετό χτίστη που πρώτα υπολογίζει το κόστος της εργασίας και τα μέσα που διαθέτει, για να μη ντροπιαστεί αν δεν μπορεί να την τελειώσει. Έπρεπε από την αρχή να είχατε πάρει αποφάσεις.
- (ΛΟΥΚ., 14:28-30)
2. Αλλά και τώρα έχετε τα λόγια του Κυρίου σαν παραδείγματα, για να μη χρειάζεστε δικαιολογίες. Λέτε, «θα φτωχύνω». Όμως ο Κύριος λέει, «μακάριοι οι φτωχοί». Λέτε, «δεν θα έχω τι να φάω». Αλλά ο Κύριος λέει, «μη μεριμνάτε τι θα φάτε». Και όσο για τα ενδύματα, μας δίνει το παράδειγμα των κρίνων.
- ΛΟΥΚ. 6:20
- ΛΟΥΚ. 12:22-24
- ΛΟΥΚ. 12:27-28
- «Η δουλειά μου με συντηρούσε.»
  - «Πούλησε τα υπάρχοντά σου και μοίρασε (τα χρήματα) στους φτωχούς.»
  - «Αλλά πρέπει να μεριμνήσω για τα παιδιά και τα εγγόνια μου.»
  - «Αυτός που βάζει το χέρι στο άροτρο και κοιτάζει πίσω, δεν είναι κατάλληλος για το έργο»
  - «Μα είμαι μισθωμένος με συμβόλαιο.»
  - «Κανείς δεν μπορεί να έχει δύο αφέντες»
- ΜΑΤΘ. 19:21
- ΛΟΥΚ. 9:62
- ΛΟΥΚ. 16:13
- ΛΟΥΚ. 9:23
- Αν θέλεις να είσαι μαθητής του Κυρίου, πρέπει «να πάρεις τον σταυρό σου και να Τον ακολουθήσεις», τον δικό σου σταυρό. Δηλαδή τις δικές σου δυσκολίες και βάσανα, ή το σώμα σου μόνο, που είναι σαν σταυρός. (*44)

XII. 1. *Male nobis de necessitatibus humanae exhibitionis supplaudimus, si post fidem obsignatam dicimus : non habeo quo uiuam. Iam hic enim plenius illi abruptae propositioni respondebo. Sero dicitur. Ante enim fuit deliberandum ex similitudine prouidentissimi aedificis illius, qui prius sumptus operis cum uiribus suis supputat, ne, ubi coeperit, defectus postea erubescat.*

2. *Sed et nunc habes dicta domini et exempla adimentia tibi omnem causationem.*

Quid enim dicis ? Egebo.

Sed felices egenos dominus appellat. Victum non habeo: sed nolite, inquit, cogitare de uictu.

Et uestitus habemus exemplum lilia. Substantia milti opus erat : atquin omnia uendenda sunt et egentibus diuidenda.

Sed filiis et posteritati prouidendum : nemo aratro manum imponens et retro spectans aptus est operi.

Sed condicionalis eram: nemo duobus dominis seruire potest.

Si uis domini discipulus esse, crucem tuam tollas et dominum sequaris necesse est id est angustias et cruciatus tuos uel corpus solum, quod in modum crucis est.

(*44) Οι αναφορές αυτές γίνονται από τις αιτιάσεις ανθρώπων που ακολουθούσαν επαγγέλματα τα οποία ήταν σε σύγκρουση με την Χριστιανική διδασκαλία. Το ίδιο πρόβλημα υπάρχει σήμερα σε πολλούς συνειδητούς Χριστιανούς.

3. *Parentes, coniuges, liberi propter deum relinquendi erunt. De artibus et negotiationibus et de professionibus etiam liberorum et parentum causa dubitas? Iam tunc demonstratum est nobis et pignera et artificia et negotia propter dominum derelinquenda, cum Iacob et Iohannes uocati a domino et patrem nauemque derelinquunt, cum Matthaesus de teloneo suscitatur, cum etiam sepelire patrem tardum fuit fidei.*

4. *Nemo eorum, quos dominus allegit, non habeo, dixit, quo uiuam. Fides famem non timet. Scit etiam famem non minus sibi contemnendam propter deum quam omne mortis genus. Didicit non respicere uitam, quanto magis uictum? Quotusquisque haec adimpleuit? Sed quae penes homines difficilia, penes deum facilia.*

5. *Sicutam nobis demansuetudine et clementia dei blandiamur, ut non usque ad idololatriae affinitates necessitatibus largiamur, sed omnem afflatum eius uice pestis etiam de longinquo deuitemus, non in his tantum quae praemisimus, sed in uniuersa serie humanae superstitionis, siue deis suis siue defunctis siue regibus mancipatae, ut ad eosdem spiritus immundos pertinentis, modo per sacrificia et sacerdotia, modo per spectacula et hoc genus, modo per festos dies.*

3. **Γονείς, σύζυγοι και παιδιά πρέπει να μείνουν πίσω, προκειμένου ν'ακολουθήσουμε τον Θεό. (*45) Και διστάζετε για τέχνες, επαγγέλματα κι επιχειρήσεις;** Το Ευαγγέλιο μας δείχνει ξεκάθαρα ότι για τον Κύριο πρέπει να εγκαταλείψουμε «**αγαπητές υποχρεώσεις**» (*46), τέχνες κι επαγγέλματα. Ο Ιάκωβος κι ο Ιωάννης, όταν τους κάλεσε ο Κύριος, άφησαν πίσω τον πατέρα και το πλοίο τους. Ο Ματθαίος άφησε το τελωνείο του. Ο χρόνος της πίστης δεν έπρεπε να διατεθεί ούτε για την ταφή ενός πατέρα.

MATΘ. 4:21-22

MATΘ. 9:9

ΛΟΥΚ. 9:59-60

4. **Κανείς από αυτούς που επέλεξε ο Κύριος δεν είπε, «Δεν ξέρω τι άλλη δουλειά να κάνω για να ζήσω».** Η πίστη δεν φοβάται την φτώχεια. Επίσης ξέρει ότι πρέπει για το όνομα του Κυρίου να περιφρονεί την πείνα, όπως και κάθε είδος θανάτου. Η πίστη έμαθε να μην έχει ανάγκη την ζωή – πόσο μάλλον την τροφή! (Ρωτάτε) «**Και πόσοι τα κατάφεραν όλα αυτά;**» Τα δύσκολα για τους ανθρώπους είναι εύκολα για τον Θεό.

(MATΘ. 19:26)

5. **Ας παρηγορηθούμε με την καλωσύνη και το έλεος του Θεού,** ώστε να μην ενδώσουμε στις «ανάγκες» μας σε σημείο που να σχετιστούμε με την ειδωλολατρεία, αλλά να **αποφύγουμε κάθε επαφή με αυτήν σαν να ήταν πανούκλα.** Και όχι μόνο στις παραπάνω περιπτώσεις, αλλά γενικά όσον αφορά την ανθρωπινή δεισιδαιμονία, είτε απευθύνεται στους θεούς, τους νεκρούς, ή τους βασιλείς, που ανήκει στα ίδια ακάθαρτα πνεύματα των θυσιών, των ιερέων, των θεαμάτων και των εορτών.

Κεφ. 13. Αναφορικά με τις γιορτές που σχετίζονται με την ειδωλολατρεία.

>>>

(*45) Σύγκρινε τα λόγια αυτά του Τερτυλλιανού με: ΛΟΥΚ. 14[ΙΔ]:26, ΜΑΡΚ. 10[Γ']:29-30 και MATΘ. 19 [ΙΘ]:27-30. (*46) Συγγενικά πρόσωπα.

1. Αλλά γιατί να μιλάμε για θυσίες και ιερατεία; Σχετικά με τα θεάματα και τις ηδονές αυτού του είδους, έχουμε ήδη γράψει ένα τόμο. (*47) Εδώ θα ασχοληθούμε με το θέμα των εορτών και άλλων εκδηλώσεων **στις οποίες συμμετέχουμε άλλες φορές από απερισκεψία και άλλες από δειλία, σε αντίθεση με την κοινή πίστη και διδασκαλία.**

2. Το πρώτο θέμα που θα συζητήσουμε είναι το εξής: **αν ο δούλος του Θεού πρέπει να κάνει ό,τι τα έθνη σε τέτοιες περιστάσεις, όσον αφορά το ντύσιμο, το φαγητό ή την χαρά τους.** Το «κλαίετε μετά κλαιόντων και χαίρετε μετά χαιρόντων» το είπε ο απόστολος σε αδελφούς, σαν προτροπή για ομοψυχία.

ΡΩΜ. 12:15

3. Όσο γι' αυτές τις περιστάσεις: «**δεν υπάρχει κοινωνία του φωτός με το σκοτάδι**», ούτε της ζωής με τον θάνατο, διαφορετικά αναιρούμε το γεγραμμένο, «ο κόσμος θα έχει χαρά, αλλά εσείς θα έχετε θλίψη». **Αν συμμετέχουμε στην χαρά του κόσμου, έχουμε λόγους να φοβόμαστε ότι θα συμμετέχουμε και στην θλίψη του κόσμου.**

2 ΚΟΡ. 6:14

ΙΩΑΝ. 16:20

4. Όταν ο κόσμος χαίρεται, εμείς ας πενθήσουμε. Και όταν ο κόσμος αργότερα θα πενθήσει, εμείς θα χαρούμε. Ο φτωχός Λάζαρος στον Άδη (*48) (που βρήκε αναψυχή στον κόλπο του Αβραάμ) και ο πλούσιος (στα βασανιστήρια της φωτιάς), πήραν την ανταμοιβή τους: η χαρά μετεστράφη σε θλίψη και αντίστροφα. Οι άνθρωποι περιμένουν τις «**ημέρες των δώρων**» για να απαιτήσουν τιμές ή να αποδώσουν ημερομίσθια. 5. «**Τώρα**», λέτε, «**θα πάρω πίσω αυτά που μου ανήκουν, ή θα ξεπληρώσω αυτά που χρωστάω.**» Αν οι άνθρωποι έχουν αυτό το έθιμο λόγω δεισιδαιμονίας, γιατί εσύ που διαχωρίστηκες από την ματαιότητα, συμμετέχεις σε εορτασμούς αφιερωμένους σε είδωλα,

(ΛΟΥΚ., 16:19-31)

XIII. 1. *Sed de sacrificiis et sacerdotiis quid loquar ? De spectaculis autem et uoluptatibus eiusmodi suum iam uolumen impleuimus. Hoc loco retractari oportet de festis diebus et aliis extraordinariis sollemnitatibus, quas interdum lasciuiae, interdum timiditati nostrae subscribimus aduersus fidem disciplinamque communicantes nationibus in idolicis rebus.* 2. *De hoc quidem primo consistam, an cum ipsis quoque nationibus communicare in huiusmodi seruus dei debeat siue habitu siue uictu uel quo alio genere laetitiae earum. Gaudere cum gaudentibus et lugere cum lugentibus de fratribus dictum est ab apostolo ad unanimitatem cohortante.*

3. *Ceterum ad haec nihil communionis est lumini et tenebris, uitae et morti, aut scindimus quod est scriptum : saeculum gaudebit, uos uero lugebitis. Si cum saeculo gaudemus, uerendum est, ne cum saeculo et lugeamus.*

4. *Saeculo autem gaudente lugeamus et saeculo postea lugente gaudebimus. Sic et Eleazar apud inferos in sinu Abrahae refrigerium consecutus, contra diues in tormento ignis constitutus alternas malorum et bonorum uices aemula retributione compensant. Sunt quidam dies munerum, quae apud alios honoris titulum, apud alios mercedis debitum expungunt.*

5. *Nunc ergo, inquis, recipiam meum uel rependam alienum. Si hunc morem sibi homines de superstitione consecrauerunt, tu extraneus ab omni eorum uanitate quid participas idolothyta sollemnia,*

(*47) «Περὶ θεαμάτων». (*48) Εδώ όχι με την έννοια του «κάτω κόσμου» ή της κόλασης. Επίσης η όλη αναφορά του Κυρίου θεωρείται μία αληθινή ιστορία, όχι αλληγορία όπως λένε διάφοροι αιρετικοί.

quasi tibi quoque praescriptum sit de die, quominus id, quod homini debes uel tibi ab homine debetur, citra diei obseruationem luas uel recipias.

6. *Da formam, in qua uelis agi tecum. Cur enim et lateas, cum ignorantia alterius tuam conscientiam contaminēs? Si non ignoraris quod sis Christianus, temptaris et contra conscientiam alterius agis tamquam non Christianus: sin uero et dissimulaueris, temptatus addictus es. Certe siue hac siue illac, reus es confusionis in deo. Qui autem confusus super me fuerit penes homines, et ego confundar super illo, inquit, penes patrem meum, qui est in caelis.*

XIV. 1. *Sed enim plerique iam induxerunt animo ignoscendum esse, si quando, quae ethnici, faciunt, ne nomen blasphemetur. Porro blasphemia, quae nobis omni modo deuitanda est, haec opinor est, si qui nostrum ad iustam blasphemiam ethnicum deducat aut fraude aut iniuria aut contumelia aliaue materia dignae querelae, in qua nomen merito percutitur, ut merito irascatur et dominus.*

2. *Ceterum si de omni blasphemia dictum est, uestra causa nomen meum blasphematur, perimus uniuersi, cum totus circus scelestis suffragiis nullo merito nomen lacessit. Desinamus, et non blasphemabitur.*

λες κι υπάρχει εντολή σχετικά με ημέρες που απαγορεύεται να πληρώνεις αυτά που χρωστάς ή να σου πληρώνουν αυτά που σου οφείλουν – **εκτός από μία συγκεκριμένη ημέρα;**

6. Πώς θέλεις να σου φέρονται; Και γιατί πρέπει να κρύβεσαι όταν μολύνεις την δική σου συνείδηση με την άγνοια του γείτονά σου; Αν δεν δηλώσεις ότι είσαι Χριστιανός, μπαίνεις στον πειρασμό να κάνεις πράξεις που δεν ταιριάζουν σε Χριστιανούς. Αν καλύπτεσαι επιμελώς, είσαι σκλάβος του πειρασμού. Ούτως ή άλλως είσαι ένοχος γιατί «**ντρέπεσαι να ομολογήσεις τον Θεό**». «**Αλλά όποιος ντρέπεται να με ομολογήσει μπροστά στους ανθρώπους**», λέει ο Κύριος, «**θα ντραπώ κι εγώ να τον ομολογήσω μπροστά στον Πατέρα μου, στον ουρανό**».

MATΘ. 10:33

Κεφ. 14. Τι είπε ο απ. Παύλος, «περί βλασφημίας» (*49)

1. Παρ' όλα αυτά όμως, στην πλειοψηφία οι Χριστιανοί έχουν την πεποίθηση ότι είναι συγχωρητέοι όταν συμμετέχουν σε αυτά που κάνουν οι εθνικοί, για να μη «**βλασφημείται το Όνομα**». Αλλά εγώ σας λέω ότι η βλασφημία που εμείς πρέπει οπωσδήποτε να αποφεύγουμε είναι η εξής: το να κάνουμε τους εθνικούς να βλασφημήσουν (τον Θεό) για αιτίες **όπως απάτη, σωματική βλάβη, εξύβριση**, ή άλλη σοβαρή κατηγορία εις βάρος μας, λόγω της οποίας το «**Όνομα**» δικαιολογημένα διασύρεται, **και ο Κύριος δικαιολογημένα οργίζεται**.

2. Διαφορετικά, αν το εδάφιο «**Εξ αιτίας σας βλασφημείται το Όνομά Μου**» αναφερόταν σε κάθε βλασφημία, χαθήκαμε όλοι! Αφού **ο όχλος του ιππόδρομου επιτίθεται στο «Όνομα**» χωρίς εμείς να φταίμε, πρέπει να σταματήσουμε να είμαστε Χριστιανοί για να λείψει η αφορμή να βλασφημούν;

ΡΩΜ. 2:24

(*49) Βλασφημία με την έννοια του κατηγορώ όχι βρίζω: «*ηνάγκαζε να βλασφημούν*» (ΠΡΑΞ. 26[ΚΣΤ]:11)

Ὅχι βέβαια! **Ας είμαστε εμείς όπως πρέπει, κι αφήστε τους να βλασφημούν** – γιατί αυτή η βλασφημία μας επιδοκιμάζει, δεν μας αποδοκιμάζει. 3. Η βλασφημία που προηγείται του μαρτυρίου με συστήνει ως Χριστιανό, και γι' αυτό τον λόγο με απεχθάνονται. Όταν καταριούνται το Ὄνομα στο πρόσωπο πειθαρχημένων Χριστιανών, είναι σαν να το ευλογούν. Ο απόστολος λέει: «**Ἄν ἤθελα να ευχαριστήσω τους ανθρώπους, δεν θα γινόμουν δούλος του Χριστού**». Και σε άλλο σημείο μας προτρέπει να ευχαριστούμε τους πάντες: «**Καθώς εγώ ευχαριστώ τους πάντες κατά πάντα**».

ΓΑΛ. 1:10

(1 ΚΟΡ. 10:31-33)

4. **Μήπως νομίζετε ότι τους ευχαριστούσε γιορτάζοντας Σατουρνάλια και Πρωτοχρονιές;** Δεν τους ευχαριστούσε με την σεμνότητα και την υπομονή του, την σοβαρότητα, την ευγένεια και την τιμιότητά του; Παρομοίως, όταν λέει, «**εις πάντας έγινα τα πάντα, διά να σώσω παντί τρόπω τινάς**», μήπως εννοεί ότι έγινε ειδωλολάτρης για τους ειδωλολάτρες, εθνικός για τους εθνικούς, και κοσμικός για τους κοσμικούς; Και βέβαια όχι.

1 ΚΟΡ. 9:22

5. Αλλά παρόλο που δεν μας απαγορεύει να συζητάμε με ειδωλολάτρες, μοιχούς και άλλους αμαρτωλούς **στα πλαίσια της αναγκαστικής δοσοληψίας μαζί τους «διαφορετικά πρέπει να εξέλθουμε από τον κόσμο**», **δεν μας επιτρέπει και να αμαρτάνουμε μαζί τους. Ο απόστολος δείχνει κατανόηση για τις καθημερινές επαφές, αλλά όχι και για την αμαρτία που εμπειριέχουν**, την οποία κανείς δεν επιτρέπει. Το να ζεις μαζί με εθνικούς επιτρέπεται, αυτό που δεν επιτρέπεται είναι να πεθάνεις μαζί τους. (*50) **Μοιραζόμαστε αυτή την ζωή μαζί τους: ας μοιραζόμαστε λοιπόν την χαρά της φύσης, όχι της δεισιδαιμονίας. Βρισκόμαστε στο ίδιο περιβάλλον, αλλά όχι στην ίδια διδασκαλία. Είμαστε συνιδιοκτήτες του κόσμου, αλλά όχι της πλάνης. (*51)**

1 ΚΟΡ. 5:10

Immo blasphemetur, dum sumus in obseruatione, non in exorbitatione disciplinae, dum probamur, non dum reprobamur. 3. O blasphemiam martyrii adfinem, quae tunc me testatur Christianum, cum propterea me detestatur! Benedictio est nominis maledictio custoditae disciplinae. Si hominibus, inquit, uellem placere, seruus Christi non essem. Sed idem alibi iubet, omnibus placere curemus. Quemadmodum ego, inquit, omnibus per omnia placeo.

4. Nimirum Saturnalia et Kalendas Ianuarias celebrans hominibus placebat? An modestia et patientia? An grauitate, an humanitate, an integritate?

Proinde cum dicit, omnibus omnia factus sum, ut omnes lucrifaciam: numquid idololatratis idololatrates? Numquid ethnicis ethnicus? Numquid saecularibus saecularis?

5. Sed etsi non prohibet nos conuersari cum idololatratis et adulteriset ceteris criminosis dicens, ceterum de mundo exiretis, non utique eas habenas conuersationis inmittit, ut, quoniam necesse est et conuiuere nos et commisceri cum peccatoribus, idem et compeccare possimus. Vbi est commercium uitae, quod apostolus concedit, ibi peccare, quod nemo permittit. Licet conuiuere cum ethnicis, commori non licet. Conuiuamur cum omnibus; conlaetemur ex communionem naturae, non superstitionis. Pares anima sumus, non disciplina, compossores mundi, non erroris.

(*50) Ὅταν αμαρτήσεις διότι «ο μισθός της αμαρτίας είναι θάνατος» (ΡΩΜ. 6[ΣΤ]:23). (*51) Σαφείς ομοιότητες με την επιστολή Προς Διόγνητο. «(Οι Χριστιανοί) ... παντρεύονται, όπως όλοι και κάνουν παιδιά, αλλά δεν ρίχνουν τα γεννώμενα. Παραθέτουν κοινά τραπέζια, αλλά δεν έχουν κοινό κρεβάτι. Ζουν μέσα στη σάρκα, αλλά όχι σύμφωνα με τις επιθυμίες της σάρκας. Στη γη διαβιούν, αλλά στον ουρανό έχουν το πολίτευμα τους (σ.μ. κυβέρνηση).» 5:6,7

6. *Quod si nobis nullum ius est communionis in huiusmodi cum extraneis, quanto scelestius est haec inter fratres frequentare. Quis hoc sustinere aut defendere potest? Iudaeis dies suos festos exprobrat spiritus sanctus. Sabbata, inquit, uestra et numenias et ceremonias odit anima mea. Nobis, quibus sabbata extranea sunt et numenias et feriae a deo aliquando dilectae, Saturnalia et Ianuariae et Brumae et Matronales frequentantur, munera commeant et strenae, consonant lusus, conuiuia constrepunt.* 7. *O melior fides nationum in suam sectam, quae nullam sollemnitatem Christianorum sibi uindicat! Non dominicum diem, non pentecosten, etiamsi nossent, nobiscum communicassent; timerent enim, ne Christiani uiderentur. Nos ne ethnici pronuntiemur, non ueremur. Si quid et carni indulgendum est, habes, non dicam tuos dies tantum, sed et plures. Nam ethnicis semel annuus dies quisque festus est, tibi octauo quoque die. Excerpe singulas sollemnitates nationum et in ordinem exsere: pentecosten implere non poterunt.*

XV. 1. *Sed luceant, inquit, opera uestra. At nunc lucent tabernae et ianuae nostrae. Plures iam inuenias ethnicorum fores sine lucernis et laureis, quam Christianorum. De ista quoque specie quid uidetur? Si idoli honor est, sine dubio idoli honor idololatria est. Si hominis causa est, recogitemus omnem idololatriam in hominis causam esse.*

6. Αλλά αν δεν έχουμε δικαίωμα να συμμετέχουμε σε γιορτές ξένων, σκεφτήτε πόσο πιο βδελυκτό είναι να τις γιορτάζουμε με τους αδελφούς! Δεν υπάρχει καμία δικαιολογία! Το Πνεύμα το Άγιο επιπλήττει τους Ιουδαίους για τις γιορτές τους: «*Τα Σάββατά σας και τις νεομηνίες σας και τις εορτές σας*», λέγει Κύριος, «*μισεί η ψυχή Μου*». **Εμείς δεν τηρούμε Σάββατα και δεν γιορτάζουμε νεομηνίες**, αλλά συχνάζουμε στα Σατουρνάλια, στα Ματρονάλια, και στις γιορτές της Πρωτοχρονιάς και του Μεσοχείμωνου, **και να τα δώρα, να τα παιχνίδια, να τα συμπόσια!**

ΗΣ. 1:14

7. Τα έθνη είναι πιο πιστά στη θρησκεία τους, γιατί δεν υιοθέτησαν καμία Χριστιανική γιορτή. **Ούτε την ημέρα του Κυρίου, ούτε την Πεντηκοστή θα γιόρταζαν μαζί μας αν τις γνώριζαν, από φόβο μη χαρακτηριστούν Χριστιανοί.** Ενώ εμείς δεν φοβόμαστε να μη χαρακτηριστούμε εθνικοί! Τι μεγαλύτερη παραχώρηση στη σάρκα από αυτή; Δεν λέω για τις δικές σας ημέρες (*52), αλλά και κάτι περισσότερο: γιατί οι γιορτές των εθνικών είναι μία φορά τον χρόνο, αλλά εμείς γιορτάζουμε κάθε όγδοη μέρα (*53). **Και, ακόμα κι αν όλες μαζί οι γιορτές των εθνικών μαζευτούν, δεν κάνουν μια Πεντηκοστή!**

ΔΕΥΤ. 16:10

Κεφ. 15. Γιορτές προς τιμήν του αυτοκράτορα, θρίαμβοι, κ.α. Το παράδειγμα των τριών παιδων και του Δανιήλ.

1. «*Ας λάμπουν τα έργα σας*», είπε ο Κύριος. Τώρα όμως λάμπουν τα μαγαζιά μας και οι πόρτες μας! **Σήμερα βρίσκεις περισσότερες πόρτες ειδωλολατρών χωρίς φαναράκια και δάφνινα στεφάνια, παρά Χριστιανών.** Και για ποιά αιτία; Αν είναι προς τιμήν κάποιου ειδώλου, τότε είναι σίγουρα ειδωλολατρεία. Αν είναι προς τιμήν ανθρώπου, και πάλι θεωρείται ειδωλολατρεία. (*54)

ΜΑΤΘ. 5:16

(*52) Προφανώς ημέρες γενεθλίων. (*53) Κυριακή: Εορτασμός της Ανάστασης κάθε εβδομάδα. Η φράση από την επιστολή Βαρνάβα, 15:8,9 (*54) Εκπληκτική πληροφορία, η αποστασία είχε Χριστιανούς που ήταν ήδη μέλος του κόσμου. Όσο για τον Τερτυλλιανό θαρραλέος δεν φοβάται να πεί ότι η λατρεία προς τον αυτοκράτορα είναι ειδωλολατρεία.

2. Διότι η ειδωλολατρεία αρχικά ήταν λατρεία ανθρώπων, αφού οι ειδωλολάτρες παραδέχονται ότι οι θεοί των εθνών ήταν στο παρελθόν άνθρωποι. (*55) Κατ'αυτόν τον τρόπο δεν έχει διαφορά αν οι τιμές απευθύνονται σε ανθρώπους τωρινούς ή αρχαίους. Η ειδωλολατρεία καταδικάζεται όχι εξ αιτίας των προσώπων που λατρεύει, αλλά εξ αιτίας των εθίμων και τυπικών που ανήκουν στους δαίμονες.

MATΘ. 22:21

3. Ο Κύριος αντιπαραθέτει «τα του Καίσαρος τω Καίσαρι, και τα του Θεού τω Θεώ». Και ποιά ανήκουν στον Καίσαρα; Αυτά γιά τα οποία έγινε τότε η συζήτηση, αν δηλαδή πρέπει να δίνουμε φόρο στον Καίσαρα. Γι' αυτό ο Κύριος ζήτησε να του δείξουν ένα νόμισμα και ρώτησε τίνος την εικόνα είχε. Όταν Του είπαν «του Καίσαρα», ο Κύριος είπε, «απόδοτε τα του Καίσαρος τω Καίσαρι, και τα του Θεού τω Θεώ». Δηλαδή, την εικόνα του Καίσαρα που είναι στα νομίσματα, στον Καίσαρα, και την εικόνα του Θεού που είναι ο άνθρωπος (*56), στον Θεό. Πιό συγκεκριμένα: **δώστε τα χρήματα στον Καίσαρα, και τον εαυτό σας στον Θεό.**

4. Διαφορετικά, αν όλα ανήκουν στον Καίσαρα, τι μένει γιά τον Θεό; «Τότε», θα πείτε, «το φαναράκι στην πόρτα μου και η δάφνη στο κατώφλι μου είναι εκεί προς τιμήν του Θεού»; Είναι εκεί γιά να τιμήσουν κάποιον άλλον αντί γιά τον Θεό, με τελετουργικά τυπικά που εκδηλώνουν θρησκευτικότητα σχετική με δαίμονες.

5. Γιατί δεν πρέπει να αγνοούμε (πράγμα που φαίνεται από την λογοτεχνία) ότι οι Ρωμαίοι έχουν και θεούς-προστάτες των εισόδων: Την Αρμίδα (θεά των αρμών της πόρτας) που έδωσε το όνομά της στους μεντεσέδες, τον Θυραίο (θεό των θυρών), τον Λιμεντίνο (θεό των πρόθυρων) που έδωσε το όνομά του στα κατώφλια, και τον περίφημο Ιανό, τον θεό των πυλών.

2. *Recognitemus omnem idololatrian in homines esse culturam, cum ipsos deos nationum homines retro fuisse etiam apud suos constet. Itaque nihil ||f116 interest, superioris an huius saeculi uiris superstitio ista praestetur. Idololatria non propter personas, quae opponuntur, sed propter officia ista damnata est, quae ad daemones pertinent.* 3. *Reddenda sunt Caesari quae sunt Caesaris. Bene quod apposuit: et quae sunt dei deo. Quae ergo sunt Caesaris? Scilicet de quibus tunc consultatio mouebatur, praestandusne esset census Caesari an non. Ideo et monetam ostendi sibi dominus postulauit et de imagine, cuius esset, requisiiuit, et cum audisset Caesaris, reddite, ait, quae sunt Caesaris Caesari, et quae sunt dei deo, id est imaginem Caesaris Caesari, quae in nummo est, et imaginem dei deo, quae in homine est, ut Caesari quidem pecuniam reddas, deo temetipsum.*

4. *Alioquin quid erit dei, si omnia Caesaris? Ergo, inquis, honor dei est lucernae pro foribus et laurus in postibus? Non utique quod dei honor est, sed quod eius, qui pro deo eiusmodi officii honoratur, quantum in manifesto est, salua operatione, quae est in occulto, ad daemonia perueniens.*

5. *Certi enim esse debemus, si quos latet per ignorantiam litteraturae saecularis, etiam ostioram deos apud Romanos, Cardeam a cardinibus appellatam et Forculum a foribus et Limentinum a limine et ipsum Ianum a ianua:*

(*55) Αυτό απέδειξε η σύγχρονη επιστήμη της Αρχαιολογίας και της Ανθρωπολογίας. (*56) Διάβασε GEN. 1[A]:26-27 και σύγκρινε με 1 ΚΟΡ. 11[IA]:7.

et utique scimus, licet nomina inania atque conficta sint, cum tamen in superstitionem deducuntur, rapere ad se daemonia et omnem spiritum inmundum per consecrationis obligamentum.

6. *Alioquin daemonia nullum habent nomen singillatim, sed ibi nomen inveniunt, ubi et pignus. Etiam apud Graecos Apollinem Thyraeum et Antelios daemones ostiorum praesides legimus. Haec igitur ab initio praeuidens spiritus sanctus etiam ostia in superstitionem uentura praececinuit per antiquissimum propheten Enoch. Nam et alia ostia in balneis adorari uidemus.*

7. *Si autem sunt qui in ostiis adorentur, ad eos et lucernae et laureae pertinebunt. Idolo feceris, quicquid ostio feceris. Hoc in loco ex auctoritate quoque dei contestor, quia nec tutum est subtrahere, quodcumque uni fuerit ostensum utique omnium causa. Scio fratrem per uisionem eadem nocte castigatum grauiter, quod ianuam eius subito adnuntiatis gaudiis publicis serui coronassent.*

8. *Et tamen non ipse coronauerat aut praeceperat ; nam ante processerat et regressus reprehenderat factum. Adeo apud deum in huiusmodi etiam disciplina familiae nostrae aestimamur. Igitur quod attineat ad honores regum uel imperatorum, satis praescriptum habemus, in omni obsequio esse nos oportere secundum apostoli praeceptum subditos magistratibus et principibus et potestatibus, sed intra limites disciplinae, quousque ab idololatria separamur.*

Βέβαια γνωρίζουμε ότι παρόλο που τα ονόματα από μόνα τους δεν έχουν καμία δύναμη, όταν χρησιμοποιούνται στη δεισιδαιμονία τα οικειοποιούνται δαίμονες και ακάθαρτα πνεύματα μέσα από την αφιέρωση.

6. Οι δαίμονες δεν έχουν ονόματα, αλλά βρίσκουν όνομα όπου βρίσκουν αντικείμενο. Οι Έλληνες έχουν τον Θυραίο Απόλλωνα και τους Αντήλιους, δαίμονες-προστάτες των εισόδων. Το Αγ. Πνεύμα που γνώριζε εκ των προτέρων για όλα αυτά, προφήτευσε μέσω του πλέον αρχαίου προφήτη, του Ενώχ, ότι η δεισιδαιμονία θα οικειοποιηθεί (τα φυσικά) ανοίγματα, ώστε σήμερα οι άνθρωποι λατρεύουν ακόμα και τα στόμια των κρουνών στα δημόσια λουτρά. (*57)

7. Αλλά αν υπάρχουν όντα στις εισόδους που τα λατρεύουν οι άνθρωποι, αυτά τιμούν οι δάφνες και τα φαναράκια. Δεν θα αφιέρωνες σ' ένα είδωλο λιγώτερα απ' όσα αφιερώνεις σε μία πόρτα. Σ' αυτό το σημείο επικαλούμαι μαρτυρία στο όνομα του Θεού, γιατί δεν είναι φρόνιμο να αποκρύπτουμε αυτό που ο Θεός έδειξε σε έναν, ώστε να ωφεληθούν πολλοί. Ο Κύριος έλεγξε αυστηρά έναν αδελφό, μέσω οράματος που του έδειξε την ίδια νύχτα που οι υπηρέτες έβαλαν στεφάνια στην αυλόπορτα του σπιτιού του, κατόπιν αιφνίδιας ανακοίνωσης για εορταστική εκδήλωση. (*58) 8. Σημειώτέον ότι ο ίδιος ούτε έβαλε στεφάνια, ούτε εντολή για στολισμό έδωσε. Έλειπε απ' το σπίτι, κι όταν γύρισε τους επέπληξε γι' αυτό που είχαν κάνει. Ο Θεός μας κρίνει πολύ αυστηρά σχετικά με τέτοια θέματα, έστω κι αν το σφάλμα βαρύνει τους οικείους μας. Σχετικά τώρα με την τιμή που οφείλουμε σε βασιλείς και αυτοκράτορες, έχουμε την εντολή του απόστολου ότι πρέπει να υπακούμε σε «κυβερνήτες και αρχές και εξουσίες», αλλά μέσα στα όρια της πειθαρχίας μας και εφόσον μένουμε μακριά από την ειδωλολατρεία. (*59)

(*57) Στα Λατινικά η λέξη «είσοδος» είναι ίδια με το «στόμιο» (ποταμού ή πηγής) από όπου βγαίνει νερό. Ποτάμια, πηγές και κρήνες εθεωρούντο κατοικίες των Νυμφών. Επίσης, διάφορες θεότητες «προστάτευαν» τις εισόδους. (*58) Δεν ήταν σπάνιες οι φανερώσεις της θείας βουλής μέσω οραμάτων και ενυπνίων. Ο Κύριος μπορεί να δι-ορθώνει συνεχώς την Εκκλησία. (*59) Οχι δουλοπρέπεια κοίτα υποσημειώσεις στην σ. 357, *46.

9. Γι' αυτό τον λόγο έχουμε το παράδειγμα των τριών αδελφών μας που, αν και κατά τα άλλα υποτασσόμενοι στον βασιλέα Ναβουχοδονόσορα, αρνήθηκαν σθεναρά να αποδώσουν τιμές στην εικόνα του, **δείχνοντας με αυτό τον τρόπο ότι η εξύμνηση ανθρώπων που υπερβαίνει τα όρια της ανθρώπινης τιμής και προσομοιάζει θεϊκή μεγαλειότητα, είναι ειδωλολατρεία.** Και ο Δανιήλ επίσης, σε όλα τα άλλα θέματα ευπειθής στον Δαρείο, παρέμεινε στο αξιωμα του για όσο καιρό αυτό δεν αποτελούσε κίνδυνο για την θρησκεία του.

ΔΑΝ., 6ο κεφ.

10. Προκειμένου να αποφύγει αυτόν τον κίνδυνο ο Δανιήλ δεν φοβήθηκε τα λιοντάρια, όπως δεν φοβήθηκαν οι τρεις παίδες το καμίνι της φωτιάς. **Αυτοί που δεν έχουν φως, ας ανάβουν τα φαναράκια τους την ημέρα.** Αυτοί που απειλούνται από τις φωτιές της κόλασης, ας βάζουν στις πόρτες τους δάφνες καταδικασμένες να καούν, σ' αυτούς ταιριάζουν οι μαρτυρίες του σκότους και οι οιωνοί της τιμωρίας τους.

ΜΑΤΘ. 5:14

ΨΑΛΜ. 1:3

Εσείς είστε φως του κόσμου και δένδρο αειθαλές. Αν έχετε απορρίψει τους ναούς, μη στολίζετε την πόρτα σας σαν ναό. Και λίγα λέω. Αν έχετε αποκηρύξει τα πορνεία, μην κάνετε το σπίτι σας να μοιάζει με οίκο ανοχής.

Κεφ. 16. Ιδιωτικοί Εορτασμοί

1. Στις ιδιωτικές και κοινωνικές τελετές όμως – όπως για παράδειγμα **της λευκής τηβένου, των αρραβώνων, των γάμων, της ονοματοδοσίας** – **δεν υπάρχει κίνδυνος**, παρόλο που έχουν μιά χροιά ειδωλολατρείας.

2. Πρέπει να αναλογιστούμε την αιτία για την οποία γίνεται η τελετή. Αυτές που ανέφερα παραπάνω τις θεωρώ αθώες, διότι ούτε το ανδρικό ένδυμα, ούτε το δακτυλίδι της γαμήλιας ένωσης, έχουν ειδωλολατρικές καταβολές. (*60)

9. Propterea enim et illud exemplum trium fratrum praecurrit, qui alias obsequentes erga regem Nabuchodonosor honorem imaginis eius constantis-sime respuerunt probantes idololatriam esse,

quicquid ultra humani honoris modum ad instar diuinae sublimitatis extollitur.

10. Sic et Daniel cetera Dario subnixus tamdiu fuit in officio, quamdiu a periculo disciplinae uacaret. Nam ne id subiret, non magis leones regios timuit, quam illi regios ignes. Accendant igitur quotidie lucernas, quibus lux nulla est, affigant postibus lauros postmodum arsuras, quibus ignes imminet; illis competunt et testimonia tenebrarum et auspicia poenarum. 11. Tu lumen es mundi et arbor uirens semper. Si templis renuntiasti, ne feceris templum ianuam tuam. Minus dixi: si lupanaribus renuntiasti, ne indueris domui tuae faciem noui lupanaris.

XVI. 1. Circa officia uero priuatarum et communium sollemnitatum, ut togae purae, ut sponsalium, ut nuptialium, ut nomenclium, nullum outem periculum obseruari de flatu idololatriae, quae interuenit. 2. Causae enim sunt considerandae, quibus praestatur officium. Eas mundas esse opinor per semetipsas, quia neque uestitus uirilil neque anulus aut coniunctio maritalis de alicuius idoli honore

(*60) Δεν έχουν δηλαδή άμεση σχέση με την τιμή των ειδώλων. Για βέρα κοίτα στο ΔΕΥΤ. 6[ΣΤ]:8., ενώ δακτυλίδι έδωσε ο Πατέρας στον άσωτο υιό.

descendit. Nullum denique cultum a deo maledictum inuenio, nisi muliebrem in uiro. Maledictus enim, inquit, omnis qui muliebribus induitur. Togauero etiam appellatione uirilil est. 3. Nuptias quoque celebrari non magis deus prohibet quam nomen imponi. Sed his accommodantur sacrificia. Sim uocatus nec adsacrificii sit titulus officii, et operae meae expunctio quantum sibi licet.

4. *Vtinam quidem nec uidere possimus quae facere nobis nefas est. Sed quoniam ita malus circumdedit saeculum idololatria, licebit adesse in quibusdam, quae nos homini, non idolo, officiosos habent. Plane ad sacerdotium et sacrificium uocatus non ibo (proprium enim idoli officium est), sed neque consilio neque sumptu aliaue opera in eiusmodi fungar.*

5. *Si propter sacrificium uocatus adsistam, ero particeps idololatriae : si me alia causa coniungit sacrificanti, ero tantum spectator sacrificii.*

XVII. 1. *Ceterum quid facient serui uel liberti fideles, item officiales sacrificantibus dominis uel patronis uel praesidibus suis adhaerentes ? Sed si merum quis sacrificanti tradiderit, immosiuerbo quoque aliquo sacrificio necessario adiuuerit, minister habebitur idololatriae. Huius regulae memores etiam magistratibus et potestatibus officium possumus reddere secundum patriarchas et ceteros maiores, qui regibus idololatriis usque ad finem idololatriae apparuerunt.*

Εν ολίγοις, κανένα ένδυμα δεν έχει καταραστεί ο Θεός, **εκτός από το γυναικείο ένδυμα φορεμένο από άνδρα.** «**Επικατάρατος**» είπε, «**είναι κάθε άνδρας που ντύνεται γυναικεία**». ΔΕΥΤ., 22:5 (*60α) Η τήβενος, όμως, είναι το κατ'εξοχήν ανδρικό ένδυμα. (*61) 3. **Ο Θεός δεν απαγορεύει να γιορτάζουμε τον γάμο και την ονοματοδοσία.** «**Αλλά σε αυτές τις περιπτώσεις γίνονται και θυσίες**». Αν προσκληθώ σε τελετή, όχι με την ιδιότητα «**βοηθός σε θυσία**», θα προσφέρω τις υπηρεσίες μου στους φίλους μου. (*62)

4. Και οι υπηρεσίες μου πράγματι συνίστανται **στο να μη βλέπουμε καν αυτά που δεν επιτρέπεται να κάνουμε.** Αλλά αφού ο πονηρός έχει μπλέξει τόσο πολύ τον κόσμο με την ειδωλολατρεία, **μας επιτρέπεται να παρευρισκόμαστε σε τελετές κατά τις οποίες τιμούμε τους γνωστούς μας** κι όχι τα είδωλα. Αν προσκληθώ σε ιερατική λειτουργία και θυσία δεν θα πάω, γιατί αυτή είναι σαφώς υπηρεσία ειδώλου. Δεν θα προσφέρω όμως ούτε συμβουλή, ούτε χρήματα, ούτε κανενός είδους υπηρεσία σε τέτοιου είδους τελετή. 5. Αν προσκληθώ για την θυσία και πάω, θα λάβω μέρος σε πράξη ειδωλολατρείας. **Αλλά αν άλλη αιτία με υποχρεώσει να παρευρεθώ, θα είμαι απλός θεατής της θυσίας.** (*63)

Κεφ. 17. Περιπτώσεις δούλων και αξιωματούχων. Τι αξιώματα μπορεί να κατέχει ο Χριστιανός.

1. Όμως τι μπορούν να κάνουν Χριστιανοί που είναι δούλοι, απελεύθεροι, ή αξιωματούχοι, όταν είναι υποχρεωμένοι να βοηθήσουν τους κυρίου, τους πάτρωνες ή τους ανωτέρους τους να θυσιάσουν; **Όποιος δώσει το κρασί σε αυτόν που θυσιάζει, ή τον βοηθήσει με λόγο και έργο που σχετίζεται με θυσία, θεωρείται ότι υπηρετεί την ειδωλολατρεία.** (*64)

(*60α) Ο Κύριος όρισε τον σαφή διαχωρισμό των δύο φύλων. Unisex δεν υπάρχει στο Ευαγγέλιο. (*61) Εννοεί την Toga virilis: Ανδροπρεπής τήβενος. (*62) Είναι αξιοπρόσεκτο το πόσο ισορροπημένα διαπραγματεύεται το όλο θέμα της συνειδήσεως. (*63) Διάβασε: 1 ΚΟΡ. 10[Γ']:27-29. (*64) Συνένοχος-συμμέτοχος.

2. Έχοντας στο μυαλό μας αυτόν τον κανόνα, μπορούμε να υπηρετήσουμε ακόμα και «αρχές και εξουσίες» όπως έκαναν οι πατριάρχες και οι πατέρες μας. οι οποίοι υπηρετούσαν ειδωλολάτρες βασιλείς, χωρίς όμως να ξεπερνούν τα όρια προς την ειδωλολατρεία. **Τώρα τελευταία προέκυψε το ζήτημα** αν ο δούλος του Θεού επιτρέπεται να καταλαμβάνει δημόσια αξιώματα. **Εάν και εφόσον μπορεί με ειδική χάρη του Θεού ή δική του επιδεξιότητα να μείνει αμόλυντος από την ειδωλολατρεία**, καθώς ο Δανιήλ κι ο Ιωσήφ υπηρέτησαν στα ανώτερα κρατικά αξιώματα της Βαβυλώνας και της Αιγύπτου. 3. Ας υποθέσουμε ότι είναι δυνατόν ένας κρατικός λειτουργός να κάνει μόνο το καθήκον του λειτουργήματός του – χωρίς να θυσιάζει ή να δίνει εντολή να θυσιάσουν άλλοι, χωρίς να εκτρέφει ζώα για θυσίες, χωρίς να διορίζει επιστάτες ναών, χωρίς να φροντίζει για τις εισφορές σε αυτούς, χωρίς να γίνεται χορηγός θεαμάτων με χρήματα δικά του ή του δημοσίου, χωρίς να προϊστάται στην οργάνωση θεαμάτων, χωρίς να εκδίδει ανακοινώσεις ή διατάγματα για τελετές, **χωρίς ούτε καν να ορκίζεται**, χωρίς επίσης να κρίνει την ζωή ή τον χαρακτήρα κάποιου, χωρίς να καταδικάζει σε δεσμά, φυλάκιση ή βασανιστήρια, αν μπορεί να τα τηρήσει όλα αυτά, τότε ας γίνει κρατικός λειτουργός. (*65)

Κεφ. 18. Το ένδυμα σε σχέση με την ειδωλολατρεία

1. Ας εξετάσουμε τώρα τα ενδύματα των αξιωματούχων. Υπάρχουν διάφορα ενδύματα για διάφορες περιστάσεις, άλλα για καθημερινή χρήση και άλλα για κατόχους δημοσίων αξιωμάτων. Ως εκ τούτου, η περίφημη πορφύρα και τα χρυσά στολίδια του λαιμού ήταν τα διακριτικά των ανώτατων αξιωματούχων στην Αίγυπτο και στην Βαβυλώνα.

2. *Hinc proxime disputatio oborta est, an seruus dei alicuius dignitatis aut potestatis administrationem capiat, si ab omni specie idololatriae intactum se aut gratia aliqua aut astutia etiam praestare possit, secundum quod et Ioseph et Daniel mundi ab idololatria et dignitatem et potestatem administrauerunt in ornamento et purpura praefecturae totius Aegypti siue Babyloniae.*

3. *Cedamus itaque succedere alicui posse, ut in quoquo honore in solo honoris nomine incedat neque sacrificet neque sacrificiis auctoritatem suam accommodet, non hostias locet, non curas templorum deleget, non uectigalia eorum procuret, non spectacula edat de suo aut de publico aut edendis praesit, nihil sollemne pronuntiet uel edicat, ne iuret quidem ; iam uero quae sunt potestatis, neque iudicet de capite alicuius uel pudore -- feras enim de pecunia -- neque damnet neque praedamnet,*

neminem uinciat, neminem recludat aut torqueat, si haec credibile est fieri posse.

XVIII. 1. *Iam uero de solo suggestu et apparatu honoris retractandum. Proprius habitus uniuscuiusque est tam ad usum quotidianum quam ad honorem et dignitatem. Igitur purpura illa et aurum ceruicis ornamentum eodem more apud Aegyptios et Babylonios insignia erant dignitatis,*

(*65) Και σήμερα για συνειδητούς Χριστιανούς ορισμένες θέσεις, πράξεις και ιδιότητες είναι ασυμβίβαστα με την πίστη τους.

quo more nunc praetextae uel trabeae uel palmatae et coronae aureae sacerdotum prouincialium, sed non eadem condicione.

2. *Tantum enim honoris nomine conferebantur iis, qui familiaritatem regum merebantur. Vnde et purpurati regum uocabantur a purpura, sicut apud nos a toga candida candidati, sed non ut suggestus ille sacerdotiis quoque aut aliquibus idolorum officiiis adstringeretur. Nam si ita esset, utique tantae sanctitatis et constantiae uiri statim habitus inquinatos recusassent, statimque apparuisset Daniele idolis non deseruisse nec Belem nec draconem colere, quod multo postea apparuit.* 3. *Simplex igitur purpura illa nec iam dignitatis erat, sed ingenuitatis apud barbaros insigne. Quemadmodum enim et Ioseph, qui seruus fuerat, et Daniel, qui per captiuitatem statum uerterat, ciuitatem Babyloniam et Aegyptiam sunt consecuti per habitum barbaricae ingenuitatis, sic penes nos quoque fideles, si necesse fuerit, poterit et pueris praetexta concedi et puellis stola, natiuitatis insignia, nec potestatis, generis, non honoris, ordinis, non superstitionis. Ceterum purpura uel cetera insignia dignitatum et potestatum insertae dignitati et potestatibus idololatriae ab initio dicata habent profanationis suae maculam, cum praeterea ipsis etiam idolis induantur praetextae et trabeae et laticlaui, fasces quoque et uirgae praeferantur, et merito. Nam daemonia magistratus sunt saeculi huius; unius collegii insignia fasces et purpuras gestant.*

Στην εποχή μας, η τήβενος με την μπορντούρα, τις ρίγες ή τους κεντητούς φοίνικες, και το χρυσό στεφάνι, είναι τα διακριτικά των ιερέων στην επαρχία.

2. Οι πρώτοι ήταν επίτιμοι σύμβουλοι και οικείοι βασιλέων (αυτός ήταν ο λόγος που τους αποκαλούσαν «πορφυροφόρους» των βασιλέων, όπως εμείς αποκαλούμε «υποψήφιους» <ή «λευκοντυμένους»> κάποιους από μας (*66) που φορούν λευκή τήβεννο). Αλλά μη νομίσετε ότι αυτό το ένδυμα συνδεόταν με το ιερατείο και με ειδωλολατρικές τελετές. Αν ήταν έτσι, οι άγιοι άνθρωποι θα είχαν αρνηθεί να το φορέσουν για να μη μολυνθούν, κι έτσι θα είχε φανεί από την αρχή ότι ο Δανιήλ δεν ήταν δούλος των ειδώλων και δεν λάτρευε τον Βηλ ούτε τον δράκοντα, όπως φάνηκε αργότερα. (*67)

3. Εκείνη η πορφύρα λοιπόν ήταν απλή, και δεν ήταν τότε σύμβολο εξουσίας ανάμεσα στους βαρβάρους, αλλά σύμβολο ευγενούς καταγωγής. Γιατί τόσο ο Ιωσήφ που ήταν πριν σκλάβος, όσο και ο Δανιήλ που είχε έρθει στη Βαβυλώνα αιχμάλωτος, είχαν αποκτήσει την ελευθερία τους στην Αίγυπτο και στη Βαβυλώνα, και ντύνονταν σαν βάρβαροι ευγενείς. (*68). Εμείς οι σημερινοί πιστοί, μπορούμε αν χρειαστεί να επιτρέψουμε στα αγόρια να φορούν τήβεννο με μπορντούρα και στα κορίτσια εσάρπτα – αλλά μόνο σαν διακριτικά γνωρίσματα οικογένειας, τάξης ή φυλής, όχι σαν σύμβολα εξουσίας, αξιώματος ή **δεισιδαιμονίας**. Η πορφύρα όμως και ό,τι άλλο συμβολίζει αξιώματα και εξουσίες, φέρουν το στίγμα του βέβηλου. Επί πλέον, ντύνουν τα είδωλα με τήβεννο που έχει μπορντούρα και ρίγες, και επάνω τους βάζουν ράβδο και πέλεκυ. Δικαίως, γιατί **οι δαίμονες είναι οι εξουσιαστές του κόσμου τούτου**, φέρουν την δέσμη των ράβδων με τον πέλεκυ (*69) και την πορφύρα, που είναι και τα διακριτικά ενός κολλεγίου ιερέων.

(*66) «Από μας» τους Ρωμαίους, όχι τους Χριστιανούς. (*67) Αναφορά σε τμήμα του Δανιήλ που περιέχεται στη μετάφραση των Ο' (70) αλλά κατόπιν η Εκκλησία το θεώρησε δευτεροκανονικό. (*68) Το συγκεκριμένο ένδυμα σε αυτή την περίπτωση ήταν σημάδι ότι είχαν αποκτήσει την ελευθερία τους. (*69) Μιά δέσμη ράβδων με ένα πέλεκυ στη μέση, σύμβολο της ρωμαϊκής εξουσίας. Από εκεί πήρε το όνομά του ο Φασισμός (*Fasces=Δέσμη*).

4. Τι κι αν φορέσεις το ένδυμα χωρίς να εφαρμόζεις την λειτουργία του; Στα ακάθαρτα τίποτα δεν είναι καθαρό. Ο βρώμικος χιτώνας που θα φορέσεις δεν θα βρωμίσει εξ αιτίας σου, αλλά εσύ δεν θα μπορέσεις να μείνεις καθαρός εξ αιτίας του. Εσείς που στην σημερινή εποχή συζητάτε για τον Ιωσήφ και τον Δανιήλ, μάθετε ότι τα παλιά και τα καινούρια, τα ακατέργαστα και τα επεξεργασμένα, τα αρχικά και τα εξελιγμένα, τα υποδουλωμένα και τα ελεύθερα, δεν είναι πάντα συγκρίσιμα.

4. *Quid ergo proficies, si suggestu quidem utaris, opera eius uero non administres ? Nemo in immundis mundus uideri potest. Tunicam si induas inquinatam per se, poterit forsitan illa non inquinari per te, sed tu per illam mundus esse non poteris. Iam nunc qui de Ioseph et Daniel argumentaris, scito, non semper comparanda esse uetera et noua, rudia et polita, coepta et explicita, seruilia et liberalia.*

5. Γιατί αυτοί εκ των πραγμάτων ήταν δού-
 1 ΚΟΡ. 9:19 λοι. Αλλά εσείς δεν είσαστε δούλοι κανενός αν
 είσαστε δούλοι του Χριστού (*70) που σας ελευ-
 θέρωσε από την δουλεία του κόσμου, και το κα-
 θήκον σας είναι να μιμηθήτε τον Κύριο. Ο Κύρι-
 ος περπάτησε ταπεινά και στην αφάνεια, χωρίς
 ΜΑΤΘ. 8:20 δικό Του σπίτι: «Ο Υιός του ανθρώπου», είπε,
 «δεν έχει που να κλίνη την κεφαλήν», και φορά
 ταπεινά ενδύματα, διαφορετικά δεν θα είχε πει,
 ΜΑΤΘ. 11:8 «Ιδού, οι ενδεδυμένοι μαλακά ενδύματα είναι
 στα παλάτια των βασιλέων». **Ο Κύριος είχε τα-
 πεινή όψη και εμφάνιση**, ακριβώς όπως είχε
 (ΗΣ. 52:2) προφητεύσει ο Ησαΐας.

5. *Nam illi etiam condicione serui erant : tu uero nullius seruus, in quantum solius Christi, qui te etiam captiuitate saeculi liberauit, ex forma dominica agere debebis. Ille dominus in humilitate et ignobilitate incessit domicilio incertus: nam filius, inquit, hominis non habet ubi caput collocet ; uestitu incultus, neque enim dixisset, ecce qui teneris uestiuntur, in domibus regum sunt; uultu denique et aspectu inglorius, sicut et Esaias pronuntiauerat.*

6. Δεν θέλησε να εξουσιάσει ούτε καν τους
 (ΙΩΑΝ. 13:1-17) μαθητές Του, τους οποίους ταπεινά υπηρετού-
 ΙΩΑΝ. 18:36 σε. Παρόλο που είχε συνείδηση της βασιλείας
 ΙΩΑΝ. 6:15 Του, αρνήθηκε να Τον κάνουν βασιλιά, ώστε κι
 εμείς να ακολουθήσουμε το παράδειγμά Του και
 να γυρίσουμε την πλάτη στην περηφάνια της
 ένδυσης και στα αξιώματα της εξουσίας.

6. *Si potestatis ius quoque nullum ne in suos quidem exercuit, quibus sordido ministerio functus est, si regem denique fieri conscius sui regni refugit, plenissime dedit formam suis derigendo omni fastigio et suggestu quam dignitatis quam potestatis.*

7. Γιατί αν αυτά είχαν αξία, σε ποιόν θα ταί-
 ριαζαν περισσότερο, παρά στον Υιόν του Θεού;
 Πόσες δέσμες ράβδων θα Τον συνόδευαν, τι
 εξαίρετη πορφύρα θα σκέπαζε τους ώμους Του,
 και τι λαμπρό χρυσάφι το κεφάλι Του, **αν δεν
 θεωρούσε την δόξα του κόσμου ξένη για τον
 Ίδιο και για τους δικούς Του!**

7. *Quis enim magis iis usus fuisset, quam dei filius ? Quales et quanti eum fasces producerent, qualis purpura de umeris eius floreret, quale aurum de capite radiaret, nisi gloriam saeculi alienam et sibi et suis iudicasset ?*

(*70) Ο Παύλος συστηνόταν ως «Παύλος, δέσμιος του Ιησού Χριστού» (ΦΙΛΗΜ. 1) και «Παύλος, δούλος Ιησού Χριστού» (ΡΩΜ. 1[Α]:1)

Igitur quam noluit, reiecit, quam reiecit, damnauit, quam damnauit, in pompa diaboli deputauit. Non enim damnasset, nisi non sua: alterius autem esse non possunt, nisi diaboli, quae dei non sunt.

8. *Tu si diaboli pompam eierasti, quicquid ex ea attigeris, id scias esse idololatricum. Vel hoc te commonefaciat omnes huius saeculi potestates et dignitates non solum alienas, uerum et inimicas dei esse, quod per illas aduersus dei seruos supplicia consulta sunt, per illas et poenae ad impios paratae ignorantur.*

9. *Sed et natiuitas et substantia tua molestae tibi sunt aduersus idololatricum. Ad euitandum ||[END] remedia deesse non possunt, cum et, si defuerint, supersit unicum illud, quo felicior factus non in terris magistratus, sed in caelis.*

XIX. 1. *Possit in isto capitulo etiam de militia definitum uideri, quae inter dignitatem et potestatem est. At nunc de isto quaeritur, an fidelis ad militiam conuerti possit et an militia ad fidem admitti, etiam caligata uel inferior quaeque, cui non sit necessitas immolationum uel capitalium iudiciorum.*

2. *Non conuenit sacramento diuino et humano, signo Christi et signo diaboli, castris lucis et castris tenebrarum;*

Ως εκ τούτου, αυτό που δεν δέχτηκε το απέρριψε. Αυτό που απέρριψε το καταδίκασε, κι αυτό που καταδίκασε ο Θεός ανήκει στον διάβολο, γιατί ο Κύριος δεν θα καταδίκασε κάτι δικό Του. Ό,τι δεν ανήκει στον Θεό, δεν μπορεί παρά να ανήκει στον διάβολο.

8. Αν έχεις αποκηρύξει τα «*έργα του διαβόλου*» (*71), θα ξέρεις ότι όλα είναι ειδωλολατρεία. Αυτό το γεγονός πρέπει να σου θυμίσει ότι όλες οι εξουσίες και τα αξιώματα αυτού του κόσμου **είναι όχι μόνο ξένα, αλλά και εχθρικά προς τον Θεό**, γιατί από τη μιά μεριά επιβάλλουν τιμωρίες στους δούλους του Θεού, και από την άλλη επιμένουν να αγνοούν την τιμωρία που περιμένει τους ασεβείς. (*72)

9. Αλλά «*ούτε η καταγωγή σας ούτε η κοινωνική σας θέση σας βοηθούν να αντισταθείτε στην ειδωλολατρεία*». (*73). Κι όμως υπάρχουν θεραπείες που θα σας βοηθήσουν να την αποφύγετε, αν όχι πολλές, τουλάχιστον μία, που θα σας κάνει ευτυχισμένο εξουσιαστή – όχι βέβαια στη γη, αλλά στον ουρανό. (*74)

Κεφ. 19. Η στρατιωτική θητεία.

1. Πριν κλείσουμε την πραγματεία μας πρέπει να σκεφτούμε την στρατιωτική θητεία, που βρίσκεται μεταξύ αξιωμάτων και εξουσίας. (*75) **Μας ρωτούν αν ένας πιστός μπορεί να καταταγεί στον στρατό, κι αν γίνονται δεκτοί στην πίστη οι στρατιωτικοί, ή οι απλοί στρατιώτες έστω, ή αυτοί στις κατώτερες βαθμίδες, που δεν υποχρεούνται να συμμετέχουν σε θυσίες, και εκτελέσεις ανθρώπων.** 2. Και απαντούμε: Δεν υπάρχει ουδεμία συμφωνία ανάμεσα στον όρκο του Θεού και στον όρκo των ανθρώπων (*76)>, την σημαία του Χριστού και την σημαία του διαβόλου, το στρατόπεδο του φωτός και το στρατόπεδο του σκότους.

(*71) Κατά την βάπτισή. Η φράση είναι απο την 1 ΙΩΑΝ. 3|Γ|:8. (*72) «*Εχθρός του Θεού καθίσταται.*» ΙΑΚ. 4|Δ|:4.

(*73) Εννοεί πως τα δημόσια αξιώματα είναι προσιτά σε πλούσιους ευγενείς, και βέβαια για τους Χριστιανούς αποτελούν πειρασμό. (*74) Η θεραπεία αυτή είναι το μαρτύριο, που εξασφαλίζει την ουράνια βασιλεία και εξουσία. Σχετικά κείμενα είναι τα εξής: ΛΟΥΚ. 22|ΚΒ|:8-30, 1 ΚΟΡ. 6|ΣΤ|:2, ΑΠΟΚ. 2|Β|:6-27 και 3|Γ|:21. (*75) Το *επάγγελμα* του στρατιωτικού ως επαγγελματική επιλογή εδώ καταδικάζεται όπως και στις πραγματείες «*Περί Θεαμάτων*» και «*Περί στεφάνου*». Αυτοί που πίστευσαν ενώ ήταν στρατιωτικοί αποτελούν άλλο θέμα. Κοίτα στο περι «*Στρατιωτικού Στεφάνου*».

αυτό που δεν δέχτηκε το απέρριψε. Αυτό που απέρριψε το καταδίκασε, κι αυτό που καταδίκασε ο Θεός ανήκει στον διάβολο, γιατί ο Κύριος δεν θα καταδίκασε κάτι δικό Του.

«Μάχαιραν
εδωσες, μάχαιρα
θα λάβεις»
(ΜΑΤΘ.
26[ΚΣΤ]:52)

Μιά ψυχή δεν μπορεί να υπηρετεί δύο αφέ-
ντες – τον Θεό και τον Καίσαρα. Βέβαια, **αν
σας αρέσει να παίζετε με τις λέξεις**, θα μου
πείτε πως ο Μωϋσής κρατούσε ράβδο (*77), ο
Ααρών φορούσε αγκράφα (*78), ο Ιωάννης ο
Βαπτιστής δερμάτινη ζώνη (*79), ο Ιησούς του
Ναυή διοικούσε στρατεύμα και ο Λαός του Θεού
πολεμούσε. (*80)

*non potest una anima duobus
deberi, deo et Caesari. Et uirgam
portauit Moyses, fibulam et
Aaron,*

*cingitur loro et Iohannes, agmen
agit et Iesus Naue, bellauit et
populus, si placet ludere.*

ΜΑΤΘ. 26:52
ΛΟΥΚ. 3:12-13
ΜΑΤΘ. 8:5

**3. Αλλά πώς ο Χριστιανός θα πολεμή-
σει, ή έστω, πώς θα υπηρετήσει εν καιρώ
ειρήνης χωρίς μάχαιρα, την οποία του έχει
αφαιρέσει ο Κύριος;** Ο Ιωάννης είχε πει στους
στρατιωτικούς που τον άκουγαν τι έπρεπε να
κάνουν. Επίσης, είχε πιστέψει και ένας εκα-
τόνταρχος. **Όμως όταν αργότερα ο Κύριος
αφόπλισε τον Πέτρο, αφόπλισε κάθε στρα-
τιώτη, γιατί δεν επιτρέπεται να φοράμε κάτι
που συνδέεται με βδελυκτές πράξεις.**

*3. Quomodo autem bellabit, immo
quomodo etiam in pace militabit
sine gladio, quem dominus abstulit
? Nam etsi adierant milites ad
Iohannem et formam obseruationis
acceperant, si etiam centurio
crediderat, omnem postea militem
dominus in Petro exarmando dis-
cinxit. Nullus habitus licitus est
apud nos illicito actui adscriptus.*

Κεφ. 20. Ειδωλολατρεία των λέξεων.

ΜΑΤΘ. 12:37

1. Εφόσον όμως, σύμφωνα με τον θείο κα-
νόνα, δεν κινδυνεύουμε μόνο από τις πράξεις
μας **αλλά και από τους λόγους μας** – γιατί
όπως είναι γραμμένο, **«Ιδοὺ ο άνθρωπος και οι
πράξεις του»** (*81), είναι επίσης γραμμένο, **«Θα
κριθείς από τους λόγους του στόματός σου»** –
πρέπει να προσέχουμε την εισβολή της ειδωλο-
λατρείας στις λέξεις που χρησιμοποιούμε, **είτε
από συνήθεια είτε από δειλία.**

*XX. 1. Sed enim cum conuer-
satio diuinae disciplinae non
factis tantum, uerum etiam uerbis
periclitetur (nam sicut scriptum
est, ecce homo et facta eius, ita, ex
ore tuo iustificaberis), meminisse
debemus etiam in uerbis quoque
idololatriae incursum pra-ecau-
endum aut de consuetudinis uitio
aut timiditatis.*

ΕΞ. 23:13

2. Ο νόμος μας απαγορεύει να ονομάζουμε
τους θεούς των εθνών. Αυτό βέβαια δεν σημαί-
νει ότι δεν πρέπει να προφέρουμε τα ονόματά
τους, τα οποία ούτως ή άλλως αναφέρουμε στις
καθημερινές μας κουβέντες (*82), όπως για
παράδειγμα, **«Είναι στον ναό του Ασκληπιού»**,
«Μένω στην οδό Ίσιδος», **«Έγινε ιερέας του
Δία»**, και άλλα, εφόσον τέτοια ονόματα έχουν
δοθεί και σε ανθρώπους.

*2. Deos nationum nominari
lex prohibet non utique : nomina
eorum pronuntiemus, quae nobis
ut dicamus conuersatio extorquet.
Nam id plerumque dicendum est :
in templo Aesculapii illum habes,
et, in uico Isidis habito, et sacerdos
Iouis factus est, et multa alia in
hunc modum, quando et hominibus
hoc genus nomina inducuntur.*

(*76) Η Λατινική λέξη «sacramentum» που χρησιμοποιείται για να αποδώσει την έννοια «μυστήριο» (της βάπτισης), έχει επίσης το νόημα του στρατιωτικού όρκου. (*77) Virgam: (στην κυριολεξία) βέργα από αμπέλι – διακριτικό εξουσίας του Ρωμαίου εκατόνταρχου. (*78) Για να στερεώνει το εφόδ. Ζώνες με αγκράφες φορούσαν οι στρατιώτες. Επίσης χαρίζονταν συμβολικά σε αυτούς που έδειχναν ανδρεία στη μάχη. (*79) Όπως οι στρατιώτες. (*80) Η γνωστή σύγχυση των δύο διαθηκών για την οποία ο Κύριος είπε: Δεν γνωρίζετε ποιανού πνεύματος είσθε. (ΛΟΥΚ. 9:55) (*81) Αγνώστη μετάφραση. (*82) Τέτοιο παράδειγμα τυχαίας αναφοράς: ΠΡΑΞ. κεφ. 28[ΚΗ]:11.

Neque enim Saturnum honoro, si ita uocauero eum suo nomine ; tam non honoro, quam Marcum, si uocauero Marcum. 3. Sed ait: nomen aliorum deorum ne commemorem neque audiatur de tuo ore. Hoc praecepit, ne deos uocemus illos. Nam et in prima parte legis, non sumes, inquit, nomen domini dei tui in uano id est idolo. Cecidit igitur in idololatram qui idolum nomine dei honorauerit.

4. Quodsi deos dicendum erit, adiciendum est aliquid quo appareat, quia non ego illos deos dico. Nam et scriptura deos nominat, sed adicit suos uel nationum ; sicut Dauid, cum deos nominasset, ubi ait, dei autem nationum daemones. Sed hoc mihi ad sequentia magis praestructum est. 5. Ceterum consuetudinis uitium est Mehercule dicere, Medius Fidius, accedente ignorantia quorundam, qui ignorant iusiurandum esse per Herculem. Porro quid erit deieratio per eos quos eierasti quam praeuaricatio fidei cum idololatria ? Quis enim, per quos deierat, non honorat ?

XXI. 1. Timiditatis est autem, cum te alius per deos suos obligat iuratione uel aliqua testificatione et tu, ne intellegaris, quiescis. Nam aequae quiescendo confirmas maiestatem eorum, cuius causa uideberis obligatus. 2. Quid refert, deos nationum dicendo deos an audiendo confirmes ? Iures per idola, an ab alio adiuratus acquiescas ?

Όταν αποκαλώ κάποιον Κρόνο γιατί έτσι τον λένε, δεν σημαίνει ότι τιμώ τον θεό Κρόνο. Ούτε βέβαια τιμώ τον Μάρκο, όταν αποκαλώ έναν άνδρα Μάρκο. 3. Αλλά όταν λέει, «Μην αναφέρετε ονόματα άλλων θεών, και να μην ακουστούν από το στόμα σας» μας προστάζει να μην τους πούμε θεούς. Διότι στο πρώτο τμήμα του νόμου λέει, «Μη λάβεις το όνομα Κυρίου του Θεού σου επί ματαίω», εννοώντας τα είδωλα που είναι ματαιότης. (*83) Όποιος λοιπόν τιμά ένα είδωλο με το όνομα του Θεού, πέφτει σε ειδωλολατρεία.

4. Όταν λοιπόν μιλώ για τους θεούς των εθνών, πρέπει να προσθέσω κάτι για να φανεί πως δεν τους αποκαλώ θεούς. Γιατί ακόμα και η Γραφή αναφέρει «θεούς» αλλά προσθέτει «των εθνών». Έτσι και ο Δαβίδ γράφει, «Αλλά οι θεοί των εθνών είναι δαίμονες». Αυτό το επισημαίνω σαν βάση για περαιτέρω παρατηρήσεις. 5. Γιατί η συνήθεια κάνει μερικούς να λένε, «Μα τον Ηρακλή, βοήθησέ με θεέ της πίστης», ενώ αγνοούν ότι μ'αυτό τον τρόπο ορκίζονται στον Ηρακλή. Κι όταν ορκίζεσαι στο όνομα των θεών που έχεις αποκηρύξει, δεν είναι σαν να συνδέεις την πίστη με την ειδωλολατρεία; Γιατί όταν ορκίζεσαι στο όνομα κάποιου, του κάνεις μεγάλη τιμή. (*83α)

Κεφ. 21. Η σιωπηλή συναίνεση στα τυπικά των ειδωλολατρών

1. Το να παραμένεις σιωπηλός για να μην ανακαλύψουν ότι είσαι Χριστιανός όταν σε δεσμεύουν στο όνομα των θεών τους με όρκο ή με άλλο είδος δέσμευσης, είναι ένδειξη δειλίας.
2. Διότι με την σιωπή σου είναι σαν να παραδέχεσαι την μεγαλειότητα των θεών τους, η οποία σε δεσμεύει να μην παραβείς τον όρκο σου. Ποιά η διαφορά ανάμεσα στο να αναγνωρίζεις τους θεούς των εθνών αποκαλώντας τους «θεούς», και στο να το κάνουν άλλοι για σένα;

(*83) Έτσι τα αποκαλεί η Γραφή σε πολλά σημεία: 2 ΒΑΣ. 17[ΙΖ]:15, ΨΑΛΜ. 24[ΚΔ]:4, ΔΕΥΤ. 32[ΔΒ]:21 κ.α
(*83α) Όρκος με την έννοια της επίκλησης.

Ανάμεσα στο να ορκίζεσαι στ'όνομα των ειδώλων, και στο να συγκατανεύεις όταν ορκίζεσαι μέσω άλλου; Γιατί δε μπορούμε να καταλάβουμε τις πονηριές του Σατανά που έχει βάλει σκοπό, ό,τι δεν μπορεί να καταφέρει με το δικό μας στόμα, να το καταφέρει με το στόμα των δούλων του, χρησιμοποιώντας τα αυτιά μας για να περάσει μέσα μας την ειδωλολατρεία; Όπως και να έχει, αυτός που σε ορκίζει σε δεσμεύει ως προς το άτομό του είτε με φιλία, είτε με έχθρα.

3. Αν είναι έχθρα σε προκαλεί σε μάχη και ξέρεις ότι πρέπει να παλαίψεις. Αν είναι φιλία, πώς θα μπορείς να νιώθεις ασφαλής με τον Κύριο, έως ότου ελευθερωθείς απ' την υποχρέωση στο άτομο που χρησιμοποίησε ο πονηρός για να σε κάνει να τιμήσεις τα είδωλα, δηλαδή να γίνεις ειδωλολάτρης; 4. Αυτού του είδους η ανοχή, είναι ειδωλολατρεία. Τιμάς αυτούς των οποίων την εξουσία σέβεσαι. Ξέρω κάποιον (ο Θεός να τον συγχωρήσει!) που του είπαν κατά την διάρκεια μιας δίκης, «Ο Δίας να οργιστεί εναντίον σου» κι αυτός απάντησε: «Εναντίον σου». Τι παραπάνω θα έλεγε ένας εθνικός που πιστεύει τον Δία για θεό; Γιατί, παρόλο που δεν αντικαταράστηκε με το όνομα του Δία (ή κάτι παρόμοιο), όμως αντιδρώντας και μόνο στην κατάρα παραδέχτηκε ότι ο Δίας είναι θεός, αφού θύμωσε όταν τον καταράστηκαν στο όνομα του Δία. 5. Διότι δεν ορκίζεσαι όταν σε καταραστούν στο όνομα κάποιου που ξέρεις ότι είναι ένα τίποτα. Η αντίδρασή σου όμως επιβεβαιώνει την ύπαρξή του, και η ομολογία του φόβου σου είναι πράξη ειδωλολατρείας. Και πόσο μάλλον να καταραστείς κι εσύ στο όνομα του Δία! Έτσι κι εσύ τιμάς τον Δία με τον ίδιο τρόπο που τον τιμά αυτός που σε προκάλεσε. **Ο πιστός όμως δεν πρέπει να οργιστεί σε μία τέτοια περίπτωση, αλλά να γελάσει.** Ακόμα πρέπει, σύμφωνα με την εντολή, όχι μόνο να μην επιστρέψουμε την κατάρα στ' όνομα του Θεού, αλλά θερμά να ευλογήσουμε στ'όνομά Του, ώστε να γκρεμίσουμε τα είδωλα, να κηρύξουμε τον Θεό και να εκπληρώσουμε τον νόμο.

Cur non agnoscamus uersutias satanae, qui, quod ore nostro perficere non potest, id agit, ut suorum ore perficiat per aures inferens nobis idololatriam ?

Certe quisquis ille est, aut amica aut inimica congressione adstringit.

3. Si inimica, iam ad pugnam uocaris et scis tibi dimicandum esse : si amica, quanto securius in dominum transferes sponsionem tuam, ut dissoluas obligationem eius, per quem te malus honori idolorum id est idololatriae quaerebat annectere.

4. Omnis patientia eiusmodi idololatria. Honoras eos, quibus impositis obsequium praestitisti. Scio quendam, cui dominus ignoscat, cum illi in publico per litem dictum esset: Iupiter tibi sit iratus, respondisse : immo tibi. Quid aliter fecisset ethnicus, qui Iouem deum credidit ? Etiamsi non per eundem retorsisset maledictum nec per ullum Iouis similem, confirmauerat Iouem deum, per quem se maledictum indigne tulisse demonstrauerat remaledicens.

5. Ad quid enim indigneris per eum, quem scis nihil esse ? Iam si insanis, iam esse confirmas, et erit idololatria professio timoris tui : quanto magis, cum per ipsum remaledicis, eodem Iouis honorem facis, quo et ille, qui te prouocauit? Fidelis autem in eiusmodi ridere debet, non insanire, immo, secundum praeceptum, ne per deum quidem remaledicere, sed plane benedicere per deum, ut et idola destruas et deum praedices et adimpleas disciplinam.

(ΨΑΛΜ. 2:4)

ΜΑΤΘ. 5:44

Κεφ. 22. Όταν μας ευλογούν στο όνομα των ειδώλων.

XXII. 1. *Aequè benedici per deos nationum Christo initiatus non sustinebit, ut non semper reiciat immundam benedictionem et eam sibi in deum conuertens emundet. Benedici per deos nationum maledici est per deum.*

2. *Si cui dederò eleemosynam uel aliquid praestiterò beneficii, et ille mihi deos suos uel coloniae genium propitios imprectur, iam oblatio mea uel operatio idolorum honor erit, per quae benedictionis gratiam compensat.*

3. *Cur autem non sciat me dei causa fecisse, ut et deus potius glorificetur et daemonia non honorentur in eo quod propter deum feci? Si deus uidet, quoniam propter ipsum feci, pariter uidet, quoniam propter ipsum fecisse me nolui ostendere, et praeceptum eius idolothytum quodammodo feci.*

4. *Multi dicunt, nemo se debet promulgare; puto autem nec negare. Negat enim, quicumque dissimulat in quacumque causa pro ethnico habitus, et utique omnis negatio idololatria est, sicut omnis idololatria negatio siue in factis siue in uerbis.*

1. Επίσης, ο μνημένος του Χριστού δεν ανέχεται να τον ευλογούν στο όνομα των θεών των εθνών, για να μην αναγκάζεται να απορρίπτει την ακάθαρτη ευλογία, και να την καθαρίζει μετατρέποντάς την σε ευλογία από τον Θεό. Η ευλογία στο όνομα των θεών των εθνών, ισοδυναμεί με κατάρα στο όνομα του Θεού.

2. Αν κάνω ελεημοσύνη ή άλλη φιλανθρωπία και ο αποδέκτης προσευχηθεί να μου δείξουν ευμένεια οι θεοί του ή ο Προστάτης-θεός της αποικίας, η καλή μου πράξη αυτομάτως θα τιμήσει τα είδωλα, στο όνομα των οποίων μου επιστρέφει την ευεργεσία που του έκανα – με την μορφή ευλογίας.

3. Αλλά γιατί να μη μάθει ότι τον ευεργέτησα για το όνομα του Θεού, ώστε να δοξαστεί ο Θεός και να μην πάρουν τιμή οι δαίμονες από την πράξη που έκανα στο όνομα του Θεού; Γιατί αν ο Θεός βλέπει ότι την έκανα για το όνομά Του, βλέπει επίσης και την απροθυμία μου να Τον ομολογήσω, μετατρέποντας κατά κάποιον τρόπο την εντολή Του (*84) σε θυσία ειδώλων.

4. Πολλοί λένε: «Δεν πρέπει να αποκαλύπτουμε τι πραγματικά είμαστε». Νομίζω όμως πως δεν πρέπει και να αρνούμεθα αυτό που πραγματικά είμαστε. Γιατί **το να υποκρινόμαστε και να μας περνούν για εθνικούς, ισοδυναμεί με άρνηση (του Θεού)**. Και βέβαια, η κάθε μορφή άρνησης (του Θεού) είναι ειδωλολατρεία, όπως και η κάθε μορφή ειδωλολατρείας είναι άρνηση (του Θεού), με λόγο ή με έργο. (*85)

Κεφ. 23. Σύμβολα στ' όνομα των ειδώλων. Σιωπηλή συναίνεση. >>>

(*84) Την εντολή περί ελεημοσύνης. (*85) Οι θέσεις του Τερτυλλιανού σε αυτό το κεφάλαιο αφορούν την «παθητική ειδωλολατρεία», εναντίον της οποίας ο πνευματικός άνθρωπος οφείλει να επαγρυπνεί. Επίσης η ισορροπία του τότε πρέπει να ομολογεί την πίστη του κάποιος και τότε όχι είναι επιβεβλημένη. Κοίτα: ΠΑΡ. 26[ΚΣΤ]:4,5.

1. Σε αυτή την κατηγορία ανήκει ένα είδος (ειδωλολατρίας) που είναι δίκωπο μαχαίρι διότι φαίνεται ακίνδυνο ενώ είναι δόλιο. Όταν οι Χριστιανοί δανείζονται από τους εθνικούς χρήματα με ενέχυρο (*86), **οι Χριστιανοί δίνουν εγγύηση με όρκο**, και αρνούνται ότι το έκαναν. Βέβαια, στον καιρό του διωγμού μπροστά στον δικαστή και τον πρόεδρο του δικαστηρίου, δηλώνουν ότι ήξεραν τι έκαναν.

2. **Ο Χριστός μας λέει να μην ορκιζόμαστε.** «Ἐγραψα», λέει ο οφειλέτης, «αλλά δεν είπα τίποτα. Η γλώσσα σκοτώνει, όχι ο γραπτός λόγος». (*87) Ως προς αυτό θα επικαλεστώ την μαρτυρία της Φύσης και της Συνείδησης: της Φύσης διότι ακόμα κι αν η γλώσσα παραμένει ακίνητη και σιωπηλή, το χέρι δεν μπορεί να γράψει κάτι που δεν του υπαγόρευσε η ψυχή – και η ψυχή υπαγορεύει κάτι που συνέλαβε η ίδια, ή κάτι που της παρέδωσαν άλλοι.

3. Τώρα, για να μη πείτε, «**Το υπαγόρευσε άλλος**», επικαλούμαι την Συνείδηση γιά να αποδείξω πως αυτό που υπαγόρευσε κάποιος άλλος η ψυχή το συνέλαβε και το μετέδωσε στο χέρι, με ή χωρίς την ανάμειξη της γλώσσας. Αρκεί που ο Κύριος είπε ότι τα αμαρτήματα διαπράττονται στον νου και στην συνείδηση. Αν λαγνεία ή κακία ανέβουν στην καρδιά του ανθρώπου, είναι σαν να τις έκανε πράξη.

4. Εσύ έδωσες μία εγγύηση (με όρκο) που προφανώς «**ανέβηκε στην καρδιά σου**», και δεν μπορείς να ισχυριστείς ότι δεν ήξερες, ούτε ότι δεν ήθελες. 5. Γιατί όταν ορκιζόσουν ήξερες τι έκανες, και αφού ήξερες βεβαίως ήθελες. Το εξετέλεσες και στην σκέψη και στην πράξη.

Ούτε μπορείς με την πιο ελαφρά κατηγορία να εξαλείψεις την πιο βαρεία (*88), λέγοντας ότι προφανώς έγινε παρεξήγηση και δεν ορκίστηκες στην πραγματικότητα.

XXIII. 1. *Sed est quaedam eiusmodi species in facto et in uerbo bis acuta et infesta utrimque, licet tibi blandiatur, quasi uacet in utroque, dum factum non uidetur, quia dictum non tenetur. Pecuniam de ethnicis mutuantes sub pignori- bus fiduciati iurati cauent et se negant ; se scire uolunt scilicet tempus persecutionis et locus tribu- nalis et persona praesidis.* 2. *Praescribit Christus non esse iurandum. Scripsi, inquit, sed nihil dixi : lingua, non littera occidit. Hic ego naturam et conscientiam aduoco : naturam, quia nihil potest manus scribere, etiamsi lingua in dictando cessat immobilis et quie- ta, quod non anima dictauerit ; quamquam et ipsi linguae anima dictauerit aut a se conceptum aut ab alio traditum.*

3. *Iam, ne dicatur, alius dictauit ; hic conscientiam appello, an quod alius dictauit anima suscipiat et siue comitante siue residente lin- gua ad manum transmittat. Et bene, quod in animo et conscientia delinqui dominus dixit. Si, inquit, concupiscentia uel malitia in cor hominis ascenderit, pro facto tene- ris.*

4. *Cauisti igitur, quod in cor- tuum plane ascendit, quod neque ignorasse te contendere potes neque noluisse.*

5. *Nam cum caueres, scisti, cum scires, utique uoluisti ; et est tam facto quam cogitatu. Nec potes leuiore crimine maius excludere, ut dicas falsum plane effici cauendo quod non facis.*

(*86) Ἡ με «ποθήκη». (*87) Τι εφευρίσκουν οι άνθρωποι για να εξαπατήσουν τον εαυτό τους. (*88) Η πιο ελαφρά κατηγορία είναι ο όρκος, και η πιο βαρεία, η άρνηση του Χριστού.

Tamen non negavi, quia non iuravi. Quin immo, etsi nihil tale fecisses, sic tamen dicereris deierare, fecisse si consenseris. Non ualet tacita uox in stilo et mutus in litteris sonus.

6. *At enim Zacharias temporali uocis oratione multatus cum animo conlocutus linguam inritam transit, cum manibus suis a corde dictat et nomen filii sine ore pronuntiat : loquitur in stilo, auditur in cera manus omni sono clarior, littera omni ore uocalior. Quaere, an dixerit qui dixisse compertus est.*

7. *Dominum oremus, ne qua nos eiusmodi contractus necessitas circumscingat et, si ita euenerit, det fratribus operandi copiam uel nobis abrumpendae omnis necessitatis constantiam, ne illae litterae negatrices uicariae oris nostri in die iudicii aduersus nos proferantur signatae signis non iam aduocatorum, sed angelorum.*

XXIV. 1. *Inter hos scopulos et sinus, inter haec uada et freta idololatriae uelificata spiritu dei fides nauigat, tuta si cauta, segura si attonita.*

Ceterum inenatabile excussis profundum est, inextricabile in-pactis naufragium est, inrespirabile deuoratis hypo-brychium in idololatria.

« Όμως δεν αρνήθηκα, γιατί δεν ορκίστηκα».

Κι όμως ορκίστηκες, γιατί η **σιωπηρή αποδοχή του όρκου θεωρείται όρκος**. Δεν μπορείς να επικαλεστείς το ότι δεν μίλησες, εφόσον αυτά που ήταν να πεις έχουν γραφτεί.

6. Όταν ο Ζαχαρίας ήταν τιμωρημένος με προσωρινή απώλεια λόγου, επικοινωνούσε με τον νου του, προσπερνώντας την αδυναμία της γλώσσας του, τα χέρια του έγραφαν αυτό που υπαγόρευε η καρδιά του, και είπε το όνομα του γιού του, αλλά όχι με το στόμα του. Με την πένα το χέρι του μιλούσε πιο καθαρά από κάθε ήχο, και η κέρινη πινακίδα του ακουγόταν πιο δυνατά από κάθε στόμα. Όταν ένας άνθρωπος επικοινωνεί, δεν ρωτάμε αν μίλησε.

ΛΟΥΚ.
1: 20,22,62,63

7. **Ας παρακαλέσουμε τον Κύριο να μην επιτρέψει ώστε η ανάγκη να μας δεσμεύσει με τέτοιο είδος συμβολαίου.** Κι αν συμβεί κάτι τέτοιο, **είθε να δώσει στους αδελφούς μας την οικονομική δυνατότητα να μας βοηθήσουν**, ή σε μας σταθερότητα για να αντισταθούμε στην ανάγκη. Διαφορετικά, διατρέχουμε τον κίνδυνο να βρούμε μπροστά μας αυτά τα γράμματα της άρνησης – *την ημέρα της κρίσης* – με τις σφραγίδες όχι μαρτύρων αυτή τη φορά, αλλά αγγέλων.

Κεφ. 24. Γενικό συμπέρασμα.

1. Η Πίστη, σαν καράβι με τα πανιά του φουσκωμένα από τον άνεμο του Πνεύματος, αρμενίζει ανάμεσα στους σκοπέλους της ειδωλολατρείας. Η ασφάλειά της εξαρτάται από την προσοχή και την εγρήγορσή της. Αλλά αυτοί που πέφτουν από το καράβι στα βαθειά, δεν μπορούν να σωθούν κολυμπώντας. Αυτοί που πέφτουν σε ξέρα, έχουν την τύχη των ναυαγών. Αυτοί που πέφτουν σε ρουφήχτρα, πεθαίνουν από ασφυξία. Αυτή είναι η ειδωλολατρεία,

όλα της τα κύματά πνίγουν, και όλες οι δίνες της ρουφούν προς τα κάτω, στον Ἄδη.

1 ΚΟΡ. 5:10 2. Ἄς μη πει κανείς: «*Ποιός μπορεί να φυλαχτεί τόσο πολύ; Θα πρέπει να φύγουμε από τον κόσμο!*». Λες και είναι καλύτερα να μείνουμε στον κόσμο σαν ειδωλολάτρες! Η προφύλαξή μας εναντίον της ειδωλολατρείας είναι εύκολη δουλειά αν οδηγείται από τον φόβο μας μην πέσουμε σε αυτήν. Ο κίνδυνος αυτός είναι ασύγκριτα σοβαρότερος απ' οποιαδήποτε 'ανάγκη'

(ΠΡΑΞ. 15:1-31) 3. Ο λόγος που το Ἅγιο Πνεύμα ελάφρυνε τον ζυγό μας την εποχή των αποστόλων, ήταν γιά να είμαστε ελεύθεροι να αφιερωθούμε στην προσπάθεια αποφυγής της ειδωλολατρείας. Αυτός είναι ο Νόμος μας, κι όσο πιό κοντά μας είναι, τόσο πιό πολύ πρέπει να τον εφαρμόζουμε. (*89) Ἐνας Νόμος αποκλειστικά γιά τους Χριστιανούς, που μέσω αυτού αναγνωρίζονται και ξεετάζονται από τους εθνικούς. Αυτός ο Νόμος πρέπει να γίνεται γνωστός σε αυτούς που πλησιάζουν την Πίστη, και να αφομοιώνεται από αυτούς που έχουν πιστέψει. Αυτοί που πλησιάζουν πρέπει να πάρουν τις αποφάσεις τους, κι αυτοί που θα αποφασίσουν να τον εφαρμόσουν, πρέπει να μείνουν σταθεροί. Αν όχι, μπορεί να απαρνηθούν το όνομά τους. (*90)

Σύμφωνα με το πρότυπο της Κιβωτού, στην Εκκλησία θα υπάρχουν κοράκια, αετοί, λύκοι, σκύλοι και φίδια. Σε καμιά περίπτωση όμως δεν θα βρεθεί ειδωλολάτρης στο πρότυπο της Κιβωτού: δεν υπάρχει ζώο που να συμβολίζει τον ειδωλολάτρη. Ἄς μη μπει λοιπόν στην Εκκλησία αυτό που δεν ήταν στην Κιβωτό.

4. Σύμφωνα με το πρότυπο της Κιβωτού, στην Εκκλησία θα υπάρχουν κοράκια, αετοί, λύκοι, σκύλοι και φίδια. Σε καμιά περίπτωση όμως δεν θα βρεθεί ειδωλολάτρης στο πρότυπο της Κιβωτού: δεν υπάρχει ζώο που να συμβολίζει τον ειδωλολάτρη. **Ἄς μη μπει λοιπόν στην Εκκλησία αυτό που δεν ήταν στην Κιβωτό.**

Quicumque fluctus eius offocant, omnis uertex eius ad inferos desorbet.

2. *Nemo dicat : quis tam tuto praecauebit ? Exeundum de saeculo erit. Quasi non tanti sit exire, quam idololatren in saeculo stare. Nihil esse facilius potest, quam cautio idololatriae, si timor eius in capite sit. Quaecumque necessitas minor est periculo tanto comparata.*

3. *Propterea spiritus sanctus consultantibus tunc apostolis uinculum et iugum nobis relaxauit, ut idololatriae deuitandae uacaremus.*

Haec erit lex nostra, quo expedita hoc plenius administranda, propria Christianorum, perquam ab ethnicis agnoscimur et examinamur,

haec accedentibus ad fidem proponenda et ingredientibus in fidem inculcanda est,

ut accedentes deliberent, obseruantes perseuerent, non obseruantes renuntient sibi.

4. *Viderimus enim si secundum arcae typum et coruus et miluus et lupus et canis et serpens in ecclesia erit.*

Certe idololatres in arcae typo non habetur. Nullum animal in idololatren figuratum est. Quod in arca non fuit, in ecclesia non sit.

(*89) Δεν είστε «μέρος του κόσμου» (ΙΩΑΝ. 15[ΙΕ]:19). (*90) Να σταματήσουν να είναι Χριστιανοί.

ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΨΗ ΠΕΡΙ ΕΙΔΩΛΟΛΑΤΡΕΙΑΣ

Στην δωδεκάτη πραγματεία του ο Τερτυλλιανός αναφέρεται στο μεγάλο θέμα της εποχής του, την **Ειδωλολατρεία**. Όπως χαρακτηριστικά δηλώνει: *«Το κυριώτερο έγκλημα του ανθρωπίνου γένους, η μεγαλύτερη ενοχή του κόσμου και η βασική αιτία της οργής του Θεού είναι η ειδωλολατρεία»* (1:1)... *«η ειδωλολατρεία δεν είναι παρά απάτη εις βάρος του Θεού, γιατί αρνείται να Του δώσει την τιμή που Του ανήκει, και την δίνει σε άλλους. Γι' αυτό, εκτός από απάτη, είναι και ύβρις.»* (1:3) Υβρις με την αρχαιοελληνική έννοια είναι η μεγαλύτερη προσβολή του Θείου, η περιφρονησή του.

Και τι είναι ειδωλολατρεία: *«Οι ειδωλολάτρες παραδέχονται ότι οι θεοί των εθνών ήταν στο παρελθόν άνθρωποι»*(15:2). Με άλλα λόγια η θεοποίηση ανθρώπων φτιαγμένων από χώμα: *«Η εξύμνηση ανθρώπων που υπερβαίνει τα όρια της ανθρώπινης τιμής και προσομοιάζει θεϊκή μεγαλειότητα, είναι ειδωλολατρεία.»* (15:9)

Όμως διασαφηνίζει η ειδωλολατρεία, *«Υπάρχει σε τόσο πολλές μορφές τριγύρω μας, ώστε πρέπει πάντα να είμαστε σε εγρήγορση, γιατί υπονομεύει ποικιλοτρόπως τους δούλους του Θεού: κι αυτό όχι μόνο όταν είναι αδιόρατη, αλλά και όταν είναι κεκαλυμμένη»* (2:1)... *«ακόμα και σήμερα ειδωλολατρεία μπορεί να υπάρχει εκτός των ναών, και χωρίς την ανάμειξη ειδώλων»* (3:1) και που να ζούσε σήμερα να δει την κυρίαρχη μορφή ειδωλολατρείας. (ΚΟΛ. 3:5)

Τμήμα της ειδωλολατρείας είναι και η αστρολογία και όταν *«οι άνθρωποι, σίγουροι ότι η ζωή μας ρυθμίζεται από τις αιώνιες δυνάμεις των άστρων, δεν νιώθουν καμία ανάγκη να ζητήσουν τον Θεό.»* (9:1) *«Αστρολόγε, αν δεν ξέρεις ότι έπρεπε να είχες γίνει Χριστιανός, τότε δεν ξέρεις τίποτα. Κι αν το ξέρεις κι έχεις γίνει, θα έπρεπε επίσης να ξέρεις ότι είναι ανάγκη να σταματήσεις το επάγγελμά σου: αν αυτό προβλέπει τις συμφορές των άλλων, τότε σίγουρα μπορεί να σε προειδοποιήσει για το πόσο επικίνδυνο είναι να το συνεχίσεις. Δεν μπορείς να ανήκεις σε αυτό το σύστημα...»* (9:8)

ΟΙ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΩΝ ΕΙΔΩΛΩΝ

Όμως δεν είναι μόνο οι λατρευτές των ειδώλων αλλά κι αυτοί που φτιάχνουν τα είδωλα, κι αυτοί που εμπορεύονται την τροφή των ειδώλων, το λιβάνι, αφού «η ειδωλολατρεία εξασκείται κυρίως με το κάψιμο θυμιάματος.»(11:6) Στο 7ο κεφ. αναφέρει την αντίδραση πιστών που θλίβονται γιατί ειδωλοποιοί γίνονται δεκτοί στην Εκκλησία ακόμη και στη διακονία.

Και τι θα απογίνουν όλοι αυτοί, πως θα ζήσουν;
«Γιά αυτόν που ζωγραφίζει αγάλματα, είναι πολύ πίο εύκολο να ζωγραφίσει ένα μπουφέ! Γιά αυτόν που σκαλίζει έναν Άρη από τον κορμό της νερατζιάς, είναι πολύ πίο εύκολο να σκαλίσει ένα μπαούλο! Η κάθε τέχνη σχετίζεται με κάποια άλλη: καμιά δεν είναι αποκομμένη από τις συναφείς.» (8:3)

Και τι θα γίνει με όσους υπηρετούν το ειδωλολατρικό κράτος;
«Έχοντας στο μυαλό μας αυτόν τον κανόνα, μπορούμε να υπηρετήσουμε ακόμα κι 'αρχές κι εξουσίες' όπως έκαναν οι πατριάρχες ... οι οποίοι υπηρετούσαν ειδωλολάτρες βασιλείς, χωρίς όμως να ξεπερνούν τα όρια προς την ειδωλολατρεία. Τώρα τελευταία προέκυψε το ζήτημα αν ο δούλος του Θεού επιτρέπεται να καταλαμβάνει δημόσια αξιώματα, εάν κι εφόσον μπορεί με ειδική χάρη του Θεού ή δική του επιδεξιότητα να μείνει αμόλυντος από την ειδωλολατρεία.» (17:2)

Επίσης προσθέτει:
«Μας ρωτούν αν ένας πιστός μπορεί να καταταγεί στον στρατό, κι αν γίνονται δεκτοί στην πίστη οι στρατιωτικοί, ή οι απλοί στρατιώτες έστω, ή αυτοί στις κατώτερες βαθμίδες, που δεν υποχρεούνται να συμμετέχουν σε θυσίες κι εκτελέσεις ανθρώπων. Κι απαντούμε: Δεν υπάρχει ουδεμία συμφωνία ανάμεσα ... στη σημαία του Χριστού και την σημαία του διαβόλου, το στρατόπεδο του φωτός και το στρατόπεδο του σκότους. Αλλά πώς ο Χριστιανός θα πολεμήσει, ή έστω, πώς θα υπηρετήσει εν καιρώ ειρήνης χωρίς μάχαιρα, την οποία του έχει αφαιρέσει ο Κύριος; Ο Ιωάννης είχε πει στους στρατιωτικούς που τον άκουγαν τι έπρεπε να κάνουν. Επίσης, είχε πιστέψει κι ένας εκατόνταρχος. Όμως όταν αργότερα ο Κύριος αφόπλισε το Πέτρο, αφόπλισε κάθε στρατιώτη: γιατί δεν επιτρέπεται να φοράμε κάτι που συνδέεται με βδελυκτές πράξεις.» (19:1-3)

Συμπέρασμα: «αυτό που δεν δέχτηκε το απέρριψε. Αυτό που απέρριψε το καταδίκασε, κι αυτό που καταδίκασε ο Θεός ανήκει στον διάβολο, γιατί ο Κύριος δεν θα καταδικάζε κάτι δικό Του» (18:7)

Ετσι, «Σύμφωνα με το πρότυπο της Κιβωτού, στην Εκκλησία θα υπάρχουν κοράκια, αετοί, λύκοι, σκύλοι και φίδια. Σε καμιά περίπτωση όμως δεν θα βρεθεί ειδωλολάτρης στο πρότυπο της Κιβωτού: δεν υπάρχει ζώο που να συμβολίζει τον ειδωλολάτρη. Ας μη μπει λοιπόν στην Εκκλησία αυτό που δεν ήταν στην Κιβωτό.» (24:4)

ΣΕΠΤΙΜΙΟΣ ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΟΣ

ΤΕΤΑΡΤΟΣ ΚΥΚΛΟΣ

**«ΓΙΝΟΥ ΠΙΣΤΟΣ ΑΧΡΙ ΘΑΝΑΤΟΥ»
(ΑΠΟΚ. 2[Β]:10)**

13) ΠΡΟΣ ΣΚΑΠΟΥΛΑ

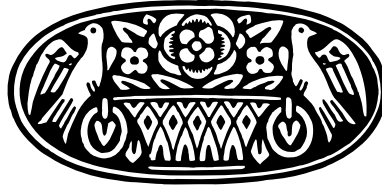
14) ΠΡΟΣ ΜΑΡΤΥΡΕΣ

15) ΠΕΡΙ ΦΥΓΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΔΙΩΓΜΟ

16) ΣΚΟΡΠΙΑΚΟ

#13 “Ad Scapula” (Προς τον Σκάπουλα)

Εισαγωγή

Οι Χριστιανοί αγαπούν αυτούς που τους μισούν, αγαπούν και τον διώκτη τους τον Σκάπουλα, και προσεύχονται για την ψυχή του. Μέσα στα πλαίσια αυτού του ενδιαφέροντος, ο Τερτυλλιανός του στέλνει αυτή την επιστολή που χαρακτηρίζεται από ήρεμη αξιοπρέπεια που αγγίζει τα όρια του ηρωϊσμού. Με απλά λόγια του εξηγεί γιατί δεν συμφέρει την πολιτεία να διώκει τους Χριστιανούς, *επειδή οι Χριστιανοί είναι απολύτως νομοταγείς, υπηρέτες των συνανθρώπων τους, δεν είναι εχθροί κανενός και θυσιάζουν υπέρ του αυτοκράτορα την ειρηνική θυσία της προσευχής στον αληθινό Θεό. Δεν αγωνίζονται εναντίον του καθεστώτος ούτε για να αναμορφώσουν την κοινωνία, αφού δεν είναι μέρος του κόσμου αλλά πρωτίστως ενδιαφέρονται για την προσωπική τους αναμόρφωση και ηθική τελειοποίηση.*

ΣΕΠΤΙΜΙΟΥ ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΣΚΑΠΟΥΛΑ (Ad Scapula) (*1)

Κεφ. 1: Ο Τερτυλλιανός γράφει αυτή την επιστολή από ενδιαφέρον για την ψυχή του παραλήπτη της

I. 1. *Nos quidem neque exprauescimus, neque pertimescimus ea quae ab ignorantibus patimur, cum ad hanc sectam, utique suscepta condicione eius pacti, uenerimus, ut etiam animas nostras exauctorati in has pugnas accedamus, ea quae Deus repromittit consequi optantes, et ea quae diuersae uitae comminatur pati timentes.*

2. *Denique cum omni saeuitia uestra concertamus, etiam ultro erumpentes, magisque damnati quam absoluti gaudemus. Itaque hunc libellum non nobis timentes misimus, sed uobis et omnibus inimicis nostris, nedum amicis.*

3. *Ita enim disciplina iubemur diligere inimicos quoque et orare pro iis qui nos persequuntur,*

ut haec sit perfecta et propria bonitas nostra, non communis.

Amicos enim diligere omnium est, inimicos autem solorum Christianorum.

1. Δεν είμαστε ταραγμένοι, ούτε ανήσυχοι, απ'τους διωγμούς που υφιστάμεθα λόγω της άγνοιας των ανθρώπων. Διότι προσκολληθήκαμε σ'αυτή την θρησκεία αφού αποδεχθήκαμε πλήρως τους όρους της Διαθήκης της. Ως εκ τούτου **θεωρούμε ότι η ζωή μας δεν μας ανήκει**, ενώ η μόνη μας επιθυμία είναι να λάβουμε τις υποσχέσεις του Θεού κι ο μόνος μας φόβος είναι μήπως επέλθουν και σε μας τα 'ουαί' με τα οποία απειλεί ο Κύριος κάθε μη-Χριστιανική ζωή.

2. Γι'αυτόν τον λόγο δεν μας τρομάζει η οργή σου, ούτε σπεύδουμε να εξαφανιστούμε, τουναντίον πολλές φορές παρουσιαζόμαστε αυτόβουλα. Και η καταδίκη μας ευχαριστεί περισσότερο από την απαλλαγή.

3. Δε σου στέλνουμε λοιπόν αυτή την επιστολή επειδή ανησυχούμε για μας, αλλ' επειδή νοιαζόμαστε για σένα κι όλους τους εχθρούς μας, όπως και τους φίλους μας. Διότι η δική μας θρησκεία μας προστάζει ν' αγαπάμε ακόμα και τους εχθρούς μας και να προσευχόμαστε γι'αυτούς που μας διώκουν, **αποσκοπώντας στη τελειοποίηση των μαθητών της σε βαθμό που υπερβαίνει τη συνηθισμένη καλωσύνη του κόσμου**. Οι άνθρωποι του κόσμου αγαπούν όποιον τους αγαπά. **Η αγάπη για εκείνους που τους μισούν όμως, χαρακτηρίζει αποκλειστικά τους Χριστιανούς.**

(*1) Πρόκειται για τον κυβερνήτη της Β. Αφρικής που κήρυξε διωγμό εναντίον των Χριστιανών λίγο μετά την 14η Αυγούστου 212 μ.Χ.

4. **Θλιβόμαστε για την άγνοιά σου και συμπονούμε την ανθρώπινη πλάνη.** Βλέποντας προς το μέλλον και αναγνωρίζοντας τα απειλητικά σημάδια του κάθε μέρα που περνάει, θεωρήσαμε αναγκαίο να σε προσεγγίσουμε με αυτόν τον τρόπο, και να σου εκθέσουμε τις αλήθειες που διαφορετικά δεν θα άκουγες.

Κεφ. 2. Οι κατηγορίες εναντίον των Χριστιανών είναι τελείως αβάσιμες

1. Είμαστε λατρευτές του μοναδικού Θεού, (ΡΩΜ. 1:20) του οποίου την ύπαρξη και τον χαρακτήρα φανερώνει η φύση. Τρέμετε στα αστραπόβροντά Του και απολαμβάνετε τα αγαθά Του. Νομίζετε πως είναι κι άλλοι θεοί, τους οποίους εμείς θεωρούμε δαίμονες. (1 ΚΟΡ. 10:20)

και τα θυσιαζόμενα ζώα ακόμα πρέπει να είναι πειθήνια. Δεν προσφέρετε υπηρεσία στους θεούς σας όταν μας αναγκάζετε να θυσιάσουμε. Γιατί αυτοί δεν μπορεί να επιθυμούν απρόθυμες προσφορές, εκτός κι αν διακατέχονται από ανταγωνιστικό πνεύμα, πράγμα απαράδεκτο για θεούς.

2. Εν τούτοις, ένα θεμελιώδες δικαίωμα και φυσικό προνόμιο του ανθρώπου είναι το να λατρεύει καθένας σύμφωνα με τις πεποιθήσεις του, η θρησκεία του ενός δεν βλάπτει, αλλά ούτε και βοηθάει τον άλλον. Σίγουρα δεν είναι γνώρισμα της θρησκείας το να επιβάλλεται υποχρεωτικά στους ανθρώπους – επειδή αρμόζει να πηγαίνουν σε αυτή αυτοπροαίρετα κι όχι διά της βίας – αφού και τα θυσιαζόμενα ζώα ακόμα πρέπει να είναι πειθήνια. Δεν προσφέρετε υπηρεσία στους θεούς σας όταν μας αναγκάζετε να θυσιάσουμε. Αφού αυτοί δεν μπορεί να επιθυμούν απρόθυμες προσφορές, εκτός κι αν διακατέχονται από ανταγωνιστικό πνεύμα, πράγμα απαράδεκτο για θεούς.

3. Ο αληθινός Θεός χορηγεί τις ευλογίες Του σε πονηρούς ανθρώπους και στους δικούς Του εκλεκτούς – χωρίς διάκριση: γι'αυτόν τον λόγο θα κληθούν να λογοδοτήσουν οι αγνώμονες, όταν όλοι θα σταθούμε μπροστά στο βήμα της κρίσης Του. Αλλά εσείς που μας θεωρείτε ιερόσυλους άθλιους, ποτέ δεν μας βρήκατε να έχουμε διαπράξει κλοπή, πόσο μάλλον ιεροσυλία.

4. *Qui ergo dolemus de ignorantia uestra, et miseremur erroris humani, et futura prospicimus, et signa eorum cottidie intentari uidemus, necesse est uel hoc modo erumpere ad proponenda uobis ea quae palam non uultis audire.*

II. 1. *Nos unum Deum colimus, quem omnes naturaliter nostis, ad cuius fulgura et tonitrua contremiscitis, ad cuius beneficia gaudetis. Ceteros et ipsi putatis deos esse, quos nos daemones scimus.*

2. *Tamen humani iuris et naturalis potestatis est unicuique quod putauerit colere; nec alii obest aut prodest alterius religio.*

Sed nec religionis est cogere religionem, quae sponte suscipi debeat, non ui, cum et hostiae ab animo libenti expostulentur.

Ita etsi nos compuleritis ad sacrificandum, nihil praestabitis diis uestris: ab inuitis enim sacrificia non desiderabunt, nisi si contentiosi sunt; contentiosus autem Deus non est.

3. *Denique qui est uerus, omnia sua ex aequo et profanis et suis praestat. Ideoque et iudicium constituit aeternum de gratis et ingratitis. Tamen nos, quos sacrilegos existimatis, nec in furto unquam deprehendistis, nedum in sacrilegio.*

4. *Omnes autem qui templa despoliant, et per deos iurant, et eosdem colunt, et Christiani non sunt, et sacrilegi tamen apprehenduntur. Longum est si retextamus, quibus aliis modis et derideantur et contemnantur omnes dii ab ipsis cultoribus suis.*

5. *Sic et circa maiestatem imperatoris infamamur; tamen nunquam Albiniani, nec Nigriani, uel Cassiani inueniri potuerunt Christiani, sed idem ipsi qui per genios eorum in pridie usque iurauerant, qui pro salute eorum hostias et fecerant et uouerant, qui Christianos saepe damnauerant, hostes eorum sunt reperti.*

6. *Christianus nullius est hostis, nedum imperatoris, quem sciens a Deo suo constitui, necesse est ut et ipsum diligat et reueratur et honoret et saluum uelit, cum toto Romano imperio, quousque saeculum stabit: tamdiu enim stabit.*

7. *Colimus ergo et imperatorem sic quomodo et nobis licet et ipsi expedit, ut hominem a Deo secundum; et quicquid est a Deo consecutum est, solo tamen Deo minorem. Hoc et ipse uolet. Sic enim omnibus maior est, dum solo Deo minor est. Sic et ipsis diis maior est, dum et ipsi in potestate eius sunt.*

8. *Itaque et sacrificamus pro salute imperatoris, sed Deo nostro et ipsius, sed quomodo praecepit Deus, pura prece. Non enim eget Deus, conditor uniuersitatis, odoris aut sanguinis alicuius. Haec enim daemoniorum pabula sunt.*

4. Αυτοί που κλέβουν τους ναούς σας ορκίζονται στο όνομα των θεών και τους λατρεύουν. Αν και δεν είναι Χριστιανοί, όμως κάνουν ιερόσυλες πράξεις. Δεν έχουμε τον χρόνο να αναλύσουμε με πόσους τρόπους οι θεοί σας διασύρονται από τους δικούς τους πιστούς.

5. Επίσης, αν και μας κατηγορείτε για προδοσία, κανείς δεν μπόρεσε να βρει Χριστιανούς οπαδούς του Αλβίνου, του Νίγηρα ή του Κάσσιου. (*1α) Αντίθετα, άνδρες που ορκίζονταν στους θεούς-προστάτες του αυτοκράτορα, που πρόσφεραν θυσίες για την ασφάλειά του, και που είχαν συχνά καταδικάσει τους μαθητές του Χριστού, αποδείχθηκαν προδότες του θρόνου.

6. Ο Χριστιανός δεν είναι εχθρός κανενός και ιδιαίτερα του αυτοκράτορα της Ρώμης, γιὰ τον οποίο ξέρει πως είναι διορισμένος από τον Θεό, άρα δεν μπορεί παρά να τον αγαπά και να τον τιμά. Επίσης επιθυμεί την ευημερία του αυτοκράτορα, καθώς και την ευημερία της αυτοκρατορίας που αυτός θα κυβερνά όσο υπάρχει ο κόσμος – όσο υπάρχει η Ρώμη. (*1β)

7. Ως εκ τούτου, στον αυτοκράτορα οφείλουμε σεβασμό και τιμή, στο μέτρο που είναι επιτρεπτό γιά μας και καλό γι'αυτόν. Θεωρούμε πως είναι το πιά σπουδαίο ον μετά από τον Θεό κι ότι έχει λάβει όλη του την εξουσία από τον Θεό. Κυβερνά όπως του αρέσει διότι είναι κατώτερος μόνο απ'τον αληθινό Θεό κι ανώτερος από τους πάντες. Άρα είναι ανώτερος κι από τους θεούς, γιατί στον αυτοκράτορα υποτάσσονται οι πάντες. 8. Γι' αυτόν τον λόγο **θυσιάζουμε μεν υπέρ του αυτοκράτορα**, αλλά στον δικό μας – και δικό του – Θεό, και με τον τρόπο που συστήνει ο Θεός, **με απλή προσευχή. Διότι ο Θεός, ο Δημιουργός του σύμπαντος, δεν έχει ανάγκη από αρώματα ή από αίματα. Αυτά τα πράγματα είναι η τροφή των δαιμόνων.**

(*1α) Δολοφόνοι και συνωμότες. Κοίτα: σελ. 489, πργρ. 12. (*1β) Δεν συστήνει δουλική υποταγή. Κοίτα: σελ. 357, πργρ. 46 και *Περί Ειδωλολατρειας* 15:8.

9. Αλλά εμείς δεν απορρίπτουμε απλώς αυτά τα πονηρά πνεύματα, **τα υπερνικούμε. Τα επιτιμούμε καθημερινά, και τα εξορκίζουμε απ'τα θύματά τους, όπως ομολογούν πάρα πολλοί.** Κι έτσι όλο και περισσότερο προσευχόμαστε για την ευημερία του αυτοκράτορα, και την ζητούμε απ'τα χέρια Εκείνου που μπορεί να τη παρέχει.

10. Θα νόμιζε κάποιος ότι έχετε σαφώς αντιληφθεί πως το θρησκευτικό σύστημα βάσει του οποίου λειτουργούμε **ενσταλάζει σε μας ένα είδος θείας υπομονής**, γιατί, αν κι είμαστε τόσο πολλοί – *σχεδόν η πλειοψηφία σε κάθε πόλη* – συμπεριφερόμαστε ήσυχα και σεμνά. (*1α)

Θα έλεγα ότι είμαστε γνωστοί περισσότερο σαν άτομα παρά σαν οργανωμένες κοινότητες, και **αγωνιζόμαστε γιά την αναμόρφωση του εαυτού μας μόνο.** Διότι εμείς δεν επιθυμούμε να πάρουμε την τύχη μας στα χέρια μας, ούτε με δικές μας δυνάμεις **την εκδίκηση που περιμένουμε να κάνει ο Θεός γιά μας.** (*2)

Κεφ. 3. Φυσικές καταστροφές και προσωπικός όλεθρος μηνύματα Θείας οργής.

1. Εν τούτοις, όπως ήδη παρατηρήσαμε, μας στενοχωρεί το γεγονός ότι το κράτος δεν τιμωρεί τους άδικους φόνους Χριστιανών.

Πράγματι, όπως είδατε στις ταραχές που ξέσπασαν κατά την προεδρία του Ιλαριανού (*3) με αφορμή τους χώρους ταφής των νεκρών μας, η απάντηση του Θεού στην κραυγή του όχλου που ξεσηκώθηκε εναντίον μας φωνάζοντας «`Οχι νεκροταφεία για τους Χριστιανούς», (*4) ήταν να κάνει τα αλώνια τους σαν νεκροταφεία, αφού δεν υπήρξε σοδιά.

2. Όσο γιά τις καταρρακτώδεις βροχές της προηγούμενης χρονιάς, το μήνυμά τους ήταν σαφές: να θυμήσουν στους ανθρώπους τον κατακλυσμό που την αρχαία εποχή έπνιξε την ανθρώπινη απιστία και κακία.

9. *Daemonas autem non tantum respuimus, uerum et reuincimus, et cottidie traducimus, et de hominibus expellimus, sicut plurimis notum est. Ita nos magis oramus pro salute imperatoris, ab eo eam postulantes qui praestare potest.*

10. *Et utique ex disciplina patientiae diuinae agere nos, satis manifestum esse uobis potest, cum tanta hominum multitudo, pars paene maior ciuitatis cuiusque, in silentio et modestia agimus, singuli forte noti magis quam omnes,*

nec aliunde noscibiles quam de emendatione uitiorum pristinorum.

Absit enim ut indigne feramus ea nospatiquae optamus, aut ultionem a nobis aliquam machinemur, quam a Deo exspectamus.

III. 1. *Tamen, sicut supra diximus, doleamus necesse est, quod nulla ciuitas impune latura sit sanguinis nostri effusionem; sicut et sub Hilariano praeside,*

cum de areis sepulturarumstrarum acclamassent: 'Areae non sint!' Areae ipsorum non fuerunt: messes enim suas non egerunt.

2. *Ceterum et imbres anni praeteriti quid commemorauerint genus humanum apparuit, cataclysmum scilicet et retro fuisse propter incredulitates et iniquitates*

(*1α) Η χειρότερη κατηγορία ήταν τα θυέστεια δείπνα, δηλ. ότι τρώγουν μικρά παιδιά κατά την Θεία Κοινωνία! Η Πρόκνη, η κόρη του Πανδίωνος, βασίλια της Αθήνας, αδελφή της Φιλομίλας, σκότωσε το γιό της Ιτυν και τον προσέφερε γεύμα στο σύζυγο της αδελφής της Τυρέα, διότι την βίασε. (*2) Δεν είμαστε κίνημα αντίστασης, ο Θεός θα εκδικηθεί για μας. (*3) Ο υπεύθυνος γιά τον διωγμό στην Καρχηδόνα που έγινε μία δεκαετία πριν επί Περπέτουας. Στην Ισπανία βρέθηκαν επιγραφές με το ονομά του επιβεβαιώνοντας την ιστορική αξιοπιστία του Τερτυλλιανού και του *Μαρτυρίου*. (*4) Ίδια θέματα δημιουργούν μισαλλόδοξοι κατά ετεροδόξων και σήμερα.

hominum; et ignes qui super moenia Carthaginis proxime pependunt per noctem, quid minati sint, sciunt qui uiderunt; et pristina tonitrua quid sonuerint, sciunt qui obduruerunt.

3. *Omnia haec signa sunt imminentis irae Dei, quam necesse est, quoquo modo possumus, ut et nuntiemus et praedicemus, et deprecemur interim localem esse. Vniuersalem enim et supremam suo tempore sentient, qui exempla eius aliter interpretantur. Nam et sol ille in conuentu Vticensi extincto paene lumine adeo portentum fuit, ut non potuerit ex ordinario deliquio hoc pati, positus in suo hypsomate et domicilio. Habetis astrologos.*

4. *Possumus aequae exitus quorundam praesidium tibi proponere, qui in fine uitae suae recordati sunt deliquisse, quod uexassent Christianos. Vigellius Saturninus, qui primus hic gladium in nos egit, lumina amisit.*

Claudius Lucius Herminianus in Cappodocia, cum indigne ferens uxorem suam ad hanc sectam transisse, Christianos crudeliter tractasset, solusque in praetorio suo uastatus peste, conuiuis uermibus ebullisset: 'Nemo sciat, aiebat, ne gaudeant Christiani aut sperent Christianae.' Postea cognito errore suo, quod tormentis quosdam a proposito suo excidere fecisset, paene Christianus decessit. Caecilius Capella in illo exitu Byzantino: 'Christiani gaudete!' exclamauit.

Αυτοί που είδαν τις φωτιές που πρόσφατα έκαιγαν όλη νύχτα στα τείχη της Καρχηδόνας, ξέρουν πολύ καλά τι σήμαιναν. Κι αυτοί που σκλήρυναν την καρδιά τους ακούγοντας τις βροντές των κεραυνών που είχαν πέσει πιο πριν, επίσης το ξέρουν.

3. Όλα αυτά είναι σημάδια της επικείμενης οργής του Θεού, που πρέπει να σας γνωστοποιήσουμε με όποιο τρόπο μπορούμε. Ταυτόχρονα πρέπει να προσευχηθούμε να παραμείνουν σε τοπικό επίπεδο. Όσοι ερμηνεύουν διαφορετικά αυτά τα δείγματα της θεϊκής οργής, σίγουρα θα τα υποστούν μιά μέρα στην γενική και τελική τους μορφή. Ακόμα και η εξαφάνιση του ήλιου στην μητρόπολη της Ούτικα, ήταν ένας οϊωνός που δεν μπορεί να αποδοθεί σε συνηθισμένη έκλειψη, καθώς ο κύριος της ημέρας ήταν στο απόγειο του οίκου του. (*5) Ρωτήστε τους αστρολόγους σας γι' αυτό.

4. Επίσης θα σου θυμίσουμε τον θάνατο μερικών κυβερνητών της επαρχίας, οι οποίοι στα τελευταία τους είχαν οδυνηρές αναμνήσεις απ' την αμαρτία που διέπραξαν και εδίωξαν τους ακόλουθους του Χριστού. Ο Βιγγέλιος Σατουρνίνος που πρώτος εδώ χρησιμοποίησε το ξίφος εναντίον μας, έχασε το φως του. Ο Κλαύδιος Λούκιος Ερμινιανός στην Καππαδοκία, έξαλλος που η γυναίκα του έγινε Χριστιανή, φέρθηκε στους Χριστιανούς με εξαιρετική σκληρότητα, τελικά έμεινε μόνος στο παλάτι γιατί μολύνθηκε από μεταδοτική αρρώστια, και η σάρκα του έγινε σκληρόβρωτη. Τον άκουσαν να λέει, «Κανείς να μη το μάθει αυτό, για να μη χαρούν οι Χριστιανοί και πάρουν θάρρος οι Χριστιανές σύζυγοι». Μετά κατάλαβε πόσο κακό είχε κάνει που με τα βασανιστήρια έγινε αιτία να σαλευθούν πολλοί από την πίστη, και πέθανε σχεδόν προσήλυτος. Στον όλεθρο που βρήκε το Βυζάντιο, ο Καικίλιος Καπέλλας αναφώνησε, «Χαρείτε Χριστιανοί!»

(*5) Όρος της αστρολογίας.

5. Ναι, και οι διώκτες που δεν δίνουν λογαριασμό σε κανένα δεν θα ξεφύγουν την ημέρα της κρίσεως. Γιά σένα ελπίζουμε να ήταν απλή προειδοποίηση τα προβλήματα που είχες αμέσως μετά την καταδίκη στα θηρία του Μάβιλου από το Αδραμήτιο. Γι' αυτό τον λόγο κάνουμε έκκληση να μην χύσεις αθώο αίμα. Αλλά μην ξεχνάς και το μέλλον.

Κεφ. 4. Παραδείγματα ηγεμόνων που φέρθηκαν δίκαια και σωστά. Ο Θεός συμμαρτυρεί με θαύματα και θεραπείες.

1. **Δεν φοβόμαστε, ούτε θέλουμε να σε φοβίσουμε**, αλλά θα θέλαμε να σώσουμε αν είναι δυνατόν όλους τους ανθρώπους, προειδοποιώντας τους να μην μάχονται τον Θεό. Μπορείς να κάνεις το καθήκον σου σαν ηγεμόνας **χωρίς να ξεχνάς την ανθρωπιά** – αν όχι για άλλο λόγο, τουλάχιστον επειδή ούτε κι εσύ είσαι υπεράνω τιμωρίας.

2. Δεν είναι η δική σου δουλειά απλά να καταδικάζεις αυτούς που ομολογούν την ενοχή τους, και να παραδίνεις στον βασανιστή αυτούς που την αρνούνται; Βλέπεις λοιπόν πως όλοι εσείς παραβαίνετε τις εντολές σας, και ενώ κάποιος έχει ομολογήσει, τον βασανίζετε ώστε να αρνηθεί; Το ότι δεν μας καταδικάζετε αμέσως όταν ομολογούμε, αποδεικνύει ότι αναγνωρίζετε την αθωότητά μας. Με το να κάνετε τα πάντα γιά να μας εξολοθρεύσετε, αν αυτός είναι ο σκοπός σας, επιτίθεστε στην αθωότητα. 3. Αλλά πόσοι εξουσιαστές, άνδρες πιο αποφασισμένοι και σκληροί από σένα, κατάφεραν ν' απαλλαγούν απ' αυτές τις υποθέσεις! Ο Κίνκιος Σεβήρος πρότεινε ο ίδιος την λύση στην Θύσδριδα, και υπέδειξε πώς πρέπει να απαντούν οι Χριστιανοί ώστε να εξασφαλίζουν την απαλλαγή τους.

5. *Sed qui sibi uidentur impune tulisse, uenient in diem diuini iudicii. Tibi quoque optamus admonitionem solam fuisse, quod, cum Adrumeticum Mauilum idem Caecilius ad bestias damnasset, statim haec uexatio subsecuta est, nunc ex eadem causa interpellatio sanguinis. Sed memento de cetero.*

IV. 1. *Non te terremus, qui nec timemus; sed uelim, ut omnes saluos facere possimus, monendo.*

Potes et officio iurisdictionis tuae fungi et humanitatis meminisse, uel quia et uos sub gladio estis.

2. *Quid enim amplius tibi mandatur quam nocentes confessos damnare, negantes autem ad tormenta reuocare? Videtis ergo quomodo ipsi uos contra mandata faciatis, ut confessos negare cogatis.*

Adeo confitemini innocentes esse nos, quos damnare statim ex confessione non uultis. Si autem contenditis ad elidendos nos, iam ergo innocentiam expugnatis.

3. *Quanti autem praesides, et constantiores et crudeliores, dissimulauerunt ab huiusmodi causis! ut Cincius Seuerus, qui Thysdri ipse dedit remedium, quomodo responderent Christiani ut dimitti possent;*

ut Vespronius Candidus, qui Christianum quasi tumultuosum ciuibus suis satisfacere dimisit;

ut Asper, qui modice uexatum hominem et statim deiectum, nec sacrificium compulit facere, ante professus inter aduocatos et adsessores,

dolere se incidisse primum in hanc causam.

Pudens etiam missum ad se Christianum, in elogio concussione eius intellecta, dimisit, scisso eodem elogio, sine accusatore negans se auditurum hominem secundum mandatum.

4. Haec omnia tibi et de officio suggeri possunt, et ab eisdem aduocatis, qui et ipsi beneficia habent Christianorum, licet acclament, quae uolunt.

5. Nam et cuiusdam notarius, cum a daemone praecipitaretur, liberatus est; et quorundam propinquus et puerulus; et quanti honesti uiri (de uulgaribus enim non dicimus) aut a daemoniis aut ualetudinibus remediati sunt!

Ipsae etiam Seuerus, pater Antonini, Christianorum memor fuit. Nam et Proculum Christianum qui Torpacion cognominabatur, Euhodiae procuratorem, qui eum per oleum aliquando curauerat, requisiiuit et in palatio suo habuit usque ad mortem eius; quem et Antoninus optime nouerat, lacte Christiano educatus.

Ο Βεσπρόνιος Κάντιντος απάλλαξε ένα Χριστιανό επειδή δεν θέλησε να καταστρέψει την ειρήνη της κοινότητας μόνο και μόνο για να ικανοποιήσει τους συμπολίτες του. Ο `Ασπερ δεν επέβαλλε προσφορά θυσίας σε έναν άνδρα που αρνήθηκε την πίστη του μετά από ελάχιστα βασανιστήρια. Πιο πριν είχε εκφράσει στους συνηγόρους και τους συμβούλους του δικαστηρίου την ενόχλησή του για την ανάμειξή του σε αυτή την υπόθεση.

Ο Πούδης επίσης, απέλυσε αμέσως έναν Χριστιανό, γιατί κατάλαβε από την μήνυση ότι επρόκειτο για ψευδή κατηγορία. Έσκισε το χαρτί και αρνήθηκε να τον ακούσει χωρίς να είναι παρών ο κατήγορός του, όπως ορίζει το αυτοκρατορικό διάταγμα.

4. Σχετικά με αυτό μπορούν να σε βεβαιώσουν επισήμως και οι ίδιοι οι συνηγόροι, οι οποίοι είναι υπόχρεοι σε εμάς, παρόλο που στο δικαστήριο μιλούν όπως τους συμφέρει. (*6)

5. Ο υπάλληλος ενός απ'αυτούς βασανιζόταν από πονηρό πνεύμα που τον έριχνε στο έδαφος, **και θεραπεύθηκε**. Το ίδιο συνέβη με τον συγγενή ενός άλλου, και το παιδί ενός τρίτου. Πόσοι άνδρες της ανώτερης τάξης (για να μην αναφέρουμε αυτούς των λαϊκών τάξεων) **ελευθερώθηκαν από δαίμονες και θεραπεύθηκαν από αρρώστιες!**

Ακόμα και ο ίδιος ο Σεβήρος, ο πατέρας του Αντωνίνου (*7) ήταν ευνοϊκά διατεθειμένος απέναντι στους Χριστιανούς: αναζήτησε τον Χριστιανό Πρόκουλο – τον επονομαζόμενο Τορπακίονα, τον οικονόμο της Ευχωδίας – και σαν ένδειξη ευγνωμοσύνης που **κάποτε τον είχε θεραπεύσει με το ευχέλαιο**, τον κράτησε στο παλάτι του ως την ημέρα του θανάτου του. Ο Αντωνίνος επίσης, που μεγάλωσε με Χριστιανικό γάλα, είχε στενή σχέση με αυτό τον άνθρωπο.

(*6) Η νομική υποστήριξη του έργου του Θεού. Κοίτα: ΕΣΔΡ. 5|Ε|:6-17. (*7) Του αυτοκράτορα Καρακάλλα.

6. Ο Σεβήρος όχι μόνο δεν ενόχλησε άνδρες και γυναίκες της ανώτερης τάξης που γνώριζε καλά ότι ήταν Χριστιανοί, αλλά και τους προστάτεψε με την μαρτυρία του, και δημόσια μεσολάβησε γιά να τους σώσει από τον μαινόμενο όχλο και να τους επιστρέψει ασφαλείς σε μας.

Επίσης ο Μάρκος Αυρήλιος κατά την εκστρατεία στην Γερμανία, σώθηκε από την βροχή που έπεσε σε απάντηση της προσευχής των Χριστιανών στρατιωτών του. (*8)

Και πότε δεν σας έσωσαν από ξηρασίες οι γονυπετείς δεήσεις και οι νηστείες μας; (*9) Τότε που οι άνθρωποι κράζουν στον «Θεό των θεών, τον μόνο Παντοδύναμο» εννοώντας τον Δία, και ομολογούν άθελά τους τον Θεό μας.

7. Εμείς ποτέ δεν αρνούμεθα ότι πήραμε προκαταβολή, ποτέ δεν μολύνουμε την συζυγική κλίνη, φερόμαστε καλά σε αυτούς που έχουμε υπό την κηδεμονία μας, βοηθάμε αυτούς που έχουν ανάγκη, δεν ανταποδίδουμε σε κανέναν κακό αντί κακού.

Όσο γι'αυτούς που υποκρίνονται ότι είναι δικοί μας και δεν τους αναγνωρίζουμε, ας απολογηθούν οι ίδιοι. (*10) Με ένα λόγο, ποιός μπορεί να μας κατηγορήσει γιά οποιαδήποτε αιτία;

Οι Χριστιανοί αφιερώνονται στην υπηρεσία της κοινωνίας, και κανείς ποτέ δεν βρέθηκε ένοχος αιμομιξίας ή άλλων αντικοινωνικών εγκλημάτων.

8. Για την αποχή μας από κάθε είδους έγκλημα, για την μεγάλη μας ακεραιότητα, γιά την δικαιοσύνη μας, για την αγνότητά μας, για την αλήθεια και για τον ζωντανό Θεό, μας καταδικάζετε στην πυρά.

6. *Sed et clarissimas feminas et clarissimos uiros Seuerus, sciens huius sectae esse, non modo non laesit, uerum et testimonio exornauit, et populo furenti in nos palam restitit.*

Marcus quoque Aurelius in Germanica expeditione Christianorum militum orationibus ad Deum factis imbres in siti illa impetrauit. Quando non geniculationibus et ieiunationibus nostris etiam siccitates sunt depulsae? Tunc et populus acclamans Deo deorum, qui solus potens. In Iouis nomine Deo nostro testimonium reddidit.

7. *Praeter haec depositum non abnegamus, matrimonium nullius adulteramus, pupillos pie tractamus, indigentibus refrigeramus, nulli malum pro malo reddimus.*

Viderint, qui sectam mentiuntur, quos et ipsi recusamus. Quis denique de nobis alio nomine queritur? Quod aliud negotium patitur

Christianus, nisi suae sectae, quam incestam, quam crudelem tanto tempore nemo probauit?

8. *Pro tanta innocentia, pro tanta probitate, pro iustitia, pro pudicitia, pro fide, pro ueritate, pro Deo uiuo, cremamur;*

(*8) Πρόκειται για την «κεραυνοβόλο λεγεώνα» στην οποία υπηρετούσαν πολλοί που είχαν πιστέψει στο Χριστό. Το γεγονός αναφέρει και ο Ευσέβιος στην *Εκκλ. Ιστορία* του, αλλά μάλλον πρόκειται για ιστορική σύγχυση. (*9) Οι Χριστιανοί συμπάσχουν για τα συμβαίνοντα στο κόσμο και βοηθούν με τα πνευματικά όπλα τους. (*10) Εννοεί τους Γνωστικούς που ζούσαν ανήθικα.

quod nec sacrilegi, nec hostes publici, uerum nec tot maiestatis rei pati solent. Nam et nunc a praeside Legionis, et a praeside Mauritaniae uexatur hoc nomen, sed gladio tenus, sicut et a primordio mandatum est animaduerti in huiusmodi. Sed maiora certamina maiora sequuntur praemia.

V. 1. *Crudelitas uestra gloria est nostra. Vide tantum ne hoc ipso, quod talia sustinemus, ad hoc solum uideamur erumpere, ut hoc ipsum probemus, nos haec non timere, sed ultro uocare. Arrius Antoninus in Asia cum persequeretur instanter, omnes illius ciuitatis Christiani ante tribunalia eius se manu facta obtulerunt. Tum ille, paucis duci iussis, reliquis ait: «Ω δειλοί, εἰ θέλετε ἀποθνήσκειν, κρημνούς ἢ βρόχους ἔχετε.»*

2. *Hoc si placuerit et hic fieri, quid facies de tantis milibus hominum, tot uiris ac feminis, omnis sexus, omnis aetatis, omnis dignitatis, offerentibus se tibi? Quantis ignibus, quantis gladiis opus erit! Quid ipse Carthago passura est, decimata a te, cum propinquos, cum contubernales suos illic unusquisque cognouerit, cum uiderit illic fortasse et tui ordinis uiros et matronas, et principales quasque personas, et amicorum tuorum uel propinquos uel amicos?*

Μα έτσι δεν τιμωρείτε ούτε καν τους ιερόσυλους, ή τους αποδεδειγμένους εχθρούς του κράτους και τους προδότες – κι απ’ αυτούς έχετε πάρα πολλούς. Κι όμως, ακόμα και τώρα οι Χριστιανοί διώκονται από τους κυβερνήτες της Ληγίας και της Μαυριτανίας. **Μικρό το κακό, γιατί είναι γραμένο ότι θα υποφέρουμε.** Κι ακόμα, όσο μεγαλύτερες οι θλίψεις μας, τόσο μεγαλύτερη η ανταμοιβή μας.

Κεφ. 5. Το δέντρο του Χριστιανισμού μεγαλώνει και δυναμώνει όταν ποτίζεται με το αίμα των μαρτύρων.

1. Η σκληρότητά σας είναι η δόξα μας. Όταν γίνεται διωγμός όμως, δεν νιώθουμε πως πρέπει να τρέξουμε να παραδοθούμε γιά να αποδείξουμε ότι όχι μόνο δεν φοβόμαστε τα βασανιστήρια αλλά και τα επιδιώκουμε.

Όταν ο Άρριος Αντωνίνος κήρυξε διωγμό στην Ασία, όλοι οι Χριστιανοί της επαρχίας ενωμένοι σαν ένα σώμα, πήγαν και παρουσιάστηκαν μπροστά του, στο βήμα. Αφού πήρε μερικούς γιά εκτέλεση, είπε στους υπόλοιπους: «Δυστυχησμένοι, αν θέλετε να πεθάνετε, υπάρχουν γκρεμοί και σκοινιά για κρέμασμα.»

2. Αν αποφασίσουμε να κάνουμε το ίδιο κι εδω, τι θα κάνετε με τόσες χιλιάδες άνδρες και γυναίκες κάθε ηλικίας και τάξης;

Πόσες φωτιές και πόσα ξίφη θα χρειαστήτε; Και με πόση οδύνη η Καρχηδόνα θα δει τον πληθυσμό της να αποδεκατίζεται, καθώς όλοι θα αναγνωρίζουν συγγενείς και φίλους, ανώτερους αξιωματούχους και κυρίες της αριστοκρατίας, επιφανείς ανθρώπους της πόλης, και συγγενείς και φίλους από τον κύκλο σου! (*11)

(*11) Μια μικρά μειοψηφεία πραγματικά μπορείς να την εξολοθρεύσεις. Όταν όμως έφθασε σε ποσοστά διψήφια τότε η αυτοκρατορία έπρεπε να αυτοκτονήσει ή να τους αναγνωρίσει. Αυτό ακριβώς έκανε ο Κων/ντίνος Α'. Αν δεν ήταν αυτός θα ήταν οι επόμενοι.

3. Λυπήσου τον εαυτό σου, αν δεν λυπάσαι εμάς τους φτωχούς Χριστιανούς! Κι αν δεν λυπάσαι τον εαυτό σου, λυπήσου την Καρχηδόνα! Λυπήσου την επαρχία που ταραίζεται από απειλές και εκβιασμούς στρατιωτών και προσωπικών εχθρών, από τη στιγμή που έγινε γνωστός ο σκοπός σου. (*12)

4. **Ο μοναδικός μας αφέντης είναι ο Θεός.** Το ότι είναι ανώτερός σου δεν κρύβεται, και σε Εκείνον δεν μπορείς να κάνεις κακό. **Αυτοί που εσύ θεωρείς αφέντες είναι απλοί άνθρωποι και μιά μέρα θα πεθάνουν.** (*13) Όμως αυτή η κοινότητα δεν πεθαίνει, και να είσαι σίγουρος ότι εκεί που φαίνεται νικημένη, ανασυγκροτείται ισχυρότερη. Επειδή αυτοί που βλέπουν την ευγενή υπεροχή των μαρτύρων της, αμέσως προβληματίζονται και τους γεννιέται η επιθυμία να ερευνήσουν το θέμα: κι όταν μαθαίνουν την αλήθεια, **σπεύδουν να γίνουν μαθητές της.** (*14)

3. *Parce ergo tibi, si non nobis. Parce Carthagini, si non tibi.*

Parce prouinciae, quae uisa intentione tua obnoxia facta est concussionibus et militum et inimicorum suorum cuiusque.

4. *Magistrum neminem habemus, nisi solum Deum. Hic ante te est, nec abscondi potest, sed cui nihil facere possis. Ceterum quos putas tibi magistros, homines sunt et ipsi morituri quandoque. Nec tamen deficiet haec secta, quam tunc magis aedificari scias, cum caedi uidetur. Quisque enim tantam tolerantiam spectans, ut aliquo scrupulo percussus et inquirere accenditur, quid sit in causa, et ubi cognouerit ueritatem et ipse statim sequitur.*

(*12) Δηλαδή πολλοί εκβίαζαν και γινόταν καταδότες και κερδοσκοπούσαν όταν αναγγέλθηκε νέο πογκρόμ κατά των Χριστιανών. (*13) Δηλαδή οι αυτοκράτορες. (*14) Ο ίδιος έγινε Χριστιανός ακριβώς από αυτό το παράλογο θάρρος και την αξιοθαύμαστη πίστη των Χριστιανών.

ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΨΗ ΠΡΟΣ ΣΚΑΠΟΥΛΑ

Η δεκάτη τρίτη πραγματεία του Τερτυλλιανού είναι μια επιστολή προς τον κυβερνήτη της (βορείου) Αφρικής **Σκάπουλα**, ο οποίος το καλοκαίρι του 212 μ.Χ. κήρυξε ένα νέο τοπικό διωγμό κατά των Χριστιανών.

Πρόκειται για μια αριστουργηματική επιστολή η οποία συνοψίζει όλη τη γραμμή άμυνας των Απολογητών πριν και μετά τον Τερτυλλιανό, περιλαμβάνοντας όλα τα στοιχεία της αδικίας κατά των Χριστιανών.

Στο πρώτο κεφάλαιο, ο Τερτυλλιανός ανακοινώνει ότι σύνταξε αυτή την επιστολή όχι γιατί φοβόνται τον διωγμό και εκλιπαρούν για την ζωή τους αλλά από ενδιαφέρον για την ψυχή του διώκτη - παραλήπτη! «*Θλιβόμαστε για την αγνοία σου και συμπονούμε την ανθρώπινη πλάνη.*» (1:4)

Στη συνέχεια του υπενθυμίζει ότι οι θεοί δεν μπορούν να ευχαριστηθούν από εκβιαστικές θυσίες ανθρώπων που δεν θέλουν να τις κάνουν: «*και τα θυσιαζόμενα ζώα ακόμα πρέπει να είναι πειθήνια. Δεν προσφέρετε υπηρεσία στους θεούς σας όταν μας αναγκάζετε να θυσιάσουμε. Γιατί αυτοί δεν μπορεί να επιθυμούν απρόθυμες προσφορές, εκτός κι αν διακατέχονται από ανταγωνιστικό πνεύμα, πράγμα απαράδεκτο για θεούς.*» (2:2)

Οι Χριστιανοί είναι καλοί –*αν όχι οι καλύτεροι*- πολίτες και προσεύχονται για σας, αλλά για λόγους συνειδήσεως δεν μπορούν να προσβάλλουν τον Θεό θυσιάζοντας στα είδωλα ή σε ανθρώπους που θεοποιήσατε: «*Ο Χριστιανός δεν είναι εχθρός κανενός και ιδιαίτερα του αυτοκράτορα της Ρώμης, γιά τον οποίο ξέρει πως είναι διορισμένος από τον Θεό, άρα δεν μπορεί παρά να τον αγαπά και να τον τιμά. Επίσης επιθυμεί την ευημερία του αυτοκράτορα, καθώς και την ευημερία της αυτοκρατορίας που αυτός θα κυβερνά όσο υπάρχει ο κόσμος – όσο υπάρχει η Ρώμη. Ως εκ τούτου, στον αυτοκράτορα οφείλουμε σεβασμό και τιμή, στο μέτρο που είναι επιτρεπτό για μας και καλό γι' αυτόν. Θεωρούμε πως είναι το πιο σπουδαίο ον μετά από τον Θεό κι ότι έχει λάβει όλη του την εξουσία από τον Θεό. Κυβερνά όπως του αρέσει γιατί είναι κατώτερος μόνο απ' τον αληθινό Θεό κι ανώτερος από τους πάντες. Άρα είναι ανώτερος κι από τους θεούς, γιατί στον αυτοκράτορα υποτάσσονται οι πάντες. Γι' αυτόν τον λόγο θυσιάζουμε μεν υπέρ του αυτοκράτορα, αλλά στον δικό μας – και δικό του – Θεό, και με τον τρόπο που συστήνει ο Θεός, με απλή προσευχή. Διότι ο Θεός, ο Δημιουργός του σύμπαντος, δεν έχει ανάγκη από αρώματα ή από αίματα.*» (2:6,7)

Και τώρα έχει προσωπικά στον Σκάπουλα: «Δε φοβόμαστε, ούτε θέλουμε να σε φοβίσουμε, αλλά θα θέλαμε να σώσουμε αν είναι δυνατόν όλους τους ανθρώπους, προειδοποιώντας τους να μη μάχονται τον Θεό. Μπορείς να κάνεις το καθήκον σου σαν ηγεμόνας χωρίς να ξεχνάς την ανθρωπιά – αν όχι γι' άλλο λόγο, τουλάχιστον επειδή ούτε κι εσύ είσαι υπεράνω τιμωρίας» (4:1)

Και σε αυτό το σημείο του υπενθυμίζει ότι όσοι φέρθηκαν άδικα στους Χριστιανούς είχαν κακή κατάληξη ενώ αντιθέτως πολλοί ευεργετήθηκαν από τις προσευχές τους: «Ο υπάλληλος ενός απ' αυτούς βασανιζόταν από πονηρό πνεύμα που τον έριχνε στο έδαφος, και θεραπεύθηκε. Το ίδιο συνέβη με τον συγγενή ενός άλλου, και το παιδί ενός τρίτου. Πόσοι άνδρες της ανώτερης τάξης (γιά να μην αναφέρουμε αυτούς των λαϊκών τάξεων) ελευθερώθηκαν από δαίμονες και θεραπεύθηκαν από αρρώστιες! Ακόμα και ο ίδιος ο Σεβήρος, ο πατέρας του Αντωνίνου ήταν ευνοϊκά διατεθειμένος απέναντι στους Χριστιανούς: αναζήτησε τον Χριστιανό Πρόκουλο – τον επονομαζόμενο Τορπακίονα, τον οικονόμο της Ευχωδίας – και σαν ένδειξη ευγνωμοσύνης που κάποτε τον είχε θεραπεύσει με το ευχέλαιο, τον κράτησε στο παλάτι του ως την ημέρα του θανάτου του. Ο Αντωνίνος επίσης, που μεγάλωσε με Χριστιανικό γάλα, είχε στενή σχέση με αυτό τον άνθρωπο.» (4:4,5)

Τι προσπαθείτε λοιπόν να επιτύχετε με τον νέο διωγμό σας;

«Γιά την αποχή μας από κάθε είδους έγκλημα, γιά τη μεγάλη μας ακεραιότητα, γιά τη δικαιοσύνη μας, γιά την αγνότητά μας, γιά την αλήθεια και γιά τον ζωντανό Θεό, μας καταδικάζετε στην πυρά.» (4:8)

Δεν βλέπετε ότι οι πολλές φυσικές καταστροφές «είναι σημάδια της επικείμενης οργής του Θεού, που πρέπει να σας γνωστοποιήσουμε με όποιο τρόπο μπορούμε.» (3:3)

Ματαιοπονείτε και γίνεσθε θεόμαχοι. «Ο μοναδικός μας αφέντης είναι ο Θεός. Το ότι είναι ανώτερός σου δεν κρύβεται, και σε Εκείνον δεν μπορείς να κάνεις κακό. Αυτοί που εσύ θεωρείς αφέντες είναι απλοί άνθρωποι και μιά μέρα θα πεθάνουν.» (5:4)

Το δέντρο του Χριστιανισμού μεγαλώνει και δυναμώνει όταν ποτίζεται με το αίμα των μαρτύρων.

«Η σκληρότητά σας είναι η δόξα μας. Όταν γίνεται διωγμός όμως, δεν νιώθουμε πως πρέπει να τρέξουμε να παραδοθούμε γιά να αποδείξουμε ότι όχι μόνο δεν φοβόμαστε τα βασανιστήρια αλλά και τα επιδιώκουμε...» (5:1)

Οι άνθρωποι δεν μπορούν να καταλάβουν ότι, «αυτή η κοινότητα δεν πεθαίνει, και να είσαι σίγουρος ότι εκεί που φαίνεται νικημένη, ανασυγκροτείται ισχυρότερη. Γιατί αυτοί που βλέπουν την ευγενή υπεροχή των μαρτύρων της, αμέσως προβληματίζονται και τους γεννιέται η επιθυμία να ερευνήσουν το θέμα: κι όταν μαθαίνουν την αλήθεια, σπεύδουν να γίνουν μαθητές της.» (5:4)

#14 “Ad Martyras” (Προς Μάρτυρες)

Εισαγωγή

Λόγοι ενθάρρυνσης και προτροπής από τον Τερτυλλιανό προς κάποιους Χριστιανούς που ήταν στη φυλακή και επρόκειτο να εκτελεστούν για την πίστη τους.

Με απλά λόγια λέει ότι ο άνθρωπος που έχει το πολίτευμά του στον ουρανό, που έχει εγκαταλείψει τον κόσμο και δεν ενδίδει στην αδυναμία της σάρκας, μπορεί και πρέπει να αψηφά τη φυλακή, τα βασανιστήρια και το θάνατο, προκειμένου να μην αρνηθεί το Σωτήρα του.

ΣΕΠΤΙΜΙΟΥ ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΟΥ ΠΡΟΤΡΕΠΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣ ΜΑΡΤΥΡΕΣ (Ad Martyras) (*1)

Κεφ. 1. Ο Τερτυλλιανός απευθύνεται στους μάρτυρες. Τους θυμίζει ότι η ειρήνη και η ομόνοια θα τους χαρίσουν τη νίκη

1. *Inter carnis alimenta, benedicti martyres designati, quae vobis et domina mater ecclesia de uberibus suis et singuli fratres de opibus suis propriis in carcerem subministrant, capite aliquid et a nobis quod faciat ad spiritum quoque educandum. Carnem enim saginari et spiritum esurire non prodest. Immo, si quod infirmum est curatur, aequè quod infirmius est negligi non debet*

2. *Nec tantus ego sum, ut vos alloquar; verumtamen et gladiatores perfectissimos non tantum magistri et praepositi sui, sed etiam idiotae et supervacui quique adhortantur de longinquo, ut saepe de ipso populo dictata suggesta profuerint.*

3. *Inprimis ergo, benedicti, «nolite contristare Spiritum sanctum», qui vobiscum introiit carcerem. Si enim non vobiscum nunc introisset, nec vos illic hodie fuissetis. Et ideo date operam ut illic vobiscum perseveret et ita vos inde perducatur ad Dominum.*

1. Ευλογημένοι μέλλοντες μάρτυρες (*2), μαζί με αυτά που η μητέρα μας η Εκκλησία συλλογικά, αλλά και μεμονωμένοι αδελφοί σας στέλνουν στη φυλακή για να ανακουφίσουν το σώμα σας, δεχτήτε κι από μένα κάτι που θα στηρίξει το πνεύμα σας: γιατί δεν είναι σωστό να χορταίνει το σώμα και το πνεύμα να πεινάει. Αυτό που είναι αδύναμο πρέπει να το φοντίζουμε, κι αυτό που είναι πιο αδύναμο πρέπει να το φροντίζουμε περισσότερο και να μη το παραμελούμε.

2. Όχι πως εγώ είμαι άξιος να σας συμβουλέψω. Και οι έμπειροι μονομάχοι όμως δέχονται συμβουλές: όχι μόνο από τους ειδικούς και τους εκπαιδευτές τους, αλλά και από μη επαγγελματίες, ακόμα και από θεατές, ώστε και οι απλές υποδείξεις του πλήθους είναι συχνά χρήσιμες.

3. Πρώτα από όλα λοιπόν, ευλογημένοι, «μη ^{Εφ. 4:30} λυτείτε το Πνεύμα το Άγιο» που μπήκε μαζί σας στη φυλακή. Γιατί αν δεν είχε μπει μαζί σας, δεν θα βρισκόσαστε σήμερα εκεί. Γι' αυτό προσέξτε να παραμείνει μαζί σας, για να σας οδηγήσει από εκεί στον Κύριο.

(*1) Πιθανώς γραμμένο κατά το διωγμό που έγινε στην Καρχηδόνα το 202-3 μ.Χ. όταν μαρτύρησαν η Περπέτουα και η Φελίσσιτα. (*2) Αργότερα έγινε η διάκριση ανάμεσα σε αυτούς που ομολόγησαν το Χριστό και πέθαναν (μάρτυρες) και σε αυτούς που ομολόγησαν, βασανίστηκαν και επέζησαν (ομολογητές).

4. Η φυλακή είναι και σπίτι του διαβόλου, όπου έχει όλη του την οικογένεια. Εσείς όμως πήγατε στη φυλακή γιά να τον νικήσετε μέσα στο ίδιο του το σπίτι. Τον νικήσατε κι από πριν, όταν είσαστε έξω.

5. Μην του επιτρέψετε λοιπόν να πει, «*Τώρα που είναι στο σπίτι μου θα τους πειράξω με μικροπρεπείς φιλονεικίες, αδυναμίες, και συγκρούσεις.*» Να τον κάνετε να χαθεί από εμπρός σας και να λουφάξει στην άβυσσο, να κουλουριαστεί σα ναρκωμένο ερπετό. **Ούτε να του δώσετε τη χαρά να σπείρει διχόνοια ανάμεσά σας, (*2α)** αλλά να φροντίσετε να σας βρει ισχυρούς κι οπλισμένους με ομόνοια μέσα στο δικό του βασίλειο: **γιατί η ειρήνη σας είναι πόλεμος εναντίον του.**

6. Μιά ειρήνη που κάποιοι στην Εκκλησία την έχασαν, γι' αυτό τη ζητούν από τους μάρτυρες που είναι στη φυλακή. Γι' αυτό τον λόγο πρέπει να τη διατηρείτε μέσα σας και να την περιφρουρείτε, ώστε να μπορείτε να τη δίνετε και σε άλλους αν χρειαστεί.

Κεφ. 2. Η φυλακή δεσμεύει το σώμα, όχι το πνεύμα

1. Παρόμοια προσκόματα γιά την ψυχή σας, σας ακολούθησαν πιθανώς μέχρι τη πόρτα της φυλακής, μέχρις εκεί δηλαδή που έφτασαν οι συγγενείς σας. Στο σημείο αυτό χωριστήκατε από τον κόσμο: πόσο μάλλον απ' το πνεύμα της εποχής και τις υποθέσεις του! Και μη στενοχωριέστε που χωριστήκατε απ' τον κόσμο. **Γιά μας ο κόσμος είναι φυλακή** και νιώθουμε μάλλον σα να βγήκατε, παρά σα να μπήκατε σ' αυτήν. **2. Στον κόσμο κυριαρχεί πυκνό σκοτάδι που τυφλώνει τις καρδιές των ανθρώπων. Ο κόσμος δένει τις ψυχές των ανθρώπων με βαρείς αλυσίδες. Ο κόσμος εμπνέει τις χειρότερες μορφές ασέλγειας. (*3)**

4. *Domus quidem diaboli est et carcer, in qua familiam suam continet. Sed vos ideo in carcerem pervenistis, ut illum etiam in domo sua conculcetis. Iam enim foris congressi conculcaveratis.*

5. *Non ergo dicat: «In meo sunt, temptabo illos vilibus odiis, defectionibus, aut inter se dissensionibus.» Fugiat conspectum vestrum, et in ima sua delitescat contractus et torpens, tamquam coluber excantatus aut effumigatus. Nec illi tam bene sit in suo regno, ut vos committat, sed inveniat munitos et concordia armatos: quia pax vestra bellum est illi.*

6. *Quam pacem quidam in ecclesia non habentes a martyribus in carcere exorare consueverunt. Et ideo eam etiam propterea in vobis habere et fovere et custodire debetis, ut, si forte, et aliis praestare possitis.*

II. 1. *Cetera aequae animi impedimenta usque ad limen carceris deduxerint vos, quousque et parentes vestri. Exinde segregati estis ab ipso mundo, quanto magis a saeculo rebusque eius? Nec hoc vos consternet, quod segregati estis a mundo. Si enim recogitemus ipsum magis mundum carcerem esse, exisse vos e carcere, quam in carcerem introisse, intellegemus.*

2. *Maiores tenebras habet mundus, quae hominum praecordia excaecant. Graviore catenas induit mundus, quae ipsas animas hominum constringunt. Peiores immunditias exspirat mundus, libidines hominum.*

(*2α) «Όταν συγκεντρώνεστε συχνότερα, συντρίβονται οι δυνάμεις του σατανά και εξαρθρώνεται η καταστρεπτική δύναμη του με την ομόνοια της πιστεώς σας...» **Ιγνάτιος, Εφ. 13:1. (*3) Κοίτα: ΙΩΑΝ. 17[ΙΖ]:9.**

3. *Plures postremo mundus reos continet, scilicet universum hominum genus. Iudicia denique non proconsulis, sed Dei sustinet.*

4. *Quo vos, benedicti, de carcere in custodiarium, si forte, translatos existimetis. Habet tenebras, sed lumen estis ipsi; habet vincula, sed vos soluti Deo estis.*

Triste illic exspirat, sed vos odor estis suavitatis. Iudex exspectatur, sed vos estis de iudicibus ipsis iudicaturi.

5. *Contristetur illic qui fructum saeculi suspirat.*

Christianus etiam extra carcerem saeculo renuntiavit, in carcere autem etiam carceri. Nihil interest, ubi sitis in saeculo, qui extra saeculum estis.

6. *Et si aliqua amisistis vitae gaudia: «negotiatio est aliquid amittere, ut maiora lucreris.» Nihil adhuc dico de praemio, ad quod Deus martyres in vocat. Ipsam interim conversationem saeculi et carceris comparemus, si non plus in carcere spiritus acquirit quam caro amittit.*

7. *Immo et quae iusta sunt caro non amittit per curam ecclesiae et agapen fratrum; et insuper quae semper utilia fidei, spiritus adipiscitur: non vides alienos deos, non imaginibus eorum incurris, non sollemnes nationum dies ipsa commixtione participas, non nidoribus spurcis verberaris, non clamoribus spectaculorum, atrocitate vel furore vel impudicitia celebrantium caederis; non in loca*

3. Ο κόσμος σε τελική ανάλυση έχει τους πιά πολλούς εγκληματίες, δηλαδή όλο το ανθρώπινο γένος, που περιμένουν την κρίση – όχι του ανθύπατου αλλά του Θεού.

4. Και από αυτή τη φυλακή, ευλογημένοι, είναι σα να μεταφερθήκατε, ας πούμε σε ένα κρατητήριο. Είναι μεν σκοτεινό, αλλά εσείς είσαστε φως. Έχει αλυσίδες, αλλά εσάς σας ελευθερώσε ο Θεός. Έχει αποπνικτική ατμόσφαιρα κακίας, αλλά εσείς είσαστε οσμή ευωδίας. Περιμένετε την κρίση του δικαστή, αλλά εσείς θα κρίνετε τον κόσμο και τους δικαστές μαζί.

5. **Ίσως είναι θλιβερό γι' αυτούς που λαχταρούν τις απολαύσεις της κοσμικής ζωής.** Ο Χριστιανός όμως, ακόμα και έξω από τη φυλακή έχει αποκηρύξει την κοσμική ζωή (*4) που είναι γι' αυτόν σα φυλακή. Όταν είσαι εκτός του κόσμου, δεν έχει σημασία σε ποιο μέρος του κόσμου βρίσκεσαι.

6. Κι αν χάνετε κάποιες από τις χαρές της ζωής, λογικό δεν είναι να θυσιάζει κανείς κάτι μικρό για να κερδίσει κάτι μεγαλύτερο; Και δε λέω τίποτα για την ανταμοιβή που περιμένει τους μάρτυρες του Θεού. Ας σταθούμε εδώ ένα λεπτό, κι ας συγκρίνουμε τη ζωή του κόσμου και τη ζωή της φυλακής, για να δούμε αν στη φυλακή το πνεύμα δεν κερδίζει περισσότερα από αυτά που χάνει η σάρκα.

7. Τουναντίον, **με τη φροντίδα της Εκκλησίας και την αγάπη των αδελφών η σάρκα δεν χάνει τα απαραίτητα**, ενώ το πνεύμα κερδίζει αυτά που ωφελούν την πίστη. Δεν βλέπετε ξένους θεούς, δεν συναντάτε τα είδωλά τους, δεν αναγκάζεστε να τηρείτε τις αργίες των ειδωλολατρών μόνο και μόνο επειδή βρίσκεστε στον κόσμο μαζί τους. Δεν ταλαιπωρείστε από τις βρωμέρες αναθυμιάσεις των θυσιών, τις κραυγές του όχλου των θεατών στα δημόσια θεάματα, ή τη

MATΘ. 5:14
ΕΦ. 5:8
ΓΑΛ. 5:1
ΕΦ. 5:2
2 ΚΟΡ. 2:15
1 ΚΟΡ. 6:2

(*4) Αναφορά σε αυτά που αποκηρύττουν με τη βάπτισή.

βία, την τρέλλα και την αισχροτήτα των πανηγυριστών στις ειδωλολατρικές γιορτές. Η ωμή κακία δεν παρελαύνει μπροστά στα μάτια σας, είστε ανενόχλητοι από προσκόματα, πειρασμούς, πονηρές αναμνήσεις, και τώρα πιά, και από διωγμούς. 8. **Η φυλακή είναι για τους Χριστιανούς ό,τι ήταν η έρημος για τους προφήτες.** Ο ίδιος ο Κύριός μας πολύ συχνά πήγαινε σε ερημικά μέρη όπου προσευχόταν πιά ελεύθερα και αποσυρόταν από τον κόσμο. Σε μία ερημιά έδειξε τη δόξα Του στους μαθητές Του. Ας ξεχάσουμε τη λέξη «φυλακή», και ας την ονομάσουμε «ησυχαστήριο».

9. Το μεν σώμα είναι περιορισμένο, το δε πνεύμα ελεύθερο. Με το πνεύμα σου μπορείς να βγεις και να περπατήσεις, όχι πλέον σε σκιερούς δρόμους και στοές, αλλά στην οδό που οδηγεί στο Θεό (*5). **Όσο περισσότερο περπατάς αυτή την οδό εν πνεύματι, τόσο λιγότερο θα νιώθεις ότι είσαι στην φυλακή.**

10. Τα πόδια δεν νιώθουν τις αλυσίδες όταν ο νούς είναι στον ουρανό. Ο νούς σου σε πηγαίνει εκεί που θέλει. *Εκεί που είναι η καρδιά σου είναι και ο θησαυρός σου. Ας έχουμε λοιπόν την καρδιά μας εκεί που είναι ο θησαυρός μας.*

MATΘ. 6:21

Κεφ. 3. Οι κακουχίες είναι η εκπαίδευση του στρατιώτη του Θεού, και η εντατική προπόνηση του αγωνιζόμενου για το στεφάνι της νίκης

1. Ας δεχτούμε όμως, ευλογημένοι, ότι η φυλακή είναι θλιβερή ακόμα και για τους Χριστιανούς. Ο ζωντανός Θεός μας κάλεσε να γίνουμε στρατιώτες Του, από τη στιγμή που ανταποκριθήκαμε στα λογια του μυστηρίου (*6). Οι στρατιώτες στον πόλεμο δεν έχουν ανέσεις, ούτε πάνε

libidinum publicarum oculi tui impingunt: vacas a scandalis, a temptationibus, a recordationibus malis, iam et a persecutione.

8. *Hoc praestat carcer Christiano, quod eremus prophetis. Ipse Dominus in secessu frequentius agebat, ut liberius oraret, ut saeculo cederet. Gloriam denique suam discipulis in solitudine demonstravit. Auferamus carceris nomen, secessum vocemus.*

9. *Etsi corpus includitur, etsi caro detinetur, omnia spiritui patent. Vagare spiritu, spatiare spiritu, et non stadia opaca aut porticus longas proponens tibi, sed illam viam, quae ad Deum ducit. Quotiens eam spiritu deambulaveris, totiens in carcere non eris.*

10. *Nihil crus sentit in nervo, cum animus in caelo est. Totum hominem animus circumfert, et quo velit transfert. Ubi autem erit cor tuum, illic erit et thesaurus tuus. Ibi ergo sit cor nostrum, ubi volumus habere thesaurum.*

III. 1. *Sit nunc, benedicti, carcer etiam Christianis molestus. Vocati sumus ad militiam Dei vivi iam tunc, cum in sacramenti verba respondimus. Nemo miles ad bellum cum deliciis venit,*

(*5) Υπαινίσσεται τους αισθητικούς δρόμους περιπάτου με τις δενδροστουχίες, και τη Στοά (σχολή των Στωϊκών φιλοσόφων), σε αντίθεση με το Χριστό «την μόνη οδό» (ΙΩΑΝ. 14|1Δ|:6). (*6) Αναφέρεται στον Όρκο Υπακοής-Υπόσχεση της Βάπτισης. Η μεταφορά του Χριστιανού-στρατιώτη είναι παρμένη από την 2 ΤΙΜ. 2|Β|:3,4.

nec de cubiculo ad aciem procedit, sed de papilionibus expeditis et substrictis, ubi omnis duritia et inbonitas et insuavitas constitit.

2. *Etiam in pace labore et incommodis bellum pati iam ediscunt, in armis deambulando, campum decurrendo, fossam moliendo, testudinem densando.*

Sudore omnia constant, ne corpora atque animi expavescant de umbra ad solem et sole ad gelum, de tunica ad lorica, de silentio ad clamorem, de quiete ad tumultum.

3. *Proinde vos, benedicti, quodcumque hoc durum est, ad exercitationem virtutum animi et corporis deputate. Bonum agonem subituri estis in quo agonothetes Deus vivus est, xystarches Spiritus Sanctus, corona aeternitatis, brabium angelicae substantiae, politia in caelis, gloria in saecula saeculorum.*

4. *Itaque epistates vester Christus Iesus, qui vos Spiritu unxit, et ad hoc scamna produxit, voluit vos ante diem agonis ad duriolem tractationem a liberiole condicione seponere, ut vires corroborarentur in vobis. Nempe enim et athletae segregantur ad strictiolem disciplinam, ut robori aedificando vacent. Continentur a luxuria, a cibis laetioribus, a potu iucundiole. Coguntur, cruciantur, fatigantur: quanto plus in exercitationibus laboraverint, tanto plus de victoria sperant.*

στο πεδίο της μάχης κατευθείαν από μαλακά κρεβάτια, αλλά από τα ελαφριά και στενά αντίσκηνα όπου ζουν τραχειά και άβολα.

2. Ακόμα και εν καιρώ ειρήνης οι στρατιώτες σκληραγωγούνται ώστε να μπορούν να αντέξουν στον πόλεμο: κάνουν πεζοπορίες με πλήρη οπλισμό, κάνουν ελιγμούς στην πεδιάδα, δουλεύουν στα χαρακώματα, κάνουν το σχηματισμό «της χελώνας» (*7). Ζουν σκληρή ζωή για να μην ενοχλείται το σώμα και ο νους τους από τις κακουχίες όταν από τη σκιά πηγαίνουν στον ήλιο και από τον ήλιο στο κρύο, από το υφασμάτινο ένδυμα στο δερμάτινο θώρακα, από τη σιωπή στην οχλαγωγία, από την ηρεμία στην ταραχή.

3. Παρομοίως και σεις, ευλογημένοι, **να θεωρείτε τις κακουχίες σαν άσκηση του νου και του σώματος.** Θα αγωνιστείτε τον αγώνα τον καλό τον οποίο επιτηρεί ο ζωντανός Θεός (*8), ενώ το Πνεύμα το Άγιο είναι ο Εκπαιδευτής, το στεφάνι είναι αυτό της αιώνιας ζωής, το βραβείο είναι η αγγελική ύπαρξη, το πολίτευμα εν τοις ουρανοίς και η δόξα στους αιώνες των αιώνων.

1 TIM. 6:12
2 TIM. 2:4, 4:8

1 ΚΟΡ. 9:24
ΦΙΛΙΠ. 3:20

ΦΙΛΙΠ. 3:20

4. Ως εκ τούτου ο Επιστάτης σας ο Ιησούς Χριστός **που σας έδωσε το χρίσμα του Πνεύματος** και σας έφερε στην παλαιίστρα για να αγωνιστείτε, θέλησε πριν από τον αγώνα να σας ξεχωρίσει και να σας βάλει σε πιό εντατική προπόνηση, ώστε να δυναμώσετε περισσότερο. Γιατί όπως όλοι ξέρουν, οι αθλητές κάνουν εντατική προπόνηση με σκοπό την αύξηση της δύναμής τους. **Απέχουν από πολυτέλειες, από ευχάριστα φαγητά και ποτά, περιορίζονται, βασανίζονται, εξαντλούνται, και όσο μεγαλύτερη η κακουχία τους με αυτές τις ασκήσεις, τόσο μεγαλύτερη ελπίδα έχουν να νικήσουν.**

(*7) Στρατιωτικός σχηματισμός κατά τον οποίο οι στρατιώτες σήκωναν τις ασπίδες τους σαν στέγη πάνω από τα κεφάλια τους και τις ένωναν μεταξύ τους, σαν το καβούκι της χελώνας. (*8) Όλη αυτή η εκτεταμένη μεταφορά χρησιμοποιεί παραδείγματα από την «παλαιίστρα».

(1 ΚΟΡ. 9:25) 5. Κι αυτό, λέει ο απόστολος, γιά να λάβουν ένα φθαρτό στέφανο. Εμείς όμως, που προορίζομαστε να λάβουμε τον στέφανο της αιωνιότητας, θεωρούμε τη φυλακή μας μιά σχολή πάλης που μας εκπαιδεύει με τις κακουχίες γιά να μας παρουσιάσει στο στάδιο της κρίσης: γιατί **η αρετή χτίζεται με τις κακουχίες, αλλά γκρεμίζεται από τη μαλθακότητα.**

Κεφ. 4. Παραδείγματα ανθρώπων που επέδειξαν αξιέπαινο ηρωισμό χάριν ιδεολογίας ή φιλοδοξίας

MATΘ. 26:41 1. Από τη διδασκαλία του Κυρίου ξέρουμε πως «**το μεν πνεύμα πρόθυμο, η δε σαρξ ασθενής**». Ας μην ξεγελιόμαστε λοιπόν, γιατί **ο Κύριος αναγνώρισε την αδυναμία της σάρκας.** Μιλώντας πρώτα γιά το πνεύμα, ότι είναι πρόθυμο, ήθελε να δείξει ότι η δεύτερη πρέπει να υποτάσσεται στο πρώτο: δηλαδή ότι η σάρκα ως πιά αδύναμη πρέπει να ακολουθεί το πνεύμα ως πιά δυνατό, ώστε να παίρνει δύναμη από αυτό.

2. **Το πνεύμα θα κάνει σύσκεψη με την σάρκα γιά τη σωτηρία και των δύο.** Δεν θα σκεφθούν πλέον τις κακουχίες της φυλακής, αλλά τον επικείμενο αγώνα και τη μάχη. Η σάρκα πιθανόν να φοβηθεί το ξίφος και το σταυρό, τη μανία των θηρίων και την πυρά, και ό, τι άλλο επινόησαν οι βασανιστές.

3. Αλλά παρ'όλα αυτά, **το πνεύμα θα θυμώσει στη σάρκα** πως αυτά τα βασανιστήρια, σκληρά είναι αλήθεια, τα άντεξαν πολλοί χωρίς να παραπονεθούν, ενώ άλλοι τα επεδίωξαν γιά φήμη και δόξα – όχι μόνο άνδρες αλλά και γυναίκες, ώστε και σεις, ευλογημένες γυναίκες, να εκπροσωπήσετε επάξια το φύλο σας.

5. *Et illi, inquit Apostolus, ut coronam corruptibilem consequantur. Nos aeternam consecuturi carcerem nobis pro palaestra interpretamur, ut ad stadium tribunalis bene exercitati incommodis omnibus producatur, quia virtus duritia exstruitur, molitia vero destruitur.*

IV. 1. *Scimus ex dominico praecepto, quod caro infirma sit, spiritus promptus. Non ergo nobis blandiamur, quia Dominus consensit carnem infirmam esse. Propterea enim praedixit spiritum promptum, ut ostenderet, quid cui debeat esse subiectum, scilicet, ut caro serviat spiritui, infirmior fortiori, ut ab eo etiam ipsa fortitudinem assumat.*

2. *Colloquatur spiritus cum carne de communi salute, nec iam de incommodis carceris, sed de ipso agone et proelio cogitans. Timebit forsitan caro gladium gravem, et crucem excelsam, et rabiem bestiarum, et summam ignium poenam, et omne carnificis ingenium in tormentis.*

3. *Sed spiritus contraponat sibi et carni: acerba licet ista, a multis tamen aequo animo excepta, immo et ultro appetita, famae et gloriae causa; nec a viris tantum, sed etiam a feminis, ut vos quoque, benedictae, sexui vestro respondeatis.*

4. *Longum est, si enumerem singulos, qui se gladio confecerint, animo suo ducti. De feminis ad manum est Lucretia, quae vim stupri passa cultrum sibi adegit in conspectu propinquorum, ut gloriam castitati suae pareret. Mucius dexteram suam in ara cremavit, ut hoc factum eius fama haberet.*

5. *Nec minus fecerunt philosophi: Heraclitus, qui se bubulo stercore oblitum excussit; item Empedocles, qui in ignes Aetnaei montis desilivit; et Peregrinus, qui non olim se rogo immisit, cum feminae quoque contempserint ignes: Dido, ne post virum dilectissimum nubere cogeretur; item Asdrubalis uxor, quae iam ardente Carthagine, ne maritum suum supplicem Sci-pionis videret, cum filiis suis in incendium patriae devolavit.*

6. *Regulus, dux Romanorum, captus a Carthaginensibus, cum se unum pro multis captivis Carthaginensibus compensari noluisset, maluit hostibus reddi et in arcae genus sti-patus undique extrinsecus clavis transfixus, tot cruces sensit. Bestias femina libens appetiit, et utique aspides, serpentes tauro vel urso horridiores, quas Cleopatra immisit sibi, ne in manus inimici perveniret.*

7. *«Sed mortis metus non tantus est, quantus est tormentorum.» Itaque cessit carnifici meretrix Atheniensis? Quae conscia coniurationis cum propterea torqueretur a tyranno, et non prodidit coniuratos et novissime linguam suam comestam in faciem tyranni exspuit, ut nihil agere in se sciret tormenta, etsi ultra perseverarent.*

4. Θα μου έπαιρνε σελίδες ολόκληρες να απαριθμήσω έναν-έναν αυτούς που από μόνοι τους αποφάσισαν να αυτοκτονήσουν με μαχαίρι. Παράδειγμα – από τις γυναίκες – έχουμε τη βιασμένη Λουκρητία που μαχαιρώθηκε μπροστά στους συγγενείς της οι οποίοι επαινέσαν την αγνότητά της. Ο Μούκιος έκαψε το δεξί του χέρι επάνω στο βωμό, γιά να κερδίσει φήμη απ'αυτή του την πράξη. 5. Οι φιλόσοφοι κατάφεραν λιγώτερα: ο Ηράκλειτος αλείφτηκε με κοπριά και κήκε. Ο Εμπεδοκλής έπεσε μέσα στη φωτιά του ηφαιστείου της Αίτνας. Ο Περεγκρίνος πριν λίγο καιρό ρίχτηκε πάνω σε μιά νεκρική πυρά. (*9) Αλλά ούτε και οι γυναίκες φοβούνται τη φωτιά: παράδειγμα η Διδώ που έπεσε στις φλόγες μετά το θάνατο του αγαπημένου της συζύγου, γιά να μην αναγκαστεί να ξαναπαντρευτεί. Και η γυναίκα του Χασδρουβάλ που, βλέποντας την Καρχηδόνα στις φλόγες και τον άντρα της ικέτη μπροστά στο Σκιπίωνα, προτίμησε να πέσει στη φωτιά που έκαιγε την πόλη της, αυτή και τα παιδιά της. 6. Ο ρωμαίος στρατηγός Ρέγκουλος που συνελήφθη από τους Καρχηδόνιους, δεν δέχτηκε να τον ανταλλάξουν γιά πολυάριθμους Καρχηδόνιους αιχμαλώτους, και προτίμησε να πεθάνει μαρτυρικά με τον εξής τρόπο: τον έβαλαν σε ένα μικρό κιβώτιο, και τον κάρφωσαν με αναρίθμητα καρφιά από έξω προς τα μέσα, ώστε ήταν σαν να σταυρώθηκε εκατό φορές. Μιά γυναίκα που δεν φοβόταν τα άγρια θηρία προτίμησε το θάνατο με δηλητήριο ασπίδας (*10) – ερπετό πολύ πιό φοβερό από ταύρους ή αρκούδες – γιά να μην πέσει στα χέρια των εχθρών της.

7. Κι αν πείτε ότι ο φόβος του θανάτου δεν είναι τίποτα μπροστά στο φόβο γιά τα βασανιστήρια, θα σας θυμίσω την Αθηναία πόρνη (*11) που βασανίστηκε από τον τύραννο γιά να αποκαλύψει τα ονόματα των συνομοτών αλλά αρνήθηκε να προδώσει, και στο τέλος έκοψε τη γλώσσα της με τα δόντια της και την έφτυσε στο πρόσωπό του, γιά να του δείξει πως μάταια τη βασάνιζαν.

(*9) Ο θάνατος του Περεγκρίνου περιγράφηκε κωμικά από τον Λουκιανό. Όλες αυτές οι αναφορές του Τερτυλλιανού σκοπό έχουν να δείξουν ότι πολλοί προτίμησαν τον θάνατο από ατιμωτική ζωή. Οι Χριστιανοί κάνουν κάτι παρόμοιο αν κι ανώτερο. (*10) Έτσι ονομάζονταν διάφορα δηλητηριώδη φίδια, όπως η Αιγυπτιακή κόμπρα κι η κερασφόρος οχιά. Υπονοεί τον θάνατο της Κλεοπάτρας το 31 π.Χ. (*11) Ονομαζόταν Λέαινα και την αναφέρουν οι Πλίνιος και Πανσανίας.

8. Επί πλέον, κατά την ιεροτελεστία του ραβδισμού στη σημερινή Λακεδαίμονα, οι νεαροί γιοί των ευγενών μαστιγώνονται μπροστά στο βωμό, ενώ οι γονείς και συγγενείς τους στέκονται γύρω και τους ενθαρρύνουν να αντέξουν ως το τέλος. Γιατί η τιμή και η δόξα έχουν μεγαλύτερη αξία, αν η ψυχή μάλλον παρά το σώμα παραδίνεται στο μαστίγιο.

9. Κατά συνέπεια, αν η επίγεια δόξα ασκεί τέτοια επιρροή στις δυνάμεις του σώματος και του νου ώστε το μαχαίρι και η πυρά, ο σταυρός και τα θηρία και τα βασανιστήρια να μη λογαριάζονται μπροστά στην ανταμοιβή του επαινού των ανθρώπων, μπορώ να σας διαβεβαιώσω πως ό,τι κι αν υποφέρετε προκειμένου να απολαύσετε ουράνια δόξα και θείκη ανταμοιβή, είναι ανάξιο λόγου. Αν έχει τέτοια αξία η γυάλινη χάντρα, πόση περισσότερη αξία έχει το αληθινό μαργαριτάρι! Ποιός λοιπόν πρέπει να υποφέρει πιά πρόθυμα; Αυτός που υποφέρει για την αλήθεια, ή αυτός που υποφέρει για το ψέμα;

Κεφ. 5. Οι Χριστιανοί οφείλουν να επιδείξουν περισσότερο ηρωισμό απ'όλους τους προαναφερθέντες, γιατί γνωρίζουν την αλήθεια και προσμένουν την αιώνια ζωή

1. Δεν θα πω περισσότερα για το κίνητρο της φήμης. Η επιθυμία της διασημότητας σε συνδυασμό με ψυχική ανισορροπία υπερνικούν τη βία και τα βασανιστήρια. Πόσοι πολίτες καταλήγουν να πεθάνουν από ξίφος γιατί θέλησαν να διακριθούν στα όπλα! Γιά τον ίδιο λόγο κατεβαίνουν στην αρένα με τα άγρια θηρία και νιώθουν πιά όμορφοι με τα σημάδια από τα δαγκώματα.

Μερικοί τυλίνονται στις φλόγες γιά να διασχίσουν μερικά μέτρα με φλεγόμενο χιτώνα. Άλλοι δέχονται τα μαστιγώματα των θηριοδαμαστών με μεγάλη καρτερία.

8. Nam quod hodie apud Lacedaemonas sollemnitas maxima est, διαμαστιγώσεις, id est, flagellatio, non latet. In quo sacro, ante aram nobiles quique adolescentes flagellis affliguntur, astantibus parentibus et propinquis, et uti perseverent adhortantibus. Ornamentum enim et gloria deputatur maiore quidem titulo, si anima potius cesserit plagis, quam corpus. 9. Igitur si tantum terrenae gloriae licet de corporis et animae vigore, ut gladium, ignem, crucem, bestias, tormenta contemnat sub praemio laudis humanae, possum dicere, modicae sunt istae passionnes ad consecutionem gloriae caelestis et divinae mercedis. Si tanti vitreum, quanti verum margaritum? Quis ergo non libentissime tantum pro vero habet erogare, quantum alii pro falso?

V. 1. Omitto nunc gloriae causam. Eadem omnia saevitiae et cruciatus certamina iam apud homines affectatio quoque et morbus quidam animi conculcavit. Quot otiosos affectatio armorum ad gladium locat? Certe ad feras ipsas affectatione descendunt et de morsibus et de cicatricibus formosiores sibi videntur. Iam et ad ignes quidam se auctoraverunt, ut certum spatium in tunica ardente conficerent. Alii inter venatorum taureas scapulis patientissimis inambulaverunt.

2. *Haec, benedicti, non sine causa Dominus in saeculum admisit, sed ad nos et nunc exhortandos et in illo die confundendos, si reformidaverimus pati pro veritate in salutem, quae alii affectaverunt pro vanitate in perditionem.*

VI. 1. *Sed haec exempla constantiae omittamus de affectatione venientis. Convertamur ad ipsam condicionis humanae contemplationem, ut et illa nos instruant, si qua constanter ad eunda sint, quae et invitis evenire consueverunt.*

Quotiens enim incendia vivos cremaverunt! Quotiens ferae et in silvis suis et in mediis civitatibus elapsae caveis homines devoraverunt! Quot a latronibus ferro, ab hostibus etiam cruce extincti sunt, torti prius, immo et omni contumelia expuncti!

2. *Nemo non etiam hominis causa pati potest, quod in causa Dei pati dubitat. Ad hoc quidem vel praesentia nobis tempora documenta sint, quantae qualesque personae inopinatos natalibus et dignitatibus et corporibus et aetatibus suis exitus referunt hominis causa: aut ab ipso, si contra eum fecerint, aut ab adversariis eius, si pro eo steterint.*

2. Ο Θεός επέτρεψε να γίνονται αυτά για να ενισχυθούμε, αλλά και για να ντραπούμε «*εκείνη την ημέρα*» αν από φόβο αποφύγαμε τον πόνο στο όνομα της αλήθειας προς σωτηρία, ενώ άλλοι τον επεδίωξαν στο όνομα της ματαιότητας προς απώλεια. 2 TIM. 4:8

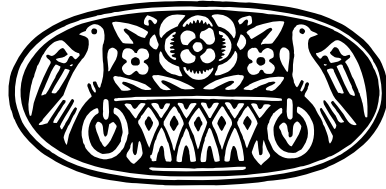
Κεφ. 6. Ο πόνος κι ο θάνατος είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένοι με τη ζωή όλων των ανθρώπων – και των Χριστιανών

1. Αλλά ας μην αναφέρουμε περισσότερα παραδείγματα αντοχής στα βασανιστήρια με κίνητρο την επιθυμία της φήμης. Ας σκεφτούμε την ζωή των καθημερινών ανθρώπων και τα ατυχήματα που πρέπει να αντέξουν με γενναιότητα, είτε το θέλουν είτε όχι. Πόσες φορές άνθρωποι κάηκαν ζωντανοί! Πόσες φορές άγρια θηρία κατασπάραξαν ανθρώπους στα δάση ή και σε κατοικημένες περιοχές! Πόσοι και πόσοι δε σκοτώθηκαν από μαχαίρια ληστών, και πόσοι άλλοι δεν σταυρώθηκαν από τους εχθρούς τους αφού προηγουμένως βασανίστηκαν, και τελικά σκοτώθηκαν με ατιμωτικό τρόπο!

2. Μερικοί δέχονται να υποφέρουν για κάποιον άλλον αυτά που αρνούνται να υποφέρουν για τον Θεό. Ως προς αυτό το σημείο έχουμε πολλά παραδείγματα συγχρόνων μας ευγενών και αξιωματούχων που βρήκαν πρόωρο θάνατο, παρόλο που η καταγωγή, ο τίτλος, η φυσική κατάσταση και η ηλικία τους απέκλειαν ένα τέτοιο ενδεχόμενο – κι αυτό για έναν άνθρωπο. Κι έτσι τιμωρήθηκαν είτε από τον ίδιο, αν συνομώτησαν εναντίον του, είτε από τους εχθρούς του, αν παρέμειναν πιστοί σε αυτόν. (*12)

(*12) Εδώ ο Τερτυλλιανός αναφέρεται στην αυστηρότατη τιμωρία αυτών που ακολούθησαν τους αντιπάλους του Σεβήρου (Αλβίνο στην δύση και Νίγηρα στην ανατολή) κατά τα πρώτα χρόνια της βασιλείας του.

#15 “De fuga in Persecutione” (Περὶ τῆς φυγῆς κατὰ το διωγμό.)

Εισαγωγή

Αυτό το ηρωικό έργο του Τερτυλλιανού αποδεικνύει γιατί η φυγή κατὰ τους διωγμούς είναι αντίθετη με την διδασκαλία του Ευαγγελίου. Είναι τα χρόνια της ραγδαίας αύξησης της εκκλησίας που άρχισε σαν το «μικρότερο πάντων των σπερμάτων» γιά να γίνει «δένδρο» που ποτίστηκε από το αίμα των μαρτύρων της.

Ανάμεσα στους διωγμούς του Σεβήρου (202 μ.Χ) και του Μαξιμίνου (235 μ.Χ), τα έργα του Τερτυλλιανού προετοίμασαν την εκκλησία της Β. Αφρικής γιά το καμίνι του διωγμού του Δεκίου (250 μ.Χ), και όλους τους πιστούς γιά την «επταπλασίως καιομένην κάμινον» του διωγμού του Διοκλητιανού (303 μ.Χ.)

ΣΕΠΤΙΜΙΟΥ ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΟΥ

ΠΕΡΙ ΦΥΓΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΔΙΩΓΜΟ

(De Fuga in persecutione) (*1)

I. 1. *Quaesisti proxime, Fabi frater, fugiendum necne sit in persecutione, quod nescio quid annuntiaretur. Ibidem ego oblocutus aliquid pro loco ac tempore et quarundam personarum importunitate semittractatam materiam abstuli mecum, plenius in eam de stilo nunc renuntiaturus, utpote quam ei tua consultatio commendarat et condicio temporum suo iam nomine iniunxerat. Quanto enim frequentiores imminet persecutiones, tanto examinatio procuranda est, quomodo eas excipere fides debeat. Procuranda autem examinatio penes [s]vos, <qui> si forte Paraclitum non recipiendo, deductorem omnis veritatis, merito adhuc etiam aliis quaestionibus obnixi estis.*

2. *Igitur consultationi tuae ordinem quoque indidimus, animadvertentes ante determinari oportere de statu ipsius persecutionis, utrum a deo veniat an a diabolo, quo facilius de obitu eius constare possit; omnis enim rei inspectio auctore cognito planior. Satis est quidem praescribere nihil fieri sine dei voluntate; sed non statim hac sententia ceteris retractatibus locum dabimus, ne a praesenti articulo avocemur, si qui responderit: '*

Κεφ. 1. Οι διωγμοί είναι μέσα στο σχέδιο του Θεού για τον καθαρισμό του αλωνίου Του

1. Αδελφέ μου Φάβιε, με την ευκαιρία των πρόσφατων ειδήσεων, ρώτησες κι εσύ τώρα τελευταία αν πρέπει να φεύγουμε όταν απειλούμεθα από διωγμό. Εγώ απ' την μεριά μου, έχοντας κάνει κάποιες παρατηρήσεις επί τούτου και με αφορμή την αγένεια μερικών ατόμων, άρχισα να επεξεργάζομαι το θέμα, σκοπεύοντας να γράψω πτιό εκτεταμένα πάνω σ' αυτό, γιά το οποίο μ' έκαναν να ενδιαφερθώ η ερώτησή σου κι η πίεση των καταστάσεων. Καθώς οι διωγμοί όλο και περισσότερο μας απειλούν, καλούμεθα να σκεφτούμε σοβαρά ποιά πρέπει να 'ναι η στάση της πίστης απέναντί τους. Αυτό είναι και δικό σου καθήκον, αν κι απορρίπτεις το Παράκλητο που οδηγεί σ' όλη την αλήθεια κι όπως ήταν φυσικό, μέχρι τώρα μας έχεις εναντιωθεί σε πολλά θέματα. (*2)

2. Αναλύσαμε μεθοδικά το ζήτημα που έθεσες, αρχικά εξετάζοντας αν οι διωγμοί προέρχονται από τον Θεό ή από τον διάβολο, γιά να ξεκαθαρίσουμε και την στάση μας απέναντί τους. Είναι γεγονός ότι μπορούμε να γνωρίσουμε καλύτερα το αντικείμενο αν ξέρουμε από πού προέρχεται. Ένα πράγμα είναι σίγουρο: τίποτα δεν συμβαίνει αν δεν το επιτρέψει ο Θεός. Αλλά δεν θα ξεφύγουμε από το θέμα μας επεκτεινόμενοι σε συζητήσεις, αν κάποιος παρατηρήσει:

(*1) Γράφηκε γύρω στο 208 μ.Χ. (*2) Ο Φάβιος εκπροσωπεί μια ομάδα κατά της Νέας Προφητείας, εν τούτοις για τον Τερτυλλιανό δεν παύει να είναι αδελφός σε ειλικρινή πλάνη.

«Εφόσον και το κακό και η αμαρτία προέρχονται από τον Θεό, άρα και ο διάβολος είναι ελεύθερος, και εμείς οι ίδιοι».

3. Το θέμα μας, εν προκειμένω, είναι οι διωγμοί. Σχετικά με αυτό, αρκεί να πούμε πως **ό, τι συμβαίνει είναι σύμφωνο με το θέλημα του Θεού. Οι δε διωγμοί έχουν ιδιαίτερη αξία για τον Θεό γιατί αποδεικνύουν ποιοί είναι πραγματικοί δούλοι Του.** Οι διωγμοί γίνονται για να δοκιμαστεί η πίστη και για να «κοσκινίσει» ο Κύριος τον λαό Του. Μέσω του διωγμού, που δεν είναι τίποτα άλλο παρά η κρίση του Κυρίου, άλλοι επιδοκιμάζονται κι άλλοι αποδοκιμάζονται. Αλλά η κρίση ανήκει μόνο στον Θεό.

4. Ο διωγμός είναι ο άνεμος που ακόμα και τώρα φυσάει για να καθαρήσει το αλώνι του Κυρίου – *την Εκκλησία* – λιχνίζοντας τον ανάκατο σωρό των πιστών, και διαχωρίζοντας «τον σίτον» των μαρτύρων από το άχυρο των αρνητών. Ο διωγμός είναι επίσης η σκάλα που ονειρεύτηκε ο Ιακώβ, την οποία άλλοι ανεβαίνουν και πηγαίνουν ψηλά, κι άλλοι κατεβαίνουν προς τα κάτω.

5. Τον διωγμό μπορούμε να τον δούμε σαν ένα αγώνα – και τον αγώνα τον οργανώνει Εκείνος που απονέμει το στέφανο και το έπαθλο. Στην **Αποκάλυψη** διαβάζουμε σχετικά με αυτόν τον αγώνα και τα βραβεία για τα οποία αγωνίζονται οι υπερνικώντες στους διωγμούς, εκείνοι που στην πράξη μάχονται νικηφόρα, όχι ενάντια σε σάρκα και αίμα, αλλά ενάντια στα πνεύματα της πονηρίας. Επίσης βλέπουμε ότι κριτής του αγώνα είναι ο Ένδοξος Κύριος που μας κάλεσε για το βραβείο. (*3)

6. Στον διωγμό φανερώνεται η δόξα του Θεού, καθώς Εκείνος δοκιμάζει και αποδοκιμάζει, κρατάει και απορρίπτει. Αλλά αυτό που αφορά την δόξα του Θεού, σίγουρα γίνεται με το δικό Του θέλημα. Γιατί όταν ξεσπάει διωγμός η

Ergo et malum a deo et delictum a deo, nihil iam in diabolo, nihil etiam in nobis ipsis.'

3. *De persecutione nunc quaeritur; circa hanc interim dixerim nihil fieri sine dei voluntate, respiciens eam inprimis deo dignam esse et, ut ita dixerim, necessariam, ad probationem scilicet servorum eius sive reprobationem. Quis est enim exitus persecutionis, quis effectus alius nisi probatio et reprobatio fidei, qua suos utique dominus examinavit? Hoc nomine iudicium est persecutio, per quam quis aut probatus aut reprobatus iudicatur; porro iudicium soli deo competit.*

4. *Haec pala illa, quae et nunc dominicam aream purgat, ecclesiam scilicet, confusum acervum fidelium eventilans et discernens frumentum martyrum et paleas negatorum, haec etiam scalae, quas somniat Iacob, aliis ascensum in superiora, aliis descensum ad inferiora demonstrantes.*

5. *Si et agonem intelligi capit persecutionem, a quo certamen edicitur, nisi a quo corona et praemia proponuntur? Legis edictum agonis istius in Apocalypsi, quibus praemiis ad victoriam invitet vel maxime illos, qui proprie vicerint in persecutione vincendo, luctati revera non adversus carnem et sanguinem, sed adversus spiritualia nequitiae; ita agnosces ad eundem agonithetam pertinere certaminis arbitrium, qui invitatur ad praemium.*

6. *Totum, quod agitur in persecutione, gloria dei est, probantis et reprobantis, imponentis et deponentis; quod autem ad gloriam dei*

(*3) Η *Αποκάλυψη* για τον Τερτυλλιανό, τον Ειρηναίο και τους άλλους Μεταποστολικούς Πατέρες είναι «λόγος του Θεού», για τον αντι-μοντανιστή Γάιο και τους Ωριγενιστές, (*Ευσέβιο Καισαρείας, κ.α.*) είναι υπο αμφισβήτηση. Αυτός είναι ένας ακόμη λόγος που καταπολεμήθηκε ο Τερτυλλιανός από τους Ωριγενιστές.

pertinet, utique ex voluntate illius eveniet. Sed quando deus magis creditur, nisi cum magis timetur, nisi in tempore persecutionis?

7. *Ecclesia in attonito est: tunc et fides in expeditione, sollicitior et disciplinatio in ieiuniis et stationibus et orationibus et humilitate, in alterutra diligentia et dilectione, in sanctitate et sobrietate; nihil enim vacatur nisi timori et spei. Adeo et ex hoc ipso ostenditur nobis non posse diabolo deputari eam, quae meliores efficit dei seruos.*

II. 1. *Si, quod iniquitas a deo non est, sed a diabolo, persecutio autem ex iniquitate consistit --- quid enim iniquius quam veri dei antistites, omnis sectatores veritatis, nocentissimorum more tractari? --- , ideo videtur persecutio a diabolo evenire, a quo iniquitas agitur, ex qua constat persecutio, scire debemus, quatenus nec persecutio potest sine iniquitate diaboli nec probatio fidei sine persecutione propter probationem fidei necessariam, iniquitatem non patrocinium praesentare persecutioni, sed ministerium; praecedere enim dei voluntatem circa fidei probationem, quae est ratio persecutionis, sequi autem diaboli iniquitatem ad instrumentum persecutionis, quae ratio est probationis.*

καρδιά μας γεμίζει με φόβο Θεού, αλλά και με εμπιστοσύνη προς Εκείνον.

7. Η Εκκλησία καταλαμβάνεται από δέος. Η πίστη αποκτά περισσότερο ζήλο στην προετοιμασία, περισσότερη πειθαρχία στις νηστείες, και στις συναθροίσεις, στις προσευχές και στην ταπείνωση, περισσότερη αδελφική αγάπη, περισσότερο αγιασμό και εγκράτεια. Στην πραγματικότητα, δεν υπάρχουν περιθώρια για τίποτα άλλο εκτός από φόβο και ελπίδα. Εφόσον λοιπόν, καθώς αποδείξαμε, ο διωγμός βελτιώνει τους δούλους του Θεού, δεν μπορεί να αποδίδεται στον διάβολο.

Κεφ.2. Η εξουσία του διαβόλου επί των πιστών είναι περιορισμένη, και την παραχωρεί ο Θεός για συγκεκριμένους λόγους

1. Επειδή όμως η αδικία δεν προέρχεται από τον Θεό αλλά από τον διάβολο, και στον διωγμό κυριαρχεί η αδικία (εφόσον συμπεριφέρονται στους επισκόπους του αληθινού Θεού και στους οπαδούς της αλήθειας, (*4) σαν να ήταν οι χειρότεροι εγκληματίες), ο διωγμός φαίνεται σαν να προέρχεται από τον διάβολο που διαπράττει τις αδικίες των διωγμών.

Καθώς όμως δεν γίνεται να υπάρχει διωγμός χωρίς την αδικία του διαβόλου, ούτε δοκιμασία της πίστης χωρίς διωγμό, ας λάβουμε υπ' όψιν ότι η αδικία που είναι απαραίτητη για την δοκιμασία της πίστης είναι απλώς ένα μέσον. Και ότι στην πραγματικότητα, όσον αφορά την δοκιμασία της πίστης, που είναι και η αιτία του διωγμού, το θέλημα του Θεού προηγείται, και ακολουθεί η αδικία του διαβόλου ως όργανο του διωγμού, δηλαδή της δοκιμασίας.

(*4) Ο Τερτυλιανός στηρίζει την Νέα Προφητεία αλλά ο σεβασμός προς τον επίσκοπο παραμένει μέσα στο όρια που ο Ιγνάτιος έθεσε για τον «άγγελο» της Εκκλησίας. Βέβαια μιλάμε πάντα για ένα άγιο επίσκοπο ο οποίος προΐσταται της Θείας Κοινωνίας και επιτελεί το βάπτισμα, όχι για τον Μεσαιωνικό θεσμό του διαχειριστή - μητροπολίτη. « ... Εάν ο επίσκοπος ή ο πρεσβύτερος, οι πραγματικοί οφθαλμοί της Εκκλησίας, συμπεριφέρονται κακώς και σκανδαλίζουν τον λαό, πρέπει να τους εκβάλλετε. Διότι συμφέρει χωρίς αυτούς να συναθροίζεσθε στους ευκτηρίους οίκους - σ.μ. τους οίκους προσευχής,, τις εκκλησίες- παρά μαζί με αυτούς να εκβληθήτε, όπως ο Άννας και ο Καϊάφας, στην γέεννα του πυρός.» Αθανάσιος Αλεξανδρείας (295-373)

2. Από την άλλη μεριά, η αδικία που υφίσταται κάποιος αποδεικνύει την δικαιοσύνη του, ώστε η δικαιοσύνη γίνεται τέλεια μέσα στην αδικία, όπως και η δύναμη γίνεται τέλεια μέσα στην αδυναμία. Διότι ο Θεός διάλεξε τα αδύναμα του κόσμου για να καταισχύνει τους ισχυρούς του, και τα μωρά του κόσμου για να καταισχύνει την σοφία του. Κι έτσι χρησιμοποιεί ακόμα και την αδικία για να δοκιμαστεί η δικαιοσύνη και να καταισχυθεί η κακία. Υπηρεσία δεν σημαίνει ελευθερία αλλά υποταγή. Και επειδή ο Κύριος χρησιμοποιεί τον διωγμό για την δοκιμασία της πίστης, αλλά ο διωγμός εκτελείται απ' την αδικία του διαβόλου, πιστεύουμε ότι τα εκτελεστικά όργανα είναι του διαβόλου, αλλά ο διωγμός καθαυτός δεν προέρχεται απ' τον διάβολο.

3. Ο Σατανάς δεν μπορεί να κάνει τίποτα εναντίον των δούλων του Θεού του ζώντος αν ο Κύριος δεν το επιτρέψει. Και ο λόγος που το επιτρέπει είναι είτε για να τον κατατροπώσει η πίστη των εκλεκτών κατά την δοκιμασία, είτε για να φανεί πως αυτοί που αποστάτησαν από τον διάβολο είναι δικοί Του υπηρέτες. (*5)

Ο διάβολος δεν μπόρεσε να κάνει τίποτα στον Ιώβ, αλλά ούτε και στην περιουσία του, πριν ο Θεός του πει: «*Ιδού, εις την χείρα σου πάντα όσα έχει. Μόνο επ' αυτόν μη επιβάλης την χείρα σου.*» Και δεν θα είχε απλώσει χέρι προς τον Ιώβ αν ο Θεός δεν του είχε δώσει την άδεια που ζήτησε, με τα λόγια: «*Ιδού αυτός εις την χείρα σου. Μόνο την ζωήν αυτού φύλαξον.*»

4. Επίσης ζήτησε και μιά ευκαιρία να πειράξει τους αποστόλους, για την οποία του δόθηκε ειδική άδεια, όπως φαίνεται απ' τα λόγια του Κυρίου στο Πέτρο: «*Ιδού, ο Σατανάς σας εξήτησε, διά να σας κοσκινίση ως τον σίτον. Πλην εγώ εδεήθην περί σου διά να μη εκλείψη η πίστις σου.*»

iustitiae iniquitas aemula est, in tantum materia est ad testimonium eius, cuius est aemula, ut sic iustitia iniquitate perficiatur, quomodo virtus in infirmitate perficitur. Nam infirma mundi electa sunt a deo, ut confundantur fortia, et stulta eius, ut confundantur sapientia. Ita et iniquitas adhibetur, ut iustitia probetur confundens iniquitatem. Igitur, quod ministerium non est arbitrii, sed servitii ---- arbitrium enim domini persecutio propter fidei probationem, ministerium autem iniquitas diaboli propter persecutionis instructionem ----, ita eam per diabolum si forte, non a diabolo evenire credimus.

3. *Nihil satanae in servos dei vivi licebit, nisi permiserit dominus, ut aut ipsum destruat per fidem electorum in temptatione victricem aut homines eius fuisse traducat, qui defecerint ad illum. Habes exemplum Iob, cui diabolus nullam potuit incutere temptationem, nisi a deo accepisset potestatem, nec in substantiam quidem eius, nisi dominus Ecce, dixisset, omnia, quae sunt ei, in manu tua do, in ipsum autem ne extenderis manum. Denique nec extendit nisi posteaquam et hoc postulanti dominus Ecce, dixisset, trado tibi illum, tantum animam eius custodi.*

4. *Sic et in apostolos facultatem temptationis postulavit non habens eam scilicet nisi ex permissu, siquidem dominus in evangelio ad Petrum Ecce, inquit, postulavit satanas, uti cerneret vos velut frumentum, verum ego rogavi pro te, ne deficeret fides tua, id est,*

(*5) Εκκλησιαστική ισορροπία μεταξύ της ανθρώπινης υπευθυνότητας και των εχθρικών διαβουλιών.

ne tantum diabolo permitteretur, ut fides periclitaretur. Per quod ostenditur utrumque apud deum esse, et concussionem fidei et protectionem, cum utrumque ab eo petitur, concussionis a diabolo, protectio a filio.

5. *Et utique cum filius dei protectionem fidei habet in sua potestate, quam a patre postulat, a quo omnem accipit potestatem in caelis et in terris, quale est, ut concussionem fidei diabolus in manu sua habeat?*

Sed in legitima oratione, cum dicimus ad patrem: Ne nos inducas in temptationem ---- quae autem maior temptatio quam persecutio? ----, ab eo illam profitemur accidere, a quo veniam eius deprecamur; hoc est enim quod sequitur: Sed erue nos a maligno, id est, ne nos induxeris in temptationem permittendo nos maligno; tunc enim eruumur diaboli manibus, cum illi non tradimur in temptationem.

6. *Nec in porcorum gregem diaboli legio habuit potestatem, nisi eam de deo impetrasset; tantum potestatem abest ut in oves dei habeat. Possum quoque dicere porcorum quoque setas tunc numeratas apud deum fuisse, nedum capillos sanctorum.*

7. *Habere videtur diabolus propriam iam potestatem si forte in eos, qui ad deum non pertinent, semel 'in stillam situlae et in pulverem areae et in salivam' nationibus deputatis a deo ac per hoc diabolo expositis in vacuam quodammodo possessionem;*

Δηλαδή δεν δόθηκε στον διάβολο τόση δύναμη που να βάλει σε κίνδυνο την πίστη του Πέτρου. Όπως φαίνεται, ο Θεός δίνει την άδεια και για το κοσκίνισμα της πίστης και για την προστασία της: το πρώτο το ζητάει ο διάβολος, το δεύτερο ο Υιός.

5. Αφού όμως ο Πατέρας έχει ολοκληρωτικά αναθέσει στον Υιό (που ζήτησε με ικεσίες) την προστασία της πίστης, δίνοντάς Του επίσης και κάθε εξουσία στον ουρανό και στη γη, είναι εντελώς απίθανο να μπορεί ο διάβολος να επιτεθεί στην πίστη με δικές του δυνάμεις.

Αλλά και στην *Κυριακή προσευχή*, όταν λέμε στον Πατέρα μας, «*Μη εισενέγκεις ημάς εις πειρασμόν*» (και τι μεγαλύτερος πειρασμός από τον διωγμό;) αναγνωρίζουμε ότι ο πειρασμός έρχεται από δικό Του θέλημα, και Του ζητάμε να κάνει εξαίρεση για μας. Και στη συνέχεια λέμε, «*Αλλά ρείσαι ημάς από του πονηρού*», δηλαδή μη μας παραδόσεις στην εξουσία του διαβόλου για να μας βάλει σε πειρασμό.

6. Οι λεγεώνες του διαβόλου δεν θα είχαν εξουσία ούτε επάνω στους χοίρους, αν δεν έπαιρναν την άδεια του Θεού – πόσο λιγότερη εξουσία λοιπόν έχουν επάνω στα πρόβατα του Θεού! Μπορώ να πω ότι οι τρίχες των χοίρων ήταν μετρημένες από τον Θεό – σκεφτήτε λοιπόν κατά πόσο είναι μετρημένες οι τρίχες των αγίων! (ΜΑΡΚ. 5:11)

7. Πρέπει να καταλάβουμε ότι πραγματική εξουσία έχει ο διάβολος μόνο επάνω σε αυτούς που δεν ανήκουν στον Θεό, τα έθνη που λογίστηκαν από τον Θεό σαν σταγόνα σε δοχείο και σαν σκύβαλα του αλωνίου, και είναι τόσο ανοιχτοί στους επηρεασμούς του διαβόλου, σαν να είναι κτήμα του. (ΗΣ. 40:15)

8. Δεν έχει όμως κανένα δικαίωμα επάνω σ'εκείνους που ανήκουν στον Θεό, και οι περιπτώσεις που περιγράφονται στη Γραφή δείχνουν για ποιο λόγο τους αγγίζει. Η άδεια να τους δοκιμάσει δίνεται σε αυτόν σαν πρόκληση για να φανούν οι δόκιμοι – ή για το αντίθετο αποτέλεσμα, όπου ο αμαρτωλός παραδίνεται στον διάβολο ως εκτελεστή της τιμωρίας του, όπως στην περίπτωση του Σαούλ.

1 ΣΑΜ. 16:4 «Και το Πνεύμα του ΚΥΡΙΟΥ» λέει η Γραφή «απεσύρθη από του Σαούλ, και πνεύμα πονηρόν ΠΑΡΑ ΚΥΡΙΟΥ ετάραπτεν αυτόν.» Ακόμα και για να ταπεινώσει (δίνεται άδεια στον Σατανά), καθώς ο απόστολος λέει ότι του δόθηκε «σκόλοψ, 2 ΚΟΡ. 12:7 άγγελος Σατάν να τον ραπίζει». Ούτε καν αυτό δεν θα επιτρεπόταν στην περίπτωση των αγίων, αν η δύναμη της αντοχής δεν γινόταν τέλεια μέσα στην αδυναμία.

9. Γιατί και ο απόστολος παρέδωσε τον Φύγελλο και τον Ερμογένη στον Σατανά, για να μάθουν να μη βλασφημούν. Είδατε λοιπόν ότι ο Σατανάς παίρνει άδεια ακόμα και από τους δούλους του Θεού – **άρα δεν έχει εξουσία από μόνο του.**

Κεφ. 3. Πρέπει να αφεθούμε με εμπιστοσύνη στα χέρια του Θεού: ό,τι επιτρέπει θα είναι για το καλό μας

1. Βλέποντας ότι αυτά τα περιστατικά συμβαίνουν σε μεγάλη κλίμακα κατά τους διωγμούς όπου άλλοι αποδεικνύονται δόκιμοι κι άλλοι απορρίπτονται, άλλοι υφίστανται αδικίες κι άλλοι τιμωρούνται, καταλαβαίνουμε ότι και πάλι ο Θεός τα επιτρέπει ή δίνει εντολή να γίνουν: ο Θεός που λέει, «Εγώ κάνω ειρήνη και δημιουργώ κακό» (*6), δηλαδή πόλεμο – το αντίθετο της ειρήνης. Ο πόλεμος όμως που ταραξίζει την δική μας ειρήνη είναι ο διωγμός.

8. *Ceterum in domesticos dei nihil illi licet ex propria potestate, quia, quando liceat, id est ex quibus causis, exempla in scripturis signata demonstrant. Aut enim ex causa probationis conceditur ei ius temptationis provocato vel provocanti ut in superioribus aut ex causa reprobationis traditur ei peccator quasi carnifici in poenam ut Saul ---- Et abscessit, inquit, spiritus domini a Saule et concutiebat eum spiritus nequam a domino et suffocabat eum ---- aut ex causa cohibitionis, ut apostolus refert datum sibi sudem angelum satanae, ut colaphizaretur, ne <ignoremus> hanc speciem permitti diabolo in sanctos humiliandos per carnis vexationem, simul ut et virtus, tolerantiae scilicet, in infirmitate perfici possit. 9. Nam et ipse apostolus Phygelum et Hermogenem tradidit satanae, uti emendentur, ne blasphement. Videtis iam et a servis dei facilius diabolium accipere potestatem; tanto abest, ut eam ex proprietate possideat.*

III. 1. *Cum ergo et haec exempla magis in persecutionibus eveniant, siquidem magis tunc probamur vel reprobamur et magis tunc humiliamur vel emendamur, ab eo permittatur vel imperetur necesse est catholice fieri haec a quo et ex parte, scilicet ab illo qui dicit: Ego sum, qui facio pacem et condo mala, id est bellum; hoc est enim contrarium paci. Nostrae autem paci quod est bellum quam persecutio.*

(*6) «Ο ποιόν ειρήνην και κτίζων κακόν» ΗΣ. 45[ΜΕ]:7, «κτίζων δυστυχία» το αποδίδει η μετάφραση Λούβαρι-Χαστούπη και με αυτή την έννοια πρέπει να γίνεται κατανοητό το χωρίο αυτό.

2. Si persecutionis vel maxime exitus aut vitam afferunt aut mortem, aut plagam aut sanationem, habes auctorem eiusdem: Ego percutiam et sanabo, ego vivificabo et mortificabo. 3. Uram, inquit, illos, sicut uritur aurum, et probabo, inquit, illos, sicut probatur argentum. Cum enim exurimur persecutionis ardore, tunc probamur de fidei tenore. Haec erunt 'igneae iacula' diaboli, per quae fidei ustio et conflatio administratur, ex dei tamen voluntate.

4. De isto quis dubitare possit, ignoro, nisi plane frivola et frigida fides, deprehendens eos, qui timide conveniunt in ecclesiam. Dicitis enim [inquit]: 'Quoniam' <inquit> 'incondite convenimus et simul convenimus et complures concurrimus in ecclesiam, quaerimur a nationibus et timemus, ne turbentur nationes hae.' Non scitis, quod deus sit omnium dominus, et si velit deus, tunc persecutionem patieris, si vero noluerit, silebunt nationes? Credas itique, si tamen in eum deum credis, sine cuius voluntate nec unius passer assis cadit in terram; nos autem, puto, multis passeribus antistamus.

IV. 1. Igitur si constat, a quo persecutio eveniat, possumus iam consultationem tuam inducere et determinare ex hoc ipsa praetractatu fugiendum in persecutione non esse. Si enim persecutio a deo evenit, nullo modo fugiendum erit, quod a deo evenit, sicut duplex ratio defendit, quia neque debeat devitari neque possit evadi, quod a deo evenit. Non debet devitari, quia bonum; necesse est enim

2. Η έκβαση του διωγμού φέρνει ζωή ή θάνατο, τραύμα ή θεραπεία, όπως κι Εκείνος που τον επιτρέπει. «Εγώ θανατώνω και ζωοποιώ, εγώ πληγώνω και ιατρούω.» ΔΕΥΤ. 32:39

3. «Και θέλω καθαρίσει αυτούς ως καθαρίζεται το αργύριον, και θέλω δοκιμάσει αυτούς ως δοκιμάζεται το χρυσίον.» ΖΑΧ. 13:9
Γιατί η σταθερότητα της πίστης μας δοκιμάζεται μέσα στου διωγμού το καταναλίσκον πυρ. Αυτά είναι τα πυρωμένα βέλη του διαβόλου, με τα οποία η πίστη γίνεται κι αυτή φλογερή – κι όλα αυτά με το θέλημα του Θεού.

4. Κανείς δεν αμφιβάλλει για τα παραπάνω, εκτός από τους ολιγόπιστους που συναθροίζονται στην εκκλησία τρέμοντας. Γιατί αν συγκεντρωνόμαστε με αταξία, λέτε, κι αν πηγαίνουμε στην εκκλησία όλοι μαζί και συγκεντρώνεται μεγάλος αριθμός πιστών, θα κινήσουμε τις υποψίες των εθνικών, οι οποίοι θα αρχίσουν τις έρευνες. Μα δεν ξέρετε ότι ο Θεός είναι Κύριος όλων; Αν είναι το θέλημά Του, θα υποστείτε διωγμό. Αν δεν είναι, οι εθνικοί δεν θα σας ενοχλήσουν. Αυτό πρέπει σίγουρα να το πιστέψετε, αν βέβαια πιστεύετε σε εκείνον τον Θεό, χωρίς την θέληση του οποίου ούτε ένα σπουργίτι δεν πέφτει στο έδαφος. Αλλά εμείς, νομίζω, αξίζουμε περισσότερο από πολλά σπουργίτια. (ΜΑΤΘ. 10:29)

Κεφ. 4. Η λογική του θείου σχεδίου

1. Λοιπόν, αν είναι φανερό από ποιόν προέρχεται ο διωγμός, μπορούμε αμέσως να ικανοποιήσουμε τις αμφιβολίες σας, και να καταλήξουμε από τις εισαγωγικές παρατηρήσεις και μόνο, ότι οι πιστοί δεν πρέπει να φεύγουν μπροστά στην απειλή του διωγμού. Γιατί αν ο διωγμός προέρχεται από τον Θεό, είναι καθήκον μας να μην αποφεύγουμε αυτό που ο Θεός προόρισε για μας. Και αυτό για δύο λόγους: **πρώτον γιατί δεν πρέπει να το αποφεύγουμε, και δεύτερον γιατί δεν μπορεί να αποφευχθεί.** Δεν πρέπει

να το αποφεύγουμε γιατί είναι καλό: δεν γίνεται να μην είναι καλό κάτι που δίνει ο Θεός. Ίσως αυτή την ιδέα εκφράζει το εδάφιο της Γένεσης, ΓΕΝ. 1:4 «*Κι είδεν ο Θεός ότι ήτο καλόν*». **Όχι πως ο Θεός χρειάστηκε να το δει για να καταλάβει ότι ήταν καλό, αλλ' αυτή η έκφραση δηλώνει τρόπον τινά ότι το βλέμμα του Θεού του προσέδωσε αγαθότητα.** Πολλά πράγματα επιτρέπει ο Θεός να συμβούν και μάλιστα πράγματα που μας βλάπτουν. Και όμως είναι καλά γιατί είναι από τον Θεό, άρα είναι σύμφωνα με την θεία λογική: τα σύμφωνα με την θεία λογική, όμως, είναι και καλά;.

2. Και τα καλά είναι σίγουρα θεϊκής προέλευσης. Γενικά έτσι το αντιλαμβάνεται ο άνθρωπος. Όταν κρίνει όμως, η δυνατότητα της αντίληψης του δεσμεύεται από την φύση των πραγμάτων: γιατί η φύση κάθε ξεχωριστού πράγματος είναι μιά συγκεκριμένη πραγματικότητα, και έγκειται στην ικανότητα της αντίληψης να το συλλάβει ακριβώς όπως είναι. Αν τώρα ό,τι προέρχεται από τον Θεό είναι πράγματι καλό στην φυσική του κατάσταση (*γιατί ό,τι είναι από τον Θεό είναι καλό, επειδή είναι σύμφωνο με την θεία λογική*), αλλά φαίνεται κακό μόνο στην ανθρώπινη αντίληψη, το πρόβλημα βρίσκεται στην ανθρώπινη αντίληψη. Για παράδειγμα: *η αγνότητα, η αλήθεια και η δικαιοσύνη είναι από τη φύση τους πολύ καλά, κι όμως πολλοί τα απεχθάνονται. Σε αυτή την περίπτωση, ο άνθρωπος δεν αντιλαμβάνεται την αληθινή φύση των πραγμάτων.*

3. Έτσι και ο διωγμός είναι από τη φύση του καλός επειδή τον στέλνει η θεία πρόνοια και λογική, αλλά για αυτούς που τον αντιλαμβάνονται σαν τιμωρία δεν είναι ευχάριστος. Ως προερχόμενο από τον Θεό, το κακό εξυπηρετεί τον σκοπό του που είναι να βάζει σε κίνδυνο την σωτηρία μας. Εμείς όμως, μέσω του διωγμού, κάνουμε βεβαία την σωτηρία μας – και αυτή είναι η λογική του θείου σχεδίου. Αν κάποιος πιστεύει ότι η σωτηρία του και η απώλειά του είναι άσχετες με την

bonum esse omne, quod deo visum est. Et numquid ideo in Genesi sic positum est: Et vidit deus, quia bonum est, non quod ignoraret bonum esse, nisi vidisset, sed ut hoc sono portenderet bonum esse, quod deo visum est? Multa quidem sunt, quae a deo eveniunt et alicuius malo eveniunt ---- immo bonum est ideo, quia a deo venit ut divinum, rationale; quid enim divinum non rationale, non bonum? quid bonum non divinum? ----

2. Si autem sensui cuiusque videtur, non sensus hominis praeiudicat statui rerum, sed status sensui; status enim unusquisque certum quid est et dat sensui legem ita sentiendi statum sicut est.

Si autem statu quidem bonum, quod a deo venit ---- nihil enim a deo non bonum, quia divinum, quia rationale ----, sensui vero malum videtur, erit status in tuto, sensus in vitio.

Statu optima res pudicitia et veritas et iustitia, quae a multorum sensu displicent; numquid ideo status sensui addicitur?

3. Ita et persecutio statu bona est, quia divina et rationalis dispositio, sensui eorum vero, quorum malo venit, displicet. Sed qui <vi>de[ls]t etiam illud malum rationale apud deum haberi, cum quis in persecutione evertitur de salute, sicut et bonum illud ratione contingere, cum quis ex persecutione proficit in salute ---- nisi si irrationaliter quis aut perit apud dominum aut salvus est

----, is non poterit persecutionem malum dicere, quae etiam in mali parte bonum est, dum ratione administratur.

4. Ita si bonum persecutio quoquo modo, quia de statu constat, merito definimus, quod bonum est, vitari non oportere, quia delictum sit, quod bonum est, recusare, eo amplius, quod deo visum est, iam vero nec posse vitari, quia a deo evenit, cuius voluntas non vitari poterit. <Ad>eo [ad]igitur qui putant fugiendum, aut malum exprobrant deo, si persecutionem uti malum fugiunt ---- bonum enim nemo devitat ----, aut fortiores se deo existimant, qui putant se evadere posse, si deus aliquid voluerit evenire.

V. 1. 'Sed quod meum est', inquit, 'fugio, ne peream, si negavero; illius est, si voluerit, etiam fugientem me reducere in medium.'

Hoc mihi prius responde: certus es te negaturum, si non fugeris, an incertus? Si enim certus, iam negasti, quia praesumendo te negaturum id despondidisti, de quo praesumpsisti, et vane iam fugis, ne neges, qui, si negaturus es, iam negasti;

2. Si vero incertus es, cur non ex aequalitate incerti metus inter utrumque eventum etiam confiteri te posse praesumis et saluum magis fieri, quominus fugias, sicut negaturum te praesumis, ut fugias?

λογική, τότε μπορεί να πιστέψει ότι ο διωγμός είναι κάτι κακό. Ο διωγμός όμως κατευθύνεται από την λογική, κι ως εκ τούτου είναι κάτι καλό, παρόλο το κακό που εμπριέχει. (*7)

4. Εφόσον λοιπόν ο διωγμός από όλες τις απόψεις εργάζεται το αγαθό, έχουμε βάσιμους λόγους να πούμε ότι δεν πρέπει να τον αποφεύγουμε, γιατί είναι αμαρτία να αρνούμεθα το καλό. Εκτός αυτού, δεν μπορούμε πλέον να αποφεύγουμε αυτό που ο Θεός ετοίμασε για μας, διότι είναι αδύνατον να αρνηθούμε το θέλημά Του. Ως εκ τούτου, αυτοί που θεωρούν τον διωγμό κακό και νομίζουν ότι πρέπει να τον αποφύγουν, ή προσβάλλουν τον Θεό κάνοντας το κακό (δηλαδή αποφεύγοντας το καλό), ή λογαριάζουν τον εαυτό τους δυνατώτερο από τον Θεό, όταν φαντάζονται ότι είναι δυνατόν να αποφύγουν ό,τι ο Θεός θέλει να συμβεί σε αυτούς.

Κεφ. 5. Πρέπει να κάνουμε το θέλημα του Θεού και όχι το δικό μας

1. Μερικοί όμως υποστηρίζουν ότι αυτοί από τη μεριά τους επιλέγουν την φυγή, ώστε να μην πάνε στην απώλεια αν αρνηθούν – και ο Θεός από τη μεριά Του μπορεί να επιλέξει να τους φέρει πίσω γιά να δικαστούν. Αυτοί ας μου απαντήσουν το εξής: Είσαστε σίγουροι ότι θα αρνηθείτε αν δεν αποδράσετε; Γιατί αν είσαστε σίγουροι γι'αυτό, έχετε αρνηθεί ήδη. Προεξοφλώντας την άρνησή σας έχετε δεσμευτεί σε αυτήν, άρα η φυγή σας δεν εξυπηρετεί κανένα σκοπό πλέον: δεν έχει νόημα να φύγετε γιά να μην αρνηθείτε, αν η πρόθεσή σας είναι να αρνηθείτε.

2. Αλλά αν δεν είσαστε σίγουροι και αμφιταλαντεύεστε, γιατί δεν επιλέγετε την ομολογία που θα σας εξασφαλίσει (την σωτηρία) και να μη φύγετε, αντί γιά την άρνηση που θα σας κάνει φυγάδες;

(*7) **Κοίτα:** ΜΙΧ. 4[Δ]:9-13. «Γιατί τώρα κραυγάζεις δυνατά; Δεν υπάρχει σε σένα βασιλιάς; Αφανίστηκε ο σύμβουλό σου, ώστε σε κατέλαβαν ωδίνες σαν αυτή που γεννάει; Κοιλοπόνα, και αγωνίζου, θυγατέρα Σιών, όπως αυτή που γεννάει επειδή, τώρα θα βγεις έξω από την πόλη, και θα κατοικήσεις σε χωράφι, και θα πας μέχρι τη Βαβυλώνα: εκεί θα ελευθερωθείς: εκεί θα σε εξαγοράσει ο Κύριος από το χέρι των εχθρών σου. Τώρα, όμως, πολλά έθνη συγκεντρώθηκαν εναντίον σου, που λένε: Ας μολυνθεί, και ας επιβλέπει το μάτι μας επάνω στη Σιών. Αυτοί, όμως, δεν γνωρίζουν τις σκέψεις τού Κυρίου ούτε καταλαβαίνουν τη βουλή του, ότι τους συγκέντρωσε σαν χειρόβολα αλωνιού. Σήκω, και αλώνιζε, θυγατέρα Σιών: επειδή, θα κάνω το κέρασ σου σιδερένιο, και θα κάνω τις οπλές σου χάλκινες: και θα κατασυντρίψεις πολλούς λαούς: και θα αφιερώσω στον Κύριο τα διαπάγματά τους, και την περιουσία τους στον Κύριο ολόκληρης της γης.» (μτφρ. ΦΙΛ.)

Το θέμα τίθεται ως εξής: από μας εξαρτάται ή από τον Θεό; Αν εξαρτάται από μας το

να ομολογήσουμε ή το να αρνηθούμε, γιατί δεν αποφασίζουμε το καλύτερο από τα δύο, δηλαδή την ομολογία; Αν δεν είσαστε πρόθυμοι να ομολογήσετε, δεν είσαστε πρόθυμοι να υποφέρετε. Αν δεν είσαστε πρόθυμοι να υποφέρετε, αρνείστε (τον Χριστό).

3. Όμως αν εξαρτάται απόλυτα από τον Θεό, γιατί δεν το αφήνουμε στο θέλημά Του, αναγνωρίζοντας ότι η δύναμή Του που μπορεί να μας φέρει από την φυγή πίσω στη δοκιμασία, μπορεί επίσης να μας προστατέψει αν παραμείνουμε στον τόπο του διωγμού;

4. Δεν είναι παράξενο να πιστεύετε ότι η δύναμη του Θεού μπορεί να σας φέρει πίσω από τον τόπο της φυγής για να δικαστείτε, αλλά να μην πιστεύετε ότι μπορεί να σας προστατέψει από τον κίνδυνο όταν μείνετε για να ομολογήσετε; **Γιατί δεν έχετε σταθερότητα και εμπιστοσύνη στον Θεό;** Γιατί δεν λέτε, «*Εγώ κάνω το μέρος μου και δεν φεύγω: αν ο Θεός θέλει, θα με προστατέψει!*»; Φαίνεται καλύτερο να παραμείνουμε στη θέση μας υποτασσόμενοι στο θέλημα του Θεού, παρά να αποδράσουμε κάνοντας το δικό μας θέλημα.

5. Ο άγιος μάρτυρας Ρουτίλιος έφευγε από το ένα μέρος στο άλλο για να γλυτώσει τον διωγμό, και εξαγόραζε με χρήματα την ασφάλειά του. Παρ' όλα αυτά όμως τον συνέλαβαν εκεί που δεν το περίμενε, τον έφεραν στον δικαστή, και τον βασάνισαν στο μάγκανο – κι έτσι, πιστεύω, τιμωρήθηκε για την φυγή του. Μετά τον παρέδωσαν στις φλόγες, όπου πλήρωσε στο έλεος του Θεού τον πόνο που προσπάθησε να αποφύγει. Μήπως με αυτό το παράδειγμα ο Θεός θέλει να μας δείξει ότι δεν πρέπει να φεύγουμε από το μέρος του διωγμού, γιατί (η φυγή) δεν μας ωφελεί αν ο Θεός την αποδοκιμάζει;

Iam nunc aut in nobis est utrumque

aut totum in deo; si in nobis aut confiteri aut negare, cur non id praesumimus, quod est melius, id est confessuros nos? ---- nisi si <non> vis confiteri, <ne> patiaris; nolle autem confiteri negare est ----;

3. *Si vero in deo totum est, cur non totum relinquimus arbitrio eius, agnoscentes virtutem et potestatem, quod possit nos sicut fugientes educere in medium, ita et non fugientes, immo et in medio populo conversantes obumbrare?*

4. *Quale est, ut ad fugiendum deo honorem reddas, qui possit te etiam fugientem producere in medium, ad constandum autem inhonores illum desperans potentiam protectionis ab illo? Quanto magis ex hac parte, constantiae et fiduciae in deum, dicis: 'Ego quod meum est facio: non discedo; deus si voluerit, ipse me proteget'! Hoc potius nostrum est, stare sub dei arbitrium quam fugere sub nostro.*

5. *Rutilius sanctissimus martyr cum totiens fugisset persecutionem de loco in locum, etiam periculum, ut putabat, nummis redemisset, post totam securitatem, quam sibi prospexerat, ex inopinato apprehensus et praesidi oblatus, tormentis dissipatus---credo pro fugae castigatione---, dehinc ignibus datus passionem, quam vitarat, misericordiae dei rettulit. Quid aliud voluit dominus nobis demonstrare hoc documento quam fugiendum non esse, quia nihil fuga prosit, si deus nolit?*

Κεφ. 6. Γιά την εντολή «φεύγετε από πόλη σε πόλη»

VI. 1. 'Immo', inquit, 'quia praeceptum adimplevit fugiens de civitate in civitatem.' Sic enim voluit quidam, sed et ipse fugitivus, argumentari et qui proinde nolunt intelligere sensum domini illius pronuntiationis, ut eam ad velamentum timiditatis suae utantur, cum et personas suas habuerit et tempora et causas. Cum coeperint, inquit, persequi vos, fugite de civitate in civitatem.

2. Hoc in persona proprie apostolorum et in tempora et in causas eorum pertinere defendimus, sicut subsequentes sensus probabunt, qui non nisi in apostolos competunt: In viam nationum ne ieritis et in civitatem Samaritanorum ne introieritis, sed ite potius ad oves perditas domus Israelis.

3. Nobis autem et via nationum patet, in qua et inventi sumus et usque in finem incedimus, et nulla civitas excepta est, quo per totum orbem praedicamus; sed nec cura nobis Israelis iniuncta est extra ordinem, nisi qua et omnibus gentibus praedicare debemus; 4. etiam si apprehendamus, non in concilia eorum perducemur nec in synagogis eorum flagellabimur, sed Romanis utique potestatibus et tribunalibus obiciemur.

5. Si igitur et fugae praeceptum apostolorum condicio desiderabat, quoniam primum praedicandum erat ad oves perditas domus Israelis. Ut ergo perciperetur praedicatio, apud quos priores eam perfici oportebat, uti panem ante filii quam canes sumerent, ideo illis

1. Κι όμως, μερικοί λένε ότι υπάκουσε την εντολή φεύγοντας από πόλη σε πόλη. Γιατί κάποια άτομα, αλλά και οι φυγάδες, και όσοι δεν θέλουν να καταλάβουν το νόημα αυτού που είπε ο Κύριος, το χρησιμοποιούν γιά να καλύπτουν την δειλία τους, παρόλο που αναφερόταν σε συγκεκριμένα πρόσωπα και συγκεκριμένες εποχές. «Όταν σας διώκωσιν εν τη πόλει ταύτη» είπε ο Κύριος, «φεύγετε εις την άλλην».

MATΘ. 10:23

2. Πιστεύουμε ότι τα λόγια αυτά απευθύνονταν στους αποστόλους και ίσχυαν μόνο γιά την εποχή και τις περιστάσεις εκείνες, όπως ξεκάθαρα φαίνεται από τις παρακάτω προτάσεις, που ταίριαζαν μόνο γιά τους αποστόλους. «Εις οδόν εθνών μη υπάγητε, και εις πόλιν Σαμαρειτών μη εισέλθητε. Υπάγετε δε μάλλον προς τα πρόβατα τα απολωλότα του οίκου Ισραήλ.»

MATΘ. 10:5,6

3. Αλλά σε μας η οδός των εθνών είναι ανοιχτή, γιατί και μεις σ' αυτήν βρεθήκαμε κι ακόμη περπατάμε, και σε καμία πόλη δεν κάνουμε εξαίρεση. Κηρύττουμε σ'όλο τον κόσμο – **κι ούτε οφείλουμε ιδιαίτερη φροντίδα στον Ισραήλ, πέρα απ'αυτή που έχουμε γιά όλα τα έθνη.** (*7α)

4. Ναι, και αν μας συλλάβουν δεν θα μας φέρουν στα συνέδρια των Ιουδαίων, ούτε θα μας μαστιγώσουν στις Ιουδαϊκές συναγωγές, αλλά σίγουρα θα μας παραπέμψουν σε Ρωμαίους ειρηνοδίκες και δικαστές. (MATΘ. 10:17)

5. Τον καιρό των αποστόλων οι περιστάσεις απαιτούσαν να φεύγουν από πόλη σε πόλη γιά να εκτελέσουν την αποστολή τους να κηρύξουν πρώτα στα χαμένα πρόβατα του οίκου Ισραήλ. Γιά να εκπληρωθεί αυτό και γιά να δοθεί ο άρτος πρώτα στα τέκνα και μετά στα κυνάρια, τους πρόσταξε να φεύγουν γιά λίγο καιρό – και όχι

(*7α) Δεν υπάρχει καμιά υποψία Σιωνισμού που χαρακτηρίζει ορισμένες σύγχρονες Ευαγγελικές ομάδες. «Οι μακαρίζοντες τον λαόν τούτον πλανώσιν αυτόν και οι μακαριζόμενοι υπ' αυτόν αφανίζονται.» ΗΣ. 9|Θ|:16.

γιά να αποφύγουν τον κίνδυνο (διότι ο ίδιος ο Κύριος τους έλεγε ότι θα υποστούν διωγμούς, και τους δίδασκε ότι πρέπει να αντέξουν). Η προηγούμενη εντολή λοιπόν αποσκοπούσε στην ολοκλήρωση του κηρύγματος, διότι αν έχαναν την ζωή τους πολύ σύντομα θα εμποδιζόταν η εξάπλωση του Ευαγγελίου. Ούτε τους είπε να φεύγουν από πόλη σε πόλη σαν κλέφτες, αλλά να πηγαίνουν παντού για να κηρύττουν – και γι' αυτό τον λόγο θα υφίσταντο διωγμούς, μέχρι να ολοκληρώσουν την διδασκαλία τους.

ΜΑΤΘ. 10:23

6. Μετά ο Σωτήρας λέει, «Δεν θέλετε τελειώ-
σει τας πόλεις του Ισραήλ», άρα η εντολή περί
φυγής περιοριζόταν στα όρια της Ιουδαίας. Σε
εμάς όμως δεν ισχύει η εντολή περί της Ιουδαί-
ας, γιατί τώρα το Άγιο Πνεύμα «εξεχύθη επί πά-
σαν σάρκα».

*fugere tunc ad tempus praecepit, non propter eludendum periculum proprio nomine persecutionis --- atquin persecutiones eos pas-
suros praedicabat et tolerandas docebat ---, sed propter profectum annuntiationis, ne statim oppressis evangelii quoque disseminatio perimeretur. Neque enim quasi tacite in aliquam civitatem transfugiendum erat, sed quasi ubique annuntiatoris et ex hoc ubique persecutiones subituris, donec replerent doctrinam suam. 6. Denique Non consummabitis, inquit, civitates Israelis; adeo intra terminos Iudaeae praeceptum fugae continebatur. Nobis autem nulla Iudaeae praefinitio competit praedicationis in omnem iam carnem effuso spiritu sancto.*

ΠΡΑΞ. 13:46

7. Την εντολή αυτή του Κυρίου είχαν κατά
νου ο Παύλος και οι άλλοι απόστολοι, όταν είπαν
στον Ισραήλ, στον οποίο είχαν ήδη κηρύξει το
Ευαγγέλιο: «Εις εσάς πρώτον ήτο αναγκαίον να
λαληθή ο λόγος του Θεού. Αλλ' επειδή απορρί-
πτετε αυτόν, και δεν κρίνετε εαυτούς αξίους της
αιωνίου ζωής, ιδού, στρεφόμεθα εις τα έθνη»

7. Itaque Paulus et apostoli ipsi memores praecepti dominici contestantur illud apud Israel, quem iam doctrina sua impleverant: Vobis oportuit in primis sermonem dei tradi; sed quoniam repulistis eum nec dignos vos aeterna vita existimastis, ecce convertimus nos ad nationes, Atque exinde conversi, ut ipsi antecessores instituerant, et in viam nationum abierunt et in civitates Samaritanorum introierunt, ut in totam scilicet terram exiret sonus eorum et in terminos orbis voces eorum.

Και από τότε στράφηκαν αλλού, όπως ήταν
προφητευμένο, στην οδό των εθνών και στις πό-
λεις των Σαμαρειτών, ώσπου τα λόγια τους δια-
δόθηκαν σε όλο τον κόσμο, μέχρι τις εσχατειές
της γης.

8. Εφόσον λοιπόν σταμάτησε να ισχύει η
απαγόρευση για την οδό των εθνών και για τις
πόλεις των Σαμαρειτών, γιατί να εξακολουθήσει
να ισχύει η εντολή της φυγής, που ανήκει στο
ίδιο χρονικό πλαίσιο; Από την ώρα μάλιστα που
η αποστολή για τον Ισραήλ εκπληρώθηκε και οι
απόστολοι πήγαν στα έθνη, ούτε έφευγαν από
πόλη σε πόλη, ούτε απέφευγαν τα παθήματα.

8. Si ergo cessavit exceptio viae nationum et introitus in civitates Samaritanorum, cur non cessaverit et fugae praeceptum pariter emissum? Denique ex quo saturato Israele apostoli in nationes transierunt, nec fugerunt de civitate in civitatem nec pati dubitaverunt.

9. *Atquin Paulus, qui se per murum concesserat expediri de persecutione, qua ad hoc tempus erat praecepti, idem iam in clausula officii et in consummatione praecepti discipulis magnopere deprecantibus, ne se Hierosolymam committeret passurus illic, quae Agabus prophetaverat, sollicitudini eorum non subscripsit, sed e contrario: Quid, inquit, facitis lacrimantes et conturbantes cor meum? ego enim non modo vincula pati optaverim, sed etiam mori Hierosolymis pro nomine domini mei Iesu Christi. 10. Atque ita omnes aierunt: Fiat voluntas domini. Quae erat voluntas domini? Utique non fugiendi iam persecutionem. Ceterum poterant et priorem domini voluntatem proposuisse, qua fugere mandaverat, qui illum persecutionem vitasse maluerant.*

11. *Igitur cum etiam sub apostolis ipsis temporale fuerit fugae praeceptum sicut et reliquorum praescriptorum, non potest apud nos perseverare, quod apud doctores nostros concessavit, etsi non proprie ad illos fuisset emissum; aut, si perseverare illud dominus voluit, deliquerunt apostoli, qui non usque in finem fugere curaverunt.*

9. Και ο Παύλος επίσης, που κάποτε συγκατένευσε να διασωθεί από διωγμό και να τον κατεβάσουν από τα τείχη (*υπακούοντας στην εντολή*), προς το τέλος της διακονίας του και όταν η εντολή δεν ίσχυε πλέον, αρνήθηκε να ενδώσει στις παρακλήσεις των μαθητών που τον ικέτευαν – μετά την προφητεία του Ἀγαβου – να μη βάλει σε κίνδυνο την ζωή του στην Ιερουσαλήμ, κι έκανε ακριβώς το αντίθετο, λέγοντάς τους: «*Τι κάμνετε κλαίοντες και καταθλίβοντες την καρδιά μου; Επειδή εγώ ουχί μόνον να δεθώ, αλλά και να αποθάνω εις Ιερουσαλήμ είμαι έτοιμος υπέρ του ονόματος του Κυρίου Ιησού.*»

ΠΡΑΞ. 21:13

10. Ἐτσι όλοι είπαν, «*Ας γείνη το θέλημα του Κυρίου*». Ποιό ήταν το θέλημα του Κυρίου; Σίγουρα να μη φεύγουν μπροστά στην απειλή. Στην αντίθετη περίπτωση, εκείνοι που τον συμβούλευαν να αποφύγει τον διωγμό, θα ανέφεραν και την παλαιότερη εντολή του Κυρίου (ΜΑΤΘ. 10:17) περί φυγής.

11. Ως εκ τούτου, βλέποντας ότι ακόμα και στις ημέρες των αποστόλων η εντολή περί φυγής είχε προσωρινή ισχύ όπως και άλλες που είχε τότε δώσει ο Κύριος, καταλαβαίνουμε ότι δεν μπορεί να ισχύει για μας εντολή που είχε σταματήσει να ισχύει για τους δασκάλους μας, έστω κι αν δεν απευθυνόταν αποκλειστικά και μόνο σ'αυτούς. **Εάν πάλι ο Κύριος ήθελε να συνεχίσει να ισχύει πάντα, τότε οι απόστολοι ήταν λάθος, που δεν εξακολούθησαν να διαφεύγουν μέχρι και τον τελευταίο.**

Κεφ. 7. Καμία εντολή δεν μας προτρέπει να φεύγουμε για να γλυτώσουμε τη ζωή μας. Επί πλέον ο Κύριος αποδοκιμάζει τους δειλούς

>>>

1. Τώρα θα εξετάσουμε αν κι οι υπόλοιπες εντολές του Κυρίου μας βρίσκονται σε συμφωνία με την εντολή περί (υποπιθέμενης) συνεχούς φυγής. Πρώτα-πρώτα, αν ο διωγμός είναι απ' τον Κύριο, πώς γίνεται αυτός ο ίδιος που τον στέλνει να μας λέει να τον αποφύγουμε; Αν ήθελε να τον αποφύγουμε δεν θα τον έστελνε καθόλου, ώστε να μή ματαιωθεί το θέλημά Του από άλλο θέλημα. Ο Κύριος θέλει να αποδράσουμε, ή να μαρτυρήσουμε; Αλλά αν αποδράσουμε, πώς θα μαρτυρήσουμε; Αν είναι να μαρτυρήσουμε, θα πρέπει να παραμείνουμε. Αλήθεια, πόσο αντιφατικά θα ήταν τα λόγια του Κυρίου, αν απ' τη μία μας συμβούλευε να αποφύγουμε τον διωγμό και από την άλλη μας προέτρεπε να υποφέρουμε για χάρη Του! 2. «Πας λοιπόν όστις με ομολογήσει έμπροσθεν των ανθρώπων, θέλω ομολογήσει και εγώ αυτόν έμπροσθεν του Πατρός μου του εν ουρανοίς». Πώς όμως θα ομολογήσω αν φύγω; Και πώς θα φύγω αν ομολογήσω; «Ήστις δε με αρνηθή έμπροσθεν των ανθρώπων, θέλω αρνηθή αυτόν κι εγώ έμπροσθεν του Πατρός μου του εν ουρανοίς.» Αν αρνηθώ να υποφέρω, αρνούμαι να ομολογήσω. «Μακάριος όστις υπομείνει διωγμόν επ'ονόματί μου», άρα δυστυχής όποιος δεν υπομείνει, αποφεύγοντάς τον. «Ο δε υπομείνας έως τέλους, ούτος θέλει σωθή». Πώς όμως θέλει να υπομείνουμε έως τέλους, εφόσον μας διατάζει να φύγουμε; Αν τόσο αντιφατικές απόψεις δεν συμβιβάζονται με την θεία αξιοπρέπεια, φανερώνουν ολοκάθαρα ότι η εντολή περί φυγής είχε λόγο ύπαρξης μόνο τότε, όπως αποδείξαμε.

3. Λέγεται όμως ότι η καλωσύνη του Κυρίου προέβλεψε και για τους αδύναμους του λαού Του, τους οποίους προτρέπει να φύγουν. Δηλαδή δεν μπορεί να προστατέψει τους αδύναμους με άλλο τρόπο εκτός από την φυγή – ένα τρόπο τόσο φτηνό, δουλικό και ανάξιο! Ενώ στην πραγματικότητα όχι μόνο δεν αγαπά, αλλά και απο-

VII. 1. Videamus nunc, an et cetera domini edita congruant perpetuo fugae praecepto. Primo quidem, si a deo persecutio est, quale est, ut idem fugiendam eam mandet, qui et infert? Quam si evadi vellet, melius non immitteret, ne voluntatem suam alia voluntate praevaricare videretur; aut pati enim nos voluit persecutionem aut fugere: si fugere, quomodo pati? si pati, quomodo fugere? Iam vero quanta inaequalitas sententiarum iubentis fugere et invitantis ad passionem (quae) contraria[m] fugae! [quae].

2. Qui confessus fuerit me, et ego confitebor illum coram patre meo: quomodo confitebitur fugiens? quomodo fugiet confitens? Qui mei confusus fuerit, et ego confundar eius coram patre meo: devito passionem, confundo confessionem.

Felices, qui persecutionem passi fuerint causa nominis mei: infelices ergo, qui fugiendo ex praecepto non erunt passi. Qui sustinuerit in finem, iste salvabitur: quid ergo me iubens fugere vis in finem sustinere? Tanta diversitas sententiarum si non congruit divinae gravitati, apparet ex his quoque praeceptum fugae suam tunc habuisse rationem, quam ostendimus.

3. 'Sed infirmitatem', inquit, 'quorundam prospiciens dominus per suam humanitatem nihilominus et portum fugae demonstravit.' Non enim idoneus erat etiam sine fuga, tam turpi et indigno et servili praesidio, salvos facere, in persecutione quos sciret infirmos. Atquin non fovet, sed recusat

MATΘ. 10:32

MATΘ. 10:33

(MATΘ. 5:11)

MATΘ. 10:22

semper infirmos, primum docens non fugiendos esse persecutores, sed potius non timendos: Nolite timere eos, inquit, qui corpus occidunt, animae autem nihil valent facere, sed timete eum, qui et corpus et animam perdere potest in gehennam.

4. *Atque exinde quae timidis praefinit? Qui pluris fecerit animam suam quam me, non est me dignus, et qui non tollit crucem suam et sequitur me, non potest esse meus discipulus.*

Postremo in Apocalypsin non fugam timidis offert, sed inter ceteros reprobos particulam in stagnum sulphuris et ignis, quod est mors secunda.

VIII. 1. *Refugit et ipse vim interdum, sed eadem ratione, qua apostolis fugere praeceperat, donec scilicet doctrinam suam impleret, qua consummata, non dico stetit, sed nec auxilium a patre angelorum exercituum desideravit, increpito etiam Petri gladio.*

2. *Professus quidem et ipse est animam anxiam usque ad mortem et carnem infirmam, ut tibi ostenderet primo in se utramque substantiam humanam fuisse ex proprietate anxietatis animae et imbecillitatis carnis, ne aliam, ut quidam nunc induxerunt, aut carnem aut animam Christi interpretareris, dehinc ut demonstratis condicionibus earum scires illas nihil valere per semetipsas sine spiritu;*

δοκιμάζει τους αδύναμους, διδάσκοντας ότι δεν πρέπει να φοβόμαστε τους διώκτες μας. «Και μη φοβηθήτε από των αποκτεινόντων το σώμα, την δε ψυχήν μη δυναμένων να αποκτεινωσι. Φοβήθητε δε μάλλον τον δυνάμενον και ψυχήν και σώμα να απολέση εν τη γεέννη.» (ΜΑΤΘ. 10:28)

4. Και τι λέει ο Κύριος για αυτόν που φοβάται; «Ὅστις αγαπά την εαυτού ζωήν υπέρ εμέ, δεν είναι άξιος εμού. Και όστις δεν λαμβάνει τον σταυρόν αυτού, και ακολουθεί οπίσω μου, δεν είναι άξιος εμού.» Τέλος, στην **Αποκάλυψη**, δεν προτείνει πλέον φυγή στους «δειλούς», αλλά προφητεύει τον όλεθρο που τους περιμένει μαζί με τους υπόλοιπους απερριμένους στην λίμνη με την φωτιά και το θειάφι, που είναι ο δεύτερος θάνατος. (ΜΑΤΘ. 10:37-39) ΑΠΟΚ. 21:8

Κεφ. 8. Οφείλουμε να μιμηθούμε το παράδειγμα του Κυρίου Ιησού Χριστού

1. Και ο Κύριος κάποιες φορές έφυγε όταν η βία Τον απειλούσε, αλλά για τον ίδιο λόγο που συμβούλευσε και τους αποστόλους να το κάνουν: δηλαδή για να εκπληρώσει την διακονία Του. Και όταν το έργο Του τελείωσε, όχι μόνο πήρε στερεά απόφαση, αλλά ούτε καν θέλησε βοήθεια αγγελικών ταγμάτων από τον Πατέρα Του – καταδικάζοντας και το μαχαίρι του Πέτρου.

2. Η αλήθεια είναι πως ομολόγησε ότι η ψυχή Του ήταν «περίλυτος έως θανάτου» και η σάρκα αδύναμη, με σκοπό να μας δείξει ότι η ψυχή και η σάρκα Του ήταν πραγματικά ανθρώπινες: μη τυχόν και νομίσουμε (όπως κάποιοι λένε τώρα) ότι η σάρκα ή η ψυχή του Χριστού ήταν διαφορετική από την δική μας. (*8) Και μετά, εξετάζοντας την κατάστασή τους, να πειστούμε ότι η ψυχή και η σάρκα δεν έχουν δύναμη από μόνες τους – χωρίς το πνεύμα. (ΜΑΤΘ. 26:38)

(*8) Δοκητές, πρόδρομοι του Μονοφυσιτισμού μια λογική/φιλοσοφική αίρεση που δημιούργησε ο Ωριγένης.

MATΘ. 26:41 3. Γι'αυτό τον λόγο βάζει πρώτο το «**πρόθυμο πνεύμα**», γιά να εξετάσεις την φύση αυτών των δύο και να δεις ότι δεν έχεις μόνο την αδυναμία της σάρκας αλλά και την δύναμη του πνεύματος. Και γιά να μάθεις από αυτό τι να κάνεις, και με ποιό τρόπο να το κάνεις, και τι να υποτάξεις σε τι: να υποτάξεις το αδύναμο στο δυνατό, ώστε να μην επικαλείσαι σαν δικαιολογία την αδυναμία της σάρκας (όπως είναι τώρα η μόδα) μη λαμβάνοντας υπ'όψη τη δύναμη του πνεύματος. 4. Επίσης ζήτησε από τον Πατέρα Του, αν είναι δυνατόν να «**παρέλθει το ποτήριον**» της θλίψης από Αυτόν. Μπορείτε και σεις να ζητήσετε το ίδιο, αλλά όπως Εκείνος να μείνετε σταθεροί, απλώς ικετεύοντας, και να προσθέσετε: «**όχι το δικό μου θέλημα, αλλά το δικό Σου να γίνει**». Όταν όμως γίνετε φυγάδες πώς θα το ζητήσετε, εφόσον με τα χέρια σας διώχνετε «**το ποτήριον**», και, αντί να κάνετε το θέλημα του Πατέρα, κάνετε το δικό σας;

Κεφ. 9. Η διδασκαλία των αποστόλων σε καμία περίπτωση δεν είναι σύμφωνη με τη φυγή

1. Η διδασκαλία των αποστόλων ήταν κατά πάντα σύμφωνη με τον νου του Θεού: **δεν ξέχασαν, ούτε παρέλειψαν τίποτα από το Ευαγγέλιο**. Πού βλέπετε λοιπόν την ανανέωση της εντολής να φεύγουν από πόλη σε πόλη; Στην πραγματικότητα έκαναν ακριβώς το αντίθετο, διότι βλέπουμε να γράφουν τις επιστολές τους προς τις Εκκλησίες απ'τις φυλακές που ήταν δέσμιοι ή από τα νησιά που ήταν εξόριστοι επειδή ομολόγησαν και δεν αρνήθηκαν το Όνομα του Χριστού.

(1 ΘΕΣ. 5:14) 2. Ο Παύλος μας προτρέπει να παρηγορούμε τους ολιγόψυχους, αλλά όχι στην φυγή τους. Γιατί πώς θα παρηγορήσουμε τους απόντες; Λέει ότι πρέπει να τους ενισχύουμε αν διέπραξαν κάποιο σφάλμα λόγω αδύναμης πίστης, καθώς και να περιθάλλουμε τους ασθενείς – δεν

3. *Et ideo praeponit: Spiritus promptus, ut utramque conditionem substantiae utriusque respiciens intelligas in te esse etiam fortitudinem spiritus quomodo et infirmitatem carnis ac iam hinc scias, quid unde facias et quid cui subiecias, infirmum scilicet forte, ne, ut nunc facis, de carnis quidem infirmitate causeris, de spiritus autem firmitate dissimules.*

4. *Postulavit et ipse a patre, si fieri posset, transiret ab illo calix passionis: postula et tu, sed stans ut ille, sed postulans tantum, sed subiungens et reliqua: Verum non quod ego volo, sed quod tu. Fugiens autem quomodo hoc postulabis, ipse tibi calicis praestans translationem nec quod pater vult faciens, sed quod tu?*

IX. 1. *Omnia apostoli secundum deum utique docuerunt, omnia + evangelizare voluerunt +. Ubi illos ostendis praeceptum fugiendi de civitate in civitatem restaurasse? quia nec potuissent tale quid constituere tam contrarium exemplis suis, ut fugam mandarent, qui cum maxime de vinculis vel insulis, quibus ob confessionem, non ob fugam nominis continebantur, ad ecclesias scribebant.*

2. *Infirmos sustineri iubet Paulus, utique enim non fugientes; quomodo enim sustinebantur absentes? At patientia dicit sustinendos, si cum per infirmitatem fidei suae offenderint;*

sic et pusillanimes consolari, non tamen in fugam mitti. Sed <et> cum admonet, ne locum malo demus, non fugae suggerit consilium, sed iracundiae docet temperamentum,

et si redimendum tempus dicit, quia dies nequam sunt, non per fugam, sed per sapientiam conversationis lucrari nos vult commeatum.

Ceterum qui fulgere nos iubet velut filios lucis, non iubet fuga abscondi ut filios tenebrarum. Stare immobiles praecipit ---- utique nec fuga mobiles ---- et accinctos: in fugam an in occursum evangelii? Arma quoque demonstrat, quae fugituris non essent necessaria;

inter quae et clipeum, quo possitis tela diaboli extinguere, resistentes sine dubio et excipientes omnem vim illius.

3. Proinde et Iohannes pro fratribus quoque animas ponendas docet, nedum pro domino; hoc a fugientibus non potest adimpleri. Denique memor Apocalypsis suae,

in qua timidorum exitum audierat, de suo sensu admonet et ipse timorem reiciendum: Timor, inquit, non est in dilectione; sed enim perfecta dilectio foras mittit timorem, quia timor supplicamentum habet, utique ignem stagni; qui autem timet, non est perfectus in dilectione, dei scilicet. Porro quis fugiet persecutionem, nisi qui timebit? quis timebit, nisi qui non amabit?

λέει να τους εξαποστείλουμε. Και όταν λέει να μη δίνουμε τόπο στον διάβολο, δεν μας προτείνει να το βάλουμε στα πόδια, **αλλά μας διδάσκει να υποτάσσουμε τα πάθη μας.** Όταν επίσης

λέει ότι πρέπει να εξαγοράζουμε τον καιρό **γιατί οι μέρες είναι πονηρές,** μας προτρέπει να ζήσουμε περισσότερο καιρό με την σοφία μας, και όχι με την φυγή μας. Εκτός αυτού μας παραγγέλλει να **λάμπουμε σαν υιοί του φωτός,** και να μην κρυβόμαστε σαν υιοί του σκότους. Μας διατάζει να **γινόμαστε στερεοί κι αμετακίνητοι,** και με αυτό

δεν εννοεί βέβαια να κάνουμε ακριβώς το αντίθετο, δηλαδή να τρεπόμαστε σε φυγή. Επίσης να είμαστε σε ετοιμότητα, αλλά όχι για να γίνουμε φυγάδες ή να έρθουμε αντιμέτωποι με το Ευαγγέλιο. Υποδεικνύει και όπλα, τα οποία δεν θα χρειαστούν εκείνοι που σκοπεύουν να φύγουν. Ένα από αυτά είναι η ασπίδα που θα σας δώσει την δυνατότητα να σβύσετε τα πυρωμένα βέλη του διαβόλου, όταν του αντισταθήτε και αντέξετε τις βίαιες επιθέσεις του.

Ένα από αυτά είναι η ασπίδα που θα σας δώσει την δυνατότητα να σβύσετε τα πυρωμένα βέλη του διαβόλου, όταν του αντισταθήτε και αντέξετε τις βίαιες επιθέσεις του.

3. Στη συνέχεια ο Ιωάννης διδάσκει πως πρέπει να δίνουμε την ζωή μας για τους αδελφούς μας: πόσο μάλλον λοιπόν πρέπει να το κάνουμε για τον Κύριο. Αλλά αυτοί που φεύγουν δεν το κάνουν. Τέλος, έχοντας κατά νου την Αποκάλυψη (που έκανε ο Κύριος) σε αυτόν, (*9) και αυτά που ο ίδιος άκουσε για την απώλεια των δειλών, μας προειδοποιεί ότι πρέπει να διώξουμε το φόβο. «**Φόβος δεν είναι εν τη αγάπη, αλλά η τελεία αγάπη έξω διώκει τον φόβον. Διότι ο φόβος έχει κόλασιν**» – την κόλαση της λίμνης του πυρός. «**Και ο φοβούμενος δεν είναι τετελειωμένος εν τη αγάπη**» – την αγάπη του Θεού. Ποιός θα φύγει κατά τον διωγμό παρά εκείνος που φοβάται; Ποιός θα φοβηθεί παρά εκείνος που δεν αγαπά;

(*9) Δεν ανήκει στη σχολή των Ωριγενιστών, (Γάϊος, Ευσέβιος, κ.α.), οι οποίοι στη προσπάθειά τους να αποκηρύξουν την Χιλιετηρίδα, αποκήρυξαν την Αποκάλυψη!

4. Ναι, και αν ζητήσετε την συμβουλή του Πνεύματος, τα λόγια του Πνεύματος δεν επιδοκιμάζει (ο Θεός) περισσότερο από κάθε τι; Το Πνεύμα λοιπόν μας παρακινεί να πάμε εκουσίως στο μαρτύριο, όχι να το αποφύγουμε. Και αν σε δυσφημήσουν και σε συκοφαντήσουν – λέει το Πνεύμα – είναι γιά το καλό σου. Γιατί εκείνος που δεν υφίσταται ατίμωση από τους ανθρώπους, θα την υποστεί από τον Θεό. (*10) Μην ντρέπεσαι: η δικαιοσύνη σου θα λάμψει ανάμεσα στους ανθρώπους. Γιατί να ντρέπεσαι που θα δοξαστείς; Σου δίνεται η ευκαιρία να δοξαστείς ενώπιον των ανθρώπων. Να εύχεσαι να μην πεθάνεις σε γαμήλιο κρεβάτι, ούτε σε αποβολή γέννας, ούτε σε πυρετό, αλλά να πεθάνεις σαν μάρτυρας γιά να δοξαστεί Εκείνος που υπέφερε γιά σένα.

Κεφ. 10. Η φυγή αντίθετη με την υπακοή στο θέλημα του Θεού

1. Κάποιοι όμως που δεν ενδιαφέρονται γιά τις προτροπές του Θεού, είναι πρόθυμοι να υιοθετήσουν το ελληνικό στιχάκι της κοσμικής σοφίας που λέει «Ὅποιος τὸ σκάσε θα πολεμήσει ξανά», (*11) ίσως στη μάχη της επόμενης φυγής. Και πότε θα νικήσει αυτός που ως φυγάς είναι ήδη ηττημένος; Είναι άξιος στρατιώτης του στρατάρχη Χριστού αυτός που φοράει την πανοπλία του αποστόλου και τρέχει να σωθεί μόλις ακούσει την σάλπιγγα του διωγμού;

2. Αντί γιά απάντηση θα σας πω κι εγώ κάτι που λέει ο κόσμος: «Δεν αξίζει τον κόπο να πεθάνουμε;» (*12) Θα πεθάνει ούτως ή άλλως, είτε σαν νικητής, είτε σαν νικημένος. Παρόλο που υπέκυψε και αρνήθηκε, και πάλι υπέφερε. Εγώ θα προτιμούσα να εμπνέω συμπάθεια παρά ντροπή. Ο στρατιώτης που σκοτώνεται στην μάχη είναι πιά ένδοξος από τον ζωντανό φυγά.

4. *Spiritum vero si consulas, quid magis sermone illo Spiritus probat? namque omnes paene ad martyrium exhortantur, non ad fugam, ut et illius commemoremur:*

'Publicaris?' inquit, 'bonum tibi est; qui enim non publicatur in hominibus, publicatur in domino. Ne confundaris: iustitia te producit in medium; quid confunderis laudem ferens? Potestas fit, cum conspiceris ab hominibus.'

Sic et alibi: 'Nolite in lectulis nec in aborsibus et febribus mollibus optare exire, sed in martyriis, uti glorificetur, qui est passus pro vobis.'

X. 1. *Sed omissis quidam divinis exhortationibus illum magis Graecum versiculum saecularis sententiae sibi adhibent: 'Qui fugiebat, rursus sibi proeliabitur'. Ut et rursus forsitan fugiat? Et quando vincet, qui, cum fugerit, victus est? Bonum militem Christo imperatori suo praestat, qui tam plene ab apostolo armatus, ut tubam perseoutionis audit, a<d> diem deserit persecutionis!*

2. *Respondebo et ego de saeculo aliquid: 'Usque adeone mori miserum est?' Moriatur quoquo modo, aut victus aut victor; nam etsi negando ceciderit, cum tormentis tamen proliatus. Malo miserandum quam erubescendum; pulcrior est miles in pugna proelio amissus quam in fuga salvus.*

(*10) «Τὸ Πνεῦμα ρητῶς λέγει:...» (1 ΤΙΜ. 4[Δ]:1). (*11) «Ἀς φάμε και ἀς πιούμε, ἀφοῦ ἔτσι κι ἀλλιῶς θα πεθάνουμε» 1 ΚΟΡ. 15[ΙΕ]:32-ΛΟΓ). Οἱ γνωστὲς ἀμπελοφιλοσοφίες. (*12) Αἰνεῖάς κεφ. 12, στ. 646

3. *Times hominem, Christiane, quem timeri oportet ab angelis, siquidem angelos iudicaturus es? quem timeri oportet a daemoniis, siquidem et in daemones accepisti potestatem? quem timeri oportet ab universo mundo, siquidem et in te mundus iudicatur?*

4. *Christum indutus es -- siquidem in Christum tinctus es --, qui fugis diabolum?*

Depretiasti Christum, qui in te est, fugitivum cum diabolo te reddidisti.

Sed dominum fugiens exprobras omnibus fugitivis sui[s] vanitatem consilii: fugerat et quidam animosus propheta dominum, traiecerat ab Ioppen Tarsum, quasi et a deo transfretaret;

sed illum, non dico in mari et in terra, verum in uterum etiam bestiae invenit, in quo nec mori per triduum potuit nec vel sic deum evadere.

5. *Quanto melius <dei> servus, qui sive iniquitatis dominum timens non fugit eum, sed potius contemnit, confidens scilicet de tutela domini, sive deum reformidat, quanto magis sub oculis eius astitit, dicens:*

'Dominus est, potens est; omnia illius sunt; ubi fuero, in manu illius sum; faciat quod vult, non discedo, et si perire me volet, ipse me perdat, dum me ego illi servo.

Malo invidiam ei facere per voluntatem ipsius pereundo quam bilem per meam evadendo'.

3. Φοβάσαι ανθρώπους, Χριστιανέ; Εσένα θα έπρεπε να σε φοβούνται οι άγγελοι, γιατί κάποτε θα κρίνεις αγγέλους. **Θα έπρεπε να σε φοβούνται τα πονηρά πνεύματα επειδή έχεις εξουσία επί των πονηρών πνευμάτων. Θα έπρεπε να σε φοβάται όλος ο κόσμος, γιατί ο κόσμος θα κριθεί και από εσένα.**

4. Έχεις ενδυθεί τον Χριστό – **γιατί στο όνομα του Χριστού βαπτίσθηκες** – κι όμως το βάζεις στα πόδια μπροστά στον διάβολο. Καταφρονείς τον Χριστό που είναι μέσα σου όταν υποκύπτεις στο διάβολο τρεπόμενος σε φυγή μπροστά του.

Εφόσον όμως στην πραγματικότητα τρέχεις γιά να ξεφύγεις από το θέλημα του Θεού, καταλαβαίνεις πόσο αξιοκατάκριτοι είναι οι φυγάδες που ματαιοπονούν. Ένας προπετής προφήτης που έφυγε γιά να μην κάνει το θέλημα του Θεού, πήγε από την Ιόππη προς την Ταρσό, λες και μπορούσε να ξεφύγει από τον Θεό. Αλλά βρέθηκε φυλακισμένος στην κοιλιά του κήτους, -σ.σ. ο Ιωνάς- όπου έμεινε τρεις μέρες χωρίς να μπορεί ούτε να πεθάνει, ούτε να ξεφύγει από τον Θεό.

5. Πόσο καλύτερη η αντίδραση του ανθρώπου που, **αν και φοβάται τον εχθρό του Θεού δεν το βάζει στα πόδια μπροστά του, αλλά τον περιφρονεί και βασίζεται στην προστασία του Κυρίου!** Ή, αν προτιμάτε, έχοντας φόβο Θεού που αυξάνει όσο μένει στην παρουσία Του, ο άνθρωπος λέει: «Ο Κύριος είναι ισχυρός. Τα πάντα ανήκουν σε Εκείνον. Όπου και να είμαι, στο χέρι Του είμαι. Ας κάνει σε μένα κατά το θέλημά Του – εγώ δεν φεύγω. Και αν ευαρεστείται στον θάνατό μου, ας με καταστρέψει Εκείνος, στον οποίο αφιέρωσα τον εαυτό μου. Καλύτερα να πεθάνω με δικό Του θέλημα, παρά να αποδράσω μέσα στον δικό μου θυμό.»

Κεφ. 11. Οιεργάτες της εκκλησίας οφείλουν να δώσουν το καλό παράδειγμα

1. Ἐτσι πρέπει να αισθάνεται και να ενεργεί κάθε δούλος του Θεού, ακόμα και αυτοί που έχουν κατώτερες θέσεις, ώστε να ανέλθουν σε ανώτερες μέσω της αντοχής που θα επιδείξουν στον διωγμό. Αλλά όταν αυτοί που έχουν εξουσία μέσα στην εκκλησία – δηλαδή διάκονοι, πρεσβύτεροι και επίσκοποι – τρέπονται σε φυγή, πώς ένας απλός πιστός θα καταλάβει που αποσκοπούσε η εντολή «Φεύγετε από πόλη σε πόλη»; Ὅταν οι ηγέτες στρέφουν τα νώτα, ποιός μπορεί να ελπίζει ότι θα πείσει τους άνδρες να εξακολουθήσουν να μάχονται;

MATΘ. 10:23

2. Ἐνας καλός ποιμένας θυσιάζει τη ζωή του για τα πρόβατα, κατά τον λόγο του Μωϋσή που ήταν τύπος Χριστού: «Αν αφανίσεις αυτόν τον λαό», είπε, «αφάνισε κι εμένα μαζί του.» Και ο Χριστός, επιβεβαιώνοντας στο πρόσωπό Του αυτό που είχε προδιαγράψει ο Μωϋσής, προσέθεσε: «Ο κακός ποιμένας τρέπεται σε φυγή όταν δει τον λύκο, και αφήνει τα πρόβατα να κατασπαραχθούν.» Ἐνας τέτοιος ποιμένας θα εκδιωχθεί από το αγρόκτημα, τον μισθό που ήταν να λάβει στο τέλος θα τον κρατήσουν για αποζημίωση, και θα πρέπει να δώσει από τις οικονομίες του για τη ζημιά που προκάλεσε στον κύριό του. Διότι «σε αυτόν που έχει θα δοθεί περισσότερο, και από αυτόν που δεν έχει θα αφαιρεθεί ακόμα και αυτό που φαίνεται να έχει.»

ΕΞ. 32:32

ΙΩΑΝ. 10:12

ΛΟΥΚ. 8:18

ZAX. 13:7

3. Ἐτσι ο Ζαχαρίας απειλεί: «Ρομφαία εξύπνησον κατά του ποιμένου. Πάταξον τον ποιμένα και τα πρόβατα θέλουσι διασκορπισθή.» Εναντίον των ποιμένων καταφέρονται επίσης ο Ιεζεκιήλ κι ο Ιερεμίας, κατηγορώντας τους ότι όχι μόνο τρώνε από το Ποίμνιο – τρέφοντας τον εαυτό τους μάλλον παρά αυτούς που πρέπει να φροντίσουν – αλλά κι ότι διασκορπίζουν το ποίμνιο, και το αφήνουν, ακυβέρνητο, να γίνει βορά των θηρίων

XI. 1. *Haec sentire et facere omnem servum dei oportet, etiam minoris loci, ut maioris fieri possit, si quem gradum in persecutionis tolerantia ascenderit. Sed cum ipsi auctores, id est ipsi diaconi et presbyteri et episcopi fugiunt, quomodo laicus intelligere poterit, qua ratione dictum: Fugite de civitate in civitatem? Itaque cum duces fugiunt, quis de gregario numero sustinebit ad gradum in acie figendum suadere?*

2. *Certe quidem bonus pastor animam pro pecoribus ponit, ut Moyses non domino adhuc Christo revelato et iam in se figurato ait: Si perdis hunc populum, inquit, et me pariter cum eo disperde. Ceteram Christo confirmante figuras suas malus pastor est, qui viso lupo fugit et pecora diripienda derelinquit; proicietur de villa pastor huiusmodi, detinebuntur illi mercedes missionis suae in compensatione, immo et de priore peculio eius exigetur detrimenti dominici restitutio: Etenim qui habet, dabitur ei, ab eo autem, qui non habet, etiam quod videtur habere, auferetur.*

3. *Sic Zacharias comminatur: Exurge, rhomphaea, in pastores et evellite oves et superducam manum meam in pastores. In quos et Ezechiel et Hieremias isdem minis perorant, quod non tantum de pecoribus improbe vescantur pascentes potius semetipsos, verum et dispersam gregem faciant et in praedam esse omnibus bestiis agri, dum non est pastor illis. Quod*

numquam magis fit, quam cum in persecutione ecclesia destituitur a clero. Si et Spiritum quis agnoverit, audiet fugitivos denotantem.

4. *Porro si eos, qui gregi praesunt, fugere, cum lupi irruunt, nec decet, immo necliget ---- qui enim talem pastorem malum pronuntiavit, utique damnavit; omne autem quod damnatur, illicitum factum est sine dubio ----, ideo praepositos ecclesiae in persecutione fugere non oportebit. Ceterum si grex fugere deberet, non debere<t> praepositos gregis stare, sine causa staturos ad tutelam gregis, quam grex non desiderat, scilicet ex licentia fugae.*

XII. 1. *Quod pertineat, frater, ad tuum problema, habes sententiae nostrae responsionem et exhortationem. Porro si quis quaerit, an persecutio fugienda sit, sequentem quoque <quaestionem> iam prospiciat necesse est, an, si fugienda non est, redimenda certe sit. Ultra igitur et de hoc tibi suggeram, definiens persecutionem, quam constat non esse fugiendam, proinde nec redimendam.*

2. *Pretium interest; ceterum sicut fuga redemptio gratuita est, ita redemptio nummaria fuga est. Certe et huius timiditatis consilium est. Quod times, redimis, ergo fugis; pedibus stetisti, nummis curristi; hoc ipsum, quod ex redemptione stetisti, fugisti.*

του αγρού. Αυτό επιβεβαιώνεται πλήρως όταν κατά τον διωγμό η ηγεσία εγκαταλείπει την Εκκλησία. Αυτοί που αναγνωρίζουν το Πνεύμα, θ'α κούσουν ότι στιγματίζει τους φυγάδες. (*13) 4. Και αν δεν αρμόζει στους φύλακες του ποιμνίου να το εγκαταλείπουν όταν οι λύκοι το απειλούν, αν αυτό είναι παράβαση (γιατί ο Κύριος ονόμασε «κακό» τον ποιμένα που το κάνει αυτό, και τον καταδίκασε – και ό,τι καταδικάζει ο Κύριος αποτελεί παράβαση), σίγουρα δεν πρέπει αυτοί που προΐστανται της Εκκλησίας να φεύγουν όταν ξεσπά διωγμός. Αλλά στην αντίθετη περίπτωση, αν το ποίμνιο έπρεπε να φύγει, ο επίσκοπος δεν θα είχε λόγο να μείνει, πράγμα που θα έκανε για να παρέχει προστασία στο ποίμνιό του.

Κεφ. 12. Η εξαγορά της ζωής μας είναι κι αυτή απαράδεκτη. Όποιος αρνείται να υποφέρει, αρνείται τον Χριστό

1. Μέχρι τώρα, αδελφέ μου, αναπτύξαμε τη γνώμη μας απαντώντας στην ερώτησή σου. Αλλά για όποιον ρωτά αν πρέπει να προστατευόμαστε (και με άλλους τρόπους) απ'τον διωγμό, πρέπει να εξετάσουμε και την παρακάτω ερώτηση: Αν δεν φύγουμε από τον τόπο που γίνεται διωγμός, μπορούμε τουλάχιστον να πληρώσουμε για να εξαιρεθούμε από αυτόν; Προχωρώντας λίγο περισσότερο από ότι περίμενες, θα σου δώσω και σε αυτό το σημείο την συμβουλή μου, σαφή και ξεκάθαρη: **ούτε φεύγουμε μπροστά στην απειλή του διωγμού, ούτε καταφεύγουμε στην δωροδοκία.** 2. Η διαφορά έγκειται στην πληρωμή. Όταν φεύγουμε εξαγοράζουμε τον εαυτό μας χωρίς να χρειαστεί να πληρώσουμε, όταν πληρώνουμε εξαγοράζουμε τον εαυτό μας χωρίς να χρειαστεί να φύγουμε. Και στις δύο περιπτώσεις σύμβουλός σου είναι ο φόβος. Επειδή φοβάσαι πληρώνεις, επειδή φοβάσαι φεύγεις. Όταν πληρώνεις τα πόδια σου δε τρέχουν, αλλά είναι σαν να έχεις φύγει:

(*13) Προφητείες που πολλοί απέρριπταν.

3. Γιατί παρόλο που μένεις, αποφεύγεις τον διωγμό αγοράζοντας την εξαίρεσή σου από αυτόν. Αλλά το να πληρώσεις λύτρα για άνθρωπο που ο Χριστός πλήρωσε αντίλυτρο το ίδιο Του το αίμα, δεν ταριάζει με τον τρόπο που ενεργεί ο Θεός, ο οποίος δεν λυπήθηκε τον Υιόν Του για να σωθείς εσύ, τον Υιόν που έγινε κατάρα για μας, γιατί «επικατάρατος όστις κρέμαται επί ξύλου», Εκείνον που οδηγήθηκε ως πρόβατο στην σφαγή και ως αμνός «έμπροσθεν του κείροντος αυτόν», και δεν άνοιξε το στόμα Του, αλλά έδωσε τον νώτον του στο μαστίγιο και το πρόσωπό Του σε αυτούς που Τον χτυπούσαν, και δεν απέστρεψε το πρόσωπό Του από αυτούς που Τον έφτυναν, και λογαριάστηκε με τους κακούργους και παραδόθηκε σε θάνατο, και μάλιστα θάνατο επάνω στον σταυρό.

ΡΩΜ. 8:32
ΓΑΛ. 3:13

ΗΣ. 52:7

4. Και όλα αυτά έγιναν για να λυτρωθούμε εμείς από τις αμαρτίες μας. Ο ήλιος μας παραχώρησε την ημέρα της λύτρωσής μας. **Η κόλαση παραιτήθηκε από τα δικαιώματά της επάνω μας**, και η διαθήκη μας είναι στον ουρανό. Οι αιώνιες πύλες υψώθηκαν για να εισέλθει ο Βασιλεύς της Δόξας, ο ισχυρός Κύριος, που λύτρωσε τον άνθρωπο από την γη και από την κόλαση και του χάρισε τον ουρανό.

(ΨΑΛΜ. 24:7)

5. Τι θα σκεφτούμε για τον άνθρωπο που αγωνίζεται ενάντια στον ένδοξο Κύριο, που καταφρονεί και μολύνει τα αγαθά Του τα τόσο ακριβά πληρωμένα με το πολύτιμο αίμα Του; Φαίνεται καλύτερο για έναν άνθρωπο να φύγει παρά να ξεπέσει σε αξία, αν δεν επενδύσει για τον εαυτό του τόσο, όσο κόστισε στον Χριστό. **Ο Κύριος πραγματικά πλήρωσε λύτρα για να τον αγοράσει από τις αγγελικές δυνάμεις που κυβερνούν τον κόσμο – από τα πνεύματα της κακίας, από το σκοτάδι αυτής της ζωής, από την αιώνια καταδίκη και τον αιώνιο θάνατο.** Γι'αυτό τον άνθρωπο εσύ διαπραγματεύεσαι με τον καταδότη, τον στρατιώτη ή τον τιποτένιο κλέφτη-διοικητή

3. *Ut autem redimas hominem tu nummis, quem ex sanguine suo redemit Christus,*

quam indignum deo et dispositionis eius, qui filio suo non pepercit pro te, ut fieret pro nobis maledictum --- quia maledictus, qui pependerit in ligno ---, qui tamquam ovis ad victimam ductus est,

et tamquam agnus ante tondentem sic non aperuit os, sed posuit dorsum suum in flagella, maxillas autem in palmas et faciem non avertit a sputaminibus et inter iniquos deputatus est et traditus est in mortem, mortem autem crucis:

4. *Totum hoc, ut nos a peccatis lucraretur. Sol cessit die[m] emptionis nostrae: apud inferos remancipatio nostra est stipulatio nostra in caelis; sublevatae sunt portae sempiternae, ut introiret rex gloriae, dominus virtutum, hominem de terris, immo ab inferis mercatus in caelos.*

5. *Quis est nunc, qui adversus illum reluetatur, immo depretiat mercedem eius tam magno comparatam, pretiosissimo scilicet sanguine agni immaculati? Iam ergo melius fugere quam fieri viliores, si non tanto sibi constabit homo, quanti constitit domino.*

Et dominus quidem illum redemit ab angelis munditinentibus potestatibus, a spiritalibus nequitiae, a tenebris huius aevi, a iudicio aeterno, a morte perpetua; tu autem pro eo pacisceris cum

delatore vel milite vel furunculo aliquo praeside sub tunica et sinum, quod aiunt, ut furtivo, quem coram toto mundo Christus emit, immo et manumisit. Hunc ergo liberam pretio aestimabis et pretio possidebis nisi eodem, quanto, ut diximus, domino constitit, sanguine suo scilicet?

6. *Ut quid ergo de homine Christum redimis in homine, in quo Christus est?*

Non aliter et Simon facere temptavit, cum pecuniam apostolis obtulit pro spiritu Christi. Audiet ergo et iste, qui se redimens Christi spiritum redemit: Pecunia tua tecum sit in interitum, quoniam gratiam dei pretio consequendam putasti.

7. *Quis talem <non ut> abnegatorem spernat? Quid enim dicit ille concussor? 'Da mihi pecuniam.' Certe ne eum tradat, siquidem non aliud venditat, quam quod praestaturus est praemio tuo. Cum das, utique ne tradaris voluisti; non traditus autem traduci habebas? Ergo dum nolendo tradinon vis traduci, nolendo negasti te esse, <quod> traduci noluisti. 'Immo', inquis, 'dum nolo traduci quod sum, confessus id esse, quod nolo traduci, id est Christianum'. Potes itaque te martyrem vindicare, <si> constanter ostendis[se] Christum; redimens non ostendit. Apud unum si forte confessus es, ergo et apud plures nolendo confiteri negasti. Ipsa salus iudicabit hominem excidisse, dum evadit; excidit ergo, qui maluit evasisse. Negatio est etiam martyrii recusatio.*

– κάτω απ' την τήβενο, καθώς λένε – σαν να επρόκειτο γιά κλεμένο πράγμα. Κι όμως αυτόν τον άνθρωπο ο Χριστός αγόρασε μπροστά σ'όλο το κόσμο και του χάρισε την ελευθερία του. Θα υπολογίσεις πόσο αξίζει αυτός ο ελεύθερος άνθρωπος σε χρήμα, και θα του βάλεις τιμή άλλη απ' αυτή που κόστισε στον Κύριο, και που είναι το Θεϊκό Αίμα;

6. (Αν όχι), τότε γιατί αγοράζεις τον Χριστό που κατοικεί μέσα σε αυτόν τον άνθρωπο, σαν να ήταν ανθρώπινη ιδιοκτησία; Δεν έκανε το ίδιο και ο Σίμων ο μάγος όταν πρόσφερε στους αποστόλους χρήματα γιά το Πνεύμα του Χριστού; Αυτός λοιπόν που πληρώνει γιά τον εαυτό του πληρώνει και γιά το Πνεύμα του Χριστού – και θα ακούσει αυτά τα λόγια: «*Το αργύριόν σου ας ήναι μετά σου εις απώλειαν, διότι ενόμισας ότι η δωρεά του Θεού αποκτάται διά χρημάτων.*»

ΠΡΑΞ. 8:20

7. Ο Κύριος θα τον αρνηθεί, γιατί και αυτός αρνήθηκε τον Κύριο. Διότι ο εκβιαστής ζητά χρήματα γιά να μη τον παραδώσει, κι όταν ο άνθρωπος του τα δίνει αυτό ακριβώς επιδιώκει – να μη παραδοθεί. Αν δεν παραδοθείς δεν θα ομολογήσεις δημοσίως. **Η απροθυμία σου να παραδοθείς και να αποκαλύψεις δημοσίως αυτό που είσαι, σημαίνει ότι αρνείσαι ότι είσαι αυτό που δεν θέλεις να κοινοποιήσεις ότι είσαι.** Κι όμως λές, «*Παρόλο που δεν θέλω να ομολογήσω δημόσια αυτό που είμαι, παραδέχομαι ότι είμαι – αν και απρόθυμος να το ομολογήσω δημόσια – Χριστιανός.*» Πώς μπορεί ο Χριστός να ισχυριστεί ότι είσαι δικός Του μάρτυρας και Τον ομολόγησες; Αυτός που εξαγοράζει τον εαυτό του δεν μπορεί να το κάνει. Σίγουρα θα πουν ότι Τον ομολόγησες ενώπιον ενός. Αλλά Τον αρνείσαι όταν δεν δέχεσαι να Τον ομολογήσεις ενώπιον πολλών. Ο άνθρωπος πέφτει (*από την πίστη*) όταν ζητά την ασφάλειά του και απομακρύνεται από τον διωγμό: πέφτει όταν επιθυμεί να αποδράσει. **Η άρνηση του μαρτυρίου είναι άρνηση του Χριστού.**

8. Ο Χριστιανός εξασφαλίζεται από τα πλούτη του, και γι' αυτό το λόγο έχει το θησαυρό του, γιά να μην υποφέρει, ενώ θα είναι πλούσιος με τον Θεό. Αλλά τα πλούτη του Χριστού είναι το αίμα που έδωσε γι' αυτόν. Μακάριοι λοιπόν είναι οι φτωχοί, διότι, λέγει ο Κύριος, η βασιλεία των ουρανών ανήκει σε αυτούς που έχουν εξασφαλίσει μόνο την ψυχή τους. Αν δεν μπορούμε να δουλεύουμε Θεό και μαμμονά, μπορούμε άραγε να θεωρούμε λυτρωτή μας τον Θεό και τον μαμμωνά; **Γιατί αυτός που λυτρώθηκε από τον μαμμωνά είναι ο πιο πιστός δούλος του.**

(MATΘ. 5:3)

9. Τέλος, εσύ που πλήρωσες γιά να αποφύγεις την σύλληψη, τίνος το παράδειγμα θα πείς ότι ακολούθησες; Πότε οι απόστολοι πλήρωσαν χρήματα γιά να απαλλαγούν από διωγμούς και θλίψεις; Χρήματα σίγουρα είχαν από τα κτήματα που είχαν πωλήσει οι πιστοί, και επίσης πολλοί πλούσιοι άνδρες και γυναίκες μεριμνούσαν γιά τις ανάγκες τους. Πότε ο Ονήσιμος, ο Ακίλας ή ο Στέφανος (*14) τους έδωσαν τέτοιου είδους βοήθεια όταν τους εδίωκαν; Όταν ο κυβερνήτης Φήλιξ έλπιζε να πάρει χρήματα από τους μαθητές γιά τον Παύλο και του μίλησε ιδιαίτερω γι' αυτό, ούτε ο ίδιος ο Παύλος του έδωσε, ούτε οι μαθητές γιά λογαριασμό του.

(ΠΡΑΞ. 4:34-35)

(ΠΡΑΞ. 24:26)

10. Εκείνοι οι μαθητές τουλάχιστον, που έκλαιγαν μπροστά στην επιμονή του να πάει στην Ιερουσαλήμ και να μη προφυλαχτεί από τον διωγμό που ήταν προφητευμένο ότι θα γινόταν εκεί, τελικά είπαν: «*Ας γίνει το θέλημα του Κυρίου*». Και ποιό ήταν το θέλημά Του; Σίγουρα να υποφέρει γιά το όνομα του Κυρίου, όχι να πληρώσει γιά να σωθεί. Γιατί όπως ο Χριστός έδωσε την ζωή Του γιά μας, το ίδιο οφείλουμε και μεις να κάνουμε γιά Εκείνον. Και όχι μόνο γιά τον Κύριο, αλλά και γιά τους αδελφούς μας. Αυτό διδάσκει και ο Ιωάννης όταν λέει ότι πρέπει και να πεθαίνουμε, αν χρειαστεί, γιά τους αδελφούς

ΠΡΑΞ. 21:24

8. *Christianus pecunia saluus est et in hoc nummos habet, ne patiatur, dum adversus deum erit dives? At enim Christus sanguine fuit dives pro illo. Felices itaque pauperes, quia illorum, inquit, est regnum caelorum, qui animam solam in confiscato habent.*

Si non possumus deo servire et mammonae, possumus et a deo redimi et a mammona? Quis enim magis serviet mammonae, quam quem mammonas redemit?

9. *Postremo quo exemplo uteris in redemptionem traditionis? Apostoli tractantes persecutionibus agitati quando se pecunia liberaverunt, quae illis utique non deerat ex praediorum pretiis ad pedes eorum depositis? Certem multis locupletibus credentibus, viris ac feminis, qui his etiam refrigeria subministrabant, quando Onesiphorus aut Aquila aut Stephanas hoc modo eis in persecutionem succurrerunt? Paulus quidem, cum Felix praeses pecunias accepturum se pro eo a discipulis sperasset, de quo et ipse in secreto tractavit cum ipso, neque ipse pro se neque discipuli pro eo numeraverunt,*

10. *illi utique discipuli, qui flentes, quod [n]aeque Hierosolymam tendere perseveraret persecutiones praedicatas illic non praecaveret, postremo inquit: Fiat voluntas dei. Quae ista voluntas? utique ut pateretur pro nomine domini, non ut redimeretur. Oportet enim, quomodo Christus animam suam posuit pro nobis, ita fieri pro eo et a nobis nec tantum pro ipso, immo etiam pro fratribus propter ipsum. Quod <et> Iohannes docens non*

(*14) Προφανώς υπονοεί τον Στεφανά.

[et] pro fratribus numerandum, sed moriendum potius pronuntiavit. Nihil interest, si quem Christianum redimere non debeas alium an te.

11. Et adeo voluntas dei sic est: aspice regnorum et imperiorum utique a deo dispositum statum, in cuius manu cor regis: tanta cotidie aerario augendo prospiciuntur remedia censuum, vectigalium, collationum, stipendiorum nec umquam tamen usque adhuc ex Christianis tale aliquid prospectum est sub aliqua redemptione capitis et sectae redigendis, cum tantae multitudinis nemini ignotae fructus ingens meti posset; sanguine empti, sanguine numerati nullum nummum pro capite debemus, quia caput nostrum Christus est: non decet Christum pecunia constare. Quomodo et martyria fieri possent in gloriam domini, si tributo licentiam sectae compensaremus? Itaque qui eam praemio paciscitur, dispositioni divinae adversatur.

12. Cum igitur nihil nobis Caesar indixerit in hunc modum stipendiariae sectae, sed nec indictum umquam tale quid possit, antichristo iam instante et in sanguinem, non in pecunias hiantem Christianorum, quomodo mihi proponere potest scripturam esse: Reddite quae sunt Caesaris Caesari? Miles me vel delator vel inimicus concutit, nihil Caesari exigens, immo contra fas faciens, cum Christianum legibus humanis reum mercede dimittit. Alius denarius, quem Caesari debeo, qui ad eum pertinet, de quo tunc agebatur, tributarius, tributarii scilicet, non a liberis debitus.

μας, αλλά όχι να πληρώνουμε γι'αυτούς. Ένα και το αυτό είναι το να εξαγοράζεις και το να αγοράζεις τον Χριστιανό.

11. Κοίταξε τι συμβαίνει στα βασίλεια και τις αυτοκρατορίες – *τι επιτρέπει ο Θεός ο οποίος κρατά στο χέρι του την καρδιά του βασιλέα: γιά να αυξήσουν τα κρατικά έσοδα εφαρμόζουν καθημερινά τόσα διατάγματα* – δηλώσεις παρουσίας, φόρους σε φιλανθρωπικές εισφορές, φόρους σε χρήματα. Αλλά ποτέ μέχρι σήμερα δεν έκαναν τους Χριστιανούς και την θρησκεία τους αντικείμενο πώλησης, αν και τα κέρδη από τόσο μεγάλο αριθμό ατόμων θα ήταν τεράστια. Είμαστε αγορασμένοι με αίμα και λυτρωμένοι με αίμα, άρα δεν χρωστάμε χρήματα γιά το κεφάλι μας, γιατί κεφαλή μας είναι ο Χριστός. Δεν είναι σωστό να μας κοστίζει χρήματα ο Χριστός. Πώς θα μαρτυρήσουμε γιά την δόξα του Κυρίου, αν πληρώσουμε γιά την ελευθερία της θρησκείας μας; Αυτός που συμφωνεί σε μιά τιμή γιά την ελευθερία του, αφήφά το θέλημα του Θεού. (ΠΑΡ. 21:1)

12. Εφόσον λοιπόν ο Καίσαρας δεν μας επέβαλε φόρο υποτελείας ως θρησκεία – και όταν στην πραγματικότητα αυτό ποτέ δεν πρόκειται να γίνει, **γιατί ο Αντίχριστος είναι πλέον πολύ κοντά** κι επιθυμεί το αίμα, όχι τα χρήματα των Χριστιανών – πώς θα με πείσετε πως εδώ ισχύει η εντολή «*απόδοτε τα του Καίσαρος τω Καίσαρι*» (ΜΑΤΘ. 22:21) Οι στρατιώτες, είτε σαν πληροφοριοδότες, είτε σαν εχθροί, αποσπούν χρήματα από εμένα με απειλές, και δεν απαιτούν τίποτα γιά τον Καίσαρα. Στην πραγματικότητα κάνουν ακριβώς το αντίθετο, όταν δωροδοκούμενοι με αφήνουν να φύγω, εμένα που είμαι Χριστιανός, και, σύμφωνα με τους ανθρώπινους νόμους, εγκληματίας. Το δηνάριο που οφείλω στον Καίσαρα είναι διαφορετικό, είναι κάτι που ανήκει σε αυτόν, γιά το οποίο εξ αρχής ετέθη το ζήτημα ότι το οφείλουν οι φόρου υποτελείς και όχι τα τέκνα. (ΜΑΤΘ. 17:25-26)

13. Και πώς θα αποδώσω στον Θεό αυτό που Του ανήκει, δηλαδή το «νόμισμα» που είναι «κατ'εικόνα» Του και φέρει το όνομά Του, δηλαδή τον Χριστιανό; Όπως χρωστάω στον Καίσαρα το δηνάριο, έτσι χρωστάω στον Θεό το αίμα που ο Υιός Του έχυσε για μένα. Πραγματικά χρωστάω στον Θεό τη ζωή μου και το αίμα μου. Και όταν έρθει η στιγμή ο Θεός να μου ζητήσει την πληρωμή αυτού του χρέους, δεν είμαι ένοχος απάτης εις βάρος του Θεού, αν αποφύγω να πληρώσω; Ούτε συμμορφώνομαι με την εντολή αν αποδώσω μεν τα του Καίσαρος τω Καίσαρι, αλλά αρνηθώ να αποδώσω τα του Θεού τω Θεώ!

Κεφ. 13. Οι Χριστιανοί που έχουν αφήσει τη ζωή τους στα χέρια του Θεού, δεν υποκύπτουν σε εκβιασμούς ανθρώπων

1. Αν βέβαια μου ζητήσει κάποιος χρήματα, (MATΘ. 5:42) θα του δώσω στο όνομα της φιλανθρωπίας – και όχι κάτω από απειλή. Αλλά αυτός που απειλεί δεν ζητά. Και αν δεν του δώσεις, δεν εκλιπαρεί, αλλά σε αναγκάζει. Δεν ζητά ελεημοσύνη, ούτε θέλει να τον λυπάσαι, αλλά να τον φοβάσαι. Δίνω χρήματα όχι σε όποιον φοβάμαι, αλλά σε όποιον σπλαγχνίζομαι, σε όποιον τιμά τον Θεό και μου ανταποδίδει την ευλογία. Δεν δίνω σε όποιον θαρρεί πως μου έκανε χάρη, σε όποιον κοιτάζει αυτά που του δίνω και λέει: «Ένοχο χρήμα».

2. Δεν θα θυμώσω ούτε καν με τον εχθρό μου – ούτε με τον καταδότη, τον διώκτη, ή αυτόν που με απειλεί. Θα συσσωρεύσω περισσότερα αναμένα κάρβουνα επάνω στο κεφάλι ενός τέτοιου ανθρώπου, αν δεν του δώσω λύτρα για τη ζωή μου. «Παρομοίως», λέει ο Ιησούς, «σε αυτόν που θα σου πάρει τον χιτώνα, δώσε του και το ιμάτιο». Αυτό όμως ισχύει όταν θέλουν να μου πάρουν τα υπάρχοντά μου, και όχι την πίστη μου. Θα δώσω το ιμάτιο αν δεν με απειλεί να με

13. *Aut quomodo reddam, quae sunt dei, deo, utique proinde imaginem et monetam ipsius inscriptam nomine eius, id est hominem Christianum? Quid autem deo debeo sicut denarium Caesari nisi sanguinem, quem pro me filius fudit ipsius? Quodsi deo quidem hominem et sanguinem meum debeo, nunc vero in eo sum tempore, ut quod deo debeo expostuler, utique fraudem deo facio id agens, ne quod debeo solvam. Bene observavi praeceptum Caesari reddens, quae sunt Caesaris, deo vero, quae sunt dei, abnegans!*

XIII. 1. *'Sed et omni petenti me dabo': in causa elimosinae, non in concussurae. Petenti inquit; porro qui incutit, non petit; qui comminatur, si non acceperit, non postulat, sed extorquet; non elimosinam expectat, qui non miserandus, sed timendus venit. Dabo igitur misericordiae, non timiditatis meae nomine, ubi, qui accepit, deum honorat et benedictionem mihi reddit, non ubi amplius et benefactum praestitisse se credit et praedam suam aspiciens dicit: 'De reatu'. 2. Tascam et inimicum!' Sed <etsi> inimicitiae et alios habent titulos, non tamen dixit traditorem aut persecutorem aut concussorem; nam huic quanto magis carbones acervabo super caput, si non me redemero! 'Proinde', inquit, 'qui tibi tunicam sustulerit, vel etiam pallium concede.' Ad eum pertinet, qui rem, non qui fidem meam eripere*

quasierit; concedam et pallium nil [o]minanti; traditionem si minatus fuerit, etiam tunicam reposcam.

3. *Omnium iam nunc dominicarum (sententiarum) suae sunt et causae et regulae; termini non in infinitum nec ad omnia spectant; atque adeo omni petenti dari iubet, ipse signum petentibus non dat. Alioquin si omnibus passim petentibus dandum putas, tu mihi videris, non dico vinum febricitanti, sed etiam venenum aut gladium mortem desideranti daturus.* 4. *Facite autem vobis amicos de mammona quomodo intelligendum sit, parabola praemissa te doceat ad populum Iudaicum dictum, qui, commissam sibi rationem domini cum male administrasset, deberet de mammonae hominibus, quod nos eramus, amicos sibi potius prospicere quam inimicos et relevare nos a debitis peccatorum, quibus deo detinebamur, si nobis id dominica ratione conferrent, ut, cum coepisset ab his deficere gratia, ad nostram fidem refugientes reciperentur in tabernacula aeterna. Quamvis nunc puta aliam interpretationem parabolae et sententiae istius, dum scias verisimile non esse, ut concussores nostri in amicitiam redacti per mammonam recipiant tunc nos in aeterna tabernacula.*

5. *Sed quid non timiditas persuadere debet? Quasi et fugere scriptum permittat et redimere praecipiat! Parum denique est, si tinus aut alius ita eruitur: massaliter totae ecclesiae tributum sibi irrogaverunt! Nescio, dolendum an erubescendum sit, cum in matrioibus beneficiariorum et curiosorum inter tabernarios et ianeos et fures balnearum et*

καταδώσει. Στην αντίθετη περίπτωση, θα απαιτήσω να μου δώσει πίσω και τον χιτώνα μου.

3. Ακόμα και τώρα οι δηλώσεις του Κυρίου ισχύουν κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις, και όχι αδιακρίτως. Ούτως ώστε, παρόλο που μας προστάζει να δίνουμε σε όποιον ζητά, Εκείνος δεν έδωσε «σημείο» σε αυτούς που το ζητούσαν. (ΛΟΥΚ. 11:29) Διαφορετικά, αν νομίζετε ότι πρέπει να δίνουμε σε όποιον μας ζητά χωρίς καμία διάκριση, γιατί δεν δίνετε κρασί σε όποιον έχει πυρετό, ή δηλητήριο και μαχαίρι σε όποιον θέλει να πεθάνει;

4. Και αν θέλετε να καταλάβετε τι σημαίνει το «*Κάνετε εις σεαυτούς φίλους εκ του μαμμονά της αδικίας*», διαβάστε την παραβολή που προηγείται. Αυτό το είπε στους Εβραίους, οι οποίοι αποδείχθηκαν απαράδεκτοι διαχειριστές του έργου που ο Κύριος τους εμπιστεύθηκε, και γιὰ το λόγο αυτό έπρεπε να έχουν εξασφαλίσει από τους ανθρώπους του μαμμονά (που είμαστε εμείς τότε) φίλους μάλλον παρά εχθρούς, και να μας έχουν απαλλάξει από τις οφειλές των αμαρτιών που μας χώριζαν από τον Θεό δίνοντας σε μας τις ευλογίες, γιὰ τον λόγο που εξήγησε ο Κύριος: ώστε όταν η χάρις άρχισε να εκλείπει από αυτούς, έπρεπε να έρθουν στην πίστη μας, γιὰ να τους δεχθούν στις αιώνιες μονές. Μπορείτε να πιστέψετε όποια άλλη εξήγηση της παραβολής θέλετε, φτάνει να δείτε ότι δεν υπάρχει περίπτωση οι αντίπαλοί μας, αν τους κάνουμε φίλους με τον μαμμονά, να μας δεχθούν σε αιώνιες μονές!

5. Τι άλλο ακόμα θα εισηγηθεί η δειλία; Ότι η Γραφή τους επέτρεπε την απόδραση και τους σύστηνε την δωροδοκία; Και σαν να μην έφταναν οι ατομικές περιπτώσεις δωροδοκίας, **εκκλησίες ολόκληρες έχουν επιβάλλει αναγκαστική εισφορά στα μέλη τους γι' αυτό τον σκοπό.** Δεν ξέρω αν πρέπει να λυπηθώ ή να ντραπώ που στον κατάλογο των μικροπωλητών, πορτοφολάδων, κλεφτών, χαρτοπαικτών και προα-

γωγών που δωροδοκούν στρατιώτες και καταδότες, τώρα προστέθηκαν και οι Χριστιανοί. 6. Μήπως οι απόστολοι που προέβλεψαν τα πάντα έκαναν το αξίωμα του επισκόπου ελεύθερο από κάθε θλίψη, και ικανό να παρέχει παρόμοια ελευθερία στο ποίμνιο; Αλήθεια, γιά μιά τέτοια ειρήνη ο Χριστός, όταν επέστρεψε στον Πατέρα Του, παράγγειλε να Τον αγοράσουν από τους στρατιώτες δίνοντάς τους δώρα σαν κι αυτά που έχουν στα Σατουρνάλια!

Κεφ. 14. 'Όποιος θέλει να ακολουθήσει τον Χριστό πρέπει αναγκαστικά να περπατήσει την «στενή και τεθλιμμένη οδό» Το πλεονέκτημα των πιστών που έχουν λάβει Άγιο Πνεύμα, είναι ότι ο Παράκλητος τους ενδυναμώνει στις θλίψεις

1. «Και πώς θα συναθροίζομαστε;» ρωτάτε. «Πώς θα κάνουμε αυτά που μας παράγγειλε ο Κύριος;» Και σας απαντάμε: Ακριβώς όπως οι απόστολοι, που προστατεύονταν με την πίστη και όχι με τα χρήματα. Μ' αυτή την πίστη που μπορεί να μετακινήσει βουνά, άρα μπορεί να μετακινήσει και στρατιώτες. Φυλαχτείτε χρησιμοποιώντας σοφία, όχι δωροδοκία. Διότι ακόμα και αν εξαγοράσετε τους στρατιώτες, δεν εξασφαλίζετε απόλυτα από τους άλλους ανθρώπους. Γιά την προστασία σας χρειάζεστε και πίστη και σοφία: χωρίς αυτά τα δύο μπορεί να χάσετε ακόμα και την σωτηρία που αγοράσατε. Ενώ αυτά τα δυό αν έχετε, δεν χρειάζεται να πληρώσετε λύτρα.

2. Τέλος, αν δεν μπορείτε να συναθροίξετε την ημέρα κάνετε το την νύχτα, με το φως του Χριστού να λάμπει στο σκοτάδι. Δεν μπορείτε να τρέχετε μέσα στον κόσμο ο ένας πίσω από τον άλλο. **Αρκεστείτε σε μιά εκκλησία των τριών ατόμων. Καλύτερα να μη βλέπετε πλήθη, παρά να καταντήσετε φόρου υποτελείς. (*14α)>**

aleones et lenones Christiani[s] quoque vectigales continentur.

6. *Hanc episcopatus formam apostoli providentius condiderunt, ut regno suo securi frui possent sub obtentu procurandae salutis? Scilicet enim talem pacem Christus ad patrem regrediens mandavit a militibus per Saturnalia redimendam!*

XIV. 1. *'Sed quomodo colligemus?' inquis, 'quomodo dominica sollemnia celebrabimus?' Utique quomodo et apostoli, fide, non pecunia tuti, quae fides si montem transferre potest, multo magis militem. Esto sapientia, non praemio cautus! Neque enim statim et a populo eris tutus, si officia militaria redemeris. Una ergo tibi fides et sapientia ad tutelam opus est, quibus non adhibitis et redemptionem tuam potest perdere, adhibitis autem redemptionem <nec> desiderare.*

2. *Postremo si colligere interdium non potest, habes noctem, luce Christi luminosi adversus eam. Non potes discurrere per singulos? si<t> tibi e[s]t in tribus ecclesia; melius, turbas tuas aliquando non videas, quam addicas.*

*Serva Christo virginem sponsam;
nemo quaestum de ea faciat.*

3. *Haec tibi, frater, dura forsitan
et intolerabilia videntur, sed recita
deum dixisse: Qui capit, capiat, id
est, qui non capit, discedat. Non
potest, qui pati timet, ei esse, qui
passus est; at qui pati non timet,
iste erit perfectus in dilectione,
utique dei; perfecta enim dilectio
foras mittit timorem.*

*Et ideo multi vocati, pauci electi;
non quaeritur, qui latam viam sequi
paratus sit, sed qui angustam;*

*et ideo paraclitus necessarius,
deductor omnium veritatum,
exhortator omnium tolerantiarum.*

*Quem qui receperunt, neque
fugere persecutionem neque redi-
mere noverunt, habentes ipsum,
qui pro nobis erit, sicut locuturus
in interrogatione ita iuvaturus in
passione.*

Κρατήστε αγνή γιά τον Χριστό την αρραβωνιασμένη Του παρθένο. **Ας μην κερδοσκοπήσει κανείς εις βάρος της.**

3. Όλα αυτά αδελφέ μου, ίσως σου φαίνονται σκληρά και δυσβάστακτα – αλλά θυμήσου ότι ο Κύριος είπε: «**Όποιος μπορεί να το δεχθεί, ας το δεχθεί**», δηλαδή, **όποιος δεν μπορεί να το δεχθεί ας αποχωρήσει. Όποιος φοβάται να υποφέρει δεν μπορεί να ανηκει σε Αυτόν που υπέφερε.** Αλλά αυτός που δεν φοβάται να υποφέρει θα γίνει τέλειος στην αγάπη – στην αγάπη του Θεού: γιατί «**η τελεία αγάπη έξω διώκει τον φόβον**». «**Πολλοί οι κλητοί, ολίγοι οι εκλεκτοί**». Δεν σας ρώτησε ποιός είναι έτοιμος να ακολουθήσει την «**ευρείαν οδόν**», αλλά την «**στενήν και τεθλιμμένην**». Γι'αυτό είναι απαραίτητος ο Παράκλητος, ο οποίος οδηγεί σε όλη την αλήθεια και δυναμώνει την αντοχή στις θλίψεις. **Και εκείνοι που Τον έχουν λάβει** δεν θα ενδώσουν ούτε στη φυγή ούτε στη δωροδοκία, διότι έχουν τον ίδιο τον Κύριο που θα μας βοηθήσει όταν υποφέρουμε και θα γίνει το στόμα μας όταν μας ανακρίνουν. (*15)

MATΘ. 19:12

MATΘ. 20:16

MATΘ. 7:14

(*14a) Ο μικρός αριθμός των Χριστιανών δεν αποτελεί εξευτελισμό μιας συνάθροισης ή της επισκοπικής θέσης. Ο Γρ. Θανατουργός έγινε επίσκοπος Νεοκαισαρείας Πόντου σε 17 πιστούς. (Γρ. Νύσσης, MPG:46:953). Η τοποθέτηση της συνόδου της Λαοδικείας είναι ενδεικτικό των αποστατικών τάσεων για την μετατροπή του επισκόπου σε μητροπλίτη, ενός άγαμου νομάρχη - εκπροσώπου της εξουσίας. (*15) Ευτυχώς που οι μάρτυρες άκουσαν την φωνή την Τερτυλλιανού και όχι τις ψευδοιδαδασκαλίες και τις ψευδοδικαιολογίες των αποστατών και συμβιβασμένων της εποχής του.

ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΨΗ ΤΟΥ
ΠΡΟΤΡΕΠΤΙΚΟΥ ΣΤΟΥΣ ΜΑΡΤΥΡΑΣ ΚΑΙ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΦΥΓΗΣ ΕΙΣ ΤΟ ΔΙΩΓΜΟ

Η 14η και 15η πραγματεία του Τερτυλλιανού ασχολούνται με το τεράστιο θέμα των διωγμών. Η πρώτη είναι όπως λέγει και ο τίτλος της ένας *«Προτρεπτικός προς του Μάρτυρες»* και η δεύτερη ασχολείται με το κατά πόσον οι πιστοί επιτρέπεται να *«Διαφεύγουν κατά τους διωγμούς»*.

Στο 1ο κεφ. του *«Προτρεπτικού»* ο Τερτυλλιανός απευθύνεται στους φυλακισμένους μάρτυρες και τους θύμισε ότι η ειρήνη και η ομόνοια θα τους χαρίσουν τη νίκη αλλά εν τω μεταξύ και η μητέρα όλων μας, η Εκκλησία, τους φροντίζει στέλνοντας δέματα και έτσι *«με τη φροντίδα της Εκκλησίας και την αγάπη των αδελφών η σάρκα δεν χάνει τα απαραίτητα, ενώ το πνεύμα κερδίζει αυτά που ωφελούν την πίστη.»* (2:7)

Ο ίδιος από την πλευρά του στέλνει επιστολές για τη πνευματική τους κατάρτιση. *«Ευλογημένοι μέλλοντες μάρτυρες, μαζί με αυτά που η μητέρα μας η Εκκλησία συλλογικά, αλλά και μεμονωμένοι αδελφοί σας στέλνουν στη φυλακή για να ανακουφίσουν το σώμα σας, δεχτήτε κι από μένα κάτι που θα στηρίξει το πνεύμα σας: γιατί δεν είναι σωστό να χορταίνει το σώμα και το πνεύμα να πεινάει»* (1:1)

Αναγνωρίζει ότι στη φυλακή δεν είναι εύκολα διότι *«η φυλακή είναι και σπίτι του διαβόλου, όπου έχει όλη του την οικογένεια.»* (1:4)

Όμως οι φυλακισμένοι Χριστιανοί δεν είναι όπως οι άλλοι *«οι μη έχοντες ελπίδα»* (1 ΘΕΣ. 4[Δ]:13)

Οι φυλακισμένοι Χριστιανοί

«Ίσως είναι θλιβερό γι' αυτούς που λαχταρούν τις απολαύσεις της κοσμικής ζωής. Ο Χριστιανός όμως, ακόμα και έξω από τη φυλακή έχει αποκηρύξει την κοσμική ζωή που είναι γι' αυτόν σα φυλακή (2:5) ... Όσο περισσότερο περπατάς αυτή την οδό εν πνεύματι, τόσο λιγότερο θα νιώθεις ότι είσαι στην φυλακή (2:9) ... Τα πόδια δεν νιώθουν τις αλυσίδες όταν ο νους είναι στον ουρανό. Ο νους σου σε πηγαίνει εκεί που θέλει. Εκεί που είναι η καρδιά σου είναι και ο θησαυρός σου. Ας έχουμε λοιπόν την καρδιά μας εκεί που είναι ο θησαυρός μας.» (2:10)

Γιατί όμως ο παντοδύναμος Θεός επιτρέπει τους διωγμούς;

Τι λέμε στους αιρετικούς Γνωστικούς οι οποίοι βρίζουν .... «λέγοντας ότι δεν πρέπει να ομολογούμε στη γη ενώπιον των ανθρώπων, ώστε να μη φανεί πως ο Θεός διψά για αίμα και πως ο Χριστός απαιτεί ανταμοιβή για τα πάθη Του το δικό μας πάθος» (Σκορπιακό 15:6)

Στο 1ο κεφ. προς του «Φεύγοντας τους διωγμούς», απαντά ότι οι διωγμοί είναι μέσα στο σχέδιο του Θεού για τον καθαρισμό του αλωνίου Του. «Σχετικά με αυτό, αρκεί να πούμε πως ό, τι συμβαίνει είναι σύμφωνο με το θέλημα του Θεού. Οι δε διωγμοί έχουν ιδιαίτερη αξία για τον Θεό γιατί αποδεικνύουν ποιοί είναι πραγματικοί δούλοι Του.

Οι διωγμοί γίνονται για να δοκιμαστεί η πίστη και για να «κοσκινίσει» ο Κύριος τον λαό Του. Μέσω του διωγμού, που δεν είναι τίποτα άλλο παρά η κρίση του Κυρίου, άλλοι επιδοκιμάζονται κι άλλοι αποδοκιμάζονται. Αλλά η κρίση ανήκει μόνο στον Θεό.»

(1:3)

Ο σατανάς τι ρόλο παίζει σε όλο αυτό;

«Ο Σατανάς δεν μπορεί να κάνει τίποτα εναντίον των δούλων του Θεού του ζώντος αν ο Κύριος δεν το επιτρέψει. Και ο λόγος που το επιτρέπει είναι είτε για να τον κατατροπώσει η πίστη των εκλεκτών κατά την δοκιμασία, είτε για να φανεί πως αυτοί που αποστάτησαν από τον διάβολο είναι δικοί Του υπηρέτες. (2:3) ... ο Κύριος χρησιμοποιεί τον διωγμό για την δοκιμασία της πίστης, αλλά ο διωγμός εκτελείται απ' την αδικία του διαβόλου, πιστεύουμε ότι τα εκτελεστικά όργανα είναι του διαβόλου, αλλά ο διωγμός καθαυτός δεν προέρχεται απ' τον διάβολο. (2:2) ... Πρέπει να καταλάβουμε ότι πραγματική εξουσία έχει ο διάβολος μόνο επάνω σε αυτούς που δεν ανήκουν στον Θεό, τα έθνη που λογίστηκαν απ' τον Θεό σαν σταγόνα σε δοχείο και σαν σκύβαλα του αλωνίου, και είναι τόσο ανοιχτοί στους επηρεασμούς του διαβόλου, σαν να είναι κτήμα του. (3:7)... Δεν έχει όμως κανένα δικαίωμα επάνω σ' εκείνους που ανήκουν στον Θεό, και οι περιπτώσεις που περιγράφονται στη Γραφή δείχνουν για ποιό λόγο τους αγγίζει.» (2:8)

Το συμπέρασμα λοιπόν είναι όπως αναπτύσσει στο 3ο κεφ. ότι πρέπει να αφευθούμε με εμπιστοσύνη στα χέρια του Θεού: ό, τι επιτρέπει θα είναι για το καλό μας.

Πρέπει να διαφεύγουμε το διωγμό;

Στη συνέχεια στο 7ο κεφ. υπεισέρχεται στο κύριο θέμα για το οποίο γράφθηκε η πραγματεία «περί της φυγής εις τους διωγμούς», δηλαδή το κατά πόσο πρέπει να κρυφθούμε για να αποφεύγουμε το διωγμό βάζοντας την εξισορρόπηση μεταξύ της συμβουλής του Κυρίου:

«Όταν δε σας διώκωσιν εν τη πόλει ταύτη, φεύγετε εις την άλλην· διότι αληθώς σας λέγω, δεν θέλετε τελειώσει τας πόλεις του Ισραήλ, εωσού έλθη ο Υιός του ανθρώπου» (ΜΑΤΘ. 10:23) και της εισπήδησης, δηλαδή της επιζήτησης του διωγμού.

Η θέση του είναι ότι αυτό λέχθηκε για την εποχή εκείνη για την αποστολή τους στους Ιουδαίους γιατί στη συνέχεια δεν βλέπουμε να κάνουν κάτι τέτοιο. Αντιθέτως σημειώνει ότι όταν ο Παύλος προειδοποιήθηκε, απάντησε: «Τι κάμνετε, κλαίοντες και καταθλίβοντες την καρδίαν μου; επειδή εγώ ουχί μόνον να δεθώ, αλλά και να αποθάνω εις Ιερουσαλήμ είμαι έτοιμος υπέρ του ονόματος του Κυρίου Ιησού.» (ΠΡΑΞ. 21[ΚΑ]:13)

Ετσι καμία εντολή δεν μας προτρέπει να φεύγουμε για να γλυτώσουμε τη ζωή μας.

Επί πλέον ο Κύριος αποδοκιμάζει τους δειλούς. Πρέπει λοιπόν, «να μάθεις από αυτό τι να κάνεις, και με ποιό τρόπο να το κάνεις, και τι να υποτάξεις σε τι: να υποτάξεις το αδύναμο στο δυνατό, ώστε να μην επικαλείσαι σαν δικαιολογία την αδυναμία της σάρκας (όπως είναι τώρα η μόδα) μη λαμβάνοντας υπ' όψη τη δύναμη του πνεύματος.» (8:3)

«Φοβάσαι ανθρώπους, Χριστιανέ; Εσένα θα έπρεπε να σε φοβούνται οι άγγελοι, γιατί κάποτε θα κρίνεις αγγέλους. Θα έπρεπε να σε φοβούνται τα πονηρά πνεύματα επειδή έχεις εξουσία επί των πονηρών πνευμάτων. Θα έπρεπε να σε φοβάται όλος ο κόσμος, γιατί ο κόσμος θα κριθεί και από εσένα.» (10:3)

Στο 12ο κεφ. αναλύει ότι η εξαγορά της ζωής μας είναι κι αυτή απαράδεκτη. Όποιος αρνείται να υποφέρει, αρνείται τον Χριστό, έτσι «ούτε φεύγουμε μπροστά στην απειλή του διωγμού, ούτε καταφεύγουμε στην δωροδοκία.» (12:1)

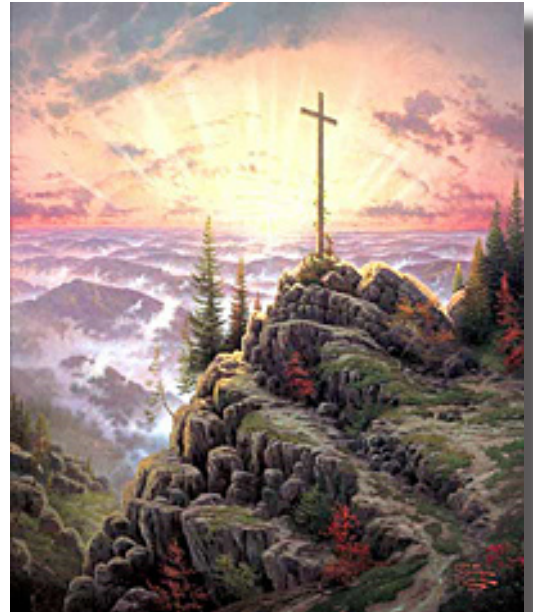
Στο 13ο κεφ. κάνει μια εκπληκτική ανάλυση περί του πως πρέπει να χρησιμοποιείται ορθά η Γραφή, αναλύει δηλαδή τι είναι ορθοτόμηση.

Στο 14ο κεφ. συνοψίζει ότι όποιος θέλει να ακολουθήσει τον Χριστό πρέπει αναγκαστικά να περπατήσει την «στενή και τεθλιμμένη οδό»
(ΜΑΤΘ. 7[Z]:14)

Ο Παράκλητος

«Το πλεονέκτημα των πιστών που έχουν λάβει Άγιο Πνεύμα, είναι ότι ο Παράκλητος τους ενδυναμώνει στις θλίψεις»
(14:3)

«Γι' αυτό είναι απαραίτητος ο Παράκλητος, ο οποίος οδηγεί σε όλη την αλήθεια και δυναμώνει την αντοχή στις θλίψεις. Και εκείνοι που Τον έχουν λάβει δεν θα ενδώσουν ούτε στη φυγή ούτε στη δωροδοκία, διότι έχουν τον ίδιο τον Κύριο που θα μας βοηθήσει όταν υποφέρουμε και θα γίνει το στόμα μας όταν μας ανακρίνουν.»
(14:3)

#16 “Scorpiace” (Σκορπιάδα)

Εισαγωγή

ΣΚΟΡΠΙΑΣ: Αντίδοτο για το δηλητήριο του σκορπιού.

Η «**Σκορπιάς**» γράφτηκε σαν «αντίδοτο» για τις «δηλητηριώδεις» διδασκαλίες που προσπαθούσαν να πείσουν τους Χριστιανούς να αποφύγουν το μαρτύριο με διάφορα επιχειρήματα, όπως για παράδειγμα ότι δεν είναι αμαρτία να αρνηθούν το Χριστό εδώ στη γη, φτάνει να Τον ομολογήσουν στον ουρανό.

Τους αιρετικούς που πλανούν αφελείς πιστούς βάζοντας σε θανάσιμο κίνδυνο τη σωτηρία τους, ο Τερτυλλιανός παρομοιάζει με σκορπιούς, όπως και στην πραγματεία «*Περί Βαπτίσεως*» τους παρομοιάζει με δηλητηριώδη φίδια.

ΣΕΠΤΙΜΙΟΥ ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΟΥ

ΣΚΟΡΠΙΑΚΟ (ΤΟ ΑΝΤΙΦΑΡΜΑΚΟ)

(Scorpiace) (*1)

Κεφ 1. Οι «δηλητηριώδεις» εισηγήσεις αι- ρετικών και τότε βρίσκονται σ'έξαρση

I. 1. *Magnum de modico malum scorpio terra suppurat. Tot uenena quot et genera, tot perniciēs quot et species, tot dolores quot et colores. Nicander scribit et pingit. Et tamen unus omnium uiolentiae gestus de cauda, non ore; quae cauda erit, quodcumque de postumo corporis propagatur et uerberat. * * * perin=de scorpii: series illa nodorum uenenata intrinsecus uenula subtilis arcuato impetu insurgens hamatile spiculum in summo tormenti ratione stringit.*

2. *Vnde et bellicam machinam retractu tela uegetantem de scorpio nominant.*

Id spiculum et fistula est patula tenuitate et uirus, qua figit, in uulnus effundit.

Familiare periculi tempus aestas; Austro et Africo saeuitia uelificat. In remediis naturalia plurimum;

aliquid et magia circumligat; medicina cum ferro et poculo occurrit.

1. Η γη γεννά – σαν να πυορροεί – μικροσκοπικούς σκορπιούς που κάνουν μεγάλο κακό. Τα δηλητήριά τους είναι τόσα όσα τα είδη τους, οι καταστροφές τόσες όσες οι μορφές τους, οι πόνοι (που προκαλούν) τόσοι όσα τα χρώματά τους. Ο Νίκανδρος γράφει σχετικά, και απεικονίζει τα διάφορα είδη τους. Όμως όλοι επιτίθενται με τον ίδιο τρόπο: χτυπούν με την ουρά – δηλαδή το πίσω μέρος του σώματός τους – σαν να μαστιγώνουν. (*2)

2. Αυτή η ουρά που αποτελείται από διαδοχικούς κόμπους στο εσωτερικό των οποίων υπάρχει μία λεπτή φλέβα με δηλητήριο, υψώνεται σε σχήμα τόξου κι έχει αγκαθωτό κεντρί στην άκρη, σαν πολεμική μηχανή εκτόξευσης. Να γιατί ο σκορπιός έδωσε το όνομά του στο πολεμικό εξάρτημα το οποίο, όταν το τραβούν προς τα πίσω, εκτοξεύει βέλη. Στην περίπτωση του σκορπιού, το κεντρί πληγώνει δημιουργώντας μικροσκοπικό αγωγό, κι όπου εισχωρεί, διοχετεύει δηλητήριο. Οι σκορπιοί είναι πιο επικίνδυνοι το καλοκαίρι, ιδιαίτερα όταν φυσούν νότιοι - νοτιοδυτικοί άνεμοι. Όσο γιά τις θεραπείες, κάποιες φυσικές ουσίες είναι πολύ αποτελεσματικές. Επίσης κι η μαγεία βάζει επιδέσμους. Η τέχνη της θεραπείας αντιδρά με νυστέρι και βεντούζες.

(*1) Γράφτηκε γύρω στα 205 μ.Χ. (*2) Εμμεση αναφορά από την Αποκάλυψη 9[Θ]:10.

3. Μερικοί βιαστικοί πίνουν κι ένα φάρμακο προληπτικά: αλλά η ερωτική συνεύρεση το εξουδετερώνει, και (μετά από αυτή) είναι σα να μην έχουν πάρει τίποτα. Εμείς έχουμε πίστη στην προστασία που δίνει το σημείο (*3) και ο εξορκισμός (*4) – αν δεν μας χτυπήσει ταυτόχρονα κι η ολιγοπιστία – αλείφοντας ταυτόχρονα την πληγή με το πολτοποιημένο σώμα του σκορπιού. (*5)

(ΠΡΑΞ. 28:3) 4. Συχνά επίσης βοηθάμε και τους Εθνικούς, αφού **μας έδωσε ο Θεός τη δύναμη που πρώτος ο απόστολος χρησιμοποίησε όταν επιτίμησε το δάγκωμα της έχιδνας**. Αλλά ποιός ο σκοπός του παρόντος έργου, αν η πίστη δεν κινδύνευε από τους δικούς μας σκορπιούς; Είναι κι αυτοί μικροσκοπικοί, διαφόρων ειδών, χτυπούν με τον ίδιο τρόπο, και δραστηριοποιούνται μιά συγκεκριμένη εποχή – που δεν είναι άλλη από την εποχή του καύσωνα.

(ΕΞ. 3:2) 5. **Ο καύσωνας γιά τους Χριστιανούς είναι ο διωγμός**. Όταν λοιπόν η πίστη βρίσκεται σ'αναταραχή και η Εκκλησία καίγεται, όπως απεικονίζεται στην καιόμενη βάτο (*6), τότε ξεπροβάλλουν οι Γνωστικοί, τότε ξεφυτρώνουν οι Βαλεντινιανοί, τότε βγαίνουν στην επιφάνεια όλοι αυτοί που αντιδρούν στο μαρτύριο, έτοιμοι να χτυπήσουν, να εισχωρήσουν, να σκοτώσουν. (*7) Γιατί γνωρίζουν ότι πολλοί είναι αφελείς και άπειροι, αλλά και αδύναμοι, ότι πάρα πολλοί Χριστιανοί πάνε όπου φυσάει ο άνεμος, κι ότι η πιό κατάλληλη στιγμή γιά να τους προσεγγίσουν είναι όταν ο φόβος ανοίγει την πόρτα της ψυχής, ιδιαίτερα όταν κάποια επίδειξη θηριωδίας έχει ήδη αρχίσει να στεφανώνει την πίστη των μαρτύρων.

6. Γι'αυτό χτυπούν με την ουρά τους και μαστιγώνουν, **βάζοντας στόχο πρώτα τα αισθήματα**. Τα αθώα θύματα υποφέρουν πάρα πολύ. Θα έλεγες ότι αυτός που τους μιλά είναι αδελφός, ή πολύ καλός Εθνικός.

3. *Nam et praebibunt quidam festinando tutelam; sed concubitus exhaurit, et denuo sitiunt. Nobis fides praesidium, si non et ipsa percutitur diffidentia signandi statim et adiurandi et iniciendi bestiae calcem.*

4. *Hoc denique modo etiam ethnicis saepe subuenimus, donati a deo ea potestate, quam apostolus dedicauit, cum morsum uiperae spreuit. Quid ergo promittit stilius iste, si fides de suo tuta est? Vt et alias de suo tuta sit, cum suos scorpios patitur. Acerba mediocritas et istis et genus uarium et uno modo armantur et certo tempore subornantur nec alio quam ardoris.*

5. *Hoc apud Christianos persecutio est. Cum igitur fides aestuat et ecclesia exurit de figura rubi, tunc Gnostici erumpunt, tunc Valentiniani proserpunt, tunc omnes martyriorum refragatores ebulliunt calentes et ipsi offendere, figere, occidere. Nam quod sciant multos simplices ac rudes tum infirmos, plerosque uero in uentum et si placuerit Christianos, numquam magis adeundos sapiunt, quam cum aditus animae formido laxauit, praesertim cum aliqua iam atrocitas fidem martyrum coronauit.*

6. *Itaque primo trahentes adhuc caudam de affectibus applicant aut quasi in uacuum flagellant: haecine pati homines innocentes? Vt putes fratrem aut de melioribus ethnicum.*

(*3) Του σταυρού πάνω από την πληγή. (*4) Υπαιγιμός στις ενέργειες θαυμάτων του ΜΑΡΚ. 16[ΙΣΤ]:18.

(*5) Εντυπωσιακή ή εξισορρόπηση πίστewος και ιατρικής. (*6) Όχι η παρθένος Μαρία όπως λέγουν οι Μεσαιωνιστές. (*7) Δήθεν ευρισκόμενοι σε άμυνα.

7. *Siccine tractari sectam nemini molestam? Dehinc adigunt: perire homines sine causa. Perire enim, et sine causa, prima fixura. Exinde iam caedunt: sed nesciunt simplices animae, quid quomodo scriptum sit, ubi et quando et coram quibus confitendum, nisi quod nec simplicitas ista, sed uanitas, immo dementia pro deo mori, ut qui me saluum faciat.*

8. *Sic is occidet, qui saluum facere debet? Semel Christus pro nobis obiit, semel occisus est, ne occideremur. Si uicem repetit, num et ille salutem de mea nece expectat? An deus hominum sanguinem flagitat, maxime si taurorum et hircorum recusat? Certe peccatoris paenitentiam manuult quam mortem. Et quomodo non peccatorum desiderat mortem?*

9. *Haec et si qua alia adiuuenta haereticorum uenenorum quem non uel in scrupulum figant, si non in exitium, uel in bilem, si non in mortem? At tu, si fides uigilat, ibidem scorpio pro solea anathema inlidito et relinquito in suo pure morientem.*

10. *Ceterum, si plagam satiauerit, intimatur uirus et properat in uiscera; statim omnes pristini sensus retorpescunt, sanguis animi gelascit, caro spiritus exolescit, nausea nominis inacrescit. Iam et ipsa mens sibi, quo uomat, quaerit, atque ita infirmitas, semel quae percussa est, sauciatam fidem uel in haeresin uel in saeculum expirat.*

7. Μιά τόσο καλή θρησκεία και να την αντιμετωπίζουν έτσι! Τότε τρυπούν με το κεντρί. Άνθρωποι να χάνονται χωρίς λόγο! Το ότι άνθρωποι χάνονται χωρίς λόγο, είναι η πρώτη δόση δηλητήριο. Μετά χτυπούν θανάσιμα. Αλλά **οι άσοφες ψυχές δεν ξέρουν τις Γραφές και τα νοήματά τους**, που και πότε και σε ποιόν πρέπει να ομολογούμε. Ξέρουν μόνο ότι, αφού ο Θεός με προστατεύει, το να πεθάνω γι' Αυτόν δεν είναι μόνο αφέλεια, είναι τρέλλα. (*8)

8. Αν με σκοτώνει, τότε πως είναι καθήκον Του να με προστατεύει; Άπαξ διά παντός πέθανε ο Χριστός για μας, άπαξ διά παντός σκοτώθηκε, για να μη σκοτωθούμε εμείς. Αν απαιτεί να πάθω κι εγώ το ίδιο, δεν σημαίνει πως ζητά το βίαιο θάνατό μου αντιπληρωμή για τη σωτηρία μου; **Πως γίνεται να ζητά το αίμα των ανθρώπων, αφού δεν δέχεται το αίμα των ταύρων και των κριών;** Σίγουρα προτιμά τη μετάνοια, όχι το θάνατο του αμαρτωλού. Άρα δεν είναι δυνατόν να θέλει (ΙΕΖ. 33:11) το θάνατο του μη-αμαρτωλού.

9. **Τέτοιες πονηρές σκέψεις, γεμάτες δηλητήριο αιρετικών, τσιμπούν σαν το κεντρί του σκορπιού, προκαλώντας αμφιβολία ή και όλεθρο, ερεθισμό ή και θάνατο.** Το καλύτερο που έχετε να κάνετε εσείς, αν η πίστη σας βρίσκεται σ' ετοιμότητα, είναι να πατάξετε επί τόπου το σκορπιό με κατάρα, να τον λιώσετε με το σανδάλι σας και να τον αφήσετε να πεθάνει σαστισμένος.

10. Αλλά αν προλάβει να πλημμυρίσει την πληγή με δηλητήριο, αυτό θα εισχωρήσει στα εσωτερικά όργανα αμβλύνοντας τα αισθητήρια, παγώνοντας το νου, αποδυναμώνοντας το πνεύμα, δημιουργώντας απέχθεια για το Χριστιανικό όνομα το οποίο τώρα συνοδεύεται από μιά αίσθηση ναυτίας. (*9) Ήδη η αντίληψη ψάχνει να βρει μέρος να κάνει εμετό, και **η αδυναμία της φανερώνει πως η πίστη τραυματίστηκε** από αίρεση ή από ειδωλολατρία.

(*8) Δηλαδή είναι λογικό ο Θεός να θέλει το θάνατο τόσων ανθρώπων; Δεν μπορεί να μας σώσει ο Θεός; κ.ο.κ.

(*9) Η άγνοια, η παραπληροφόρηση, οι λογικές αιρέσεις δημιουργούν όλη αυτή την κατάσταση.

Τώρα βρισκόμαστε ακριβώς στη μέση του μεγάλου καύσωνα του άστρου του κυνός – του διωγμού που προκλήθηκε το δίχως άλλο απ'τον ίδιο τον κυνοκέφαλο εχθρό. (*10)

11. Οι Χριστιανοί δοκιμάζονται: άλλος με φωτιά, άλλος με ξίφος, άλλος με θηρία. Άλλοι στη φυλακή προσμένουν το μαρτύριο, από το οποίο τα ρόπαλα και τα όργανα βασανισμού τους έχουν ήδη δώσει μιιά γεύση. Εμείς οι ίδιοι, υποψήφιοι καταδίωξης, είμαστε κυκλωμένοι από απόσταση – καθώς από κυνηγόσκυλα που παραμονεύουν το λαγό. Και οι αιρετικοί περιφέρονται, κατά τη συνήθειά τους.

12. Ωθούμενος λοιπόν από τις καταστάσεις, **αποφάσισα να ετοιμάσω με την πένα μου το αντίδοτο στο δηλητήριο** των μικροσκοπικών θηρίων που λυμαίνονται τη θρησκεία μας, ώστε να γίνει εφικτή η θεραπεία. **Εσύ που θα διαβάζεις, ταυτόχρονα θα πίνεις.** Και το φάρμακο δεν είναι πικρό. **Αν τα λόγια του Κυρίου είναι γλυκύτερα από το μέλι και την κηρήθρα, το ποτό αυτό βγαίνει από την ίδια πηγή.** Αν η υπόσχεση του Θεού ρέει με γάλα και μέλι, τα συστατικά (του φαρμάκου) έχουν αυτή τη γεύση. Αλλά «ουαί εις εκείνους...οίτινες θέτουσι ... το γλυκύ διά πικρόν ... και το φως διά σκότος»!

(ΨΑΛΜ. 19:10)

(ΕΞ. 3:17)

ΗΣ. 5:20

13. Αυτό κάνουν όσοι πολεμούν το μαρτύριο, **παρουσιάζοντας τη σωτηρία για απώλεια, το γλυκό για πικρό, και το φως για σκοτάδι.** Προτιμώντας αυτή την άθλια ζωή από εκείνη την ευλογημένη, προτιμούν το πικρό από το γλυκό, και το σκοτάδι από το φως.

Κεφ. 2. Το βασικότερο καθήκον του Χριστιανού είναι να αρνηθεί την ειδωλολατρεία, όποιο κι αν είναι το κόστος. Οι εντολές του Θεού σχετικά μ'αυτό είναι σαφέστατες, αρχής γενομένης από το Νόμο

Et nunc in praesentia rerum est medius ardor, ipsa canicula persecutionis, ab ipso scilicet cynocephalo.

11. Alios ignis, alios gladius, alios bestiae Christianos probauerunt, alii fustibus interim et unguis insuper degustato martyrio in carcere esuriunt.

Nos ipsi ut lepores, destinata uenatio, de longinquo obsedimur, et haeretici ex more grassantur.

12. Itaque tempus admonuit aduersus nostrates bestiolas nostratam [mederi] theriacam stilo temperare.

Qui legeris, biberis. Nec amarum potio. Si eloquia domini dulcia super mella et fauos, inde pigmenta sunt.

Si lacte et melle promissio dei manat, hoc sapiunt quae illuc faciunt. Vae autem qui dulce in amarum et lumen in tenebras conuertunt!

13. Perinde enim et qui martyriis refragantur salutem perditionem interpretantes tam dulce in amarum quam luceni in tenebras reformant atque ita miserrimam hanc uitam illi beatissimae praeuertendo tam amarum pro dulce quam tenebras pro luce supponunt.

>>>

(*10) Ο κυνοκέφαλος εχθρός είναι ο διάβολος, εικόνα προφανώς εμπνευσμένη από τον Άνουβι (θεό του κάτω κόσμου) των Αιγυπτίων που είχε μορφή τσακαλιού. Ο Τερτυλλιανός τον συσχετίζει με το «άστρο του κυνός», δηλαδή τον Σείριο, που επίσης λατρευόταν από τους Αιγύπτιους σαν θεός, γιατί η εμφάνιση του άστρου αυτού λίγο πριν την αυγή κατά το θερινό ηλιοστάσιο (21 Ιουνίου) συνέπιπτε με την έναρξη της ετήσιας πλημμύρας του Νείλου. Το άστρο του κυνός χαρακτηρίζει τη περίοδο του καύσωνα, το καλοκαίρι.

II. 1. Sed nondum de bono martyri, nisi de debito primum, nec ante de utilitate eius, quam de necessitate descendum.

Auctoritas diuina praecedat, an tale quid uoluerit atque mandauerit deus, ut qui negant bonum non suadeantur accommodum, nisi cum subacti fuerint.

Ad officium haereticos compelli non inlici dignum est. Duritia uincenda est, non suadenda.

2 Et utique satis optimum praeiudicabitur quod probabitur a deo constitutum atque praeceptum. Sustineant euangelia paulisper, dum radicem eorum exprimo legem, dum inde elicio dei uoluntatem unde et ipsum recognosco: ego sum, inquit, deus deus tuus, qui te eduxi de terra Aegypti. Non erunt tibi dii alii praeter me. Non facies tibi simulacrum eorum quae in caelo et quae in terra deorsum et quae in mari infra terram. Non adorabis ea, neque famulaberis eis. Ego enim dominus deus tuus. Item in eadem Exodo: ipsi uidistis, quod de caelo locutus ad uos sim. Non facietis uobis deos argenteos, et deos aureos non facietis uobis.

3. Secundum haec et in Deuteronomio: audi Israel, dominus deus tuus unus est, et diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo et totis uiribus tuis et ex tota anima tua. Et rursus: nec obliuiscaris domini dei tui, qui te eduxit de terra Aegypti ex domo seruitutis. Dominum deum tuum timebis et illi famulaberis soli et illi adglutinaberis et in nomine eius deierabis.

1. Πριν όμως μιλήσουμε για τα ωφέλη του μαρτυρίου, πρώτα πρέπει να μάθουμε ότι έχουμε καθήκον να υποφέρουμε. Πρώτα θα ακούσουμε για την υποχρέωσή μας (να υποφέρουμε), και μετά για τη χρησιμότητα του μαρτυρίου. Προηγείται το θέμα της θείας εντολής – αν δηλαδή ο Θεός θέλει και προστάζει κάτι τέτοιο, ώστε αυτοί που υποστηρίζουν ότι δεν είναι καλό, να υποταχθούν πρώτα, και μετά να πειστούν με επιχειρήματα για την ωφέλεια του μαρτυρίου. Οι αιρετικοί πρέπει να οδηγηθούν στο καθήκον, κι όχι να προσελκυστούν. **Τους ιδιογνώμονες πρέπει να τους νικάς, όχι να τους καλοπιάνεις.**

2. Και βέβαια θα συμφωνήσουν πως είναι καλό αυτό που ο Θεός καθιέρωσε και προστάζει. Ας περιμένουν λίγο τα Ευαγγέλια, προκειμένου να εκθέσω τις ρίζες τους, το Νόμο, εξακριβώνοντας ταυτόχρονα το θέλημα του Θεού μέσα από τα δικά Του λόγια: «Εγώ είμαι Κύριος ο Θεός σου, ο εξαγαγών σε εκ γης Αιγύπτου, εξ οίκου δουλείας. Μη έχεις άλλους θεούς πλην εμού. Μη κάμης εις σεαυτόν είδωλον, μηδέ ομοίωμα τινός, όσα είναι εν τω ουρανώ άνω, ή όσα εν τη γη κάτω, ή όσα εν τοις ύδασιν υποκάτω της γης. Μη προσκυνήσης αυτά, μηδέ λατρεύσης αυτά, διότι εγώ είμαι Κύριος ο Θεός σου.» Και συνεχίζει, επίσης στο βιβλίο της Εξόδου: «Σεις είδετε ότι εκ του ουρανού ελάλησα με σας. Μη κάμητε θεούς μετ'εμού αργυρούς, μηδέ κάμητε εις εαυτούς θεούς χρυσούς.»

3. Για το ίδιο θέμα τους μιλά στο Δευτερονόμιο: «Άκουε Ισραήλ. Κύριος ο Θεός ημών είναι εις Κύριος. Και θέλεις αγαπά Κύριον τον Θεόν σου εξ όλης της καρδιάς σου, και εξ όλης της ψυχής σου.» Και πάλι: «Πρόσεχε εις σεαυτόν, μήποτε λησμονήσης τον Κύριον, όστις σε εξήγαγεν εκ γης Αιγύπτου, εξ οίκου δουλείας. Κύριον τον Θεόν σου θέλεις φοβείσθαι, και αυτόν θέλεις λατρεύει, και εις το όνομα αυτού θέλεις ομνύει.

4. Δεν θέλετε υπάγει κατόπιν άλλων θεών, εκ των θεών των εθνών των περικυκλούντων υμάς, (διότι Κύριος ο Θεός σου είναι Θεός ζηλότυπος εν μέσω σου,) διά να μη εξαφθή ο θυμός Κυρίου του Θεού σου εναντίον σου, και σε εξολοθρεύση από προσώπου της γης.»

4. Non ibitis post deos alienos ex deis nationum, quae circum uos, quia aemulatur deus deus tuus in te, et ne iratus indignetur et exterminet te a facie terrae.

5. Αλλά βάζοντας μπροστά τους ευλογίες και κατάρες, τους λέει επίσης: «Την ευλογίαν, εάν υπακούητε εις τας εντολάς Κυρίου του Θεού σας, τας οποίας εγώ προστάζω εις εσάς σήμερον ... (και δεν) εκκλίνητε από της οδού την οποίαν εγώ προστάζω εις εσάς, ώστε να ακολουθήσητε άλλους θεούς, τους οποίους δεν εγνωρίσατε.»

5. Sed et proponens benedictiones et maledictiones: benedictiones, inquit, si audieritis praecepta domini dei uestri, quaecumque ego praecipio uobis hodie, et non erraueritis de uia quam mandauit uobis, ut abeuntes semiatis deis aliis, quos non scitis.

6. Και (προστάζει) να τους εξολοθρεύσουν με κάθε τρόπο: «Θέλετε καταστρέψει πάντας τους τόπους, όπου τα έθνη, τα οποία θέλετε κυριεύσει, ελάτρευον τους θεούς αυτών, επί τα υψηλά όρη και επί τους λόφους, και υποκάτω παντός δένδρου δασέος. Και θέλετε κατεδαφίσει τους βωμούς αυτών, και συντρίψει τας στήλας αυτών, και κατακαύσει εν πυρί τα άλση αυτών, και κατακόψει τα είδωλα των θεών αυτών, και εξαλείψει τα ονόματα αυτών εκ του τόπου εκείνου.»

6. De quibus omnifariam extirpandis: perditione perdetis, inquit, omnia loca, in quibus seruiuerunt nationes deis suis, quas uos possidebitis hereditate, super montes et colles et sub arbores densas, quasque effodietis aras eorum, euertetis et comminuetis stacacula eorum et excidietis lucos eorum et sculptilia ipsorum deorum concremabitis igni et disperdetis nomen eorum de loco illo.

7. Ακόμα επισημαίνει στους Ισραηλίτες τα εξής, όταν μπουόν στη γη της επαγγελίας και διώξουν τα έθνη: «Πρόσεχε εις σεαυτόν, μήποτε παγιδευθής και ακολουθήσης αυτούς, αφού εξολοθρευθώσιν απ'έμπροσθέν σου. Και μήποτε εξετάσης περί των θεών αυτών, λέγων, Πώς ελάτρευον τα έθνη ταύτα τους θεούς αυτών; Ούτω θέλω κάμει και εγώ.»

7. Adhuc ingerit, cum introissent terram promissionis et exterminassent nationes eius: caue tibi, ne sequaris eas posteaquam exterminatae fuerint a facie tua, ne requisieris deos illarum dicens, quemadmodum faciunt nationes deis suis, ut et ego ita faciam.

8. Επίσης τους λέει: «Εάν εγερθή εν μέσω σου προφήτης, ή ενυπνιαζόμενος ενύπνια και δώση εις σε σημείον ή τεράστιον κι αληθεύση...λέγων, Ας υπάγωμεν κατόπιν άλλων θεών, τους οποίους δεν εγνωρίσας κι ας λατρεύσωμεν αυτούς, δεν θέλεις δώσει ακρόασιν εις τους λόγους του προφήτου εκείνου, ή του ενυπνιαζομένου ενύπνια. Διότι δοκιμάζει εσάς Κύριος ο Θεός σας, διά να γνω-

8. Sed et, si ipse propheta, inquit, 'exsurrexerit in te aut somnium somnians et dederit tibi signum uel ostentum et uenerit et dixerit, eamus et seruiamus diis aliis, quos non scitis, ne audiatis sermonem prophetae aut somniatoris illius, quia temptat uos dominus deus uester, an ex toto corde uestro et ex

tota anima uestra timeatis deum. Post dominum deum uestrum abibitis et hunc timebitis et praecepta eius custodietis et uocem eius audietis et illi seruietis et illi adiciemini. Prophetes autem uel somniator ille morietur; locutus enim est ad seducendum te a domino deo tuo.'

9. *Sed et alio titulo: si autem rogauerit te frater tuus ex patre uel matre aut filius tuus aut filia tua aut mulier quae in gremio tuo est aut amicus qui animae tuae par est clam dicens, eamus et seruiamus diis aliis, quos non scis, nec patres tui, ex deis nationum, quae circum te proxime aut longe, ne uelis ire cum illo, et ne audieris eum.*

10. *Non parcat oculus tuus super eum nec desiderabis nec saluabis eum; adnuntians adnuntiabis de eo. Manus tuae erunt in eum in primis ad occidendum, et manus populi tui in nouissimis, et lapidabis illum, et morietur, quoniam quaesiuit auertere te a domino deo tuo.*

11. *Subicit etiam de ciuitatibus, si quam ex his constitisset suasu iniquorum hominum transisse ad deos alios, ut interficerentur omnes incolentes eam, et deuotamenta fierent uniuersa eius, et colligerentur omnia spolia eius in omnes exitus eius et igni cremarentur cum omnibus uasibus suis et cum omni populo in conspectu domini dei, et non erit habitabilis, inquit, in aeternum, non reaedificabitur amplius nec adhaerebit quicquam manibus tuis ex deuotamento eius, uti auertatur dominus ab indignatione irae suae.*

ρίση εάν αγαπάτε Κύριον τον Θεόν σας, εξ όλης της καρδιάς σας κι εξ όλης της ψυχής σας. Κύριον τον Θεόν σας θέλετε ακολουθεί κι αυτόν θέλετε φοβείσθαι και τας εντολάς αυτού θέλετε φυλάττει κι εις την φωνήν αυτού θέλετε υπακούει, κι αυτόν θέλετε λατρεύει κι εις αυτόν θέλετε είσθαι προσκεκολλημένοι. Εκείνος δε ο προφήτης ή ο ενυπνιαζόμενος ενύπνια, θέλει θανατωθή. Διότι ελάλησεν αποστασίαν κατά Κυρίου του Θεού σας» ΔΕΥΤ. 13:1-5

9. Και σ' άλλο σημείο: «Εάν ο αδελφός σου, ο υιός της μητρός σου, ή ο υιός σου, ή η θυγάτηρ σου, ή η γυνή του κόλπου σου, ή ο φίλος σου όστις είναι ως η ψυχή σου, σε παρακινήση κρυφίως λέγων, Ας υπάγωμεν, κι ας λατρεύσωμεν άλλους θεούς, τους οποίους δεν εγνώρισας συ ούτε οι πατέρες σου, (εκ των θεών των εθνών των πέριξ υμών, των πλησίον σου ή των μακράν από σου, απ' άκρου της γης έως άκρου της γης,) δεν θέλεις συγκατανεύσει εις αυτόν, ουδέ θέλεις δώσει ακρόασιν εις αυτόν, 10. ουδέ θέλει φεισθή αυτόν ο οφθαλμός σου, ουδέ θέλεις σπλαγχνισθή, ουδέ θέλεις κρύψει αυτόν. Αλλά εξάπαντος θέλεις θανατώσει αυτόν. Η χειρ σου θέλει είσθαι πρώτη επ' αυτόν διά να θανατώσης αυτόν, και η χειρ παντός του λαού έπειτα. Και θέλεις λιθοβολήσει αυτόν με λίθους, ώστε να αποθάνη. Διότι εξήτησε να σε αποπλανήσει από Κυρίου του Θεού σου.» ΔΕΥΤ. 13:6-10

11. Σχετικά με τις πόλεις προσθέτει ότι αν κάποια από αυτές, ακολουθώντας τη συμβουλή άδικων ανθρώπων, λάτρεψε άλλους θεούς, οι κάτοικοί της πρέπει να εξολοθρευτούν, και ό,τι ανήκει σε αυτή θα είναι καταραμένο, και όλα τα λάφυρα πρέπει να συγκεντρωθούν στις εξόδους της, και να καούν, μαζί με όλους τους ανθρώπους, στους δρόμους της, ενώπιον του Κυρίου. «Και θέλει είσθαι εις τον αιώνα ερείπια. Δεν θέλει οικοδομηθή πλέον. Και δεν θέλει προσκολληθή εις την χείρα σου ουδέν εκ του αναθέματος, διά να επιστρέψη ο Κύριος από της εξάψεως του θυμού αυτού.» ΔΕΥΤ. 13:16-17

12. Λόγω της αποστροφής Του γιά τα είδωλα, ο Κύριος εξέφρασε και κατάρες: «**Επικατάρατος ο άνθρωπος, όστις κάμη γλυπτόν ή χωνευτόν, βδέλυγμα εις τον Κύριον, έργον χειρών τεχνίτου, και θέση εν αποκρύφω.**» Στο Λευιτικό όμως λέει: «**Μη στραφήτε εις είδωλα, μηδέ κάμητε εις εαυτούς θεούς χωνευτούς: εγώ είμαι Κύριος ο Θεός σας.**» Και σε άλλο κείμενο: «**Διότι εις εμέ οι υιοί του Ισραήλ είναι δούλοι. Δούλοι μου είναι, τους οποίους εξήγαγον εκ γης Αιγύπτου. Εγώ είμαι Κύριος ο Θεός σας. Δεν θέλετε κάμη εις εαυτούς είδωλα, ουδέ γλυπτά, ουδέ θέλετε αναγείρει άγαλμα εις εαυτούς, ουδέ θέλετε στήσει λίθον ει- κονόγλυπτον εν τη γη υμών, διά να προσκυνήτε αυτόν. Διότι εγώ είμαι Κύριος ο Θεός σας.**»

13. Αυτά τα λόγια τα είπε αρχικά ο Κύριος με το στόμα του Μωϋσή, **αλλά ισχύουν και γιά όποιον ο Κύριος ο Θεός του Ισραήλ έβγαλε από την Αίγυπτο της δεισιδαιμονίας, και από την ανθρώπινη δουλεία.**

14. Κατόπιν ο Θεός μίλησε με το στόμα πολλών προφητών, επαυξάνοντας το νόμο Του με την ανανέωση των ίδιων εντολών, λέγοντας πως κανένα άλλο καθήκον δεν ήταν πιό σοβαρό από την αποφυγή κατασκευής και λατρείας ειδώλων. Διά στόματος Δαυίδ είπε: «**Τα είδωλα αυτών είναι αργύριον και χρυσίον, έργα χειρών ανθρώπων. Στόμα έχουσι, και δεν λαλούσιν. Οφθαλμούς έχουσι, και δεν βλέπουσιν. Ώτα έχουσι, και δεν ακούουσι. Μυκθήρας έχουσι, και δεν οσφραίνονται. Χείρας έχουσι, και δεν ψηλαφώσι. Πόδας έχουσι και δεν περιπατούσιν.... Όμοιοι αυτών ας γείνωσιν οι ποιούντες αυτά, πας ο ελπίζων επ'αυτά.**»

Κεφ. 3. Η οργή του Θεού θα πατάξει όποιον γυρίσει πίσω στην ειδωλολατρεία απ' την οποία ο Θεός τον έβγαλε, όπως τιμώρησε και τον παλαιό Λαό σε ανάλογες περιπτώσεις >>>

12. *Maledictionum quoque ordinem ab idolorum execratione commisit: maledictus homo qui fecerit sculptile aut fusile aspernamentum, opus manuum artificis, et collocaverit illud in abscondito. In Leuitico uero: ne sequimini, inquit, idola et deos fusiles non facietis uobis. Ego dominus deus uester. Et alibi: filii Israel famuli pueri mei. Hi sunt quos eduxi de terra Aegypti. Ego dominus deus uester. Non facietis uobis manu facta nec sculptile staticulum statuētis uobis. Nec lapidem scopum ponetis in terra uestra. Ego dominus deus uester.*

13. *Et haec quidem prima per Moysen dicta sunt ad omnes utique pertinentia, quoscumque dominus deus Israelis perinde de Aegypto superstitiosissimi saeculi et de domo humanae seruitutis eduxerit.*

14. *Sed et deinceps omne os prophetarum eiusdem dei uocibus sonat eandem legem suam eorundem praeceptorum instauratione cumulantis nec aliud primum tam principaliter denuntiantis, quam ab omni factura atque cultura idolorum cauere; ut per Daud: dii nationum argentum et aurum, oculos habent nec uident, aures habent nec audiunt, nares habent nec odorantur, os nec locuntur, manus nec contrectant, pedes nec ingrediuntur. Similes erunt illis, qui ea faciunt et qui fidunt in illis.*

III. 1. *Nec putem disceptandum, an digne deus prohibeat nomen et honorem suum mendacio addici, an digne quos ab errore superstitionis auulserit rursus in Aegyptum regredi nolit, an digne a se non patiaturs absistere quos sibi adlegit. Ita nec illud expectabitur retractari a nobis, an obseruari uoluerit disciplinam quam uoluit instituere et an merito ulciscatur desertam quam uoluit obseruatam, quando frustra instituisset, si obseruari eam noluisset, et frustra obseruari uoluisset, si uindicare noluisset.*

2. *Sequitur enim, ut has definitiones dei aduersus superstitiones tam euictas quam etiam uindicatas probem, quoniam ex his tota martyriorum ratio constabit. Aberat apud deum in monte Moyses, cum populus tam necessariam absentiam eius impatiens deos sibi producere quaerit, quo se potius ipse perdidit.*

3. *Vrgetur Aaron, et iubet inaures feminarum suarum in ignem conferri. Amisuri enim erant in iudicium sibi uera ornamenta aurium, dei uoces. Sapiens ignis effigiem uituli defundit illis suggillans illic cor habentes ubi et thesaurum, apud Aegyptum scilicet, inter cetera animalia bouis etiam cuiusdam consecratricem.*

4. *Itaque tria milia hominum a parentibus proximis caesa, quia tam proximum parentem deum offenderant, transgressionis et primordia et merita dedicauerunt.*

1. **Ο Θεός απαγορεύει να δίνουμε το όνομα και την τιμή του σ' ένα ψέμα.** Δεν δίνει τη συγκατάθεσή του σ' αυτούς που έβγαλε απ' το λαβύρινθο της ψεύτικης θρησκείας να γυρίσουν πίσω στην Αίγυπτο, και δεν συμφωνεί να Του φύγουν εκείνοι που διάλεξε για δικούς Του: αυτά είναι θέματα που δεν χωρούν συζήτηση. Ούτε χρειάζεται ν' αναλύσουμε το ότι ο Κύριος επιθυμεί να υπακούμε τους κανόνες που ο ίδιος έδωσε, και το ότι δίκαια εκδικείται την παράβασή τους – διότι αν δεν ήθελε να τους υπακούμε δεν θα είχε λόγο να μας τους δώσει, κι αν συμφωνούσε με την παράβασή τους δεν θα είχε λόγο να επιθυμεί την υπακοή.

2. Το επόμενο βήμα είναι να αποδείξουμε ότι αυτά τα διατάγματα του Θεού είναι κατά των ψεύτικων θρησκειών, τις οποίες (τότε) τιμώρησαν ή εξολόθρευσαν. Σε αυτά (τα διατάγματα) βασίζονται τα επιχειρήματά μας για το μαρτύριο. Όταν ο Μωϋσής ήταν στο όρος με το Θεό, ο λαός, που δεν ανέχτηκε την απουσία του την τόσο απαραίτητη γ' αυτούς, ζητά να φτιάξει θεούς που αργότερα ο Μωϋσής θα καταστρέψει.

3. Πιέζουν τον Ααρών, ο οποίος προστάζει να φέρουν τα ενώτια των γυναικών τους για να τα ρίξει στη φωτιά. Για τιμωρία του ο λαός θα έχανε αυτά που πραγματικά κοσμούσαν τα αυτιά τους, τα λόγια του Θεού. Με την τέχνη της φωτιάς λιώνει το χρυσάφι και τους φτιάχνει ομοίωμα μοσχარიού, αποδοκιμάζοντάς τους γιατί η καρδιά τους ήταν εκεί που ήταν ο θησαυρός τους, δηλαδή στην Αίγυπτο, που λάτρευε σα θεούς διάφορα ζώα, μεταξύ αυτών και κάποιο μοσχάρι. (*10α)

4. Ως εκ τούτου, τρεις χιλιάδες σκοτώθηκαν από τους πιό στενούς συγγενείς τους **επειδή δυσαρέστησαν τον πλέον στενό συγγενή τους, το Θεό** – ένα περιστατικό που σημάδεψε την απαρχή και την ανταπόδοση της παράβασης. Διαβάζουμε στους Αριθμούς ότι ο Ισραήλ έμεινε στο Σιττεΐμ και

ΕΞ. 32ο κεφ.

ΑΡΙΘΜ. 25ο κεφ.

(*10α) Εννοεί τον Άπι, ιερό ταύρο των Αιγυπτίων.

πήγε ο λαός στις θυγατέρες του Μωάβ για να ικανοποιήσει τις επιθυμίες του: παρασύρθηκαν στην ειδωλολατρεία, διαπράττοντας έτσι και πνευματική πορνεία. Τελικά, τρώγοντας απ' τις μολυσμένες θυσίες τους, λατρεύουν τους θεούς των εθνών και συμμετέχουν στις τελετές του Βέελ-φεγώρ.

In Arithmis cum diuertisset Israel apud Sethim, abeunt libidinatam ad filias Moab, inuitantur ad idola, ut et spiritu fornicarentur, edunt denique de pollutis eorum, dehinc et adorant deos gentis et Beelphegor initiantur.

(ΚΡΙΤ. 2:8-13)

5. Αυτή η εκτροπή στην ειδωλολατρεία, **αδελφή της μοιχείας**, προκάλεσε τη θεία οργή, η οποία απετράπη όταν είκοσι τρεις χιλιάδες φονεύθηκαν από τους δικούς τους. Μετά το θάνατο του Ιησού του Ναυή, εγκατέλειψαν το Θεό των πατέρων τους, και λάτρεψαν είδωλα, τους Βααλείμ και τις Ασταρώθ, και ο Κύριος οργίστηκε και τους παρέδωσε στα χέρια των λεηλατιστών, και τους λεηλατούσαν, και τους επώλησε στους εχθρούς τους, ώστε δεν μπορούσαν πλέον να σταθούν μπροστά τους.

5. Ob hanc quoque idololatriam moechiae sororem uiginti tria milia domesticis obruncata gladiis diuinae irae litauerunt. Defuncto Iesu Naue derelincunt deum patrum suorum et seruiunt idolis Baalim et Astartis, et iratus dominus tradidit eos in manibus diripientium, et diripiebantur ab illis et uenumdabantur inimicis, nec poterant omnino subsistere a facie inimicorum suorum. 6. Quocumque processerant, manus erat super illos in mala, et compressati sunt ualde. Post quae instituit super illos deus Critas, quos Censores intellegimus. Sed nec istis obaudire perseuerauerunt. Vt quis critarum obierat, illi ad delinquendum supra quam patres eorum, abeundo post deos aliorum et seruiendo et adorando eos. 7. Itaque dominus iratus, quoniam quidem, ait, transgressi sunt gens ista pactum meum, quod disposui patribus eorum, et non audierunt uocem meam, et ego non aduertam ad auferendum uirum a facie eorum ex nationibus, quas reliquit decedens Iesus. Atque ita per omnes paene annales critarum et deinceps regum reseruatis gentium circumcolarum uiribus bello et captiuitate et iugo allophylorum iram dei pensauit Israel, quotienscumque ab illo maxime in idololatriam exorbitauerunt.

6. **Παντού όπου πήγαιναν, το χέρι του Κυρίου ήταν εναντίον τους για κακό, και ήρθαν σε μεγάλη αμηχανία.** Κατόπιν ο Θεός όρισε κριτές, κάτι σαν τους δικούς μας λογοκριτές, για να τους κρίνουν. Αλλά ούτε και σ'αυτούς δεν συνέχιζαν να υπακούν. Μόλις ο εκάστοτε κριτής πέθαινε, στρέφονταν στην ανομία περισσότερο απ'ότι οι πατέρες τους, πηγαίνοντας κατόπιν άλλων θεών, τους οποίους λάτρευαν και προσκυνούσαν.

6. Παντού όπου πήγαιναν, το χέρι του Κυρίου ήταν εναντίον τους για κακό, και ήρθαν σε μεγάλη αμηχανία. Κατόπιν ο Θεός όρισε κριτές, κάτι σαν τους δικούς μας λογοκριτές, για να τους κρίνουν. Αλλά ούτε και σ'αυτούς δεν συνέχιζαν να υπακούν. Μόλις ο εκάστοτε κριτής πέθαινε, στρέφονταν στην ανομία περισσότερο απ'ότι οι πατέρες τους, πηγαίνοντας κατόπιν άλλων θεών, τους οποίους λάτρευαν και προσκυνούσαν.

ΚΡΙΤ. 2:20-21

7. Γι' αυτό ο Κύριος θύμωσε, και είπε: **«Επειδή ο λαός ούτος παρέβη την διαθήκην μου, την οποίαν προσέταξα εις τους πατέρας αυτών, και δεν υπήκουσεν εις την φωνήν μου, και εγώ δεν θέλω εκδιώξει πλέον απ'έμπροσθεν αυτών ουδέν εκ των εθνών, τα οποία αφήκε ο Ιησούς ότε ετελεύτησε».** Έτσι λοιπόν βλέπουμε στα χρονικά των κριτών και των βασιλέων που τους διαδέχτηκαν, ότι τα έθνη γύρω τους δυνάμωναν, ενώ η οργή του Θεού τιμωρούσε τον Ισραήλ με πόλεμο, αιχμαλωσία και ξένο ζυγό όποτε απομακρυνόταν από τον Κύριο και στρεφόταν στην ειδωλολατρεία.

Κεφ. 4. Ο Θεός που επιτρέπει τους διωγμούς προστάζοντας παράλληλα τους Χριστιανούς να μη λατρέψουν άλλους θεούς, τους ωθεί στο μαρτύριο. Ο Χριστιανός οφείλει ν'αγωνιστεί σα στρατιώτης τυφλά αφοσιωμένος στο Στρατηγό του

IV. 1. *Hanc igitur si a primordio constat et prohibitam de tot tantisque praeceptis et numquam inpune commissam de tot tantisque documentis nec ullum tam superbum crimen deputari apud deum, quam huiusmodi transgressionem, ultro intellegere debemus diuinarum et denuntiationum et executionum intentionem iam tunc martyrii patrocinatam non modo non dubitandis, uerum etiam sustinendis, quibus scilicet locum fecerat prohibendo idololatriam. Aliter enim martyria non euenirent. Et utique auctoritatem suam praestruxerat uolens ea euenire quibus locum fecerat.*

2. *Nunc enim de dei uoluntate conpungimur, et ingeminat scorpium plagam, hanc negans, hanc accusans uoluntatem, ut aut alium deum insinuet, cuius haec non sit uoluntas, aut nostrum nihilominus destruat, cuius talis sit uoluntas, aut omnino neget uoluntatem dei, si ipsum negare non poterit.* 3. *Nos autem de deo alibi dimicantes et de reliquo corpore haereticae cuiusque doctrinae nunc in unam speciem congressionis certas praeducimus lineas, non alterius dei quam Israelis eam defendentes uoluntatem quae martyrii locum fecerit, tam ex praeceptis prohibitaе semper quam ex iudiciis punitae idololatriae.*

1. Είναι ολοφάνερο ότι εξ αρχής αυτή η λατρεία απαγορευόταν – από τόσο πολλές και σοβαρές εντολές – και όταν γινόταν, ακολουθούσαν πάντοτε εντυπωσιακές, παραδειγματικές τιμωρίες. Κι εφόσον ο Θεός θεωρεί αυτό το αμάρτημα ότι είναι η πλέον θρασύτατη παράβαση, καταλαβαίνουμε τη σημασία των θείων απειλών και την πραγματοποίησή τους, κι επίσης ότι το μαρτύριο που ο Κύριος επέτρεψε απαγορεύοντας την ειδωλολατρεία, όχι μόνο δεν τίθεται υπό αμφισβήτηση, αλλά και συστήνεται – ακόμα κι από τότε. Διαφορετικά, μαρτύρια δεν θα συνέβαιναν. Και σίγουρα η δική Του εξουσία έδωσε την εντολή να συμβούν, με το να τα επιτρέψει. Στον παρόντα καιρό βασανιζόμαστε από το τσίμπημα του σκορπιού που αμφισβητεί το θέλημα του Θεού.

2. Ο σκορπιός χτυπά ξανά και ξανά, αρνούμενος την εντολή (του Θεού) επικρίνοντάς την, είτε υπονοώντας την ύπαρξη άλλου θεού που δεν θέλει το μαρτύριο – απορρίπτοντας τον δικό μας που το θέλει – είτε αρνούμενος εντελώς το θέλημά Του αν δεν μπορεί να αρνηθεί τον ίδιο τον Κύριο.

3. Εμείς από τη μεριά μας αγωνιστήκαμε αλλού (*11) για το Θεό σχετικά με τις αιρετικές διδασκαλίες, και τώρα θα τραβήξουμε μπροστά μας ξεκάθαρες γραμμές (*12) όσον αφορά το συγκεκριμένο είδος (αιρετικών), (*13) και θα υποστηρίξουμε ότι το θέλημα που επιτρέπει το μαρτύριο δεν είναι θέλημα άλλου παρά του Θεού του Ισραήλ: διότι τα διατάγματά Του ανέκαθεν απαγόρευαν και τιμωρούσαν την ειδωλολατρεία.

(*11) Σε άλλα έργα. (*12) Μεταφορά παρμένη από τους αθλητικούς αγώνες. (*13) Οι Γνωστικοί οι οποίοι υπονοούσαν την ύπαρξη άλλου Θεού που δεν θέλει το μαρτύριο, ενώ απέρριπταν τον Θεό της Παλαιά Διαθήκης ως «κακό» και διάφορο από τον «καλό» Θεό της Καινής Διαθήκης.

Και αν η υπακοή μου στα διατάγματά Του συνεπάγεται το να υποστώ παθήματα, αυτό ακριβώς με προστάζει να κάνω προκειμένου να τηρήσω την εντολή Του: να υποφέρω ό,τιδήποτε, αντιστεκόμενος στην ειδωλολατρεία.

4. Σίγουρα (στην προκειμένη περίπτωση) ο Δημιουργός της εντολής απαιτεί την υποταγή μας – μιά υποταγή που θα φανεί με την ευκαιρία των γεγονότων (του διωγμού), κι αυτός είναι ο λόγος που τα επιτρέπει. Ο Θεός με διέταξε να μην αναφέρω καν άλλους θεούς – με λόγο προφορικό ή γραπτό –, να μη φτιάχνω θεούς ούτε να λατρεύω ή να δείχνω οποιαδήποτε μορφή ευσέβειας σε άλλον, παρά μόνο σε Εκείνον που με προστάζει, που φοβάμαι να μη με εγκαταλείψει γι' αυτό Τον αγαπώ με όλο μου το είναι, και Τον αγαπώ έως θανάτου.

5. Τον υπηρετώ σαν στρατιώτης ορκισμένος, (*14) και σαν τέτοιο με προκαλεί ο εχθρός. Αν παραδοθώ σ' αυτόν, γίνομαι κι εγώ εχθρός (του Θεού). Αν μείνω πιστός στον όρκο μου, αγωνίζομαι με όλες μου τις δυνάμεις στη μάχη, όπου με πληγώνουν, με κομματιάζουν, με σκοτώνουν. Ο Αρχηγός-αποδέκτης του όρκου του στρατιώτη, δεν είναι άλλος από Αυτόν που επιτρέπει το θάνατό του.

Κεφ. 5. Το να υποφέρουμε και να πεθάνουμε για την πίστη του αληθινού Θεού είναι καλό, μας εξασφαλίζει τη σωτηρία

1. Αυτό είναι το θέλημα του Θεού μου, το αντίδοτο στο τσίμπημα του σκορπιού. Αλλά ας προσέξουμε κι ένα άλλο χτύπημα, που αφορά το χαρακτήρα του θελήματός Του. Θα ήταν βαρετό να αποδείξουμε (ξανά) ότι ο Θεός μου είναι αγαθός, μιά αλήθεια που τώρα τελευταία την πληροφορήθηκαν από μας και οι Μαρκιωνίτες. Στο μεταξύ, αρκεί που ονομάζεται Θεός λόγω της ιδιότητας του αγαθού που Του αποδίδεται.

Si enim praeceptum obseruando uim patior, hoc erit quodammodo obseruandi praecepti praeceptum, ut id patiar per quod potero obseruare praeceptum, uim scilicet, quaecumque mihi imminet cauenda ab idololatria. 4. Et utique qui inponit praeceptum, extorquet obsequium. Non potuit ergo noluisse ea euenire per quae constabit obsequium. Praescribitur mihi, ne quem alium deum dicam, ne uel dicendo, non minus lingua quam manu, deum fingam neque alium adorem aut quo modo uenerer praeter unicum illum, qui ita mandat, quem et iubeor timere, ne ab eo deserar, et de omni substantia diligere, ut pro eo moriar.

5. Huic sacramento militans ab hostibus prouocor. Par sum illis, nisi illis manus dederō. Hoc defendendo depugno in acie, uulneror, concidor, occidor. Quis hunc militi suo exitum uoluit, nisi qui tali sacramento eum consignauit?

V. 1. Habes igitur dei mei uoluntatem. Occursum est huic plagae. Iam alium ictum consideremus de uoluntatis qualitate.

Longum est, ut deum meum bonum ostendam, quod iam a nobis didicerunt Marcionitae. Deum interim sufficit dici, ut necesse sit bonum credi.

(*14) Μιά παρομοίωση ιδιαίτερα αγαπητή στον Τερτυλλιανό, που συσχετίζει τη στρατιωτική με τη Χριστιανική πειθαρχία. Απηχεί το Β' ΤΙΜ. 2|Β|:3.

2. *Malum enim deum qui praesumpserit, constare in utroque non poterit: aut deum negare debet quem malum existimavit, aut bonum dicere quem deum pronuntiauerit. Bona igitur erit et uoluntas eius qui nisi bonus non erit deus.*

3. *Probabit hoc etiam ipsius rei bonitas quam deus uoluit, martyrii dico, quia bonum non nisi bonus uoluit. Bonum contendo martyrium apud eundem deum, a quo et prohibetur et punitur idololatria. Obnititur enim et aduersatur idololatriae martyrium. Malo autem obniti et aduersari nisi bonum non potest.*

4. *Non quasi negem esse aemulationem tam malorum inter se quam et bonorum, sed alia condicio est huius tituli. Martyrium enim non de communi aliqua militia certat cum idololatria, sed de sua gratia; liberat enim ab idololatria. Quod a malo liberat, quis non bonum pronuntiabit? Quid aliud est aduersatio idololatriae atque martyrii quam mortis et uitae?*

5. *In tantum uita martyrio deputabitur, quantum morti idololatria. Vitam qui malum dixerit, habet mortem, quam bonum dicat. Est et haec peruersitas hominum salutaria excutere, exitiosa suscipere, periculosa conquirere, medicamina deuitare, aut mori denique citius quam curari desiderare.*

6. *Nam et medicinae praesidium plures qui refugiunt: plures enim stulti, plures timidi et male uerecundi. Et est plane quasi saeuitia medicinae de scalpello deque cauterio, de sinapis incendio; non tamen secari et inuri et extendi*

2. Γιατί όποιος υποθέσει ότι ο Θεός είναι κακός, δεν θα μπορέσει να υποστηρίξει τα επιχειρήματά του: ή θα αναγκαστεί να παραδεχτεί ότι (ο Θεός) δεν είναι Θεός επειδή (τάχα) είναι κακός, ή ότι είναι σίγουρα καλός επειδή είναι Θεός. Άρα το θέλημα του καλού και του Θεού, είναι καλό.

3. Η ωφέλεια του πράγματος που ο Θεός θέλει – εννοώ το μαρτύριο – θα το αποδείξει αυτό, επειδή μόνο ο αγαθός επιθυμεί το αγαθό. **Σθεναρρά υποστηρίζω ότι το μαρτύριο είναι αγαθό διότι το απαιτεί ο Θεός ο οποίος απαγορεύει και τιμωρεί την ειδωλολατρεία.** Γιατί το μαρτύριο μάχεται και αντιστέκεται στην ειδωλολατρεία. Και το να μάχεσαι και να αντιστέκεσαι στο κακό, δεν είναι άραγε καλό;

4. Δεν αρνούμεθα ότι και τα κακά πράγματα πολλές φορές έρχονται σε προστριβές αναμεταξύ τους, όπως και τα καλά – αλλά αυτό είναι άλλη περίπτωση. Το μαρτύριο αντιμάχεται την ειδωλολατρεία, όχι επειδή είναι κακά και τα δύο, αλλά επειδή το μαρτύριο είναι καλό και προσφέρει τη λύτρωση από την ειδωλολατρεία. Δεν είναι καλό αυτό που μας λυτρώνει από την ειδωλολατρεία; Η αντίθεση ανάμεσα στην ειδωλολατρεία και το μαρτύριο, είναι η αντίθεση ανάμεσα στο θάνατο και στη ζωή.

5. **Το μαρτύριο λογαριάζεται για ζωή, και η ειδωλολατρεία για θάνατος.** Όποιος θεωρεί τη ζωή κάτι κακό, ας μιλά για το θάνατο με καλά λόγια. Αυτή η ιδιογνωμοσύνη είναι χαρακτηριστικό των ανθρώπων: απορρίπτουν τα ωφέλιμα και αποδέχονται τα επιβλαβή, αποφεύγουν τις επώδυνες θεραπείες και, μ' ένα λόγο, **προτιμούν να πεθάνουν παρά να γιατρευτούν.**

6. Πολλοί αποφεύγουν και τους γιατρούς, άλλοι από παραλογισμό, άλλοι από φόβο και δήθεν σεμνότητα. Η θεραπευτική είναι φαινομενικά σκληρή γιατί χρησιμοποιεί το νυστέρι, το πυρωμένο σίδερο και την καυτερή μουστάρδα, όμως στην προκειμένη περίπτωση δεν είναι κακό να

σε κόψουν και να σε κάψουν και να σε τραβήξουν και να σε χαράξουν, γιατί αυτός ο πόνος θα σου κάνει καλό. Δέχεσαι να υποστείς τη θεραπεία επειδή δεν προκαλεί πόνο από μόνη της, αλλά επειδή είναι αναγκαία λόγω του πόνου.

7. Η ωφέλεια που προκύπτει αντισταθμίζει την οδύνη. **Ο ίδιος άνθρωπος που στενάζει και βογγά στα χέρια του γιατρού, θα βάλει στα χέρια αυτά την αμοιβή τους, θα πει ότι ανήκουν στον καλύτερο χειρουργό, και δεν θα θυμάται πόσο σκληρά του φέρθηκαν.** Έτσι είναι και το μαρτύριο: μας πονά, αλλά είναι για τη σωτηρία μας. Ο Θεός μπορεί να μας εξασφαλίσει την αιώνια ζωή χρησιμοποιώντας τη φωτιά και το μαχαίρι, και άλλες οδυνηρές θεραπείες.

8. Και θα θαυμάσετε το γιατρό τουλάχιστον σ' αυτό τον τομέα: ότι δηλαδή χρησιμοποιεί ως επί το πλείστον θεραπείες με χαρακτηριστικά παρόμοια με αυτά των ασθενειών, ώστε να τις εξουδετερώνει, και φαίνεται σα να βοηθάει αντίστροφα, όταν ενισχύει αυτά που προκαλούν τον πόνο. Στον πυρετό δημιουργεί περισσότερη ζέση, σκεπάζοντας τον ασθενή με περισσότερα σκεπάσματα. Αναχαιτίζει τη φλεγμονή αφήνοντας τον ασθενή να διψά, σχεδόν να βασανίζεται. Περιορίζει την υπερχειλίση της χολής με πικρά φάρμακα, και σταματάει την αιμορραγία ανοίγοντας παραπλευρώς μιά μικρή φλέβα.

9. Όμως κατηγορείτε το Θεό εξαιτίας της ζηλοτυπίας Του, αν διάλεξε να συναγωνιστεί μιά αρρώστεια και να κάνει καλό (στον άνθρωπο) με τον τρόπο της ασθένειας, να καταστρέψει το θάνατο θανατώνοντας, να διαλύσει το φόνο σκοτώνοντας, να αφανίσει τα βασανιστήρια βασανίζοντας, να καταργήσει την τιμωρία τιμωρώντας, να δώσει ζωή παίρνοντάς την, να βοηθήσει τη σάρκα πληγώνοντάς την, **να διατηρήσει την ψυχή αρπάζοντάς την.**

morderique idcirco malum, quia dolores utiles affert, nec quia tantummodo contristat, recusabitur, sed quia necessario contristat, adhibebitur.

7. *Horrorem operis fructus excusat. Vlulans denique ille et gemens et mugiens inter manus medici postmodum easdem mercede cumulabit et artifices optimas praedicabit et saeuas iam negabit. Sic et martyria desaeuiunt, sed in salutem. Licebit et deo in uitam aeternam per ignes et gladios et acerba quaeque curare.*

8. *Sed medicum quidem miraberis etiam in illo, quod ferme pares adhibet qualitates medellarum aduersus qualitates querellarum, cum quasi de peruerso auxiliatur per ea subueniens per quae laboratur. Nam et calores caloribus amplius onerando compescit et ardores siti potius macerando restinguit et fellis excessus amarum quibusque potiunculis colligit et sanguinis fluxus defusa insuper uenula reuocat.*

9. *Deum uero et quidem zeloten culpandum existimabis, si uoluit certare cum causa et iniuriae aemulando prodesse, mortem morte dissoluere, occisionem occisione dispargere, tormentis tormenta discutere, supplicia suppliciis euaporare, uitam auferendo conferre, carnem laedendo iuuare, animam eripiendo seruare.*

10. *Peruersitas, quam putas, ratio est; quod saeuitiam existimas, gratia est. Ita deo de momentaneis aeterna medicante magnifica bono tuo deum tuum; incidisti in manus eius, sed feliciter incidisti. Incidit et ille in aegritudines tuas. Homo semper prior negotium medico facit, denique sibimet ipse periculum mortis attraxit.*

11. *Acceperat a domino suo ut a medico satis utilem disciplinam secundum legem uiuendi, ut omnia quidem ederet, ab una solummodo arbuscula temperaret, quam ipse medicus inportunam interim nouerat.*

12. *Audiit ille quem maluit et abstinentiam rupit.*

Edit illicitum et transgressione saturatus in mo-rtem cruditauit, dignissimus bona fide in totum perire quia uoluit.

Sed dominus sustentata feruura delicti, donec tempore medicina temperaretur, paulatim remedia composuit, omnes fidei disciplinas et ipsas aemulas uitio, uerbum mortis uerbo uitae rescindentes, auditum transgressionis auditu deuotionis limantes.

Ita, et cum mori praecipit medicus ille, ueternum mortis excludit.

13. *Quid grauatur nunc pati homo ex remedio quod non est tunc grauatus pati ex uitio? Displicet occidi in salutem cui non displicuit occidi in perditionem? Nausiabit ad antidotum qui hiauit ad uenenum?*

10. Αυτό που θεωρείτε αδικία, είναι λογική. Κι ό,τι λογαριάζετε για σκληρότητα, είναι αγάπη. Βλέποντας λοιπόν πως **ο Θεός με ένα σύντομο πόνο σας εξασφαλίζει αιώνια θεραπεία**, δοξάστε το Θεό σας για την τύχη σας – γιατί είσαστε τυχεροί που πέσατε στα χέρια Του. **Αναγκάστηκε ν' ασχοληθεί με τις ασθένειές σας**. Ο άνθρωπος δημιούργησε τις ασθένειες που χρειάζονται γιατρό, προκαλώντας μόνος του το θάνατό του.

11. Ο Κύριός του, σαν καλός γιατρός, **του είχε δώσει τον κανόνα της υγιεινής ζωής** – να τρώει από όλους τους καρπούς του κήπου, εκτός από ένα δεντράκι που ο ίδιος ο Γιατρός είχε χαρακτηρίσει επικίνδυνο.

12. Και ο άνθρωπος άκουσε αυτόν που δεν έπρεπε, εγκατέλειψε την αυτο-πειθαρχία, έφαγε από το απαγορευμένο, και το αμάρτημα του προκάλεσε δυσπεψία που επέφερε σχεδόν θάνατο. Και σίγουρα του άξιζε να χάσει τη ζωή του: αυτό δεν ήθελε άλλωστε; Από το αμάρτημα απέκτησε όγκο που έπαθε φλεγμονή – μιά ασθένεια που υπέμεινε μέχρι να έρθει ο καιρός που θα ετοιμαζόταν το φάρμακο, οπότε ο Κύριος σταδιακά ετοίμασε τις μεθόδους της θεραπείας, όλους τους κανόνες της πίστης που είναι παρόμοιοι με την αιτία της ασθένειας: ο λόγος της ζωής ακυρώνει το λόγο του θανάτου, και το άκουσμα της υποταγής αναιρεί το άκουσμα της ανομίας. Έτσι, όταν ο Γιατρός προστάζει κάποιον να πεθάνει, είναι για να τον βγάλει από το λήθαργο του θανάτου.

13. Γιατί ο άνθρωπος που πρόθυμα υπέφερε την αρρώστεια, αρνείται τώρα να υποστεί τη θεραπεία; Επιθύμησε το θάνατο που τον έστειλε στην απώλεια: **γιατί δε θέλει τώρα το θάνατο που θα του εξασφαλίσει σωτηρία**; Θα σιχαθεί να πιεί το αντίδοτο, αυτός που ρούφηξε πρόθυμα το δηλητήριο;

Κεφ. 6. Οι μάρτυρες παρουσιάζονται ως αγωνιστές της πίστης που νικούν τον εχθρό της ψυχής, και ως πρωταθλητές που αγωνίζονται για το στεφάνι της θείας δόξας. Ο θάνατος τους εξασφαλίζει σωτηρία και αιώνια ζωή

1. Ο αγώνας που ο Θεός ετοίμασε για μας είναι το μαρτύριο: θα δοκιμαστούμε με τον εχθρό, ώστε ο Κύριος να χτυπήσει τον εχθρό μέσω του ανθρώπου που εκείνος διάλεξε να χτυπήσει. Αυτό δείχνει γενναιοδωρία εκ μέρους του Θεού, και όχι σκληρότητα. **Αφού έσωσε τον άνθρωπο** μέσα από τα δόντια του εχθρού **διά της πίστεως**, θέλησε να τον κάνει να κατατροπώσει τον εχθρό με το θάρρος του, ώστε να μη σωθεί απλώς από τον εχθρό, αλλά και να τον νικήσει εντελώς.

2. Ευαρεστήθηκε τώρα να καλέσει για να δοξάσει ανθρώπους που προηγουμένως είχε απλώς σώσει, ώστε αυτοί που χαιρόνταν για τη σωτηρία τους, να παραληρούν από χαρά όταν στεφανωθούν. Την ευθυμία με την οποία ο κόσμος γιορτάζει αυτούς τους αγώνες, τους μαχητικούς εορτασμούς και τους αγώνες της δεισιδαιμονίας των Ελλήνων που είναι ταυτόχρονα λατρεία και διασκέδαση, την είδαμε κι εδώ στην Αφρική. Η Καρχηδόνα ενοχλείται από τις πόλεις που μέχρι τώρα στέλνουν τα συγχαρητήριά τους χωριστά, γιατί αυτή απέκτησε τους Πυθικούς αγώνες αφού το ιπποδρόμιο είχε πλέον γεράσει. 3. Ο κόσμος πιστεύει ότι αυτός είναι ο καλύτερος τρόπος να δοκιμάζονται οι επιδόσεις, να συναγωνίζονται οι δεξιότητες, να αναδεικνύονται σώματα και φωνές. Ανταμοίβονται με τη φήμη, κρίνονται με τη δημόσια εμφάνιση, και χαιρόνται με την απόφαση. Κατά τη διάρκεια των αγώνων υπάρχουν τραυματισμοί: οι γροθιές τους κάνουν να ζαλίζονται, οι κλωτσιές χτυπούν σαν ορμητικά κριάρια, τα γάντια της πυγμαχίας κατακρεουργούν, τα μαστίγια αυλακώνουν το δέρμα.

VI. 1. *Sed si certaminis nomine Deus nobis martyria proposuisset, per quae cum aduersario experiremur, ut, a quo libenter homo elisus est, eum iam constanter elidat, hic quoque liberalitas magis quam acerbitas dei praeest. Euulsum enim hominem de diaboli gula per fidem iam et per uirtutem inculcatorem eius uoluit efficere, ne solummodo euasisset, uerum etiam euicisset inimicum.*

2. *Amavit, qui uocauerat in salutem, inuitare et ad gloriam, ut, qui gaudeamus liberati, exultemus etiam coronati. Agonas istos, contentiosa sollemnia et superstitiosa certamina Graecorum et religionum et uoluptatum, quanta gratia saeculum celebret iam et Africae licuit. Adhuc Carthaginem singulae ciuitates gratulando inquietant donatam Pythico agone post stadii senectutem.*

3. *Ita ab aeuo dignissimum creditum est studiorum experimentum committere, artes corporum et uocum de praestantia expendere, praemio indice, spectaculo iudice, sententia uoluptate. Qua nuda sunt praelia, non nulla sunt uulnera; pugni quassant, calces arietant, caestus dilaniant, flagella dilacerant.*

4. *Nemo tamen agonis praesidem suggillans erit, quod hornines uiolentiae obiectat. Iniuriarum actiones extra stadium. Sed, quantum liuores illi et cruores et uibices negotiantur, intende: coronas scilicet et gloriam et dotem, priuilegia publica, stipendia ciuica, imagines, statuas et, qualem potest praestare saeculum, de fama aeternitatem, de memoria resurrectionem.*

5. *Pycetes ipse non queritur dolere se, nam uult; corona premit uulnera, palma sanguinem obscurat; plus uictoria tumet quam iniuria. Hunc tu laesum existimabis, quem uides laetum? Sed nec uictus ipse de agonotheta casum suum exprobrabit.*

6. *Deum dedecebit artes et disciplinas suas educere in medium, in hoc saeculi spatium, in spectaculum hominibus et angelis et uniuersis potestatibus? Carnem atque animam probare de constantia atque tolerantia? Dare huic palmam, huic honorem, illi ciuitatem, illi stipendia? etiam quosdam reprobare et castigatos cum ignominia submouere? Nimirum praescribis deo, quibus temporibus aut modis aut locis de familia sua iudicet, quasi non et praeiudicare iudici congruat.*

7. *Quid nunc, si non certaminis nomine in martyria fidem exposisset, sed et proprii profectus, nonne oportebat illam habere aliquem spei cumulum, cui studium suum cogeret uotumque suspenderet, quo eniteretur ascendere, cum terrena quoque officia in gradus aestuent? Aut quomodo multae mansiones apud patrem, si non pro uarietate meritorum?*

4. Όμως κανείς δεν θα κατηγορήσει τον επόπτη των αγώνων ότι εκθέτει ανθρώπους σε βιαιοπραγίες. Κανείς δεν θα κάνει μήνυση για τραυματισμό μέσα στον ιππόδρομο. Αντίθετα, **οι εκδορές, τα αιματώματα και τα πρηξίματα θα εξασφαλίσουν σ'αυτούς τους ανθρώπους στεφάνια και δόξα, δώρα και πολιτικά πρόνομια**, συνεισφορές από τους πολίτες, εικόνες, αγάλματα – κι αυτά που ο κόσμος μπορεί να δώσει: την αιωνιότητα της φήμης, και την ανάσταση της ενθύμησης.

5. Ο πυγμαχός δεν παραπονιέται για τον πόνο, γιατί τον θέλησε. **Το στεφάνι κλείνει τις πληγές, η δάφνη καλύπτει το αίμα: πίο πολύ τον νοιάζει η νίκη, παρά οι πληγές του. Κι ούτε σου φαίνεται πληγωμένος, αφού τον βλέπεις τόσο ευτυχισμένο.** Αλλά ούτε και ο νικημένος θα κατηγορήσει τον επόπτη του αγώνα για την ατυχία του.

6. **Γιατί λοιπόν σας φαίνεται παράξενο που ο Θεός παρουσιάζει δημοσίως τους δικούς Του αγώνες με τους δικούς Του κανονισμούς στο ανοιχτό στάδιο του κόσμου, για να τους δουν οι άνθρωποι, οι άγγελοι, κι όλες οι δυνάμεις κι εξουσίες;** Για να δοκιμάσει τη σταθερότητα και την αντοχή σάρκας και πνεύματος; Για να δώσει σ' άλλον δάφνινο στεφάνι, σε άλλον διακρίσεις, σε άλλον πολιτογράφηση, σε άλλον μισθό; Επίσης για να τιμωρήσει μερικούς, και μετά να τους διώξει ντροπιασμένους; Εσείς θα πείτε στο Θεό πότε, πως και που θα δοκιμάσει τους δικούς Του αγωνιστές, σαν να μην είχε ο Κριτής την εξουσία της πρόκρισης;

7. Κι αν (ο Κύριος) είχε θελήσει η πίστη να υποφέρει, όχι χάριν του αγώνα αλλά για δική της ωφέλεια, πάλι εκείνη θα έλπιζε ν' ανέβει ψηλότερα, πειθαρχώντας και περιορίζοντας προσωπικούς πόθους κι επιθυμίες, σαν τους υπαλλήλους που ελπίζουν σε προαγωγή. Αυτό το νόημα – **των διαφόρων βραβείων** – δεν έχει η φράση «στην οικία του Πατρός μου είναι οικήματα πολλά»;

1 ΚΟΡ. 15:41

Και πως ο «αστήρ διαφέρει αστέρος κατά την δόξαν», αν όχι στη διαφορά της λάμψης τους; 8. Αν όμως η αύξηση της λάμψης εξαρτάται από το μέγεθος της πίστης, αυτό το κέρδος πρέπει να κοστίζει μεγάλη προσπάθεια, έντονο πόνο, βασανιστήρια, θάνατο.

Αλλά σκεφτήτε την ανταμοιβή, όταν πληρώνει ο άνθρωπος με τη σάρκα του και τη ζωή του – δηλ. **ό,τι πινό πολύτιμο του έχει δοθεί από το χέρι του Θεού**, και από την πνοή Του. Τα δίνει, γιά να τα πάρει πίσω. Πληρώνει με τα ίδια αγαθά, τα οποία αγοράζει.

9. Ο Θεός είχε προβλέψει και τις άλλες αδυναμίες τις συναφείς με την κατάσταση του ανθρώπου – **τις μηχανορραφίες του εχθρού, την απατηλή όψη των πλασμάτων, τις παγίδες του κόσμου**. Ότι η πίστη θα κινδύνευε, ακόμα και μετά τη βάπτιση. **Ότι οι περισσότεροι σωσμένοι θα χάνονταν ξανά επειδή λέρωσαν το φόρεμα του γάμου, κι επειδή δεν είχαν λάδι γιά τις λαμπάδες τους**. Ότι θα είναι σαν απολωλότα που πρέπει να αναζητηθούν σε δάση και βουνά, και να μεταφερθούν πάνω στους ώμους. Γι'αυτό ο Κύριος έδωσε σαν δεύτερη παρηγοριά και τελευταία αρωγή τον αγώνα του μαρτυρίου και τη **βάπτιση στο αίμα** – που είναι πλέον οριστική εξασφάλιση της πίστης.

10. Γιά τους ανθρώπους που βιώνουν αυτά, ο Δαβίδ λέει: «**Μακάριοι εκείνοι των οποίων συνχωρήθησαν αι ανομίες, και των οποίων εσκεπάσθησαν αι αμαρτίαι. Μακάριος ο άνθρωπος εις τον οποίον ο Κύριος δεν θέλει λογίζεσθαι αμαρτίαν.**» Γιατί καμία αμαρτία πλέον δεν βαρύνει τους μάρτυρες, που δίνουν τη ζωή τους μέσα σ'αυτή τη βάπτιση (του αίματος). 11. «**Η αγάπη καλύπτει πλήθος αμαρτιών**», και μάρτυρας γίνεται όποιος αγαπάει το Θεό με όλη τη δύναμή του (με την οποία αντέχει στο μαρτύριο) και με όλη τη ζωή του (την οποία θυσιάζει γιά τον Κύριο.)

ΡΩΜ. 4:7-8

1 ΠΕΤΡ. 4:8

ΜΑΤΘ. 22:37

Quomodo et stella ab stella distabit in gloria, nisi pro diuersitate radiorum? 8. Porro et si fidei propterea congruebat sublimitati et claritatis aliqua prolatio, tale quid esse oportuerat illud emolumentum, quod magno constaret: labore, cruciatu, tormento, morte. Sed respice compensationem, cum Caro et anima dependitur--quibus in homine carius nihil est, alterum manus dei, alterum flatus, -- ipsa dependi in profectum quorum est profectus, ipsa erogari quae lucri fiant, eadem pretia quae et merces.

9. Prospexerat et alias deus inbecillitates condicionis humanae, aduersarii insidias, rerum tallacias, saeculi retia, etiam post lauacrum periclitaturam fidem, perituros plerosque rursus post salutem, qui uestitum obsoletassent nuptialem, qui faculis oleum non praeeparassent, qui requirendi per montes et saltus et umeris essent reportandi. Posuit igitur secunda solacia et extrema praesidia, dimicationem martyrii et lauacrum sanguinis exinde secuturum.

10. De cuius felicitate Dauid: beati quorum dimissae sunt iniquitates et quorum tecta sunt peccata. Beatus cui non inputauerit deus delictum. Proprie enim martyribus nihil iam reputari potest, quibus in lauacro ipsa uita deponitur.

11. Sic dilectio operit multitudinem peccatorum, quae deum scilicet diligens ex totis uiribus suis, quibus in martyrio decertat, ex tota anima sua, quam pro Deo ponit, hominem martyrem excudit.

Haec tu remedia, consilia, iudicia, spectacula etiam dei atrocitatem uocabis? Sanguinem hominis deus concupiscit? et tamen ausim dicere, si et homo regnum dei, si et homo certam salutem, si et homo secundam regenerationem. Nulla compensatio inuidiosa est in qua aut gratiae aut iniuriae communis est ratio.

VII. 1. *Incutiat adhuc scorpius homicidam deum uentilans, horrebo plane spurcum blasphemiae flatum de haeretico ore foetentem, sed et talem deum de fiducia rationis amplectar, qua ratione etiam ipse se plus quam homicidam pronuntiauit ex sophiae suae persona, uoce Solomonis. Sophia, inquit, iugulauit filios suos. Sophia sapientia est. Sapienter utique iugulauit, dum in uitam, et rationaliter, dum in gloriam.*

2. *O parricidii ingenium! O sceleris artificium! O argumentum crudelitatis, quae idcirco occidit, ne moriatur quem occiderit! Et ideo quid sequitur? Sophia in exitibus cantatur hymnis; cantatur enim et exitus martyrum. Sophia in plateis de constantia agit; bene enim filios suos iugulat. [3] Super summos autem muros confisa dicit, cum quidem secundum Eseiā hic exclamat: ego dei sum; et hic uociferatur: in nomine Iacob; et alius inscribit: in nomine Israelis.*

Θα το ονομάσεις θεραπεία, συμβουλή, κρίση, θέαμα, ή μήπως απόδειξη της βαρβαρότητας του Θεού; Θέλει ο Θεός το θάνατο του ανθρώπου; Τολμώ να πω πως ναι, αν κι ο άνθρωπος απ'τη μεριά του θέλει τη βασιλεία των ουρανών, τη σίγουρη σωτηρία, τη δεύτερη γέννηση. Είναι μιά συμφέρουσα συναλλαγή, η οποία προβλέπει – πολύ δίκαια – ότι θα συμμετέχουμε όχι μόνο στα κέρδη, αλλά και στις δαπάνες.

Κεφ. 7. Ο Θεός επιτρέπει να πεθάνουμε για να μας χαρίσει μιά αιωνιότητα δόξας

1. Αν ο σκορπιός συνεχίσει να μαστιγώνει τον αέρα με την ουρά του και να μας κατηγορεί ότι έχουμε για Θεό ένα φονιά, θα νιώσω φρίκη με τον οχετό της βλασφημίας που βγαίνει από το αιρετικό του στόμα. Και θα αγκαλιάσω αυτόν το Θεό με τη βεβαιότητα που μου δίνει η λογική: με αυτή τη λογική, ο ίδιος ο Κύριος ονόμασε τον Εαυτό Του, στο πρόσωπο της Σοφίας Του, διά στόματος Σολομώντος, κάτι παραπάνω από φονιά. «*Η Σοφία, λέει, έσφαξε τα παιδιά της.*» (*15) Και βέβαια τα έσφαξε με φρόνηση, για να ζήσουν, και με λογική, για να δοξαστούν.

2. Πόσο σοφό το γονικό έγκλημα! Πόσο επιδέξιο! Να η απόδειξη της «σκληρότητας» που σκοτώνει για να σώσει από το θάνατο! Και ποίο το αποτέλεσμα; Ο ύμνος της Σοφίας ακούγεται «*εν ταις εισόδοις των πυλών*» αλλά κι ο θάνατος των μαρτύρων εξυμνείται με τραγούδια. Η Σοφία είναι αυστηρή στους δρόμους της πόλεως, γιατί σκοτώνει τα παιδιά της για καλό. (*16)

3. Κι από την κορυφή των τειχών μιλά με βεβαιότητα όταν – όπως λέει ο Ησαΐας – ο ένας φωνάζει, «*Εγώ είμαι του Κυρίου*», κι ο άλλος «*ονομάζεται με το όνομα Ιακώβ*», ενώ ο άλλος γράφει επονομαζόμενος «*με το όνομα Ισραήλ*».

ΠΑΡ. 1:20-21

ΗΣ. 44:5

(*15) Κοίτα: ΠΑΡΟΙΜ. 9[Θ]:2, «έσφαξε τα σφάγια αυτής» Μασωρητικό-Βάμβας, στη μετάφραση των Εβδομήκοντα «θύματα». Και ο Αυγουστίνος στο De Civ. Dei, xvi 20, συσχετίζει τα «θύματα» με τη «θύσια» των μαρτύρων.

(*16) Πάντα σύμφωνα με τη μετάφραση των Εβδομήκοντα, η οποία βέβαια δεν είναι αλάνθαστη.

Ω καλή μητέρα! Πως θάθελα κι εγώ να συγκαταλέγομαι ανάμεσα στα παιδιά της, γιά να με σκοτώσει! Θέλω να με σκοτώσει, ώστε να γίνω υιός. Αλλά σκοτώνει μόνο, ή και βασανίζει; Γιατί ο Θεός σε ένα άλλο εδάφιο λέει: «**θα περάσω αυτούς διά πυρός, και θέλω καθαρίσει αυτούς ως καθαρίζεται το αργύριον, και θέλω δοκιμάσει αυτούς ως δοκιμάζεται το χρυσίον.**»

ZAX. 13:9

4. Πως; Με τα βασανιστήρια και τη φωτιά της τιμωρίας, τη δοκιμασία της πίστης. Κι ο απόστολος γνωρίζει τι Θεό έχουμε, όταν γράφει: «**τον ίδιον εαυτού Υιόν δεν εφείσθη, αλλά παρέδωκεν αυτόν υπέρ πάντων ημών, πως και μετ'αυτού δεν θέλει χαρίσει εις ημάς τα πάντα;**» Βλέπετε πως η θείκη Σοφία σκότωσε το δικό Της πρωτότοκο και μονογενή Υιό, που όχι μόνο επρόκειτο να ζήσει, αλλά και να χαρίσει τη ζωή σε πολλούς.

PQM. 8:32

5. Μπορώ να πω με τη Σοφία του Θεού: ο Χριστός παραδόθηκε γιά τις παραβάσεις μας. **Ήδη η Σοφία έσφαξε και τον εαυτό της.** Οι λέξεις δεν είναι μόνο ήχοι αλλά και έννοιες, και δεν πρέπει να γίνονται αντιληπτές από τ'αυτιά μόνο, αλλά και από το νου. **Όποιος δεν καταλαβαίνει νομίζει πως ο Θεός είναι σκληρός.** Παρ'όλα αυτά, ακόμα και γιά όποιον δεν καταλαβαίνει, υπάρχει το εξής γιά να εμποδίσει την τραχύτητα της λανθασμένης κατανόησης:

(PQM. 4:25)

6. «**Διότι**», λέει ο απόστολος, «**ποιός γνώρισε τον νου του Κυρίου; Ή ποιός έγινε σύμβουλος Του γιά να Τον διδάξει; Ή ποιός Του έδειξε τρόπους κατανόησης;**» Ο κόσμος βέβαια θεωρεί φυσιολογικό το να ικανοποιείται με ανθρωποθυσίες η Άρτεμη των Σκυθών, ο Ερμής των Γαλατών, ή ο Κρόνος των Αφρικανών. Ακόμα και στο σημερινό Λάτιο, στη μέση της πόλης προσφέρουν στο Δία να πιεί ανθρώπινο αίμα, και κανείς δεν το συζητάει, ούτε φαντάζεται πως συμβαίνει χωρίς να υπάρχει λόγος, ή ότι το θέλει ο θεός τους χωρίς να έχει αξία.

PQM. 11:34

O bonam matrem! opto et ipse in filios eius redigi, ut ab ea occidar; opto occidi, ut filius fiam. Solum autem iugulat filios suos, an et torquet? Audio enim et alibi dicentem deum: uram illos sicut uritur aurum, et probabo illos sicuti probatur argentum.

4. *Vtique per tormenta ignium et suppliciorum, per martyria fidei examinatoria. Scit et apostolus qualem deum adscripserit, cum scribit: si deus filio suo non percit, sed pro nobis tradidit illum, quomodo non et cum illo omnia condonauit nobis? Vides, quomodo etiam proprium suum filium primogenitum et unigenitum sophia diuina iugulauerit, utique uicturum, immo et ceteros in uitam redacturum.* 5. *Possum dicere cum sophia dei: Christus est qui se tradidit pro delictis nos-tris. Iam et semetipsam sophia trucidauit. Verbo non sono solo sapiunt, sed et sensu, nec auribus tantummodo audienda sunt, sed et mentibus. Crudelem deum, qui non intellegit, credit. Quamquam et non intellegenti posita sententia est, quae temeritatem cohibeat aliter intellegendi.*

6. *Quis enim, inquit, cognouit sensum domini? aut quis illi consiliarius fuit, qui eum instruat, aut uiam intellegentiae quis demonstrauit illi? Sed enim Scytharum Dianam aut Gallorum Mercurium aut Afrorum Saturnum hominum uictima placari apud saeculum licuit, et Latio ad hodiernum Ioui media in urbe humanus sanguis ingustatur, nec quisquam retractat aut non rationem praesumit aliquam aut inaestimabilem dei sui uoluntatem.*

7. *Si noster quoque deus propriae hostiae nomine martyria sibi depostulasset, quis illi exprobrasset funestam religionem et lugubres ritus et aram rogum et pollinctorem sacerdotem, et non beatum amplius reputasset quem deus comedisset?*

7. Αν ο δικός μας Θεός απαιτούσε το μαρτύριο σαν δική Του θυσία, ποιός θα Τον επιτιμούσε για τη θανάσιμη θρησκεία, τις πένθιμες τελετές, την πυρά στο βωμό και τον ιερέα-νεκροθάφτη; Ποιός δεν θα θεωρούσε μάλλον ευτυχή τον άνθρωπο που θα κατάπινε ο Θεός;

Κεφ. 8. Οι λατρευτές του αληθινού Θεού ανέκαθεν εδιώκοντο. Το χρέος του πιστού είναι να υπερασπίσει την αλήθεια χωρίς να λογαριάσει τη ζωή του

VIII. 1. *Vnum igitur gradum insistimus et in hoc solum prouocamus, an praecepta sint a deo martyria, ut credas ratione praecepta, si praecepta cognoueris, quia nihil deus non ratione praeceperit. Siquidem honorata est apud illum mors religiosorum ipsius, ut canit Dauid, non, opinor, ista communis et omnium debitum --- atquin ista etiam ignominiosa est ex elogio transgressionis et merito damnationis --- sed illa quae in ipso aditur ex testimonio religionis et proelio confessionis pro iustitia et sacramento.*

1. Ως εκ τούτου εμμένουμε σ'αυτή τη θέση, και, όσον αφορά αυτό το ζήτημα μόνο θα εξετάσουμε αν το μαρτύριο είναι θέλημα Θεού, ώστε να πιστέψετε ότι δεν είναι κάτι παράλογο, γιατί **αποκλείεται ο Θεός να θέλει κάτι παράλογο.** Εφόσον ο θάνατος των οσίων του Κυρίου είναι πολύτιμος ενώπιόν Του, καθώς ψάλλει ο Δαβίδ, (ΨΑΛΜ. 116:15) και νομίζω πως δεν είναι ο θάνατος του συνόλου των ανθρώπων γενικά, ο οποίος είναι ένα χρέος που όλοι οφείλουν – **επαίσχυντο λόγω της παράβασης, και η δίκαιη ανταπόδοση της καταδίκης που τον επέβαλε** – αλλά εκείνος ο άλλος θάνατος που προκαλεί η θρησκευτική μας μαρτυρία κι ο αγώνας μας να ομολογούμε σύμφωνα με τη δικαιοσύνη και το μυστήριο (της βάπτισής μας). (*17)

2. *Sicut Ezeias, uidete inquit, quomodo perit iustus, et nemo excipit corde, et uiri iusti auferuntur, et nemo animaduertit; a facie enim iniustitiae perit iustus et erit honor sepulturae eius. Habes hic quoque et praedicationem et remunerationem martyriorum. A primordio enim iustitia uim patitur.*

2. Καθώς λέει ο Ησαΐας, «Ο δίκαιος αποθνήσκει, και ουδείς βάλλει τούτο εν τη καρδία αυτού. Και οι άνδρες ελέους συλλέγονται, χωρίς να εννοή τις, ότι ο δίκαιος συλλέγεται απ' έμπροσθεν της κακίας. Θέλει εισέλθει εις ειρήνην.» Αυτά τα λόγια προαναγγέλλουν το μαρτύριο και την ανταμοιβή του. Πράγματι, η δικαιοσύνη ανέκαθεν εδιώκετο. ΗΣ. 57:1-2

(*17) Κατά τη βάπτιση ο Χριστιανός αποτασσόταν το Σατανά και τους αγγέλους του. Το να θυσιάσει στα είδωλα, αποτελούσε ολοφάνερη παραβίαση του «όρκου» της βάπτισης.

3. Κι αμέσως μόλις άρχισε να λατρεύεται ο Θεός, η (αληθινή) θρησκεία άρχισε να κατατρέχεται. Αυτός που ευαρέστησε το Θεό σκοτώθηκε (*18) και μάλιστα από τον αδελφό του. Αρχίζοντας από συγγενικό αίμα – *ώστε να είναι μετά πίο εύκολο να σκοτώνει ξένους* – η αδικία δεν κινήγησε μόνο τους δίκαιους ανθρώπους, αλλά ακόμα και τους προφήτες. Ο Δαβίδ διώκεται. Ο Ηλίας καταδιώκεται. Ο Ιερεμίας λιθοβολείται. Ο Ησαΐας κοματιάζεται. Ο Ζαχαρίας φονεύεται μεταξύ του ναού και του θυσιαστηρίου, αφήνοντας ανεξίτηλα σημάδια από το αίμα του πάνω στους σκληρούς λίθους. **Στις έσχατες ημέρες του νόμου και των προφητών**, (*19) εκείνος που δεν ονομάστηκε προφήτης αλλά προάγγελος, πέθανε με ατιμωτικό θάνατο: αποκεφαλίστηκε για ανταμοιβή μιάς χορεύτριας.

MATΘ. 23:35

4. Σίγουρα όσοι οδηγούνταν από το Πνεύμα του Θεού, οδηγούνταν στο μαρτύριο: γιατί έπρεπε οι ίδιοι να πάθουν αυτά που κήρυτταν. Και οι τρεις παίδες, όταν όλοι οι πολίτες ήταν υποχρεωμένοι να προσφέρουν τιμές κατά την αφιέρωση της βασιλικής εικόνας, γνώριζαν πολύ καλά ότι η πίστη – *που στο πρόσωπό τους παρέμενε ζωντανή κι ελεύθερη* – απαιτούσε απ'αυτούς να αντισταθούν στην ειδωλολατρεία έως θανάτου.

ΔΑΝ. 3:12

5. Γιατί θυμήθηκαν και τα λόγια του Ιερεμιά που είχε γράψει για εκείνους που επρόκειτο να αιχμαλωτιστούν: «*Και τώρα θα δείτε να κουβαλούν επάνω στους ώμους τους θεούς των Βαβυλωνίων, χρυσοί, ασημένιους και ξύλινους, τους οποίους φοβούνται τα έθνη. Προσέξτε λοιπόν να μην είσαστε σαν τους ξένους, να μη φοβηθείτε βλέποντας τα πλήθη να προσκυνούν αυτούς τους θεούς μπροστά τους και πίσω τους, αλλά να πείτε μέσα σας, Το καθήκον μας είναι να προσκυνούμε εσένα, Κύριε.*» (*20)

(Βαρούχ 6:3)

3. *Statim ut coli Deus coepit, inuidiam religio sortita est. Qui deo placuerat, occiditur, et quidem a fratre. Quo procliuius impietas alienum sanguinem insectaretur, a suo auspicata insectata est denique non modo iustorum, uerum etiam et prophetarum.*

Dauid exagitur, Helias fugatur, Hieremias lapidatur, Eseias secatur, Zacharias inter altare et aedem trucidatur perennes cruoris sui maculas silicibus assignans. Ipse clausula legis et prophetarum nec prophetae, sed angelus dictus contumeliosa caede truncatur in puellae salticae lucar.

4. *Et utique qui spiritu dei agebantur, ab ipso in martyria dirigebantur etiam patiundo quae et praedicassent. Proinde et trina fraternitas, cum dedicatio imaginis regiae turbam urgeret officii, non ignorauerunt, quid fides, quae sola in illis captiua non fuerat, exigeret, moriendum scilicet aduersus idololatriam.*

5. *Meminerant enim et Hieremiae scribentis ad eos, quibus illa captiuitas imminebat: et nunc uidebitis deos Babyloniorum aureos et argenteos et ligneos portari super umeros ostentantes nationibus timorem. Cauete igitur, ne et uos consimiles sitis allophylis et timore capiamini, dum aspicitis turbas adorantes retro eos et ante, sed dicite in animo uestro: te domine adorare debemus.*

(*18) Ο Αβελ. (*19) Οι «έσχατες μέρες» την εποχή του Χριστού. Εντυπωσιακή εξήγηση. (*20) Η αρχαία Εκκλησία το κατέταξε στα Δευτεροκανονικά. Οι Πατέρες πριν την οριστικοποίηση του κανόνα της Παλαιάς Διαθήκης επειδή τα τμήματα αυτά τα έβρισκαν μέσα στην μετάφραση των 70 [Ο'] που τα συμπεριέλαβε για φιλολογικούς λόγους νόμισαν εσφαλμένα ότι ήταν τμήμα των Εβραϊκών Γραφών.

6. *Itaque dixerunt a deo concepta fiducia, quanto uigore animi condicionales illas minas regis excutiunt: non habemus necessitatem respondendi huic tuo imperio. Est enim deus noster,*

quem colimus, potens eruere nos de fornace ignis et ex manibus tuis, et tunc manifestum fiet tibi, quod neque idolo tuo famulabimur nec imaginem tuam auream, quam statuisti, adorabimus.

7. *O martyrium et sine passione perfectum! Satis passi, satis exusti sunt, quos propterea deus texit, ne potestatem eius mentiti uiderentur.*

Nam et Danielum, nullius praeter dei supplicem et idcirco a Chaldaeis delatum ac depostulatum, statim utique conclusa et usitata feritas leonum deuorasset, si Darii digna praesumptio de deo falli debuisset.

8. *Ceterum pati oportebat omnem dei praedivatorem atque cultorem, qui ad idololatricam prouocatus negasset obsequium, secundum illius quoque rationis statum, qua et praesentibus tunc et posteris deinceps commendari ueritatem oportebat, pro qua fidem diceret passio ipsorum defensorum eius, quia nemo uoluisset frustra occidi, nisi compos ueritatis. Talia a primordio et praecepta et exempla debitorum martyrii fidem ostendunt.*

6. Κι έτσι, όταν με δύναμη πνεύματος αγνόησαν τις απειλές του βασιλιά για τους απειθείς, με τη σιγουριά που τους είχε δώσει ο Θεός, είπαν: «*Ημείς δεν έχουμε ανάγκη να σοι αποκριθώμεν περί του πράγματος τούτου. Εάν ήναι ούτως, ο Θεός ημών, τον οποίον ημείς λατρεύομεν, είναι δυνατός να μας ελευθερώσει εκ της καμίνου του πυρός της καιομένης, και εκ της χειρός σου, βασιλεύ, θέλει μας ελευθερώσει. Αλλά ... ας είναι γνωστόν εις σε, βασιλεύ, ότι τους θεούς σου δεν λατρεύομεν, και την εικόνα την χρυσήν, την οποίαν έστησας, δεν προσκυνούμεν.*»

7. Τι τέλειοι μάρτυρες, έστω κι αν δεν έχασαν τελικά τη ζωή τους! (*21) Αρκετά υπέφεραν! Αρκετά κήκαν, και γ' αυτό το λόγο ο Θεός τους προστάτεψε, ώστε να μη φανεί ότι έλεγαν ψέμματα για τη δύναμή Του. Γιατί και τα πεινασμένα άγρια λιοντάρια θα είχαν αμέσως καταβροχθίσει και το Δανιήλ που λάτρευε το Θεό και μόνο – και γ' αυτή την αιτία οι Χαλδαίοι τον κατηγορήσαν και ζήτησαν το θάνατό του – αλλά διαφυλάχθηκε για να μη διαψευσθεί ο Δαρείος που προσδοκούσε επέμβαση του Θεού.

8. Όσο για τους υπόλοιπους, κήρυκες και λατρευτές του Θεού που διατάχθηκαν να λατρεύουν είδωλα και δεν συμμορφώθηκαν, αυτοί έπρεπε να μαρτυρήσουν ώστε να συστήσουν με τον τρόπο αυτό την αλήθεια στους ανθρώπους της εποχής τους και σ' εκείνους των επερχόμενων γενεών: ότι δηλαδή το πάθος των υπερασπιστών της απέδειξε την εμπιστοσύνη τους σ' αυτήν, γιατί μόνο εκείνοι που κατέχουν την αλήθεια είναι πρόθυμοι (για χάρη της) να πεθάνουν. Εντολές και περιστατικά των αρχαίων χρόνων δείχνουν ότι το μαρτύριο είναι υποχρέωση των πιστών.

Κεφ. 9. Το καθήκον του Χριστιανού είναι να υποστεί ό,τι ο Κύριός του: διωγμό, βασανιστήρια, θάνατο.

(*21) Ο Τερτυλλιανός θαυμάζει το φρόνημα του μάρτυρα που επέδειξαν οι τρεις παίδες, το οποίο θεωρεί απαραίτητο στοιχείο του Χριστιανού: δηλαδή το να είναι πάντα έτοιμος να πεθάνει για την πίστη του.

1. Μας απομένει να εξετάσουμε τη σύγχρονη Χριστιανική πίστη, γιά να μη νομίσουν κάποιιοι ότι το μαρτύριο ανήκε αποκλειστικά στην αρχαία οικονομία, και ότι το Χριστιανικό σύστημα, το οποίο επίσης προήλθε από το Θεό, μπορεί να διαφέρει από το σύστημα που προηγήθηκε και να αναιρεί τις διατάξεις του, ώστε η Σοφία να μη θυσιάζει πιά τα παιδιά της! Είναι ολοφάνερο πως στην περίπτωση του Χριστού η θεία φύση και θέληση, αλλά και η θρησκεία (που δημιουργήθηκε) είναι **τελείως διαφορετικά από ό,τιδήποτε προηγούμενο!** Ή δεν θα προστάξει καθόλου μαρτύρια, ή θα τους δώσει διαφορετική έννοια μη θέλοντας κανείς να μπει σε τέτοιο κίνδυνο, ούτε να υποσχεθεί ανταμοιβή σε όποιον υποφέρει γιά χάρη Του διότι δεν επιθυμεί να υποφέρει κανένας! Γιατί λοιπόν είπε, ανάμεσα στις άλλες βασικές εντολές Του, «**Μακάριοι οι δεδιωγμένοι ένεκεν δικαιοσύνης, διότι αυτών είναι η βασιλεία των ουρανών**»;

ΜΑΤΘ. 5:10

2. Ο επόμενος μακαρισμός απευθύνεται πρώτα σε όλους χωρίς διάκριση, και μετά στους αποστόλους ιδιαίτερα: «**Μακάριοι είσθε, όταν σας ονειδίσωσι και διώξωσι, και είπωσιν εναντίον σας πάντα κακόν λόγον ψευδόμενοι, ένεκεν εμού. Χαίρετε και αγαλλιιάσθε, διότι ο μισθός σας είναι πολύς εν τοις ουρανοίς. Επειδή ούτως εδίωξαν τους προφήτας τους προ υμών**». Έτσι ο Κύριος προείπε ότι θα τους σκότωναν κι αυτούς όπως τους προφήτες.

ΜΑΤΘ. 5:11-12

3. Ακόμα όμως κι αν τα περί διώξεων που είπε ο Κύριος, τα είπε μόνο γιά τους αποστόλους, τα ίδια ισχύουν και γιά μας – **γιατί είμαστε βλαστάρια του αποστολικού σπόρου και κληρονομήσαμε τη μαθητεία από τους αποστόλους, μαζί με το μυστήριο της βάπτισης, και το όνομα, και το Πνεύμα το Άγιο. (*21α)**

IX. 1. *Superest, ne antiquitas suum forte habuerit sacramentum, nouitatem Christianam recensere, quasi et de deo aliam ac proinde de disciplina quoque aemulam, cuius sophia filios suos iugulare non norit.*

Plane, alia in Christo et diuinitas et uoluntas et schola, qui martyria aut milla in totum aut aliter intellegenda mandarit, qui neminem ad huiusmodi discrimen hortetur, qui pro eo passis nihil repromittat,

quia pati eos nolit, et ideo praeceptorum principia deducens, beati, inquit, qui persecutionem patiuntur ob iustitiam, quoniam ipsorum est regnum caelorum?

2. *Hoc quidem absolute ad omnes; dehinc proprie ad apostolis ipsos: beati eritis, cum uos dedecorauerint et persecuti fuerint et dixerint aduersus uos omnia mala propter me: gaudete et exultate, quoniam merces uestra plurima in caelo: sic enim faciebant et prophetis patres illorum: ut etiam prophetaret, quod et ipsi occidi haberent ad exemplum prophetarum.*

3. *Quamquam etsi omnem hanc persecutionem condicionalem in solos tunc apostolos destinasset, utique per illos cum toto sacramento, cum propagine nominis, cum traduce spiritus sancti in nos quoque spectasset etiam persecutionis obeundae disciplina ut in hereditarios discipulos et apostolici seminis frutices.*

(*21α) Το βάπτισμα στο νερό, το όνομα Χριστιανός και το Χρίσμα, δηλ. το βάπτισμα στο Άγιο Πνεύμα.

4. *Nam et si rursus ad apostolos dirigit: ecce ego mittam uos tamquam oues in medio luporum, et: cauetes ab hominibus; tradent enim uos in concessus et in synagogis suis flagellabunt uos et ad praesides et ad reges perducemini mei causa in testimonium illis et nationibus et cetera, tum autem subicit:*

tradet autem frater fratrem et pater filium in mortem et insurgent filii in parentes et mortificabunt eos, manifeste iniquitatem istam in ceteros pronuntiauit, quam in apostolis non inuenimus.

5. *Nemo enim eorum aut fratrum aut patrem passus est traditorem, quod plerique iam nostri dehinc ad apostolos reuocat: et eritis odio omnibus propter nomen meum. Quanto magis nos, quos a parentibus quoque tradi oportet? Ita ipsa hac permixtione nunc ad apostolos, nunc ad omnes disponendo eundem in uniuersos nominis exitum effundit, in quibus consederit nomen cum odii sui lege. Qui autem sustinuerit usque in finem, iste saluus fiet. Quid sustinendo, nisi persecutionem, nisi traditionem, nisi occisionem? Nec enim aliud est sustinere in finem quam pati finem.*

6. *Et ideo: non est discipulus super magistrum, statim sequitur, nec seruus super dominum suum, quia cum magister et dominus ipse perpressus sit persecutionem et traditionem et occisionem, multo magis serui et discipuli eadem expendere debebunt, ne quasi superiores exempti de iniquitate uideantur, quando hoc ipsum sufficere eis ad gloriam debeat,*

4. Και πάλι δίνει οδηγίες στους αποστόλους ως εξής: «*Ιδού, εγώ σας αποστέλλω ως πρόβατα εν μέσω λύκων*» και «*Προσέχετε δε από των ανθρώπων. Διότι θέλουσι σας παραδώσει εις συνέδρια, και εν ταις συναγωγαίς αυτών θέλουσι σας μαστιγώσει. Και ενώπιον έτι ηγεμόνων και βασιλέων θέλετε φερθή ένεκεν εμού, προς μαρτυρίαν εις αυτούς και εις τα έθνη.*» Τώρα, όταν προσθέτει, «*Θέλει δε παραδώσει αδελφός αδελφόν εις θάνατον, και πατήρ τέκνον, και θέλουσιν επαναστή τέκνα κατά γονέων, και θέλουσι θανατώσει αυτούς*» είναι φανερό πως αυτά τα λόγια του Κυρίου αφορούν την άδικη μεταχείριση που υπέστησαν άλλοι, γιατί βλέπουμε πως κάτι τέτοιο δεν συνέβη στους αποστόλους.

5. Γιατί κανείς από αυτούς δεν προδώθηκε από τον πατέρα ή τον αδελφό του, μιά εμπειρία που είχαν πολλοί από μας. Κατόπιν απευθύνεται στους αποστόλους λέγοντας, «*Και θέλετε είσθαι μισούμενοι υπό πάντων διά το όνομά μου.*» Πόσο μάλλον θα μισούν εμάς, που μας προδίνουν ακόμα και οι γονείς μας! Προλέγοντας λοιπόν τη μοίρα της προδοσίας στους αποστόλους και σε όλους εμάς, προειδοποιεί για τις ίδιες συμφορές όλους αυτούς που έχουν το όνομα (*22) και, μαζί με αυτό, το μίσος του κόσμου. Αλλά μόνο εκείνος που θα υπομείνει έως τέλους θα σωθεί. Εκείνος που θα υπομείνει διωγμό, προδοσία, θάνατο. Το να υπομείνεις έως τέλους δεν είναι τίποτα άλλο παρά το να υπομείνεις το τέλος.

6. Γιαυτό αμέσως προσθέτει, «*Δεν είναι μαθητής ανώτερος του διδασκάλου, ουδέ δούλος ανώτερος του κυρίου αυτού*». **Εφόσον ο Διδάσκαλος και Κύριός μας υπέστη διωγμό, προδοσία και θάνατο, είναι καθήκον των μαθητών και δούλων Του να υποστούν τα ίδια**, ώστε να μη φανούν ανώτεροι από Εκείνον, ούτε απρόσβλητοι στις επιθέσεις της αδικίας, γιατί δοξάζονται με το να γίνουν *κοινωνοί των παθημά-*

(*22) Του Χριστιανού.

MATΘ. 10:16

MATΘ. 10:17-18

MATΘ. 10:21

MATΘ. 10:22

ΜΑΡΚ. 13:13

MATΘ. 10:24

2 ΚΟΡ. 1:7

των του Κυρίου και Διδασκάλου τους. Προετοιμάζοντάς τους γιά να αντέξουν, τους θυμίζει ότι δεν πρέπει να φοβούνται αυτούς που σκοτώνουν το σώμα μόνο και δεν μπορούν να καταστρέψουν την ψυχή, αλλά πρέπει να έχουν φόβο γιά Εκείνον που έχει τη δύναμη να σκοτώσει σώμα και ψυχή, και να τους απωλέσει στην γέεννα.

MATΘ. 5:29

7. Αυτοί οι φονιάδες του σώματος μόνο, δεν είναι παρά οι προαναφερθέντες ηγεμόνες και οι βασιλείς. Εκείνος που έχει εξουσία και επάνω στην ψυχή είναι μόνο ο Θεός. Εκείνος είναι που απειλεί με το πυρ το αιώνιο, Εκείνος, που χωρίς τη θέλησή Του ούτε ένα από δυό σπουργίτια δεν πέφτει στη γη: δηλαδή ούτε μιά από τις δυό υποστάσεις του ανθρώπου – υλική ή πνευματική – επειδή έχει μετρήσει ακόμα και τις τρίχες της κεφαλής μας.

8. Γι' αυτό λοιπόν, μη φοβάστε. Όταν προσθέτει, «*Πολλών στρουθίων διαφέρετε σεις*», υπόσχεται ότι δεν θα πέσουμε μάταια – δηλαδή χωρίς κέρδος – αν επιλέξουμε να σκοτωθούμε από ανθρώπους κι όχι από το Θεό. «*Όποιος λοιπόν ομολογήσει στο όνομά μου μπροστά στους ανθρώπους, θα ομολογήσω και εγώ αυτόν μπροστά στον Πατέρα μου στον ουρανό. Όποιος όμως με αρνηθή μπροστά στους ανθρώπους, θα αρνηθώ αυτόν και εγώ μπροστά στον Πατέρα μου στον ουρανό.*» Νομίζω πως η ομολογία κι η άρνηση περιγράφονται κι εξηγούνται σαφέστατα, παρόλο που εκφράζονται με διαφορετικό τρόπο.

MATΘ. 10:32-33

9. Όποιος ομολογεί ότι είναι Χριστιανός, δίνει τη μαρτυρία ότι είναι του Χριστού. Όποιος είναι του Χριστού, πρέπει να είναι εν Χριστώ. Εάν είναι εν Χριστώ, τότε σίγουρα ομολογεί εν Χριστώ, όταν ομολογεί ότι είναι Χριστιανός. Γιατί δεν μπορεί να είναι Χριστιανός αν δεν είναι εν Χριστώ. Εκτός αυτού, ομολογώντας εν Χριστώ ομολογεί τον Χριστό: εφόσον είναι εν Χριστώ επειδή είναι

aequari passionibus domini et magistri; ad quarum tolerantiam aedificans monet non eos timendos, qui solum corpus occidunt, animam autem interficere non ualeant, sed illi potius metum consecrandum, qui et corpus et animam occidere et perdere possit in gehennam.

7. *Quinam hi solius corporis interemptores, nisi praesides et reges supra dicti, homines opinor? Quis etiam animae dominator, nisi deus solus? Quis iste ignium comminator, nisi is, sine cuius uoluntate nec passerum alter in terram cadit, idest nec altera ex duabus substantiis hominis, caro aut anima? Quia et capillorum apud eum regestus est numerus.*

8. *Nolite ergo metuere, cum insuper dicit, multis passeribus antistatis, non frustra, id est non sine emolumento casuros in terram repromittit, si magis ab hominibus quam a deo occidi deligamus. Omnis igitur, qui in me confessus fuerit coram hominibus, et ego confitebor in illo coram patre meo, qui in caelis est. Et omnis, qui me negauerit coram hominibus, et ego negabo illum coram patre meo, qui in caelis est. Manifesta, ut opinor, definitio et ratio est tam confessionis quam negationis, etsi dispositio diuersa est.*

9. *Qui se Christianum confitetur, Christi se esse testatur, qui Christi est, in Christo sit necesse est. Si in Christo est, in Christo utique confitetur, cum se Christianum confitetur. Hoc enim non potest esse, nisi sit in Christo. Porro in Christo confitendo Christum quoque confitetur, qui sit in ipso, dum et*

ipse in illo est, utpote Christianus. Nam et si diem dixeris, lucis rem ostendisti, quae diem praestat, licet non dixeris lucem. Ita etsi non directo pronuntiauit qui me confessus fuerit, non est diuersus actus quotidianae confessionis a sensu dominicae pronuntiationis.

10. *Quod enim est qui se confitetur, id est Christianum, etiam id, per quod est, confitetur, id est Christum. Proinde qui se negauit Christianum, in Christo negauit, negando se esse in Christo, dum negat se Christianum; et Christum autem in se negando, dum se in Christo negat, Christum quoque negabit. Ita et qui in Christo negauerit, Christum negabit et qui in Christo confessus fuerit, Christum confitebitur. Suffecisset igitur, etsi de confitendo tantummodo dominus pronuntiasset.*

11. *Ex forma enim confessionis contrario quoque eius praeiudicaretur, id est negationi, perinde negationem negatione rependi a domino, quemadmodum confessione confessionem. Et ideo cum in forma confessionis etiam negationis condicio intellegatur, apparet non ad alium modum negationis pertinere, quod de ea aliter dominus pronuntiauit, quam de confessione dicendo, qui me negauerit, non, qui in me.*

12. *Prospexerat enim et hanc uim plerumque in expugnatione nominis subsecuturam, ut qui se Christianum negasset, ipsum quoque Christum compelleretur blasphemando negare. Sicut non olim + pro auspice cum tota fide quorundam colluctatum hoc modo horruimus. Ita que frustra erit dicere:*

Χριστιανός, ο Χριστός είναι μέσα του. Γιατί όταν μιλάτε για την ημέρα υπονοείτε και το φως που μας δίνει την ημέρα, παρόλο που δεν τ'αναφέρετε ονομαστικά. Παρόλο που ο Κύριος δεν είπε ρητά «όποιος με ομολογήσει» (*23) όμως η στάση μας στην καθημερινή μας ομολογία δεν διαφέρει απ' το νόημα της δήλωσης του Κυρίου μας.

10. Γιατί αυτός που ομολογεί αυτό που είναι, δηλαδή Χριστιανός, ομολογεί και Εκείνον που τον έκανε Χριστιανό, δηλ. τον Χριστό. Ως εκ τούτου, όποιος αρνείται πως είναι Χριστιανός αρνείται τον Χριστό, γιατί αρνείται πως είναι εν Χριστώ με το να αρνείται πως είναι Χριστιανός. Και πάλι, με το να αρνείται ότι ο Χριστός είναι μέσα του, ενώ αρνείται ότι είναι εν Χριστώ, αρνείται τον ίδιο τον Χριστό. Κατ'αυτό τον τρόπο, όποιος αρνείται (ότι είναι) εν Χριστώ αρνείται τον Χριστό, κι όποιος ομολογεί (ότι είναι) εν Χριστώ ομολογεί τον Χριστό. Ακόμα κι αν είχε μιλήσει μόνο για ομολογία ο Κύριός μας, πάλι αρκετό θα ήταν.

11. Διότι από τον τρόπο που παρουσιάζει την ομολογία μπορούμε να καταλάβουμε και σχετικά με το αντίθετό της, την άρνηση: ότι δηλαδή ο Κύριος ξεπληρώνει την άρνηση με άρνηση, όπως και την ομολογία με ομολογία. Κι εφόσον ομολογία και άρνηση συνδέονται έτσι, ο Κύριος προφανώς αναφερόταν σε άλλο τρόπο άρνησης όταν χρησιμοποιούσε εκφράσεις διαφορετικές από αυτές που χρησιμοποίησε για την ομολογία, λέγοντας, «όποιος με αρνηθεί», όχι «όποιος αρνηθεί το όνομά μου».

12. Γιατί ο Κύριος είχε προβλέψει ότι όποιος είχε αναγκαστεί να αποκηρύξει το όνομα του Χριστού – δηλαδή ότι είναι Χριστιανός – θα αναγκαζόταν να αρνηθεί τον ίδιο τον Χριστό, βλασφημώντας Τον. Αλλά μονο, δεν πάει πολύς καιρός που είδαμε με φρίκη το πως αγωνίστηκαν μερικοί με όλη την πίστη τους, η οποία είχε ευνοϊκούς αιώνους. Γι'αυτό δεν έχει νόημα να πούμε,

(*23) Οι μικρές παραλλαγές στις εκφράσεις οφείλονται σε διαφορετικές μεταφράσεις. Για παράδειγμα, οι εκκλησίες της Β.Αφρικής της εποχής του Τερτυλλιανού προτιμούσαν να χρησιμοποιούν λατινική μετάφραση της Γραφής (δεν έχει διασωθεί) λόγω των πολυάριθμων περιπτώσεων νόθευσης του αρχικού ελληνικού κειμένου από ελληνομαθείς αιρετικούς (Γνωστικούς κυρίως) με σκοπό να στηρίζουν τις ψευδοδιδασκαλίες τους.

«Ο Χριστός δεν θα με αρνηθεί, γιατί παρόλο που αρνήθηκα ότι είμαι Χριστιανός, δεν αρνήθηκα Εκείνον.» (*24)

13. Η άρνησή του συνεπάγεται τα εξής: αρνούμενος ότι είναι Χριστιανός αρνείται ότι ο Χριστός είναι μέσα του, άρα αρνείται τον ίδιο τον Χριστό. Αλλά υπάρχει και κάτι παραπάνω, γιατί απειλεί να ξεπληρώσει τη ντροπή με ντροπή: «Όποιος ντραπεί γιά μένα μπροστά στους ανθρώπους, θα ντραπώ κι εγώ γ'αυτόν μπροστά στον Πατέρα μου στον ουρανό.» Διότι ήξερε πως η άρνηση προκαλείται κυρίως από ντροπή, ότι η κατάσταση του νου εμφανίζεται στο μέτωπο, κι ότι η πληγή της ντροπής προηγείται εκείνης του σώματος.

MATΘ. 10:33

Κεφ 10. Ο Τερτυλλιανός αντικρούει την παράλογη ψευδοδιδασκαλία ότι δεν χρειάζεται να ομολογήσουμε το Χριστό εδώ στη γη, αλλά στον ουρανό. Οι διωγμοί προφητεύθησαν απ'τον Κύριο κι είναι μέσα στο σωτηριακό Του σχέδιο.

1. Αλλά τι να πούμε γιά όσους πιστεύουν ότι η ομολογία δεν είναι γιά να γίνεται κατά τη διάρκεια της ύπαρξής μας σ'αυτήν εδώ τη γη, κι ούτε ενώπιον ανθρώπων που έχουν την ίδια φύση με όλους εμάς; Η υπόθεσή τους αυτή είναι διαμετρικά αντίθετη με όλα όσα έχουμε ως τώρα βιώσει σ'αυτή τη γη και σ'αυτή τη ζωή, και υπό την εξουσία ανθρώπων. Νομίζουν πως όταν οι ψυχές των νεκρών θα κριθούν στον ουρανό σχετικά με τη στάση τους (απέναντι στον Ιησού), κι όταν θα ερωτηθούν σχετικά με εκείνα τα κρυφά μυστήρια των αιρετικών (*25), πρέπει τότε να ομολογήσουν ενώπιον των αληθινών δυνάμεων, και των αληθινών ανθρώπων – δηλ. των Τελείων, των Αβάσκαντων και των Ακίνητων του Βαλεντίνου! (*26)

etsi me negauero Christianum, non negabor a Christo, non enim ipsum negavi. 13. Ex illa enim negatione tantundem tenebitur, quia se Christianum negando Christum in se negans etiam ipsum negavit. Plus est autem quod et confusioni confusionem comminatur: qui me confusus fuerit coram hominibus, et ego confundar eum coram patre meo, qui est in caelis. Sciebat enim a confusione uel maxime formari negationem, mentis statum in fronte consistere, priorem esse pudoris quam corporis plagam.

X. 1. *Qui uero non hic, id est non intra hunc ambitum terrae nec per hunc commeatum uitae nec apud homines huius communis naturae confessionem putant constitutam, quanta praesumptio est aduersus omnem ordinem rerum in terris istis et in uita ista et sub humanis potestatibus experiundarum? Nimirum cum animae de corporibus excesserint et per singula tabulata caelorum de receptu dispici coeperint et interrogari arcana illa haereticorum sacramenta, tunc confitendum apud ueras potestates et ueros homines, Teletos scilicet et Acinetos et Abascantos Valentini.*

(*24) Φθηνά ευφρολογήματα από ανθρώπους με αποστατικές τάσεις που συναντάμε ακόμη και σήμερα. (*25) Οι Γνωστικοί πλανούσαν τους εύπιστους με το επιχείρημα ότι δήθεν ήταν κάτοχοι κρυφής γνώσης των μυστηρίων της Θεότητας, εξ ου και το όνομά τους. (*26) Γνωστικός ψευδοδιδάσκαλος.

2. *Nostrates enim, inquit, nec ipse Demiurgus constanter homines probabat, quos stillicidium situlae et puluerem areae et sputamen et locustas deputavit, etiam inrationalibus iumentis adaequavit. Plane, ita scriptum. Non tamen idcirco aliud hominis genus intellegendum praeter nos, quos, quia constat esse, comparatione potuit induere salua et proprietate generis et singularitate.*

3. *Neque enim si uita uitiata est, ut despectui iudicata despectis compararetur, statim natura sublata est, ut alia in nomine eius deputaretur. Atquin seruatur natura, etsi suffunditur uita, nec alios nouit Christus homines quam de quibus dicit: Quem me aiunt esse homines? Et: Quomodo uultis ut faciant uobis homines, ita et uos facite illis.*

4. *Vide an seruauerit genus, a quibus et testimonium sui expectet et in quos iustitiae uicem mandat. Illos autem caelestes homines si expostulem mihi ostendi, facilius Aratus Persea et Cephea et Erigonam et Ariadnam inter sidera deliniabit.*

Quis autem prohibuit dominum illic etiam confessionem hominum faciendam manifeste determinare, ubi suam futuram aperte pronuntiauit, ut ita esset positum: qui in me confessus fuerit coram hominibus in caelis, et ego in illo confitebor coram patre meo, qui in caelis est?

2. Διότι, λένε, ο Δημιουργός δεν ενέκρινε εξ ίσου όλους τους ανθρώπους του κόσμου μας, τους λογάριασε «*ως ρανίδα από κάδου*» και σαν ΗΣ. 40:15 λεπτή σκόνη του αλωνίου και σαν ακρίδες, και τους έβαλε στο ίδιο επίπεδο με τα άλογα ζώα. Αυτά είναι γραμμένα βέβαια, αλλά όχι ότι πρέπει να συμπεράνουμε πως παράλληλα με μας υπάρχει ένα άλλο είδος ανθρώπων που, εκτός από τα χαρακτηριστικά του ανθρωπίνου γένους, έχει και κάποιες μοναδικές ιδιότητες.

3. Γιατί ακόμα κι αν η ζωή ήταν μολυσμένη ώστε να την περιφρονούν και να την παρομοιάζουν με μiasμένο αντικείμενο, η φύση δεν θα αφαιρείτο αμέσως, ώστε να υποθέσουμε πως θα υπήρχε άλλη με το όνομά της. Μάλλον διατηρείται η φύση, αν και η ζωή ντρέπεται. Ούτε ο Χριστός ξέρει άλλους ανθρώπους, παρά μόνο εκείνους γιά τους οποίους είπε, «*Τίνα με λέγουσιν οι άνθρωποι ότι είμαι;*» Και, «*Πάντα όσα αν θέλητε να κάμνωσιν εις εσάς οι άνθρωποι, ούτω και σεις κάμνετε εις αυτούς.*» MATΘ. 16:13
MATΘ. 7:12

4. Δεν υπάρχει άλλο ανθρώπινο γένος παρά μόνο αυτό που ο Κύριος ζητά να μάθει τι πιστεύει γιά Εκείνον, εκείνο που αποτελείται από τους ανθρώπους τους οποίους ο Κύριος συμβουλεύει να φέρονται ο ένας στον άλλο με δικαιοσύνη. Και σε περίπτωση που ζητήσω να μου περιγράψουν αυτούς τους ουράνιους ανθρώπους, ευκολότερο είναι να σχεδιάσει ο Άρατος (*27) τον Περσέα, τον Κηφέα, την Εριγόνη και την Αριάδνη (*28) ανάμεσα στους αστερισμούς. Ποιός θα εμπόδιζε τον Κύριο να περιγράψει αυτή την (ουράνια) ομολογία των ανθρώπων, όπως περιέγραψε και τη δική Του; Τότε θα έλεγε κάτι τέτοιο: «*Όποιος με ομολογήσει ενώπιον των ανθρώπων στον ουρανό, κι εγώ θα τον ομολογήσω ενώπιον του Πατέρα μου στον ουρανό.*» ΛΟΥΚ. 12:8

(*27) Κάποιος ζωγράφος. (*28) Μυθολογικοί ήρωες που οι αρχαίοι πίστευαν πως είχαν μεταμορφωθεί σε αστερισμούς.

5. Έτσι θα με προφύλαττε από το να κάνω λάθος και να Τον ομολογήσω στη γη, το οποίο δεν θα επιθυμούσε να κάνω αν είχε προστάξει να Τον ομολογήσω στον ουρανό – γιατί δεν θα ήξερα άλλους ανθρώπους εκτός από τους κατοίκους της γης, εφόσον μέχρι τότε άνθρωπος δεν είχε πάει στον ουρανό. Εξάλλου, πως να πιστέψω (αυτή τη θεωρία) ότι δήθεν θα κριθώ στον ουρανό που θα πάω μετά θάνατο, όπου δεν θα πήγαινα αν δεν είχα ήδη κριθεί (άξιος να πάω); Και θα κριθώ σε σχέση με μία εντολή, εκεί όπου η είσοδός μου είναι σίγουρη; 6. **Ο ουρανός είναι ανοιχτός για το Χριστιανό. Και για όποιον έχει ανοίξει ο ουρανός, πόρτα δεν υπάρχει: όποιος φτάνει μέχρι εκεί, θα μπει.** Πως λέτε λοιπόν ότι υπάρχουν φρουροί στις πύλες, όπως η Ρωμαϊκή δεισιδαιμονία φαντάζεται τον Κάρνο, το Φόρκουλο και το Λιμεντίνο; (*29) Και ποιοί νομίζετε πως φυλάνε τα κιγκλιδώματα;

ΨΑΛΜ. 24:7

7. Αν έχετε ποτέ διαβάσει στο Δαβίδ, «**Σηκώσατε πύλαι τας κεφαλάς σας, και υψώθητε, θύραι αιώνιοι, και θέλει εισέλθει ο Βασιλεύς της δόξης**» και στον Αμώς, «**Αυτός είναι ο οικοδομών τα υπερώα αυτού εν τω ουρανώ ... και ο εκχέων (τα ύδατα) επί το πρόσωπον της γης**», θα ξέρετε ότι τα ουράνια υπερώα ισοπεδώθηκαν αργότερα από τον Κύριο, και η δύναμη του Χριστού άνοιξε πύλη εισόδου, κι ότι για τους Χριστιανούς δε θα υπάρξει καθυστέρηση, ούτε ανάκριση στο κατώφλι, και δε θα γίνει διάκριση ανάμεσά τους γιατί όλοι θα ανήκουν στο Θεό, και **δε θα τους ρωτήσει, αλλά θα τους καλωσορίσει.** 8.

ΑΜΩΣ 9:6

Εσείς που νομίζετε ότι ο ουρανός είναι ακόμα κλειστός, θυμηθήτε ότι **ο Κύριος άφησε στον Πέτρο (και μέσω αυτού στην Εκκλησία) τα κλειδιά του ουρανού**, τα οποία θα πάρει μαζί του όποιος εδώ ανακριθεί και ομολογήσει.

5. *Eripere me debuit ex isto terrenae confessionis errore, quam suscipi noluisset, si caelestem praecipisset, quia nullos alios homines noueram praeter incolas terrae, ne ipso quidem adhuc tunc in caelis homine conspecto. Quae porro fides rerum, ut post excessum ad superna subleuatus illic probarer, quo non nisi iam probatus inponerem, illic de receptu examinerer, quo nisi admittendus peruenire non possem?*

6. *Christiano caelum ante patet quam uia; quia nulla uia in caelum, nisi cui patet caelum; quod qui attigerit, intrabit. Quas mihi potestates ianitrices adfirmas | iuxta Romanam superstitionem, + Barnum quendam et Forculum et Limentinum? Quas a cancellis ordinas potestates?*

7. *Si unquam legisti apud Dauid: Auferte portas, principes, uestri, et subleuentur portae aeternae, et intrabit rex gloriae, si item audisti apud Amos: qui ascensum suum aedificat in caelos, et profusionem suam fundat in terras, scito et ascensum illum exinde conplanatum uestigiis domini et introitum exinde reserat uiribus Christi, nec ullam moram aut quaestionem in limine Christianis occurruram, qui non dinosci habeant illic, sed agnosci, nec interrogari, sed admitti.*

8. *Nam etsi adhuc clausum putas caelum, memento clauis eius hic dominum Petro et per eum ecclesiae reliquisse, quas hic unusquisque interrogatus atque confessus feret secum.*

(*29) Ρωμαϊκές θεότητες θυρών και εισόδων. Από αυτούς τους μύθους προήλθε η Μεσαιωνική θεώρηση περί του αποστόλου Πέτρου ως φύλακα της πύλης του Παραδείσου!

Sed asseuerat diabolus illic confitendum, ut suadeat hic negandum. Pulchra uidelicet documenta praemittam, bonas mecum clauas feram, timorem eorum, qui solum corpus occidunt,

animae autem nihil faciunt: commendatus ero huius praecepti desertione, hone-ste in caelestibus stabo, qui in ter-renis stare non potui, sustinebo maiores potestates, qui minoribus cessi, merebor utique admitti iam exclusus.

9. *Suppetit adhuc dicere: si in caelestibus confitendum, et hic negandum est. Nam ubi alterum, ibi utrumque. Aemula enim quaeque concurrunt. Etiam persecutionem in caelis agitari oportebit, quae confessionis negationisue materia est. Quid itaque cessas, audacissime haeretice, totum ordinem Christianae concussionis in superna transferre et inprimis ipsum nominis odium illic collocare, ubi ad patris dexteram praesidet Christus?*
 10. *Illic constitues et synagogas Iudaeorum, fontes persecutionum, apud quas apostoli flagella perpassi sunt, et populos nationum cum suo quidem circo, ubi facile conclamant: usque quo genus tertium? 11. Sed et fratres nostros et patres et filios et socrus et nurus et domesticos nostros ibidem exhibere debetis, per quos traditio disposita est; item reges et praesides et armatas potestates, apud quas causa pugnanda est. Erit certe etiam carcer in caelo carens sole aut ingratissimus et uincula fortasse de zonis et eculus axis ipse qui torquet.*

Ο διάβολος όμως μας διαβεβαιώνει ότι πρέπει να ομολογήσουμε εκεί, γιά να μας πείσει ότι πρέπει να αρνηθούμε εδώ. Τι ωραία διαπιστευτήρια θα στείλω πριν από μένα, (*30) τι ωραία κλειδιά θα κρατώ – το φόβο εκείνων που σκοτώνουν το σώμα μόνο και δεν κάνουν τίποτα στην ψυχή! Θα βρω χάρη που αγνόησα αυτή την εντολή! Θα σταθώ με πεποίθηση στο ουράνιο βήμα, εγώ που δεν μπόρεσα να σταθώ στο γήινο! Θα σταθώ μπροστά στις μείζονες εξουσίες, εγώ που υπέκυψα στις ελάσσονες! Και τελικά θα αξιωθώ να πάω (στον ουρανό), αν κι εδώ κάτω τον απέρριψα! (*31)

9. Τότε θα σκεφτεί κάποιος, «*Αν οι άνθρωποι πρέπει να ομολογούν (το Χριστό) στον ουρανό, άρα εδώ πρέπει να Τον αρνούνται.*» Γιατί όπου είναι το ένα είναι και το άλλο. Γιατί τα αντίθετα πάντα πάνε μαζί. Τότε θα πρέπει να υπάρχει και στον ουρανό διωγμός, που συνοδεύει την ομολογία και την άρνηση. **Γιατί λοιπόν, αυθάδη αιρετικές, δεν μεταφέρεις και στον ουρανό όλα τα μέσα εκφοβισμού των Χριστιανών – και ιδιαίτερα το μίσος γιά το Όνομα –** εκεί που ο Χριστός κυβερνά στα δεξιά του Πατέρα;

10. Θα φυτέψεις κι εκεί Ιουδαϊκές συναγωγές – *αρχηγεία διωγμών* – στις οποίες οι απόστολοι μαστιγώθηκαν, και ιπποδρόμια με συναθροίσεις εθνικών όπου φωνάζουν ‘*Θάνατος στο τρίτο γένος*’; (*32) 11. Όμως είσαστε υποχρεωμένοι να φέρετε στο ίδιο μέρος τους αδελφούς, πατέρες, παιδιά, πεθερές, νύφες, και όλους τους οικιακούς μας που μας πρόδωσαν. Επίσης βασιλείς, κυβερνήτες, ένοπλους εξουσιαστές, που θα εκδικάσουν την υπόθεσή μας. Σίγουρα θα υπάρχει και στον ουρανό φυλακή ανήλιαγη, ή με βασανιστικό λιοπύρι, και δεσμά, και γιά τροχό βασανιστηρίων θα έχουν τον ουράνιο άξονα που περιστρέφεται. (*33)

(*30) Την άρνησή μου. (*31) Σκέτη εκπαιδευτική ειρωνεία. Κοίτα: «*Εσείς τώρα πια νιώθετε πως είστε χορτάτοι! Πως τώρα πια πλουτίσατε! Πως γίνετε κιάλας βασιλιάδες χωρίς εμάς! Αλλά μακάρι να είχατε γίνει βασιλιάδες, για να γίνουμε κι εμείς κοντά σε σας βασιλιάδες!*» (1 ΚΟΡ. 4[Δ]:8). (*32) Το «*τρίτο γένος*» (ή φυλή) είναι οι Χριστιανοί. Το «*πρώτο γένος*» είναι οι Εθνικοί, και το «*δεύτερο*» οι Ιουδαίοι. Οι Χριστιανοί κατά τη γνώμη των άλλων ήταν πολίτες τρίτης κατηγορίας, γι’ αυτό ο Τερτυλιανός άλλού τους ονομάζει «*απόκληρους του κόσμου*». Οι Ιουδαίοι πρωτοστατούσαν σε όλους τους διωγμούς ... (Κοίτα: *Μαρτυρολόγιο Πολυκάρπου*). (*33) Ξεκάθαρη ειρωνεία.

12. Τότε, αν ο Χριστιανός καταδικαστεί σε λιθοβολισμό, πέτρες από χαλάζι είναι πολύ κοντά. Αν είναι να τον κάψουν, οι κεραυνοί είναι πρόχειροι. Αν είναι να τον μαχαιρώσουν, ο οπλισμένος Ωρίων (*33) θα κάνει τη δουλειά του. Αν είναι να τον φάνε τα θηρία, ο βορράς θα στείλει τις αρκούδες (*34) κι ο Ζωδιακός τους ταύρους και τους λέοντες. Κι όποιος υπομείνει αυτές τις επιθέσεις μέχρι τέλους, αυτός θα σωθεί.

13. Θα υπάρχει λοιπόν στον ουρανό θάνατος, βασανιστήρια, φόνοι, και η πρώτη ομολογία; Και τι ρόλο θα παίξει η σάρκα σε όλα αυτά; Που θα είναι το σώμα – το μόνο που οι άνθρωποι μπορούν να σκοτώσουν; **Η λογική μας υποχρέωσε να τα πούμε όλα αυτά, έστω και με αστείο τρόπο.** Κανείς κατηγορούμενος δεν θα τη γλυτώσει με την ένσταση ότι δεν είναι υποχρεωμένος να μεταφέρει όλα αυτά που σχετίζονται με το διωγμό, όλα τα παρεμφερή με το θέμα, στο μέρος που υπάρχει το δικαστήριο ενώπιον του οποίου θα ομολογήσει.

14. Εφόσον αποσπούν την ομολογία με το διωγμό και ο διωγμός λήγει με την ομολογία, ο διωγμός δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς κάποια χαρακτηριστικά που κάνουν δυνατή τη διεξαγωγή του. Θα υπάρχει το μίσος για το Όνομα, διώξεις, άνθρωποι που προδίδουν, βία στις ανακρίσεις, βασανιστήρια, και βέβαια με την ομολογία ή την άρνηση κορυφώνεται η διαδικασία εδώ στη γη.

15. Άρα λοιπόν, αν όλα τα άλλα είναι εδώ, και η ομολογία είναι εδώ. Αν η ομολογία είναι αλλού, τότε ούτε και τα άλλα είναι εδώ. Σίγουρα τα σχετικά με την ομολογία δεν είναι αλλού, άρα και η ομολογία δεν γίνεται στον ουρανό. Ή και πάλι, αν νομίζουν ότι ο τρόπος της ουράνιας ανάκρισης και ομολογίας είναι διαφορετικός, **θα υποχρεωθούν να επινοήσουν μιά δική τους, διαφορετική διαδικασία, αντίθετη με αυτή που περιγράφεται στις Γραφές.**

12. *Tum si lapidandus Christianus, grandines aderunt, si urendus, fulmina prae manu sunt, si trucidandus, Orionis armati manus operabitur, si bestiis finiendus, ursas septentrio emittet, zodiacus tauros et leones. Haec qui sustinuerit in finem, iste erit saluus.*

13. *Ergone et finis in caelis et passio et occisio et prima confessio? Et ubi caro omnibus istis necessaria? Vbi corpus, quod solum ab hominibus habet occidi? Haec nobis etiam ludicrum in modum certa ratio mandauit nec ullus obicem praescriptionis istius extrudet, ut non omnem ordinem persecutionis, omnem eius causam formam paraturam illuc transferre cogatur, ubi confessioni forum dederit.*

14. *Siquidem confessio a persecutione deducitur et persecutio in confessione finitur nec possunt non una sequi quae et aditum et exitum, id est initium finemque disponunt. Porro et odium nominis hic erit et persecutio hic erumpit et traditio hic producit et interrogatio hic compellit et carnificina hic desaeuit; at totum hunc ordinem in terris confessio uel negatio expungit. 15. Igitur si cetera hic, nec confessio alibi; si confessio alibi, nec cetera hic. Enimvero non alibi cetera, itaque nec confessio in caelo. Aut si aliam uolunt esse rationem interrogationis et confessionis caelestis, utique et ordinem suum illi struere debebunt alium longe et ab ista dispositione diuersum, quae scripturis notatur.*

(*33) Ο Ωρίων ήταν μυθικός κυνηγός που μεταμορφώθηκε σε αστερισμό. Οι αρχαίοι τον διέκριναν στο νυχτερινό ουρανό να κυνηγά με πλήρη εξοπλισμό. (*34) Τους αστερισμούς της Μεγάλης και Μικρής Άρκτου.

16. *Et possumus dicere: uiderint, dum hic ordo terrenae interrogationis et confessionis*

ex materia decurrens persecutionis et discordiae publicae omnino saluus sit, sua e fide ut ita credendum sit,

sicut et scribitur, ita intellegendum sit, sicuti auditur. Hic omnem ordinem sustinemus ipso domino non aliam regionem mundi destinante. Quid enim post confessionis et negationis terminum subiungit?

17. *Ne putaueritis uenisse me, uti pacem mittam in terram, sed machaeram, certe in terram. Veni enim diuidere hominem aduersus patrem suum et filiam aduersus matrem suam et socrum aduersus nurum suam, et inimici hominis domestici sui. Sic enim efficitur, ut tradat frater fratrem in mortem et pater filium et insurgant filii in parentes et mori eos faciant. Et qui sustinuerit in finem, iste sit saluus. Adeo totus hic ordo dominicae machaerae non in caelum missae, sed in terram, illic constituit etiam confessionem, quae in finem sustinendo passura est mortem.*

XI. 1. *Eadem igitur forma cetera quoque ad martyrii statum pertinere defendimus.*

16. Και μπορούμε να πούμε, Ας σκεφτούν (αν αυτό που φαντάζονται υπάρχει), αν η διαδικασία της ανάκρισης και της ομολογίας στη γη – μιά διαδικασία που καθιέρωσε ο διωγμός λόγω της αναστάτωσης (που δημιούργησαν οι Χριστιανοί) στο κράτος – είναι ακριβώς έτσι, εάν πρέπει να την πιστέψουμε ακριβώς όπως είναι γραμμένη και να την καταλάβουμε ακριβώς όπως λέγεται.

Αν υπομείνω ολόκληρη την (εν προκειμένω) διαδικασία, ο Κύριος δεν θα μου δώσει διαφορετικό μερίδιο του κόσμου. Αφού μίλησε για την ομολογία και την άρνηση, κατόπιν πρόσθεσε:

17. «Μη νομίσητε ότι ήλθον να βάλω ειρήνην επί την γην. Δεν ήλθον να βάλω ειρήνην, αλλά μάχαιραν.» Στη γη, βέβαια. «Διότι ήλθον να διαχωρίσω άνθρωπον κατά του πατρός αυτού, και θυγατέρα κατά της μητρός αυτής, και νύμφην κατά της πενθεράς αυτής. Και εχθροί του ανθρώπου θέλουσιν είσθαι οι οικιακοί αυτού.» «Θέλει δε παραδώσει αδελφός αδελφόν εις θάνατον, και πατήρ τέκνον.»

MATΘ. 10:34-36

MATΘ. 10:21-22

Και θέλουσιν επαναστή τέκνα κατά γονέων, και θέλουσι θανατώσει αυτούς ... ο δε υπομείνας έως τέλους, ούτος θέλει σωθή.» Όστε λοιπόν η όλη διαδικασία είναι αυτή που χαρακτηρίζει την «μάχαιρα» του Κυρίου που έβαλε στη γη κι όχι στον ουρανό, άρα και η ομολογία γίνεται εδώ στη γη, και όποιος την υπομείνει έως τέλους θα καταλήξει στο μαρτυρικό θάνατο.

Κεφ. 11. Τα λόγια του Χριστού έχουν έννοια κυριολεκτική, όχι συμβολική ή αλληγορική.

1. Πιστεύουμε επίσης ότι και τα παρακάτω λόγια του Ιησού αναφέρονται στο μαρτύριο ως προϋπόθεση (σωτηρίας).

(MATΘ. 10:37) «Όστις αγαπά την εαυτού ζωήν υπέρ εμέ, δεν είναι άξιος εμού» δηλαδή όποιος θα προτιμήσει να με αρνηθεί και να ζήσει, παρά να πεθάνει ομολογώντας με. Και «όστις εύρει την ζωήν αυτού, θέλει απωλέσει αυτήν. Και όστις απωλέσει την ζωήν αυτού δι'εμέ, θέλει ευρεί αυτήν.»

MATΘ. 10:39

2. Πράγματι τη βρίσκει όποιος αρνείται, κερδίζοντας έτσι τη ζωή του: αλλά όποιος νομίζει ότι την κερδίζει με την άρνηση του Χριστού πλανάται, γιατί θα τη χάσει στην κόλαση. Αντιθέτως, **όποιος ομολογεί και θανατώνεται θα χάσει την παρούσα ζωή, αλλά θα βρει ζωή αιώνια.**

3. Τελικά, και οι κυβερνήτες ακόμα, πιέζοντας τους ανθρώπους να αρνηθούν, τους λένε: «Σώσε τη ζωή σου» και «Μη χάσεις τη ζωή σου». Δεν θα μιλούσε ο Χριστός σχετικά με αυτά που θα υπέφεραν οι Χριστιανοί; Όταν απαγορεύει να σκεφτόμαστε τι απάντηση θα δώσουμε στους δικαστές, προετοιμάζει τους δούλους Του για αυτά που τους περιμένουν, και τους διαβεβαιώνει ότι το Άγιο Πνεύμα θα απαντήσει μέσω αυτών. Όταν προτρέπει να επισκεφτόμαστε αδελφούς στη φυλακή, μας προστάζει να φροντίζουμε αυτούς που πρόκειται να ομολογήσουν. Και παρηγορεί τον πόνο τους όταν διαβεβαιώνει ότι ο Θεός θα εκδικηθεί για τους εκλεκτούς Του. Επίσης, στην παραβολή (του σπορέα) όπου ο λόγος «εκαυματίσθη και εξηράνθη» αφού «ανεφύη» δίνει μία εικόνα που θυμίζει τον καύσωνα των διωγμών.

(MATΘ. 10:19-20)

(MATΘ. 25:36)

(ΛΟΥΚ. 18:7)

(MATΘ. 13:5-6)

4. Αν δεν θέλουμε να καταλάβουμε αυτά τα λόγια όπως ειπώθηκαν, σίγουρα θα έχουν άλλο νόημα. Άλλα θα λένε κι άλλα θα εννοούν, όπως ακριβώς οι αλληγορίες, οι παραβολές και τα αινίγματα. **Όποιο συλλογισμό λοιπόν κι αν προβάλλουν αυτοί οι σκορπιοί, με όποια σοφιστεία κι αν επιτεθούν, υπάρχει μόνο μία γραμμή άμυνας: να καταφύγουμε στα ίδια τα γεγονότα, και στο αν συμβαίνουν όπως τα περιγράφει η Γραφή.**

Qui pluris, inquit, fecerit etiam animam suam quam me, non est me dignus, id est qui maluerit uiuere me negando quam mori confitendo, et, qui animam suam inuenerit, perdet illam, qui uero perdidit mei causa, inueniet illam.

2. Perinde enim inuenit eam qui negat lucri faciendo uitam, ut perdet in gehennam qui se putat negando lucri facere eam. Perdet autem eam ad praeSens qui confessus occiditur, sed et inuenturus eam in uitam aeternam.

3. Ipsi denique praesides cum cohortantur negationi, serua animam tuam! Dicunt, et, noli animam tuam perdere! Quomodo loqueretur Christus, nisi quomodo tractaretur Christianus? Sed cum prohibet meditari responsionem ad tribunal, famulos suos instruit, Spiritum sanctum responsurum repromittit, et cum in carcere fratrem uult uisitari, confessoris imperat curam, et cum deum uindictam facturum electorum suorum affirmat, passiones consolatur illorum, etiam in parabola seminis post cespitem arefacti persecutionum figurat ardorem.

4. Haec si non ita accipiuntur, quemadmodum pronuntiantur, sine dubio praeter quam sonant sapiunt, et aliud in uocibus erit, aliud in sensibus, ut allegoriae, ut parabolae, ut aenigmata. Quemcumque igitur conceperint uentum argumentationis scorpii isti, quocumque se acumine inpegerint, una iam linea est, ad ipsas res prouocabuntur, an secundum scripturas transigantur.

5. *Siquidem tunc aliud significabitur in scripturis, si non id ipsum reperiatur in rebus. Quod enim scriptum est, hoc euenire oportebit. Porro tunc eueniet quod est scriptum, si non aliter eueniet. Ecce autem et odio habemur ab omnibus hominibus nominis causa, quomodo et scriptum est, et tradimur etiam a proximis, quomodo et scriptum est, et perducimur ad potestates et interrogamur et torquemur et confitemur et trucidamur, quomodo et scriptum est. Sic dominus edixit.*

6. *Si aliter edixit haec, cur non aliter eueniunt quae edixit, id est quemadmodum edixit? Atquin non aliter eueniunt quam edixit; ergo sicut eueniunt, ita edixit et sicut edixit, ita eueniunt. Nam nec licuisset aliter euenire quam edixit nec ipse aliter edixisset quam euenire uoluisset.*

7. *Ita non aliud significabunt scripturae istae quam in rebus recognoscimus: aut, si nondum aguntur illa quae praedicantur, quomodo haec quae aguntur praedicata non sunt? Non sunt enim haec praedicata quae aguntur, si alia sunt quae praedicantur et non haec quae aguntur. At nunc quia ipsa sunt in rebus quae in uocibus aliter dicta creduntur, quid fieret, si aliter facta inuenirentur?*

8. *Sed haec erit peruersitas fidei, probata non credere, non probata praesumere. Cui peruersitati illud quoque opponam, ut, si haec, quae sic aguntur quemadmodum scripta sunt, non erunt ipsa quae praedicantur, alia quoque non debeant sic agi quemadmodum scripta sunt, ne et ipsa horum exemplo periclitentur excludi,*

5. Η Γραφή θα εννοεί άλλα, μόνο αν αυτό (που περιγράφεται) δεν συμβαίνει στην αντικειμενική πραγματικότητα. Γιατί ό,τι είναι γραμμένο σίγουρα θα συμβεί. Όμως, ιδού! Μας μισούν οι πάντες για το Όνομά Του, καθώς είναι γραμμένο. Μας παραδίνουν σε θάνατο οι πιό στενοί μας συγγενείς, καθώς είναι γραμμένο.

Μας φέρνουν ενώπιον ηγεμόνων, μας ανακρίνουν, μας βασανίζουν, ομολογούμε και μας σκοτώνουν χωρίς οίκτο, καθώς είναι γραμμένο. Έτσι το θέλησε ο Κύριος.

6. Αν είχε θελήσει διαφορετικά, γιατί να μη συνέβαιναν διαφορετικά γεγονότα, κατά το θέλημά Του; Έτσι λοιπόν, τα συγκεκριμένα χωρία της Γραφής δεν σημαίνουν τίποτα άλλο παρά αυτά που αναγνωρίζουμε ως αντικειμενικά γεγονότα. Ή αν (υποθέσουμε ότι) τα ανακοινωθέντα δεν έχουν συμβεί ακόμα, πως (πιστεύουμε ότι) συμβαίνουν τα μη ανακοινωθέντα; Γιατί (θα συμπεράνουμε πως) συμβαίνουν τα μη ανακοινωθέντα, αν (υποθέσουμε πως) τα ανακοινωθέντα είναι άλλα από αυτά που συμβαίνουν.

7. Βλέποντας όμως να πραγματοποιούνται κυριολεκτικά αυτά που πιστεύαμε ότι είχαν άλλη έννοια, δεν θα πειστήμε ότι το νόημά τους αποκαλύπτεται στην αντικειμενική πραγματικότητα;

8. Δεν αποτελεί ιδιοτροπία της πίστης το να υποθέτουμε αυτό που δεν είναι φανερό, αντί να πιστεύουμε αυτό που μας έχει φανερωθεί;

Σε αυτή την ιδιοτροπία θα κάνω την παρακάτω ένσταση: αν τα γεγονότα που συμβαίνουν όπως είναι γραμμένα δεν αφορούν τα γραμμένα, τότε και τα υπονοούμενα γεγονότα δεν πρέπει να συμβούν όπως περιγράφονται, γιατί κι αυτά με τη σειρά τους θα αποκλειστούν, αφού άλλα λένε οι λέξεις κι άλλα συμβαίνουν στην πραγματικότητα.

Λογικά, ακόμα και τα ανακοινωθέντα δεν γίνονται αντιληπτά όταν συμβαίνουν, εάν η περιγραφή τους είναι διαφορετική από την πραγματικότητα. Και πως θα πιστέψουμε αυτά που θα συμβούν, αν η περιγραφή τους δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα; Άρα, **οι αιρετικοί**, μη πιστεύοντας αυτά που είπε (ο Κύριος) καθώς ήδη έχουν αρχίσει να πραγματοποιούνται, **καταλήγουν να πιστεύουν αυτά που δεν είπε.**

Κεφ. 12. Είναι μεγάλη τιμή και δόξα για το Χριστιανό το να γίνει κοινωνός των παθημάτων του Χριστού και να ακολουθήσει το παράδειγμά Του δίνοντας τη ζωή του για τον Κύριο.

1. Ποιός τώρα γνωρίζει καλύτερα το μεδούλι των Γραφών, παρά η ίδια η σχολή του Χριστού – τα άτομα που ο Κύριος διάλεξε για δισκούς Του λόγιους, τους εκπαίδευσε κατά πάντα, και τους διόρισε δασκάλους μας για να μας εκπαιδεύσουν κατά πάντα; Ποιούς έκανε κοινωνούς των συγκεκαλυμμένων νοημάτων της γλώσσας Του, αν όχι εκείνους στους οποίους αποκάλυψε τη δόξα Του – τους Πέτρο, Ιάκωβο και Ιωάννη και κατόπιν τον Παύλο, τον οποίο έκανε επίσης συμμετοχο (στη χαρά) του παραδείσου, πριν ακόμα μαρτυρήσει; Ή (θα υποθέσουμε) πως κι εκείνοι γράφουν διαφορετικά απ'ότι πιστεύουν – δάσκαλοι που χρησιμοποιούν απάτη κι όχι αλήθεια;

2. Απευθυνόμενος στους Χριστιανούς του Πόντου, ο Πέτρος, γενικά μιλώντας, λέει: Πόσο μεγάλη δόξα είναι το να υποφέρετε λύπες, πάσχοντες αδίκως! Διότι είναι υπέροχο χαρακτηριστικό και «εις τούτο προσεκλήθητε, επειδή και ο Χριστός έπαθεν υπέρ υμών, αφίνων παράδειγμα εις υμάς, διά να ακολουθήσητε τα ίχνη αυτού».

siquidem aliud in uocibus, aliud in rebus est, et relinquitur nec praedicata uideri, cum euenierint, si aliter praedicantur, quam euenire habent. Et quomodo credentur quae non erunt praedicata <quia non ita sunt praedicata> quomodo eueniunt? Ita haeretici quae praedicantur non ut probata sunt credendo ea quae nec praedicata sunt credunt.

XII. 1. *Quis nunc medullam scripturarum magis nosset, quam ipsa Christi schola? Quos et sibi discipulos dominus adoptauit omnia utique edocendos et nobis magistros adordinauit omnia utique docturos. Cui potius figuram uocis suae declarasset, quam cui effigiem gloriae suae reuelauit, Petro Iohanni Iacobo et postea Paulo, quem paradisi quoque conpotem fecit ante martyrium? An et illi aliter, quam sentiunt, scribunt, fallaciae magistri, non ueritatis?*

2. *Petrus quidem ad Ponticos, quanta enim, inquit, gloria, si non delinquentes ut puniamini sustinetis? Haec enim gratia est, in hoc et uocati estis, quoniam et Christus passus est pro nobis, relinquens uobis exemplum semetipsum, uti adsequamini uestigia ipsius.*

3. *Et rursus: dilecti, ne epauescatis ustionem, quae agitur in uobis in temptationem, quasi nouum accidat uobis. Etenim secundum quod communicatis passionibus Christi, gaudete, Uti et in reuelatione gloriae eius gaudeatis exultantes. Si dedecoramini in nomine Christi, beati estis, quod gloria et dei spiritus requiescit in uobis, dum ne quis uestrum patiatur ut homicida aut fur aut maleficus aut alieni speculator, si autem ut Christianus, ne erubescat, glorificet autem dominum in nomine isto.*

4. *Iohannes uero, ut etiam pro fratribus nostris animas ponamus, hortatur negans timorem esse in dilectione. Perfecta enim dilectio foras abicit timorem, quoniam timor poenam habet, et qui timet non est perfectus in dilectione.*

5. *Quem timorem intellegi praestet, nisi negationis auctorem? Quam dilectionem perfectam adfirmat, nisi fugatricem timoris et animatricem confessionis? Qua poena timorem puniat, nisi quam negator relaturus est cum corpore et anima occidendus in gehenna? Quodsi pro fratribus, quanto magis pro domino moriendum docet, satis de apocalypsi quoque sua instructus haec suadere?*

6. *Mandauerat etenim spiritus ad angelum ecclesiae Smyrnaeorum:*

Ecce diabolus ex numero tuo concipiet in carcerem, ut temptemini diebus decem. Esto fidelis ad mortem usque, et dabo tibi uitae coronam.

3. Και πάλι: «Αγαπητοί, μη παραξενεύεσθε ^{1 ΠΕΤΡ. 4:12-16} *διὰ τον βασανισμόν τον γινόμενον εις εσάς προς δοκιμασίαν, ως εάν συνέβαινεν εις εσάς παράδοξον τι. Αλλά καθότι είσθε κοινωνοί των παθημάτων του Χριστού, χαίρετε, ίνα και όταν η δόξα αυτού φανερωθή, χαρήτε αγαλλιώμενοι. Εάν ονειδίζεσθε διά το όνομα του Χριστού, είσθε μακάριοι. Διότι το Πνεύμα της δόξης και το του Θεού αναπαύεται εφ' υμάς ... διότι μηδείς υμών ας μη πάσχη ως φονεύς, ή κλέπτης, ή κακοποιός, ή ως περιεργαζόμενος τα αλλότρια. Αλλ'εάν πάσχη ως Χριστιανός, ας μη αισχύνηται, αλλ'ας δοξάζη τον Θεόν κατά τούτο.»*

4. Ο Ιωάννης μας προτρέπει να δώσουμε τη ^(1 ΙΩΑΝ. 3:16) *ζωή μας για τους αδελφούς μας διαβεβαιώνοντας ότι στην αγάπη δεν υπάρχει φόβος, επειδή «η τελεία αγάπη έξω διώκει τον φόβον. Διότι ο ^{1 ΙΩΑΝ. 4:18} φόβος έχει κόλασιν. Και ο φοβούμενος δεν είναι τετελειωμένος εν τη αγάπη»*

5. Ο φόβος που εννοείται εδώ δεν είναι αυτός που προκαλεί την άρνηση (του Χριστού); Η τέλεια αγάπη δεν είναι αυτή που διώχνει το φόβο και μας δίνει θάρρος να ομολογήσουμε (το Χριστό); Η τιμωρία του φόβου θα είναι αυτή που προσπάθησε να αποφύγει όποιος αρνήθηκε (το Χριστό), δηλαδή ο θάνατος σώματος και ψυχής στη γέεννα. Και αν (ο Ιωάννης) διδάσκει ότι πρέπει να δώσουμε και τη ζωή μας ακόμα για τους αδελφούς μας, πόσο μάλλον για τον Κύριο! ^(1 ΙΩΑΝ. 3:16) **Ο ίδιος προετοιμάστηκε αρκετά, από την Αποκάλυψη που του έγινε, για να δώσει μιά τέτοια συμβουλή.**

6. ^{6.} Πράγματι, το Πνεύμα είχε στείλει την εντολή στον άγγελο της εκκλησίας της Σμύρνης: «*Ιδού, ο διάβολος μέλλει να βάλη τινάς εξ υμών εις φυλακήν, διά να δοκιμασθήτε. Και θέλετε έχει θλίψιν δέκα ημερών. Γίνου πιστός μέχρι θανάτου, και θέλω σοι δώσει τον στέφανον της ζωής.»* ^{ΑΠΟΚ. 2:10}

7. Επίσης στον άγγελο της εκκλησίας της Περγάμου μιλά για τον Αντύπα τον πιστό μάρτυρα «όστις εφονεύθη...όπου κατοικεί ο Σατανάς.» ΑΠΟΚ. 2:13 Και στον άγγελο της εκκλησίας της Φιλαδελφείας δήλωσε ότι αυτός που δεν αρνήθηκε το όνομα του Κυρίου θα διαφυλασσόταν από την τελευταία δοκιμασία. 8. Μετά, σε όποιον νικά, το Πνεύμα υπόσχεται το δέντρο της ζωής και αποφυγή του δεύτερου θανάτου, το «μάννα το κεκρυμένο» και την «λευκή ψήφο» με το όνομα που δεν γνωρίζει «ειμή ο λαμβάνων», εξουσία με «ράβδο σιδηρά» και τον πρωϊνό λαμπρό αστέρα, ότι θα φορέσει λευκό ένδυμα και δεν θα σβυστεί το όνομά του από το βιβλίο της ζωής, ότι θα γίνει μέσα στο ναό του Θεού στύλος και θα έχει επάνω του γραμένο το όνομα του Θεού και του Κυρίου, και της ουράνιας Ιερουσαλήμ, ότι θα καθίσει με τον Κύριο στο θρόνο Του – που είχε κάποτε επίμονα αρνηθεί στους γιούς του Ζεβεδαίου.

(ΜΑΘ. 20:20-23)

9. Και ποιοί, παρακαλώ, μπορεί να είναι αυτοί οι τόσο ευλογημένοι «νικώντες» αν όχι οι μάρτυρες στην κυριολεξία; Δικές τους οι νίκες, δικές τους και οι μάχες. Δικές τους οι μάχες, δικό τους και το αίμα (που χύνεται). Αλλά οι ψυχές των μαρτύρων εν τω μεταξύ αναπαύονται εν ειρήνη «υποκάτω του θυσιαστηρίου» κάνοντας υπομονή με τη σίγουρη ελπίδα της εκδίκησης. ΑΠΟΚ. 6:9 Λευκοφορεμένοι και με φωτοστέφανο εκτυφλικής λαμπρότητας, περιμένουν κι άλλους που θα μοιραστούν τη δόξα τους. 10. Μετά εμφανίζεται αναρίθμητο πλήθος ανθρώπων ντυμένων στα λευκά που κρατούν κλαδιά φοίνικα – σημάδι νίκης – γιορτάζοντας το θρίαμβό τους επί του Αντιχρίστου, κι ένας των πρεσβυτέρων λέει, ΑΠΟΚ. 6:14 «Ούτοι είναι οι ερχόμενοι εκ της θλίψεως της μεγάλης. (*35α) Και έπλυναν τας στολάς αυτών, και ελεύκαναν αυτάς εν τω αίματι του αρνίου.» Διότι η σάρκα είναι το ένδυμα της ψυχής.

7. Item ad Pergamenorum de Antipa, fidelissimo martyre, interfecto in habitatione satanae. Item ad Philadelphenor, quod a temptatione ultima liberaretur, qui domini nomen non negarat.

8. Exinde uictoribus quibusque promittit nunc arborem uitae et mortis ueniam secundae, nunc latens manna cum calculo candido et nomine ignoto, nunc ferreae uirgae potestatem et stellae matutinae claritatem, nunc albam uestiri nec deleri de libro uitae et columnam fieri in dei templo in nomine dei et domini et Hierusalem caelestis inscriptam, nunc residere cum domino in throno eius, quod aliquando Zebedaei filiis negabatur.

9. Quinam isti tam beati uictores, nisi proprie martyres? Illorum etenim uictoriae, quorum et pugnae, eorum uero pugnae, quorum et sanguis. Sed et interim sub altari martyrum animae placidum quiescunt et fiducia ultionis patientiam pascunt et indutae stolis candidam claritatis usurpant, donec et alii consortium illorum gloriae impleant. 10. Nam et rursus innumera multitudo albat et palmis uictoriae insignes reuelantur, scilicet de Antichristo triumphantes, sicut unus ex presbyteris, hi sunt, ait, qui ueniunt ex illa pressura magna et lauerunt uestimentum suum et candidauerunt ipsum in sanguine agni. Vestitus enim animae caro.

(*35α) «...όταν στο τέλος ξαφνικά η Εκκλησία θα φύγει απο εδώ, 'θα γίνει θλίψη η οποία δεν έγινε ποτέ από κτίσεως κόσμου, ούτε πρόκειται να ξαναγίνει'. Αυτός είναι ο τελευταίος αγώνας των δικαίων τον οποίον νικούν και στέφονται με την αφθαρσία...» Ειρηναίος Λυών, Ελεγχος... ΚΘ:1.

Sordes quidem baptismate abluuntur, maculae uero martyrio candidantur. Quia et Eseiās ex russeo et coccino niueum et laneum repromittit.

11. *Magna etiam Babylon cum describitur ebria sanctorum cruore, sine dubio ebrietas eius martyriorum poculis ministratur, quorum formido quid relatura sit aequae ostenditur.*

Inter omnes enim reprobos, immo ante omnes, timidi. Timidis autem, inquit, dehinc Ceteris particula in stagno ignis et sulfuris. Sic timor [in epistola] eius, quem dilectio foras abicit, habet poenam.

XIII. 1. *Paulus uero apostolus de persecutore, qui primus ecclesiae sanguinem fudit, postea gladium stilo mutans et conuertens machaeram in aratrum, lupus rapax Beniamin, dehinc ipse adferens escam secundum Iacob, qualiter martyria iam et sibi optabilia commendat!*

2. *Cum de Thessalonicensibus gaudens, uti, inquit, gloriemur in uobis in ecclesiis dei pro tolerantia uestra et fide in omnibus persecutionibus et pressuris,*

quibus sustinetis ostentamen iusti iudicii dei, ut digni habeamini regno eius, pro quo et patimini.

Ο ρύπος της πράγματι ξεπλένεται με τη βάπτιση, αλλά οι λεκέδες της που έχουν παραμείνει αφαιρούνται με το μαρτύριο το οποίο της χαρίζει εκτυφλωτική λευκότητα. Και ο Ησαΐας επίσης υπόσχεται ότι το κόκκινο και το πορφυρό θα γίνει

λευκό σαν χιόνι και μαλλί. 11. Όταν η Βαβυλώνα η μεγάλη απεικονίζεται μεθυσμένη με το αίμα των αγίων, το ποτήρι της μέθης της είναι σίγουρα το ποτήρι του μαρτυρίου. Και η τιμωρία της δειλίας μπροστά στο μαρτύριο, φανερώνεται με παρόμοιο τρόπο: πρώτα θα ριχθούν στη λίμνη του πυρός οι δειλοί, και μετά όλοι οι άλλοι. «Οι δε δειλοί», λέει ο Ιωάννης – και μετά ακολουθούν οι υπόλοιποι – «θέλουσιν έχει την μερίδα αυτών εν τη λίμνη τη καιομένη με πυρ και θείον». Αυτή είναι η κόλαση που έχει ο φόβος ο οποίος «διώκεται έξω» από την αγάπη, όπως λέει η επιστολή. ΗΣ. 1:18
ΑΠΟΚ. 17:6
ΑΠΟΚ. 21:8
1 ΙΩΑΝ. 4:18

Κεφ. 13. Οι επιστολές του Παύλου προτρέπουν τους πιστούς να πάσχουν υπέρ του Χριστού.

1. Αλλά και ο Παύλος ο απόστολος, από διώκτης που ήταν πριν, και από τους πρώτους που ζήτησαν το αίμα της εκκλησίας (αν και μετά κρατούσε πέννα αντί για μαχαίρι, και αντί για σιλήττο το άροτρο του σπορέα), όντας πρώτα πεινασμένος λύκος του Βενιαμίν, και μετά δίνοντας ο ίδιος τροφή, σαν τον Ιακώβ – και αυτός μιλά υπέρ του μαρτυρίου, (ΓΕΝ. 25:34)

2. το οποίο επιλέγει και ο ίδιος όταν, εκφράζοντας τη χαρά του προς τους Θεσσαλονικείς, λέει: «Ωστε ημείς αυτοί καυχώμεθα διά σας εν ταις εκκλησίαις του Θεού, διά την υπομονήν σας και πίστιν εν πάσι τοις διωγμοίς υμών και ταις θλίψεσι τας οποίας υποφέρετε. Το οποίον είναι ένδειξις της δικαίας κρίσεως του Θεού, διά να αξιωθήτε της βασιλείας του Θεού, υπέρ της οποίας και πάσχετε.» 2 ΘΕΣ. 1:4-5

3. Και επίσης στην επιστολή του προς τους Ρωμαίους: «Και ουχί μόνον τούτο, αλλά και καυχώμεθα εις τας θλίψεις, γινώσκοντες ότι η θλίψις εργάζεται υπομονήν, η δε υπομονή δοκιμήν, η δε δοκιμή ελπίδα, η δε ελπίς δεν καταισχύνει.»
- PQM. 5:3-4
4. Και πάλι: «Εάν δε τέκνα, και κληρονόμοι. Κληρονόμοι μεν Θεού, συγκληρονόμοι δε Χριστού. Εάν συμπάσχωμεν, διά να γίνωμεν και συμμετοχοι της δόξης αυτού. Επειδή φρονώ ότι τα παθήματα του παρόντος καιρού δεν είναι άξια να συγκριθώσι με την δόξαν την μέλλουσαν να αποκαλυφθή εις ημάς.» Και ως εκ τούτου, κατόπιν προσθέτει: «Τις θέλει μας χωρίσει από της αγάπης του Χριστού; Θλίψις, ή στενοχωρία, ή διωγμός, ή πείνα, ή γυμνότης, ή κίνδυνος, ή μάχαιρα; (Καθώς είναι γεγραμμένον, 'Ότι ενεκά σου θανατούμεθα όλη την ημέραν. Ελογίσθημεν ως πρόβατα σφαγής.' Αλλ' εις πάντα ταύτα υπερνικώμεν διά του αγαπήσαντος ημάς. Επειδή είμαι πεπεισμένος ότι ούτε θάνατος, ούτε ζωή, ούτε άγγελοι ούτε αρχαί ούτε δυνάμεις, ούτε παρόντα ούτε μέλλοντα, ούτε ύψωμα ούτε βάθος, ούτε άλλη τις κτίσις, θέλει δυνηθή να χωρίση ημάς από της αγάπης του Θεού, της εν Χριστώ Ιησού τω Κυρίω ημών.»
- PQM. 8:17-18
- PQM. 8:35-39
5. Πέρα απ'αυτά, διηγούμενος τα δικά του παθήματα στους Κορινθίους, κατέληξε πως τα παθήματα είναι αναγκαία: «Εις κόπους» λέει «περισσότερον, εις πληγάς καθ'υπερβολήν, εις φυλακάς περισσότερον, εις πληγάς καθ'υπερβολήν, εις φυλακάς περισσότερον, εις θανάτους πολλάκις. Υπό των Ιουδαίων πεντάκις έλαβον πληγάς τεσσαράκοντα παρά μίαν. Τρις ερραβδίσθην, άπαξ ελιθοβολήθην» και τα λοιπά.
- 2 KOP. 11:23-25
6. Και αν αυτές οι κακουχίες φαίνονται πιό οδυνηρές από μαρτύρια, επαναλαμβάνει: «Όθεν ευαρεστούμαι εις τας αδυναμίας, εις τας ύβρεις, εις τας ανάγκας, εις τους διωγμούς, εις τας στενοχωρίας υπέρ του Χριστού.»
- 2 KOP. 12:10
3. *Sicut et ad Romanos: non solum autem, uerum etiam exultantes in pressuris, certi, quod pressura tolerantiam perficiat, tolerantia uero probationem, probatio autem spem, spes uero non confundit.*
4. *Etrursus: quod si filii et heredes, heredes quidem dei, coheredes uero Christi; si quidem compatimur, uti et cum illo glorificemur. Reputo enim passiones huius temporis non esse dignas ad gloriam, quae in nos habeat reuelari. Et ideo postmodum, quis, inquit, separabit nos a dilectione Christi? Pressura an angustia an famis an nuditas an periculum an machaera? Secundum quod scriptum est: tua causa mortificamur tota die; deputati sumus ut pecora iugulationis, sed in omnibus istis superuincimus pro eo qui nos dilexit. Persuasum enim habemus, quod neque mors neque uita neque uirtus neque sublimitas neque profundum neque alia condicio poterit nos a dilectione dei separare, quae est in Christo Iesu domino nostro.*
5. *Sed et Corinthiis passiones suas enumerans patiendum utique praefiniuit: in laboribus abundantius, in carceribus plurimum, in mortibus saepius, a Iudaeis quinques quadragenas citra unam accepi, ter uirgis caesus, semel lapidatus, et reliqua.*
6. *Quae si magis incommoda quam martyria uidebuntur, tamen rursus, propter quod, inquit, boni duco in infirmitatibus, in iniuriis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo.*

7. *Etiam in superioribus: qui in omnibus tribulemur, sed non coangustemur, et indigeamus, sed non perindigeamus, qui persecutionibus agitemur, sed non derelinquamur, qui deiciamur, sed non pereamus, semper mortificationem Christi in corpore nostro circumferentes. Sed etsi, inquit, exteriorhomonoster uitiatur, caro scilicet ui persecutionum, sed interior renouatur die et die, anima scilicet spe promissionum.*

8. *Nam quod ad praesens temporale et leue pressurae nostrae per supergressum in supergressum aeternum pondus gloriae perficit, nobis non intuentibus quae uidentur, sed quae non uidentur. Quae enim uidentur temporalia, de incommodis dicens, quae uero non uidentur aeterna, de praemiis spondens.* 9. *Thessalonicensibus uero de uinculis scribens utique beatos affirmavit quibus donatum esset non tantum credere in Christum, sed etiam pro ipso pati. Eundem, inquit, agonem habentes quem in me et uidistis et nunc auditis. Nam etsi labor super sacrificium, gaudeo et congaudeo omnibus uobis, perinde et uos gaudete et congaudete mihi.* 10. *Vides, quam martyrii definiat felicitatem, cui de gaudio mutuo acquirit sollemnitate. Vt proximus denique uoti sui factus est, qualiter de prospectu eius exultans scribit Timotheo: ego enim labor iam, et tempus diiunctionis instat; agonem bonum decertaui, cursum consummaui, fidem custodiui; superest corona, quam mihi dominus illa die reddet, scilicet passionis.*

7. Επίσης λέει πίο πριν, στην ίδια επιστολή: «Κατά πάντα θλιβόμενοι, αλλ'ουχί στενοχωρούμενοι. Απορούμενοι, αλλ'ουχί απελπιζόμενοι. Διωκόμενοι, αλλ'ουχί εγκαταλειπόμενοι. Καταβαλλόμενοι, αλλ'ουχί απολλύμενοι. Πάντοτε την νέκρωσιν του Κυρίου Ιησού περιφέροντες εν τω σώματι.» «Αλλ'εάν» λέει «και ο εξωτερικός ημών άνθρωπος φθείρηται» δηλαδή η σάρκα, από τη βία του διωγμού, «ο εσωτερικός όμως ανανεούται καθ'εκάστην ημέραν» δηλαδή η ψυχή, με την ελπίδα στις επαγγελίες. 2 ΚΟΡ. 4:8-10

8. «Διότι η προσωρινή ελαφρά θλίψις ημών εργάζεται εις ημάς, καθ'υπερβολήν εις υπερβολήν αιώνιον βάρος δόξης. Επειδή ημείς δεν ατενίζομεν εις τα βλεπόμενα, αλλ'εις τα μη βλεπόμενα. Διότι τα βλεπόμενα είναι πρόσκαιρα,» (οι διωγμοί δηλαδή) «τα δε μη βλεπόμενα αιώνια» (η ανταμοιβή που μας περιμένει). 2 ΚΟΡ. 4:16-18

9. Όταν όμως ήταν δέσμιος έγραφε στους Θεσσαλονικείς (*36) ότι είναι ευλογημένοι «διότι εις εσάς εχαρίσθη το υπέρ Χριστού, ου μόνον το να πιστεύητε εις αυτόν, αλλά και το να πάσχητε υπέρ αυτού. Έχοντες τον αυτόν αγώνα οποιόν είδετε εν εμοί, και τώρα ακούετε εν εμοί.» «Αλλά εάν και προσφέρω εμαυτόν σπονδήν επί της θυσίας...χαίρω και συχαίρω μετά πάντων υμών. Ωσαύτως δε και σεις χαίρετε και συχαίρετε μετ'εμού.» ΦΙΛΙΠ. 1:29-30

10. **Βλέπετε τι ευτυχία βρίσκει στα παθήματα, που είναι αιτία αμοιβαίας χαράς.** Όταν τελικά έχει φτάσει πολύ κοντά στην εκπλήρωση της επιθυμίας του, γεμάτος αγαλλίαση γι'αυτό που βλέπει να τον περιμένει, γράφει στον Τιμόθεο: «Διότι εγώ γίνομαι ήδη σπονδή, και ο καιρός της αναχώρησέως μου έφθασε. Τον αγώνα τον καλόν ηγωνίσθη, τον δρόμον ετελείωσα, την πίστιν διετήρησα. Του λοιπού μένει εις εμέ ο της δικαιοσύνης στέφανος, τον οποιόν ο Κύριος θέλει μοι αποδώσει εν εκείνη τη ημέρα» δηλαδή την ημέρα του μαρτυρίου του. (*37) ΦΙΛΙΠ. 2:17-18 2 ΤΙΜ. 4:6-8

(*36) Έννοεί τους Φιλιππησίους, μάλλον τον απάτησε η μνήμη του. (*37) Όχι την ημέρα της κρίσεως.

11. Αρκετές συμβουλές δίνει και στα χωρία που προηγούνται: «Πιστός ο λόγος. Διότι εάν συναπτεθάνομεν, θέλομεν και συζηήσει. Εάν υπομένωμεν, θέλομεν και συμβασιλεύσει. Εάν αρνώμεθα αυτόν, και εκείνος θέλει αρνηθή ημάς. Εάν απιστώμεν, εκείνος μένει πιστός: να αρνηθή εαυτόν δεν δύναται.» «Μη αισχυνθής λοιπόν την μαρτυρίαν του Κυρίου ημών, μηδέ εμέ τον δέσμιον αυτού.» Διότι είχε πει προηγουμένως, «δεν έδωκεν εις ημάς ο Θεός πνεύμα δειλίας, αλλά δυνάμεως και αγάπης και σωφρονισμού.»

11. *Satis et ipse supra allocutus: fidelis sermo. Si enim commortui sumus Christo, et conuiuemus, si sufferimus, et conregnabimus, si negauerimus, et ille nos negabit: si non credimus, ille fidelis est, negare se non potest. Ne ergo confundaris martyrium domini nostri, neque me uinctum eius; quia praedixerat: non enim dedit nobis deus spiritum timoris, sed uirtutis et dilectionis et sanae mentis.*

12. Διότι υπομένουμε με πνεύμα δυνάμεως και σωφρονισμού λόγω της αγάπης μας προς το Θεό, όταν βασανιζόμαστε επειδή είμαστε άμεμπτοι. Πέραν αυτού, όταν συμβουλεύει να έχουμε υπομονή, δεν είναι για το μαρτύριο; Όταν προτρέπει να απέχουν οι άνθρωποι από την ειδωλολατρεία, το μαρτύριο δεν είναι το πιο άμεσο αποτέλεσμα της αποχής αυτής;

12. *Virtute enim patimur ex dilectione in deum, et sana mente, cum ob innocentiam patimur. Sed et sicubi tolerantiam praecipit, quibus magis eam quam passionibus prospicit? Sicubi ab idololatria diuellit, quid ei magis quam martyria praeuellit?*

Κεφ. 14. Υποταγή στην εξουσία δε σημαίνει να παραβαίνεις το καθήκον σου προς το Θεό.

1. Δεν αμφισβητούμε ότι ο απόστολος συμβουλεύει τους Ρωμαίους να υποτάσσονται στην εξουσία γιατί κάθε εξουσία είναι δοσμένη από το Θεό και γιατί ο άρχοντας δεν φέρει τη μάχαιρα χωρίς λόγο, και είναι ο υπηρέτης του Θεού κι ακόμα, λέει, είναι εκδικητής, για να εκτελεί την οργή κατά του πράττοντος το κακό. Προηγουμένως είχε πει: «Οι άρχοντες δεν είναι φόβος των αγαθών έργων, αλλά των κακών. Θέλεις δε να μη φοβήσαι την εξουσίαν; Πράττε το καλόν, και θέλεις έχει έπαινον παρ'αυτής. Επειδή ο άρχων είναι του Θεού υπηρέτης εις σε προς το καλόν. Εάν όμως πράττεις το κακόν, φοβού.»

XIV. 1. *Plane monet Romanos omnibus potestatibus subici, quia non sit potestas nisi a deo, et quia non sine causa gladium gestet, et quia ministerium sit dei, sed et ultrix, inquit, in iram ei qui malum fecerit. Nam et praemiserat: Principes enim non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem, fac bonum, et laudem ab ea referes. Dei ergo ministra est tibi in bonum. Si uero malum facias, time.*

2. *Ita non in occasione frustrandi martyrii iubet te subici potestatibus, sed in prouocatione bene uiuendi, etiam sub illarum respectu, quasi adiutricum iustitiae, quasi ministrarum diuini iudicii hic etiam de nocentibus praeiudicantis.*

Dehinc et exequitur, quomodo uelit te subici potestatibus, reddite, iubens, cui tributum, tributum, cui uectigal, uectigal, id est quae sunt Caesaris Caesari, et quae dei deo; solius autem dei homo.

3. *Condixerat scilicet Petrus regem quidem honorandum, ut tamen tunc rex honoretur, cum suis rebus insistit, cum a diuinis honoribus longe est; quia et pater et mater diligentur cum deo, non comparabuntur. Ceterum super deum diligere nec animam licebit.*

XV. 1. *Num ergo et apostolorum litterae mobiles? Et nos usquequaque simplices animae et solummodo columbae libenter errantes? Credo uiuendi cupiditate. Ita uero sit, ut recedant a litteris suis sensus. Quae tamen passos apostolos sci-mus, manifesta doctrina est. Hanc intellego solam Acta decurrens, nihil quaero.*

2. Σε προστάζει να υποτάσσεσαι στην εξουσία – κι αυτό όχι γιά να σου δώσει την ευκαιρία να αποφύγεις το μαρτύριο, **αλλά γιά να ζεις μιá νομοταγή ζωή, εφόσον η εξουσία είναι βοηθός της δικαιοσύνης και θεραπεία της θείας δίκης** που απαγγέλλει από τώρα κατηγορίες εναντίον των ενόχων. Κατόπιν συνεχίζει εξηγώντας με ποιό τρόπο σας θέλει να υποτάσσεσθε στην εξουσία, προτρέποντάς σας να πληρώνετε *«εις όντινα οφείλετε τον φόρον, τον φόρον. Εις όντινα τον δασμόν, τον δασμόν»* σαν να λέμε *«απόδοτε τα του Καίσαρος εις τον Καίσαρα, και τα του Θεού εις τον Θεόν.»* Αλλά ο άνθρωπος ανήκει στο Θεό και μόνο. (*38)

ΡΩΜ. 13:7

ΜΑΤΘ. 22:21

3. Επίσης και ο Πέτρος είπε ότι πρέπει να τιμάμε το βασιλιά **αλλά μόνο όταν περιορίζεται στη δική του επικράτεια και δεν απαιτεί θείκές τιμές.** Γιατί ακόμα και τον πατέρα μας και τη μητέρα μας πρέπει να τους αγαπούμε μετά το Θεό, όχι εξ ίσου με Εκείνον. Εξ άλλου, δεν μας επιτρέπεται να αγαπάμε ούτε και τη ζωή μας περισσότερο από το Θεό. (1 ΠΕΤΡ. 2:13)

Κεφ. 15. Αφού οι απόστολοι – που είναι δάσκαλοί μας – υπέφεραν και πέθαναν γιά την πίστη, πρέπει κι εμείς να ακολουθήσουμε το δικό τους παράδειγμα.

1. **Οι επιστολές των αποστόλων είναι γνωστές σε όλους μας.** Γιατί λοιπόν θέλουμε να πλανιόμαστε εμείς, που (όπως λέτε) είμαστε κατά πάντα άδολες ψυχές κι αθώοι σαν περισσότερές;

Πιστεύω λόγω του ότι δε θέλουμε να πεθάνουμε. Αλλά ακόμα κι αν υποθέσουμε ότι το νόημα δεν φαίνεται στις επιστολές, ξέρουμε όμως ότι οι ίδιοι μαρτύρησαν: η διδαχή είναι ξεκάθαρη. Το αντιλαμβάνομαι διαβάζοντας απλώς τις *Πράξεις*, χωρίς καθόλου έρευνα ή εμβάθυνση.

(*38) Το ίδιο αναφέρει και ο Ειρηναίος της Λυών (130-200 μ.Χ.)

2. Οι φυλακές και τα δεσμά, οι μαστιγώσεις, οι λιθοβολισμοί και τα ξίφη, **οι επιθέσεις των Ιουδαίων** και οι συνάξεις των εθνικών, οι κατηγορίες των δημάρχων και οι απολογίες μπροστά σε βασιλείς, τα δικαστήρια των ανθυπάτων και το όνομα του Καίσαρα, δεν χρειάζονται ερμηνεία. Το ότι έδειραν τον Πέτρο, λιθοβόλησαν το Στέφανο, έσφαξαν τον Ιάκωβο σαν το θύμα επάνω στο βωμό, και αποκεφάλισαν τον Παύλο, έχει γραφτεί με το ίδιο τους το αίμα. (*39)

3. Κι αν κάποιος αιρετικός χρειάζεται δημόσια έγγραφα για να πειστεί, θα μιλήσουν τα αρχεία της αυτοκρατορίας και οι πέτρες της Ιερουσαλήμ. Διαβάζουμε στους βίους των Καισάρων: στη Ρώμη **ο Νέρων ήταν ο πρώτος που αιματοκύλισε τη νέα πίστη**. Τότε τον Πέτρο «τον έζωσε άλλος» όταν τον κάρφωσαν στο σταυρό. Τότε ο Παύλος γεννήθηκε σαν Ρωμαίος πολίτης, γιατί στη Ρώμη απέκτησε την αιώνια ζωή με τη δόξα του μαρτυρίου. (*40)

4. **Διαβάζοντας αυτά τα περιστατικά μαθαίνω να υποφέρω**. Διαφορετικά δεν θα είχε νόημα να μαθητεύω σ' αυτούς τους δασκάλους του μαρτυρίου, αν ο θάνατός τους δεν επιβεβαίωνε τη διδασκαλία τους. Διότι και οι ίδιοι δεν θα πήγαιναν στο μαρτύριο, αν προηγουμένως δεν είχαν μάθει να υποφέρουν. Όταν ο Άγαβος με παραστατικό τρόπο προφήτευσε τα δεσμά που περίμεναν τον Παύλο, και οι μαθητές με δάκρυα τον παρακαλούσαν να μην πάει στην Ιερουσαλήμ, μάταια τον παρακαλούσαν.

5. Θέλοντας να εφαρμόσει στην πράξη αυτά που πάντα δίδασκε, τους είπε: «*Τι κάμνετε κλαίοντες και καταθλίβοντες την καρδίαν μου; Επειδή εγώ ουχί μόνον να δεθώ, αλλά και να αποθάνω εις Ιερουσαλήμ είμαι έτοιμος υπέρ του ονόματος του Κυρίου Ιησού.*» Κι έτσι υποχώρησαν λέγοντας, **‘Ας γείνη το θέλημα του Κυρίου’** σίγουροι πως τα **παθήματα περιλαμβάνονται στο θέλημα του Θεού**.

(*39) «και σεις επάθετε τα αυτά υπό των ιδίων υμών ομοεθνών, καθώς και αυτοί υπό των Ιουδαίων, οίτινες και τον Κύριον Ιησούν εθανάτωσαν και τους ιδίους αυτών προφήτας, και ημάς εξεδίωξαν, και εις τον Θεόν δεν αρέσκει, και εις πάντας τους ανθρώπους είναι εναντίοι.» (1 ΘΕΣ. 2:14-15). (*40) Ο Παύλος μαρτύρησε στη Ρώμη.

2. *Carceres illic et uincula et flagella et saxa et gladii et impetus Iudaeorum et coetus nationum et tribunorum elogia et regum auditoria et proconsulum tribunalia et Caesaris nomen interpretem non habent. Quod Petrus caeditur, quod Stephanus opprimitur, quod Iacobus immolatur, quod Paulus distrahitur, ipsorum sanguine scripta sunt.*

3. *Et si fidem commentarii uoluerit haereticus, instrumenta imperii loquentur, ut lapides Hierusalem. Vitas Caesarum legimus: orientem fidem Romae primus Nero cruentauit. Tunc Petrus ab altero cingitur, cum cruci adstringitur. Tunc Paulus ciuitatis Romanae consequitur natiuitatem, cum illic martyrii renascitur generositate.*

4. *Haec ubicumque iam legero, pati disco; nec mea interest, quos sequar martyrii magistros, sensusne an exitus apostolorum, nisi quod et sensus in exitibus recognosco. Nihil enim passi fuissent quod non prius patiendum esse scissent. Cum uincula Paulo Agabus gestu quoque prophetasset, discipuli fletus et orantes, ne se Hierosolyma committeret, frustra orauerant.*

5. *Ille enim quod semper docuerat animatus, quid fletis, inquit, et contristatis cor meum? At ego non modo uincula Hierosolymis pati optauerim, uerum etiam mori pro nomine domini mei Iesu Christi. Atque ita cesserunt dicendo: Fiat uoluntas domini; fidentes scilicet passiones ad dei uoluntatem pertinere.*

6. *Non enim dehortationis consilio, sed dilectionis retinere temptauerant, ut apostolum desiderantes, non ut martyrium dissuadentes.*

Quodsi iam tunc Prodicus aut Valentinus adsisteret suggerens non in terris esse confitendum apud homines, minus uereor ne deus humanum sanguinem sitiatur nec Christus uicem passionis quasi et ipse de ea salutem consecuturus exposcat, statim audisset a seruo dei quod audierat diabolus a domino: recede satana, scandalum mihi es. Scriptum, est dominum deum tuum adorabis et illi soli seruies.

7. *Sed et nunc audire debet, quatenus multo post uenena ista suffudit, nulli infirmorum facile nocitura, nisi si qui non hanc nostram ex fide praebiberit uel etiam superbiberit potionem.*

6. Διότι προσπάθησαν να τον κρατήσουν από αγάπη και μόνο, από την επιθυμία να τον έχουν κοντά τους: δεν θέλησαν να επηρεάσουν τις πεποιθήσεις του, ούτε να τον συμβουλέψουν ενάντια στο μαρτύριο. Και αν τότε εμφανιζόταν ένας Πρόδικος ή ένας Βαλεντίνος **λέγοντας ότι δεν πρέπει να ομολογούμε στη γη ενώπιον των ανθρώπων, ώστε να μη φανεί πως ο Θεός διψά για αίμα και πως ο Χριστός απαιτεί ανταμοιβή για τα πάθη Του το δικό μας πάθος** – λες και αυτό θα εξυπηρετούσε τη σωτηρία τη δική μας ή ακόμα και τη δική Του – (*41) θα άκουγε από το δούλο του Θεού αυτό που ο διάβολος άκουσε από τον Κύριο: «**Υπαγε οπίσω μου, Σατανά, σκάνδαλόν μου είσαι. Είναι γεγραμ-**

MATΘ. 16:23

μένον, Κύριον τον Θεόν σου θέλεις προσκυνήσει, και αυτόν μόνον θέλεις λατρεύσει.»

7. Αλλά και τώρα δεν είναι αργά ν' ακούσει αυτά τα λόγια – αφού μετά από τόσο καιρό προσπαθεί να δηλητηριάσει αδύναμους πιστούς. **Δεν θα το καταφέρει όμως αν πριν το χτύπημα, ή και αμέσως μετά, πιούν αυτό εδώ, το δικό μας φάρμακο.** (*42)

(*41) Κακίες για να παρασύρουν αθώες ψυχές λόγω της ιερής σιωπής. Κοίτα: ABBAKOYM 1[A]:13-14. (*42) Δηλαδή την πραγματεία του.

ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΨΗ ΤΟΥ ΣΚΟΡΠΙΑΚΟΥ

Η δεκάτη έκτη πραγματεία του Τερτυλλιανού ασχολείται με το τεράστιο θέμα των διωγμών. Μολονότι αποτελεί συνέχεια των δύο προηγούμενων «Προτρεπτικός προς του Μάρτυρες» και «Περί φυγής εις τους διωγμούς» εν τούτοις δεν απευθύνεται σε πιστούς αλλά σε μια ομάδα αιρετικών Γνωστικών που σαν τους **Σκορπιούς** δηλητηριάζαν αφελείς πιστούς!

Από το 1ο κι' όλας κεφάλαιο αναλύει πως και γιατί αυτές οι «δηλητηριώδεις» εισηγήσεις των αιρετικών βρίσκονται σ' έξαρση. «Γι' αυτό χτυπούν με την ουρά τους και μαστιγώνουν, βάζοντας στόχο πρώτα τα αισθήματα. Τα αθώα θύματα υποφέρουν πάρα πολύ. Θα έλεγες ότι αυτός που τους μιλά είναι αδελφός, ή πολύ καλός Έθνικός.» (1:6)

Το αποτέλεσμα:

«Μετά χτυπούν θανάσιμα. Αλλά οι άσοφες ψυχές δεν ξέρουν τις Γραφές και τα νοήματά τους, που και πότε και σε ποιόν πρέπει να ομολογούμε. Ξέρουν μόνο ότι, αφού ο Θεός με προστατεύει, το να πεθάνω γι' Αυτόν δεν είναι μόνο αφέλεια, είναι τρέλλα.» (1:7)

Και τι λένε αυτοί οι Γνωστικοί αιρετικοί, όπως ο Βαλεντίνος που κατονομάζει; «δεν πρέπει να ομολογούμε στη γη ενώπιον των ανθρώπων, ώστε να μη φανεί πως ο Θεός διψά για αίμα και πως ο Χριστός απαιτεί ανταμοιβή για τα πάθη Του το δικό μας πάθος – λες και αυτό θα εξυπηρετούσε τη σωτηρία τη δική μας ή ακόμα και τη δική Του – » (15:6)

Για το λόγο αυτό, «Ωθούμενος λοιπόν απ' τις καταστάσεις, αποφάσισα να ετοιμάσω με την πένα μου το αντίδοτο στο δηλητήριο των μικροσκοπικών θηρίων που λυμαίνονται τη θρησκεία μας, ώστε να γίνει εφικτή η θεραπεία. Εσύ που θα διαβάζεις, ταυτόχρονα θα πίνεις. Και το φάρμακο δεν είναι πικρό. Αν τα λόγια του Κυρίου είναι γλυκύτερα απ' το μέλι και την κηρήθρα, το ποτό αυτό βγαίνει απ' την ίδια πηγή. Αν η υπόσχεση του Θεού ρέει με γάλα και μέλι, τα συστατικά (του φαρμάκου) έχουν αυτή τη γεύση. Αλλά 'ουαί σ' εκείνους...οίτινες θέτουσι ... το γλυκύ διά πικρόν ... και το φως διά σκότος'»! (1:12)

Με άλλα λόγια, «όσοι πολεμούν το μαρτύριο, παρουσιάζουν τη σωτηρία για απώλεια, το γλυκό για πικρό, και το φως για σκοτάδι. Προτιμώντας αυτή την άθλια ζωή από εκείνη την ευλογημένη, προτιμούν το πικρό από το γλυκό, και το σκοτάδι από το φως»

(1:13)

Στο 3ο κεφ. αρχίζει την επιθεσή του: Η οργή του Θεού θα πατάξει όποιον γυρίσει πίσω στην ειδωλολατρεία απ' την οποία ο Θεός τον έβγαλε, όπως τιμώρησε και τον παλαιό Λαό σε ανάλογες περιπτώσεις περιγράφοντας πολλές από αυτές.

Στο 4ο κεφ. εξηγεί ότι ο Θεός που επιτρέπει τους διωγμούς προστάζοντας παράλληλα τους Χριστιανούς να μη λατρέψουν άλλους θεούς, και έτσι τους ωθεί στο μαρτύριο. Ο Χριστιανός οφείλει ν' αγωνιστεί σαν στρατιώτης τυφλά αφοσιωμένος στο Στρατηγό του και «αν η υπακοή μου στα διατάγματά Του συνεπάγεται το να υποστώ παθήματα, αυτό ακριβώς με προστάζει να κάνω προκειμένου να τηρήσω την εντολή Του: να υποφέρω ό,τιδήποτε, αντιστεκόμενος στην ειδωλολατρεία.»

(4:3)

Λαβαίνοντας λοιπόν υπ' όψιν τα ανωτέρω διακηρύττει (5:3) : «Σθεναρά υποστηρίζω ότι το μαρτύριο είναι αγαθό διότι το απαιτεί ο Θεός ο οποίος απαγορεύει και τιμωρεί την ειδωλολατρεία. Γιατί το μαρτύριο μάχεται και αντιστέκεται στην ειδωλολατρεία. Και το να μάχεσαι και να αντιστέκεσαι στο κακό, δεν είναι άραγε καλό;»

Μα θέλει ο Θεός να υποφέρουμε;

Απαντά με μια εκπληκτική εικόνα:

«Η ωφέλεια που προκύπτει αντισταθμίζει την οδύνη. Ο ίδιος άνθρωπος που στενάζει και βογγά στα χέρια του γιατρού, θα βάλει στα χέρια αυτά την αμοιβή τους, θα πει ότι ανήκουν στον καλύτερο χειρουργό, και δεν θα θυμάται πόσο σκληρά του φέρθηκαν. Έτσι είναι και το μαρτύριο: μας πονά, αλλά είναι για τη σωτηρία μας. Ο Θεός μπορεί να μας εξασφαλίσει την αιώνια ζωή χρησιμοποιώντας τη φωτιά και το μαχαίρι, και άλλες οδυνηρές θεραπείες (5:7) ...

ο Θεός με ένα σύντομο πόνο σας εξασφαλίζει αιώνια θεραπεία, δοξάστε το Θεό σας για την τύχη σας – γιατί είσαστε τυχεροί που πέσατε στα χέρια Του. Αναγκάστηκε ν' ασχοληθεί με τις ασθένειές σας.» (5:10)

Βέβαια, «Όποιος δεν καταλαβαίνει νομίζει πως ο Θεός είναι σκληρός.», (7:5) όμως η αλήθεια είναι ότι «Αφού έσωσε τον άνθρωπο μέσα από τα δόντια του εχθρού διά της πίστεως, θέλησε να τον κάνει να κατατροπώσει τον εχθρό με το θάρρος του, ώστε να μη σωθεί απλώς από τον εχθρό, αλλά και να τον νικήσει εντελώς.» (6:1)

Οι μάρτυρες λοιπόν είναι οι αγωνιστές της πίστης που νικούν τον εχθρό της ψυχής, και ως πρωταθλητές που αγωνίζονται για το στεφάνι της θείας δόξας. Ο θάνατος τους εξασφαλίζει σωτηρία και αιώνια ζωή.

«Όποιο συλλογισμό λοιπόν κι αν προβάλλουν αυτοί οι σκορπιοί, με όποια σοφιστεία κι αν επιτεθούν, υπάρχει μόνο μία γραμμή άμυνας: να καταφύγουμε στα ίδια τα γεγονότα, και στο αν συμβαίνουν όπως τα περιγράφει η Γραφή (11:4) ...

είμαστε βλαστάρια του αποστολικού σπόρου και κληρονομήσαμε τη μαθητεία από τους αποστόλους, μαζί με το μυστήριο της βάπτισης, και το όνομα, και το Πνεύμα το Άγιο (9:3) ...

Εφόσον ο Διδάσκαλος και Κύριός μας υπέστη διωγμό, προδοσία και θάνατο, είναι καθήκον των μαθητών και δούλων Του να υποστούν τα ίδια, ώστε να μη φανούν ανώτεροι από Εκείνον, ούτε απρόσβλητοι στις επιθέσεις της αδικίας, γιατί δοξάζονται με το να γίνουν κοινωνοί των παθημάτων» (9:6)

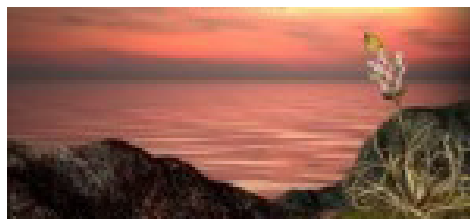
Στο 13ο κεφ. κάνει εκτενή αναφορά στις επιστολές του Παύλου οι οποίες προτρέπουν τους πιστούς να πάσχουν υπέρ του Χριστού για να καταλήξει: «Διαβάζοντας αυτά τα περιστατικά μαθαίνω να υποφέρω. Διαφορετικά δεν θα είχε νόημα να μαθητεύω σ' αυτούς τους δασκάλους του μαρτυρίου, αν ο θάνατός τους δεν επιβεβαίωνε τη διδασκαλία τους. Διότι και οι ίδιοι δεν θα πήγαιναν στο μαρτύριο, αν προηγουμένως δεν είχαν μάθει να υποφέρουν. Όταν ο Άγαθος με παραστατικό τρόπο προφήτευσε τα δεσμά που περιέμεναν τον Παύλο, και οι μαθητές με δάκρυα τον παρακαλούσαν να μην πάει στην Ιερουσαλήμ, μάταια τον παρακαλούσαν.» (15:4)

Οι αιρετικοί λοιπόν δηλητηριάζουν τους αθώους και απαίδευτους πιστούς αλλά πίσω από αυτούς είναι ο διάβολος στον οποίο ο δούλος του Θεού πρέπει να απαντήσει όπως ο Κύριός του (15:6), «Υπαγε οπίσω μου, Σατανά, σκάνδαλόν μου είσαι. Είναι γεγραμμένον, Κύριον τον Θεόν σου θέλεις προσκυνήσει, και αυτόν μόνον θέλεις λατρεύσει.»

(ΜΑΤΘ. 16:23)

Όργανα του σατανά δηλαδή «οι φονιάδες του σώματος μόνο, δεν είναι παρά οι ... ηγεμόνες και οι βασιλείς» (9:7)

όμως «Εκείνος που έχει εξουσία και επάνω στην ψυχή είναι μόνο ο Θεός.» (9:7)

«Ο Τερτυλλιανός ο Αφρικανός, γιός του εκατόνταρχου του επάρχου, αναφέρεται σε κάθε κήρυγμα της (Καθολικής) Εκκλησίας»
(*Tertullianus Afer, centurionis proconsularis filius, omnium ecclesiarum sermone celebratur.*)

Ποιοί χρησιμοποίησαν τον Τερτυλλιανό;

Μινούκιος Φήλιξ (π. 210 μ.Χ.)

Ιππόλυτος Ρώμης (170-235)

Κυπριανός Καρχηδόνας (205-258)   **Νοβατιανός** (+258)

Διονύσιος Ρώμης (+268), το αναφαίρει ο Μ. Αθανάσιος

Λακτάντιος (240-320)   **Γρηγόριος ο φωτιστής** (240-332)

Ευσέβειος Καισαρείας (260-340)

Ποτάμιος Λισαβώνας (+360)   **Ιλλάριος Πουατιέ** (315-367)

Λούσιφερ του Κάγκλιари (+370)   **Οπάτος Μιλέβης** (+375)

Ζήνων της Βερόνας (+380)   **Πρισκιλλιανός Αβιλά** (+386)

Πασιανός Βαρκελώνας (310-390)

Γρηγόριος Ελβίρας (+394)   **Φοιβάδιος Γαλλίας** (+395)

Φιλάστριος Μπρέσκια (+396)

Δίδυμος Αλεξανδρείας ο τυφλός (313-398)

Χρωμάτιος Ακηλυϊας (+407)   **Προυντέντιος** (348-407)

Ρουφίνος Ακηλυϊας (345-410)

Πελάγιος (354-420)   **Ιερώνυμος** (342-420)

Αυγουστίνος (354-430)   **Βικέντιος του Λέρινς** (+450)

Αρνόβιος ο νεώτερος (π. 450 μ.Χ.)   **Λέων Α' Ρώμης** (+461)

Σαλβιανός (400-474)

Κλαυδιανός Μαμέρτης (425-474)

Γεννάδιος (π. 490 μ.Χ.)

Γελάσιος Α' (+496)   **Φουλγκέντιος Ρούσπε** (467-533)

Κασσιόδωρος (485-580)   **Ευάγριος** (536-600)

Βενάντιος Φορτουάτος (530-600)

Ισιδώρος Σεβίλλης (560-636)

Μπέντε (673-735)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΡΟΣ

ΑΓΩΝΑΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ ΣΤΟΝ ΑΡΧΙΚΟ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟ

Σειρά Β:

ΜΕΤΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ (140-260)

ΤΟΜΟΣ -5ος

Τερτυλλιανός (155-240 μ.Χ.) - β'

Το έργο του Σεπτίμιου Τερτυλλιανού θα ολοκληρωθεί
σε επόμενο τόμο:

ΠΕΡΙ ΜΟΝΟΓΑΜΙΑΣ - ΠΡΟΣ ΤΗ ΣΥΖΥΓΟ (I & II)
- ΠΕΡΙ ΑΓΝΕΙΑΣ - ΠΡΟΤΡΟΠΗ ΣΤΗΝ ΑΓΝΟΤΗΤΑ
- ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΣΑΡΚΑΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ - ΠΕΡΙ
ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ - ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ - ΠΡΟΣ
ΤΑ ΕΘΝΗ - ΚΑΤΑ ΙΟΥΔΑΙΩΝ - ΑΠΟΛΟΓΗΤΙΚΟΣ -
ΚΑΤΑ ΠΡΑΞΕΑ - ΕΝΣΤΑΣΗ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΑΙΡΕΤΙΚΩΝ
- ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΙΩΝΟΣ - ΚΑΤΑ ΕΡΜΟΓΕΝΟΥΣ - ΚΑΤΑ
ΟΥΑΛΕΝΤΙΑΝΩΝ - ΠΕΡΙ ΜΑΡΤΥΡΙΑΣ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ
-Μαρτυρολόγιο Βίβιας Περπέτουας-

Κυκλοφορεί: 2009

ΠΛΗΡΗΣ ΟΔΗΓΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

DUX COMPLETUS STUDIUM

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΡΟΣ

ΑΓΩΝΑΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ ΣΤΟΝ ΑΡΧΙΚΟ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟ

Σειρά Β:

ΜΕΤΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ (140-260)

ΤΟΜΟΣ 1ος (140-180 μ.Χ.)

Επιστολή προς Διόγνητο
Ιουστίνος ο μάρτυρας
Μελίτων Σάρδεων
Διονύσιος Κορίνθου
Ηγήσιππος
Αθηναγόρας - Τατιανός
Μαρτυρολογία: Κάρπου, 48 μαρτύρων,
Απολλώνιου, Σκίλλιου.

Κυκλοφορεί: 2009

ΠΛΗΡΗΣ ΟΔΗΓΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

DUX COMPLETUS STUDIUM